KISS DÁVID

A MUNKÁSŐRSÉG TÖRTÉNETE ÉS ELŐZMÉNYEI

Készült az 1956-os Emlékbizottság megbízásából

Eektorálta: Izsák Lajos

Sorozatszerkesztő: Marinovich Endre

© Közép-és Kelet-európai Történelem
és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, 2017
© Kiss Dávid, 2017
© Veritas Történetkutató Intézet, 2017
© Magyar Napló, 2017

ISBN 978-615-5721-05-2
ISSN 2498-728X

Hangának...

„De hál mennyien vannak ezek?
Mikor lesz már vége ennek? Ez
szörnyű, hogy ezek ennyien vannak!"

(Egy járókelő mondatai 1957-ből.
MNL OL MOP M-K.S-295-1 6. d. 22. ő. e.
„Jelentés az 1957. március 30.-án végrehajtott
felvonulásról és a biztosító észrevételeiről”)

TARTALOM

BEVEZETÉS

Választásom azért esett a Munkásőrség történetének a feldolgozására, mivel a téma idáig a XX. századi magyar történelem egyik „fehér foltjának” számított. Ez a tény egyszerre megkönnyítette és meg is nehezítette a kutatómunkát. Könnyű volt abból a szempontból, hogy nagyon kevesen foglalkoztak a témával, így sok újdonságot lehetett ezzel kapcsolatban feltárni, ugyanakkor kapaszkodóim sem igazán voltak, amelyek egyfajta „jelzőoszlopul” szolgálhattak volna kutatásom során, amelyet 2005-ben kezdtem el. Az 1989 utáni munkák száma csekély, a korábbiak pedig javarészt propagandacélokat szolgáltak.

A fent említettek mellett a levéltári anyagok rendezetlensége és minősítettsége is sok esetben nehézséget jelentett. Előbbinek nyilván az lehetett az oka, hogy az iratok az elmúlt bő két évtizedben igen sokat vándoroltak. A Politikatörténeti Intézetből a Hadtörténeti Levéltárba, onnan pedig a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárába, jelenlegi őrzési helyükre. Kutatásaimat a következő levéltárakban végeztem: Magyar Országos Levéltár (MÓL), ma Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest Főváros Levéltára, Politikatörténeti Levéltár és a Közcp-curópai Egyetem Levéltára.

A Munkásőrség történetének a teljes megértéséhez foglalkoznom kellett a nemzetközi és a hazai előzményekkel, és a testülethez hasonló más szervezetekkel is. Lényeges kiemelni, hogy sok esetben ezeknek a történetét is csak érintőlegesen vagy egyáltalán nem kutatták. Terjedelmi korlátok miatt szelektálnom kellett ezen a téren, a feldolgozott sajtótermékekből és az interjúk anyagából nem került bele minden ebbe a munkába. Ugyanakkor azért csak a Csehszlovákiában és azNDK-ban működő gárdákkal foglalkoztam részletesebben, mivel a Munkásőrség megszervezésénél ezeket használták mintául. Bővebben Írtam az SZDP, MKP, MDP rendező gárdájáról, mivel róluk cgy-egy mondatnyi utalás található csak néhány vonatkozó szakirodalomban, pedig szerepük és súlyuk igen jelentős volt a második világháborút követő időszakban már csak azért is, mivel a hadseregénél nagyobb volt a létszámuk. Terjedelmi korlátok miatt más pártok hasonló formációira itt sem tértem ki.

Kutatásom kezdetén célként tűztem ki a testület teljes történetének a feltárását, emellett az előzmények megfelelő ismertetését, a testületnek a magyar haderő keretein belüli szerepének bemutatását. A Munkásőrségnek a Kádár-korszakban betöltött jelentősége indokolta a téma szokásosnál bővebb tárgyalását. Fontos kiemelni, hogy a kutatásnak jelentős gyakorlati haszna is van. A magyar történelemnek egy lényeges, de eddig csupán marginálisan emlegetett részét sikerült feltárni, ráadásul olyat,

amely szélesebb értelemben vett olvasóközönséget is érdekel, ezáltal a történettudomány és hadtudomány népszerűsítéséhez is hozzájárul. A tudományos ismeretek közlése mellett az ismeretterjesztést is szolgálja, így tényanyagát az oktatás minden szintjén fel lehet használni. A testület történetét a jelenlegi haderőreform keretében is lehet hasznosítani, hiszen jelenleg zajlik a Magyar Honvédség tartalékos erőinek a kialakítása. Napjainkban a különböző fegyveres szervezetek háborús együttműködését, a 80-as évek szervezési nehézségeit érdemes figyelembe venni a milícia története kapcsán. Nem szabad elfelejteni, hogy a korábbi tartalékos haderő, a Honi Gárda megszervezésével kapcsolatos tervek többek között azért futottak zátonyra a 2000-cs évek elején, mivel a kiképzést az éves rendes szabadság idején tervezték megoldani, a munkahelyi sajátosságokat sem vették figyelembe.[1] A Munkásőrségnél a kiképzést a 80-as években is tudták folytatni, pedig akkor már több munkahelyen piacgazdasági elvek érvényesültek. Ugyanakkor a IIM jelenlegi elképzelései között szerepel a tartalékos haderő létszámának jelentős mértékű növelése - a jelenlegi párezer fős létszámot 35-40 ezressé akarják duzzasztani - és ebből egy területvédelmi erő kialakítása. Mindehhez figyelembe lehet venni a Munkásőrség története során felhalmozott ez irányú tapasztalatokat, illetve a múltban elkövetett hibákat is el lehet kerülni. A milícia feladatai köze tartozott a 60-as évektől a katasztrófavédelemben történő részvétel is - a jelenleg tervezett tartalékos haderő szintén ellátná ezt a feladatot emellett háborús időszakra kidolgozták a testület teendőit a hátországvédclmi rendszerben is, megyei szinten a Honvédelmi Bizottság (HB) helyi szervezeteinek a keretében, amelyek területvédelmi feladatokat is ellátták volna. Ezen belül: polgári védelem, ABV (Atom, Biológiai, Vegyi) fegyverekkel kapcsolatos kárelhárítás, vegyvédelem, objektumvédelem, diverzáns erők felszámolása, lakosság kitelepítésének segítése, a befogadó pontokon a rend biztosítása, a kitelepített területeken vagyonvédelem. Mindez az akkor korszerűnek számító VSZ kereteken belül történt, az más kérdés jelen esetben, hogy a személyi állomány a feladatait hogyan hajtotta volna végre. Az említett példából is látható, hogy mennyire hasznos és költségkímélő lehet a múlt, a történelmi előzmények megfelelő ismerete. Lényeges kiemelni, hogy ma a világon több országban is működik milícia a hivatásos haderő mellett. Ugyanakkor a magyar társadalomban szintén van egyfajta hajlandóság minderre, amit bizonyít a polgárőrség jelentős létszáma is. A kötettel kapcsolatban lényegesnek tartom megjegyezni, hogy a végén külön fejezetben található a szövegben előforduló rövidítések jegyzéke. [1]

[1] Kern Tamás: *A honi gárda esete a magyar politikai elittel,* In. Kommentár, 2007/5. sz., 82-95. o.

1. PROPAGANDA ÉS HISTORIOGRÁFIA

A rendhagyó címválasztást az indokolja, hogy a Munkásőrségről a rendszerváltás előtt megjelent írások jelentős része semmiképpen sem tekinthető történeti munkának, hiszen szerzőik ugyan a testület történetével foglalkoztak, de ennek során a propaganda, a milícia népszerűsítése volt az elsődleges szempont. A Munkásőrséggel kapcsolatos könyvek, írások száma igen jelentős. A megjelent irodalmat két nagyobb csoportra lehetne osztani: az első, jóval jelentősebb terjedelmű a rendszerváltás előtt, míg a második csoport azt követően jelent meg.

Az 1989 előtt napvilágot látott müvek a Kádár-korszak, és ezen belül természetesen a Munkásőrség szemszögéből mutatták be a testület történetét és tevékenységét. Egyes kiadványok a szervezettel átfogóan, míg mások csupán területi parancsnokságokkal vagy egységekkel[2] foglalkoztak. Utóbbiak javarészt a 80-as években jelentek meg. Ezek mellett voltak olyan munkák is, amelyek egy-egy speciális témát dolgoztak fel, például a munkásőr nőkkel[3] vagy életrajzokkal foglalkoztak. Ami mindenképpen érdekes, hogy emlékiratok nem jelentek meg nagyobb számban, egyedül csak Halas Lajosnak[4]

2 A hadseregnél a század és a zászlóalj alegységnek, a Munkásőrségnél ez ulóbbi és az önálló század egységnek számított. Én a későbbiekben az éppen vonatkozó elnevezést fogom használni.

3 Vadász Ferenc: *Munkásőrnők,* Budapest, Munkásőrség Országos Parancsnoksága, 1976.

4 Halas Lajos (1910-1993) 1910-ben született Abádszalókon, szegényparaszti családban. Később a fővárosba került, ahol az Epilőmunkások Szakszervezetének munkájában veti részi. Ili kerüli kapcsolatba a Kommunisták Magyarországi Pártjával (KMP), ahová 1935-ben lepett be. 1940—1941 között az építömunkások szakszervezetének volt a titkára. A háború alatt a légvédelemnél szolgált, majd a szerveződő MKP Kendezö Gárdájának vezetésével bízták meg. Ennek három évig volt a parancsnoka, ezt követően tiszti iskolába küldtek, a gárdát pedig feloszlatták. 1948 1952 között az MKP KV Szervezési Osztályának az alosztályvezetője volt. Később Vas megyében az Országos Választási Bizottság tagja lett, majd politikai tiszt, ezt követően azAVH-ra kerüli, ahol a pártörségel irányította, amihez idővel a parlamenti őrséget is hozzárendelték. 1951-ben katonai akadémiára küldték, majd az I. lövészhadosztály parancsnoka lett, később vezérkari csoportfőnök. 1955-től a Budapesti Hadkiegészítő Parancsnokságot vezette. A forradalom alatt Mező Imrével együtt próbált a hatalomnak megbízható kommunistákat szervezni. A forradalom leverését követően páTlmilicia szervezésével foglalkozott, hivatalosan az MFMPK csak 1957. április 20-tól nevezte ki országos parancsnokká. 1962-ig volt a Munkásőrség országos parancsnoka, cs emellett, majd ezt követően, a KB póttagja is. 1986-ban írta meg a visszaemlékezését. Kitüntetései: Magyar Szabadság Érdemrend, 1947; Kiváló Szolgálatért Érdemrend, 1957; .Munka Érdemrend, 1960; Szocialista Hazáért Érdemrend, 1967; Kelszabadulási Jubileumi Emlékérem, 1970. (Halas Lajos: *Az R gárdától a Munkásőrségig,* Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1986; Magyar Közlöny, 1957. április 20. 45. sz.; Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) M-KS-288. f. 7. cs. 642. ő. e.; A magyar antifasiszta ellenállás http:// www.lorlene!miiar.hu/index.php?option=com_con tent&view=arlicle&id=4271&ealid=66%3Ah&l tcmi<i=67&l»ng=hu, letöltés: 2011. március 14., Gcrmuska Pál: *Odacsap a mttnkásököl? A Munkás-*

- aki a Rendező Gárda (RG), majd a Munkásőrség első országos parancsnoka lett - adták ki a memoárját.[5]

A kiadványokat ugyanakkor sok esetben egy-egy évfordulóra jelentették meg, vagy egy nevezetesebb eseménnyel kapcsolatban. Természetesen ezekkel a rendszer és a testület propagálása volt a cél, nem pedig az események hü történeti ábrázolása.[6]

őrség 1989-ben, In. Kádárizmus mélyfúrások, ÉvkönyvXVI., szerk. Tischler János, Budapest, 1956-os Intézet, 2009,439-482. o.

5 Ez a Munkásőr című lap későbbi főszerkesztőjének, Haypál Tibornak a közreműködésével készült. Haypál személyes interjújában azt mondta, hogy ez leginkább az ö munkája volt. (Halas Lajos: *AzR Gárdától...;* Az említett interjú a szerző birtokában.)

6 A következő propagandamíívekel emelném ki: Bozóki József: *Amit a névadónkról tudni kell 1899-1955 Szalvay Mihály,* Kecskemét, Munkásőrség Városi Parancsnokság, 1973; *Húsz éve őrségben,* szerk. Vadász Ferenc, Budapest, MOP. 1977; Sós László: *Munkásőrök 1957—1977,* Budapest, MOP, 1977; *Vörös zászlók alatt* szerk. Haypál Tibor, Budapest, MOP, 1975; *Október katonái voltak,* szerk. Borzák Lajos és Szolnoki István, Budapest, MOP, 1977; *Mindig a vártán,* szerk. Borzák Lajos - F. Pintér Anna, Budapest, MOP, 1979; *Huszonöt esztendő acólszürkében 1957-1982 Képek a Munkásőrség életéből,* szerk. Ács György-Bolgár Irnre-F. Pintér Anna-Szabó Zsuzsa, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1982; *Munkával, tollal, jégyverrel. Bepillantás a Munkásőrség életébe,* szerk. F. Pintér Anna Illés György - Szabó Zsuzsa Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985; Bertalan István Béla: *Harminc éves a Munkásőrség,* Budapest, MOP, 1987. Egységtörténetek: *A Tóth BucsokiIstván nevét viselő tatabányai munkásőr egységjubileumi emlékkönyve,* szerk. Viktor Zoltánné, Tatabánya, Tatabányai Szénbányák Házi Sokszorosító, 1981, (1982-ben, a testület fennállásának 25. évfordulójára adták ki belső használatra.); *A munkásőrség (sic!) XVII. kerületi Schönmann László egységének története Tegnapelőtt, Tegnap és ma...,* szerk. Neff István, Budapest, COOPINVEST Kisszövetkezet kiadásában, 1986; *Arcképek 1957-87. Vörös Csillag Érdemrenddel és a Haza Szolgálatáért Érdemrenddel kitüntetett Pécsi Landler Jenő Munkásöregység alapító tagjai 1957-1987.,* szerk. Kriviez Gyula egységparancsnok - Farkas Gábor - Sári Ferenc; Mura József: *Hazánk felszabadulásának 40. évfordulója 1957-1985., A „Csiszár József" Munkásőregység története,* a tatai a munkásőr egység adta ki 1985-ben. *A néphatalomért: Az óbudai üzemi lapok melléklete a Munkásőrség megalakulásának 15. évfordulója alkalmából,* kiadja az MSZMP HL Kerületi Bizottsága, Budapest, MSZMP III. Kerületi Bizottsága, 1972; *AIV. kerületi munkásőrzászióalj megalakulása és története, 1957: A haza fegyveres szolgálatában,* Összeáll. Üiósi László, Munkásőrség TV. kér. egysége, Budapest, Szikra Kiadó, 1987; *Így kezdődött: A kőszegi alapítók visszaemlékezései,* összeáll. Kiss Gyula, az előszót írta: Szenté Sándornc, az utószót írta: Szunyi Mihály, kiadja a Munkásőrség Vas Megyei Parancsnoksága, Kőszeg, Munkásőrség Vas Megyei Parancsnokság, 1982. Érdekes kiadvány a magyar, orosz, német és olasz, nyelven kiadott minikönyv is, amelynek a következő a címe: *Híven az eskühöz. Képek a 25 éves Munkásőrség életéből,* szerk. Bolgár Imre Máté György - F. Pintér Anna - Zelenák András, Budapest, MOP, 1982; *A munkásőr híradó egység története 1957-1987.* A szerkesztő biz. elnöke dr. Klóhr Sándor, Budapest, 1987; *A Budapest Vili. kerületi „Asztalos János" Vasas Munkásőr Egység története,* 1987, a szerző, és a kiadó nem volt feltüntetve. K. Balogh János: *Adatok a Munkásőrség Tolna megyei Parancsnokság történetéhez,* kiadja a Munkásőrség Tolna megyei Parancsnoksága, Szekszárd, 1987; *25 éves a Munkásőrség, somogyi vonatkozású közlemények bibliográfiája,* szerk. Sípos Csaba - Fülöp Lajosné - Molnár László Koronczai Géza Takács József, Kaposvár, 1982; Török Béla: *A Vas megyei Munkásőrség 30 éves története,* Szombathely, 1987. Ideget! nyelven is jelentek meg propa-

Ez utóbbit a művek szerzői, ha akarták volna sem tudták volna megtenni, mivel a levéltári iratokat, amennyiben használtak, csak kiválogatva kapták meg. A Munkásőrség Országos Parancsnokságának (MOP) iratai az archiválási szabályzat* [7] alapján a 60-as évektől a Párttörténeti Intézet Levéltárába kerültek. A jelentős számú kiadvány mellett a testület önálló sajtóval is rendelkezett. 1958 márciusától a rendszerváltásig havonta jelent meg a Munkásőr című[8] * lap, az Iránytű című alegységparancsnoki tájékoztató pedig 1973-tól negyedévente. Ezek az orgánumok a következő témákkal foglalkoztak: fegyverek és eszközök használata, szabályzatok, elkövetett vétségek, helytállások, kapcsolat a hazai társfegyveres szervezetekkel és a külföldi munkásmilíciákkal, nemzetközi és hazai politikai helyzet, visszaemlékezések, munkásmozgalom-történet, kiképzés. Emellett helyi érdekeltségű kiadványai is megjelentek a testületnek.’ Lényeges kiemelni, hogy voltak önálló könyvek is, amelyek vagy a kiképzéshez készültek vagy propagandaművek voltak.[10] A 80-as években nem csak kimondottan propagandaműveket, hanem történeti, vagy inkább annak szánt

gandakiadványok: *Rabocaá Miliciá Vengerskoj Narodnoj Respubliki sast.* Tibor Hajpal - Lajos Borzák; izd. *Glavnye komondorán ie Raboéej Milicii.* (Munkásőrség Országos Parancsnoksága, 1976.) *Die Kampfgruppen dér Ungarischen Voíksrepublik,* Red. Tibor Haypál; Hrsg. Landeskommandantur der Kampfgruppen, (Budapest, Munkásőrség Országos Parancsnoksága, 1976.) *Mit Hammer, Feder und Wajfe: Einblick in das Leben der Kampfgruppe.* Red.: Anna F. Pintér-György Illés und Zsuzsa Szabó, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985; *Híven 02 eskühöz = Vernost'priságe = Getreu dem Gelöbnis = Fieles a su juramento: Képek a huszonöt éves Munkásőrség életéből,* szerk. Bolgár Imre, fotók: Antal István, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985.

7 MNL OL MOP M-KS-295-1 37. d. 11. ő. c. Papp Árpád: „A Munkásőrség országos parancsnokának az 1. $z. utasítása az iratok megőrzésének és selejtezésének szabályozásáról”, MOP, 1963.

8 Az újság 15 éves fennállásának az évfordulójára a következő képes „minikönyvet” jelentették meg: *Tizenöt éves a Munkásőr,* szerk. Gáti József, Budapest, MOP, 1973

’ Ilyen volt például a *Csillagosak* című pécsi újság, amelyet a helyi városi-járási zászlóaljparancsnokságok adtak ki 1974 májusától 1975-ig. A *Híradó* címmel a Munkásőrség Budapesti Parancsnoksága adott ki alegység-parancsnoki tájékoztatót 1972. januártól, ennek a területi parancsnok, Ruzsbatzky László volt a felelős kiadója és Bérces György szerkesztette. Az *Ötös Híradó* című lapot az V. kerületi parancsnokság adta ki szintén 1972 elejétől 1975-ig. Ezek mellett a *Munka és Őrség a Munkásőrség Rács-Kiskun Megyei Parancsnokságának „Híradóija"* és a Körmendi Brodorics Ferenc Munkásör Zászlóalj Parancsnokság *Egységgyűlési Híradóija* című lapokat is meg kell említeni. A lapok tematikája leginkább a *Munkásőr* című újságét követte. Ide tartozik az *Egységgyűlés* című 1ap is, amely egyszeri alkalommal, 1985 januárjában jelent meg. *(Egységgyűlés - A „Vörös Csillag” Érdemrenddel kitüntetett Vili. kerületi „Asztalos János” Vasas Munkásőr Egységgyűlése,* 1985. január 23. Egyéb adat netn volt feltüntetve.)

10 Például: Nagy Sándor: *Munkásőrparanesnokok országos tanácskozásának jegyzőkönyve 1981. április 24-25.,* Budapest, MOP, 1981.; *Elkötelezetten szolgáljuk szocialista hazánkat A munkásőrparancsnokok II. országos tanácskozásának jegyzőkönyve 1983. május 20—21.,* szerk. Heiter Róbert, Budapest, MOP, 1983; *Hűséggel szolgáljuk pártunk politikáját. A munkásőrparanesnokok III. országos tanácskozása jegyzőkönyve Budapest, 1986. május 17—18.,* Budapest, MOP, 1986; *Kézikönyv az alegységparancsnokok felkészüléséhez,* Budapest, MOP, 1971. Ez 7500 példányban

kiadványokat is megjelentettek, de ezek szemlelete ekkor már jócskán elavultnak számított, így inkább a propaganda, mint a történeti művekhez álltak közelebb.[11]

A rendszerváltás előtti Munkásőrség-történetírással kapcsolatban mindenképpen ki kell még emelni, hogy a testület korszakolását igyekeztek az MSZMP egy-egy döntéséhez kötni. Sok esetben ezt vette át a rendszerváltás utáni történetírás is, de ez szakmódszertani szempontból nem mindig volt indokolt.

1. 2. A RENDSZERVÁLTÁST KÖVETŐEN

1989 után nagyon keveset foglalkoztak a testülettel, annak ellenére, hogy mind katonai, mind pedig társadalmi-politikai szempontból jelentős volt. A rendszerváltást követően mintha elfelejtették volna a Munkásőrséget, aminek valószínűleg több oka is lehetett. Egyrészt a MOP iratai állandóan vándoroltak, másrészt olyan kérdések kerültek előtérbe, amelyek ennél fontosabbak voltak, gondolok itt az '56-os forradalomra vagy a háború után történtekre. A testület dokumentumaival kapcsolatban mindenkeppen ki kell emelni, hogy a mai napig nem történt meg az országos parancsnokság iratai megfelelő jegyzékének az összeállítása, ami jelentős mértékben nehezíti a kutatást. Ugyanakkor lényeges kiemelni, hogy a Munkásőrség Budapesti Parancsnokságának a rendszerváltás éveiben keletkezett dokumentumai lappanganak.

1993-ban a Kahler Frigyes vezette Tényfeltáró Bizottság a *Sortüzek 1956* című kiadvány 2. kötetében jelentetett meg több, a Munkásőrség geneziséhez kapcsolódó forrást.[11] [12] 2001-ben a H VG foglalkozott a Munkásőrséggel, a cikket Gcrmuska Pál és Murányi Gábor készítette. Ebben vázlatosan említik a testület megalapításának a történetét és a forradalom utáni előzményeit, ehhez javarészt a MOP és az MSZMP

készült, és feltüntettek rajta, hogy nem kerülhet illetéktelen kezekbe. *A munkásőrség pártirányítása,* Munkásőrség Országos Parancsnoksága Propaganda és Sajtó Osztálya, Budapest, 1986.

[11] Róder László: *A Munkásőrség megalakulása és szerepe a munkás-paraszt hatalom konszolidációjában 1957-ben Budapesten, ín. Szemelvények a magyar népi demokrácia történetéből,* szerk. dr. Kurucz István - László Tibor - Ruff Mihály - Vági Mihály, MSZMP Budapesti Bizottság Oktatási Igazgatóság Elméleti és Módszertani Közlemények 22. sz., 1982. 67-98. o.; Hajdú József: *A budapesti munkásőrség történetéhez (1956-1957), In. MSZMP Budapesti Bizottság Oktatási Igazgatóság Elméleti és Módszertani Közlemények, Útban a szocializmus felé - Elméleti konferencia a felszabadulás 40 évfordulójára,* 28. sz. 1985, 166—173. o.; Róder László: *Szüléiéit a párt és a nép bizalmából - A Munkásőrség megalakulása és szerepe a munkásfiatalom megszilárdításában,* Budapest, Reflektor Kiadó, 1986, 129-131. o.; Kovács Ernő. *A Munkásőrség helye és szerepe politikai rendszerünkben,* Tudományos ülés Marxizmus-Lenin izmus Tanszék 1987. november 7., A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 70. évfordulójának tiszteletére rendezett tudományos ülés, Eger, Ho-Si-Mihn Tanárképző Főiskola Marxizmus-Leninizmus Tanszék, 1987.

[12] *Sortüzek 1956 2. k„* R2erk. Kahler Frigyes, Lakitelek, Antológia Kiadó, 1993, 37-211. o.

pártanyagát használták fel, ugyanakkor Halas Lajos visszaemlékezéseit is alapul vették.[13] Germuska Pál következő írása 2004-ben jelent meg a *Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből* című könyvben. Itt két oldalban igyekezett összesüríteni a testület történetét 1957 és 1989 között. A kötet tudományos népszerűsítés céljára készült, a Munkásőrség históriájából javarészt a megalakítás körülményeit és a rendszerváltás időszakát ragadta ki.[14] Germuska a testületről a rendszerváltással kapcsolatban közölt egy 12 oldalas tanulmányt az 56-os Intézet portálján 2010-ben. Ebben az 1989. április 10-i országos parancsnok által kiadott paranccsal foglalkozott, amelyben Borbély Sándor arról rendelkezett, hogy 150 század készenléti erőt kell a testületen belül felállítani.[15]

2008-ban Tóth Eszter Zsófiának jelent meg egy tanulmánya, amelyben arról írt, hogy a munkások és munkásnők emlékeiben hogyan jelent meg a párttagság és a Munkásőrség. A tanulmány a mentalitás- és a mikro-történetírás szempontjából lényeges, utóbbival kapcsolatban az interjúalanyok életrajzát emelném ki. Egy hiányosságot lehet csak megemlíteni, ez pedig a Munkásőrség történetének a nem megfelelő ismerete, ami azonban - kiadványok hiányában - nem róható fel a szerzőnek.[16]

A Munkásőrségről különösen az utóbbi időben több forrásközlés is napvilágot látott. Kahler Frigyes és M. Kiss Sándor még 2006-ban a testület előzetes, 1956. december 19-i szervezési tervét közölte, amelyet az MSZMP Adminisztratív Osztályának az iratai között találtak meg. Ekkor még Népőrségnek akarták elkeresztelni a felállítani tervezett milíciát.[17]

A Rendvédelem-történeti füzetekben Simon F. Nándornak jelent meg kél tanulmánya az MSZMP pártmilíciájával kapcsolatban. Az egyik a Munkásőrség szorosan vett megalakításával foglalkozik, ebben az 1956-os forradalomtól tárgyalja az eseményeket 1957. márciusig, röviden a német és a csehszlovák miliciákat is megemlíti. Utolsó eseményként az október 30-i, köztársaság téri rendezvényről tesz említést.[18]

,J Germuska Pál - Murányi Gábor: *A láthatatlan légió. így született a munkásőrség,* In. HVG, 2001. február 3.

14 Germuska Pál: *Kádár-kommandó. A Munkásőrség, In. Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből* főszerk. Halmos Ferenc, Budapest, Gesta Könyvkiadó, 2004, 204-205. o.

,5 Germuska Pál: *Százötven századot a népköztársaság védelmére! Munkásör készenléti egységek szervezési tér vei989 ápr ilisátó l,* http: *íí* w w w. re v. hu /rcv/í magcs/contcnt/rendezvenyek/germnska_ munkasorseg.pdf, letöltés: 2010. november 12.

16 Tóth Eszter Zsófia: *A párttagság és a munkásőrség megéléstörténetei a munkások és a munkásnők életút-elbeszéléseiben, ín. Távolodás és közelítések, Rendszerváltás és a Kádár-korszak,* szerk. Majtényi György - Szabó Csaba, Budapest, ÁBTL-Kossuth Kiadó, 2008, 441-462. o.

17 Kahler Frigyes - M. Kiss Sándor: *Rejtett dokumentumok - Forrásszemelvények 1956 tanulmányozásához,* Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2006, 371-381. o.

ls Simon F. Nándor: *A Munkásőrség létrehozása,* http:/,'epa.oszk.hu/02100/02176/00007/pdf/RTF_ 21_117-122.pdf, letöltés: 2012. augusztus 29.

A másik tanulmány a Munkásőrség karhatalmi feladataival foglalkozik. Ebben a magyarországi rendező gárdákról is ír, ismerteti a Munkásőrség megalapítását, ezt követően 1957 cs 1989 között vázlatosan a testület együttműködését a társszervekkel és a karhatalmi feladatait.[19]

Az utóbbi időben Ólmosi Zoltán forrásközlései foglalkoztak az Archívnet című internetes portálon a Munkásőrséggel. *A Munkásőrség hangulata 1989-ben - Információs jelentések a megyei parancsnokságokról* című írás a testület hangulatjelentéseit ismerteti, a dokumentumokból kiemeli a fontosabb részeket, és közli is őket.[20] A másik cikkében a balassagyarmati túszdrámával kapcsolatban a Munkásőrség szerepét tárgyalja, ami azért is érdekes, mivel az eset a korszakban nagy port kavart.[21] A *Tervek kapuzárás előtt* forrásközlésében pedig a testület szimbólumrendszere átalakításának és egyben a Munkásőrség átmentési tervének az egyik dokumentumát mutatja be.[22] *A kispesti SZDSZ vezető esete a munkásőr antennákkal* című írásában az ellenzék és a testület egyik korai konfliktusával kapcsolatos eseményeket közli.[23] Az *Egy hétvégi affér a Dunakanyarban* címet viselő tanulmány Faludi Ervin egykori ÁVH-s (Államvédelmi Hatóság) vallatónak a tettlegességig fajuló konfliktusát mutatja egy munkásőr vezetővel szemben 1974-ben.[24] Az *Iratmegsemmisítés a Munkásőrség felszámolása idején - Egy „félreértett" parancs Foton* 2015-ben jelent meg, ebben a testület felszámolása során történt dokumentummegsemmisítést és ennek lehetséges felelőseit próbálja meg ismertetni.[25]

A fentieknél terjedelmesebb munkákat is írtak ebben a témában. Ólmosi Zoltánnak a rendszerváltással kapcsolatban is megjelent egy tanulmánya 2011-ben a Levéltári Közleményekben, ennek a végén több dokumentumot is közölt. Ez részben korábbi, fent említett forrásközléseire épül. A tanulmány kimondottan az 1989-es

19 Simon F. Nándor: *A Munkásőrség karhalalmi feladatai,* http://epa.oszk.hu/02100/02176Z00004/pdf/RTF_18_125-130.pdf, letöltés: 2012. augusztus 29.

20 Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség hangulata 1989-ben,* http://www.archivnet.hu/politika/munkasorseg_hangulata_l989ben.html, letöltés: 2016. július 14.

21 Ólmosi Zoltán: *A balassagyarmati túszdráma és a Munkásőrség,* http://www.archivnet.hu/politika/a_balassagyarmati_tuszdrama_es_a_mun kasorseg.html, letöltés: 2016. július 14.

22 Ólmosi Zoltán: *Tervek kapuzárás előtt,* http://www.archivnet.hu/hadt0rtenet/tervek_kapu2aras_elott.html, letöltés: 2016. július 14.

23 Ólmosi Zoltán: *A kispesti SZDSZ vezető esete a Munkásőr antennákkal,* http://www.archivnet.hu/politika/a_ki spesti_szdsz_vczeto_esete_a_munkasor_antennakkal.html, le töltés; 2016. július 14.

24 Ólmosi Zoltán: *Egy hétvégi affér a Dunakanyarban,* http://www.archivnet.hu/politika/cgy_hctvegi_affer_a_dunakanyarban.html, letöltés: 2016. július 14.

25 Ólmosi Zoltán: *Iratmegsemmisítés a Munkásőrség felszámolása idején - Egy „félreértett" parancs Foton,* http://archivnet.hu/politika/iratmegsemmisitesamunkasorseg_fe 1 számolasa_idejen.html?oldal=l, letöltés: 2016. június 30.

esztendővel, leginkább a Munkásőrség utolsó hónapjaival foglalkozik. Kiemelten tárgyalja a testület átmentési, majd átalakítási terveit cs felszámolását.[26]

Az eddigi legrészletesebb munka is Ólmosi Zoltán nevéhez fűződik. *A Munkásőrség és a rendszerváltás 1988-1989* címmel jelent meg egy forrásgyűjteménye 2016-ban, amelyhez egy közel 100 oldalas bevezető tanulmány tartozik. A könyvben több lényeges forrást közöl, de a válogatásnak jelentős hiányossága, hogy a vonatkozó MSZMP-dokumentumok jelentős része mindebből kimaradt. Ugyanakkor a bevezető tanulmány első részében csupán két oldalban foglalja össze a testület 1988 előtti történetét. Ezt a könyvet a későbbiekben csak ott fogom hivatkozni, ahol számomra új tényanyaggal szolgált.[27]

Részletes munka Germuska Pál tanulmánya, amely az 56-os Intézet XIV. évkönyvében látott napvilágot *Odacsap a munkásököl?* címmel. A tanulmány a testület 1989-es történetével foglalkozik, ezzel kapcsolatban is azt vizsgálja, hogy mekkora esélye lett volna annak, hogy a milícia megakadályozza vagy megakassza az 1989-cs rendszerváltást. A kérdésre a források hiányossága miatt nem sikerült egyértelmű választ találnia, de az mindenképpen bizonyossá vált, hogy foglalkoztak az alkalmazhatóságukkal 1989-ben. Az írás szót ejt a Munkásőrség 1989-es fegyverarzenáljáról is, ugyanakkor a testület hadrafoghatóságával és szétesésével is foglalkozik. A tanulmány részben a szerző korábbi internetes közlésére cpül.[2li]

Eddig a Munkásőrség megyei szintű történetével nem sokat foglalkoztak. Ezzel kapcsolatban Sebők Balázs tanulmányait emelném ki.[29]

Az említett munkákról mindenképpen meg kell említeni, hogy a Munkásőrség történetéből egy-egy kisebb részt ragadnak ki. Végezetül felsorolás szintjén megemlíteném saját, Munkásőrséggel foglalkozó tanulmányaimat is.[50] A milícia histo- [20] * * * * * * * * * * * * *

[20] Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség megszűntetése - Sikertelen kísérlet a megmaradásra,* Levéltári Közlemények 82/1., Budapest, Magyar Országos Levéltár, 2011, 189-226. o.

[27] Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség és a rendszerváltás 1988-1989,* Budapest, Tarsoly Kiadó, 2016.

[28] Germuska Pál: *Odacsap a munkásökoi? A Munkásőrség 1989-ben, In. Kádárizmus mélyfúrások, Évkönyv XVT,* szerk. Tiscbler János, Budapest, 1956-os Intézet, 2009, 439—482. o.

[29] *A Kádár-rendszer védelmében. Adalékok a jászsági karhatalmi egységek és a munkásőrség első éveinek történetéhez. In. Jászsági Évkönyv,* 2013. sz., 122-135.0.; *Acélszürke egyenruhák alkonya a Jászságban. További adalékok a Kókai László Munkásőregység történetéhez. In Jászsági Évkönyv,* 2014. sz. 161-185.0.

[30] *A Munkásőrség előzményei. In. Ahogy mi látjuk c. tanulmánykötet,* főszerkesztő: Gergely Jenő, Budapest, ELTE BTK, 2007, 243—265., *A beletörődés ünnepe: 1957. május 1. In. Társadalom és Honvédelem.* XI. évf. 1. szám 2007, 53-111. *or, A Munkásőrség szervezeti kereteinek a kialakítása* 1-29. Első Század Online, http://elsoszazad.elte.hu/kiss-david-a-munkasorscg-szcrvczcti-kcrc-teinek-kialakitasa-2/, letöltés: 2012. május 30.; *A Munkásőrség színrelépése az 1957-es esztendőben, In. Fejezetek a tegnap világából, Tanulmányok a I9~2t). század történelméből.* Budapest, ELTE-BTK, 2009, 333-357. o.; *A Munkásőrség megalakulása,* In. Múltunk, 2009/ 3. sz. 238-280.

riográfiájának az ismertetéséből látszik, hogy a testületről a jelentőségéhez képest kevés munka jelent meg, így a kötetem célja a meglévő hiányosságok pótlása.

o.; *A Szociáldemokrata Párt Rendező Gárdájának a megszervezése, In Rendszerváltások kortársa és kutatója Tanulmánykötet Izsák Lajos 70. születésnapjára,* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013, 276-281. o.; *A Munkásőrség felállítása és tevékenysége 1958 elejéig, Irt. Hadtörténeti Közlemények* 127. évf 4. sz., 2014. elet.; *A Szociáldemokrata Párt Rendező Gárdája 1945-1948, In. Veritas Évkönyv,* 2015, Veritas Történetkutató Intézet - Magyar Napló, 2015, 279 -315.; *A Munkásőrség utolsó hónapjai, In. Századok,* 149. évf. 6. sz. 2015; *Munkásőrség, „rendkívüli események", (igazságszolgáltatás, In. Magyar Rendészet,* XV. évf. 3. sz. 2015,121-141.; *Kommunikáció és térát lépések a Munkásőrségnél, in. Térátlépések,* szerk. Géczí János András Ferenc, Veszprém, Pannon Egyetem, MFTK Antropológia és Etika Tanszék, 2015, 197-213. o.; *Negyedszázada számolták fel a Munkásőrséget - Lefegyverezés, hibákkal,* In. Magyar Demokrata, 2014. október 1.; *A kádári megtorlás erőszakszervei,* In. Magyar Hírlap, 2015. november 4.; *Munkásőrnek egy a baja...* In. UFI, VII. évf., 11. sz. 2006. november; A *Munkásőrség híradásának a kiépítése, In. Katonai Logisztika,* 2016/1.304-328.o. https:7drive.google.eom/file/d/0B21T5sLzLGdDbFhHaFdIRm9ORFE/view, letöltés: 2016. október 30.

2. A MUNKÁSŐRSÉG ELŐZMÉNYEI

A testület historiográfiájának a bemutatását követően érdemes azzal is foglalkozni, hogy a Munkásőrség megalakulása előtt mely minták voltak azok, amelyeket felhasznált, felhasználhatott 1957-ben a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) a maga pártmilíciájának a megalakításához.

2. 1. ELŐZMÉNYEK 1945-IG

A párizsi kommün idején, majd az 1917-es bolsevik hatalomátvételnél is jelentős volt a milíciák aránya a fegyveres szervezeteken belül.[31] Szentpétervárott 2500 tengerész és ugyanennyi katona mellett 2000 vörösgárdista is harcolt.’[2] A szovjetrendszer megszilárdulásával a reguláris hadsereg egy részét milíciává alakították át, de a 30-as évek elejétől ezt megszűntették.[33]

Magyarországon a Tanácsköztársaság idején megszervezett Vörös Őrséget tartották tévesen a Munkásőrség elődszervének a Kádár-korszakban.[34] Valójában ennek a szervezete, feladatköre kevés hasonlóságot mutatott vele, hiszen 1919-ben ez a rendőrség és a csendőrség feladatkörét vette át. Ugyanakkor lényeges kiemelni, hogy a katona- és munkástanácsok mellett spontán alakultak karhatalmi jellegű fegyveres csoportosulások, amelyek közül többeket felvettek a Vörös Őrségbe.[35] Leginkább a budapesti gyári munkásezredeket tekinthetjük a Munkásőrség egyfajta korai elődszervének, amelyek a Vörös Hadsereg tartalékát képezték.[36] Rájuk nyilván több okból is szükség leheteti, különösen, amikor 1919 májusára a csehszlovák csapatok megközelítették a fővárost, és a diktatúra ellen több felkelés is kirobbant.[37]

” Zágoni Ernő - Somogyi Gyula - Farkas Ferenc: *Hadsereg, honvédelem,* Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1968,7-39. o.

32 Mihail Heller - Alexander Nyekrics: *Orosz történelem 11. k. A Szovjetunió története,* Budapest, Osiris Kiadó, 2003, 37. o.

33 Zágoni Ernő Somogyi Gyula - Farkas Ferenc: *Hadsereg, honvédelem...* 28. o.

34 MNL OL M-KS-295-1 41. d. 1. ö. e. „A Munkásőrség szervi és működési szabályzata”, 1965. február. 3.

35 Bíró Aurél: *A Tanácsköztársaság fővárosi karhatalmai,* Budapest, Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria Kiadása, 2014, 10., 15., 16-17. o.

36 Réti László: *A magyar Tanácsköztársaság központi szervei és pecsétjeik.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970,211-215, 268.0.

37 Salamon Konrád: *Magyar történelem 1914-1990,* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004,44-55. o.

A párthadseregek „melegágya” azonban a két világháború közötti Ausztria és Németország volt. A német kommunista pártét Roter Frontkampferbundnak (Vörös Frontharcos Szövetség) hívták, 1924-1929 között Ernst Thálmann[38] volt a vezetője. Agresszív propagandát folytattak a pártjuk mellett, személyesen járták a lakásokat, plakátokat ragasztottak, teherautókról röpcéduláztak, térzenével egybekötött felvonulásokat rendeztek. 1927-től több katonai gyakorlatot is tartottak, céljuk a Szovjetunió által létrehozott nemzetközi vörös hadseregbe történő belépés volt. A nácik hasonló szervezetével (SA, azaz Sturmabteilung, Rohamosztag) gyakran utcai harcokat folytattak,[30] egyfajta korlátozott polgárháború alakult ki. A későbbiekben Walter Ulbricht[40] vette át a kommunista párt párámilitáris szervének az irányítását, aki a párton belül nem csak vezetővé, hanem a Moszkvával való kapcsolattartóvá is vált.[41]

A két világháború közötti Ausztriában is több párt szervezett fegyveres osztagokat, amelyek erősebbek voltak, mint a korabeli osztrák hadsereg. Mindebben az ország rossz pénzügyi helyzete, és az egymást gyakran váltó kormányok erélytelensége is szerepet játszott. A jobboldaliak közül ismertebb volt a Heimwehr (Honvédelem). 1923-ban Julius Deutsch[42] korábbi szociáldemokrata hadügyminisztériumi államtitkár szervezte meg a fegyveres Republikanischer Schutzbundot (RS) (Köztár-

[38] Emsl Thálmann (1886-1944) 191S—1918 között a francia fronton harcolt, 1919-ben a nemet kommunista vezetés számára fegyvereket szerzett be, bár sokáig a szociáldemokrata pártban tevékenykedett. 1923-ban már mint kommunista párttag a tanácsköztársaság kikiáltásáért harcolt Hamburgban. 1924-1929 között a Vörös Frontharcos Szövetség vezetője. 1925-1933 a német kommunista párt elnöke és Sztálin hive. 1933-ban a nácik letartóztatták, 1944-ben kivégezték. (Németh István: *Ernst Thálmann életrajza,* In. Rubicon, 2011,5. $z., 22. o.)

[39] Németh István: *Weimar arcai III. Párthadseregek Paramilitáris szervezetek a német utcákon,* In. Rubicon, 2011, 5. 18-29. o.

[40] Walter Ulbricht (1893-1973) 1920-ban lett a németországi kommunista párt tagja, 1926-ban KB tag. 1933-tól illegalitásban, majd külföldön élt. 1945-ben tért haza, 1953-ban lett a Német Szocialista Egységpárt első titkára, az 1953-as felkelés vérbefojtásában jelentős részt vállalt, a sztálini modell követője volt. 1961-ben a berlini fal felépítése az ő utasítására történt. 1963-ban reformokba kezdett, 1971-ben lemondatták, helyére Erich Honeckerkerii.lt. *(Számos vicc céltáblájául szolgált a kecskeszakállas Walter Ulbricht,* http://mull-kor.hu/walter-ulbricht-120-eve-szuletett-20l60630, letöltés: 2017. január 16.)

[41] Frederick Taylor: *The Berlin Wall 13 August 1961-9 november I9S9.* London-Berlin-New York, Bloomsbury, 26-43.

[42] Julius Deutsch (1884-1968) Az egyetem elvégzését követően publicista lett. 1918-1920 között hadügyi államtitkár-helyettes, majd államtitkár, 1919-1934 képviselő. 1918-1920 között Volkswehr, majd az RS szervezője, utóbb parancsnoka, emellett az ASK.Ö, vagyis „Arbcitcrbund für Sport und Körperkultur in Östcrreich” (Ausztriai Munkásszövetség a Sport- és Testkultúráért) elnöke. A szociáldemokrata párt titkára és a párt külügyi osztályának a vezetője. 1934-ben emigrációba kényszerült, majd részt vett a spanyol polgárháborúban 1936 és 1939 között, 1946-ban tért vissza hazájába, ahol 1951-ig a párt külügyi osztályát vezette. *(Dr. Julius Deutsch életrajza-.* https://www.parlamcnt.gv.at/WWER/PAD_00208/, letöltés: 2017. január 16.)

sasági Védszövctscg), ebben Theodor Körner[43] Stromfeld Aurél[44] egykori hadiakadc-miai tanártársa is részt vett. Ausztriában is jellemzőek voltak az utcai összecsapások, 1927-ben Becsben zavargások törtek ki, amelyekben az RS a Heimwehrrel össze is csapott, végül a hadsereg tett rendet, mindennek során összesen 90 fő halt meg. 1931-ben a Heimwehr puccskísérleténél is hasonló volt a helyzet. 1933-ban hivatalosan feloszlatták az RS-t, de 1934. február 12-16. között Becsben és több nagyvárosban sztrájk robbant ki, majd az ezt követő összecsapásokban az RS ellen más paramilitáris alakulatokat és a hadsereget is bevetették, amely tüzérségi fegyvereket is alkalmazott. Több szociáldemokrata ezt követően Csehszlovákiába menekült, az otthon maradottakat 1935-ben perbe fogták. A harcokban elhunytak száma 200-270 főnyi volt. Az emigráns RS-tagok közül később többen az 1936 és 1939 között zajló spanyol polgárháborúban is részt vettek.[45]

A két világháború közötti Magyarországon a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak (MSZDP) volt jelentősebb párthadseregc. Ezt Stromfeld Aurél szervezte meg a börtönből való szabadulását követően. Halas Lajos, az MKP-s gárda, majd a Munkásőrség későbbi vezetője szerint Stromfeld a Kommunisták Magyarországi Pártjával (KMP) is kapcsolatban állt. Az ekkori Rendező Gárda létszáma 1500 főt tett ki. A fővárost három területre osztották: budai, észak- és dél-pesti. A kiképzést a budai hegyekben folytatták.[46] Több alkalommal is „oltalmazták" a pártot, így például a 20-as évek közepén a Turul Szövetség támadásától tartva védték a párt lapjának, a Népszavának a székházát. Mérő Ignác,[47] a Gárda későbbi vezetője (Stromfeldet Blaskó Arthur

43 Theodor Körner (1873—1957) Újszőnyben született, a K. u. k. Technische Militarakaóemic-t (Császári és Királyi Műszaki Katonai Akadémia) végezte el, majd vezérkari tiszti képzésben is részesült. Részt vett az első világháborúban, az 1. Isonzó-hadsereget irányította. 1924-ben lett az osztrák szoedem párt és az RS központi vezetőségének is a tagja. 1945-1951 között Becs polgármestere, 1951-től 1957-ig államfő. (Dr. *h. c. Theodor Körner életrajza:* https://www.parlamcnt.gv.at/WWER/PAD_00877/index.shtml, letöltés: 2017. január 16.)

44 Stromfeld Aurél (1878-1927) A Ludovika Akadémián, majd a Bécsi Hadiískolában tanult. 1907-től az előbbiben, majd később ez utóbbi intézményben tanított is. Az első világháborúban végig harcolt. 1919-ben hadügyi államtitkár lett, belépett a szociáldemokrata pártba. A Tanácsköztársaság idején északon jelentős részeket foglalt vissza a korábban elvesztett területekből. A Horthy-korszakban elítélték, 1921-ben szabadult, aktív szerepet játszott az MSZDP-ben, az illegális kommunistákkal is kapcsolatban állt egyesek szerint. (Stromfeld Aurél élete, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1927_oktober_10_stromfeld_aurel_halala/, letöltés: 2017. január 16.)

45 Stadler, Karl R.: *Opfer verlorener Zeiten - Geschichte dér Schutzbund-Emigration, 1934.* Wien, Európa Vcrlag AG, 1974,24-48., Erich Zöllner: *Ausztria története,* Budapest, Osiris Kiadó, 2000., 378-386. o.

46 Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 81-91. o. A gárda 2. világháború előtti dokumentumai nincsenek benne az MSZDP Politikatörténeti Intézetben tárolt anyagában.

47 Mérő Ignác Halas Lajos bevallása szerint a barátja volt. 1945 előtt az MSZDP székház gondnoka volt. Ha a Népszavában olyan cikk jelent meg, amelyért börtön járt, az újságíró helyett ö ülte le. Az MSZDP, majd az SZDP Rendező Gárdáját irányította. 1948-ban végig az egyesülés mellett

követte, őt Merő) így emlékezett vissza: „*Szabályos ütközetekéi vívtak. Ötszáz gárdista rohama után félszáz fasiszta maradt a porondon."* Halas Lajos „A Gárda” című lap 1948. májusi számának adott interjúja szerint 1938-39-ben több esetben támadtak meg munkásotthonokat. A rákospalotai szctrombolása után az újpesti, pesti munkásotthonok, szakszervezeti székházak védelmét 24 óra alatt kellett megszervezniük. 1939. május 1-jcn 10 ezer fős tömeg részvételével tartottak néma tüntetést a hűvösvölgyi nagyréten, mindezt az RG biztosította. Szálasi Ferenc[48] [*] hatalomra kerülését követően a MSZDP-vel együtt a gárdáját is üldözték, tagjait internálták. „*Részt vettek a földalatti mozgalom irányításában, vezetői voltak az ellenállás megszervezőinek, és állandó életveszedelem között bonyolították le a hírszolgálatot.* ” - emlékezett vissza Szakasits Antal.[4]’ Az MSZDP RG-ről idáig sajnos kevés adattal rendelkezünk.

Nincs közvetlen bizonyíték arra, hogy a második világháború alatt a Budapest ostrománál szovjet részről alkalmazott rohamcsapatok mintaként szolgállak volna a testület megalakításához, de mégis feltűnő az a hasonlóság, amely fegyverzetükben és feladatkörükben megmutatkozott. Ugyanakkor azt mindenképpen meg kell említeni,

volt, rosszul esett neki, hogy Halas lett a parancsnok, de tudomásul vette. A Katonai Fótörvényszéken 1951. augusztus 17-én koncepciós vádakkal elítélték. *(Dr. Szimler János életrajza-.* https://www.neb.hu/asset/phpscNHDl.pdr, letöltés: 2017. január 16.; Halas Lajos: *AzR Gárdától...* 141. o.)

48 Szálasi Ferenc (1897—1946) A „K. u. K. Thcrcsianischc Militárakademic”-t (Császári és Királyi Mária Terézia Katonai Akadémia) végezte el 1915-ben, 1924-ben pedig a vezérkari képzést. Harcolt az első világháborúban, ezt követően a katonai ranglétrán gyorsan halad előre, de 1933-ban, hogy politikai tevékenységét zavartalanul folytathassa, nyugdíjba vonult. 1935-ben a szélsőjobboldali Nemzeti Akarat Pártját szervezte meg, kidolgozta a hungarista ideológiát, 1938-1940 között börtönbe kerüli. Letartóztatása előtt két szélsőjobboldali pártot is alapított, mind a kettőt betiltották. A helyére lépő llubay Kálmán megszervezte a Nyilaskeresztes Párt - Hungarista Mozgalmat, amely az 1939. évi választásokon 29 mandátumot szerzett. 1944. október 15-én, német támogatással, a sikertelen kiugrási kísérlet után lett miniszterelnök. Ezt követően az ország gazdasági- cs haderejét teljesen a német érdekek alá rendelte, többen a nyilas terror áldozatává váltak, rengeteg zsidót, politikailag másképp gondolkodót hurcoltak haláltáborokba. 1946-ban végezték ki. *(1897. január 6. Szálasi Ferenc születése,* http://www.rubicoii.hu/magyar/oldalak/1897_ianuar_6_szalasifereneszuletese, letöltés: 2017. január 16.)

** Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 81-91., JJeles Tibor: *Stromfeld Aurél,* Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1978, *A huszonhároméves szocialista R. Gárda eposza Beszélgetés Mérő Ignác* elvlárssal, Tn. A Gárda, 1947 szeptember; *A Gárda* 1947. október 15.; Justus Pál: *Régi gárda - új feladatok,* In. *A Gárda,* 1948. január *l.;A Gárda,* 1948. június 5.; *A Gárda,* 1948. május 15.; Halas Lajos: *Feladataink,* Tn. *A Gárda,* 1948. március 1.; *Szakasits Antal: Rendezőgárdánk a múltban és a demokráciában,* In. *A Gárda,* 1948. március 1.) Szakasits Antal (1893—1981) Szociáldemokrata politikus, Szakasits Árpád testvére, 1910-ben lépett be az MSZDP-be, a Tanácsköztársaság idején újságíró. Az emigrációból való visszatérte után a párt ifjúsági vonalán dolgozott. 1945-1949 közölt iparügyi államtitkár, 1949-1950 között az Országos Nyugdíjintézet vezetője, 1950-ben koncepciós perben elítélték, 1956-ban rehabilitálták. *(Szakasits Antal életrajza,* http://mek.oszk.lni/00300/00355/htm!/ABC14240/14410.htm, letöltés: 2017. január 16.)

hogy 1945 után sok esetben a második világháborús tapasztalatokat vettek figyelembe a hadseregszervezés stb. terén. Az említett rohamcsapatokat az ellenséges objektumok leküzdésére szervezték a szovjet hadosztályok. Ezek az alegységek egy meghatározott sávban törtek előre a harcok során tüzérségi támogatással. Állományukba 15—50 lövész és néhány műszaki katona tartozott, a fegyverzetük a következőből állt: géppisztoly, 1-2 db könnyű géppuska, 1 db páncéltörő ágyú, 1 db lángszóró, és 1-2 db közvetlen irányzással vezérelt löveg.[50]

2. 2. GÁRDÁK A MÁSODIK VILÁGÉGÉST KÖVETŐ IDŐSZAKBAN

1945-ben Magyarországra szovjet csapatok vonultak be. A szovjet politika saját biztonsága érdekében arra törekedett, hogy közte és a nyugati országok között a későbbiekben ütközőállamokat hozzon létre. Ezekben úgy próbálta befolyását maximálisan biztosítani, hogy a hozzá hű kommunista pártokat juttatta hatalomra. Hazánkban a Magyar Kommunista Párt (MKP) hatalomért folytatott küzdelmének egyik fontos rcsze az volt, hogy megkaparintsa a fegyveres szervezetek fölötti ellenőrzést, illetve saját fegyveres szervezetet, többek között - szociáldemokrata mintára - rendező gárdát hozzon létre.

A megszállt országban a szovjet parancsnokságok és a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) vette át az irányítást, utóbbi névlegesen brit, amerikai és szovjet, de ténylegesen csak a szovjet elképzelések végrehajtójává vált. Az ország sorsát a nemzetközi, a teheráni, a jaltai és a potsdami egyezmények határozták meg részben és ideiglenesen, a gyakorlatban viszont a megszálló hatalom akarata érvényesült.[51]

A háború utáni helyzet katasztrofális volt. 1944. december 21-én Debrecenben megalakult az Ideiglenes Nemzetgyűlés, amelynek küldöttjeit közfelkiáltással választották meg, majd az Ideiglenes Nemzeti Kormány, helyi szinten pedig a nemzeti bizottságok (NB). Az említett szervekben az MNFF, vagyis a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front (Független Kisgazdapárt - FKgP, Magyar Kommunista Párt, Szociáldemokrata Párt - SZDP, Nemzeti Parasztpárt - NPP, Polgári Demokrata Párt - PDP) pártjai cs a szakszervezetek vettek részt. Közülük az MKP dominanciája már kezdetben jelentős volt.[52] 1945. január 20-án Moszkvában aláírták a fegyverszüneti

[50] Ungváry Krisztián: *A magyar honvédség a második világháborúban,* Budapest, Osiris Kiadó, 2005,412-413. o.

[51] Szakács Sándor - Zinner Tibor: *A háború „megváltozón természete” Adatok, adalékok, lények és összefüggések 1944-1948,* Budapest Magánkiadás, 1997. 28 45. o.

[52] A pállok közül az MKP nagyon korán megszerveződött, és már 1944. november 30-án kiadta a programját *(Magyarországipártprogramok 1944-1988,* szerk. Balogh Sándor - Izsák Lajos, Budapest, ETTE - Eötvös Kiadó, 2004, 9-13. o.)

szerződést, de a párizsi békét csak 1947. február 10-én kötötték meg. A feladatok lényegesek voltak, hiszen az ország ipara és közlekedése romokban hevert, a közigazgatást is újjá kellett szervezni, a mezőgazdasági termelés beindításáról nem is beszélve. Ugyanakkor az országnak jelentős jóvátételi kötelezettségei is voltak, ráadásul a megszállók ellátását is meg kellett oldani, akik emellett több gyárat le is szereltek. A nők tömeges megerőszakolása, a még egészséges és itthon lévő, javarészt férfi lakosság elhurcolása is óriási problémát jelentett. A szovjetrendszer kiépítése sokáig nem mindenki számára volt nyilvánvaló, hiszen több párt működött, igaz, kényszerkoalícióban kormányoztak. Révai József szerint a többi pártra külpolitikai okok miatt volt szükség, illetve a kommunisták egyedül nem lettek volna képesek kormányozni.[53] 1945-ben Nagy-Budapesten[54] törvényhatósági, majd országosan nemzetgyűlési választásokat is tartottak több-kevesebb visszaéléssel, és előre meghatározott számú párttal.[55] Ezt követően jelentős kisgazda győzelemmel megalakult a Tildy Zoltán vezette kormány. De maradt a „koalíció” az 1947-es választásokig, amelyekkel kapcsolatban már sokkal durvább és nyíltabb visszaélések történtek az MKP részéről, mint 1945-ben. 1946. február 1-jén kikiáltották a köztársaságot, és Tildy Zoltánt választották meg köztársasági elnöknek, Nagy Ferenc lett a miniszterelnök. 1946. március 5-én megalakult a Baloldali Blokk az MKP-ből, az SZDP-ből és azNPP-ből, 12-én elfogadták az 1946. évi VII. törvényt a köztársaság büntetőjogi védelméről, ami egy tágan értelmezhető jogszabály volt, és ezáltal a későbbiekben visszaélésekre adott alkalmat. A hatalom megragadásához lényeges eszközt jelentett a kommunisták politikai ellenfeleinek az eltávolítása, amely a szovjet „hátszélnek” köszönhetően és a fegyveres szervezetekben egyre erősödő befolyással volt lehetséges, és amely az 1947-es párizsi béke aláírását követően gyorsult fel. 1947-ben a Magyar Testvéri Közösség pere, ezzel összefüggésben Kovács Béla elrablása, majd Nagy Ferenc miniszterelnök megzsarolása és ezáltali lemondatása, a választásokat követően a Pfeiffer-párt mandátumoktól történő megfosztása - hogy csak a főbb visszaéléseket emeljem ki - nyilvánvalóvá tették többek számára is az országban kialakuló diktatúrának a lehetőségét és a kommunista szalámitaktika lényegét. Az MKP

[53] Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*, Budapest, Osiris Kiadó, 2010,271-278.; Szakács Sándor Zinncr Tibor: *A háború megváltozott...* 28-41. o.; Izsák Lajos: *Rendszerváltástól rendszerváltásig 1944-1990*, Budapest, Kulturtrade Kiadó, 1998, 11-17. o.

[54] Nagy-Budapest a Székesfőváros mellett a következő településeket jelentette a korszakban: Budafok, Kispest, Pestszentcrzsébet, Pestszentlőrinc, Rákospalota, Újpest megyei városok, továbbá: Albertfalva, Békásmegyer, Budatétény, Csepel, Mátyásföld, Nagytétény, Pesthidegkút, Pestszentimre, Pestújhely, Rákoscsaba, Rákosbegy, Rákoskeresztúr, Rákosligct, Rákosszentmihály, Sashalom és Soroksár nagyközségek. Ezeket 1950-ben csatolták a fővároshoz, de ekkor még önálló települések voltak.

[55] Kiss Dávid: *Egy majdnem szabad választás (1945), In. Magyar Hírlap*, 2016. február 29.

a politikai porondról fokozatosan távolította el az ellenfeleit, ebben jelentős része volt az 1947-es választási csalásoknak is. Majd a kommunista párt 1948-ban az SZDP-t bekebelezte és létrejött az MDP, azaz a Magyar Dolgozók Pártja, a többi megmaradt pártot „papíron” az 1949-ben szervezett Magyar Függetlenségi Népfrontba olvasztották be. Lényeges, hogy a pártok mellett a civil szervezeteket is fokozatosan megszüntették. Mindezt a szovjet csapatok jelenléte, és nem az MKP-MDP támogatottsága tette lehetővé. A szovjetek a béke aláírását követőn az ausztriai egységekkel való összeköttetésre való hivatkozással maradtak az országban.[50]

A megfélemlítést segítették a különböző jogtipró, sokszor jogszabályba foglalt eljárások stb. is, amelyek a következők voltak: népítéletek, az igazolási eljárások cs a bírósági, illetve népbírósági eljárások során elkövetett visszaélések, B-listázás, internálások, rendőri felügyelet alá történő helyezés, németek kitelepítése, 1945 és 1953 között statáriális bíróságok működése. Több eljárás már kezdetektől törvénysértő módon zajlott le, így a már említett Magyar Testvéri Közösség pere is, majd a Mindszenty-per. Magyarországon is megjelentek a klasszikus koncepciós perek, amelyeknek egyik csúcspontja az egykori kommunista belügyminiszter, Rajk László és társai ellen kreált volt. A jogot fokozatosan az MKP hatalomért folytatott harcának az eszközévé tették, ezen a területen és máshol is jelentős személycserék történtek.[56] [57]

A hatalmi harcok mellett a korszak pár fontosabb eseményét emelném ki. 1945-ben a mezőgazdaságban a földosztást, majd a magánföldek 1948-tól kezdődő és 1961-ben befejeződő erőszakos téeszekbe történő szervezését. 1953-ban a földterület kb. 30%-a volt magánkézben. Lényeges esemény volt még a közlekedés újjászervezése, az ipar kezdeti helyreállítása és párhuzamosan, 1950-ig több lépcsőben tarló államosítása, a német nemzetiségű lakosság kitelepítése több ütemben, a csehszlovák-magyar „lakosságcsere”. A szovjetek több százezer embert hurcoltak el a GUPVI és a GULAG táborokba kényszermunkára, illetve politikai őrizetre. Az iskolák államosítása szorosan összekapcsolódott az egyházak visszaszorításával, a hitoktatás korlátozásával is.[58]

Döntő tényező volt a hatalom megragadásához a hazai igazságszolgáltatás és a fegyveres szervezetek vezető- és egyéb pozícióinak a birtoklása. A korábbi Magyar Királyi Csendőrséget megszüntették, a BM-hez teljesen új emberek kerültek. A szétzilálódott fegyveres szervezetek újjáalakítása és ebben az MKP térnyerése a második

[56] Romsics Ignác: *Magyarország...* 274-305. o.; Izsák Lajos: *A Keresztény Demokrata Képpárt és a Demokrata Néppárt 1944-1949,* Budapest, Kossuth Kiadó, 1985, 91-120. o.; Izsák Lajos: *Rendszerváltástól...* 18-83. o.

[57] Szakács-Zinner: *A háború megváltozott...* 145-150.; 199. o.

•’* Izsák Lajos: *Rendszerváltástól... 18-83. o.;* Romsics Ignác: *Magyarország...* 279- 320. o.

világháború után gyakorlatilag azonnal megkezdődött. 1945-ben a fegyverszüneti szerződés értelmében a Harmadik Birodalom ellen Magyarországnak is részt kellett vennie a harcokban. Tavaszra meg is történt egy közel 50 ezer főnyi haderő felállítása, amelyből végül egy egységet sem vetettek harcba, de ennek a háború végét követően azonnal elkezdték a leépítését, 1947-re közel 13 ezer fősre apasztották az állományát. Ezzel a cél a régi katonai elit eltávolítása és az állományon belül az MKP-s dominancia kialakítása volt.[59] A hadsereg 47-es állományában az a közel hatezer főnyi határőrség is benne volt, amely jelentős kommunista befolyás alatt állt.[60] Lényeges volt a politikai rendőrség szerepe is, amelyben már a kezdetektől teljes kommunista irányítás érvényesült. Létrehozták az ÁVH elődszervezetét, a Politikai Rendészeti Osztály(oka)t (PRO), Az 1945-ben 30 ezer fős, majd 1946 őszére 10 ezressé apasztott rendőrségben is egyre nyomasztóbbá vált a kommunisták befolyása, a rendőri vezetőknek egyes források szerint közel egyharmada volt a párt tagja, de Rákosi Mátyás Dimitrovnak írott egyik levelében már 1945-ben arról beszélt, hogy jelentős befolyással rendelkeznek.[61] Mindez annak is köszönhető volt, hogy a rendészeti feladatokat kezdetben a szovjetek látták el, majd ezt több helyen a magyar kommunistáknak adták át. A belügyminiszteri pozíciót az MKP végig kézben tartotta, kezdetben az NPP tag, ám titkos kommunista Erdei Ferencen keresztül.[62] [63] * Lényeges kiemelni, hogy a mai napig nem rendelkezünk a más pártokban lévő, Erdeihez hasonló titkos kommunistákról névsorokkal![65] Mindent összegezve ki lehet jelenteni, hogy 1945-ben sem az MKP, sem pedig az SZDP nem tartotta elegendőnek a befolyását a fegyveres szervezetekben, így elkezdték a gárdáikat megszervezni, illetve újjáalakítani. 1947-re minden szempontból megváltozott a helyzet, az MKP kezdeti

[59] Kis András: *A Magyar Honvédség újjászervezése (1945),* Budapest, Zrínyi Kiadó, 1995, 180-181.; Okváth Imre: *Bástya a béke frontján - Magyar haderő és katonapolitika 1945~1956,* Budapest, Aquila Könyvek, 1998, 22-50. o.

[60] Gáspár László: *A magyar határőrizet változásai 1945-1956, In. Rendvédelem-történeti füzetek,* XV1IL, cvf., 21. sz., 2010. http://epa.oszk.hu/02100/02l76/00007/pdf/RTE_2l_027-042.pdf, letöltés: 2016. június 20.

[61] Politikatörténeti Intézet Levéltára (P1L) 274. f. 10. cs. 114. ő. c. Rákosi 1945. március 17-i levele G. Dimitrovnak (Köszönöm Zintier Tibornak, hogy a Rákosi-Dimitrov levelezést a rendelkezésemre bocsátotta.)

[63] *A magyar rendvédelem története,* szerk. Parádi József, Budapest, Osiris Kiadó, 1996, 138-139. o.; *A Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei 1945-1947,* S2erk Feitl István, Budapest, Napvilág Kiadó#2003. 151., 179., 190., 228., 248. o., Gyarmati György: *Kádár János és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága, In. Trezor 1. - A Történeti Hivatal (TH) évkönyve,* szerk. Gyarmati György, Budapest, Történeti Hivatal, 1999, 117.; Szakács-Zinner: *A háború megváltozott...* 41-75. o.

[w] A titkos kommunistákról bővebben.: Földesi Margit: *A megszállók szabadsága (a hadizsákmányról, a jóvátételről, Szövetséges Ellenőrző Bizottságról Magyarországon),* Budapest, Kairosz Kiadó, 2002. 193 202. o.

jelentős befolyása nyomasztóvá vált a fegyveres szervezetekben is, és emellett rendelkezett egy 24 ezer fős gárdával, ráadásul a „testvérpárt” hasonló eszmeiségű és méretű szervezetére is befolyással bírt!

Érdekes módon az MKP csak 1945. május 4-én döntött saját párthadseregének a szervezetszerü felállításáról. Bár rendező gárdistáik korábban is voltak, de őket alkalmanként vették igénybe, és nem építettek fel országos hierarchiát.[64] Velük szemben a szociáldemokraták Pest felszabadítását követően azonnal elkezdték a szervezést, igaz, kezdetben spontán módon/’[5] Ugyanakkor azt mindenképpen meg kell említeni, hogy a debreceni időszakról nem maradt fenn olyan irat, amely az esetleges ottani gárda szervezését tanúsítaná. A két párt késlekedésének több oka is lehetett. Nem szabad elfelejteni, hogy a Vörös Hadsereg csak 1945 áprilisára foglalta el teljesen Magyarországot. A szervezés során nehézséget okozhatott az is, hogy kevés gépjármű állt a rendelkezésükre. Ugyanakkor magukat a pártokat is meg-, illetve újjá kellett szervezni, ami szintén nem volt könnyű feladat. Lényeges kiemelni, hogy nem csak a két munkáspárt, hanem más pártok is szerveztek gárdákat, de róluk részletesebben nem lesz szó, egyrészt a terjedelmi korlátok miatt, másrészt, mert a Munkásőrség szempontjából nem játszottak lényeges szerepet.

2.2/A. A Szociáldemokrata Párt Rendező Gárdája

A Szociáldemokrata Párt saját gárdája nem központi utasításra, hanem spontán módon kezdett el szerveződni a világháborút követően. A fővárosban közvetlen a harcok befejezése utáni időszakról maradtak fenn adatok a VII.[66] és az V. kerületben újjáalakuló gárdákról.[67] Csak 1946 nyarára sikerült a szervezetét országosan kiépíteniük. Magyarország területét hat részre osztották fel.[6*] A vidéki gárdák szervezését 1946 októberétől tartották csak megfelelőnek.[69] A szervezéssel kapcsolatban azt is meg kell említeni, hogy hat vadásztársaságot[70] alapítottak 52 ezer holdon,

[64] P1L 274. f. 2. cs. 25. ő. c. Az MKP Központi Vezetőségének 1945. május 4-i ülése

« PIL 274. f. ll.es. 33. ő.e.

[66] Tömpe András - Tímár István: Magyar állam rendőrs ég Politikai Rendészeti Osztály (PRO). (Ebből szervezték meg a későbbiekben az ÁVO-t, majd abból az ÁVH-t.) Jelentés a Szociáldemokrata Pártban, működő úgynevezett „rendező gárdáról” (PIL 274. f. 11. cs. 33. ö. e. Tömpe András / PRO/jelentései az SZDP nyomozó csoportjáról /’’Miklós Gárda” Verebes csoport./ 1945. február 3-9.)

Uo.

[6*] PIL 283. f. 26. cs. 4. ő. c. A Rendezőgárda beosztása az ország területén, 1946.

[65] PIL 283. f. 26. cs. 6. ö. e. Mérő Ignác levele a SZOP Politikai Bizottságnak (PB), 1946. október 9.

[7()] A téti vadászkastély is a birtokukba kerüli. (PII 283. f. 26. cs. 6. ö. e. A Rendezőgárda jelentése 1945 1946. évre) A vadásztársaságnak 12 tagú választmányába 1947-ben Ékes MKP-tagot is tervezték bevenni. (PIL 283. f. 26. cs. 6. ö. e. Mérő Ignác levele Marosán Györgynek, 1947. június 5.) Valószinűleg Ékes Istvánról lehel szó, aki a rendőrségi ügyosztály vezetője volt 1945-ben, ami

amelyek pénzügyi bevétele a gárda működését fedezte.* [71] Tehát külön párthadsereg alakult külön vagyonnal !

Szervezeti tagolódását tekintve a párton belüli önálló testület volt, közvetlen a pártvezetésnek alárendelve, a gárda főrendezőjén, illetve a helyettesén keresztül lehetett az utasításokat továbbítani.[72] A legfelső szinten a főrendező állt[73] aki a budapesti központi titkárságnál székelt, akárcsak a helyettese és az adminisztrátora. Hozzá közvetlen a vezérkart[74] és egy törzsrajt rendeltek. A fővárost szervezetileg három részre osztották: Észak-Pest, Dcl-Pest és Buda,[75] ahol egy-egy zászlóaljat alakítottak, amelynek élén a főösszekötő állt, akinek egy helyettese és egy adminisztrátora volt.[76] Az országos parancsnoknak a későbbiekben két helyettese lett, ugyanakkor a fővárosi, Budapest környéki és a vármegyei parancsnokok kerültek az alárendeltségébe. A vármegye élére a helyi pártszerv ajánlása alapján az országos parancsnok nevezhetett ki vezetőt.[77]

a BM-ben a Közrcndcszcti Főosztály alárendeltségébe tartozott. (Palasik Mária: *A politikai rendőrség háború utáni megszervezése. In. Allamvédelem a Rákosi-korszakhan. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről,* szerk. Gyarmati György, Budapest, Történeti Hivatal, 2000, 38. o.

[71] A vállalatok alapítása nem csak az SZDP-rc, más pártokra is jellemző volt. Az MKP a Gazdaság Rendészeti Osztályon keresztül bonyolította le „üzleti ügyeit”, amit az ÁVO-ba olvasztottak a későbbiekben. (Kiszely Gábor: *AVH- Egy terrorszervezet története,* Budapest, Korona Kiadó, 2000, 30-35. o.)

[75] Kezdetben lehetett olyan elképzelés is, hogy a gárda vezetőjét és helyettesét válasszák, de a főtitkárság arra utasította őket, hogy a szabályzatból a főparancsnok cs helyettese megválasztása rész maradjon ki, mivel az főtitkársági hatáskörbe tartozik. A cél nyilván a pártvezetésnek alárendelt gárda megteremtése volt. (PIL 283. f. 10. cs. 95. ő. e.)

[73] 1945-től Mérő Ignác, a helyettese Gombosi Zoltán volt. (PIL 283. f. 10. cs. 95. ő. e.)

[74] Valószínűleg i946 elejéről származhat az a névsor is, amelyben az RG fontosabb vezetői szerepelnek, a nevük mellett jellemzésekkel. A központi parancsnokságon a következő személyek szolgáltak. Az országos vezető Mérő Ignác, (pipa), a törzs tagjai: Gombosi Zol tán, (egyenes vonal) Poppra di Pál („főtitkárság utasítására leszerelni”). Ő a későbbiekben a testület tagja maradt. Koleszár Lajos,(?) Mayer Károly (gyönge), Hűmmel Pál,(?) Varga Károly (átlépett?) Juhász Ferenc, (pipa) (PIL 283. f. 26. cs. 4. ő. e. Az SZDP RG vezetés névsora jellemzésekkel) Több adattal egyelőre nem rendelkezünk velük kapcsolatban.

[75] 1956-ban, a forradalom után három karhatalmi ezredet szervezetek, a működési területüket ugyanígy osztották fel, a két pesti ezred működési határvonala a Kerepesi út lett. (Berki Mihály: *Pufajkások.* Budapest, Magyar Fórum Könyvek, 1993.7-54. o.)

[,(í] PIL 283. f. 26. cs. 4. ő. e. Az SZDP RG szervezési és működési szabályzata, 1945. augusztus 24.

[77] Újpestéi, Kispestet, Rákospalotát, Mátyásföldet, Csepelt, Budafokot is megemlítették, illetve vármegyei tagozódásról volt szó. Az irat valószínűleg 1946-ben keletkezhetett, mivel a vidéki szervezést is részletezi. (PIL 283. f. 26. cs. 4. ő. e. Az SZDP szervezeti szabályzata. Nincs dátum.) A későbbiekben egy tervezet készült a gárda vezetésének az átalakításáról. E szerint a törzset az RG parancsnok és helyettese megegyező javaslata alapján a pártvezetés jelölte ki. A főparancsnokság a tisztségviselőket „önmagából választotta meg”. A törzs gárda felének megfelelően be lehetett

A zászlóaljak kerületenként századokra oszlottak a fővárosban, vezetőjük az összekötő volt. Egy-egy kerületen belül szakaszokat[78] szervezetek, élükön a parancsnokokkal, ezek további szakaszokra, a szakaszok pedig 20 fős rajokra tagolódtak. A főrendező a gárda irányításáért volt felelős. A helyettesnek a tanrendek és a gyakorlatok szervezése lett a feladata. Az adminisztrátor az irodai munka mellett a nagyobb eseményeknél a kerületek szolgálatát szervezte. A vezérkar feladata a kiképzés, a megmozdulások lebonyolítása cs az oktatás volt. A főösszekötő a beosztott kerületek munkáját irányította. A rendezvények lebonyolítása mellett az ellenőrzés is az ő kompetenciájába tartozott, erről és a kerületi eseményekről naplót kellett vezetnie.

A tagokat a párt önként jelentkező tagjai közül vették fel, de az RG vezetése a jelentkezőt indoklás nélkül is visszautasíthatta.[79] A későbbiekben az új onnan jelentkező három hónapos kiképzést kapott, ami a következőkből állt. A gyakorlati képzés nyáron folyt: alaki, fegyverismeret és fegyverhasználat, szolgálat párthelyiségben és őrszolgálat. A későbbiekben részletes, hathónapos kiképzési tervet[80] és a kiképzési program mellett riadóterveket is kidolgoztak. A gárda tagja lehetett minden 18 és 45 év közötti férfi és nő, aki legalább egyéves párttagsággal rendelkezett, önként jelentkezett, és testileg-szellemileg megfelelt. Egy pártszervezetnek maximum 6-10%-a lehetett RG tag. A felvétel a helyi parancsnoknál történt, a jelentkezőnek 160-200 cm magasnak kellett lennie, három hónap próbaidőt kötöttek ki, ezt követően egy bizottság döntött a felvételről. A kilépést a későbbiekben már meg kellett indokolni, a kizárást fegyelmi bizottság végezte.[81] Területi elosztásuk a következőképpen változott a későbbiekben: Nagy-Budapest I-XIV. kerület, Budafok, Albertfalva, Cinkota, Nagytétény, Soroksár. A nagyobb vállalatoknál[82] is elindították a szervezést, és az önálló üzemeknél szintén. Vidéken a járásokban lévő rajok osztagba és nem szakaszokba tömörültek, őket a megye fogta össze az üzemi egységekkel együtt.[83]

hívni tagokat. A főparancsnokságot tanáccsá akarták alakítani, élén az elnökkel, aki maga a főparancsnok, és atanács határozatait hajtja végre. (PIL 283. f. 26. cs. 4. ö. e. „Javaslat azR-gáida szervezési szabályzatának a módosítására”, nincs dátum.)

78 PIL 283. f. 26. cs. 4, ő. c. Az SZDP RG vezetés névsora jellemzésekkel.

79 PIL 283. f. 26. cs. 4. ő. e. Az SZDP RG szervezési és működési szabályzata, 1945. augusztus 24.

80 PIL 283. f. 26. cs. 4. ö. e. Az SZDP RG kiképzési terve. Nincs dátum.

81 PIL 283. f. 26. cs. 4. ő. e. SZDP RG szervezeti szabályzata II.

82 1945-ben az MKP elkezdte a tagságát az üzemekben is szervezni, majd az SZDP is ezt tette, a gárdáknál is hasonló volt a helyzet. (*A szociáldemokrácia kézikönyve,* föszerk. Varga Lajos, Budapest, Napvilág Kiadó, 1999, 81-89. o.)

83 PIL 283. f. 26. cs. 4. ő. c. SZDP RG szervezeti szabályzata II.

A gárda a fenti elgondolásoknak köszönhetően több akcióban is részt vett, így az 1945-ös választások szervezésében/4 majd a voksolás napján a szavazatszedő bizottságok helyiségeiben tartottak egész nap szolgálatot/5 A választás előtt, szeptember 29-én este sor került a „munkáspártok által tartandó fáklyás felvonulásra” is. Ekkor egész Nagy-Budapest jelentősebb utcáin végigmasíroztak/6 1946. március 5-én megalakult a Baloldali Blokk/7 amely 7-re a Hősök terén 300 ezer fős demonstrációt hirdetett/8 ahol az RG is felvonult és szolgálatot adott.

Szeptember 7-9. között tartotta a kisgazdapárt a parasztnapokat, melynek során a résztvevők gyakorlatilag egész Budapesten átvonultak/9 ami nagy izgalomban tartotta a gárdát is. Reggel 7.00-től 20.00 óráig riadókészültseget rendeltek cl az MKP és az SZDP milíciájának/'1 1947. május 1-jén a Hősök terén rendezett ünnepségen 1000 fő adott szolgálatot, a többiek a kerületekkel vonultak fel. Ebben az évben a választásokon a teljes állománynak részt kellett vennie, és a végrehajtó bizottságok utasításai szerint tevékenykednie.[91] Ide tartozott a röpcédulák szétosztása, és 1947. augusztus 30-31-cn, a választások napján a riadókészültségben való, illetve a választási bizottságok munkájában történő részvétel/2 Ugyanakkor ki kell emelni, hogy

[84] PtL 283. f. 26. cs. 4. ő. e. A Rendező Gárda bizalmas utasítása, 1045 szeptember I.

[85] PIL 283. f. 26. cs. 6. ő. e. A ,,Rendezőgárda”jelcntcsc 1045 1946. évre.

[86] PIL 283. f. 26. cs. 9. ő. c.; A munkáspárlok állal 1945. szeptember 29-én este tartandó fáklyás felvonulás tervezete; PIL 283. f. 26. cs. 9. ő. c.

[87] Az MKP mellett az SZOP, a Nemzeti Parasztpárl és a szakszervezetek vettek benne részt.

[88] Ilyen módon gyakoroltak nyomást a kisgazdákra, a „földreform megvédését, és a nép ellenségeinek” a koalícióból történő kizárását követelték. Ennek hatására cs a SZEB nyomására a kisgazdák földművelésügyi minisztere lemondott, majd március 12-én Sulyok Dezsőt 20 képviselővel kizárták a pártból, és megalakította a Magyar Szabadság Pártot, a párt csak ősszel kapott működési engedélyt. Ugyanezen a napon fogadták el a demokratikus államrend védelméről szóló törvényt. (Izsák Lajos: *A koalíció évei Magyarországon 1944-1948.* Budapest, Kozmosz Könyvek, 1986, 97-100. o.; Izsák Lajos: *Pártok és politikusok Magyarországon 1944-1994,* Budapest, Napvilág Kiadó, 2010. 88-98. o.)

w A kisgazdák rendezték, de pár NPP-s politikus is részt vállalt benne. Eredetileg augusztus 20-ára tervezték, de ezt az M K P megakadályozta. A Hősök terére 200 ezer fős tömeg érkezett öt oszlopban. I. Széna tér — Margit krt. Batthyány utca - Kossuth híd - Országház tér - Alkotmány utca - Bajcsy-Zsílínszky út - Andrássy út. 2. Móricz Zsigmond krt. - Bartók Béla út - Szabadság híd Kálvin tér Múzeum krt. - Rákóczi út - Baross tér - Rottenbiller utca - Vilma Királyné út. A 3. az Orczy térről indult, a 4. a Váci útról, az 5 az Erzsébet Királyné útjáról. A kisgazdapárt vezetői közül többen is beszédet mondtak, a rendezvény békésen zajlott le. (küldési Margit - Szerencsés Károly: *A meghéfyegzés hatalma: Pfeiffer Zoltán (1900-1981),* Budapest, Kairosz Kiadó, 2003,125-128. o.

[90] PIL 283. f. 26. cs. 9. ő. e. Riasztási tervezet, 1946. szeptember 7-9.

[91] PIL 283. f. 10. cs. 95. ő. e. Mérő Ignác utasítása az RG állománynak, 1947. július

[92] A pártházban 400 fő. (PIL 283. f. 26. cs. 6. ő. e. Mérő Ignác: Az SZDP RG 1946. november 14-1948. január 20. közötti tevékenysége, 1948. január 21)

a csalásokból a gárdisták is kivették a részüket.[93] 1947. november 8-9-én megrendezték a Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom (SZIM) kongresszusát,[94] amelyet a balos küldöttek 9-én elhagytak, mivel több kérdésben leszavazták őket. Ezt követően sikertelen kísérletet tettek a rendezvény szétverésére a gárda segítségével.[95] Mindemellett azt is ki kell emelni, hogy a gárdisták az árvízi védekezésből is többször részt vállaltak.[96]

2.2/B. A Magyar Kommunista Párt Rendező Gárdája

Az SZDP mellett a Magyar Kommunista Párt Rendező Gárdája a leglényegesebb számunkra a második világháborút követő időszakban. A saját „fegyveres erővel" kapcsolatban az első adat a háborút követően az 1945. február 12-i MKP titkársági ülésről való, amely szerint a pártőrség[97] létszáma 25 fő, a fizetésük havi 400 pengő és teljes ellátás.[9]" Az MKP a gárdáról az 1945. május 1-jei ünnepséget követően hozott döntést. Május 1-jcn 2100 rendező gárdistát mozgósítottak, a későbbiekben Rákosi Mátyás legalább 5000 fő szervezését tartotta szükségesnek Budapesten." Az MKP Központi Vezetőségének (KV) határozata alapján 1945. július 21-én Kc-

» PIL 283. f. 26.es. 6.Ő. e.

94 A PB utasításait a Vili. cs az V. kerületi RG-sek nem tartották be, így vizsgálat indult ellenük, két főt kizártak. (PIL 283. f. 10. cs. 95. ő. e. Mérő Ignác levele a l'B-nek, 1947. december 19.) Az esettel kapcsolatban heves vita alakulhatott ki. Schiffcr Pál helyeselte az RG eljárását az első napon történtekkel kapcsolatban. Justus Pál is követelte a két elbocsátott gárdista - Rcti Andor, Vili. kér. és üárdos Tibor, V. kér., mindketten adminisztrátorok, - visszavételét. 1947 végén Garamvölgyi Tibort is leváltották a gárdából. (P1L 283. f. 26. cs. 6. o. e.)

95 Eröss Ferencet, „jobboldali szociáldemokratát" választották S7.IM titkárrá. (Gábor Róbert: *Az igazi .szociáldemokrácia. Küzdelem a kommunizmus és a fasizmus ellen 1944-1948,* Budapest, Századvég Kiadó, 1998, 223-230. o.)

96 PIL 283. f. 26. cs. 6. ö. e. Mérő Ignác: Az SZDP RG 1946. november 14 - 1948. január 20. közötti tevékenysége, 1948 január 21.

97 A pártörség köré szerveződhetett az RG. 1947-ben Szőnyi Tibort (1945 után a KV Szervezési Osztályának a vezetője) és Olt Károlyt (a KV Káderosztályának a vezetője) megbízta a Szervező Bizottság, hogy Halas Lajossal tárgyalják meg a létszámemelést a pártőrségnél. Halas Lajos 1947-ben javasolta az SZB-nek a pártőrség létszámának a felemelését. A Párt két székhaza, a Pártiskola és a Rz.abads ag-hegyen levő üdülő őrsegét megvizsgálta, és kevésnek találta a létszámukat. Néhány személy leváltását is kezdeményezte. Az Akadémia utcai és a Köztársaság téri épület létszámát kéi-két fővel, a Karolina utcai pártiskola létszámát egy fővel, az Akadémia utcai tudakozó létszámát egy fővel javasolta felemelni. (PIL MKP SZB - Magyar Kommunista Párt Szervező Bizottsága 274. f. 5. cs. 60. ö. e. Halas Lajos javaslata az SZB-nek a pártőrség létszámának felemelése tárgyában, 1947. május 16.

98 PIL 274. f. 4. cs. 12. ő. e. MKP Titkársági ülés, 1945. február 12.

99 PIL 274. f. 2 cs. 25 ő c. Az MKP KV május 1-jei ünnepség utáni értekezletének jegyzőkönyve, 1945. május 4. PIL 274. f. 2. cs. 25. ő. e.

szőcze Endrét[100] bízta meg a Titkárság a védőgárda vezetésével.[101] Szeptemberben már a fővárosiak szervezését Rendek András[102] is segítette.[103] 1945. szeptember 18-ára már a következő területeken alakították meg a gárdát: Budapest, Csepel, Erzsébet, Kispest, Lőrinc, Rákospalota, Rákoscsaba, Pestújhely, Újpest. A budai területeken ekkor még csak folyamatban volt.[104]

Kezdetben a szervezés mellett a választási demonstrációk előkészítése is a szervezetre és vezetőire hárult. Az RG a fővárosban a budapesti választások előtti hetekben nyerte el a központi irányítást. Sok gárdaszervezet katonai jellegű volt a párthadsereg-jelleg helyett. A választásokkal kapcsolatban a következő konkrét feladatokat kapták: plakátokat ragasztottak és őriztek, a pártházakat vigyázták, házi agitációkat tartottak.[105]

Mivel az MKP-nál az országos szervezés eléggé kaotikusán haladt 1946-ban is, ugyanakkor láthattuk, hogy a szociáldemokraták a gárda alakítása terén jóval előrébb tartottak, így az esztendő végén a szervezet élére Halas Lajos került, aki a 30-as évektől kezdve kapcsolatban állt a kommunistákkal, ugyanakkor megfelelő katonai tapasztalatokkal is rendelkezett. 1946. november 1-jén vette át országos viszonylat-

Keszőcze Endre (?-1949) Fiatalon kapcsolódott be a munkásmozgalomba, az 1920-as évek elején Párizsba emigrált, 1927-ben a Francia Kommunista Párt tagja lett, majd 1936-ban a spanyolországi nemzetközi brigád magyar zászlóaljának a géppuskása. Megsebesült, 1939 után a francia gursi internálótáborba került. Hazatért, és 1942-ben Csepelen és Kőbányán kapcsolatot teremtett az illegális KMP-vel. 1945-1949 között rendőrtiszt Kispesten, Baranya és Fejér megyében. Rajk László barátja volt, feltűnő, hogy éppen 1949-ben érte baleset! A visszaemlékező Halas és írói segítsége, Haypál Tibor, a Munkásőr című lap szerkesztője sem tudott sokat róla; *„Úgy látszik, először ő kapta afeladatot, hogy a gárdávalfoglalkozzon. ”* Az adatokat javarészt egy kislexikonból vehették, egyet kivéve, amit ők említettek meg: Rajk barátja volt Keszöce Endre! (Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 96. o.; *A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom kislexikon,* főszerk. Liptai Ervin, Budapest, Kossuth Kiadó, 1987, 154. o.)

101 PIL 274. f. 2. cs. 64. ő. e. MKP Titkárság, 1945. július 21.

)W Rendek András (?-?) Kovácsinas, bolti kifutó, 1931-töl a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség tagja, Angyalföldön dolgozott, „Csöpi” volt a beceneve. A budapesti kifutók sztrájkját ő irányította, összesen négyezer fő vett benne részt. 1944-ben Dachauba vitték, ahonnan betegen tért vissza, majd az RG szervezője lett. Az RG-iratokat Rendek adta át a 80-as évek közepén Halasnak, valószínűleg a Párttörténeti Intézetben dolgozhatott. (Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 96-130. o.)

103 PIL 274. f. 16. cs. 38, ő. e. Rendek András jelentése. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18-1948. április 22.

104 *„...közlöm azokat a pestkörnyéki helységeket, ahol RG működik: ez a lista azonban nem teljes, mivel mi csak a nálunk jelentkezett RG-ákról tudunk. A közeljövőben pontos kimutatást fogunk készíteni a Budapesthez tartozó összes helységekre vonatkozólag. A vidéki gárdákról csak hosszabb idő múlva fogunk tudni pontos kimutatást nyerni.”* Ezek az előzőek mellett: Cinkota, Pestújhely, Mátyásföld, Rákoshegy, Árpádföld, Gödöliö, Kistarcsa, Dunakeszi, Göd, Isaszeg, Budafok, Nagytétény, Budaörs, Csillaghegy, Pécel, Polgár, Enying, Érd. (Uo.)

Uo.

ban a szervezést. Ekkor egyébként 15 ezresre becsülte a teljes létszámot, amelyből hatezer volt felszerelve.[106] Halas eléggé energikusan vehette kézbe a szervezést, mivel 1947. január 23-án már 18 424 gárdistát[107] tartottak nyilván. Közülük továbbra is csak hatezernek volt teljes felszerelése, Nyugat-Magyarországon nehezen ment a toborzás.[108] A korábbiakhoz képest a feladatok bővültek, mivel a rendőrséggel és a hadsereggel együttműködhetett a szervezet. A parancsnokok a pártszervek tagjai is voltak egyben, csak az a döntés volt érvényes a gárdára, amelyet a párt illetékes végrehajtó bizottsága (vb) hozott, ez ellen az országos RG szervezethez lehetett fellebbezni.[109]

A hierarchia csúcsán az MKP Központi Végrehajtó Bizottsága által kinevezett parancsnok állt, aki a Központi Szervező Bizottság (KSZB) hatáskörébe tartozott, ennek engedélyével adhatott utasítást. Csak a KV menthette fel az országos parancsnokot. A taggá válás kritériumait megszigorították: csak az lehetett a gárda tagja, aki egyéves párttagsággal rendelkezett, szellemileg és testileg alkalmas 18 és 45 év közötti férfi vagy nő volt. A jelentkezés önkéntes volt, külön kihangsúlyozták, hogy *„Erőszakos, kényszerűéit toborzás tilos.”*"0

A struktúra a következőképpen alakult át: Nagy-Budapest I-XIV. kerület és a hozzá tartozó peremközségek: Budafok, Albertfalva, Cinkota, Nagytétény, Soroksár és az önálló üzemek. A járásokban osztagok voltak, amelyeket a megye fogott össze. Az országos parancsnok állt a hierarchia csúcsán, őt a helyettese és a nagybudapesti követte. A nagy-budapesti, a megyei és a kerületi parancsnokoknak két-két helyettesük és egy adminisztrátoruk volt, a járási osztagparancsnokoknak és az üzemieknek szintén. Az alsóbb szinteken a következő változás történt a korábbiakhoz képest: a szakaszokat vidéken nem az osztag, hanem század fogta össze, és 12 fős egészségügyi egységet is alakítottak. Közvetlen az országos parancsnokság alá tar-

106 PIL 274. f. 16. cs. 38. ő. e. Halas Lajos: Jelentés a RG szervezéséről, 1946. december 23. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18-1948. április 22.

107 Tizennégy megyei bizottsággal álltak összeköttetésben. A következő megyékben működött a gárda a megye teljes területén, a következő létszámokkal: Abaúj megye: 290 fő, Baranya: 179, Borsod: 1400, Csongrád: 420, Észak-Pest: 1670, Hajdú: 400, Komárom: 734, Nógrád: 1423, Heves: 163, Szolnok: 300, Fejér: 665, Dél-Pest: 1274, Veszprém: 961, Szabolcs: 1133. Összesen: 11 012 fő. Csak a megyeszékhelyen működött RG a következő közigazgatási egységekben: Békés: 146, Bihar: 370, Győr: 128, Somogy: 40, Vas: 264, Sopron: 44, Zala: 120. Nagy-Budapesten 6300 fő. (PIL 274. f. 16. cs. 38. ő. e. Halas Lajos jelentése az RG szervezéséről, 1947. január 23. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok 1945. szeptember 18-1948. április 22.) 1950-ben szervezték át a megyerendszert, ennek során több megyét is összevontak.

K» Uo.

1051 PIL 274. f. 16. cs. 38. ö. e. Az MKP RG szervezeti felépítése A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18-1948. április 22.

11,1 Uo.

toztak a nagy-budapesti és a megyei szervezetek, valamint a propaganda parancsnokság és a sajtódekoráció, továbbá a központi részleg motoros és kerékpáros parancsnoksága. A nagy-budapesti alá a kerületek, az önálló üzemek és a peremvárosok irányító szerveit rendelték. A megyei alatt a járások és a törvényhatósági jogú városok parancsnokságai helyezkedtek el.

A jelentkezés feltételein is módosítottak, ez önkéntesen a helyi parancsnoknál történt, ennek során csak a 160-200 cm magas embereket lehetett felvenni. A felvételt három hónap próbaidő követte, ennek a végén egy rajparancsnokból és két gárdistából, az RG-és a párt vezetőségből álló bizottság döntötte el az alkalmasságot többségi szavazással. A „vizsgán" politikai cs egyéb kérdéseket tettek fel, majd az ünnepélyes igazolványátadás zárta a tortúrát. Kilépni ekkor már csak nyomos indokkal lehetett, amelyet a központi parancsnoknak kellett jelenteni. Az önkéntes kilépést írásban kellett indokolni, a kizárásról pedig a fegyelmi bizottság döntött.[11'] 1947-ben az egyenruhájuk a következőképpen nézett ki: kék ing, vörös nyakkendő, vörös karszalag RG rövidítéssel. Mindezt csak szolgálatban lehetett viselni.[112] Az MKP a maga párthadseregét nyilvánvalóan SZDP-s mintára szervezte meg. A gárda fő feladata a párt politikai céljai végrehajtásának a segítése volt.

2. 2/C. Az SZDP gárdájának a bekebelezése

Alighogy az SZDP cs az MKP felállította a maga Rendező Gárdáját, nem sokkal később, gyakorlatilag már 1947 vegétől megindult egy lassú folyamat, amelynek az lett a vége, hogy 1948 közepére az SZDP cs gárdája beolvadt az MKP-ba, illetve annak párthadseregébe, és így létrejött a Magyar Dolgozók Pártjának (MDP) a Rendező Gárdája. Mindez a pártok fúziójával párhuzamosan zajlott.

A két párt felső vezetése már jóval a gárdák egyeztetései előtt együttműködött, ezt több esemény is jelezte: 1947-ben megszavazták a szoedemek az új választójogi törvényt, amellyel 450-500 ezer főt zártak ki a szavazásra jogosultak köréből, november folyamán elkezdődött Peyer Károly perének az előkészítése.[113] Ugyanakkor az. MKP 1947. szeptember 16-án határozatot hozott az egyesítésről, és októberben erre már ütemtervet is készítettek. így a vezetés szintjen az év végén egy összekötő bizottságot (Ötí) is létrehoztak.[114]

A korábbi fejezetekből láthattuk, hogy a kél gárda hogyan működött együtt a rendezvények megszervezésében cs más téren, 'lehat nem azonnali döntésről, hanem

Uo.

112 PIL 274. f. 3. cs. 19. ő. e. A Központi Szervezési Osztály javaslata: A Rendező Gárda feladatai és szervezeti felépítése, 1945. december 22. A PB elfogadta 1946. január l()-én.

113 Gábor Róbert: *Az igazi szociáldemokrácia...* 234-268. o.

114 Varga Lajos: *A magyar szociáldemokrácia kézikönyve...* 149 163.0.

egy lassú, előkészített folyamatról kell beszélni az egyesülés előtt. Mégis, ha ki kell választani egy időpontot, amelytől az SZDP RG beolvadási folyamata elkezdődött, az 1947. november 20., ugyanis ezen a napon hozták, létre a gárdák közötti összekötő bizottságot (ÖB),[115] Ennek megfelelően a nagy-budapesti RG vezetők a későbbiekben a Köztársaság téren gyűltek össze, az MKP székházában, az összekötő bizottság pedig a következő személyekből állt: Halas Lajos, Gcrlóczy Géza, Fröschl Gusztáv a MKP-tól, Mérő Ignác, Poprády Pál, Miscje Ferenc az SZDP-től.[116]

Ezt követően a „nagypolitikában” ismét jelentős események történtek, március 5-8. között összeült az SZDP XXXVI. kongresszusa, ezen a két párt egyesítését, vagy inkább az SZDP bekebelezését és az új nevet: MDP, „megszavazták”, több tagol ismét kizártak. Az eseményt követően egységbizottságokat (EB) alakítottak, cs elkezdték az SZDP párttagjainak az átrostálását. Azt is meg kell említeni, hogy a szociáldemokratáktól 1947 végétől 100—150 ezer fő lépett át az MKP-ba. Ugyanakkor elkezdték az SZDP vagyonának a leltározását is. A későbbiekben, április végétől helyi szinten elkezdődtek az egységesítő gyűlések, az alsóbb pártszervek nagy része a „bekebelező” kongresszusig, amelyet június 12-én tartottak, egyesült."[7] Ezzel együtt helyi szinten is elkezdődött a gárdák összevonása."[8]

Közben, 1948. március 17-én ismét ülést tartott az RG ÖB. Ez a beolvadásnak egy újabb stációja volt, úgy döntöttek, hogy a ritkábban ülésező ÖB helyett Egységbizottságot (EB) hoznak létre, amelyben már az MKP-sek kétszer annyian voltak, mint a szoedemek!"[9] Az Örszágos EB (OEB) március 22-én jelentette be a megalakulását, és utasítást is kiadtak, ami azt tartalmazta, hogy helyi szinten is meg kellett ezeket a bizottságokat alapítani. Feladataiknak a következőket jelölték meg: *‚J. / a R. G.-t a SZ. D. P. jobboldalától meg kell tisztítani, valamint a két R. G.-t a legsürgősebben tisztítsák meg mindazon elemektől, akik a munkásság ellenségei, vagy azoknak kiszolgálói voltak.* ” Közös gárdanapokat kellett szervezni, és szemináriumokat tartani a kommunista ideológiával kapcsolatban. A gárdák összes eszközéről leltárt kellett készíteni, és április 25-ig az OEB-hez, a központba beküldeni.

,ls PIL 274. f. 16. cs. 39. ő. e. Halas Lajos - Gerlóczy Géza (MKP RG) - Mérő Ignác - Poprády Pál (SZDP RG): Határozati javaslat, Budapest, 1947. november 20.

PIL 274. f. 16. cs. 39. ö. e. Jegyzőkönyv az SZDP központi székhazának RG szobájában tartott megbeszélésről, 1948. március 17.

[117] Gábor Róbert: *Az igazi szociáldemokrácia...* 268-283. o.; Varga Lajos: *A magyar szociáldemokrácia kézikönyve...* 89-163. o.

[1,8] PIL 274. f. 16. cs. 38. ö. c. Balog Elek városi RG parancsnok: A karcagiak jelenté se, 1948. március 20.

A Rendező Gárda szervezetére cs munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18-1948. április 22.

m Jelen volt: Halas Lajos, Gerlóczy Géza, Erdei Ferenc az MKP részéről, Mérő Ignác, Varga Károly az SZDP-böl. (Pl L 274. f. 16. cs. 39. ö. e. Jegyzőkönyv az SZDP központi székhazának RG szobájában tartott megbeszélésről, 1948. március 17.)

Ugyanakkor *„A megalakulást a pártszerveknél érvényes kétharmad-egyharmad arányban kell végrehajtani."* - hangzott az ukáz.[120]

1948. április 6-án már az MKP Szervező Bizottságának azt javasolták, hogy kilencfős parancsnokságot állítsanak fel, RG szempontból az ország pártszervezeteit négy részre akarták osztani: Dunántúl, Duna-Tisza köze, Tiszántúl és Nagy-Budapest.[121] Ezek élére egy-egy függetlenített funkcionárius beállítását javasolták a kilenctagú parancsnokságból, az új igazolványok és kartotékrendszer bevezetéséhez pedig megfelelő anyagi fedezetet. A ruházat a következőképpen változott: kék lumberjack (bakancs), piros nyakkendő, partizánsapka, egész öltöny szürke kasa szövetből.[122] [123] A bekebelezés egyik lényeges momentuma volt az 1948-as munka ünnepe, amelyen a két gárda közösen vett részt. Az ünneppel már márciusban foglalkoztak, közös MKP-SZDP szervezőbizottságot is felállítottak.[125]

A felvonulás a kommunisták szemszögéből nézve sikeresen zajlott, ezt követően folytatódhatott az MDP-nek és Rendező Gárdájának a megszervezése. 1948. június 12-én végül egyesült a két párt. Az SZDP az Új Városházán megtartotta a XXXVII. kongresszusát, az MKP a Parlamentben a IV,-et. Majd délután a Hősök terén nagygyűlés következett, ezen Rákosi Mátyás és Szakasits Árpád is beszédet mondott. Június 13-14-én a Parlamentben megtartották az MDP I. kongresszusát.[124] Ezen az RG 300 fővel vett részt.[125] Az egyesülést követően, július 2-án a Szervező Bizottság (SZB) megbízta Szirmai Istvánt,[126] Marosán Györgyöt,[127]

120 PIL 283. f. 26. cs. 5. ö. e. Halas Lajos - Mérő Ignác: Az RG Országos Egység Bizottságának (OEB) a felhívása, 1948. március 22.

121 A fővárosi parancsnok Kós József Géza volt. (PIL 283. f. 26. cs. 5. ö. e. EB jegyzőkönyv, 1948. április 29.)

122 Jelen volt: Mérő Ignác, Juhász Ferenc, Gerlóczy Géza, Halas Lajos, Fröschl Gusztáv, Erdei Ferenc. (PIL 274. f. 16. cs. 39. ő. e. Jegyzőkönyv az RG országos egységbizottság 1948. április 6-i üléséről)

123 PIL 274. f. 5. cs. 140. ő. e. A Közös Szervező Bizottság által május 1. megszervezésére kiküldött bizottság javaslata, 1948. március 19. A közös SZB 1948. március 22-i értekezlete

124 Gábor Róbert: *Az igazi szociáldemokrácia...* 282-286. o.

125 Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 140-147. o.

126 Szirmai István (1906-1969) 1929-ben belépett a román kommunista pártba, 1940-ben a magyarba igazolt át. 1943-ban a Békepárt megszervezésében vett részt, majd börtönbe került. 1945-1947 között az MKP tömegszervezetek osztályát vezette, majd 1949-ig más pártosztályokat, 1950-ben pedig a Magyar Rádió elnöke lett. 1953-ban elfogták, Péter Gábor perében akarták elítélni, de még ebben az évben szabadon engedték, azonban csak 1955-ben rehabilitálták. A forradalmat követően a Tájékoztatási Hivatalt, 1957-1958-ban az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályát is irányította. Később PB tagnak is megválasztották, 1969-ig a kultúrpolitika egyik vezetője volt. *(Szirmai István életrajza:* https://www.neb.hu/hu/szirmai-istvan, 2017. január 16.)

127 Marosán György (1908-1992) 1943-ban lett az MSZDP főtitkára. 1945 és 1948 között az SZDP egyik meghatározó vezetője volt. Az MKP-val való szövetség egyik fő támogatója. 1948 után az MDP KV és PB tagja, 1949-50-ben könnyűipari miniszter. 1950-ben a volt szociáldemokraták

Kovács Istvánt'[28] és Halas Lajost, hogy dolgozzák ki az új MDP RG szervezeti szabályzatát, és azt terjesszék be az SZB elé.* [128] [129]

Az átalakítás tehát megvalósult, de ezt követően nem sokkal, 1949 elején hirtelen az SZB elé került egy javaslat, amelyben az RG újabb átszervezését, felszámolását javasolták. Erre a pártszerv áldását adta, így az országos és a megyei parancsnokságok megszűntek. A helyi parancsnokságokat a helyi pártszerveknek rendelték alá, megszűnt a központi irányítás. A Központi Szervezési Osztályon egy instruktor beállítását tervezték, aki az esetleges központi rendezvényekért lett felelős, és ellenőrizte a parancsnokok munkáját. A Nagy-budapesti Pártbizottság mellett viszont fontosnak tartották a parancsnokság meghagyását, amely a helyi, kerületi szervezetek munkáját ellenőrizte. A központi rendezvények miatt a Központi Részleg is megmaradt, de ezt a Nagy-budapesti Parancsnokságnak rendelték alá. A helyi RG részlegek feladata a „belső pártmegnyilvánulásoknál” az ellenőrző szolgálat ellátása volt. *„A parancsnok a kis szervezetekben vezetőségi tag, nagy városokban és üzemekben a szervező titkár alá rendelt funkcionárius. ”* (lett)[130] Az

ellen indított koncepciós perekben öt is elítélték, 1956-ban szabadult. Ismét KV és PB tag lett, illetve miniszterelnök-helyettes. A forradalom leverését követően az MSZMP IKB majd KB és I1B majd PB tagja. 1956-1962 között a KB titkára. 1956-1960 között államminiszter, 1962-ben visszavonult. 1947. június 4-én neje az V. kerületi gárdának lett a „zászlóanyája”. (PIL 283. f. 26. cs. 6. ö. e.; S2DP főtitkár levele Mérő Ignácnak, 1946. október 20., PIL 283. f. 10. cs. 95. ö. e., A főtitkárság levele az V. kér. Gárda vezetőségének, 1947. június 4.; *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezetőtestiileteinekjegyzőkönyvei I. K„ 1956. november 11. - 1957. január 14.,* sorozatszerkesztő: Balogh Sándor, Budapest, 1993, Intera Kiadó, 373. o, (Továbbiakban: *MSZMPI)*

[128] Kovács István (szül. Rosncr Jenő 1911-2011) A 20-as években lett a KMP, majd a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség (KIMSZ) tagja, 1934-1942 és 1943-1944 között börtönben volt illegális kommunista tevékenységének köszönhetően. 1945-ben azMKP KB,majdKV tagja,január 12-étől a Szervezési Osztály vezetője, a Titkárságnak, majd a PB-nek a tagja. 1946-1953 között a KV Szervezési Bizottságának a tagja, majd vezetője, 1951-1953 és 1956-1957 között a NET tagja. Az MDP Központi Szervezési és Instruktor Osztályának, 1950-től a KV Káderosztályának vezetője. 1949-ig a Tömegszervezési Osztály és a Káderosztály, majd a Szervezési és Instruktor Osztály tartozott a felügyelete alá mint KV titkár. 1949 szeptemberében a PB rendes tagja lett ismét. 1951-ben több letartóztatott, később koncepciós perben elítélt személy elleni nyomozást felügyelt, 1953-ban tisztségeiről leváltották, majd az MDP BAZ Megyei Bizottságát vezette. 1955-ben vették vissza a PB-be, KV titkár lett és a KEB vezetője. 1956. október 24-én a Katonai Bizottság tagjaként a forradalom leverése mellett foglalt állást. PB tagságát és KV titkári funkcióját elvették tőle, október 30-án Moszkvába menekítették. A forradalom leverését követően 1958-ig Moszkvában kormánymegbízott, 1962-ben a korábbi törvénytelenségek elkövetése miatt kizárták, majd 1966-ban viszszavették az MSZMP-be. *{Kovács István életrajza:* https://www.neb.hu/assct/phpzHXUM8.pdf, letöltés: 2017. január 16.)

[129] PIL 276. f. 55. cs. 29. ő. e. MDP Nagy-budapesti PB szervezési osztályának a javaslata, 1948. szeptember 27.; MDP SZB ülés, 1948. szeptember 27.

[130] PIL 276. f. 55. cs. 59. ő. e. Javaslat az RG átszervezésére, 1949. február 18. Nincs név! 1949. február 21.

átalakítással egy időben Halas Lajost leváltották.[131] [132] Ezt követően Virág Ede vezette a gárdát.'[35]

1950. május 20-án a megmaradt nagy-budapesti RG-t is feloszlatták. Ugyanakkor a legmegbízhatóbbaknak a Szabadságharcos Szövetség budapesti tagozatába való átvételét kérték. A fővárosban ekkor egyébként 5500 fős gárda volt. A helyi pártszerveknek a tagságukból olyan gárda kialakítását javasolták, amely civilben, karszalaggal ellátva tevékenykedett, és segített volna a karhatalmi szervezeteknek. A feloszlatást az RG vezetőkkel is meg kellett beszélni, a javaslatot az SZB elfogadta, így megszűnt az MDP Rendező Gárdája![133] A nagy-budapesti egység parancsnoka Antonovics László[134] volt 1949-ben, aki ezt követően a Szabadságharcos Szövetségbe, majd a BM-bc került.[135]

Az RG tehát 1950-ben megszűnt, ezt követően hasonló milíciát csak 1957-ben állítottak fel, ez lett a Munkásőrség. A gárda feladatait valóban más szervezetek vettek át 1945 után, de nyilván nem ez volt a valós oka a feloszlatásának, hanem az, hogy a pártvezetés ebben a formában nem tudta őket „totálisan” kézben tartani. Hasonló indokkal a 60-as években a Munkásőrséget is felszámolhatták volna, de az a diktatúra végéig működött.

2. 3. KÜLFÖLDI MUNKÁSMILÍCIÁK 1945 UTÁN

Az 1957-ben megszervezett Munkásőrségnek a hazai RG tapasztalatok mellett az NDK és Csehszlovákia milíciája is mintául szolgált, és a későbbiekben velük voltak jó kapcsolatai a testületnek. A Szovjetunióban, Kubában, Vietnamban, Lengyelországban, Romániában, Bulgáriában is működtek hasonló szervezetek.

[131] Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 178-184. *o.*

[132] Virág Ede (1920—?) 1948-ban az MDR RG országos parancsnoka, 1949-1953 között a moszkvai nagykövetség katonai attaséja, 1956. december 10-ctöl a párt és kormányőrség parancsnoka. 1957-ben a Munkásőrség Országos Parancsnokságán Szekeres Istvánt követően a Kiképzési Osztályt irányította. 1958. április 1-től felmentették, a rendőrséghez helyezték át. (MNL OI. MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ő. e. A mopk. 079. sz. parancsa, 1958. április 15., *MSZMP I.* 402. o.)

[133] PIL 276. f. 55. cs. 121. ő. e. Javaslat a Nagy-budapesti R. G. megszüntetésére, 1950 május 20. Nagy-budapesti PB. Az SZB 1950. május 22. ülése.

[134] Antonovics László (1921-1978) Budapesten született, a nagy-budapesti MKP Rendező Gárda parancsnoka volt 1949-ben, ezt követően a Szabadságharcos Szövetségbe, majd a BM-be került. 1945-töl 1947-ig az MKP székház fegyveres őre volt, majd őrparancsnok, 1947-1949 között Rákosi testőre. 1949-ben lett az Nagy-budapesti RG parancsnoka, majd a fővárosi SZB-nél lelt instruktor. 1950-ben a Szabadságharcos Szövetség főtitkárhelyettese, 1957-1970 között a BM különböző szerveinél dolgozott, így a III. Főcsoportfőnökségen is. *(Antonovics László életrajza:* www.ábtl.hu/html/hu, letöltés: 2010. december II.)

[135] Uo.

2.3/A. Csehszlovákia -]Adóvá Milícia

Más volt a helyzet Csehszlovákiában, mint Magyarországon. Ott 1948-ban hozták létre a Népi Milíciát, akkor, amikor nálunk megszűnőben volt az Rendező Gárda. Ez kezdetben a párt, később a Belügyminisztérium hatáskörébe tartozott. 1952-től a Politikai Bizottság alá rendelték, helyi szinten a kerületi, illetve a járási pártbizottságok rendelkeztek felette. De nem közigazgatási egységenként, hanem üzemenként szervezték meg. Az üzemi és falusi pártbizottság nem, csak a járási vagy annál magasabb szintű rendelkezhetett a területén található egységekkel. Ebben tehát különbözött a Rendező Gárdától és a Munkásőrségtől is, bár ez utóbbinál a későbbiekben törekedtek a bázisüzemek kialakítására. A párton belül a PTO, azaz a Párt-és Tömegszervezetek Osztálya foglalkozott a milícia kérdésével.[136]

A párt első titkára volt egyben a milícia főparancsnoka is, a kiképzésért, a harckészültségért (HKSZj a pártfunkcionárius egységparancsnokok voitak a felelősek. Ők a pártbizottságnak is tagjai lehettek. A parancsnokok helyetteseinek politikai agitációval is kellett foglalkozniuk. Országos szinten a PTO, helyi szinten a pártbizottság számoltatta be az egységeket, és ellenőrizte a szervezettel kapcsolatban hozott párthatározatok végrehajtását. Az Ideiglenes, majd a Központi Bizottság parancsban utasíthatta a milíciát, ezt az alsóbb szervekkel pedig párthatározatban kellett közölnie.[137] A testület vezetésének jelentős része társadalmi munkában teljesítette a feladatát, az országos parancsnokságon hat, a szlovák parancsnokságon[138] csak három, kerületenként egy-egy fő volt függetlenített, vagyis hivatásos. Járási szinten 150-200 főre jutott egy függetlenített parancsnok.

A felvétel és a kizárás egyaránt a pártszervek feladata volt, a parancsnok csak javaslattal élhetett. Feladataik a következők voltak. A fegyveres készenlét mellett

136 Lényeges megemlíteni, hogy 1957. június 2-8-ig egy küldöttség volt a MOP-ról Csehszlovákiában azzal a céllal, hogy tanulmányozzák az ottani milíciát. Ennek során a Szlovák Kommunista Párt párthad sere gének a szervezetet írták le. (MNL OL MOP M-KS-295-11 d. 3. ő. e. Halas Lajos czd.- l.aáb Antal alcz. - Szekeres István czd. - Bíró György: Jelentés a Csehszlovák milíciáról szerzett tapasztalatokról, 1957. június 11.) A „Szlovákiába" való látogatás ötletét Kiss Károly vetette fel 1957. február 25-i javaslatában a KB-nak, Ennek során az ottani síkvidéki, és lehetőleg inkább szlovákok lakta területen való tanulmányozást javasolta. Az 1957 májusában Magyarországon megjelenő csehszlovák küldöttség A népi milíciák rendje című segédkönyv magyarra fordítását javasolta, és felajánlotta segítségét a pártszervezésben. (MNL OL 288. f. 21. cs. 16. ő. c.) A Lidová Milícia felépítése a legfelsőbb pártszerveket is érdekelte 1957 júniusában. (MNL OL 288. f. 30. cs. 6. ő. c.) Valószínűleg a Párt- cs Tömcgszcrvczctck Osztálya (PTO) ezen felbuzdulva szerette volna beolvasztani a Munkásőrséget, erről a későbbiekben még szót fogok ejteni.

137 MNL OL MOP M-KS-295-11 d. 3. ő. e. Halas Lajos ezd.- Laáb Antal alez. - Szekeres István ezd. - Bíró György: Jelentés a Csehszlovák milíciáról szerzett tapasztalatokról, 1957. június 11.

138 Papíron volt külön Szlovák Kommunista Párt és milícia is, hiszen az állam elméletileg két ország szövetségéből állt. A szlovák milíciát Ludova Milíciának nevezték.

az elemi csapások elhárításában és a rendkívüli események megoldásában is részt kellett venniük. Rendező munkát csak egyenruhában láthattak el. A hatalmi struktúrában a következő szerepet osztották rájuk: *„...a mi viszonyainktól eltérően a milíciát „utolsó aduként" tartalékolják... arra az esetre, ha az egyéb fegyveres erők csődöt mondanának.”*™ ’56 októberében egyébként tervbe vették a bevetésüket, riadóztatták is őket.[140]

Komoly fegyverzettel rendelkeztek, amelyek a következők voltak: pisztoly, puska, géppisztoly, „páncéltörő puska”, harckocsi. A fegyvereket az üzemekben, azok költségére helyezték el.[141] Azt is meg kell említeni, hogy a Munkásőrséggel a rendszerváltásig ennek a gárdának volt a legjobb kapcsolata.[142] 1968-ban a reformkísérlet és a Varsói Szerződés (VSZ) csapatainak a bevonulása miatt szünetelt az együttműködés. A prágai tavaszt követően átszervezték a teljes testületet.[143]

2. 3/B. NDK

Az ismertetett csehszlovákiai milícia mellett az NDK-ban működő Die Kampfgruppen dér Arbeiterklasse, azaz „A Munkásosztály Harccsoportjai” is mintaként szolgált a magyarországi Munkásőrség megalakítása során. A párthadsereg felállításáról 1953, december 9-én hoztak határozatot.[144] Ebben a nyári, kelet-berlini felkelésnek is döntő szerepe volt. Legfontosabb feladatának a jelentősebb objektumok (iskolák, pártházak, üzemek) védelmét tekintették a „terrorakciókkal” szemben. Párttagokat és pártonkívülieket egyaránt felvettek. Kiképzésüket kezdetben a Sport- és Technikai Társaság irányította. Saját fegyverük cs egyenruhájuk volt, de nem szervezték őket egységekbe. 1955. január 4-én határozatot hoztak a milícia fejlesztéséről. Eszerint politikailag a párt, szakmailag az NDK rendőrfőnökének rendelték alá őket. Mezőgazdasági, ipari üzemekben, tudományos szerveknél, pártintézményekncl, társadalmi szervezeteknél alakították meg az egységeket. Az iskolákban a kiképzést

[159] MNL OL M-KS 288. f. 30. cs. 6. ő. e. Bíró György levele Halas Lajosnak, 1957. június 13.

[140] Bíró György levele szerint ezt egyenesen követelte a milícia. (MNL OL M-KS 288. *f. 30.* cs. 6. ő. e. Bíró György levele Halas Lajosnak, 1957. június 13.) Más írat is megerősíti, hogy erre készen álltak: MNL OL MOP M-KS-295-1 559. d. Halas Lajos 1. sz. díszparancsa, 1957. június 15.

[141] MNL OL MOP M-KS-295-11 d. 3. ő. c. Halas Lajos ezd- Laáb Antal alez- Szekeres István czd.- Bíró György: Jelentés a Csehszlovák milíciáról szerzett tapasztalatokról, 1957. június 11.

[I4-] MNL OL M-KS 288. f. 7. cs. 99, ő. e.

[143] MNL OL MOP M-KS-295-1 *76.* d. 3. ő. e. Faragó Elek: Feljegyzés a csehszlovák delegáció látogatásáról, 1969. október 16.

[144] A következő helyeken indulhatott meg a szervezés: a riesai Acél- és Hengerműben, az Unterwallenbroni Nagykohóban, a Zwickaui X. 7. Gyárban. *(Munkásőr c.* lap, 1978. októberi szám) A milícia lapja a *Dér Kümpfer* (A Harcos, itt inkább: Munkásőr) címet viselte. *(Munkásőr* 1980. október)

továbbra is a Sport- és Technikai Társaság irányította. Kék ruhát, és sapkát, és piros karszalagot kaptak. A későbbiekben a rendőrség instruktorai vezették a kiképzést. A rendőrségi iskolákban a hathetes tanfolyamokon hatezer főt képeztek ki a parancsnoki teendők ellátására, majd a KB 1955. július 7-i határozata alapján elkezdték az egységszintű kiképzést is. Ugyanakkor körzetenként a helyi rendőrparanesnokságok mellett felállították a körzeti parancsnokságokat, és a rendőrségi épületekben tárolták a fegyvereiket. A kiképzés heti négy órában történt munkaidő után. Tüzérségi és gépfegyverek használatára is kiképezték őket, ezeket rendszeresítették is. 1956. november 30-án, nyilván a magyarországi események hatására párthatározatot hoztak, amely kimondta, *hogy a munkásőrség főfeladata (sic!) az NDK szocialista vívmányainak a megvédése (az) ellenforradalmi törekvések és akciók ellen. A munkásőrség feladataként jelöli meg a bel(-) és közbiztonsági szervekkel karöltve az objektumok, helységekés városok megvédését.”* [14S]

A „Kampfgruppen” alkalmazása a körzeti első titkár utasítására történhetett. Fő feladata a rendfenntartás és a biztosítás volt, továbbá az ellenséges gócok és a légideszantok megsemmisítése. Tehát egy háború kirobbanása esetén jelentős hátországvédelmi feladatai lettek volna. A mílicisták kiválogatásánál három szempontot kellett figyelembe venni: az önkéntességet, a politikai megbízhatóságot és a fizikai alkalmasságot. Minimum 25 évesnek kellett lennie a jelentkezőnek. [146]

A szervezet vezetését az NDK-ban is a párt felügyeletével végeztek. Az egységparancsnokok és az illetékes pártszervek az alárendeltek politikai és fizikai kiválasztásáért és az alegységek megszervezéséért, a kiképzésért, a politikai nevelésért, a gyakorlatokon való részvételért és a megfelelő riadóztatásért tartoztak felelősséggel. A rendőrségnek a szakmai szempontok érvényesítése volt a feladata. így a kiképzési terv kidolgozásáért, anyagokkal, ruhákkal való ellátásért és ezek tárolásáért felelt. Ugyanakkor az instruktori, azaz a parancsnoki tisztségeket a legképzettebb rendőr alegységparancsnokokkal kellett feltölteni, akiknek 3-6 hónapos tanfolyamokat kellett szervezni.[147]

2. 4. A RENDEZŐ GÁRDÁTÓL A FORRADALOM VÉGÉIG

Magyarországon az MDP Rendező Gárdájának a felszámolása egybeesett a sztálini típusú diktatúra mélypontjával. 1950-ben az ÁVH önálló hatósággá vált. Az 50-es

[145] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ö. e. „Német milícia” Ez a cím kézzel írott. Az iratnak nincs dátuma, valószínűleg 1957 első felében keletkezhetett.

'•’« Uo.

w Uo.

évek elejére az iparban lezárult az államosítás, a mezőgazdaságban jelentős számú földterületet kollektivizáltak, a parasztság 32%-át kényszerítették a szövetkezetekbe, bevezettek a tervutasításos rendszert. Mindez a közellátás romlásához vezetett, 1951-ben több élelmiszerre és iparcikkre bevezették a jegyrendszert. 1948-tól 1953-ig erőltetett ütemben fejlesztették a hadsereget és ezzel együtt a hadiipart, formálisan is felszámolták a többpártrendszert az 1949-es szavazással cs a Magyar Függetlenségi Népfront megszervezésével. 1950-ben helyi szinten létrehozták a tanácsokat. 1950 cs 1953 között rendelkezett a legjelentősebb hatáskörrel az ÁVH, amely az „(i)gazság-szolgáltatással" összefonódva koncepciós perek tömkelegét kreálta. Lényeges ki-emelni, hogy az állami terror nem csak a koncepciós perek ítéleteiben nyilvánult meg. Létrehozták az internáló- cs munkatáborok rendszerét is, a társadalom jelentős részét érte jogtalanság a bírói ítélkezés, rendőrhatósági büntetés stb. során.[148]

1948-ban elkezdődött a hadsereg fejlesztése. Ebben külpolitikai okok: a párizsi béke aláírása, Németország rendezetlen státusza és az ezzel kapcsolatban elmélyülő konfliktus, valamint a görög helyzet is szerepet játszottak. Másrészt erre az évre az MDP hatalma gyakorlatilag korlátlanná vált, így úgy alakíthatta át a haderőt, ahogy akarta. 1948. február 17-én került sor a Szovjetunióval egy barátsági, együttműkö-dési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés aláírására. A Moszkvába utazó magyar delegáció a szovjetek támogatását kérte a haderő 30 ezer főre történő emeléséhez, hiszen fegyverrel és egyéb agyagi eszközökkel is el kellett őket látni. A hadianyag-gyártás terén is felvetődött a segítség kérése. Ezt követően az MKP a hároméves ter-ven belüli haderőfejlesztés deklarálását tartotta fontosnak. Ehhez kapcsolódóan a nehézipar és más iparágak fejlesztését is tervbe vették. A vezető katonatisztek kivá-logatása is problémát jelentett, ugyanis a kommunisták nem bíztak a régi tiszti kar-ban, de a sajátjaik között nem voltak megfelelő számban olyanok, akik alkalmasak lettek volna a bonyolultabb feladatok ellátására. 1948 augusztusában Farkas Mihály lett a honvédelmi miniszter, októberben szovjet tanácsadók érkeztek az országba. Novembertől több olyan fegyvertípust rendszeresítettek, amelyekből később a Mun-kásőrséget is felszerelték: 48M TT pisztoly, 48M PPS géppisztoly, 48M Mosin-Nagant puska. 1951-ben már csak szovjet fejlesztésű fegyvereket használtak a had-erőnél. Ugyanakkor a következő évre jelentősen megemelték az MH költségvetését, és a hadiipari beruházások bővülése más iparágak növekedést is eredményezte. 1949-ben a Jugoszláviával való rossz viszony kialakulása és a NATO megalakítása miatt tovább emelték a katonai előirányzatokat. Az 1949 végén elfogadott első ötéves terv irreális elvárásokat tartalmazott, így az 50-cs évek elejére az előirányzatok tart-

[148] Gergely Jenő - Izsák Lajos: *A huszadik század története,* Budapest, Pannonica Kiadó, 2000, 306-342. o.

hatatlanná váltak. Ráadásul az 1950-53 között zajló koreai háború tovább rontotta a nemzetközi helyzetet. Az 1950. március 15-ével életbe lépő Rákóczi-hadrend 65 ezer fős honvédséget határozott meg, az 1952 végén a Magyar Néphadsereg (MN)[149] [150] létszáma meghaladta a 200 ezer főt. 1951 elején Moszkvában Magyarországnak 150 ezres béke és 400 ezres háborús létszámot határoztak meg. Az emelkedő beruházások miatt kevesebb forrás jutott a hadiiparhoz nem kapcsolódó iparágakra, a lakosság életszínvonala és ellátása jelentős mértékben csökkent. Ugyanakkor a hadiipari igények a teljes gazdaságot érintettek. A falusi lakosságot a téeszcsítcsscl, a települések ellehetetlenítésével gyakorlatilag rákényszerítették arra, hogy az iparba menjen dolgozni, pótolva az ott lévő munkaerőhiányt. Lényeges megemlíteni, hogy a NATO-államokban is jelentősen megnőttek a katonai kiadások, visszafogva a gazdaság fejlődését. De hazánkban 1952-ben a nemzeti jövedelem egyötödét közelítették meg a katonai cchí kiadások! Ennek ellenére egy nem korszerű, második világháborús technikával felszerelt, nem megfelelő szaktudással rendelkező tisztikar által irányított tömeghadsereg jött létre! A hadseregben lévő magasabb beosztású, Rákosiéknak valamilyen okból nem tetsző liszteket több esetben koncepciós perekkel távolították el (pl.: Sólyom László, Pálffy György). Csak 1951-ben 1000 régi tisztet küldtek cl, stb. az akkor 119 ezer fős haderőből. Azt is lényeges kiemelni, hogy csak 1951-ben jött létre a blokkon belül egyfajta hadiipari koordináció. Magyarország kezdetben a saját meglévő és a szovjetektől vásárolt fegyverekkel szerelte fel a hadseregét. A későbbiekben a szovjet fegyverszállítások és liszenszek alapján történő gyártás lett a meghatározó. Moszkva nem csak ebbe, hanem gyakorlatilag mindenbe beleszólt az itt lévő tanácsadói által. A haderő fejlesztése mellett a „polgári védelem” (PV), az országmozgósítás (katonai-polgári-ipari), a hadszíntér-előkészítés, a fegyver-, élelmiszer- és egyéb készletek tartalékolása is kiemelt szerepet kapott.[159]

Enyhülés csak 1953-ban, Sztálin halálával vette kezdetét, amelyre az 1953. június 17-i NDK-s kelet-berlini felkelés is „rásegített”. Lényeges kiemelni, hogy a keleti blokk több országában is a magyarországihoz hasonló folyamatok játszódtak le ebben az időszakban.[151] Moszkvának köszönhetően Nagy Imre lett a miniszterelnök, a fölösleges cs pazarló ipari és hadiipari beruházásokat csökkentették, az élelmiszeriparra és a lakosság ellátására nagyobb hangsúlyt helyeztek, növelték az ellátás színvonalát. Lassították a termelőszövetkezetek szervezését, akik a tagok közül ki akartak lépni, azok a gazdasági év végén megtehették. Emelték a béreket és nyugdíjakat,

[149] 1951-ben keresztelték át a Magyar Honvédséget Magyar Néphadseregre.

[150] Germuska Pál: *A magyar középgépipar - Hadiipari és haditechnikai termelés Magyarországon 1945 és 1980 között*, Budapest, Argumentum Kiadó - ÁB'l'L, 2014, 44-89. o.: Gergely Jenő Izsák Lajos: *A huszadik*... 306-342. o.

[151] Germuska Pál: *A magyar középgépipar*... 202-203. o.

több iparcikk árát csökkentették. Feloszlatták az internálótáborokat, amnesztiát hirdettek, a két évet meg nem haladó politikai büntetéssel sújtott foglyokat is elengedték, így több tízezren szabadultak. 1954-ben a jelentősebb politikai pereket is felülvizsgálták, több kommunista vezető is kiszabadult. A reform azonban felemásra sikeredett, ugyanis nem az összes törvénysértő pert vizsgálták felül, és a politikai rendőrség nyilvántartásának a szűkítése is vontatottan haladt. Az ÁVH-t ugyan beolvasztották a Belügyminisztériumba, de a fontosabb pozíciókat a volt ÁVH-sok töltötték be. Mindez annak is köszönhető volt, hogy a jelentősebb tisztségekben Rákosi Mátyás emberei maradtak, és a szovjet „kézi vezérlés” továbbra is érvényesült. A szellemi életben is egyfajta enyhülés volt érezhető.[152] 1954-ben Nagy Imre nyíltan szembefordult a rákosista vonallal, október 20-án a Szabad Népben közölte, hogy korábban nem hibákat, hanem bűnöket követtek el. Majd megszervezték a Hazafias Népfrontot (HNF), amelyben a párton kivülick is szerephez juthattak. Novemberre egy Nagy Imréhez köthető közgazdász csoport gazdaságpolitikai tervezete is elkészült, ebben azt hangsúlyozták, hogy az országban olyan termékeket kell gyártani, amelyek iránt van kereslet, és gazdaságosan előállíthatóak, ugyanakkor értékarányos árakat kell kialakítani. 1955 elején fordulat történt a moszkvai politikában, ugyanis az NSZK-t felvették a NATO-ba, Moszkvában visszarendeződés kezdődött meg, amely Magyarországot is érintette. Lemondatták Georgij Malenkov miniszterelnököt.[153] Év elején Moszkvába rendelték a magyar vezetőket, ahol Nagy Imrét önkritika gyakorlására akarták késztetni. Ö erre nem volt hajlandó, márciusban lemondott, de ennek ellenére csak április 14-én váltották le hivatalosan. Helyette Rákosi embere, Hegedűs András lett a miniszterelnök.[154]

Május 14-én alakult meg a Varsói Szerződés rendszere, május 15-én írták alá az Osztrák államszerződést, majd kivonták a megszálló csapatokat - így a szovjeteket is Ausztriából. A gazdaságban és az igazságszolgáltatásban is a visszarendeződés volt megfigyelhető. Az újra fellendülő beruházásokat adóemelésekkel próbálták finanszírozni, nőtt a bebörtönzöttek száma. Ugyanakkor Nagy Imrét kizárták a pártból. A szellemi élet megrendszabályozása, így például színházi előadások betiltása is eleme lett ennek a politikának. 1956 elején azonban újabb fordulat következett be a „Nagy Testvérnél”, ugyanis februárban az SZKP XX. kongresszusán Ny. Sz.

[152] Gergely Jenő - Izsák Lajos: *A huszadik*... 342-366. o.

[155] Malenkov, Georgij Makszimilianovics (1902-1988) 1920-ban lépett be az Oroszországi Kommunista Pártba, 1925-től Sztálin személyi titkára lett, 1939-ben az SZKP KB tagja, 1941-1945 között a Honvédelmi Bizottság tagja, 1946-tól miniszterelnök-helyettes, 1953-1955 között a Minisztertanács elnöke. 1957-ben távolították el a hatalomból, mivel tiltakozott az SZKP XX, kongresszusának határozatai ellen.

[154] Izsák Lajos: *Párlok*... 225-228. o.

Hruscsov[155] nyíltan beszélt Sztálin korábbi bűneiről. Mindez a „legjobb tanítványt”, Rákosi Mátyást is érintette. Ugyanakkor a javuló szovjet-jugoszláv viszonynak köszönhetően Rákosi a Rajk-pcrbcn betöltött szerepe miatt szálka volt déli szomszédunk szemében, így próbálta a per feltárását elhúzni, de 1956 májusában kénytelen volt beismerni ezzel kapcsolatban a saját felelősségét is. Közben a rákosista vonal ellenzéke egyre nőtt. Rákosi 1956 nyarán szovjet nyomásra lemondott, a hozzá hasonló felfogású Gerő Ernő lett a párt első titkára. A helyzet egyelőre semmit sem változott, továbbra is elítélték Nagy Imrét és a rákosista vonalat támadó írókat, szervezeteket. Fontos pillanat volt ekkor Rajk László újratemetése, és az azon összegyűlt jelentős számú tömeg. Nagy Imrét visszavették a pártba, október 16-án megalakult a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége (MEFESZ).[156]

A magyar haderő és hadiipar története 1953 és 1956 között a következőképpen alakult. A júniusban Moszkvában tárgyaló magyar vezetésnek felrótták a haderő erőltetett ütemű fejlesztését. így ezt követően ennek a leépítéséről, bizonyos készleteknek a „népgazdaság” számára történő átadásáról született döntés. 1954 nyarán kimondták, hogy a haderő fejlesztése hibás volt, mivel egy korszerűtlen hadsereget hoztak létre, ugyanakkor elkezdtek foglalkozni az 1960-ig tartó fejlesztési tervekkel, amelyet az „imperialista veszély” miatt tartottak lényegesnek. 145 ezer fős létszámmal és 1957-től korszerű haditechnikával történő felszereléssel számoltak. A Varsói Szerződés aláírását követően Magyarország nyolc szárazföldi hadosztállyal és két vadászrepülő hadosztállyal vett részt az Egyesített Fegyveres Erőkben. Ebben az évben döntöttek még a hadsereg 20 ezer fővel történő leépítéséről cs a korszerűsítési program 1964-ig való meghosszabbításáról is. 1955 októberében a magyar hadvezetés Moszkvában tárgyalt a fejlesztésekről. 1957-től a béke-, 60-tól az M haderő felszerelését tervezték. Háborúban 470 ezer ember teljesített volna szolgálatot. Az MDP KV 1956. július 18-21-i ülésén az MN 15 ezer fős csökkentéséről is hoztak egy határozatot, szeptemberben elrendelték a teljes átszervezését.[157]

Lényeges, hogy a fent ismertetett időszakban, 1950 és 1956 között nem létezett külön, az RG-hcz hasonló pártmilícia. A gárda vezetője, Halas Lajos az ÁVH-ra került, ahol egy ideig a Pártőrséget irányította. Az RG felszámolására minden bizonynyal azért volt szükség, mivel ennek az irányításába valamelyest a helyi pártszervek is beleszóltak, tehát nem egy teljes mértékben központilag vezérelt gépezet volt, mint az ÁVH. 1950 után a párthadsereg, a „párt ökle” az ÁVH lett. Természetesen nem

[155] Hruscsov, Nyikita Szergejevics (1894-1971) 1918-ban lelt az Oroszországi Kommunista Párt tagja, 1938-tól 1949-ig az Ukrán Kommunista Párt első-, majd 1949-1953 között a SZKP KB titkára. 1958-tól 1964-ig a Minisztertanács elnöki pozícióját töltötte be.

[156] Izsák Lajos - Gergely Jenő: *A huszadik*... 376-381. o.

[157] Germuska Pál: *A magyar középgépipar*... 202-226. o.

olyan értelemben, mint korábban az R Gárda, és mint a későbbiekben a Munkásőrség volt, A testület tagjai nem munka mellett teljesítették feladataikat, egy részük sorozott állományú volt, és egyetlenegy szervezeti egysége sem volt milícia-típusú. Az RG feladatait ők és a Szabadságharcos Szövetség vette át, illetve a rendőrség, így apártvezetök őrzését, rendezvények biztosítását stb. Más jellegű feladataik is jelentősek voltak: a rendszer kritizálóinak a figyelése, azaz a belső reakció-elhárítás, kémelhárítás, hírszerzés, katonai elhárítás, a belső karhatalmi erők és a határőrség irányítása, stb. A Hatóság tehát egy totális diktatúra párthadserege volt, amely az új államszervezet totális ellenőrzését biztosította „alattvalói” feleli. Nem véletlen, hogy akkor tűnik cl az R Gárda teljesen, amikorra kiépül az új totális állam cs ezen belül terrorszervezetének legújabb struktúrája, mégpedig 1950-ben. Ezután Nagy Imre hatalomra kerülését követően történt egy ellentmondásos változás, ugyanis 1953-ban az AVH-t - erről a közvélemény nem tudott - papíron beolvasztották a Belügyminisztériumba. A gyakorlatban ez inkább azt jelentette, hogy a volt AVH-sok jutottak a minisztériumban vezető szerephez, gondolok itt többek között az ÁVH utolsó vezetőjére, Piros Lászlóra,[15*] aki a fúzió után miniszterhelyettes, majd 1954-től miniszter lett. A korábbi államvédelmi állomány az egyenruháját és a rendfokozat jelzései melletti áv. jelölést megtarthatta, ugyanakkor a rendőri munkában is erőltették az „operatív” módszerek használatát.[15'']

Egyfajta milícia felállításának a lehetősége közvetlen a forradalom előtt merült fel ismét. A2 ötlet kitalálói között ott volt a korábbi RG parancsnok, Halas Lajos is. Többen az MDP vezetésének a Partizán Szövetségnek a Magyar Önkéntes Honve -

[158] Piros László (1917-2006) Hentes- és mészárosinas volt, Voronyezsnél esett szovjet fogságba, majd partizániskolába került. 1945-ben rövid ideig a politikai rendőrségnél szolgált, majd szakszervezeti „vonalra” irányították, innen jutott be az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe, 1957-ig volt parlamenti képviselő. 1948-ban. a SZOT főtitkárhelyettese lett, 1949-ben a KV-ba kooptálták, 1950-ben PB póllag lett. 1950-ben az ÁVH IV. Főosztálya, a Határőrség és Belső Karhatalom bőparancsnokság, majd parancsnokság vezetője lett, később Péter Gábor első helyettese. Az 6 letartóztatását követően átvette a szervezet irányítását, és részt vett Péterék perének az előkészítésében is. Az ÁVH és a BM fúzióját követően 1953-ban Gcrö Crnő belügyminiszter első helyettese lett, majd 1954-től a tárea vezetője. 1956. október 23-án betiltotta, majd engedélyezte a lengyelek melletti tüntetést, a Katonai Bizottság tagja lett, de 27-én miniszteri posztjáról leváltották, 28-án a Szovjetunióba vitték. November 3-án ott volt a Tökölre küldött magyar delegáció foglyul ejtésénél, november 10-én ismét a Szovjetunióba távozott, 1958-ban tért haza. ekkortól a Szegedi Szalámigyárban töltött be vezető tisztségeket. *(Piros László életrajza:* https://www.neb.hu/hu/piras-laszlo, letöltés: 2017. január 16.)

[15l)] Az ÁV1I tevékenységével könyvtárnyi munka foglalkozik. Kiszely Gábor: *ÁVH - Egy terrorszervezet története,* Budapest, Korona Kiadó, 2000; Farkas Vladimir: *Nincs mentség. Az ÁVH alezredese voltam,* Budapest, Interest Stúdió, 1990. Az Állambiztonsági Szolgálatok Levéltára (Korábban: Történeti Hivatal, TH) kiadványai, például: *Allamvédelem a Rákosi-korszakban,* szerk. Gyarmati György, Budapest, TI 1, 2000.

delmi Szövetségtől (MÖHOSZ)[160] való fiiggetlenítését vetették fel, cs külön jogosítványokat adtak volna a szervezetnek. Az, hogy ez mit tartalmazott volna, nem tudjuk,[161] de tény, hogy a forradalom alatt többen a volt partizánoknak fegyvert szerettek volna adni, ez az 1956. október 25-i KV ülésen is felmerült.[162] Halasék javaslatából október 23-a előtt nem lett semmi. A tervezettel kapcsolatban nem szabad elfelejteni, hogy korábban a Partizán Szövetségbe vettek át több gárdistát.

2. 5. A FORRADALOM ALATT

A forradalom előtt tehát nem, de 1956. október 23-a után történtek kísérletek munkásosztagok felállítására. Ez nyilván azzal is összefüggésben volt, hogy a fegyveres szervezetek irányításában jelentős zavar keletkezett, így a korábban kidolgozott mozgósítási „M” terveket nem teljesen tudták végrehajtani. Azt is mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a Magyarországon tartózkodó szovjet erők száma jelentős volt, de a Varsói Szerződés és ekkor más dokumentum sem tette volna lehetővé elvileg a beavatkozásukat.[163]

A forradalom kitörését követően az említett problémák miatt az MDP nem tudta a megmozdulásokat elfojtani. 1956. október 23-24-én éjjel a Politikai Bizottság javaslatára felállították a Katonai Bizottságot, amelynek a munkásosztagok fclfegyverezése is az egyik célja volt, mellesleg a Partizán Szövetségnek is fegyvereket

[160] A MÖHOSZ korábban a Szabadságharcos Szövetségből jött létre. 1956. október 23-án nyíltan a forradalom mellé állt, ezen a napon kiadott röplapjában a korábbi partizántalálkozó vitaanyagának a megismertetését követelték, *(1956 plakátjai és röplapjai,* összeállította és szerk. Izsák Lajos - Szabó József - Szabó Róbert, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1991. 30. o.) Földes László későbbi belügyminiszter-helyettes a következőképpen emlékezett vissza az október 20-án tartott gyűlésre. A vita során „pártcllencs felszólalások” hangzottak cl, ugyanakkor szerinte több ilyen felszólaló 4- 5 nap múlva már fegyvert kért, hogy harcolhasson az „ellenforradalom” ellen. A hangulatot az is érzékelteti, hogy az összefoglalót és a zárszót Nógrádi Sándor alelnök nem tudta elmondani, így Földes Lászlónak mint ügyvezetőnek kellett a gyűlést berekesztenie. (Földes László: *A második vonalban,* Budapest, Kossuth Kiadó, 1984,225. ojMás források szerint már október 23-ától a Partizán Szövetség központjában az ÁVII-sokkal 300 egykori partizán is harcolt. A forradalmat követően a 2. karhatalmi ezredbe is sok partizán került. (Kahler Frigyes - M. Kiss Sándor: *„Mától kezdve lövünk'1 — Tíz év után a sortüzekről,* Budapest, Kairosz Kiadó, 2003, 143-150. O.)

[161] MNL ÜL MOP M-KS-288. f. 21. es. 1. ö. e.; Gábor István - Halas Lajos - Oczel János - Oszkó Gyula - Vadász Ferenc: Javaslat a Politikai Bizottságnak, Budapest, 1956 augusztus 26.; MNL OL MOP M-KS-276. f. 69. cs. 38. ő. e.

[162] *Ötvenhat októbere és a hatalom. A Magyar Dolgozók Pártja vezető testületéinek dokumentumai 1956. október 24-28.,* szerk. Horváth Julianna - Ripp Zoltán, Budapest, Napvilág Kiadó, 1997, 47. o.

[163] Horváth Miklós: *1956 hadikrónikája,* Budapest, Akadémiai Kiadó, 2003, 20-85. o.

akartak küldeni, Másnap a rádióban is közzétettek egy nyilatkozatot, amelyben az üzemek dolgozóit arra bíztatták, hogy szervezzenek gyári őrségeket, és munkahelyeiken ilyen módon tartsák fenn a rendet.[164] Sok helyen ezek meg is alakultak, de csupán a helyi rendfenntartásban vettek részt, nem harcoltak a rendszer védelmében. Egyébként Gerő Ernő cs G. Zsukov[165] is a munkásegységekkel való rendteremtést favorizálta. Nagy részük fegyver nélkül teljesített szolgálatot, és a későbbiekben sokan beolvadtak a Nemzetőrségbe.[166] A párt sokuknak fegyvert is küldött.[167]

A közvetlen, napi katonai stb. irányítással továbbra is a Honvédelmi Minisztérium (HM), illetve a KB Adminisztratív Osztálya foglalkozott, amelynek az élén ekkor a későbbi honvédelmi miniszter, Czinege Lajos[168] állt.[165] Kezdetben nem tudtak megtelelő mennyiségű felszerelést szállítani, így a Magyarországon lévő szovjet vezetők október 24-én elhatározták, hogy páncélozott járművekkel segítik a fegyverszállításokat. Ugyanakkor ők is utasították a magyar vezetőket arra, hogy a korábbi

lí4 Sőt, 26-án olyan nyilatkozatot adott ki a KV, hogy a kommunisták, partizánok stb. öljék meg azokat, akik nem teszik le a fegyvert. (Izsák Lajos - Szabó József- Szabó Róbert: *1956 plakátjai és röplapjai...* 68. o.)

165 Zsukov, Gcorgij Konsztantyinovics (1896-1974) 1939-ben a japánok elleni hare vezetője, később vezérkari főnök és a honvédelmi népbiztos helyettese lett. 1945-ben a németországi SZER vezetője, 1955 és 1957 között honvédelmi miniszter.

I6í 1956 október 29. után egységes nemzetőrséget akartak létrehozni, ezt Kopácsi Sándor vezette volna. A következő struktúrát képzelték el: Kopácsi alatt egy közvetlen ezred működött volna, a fővárost öt körzetre tervezték osztani, ezen belül 1-1 zászlóaljjal, mindez Kopácsinak alárendelten. A helyi egységeket a kerületi rendőrkapitányságok mellett akarták megszervezni. A szervezés üzemekben, munkahelyeken történt, a helyi parancsnok rendőr, a helyettese egy nemzetőr lett volna. (Horváth Miklós: *1956 hadikrónikája...* 260-269. 0.)

167 Horváth Miklós: *A nemzetőrség megalakításának a körülményei és tevékenysége november 4-ig. In. „Tizenhárom nap, amely..." Tanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc történetéből,* szerk. Horváth Miklós, Budapest, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2003, 145-163. o.; Horváth Miklós: *1956 hadikrónikája...* 85-90,255-259. o.

I6S Czincgc Lajos (1924-1998) Mezőgazdasági munkás, majd kovácssegéd, hat elemit végzett. 1945-től MKP tag, 1945-1947-ben Karcagon az ifjúsági mozgalomban dolgozott, ahol MAD1SZ titkár és propagandavezető volt, majd az 1945-ös választáson előadó és a kultúrgárda vezetője. 1948-ban a Szervező Bizottság Karcag város titkárának javasolta: *„Szimpatikus, határozott, párthű, igen fejlett politikai érzékkel rendelkező elvtárs."* 1951-1954 között a Magyar Néphadseregben pártmunkás volt, és elvégezte a katonai politikai akadémiát, az MN Tüzér Csapatok politikai osztályának a vezetője lett. 1954-1956 között az MDP KV Adminisztratív Osztályának a helyettes vezetője, a forradalom alatt a Katonai Bizottság tagja. 1956- 1957 között az MSZMP Adminisztratív Osztályának a vezetője 1957-1960-ban a Jász-Nagykun-Szolnok megyei pártbizottság első titkára, 1959-től 1988-ig KB tag. 1961-1970 között PB póttag. 1960-tól 1985-ig honvédelmi miniszter, 1985 1987 között miniszterelnök-helyettes. *(Czinege Lajos életrajza:* https://www.neb.hu/hu/czinege-lajos, letöltés: 2017. január 16.; PIL 274. f. 5. cs. 129. ö. e. SZB 1948. április 16.)

165 Bódis Sylvia: „A mi szemükben az az épület akkor maga a párt volt.” Interjú Czinege Lajos honvédelmi miniszterrel, In. Munkásőr c. lap, 1981. 12. sz.

határozatuknak szerezzenek érvényt, és létesítsenek az üzemekben és a kerületi pártbizottságokon milíciákat.[170] A KV október 24-i ülésén is felvetődött ennek a lehetősége.[171] Ugyanezen a napon Budapestre hívták a „régi elvtársakat”, a pártfunkcionáriusokat és a „megbízhatónak tartott” tartalékos tiszteket. Nagy részük nem vállalta, hogy fegyvert fog.[172] Pedig ettől a naptól kezdve a különböző szintű pártbizottságoktól folyamatosan érkeztek a bejelentések, hogy megtámadták őket. Fegyvert ekkor meg nem tudtak küldeni nekik. Lényeges, hogy az ezt követő napon kapott papíron teljhatalmat a Katonai Bizottság, a „Stáb”, de október végén, 28-án vagy 30-án beszüntette a tevékenységét.[173] A Stábnak és a PB-nek az október 25-i együttes ülésén mozgó osztagok felállításának a lehetősége vetődött fel tartalékos tisztek irányításával. Szervezési központnak október 26-án az MDP KV Rendkívüli Bizottságának az ülésén a Budapesti Pártbizottság épülete vetődött fel. Ezen a napon 20 óra 45 perckor a rádióban elhangzott egy felhívás, amelyben az üzemekben és a háztömbökben „munkásőrségek” alapítását szorgalmazták. Velük cs a honvéd egysegekkel tervezték átfésülni a fővárost. Október 26-28. között - nem tudni miért - Gerő Ernő is több alkalommal a pártházban tartózkodott.[174] A két Magyarországon tartózkodó szovjet pártvezető, Mikojan[175] és Szuszlov[176] október 27-i jelentésében már arról számolt be, hogy megkezdődött a pártaktivisták felfegyverezése, és a rendőrségbe történő bevonása.[177] A KV Rendkívüli Bizottsága ugyanezen a napon Kiss Károlyt és Czinege Lajost bízta meg egy mozgósítási stáb alakításával, amelynek a következő feladatai lettek: funkcionáriusok stb. mozgósítása, tevékenységüknek a karhatalmi egységekkel történő összehangolása. Kissnek a megyei pártbizottságokkal is megbeszélést kellett volna folytatnia. Helikopteren terveztek fegyvereket a fővárosba szállítani,

™ *Hiányzó lapok 1956 történetéből - Dokumentumok az S7.KP KB levéltárából.* Válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta: Vjacseszlav Szered a cs Alckszandr Sztikalin, Budapest, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1993, Mikojan és Szuszlov jelentése az SZKP KB-nak, 1956. október 24. 101-105. o.

171 Tulipán Éva: *Szigorúan ellenőrzött emlékezet A Köztársaság téri ostrom 1956-ban,* Budapest, Argumentum Kiadó, 2012, 53. o.

m MNL OL M-KS-288. f. 21. cs. 1. ő. e.

173 Horváth Miklós: *1956Hadikrónikája...* 85-91.0.

174 Tulipán Éva: *Szigorúan...* 54-57. o.

175 Mikojan, Anasztasz Jvanovics (1895-1978) 1923-ban az Oroszországi Kommunista Párt Központi Bizottságának, 1935-1966 között a Politikai Irodának, 1942-1945 között pedig az Állami Honvédelmi Bizottságnak a tagja. 1955-ben a Minisztertanács első elnökhelyettese, 1964-1965 között a Legfelsőbb Tanács Elnökségének az elnöke.

176 Szuszlov, Mihail Andrcjcvics (1902-1982) 1921-ben lett az Oroszországi Kommunista Párt, 1941-ben az SZKP KB tagja, majd 1944-ben ez utóbbi osztályvezetője. 1947-ben a2 SZKP KB titkára, 1949 és 1950 között a Pravda főszerkesztője. 1950-1954 között a Szovjetunió 1 -egfelsöbb Tanácsa Elnökségének, a következő esztendőtől pedig a KB Elnökségének a tagja.

177 Vjacseszlav Szereda - Alekszandr Sztikalin: *Hiányzó lapok...* 116. o. Mikojan és Szuszlov jelentése az SZKP KB -nak

de a köd miatt ez nem sikerült, így Budapesttől 30-40 km-rc lévő raktárakba vitték őket, és innen vételezhették fel adott esetben a pártbizottságok stb.[178] Október 28-án a szovjet vezetők viszont már a helyi pártszervek cs pártmunkások szétszéledéséről, helyi forradalmi bizottságok alakulásáról írtak a jelentésükben. Az különösen nem tetszett nekik, hogy a bizottságok a helyi államvédelmi szerveket lefegyverezték. A fiatalokból, egyetemistákból, volt katonákból helyi rendfenntartó milíciák szervezését viszont pozitívan értékelték.'[79] A magyar párvezetés terve 1956. október 27. és 30. között ugyanakkor a következő volt. Nemzetőrséget akartak szervezni a helyi rendőrkapitányságok segítségével, emellett munkásosztagokat létrehozni a helyi pártszervek közreműködésével, és a felkelőcsoportok felszámolását is célul tűztek ki.[180]

Október 28-ára Czincge Lajos úgy emlékezett vissza, hogy a KV ezen a napon döntötte el, hogy a Budapesti Pártbizottság épületébe egy törzs települjön, és fegyverezzenek fel munkásosztagokat, mivel a kiegészítő parancsnokságok és a kerületi pártbizottságok is a forradalmárok ellenőrzése alá kerültek. Egyébként a Timót utcai fegyverraktárból tervezték az ellátást megoldani, annak ellenére, hogy a fegyverek a környező vegyigyárak által okozott légszennyezettség miatt nem voltak megfelelő állapotban. Czincge szerint az ostrom egyébként azért történt, mert kiszivárgott a munkásosztagok szervezési terve.[181] Ugyanezen a napon Janza Károly altábornagy’[82] Tóth Lajos ezredesnek[183] a HM Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökének arra adott utasítást, hogy települjön egy törzzsel a Budapesti Pártbizottság épületébe

™ Tulipán Éva: *Szigorúan...* 56 57. o.

[179] Vjacseszlav Szereda- AlekszandrSztikalin: *Hiányzó lapok...* 120. o., SzerovjelentéseMikojannak, 1956. október 28.

[18,1] Horváth Miklós: *A nemzetőrség...* 145 -163. o.

11(1 *Visszaemlékezések 1956.*, szerk. Berecz János, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1986, 120-121. o.

[182] Janza Károly (1914-2001) Munkásként dolgozott, 1932-ben lett a KMP tagja. A második világháborúban katonai szolgálatot teljesített, 1945-ben lépett be az MKP-ba. 1949-ben a HM hadtáptörzs vezetőjévé nevezték ki, 1951-ben az MN Hadtápszolgálatának a főnöke és miniszterhelyettes volt. 1950-1954 között MDP KV tag. 1956. október 26 - november 3. között honvédelmi miniszter. 1958-ban tartalékba helyezték és megfosztották a rendfokozatától. 1990-ben rehabilitálták. *(Janza Károly életrajza http://*w w w.tortenelmitar.hu/index.php?opti on=c om _c o n ten t&v i e w=artic le&id=4452&catid-73:j&Itemid=67&lang=hu. letöltés: 2017. január 16.)

[183] Tóth Lajos (1922-2012) 1954-ben a HM-ben a szervezési csoportfőnök helyettese volt, 1955-től lelt csoportfőnök, majd 1957-ben az MN Vezérkar hadműveleti csoportfőnöke, 1959-től a vezérkari főnök általános helyettese. A Honvédelmi Tanács, később a Honvédelmi Bizottság tagja. 1969-1975 között a Zrínyi Miklós Katona Akadémia parancsnokává nevezték ki. *(A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületéinek jegyzőkönyvei,* IH. kötet. 1957. április 5.-1957. május 17. Szerkesztette cs jegyzeteket készítette Baráth Magdolna és Keill István. A bevezető tanulmányt írta Feitl István. Budapest, Intera Rt, 1993. Továbbiakban: *MSZMP IH.,* 418. o.; *Tóth Lajos életrajza:* https:/[1]www.neb.hu/asset/phpIjWODl.pdf, letöltés: 2017. január 16.)

a Köztársaság térre, és onnan irányítsa a munkásság fclfegyverezését Földes László és Mező Imre segítségével.[184] Felmerül a kérdés, hogy miért éppen ide telepítették a törzset.[185] Ennek az lehetett az oka, hogy a párthoz hű emberek nem a fegyveres szervezeteknél, hanem a pártszerveknél jelentkeztek. A törzs kitelepülésének a napján a kerületi összekötőknek értekezletet tartottak, majd a kerületi pártitkároknak is, de partvonalon nem tudták megoldani a szervezést. így Mező Imre,[186] Földes László1’7 és Tóth Lajos elhatározta, hogy a kerületi pártbizottságok megbízottjaiból, a kerületi kiegészítő parancsnokságok parancsnokaiból és a minisztériumból kivezényelt kiképző és összekötő tisztekből a kerületi kiegészítő parancsnokságokon szervező csoportokat hoznak létre. Erről 28-án este kiértesítették a kiegészítő parancsnokokat cs kiküldték hozzájuk a HM-ből a kiképzötiszteket, sokuk azonban tévedésből a Kopácsi Sándor által szerveződő nemzetőrséghez ment ki, mivel a Köztársaság téri

[184] Horváth Miklós: *1956 Hadikrómkája...* 273. o.

[185] A törzs a következő személyekből állt: Tóth Lajos, a politikai helyettese Asztalos János ezredes lett, ő Czienege Lajos visszaemlékezése szerint önként csatlakozott a törzshöz. Papp József a fegyverellátó részleget vezette. (A testvére Papp Árpád volt, aki a későbbiekben a Munkásőrség második országos parancsnoka lett.) A hadtápellátásért Vágó János őrnagy volt a felelős. Rajtuk kívül még Szabó Lajos (Korábban a MÓKÁN Komité szervezője volt.) is a törzshöz tartozott. Ö, Tóth, Asztalos és Papp korábban „R” gárdisták voltak. Orbán István őrnagy, Surányi Jenő őrnagy, Szabó Lajos alezredes, Sinohai Ferenc százados tolmács is a törzsbe került. (Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 187. o.; *Munkásőr,* 1981. 12. sz.; *Rerecz János: Visszaemlékezések 1956,* 120-121. o.; Tulipán Éva: *Szigorúan...* 54-58. o.)

[186] Mező Imre (Mchrel Izsák, 1905—1956) Szabónak tanult, 1930-ban Belgiumban lett az ottani kommunista párt tagja, majd részt vett a spanyol polgárháborúban, Franciaországban már a második világháború alatt szervezett náciellenes milíciákat, 1944-ben a Hazafias Milícia vezetőjeként az augusztus 17-t párizsi felkelés szervezésében vett részt. 1945-ben Magyarországon az MKP budapesti szerveinél dolgozott, 1950-1953 között, majd 1954-től az MDP Budapesti Pártbizottságának a titkára. Nagy Imre hívei közé sorolták, az október 23-i tüntetés engedélyezése mellett foglalt állást. Október 24-én a Katonai Bizottság tagja lett, a munkásmilíciák szervezésében vett részt. Október 30-án a pártház ostroma során vesztette életét. *{Tulipán Éva: Szigorúan...* 57-58,131-137. o.; *Mezőimre életrajza-.* https://www.neb.hu/asset/phpiFrQMO.pdr, letöltés: 2017. január ló.)

[187] Földes László (1914-2000) Kiskunhalason született, eredeti foglalkozása asztalossegéd. 1937-ben lépett be a KMP-be, Újpesten fegyveres partizáncsoportot szervezett, 1945-től az MKP Újpesti pártbizottságának a titkára, majd 1946-tól a budapesti pártbizottság osztályvezetője volt, 1949-1951 között a KV Káderosztály vezetőjének a helyettese, majd sztálinvárosi üzemi párttitkár, külkereskedelmi miniszterhelyettes 1956-ban KV póttag, a forradalom alatt a Katonai Bizottságban tevékenykedett, 1956. október 27-28-án a katonai diktatúra bevezetéséről és Nagy Imre félrcállításáról készített tervezet egyik kidolgozója volt. A forradalmat követően a Szervező Bizottságban dolgozott, 1957-ben a Káderosztályt vezette, 1956- 1970 között KB tag, 1958-1964 között belügyminiszter-helyettes, 1964 1972 között pedig az Erdészeti Főigazgatóság vezetője, majd 1980-ig a Hungexpo igazgatója. 1967-1972 között mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszterhelyettes. *(Földes László életrajza-.* www.l95ő.tnti.hu/I>ages/WiW.aspx?id=4, letöltés: 2017. január 23.; *MSZMP I* . 350. o.)

eseményekről a HM-bcn nem tudtak. Ekkor Tóth és Kopácsi a kölcsönös tájékoztatásról állapodott meg. Október 29-én a szakszervezet képviselői is megjelentek a székházban. Vitába keveredtek Mező Imrével, ami eredménytelenül zárult.[8 * * 188]

A Budapesti Hadkiegészítő parancsnokságnak is jelentős szerepe volt a szervezőmunkában, amelynek központja a Városházán volt. A kerületi kiegészítő parancsnokokat korábban Halas Lajos arra utasította, hogy a személyi állományt és az anyagi eszközeiket védjék meg.[189] Véleménye szerint a tartalékos politikai tisztekkel kellett volna „rendet” csinálni. Ezt telefonon többször javasolta is a Honvédelmi Minisztérium illetékeseinek.[190] Október 24-clől több tartalékos tisztet rendeltek be, később a Budapesti Pártbizottság épületéből Tóth Lajos érdeklődött is, hogy vannak-c embereik. Fegyvert a Mátyás Laktanyából szereztek, a BRFK-tól nem tudtak.[191] Több üzembe, pártbizottságra[192] küldtek is fegyvereket, de ezek nem mindig a „megfelelő kezekbe” kerültek.[193] A szervezés már 29-étől megindult, több kerületben 100-300 fős milíciák alakultak. A munkásosztagok szervezésének az vetett véget, hogy október 30-án a forradalmárok megostromolták és elfoglalták a Budapesti Pártbizottság épületét. Az addig létrehozott munkásegységek a Nemzetőrségbe olvadhattak be. Lényeges, hogy ezekkel a gyárakban lévő munkástanácsok is rendelkezhettek. Ugyanakkor a későbbiekben a 18 500 főnyi nemzetőrség 11%-át, 2000 főt tették ki a munkahelyeken alakult egységek.[194] Még október 30-án 23 órakor a Forradalmi Karhatalmi Bizottság az üzemekben megalakult munkásőrségekhez meghívókat küldött ki. Ebben a 31 -cn 11.00-kor megtartandó ülésre, a Kilián Laktanyába hívták meg gyáranként két-két fős küldöttségüket. Az értekezlet célja a karhatalmi erők tevékenységének az összehangolása volt, ami ezen

l8S Horváth Miklós: *1956 hadikrónikája...* 274-275. o.

189 Több kerületi kiegészítő parancsnokságra elenyésző számú fegyverest sikerült berendelni. Egy 1959-ben keletkezett dokumentum szerint több helyen a volt ÁVII-soknak adtak tartalékos tiszti igazolványokat, ésjárőröztek az objektumuk környéken. A nemzetőrségbe ugyan többen integrálódtak, de mindezt beépülés céljából tették meg. Az említett forrást nyilván erős kritikával kell kezelni. (Tulipán Éva: *Szigorúan...* 57-58. o.)

190 MNL OL M-KS-295-1 6. d. 23. ő. e. Dékán Sándor levele, 1957. december 4.

191 1957. április 14-én Kopácsi Sándor tevékenységéről hallgatták ki Halas Lajost. A kihallgatókat Kopácsi Sándorral kapcsolatos információk érdekelték. Lényegében azt hangsúlyozta, hogy kétszer találkozott vele, az első alkalommal nemzetőr igazolványokat kért, amit másodszorra meg is kapott tőle. (MNL OL XX-5-h-003-1958 29. k. (V 150000/63), Halas Lajos vallomása a Nagy Imre-perben, Nagy Imre és tsi. pere

192 Maga Földes László lépett kapcsolatba a kerületi párlszervekkel és tájékoztatta őket, hogyan igényelhetnek fegyvert. (Földes László: *Második vonalban...* 241-246. o.)

J9J Bódts Sylvia: *„A mi szemükben...’’*

194 Izsák Lajos Gergely Jenő: *A huszadik...* 381-385. o., Horváth Miklós: *A nemzetőrség...* 145 163. o., Horváth Miklós: *1956 hadikrónikája...* 310-316. o.

a napon meg is történt.[195] Lényeges azt is kiemelni, hogy a Forradalmi Honvédelmi Bizottmány október 31 -i alakuló ülésén kimondta, hogy az egyik fő cél a Nemzetőrség megalakítása a munkás és ifjúsági osztagokból.[196]

A fentiek mellett a balosok szervezési kudarcának a másik oka az lehetett, hogy a Budapesti Honvéd Kiegészítő Parancsnokságon is megalakították a Forradalmi Bizottságot. Halas Lajos későbbi, 1957-es jelentése szerint ezt a helyettese, Molnár János alezredes irányította,[197] Halas ebben - elmondása alapján - nem vett részt,[198] sőt ebben a pár napban igyekezett a fontosabb parancsnoki posztokra olyanokat állítani, akikben megbízott. így a Partizán Szövetségből[199] is többen kerültek hozzá, és már november 5-én a szovjetekkel közösen vett részt egy akcióban.[200] 1957. április 15-én a Nagy Imre-perben tanúként is kihallgatták, ennek során elmondta, hogy október 30-án[201] vagy 31-cn a BRFK-ra ment be nemzetőr igazolványokat kérni Kopácsi Sándortól,[202] végül Guba László alezredestől[203] kapott 200 darabot, és három

[195] Izsák Lajos - Szabó József- Szabó Róbert: *1956plakátjai és röplapjai...* 158. o.; [zsák Lajos-Gcr-gelyJenő:?! *huszadik...* 381-385. o.

[196] PIL 290. f. 27. ő. e. (Az iratban Magyar Honvédség Forradalmi Katonai Bizottmányának nevezték.)

[197] Ki is adtak egy nyilatkozatot október végén, amelyben leszögeztek, hogy elismerik az új nemzeti kormányt. (PIL 978. f. 6. *ö. e.)*

[198] Halas Lajos feljegyzése Pesti tindre ezredesnek, 1957. április 10. Molnár akkori kinevezése ellen tiltakozott llalas. (MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 23. ö. e.)

Október 27-cn a BM Újpestre egy partizánokból álló csoportot küldött ki Kőműves László vezetésével. (A *IV. kerületi munkásőr...* 4. o.)

[200] MNL OL M-KS-295-1 6. d 23. ö. e. Dekán Sándor Levele Halas Lajossal kapcsolatban, 1957, december 4. Nemcsak Halas, hanem mások 56-os szerepe is érdekes volt, így meg lehet említeni Szalvay Jánost is, aki a forradalom alatt és után is a határőrség parancsnoka volt.

[201] Október 30-án alakult meg a Forradalmi Karhatalmi Bizottság a BRFK Deák Ferenc téri épületében, amelynek fő feladata az új karhatalom megszervezése volt. (Horváth Miklós: *1956 hadikrónikája...* 293-306. o.)

[202] Kopácsi Sándor (1922-2001) Az MSZDP tagja, 1944-ben lépett be a MOK AN-komitcba. 1945-ben lett MKP tag, közben a rendőrségnél teljesített szolgálatot. 1949-ben az MDP KV Katonai és Karhatalmi Osztályára került, később a rendőrségnél több magasabb pozíciót töltött be. 1953-tól a BM Budapesti Főosztályának a vezetője, a forradalom kitörését követően a rendőröket visszarendelte a laktanyákba, a forradalom alatt az MSZMP IB, október 31-én a Forradalmi Honvédelmi Bizottmány tagja lett, november 3-án a Nemzetőrség főparancsnoka. November 5-én a szovjetek elfogták, 1958. június 15-én a Nagy Imre-perben életfogytiglanra ítélték, 1963-ban szabadult, később emigrált, 1989-ben rehabilitálták, ekkor hazatelepült. *(Kopácsi Sándor életrajza:* https://www.ncb.hu/assct/plipjZbPVj.pdf, letöltés: 2017. január 16.)

[203] Guba László (1914—?) a második világháborúban szovjet hadifogságba esett, ezt követően Kijevben partizániskolát végzett, majd egy partizáncsoportot vezetett. 1945-ben lett MKP tag, és a 6. honvéd örzászlóaljnál századparancsnok, majd 1956-ig különböző BM szerveknél teljesített szolgálatot. XVII. kerületi rendőrfőkapitányként részt vett a kapitányság „védelmében” 1956. október 23-31., majd november 1-3. között a BRFK-n tartózkodott. A forradalom leverését köve-

db Pobcda gépkocsit is. Tőle kért a VIII. kerületi kiegészítő parancsnok is igazolványokat azoknak az *„...elvtársaknak, akik hozzá mentek be védelemért.”* De Halas nem tudott, vagy nem akart neki adni.[204]

Hozzá hasonló jelentést tett 1957-ben Miseta János, a forradalom alatt a VT. kerületi kiegészítő parancsnokság vezetője is. A saját tevékenységéről azt írta, hogy az „ellenforradalmi erők” ellen harcolt, és csak november 1-je után lépett be a Nemzetőrségbe, de egysége a kommunistáknak búvóhelyként szolgált.[205] A későbbiekben a Munkásőrség Országos Parancsnokságán két olyan személy is dolgozott, aki korábban kerületi kiegészítő parancsnok volt.[206]

Fontos kiemelni, hogy fent említett vallomásokat erős forráskritikával kell kezelni, de ezekből is látszik, hogy Halas és mások szerepe mennyire ellentmondásos volt a forradalom alatt. Gondoljuk csak meg, a szovjetek október 24-én masíroztak végig először Budapest utcáin, november 1-jét követően Halas - többek között - Pongrátz Gergellyel,[207] a Corvin köziek parancsnokával is találkozott. Azt, hogy kiből lett a forradalmat követően „ellentórradalmár”, leginkább a november 4-ét követő tevékenysége dönthette el!

Az 1956. október 23. és november 4-e között szervezett munkásmilíciákkal kapcsolatban azt lenne érdemes megvizsgálni, hogy melyek lehettek azok, amelyek végig kitartottak a „balos” vonal mellett. Erről azonban nagyon kevés adat maradt fenn, javarészt sok esetben nem megbízható visszaemlékezésekre lehet támaszkodni ?[08] Egy biztos: a számuk nem lehetett jelentős. Ezt közvetett módon az is bizonyítja, hogy november 4-ét követően a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormánynak (MFMPK) nem volt könnyű saját fegyveres erő felállítása. Mellesleg az

tőcn portyázó csoportok, majd a XVM. kerületi rendőrség újjászervezésével bízták meg, december 8-álól a BM Budapesti Forradalmi Karhatalmi Ezred felállításában, vett részt. *{Guba László életrajza:* https:/-www.neb.hu/asset/phpa.TN9Ck.pdf, letöltés: 2017. január 16.)

21,4 MNL OL XX-5-h-003-1958 29 k. (V 15000(1/63) Halas Lajos vallomása a Nagy linre-pefben

2W MNL OL M-KS-295-1 6. d. 23 ő. e. Miseta János szd. levele Halas Lajossal kapcsolatban, 1957. december 16.

206 Budapest Főváros Levéltára (BFL) XXXV. f. 1/b. cs. 10. ő. e. Szekeres István ezd. feljegyzése, 1957. október 25.

207 Pongrátz Gergely (1932-2005) 1956. október 26-27-cn a Corvin közi felkelőcsoporthoz került, ahol november elején átvette annak az irányítását. Szovjet és magyar oldalon is ezen a területen voltak a legjelentősebbek a veszteségek. November 4-én a szovjet túlerővel szemben próbálták magukat tartani, ekkor lemondott a csoport vezetéséről, majd emigrált, Becsben a Magyar Forradalmi Tanácshoz csatlakozott. 1957-ben a Magyar Szabadságharcos Szövetség alcltiökc lett, erről a tisztségéről 1982-ben lemondott, 1991-ben tért haza. ezt követően több szervezetben is tevékeny szerepet vállalt. *(Pongrátz Gergely életrajza:* http:7mek.oszk.hu/01900/01937/html/szerviz/kislex'biograf/pongratz.htm, letöltés: 2017. január 6.)

2I)* Lásd: A historiográfiai részben ismertetett. 1990 előtt kiadott könyvek.

említett 1957-1989 között kiadott visszaemlékezésekben sem szerepelnek nagy létszámmal ilyen jellegű munkás alakulatok.

Összefoglalva tehát, a forradalom kitörését követően a hatalomnak az a terve, hogy többek között munkásosztagok segítségével állítja helyre a rendet, kudarcot vallott, hiszen ezek integrálódtak a megalakuló nemzetőrségbe, és egyébként sem támogatták volna a többségükben balos, szovjethü irányvonalat.

2. 6. A KÖRVONALAZÓDÓ MUNKÁSŐRSÉG: 1956. NOVEMBER 4 - 1957. JANUÁR 29.

1956. november 4-én hajnalban a „Szovjet Birodalom” csapatai megindították támadásukat, és a forradalmat, igaz jelentős áldozatokkal, elfojtották. A szovjetek által lcigázott országban a rendteremtő szerepet a moszkvai tartózkodása során elvállaló Kádár János, és az általa megalakított kormány nehéz helyzetben volt, hiszen csak a megszállókra támaszkodhatott. A kialakult helyzetet az is érzékelteti, hogy csak november 10-cn hallgattak el több helyen a fegyverek.[2119]

A következő politikai légkörben kellett Kádárnak a hatalmát felépítenie. Az MDP megszűnt létezni, és a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) alapszerveinek a kiépítése sokáig zajlott, a hadsereg és a rendőrség felbomlott, az ÁVH-t pedig feloszlatták, az ott dolgozókat több esetben a szabadságharcosok elfogták és börtönbe vetették, ritkábban kivégezték. Sokuk azonban a szovjet csapatoknál jelentkezett, és segítséget nyújtott nekik a katonai megszállásban. A hivatalokban, sok gyárban és bányában állt a munka. Ugyanakkor rengeteg fegyver volt a civil lakosságnál, munkástanácsok, forradalmi bizottságok és különböző szervezetek alakultak, amelyek nem voltak hajlandóak elismerni a kormányt, és a szovjet csapatok kivonását követelték. November folyamán általános sztrájk volt, november 8-12. között több kerületben munkástanácsok alakultak. Ráadásul a „törvényes” MSZMP Intéző Bizottság a Jugoszláv Követségen tartotta az üléseit, sőt, határozatképes is volt, hiszen hétből öt tag volt jelen.[2'0]

Ennek megfelelően az MFMPK politikáját kezdetben a megegyezési hajlandóság jellemezte, hiszen a mellette regnáló Kádár-fele MSZMP Ideiglenes Központi Bizottság (IKB) november 11-én úgy foglalt állást, hogy Nagy Imrével tárgyalni kell. Nagy Imrcck elrablásáig nem is adtak ki jelentősebb számú jogkorlátozó határozatot

Marossy Lindrc: *Harcra hív a kürt,* Budapest, Clodwell Könyvek, 2005. 264. o.

[2111] Izsák Lajos—Gergely Jenő: *A huszadik...* 381-405. o., Kainer M. János: *Hagy Imre 1953-58. politikai életrajz 2. k„* Budapest, 1956-os Intézet, 1999, 325 -345. o.

stb.[21'] Később, mivel ez a fajta politika számukra sikertelennek mutatkozott, változtattak rajta. A fordulatot két esemény jelentette: Nagy Imréék elrablása és az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának ülése (1956. december 2-5.), amelyen ellenforradalomnak nyilvánították az október-novemberi eseményeket.[212] Ezt követően minden, a rendszer számára el fogathatatlan megmozdulást, szervezetet erőszakkal számolt fel a hatalom. Több jogfosztó intézkedés is született: 1956. november 12-én a Népköztársaság Elnöki Tanácsa (NET) törvényerejű rendeletet hozott a büntetőeljárás egyszerűsítéséről, ennek alapján az ügyészség vádirat nélkül a bíróság elé állíthatta a gyanúsítottakat, ha tetten érték őket.[21'] A rögtönbíráskodásról csak december 11-én adott ki törvényerejű rendeletet a NET.[214] Majd megszületett a „gyanúsakról szóló törvény is", 1956. december 13-án kelt törvényerejű rendelet értelmében közbiztonsági őrizet alá helyezhették a hatalomnak nem tetsző személyeket, a későbbiekben a kitiltásról és a rendőrhatósági felügyeletről is született rendelkezés.[215] Ezeknek és más jogszabályoknak köszönhetően a forradalom vége és 1957. május 1. között 33 704 személyt vettek őrizetbe. Az ítélkezés során az MSZMP „elvi" irányítása érvényesült,[216] ami annak is köszönhető volt, hogy a forradalmat követően a bíróságokon működő forradalmi bizottságokat felszámolták, az ezekben részt vevőket eltávolították, és jelentős számú új bírót neveztek ki. Az ügyészségeken is hasonló folyamatok játszódtak le. Az új és a megmaradt régi emberek a jog gyakorlása során a hatalom kívánságait vették figyelembe.[217] Mindezek mellett az egyesületek ellenőrzési és felügyeleti jogát a fegyveres erők minisztere gyakorolta 1957. január 20-ától.[218]

A tüntetések erőszakos felszámolása, a fegyveres testületek szervezése, a rögtönbíráskodás bevezetése nem lehetett elegendő a rendszer alapjainak a lerakásához. Rendeletben szabályozták, hogy november 10-ig minden közalkalmazott köteles munkába állni,[219] a harcok idején őrségben lévőknek méltányossági alapon lehetett bért folyósítani,[220] az üzleteket november 12-étől kötelezték a 8 és 16 óra közötti

2)1 Rainer M. János: *Nagy Imre 2. k.* 342-355. o.
2,2 Izsák Lajos-Gergely Jenő: *A huszadik* ... 399-403. o.
213 Magyar Közlöny, 1956 november 12. Az NET 1956/22. sz. tvr.
214 Magyar Közlöny, 1956. december 11. A NET 1956/28. sz. tvr.
215 Magyar Közlöny, 1957. március 19- BM 1/1957. sz. rendeleté, Magyar Közlöny, 1956. december 13. NET 1956/31. tvr.
216 Zinner Tibor: *A kádári megtorlás rendszere,* Budapest, Hamvas Intézet, 2001, 61-70. o.
217 Uo. 169-197. o.
21S Magyar Közlöny, 1957. január 20. MFMPK 3/1957. sz. rendeleté.
219 Magyar közlöny, 1956. november 12. MFMPK 1/1956. sz. rendelete.
22ű Magyar Közlöny, 1956. november 29. MFMPK 13/1956. sz. határozata.

nyitva tartásra.[221] A megváltozott viszonyok következtében 1957 második felében elkezdődött a munkástanácsok felszámolása, végleges megszüntetésükre 1957 novemberében került sor. Helyettük 1958. március 1-jéig Üzemi Tanácsokat kellett választani, amelyekbe már a hatalomnak megfelelő személyek kerültek.[222]

A kádári „taktikát" az is jellemezte, hogy sokat átvett a korábbi kommunista politikából. Ilyen volt többek között 1959-től a szövetkezetesítés folytatása, a forradalom után az iparpolitika, az egypártrendszer visszaállítása, a párton kívül működő szervezetek, az ifjúságnevelés, az egyházak ellenőrzése, a párthadsereg (Munkásőrség) szervezése. De több olyan intézkedés is született, amely megkönnyítette a lakosság életkörülményeit. A magánszektorban csökkentették az adókat, 1957-től eltörölték az alkalmazottak után fizetendő általános jövedelemadót,[223] határozatot hoztak a hitelek folyósításáról azért, hogy könnyebben termelhessenek exportra a cégek ,[224] ugyanakkor az állami boltok 3-5 éves bérbeadását is szorgalmazták,[225] és felhívást tettek közzé, miszerint az erőszakos tsz-szervezést megszüntetik.[226] A korábbi jogtalan intézkedéseket orvosolva a Rákosi-korszakban törvénytelenül elvont nyugdíjak átmeneti rendezéséről is határozatot hoztak stb.[227]

A Kádár-kormánynak jelentős külpolitikai problémát jelentett az, hogy a forradalmat követően 200 ezren kivándoroltak. Ezeket az embereket megpróbálták visszacsábítani, de jelentős eredményeket nem értek el, ugyanis csak 15%-uk tért vissza.[228] Például aki 1956. október 23. és december 1. között külföldre távozott, és 1957. március 31-éig visszatért, az ellen tiltott határátlépés miatt nem folytattak eljárást.[229]

A forradalmat követő, sajátos, és egyébként a maga és a szovjetek szempontjából hosszabb távon sikeres kádári politikáról sokat lehetne beszélni, de a terjedelmi korlátok ezt nem teszik lehetővé. Ezért csak röviden mutatom be, hogy milyen korszakban született meg a Munkásőrség. A testület megalakításának a megértéséhez fontos ismerni a korabeli fegyveres szervezetek helyzetét is. November 4-ét követően az

221 Ennek jelentőségéi az is mulatja, hogy november 11. vasárnapra esett, erre a napra is kötelezővé tették a nyitva tartást az élelmiszerüzleteknek, de csak 8-12 óra között, az alkalmazottaknak 100%-os túlórát kellett fizetni. (Magyar Közlöny, 1956. november 20. A közellátási kormánybiztos (Nyers Rezső) 3/1956. sz. rendelete.)

222 Magyar közlöny, 1957. november 17. Az MFMPK és a Magyar Szakszervezetek Országos Elnökségének 86/1957. sz. határozata.

223 Magyar Közlöny, 1956. december 13. Az MFMPK 9/1956. sz. rendelete.

224 Magyar Közlöny, 1957. január 26. Az MFMPK 1.014/1957. sz. határozata.

225 Magyar Közlöny, 1957. február 29. Az MFMPK 1.022/1957. sz. határozata.

226 Magyar Közlöny, 1956. november 27. Az MFMPK felhívása a parasztsághoz.

227 Magyar Közlöny, 1956. december 1. Az MFMPK 14/1956. sz. határozata.

228 Szabó A. Ferenc: *Egymillióval kevesebben ... Emberveszteségek, népesedési tendenciák, és népesedéspolitika Magyarországon 1941-1960,* Pécs, Pannónia Könyvek, 2002, 161-170. o.

22» Magyar Közlöny, 1956. december 1. A NET 1956/27. sz. tvr.

MFMPK megalakította a Fegyveres Erők és Közbiztonsági Ügyek Minisztériumát, élén Kádár moszkvai kísérőjével, Münnich Ferenccel,[230] ám kezdetben csupán a szovjet hadsereg segítségére támaszkodhatott. A fegyveres szervezeteket a párt részéről a Czinege Lajos vezette Adminisztratív Osztály irányította. Csak 1957. február 28-ától alakult meg a Fegyveres Erők és Közbiztonsági Ügyek Minisztériuma helyett a Belügyminisztérium Biszku Béla[231] vezetésevei, valamint a Honvédelmi Minisztérium Révész Géza[232] irányításával. Ugyanezen a napon az Országos Karhatalmi Parancsnokságot (OKP) is felállították a fegyveres szervezetek tevékenységének összehangolására. Lényeges, hogy a forradalmat követően a megszállók a teljes magyar haderőt lefegyverezték.[233]

A hatalom megszilárdítása során prioritást élvezeti az erőszakszervezetek restaurációja. Közülük a leghamarabb a határőrséget sikerült felállítani. De a határt csak

[230] Mü nnich Feren c (1886-1967) Eredeti foglalkozása j ogász volt, 1915 -b cn oro sz h ad í fogságb a esett, itt került a kommunistákkal kapcsolatba, 1918-ban az Urálbatt a fehérek ellen harcolt. 1918-ban a KMP, majd 1919-ben a Vörös Hadsereg szervezésében vett részt, később letartóztatták, majd Becsbe került. 1922-ig több országban is megfordult, ahol a helyi kommunista pártokban vett részt, ebben az évben a Szovjetunióba került. 1936-ban Spanyolországba ment, ahol harcolt a polgárháborúban, majd Franciaországban internálták. 1940-ben ismét Moszkvába került, 1942-ben a sztálingrádi fronton harcolt. 1945-ben többekkel együtt ő is a Szovjetunióból tért haza, ezt követően Pécs főispánja lett. 1946-1949 között Budapest rendőrfőkapitánya, 1949-1956 között pedig több államban különböző diplomáciai tisztségeket töltött be. 1956. október 27. és november 3. közölt a Nagy Imre-kormányban volt belügyminiszter. Október 26-átóI a Katonai Bizottság tagja. 1957. február 28-áig az MFMPK fegyveres erők- és közbiztonsági ügyek minisztere. O irányította a fegyveres szervek újjáalakítását és megtisztítását a rendszer számára nem megbízható elemektől, a megtorlásban is jelentős szerepe volt. Február 28-ától a miniszterelnök első helyettese, 1958 1961 között miniszterelnök, 1956-1967 között a KB, 1966-ig a PB tagja. *(MSZMP!*377. o.)

[231] Biszku Béla (1921-2016) Eredeti foglalkozása szerszám lakatos, 3949-től az MDP Budapesti Pártbizottság Káderosztályának a vezetője, 1951-1955 között az MDP X. kerületi pártbizottságának, majd 1955-1956 közúti a XIII. kerületi pártbizottságának a titkára. 1985-ig a KB, 1980-ig a PB tagja. 1957-1961 között belügyminiszter, reszt vett a forradalom utáni megtorlásokban, a 60-as években az Országos Kitelepítési Bizottság elnöke, 1961-1962 között miniszterelnök-helyettes. 1962-től 1978-ig KB titkár. Az 1968-as reformkísérlet egyik ellenzője, a 70-es évek végén eltávolították a politikai felső vezetésből. *(MSZMP* 339. o.)

[232] Révész Géza (1902-1977) Eredeti foglalkozása fémmunkás, 1918-ban a KIMSZ egyik alapítója volt. 1919-ben a Vörös Hadseregben harcolt, majd emigrált, később hazatért, ezt követően elfogták. 1925-ben került a Szovjetunióba, itt katonai akadémiát és műszaki egyetemet végzett. 1944-ben a magyar partizánmozgalom egyik szervezője volt. 1945-ben szovjet tisztként érkezett vissza Magyarországra, az MDP KV Katonai és Karhatalmi Osztályának lett a vezetője, 1947-1948 közölt varsói nagykövet, 1948-tól a HM-ben főcsoportfőnök. 1954-1957 az OT elnökhelyettese, 1957-1960 között honvédelmi miniszter, majd 1963-ig moszkvai nagykövet, 1957-től 1977-ig KB tag. *(MSZMP 1.* 386. o.)

[231] Bohár András: *A rendőrség és a politikai nyomozó szervek funkcióinak és szervezetének rövid áttekintése 1945 és 1956 között, In. Restauráció vagy kiigazítás,* szerk. Huszár Tibor - Szabó János, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1999, 363-390. o., Zinner Tibor: *A kádári...* 61-104. o.

1957 elejére zárták le.[234] November 7-én a kormány rendelkezett egy karhatalmi ezred és az üzemi munkásőrségek megszervezéséről.[235] Három karhatalmi ezredet sikerült Budapesten november 17-ig felfegyverezni, ez november 22-én kiegészült a 37. kiskunhalasi lövészezreddel. Decemberben egy belügyi karhatalmi ezredet is felállítottak- Ebben a hónapban 10 ezer, 1957 áprilisában 18 ezer karhatalmista teljesített szolgálatot az országban. Feladataik a következők voltak: a közbiztonság helyreállítása, fegyverek begyűjtése,[236] felderítés, forradalmárok elfogása, iskolák látogatása. Kezdetben a szovjetekkel együtt járőröztek.[237] 1957. április 30-án döntöttek a karhatalom feloszlatásáról, 1957. július 5-én az ORFK-n felállítottak egy rendőri karhatalmi parancsnokságot, illetve a fővárosban ideiglenesen a Forradalmi Honvéd Tiszti Ezredet.[238] November vegén a szovjetekkel történő egyeztetést követően elkezdtek az új hadsereg szervezését. Úgy tervezték, hogy 1960-ra a haderő létszámát 120 ezer főre emelik fel, 1960-ig csak minimális korszerűsítést terveztek, „M”, azaz mozgósítási hadsereggel is csak ettől az időponttól számoltak.[239]

A belügyi szervezeteket is újjá kellett alakítani, december 8-án összesen 64 050 főben szabták meg a BM létszámát.[240] A rendőrség nehezen szerveződött, 1956.

[234] Szabó József: *A Határőrség helyreállítása. A népha/alom védelmében,* szerk. Berecz János, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1984, 117-147. o.; Gáspár László: *A magyar határőrizet változásai 1945-1956 in. Rendvédelem-történeti füzetek* XVIII. cvf. 2010. 21. sz., http://epa.oszk.hu/02100/02176/00007/pd£'RTF_21_027-042.pdf, letöltés: 2016. június 20.)

[235] Szántó Mihály: *Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése, a Magyar Néphadsereg lefegyverzése és tevékenysége a békekiképzés megkezdéséig, In. „Tizenhárom nap, amely..." Tanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc történetéből,* szerk. Horváth Miklós, Budapest, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2003,184-200. o.

[236] 1956. november 19-éig a szovjetek összesen 178 860 db lőfegyvert, 1228 db géppuskát és 63 460 db gránátot koboztak el. (Zinner Tibor: *A kádári...* 24-25. o.)

[237] Berki Mihály: *Pufajkások...* 9-45. o.; Szabó Árpád: *A magyar forradalmi honvéd karhatalom 1956. november - 1957. június,* Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1977, 13-74. o.

[5M] Zinner Tibor: *A kádári...* 90-104. o

[239] MT. Védelmi Iroda okmányai 1956 XIX-A-98 1. d. 1-70 fólió A HM Anyag tervezési Csoportfőnökség 1956. december 17-í előterjesztése a Honvédelmi Tanácshoz

[240] *„a./ A belügyminisztérium testületeinek létszámát a Kormány az alábbiak szerint jóváhagyja:*

/ [7] rendőrség hivatásos állomány: 28700 sorozott állomány 3000 2./ határőrség hivatásos állomány 2800 sorozott állomány 12500 ./ légoltalom hivatásos állomány 600 sororzott állomány 4404./ büntetésvégrehajtás hivatásos állomány 4010 / tűzrendészet (nincs adat) hivatásos állomány 57006./ vegyes szervek /.-anyagi, pénzügyi, műszaki, stb.:/ 2500 7/polgári alkalmazottak /: valamennyi testületnél:/ 3800" „A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 10024/1956. sz. határozata a Belügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium átszervezéséről... e.íKarhatalmi célokra a rendőrség hivatásos állományából Budapesten egy karhatalmi ezredet. Miskolcon, Debrecenben, Szegeden, Pécsett, Győrött és Szombathelyen karhatalmi zászlóaljakat, a többi megye székhelyén a szükségnek megfelelően karhatalmi századot kell szervezni." (sic!) (MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-70 fólió Honvédelmi Tanács MT. Védelmi Iroda okmányai, 1956. december 8-i ülés.)

november 21-éig csak 1800-2000 rendőr és 400 segédrendőr jelentkezett. A testület nagy részét nem tekintették megbízhatónak,[241] de ennek ellenére a hatáskörébe utalták az állam külső és belső biztonsága elleni bűncselekményekkel kapcsolatos nyomozásokat,[242] megalakították a Politikai Nyomozó Főosztályt (PNYF). Az utca embere nem tudott arról, hogy az új szervekhez a régi emberek kerültek,[243] bár a volt ÁVH-sok egy részét egyébként felülvizsgálták, amire nagy részük el sem ment. Akit megfelelőnek minősítettek, részt vehetett az állambiztonság munkájában. Az ügynöki hálózatot igen nehezen tudták újjászervezni, 1956. december 3-án 9814 ügynökkel rendelkeztek.[244] 1957 májusában változások történtek, a Politikai Nyomozó Főosztályt a rendőrségtől a Belügyminisztérium struktúrájába helyezték át.[245] A budapesti kerületi rendőri erők és a karhatalmi egységek mellett kezdetben rendező gárda alakulatok szerveződtek, amelyek létszáma a fővárosban november 10-én 420 fő, december 24-én 792 fő volt.[246] A fegyveres szervezetek sorába 1957. január 29-étől a Munkásőrség is csatlakozott.

Az MFMPK már 1956. november 7-í, első ülésén foglalkozott a fegyveres alakulatok felállításának a lehetőségével. Döntöttek az 1. számú karhatalmi és további ezredek felállításáról, a Nemzetőrség megszüntetéséről, a hadsereg újjászervezéséről és az üzemekben a munkásőrség felállításáról.[247] November 21-én az Ideiglenes Intéző Bizottság foglalkozott a fegyveres szervezetek újjáalakításával, határozatot hoztak, hogy a Munkásőrséget lassú ütemben kell megalakítani, kevés emberrel. A későbbiekben országosan kb. 20 000 fős állománnyal számoltak, a szervezésért Münnich Ferenc, Czinege Lajos és Kovács Imre lett a felelős, a határidőt 1956. december 5-ében szabták meg.[24*] Az Ideiglenes Központi Bizottság (IKB) december 5-i ülésén az erős karhatalom kialakításáról, majd a későbbiekben a gyári munkásőrségek megszervezéséről hozott határozatot.[249] December 11-én az IIB rendelkezett a Rendező Gárda megszervezésével kapcsolatban. Ezt a karhatalmi parancsnokság alárendelték, de a szerveződő munkásőrség alapjának kel lett tekinteni. Alkalmazásuk

mi *MSZMP 1.,* 71-78. o.

242 Magyar Közlöny, 1956. december 30. A NET 1956/35. sz. tvr.

243 Kiszely Gábor; *Állambiztonság 1956-1990,* Budapest, Korona Kiadó, 2001, 17-42. o.

244 Uo. 9-42. o., Zinner Tibor: *A kádári...* 61-104. o.

245 Bohár András; *A rendőrség...* 363-390. o.

246 *Rendőrségi napi jelentések Belügyi iratok II. k. 1956. december 13 - december 31.,* szerk. Kajári Erzsébet, Budapest, BM - Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutató Intézet Közalapítványa, 1997,41. o.

242 *MSZMP I..* 89. o.

M8 Uo. 78.0.

24’ Uo. 245.0.

esetén az adott karhatalmi egységnek rendelték alá.[250] Ez a 11-i határozat kiegészítette tulajdonképpen a november 21-it. Akkor csak a gyárakban szervezték meg őket, nem akartak országos parancsnokságot felállítani. Decemberben az adott közigazgatási területen működő karhatalmi parancsnokságnak rendelték alá a Rendező Gárdát. Tehát novemberben az objektumokban, míg decemberben területi, közigazgatási alapon történt a felállításuk. Ezt követően Tömpe István készített egy javaslatot a karhatalom újjászervezéséről, ebben népőrség alakítását javasolta a párt tagjaiból önkéntes jelentkezés és megfelelő kiválogatás alapján.[251]

Lényeges kiemelni, hogy december 11-én hoztak egy törvényerejű rendeletet, amely szerint a gyárakban és egyéb helyeken szervezett munkásőrségek december 12-én 24 óráig kötelesek voltak a birtokukban lévő lőfegyvereket az illetékes rendőrhatóságnál bejelenteni, és fegyvertartási engedélyt kérni. Aki ezt elmulasztotta, azt rögtönbíráskodási eljárás alá vonhatták.[252] A szigorú megtorlás a nem MSZMP-hű gyárőrségek átrostálását biztosította.

Az MSZMP határozataitól függetlenül a helyi pártszervek már az első napoktól elkezdték spontán felállítani a saját fegyveres erejüket.[253] 1956. november 11-én már működtek ilyen „munkásőrségek".[254] Az MSZMP határozatainak a megalkotása tehát sok esetben a kialakult helyzetet vette figyelembe. A kialakítandó struktúra, a személyi és anyagi források sokáig elégtelen volta adhatott okot a pártvezetésben való huzavonára. Lényeges, hogy Halas Lajos lehetett az, aki a hatalom legbelsőbb körein kívül az év végétől, de 1957 elejétől biztosan, töreked(het)ett egy minél jelentősebb milícia felállítására.[255] De nem csak a fővárosban, hanem vidéken is megindult a szerveződés. Szegeden 1956. december 1-jén a helyi MSZMP IIB megválasztása és az alapszervezet megalakítása volt napirenden a rendőrség mellett működő „polgárőrségnél". Ekkor egyébként 65 polgárőr volt MSZMP tag is egyben.[256]

Uo. 255. o.

251 MNL OL M-KS 288. f. 30. cs. 7. ö. e. Tömpe István: „Jelentés a karhatalom újjászervezéséről". Nincs dátum.

252 Magyar Közlöny, 1956. december 11. a NET 1956. évi 29. számú törvényerejü-rendelete a gyári munkásőrségek fegyverviselésének szabályozásáról". Ugyanezen a napon adták ki a statáriumot is!

25t A XIII. kerületi „munkászászlóalj'' például a következőkben jelölte meg a feladatait: együttműködve a karhatalommal a kerületi középületek, üzemek védelme, a lakosság ellátását szolgáló szállítmányok biztosítása, fegyveresek ártalmatlanná tétele, véradás megszervezésének a segítése. (PIL 978. f. 6. ő. e.)

25" *MSZMP 1.,* 28.0.

255 MNL OL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ö. e. Kádár János titkársági iratai.

256 Jegyzőkönyv „(A) Magyar Szocialista Munkáspárt alapszervezetének megalakulása és az ideiglenes intézőbizottság megválasztása" tárgyában. Krajkó András elnök, Szabó Sándor titkár 1956. december 1. A kiküldött tag neve: Törköly (a keresztneve nem derült ki). A gazdasági vezető Szabados István lett. (MNL OL M-KS 298. f. 49. d.)

A Munkásőrség szervezésében lényeges fordulatot jelentett, hogy 1956. december 18-án a belügyminiszter-helyettesnek készítettek egy tervezetet,[257] amit a következő napra átdolgoztak, és az MSZMP Adminisztratív Osztályára terjesztettek be. Ennek a szerzője Kovács Imre vezérőrnagy volt,[25*] akit még november 21-én bíztak meg ezzel a feladattal.[259] Az említett két dokumentum részletesen tárgyalta az ekkor még Népörségnek nevezett szervezet felépítését, ugyanakkor ez adta az alapját a későbbi Munkásőrségnek is.

1957. január 8-án már a külön működő gárdák összefogása volt a eél. Halas Lajos, budapesti hadkiegészítő parancsnok a parancsnokságon Rendező Gárda értekezletet tartott. A következőkről számolt be a megbeszélésen: Grebenyik szovjet városparancsnok minden segítséget megad a kommunisták feífegy verezéséhez, a kerületekben századokat, zászlóaljakat kellett felállítani függetlenített parancsnokokkal az élükön. Az egységeket nemcsak küldönc feladatokra vagy rendezvények ellátására kellett igénybe venni, mint a régi Rendező Gárdát, hanem karhatalmi munkára is. Az akkori 22 kerületben ekkor már 3000 főt toboroztak.[260] Mindebből látható, hogy ’57 elején csak a fővárosban tudta Halas elkezdeni a toborzást. A vidéki milíciák ekkor még külön működtek.

1957 januárjában megoldatlan volt az ipari objektumok Őrzése, így különböző tervezetek készültek e probléma megoldására. Ez részben érintette a megalakuló Munkásőrséget is. Az ipari létesítményeket a szabadságharc előtt a belső karhatalom, a rendőrség és polgári fegyveres őrök ellenőrizték, akiket a szakminisztériumoknak rendeltek alá. 1957. január 25-én a Kohó- és Gépipari Minisztérium (KGM) - amelyhez a hadiüzemek tartoztak - is kidolgozta a javaslatát az „üzemi munkás fegyveres őrsegek” felállítására. Ez nagyon hasonlított a csehszlovák modellre, hiszen itt is a párt által, a pártnak alárendelt miliciát akartak szervezni, de csak az üzemekben.[261] A szervezeti felépítést a következőképpen képzelték el. A legfelsőbb irányító szervezet az Üzemi Fegyveres Ellenőrző Osztály lett volna, ezt egy tábornok vagy főtiszt irányítása alá tervezték rendelni. Az osztályt a KGM mellett, de a fegyveres erők

357 „Javaslatok a polgári fegyveres karhatalom kialakítására”, 1956. december 18. MNL OL Belügyminiszter-helyettesi iratok XlX-B-l-aa 43. cl. Nincs név rajta, de nagyrészt megegyezik a 19-i dokumentummal, valószínűleg ezt is Kovács Imre készíthette.

358 MNL OL M-KS 288. f. 30. es. 6. ö. e. Kovács Imre vezérőrnagy: Javaslat a Népőrség felállítására 1956. december 19. Ez a következő forrásgyűjteményben is megjelent: Kahler Frigyes M. Kiss Sándor: *Rejtett dokumentumok. Forrásszemelvények 1916 tanulmányozásához,* Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2006, 371-381. o.

259 *MSZMP I.,* 78. o.

MNLOL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ő. e. Jegyzőkönyv az 1957. január 8-i Rendező Gárda gyűlésről.

261 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ö. e. Halas Lajos ezd. - Laáb Antal alez - Szekeres István ezd. - Biró György: „Jelentés a csehszlovák milíciáról szerzett tapasztalatokról”, nincs dátum.

miniszterének alárendeltségében akarták felállítani.[262] A tervezetet végül elvetették, a későbbiekben új jáalakultak az iparőrségek, amelyek nem rendelkeztek olyan hatáskörrel és olyan széleskörű feladatokkal, mint ahogy az a fent ismertetett dokumentumban szerepelt. Az ipari objektumokat rajtuk kívül még a későbbiekben karhatalom és a Munkásőrség őrizte volna rendkívüli időszakban. 1957. január 25-e után már nem álltak elő új javaslatokkal,[263] pár nappal később az MSZMP ideiglenes Intéző Bizottsága (1ÍB) elé került a Munkásőrséghez kötődő javaslat, amely nagyrészt egyezett a decemberi Népőrséggel kapcsolatos elképzelésekkel.

21,2 MNL ÜL MÜF M-KS-295-1 1. d. I. ő. c. „Tervezet az üzemi munkiís fegyveres őrségek/M.F.Ü / felállítására”

2(>'! Az említett tervezetekről részletesen írtam: *A Munkásőrség megalakulása, In. Múltunk,* 2009. 3. sz. 238-280. o.

3. A MUNKÁSŐRSÉG MEGALAKÍTÁSA

3. 1. A „TÖRVÉNYESSÉGI KERETEK”

A forradalmat követő elképzelések a Munkásőrséggel kapcsolatban csak 1957. január végén öltöttek testet. Ennek egyébként több oka is volt. ’56 eltiprása után újjá kellett alakítani a pártszerveket, ami azért volt fontos, mivel a későbbiekben ezek kezdték el a testület tagjainak a felvételét. 1956 januárjában 21 749 pártszerv és 859 037 fő MDP-tag volt az országban, egy évvel később csak közel százezer.[264] Az országban lévő 2561 községből pedig 1065-ben működött pártszerv 1956 végén.[265] A tavasszal átalakítandó karhatalom helyett, amely a „piszkos munkát” végezte el, szükség volt egy olyan párthadseregre, amely nem kötődik a forradalom leveréséhez, de adott esetben egyfajta utolsó aduként lehet rá számítani akkor, ha rendszerellenes megmozdulások törnek ki, A Munkásőrség történetének első időszakában a fanatikus párttagok gyűjtőhelye lett. A későbbiekben, a 60-as évek elején és azt követően változott a Kádár-korszak és változott annak a párthadserege is.

1957. január 28-án Földes László készített egy javaslatot a pártmilicia szervezésével kapcsolatban, ezt a következő napon vitatta meg, majd több módosítással fogadta el az MSZMP IIB. Még ekkor is a Ncpőrség elnevezést preferálták, tagjainak elsősorban az üzemi munkások közül kell volna kikerülniük. A kötelességeik között a következőket emelték ki: „*Minden módon erősítsék kapcsolataikat a néppel, nyújtsanak segítséget veszély esetén, /árvíz, tűzvész, stb./*” Ugyanakkor a Magyar Néphadsereggel és a rendőrséggel együtt kellett volna működniük, védeniük a rendszert, továbbá a „*...dolgozó nép vagyonát, a gyárakat, gépállomásokat és más fontos épületeket a belső ellenség támadásaival szemben. Bátran harcoljon és zúzza szét a támadó reakciós fasiszta erőket.*” A milícia szervezeti felépítését a következőképpen képzelték el: Raj, szakasz, század és zászlóalj erejű egységeket akartak felállítani. Ezeket úgy tervezték megszervezni, hogy egy egység egy budapesti kerület, város, járás vagy üzem területén helyezkedjen el. Őket a megyei parancsnokságok fogták volna össze, a Budapesti Munkásőr Parancsnokság alárendeltségébe tartoztak volna a fővárosi kerületi szervezetek, a testület csúcsszerve pedig az országos parancsnokság lett volna. Januárban, a korábbiakhoz képest nyíltan a pártszerveknek

[264] MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. I. ő. e. Kimutatás, 1957. január 15.

[265] MNL OL M-K.S 288. f. 21. cs. 1. ő. c. Feljegyzés a községi pártszervezetek létszámáról, 1956. december 28.

történő alárendelés lett a cél. Ezt mutatja az is, hogy az eredetileg Népőrség, végül Munkásőrség országos parancsnokát, az MSZMP KB javaslata alapján a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány nevezhette ki, a helyi egységek parancsnokait pedig a helyi tanács, az MSZMP helyi intéző bizottsága, az üzemekben a munkástanács cs az MSZMP adott üzemi intéző bizottságának a javaslata alapján a Népőrség országos parancsnoka. Tehát egyértelmű volt a pártnak történő alárendelés, bár a Minisztertanács (MT) hatáskörébe való utalás sem változtatott volna az új szervezet pártmilícia jellegén, hiszen a tagok felvételét a helyi pártszervek végezték. Ugyanakkor egy pártállamban ennek egyébként sem lett volna jelentősége.[266] Az országos törzs és a budapesti megyei szervezetek parancsnokait az országos parancsnok, ettől lejjebb a megyei vezető nevezte ki, ebbe a pártszerveknek nem volt beleszólásuk. A kiképzésüket heti két órában és havi fél napban szabták meg. A járási parancsnokok és törzsek tagjain, illetve az ezeknél magasabb törzsek tagjain és parancsnokokon kívül a feladatát mindenkinek díjtalanul kelleti ellátnia. A függetlenített apparátus legfeljebb 220 fő lehetett. A tanácsházán vagy a katonai kiegészítő parancsnokságon tervezték elhelyezni a parancsnokságokat.[267] A hadkiegészítés szervezeteinek az objektumaiba végül nem helyeztek el irányitó szerveket.

A javaslat vitáját követően az ülésen végül a következő fontosabb kiegészítésekkel fogadták cl a beterjesztett tervezetet. A testület neve Munkásőrség lett Népőrség helyett. A Rendező Gárda feladatait is el kellett látniuk. Helyi egységei, stb. szervezeti és szakszcmpontból az illetékes rendőrkapitánysághoz tartoztak, de az illetékes IB rendelkezhetett velük, kívánságukra a kapitányságok kötelesek voltak őket bevetni. A területi szervezésüket azonnal cl kellett kezdeni, attól függetlenül, hogy volt-e elég rendelkezésükre álló fegyver. A korszerű fegyverzet mellett modern rádióösszeköttelésse! és gépkocsikkal is el kellett látni őket, ami a későbbiekben nehezebben ment, mint a fegyverrel történő felszerelés. Utóbbinak a felelőse Úszta Gyula[268] lett, a későbbiekben a szovjetek szállították a fegyvereket, vagy maguk szc-

A párt és az állami szervek „összecsúszásáról” bővebben: Bihari Mihály: *Magyar politika 1944-2004. Politikai és hatalmi viszonyok*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005, 253-254. o.

267 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. e. Földes László: Javaslat a polgári fegyveres karhatalom kialakítására, 1957. január 28.

268 Úszta Gyula (1914-1995) a második világháborúban 1941-1943 között katona, majd partizán, az 1947-es választásokon Zemplén megyében tömegszervező volt. 1947-től 1948-ig megyei főispán, 1949-töl a hadsereg harckocsizó ezredének, 1952-től a páncélos alakulatoknak a parancsnoka. A forradalmat követően a budapesti karhatalom megszervezője, a Katonai Tanács elnöke. 1956—1962 között a honvédelmi miniszter első helyettese, 1956-1966 között KB tag. 1962—1970 között a Magyar Honvédelmi Szövetség elnöke, 1962-1982 között pedig a Magyar Partizán Szövetség főtitkára. (PIL. 274. f. 82. cs. 19. ö. c., *Úszta Gyula életrajza* https://www.ncb.hu/asset/phpEaGWGQ.pdf, letöltés: 2017. január 16.)

rczték azokat, majd a rendszer megszilárdulásával az MN-től kapták őket. Az egyenruhát kezdetben lepecsételi karszalagok rendszeresítésével tervezték helyettesíteni. A törzsparancsnoki teendők ellátásával Halas Lajost[269] bízták meg, és javasolták" a HM-nek, hogy mentsék tél a budapesti hadkiegészítő parancsnokság vezetése alól. Május 1-jéig 20 ezer főt, az év végéig még további 10 ezret tervezetek toborozni, cgyharmadukat a fővárosban akarták elhelyezni. Tömpe Istvánt,[276] Halas Lajost, Czinege Lajost bízták meg a szervezéssel. Minden polgári fegyveres alakulatot megszűntettek, a Munkásőrség költségvetését jó ideig a Belügyminisztériumén belül, elkülönítve kezelték. Az IIB határozatát a február 2-i megyei és kerületi TB elnökök értekezletén kellett ismertetni.[271]A párthatározatot követően került sor a milícia működésének törvényi szabályozására.

A testületet „törvényesíteni" is kellett. A kormány február 7-én ülésezett, ezen a Munkásőrségről szóló törvényerejű rendeletét és a kormányhatározatot fogadták el.[272] A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1957/13. számú törvényerejű rendeleté ezt követően február 12-cn a Magyar Közlönyben is megjelent, és a párt lapja, a Népszabadság is tudósított róla.[273] Ez a Munkásőrséggel kapcsolatban a következő lényeges elemeket tartalmazta. A létrehozását azzal indokolták, hogy *„...az ellenforradalmi elemek restaurációs kísérleteinek hatékonyabb elhárítása..."* a későbbiekben sikeresebb lehessen. A testületet önkéntes jelentkezés alapján tervezték megszer-

w> Kezdetben Fekete Károlyt akarták országos parancsnoknak megtenni, de a későbbiekben belügyminiszter-helyettesnek nevezték ki, ezért az ő kinevezésére vonatkozó javaslatot visszavonták. Helyette Halas Lajos lett az országos parancsnok, öt eredetileg az országos irányító törzs főnökének akarták kinevezni. *(A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületéinek jegyzőkönyvei U. kötet 1957. január 25. - április 2.* sorozatszerkesztő: Balogh Sándor, Intera RT, 1993, 81. o. (Továbbiakban: *MSZMP fi):* MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. e. Földes László: Javaslat a polgári fegyveres karhatalom kialakítására, 1957. január 28.)

270 Tömpe István (1909-19R8) 1945-ben Rajk László titkára, 1946-1948 között Somogy megye alispánja, 1950-ig a BM Közigazgatási Főosztályának a vezetője. Ő, Halas és Czinege kezdte cl szervezni 1956-ban a munkás milíciát. Saját visszaemlékezése szerint: *„November elején bementem a parlamentbe, ahol a folyosón szembe találkoztam Kádár János elvtárssal. Mondtam neki, hogy dolgozni szeretnék. ... Menj Münnich elvtárshoz, - ajánlotta. - Elég régóta ismeritek egymást, tőle kérj feladatot."* A forradalom előtt erdészeti főigazgató volt, mint az FVM főosztályvezetője, azt követően a fegyveres erők és közbiztonsági ügyek minisztériumában miniszterhelyettes, később a belügyminiszter 1. helyettese 1956-1958 között és 1 IT tag, majd 1962-1974 között az MR és az MTV elnöke. Az Állami Rádió cs Televízió Bizottság elnöke 1975-1983 között, 1956-1988 között az MSZMP KB tagja. *(MSZMP í.,* 397. o. *Munkásőr,* 1981. XI.)

m *MSZMP ff..* 55-57. o.

272 Bikki István: *Az ideiglenes Kádár-kormány. In. Restauráció vagy kiigazítás. A kádári represszió intézményesülése 1956-1962,* szerk. Huszár Tibor-Szabó János, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1999, 241-318. o.

273 Magyar Közlöny, 1957. február 12. A NET 1957/13. sz. tvr.; Népszabadság, 1957. február 19.

vezni, *„...a szocializmushoz hű, 18 éven felüli dolgozókból... A munkásőrség tagjai feladatukat társadalmi munkaként, fegyveresen végzik. A munkásőrség tagjának feladata ellátása miatt kieső munkabérért térítés jár. A munkásőrség tagjait feladatuk ellátása során hatósági közegnek kell tekinteni. ”* Az országos parancsnok által kinevezett személyek rendelkezhettek az egységek felett. A törvényerejű rendelet végrehajtásáról a kormánynak kellett gondoskodnia. Az egyes üzemekben a rendőrség által szervezett őrségeken kívül a többit megszüntették.[274] Ez a rendelet az elfogadott IIB határozatnak egy kivonatos változata volt csupán.

A pár nappal későbbi, február 18-i dátummal kiadott 3075/1957. számú kormányhatározat az 1957. évi 13. számú törvényerejű rendelet végrehajtásáról már sokkal konkrétabb teendőket tartalmazott, de ezt nem hozták nyilvánosságra. Ebben is arra hivatkoztak, hogy a fasiszta, ellenforradalmi stb. elemek nem mondanak le restaurációs törekvéseikről, ezért van szükség egy párthadseregre. *„Mindezek tanulságaként szükségessé vált a népi demokráciához leghűségesebb dolgozók felfegyverzése, munkásőrségekbe való szervezett tömörítése. ”*[275] A Munkásőrségnek a többi fegyveres szervezettel együtt kellett működnie a következő feladatok elvégzésében; fontosabb objektumok védelme, a közrend biztosítása, katasztrófavédelem. Hivatalosan a kormány alá rendelték, a Minisztertanács nevezte ki a parancsnokát. A felügyeletet a belügyminiszteren keresztül gyakorolták. A szervezeti felépítését ugyanúgy alakították ki, mint ahogy azt január 29-én jóváhagyták.[276] Rendelkeztek a testület tagjainak a jogairól és kötelességeiről is: *„A munkásőrségből (sic!) ki kell zárni azt, aki bűncselekményt követett el, vagy akinek a népi demokratikus államhoz való hűségével kapcsolatban súlyos kifogás merült fel, továbbá azt, aki a munkásőrség (sic') tekintélyéhez méltatlan magatartást tanúsít. A kizárás tekintetében az illetékes MSZMP IB határoz."* Joguk volt fegyvert használni, cs nemzetiszínű karszalagot viselni a szolgálatban. Változott a felelősségre vonás is, ugyanis a szolgálatban elkövetett bűncselekmények esetén katonai bíróság járt el. A BM-nek kellett gondoskodnia a Munkásőrség pénzügyi, anyagi, egészségügyi és fcgyverellátásáról, illetve a felszereléséről és annak tárolásáról.[277]

274 MNL OL M-KS-295-1 558. d.

2” MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. Az MFMPK 3075/1957 sz. határozata az 1957. évi 13. sz. tvr. végrehajtásáról; A határozat a következő forrásgyűjteményben is megjelent; *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületéinek jegyzőkönyvei V. kötet 1956. november 14. - 1957. június 26.* Sorozatszerkesztő: Balogh Sándor, Budapest, Napvilág Kiadó, 1998, 344-347. o. (Továbbiakban: *MSZMP* K)

276 MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. 1. ő. e. Az MFMPK 3075/1957. sz. határozata az 1957. évi 13. sz. tvr. végrehajtásáról.

277 Uo.

3. 2. PÁRTMILÍCIA A PÁRTÁLLAMBAN

A különböző „szabályok” megalkotását követően nagy erőkkel folyt a testület felállítása. Mielőtt erre rátérnék, mindenképpen szükséges arról is beszélni, hogy a Munkásőrség a pártállami struktúrában milyen szerepet töltött be, és milyen helyet foglalt el.

A pártszervek közül a Párt- és Tömegszervezetek Osztálya (PTO) fontos szerepet töltött be a Munkásőrség irányításában. 1956. november 26-án nevezték ki a tagjait, vezetője Németi József[278] lett.[279] Az alárendelt szervezetekben, így a Munkásőrségben is, a párthatározatok végrehajtását kellett érvényesítenie, a párt szervezeti szabályzatának a betartását ellenőriznie és a párttagság nyilvántartását vezetnie. Az Adminisztratív Osztállyal együtt kellett a Munkásőrség megszervezésében segítenie a helyi intéző bizottságoknak, de szakmai szempontból a milícia az Adminisztratív Osztályhoz tartozott. A két KB szervnek ezzel kapcsolatban össze kellett egyeztetnie a munkáját, hiszen a Munkásőrség politikai, szervezeti és felvételi kérdéseivel a PTO foglalkozott.[280] [281] Sokáig c pártosztály és a MOP együttműködésére konfliktusok voltak jellemzők, kezdetben például a MOP a megyei IB-k tudta nélkül közvetlenül adott utasításokat az alsóbb szervezeteinek. A pártszervek és a MOP között a 60-as évek elejéig igen kemény vita folyt, ami úgy ért véget, hogy Halas Lajost leváltották a szervezet éléről, helyére a kezelhetőbb Papp Árpád[28'] került a PTO állományából.

278 Németi József (1923-1991) 1948 és 1956 között különböző megyei pártfunkciókat töltött be, 1956-1957 között a PTO vezetője, ezt követően osztályvezető-helyettese. 19S9-től a BM-be került, 1964-1970 között miniszterhelyettes. 1971-től varsói nagykövet, 1977-től az [BUSZ vezérigazgatója. *(MSZMP L.* 379. o.)

27’ *MSZMP V,* 12. o.

280 Az Ideiglenes Központi Bizottság a PTO feladatait és felépítését 1957. április 8-án szabályozta. *(MSZMP K,* 132-133., 152-155. o.)

281 Papp Árpád (1927-1982) 1927. december 14-cn született Újpesten. A Kandó Kálmán hároméves ipari szakiskolát végezte el, ezt követően az Egyesült Izzóban dolgozott műszerészként 1945-1948 között. 1942-ben az SZDP, 1945-ben az MKP tagja lett, 1942-től került a KMP-vel kapcsolatba. 1948-ban az Országos Kisipari Szövetkezet szervezési osztályán szervező volt. 1948-1949 között katona, 1950-töl a Petőfi Politikai Akadémia hallgatója lett, majd 1951-1954 között politikai tiszt, 1954-1956 között a Sztálin Katonai Politikai Akadémiát végezte el. A 9425. számú honvédségi alakulatnál a Dózsa György úton szolgált. A testvére a forradalom alatt a Budapesti Pártbizottság ostrománál halt meg. A forradalmat követően a Budai Karhatalmi ezredben teljesített szolgálatot híradófonökként. 1957-1958 között a MOP-on politikai munkatárs volt, 1958-tól a PTO-n politikai munkatárs és a Munkásőrséggel foglalkozó részleg referense lett. 1966-tól KB póttag. 1962. január 22-én lett a Munkásőrség országos parancsnoka, 1963-ban ezredessé léptették elő. Felesége a KNEB-nél dolgozott. A Munkásőrséget 1980-ig vezette, ekkor rossz egészségi állapota miatt nyugdíjba ment. (MNL OL M-KS 288. f. 7. cs. 20. ő. e.; Kz *kicsoda?* szerk. Fonó Györgyné, Budapest, Kossuth Kiadó, 1972. 418. o, MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 3. ő. e.; MNL OL M-KS

A PTO mellett az Adminisztratív Osztály feladata volt a Munkásőrség felügyelete. 1957. december 10-étöl a Honvédelmi- cs a Belügyminisztérium,[282] az Igazságügy-minisztérium (IM) és az Ügyészség tartozott az osztály irányítása alá. Átmenetileg a Vöröskeresztet és a MÖHOSZ-t is ide sorolták. Hivatalosan csak 1957. május 24-étől rendelkezhettek a Munkásőrség fölött is,[283] A pártosztály feladata a milíciának egyfajta katonai irányítása volt. Mivel az Adminisztratív Osztály, a PTO és a MOP együttműködése közel sem volt zökkenőmentes, így az országos parancsnok a problémák miatt a párt két osztályának vezetőiből és a Munkásőrség képviselőiből közös kollégium felállítását javasolta, amelyből azonban nem lett semmi.[284]

Mindemellett a Munkásőrség pártirányítása szempontjából azt is meg kell említeni, hogy 1957. június 14-étől a megyei és budapesti parancsnokai az MSZMP Titkárság párthatáskörébe tartoztak,[285] sőt, az eredeti elképzelés szerint a MOP szervezési, káder és sajtó osztályvezetői felett szinten ez a pártszerv rendelkezett volna. Az alsóbb parancsnokok az illetékes helyi (megyei, járási, városi, fővárosi kerületi) MSZMP intéző bizottságok hatáskörében maradtak.[286]

Az „állami” szervek közül a Belügy- és a Honvédelmi Minisztériummal voll szoros kapcsolata a Munkásőrségnek. A testület költségvetését[287] kezdetben az előbbién belül különítettek el, de ennek kidolgozása a Munkásőrség feladata volt. Ezt követően a Belügy- és a Honvédelmi Minisztériummal kellett megtárgyalnia, majd

288. f. 5. cs. 318.; MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 255. ő. c. A Titkárság ülése 1982. június 4. http://wwwdigitarchiv.hu/íáces/kereso.jsp?RADT_ID=2428, letöltés: 2011. március 14.

282 Mint azt láthattuk, 1957 márciusáig csak Fegyveres F.rők- és Közbiztonsági Ügyek Minisztériuma létezett.

28-‘ *MSZMP V.,* 277-279. o.

284 MNL 01. MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ő. e. Czinege Lajos levele Halas Lajosnak.

285 MNL OL M-KS 288 f. 5. cs. 29. ő. e. A javaslatot 1957. május 24-cn a PTO készítette.

28ú *Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületéinek jegyzőkönyvei IV. kötet 1957. május 21. - 1957. június 24.* Sorozatszerkesztő: Balogh Sándor, Budapest, Intera Rt., 1994, 117., 131. o. (Továbbiakban: *MSZMPIV);* Az 1957. június 14-i 1IB ülés határozata.

287 Ezzel kapcsolatban érdemes már itt megjegyezni, hogy a Kádár-korszakban sokan hivatkoztak arra, hogy a Munkásőrséget a társadalmi szolgálat miatt olcsó volt fenntartani. Viszont megemlíteném, hogy Svájcban, ahol a hadsereg egy része szintén milícia jellegű, kiszámították, hogy kisebb létszámú hivatásos hadsereget, amely ugyanazokat a feladatokat ellátná, mint egy nagyobb állományú milícia, gazdaságosabban lehet működtetni. *(Dr. Thomas Staubkuar: A svájci milícia-hadsereg népgazdasági költségei,* In. Új Honvédségi Szemle, 1995, 8. sz. 108-113. o.) Viszont háború esetén a nagyobb békeJétszámú milíciánál több olyan embert lehet bevetni, akinek a kikepzettsége jobb a tartalékos, mozgósítási „M” létszámnál, és a veszteségpótlás is jobban megoldható. Jelen esetben a magyar modellből indultam ki. A tartalékosok kiképzettségéröl egy adatot emelnék ki, az 1968-ban behívott, Csehszlovákiába küldött katonák kezdetben netn ismerték a Magyar Néphadseregnél (MN) rendszeresített új fegyvereket, szerencsére a megszállás előtti időszakban volt lehetőség a kiképzésre. (Pataky Iván: *A vonakodó szövetséges. A Magyar Néphadsereg közreműködése Csehszlovákia 19M. évi megszállásában,* Budapest, Rastafari BT, 2008, 67-75. 0.)

a Pénzügyminisztérium és az Országos Tervhivatal (OT) is véleményezte a javaslatot. Végső döntés a Honvédelmi Tanács (HT), majd 1962-től Honvédelmi Bizottság ülésén született Itt dolgozták ki a testületet érintő jelentősebb fejlesztéseket is.[288]

A Honvédelmi Minisztérium a fegyverek, anyagok szállítása mellett más szempontból is foglalkozott a Munkásőrséggel. Irányította a haderőn kívüli kiképzést, követelményeket adott ki a mozgósítási és védelmi tervek kidolgozásához. A munkaerő meghagyását is meg kellett szerveznie, ami azt jelentette, hogy meghatározták a mozgósítás idején behívandók körét, és azt is, hogy ki marad a hadkötelesek közül a munkahelyén, vagy ki teljesít háború idején is szolgálatot a Munkásőrségnél, illetve a hadseregben. Ugyanakkor összesíteniük kellett az ország összes fegyveres testületének a haditechnikai felszerelését, hadianyag igénylését. Figyelembe kellett venni az importigényt és a hazai gyártás lehetőségeit. Az MN vezérkar feladata volt a társszervezetekkel az ország karhatalmi terveinek a kidolgozása, lérképellálás; mindezt ezen belül a hadműveleti csoportfőnökség végezte.[289]

A korszakban a fegyveres szervezetek feladatainak a koordinálására újjáalakították a Honvédelmi Tanácsot, amely 1962-töl Honvédelmi Bizottságként működött. Ekkor is a fegyveres szervezetek munkájának irányítása és a katonai beruházások részletes kidolgozása volt a feladata, így a pártszerveknél eldöntött politikai kérdések szakmai kidolgozása és ezzel kapcsolatban határozatok hozatala, amelyek kötelezőek voltak az érintettre nézve. A HM is ennek az utasításait hajtotta végre a fent említett esetekben.[290]

Az említettek mellett a körzeti karhatalmi parancsnokságok[291] utasításait is be kellett tartania a Munkásőrség területi parancsnokságainak. Itt dolgozták ki a riadóterveket, meghatározták, hogy melyik fegyveres szervezetnek milyen objektumokat kell védenie „rendkívüli időszakban” (háború vagy nagyobb belső megmozdulás idején), majd később ezeknek a védelmi tervét egyenként ki kellett dolgozniuk.

288 MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-149. tölió; A Honvédelmi Tanács 3/104/1957. számú határozata a Belügyminisztérium 1957. évi tervéről, 1957. május 22.; MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-172 fólió, A Honvédelmi Tanács 10/105/1957. számú határozata a Munkásőrség 1957. évi költségvetéséről, 1957. július 26. MNL OL XIX-A-2-q 4. d. Míinnich Ferenc - Horváth Mihály völgy.; Az OT és a PM jelentése Kádár Jánosnak a Munkásőrség költségvetéséről és anyagi ellátásáról, 1957. június 12.

289 MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-172 fólió A Honvédelmi Tanács 3/105/1957. számú határozata a M. N. szervi határozványáról, 1957. július 26.

290 A szervezetről bővebben: Gennuska Pál - Nagy Tamás: *Az MDP Államvédelmi Bizottsága, Honvédelmi Bizottsága és a Honvédelmi Tanács,* In. Múltunk, 2004. 1. sz. 48-81. o.; Gcrmuska Pál: *A Honvédelmi Tanács és a Honvédelmi Bizottság szervezete, In. Magyar történettudomány az ezredfordulón, tílatz Ferenc 70. születésnapjára,* szerk. Gecsényi Lajos - Izsák Lajos, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2011,471-477. o.

291 A tagjai a következők voltak: A fegyveres szervek képviselői, az MSZMP pártbizottság 1. titkára és a helyi tanácselnök.

A megyei munkásőr parancsnokoknak bizonyos esetben a körzeti karhatalmi parancsnokságon kellett szolgálatot teljesíteniük. Ezt országos szinten is megszervezték, létrejött az Országos Karhatalmi Parancsnokság Biszku Béla vezetésével.[292]

3. 3. A KEZDETI SZERVEZÉS

A Munkásőrség felállítása a következőképpen alakult. A jogszabályok megalkotását követően 1957. február 19-én az MSZMP IIB javarészt személyi kérdésekkel foglalkozott, ekkor került sor a Munkásőrség Országos Parancsnokságán működő törzs tagjainak a kinevezésére is. Az országos parancsnok Halas Lajos lett,[3'”] beosztottjai: Zgyerka János,[294] Boros Gergely[295] és Florek Gyula.[296] A budapesti parancsnokság

[252] MNL OL M-KS-295-1 1. d. 3. ö. e. A Munkásőrség szervi határoz vány a. Utasítás a Munkásőrség törzseinek a működésére, 1957. Biszku Béla OKP vezető: „A karhatalmi parancsnokságok cs törzsek tevékenysége, munkarendje rendkívüli viszonyok esetén” 50-800/3-1961.; PB 1959. január 13-í ülés, Biszku Béla OKP vezető: Előterjesztés 1958. december, http://www.digitarchiv.hu/faces/kereso.jsp?RADT_ID=218, letöltés: 2015. június 1.

[293] Erről jóval később számolt be a Népszabadság. (Népszabadság, 1957. április 24.)

[3S4] Zgyerka János (1903-1982) Sárisápon született egy bányászcsaládban, 1918-ban lett szakszervezeti tag. 1929-1931 között Franciaországban dolgozott, ahol Karikás Frigyessel került jó kapcsolatba, 1932-től volt KMP tag, majd a szegedi Csillag Börtönben együtt raboskodott Révai Józseffel. 1944-ben a sárisápi partizáncsoport tagja lett. 1945-1950 között a Központi Bányász Szakszervezet titkára, e mellett 1945-től 1951-ig a Partizánszövetscg tagja, illetve 1945-1953 között országgyűlési képviselő volt. 1951-ben az Ércbányászati Feltáró vállalat igazgatója, majd 1956-ban a Bányász Szakszervezet titkára. A forradalom alatt Sárisápon szervezett fegyveres kommunista egységet, amit a nemzetőrség valószínűleg egy időre felszámolt. A forradalmat követően Budapesten a Munkásőrség szervezésében vett részt, illetve a Dorogi Szénbányászati trösztnél volt kormánybiztos. Egyébként a Partizánszövetségtől került a mii íciához, Halas a későbbiekben alkalmatlannak nevezete őt erre a feladatra. 1957. május 1-cn lett nyugdíjas, nyugdíjba vonulása alkalmából a Munka Vörös Zászló Érdemrenddel tüntették ki. {*Munkásör,* 1981. 10. szám.; MNL OL M-KS 288. f. 8. cs. 20. ö. e. Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 194-206. o.; *Munkásörök. Szemelvények a Munkásőrség tízéves történetéből.* 13-17. o., Magyar Közlöny, 1957. július 5., 75. sz. MNL OL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ö. e. Halas Lajos feljegyzése, 1962. január 25.)

[255] Boros Gergely (1912-1973) 1950-től a Földművelésügyi Minisztériumban volt főosztályvezető, 1954-1956 között MDP KV tag. 1955-1956 között Mezőgazdasági, Erdészeti és Vízügyi Dolgozók Szakszervezetének (MEDOSZ) az elnöke, 1957. február 15-cn került a MOP-ra a szervezési és ellenőrzési osztályra, ahová a pártközpont küldte, majd az MSZMP sarkadi járásának lett az IB elnöke 1957 áprilisától. {*MSZMP II.,* 389. o., MNL OL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ö. c. Halas Lajos feljegyzése, 1962. január 25 MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ö. c. Az országos parancsnok 003. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan.)

[296] Florek Gyula (1905—1974) Munkáscsaládban született, eredeti foglalkozása csőszerelő volt. 1921-től részt vett a munkásmozgalomban, 1945-ben lett MKP tag. 1929-1946 között a Weiss Manfréd gyárban dolgozolí, 1949-ig a MÁVAG, majd 1949-1951 között az Április 4. gépgyár igazgatója lett. 1951-ben a KEB az MDP-ből kizárta, 1953-ban visszavelték. 1951-től Sztálinvárosban mű-

élére Bugár Jánost javasolták, végül Ambrus Jánost[*] [297] nevezték ki.[298] Káldor Gyula[299] lett a személyzeti osztályvezető. Emellett a szervezést is ütemezték: első körben március 1-jéig Budapesten a nagyüzemekre támaszkodva 3-4 osztagot cs néhány „szilárd” állami gazdaságban és termelőszövetkezetben szakaszokat akartak felállítani. Ezután 2-3 hétig szüneteltetni tervezték a toborzást. A megbízhatónak vélt személyeknek fegyvert, a többieknek csak gumibotot adtak volna.[300]

MajdmcgtartottákazcIsőcrtckczlctctisaMunkásőrségOrszágos Parancsnokságán. Az 11B ülésén felsoroltakon kívül Frey Andor,[301] aki a Fegyverzeti Csoportot vezette,

szaki ellenőr, 1954-től a Gheorghiu-Dej hajógyárban műszaki vezető lett. A forradalom alatt az I. kerületi pártbizottság megbízásából pártmunkát végzett. 1957-1958 között a BMP helyettes parancsnoka volt. (BFL XXXV I. a. f 1. cs. 10. ö. e. Javaslat Florek Gyula kinevezésére, 1957, február 23.; *MSZMPL,* 349. o.)

297 Ambrus János (?-?) 1949-től a Nehézipari Minisztériumban osztályvezető, 1950-1953 között az ÁVIí biztonsági őrÍ7.etében volt, majd 1953-tól 1955-ig a Gheorghiu-Dej Hajógyárban asztalosként dolgozott. 1956 novemberétől az MSZMP IV. kerületi Intéző Bizottságának az elnöke, 1966-1978 között a Fővárosi Tanács XVIII. kerületi Végrehajtó Bizottságának az elnöke. 1957-ben egy ideig a Budapesti Munkásőr Parancsnokságot vezette *(MSZMP II,* 383. o.)

Más forrás szerint Halas öt csak javasolta, végül Szekeres Istvánt nevezték ki. MNL OL MOP M-KS-295-1 12. d. 21. ő. e. (Halas Lajos javaslata a Budapesti PB VB-nek, 1958. január 27.)

299 Káldor Gyula (?-?) Az első karhatalmi forradalmi ezred 2. zászlóaljában teljesített szolgálatot a forradalmat követően. Itt az a hír terjedt el róla, hogy „el len forradalmár” volt. Ezt megcáfolták azzal, hogy a budapesti pártszervezetben tartózkodott ebben az időben. 1957. március 1-jcn nevezték ki a MOP-ra, személyügyi osztályvezető lett. Halas Lajos elmondása szerint ő is a Parlizánszflvelséglöl került a milíciához, de alkalmatlan volt feladata elvégzésére. 1958. március 15-től felmentették, cs más területre helyeztek át. (BFI , XXXV. f. 1. d. I. ő. c. Biszku Béla levele Káldor Gyulával kapcsolatban azl. ezd. 2. zj. MSZMP intéző bizottságának; MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ő. e. Az országos parancsnok 003. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan; MNL OL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ö. e. Halas Lajos feljegyzése, 1962. január 25.)

MSZMP II, 141-142. o. A határozatban szereplőket valószínűleg Halas javaslatára nevezhették ki, csak ez a javaslat február 21-i dátumozásé. (MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 23. ö. e Halas Lajos: „Javaslat a Munkásőrség országos parancsnokság szűkebb törzsére”.)

301 Frey Andor (1912—7) 1949-ig a hadiiparban dolgozott, 1949-ben lett az MN fegyverszertárának a parancsnoka. 1950-ben a Tüzér Parancsnokság alárendeltségében levő Tüzér-íegyverzeti szolgálat főnökévé nevezték ki, majd e helyett 1953-ban létrehozták a Fegyverzeti Csoportfőnökséget, ennek 1956. szeptember 20-ig volt a főnöke. Létrehozta a fegyverzeti mérnök-műszaki szolgálatot, amelynek fontos szerepe volt az MN hadrafoghatóságában A Munkásőrség Fegyverzeti cs Technikai Osztálya 1957 tavaszán vált önállóvá, Frey ezredesi rendfokozatban irányitotta. 1957. február 15-én helyezték át a MOP-ra, 1958-ban az MN egészségi állapota miatt tartalékállományba sorolta át. A későbbiekben Halassal konfliktusba keveredett, mivel el akarta küldeni a parancsnokságról. 1962. február 15-cn négy kitüntetéssel vonult nyugdíjba. *(Frey Andor életrajza,* Pro Militum Artibus - A Hadtudományért http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/proinilitum/pma_imp.pdf, letöltés: 2017. január 16.; M NL OL MOP M-KS-295-1 393. d. l.ö. e. Az országos parancsnok 003. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan)

valamint Rajnai József'*[12] és Szekeres István[3*13] vett részt. A Szervezési Osztály vezetésével Zgyerka Jánost bízták meg, akinek fel kellett osztania munkatársai közt a megyéket. A legszükségesebb tennivalók között az Országos Parancsnokság részére kijelölt épületbe költözést (Budapest V. kerület, Arany János utca 25.) és az őrzés megszervezést tekintették. A rendőrséggel való együttműködés közös parancsban történő szabályozását, az igazolványokkal ellátást és a kiválasztott parancsnokok más szervezetektől való kikérését tartották fontosnak. Már a kezdeti időszakban a budapesti egységeket el akarták látni ruhával és jelvénnyel.[304] Mivel ez igen nehezen ment, Halas Lajos visszaemlékezése szerint az ő javaslatára a hadseregtől kértek szerclőruhákat, és abba öltöztették a munkásőröket.[305]

A szervezés során furcsának tűnő kezdeményezések is megvalósultak, Az Építő-, Fa és Epítöanyagipari (sic!) Dolgozók Szakszervezete az 1919-cs hagyományokra hivatkozva Kádár Jánoshoz mint a kormány elnökéhez fordult, egy zászlóaljnyi erő létrehozásának engedélyezését kérve. Ezt a Munkásőrség Országos Parancsnokságának közvetlen alárendeltségében kívánták működtetni MÉMOSZ (Magyar Építőmunkások Országos Szövetsége) zászlóalj néven. Kádár a levelüket továbbküldte

[302] Rajnai József (?-?) 1957. február 15-től dolgozott a MOP-on, a Pénzügyi Osztályt vezette századosi rendfokozatban. (MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. l.ő. e. Az országos parancsnok 003. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan)

[303] Szekeres István (?-?) A MOP Kiképzési osztályának az élére 1957. március 19-én nevezték ki, előtte az Országos Légvédelmi Parancsnokság Csoportfőnökségének szervezési osztályvezető-helyettese volt. Később a BMP élére állították. Halas ennek során a következőket Irta róla: *„Szekeres István ezredest javaslom elfogadni a Budapesti Munkásőrség parancsnoknak, (sic!) ... eredeti foglalkozása: bádogos-szerelő. Sztálin-akadémiát (sic!) és egy éves Pártfőiskolát végzett. Tagja volt a KJMSZ-nek, 1945 óta párttag. Leigazolt partizán, felesége és gyermekei párttagok. 1949-től a Népköztársaság tisztje, a légierőnél politikai osztályvezető volt. Az ellenjorradalmi események után a tiszti felülvizsgáló bizottság elnöke volt az OLLEP-nél. (sic!)* (Országos Légvédelmi Parancsnokság - kiegészítés a szerzőtől.) *Jelenleg kiképzési osztályvezető a Munkásőrség Országos Parancsnokságánál."* A kiképzési osztályt utána Virág Kde vette át. A későbbiekben Halas Lajossal konfliktusba keveredett, így pártbüntetést kapott 1957-ben. 1958. április 1-től felmentették, a rendőrséghez helyezték át, 1960-ban az MN-hez került. Helyette Ruzsbatzky László vezette a fővárosi parancsnokságot. (MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ő. c. Amopk. 079. sz. parancsa, 1958. április 15. MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ő. e. Kovács Imre vezérőrnagynak, személyügyi csoportfőnöknek a 0118. sz. parancsa, 1957. március 19. MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 23, ő, e. Halas Lajos levele a Budapesti IB-nek, 1957. április 30. MNL OL M-KS 288. f. 47, cs. 732. ő. e. Halas Lajos feljegyzése, 1962. január 25. MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ö. e. Garainvölgyi Vilmos belügyminiszter-helyettes 02573. sz. parancsa, 1957. augusztus 23., MSZMP Titkárság, 1960. június 2l-i ülés, http://www.digitarchiv.hu/races/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=961&MT=1, letöltés: 2012 augusztus 2.)

[304] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ő. e. Az 1. MOP osztályvezetői munkaértekezlet jegyzőkönyve. Nincs dátum.

[303] Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 193-242. o.

Halasnak,[306] 1957 tavaszán fel is állították a Bokányi Dezső zászlóaljat.[307] [308] Emellett pár nappal később, február 21-én már arról számolhatott be az országos parancsnok, hogy *„A Budapesten folyó munkásőrség (sic!) szervezése meglehetősen előrehaladod állapotban van. ”* Ez országosan ekkor csak 2-3 ezer főnyi létszámot jelentett, de közel sem rendelkezett még mindenki fegyverrel.[508]

Ugyanezen a napon határozták meg az új szervezési ütemet is. A terv szerint március 10-cig 5241 főt tervezetek fclíégyverezni javarészt Budapesten és a fontosabb vidéki központokban. A második ütemben 15 408-ra kívánták növelni a létszámot március 20. és április 1. között. Április 25-éig 20 305 fős állománylétszámot terveztek, november 1-jéig pedig 30 704-ben alakították volna ki a végleges állományt. Kezdetben a Belügyminisztériumtól tervezték a fegyverek beszerzését.[309] Mivel sok volt a jelentkező, ezért Halas Lajos március 30-án a harmadik és a negyedik ütemben kiosztandó fegyvermennyiseg megcserélését kérte a Titkárságtól. Kérését azzal indokolta, hogy többen zúgolódtak, mivel nem kaptak még fegyvert.[310] A Titkárság jóváhagyta a tervet, sőt, arra utasította az országos parancsnokot, hogy 1957 júniusáig fejezzék be ezt a munkát.[311] Május 15-én Halas Lajos az MSZMP Ideiglenes Intézőbizottságának írt levelében felvetette, hogy 37 járásban nincs munkásőr egység.[3’2] így két tervet is kidolgoztak a „hiány” pótlására, amelyekről a későbbiekben lesz szó.[313]

Visszatérve 1957 februárjára, 28-án a következő számvetést készítették. A Munkásőrségre vonatkozó szabályzatokkal a párt és a BM szervezeteit ellátták, 21-ig elkészítették a szervezeti felépítést, és elkezdték kidolgozni a felfegy verezés ütemét, valamint a költségvetést. Budapesten 19 kerületben 3700 főt toboroztak, 12 megyében működött ezen a napon parancsnokság. A fővárosban a szovjetek segítségével már folyt a kiképzés a kölcsönkapott fegyverekkel, 3500 főt terveztek március 15-éré

306 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ö. e. Somogyi Miklósnak, az Építő-, Fa és Építőanyagipari (sic!) Dolgozók Szakszervezete elnökének a levele Kádár Jánosnak, 1957, február 19.

307 Népszabadság, 1957. április 14.

308 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. c. Halas Lajos MOP törzsparancsnok feljegyzése Apró Antalnak, 1957, február 21.

•’<» MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. Halas Lajos, Jakus Vendel alezredes: „A Munkásőrségek (sic!) megszervezése, felfegyverezése” cimü feljegyzés, 1957. február 21. Münnich Ferenc jóváhagyásával.

310 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ö. e. Halas Lajos javaslata a Titkárságnak a Munkásőrség felfegy verezé sere, 1957. március 30.

3" *MSZMP* K, 176-177. o. 1957. április 19.

3'2 MNL OL MOP M-KS 295-1 1. d. 4. ő. e. Halas Lajos levele az MSZMP Intéző Bizottságának, 1957. május 15.

313 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ő. e. A Munkásőrség szervezésének letszámkihatása; A szervezési módosítások letszámkihatásának összesítése.

„bevethetővé tenni”. Az ellátással voltak gondok, bár ebben a szovjetek is segítettek, a testületre Kazakov hadseregtábornok felügyelt.[314] Azt sajnos pontosan nem tudni, hogy a megszállók mennyire szóltak bele a milícia szervezésébe.

Az állomány bővülésével párhuzamosan a MOP szervezete is nőtt. A kezdeti időszakban 63-an dolgoztak itt, a struktúra pedig a következő volt: Szervezési és Ellenőrzési csoport, Kiképzési Osztály, Személyügyi Osztály, Pénzügyi Osztály, Ügyviteli részleg és Anyagi Osztály.[315] Márciusra változások történtek, a Fegyverzeti Osztály önállóvá vált.[316] 1957. március 19-ére a MOP a következőképpen épült tél: a Szervezési és Ellenőrzési, a Személyügyi, a Kiképzési, illetve a Fegyverzeti és Technikai, az Anyagi, a Pénzügyi Osztály és az Ügyviteli részleg. 1957 májusára újabb osztályokat szerveztek: az Operatív a Szervezési és a Gazdasági Osztályt.[317] Több egységet is közvetlenül az országos parancsnokság alá rendeltek: a Szeged városi az Építő és a Vasas zászlóaljat.[318]

A központi szervezet alatt létrehozták még az úgynevezett területi, azaz budapesti és a megyei parancsnokságokat. A Budapesti Munkásőr Parancsnokságon szervezési és anyagi helyettes, szervezési és kiképzési tiszti állománykategóriát rendszeresítettek. A megyei parancsnokságok felépítése különböző volt: létezett úgynevezett **I.** és TI. típusú. Az **I.** kategóriába a következő megyék tartoztak: Baranya, BAZ, Fejér, Nógrád, Pest és Veszprém; ezekben a parancsnoknak egy szervező és egy anyagi helyettese volt,[319] * AII. típusban a fentiekben fel nem sorolt megyék voltak, amelyekben a parancsnoknak csak egy helyettese volt, a szervezéssel és az anyagi ügyekkel is neki kellett foglalkoznia.[3211]

A területi parancsnokságoknak alárendelten működtek az önálló századok (A megyei törzsnek közvetlenül rendelték alá.) és zászlóalj erejű munkásőr egységek. Külön meghatározták a felállítandó önálló munkásőr század szervezetét is. Ez egy

[314] MNL ÜL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ö. c. Halas Lajos: „Jelentés a Munkásőrség szervezésének 1957. február 28-i állásáról.”

[3,3] MNLOL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ö. e. 1957.1. felében a parancsnokság helyzetét bemutató tájékoztató Pontos dátum nem volt feltüntetve, mivel 1957. március 19-cn önállóvá vált a Fegyverzeti és Technikai Osztály, ezért ez az irat a kezdeti állapotokat mutathatja. MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ő. e. A MOP személyi állománya, 1957. március 19.

[3,6] Uo.

[311] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ö. e. Sándor József - Czinege Lajos - Halas Lajos: Levél az MSZMP IIB Titkárságának, 1957. május 7. előtt.

[318] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ö. e. A Munkásőrség Országos Parancsnokságának a szervi határozványa, 1957. április 17.

[319] MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ő. e. I. típusú megyei munkásőr parancsnokságok állománytáblája, 3. sz. állománytábla.

[3M] MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ő. e. „Megyei Munkásőrség Parancsnokság, II. típus, 4. sz. állománytábla”.

törzsből és három szakaszból, egy szakasz három rajból és egy nehézfegyver rajból állt, összlétszáma 116 fős volt. Az irányító törzs összetétele a következőképpen épült fel: parancsnok és anyagi helyettese, kiképzési munkatárs, szervező, hírvivő, szolgálatvezető, írnok, négy fő gépkocsivezető cs két egészségügyi beosztott.[321]

A zászlóaljak felépítését is részletesen kidolgozták, itt csak a három századból állóét fogom ismertetni, mivel ez volt az egyik leggyakoribb. Ez zászlóaljtörzsből és közvetlen ennek alárendelt nehézfegyverrajból, valamint három századból, összesen 354 főből állt. A parancsnok mellé egy helyettest, három kiképzőt és egy szervezőt osztottak be. Fegyverzete a következő volt: 354 db pisztoly, 118 db karabély, 236 db géppisztoly, 4 db golyószóró, 4 db géppuska, 2 db kerékpár 2 db motor és 8 db tehergépkocsi.[322]

A szervezeti keretek kialakítása kapcsán lényeges beszélni a munkásőrök jogairól és kötelezettségeiről is, valamint a testület szervezeti felépítésének jobb megértéséhez állományának az összetételéről. A Munkásőrségben függetlenített, azaz hivatásos lisztek, társadalmi munkásőrök és polgári alkalmazottak teljesítettek szolgálatot. Az elsőként említett állománykategória a felsőbb parancsnoki posztokat töltötte be, szolgálatáért fizetést kapott. Őket az országos parancsnok nevezte ki, a néphadsereg tisztjeivel megegyező igazolványuk volt, a HM személyi tartalékállományához tartoztak, egészségügyi ellátásukat is a minisztérium biztosította.[323] Az alegységparancsnoki és beosztott állomány társadalmi munkában, többnyire szabadidejében látta el a feladatait. Adott esetben a kieső munkabérüket megtérítették. A polgári beosztottak fő- vagy mellékállásban végezték el az adminisztratív feladatokat.

A jogokkal és a kötelezettségekkel kapcsolatban fontos azt is megemlíteni, hogy kiket vettek fel a testületbe. A jelentkezőnek a 18. életévet be kellett töltenie, továbbá: *„a) elsősorban az, aki 1919-ben vöröskatona volt, valamint az, aki résztvett (sic!) a spanyol szabadságharcban, vagy a II. világháborúban partizán volt, illetőleg 1945 előtt résztvett (sic!) a kommunista mozgalomban, vagy 1945 előtt szervezett munkás volt, továbbá: b) munkás, tsz tag, dolgozó paraszt, néphez hű értelmiségi...”* Természetesen a forradalomban való részvétel kizáró oknak számított.[324] Akárcsak az 1956. november 4-ét követő külföldre távozás, a „párt és a kormány politikájával történő

[321] MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ő. c. Önálló munkásör század állománytáblája.

[322] MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ő. e. 7. sz. állománytábla, három százados munkásör zászlóalj.

[323] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. I. ő. e. Halas Lajos: A Munkásőrség ideiglenes működési szabályzata, 1957. május 27.

[324] MNL 01, MOP M-KS-295-1 558. d. 1. ö. e. MFMPK 3075/1957. sz. határozata.

szembehclyczkedés” cs a jogeltiltás is?[25] A testületbe történő felvételhez két munkásőr írásbeli ajánlása kellett, ezt követően az illetékes MSZMP alapszervezetének intéző bizottsága a felvételi kérelmet elbírálta, majd az illetékes parancsnok rendelte el a felvételt, amelynek során esküt kellett tennie a jelöltnek.

Az állomány kötelességeit részletesen szabályozták. Az elöljáró parancsait végre kellett hajtaniuk, a felszerelésüket kímélni kellett.[325] [326] Az esetleges megmozdulások elfojtásában részt kellett vállalniuk, illetve jelenteniük volt szükséges a rendszerellenes eseményeket stb. A „szocialista tulajdon védelme” is lényeges szempont volt. A rendszer példaképeinek is a munkásőröket szánta: *„...mind a párt, mind a magánéletben kommunistához méltóan, szerényen kellett viselkedniük... ”* és parancsnokaik életét a saját életük kockáztatása árán is kötelező lett volna megvédeniük. A szolgálat ellátása során közhivatalnoknak minősültek.[327]

A kötelezettségek közé tartozott az is, hogy a Munkásőrség objektuma vagy szolgálatban lévő tagja ellen intézett támadást azonnal jelenteni kellett az állomány tagjainak, Emellett politikai és katonai ismereteik bővítése, az elemi csapások elhárításában történő részvétel szintén kötelező volt. A karhatalmi alkalmazás esetén az ellenség megsemmisítésében, saját alegysége feladatainak az ismeretében és végrehajtásában jelölték meg a teendőket.[328]

Ugyanakkor jelentős jogosítványokkal rendelkeztek. A munkásőr karszalagja[32’] és jelvénye[330] felvételével gyakorlatilag bármikor „szolgálatba helyezhette” magát, ennek során megillette a büntetőjogi védelem, a2 egyenruha és a fegyverviselés joga, és emellett: *„Karhatalmi alkalmazása esetén az igazoltatást, az előállítási és a fegyverhasználati jog is. ”* A szolgálatban lévő munkásőr gépjárműveket is átvizsgálhatott. Ennek során a rendőrségre kellett előállítania a gyanús stb. személyeket.[331]

325 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. l.ö.c.A Munkásőrség működési szabályzata, 1957. december 5.

326 MNL OLMOP M-KS-295-1 558. d. 1. ő. e. Az MFMPK 3075/1957. sz. határozata, MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ti. e. Munkásőrség működési szabályzata, 1957. december 5.

327 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ö. e. Munkásőrség működési szabályzata, 1957. december 5.

328 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ö. e. A Munkásőrség szervi határozványa. Utasítás a Munkásőrség törzseinek, a működésére, 1957.

329 A karszalag vörös színű volt, középen Munkásőrség felirattal. Eredetileg volt olyan elképzelés is, hogy nemzeti színű legyen. 1957 tavaszán ezzel kapcsolatban vita alakult ki, mert az alapító párthatározatban a vörös, a kormányrendeletben a nemzeti színű jelent meg.

330 A jelvény a következőképpen nézett ki: A felső részén „... *búzakalász és fogaskerék koszorúalakban. Középen nemzeliszinü mezőben keresztben géppisztoly kicsinyített mása. A jelvény felső részén középen öt ágú (sic!) vörös csillag, a nemzetiszinű mezőben a munkásőrség (sic!) kezdőbetűi MÖ láthatók egymás alatt!'* (Népszabadság, 1957. március 13.)

331 MNL OL MOP M-KS-295-1 I . d. 1. ő. e. Munkásőrség működési szabályzata, 1957. december 5.

A fegyvert elvileg csak indokolt esetben használhatták, de ennek igen tág teret szabtak: *„Még a figyelmeztető lövések is mellőzhetők, ha a társadalom védelmének az érdeke nem engedi meg az alkalmazásukat, vagy ha a munkásőri hirtelen és váratlan, az életét fenyegető támadás éri.”* A gyermekre, a terhes nőre és az elmebetegre tilos volt lőni. A munkásőr akkor is tüzet nyithatott, ha a szolgálatának az ellátásában akadályozták, ha olyannal került szembe, aki súlyos bűncselekményt követett el, vagy ennek az elkövetésében kellett megakadályozni. Szökött elítélt elfogásakor, illetve a munkásőr közvetlen megtámadása esetén is használhatta a fegyverét.[332] [333] Látható, hogy a hatalom igyekezett biztosítani milicistáit, hogy az esetleges rendszerellenes tüntetőkkel szembeni fellépésüknél nem érheti őket felelősségre vonás. Sőt, a nem indokolható mértékű intézkedések esetén is szemet hunytak. Erre jó példa volt az önvédelem szabályozásának az esete: *„A védelem szükséges mértékének ijedtségből, vagy menthető felindulásból való túllépése azonban nem büntethető.”*^ Ebben az esetben nyilvánvalóan ez utóbbi kitétel jelentette a „gumiszabályt”. Ráadásul a 60-as évek közepéig a testület tagjai haza is vihették a szolgálati fegyverüket, amelyből sok visszaélés és baleset származott. Mindezt, és a következőket is hivatalosan rendkívüli eseménynek nevezték: az egységen belüli tömeges parancsmegtagadás, a hanyag őrszolgálat miatt keletkezett kár, a fegyver elvesztése és rongálása, az 1000 forintnál nagyobb kár a felszerelésben, a más fegyveres szervezet tagjaival történt összetűzés még abban az esetben is, ha abból nem keletkezett kár. A szolgálatban elkövetett bűncselekmények a katonai bíróságra tartoztak.[334]

A szervezeti keretek kialakítása mellett a testület felállítása a következőképpen ment végbe. A budapesti kerületek és a megyéken belül a fontosabb egységek élére 1957. március 1. és 15. között neveztek ki a parancsnokokat.[335] Március 15-én fogadta el a testület állománytábláját Apró Antal,[336] így cv vegéig 218 tisztet, 5 tiszthelyettest, 98 polgári állományú személyt, 30 389 társadalmi állományú munkásőrt kellett felvenni. Ekkorra meghatározták, hogy mely településen mekkora erőt fognak

[332] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. c. Halas Lajos: Munkásőrség működési szabályzata, 1957. december 5. Az esetlegesen kialakult tömeg cs a munkásörök viszonyát is szabályozták: *„Az egység tagjai a tömeggel közvetlenül ne érintkezzenek, a tömegben lévőkkel ne keveredjenek, s velük közvetlenül ne alkudozzanak és megegyezést ne kössenek”* (MNL OL MOP M-KS -295-1 1. d. 1. ő. c. Halas Lajos: A Munkásőrség ideiglenes működési szabályzata, 1957. május 27.)

[333] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. e. Halas Lajos: Munkásőrség működési szabályzata, 1957. december 5.

[334] Uo.

[335] MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 23. ö. e. Káldor Cryula: Magybudapesti (sic!) kerületi parancsnokok névsora és rövid jellemzése, 1957. március 14.; MNI. Ot. MOP M-KS-295-1 3. d. 11-13. ő. c.

5-6 Ekkor az a kormány tagjaként az iparügyeket irányította, ugyanakkor az MSZMP IIB-nek és IKB-nak volt a tagja.

felállítani.[337] Március 17-én felmérték, hogy vidéken miképpen haladnak. A területi parancsnokságok törzseit és a szegedi önálló, közvetlenül a MOP alá rendelt városi parancsnokságot ekkor már felállították.”[8] 1957. április 15-én a 31 178 fősre tervezett létszámból 24 162 főt vettek fel. Országos szinten a testületet 77,5%-ra töltötték fel .”[y]

Május 1-jére Budapesten - pár kerület kivételével - felállították a tervezett létszámot. így Halas Lajos május 15-én ismét azt kérte az MSZMP vezetésének írott levelében, hogy abban a 37 járásban, ahol eredetileg nem tervezetek egységet felállítani, ott is induljon meg a szervezés.[340] Halas buzgalma ellenére csak augusztusra haladta meg az országos létszám a 30 ezer főt a gyakori kilépések miatt, mivel a tervet túlteljesítették, azonban a „minőséggel” ezen a téren is gondok voltak. Bár a későbbiekben is nagy volt a fluktuáció,[34'] ennek ellenére Halas kitartott a testület létszámának közel 45 ezer fősre történő emelése mellett.[342] A további létszámemelésre már augusztustól kezdve készítettek konkrét terveket.[345] 1957. december 5-én Kádár János végül jóváhagyta a változtatásokat. így a Munkásőrség állományának a növelése a követ-

337 Országosan 61 zászlóalj, 71 önálló század és 187 század megszervezéséi tervezték. 30 670 db pisztoly, 10 156 db karabély, 20 501 db géppisztoly, 308 db golyószóró és ugyanennyi géppuska, 249 db kerékpár, 158 db motorkerékpár, 31 db személygépkocsi, 5 db tehergépkocsi, 2 db busz és 799 db rendkívüli tehergépjármű átadása szerepelt a tervben. A rendkívüli tehergépkocsikat szükség esetén a vállalatoktól „kapták kölcsön” a helyi egységek. (MNI. OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ö. e. „Munkásőrségek rendszeresített állománya” Apró Antal jóváhagyásával, 1957. március 15.)

338 Oyör-Sopron-Mosont, Ilajdú-Bihart és Pestet kivéve a megyei törzsek a helyi MSZMP IB-k épületeibe települtek. 108 járási és városi parancsnokságot szervezek meg a megyéken belül, amelyeknek alárendeltségében összesen 38 zászlóalj és 70 önálló század működött, ezekben összesen 21 420 munkásőr teljesített szolgálatot, ami azt jelentette, hogy az év végére vidékre tervezett 20 256 főnyi létszámot túltcljcsíttették! Országos szinten pedig április 25-ére kellett volna ilyen erőt felállítani. Több helyen a létszámemelést előzőleg megbeszélték. Az első ütemben kiosztott fegyverek 48%-át az intéző bizottságok, 32%-ál a rendőrség, 20%-át a karhatalmi alakulatok raktáraiban tárolták ekkor. (MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. Halas Lajos: „Jelentés a vidéki munkásőrségek szervezéséről, 1957. március 17-i helyzet”, 1957. március 19.)

339 A 0,03%-on „álló” Vasas zászlóalj személyi állománya volt a legkevesebb. Ugyanakkor a MOP-ot, Vast, Somogyot, Ilajdú-Bihart 100%-ra, Bács-Kiskunt 112%-ra töltötték fel. Csak pár inegye rontotta le a statisztikát, Csongrád: 46,2%, Fejér: 56,7%, Szabolcs-Szatmár-Bereg: 32,3%, Jász-Nagykun-Szolnok: 30%. A középmezőnyben hárman szerepeltek: Budapest: 65, 4%, Baranya: 75,1% és Nógrád: 85,2 %. A többi egységet ekkorra majdnem teljesen feltöltöttek. (MN L OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Jelentés a Munkásőrség felt öl tötts égéről (létszám) 1957. április 15-ig.)

340 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e. Halas Lajos levele az MSZMP IlB-nck, 1957. május 15

341 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 6. ő. e. A Munkásőrség havi létszámkimutatásai.

342 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ö. e. Halas Lajos javaslata a Munkásőrség létszámának a felemelésére, 1957. július 30

343 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e.

kező évtől kezdődött el 40 ezer fősre, és a 37 „üres” járásban is megkezdődhetett a munkásőr erők felállítása.[344]

A toborzás mellett a felfegy vcrczcs is lényeges szempont volt. 1957-ben a következő lőfegyvereket rendszeresítették a Munkásőrségnél. 7,62 mm-es TT pisztolyt, amelyet a 60-as évek közepéig haza is vihettek a munkásőrök; mindebből rengeteg baleset származott. A maroklőfegyver mellett 7,62 mm űrméretű karabélyt[345] vagy PPS géppisztolyt (1948M, Magyarországon a Danuvia gyártotta.) is kaptak. 1948M DP golyószóróval és SZÓ Gorjunov géppuskával - mindkettő 7,62 mm űrméretű volt - a nehézfegyver rajokat, ritkább esetben szakaszokat szerelték fel.[346] 1958-tól 150 darab 45 mm-cs páncéltörő ágyúval is ellátták a testületet, amelyek kezelésére négy tisztet és 1315 fő társadalmi állományú munkásőrt rendeltek a szervezési tartalékból.[347] A rendszeresített típusok mindegyike második világháborús szovjet haditechnika volt, az MN is részben ezeket használta.[348] A fegyvereket több ütemben osztották ki,[349] az első március 10-15. között volt, mivel az ünnepnapra már jelentősebb erőt akartak készenlétben tartani.[350] Lényeges kiemelni, hogy Budapesten az első ütemben többnyire ott állítottak fel jelentősebb számú alakulatot, ahol a forradalom alatt felkelőcsoportok működtek.[351] A kiszállított fegyvereket a pártbizottságok, a rendőrkapitányságok, a karhatalom, a kiegészítő parancsnokságok és a határőrség objektumaiban helyezték el.[352]

MNL 01. MOP M-KS -295-1 2. d. 8. ö. e. Halas Lajos: A Munkásőrség szervezésének lélszámkihatása 1957. december 5. A dokumentumot Kádár János hagy la jóvá.

345 Moszin Nagant; ebből 1948M távcsöves, és emellett az 1944M típusokat is használták, ehhez szuronyt is rendszeresítettek. *(Munkásőrök 1957 1967...* 32-35. o.; Horváth Miklós - Kovács Vilmos: *Magyarország az atomháború árnyékában. Fejezetek a hidegháború korszakának had-és haditechnika-történetéből,* Budapest, Zrínyi Kiadó, 2016, 217. o.)

341. MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ő. e. A munkásőr egységek tervezett diszlokációja vidéken. Fegyverzet, gépjárművek ellátási norma. 1957. március 15-én hagyta jóvá Apró Antal. MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. c.

347 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 8. ő. e. Halas Lajos: A Munkásőrség szervezésének létszámkihatása, 1957. december 5. A dokumentumot Kádár János hagyta jóvá.

’4S Horváth Miklós- Kovács Vilmos: *Magyarország...* 213 220. o.

3« Az elsőben március 5-én a következőket: 5204 db TT pisztolyt, 3941 db PPS géppisztolyt, 1013 db karabélyt, 72 db DP golyószórót, 15 db Gorjunov géppuskát. (MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. e. Bereezki Imre mk. örgy. - Tátrai Károly szd.: Utalvány 1957. március 5-i átvétellel.)

MNI. OI- MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. e. „Összesített kimutatás az 1957. március 5-10-én lelfegy verezett M. Ö. Parancsnokságokról és egységekről”.

351 Eörsi László: *A felkelők és szabadságharcosok tevékenysége a forradalom alatt. In. „Tizenhárom nap amely..." Tanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc történetéből,* szerk. Horváth Miklós, Budapest, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2003, 129-143.; Kiss Dávid: *A Munkásőrség színrelépése...* 333—357. o.

332 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. e. Frey Andor ezredes: „Jelentés az első ütemben kiszállítót! fegyverzet elhelyezéséről, tárolásáról és őrzéséről, 1957. március 14.

Április közepén a[353] [354] tervezett létszámhoz viszonyítva a pisztollyal történő felszereltség 49,2%-os, géppisztollyal 51,4%-os, karabéllyal 43,2%-os, golyószóróval 53%-os és géppuskával 35,8%-os volt.[334] A szervezés során továbbra is gondot jelentett, hogy a fegyverzet tárolása és karbantartása nem volt megfelelő. Az őrzést nem oldották meg megfelelően, sokszor nem a kijelölt helyiségekben tárolták az eszközöket, a használat után sokszor elmaradt a karbantartás, nem olajozták, tisztították őket, így a fegyverek csöve sokszor berozsdásodott, hadihasználhatóságuk ideje csökkent. A raktározást jól zárható helyiségben, az ajtókra és az ablakokra szerelt ráccsal kellett volna megoldani. A fegyvereket kezdetben ládákban tárolták. Problémát jelentett az is, hogy sokszor a kelleténél jobban szétszedték őket, nem csak annyira, amennyire a tisztításhoz elegendő lett volna. Volt, amikor házilag gyártott alkatrészeket építettek be, valószínűleg az alkatrészhiány miatt![355] A ruházattal történő ellátás sem ment egyik napról a másikra. Április 18-án a tervezett létszám 48%-ának volt vászonszárú csizmája, 47%-nak „ruha öltönye”, 47,5%-nak derékszíja, kapcája 47%-nak, sapkája 41,1%-nak, karszalagja pedig 42%-nak.[356] A járműellátás is akadozott.[357]

Április 19-én foglalkozott a Titkárság a Munkásőrség felfegy verezésével. Az ülésre Halas Lajost is meghívták, és heves vita bontakozott ki közte és a Titkárság tagjai között ezzel kapcsolatban. Halas szeretett volna mindenkinek pisztolyt adni, de többen azt támogatták, hogy az ezt követően felszerelendő alakulatok csak a rajparancsnok-helyettesig kapjanak maroklőfegyvert. Végül a következő határozatot hozták: 4897 főt kellett április 25-ig fel fegyverezni, majd a maradékot június közepéig. A megyei és járási parancsnoki kart a pártszervekkel közösen kellett kinevezni. A MOP emellett kemény bírálatot is kapott: *„A Titkárság figyelmezteti a Munkás-*

[353] 1.957. április 17-én. 1152 db puskát kaptak. (3/194. utalvány) 1957. április 20-án 1760 db TT pisztolyt, 3905 db PPS géppisztolyt, 2145 db karabélyt, 55 db DP golyószórót, 55 db Gorjunov géppuskát vett át a Munkásőrség. (2/498. utalvány) Ezen kívül még 12 100 db 42. M. típusú nyeles kézigránátot, (3/195. és 3/196 sz. utalványok). MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d 21. ö. e.

[354] MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Jelentés a Munkásőrség feltöltöttségcről (fegyverzet), 1957. április 18-ig.

[355] MNL OL MOP M-KS-295-l 6. d. 21. ő. e. Frey Andor körlevele „A kiutalt fegyverzet tárolásának és karbantartásának hiányosságai” tárgyában, 1957. április 17.

356 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. c. Jelentés a Munkásőrség feltöltöttségéről (ruházat), 1957. április 18-ig.

[357] Személy gépkocsiból kellett volna 34 db, helyette 33 db volt. Motorkerékpárból, a 160-ból egyet sem sikerült beszerezni, akárcsak a 253 db kerékpárból, ezt május 1. után tervezték megoldani. A tehergépkocsiból megvolt a tervezett öt darab, akárcsak a két busz. Viszont az autók 80%-át egy éven belül főjavításra kellett küldeni, és 1957 áprilisában is 30%-uk szerelőműhelyben volt. Úgy gondolták, hogy a tervezetten felül még öt darabra lesz szükség. (MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Jelentés a Munkásőrség féltőltöttségéről (gépjármű), 1957. április 18-ig.)

őrség Országos Parancsnokságál, hogy a párt vezető szerveinek a hozzájárulása nélkül nem dönthetnek jelentősebb kérdésekben és szigorúan tartsák magukat az eredeti határozatokhoz. " Végül az ezt követően felállított alakulatok tagjai közül a rajparancsnok-helyettesig bezárólag rendszeresítettek pisztolyokat. Biszku Béla, Halas Lajos és Révész Géza feladata lett a riadótervek összehangolása és új eskü szövegezése, ez utóbbiba Czinegc Lajost is bevonták. A BM-en keresztül 30 000 munkásőrruha legyártását rendelték el a tervhivatalnak. A vita kapcsán ki kell emelni, hogy Halas leginkább Biszku Béla belügyminiszterrel került konfliktusba, ami nyilván annak volt köszönhető, hogy az országos parancsnok a testületet ki szerette volna vonni a BM részleges hatásköre alól.[35]”

3. 4. A MUNKÁSŐRI ÁLLOMÁNY KEZDETI ÖSSZETÉTELE ÉS KIKÉPZÉSE

A fent leírtakból láthattuk, hogy hivatalosan miképpen történt az állomány felvétele a testületbe, de érdemes azt is megvizsgálni, hogy a gyakorlatban hogyan valósult meg mindez. A testület parancsnokainak felső része hivatásos, még az alsóbb vezetők társadalmi állományúak voltak, vagyis munka mellett látták el a feladataikat. A Munkásőrség parancsnokainak a többsége a feloszló karhatalomból került át, ők júniusban a függetlenített állomány 55%-át tették ki?[59] A Munkásőrség parancsnokainak másik része a tartalékos MN tisztek közül került ki, az ő ügyüket kezdetben nem sikerült rendezni, mivel párthatáskörbe tartoztak, ezért egy ideig hivatalosan nem tudták kinevezni őket. így egy, a HM, a BM, a Káder- és az Adminisztratív Osztály egy-egy küldöttjéből álló vizsgálóbizottság felállítását tervezték. Feladatuk az átcsoportosítás lebonyolítása, tisztek előléptetésének a vizsgálata, a hivatásos szolgálatra jelentkezettek ügyének az elbírálása és a Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékéremre történő felterjesztési javaslat elkészítése lett. Május 2-áig el kellett kezdetniük ezt a munkát.[358] [359] [360]

A testület vezetésének a képzését kezdetben a következő elvek szerint valósították meg. Lényeges volt a politikai oktatás és a megtanítás „... *a helyes parancsnoki ténykedésre, a helyes parancs kiadására."* Az elsősegélynyújtással kapcsolatos

358 A Titkárság határozata a Munkásőrség fegyverzettel és ruházattal való ellátásával kapcsolatban, 1957. április 19. *(MSZMP V. k„* 176-177. o.)

359 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ő. e. Káldor Gyula személyügyi ov.: „Kimutatás a Munkásőrség állományába tartozó kinevezett 216 főről”.

360 MNL OL M-KS 288. f. 30. cs. 6. ő. e. Czincge Lajos: Tervezet a Munkásőrségben szolgálatot teljesítő tartalékosokkal kapcsolatos intézöbizottsági határozat végrehajtására, 1957. április 29.

feladatok elsajátítására is szükség volt, cs magát az elsősegélynyújtást egységszinten is meg kellett szervezni?[61]

A Munkásőrségben egyébként teljesen másképpen képzelték el a parancsnok és az alárendelt közötti viszonyt, mint a hadseregben. *„Olyan nagy megkötöttség, mint a hadseregben volt, nálunk nem lesz.”* - hangsúlyozta Halas Lajos.[562] Ezt egyébként nem volt könnyű betartatni, mivel a függetlenített állomány nagy része korábban katona volt. A kezdeti időszakban így katonai egyenruhájukat hordták, a rendfokozat-jelzésüket viseltek és az e szerinti megszólítást követelték meg a „parancsnok elvtárs” helyett. A Munkásőrségnél ezzel szemben viszont a munkásőr egyenruhát, és munkásőr beosztás viselését várták cl tőlük. Azt sem volt könnyű megszokniuk, hogy nem naponta találkoztak a legénységgel?[63]

A munkásőri társadalmi állomány kezdeti összetételéről egyelőre nem kerültek elő források, a kiképzésükről sem tudunk sokat. A havi nyolc órából karhatalmi, alaki, riadó és egészségügyi kiképzést kellett két-két órában végezniük. Júniusban viszont két órát célzásra, négyet iskola lövészetre, kettőt ballisztikára, hatot lövészetre kellett fordítani. Mindehhez kiképzési terveket is kellett készíteni, amelyekben le kellett írni, hogy hol és mikor végzik cl a kijelölt gyakorlatokat. Emellett a következőt is fontosnak tartották: *„Az összevont foglalkozásokon a Munkásőrséget meg kell tanítani énekelni. ”*}[64] A munkásőrök felkészítése során a lő- és az alaki kiképzést tekintették a legfontosabbnak. (Menetelés, jobbra-balra igazodás stb.) Az előbbihez megfelelő oktatási segédanyagokat is biztosítottak. Fontosnak tartották a golyószóró- és a karhatalmi lőgyakorlatot is?[65] A fegyver használatához fontos volt a fegyveranyag-ismeret oktatása?[66] Kezdetben nem volt minden világos a kiképzéssel kapcsolatban, így például Nagykőrösről általános kiképzési intézkedést kértek a MOP-tói?[67] Ugyanakkor a MÖHOSZ országos elnöksége felajánlotta, hogy motorvezetői tanfolyamot szervez a Munkásőrségnek?[68] Halas Lajos áprilisban a lögya- 361 362 363 364 365 366 36

361 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 22. ö. c. Cscrni József alez.: A XXL kerületi zászlóalj áprilisi munkaterve, 1957. április 1.

362 MNL OL MOP M-KS-295-1 559. d. Az 1957. április 9-i megyei parancsnoki értekezlet jegyzőkönyve.

363 Halas Lajos: *Az „R" Gárdától...* 228-230. o.

364 MNL OL MOP M-KS-295-1 559. d. Az 1957. április 9-i megyei parancsnoki értekezlet jegyzőkönyve.

365 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 22. ő. e. Cserni József alez.: A XXI. kerületi zászlóalj áprilisi munkaterve, 1957. április 1.

366 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 22. ő. e. AIII. kér. Munkásőrség kiképzési terve, 1957. április 2.

367 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Kovács György őrnagy p. levele a MOP-ra, 1957. április 10.

368 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. MÖHOSZ elnökség levele a MOP-ra, nincs dátum.

korlatok eredményeit jónak minősítette, a pisztolyét kivéve, aminek az oka a legtöbb helyen a rossz oktatás volt![369] [370] 1957 derekán nyilván csak a legfontosabb tudnivalók elsajátítására volt lehetőség.

A Munkásőrség első időszakában a személyi állomány összetétele miatt jelentős volt a rendkívüli események száma. Az első páT hónapból kevés konkrét esetet ismerünk. Mint láthattuk, már március 15-e előtt elkezdődött az egysegek felállítása és felfegy verezése, így az ünnepnapon Frey Andor, a Fegyverzeti Osztály vezetője körlevelet adott ki, amelyben szabályozta a fegyverek kezelését. Ezek elvesztése rendkívüli eseménynek számított, használatukat az illetékes parancsnokoknak ellenőrizniük kellett. Az elhasznált lőszerek hüvelyeit, ládáit össze kellett gyűjteni és el kellett velük számolni, emellett Frey külön kihangsúlyozta a karbantartás jelentőségét is.[57u] Erre a visszaélések elkerülése és a balesetek miatt lehetett szükség.

1957 márciusában történt például a következő eset. Rccsken az egyik munkásőr a szolgálati helyéről hazakísérle a feleségét. Hazafelé bementek az anyósához is, aki arra kérte vejét, hogy szerelje szét a nála lévő géppisztolyt, aminek neki is kezdett, a fegyver azonban elsült. Egy másik esetben egy munkásőr egyik gyereke egy TT pisztollyal lelőtte a másikat. A legkirívóbb talán a következő volt. „*... az oroszlányi ö. (önálló - kiegészítés a szerzőtől.) század egyik beosztottja ittas állapotban a pisztolyával az Oroszlányi vasútállomáson az induló vonatnál lövöldözött a tömeg közé és a mozdonyvezetőre. Fegyverével igazoltatott embereket (sic!) és rémületben tartotta a várakozó utasokat.* ” Ellene később eljárás indult.[371]

A megalakulást követően négy halálos „rendkívüli esemény” történt, ezen felül két munkásőr gyilkosság áldozata lett. A hat halálos esetből öt a fővárosban történt. Ezek mellett többször veszítették el munkásőrök a pisztolyaikat. Az országos parancsnok a probléma okát egyébként a munkásőrök rossz kiválogatásában látta. Kihangsúlyozta, hogy olyan munkát kell végeznie a parancsnokoknak, mint 1945-ben a pártszervezés során.[372] Ugyanakkor többeket italozásért, verekedésért ki is zártak a testületből. Halas ezt önkritikusan az 1985-ben kiadott visszaemlékezésében is megemlítette.[373] *

[369] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 2. ő. e. Halas Lajos 04. sz. parancsa, 1957. április 17.

370MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ö. e. Frey Andor körlevele, 1957. március 15.

[571] így Halas Lajos a fegyverek és lőszerek külön-killön történő tárolására hívta fel a figyelmet. Ezzel kapcsolatban oktatást is kellett tartani. Arról is külön szólt a parancs, hogy részegen senki ne vegyen a kezébe fegyvert. (MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 2. ö. e.) A Munkásőrség országos parancsnokának 2. sz. parancsa, 1957. március 30.

[372] MNL OL MOP M-KS-295-1 559. d. Az 1957. április 9-i megyei parancsnoki értekezlet jegyzőkönyve.

[373] Sokszor viszont a pártszervek tudta nélkül zártak ki embereket, ami nem volt szabályos. Valószínűleg e kettős irányítás miatt is romlott meg velük a Munkásőrség viszonya. Lényeges, hogy

Másfajta problémák is adódtak a személyi állománnyal. A Munkásőrség története során több estben előfordult, hogy tagjai mindenek felett állónak tekintették magukat. A csongrádi parancsnok például a következőt közölte egy megyei parancsnoki értekezleten: *„A karhatalom feloszlatása és a honvédelmi miniszter parancsa ellenére sem adják le azt a jegy vert, amelyet dk szereztek. Jelenti, hogy 45 gépkocsija van, (az nem derült ki honnan - kiegészítés a szerzőtől) 1500pufajka van."* Heves megyében is igen furcsa helyzet állt elő, a hatvani vasutas szakasz megtagadta az engedelmességet: *„Nem akarják felvenni a vörös karszalagot, követelték a nemzeti színűt, ezért ő (vagyis Deák Ferenc megyei parancsnok - kiegészítés a szerzőtől) ezt a szakaszt jeloszlatta."*™ A helyzetnek tulajdonképpen az az érdekessége, hogy a testületre vonatkozó 3075/1957. számú kormányrendelet a nemzetiszínű karszalag viselését írta elő,[375] ebben is eltért az MSZMP IIB január 29-i határozatától.

A rendkívüli események számát le szerették volna csökkenteni, ennek során a MOP-on többfajta, sok esetben torz megoldással kísérleteztek. Például kiemelten fontosnak tartották a „nevelést": *„ A Munkásőrség megalakításának politikai jelentőségét tisztázni a Munkásőrség tagjaival, megszabni a politikai feladatokat és ismertetni a jogokat."* A pártszervekkel együtt a jelentkezők közül a „megfelelő" személyek kiválogatását is lényegesnek tartották. Az említett problémákat „fegyelmezéssel" és a párt általi felelősségre vonással igyekeztek megoldani, de az ügyészségnek csak jelentős mérvű törvénysértés esetén adtak át munkásőrt. Vagy akkor sem.[376] [377] Az említett problémák sokáig fennálltak, igazi megoldást a pisztolyok 1963-tól kezdődő bevonása hozott. A megalakulás utáni helyzet miatt amúgy Halas Lajos április 30-án a következő utasítást adta a megyei parancsnokoknak: *„A Munkásőrség tagjait igazítsa el, hogy a szórakozóhelyekre ne vigyék magukkal a pisztolyt, mert leittasodás következtében ismét előfordulhat fegyver elkobzás, (sic!)'™1* Halas parancsát az áprilisi statisztikai adatok is jól kiegészítik. Ebben a hónapban 3104 fő lépett be, és 14-ct helyeztek a testületbe, utóbbiak a függetlenített állomány tagjai lettek. Békésben, Szabolcsban, Szolnok és Tolna megyében nagyon lassan haladtak a szervezéssel. Áprilisban országos szinten 385 fő lépett ki, 73-at kizártak, 98 elhagyta

a PTO és a MOP közölt 1957 őszétől jelentős vita alakult ki. erről a későbbiekben lesz szó (Halas Lajos: /te *R Gárdától*... 231-233. o.)

m MNL OL MOP M-KS-295-1 559. d. Az 1957. április 9-i megyei parancsnoki értekezlet jegyzőkönyve.

ns MNI, OL MOP M-KS-295-1 558. d. Az MFMPK 3075/1957. sz. határozata az 1957. évi 13. sz. tvr. végrehajtásáról.

376 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 22. ő. e. Csemi József alez.: A XXI. kerületi zászlóalj áprilisi munkaterve, 1957. április 1.

377 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ő. e. Halas Lajos: Harcérték jelentések bekérése a megyei parancsnokoktól, 1957. április 30.

a testületet. A *„tényleges szaporulat"* 2562 volt. A hónap végi létszám 25 787 fő volt, akik közül 15 fő kapott fegyelemi büntetést. A statisztika is bizonyítja, hogy milyen sokan, 0,34%-uk súlyosan vétett a meglévő szabályok stb. ellen. Ráadásul azok, akik enyhébb büntetést kaptak, nem szerepelnek ebben a statisztikában, cs az is jellemző volt, hogy sok esetben eltussolták a különböző szabálytalanságokat.[378]

3. 5. A MUNKÁSŐRSÉG „AKCIÓI” 1957 ELSŐ FELÉBEN

A testületet 1957 nyarára sikerült felállítani, láthattuk, a szervezés javarészt 1957 tavaszán történt. Emellett a Munkásőrségnek díszelgő szerep is jutott a rendszer konszolidálásában, reszt vett a tömegrendezvényeken, tagjai ott voltak a munkahelyeken, a nagyobb gyárakban ráadásul zászlóaljnyi erővel. A tömegrendezvények fontos lélektani csatái voltak a rendszer megszilárdításának. Míg decemberben az MSZMP nyugati pályaudvarnál történt „szereplése” heves ellenreakciót váltott ki, addig május 1-jén már békés tömegek, mintegy 150-200 ezer fő vett részt a tömegrendezvényen. Lényeges, hogy március 15-cig a hatalom passzív volt, nem rendezett jelentősebb tömeggyülcsckct. Ezt követően is fokozatosan, apránként növelte a rendezvényeken résztvevők számát, természetesen megfelelő számú „fegyveres erővel” biztosítva ezeket. Mindebben a Munkásőrségnek is kiemelt szerep jutott. Lényeges, hogy 1957. május 1-jére a rendszer fennállásának a során mindvégig hivatkozott, jelentős mértekben felnagyítva a résztvevők létszámának a nagyságát. A forradalmat követően Kádár János is ekkor debütált nagyobb tömeg előtt. Az országgyűlés összehívására cs mandátumának a meghosszabbítására, majd az MSZMP pártértekezletének a megrendezésére, és ezáltal a pártszervek ideiglenességének a megszüntetésére is csak ezt követően került sor. A rendszer azonban ekkor sem lehetett biztos magában, hiszen csak a törvényes lehetőségek legvégső határán, 1958-ban rendeztek parlamenti választásokat, és a tsz-ek újraszervezését is csak 1959-ben kezdték el. A forradalmat követő megtorlások még szintén sokáig eltartottak."[1’]

3. 5/A. A Munkásőrség és 1848

Láthattuk, a fegyverkezéssel, az állomány felállításával és a parancsnokok kinevezésével kapcsolatban igen nagy volt a sietség 1957 márciusában. Ennek az volt az oka, hogy március 15-én már jelentősebb számú munkásőri erőt akartak kialakítani. Erre

[1751] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 6. ö. e. Káldor Gyula: „Kimutatás a budapesti munkásőrség 1957. évi április havi országos létszámáról”, 1957. június 1.

[379] Erről részletesen: *A beletörődés ünnepe...* című tanulmányomban írtam. *Kézikönyv az alegységparancsnokok /elkészüléséhez,* Budapest, MOP, 1971. 7-14. o. (A szerző nem volt feltünletve.)

késztette őket a MÚK, azaz a „Márciusban Újra Kezdjük” szlogen falfirkákon, plakátokon való megjelenése. Ezt egyrészről túl komolyan vette a hatalom, másrészről pedig rá is játszott. Még egy március 27-én tartott belügyminiszter-helyettesi értekezleten is a következőképpen értékelték a helyzetet; *„Igyekeztek erőiket úgy szervezni, hogy képesek legyenek 1957. március 15-én kirobbantani újólag egy belső ellenforradalmi megmozdulást. Ez - soraik bizonyosfokú (sic!) rendezése után -fokozatosan 1957. januárjában indult meg és különösen erőteljessé vált február második, és március első felében.”*™

A Munkásőrség első nagyobb próbatétele volt ez a nap. 1957 márciusával összefüggésben pár dolgot ki kell emelni: jelentős számú, 18 ezres karhatalmi erő működött, a szovjet csapatok továbbra is jelentős erőkkel állomásoztak az országban. Ugyanakkor egy esetleges forradalomnak nem lettek volna vezetői, hiszen ezek az emberek ekkor már vagy meghaltak, vagy börtönben ültek, vagy emigrációba kényszerültek; összesen 200 ezren hagyták cl az országot és csak 15%-uk tért vissza.[380] [381] Ennek tudatában természetesen joggal merül fel a kérdés, hogy akkor mi lehetett a tétje 1957. március 15-cnek? Elsősorban az, hogy a Kádár-kormány önerejéből mennyire képes fenntartani a rendet. Mindezt alátámasztja az is, hogy Kádár csak március idusát követően látogatott Moszkvába, jelenteni sikerét.[382] Tényegcs aggodalomra a rendszer számára valójában nem szolgáltatott okot az ünnepnap. ’56-ot és ’48-at a forradalom és szabadságharc mellett az orosz-szovjet beavatkozás ténye is összekötötte. „Muszkavezetők” is mindkét időszakban kerültek.

A forradalom napjára, a magát forradalminak nevező, de valójában ellenforradalmi Kádár-rezsim az általa ellenforradalmároknak titulált forradalmárok elnyomására a következőképpen készült. Korábban operatív bizottságok felállítását rendelték el, ezeknek a tagjai a következő státuszban lévő személyek voltak: a megyei járási, városi stb. pártbizottság titkára, a tanácselnök, a rendőrkapitány, a karhatalom parancsnoka, és ahol kezdetben volt, a munkásőrség parancsnoka. Az operatív bizottságot az illetékes pártbizottság titkára vezette. Az operatív bizottságnak a nem engedélyezett rendezvényeket fel kellett számolnia, szerveinél március 13-17. között éjjel-nappal ügyeletét kellett tartani. Az Ideiglenes Központi Bizottság (IKB) apparátusa ekkor szintén ügyeletben volt.[383]

380 MNL OL XIX-B-l-y 1. d. BM miniszter-helyettesi értekezletek iratai, 1957. március 25-i ülésre készített jelentés. „Tárgy: A március 15.-vel kapcsolatos helyzet operatív értékeléséről.”

381 Izsák Lajos - Gergely Jenő: *A huszadik...* 405-411., Szabó A. Ferenc: *Egymillióval kevesebben...* 161-170. o. Izsák Lajos: *Párták...* 243-254. o.

352 Vjacseszlav Szereda - Alckszandr Sztikalin: *Hiányzó lapok...*303-309. o.

383 MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 3. ö. e. „Javaslat a március 15.-vel kapcsolatos intézkedésekre”, PTO, 1957. március 7.

Emellett már február 20-án szabályozták a március 5-22. közötti készültséget is. A legnagyobb március 14. 08.00 és 16.08.00 óra között volt, ekkor a teljes állományt készenlétben tartották. Március folyamán fokozták a nyomozati munkát, több razziát tartottak, több személyt internáltak és vettek preventív őrizetbe.[384]

Az 1848-as évforduló 1957-es jelentőségéi a Munkásőrség szempontjából az is mutatta, hogy a párthadsereg első egységeinek a felállítását erre a napra akarták befejezni, a tervezett 5241 főből 3500-at Budapesten terveztek alkalmazni. A kiképzésük kölcsönkapott fegyverekkel és a szovjetek segítségével folyamatban volt.[385] Ugyanakkor az ünnep előtt, március 9-én a Munkásőrség illetékes parancsnokait mindenhol bevonták az illetékes rendőr-főkapitányságokon az operatív bizottságok munkájába, illetve a Munkásőrség egységeit ezeknek rendelték alá. A pártmilícia feladatát a következőképpen szabályozták: karhatalmi, őrzési feladatok, ennek során elsősorban a pártházakat, fontos objektumokat, ipari üzemeket kellett őrizniük és biztosítaniuk a párt és állami rendezvények zavartalanságát. *De: „Karhatalmi feladatok végrehajtása esetén a Munkásőrség egységei csak csapatalakulatokhan használhatók fel, rendőri és karhatalmi egységekkel közösen.” Kz* egységeket viszont csak a Munkásőrség hozzájárulásával csoportosíthatták át.[386]

Az ünnep előtt a munkásőr alakulatokat is bevonták a kijelölt feladatok elvégzésébe. A karhatalommal együtt járőröztek, objektumokat őriztek, plakátokat szedtek le, az üzemekből eltávolították a hatalomnak nem tetsző személyeket, fegyvereket gyűjtöttek össze.[387] A MÚK-ra válaszul a Munkásőrség is kiadta a jelszavát, ami a HUK.UK volt. Ez a következőt jelentette: *„lla újra kezditek, újra kaptok!"*™ Egyébként a fegyveres szervezetek 1956. november 10. és 1957. március 16. között 13 815 db géppisztolyt, 21 082 db puskát, 3459 db pisztolyt, 153 db géppuskát, 577 db golyószórót, 29 835 db kézigránátot és 2484 db aknát szedtek össze.[389]

Az ünnep előtt nem csak a fegyveres szervezetekkel foglalkoztak, hanem a jogszabályalkotással is. Március 10-én megváltoztatták a munkaszüneti napokról szóló

3?.i MNL OL XlX-A-2-q 4. d. A belügyminiszter 5. sz. parancsa, 1957. február 20.

385 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ö. e. Halas Lajos: Jelentés a Munkásőrség szervezésének 1957. február 28-i állásáról, 1957. február 28.

38« MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Halas Lajos - Czinege Lajos - Garamvölgyi Vilmos rendőr vezérőrnagy, ORK vezető, miniszterhelyettes: A Munkásőrség országos parancsnokának, és az Országos Rendőr-főkapitányság vezetőjének az 1. sz. parancsa a Munkásőrség, a rendőrség cs a karhatalom együttműködéséről, 1957. március 9.

387 Róder László: *A Munkásőrség megalakulása...* 50-69. o.

388 Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 215. o.

389 MNL OL M-KS 288. f. 30. cs. 1. ő. e. ABM összefoglaló jelentés 1957. március hónapról az Adminisztratív Osztálynak

korábbi határozatot, így március 15. munkanap lett, de az iskolai oktatás szünetelt.[390] Emellett Budapesten elrettentésképpen március 13-án felvonultatták a karhatalmat, 14-cn pedig a határőrséget,[391] és a Pest megyei községekben is végigmasíroztak március elején a karhatalmi alakulatok.-[392] Ilyen előkészületeknek köszönhetően gyakorlatilag csak pár jelentéktelenebb esemény történt az ünnepen.

A hivatalos program egyébként a következő volt. Az Operában megtartották 14-én a díszünnepséget, majd a következő napon a Parlamentben átadták a Kossuth-díjakat, Ezek mellett még kisebb hivatalos rendezvények is voltak.[393] Diktatúraellenes megmozdulás csak a Pctőfi-szobornál történt, ahol 20-30 személy koszorúzott, elénekelték a Himnuszt és a Szózatot. Többen csatlakoztak is hozzájuk, de ezt követően az I. karhatalmi ezred lezárta és kiürítette a teret, majd több embert elfogtak a környező utcákban.[394] **A** hatalom tehát szovjet segítség nélkül is fenn tudta tartani a „rendet", a fokozott készültséget viszont indokoltnak tartották.[395]

Lényeges tisztázni, hogy a Munkásőrségnek milyen szerep jutott ezen a napon. Ennek kapcsán érdemes a XX. kerületi egység tevékenységét szemügyre venni. Március 14. és 16. között elkészítették a kerületi karhatalmi erők részletes együttműködési tervét. A következő objektumokat őrizték vegyesen más szervezetek tagjaival a milicisták: az MSZMP szekházát, a tanácsházát, a vasútállomást, a Posta és Távbeszélő Központot és a Gubacsi hidat. A gépkocsiforgalmat több csomópontban ellenőrizték, három csoportban járőröztek és négy felderítőcsoportot alakítottak.[396] Azoknak az objektumoknak, utaknak az őrzésére fordítottak nagyobb figyelmet, amelyeket a forradalom alatt a felkelők ellenőriztek.[397] Ezek mellett több helyen is képeztek tartalékokat, a munkásőröket többnyire a rendőrségi épületekben és az MSZMP székháziban helyezték el. Több helyen a munkásőrök más fegyveres szervezetek tagjaival együtt tevékenykedtek, aminek a következő okai lehettek: ellenőrizték egymást, és a sok esetben kiképzetten munkásőrök mellé keltettek olyanok, akik szakmailag odafigyellek rájuk. Március idusán ebben a kerületben sem történt

390 Gyarmati György: *Március hatalmú, a hatalom márciusa Fejezetek március 15. ünneplésének a történetéből,* Budapest, Paginarium Kiadó, 1998, 156-157. o.

391 MNL OL XIX-B-l-j- 17. d.. Népszabadság, 1957. március 14., március 15

392 MNL OI. XIX-B-14 15. d. „Értékelő jelentés a megyei főkapitányságuk által beküldött III. hó 14, 15, 16-i eseményekről".

393 Népszabadság, 1957. március 15.; MNL OL XIX-B-l-j 17. d. Guba László r. alezredes: A BRFK karhatalmi ezredének az escményjclcntcse, 1957. március 15.

394 MNL OL M-KS 288. f. 30. cs. 9. ő. e. A honvédelmi miniszter 25. sz. tájékoztatója, 1957. március 14-22.

395 MNL OL M-KS 288. f 30 cs. 1. ő. e. Összefoglaló jelentés Budapest, 1957. március hó.

396 BFL XXXV. f. 33. cs. 10. ö. c. A XX. kerületi karhatalmi erők (együtt)működési terve, 1957. március 14. 08. 00 órától, 16-án 17. 00 óráig. XX. kerületi Operatív Bizottság.

397 Eörsi László: *A felkelő és szabadságharcosok...* 129-143. o.; Marossy Endre: *Harcra...*233-266. o.

semmi, Hídvégi Sándor őrnagy, zászlóaljparancsnok megdicsérte a szolgálatban lévőket?[98] Más kerületekben is hasonló feladatot láttak el a munkásőrök, de erre nem térnék ki részletesebben. Lényeges kiemelni, hogy március 15-én a formálódó testületnek még csak epizódszerep jutott a többi fegyveres szervezet mellett.

3. 5/B. A munkásgyűlésektől április 4-ig

A ’48-as évfordulót követően március 21. és 27. között Kádár János Moszkvába látogatott, ahol tárgyalt a szovjet vezetőkkel?’[9] Mivel az évfordulón gyakorlatilag közvetlen szovjet segitség nélkül tartották fenn a rendet, joggal jelenthette a következőt: *„A rendet helyreállítottuk, az országban az ügyeket az államapparátus törvényes szervei irányítják. Az ellenforradalom maradványai, amelyek nem semmisültek meg a nyílt harcban, szétszóródtak, és illegalitásba vonultak.”* A tárgyaláson szó esett meg a Magyarországnak nyújtandó segélyek mértékéről, az ország állapotáról és a szocialista tömb hadseregeinek az együttműködéséről, valamint a Varsói Szerződésről is. Természetesen ez utóbbival kapcsolatban a szovjetek Magyarország bennmaradását szorgalmazták?[00]

Miközben Kádár Moszkvában tárgyalt, az országban tovább folyt a diktatúra megszilárdítása. A belügyminiszter rendeletét adott ki a kitiltásról és a rendőrhatósági őrizet alá vételről, ezzel gyakorlatilag bárkit „ki lehetett kapcsolni” ezt követően?[01] Ugyanakkor a gyűlések tartásának az előzetes engedélyhez való kötését április 30-áig meghosszabbították?[03] Emellett tovább folytak a bebörtönzések, viszont a külföldre távozottak hazacsalogatása is része volt az akkori politikának.[403] Fontos tényként kell megemlíteni azt is, hogy először 1957. március 23-án állították bíróság elé Farkas Mihályt?[04] Mindemellett az egyházi életbe is jelentősen beleszóltak: rendelet született arról, hogy a fontosabb papi tisztségek betöltése csak állami jóváhagyással lehetséges.[405]

348 BFL XXXV. f. 33. cs. 10. ö. e. A XX. kerületi zászlóalj parancsnoknak, Hídvégi Sándornak az 1. számú parancsa, 1957. március 21.

’f,!> Kádár János hazatérése napján Ferihegyen ünnepélyesen fogadták a hazatérő delegációt. Ezen az V. kerületi munkásőrség díszszázada is részt veit. (BFL XXXV. f. 33. cs. 4. ö. e. Fejes István őrnagy, V kér parancsnok: „Beszámoló a pártbizottság részére a Munkásőrség eddig végzett munkájáról, 1957. július 25.)

400 Vjacseszlav Szereda - Alekszandr Sztikalin: *Hiányzó lapok*...303. o.

401 Magyar Közlöny, 1957. március 19. A belügyminiszter 1/1957. sz. rendeleté.

402 Magyar Közlöny, 1957. március 27. A NET 1957/23. sz. tvr.

403 Magyar Közlöny, 1957. március 29. A NET 1957/24. sz. tvr.

404 Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez 2. k szerk. Zinner Tibor. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1993, 610-623. o.

405 Magyar Közlöny, 1957. március 24. A NET 1957/22. sz. tvr.

Március 15-e után újabb feladata akadt a párthadseregnek, ugyanis Marosán György az 11B március 26-i ülésén bejelentette, hogy március 29-én négy nagygyűlést fognak tartani.[406] A végleges változat szerint Münnich Ferenc Angyalföldön, Rónai Sándor Csepelen, Biszku Béla a X. kerületben és Marosán György a Köztársaság téren mondott beszédet.[407]

A gyűléseket a karhatalom felügyelte, ezeken jelentősebb esemény nem történt *„ Munkásgyűlések biztosítására a Köztársaság térre, a XX. a X. a Vili. és a XIII. kerületbe összesen 285főt rendeltem ki. A munkásgyűléseken a kivezényelt karhatalom intézkedéseket nem foganatosított. Különböző útvonalakon, előre meghatározott terv szerint, különböző időpontokban összesen 84 főt rendeltem ki. A kirendelt járőrök két személyt állítottak elő a VIII. kerületi Kapitányságra. Az előállítást az tette szükségessé, hogy az előállítottak a munkásgyűlésekre felvonulókkal szemben különböző durva jelzőket alkalmaztak. A Főkapitányságra házkutatások tartásának biztosítására, az ellenforradalomban résztvevő személyek előállításának elősegítésére különböző időpontokban 25 főt rendeltem ki. Az ezred felderítő csoportja a Köztársaság téri nagygyűlésről előállított egy 17 éves lányt, aki a szovjet csapatok kivonulásával kapcsolatban meggondolatlan kijelentést tett. Ugyancsak előállították és a VIII. kerületi kapitányságnak átadták Miskolczi Mihályt, aki a Köztársaság téren ellenséges kijelentést hangoztatott.* ',”’s

A Munkásőrség ekkor még kevés feladatot kapott, de ezt már - a március 15-i tevékenységével szemben - többnyire önállóan látta el. Alii. kerületi munkásőr zászlóalj a pártházból a XIII. kerületbe vonulók útját biztosította. A tömegben civil ruhában is elvegyültek, és a gyűlés biztosításában is részt vettek,[400] akárcsak az V. kerületi zászlóalj.[410]

Ennek már volt egy előzménye, ugyanis a Csepeli Sportcsarnokban 23-án éppen Marosán György mondott beszedet a munkások előtt, itt a Népszabadság becslése szerint 2000-2500 ember gyűlt össze. Ezek nyilván oda szervezett párttagok lehettek: *„Tizenkilenc nagy budapesti üzemből - a három Ganzból, a MAVAG-ból, az Izzóból, a Pamutból és sok más helyről jöttek, el érdeklődő munkásküldöttségek. ”* (Vörös Csepel vezesd a harcot! Az első munkásgyűlés a fővárosban, Népszabadság, 1957. március 24.)

407 Utóbbi kihangsúlyozta, hogy a párt él és növekszik, és a tömeggyülések azt bizonyítják, hogy a kommunisták megújult pártja megtalálta a közös hangot a néppel. Ugyanakkor az 1956. október 30-i eseményeket is megemlítette. (Országos Széchényi Könyvtár (OSZK), Magyar Filmhíradó (MFH) 1957/14, *MSZMP 2. k,* 332 333. 336. o.)

408 MNL OL XIX-B-l-j 17. d. Guba László r. ezd.: Eseményjelentés, 1957. március 29. 9. 00 - 30. 9. 00. BRFK Forradalmi Karhatalmi Ezred Parancsnoksága

409 MNL OL XIX-B-l-j 17. d. Karhatalmi eseményjelentések, 1957. március 28.09. 00 - 29.09. 00, és március 29. 09. 00 - 30. 09. 00. BEL XXXV. f. 33. cs. 2. ő. e. Lakatos Ernő zj. p. 5. sz. parancsa.

410 BFL XXXV. f. 33. cs. 4. ő. c. Fejes István őrnagy V. kerületi zj. p.: Beszámoló a Pártbizottság részére a munkásőrség eddig végzett munkájáról, 1957. július 25.

Az epizódszerepeket követően következhetett a főszerep, 1957. március 30-án felvonultatták Budapesten a Munkásőrséget, ezt követően a kisebb településeken is voltak győzelmi parádék. A nagygyűlések utáni napon megtartott felvonulásra természetesen már korábban felkészült a testület, amelynek a létszáma a parádé előtt a következő volt: 1957. március 17-én 21 420 fő vidéken,[411] Budapestre vonatkozóan ebből az időszakból nincsenek pontos adatok,[412] a későbbiekben 5630 fő szerepelt az egyik kimutatásban. Mindebből maximum 15 371 fő lehetett az országban felfegyverezve a második ütemet követően.[413] Az már más kérdés, hogy pontosan hány emberhez jutott el a fegyver, illetve akinek volt, az mennyire tudta használni.

Halas Lajos a következőképpen emlékezett vissza a felvonulás előkészítésére. *„A párt első titkára éppen Moszkvában tárgyalt, felhívtam Marosán Györgyöt, a Politikai Bizottság tagját, aki akkor a Budapesti Pártbizottság első titkára volt. Javasoltam egy budapesti demonstrációt. Megígérte, hogy telefonon felhívja Kádár Jánost, moszkvai szálláshelyén, kéri véleményét. Megkaptuk az engedélyt, az volt a feltétel, hogy üres tárral vonuljunk.”*[414] Feltűnő, hogy Halas Lajos 1957. március 21-én küldött egy részletes eligazítást a kerületi parancsnokoknak.[415] Lehet, hogy Halas emlékszik vissza rosszul, de ha nem, akkor az mégis érdekes, hogy Kádár távozása után nem sokkal döntöttek erről a kérdésről, akárcsak a munkásgyűlések megtartásáról. Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy nagyobb mennyiségű fegyvert csak március 18-a után kapott a testület.[416]

Halas említett parancsa szerint a kerületeknek a nekik kijelölt gyülekezési helyekre március 30-án, 14.00 órára kellett megérkezniük. Egy század létszámának 130 fősnek kellett lennie, de ennek összeállításánál nem az számított, hogy ki melyik századba tartozott, hanem külön egységben vonultak fel a karabéllyal és külön a géppuskával rendelkezők. Hatos oszlopokban kellett masírozniuk munkásőr egyenruhában. Halas kihangsúlyozta, hogy a fegyvereket a gyalogmenetben és a gépkocsikon is biztosítani kell, és civil ruhás munkásőröknek kellett az oszloppal párhuzamosan haladni annak érdekében, hogy az esetleges provokációkat elkerüljék. Ez utóbbiakat pisztollyal látták el. A gépkocsiállományt a kerületi parancsnokoknak saját

[411] MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ö. e. Halas Lajos: Jelentés a vidéki munkásőrségek szervezéséről, 1957. március 17-i helyzet, 1957. március 19.

[412] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. e. A Munkásőrség felépítése, 1957. március 22-i helyzet

[413] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ö. e. Bereczki Imre mk. örgy. - Tátrai Károly szd.: Utalvány, 1957. március 5-i átvétellel.; Utalvány, 1957. március 18.

[414] Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 219. o.

[415] MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ö. e. Halas Lajos: Tervezet az 1957 márciusában végrehajtandó demonstratív felvonulásra.

[416] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. e. Utalvány, 1957. március 18.

hatáskörükön belül kellett biztosítaniuk. A felvonulás megszervezéséért Szekeres István,[417] ekkor meg a MOP Kiképzési Osztályának a vezetője lett a felelős.[418]

A felvonulás előtti napokban a kerületekben eligazításokat tartottak. Ennek során a géppisztolyokban egy üres tárat kellett elhelyezni, és egy teli tárat vittek magukkal a táskájukban. Erre nyilván azért is volt szükség, mivel a testület döntő többsége nem tudta megfelelően használni a fegyverét, és azok állapota sem volt sok esetben megfelelő. Az egyik legfontosabb feladat a következő volt: *„Az egységek parancsnokai állapítsák meg a szakaszokon belül azoknak a számait és neveit/,) (sic!) akik a 30-iki menetelésre betegségük vagy testi fogyatékosságuk /sánta, túl alacsony stb./ miatt nem alkalmasak.”* A menetelésre alkalmas állomány létszámál az alegységeknek a kerületi parancsnoknak közölniük kellett. A hiányzást szigorúan vették?[19] A menetelésre alkalmatlanok civilben, karszalaggal és fegyverrel a zsebükben kísérlek a menetet a rendőrséggel együtt.[420] Alii. kerületből délután fél egyet követően tíz, padokkal felszerelt tehergépkocsinak kellett a munkásőröket a helyszínre szállítania. A fehér ponyváknak mind a két oldalára piros betűkkel római Ill-asl kellett festeni. Az útirányról előre senkivel sem lehetett tárgyalni. Egy kocsira két vörös zászlót erősítettek.[421]

A felvonulást zenekar kísérte, az egyenruha szabályos viselésére külön felhívták a figyelmet, de a csizmát nem tették kötelezővé. A karabélyt vállon tartva, a géppisztolyt a mell előtt átlóban fogva kellett menetelni. Hatos sorokban, 80 cm - 1 méteres sortávolságban vonultak fel. A parancsnokok a sorok bal oldalán, a rajparancsnokok pedig a jobbszárnyán meneteltek. A zászlóalj előtt 5-8 méterrel az egységparancsnokoknak kellett masírozniuk. A menet egyöntetűségét a parancsnokhelyetteseknek kellett ellenőrizniük a sorból kilépve. A század- és szakaszparancsnokoknak a gyülekezőhelyen kellett gondoskodniuk a testmagasság szerinti összeállításról. Március 30-ára meghatározták a gyülekezés, majd az indulás helyét is. A gépkocsikra abban a sorrendben szálltak fel, ahogy a menetben reszt vettek. A menetbiztosítók és a felvonuló zászlóaljak parancsnokai között motoros összekötő tartotta

[4,7] MN I,01. MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ö. e. Halas Lajos: Tervezet az] 957 márciusában végrehajtandó demonstratív felvonulásra.

[413] MNL OL MOP M-KS-295-1 393. il. 1. ő. e. Halas Lajos 003. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan, Halas Lajos levele a Budapesti IB-nek, 1957. április 30.

[414] MNL ÜL MOP M-KS-295-1 3. d. 2. ő. e. Lakatos Ernő, III. kerületi munkásőr zás/.lóaliparancsnoknak az 5. sz. parancsa március 29-ével és 30-ával kapcsolatban. Az előzményekéi csak a III. kerületi iratokból lehet rekonstruálni.

[420] BFL XXXV. f. 33. es. 2. ö. e. Lakatos Ernő III. kér. zj. parancsnok l. sz. részleges parancsa, 1957. március 30-ára.

[421] BKL X'XXV. f. 33. cs. 2. ő. e. Lakatos Lrnő 2. sz. részleges parancsa, 1957. március 30-ra.

a kapcsolatot.[422] A felvonulás megszervezése nem volt mindenhol egyszerű, a XX. kerületben például ekkor még nem volt mindenkinek egyenruhája.[423] Fontos azt is megemlíteni, hogy a Forradalmi Karhatalmi Ezred felderítő csoportja a Munkásőrség felvonulása előtt felderítő munkát végzett.[424]

Az előkészületek után következhetett a parádé, amit 4305 fővel és 166 tehergépkocsival hajtottak végre. A 1. mellékleten látható térkép jól érzékelteti ennek a nagyságát, illetve látható az is, hogy a legforgalmasabb útvonalakon haladtak végig.[425] A csoportok Halas Lajos rendelkezésének megfelelően hatfős sorokban haladtak, mindegyikükhöz egy-egy zenekart rendeltek, menetelés közben munkásmozgalmi dalokat énekeltek. Minden menet mellett civil ruhás biztosítók haladtak, és kiemelték a tömegből meg azokat is, akik akár csak egy megjegyzést is tettek. A gyülekezési helyre való megérkezésről az egységparancsnokoknak kellett gondoskodniuk.[426] Az útkereszteződésekben történő áthaladás problémát okozott, így ezekre a helyekre rendőröket és munkásőröket állítottak. A második csoport parancsnoka, Lakatos Ernő[427] részletesen meghatározta, hogy mely csomópontokat kell biztosítani.[428]

A felvonulás rendben lezajlott, több egység a November 7. téren találkozott Halas Lajos visszaemlékezése szerint,[429] de a vonatkozó levéltári anyag alapján csupán egy oszlop haladt át a mai Oktogonon. Véleményem szerint, ismerve a Munkásőrség akkori harcértékét, nem lehetett volna megszervezni, hogy több egység egy időben találkozzon a téren, talán ez csak terv lehetett akkoriban, de Halas erre megtörtént esetként emlékezett. Az eseményről pár percben a filmhíradó is beszámolt.[430] Budapest lakói a munkásőrjelentések szerint különféleképpen reagáltak a felvonulásra. Sokan nem tudták, hogy kik menetelnek az utcán, volt, aki gúnyos megjegyzést tett,

422 M N L OL MOP M-KS-295-1 1. d. 2. ő. e. Lakatos Ernő 4. sz. zj. parancsa, 1957. március 25. A XX. kerületben a ruházattal történő ellátás problémát jelentett. (BFL XXXV. f. 33. cs. 10. ő. e. Hídvégi Sándor őrnagy zászlóaljparancsnok 1. sz. parancsa, 1957. március 21.)

423 BFI, X X X V. f. 33. cs. 10. ő. e. Hídvégi Sándor őrnagy XX. kér. zj. p. 1. sz. parancsa, 1957. március 21.

424 MNL OL XIX-B-l-j 17. d. Váczi Dezső r. őrnagy csoporlparancsnok: eseményjelentés, 1957. március 30. 31.

425 MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ö. e. Halas Lajos 003. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan.

4M MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. c. ltalas Lajos: Tervezetaz 1957 márciusában végrehajtandó demonstratív felvonulásra. Beszélgetés Skorka Sándor volt munkásőrrel. (A hangfelvétel a szerző birtokában.)

427 A budapesti III. kerületi zászlóaljnak volt a parancsnoka.

428 BFL XXXV. f. 33. cs. 2. ő. e. Lakatos Ernő parancsnok: Utasítás a március 30-i felvonulás útkereszteződés biztosítására, 1957. március 30.

429 Halas Lajos: ztz /? *Gárdától...* 193—228. o.
OSZK MFH 1957/14.

többen örömüket fejezték ki.[431] Sokan nem voltak tisztában azzal, hogy megalakult a Munkásőrség, bár a megalakításról korábban a Népszabadság is beszámolt, és közölt cikkeket is a testületről. A hatalom nem tűrt semmiféle ellenvéleményt, aki ennek hangot adott, azt rögtön elvitte a rendőrség.[432] Korábban, március 15-én még érezhető volt kisebbfajta ellenállás, az ünnep előtt páran talán még bizakodtak. 3()-án teljes passzivitás és meglepettség jellemezte az utcán sétálók magatartását. A hatalom ezzel az erőfitogtatással elérte a célját, az április 4-i ünnep előtt ráijesztett a lakosságra, hiszen a cél ezzel a későbbi ünnepek előkészítése volt.[433]

Ugyanakkor több hírességet is sikerült már ekkor a pártmilíciába toborozni Halas visszaemlékezése szerint: *„A sorokban menetelt Dobozy Imre[434] Kossuth-díjas író, Trencsényi-Waldapfel Imre,™ a közismert tudós, egyetemi professzor, Farkas Aladár Munkácsy-dijas szobrász[436] a feleségével, Szokodi Dimitrov Dániel*

431 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e. Jelentés 1957. április 1. Simeon! Ernő alez. XX. kér. parancsnok.

432 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 22. ő. e. „Jelentés a? 1957. március 30.-án. végrehajtott felvonulásról és a biztosító észrevételeiről” (IX. kcr. zászlóalj.)

433 MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. Adatok, lények a Munkásőrségről

434 Dobozy Imre (1917-1982) 1945-ben lett MKP-tag, 1947-ig az MKP „Budakőrnyéki” járási bizottságának a titkára, 1947-1959 között a Szabad Föld, a Szabad Nép, a Népszabadság munkatársa. Az Élet és Irodalom főszerkesztője 1961-1963 között, majd 1959-1975 között a Magyar írószövetség főtitkára, majd elnöke, KB-tag 1975-től 1982-ig. A forradalom alatt, november 2-án és 3-án a II. kerületben hangszórós kocsin toborzott a pártház védelmére embereket, és a fegyverek beszolgáltatását is propagálták ennek során. November 8-án az MSZMP Nádor utcai épületébe ment, később egy munkásőr alakulattal a II. kerületi Kacsa utcai párlházat őrizte, 1960-ig volt munkásőr. *[Munkásőr*, 1981. XI., *Ki Kicsoda?* 132. o., *MSZMP II.*, 392. o.)

433 Trcncscnyí-Waldapfel Imre (1908-1970) Klasszika-filológus, irodalomtörténész, vallástörténész. akadémikus. 1938-ig magántanár volt, 1948-ban a Szegedi Tudományegyetemre nyert egyetemi tanári kinevezést, 1949 1950 között az egyetem rektora volt, majd 1950-1953 között az KLTE-t irányította ugyanilyen minőségben. Az ötvenes évek elején az úttörőmozgalom szervezésében is reszt vett. Hozzávetőleg 400 tanulmánya és több kötete jelent meg. *Mitológia* című könyvét több nyelven is kiadták. 1950-ben lett az MTA rendes tagja. *[Trencsényi-Watdapfel Imre életrajza',* http://mtva.hu/en/sajto-cs-fbtoarchivum/4993-trencsenyi-waldapfel-imre-klasszika-filologus-irodalomtoertenesz-vallastoertenesz-akademikus-105-eve-szueletett, letöltés: 2017. január 18.)

436 Farkas Aladár (1909-1981) Magyarországon, majd Párizsban tanult, 1939-ben hazatérve a Szocialista Képzőművész Csoport tagja lett. 1949-1950 között részt vett a Képzőművészek Szakszervezetének és a Művészeti Alapnak a létrehozásában. A koreai és a vietnami háborút is feldolgozta, több szobrot készített munkásőr témában is. *[Farkas Aladár élete’,* http://mek.oszk.hu/00300/html/ABC03975/04100.htm, letöltés: 2017. január 23.)

nemzetközi hírű sebészorvos,[437] *Sós László UNESCO-dijas plakátművész,*[438] *Rozsnyói Zoltán festőművész,*™ *Bondi Miksa*[440] *egykori Európa-bajnok (ökölvívó - kiegészítés a szerzőtől) és nagyon sokan mások.* ,<441

Maga az országos parancsnok is úgy értékelte a felvonulást, hogy ezzel az MSZMP megmutatta hatalmának a megszilárdítását az országban.[442] Halas Lajos egyébként a már említett visszaemlékezésében azt írta, hogy e demonstrációra azért volt szükség, mivel a munkába álló bányászokat a bányák félrobbantásával fenyegették.[443] Az MSZMP-n belül a hivatalos magyarázat az lehetett, hogy a Munkásőrség nem akar harcot, ezt szeretné megelőzni, ezért kell nagy tömegben felvonulni.[444] Lényegében a diszmenet elérte célját, egyik apró láncszeme lett a kádári konszolidációnak, amit elősegitett az is, hogy a korábbiaknál sokkal nagyobb volt. Jelképesen pedig egyfajta győzelmi parádé volt a leigázott országban.

417 1956-ban pár hónapig a Szent János kórház sebészeti osztályát irányította, majd a Balassa Kórház sebész-főorvosa lett.

Sós László (1922-2016) A második világháborúban munkaszolgálatos volt, majd sikerült átszökme a szovjet oldalra, később az Líráiba került egy fogolytáborba. A háború után abból élt, hogy a filmekhez díszleteket festett. Később feleségével, Kemény Évával együtt a So-Ky alkotópáros tagja volt. 1993-ban a világ száz legjobb grafikusa közé sorolták őket. Több politikai plakátot is készített, egy 2014-ben vele készült interjú szerint önként tette mindezt. A Tungsram gyár izzóinak a dobozait is ő tervezte. Művészeti tevékenysége mellett sportolt is, tizenötszörös válogatott tornász volt. *(Csak egyszer vertem meg propagandistát interjú,* http://www.origo.hu/kul-tLira/20140417-sos-laszlo-interju-so-ky-plakatgrafika-a-szocialista-rcndszcrbcn,html, letöltés: 2017. január 18.)

439 Rozsnyai Zoltán (1919-1972) A Magyar Képzőművészeti Főiskolán tanult, majd a Budapesti Műszaki Egyetemen oktatott. A Munkásőrség Országos Parancsnokságán szolgált, *(Rozsnyai Zoltán életrajza-,* http://www.lankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/kortars-tnagyar-muveszeti/ch28s24.html, letöltés: 2017. január 18.)

440 Bondi Miksa (1932—7) olimpiai válogatott bokszoló. Angyalföldön született, a vasútnál dolgozott, a Vasutas SC-ben kezdett sportolni. 1939-ben a Csepeli Csőgyárban állt alkalmazásban, ahonnan a frontra került, innen megszökött, és Aigner Géza néven bujkált. 1945-ben a VI. kerületben, pártmunkára jelentkezett az MKP-nál. Ugyanitt a MAD1SZ ökölvívó szakosztályát szervezte és szövetségi kapitány is lett. A Munkásőrségnél a nehézfegyver zászlóalj parancsnoka volt 1964-ig, utána 1972-es nyugdíjazásáig a MOP-on teljesített szolgálatot. *(Munkásőr,* 1981. március)

441 Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 220 221 o.

442 BFL XXXV. f. 33. cs. 2. ő. c. A Munkásőrség országos parancsnokának 2. sz. parancsa, 1957. május 2.

443 llalas Lajos: *Az R Gárdától..* 193-228. o. (Ő egyébként azt is megemlíti, hogy ezen a napon 200 főt gyűjtöttek be.)

444 Interjú Skorka Sándor munkásörrel, hangfelvétel a szerző birtokában.

3.5/C. Április 4.

A „felszabadulás ünnepére" ezt követően a hatalom számára nyugodtabb légkörben kerülhetett sor. Ezt jelzik azok a politikai lépések is, amelyek áprilisban történtek. Ekkor hozták haza Nagy Imrét és társait, és kezdődött meg ellenük a koncepciós per kidolgozása.[445] A hónap hatodik napján alakították meg a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsát, amelynek a nagy horderejű ügyek tárgyalása lett a feladata.[446] E szerv felállításának a gondolata már korábban felmerült, még 1956 novemberében. A helyzetet 1957 tavaszán az tette fontossá, hogy Farkas Mihály március 23-i ítéletét túl enyhének találta az MSZMP IIB, így ezen szigorítani akartak. Ugyanakkor az „ellenforradalmi", államellenes, közbiztonság elleni bűncselekményekben ítélkeztek ilyen módon. A fővárosi és öt megyei bíróságnál állítottak fel még népbírósági tanácsokat, a katonai bíróságoknál pedig különtanácsokat. 1961. április 16-án szüntették csak meg e2t az „intézményt". 1957. április 13-án a BM feloldotta a kijárási tilalmat, és[447] erre az időszakra a munkástanácsokat is nagyrészt sikerült megtörni. Sok vezetőt ekkor már bebörtönöztek, de több helyett megmaradtak a forradalom alatt odakerült személyek. A hatalom szerint a munkástanácsok fokozatosan veszítették cl a tekintélyüket, egyre kevesebben fordultak hozzájuk, helyettük inkább a pártszervek vagy a szakszervezetek segítségét vették ekkor már igénybe. A Beloianniszban és a MOM-ban említettek meg jelentősebb szembenállást a hatalommal, de ez már csak a Kommunista Ifjúsági Szövetség (KTSZ) szervezésének az akadályozásában cs a hatalom falragaszainak a letépésében nyilvánult meg.[448]

A fegyveres szervezetek közül a forradalmat követően megalakított karhatalom létszáma ekkorra országosan elérte a 18 ezer főt. Közülük 10 360-an hivatalosan a Magyar Néphadsereg (MN) állományába tartoztak, amelynek az összlétszáma 43 086 fő volt 1957 elején. A hatalom helyzetének megszilárdulásával és a Munkásőrség szerveződésével a karhatalmat áprilisban elkezdték leszerelni, az állomány egy része visszament a néphadsereghez, mások, akik nem voltak katonák, a polgári életben helyezkedtek el.[449] Mivel nem tudtak azonnal mindenkit visszavenni az MN-hez, ezért létrehozták a Forradalmi Honvéd Tiszti Ezredet, amely december

[445] Izsák Lajos: *Pártok...* 248. o.

[446] Magyar Közlöny, 1957. április 6., NET 1957/57. sz. tvr.

[447] Zinner Tibor: *A kádári megtorlás...* 105-160. o.; Magyar Közlöny, 1957. április 6. A NET 1957/57. sz. tvr.;. o., Izsák Lajos: *Pártok...* 243-249. o.

[448] MNL ÜL XIX-A-2-ss 1. d. „Tájékoztató Budapest város egyes Ü2emí munkástanácsainak a működéséről", 1957. április 24. Budapest város központi katonai parancsnoksága

[449] *A Magyar Néphadsereg 1956-1989,* Összeállította: Dr. Szaní Ferenc alez., Budapest, ZMNE, 2001, 6 23. o.

20-án szűnt csak meg. A BM karhatalom 1975-lg működött.[450] Az újjáalakuló hadsereggel kapcsolatban azt is meg kell említeni, hogy gyorsan átalakították a szervezetét, akárcsak a Honvédelmi Minisztériumét. Áprilisban behívták az első újoncokat, a sorozásban a Munkásőrségnek is szerep jutott, hiszen „politikai felvilágosító munkát” végeztek.[451]

Az április 4-i ünnepségre az MSZMP 11B már március 26-án megszabta a teendőket. Katonai parádéról szó sem lehetett ebben az évben, csupán kisebb rendezvényeket tartottak, amelyeken a párttagok számára fakultatív volt a részvétel. A központi ünnepség színhelye az Opera lett, a Szabadság téren és a Hősök terén tartottak még koszorúzásokat, illetve kisebb megemlékezések voltak a vidéki városokban és a kerületekben. Az ünnepségre a belügyminiszter április 3. 8.00 és 5. 8.00 óra között másodfokú riadói rendelt el, a korábban említett 5. számú belügyminisztériumi parancs elvei voltak az irányadók.[452] Április 4-én csupán jelentéktelenebb események történtek, a fegyveres szervezetek éberen védték a hatalom pozícióit.[453]

Természetesen ezen a napon is kapott a pártmilícia feladatokat. BAZ megyében a biztositást javarészt velük oldották meg. Ugyanakkor a fővárosban a helyreállított Szabadság téri szovjet emlékműnél a Munkásőrség is helyezett el koszorút,[454] Minderről természetesen a filmhíradó is beszámo1t.[455]A párt hadseregének nem csak az ünnep lebonyolításában, hanem a „lelki felkészítésben” is részt kellett vennie. Ehhez az állomány is megkapta a megfelelő „politikai felvilágosítást”. Az ünnep előtt operatív üléseket tartottak, amelyen a karhatalom, a rendőrség és az illetékes MSZMP IB képviselője is részt vett, itt egyeztették a teendőket.[45''] Ugyanakkor meghatározták, hogy melyik alegység adja a díszőrséget, melyik járőrözzön, vagy biztosítson éppen objektumot.[457]

450 Szabó Árpád: *A magyar forradalmi...* 137-164. o.; MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-70 fólió -í „A Honvédelmi Tanács 7/103/1957. számú határozata a Néphadsereg új szervezése következtében létszámfelettivé váló tisztek ügyének rendezése tárgyában”, 1957. március 12.

451 Szani Ferenc: *A Magyar Néphadsereg...* 6-23. o.. BFL XXXV. f. 33. cs. 1. ö. e. Kána Lőrinc vezérőrnagy, Budapest fővárosi hadkiegészítő parancsnok levele a budapesti parancsnokságra, 1957. április 24. Ebből a dokumentumból azt is megtudhatjuk, hogy a fővárosban április 24-én volt a sorozás,

452 MNL OL M-KS 288. f. 30/1957/ 1. ő. e. „Összefoglaló jelentés Budapest, 1957. március hó”

453 Kiss Dávid: *A beletörődés ünnepe...* 53-111. o.

454 UO.

4-'í OSZK MFH 1957/15.

456 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 22. ő. e. Cserni József alez. XXL kér. p. áprilisi munkaterve, 1957. április 1.

4,7 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 22. ő. c. Ág János tart. szd., XII. kér. p. áprilisi munkaterve, 1957. április 1,

Ezen a napon az országban a hatalom számára négy kirívó eset történt, ezek közül a legsúlyosabb a következő volt. *„A fehérvári egység állományába tartozó ... munkásőr valószínűleg Utas állapotban összeverekedett egy rendőrrel. A rendőrség letartóztatta. P-t a helyi egység állományából egy szakasz munkásőr ki akarta szabadítani. A további bonyodalmakat a megyei parancsnokság gátolta meg."* F.zen kívül egy halálos baleset, egy lövöldözés és egy pisztolyelvesztés történt.[458]

3. 5/D. A Munkásőrség a munka ünnepén

Április folyamán fontos szerepet kapott a május 1-jei ünnepre történő felkészülés, hiszen a forradalom után ekkor terveztek több tízezer embert először mozgósítani, ráadásul Kádár János is beszédet mondott ezen a rendezvényen. Ekkor oldották fel a kijárási tilalmat, átszervezték az erőszakszervezeteket. Az állambiztonság felmérte, hogy mire számíthat a hatalom az ünnep előtt. Sztrájktól, egyéb rendbontástól nem tartottak, de a tervezett tömeggyűléssel kapcsolatban voltak aggályaik. A munka ünnepe előtt, március 30. mintájára, több helyen felvonult a Munkásőrség, üzemi őrségeket szerveztek, járőröztek, figyelték a röpcédulázókat.[459]

Az ünnepet megelőzően ugyanakkor több gyárban a pártvezetők részvételével munkásgyűléseket tartottak. Ebben az esztendőben húsvét április 20-ára esett, de ezen a napon sem történt különösebb esemény. A munka ünnepének a szervezése egyébként már több mint egy hónappal korábban megkezdődött. Végül az a forgatókönyv született meg, hogy a Hősök terén tartják a rendezvényt, a kerületi párttagokat öt helyen gyűjtik össze, és innen vonulnak öt oszlopban a gyűlés színhelyére, amelyet négy irányból közelítenek meg. Itt Kádár János mondott egy beszédet, ezt követően a város különböző részein szabadidős programokat szerveztek. A résztvevők száma nagyjából 150-200 ezer fő lehetett, pontos adataik a pártszerveknek sem voltak.[460] Valószínűnek tartom, hogy az ünnepség koreográfiájában az 1946-os parasztnapok adhatták a mintát, mivel a két rendezvény útvonala között kisértctics volt a hasonlóság. Természetesen ez utóbbi teljesen más tartalmú volt.[461] Ugyanakkor a frekventált városrészeken való átvonulás is lényeges szempont volt.

A fővárosi operativ bizottság április 13-án ülésezett, ezen Halas Lajos a Munkásőrség felvonulását két útvonalon javasolta, de a bizottság ezzel nem értett egyet.

458 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 5. ő. e. Tuza Antal: „Jelentés a rendkívüli eseményekről", 1957. április 6.

459 MNL OL ORFK. XIX-R-14 15. d. „A megyei rendőr-főkapitányságok által jelentett értékelő jelentés április 4-évcl kapcsolatban. Összefoglaló kiértékelő jelentés; *Kiss Dávid: A beletörődés ünnepe...* 53-111. o.

460 Kiss Dávid: *A beletörődés ünnepe...* 53 111. o.

461 Szerencsés Károly - Földesi Margit: *Pfeiffer Zoltán...* 125-128. o.

Budapesten 8600 munkásőr rendelkezett fegyverrel, amelyből 600-an pártfunkcionáriusok voltak, ők nem vettek részt a milícia ünnepi tevékenységében. A pártházak őrzésére egy-egy rajt akartak kirendelni, 5100 fő felvonulását tervezték, cs 800 fővel akarták biztosítani a rendezvényt.[462]

A testület csak április 16-án lehetett biztos a feladatában, mivel az MSZMP 11B ekkor határozott úgy, hogy a budapesti ünnepségen résztvevő munkásőrök egy csoportja a felvonulók előtt érkezzen a térre, ott foglalja el a helyét, míg a másik csoport a felvonuláson vegyen részt.[463] A Munkásőrség tagjainak az ünnepre való felkészítésével kapcsolatban is jócskán akadtak teendőik. Az IIB határozatnak megfelelőn Halas Lajos már április 18-án szabályozta a munkásör egységek feladatait a munka ünnepen. A felvonuló egységeket két csoportba osztotta, az első parancsnokának Cscrni Józsefet nevezte ki. A menet sorrendje a következő lett: XXI. kerület két századdal, mögötte a többi csak egy-egy századdal menetelt: IV., VIII., IX., X., II., V. és a MÉMOSZ. Az oszlop elején rendőrzenekar haladt, a munkásőrök pedig énekeltek. A Bajcsy-Zsilinszky úton „éllel” a Magyar Ifjúság útjáig (ma: Andrássy út) sorakoztak fel 08.40-re. Innen a Kodály körönd - Felsőerdősor utca - Gorkij fasor útvonalon haladtak végig, és a Szépművészeti Múzeum mögötti Sztálin téren gyülekeztek.[464]

A második felvonuló csoport parancsnoka Sós Dezső volt. Ők a következő sorrendben vonultak fel, mindegyik kerület egy-egy századdal: XIII., III., VI., VII., XI., XIV, XIX., XXII. és a Vasas zászlóalj. Eredetileg ide a XVIII. kerület egy századát is beosztották. Ők az első csoport mögött sorakoztak fel, és ugyanazon az útvonalon haladtak végig, élükön egy honvédzenekar haladt. A csoportok élén menetelő XXL és XIII. kerületnek a csapatzászlaját cl kellett vinnie. A kerületek a kijelölt helyükre tehergépkocsival érkeztek meg, ezt követően a Belgrád rakpartra, szemben a hajóállomás felé fel kellett sorakozniuk, innen 10.30-kor az Ajtósi Dürer sorra indultak, ahol megvárták a felvonuló egységeket. A Cházár András utcánál volt a kocsisor eleje.[465]

A felvonulók mellett voltak úgynevezett rendező egységek is, összesen Öt csoportban. Az első parancsnoka Lély Zsigmond volt, a XIII., IV. és a XV. kerületi munkásőrök alkották az állományát (200-200, illetve 100 fővel), ebben a sorrendben kellett végigvonulniuk. A Dózsa György út és a Váci út sarkán gyülekeztek, és az előbbin haladtak végig. 06.20-ra az alakzatba történő beállást be kellett fejezni, és hét ÓTára

462 BFL XXXV. f. (1.) cs. 13. ö. e. „Jegyzőkönyv a Május 1-jét előkészítő Operatív Bizottság 1957. április 13-ai üléséről”.

463 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d, 4, ö. e. Czinege Lajos levele Halas Lajosnak, 1957. április 20.

464 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ő. e. Halas Lajos intézkedése az 1957. május 1-i ünnepséggel kapcsolatban, 1957. április 18.

4« Uo.

a Hősök terére kellett érkezniük. A többi csoportnál is ugyanezeket az időpontokat határozták meg. A TI. rendező csoportot B. Tóth Sándor őrnagy irányította, a következő volt a menet sorrendje: V., VI., VII., X., XIV., XVI. és később a XVIIT. kerület is ide csatlakozott. A X. 100, a többi egység 50-50 fővel rendelkezett. A Népstadion előtt gyülekeztek cs a Vorosilov út - Thököly út - Dózsa György úton haladtak végig.[466]

A harmadik menet a Nemzeti Színháznál gyűlt össze, és a Rákóczi út - Thököly út - Dózsa György útvonalon vonultak. A parancsnokuk Juhász Endre őrnagy volt, a Vili. kerület haladt az élen, őket a IX., XIX. és a XXI. követte, a XIX. 50, a többi 100-100 fős volt. A negyedik egységet Lökös Lajos irányította, a II. kerület 60 fővel haladt az oszlop élén, őket a III., XI. és a XII. követte 100-100 fővel. A Rudas László út - Lenin körút sarkán gyülekeztek, az elöbbin haladtak végig, majd a Dózsa György útra kanyarodtak rá. Az utolsó csoport a *„Fiumei úton, éllel a Rottembiller (sic!) utcánál„”* állt alakzatba. Ez utóbbin meneteltek, majd a Damjanich utcára, onnan pedig a Dózsa György térre érkeztek meg. A parancsnokuk Gerencsér százados volt, a MÉMOSZ zászlóalj 200, majd a Vasas 100 fővel masírozott, és biztosította a rendet ebben a csoportban.[467] Az ünnepségre felvonuló kerületeket is külön biztosították a kerületi munkásőr egységek. Az I., V., VI., VII., XIV, XV, XVI., XVIII., XIX., XX., XXII. kerületet 50-50, a többit 100-100 fővel. Mindezen felül a kerületi pártházakat is egy-egy rajjal kellett őrizni április 30-án 16.00 órától május 2-a 06.00 óráig.

A következő öltözetben kellett felvonulni: egyenruha és a csizmára kívülről ráhúzva a nadrág, nem kellett pisztolyt kötniük, a géppisztolyba üres tárat tettek, de egy teli póttárat is maguknál tartottak. A rendezők és a kerületieket biztosítók öltözéke ugyanaz volt, mint a felvonulóké, de pisztolyt is vittek magukkal. A szervezésért Szekeres István, a felvonulók sorba rendezéséért Tuza Antal és Zábráczki Ferenc, a gépkocsi-oszlopok koordinálásáért Ispánovits Imre lett a felelős.[468] Mindennek megvolt a megfelelő lélektani hatása, mivel május elsején, az ünnep előtt Budapest utcáin több munkásőr egységet láthattak az emberek zárt alakzatban masírozni.

A május 1-jei ünnepséget a Munkásőrség mellett természetesen a belügyi szervezetek, rendőrség, karhatalom is biztosította, bái az ő szerepük nem volt annyira feltűnő, mint a párt hadseregéé. A Munkásőrség biztosító alakulatai egyébként sorfalat állva, és így folyosót alkotva osztották fel a teret. Ennek az volt a lényege, hogy egy-egy kisebb területen ne tartózkodjon túl sok ünneplő, illetve a kialakított folyosón egy adott területre rövid idő alatt lehetett nagyobb erőt vezényelni. Az ünnepség

[466] Uo.
[4,57] Uo.
[4M] Uo.

rendben lezajlott, a főszereplő Kádár János volt, aki egyórás beszédében foglalta össze pártja tevékenységét a forradalom vérbefojtását követően . A megalakult Magyar Televízió és a Rádió is közvetítette az eseményt.[469] A hivatalos ünnepet követően több helyen, így a Városligetben, a Népligetben, a Városmajorban népünnepélyeket rendeztek.[470] Lényeges megemlíteni, hogy a hatalom a későbbiekben legalább 4-500 ezernyi felvonulóról beszélt, ezzel szemben 150-200 ezren lehettek jelen az eseményen.[471] Ezt követően a kádári propagandának egyik nagyon fontos eleme lett 1957. május 1-je. Ez a nap nem jelentette a hatalommal való kiegyezést. Ez a magyar társadalom beletörődése volt egy olyan rendszerbe, amelyet akaratán kívül, felülről erőltettek rá, és tegyük hozzá, amely ellen erején felül vállalt korábban küzdelmet.

Az ünnep megrendezését a rendszer és a Munkásőrség is sikeresnek ítélte. Halas Lajos a következőképpen értékelte a történteket: *„A május 1-i ünnepségeken való részvétel széles tömegek előtt tett tanúbizonyságot a munkásőr egységek harcos tettrekészségéről."* A Vili. kerületiek a „reakció minden téren történő meghátrálásáról beszéltek”,[472] ugyanakkor aX., XII., XVII., XIX. és a XXI. kerületieket dicséretben részesitette az országos parancsnok.[473] Halas szerint több vidéki nagyvárosban: Pécsett, Szekszárdon, Tokodon, Komáromban is a rendszer szempontjából pozitívan értékelték az ünnepet.[474] Május 1-vel és az ezt követő két hónapban a kádári konszolidáción belül egy kisebb korszak zárult le, a Munkásőrség is ebben az időszakban szerveződött meg, és vált a diktatúra meghatározó elemévé.

Lényeges kérdés, hogy mi történt a magyar társadalommal 1956 után, miért telt meg a Felvonulási tér teljesen 1957. május 1-jén? Miért vált Kádár János az egyik legnépszerűbb történelmi személyiséggé még a rendszerváltást követően is? Pedig a forradalom után népszerűsége a nullával lett egyenlő. Nyilván köszönhető volt ez a politikájának, amely egyszerre tartalmazta a brutális megtorló elemeket az egyik oldalon, míg másikon több szempontból megengedő volt, gondolok itt a fizetésemelésekre vagy bizonyos adónemek csökkentésére, eltörlésére, vagy arra, hogy a téeszesítést követően háztáji földeket hagytak magántulajdonban. A korábban exponált rákosisták sem vállaltak benne olyan szerepet, amelynek során nagyobb nyilvánosság elé kerültek volna. Idővel a magyar állampolgár valóban elmondhatta azt, hogy jobban él, mint blokkbéli sorstársaink többsége, utazhatott külföldre, lehetett telke,

4M Kiss Dávid: *A beletörődés ünnepe...* 53 111. o.

470 Népszabadság 1957. május 1., OSZK MFH 1957/19, LJj tavaszi seregszemle 1957/20.

471 Kiss Dávid: *A beletörődés ünnepe...* 53-111. o.

472 BFL XXXV. f. 33. cs. 4. ő. e. A Vili. kerületi Munkásőrség jelentése a pártbizottság elnökének a beszámolójához.

47í BFL XXXV. f. 33. cs. 2. ö, e. Halas Lajos 2. sz. parancsa, 1957. május 2.

474 MNL 01. MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ő. e. MOP osztályvezetői értekezlet, 1957. május 7.

háztáji földje, nem volt a boltokban áruhiány. De persze nem csak a művészet terén voltak meg a három „T” íratlan szabályai. A rendszer mindent és mindenkit meg-figyelt és odafigyelt mindenre, hogy még időben mindent csírájában elfojthasson. Ugyanakkor Kádár népszerű személyiségnek számított a rendszerváltást követően is, sokan a mai napig nosztalgiával gondolnak rá. De mégis, mi játszódott le a magyar „népiélekben”? A válasz nem egyszerű, hiszen nem rendelkezünk ezzel kapcsolat-ban közvélemény-kutatási adatokkal.[475]

A „kórkép” lényeges hasonlóságot mutat ahhoz a jelenséghez, amit Stockholm-szindrómának szoktak nevezni. Ezt 1972-ben Stockholmban egy 131 órán keresztül tartó túszejtés során figyelték meg, amikor két rabló négy banki alkalmazottat ejtett foglyul. A túszejtők az áldozatoknak kisebb engedményeket teltek rabságuk során, akik gyakorlatilag azonosultak velük, megpróbálták a kiszabadításukat megakadá-lyozni, a tárgyaláson nem akartak tanúskodni, majd a volt fogva tartóknak gyűjtést szerveztek. Lényeges kiemelni, hogy mind a két esetben csoportról van szó, a túsz-ejtésnél és Magyarország esetében is. A foglyul ejtés, a kedvezmények adása az ál-dozatoknak, majd utóbbiak igazodása még a fogva tartást követően is „fogláraikhoz”, jelentős hasonlóságot mutat a Magyarországon történtek és e pszichikai jelenség kö-zött. Természetesen nem lehet azt kijelenteni, hogy mindenkinél és minden esetben ez volt a jellemző, de a társadalom jelentős részénél igaz lehet ez a megállapítás. A ké-sőbbiekben több hasonló esetben figyelték meg ezt a fajta túlélési stratégiát.[476] Például a Kwai-folyónál hidat építő foglyok körében.[477] De Wojciech Jaruzelski[478]

4,5 Izsák Lajos: *Pártok...* 249-254. o.; Kiss Dávid: *A beletörődés ünnepe...* 53-111. o.; Rácz János: *A helytartótól az államjérfiig, avagy ez lehetett volna sokkal rosszabb? Mítoszok, interpretációk Kádár Jánosról a nemzeti emlékezetben,* kézirat

47< Resperger István - Kiss Álmos Péter - Somkuti Bálint: *Az aszimmetrikus hadviselés a modern korban Kis háborúk nagy hatással,* Budapest, Zrínyi Kiadó, 2015, 84-85. o.

477 Varga Csaba Béla: *A halál vasútja In Regiment,* 2013. 4. *sz.* 36-39. o.

478 Wojciech Jaruzelski (1923-2014) 1939-ben, miután a Szovjetunió megszállta Lengyelország keleti részét, a Szovjetunióba került, ahol katonai kiképzésben részesült, majd a Béri ing-hadseregben harcolt, részt vett Varsó, majd Berlin elfoglalásában. 1947-ben lett a lengyel kommunista párt tagja. 1962-ben a védelmi miniszter helyettese, 1965-ben vezérkari főnök, 1968-ban védelmi miniszter. Az 1970-cs lengyelországi tcngermelléki munkástüntetések leverése is az ö nevéhez fűződik. 1971-ben lett PB tag, majd 1981-töl a központi bizottság első titkára. 1981-ben ő hirdette ki a hadiállapotot, a Szolidaritás szakszervezet állal szervezett tüntetések miatt, amit csak 1983-ban oldottak (el. A szak szer vezetet betiltotta, az akkori események több mint 100 halálos áldozatot követeltek. 1989-ben a lengyel ellenzékkel a kerékasztal-tárgyalásokat ö bonyolította le, 1989-1990-ben köztársasági elnök lett. (http://mult-kor.hu/20140525_meghalt_jaruzclski 2017. január 18. Woj-ciech Jaruzelski; https://www.deutscheundpolen.de/pcrsoncn/person_jsp/key-wojciech jaru-zclski.html, letöltés: 2017. január 18.)

személye is jelentős mértékben megosztja a rendszerváltás utáni lengyel társadalmat.[479]

A diktatúrák sokszor egyébként arra játszanak, hogy a népesség körében társadalmi Stockholm-szindrómát alakítsanak ki, mindehhez a tömegkommunikáció eszközeit is igénybe vették/veszik. A szakirodalom szerint ennek négy stádiuma különböztethető meg. 1. Nyílt erőszak alkalmazásával félelem kiváltása, és ezáltal a nép támogatásának vagy legalább semlegességének a kialakítása. ('56 utáni sortüzek, perek.) 2. Tömeggyűlések, tüntetések szervezése, korábbi sérelmek hangsúlyozása a propagandában, az ellenségnek vélt elemek negatív színben történő feltüntetése. (Rendezvények március 15. - május 1., a forradalmárok fasisztának, külföldi ügynöknek stb. beállítása, Rákosiék hibáinak a hangsúlyozása.) 3. A külvilág meggyőzése propagandával. (A „magyar kérdés" levétele az ENSZ napirendjéről, Kádár nyugati elismertsége a későbbiekben, korona hazahozatala.) 4. Az erőszak eszkalálódása, civilek zaklatatása. (A fegyveres szervezetek, stb. tagjainak a törvénytelen visszaélései, amelyeket a későbbiekben nem toroltak meg.)[480] Kádár és rendszere habitusából adódóan - nem tervszerűen tehette mindezt, hanem lépcsről-lépésrc haladva ráérezhetett a számára kínálkozó lehetőségre, hiszen Kádár nem egy hosszabb távon előre tervező politikai stratéga, hanem kis lépésekkel előre haladó taktikus volt.[481]

A Rákosi-rendszerben ez a „néplelki állapot" több okból sem alakulhatott ki. Egyrészt a társadalom egy nagyon elhanyagolhatóan szűk körét kivéve nem kapott a „fogva tartóitól" semmilyen kedvezményt. Másrészt a forradalom leverése tette nyilvánvalóvá az itthon maradóknak, hogy a rendszer alapjain nem lehet változtatni, ebben kell élni a későbbiekben, így alkalmazkodni kell hozzá, túl kell élni. Azt is lényeges kiemelni, hogy ennek a vizsgálata még további kutatásokat fog igényelni, azon a téren is, hogy mindennek esetleg milyen történelmi előzményei lehettek. A rendszer „pszichológiája" azonban nemcsak ebből állt. Az elnyomottakkal szemben a másik oldalon egy, egészen a rendszer bukásáig egy újabb '56-tól egyébként alaptalanul rettegő, egyfajta '56-fóbiában szenvedő hatalom regnált, amelynek félelme végig meghatározta a hatalombirtokosok viszonyát a társadalomhoz és így a döntéseiket is. Erre a későbbi fejezetekben többször vissza fogok még térni.

479 *Meghal! Wojciech Jaruleski tábornok* file:/'A?:/Users/D%C3%Alvid/Docunrient$/I'$zichi>/Vil%C3%Alg%20%20Meghalt%20Wojcicch%20Janizclski%20t%C3%Albornok%20-%20l.lVG.hu.htm, letöltés: 2016. július 28.)

4SI) Rcspcrgcr tstván Kiss Álmos Péter - Somkuti Bálint: *Az aszimmetrikus...* 84-85. o.

481 Bihari Mihály: *Kádár és rendszere. Diktátor diktátort hajlamok nélkül In Ki volt Kádár? Harag és részrehajlás nélkül a Kádár-életúlról,* szerk. Rácz Árpád, Budapest, Rubicoti-Aqui la Könyvek, 2001, 151-154. o.

4. A MUNKÁSŐRSÉG TÖRTÉNETE A MEGSZERVEZÉST KÖVETŐEN 1963-IG

4. 1. A MUNKÁSŐRSÉG SZERVEZÉSÉNEK MÁSODIK SZAKASZA: A TESTÜLET „MEGSZILÁRDÍTÁSA ÉS TOVÁBBSZERVEZÉSE”

Láthattuk, hogy 1957 első felében sikerült felállítani a Munkásőrséget. De az év május-júniusa nem csak a testület, hanem a hatalom szemszögéből is lényeges változásokat hozott. Ez az időszak a kádári állam és a Munkásőrség szempontjából is a megszilárdulást jelentette.

4.1.1. A politikai helyzet

1957. május 1-jét követően ismét egyfajta változás volt megfigyelhető a magyar politikai életben, amelyet több lényeges esemény is jelzett. 1957. május 27-én Magyarország szerződést kötött a szovjetekkel csapataik hazánkban tartózkodásáról, ugyanis erről a Varsói Szerződés nem rendelkezett. 1957-ben egyébként 74 településen legalább 100 szovjet alakulat állomásozott.[4”2] Közben folytatódott az MSZMP szervezése, júniusban közel 350 ezer fő volt a taglétszáma, ezen belül a budapesti pártszerveknek 76 498 tagja volt, ami az 1956. januári MDP-létszámnak csak 26,1%-a.[483] Május 9-ére, a „győzelem napjára” összehívták az országgyűlést, amely az alkotmányra hivatkozva két évvel meghosszabbította a saját megbízatását, és megszavazta az addig elfogadott jogszabályokat. A következő hónapban pedig országos MSZMP-értekezletet tartottak, megválasztották a párt vezető testületéit, ezzel megszűnt ideiglenes jellegük. Ugyanakkor elkezdődött a második hároméves terv kidolgozása (1958—1960).[484]

A pártértekczlctct követően az MSZMP IKB-ból Központi Bizottság, az IIB-bői Politikai Bizottság lett, és megerősítették e testületek tagjait. Ezen a rendezvényen az MSZMP korábbi politikáját szentesítették, illetve nagyobb nyilvánosság előtt is megszabták a megtorlás menetének főbb csapásirányait. Kádár az éberség fokozásáról, a még ellenálló ellenséggel való leszámolásról beszélt, illetve azoknak a személyeknek a rendőrhatósági felügyelet alá helyezésének és internálásának a szükségességéről,

182 Szám Ferenc: *A Magyar Néphadsereg...* 13. o.

483 MNL OL M-KS 288. f. 21/1957/4. ő. c. Feljegyzés a budapesti párttagság létszámáról, 1957. május II.

484 Izsák Lajos: *Pártok...* 247-254. o.

akik ugyan nem követtek el bűnöket, de szerinte késznek látszottak erre. Nekik a fontosabb munkahelyekről való eltávolításukat is lényegesnek tartotta. Ugyanakkor azok, akik „bűnt" követtek el, de a későbbiekben a hatalommal való együttműködésre késznek mutatkoztak, „bünbocsánatot" nyerhettek. A fegyveres szervezetek megerősítését is lényegesnek tartotta. Kádár után Biszku Béla az ellenség beépülésére hívta fel a figyelmet, és a kétfrontos harc (rákosisták és Nagy Imre hívei, a szóhasználatukban: avantgardisták, illetve revizionisták) szükségességére. A bírák és az ügyészek munkáját közvetett módon irányították.[485] Ezt követően a Honvédelmi Tanács 4/106/1957. számú határozatában 1957. július 26-án intézkedett a jugoszláv határnál lévő nyomsáv visszaállításáról, ugyanis a nyugati halár lezárása után sokan erre menekültek.[486] [487]

A fegyveres szervezetek közül a honvéd karhatalomnak májusban tovább folytatódott a leszerelése, ugyanakkor a hadsereg létszámát év végére 63-64 ezer főben szabták meg,[457] 1957. október 1-jén végül teljesen megszüntették.[488] Május 5-ig befejezték a hadsereg struktúrájának az átalakítását is. Megszüntették a hadtestparancsnokságokat, a nyolc szárazföldi hadosztályból hármat szerveztek, amelyeket közvetlenül a minisztérium irányított. Visszaállították a politikai helyettesi rendszert, amelynek az élén a Politikai Csoportfőnökség állt, a pártszervek is újjáalakultak a Magyar Néphadseregben, és megalakult a KISZ is. 1957 nyarán a hadseregről egy bizottsági jelentés készült, amelyet a szovjetek is megkaptak. Ez normális viszonyokról számolt be, és részletezte a megoldandó feladatokat. Ezt a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erői Főparancsnoksága kétségbe vonta, így vizsgálat indult, amelyből bebizonyosodott, hogy a jelentés a valóságnak megfelelt.[489]

Részletes szabályok születtek a hadsereg irányításával kapcsolatban. Az MN mozgósítását a kormány állapította meg, ezen belül a HM feladata a következő volt. Irányította a haderőn kívüli kiképzést, a „társminisztériumoknak" követelményeket adott a mozgósítási és védelmi tervek kidolgozásához, a munkaerő meghagyását megszervezte és emellett: „ *Összesíti a Magyar Népköztársaság összes fegyveres testületéinek haditechnikai felszerelését, hadianyag igényléseit úgy az import, mint a belföldi anyagokra vonatkozóan."* Mindez természetesen a Munkásőrséget is érin-

[485] Zinner Tibor: *A kádári megtorlás*... 225-247. o,

[486] MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-172 fólió, A Honvédelmi Tanács MT. Védelmi Iroda okmányai, 1957. július 26.

[487] Csendes László: *Hadseregtörténet 1945-1998.* Öj Honvédségi Szemle különkiadás, 1998, 43., 58. o.; MNL OL XlX-A-98 1. d. 1-127 fólió HT 1/108/1958. sz. hat. A Magyar Néphadsereg fejlesztéséről 1965-ig. 1958. január 3. ülés)

[488] MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-172 fólió, Münnich Ferenc, Horváth Mihály vörgy.: HT 2/106/1957. sz. határozata a honvédségi karhatalmi alakulatok megszüntetéséről, 1957. október 1.

[489] Szani Ferenc: *A Magyar Néphadsereg*... 6-23. o.

tette. Mivel 1957-ben a hadiipari kiadások csökkentése is fontos volt, ezért a „népgazdaságnak” átadandó épületeket össze kellett írniuk június 15-éig. A kormány és a HM mellett a vezérkar feladata volt a „társzervekkel”, így a Munkásőrséggel együtt is az ország karhatalmi terveinek a kidolgozása, illetve a térképellátás, amelyet a Hadműveleti Csoportfőnökségnek kellett elvégeznie.[450]

A későbbiekben, 1957 októberében a haderőfejlesztés terén meghatározták az 1958 és 1960 közötti létszámot cs a költségvetést. 1957-ben 14 800 tiszt, 4236 tiszthelyettes, 39 764 honvéd szolgálatba állítását tervezték. 1958-ban 63 050 főben szabták meg a létszámot, a költségvetést pedig 2,1 milliárd forintban. 1959 őszére 66 850 főben és 2,3 milliárdban, 1960-ban 73 050 főben és 2,5 milliárdban.[491] Mindez a későbbiekben változott.

Május 1-jét követően, de már előtte is lassú változás következett be a közhangulatban. Aki nem emigrált, annak alkalmazkodnia kellett a rendszerhez. Erős túlzással és persze belemagyarázással ezt érzékelteti a XIII. kerületi munkásőr egység jelentése is. *„A lakosság és a Munkásőrség viszonya április 4-ig nem volt a lehető legjobb egyrészt azért, mert a lakosság nagy része a kerületben még nem tudta, hogy milyen is alapjában véve a szervezet. Április 4-e utáni időszakban azt tapasztaljuk, hogy e viszony megváltozott, és ma azt mondhatjuk, hogy a kerületben egy-két kivételtől eltekintve a lakosság szereti a munkásőrséget, amely különböző megmozdulásoknál érzékelhető volt. Ehhez természetesen hozzájárult, hogy a mi kerületünk alapjában véve munkáskerület. ”*[492]

A lassú változás ellenére is, mint a parázsló hamu, olyan volt a közhangulat ebben az időszakban.[453] A magyar társadalom vercségélménye mélyen, évtizedekre beleivódott az emberek gondolkodásába.

49ü MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-149 fólió Honvédelmi Tanács MT. Védelmi Iroda okmányai, 1957. március 12.; 1957. július 26.

-191 MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-172 fólió, Münnich Ferenc, Horváth Mihály vörgy.: A HT 1957 október 1. ülése 1/106/1957. sz. határozata a néphadsereg 1957-1960 évi fejlesztéséről”

492 BFLXXXV. f. 33. cs. 8. ő. e. A XIII, kerületi egység jelentése a MOP-ra, 1957. május 31. Kádár János a XIII. kerületi pártbizottságnak volt a vezetője a börtönből való szabadulását kővetően. A későbbiekben is szívesen látogatott cl ide. Budapestnek ezen a részén a rendszerváltásig rengeteg gyár működött. (Huszár Tibor: *Kádár János politikai életrajza 1912-1956.*1. Budapest, Szabad Tcr Kiadó - Kossuth Kiadó, 2003, 224 230. o.)

493 Ezt példázza a következő esemény is. 1957. május 9-én Méhkeréken hazaengedték Oláh János esperest, aki márciustól volt közbiztonsági őrizetben. Oláh Jánost azonban megelőzte a híre, ugyanis a sarkadi vasútállomás főnöke továbbította a bírt egy helyi postai dolgozónak. így egy népes „fogadóbizottság” gyűlt össze a vasútállomáson, sokan kapával és más eszközökkel a kezükben. Ezért riadóztatták a környéken levő munkásör és karhatalmi erőket, akik szétoszlatták a tömeget, és két szervezőt elfogtak. (MNL OL MOP M-KS-295-1 421. d. I. ő. c. Faragó Elek fhdgy. jelentése aMOP-ra, 1957. május 13.)

4.1. 2. A Munkásőrség létszámának, struktúrájának alakulása 1957 második felében

Láthattuk, hogy 1957 nyarára felállították a Munkásőrséget. A júniusra javarészt megszervezett testület a következőképpen fogalmazta meg a feladatait, célját és helyét a kommunista diktatúrában. *„Nyújtson segítséget a belső ellenforradalmi erők leverésében a fegyveres erőknek. Biztosítsa és védje meg a pártházakai minden ellenséges támadással szemben. Minden időben álljon rendelkezésre, ha kell fegyverrel a Párt akaratának végrehajtásához.*

Segítse elő a politikai konszolidációt, és szervesen vegye ki részét a pártmunkából, a tömegek megnyeréséért, a párt tömegbefolyásának (a) szélesítéséért. Úgy dolgozzon a munkahelyén, hogy nyerje meg a munkások, és a parasztok szimpátiáját() és úgy tudjon lőni a fegyverrel, hogy a reakciós erőket eleve meggondolásra késztesse, hogy még egyszer kísérletezni merjen(ek) a munkás hatalom megdöntésére. (sic!)

Kettős feladata van tehát a Munkásőrségnek. A Párt tömeg befolyásának (sic!) szélesítése, és belső fegyveres karhatalmi feladat ellátása."

Az alapító kormányhatározatnál még nyíltabban fogalmazták meg az MSZMP-hez való viszonyukat, *„...ez a párt fegyveres ereje, amiből következik, hogy egyértelműen a Párt alá van rendelve. Ezt a munkásőröknek soha sem szabad elfelejteni egy percig semfo*[9t] A fentiek alapján tulajdonképpen egy „kommunista lovagrend” szerepet is szántak a testületnek. Jó harcos jói teljesít a munkahelyén, erkölcsös és még párt- és társadalmi munkát is végez az ideális munkásőr. Az más kérdés, hogy mindebből mi valósult meg a gyakorlatban.

Májusra annyival lett könnyebb a MOP dolga a létszámfeltöltcs terén, hogy nem kellett olyan sok akcióban, rendezvényen részt vennie a testületnek, mint korábban, így az év ötödik hónapjában már folyt a nyilvántartás kialakítása,[495] a Működési szabályzat[49*] kidolgozása, bár ez utóbbi csak 1957 decemberére nyerte el végleges formáját.[497] A MOP szervi határozványát már április végén elfogadták,[498] így valószínűleg a Munkásőrség szervi határozványát is ebben az időszakban véglegesíthették.[499] A szabályzatoknak a későbbiekben is voltak hiányosságai, így a HT 1957. július

•W4 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ö. e. Értékelő jelentés a Munkásőrségről, 1957. június.

[4,5] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ő. e. 1957. május 7-i MOP osztályvezetői értekezlet,

[49í] A Munkásör című lap első számában tudósított a dokumentum megjelenéséről. {*Munkásör*, 1958/1. sz. 1958. március)

[4,7] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. e. A Munkásőrség működési szabályzata, 1957. december 5.

[4”] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d 1. ő. e. A MOP szervi határozványa, 1957. április 17.

499 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1, ő, e. „A Munkásőrség szervi határozványa. Utasítás a Munkásőrség törzseinek a működésére”. Nincs dátum.

17-én arra utasította a MOP-ot, hogy augusztus 20-ig dolgozzák ki a íőszcr-javadalmazási, az utánpótlás ellátási, a fegyver- és lőszer-raktározási szabályzatokat. Össze kellett írni, hogy szakaszonként ki milyen fegyverrel rendelkezzen, illetve adott fegyverhez évente milyen célra mennyi lőszert fognak felhasználni?[00] Ugyanakkor a testületre vonatkozó szabályok is változtak. Módosították a 3075/1957. számú kormányhatározatot. A munkásőr a szolgálat ellátása közben a következő megkülönböztető jelzéseket viselhette. A nemzeti helyett vörös színű karszalagot, egyenruhát és jelvényt.[501] Emellett a Magyar Honvédelmi Szövetség központi, a budapesti, megyei, és Budapest kerületi ülésein a Munkásőrség mellett az MSZMP, a Partizán Szövetség, a KISZ egy-egy megbízottjának és a hadsereg egy ideirányitott emberének kellett reszt vennie, az alsóbb szintüekcn pedig a párt, a Munkásőrség és a KISZ egy-egy küldöttjének.[502] Rendezték a munkásőrök baleseti kártalanítását is.[505]

Lényeges kiemelni, hogy a HT utasítására júniusban felemelték a testület költségvetését.[504] Bár az előzetes tárgyalások során a Munkásőrség 108,1 millió forintot igényelt, végül 44,7 milliót adtak.[505] A költségvetési problémák mellett a HT július 26-i ülésen megállapították, hogy több politikai jellegű kérdés is van a Munkásőrséggel kapcsolatban. Ilyen volt a függetlenített apparátuson kívül még a létszám, a fegyverzet,

MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ö. e. Horváth Mihály HT titkár levele Halas Lajosnak, 1957. július 12.

MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. e. Az MFMPK 3238/1957. sz. határozata, 1957. június 8.

mg MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. o. e. MSZMP határozat az MHSZ ülések rendjéről, 1957. május 28.

M3 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ö. c.

504 MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-149 fólió, a Honvédelmi Tanács MT. Védelmi Troda okmányai, 1957. március 12.

5(15 Ebből 15,5 milliót személyi kiadásokra, anyagira 27,5 milliót, szolgáltatásra 1,2 milliót, egyéb költségre 0,5 milliót terveztek fordítani. Problémásnak látták a függetlenített állomány havi 3070 forintos átlagbérét, mivel a Néphadsereg tisztjeinél ez 2218, a rendőrtiszteknél pedig havi 2002 l't volt. Ettől függetlenül Apró Antal hozzájárult a munkásőr tisztek magasabb átlagbéréhez. Emellett évi 3 ezer Ft ruhatérítési pótlékot és 8290 Ft egyszeri egyenruhapenzt kaptak. Ugyanakkor az említett 44,7 millión felül 35 milliót tervezetek azokra az esetekre elkülöníteni, amikor a munkásőröket ki kell venni a munkából. Ilyenkor megkapták bérüket a vállalattól, viszont a ccgct kárpótolni kellett. A Honvédelmi Minisztérium térítésmentesen 43,4 millió forint értékben adott át fegyvert és egyéb felszereléseket, ezeken kívül Apró Antal még 160 db szovjet gyártmányú motorkerékpár beszerzéséhez is hozzájárult, de ehhez ekkor nem volt meg a megfelelő fedezet. (MNL OL XIX-A-2-q 4. d Antos István - Kiss Árpád: Az OT és a PM jelentése Kádár Jánosnak a Munkásőrség költségvetéséről és anyagi ellátásáról, 1957. június 12.) A Munkásőrség állományába átkerült tisztek bérét a HM és a BM finanszírozta március 15-éig, ami attól függött, hogy honnan kerültek át a testülethez. (MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e. Halas Lajos: jelentés az MSZMP PB-nek, 1957. augusztus 2.) A HT is magasnak tartotta a munkásőri függetlenített állomány bérét. (MNL OL XIX-A-2-q 4. d. A IIT észrevételei a Munkásőrség tervezett költségvetésével kapcsolatban, 1957. június 18.)

a szervezet, a felszerelés, és a Munkásőrség viszonya a többi fegyveres szervezethez is. Ugyanakkor a rendfokozatokkal, az egyenruha viselésével, a gépjárműhasználattal kapcsolatos kérdéseket is tisztázni kellett.[506] [507] Végül a HT azt a határozatot hozta, hogy a Munkásőrség költségvetését a párt elé kell vinni.[307] Ennek alapján Halas Lajos a költségvetés átdolgozásához kellő teendőket egy, a MOP tagjaiból álló bizottságnak adta ki.[508]

A fentiek mellett májusban a feltöltés befejezése is a lényeges feladatok közé tartozott. Ekkorra tisztázódott végleg az is, hogy a megyékbe és az egységekhez kiket nevezzenek ki parancsnokoknak, illetve a megyékbe parancsnokhelyettesnek.[509] [510] [511] Ugyanakkor papíron a keretet már sok helyen májusban feltöltötték, ami azért jelentett gondot, mivel a Munkásőrségbe több leszerelő karhatalmista is kérte az átvételét. Persze sokaknak még csak a jelentkezését fogadták el ekkor, többeknek nem volt ruházatuk vagy fegyverük. A legjobbnak tartott karhatalmistákat a megyei parancsnokságokhoz kérték át?[10]

Az országos szervezés a következőképen haladt. A fővárosban a tervezett kilencezer munkásőrből ekkorra 6800 lépett be, június 15-ig tervezeték a fővárosiakat felszerelni. Több helyen: a IV., X., XVII, XVIII, XX. és a XXII. kerületekben nem haladtak megfelelőképpen. Florek Gyula, a Budapesti Munkásőr Parancsnokság (BMP) parancsnokhelyettese szerint a helyi MSZMP IB-k nem megfelelő munkája miatt. Ellenben az I, III, VIII, IX, XIII, XIV, XIX. és a XXI. kerületekben befejezés előtt állt az állomány feltöltése, ezeken a helyeken ráadásul plusz egy századot szerettek volna felállítani, sőt, ezen kívül a MOP is szeretett volna kétszázadnyí riadótartalékot képezni. A szervezéssel kapcsolatban egyébként problémának látták, hogy a kinevezett parancsnokok katonai szakértelme nem volt megfelelő, és a rendőrség nem volt partner a fegyverek tárolásában. Ez utóbbi miatt öt kerület a pártházakban alakította ki a fegyverraklárát. Annak sem örültek, hogy öt kerületben a zászlóaljparancsnok MSZMP IB-tag is volt egyben, ugyanakkor nem mindenüti tartottak havonta zászlóaljgyüléseket. A megalakulást követően májusig a fővárosban 11 rendkívüli esemény történt.[5]”

506 MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-172 fólió. Münnich. Ferenc, Horváth Mihály vörgy.: A Honvédelmi Tanács 10/105/1957. számú határozata a Munkásőrség 1957. évi költségvetéséről, 1957. július 26.

507 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ö. e. „HT határozat a Munkásőrség 1957. évi költségvetéséről”

508 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. c.

509 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 8. ő. e. Szervezési, megalakulást tervek, 1957. május 4.

510 MNL OL. MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ő. e. 1957. május 7-i MOP osztályvezetői értekezlet

511 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Florek Gyula Budapesti parancsnokhelyettes jelentése Halas Lajosnak.

A túljelentkezésre hivatkozva május 13-án Florek Gyula tett javaslatot a budapesti egységek 1000 fős felemelésére.[512] Az I, III., VI., VIII, IX, XII, XIV, XVII, XIX. és a XX. kerület állományát cgy-cgy századdal, a XXI-ét pedig kettővel javasolta megtoldani. A csepeliekkel kapcsolatban azzal indokolta az emelést, hogy a Csepeli Vas- és Fémművek munkavállalóiból áll össze a meglévő hat század, így a többi gyáréból lehetne még szervezni további két századot. Az országos tartalék felállítását a Vasas és az Építők zászlóalj állományán kívül a következő kerületek egy-egy századnyi létszámából kívánta biztosítani: IV, Vili, IX, X, XI. és a XIII. A budapesti tartaléknak a IV, VII, VIII, XIX, XX. és a XXI. kerületek cgy-egy századát kívánták kijelölni.[513] Ugyanezen a napon tartottak a MOP-on egy osztályvezetői értekezletet, ezen is szó esett a Titkárságnak elküldendő létszámemelési javaslatról.[514]

Hzl követően kel nappal Halas Lajos a későbbi események szempontjából fontos levelet írt az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottságának, amelyben összefoglalta a testület eddigi tevékenységét. Beszámolt arról, hogy április 15-ig a területi- és az egységparanesnokságokat felállították, 27-ig 21 300 főt fegyvereztek fel. A Munkásőr

512 A fővárosban a következő volt a helyzet júniusban. 2176 fős hiányuk volt június elején. A „szociális összetételnek” ők is kiemelt szerepet tulajdonítottak, a zászlóaljtörzsek 75%-a munkás, a többi értelmiségi volt, 1806 fő volt közülük valamilyen pártfunkcionárius! A pártfunkcionáriusok száma országos szinten is magas volt, júniusban velük kapcsolatban az volt az álláspont, hogy aki vállalj a a munkásöri szolgálatot, az maradhat, aki leszerel közülük, azt lássák el önvédelmi fegyverrel. (MNL OL MÓR M-KS-295-1 1. d. 3. ő e. 1957. június 18-i MOP osztályvezetői értekezlet) A feltöltcsscl tehát voltak problémáik a fővárosiaknak. A kiképzés terén lövészetet, karhatalmi harcászatot hajtottak végre, és egy alkalommal volt riadó gyakorlat is, a riadótervek ekkorra készen voltak. Az állomány nagy részével, háromezer fővel tartalékot kellett képezniük. A pisztollyal való gyakorlat nekik sem ment, sőt, négy kerületben eddig nem is tartottak lövészetet! Gondot jelentett az is, hogy nem volt fcgyvcrmcstcrűk és kevés gépkocsi állt a rendelkezésükre. A legfontosabb objektumokat a rendőrséggel és a hadsereggel együtt védtek, a pártházakat csak a Munkásőrség biztosította. A fegyelmet megfelelőnek minősítették, de az adatokat nézve egyáltalán nem volt az. A hat fegyverbaleselből három halálos, ugyanennyi könnyű volt, illetve egy személy elvesztette a pisztolyát. Ugyanakkor javasolták a zászlóaljakhoz cgy-cgy technikai helyettes beállítását is. A kerületek közül kilenc fegyvereit ekkor a pártházakban őrizték, tízét a kerületi rendőrségen, míg a Vili., a IX. kerület, a Vasas és az Építők zászlóalj a saját székhazában. Nyolc kerület raktárát nem minősítettek megfelelőnek. (MNL Of. MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e. Florek Gyula budapesti parancsnokhelyettes jelentése a Budapesti Pártbizottságnak, 1957. június 4.)

313 MNL OL MOP M-KS-295-1 2, d. 9. ő. e. Florek Gyula budapesti parancsnokhelyettes javaslata Halas Lajosnak a budapesti létszám emelésére, 1957. május 13.

5)4 A nemet miliciá anyaga ebben az időszakban érkezett meg, ennek a lefordításáról cs a Magyarországra látogató ötfős küldöttségről is szót ejtettek. Emellett az aktuális politikai eseményekkel kapcsolatos leendőket is megvitatták, így a pártkongresszusra történő küldött választásokról, magáról a kongresszusról és a KV választásról is szó esett. A fegyverzeti osztályvezető, Frcy Andor rajonként cs szakaszonként egy-egy távcső rendszeresítését javasolta, és megemlítette, hogy a legtöbb helyen rossz a fegyverek tárolására használt helyiség. (MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ő. e. Osztályvezetői értekezlet, 1957. május 13.)

egységek elhelyezkedési vázlatát megküldték Vaszilij Kazakov hadseregtábornoknak,[515] a hadseregtől pedig 20 ezer ruhát kaptak kölcsön.[516]

Halas a beszámolójában a fővárosi létszám nagy részének megszervezéséről számolt be május I-jéig, láthattuk, jócskán túlzott. De ekkor már nem az 1000 fős létszámemelésről beszélt, amit korábban Florek Gyula javasolt, hanem arról, hogy 37 járásban[517] nem tudtak munkásőr egyseget felállítani, cs erre szükség lenne. Ugyanakkor külön sajtót kért még a testületnek. Megemlítette a pisztollyal való teljes ellátásnak a fontosságát is. Problémaként sorolta fel a Közlekedési és Postaügyi Minisztérium által kiutalt kocsik rossz állapotát, és a rendőrség erőszakos magatartását a milícistákkal szemben.[518] Ez a levél olyan szempontból mérföldkő volt a testület történetében, hogy az ebben megfogalmazott kérések a későbbiekben, ha lassan is, de megvalósultak.

A Budapesti helyzet mellett fontos a vidékiről is beszélni. Veszprémben, Győr-Moson-Sopronban, Vasban, Zalában cs Komárom-Esztergomban[519] a munkásőrök felvétele a következőképpen történt. A párttagok közül válogatták ki őket, egy felvételi kérdőívet kellett kitölteniük, amit a pártszerv vizsgált felül, majd a felvételt a megyei MSZMP IB hagyta jóvá. Ennek során a gyakori hibák a következők voltak. Pártonkivülit vettek fel, üzemört, légoltalmi parancsnokot vagy tűzoltót. A parancsnokok 70%-a hivatásos, a többi tartalékos tiszt volt korábban, még az alegységparancsnokok 80%-a tartalékos tiszt, 10%-a tiszthelyettes, a többi politikai munkás. A társszervekkel jó kapcsolataik voltak, a kiképzés a mezőgazdasági munkáktól is függött, az MSZMP ÍB-k a parancsnokokat rendszeresen beszámoltatták.[520] Komáromban a lassú fegyverellátásra panaszkodtak, kb. 60%-os volt a fegyverhiány, ugyanakkor sok falusinak több esetben 8-10 km-t kellett a kiképzésre gyalogolnia,

ín A szovjetek szerepéről a Munkásőrséggel kapcsolatban kevés adat áll rendelkezésünkre, de gyaníthatóan jelentős mértékben beleszóltak a szervezésbe. Halas Lajos egy, a PTO-n tartott értekezleten arról számolt be, hogy pár nappal korábban egész napos értekezleten volt a szovjet hadsereg parancsnokánál. *„Mikor fegyvert kértünk, az egyik tábornok közbeszólt, hogy fegyverünk nekünk nincs, a fegyver az Önöké. A másik azt mondta, hogy idáig sem tudták maguk megvédeni, hol a biztosíték?"* Ugyanakkor a szovjetekkel a fegyverszállítás során azt is közölni kellett, hogy ki és hol veszi át a fegyvert. (MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 1. ő. c.)

516 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ö. e. Halas Lajos levele az IB-nek, 1957. május 15.

517 Egyébként az ezzel kapcsolatos legelső terv már május 10-én napvilágot látott, ezt Palotás Ferenc készítette, és 39 598 fős létszám kialakítását javasolta, ezen felül 292 tisztét és 110 fő technikai személyzetét. (MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ö. e. „Javaslat a Munkásőrség létszámának a felemelésére”, 1957. május 10.)

518 MNL OL MOP M-KS-295-1 I. d. 4. ő. e. llalas Lajos levele az IB-nek, 1957. május 15.

5,9 Csak az említett megyékről kerültek elő adatok ebből az időszakból, valószínűleg azért, mivel a többiben nem végeztek ekkor ellenőrzést.

520 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Fekete János: Feljegyzés, 1957. június 24.

ráadásul több munkásőrt a jelentések szerint megfenyegettek, így kiléptek a testületből. Nem tetszett nekik az sem, hogy a pártfunkcionáriusok a rendőrségtől kapnak fegyvert cs nem a párttól.[521]

A keleti és „középső” megyék közül Bács-Kiskunnal, Békéssel, Szabolcs-Szatmár-Bcrcggel és Hajdú-Biharral kapcsolatban rendelkezünk adatokkal. Mindegyikben rendelkezésre állt a megfelelő létszám, de több lett volna a jelentkező. Problémát jelentett az egységek túlzott decentralizáltsága, így riadó esetén sok ideig tartott, amíg az állomány teljes létszámát készenlétbe lehetett helyezni. Egyedül Szabolcsban nem szervezték még meg a törzset,[522] itt ráadásul kevés volt a ruha és a fegyver is, sok volt a kiképzésekről az igazolatlan távolmaradás.[523] Békés megyében a járási egységek munkáját egy-egy brigád segítette. A társadalmi parancsnokok nagy része leszerelt vagy tartalékos tiszt volt. Ott voltak nagyobb fegyelmi problémák, ahol nem volt fegyver vagy túl sok volt a funkcionárius, ugyanis ők ritkábban vettek részt a kiképzéseken. A társszervezetekkel kevés konfliktusuk adódott.[524]

A különböző megyék munkájában voltak eltérések, de az mindegyikre jellemző volt, hogy a Munkásőrség, majd a megyei törzsek megalakulását követően a területi szervek segítették az alsóbb parancsnokságok munkáját a megalakítással kapcsolatban, amellyel általános probléma volt az is, hogy mindenütt sok funkcionárius került be a törzsbe. Meg kellett határozni az egységek elhelyezkedését, létszámát. Majd a szervezést elkezdeni a helyi MSZMP IB-kel együtt, ezt követően a fegyverrel történő ellátást cs a kiképzést, illetve a kiképzési tervek, nyilvántartások kidolgozását. Emellett a már ismertetett ünnepségekkel kapcsolatban vidéken is jelentős szerepe volt a Munkásőrségnek.[525] Összességében véve a törzsek munkájával a megyékben a következő problémái voltak a MOP-nak: a kapkodás jellemezte a tevékenységüket, sok helyen nem készítettek előzetes munkaterveket, a parancsnokok sok feladatot egyedül oldottak meg, aminek az lehetett az oka, hogy több alkalmatlan személy szolgált a törzsek társadalmi állományában. így javasolták a törzsekbe „magasabb szintű káderek” beosztását. A MOP viszont a következőkre utasította őket: a korábbi parancsok szerint működjenek, havi munkaterveket készítsenek, ami alapján kellett

521 MNI. OL. M-KS 288. f. Z30. cs. 6. ő. c. Molnár László Komárom-Esztergom megyei IB elnök és Bccr János, az Adminisztratív Osztály vezetőjének levele Czinege Lajosnak, 1957. május 29. Látható, hogy sok esetben, ha valamit el akartak érni, azt a munkásőr vezetők megkerülésével próbálták meg.

522 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Haland István: „Feljegyzés”, dátum nélkül.

523 MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 16. ő. e. Zajácz Jánosnak, a Szabolcs-Szalmár-Bereg megyei Pártbizottság Káderosztály vezetőjének, és Benke András megyei titkárnak a levele a PTO-ra, 1957. június 5.

524 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Haland István: Feljegyzés.

525 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Jelentés a Szervezési Osztály munkájáról.

szeptember 1-jétől a munkájukat folytatniuk. Augusztus 15-éig a MOP-ra be kellett küldeniük a harcérték-jelentcscket.[526] A későbbiekben sem javult a helyzet, így a MOP szeptemberben ellenőrzéseket tartott a megyékben.[527]

Utasították a területi parancsnokságokat, hogy minden egységet egy-egy mártírhalált halt kommunistáról kell elnevezni.[526] *„Lehetőleg a járásban, vagy megyében született, vagy mártírhalált halt elvtársak közül tegyenek javaslatot* ”™ A várpalotai munkásőr zászlóalj külön MSZMP Titkársági engedélyt kert azért, hogy egy Fjodor nevű szovjet őrnagyról nevezhesse el magát, amit meg is kaptak.[530] A névadási ceremóniák és az egységek részére történő zászlóadományozások pontosan megtervezett ünnepélyes keretek között zajlottak, amelyeknek a célja a Munkásőrség népszerűsítése, reklámozása volt.[531] Az ünnepségeket sok helyen sporteseménnyel, táncmu-

52“ MNL OL MOP M-KS-295-1 I. d. 1. ő. e. Összefoglaló a megyei munkásör parancsnokságok törzsmunkájáról, 1957. július 29.

522 Ennek során a MOP ellenőrző bizottságokat küldött ki szeptember 10. és december 22-e között. Két csoportot szerveztek, egy megyét hat nap alatt akartak „átvilágítani". Ennek során a megye cs az alárendelt egységek törzseit ellenőrizték. A bizottságokban a MOP osztályinak a beosztottjai vettek részt három-három fővel. A bizottságoknak a lövészeteket is ellenőrizniük kellett, ugyanakkor a következőket vizsgálniuk: milyen a kapcsolat a párt- és a társszervekkel, riadóterv ellenőrzése, törzsmunka értékelése, rendkívüli események, kiképzési anyagok, fegyver, gépjármű megléte és állapota, nyilvántartások vezetése. A vizsgálat eredményéről a helyi pártszerveket is értesítették. (MNL OL MOP M-KS-295-1 I. d. 1. ő. e. Utasítás a Munkásőrség Országos Parancsnokságának ellenőrző bizottságai részére, 1957. szeptember 7.)

52S A következő nevek már foglaltak voltak: Asztalos János, Bokányi Dezső, Hámán Kató, dr. Hamburger Jenő, Lakatos Péter, Lalinka Sándor, Mező Imre, Mosolygó Antal, Radnóczi József, Ságvári Endre, Schneff József, Soltész Mihály, Szalvay Mihály, Szamuely Tibor, Tóthfalusi Sándor, Turner Kálmán, Varga Gábor, Zalka Máté, Gőgös Ignác, Schönhcrz Zoltán, Csébi József, Nagy István. (MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ö. *e.* Összefoglaló a megyei munkásőr parancsnokságok lörzsmunkájáról, 1957. július 29.)

529 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ö. Összefoglaló a megyei munkásőr parancsnokságok törzsmunkájáról, 1957. július 29.

530 MNL OL M-KS 288. f. 7. cs. 14. ö. e. Az MSZMP Titkárság 1957. szeptember 20-i határozata

531 A Budai Járási Munkásör Parancsnokság például egyszerre tartotta a zászlóátadási és névadói ünnepséget. Igen grandiózus tervet készítettek ezzel kapcsolatban, a tervezéshez egy bizottságot is felállítottak, amelyben a járási és budakeszi pártbizottság és tanács, a rendőrség, a KISZ, a Népfront, a Partizán Szövetség egy-egy képviselője és a Hadtörténeti Intézet parancsnokhelyettese is részt vett. A rendezvényre 400 meghívót küldtek szét, a meghívottakat egy bizottság fogadta, közülük 75 főnek egy 80 m^2-es tribünt építettek. Az érdeklődőket a járás községeiből tehergépkocsikkal szállították a helyszínre. Az ünnepség területét előzőleg elrendezték. Az ünnepségen a zászlóavatás során minden fontosabb szerv feltűzte a zászlóra a szalagját, ekkor a légierő gépei virágot szórtak a helyszínre. Majd a névadóról, Sziklai Sándorról egy szobrot avattak fel. Ennek során az emlékmű előtt a hozzátartozók, mögöttük „V” alakban munkásőrök helyezkedtek el. Ezt követően Sziklai Sándor házáig zenekarral és a zászlóval vonultak fel a munkásőrök, ahol egy emléktáblát lcplezetek le. A rendezvényt egy ebéddel zárták 15 órakor. Természetesen megfelelő propagandáról is gondoskodtak. (MNL OL MOP M-KS-295-1 3. d. 12. ö. e. „A Budai Járási

latsággal kötötték egybe, több esetben egy magas rangú pártvezetőt is meghívtak szónoknak.* [532]

Az országos szervezési helyzet terén júniusban sikerült befejezni a Munkásőrség létszámának a feltöltését, sőt, háromezer fővel túl is lépték azt.[533] Azonban ellentmondásosak az adatok, hiszen más források szerint szeptemberre haladták csak meg a 31 ezer fős létszámot,[534] a júniusi 29 200 fő lehetett.[535] A szervezeti kereteket az alegységekig kialakították, 68 zászlóaljat és 72 önálló századot fegyvereztek fel, a hiány az egyes egységeknél, alegységeknél lévőkből adódhatott, amelynek az oka a magas fluktuáció volt. Az állomány kétharmadát látták el június elejéig ruházattal és fegyverrel,[536] így a terv, hogy a pártértekezletig készen legyenek, nem valósult meg.[537]

Annak ellenére, hogy az eredeti terveket sem teljesítették, július 9-én újabb létszámemelési javaslattal álltak elő, ebben 41 ezer fővel, és 291 fős függetlenített állománnyal számoltak,[53”] majd egy július 30-án készült tervben már 43 ezer fősét terveztek. A létszám emelését több tényezővel is indokolták. Egyrészt sok helyen túllépték a tervezettet, másrészt pedig sok karhatalmistát[539] [540] nem tudtak volna e nélkül felvenni a testületbe,[54"] ráadásul sok egység alegységét egymástól távolabb lévő tele-

Parancsnokság tervezete a zászló és névadó ünnepségre”) Nem találtam arra adatot, hogy a tervezet végül milyen formában valósult meg.

532 MNL OL MOP M-KS-295-1 3. cl. 12. ö. e.

533 MNL OL MOP M-KS-295-1 I . d. 1. ő, e. Értékelő jelentés a Munkásőrségről, 1957. június. Mivel ez valószínűleg a felsőbb szerveknek készült, így kozmetikázták az adatokat, aminek az lehetett az oka, hogy a testület létszámának a 40 ezer fősre emelése már ekkor felvetődött.

53,1 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 6. ö. c. Kimutatás a Munkásőrség szeptemberi létszámáról.

535 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 6. ő. e. Kimutatás a Munkásőrség júniusi létszámáról.

536 Halas Lajos 1957. június 1-cn a HT-nck írott levelében a következő fegyvereket kérte. 14 lóó db TT pisztolyt, 6542 db PPS géppisztolyt, 3644 db karabélyt, 94 db golyószórót, 144 db géppuskát. Ebben a mennyiségben az előző ütemből elmaradt fegyverek is benne voltak. (MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. c.)

537 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. e. Értékelő jelentés a Munkásőrségről, 1957. június

538 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e. Halas Lajos: „Javaslat a Munkásőrség fejlesztésére”, 1957. július 9.

5,9 Az Adminisztratív Osztály a következő határozatot hozta: akiket a karhatalomból leszereltek, és a későbbiekben várható volt, hogy társadalmi állományú nuinkásőrök lesznek, a fegyvereiket megtarthatták. (MNL OL MOP M-KS-295-1 I. d. 4. ö. e.)

540 Még októberben Nógrád megyében is gondot okozott, hogy több karhatalmista nem tudott belépni a Munkásőrségbe, de megtartotta a pisztolyát, amelyet ekkor el akarlak venni tőlük. 1 (alas Lajos Kádár Jánosnak írott levelében azt kérte, hogy tarthassák meg ezek az emberek a fegyvereiket, mivel korábban Darázs István tartalékos százados alatt szolgáltak. Darázs volt a megyei karhatalmi század parancsnoka, később munkásör lett. (MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ö. c. Halas Lajos levele Kádár Jánosnak, 1957. október 25.; Berki Mihály: *Pufajká.sok...* 96-100. o.) Veszprém megyében korábban 92 fő volt, vagy leszerelő karhatalmista kapott a rendőrségtől fegyverviselési

püléseken tudták csak felállítani. 135 önálló egység és 263 kötelékben lévő és önálló század volt, a fejlesztést követően 177-re, illetve 342-re nőtt volna a számuk. Mindez természetesen plusz költségekkel járt, hiszen több törzset kellett szervezni, illetve a rádióhálózatot is több helyen kellett volna létrehozni. A 218 fős függetlenített állomány mellé 74 fő, és három fő szervezési tartalék beállítását tervezték. A társadalmi állomány augusztus elején 30 853 fő volt, más adat szerint viszont 29 200.[541] Ezen felül meg 12 647 főnyi állomány rendszeresítését és 559 főnyi szervezési tartalék képzését szerették volna elérni, emellett a 2, típusú 13 megyében egy-egy anyagi tiszt beállítását is. A 37 járásban egy-egy egységnyi, ezen felül 10 nagyobbnál egy századnyi emelést akartak. Mindemellett az országos parancsnokságra is állományba szerettek volna venni kilenc új beosztottat, többek között négy lapszerkesztőt?[42] így összesen 43 500 fővé nőtt volna a testület, ezen belül 152 technikai és 296 főnyi függetlenített állománnyal.[543]

Mindez természetesen a fegyverzet darabszámának a növelését is jelentette, ezen felül a fegyverekből 1,5%-os cscrckcszlct kialakítását is szerettek volna elérni. Mindennek a megvalósítását év végéig, ütemezés nélkül kérték.[544] [545] Mindezt az MSZMP-ben sokallták, így a dokumentum hátoldalára a következő szöveget írták ceruzával: *„ /. megérteni, hogy a legszükségesebb emelést tudjuk végrehajtani, mert a POL. BIZ. (Politikai Bizottság - kiegészítés a szerzőtől) meghatározta, hogy minden járásban legyen ö. mör. (önálló munkásőr - kiegészítés a szerzőtől) egység. Ezen kívül meg kell nézni, hogy elér-e mindegyik egy szd-ot. (századot - kiegészítés a szerzőtől.) Iía nem, ö (önálló - kiegészítés a szerzőtől.) szakasz. 1. pontosan rögzíteni kell, hogy hol mennyi volt a karhatalmisták száma, akik még nincsenek felvéve.'™* Az instrukciók alapján augusztus 9-ére átdolgozták a tervezetet, e szerint a létszám „csak” 40 ezer fős lett volna, a MOP szervezetében nem terveztek jelentősebb változtatást.[546]

Augusztus 13-án jelentést tett a MOP a PB-nek a testületről,[547] majd a következő napon benyújtották azt a javaslatot, amelynek a július 30-i képezte az alapját. A lét-

engedélyt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e. Bagyinszki János őrgy. megbízott parancsnokjelentése, 1957. szeptember 11.

541 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 6. ő. e. Júliusi kimutatás, 1957. augusztus 10.

542 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4 ő. c. Halas Lajos javaslata a Munkásőrség létszámának az emelésére, 1957. július 30.

543 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e. Léts2ámeinelési terv, 1957. július 30.

544 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. <1. 4. ő. e. Halas Lajos javaslata a Munkásőrség létszámának az emelésére, 1957. július 30.

545 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e. Létszámemelési terv, 1957. július 30.

546 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e. Létszámemelési terv, 1957. augusztus 9.

547 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e. Halas Lajos jelentése a Munkásőrség helyzetéről a PB-nek, 1957. augusztus 13.

számnövelés indokai között ekkor már azt is felsorolták, hogy több „gazdaságilag fontos” helyen nem tudnak megfelelő számú egységet felállítani. Kiemelték, hogy a létszámot stabilizálni akarják. A MOP Anyagi és Fegyverzeti Osztály állományának az emelését tervezték, cs létre akarták hozni a Tájékoztatási Osztályt is, a Budapesti Munkásőr Parancsnokságnak alárendelve pedig egy énekkart.[548] A létszám emeléséhez kapcsolódott a MOP egy másik elképzelése is. Háború esetére a „külső ellenséggel” szembeni védelemmel kapcsolatos munkásőri feladatokat tisztázni akarták, és azt elérni, hogy háborúban többen a Munkásőrségnél szolgáljanak.[549] Hasonló rendszer működött az NDK-ban is, de Magyarországon részletesen ezt csak a későbbiekben dolgozták ki.

A javaslatot követően sokáig nem foglalkoztak a Munkásőrséggel. Valószínűleg azért, mivel a hadsereggel kapcsolatos, 1958-1960 közötti szervezési ütemet kellett kimunkálni. A pártszervek a későbbiekben a Munkásőrség 40 ezer főre történő emelését tartották megfelelőnek, amit ekkor még nem szerettek volna megvalósítani. *„Az említett veszélyeket különösen az októberi-novemberi időszakban való végrehajtás növelné. A múlt évi októberi események egyik tanulsága a hadseregnél elkövetett hasonló szervezési hibák. Nem véletlen, hogy az ellenforradalmi elemek a hadsereg átszervezésének időszakában támadtakfegyveresen.* ”[5’°] - hangzott az indoklás. Valóban, a forradalom egyik sikerének az oka a hadsereg 1956-os átszervezése volt.[551] Bár 1957 októberében nem kellett Kádáréknak attól tartaniuk, hogy egy újabb megmozdulás tör ki, így nem is az ettől való félelem lehetett az oka az időhúzásnak, hanem egész egyszerűen az, hogy a kulisszák mögött a Munkásőrséggel kapcsolatban másfajta terveket is szövögettek az MSZMP KB PTO részéről, mivel szerették volna a testületet jobban az ellenőrzésük alá vonni. Ennek a tervnek az egyes elemei már októberben megjelentek,[552] de a milícia strukturális átszervezésének a kidolgozott rendszerével csak november 5-én álltak elő, ekkor egyébként

[34,1] A szállítóeszközök számát többek között 451 db riasztási tehergépkocsival akarták emelni. (MNI. OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e. Halas Lajos: „Javaslat a Munkásőrség létszámának a felemelésére”, 1957. augusztus 14.: MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e. „A szervezési módosítások és létszámkihatások összesítése”, Nincs szerző, sem dátum.)

[549] MNL OL MOP M-KS-295-1 I. d. 4. ö. e. Halas Lajos jelentése a Munkásőrség helyzetéről a PB-nek, 1957. augusztus 13.

[550] MNL OL MOP M-KS-295-1 I. d. 4. ö. e. Halas Lajos észrevételei a Munkásőrség átszervezésével kapcsolatos javaslatokhoz, 1957. október 19.

[531] Zsitnyányi Ildikó: *A Magyar Néphadsereg karhatalmi célú alkalmazása az 1956-os forradalom kezdetén In. Trezor 2. A Történeti Hivatal évkönyve 2000-2001*, szerk. Gyarmati György, Történeti Hivatal, Budapest, 2002, 257-265. o.

[352] MNL OL MOP M-KS-295-1 I. d. 4. ö. e. Halas Lajos észrevételei a Munkásőrség átszervezésével kapcsolatos javaslatokhoz, 1957. október 19.

támogatták a 40 ezer főre történő emelést, de csehszlovák mintára a KB osztály alá akarták rendelni.[553] A PTO és a Munkásőrség vitájáról egy külön fejezetben lesz majd szó.

Közben más is történt. A testület népszerűsítése céljából felvetődött egy hetilap kiadása. Ezt a PTO és az Agitációs-Propaganda Osztály is támogatta, végül az MSZMP Titkárság egy havilap indítását hagyta jóvá, ugyanakkor felhívták a többi fegyveres szervezet lapjainak a szerkesztőit, hogy a Munkásőrség népszerűsítése céljából rendszeresen közöljenek cikkeket a milíciáról.[554] Végül a propagandamunka elvégzésére a MOP-on megalakították a Tájékoztatási Osztályt, ahol négy újságírói beosztást rendszeresítettek.[555] * A lap 1958 márciusában indult Munkásőr címen.

A létszámemelés kérdését november 26-ára halasztották, erről a PB a következő határozatot fogadta el: *„A munkásőrség (sic!) létszámát fokozatosan lehet 40 ezerre felemelni. Ezen belül biztosítani kell, hogy valamennyi járásban önálló munkásőr egység legyen. Ezzel párhuzamosan meg kell vizsgálni a függetlenített állomány csökkentésének lehetőségét.”*™’ Emellett az állományról, fegyverzetről és a kiképzésről is hoztak határozatokat.

Ezt követően egy újabb, részletes tervezet kidolgozása vette kezdetét, amelyben pontosan 40 ezer főre alakították a testület létszámát. Ezen belül 270 fő függetlenített, 129 technikai, 37 953 társadalmi munkásőri státuszt állapítottak meg. A szervezési tartalékkal - ami 1632 fő volt alakult ki ez a létszám, amit december 5-én hagyott jóvá Kádár János.[557] A hivatalosan meglévő 31 178 fős létszámot 8822-vel kellett kiegészíteni, de ennél már ekkor valamivel több volt, novemberben 31 636, decemberben 31 660 fő.[558] Ennek alapján december 18-ára készítettek egy megalakulás! tervet az átszervezéssel kapcsolatban, amelyben azt határozták meg, hogy az újonnan felállítandó egységek hány századból álljanak, illetve a régiek milyen alegységekkel egészüljenek ki. Több egységben is rádiós rajt rendszeresítettek, és azt is

553 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ö. e. Sándor József: „Jelentés a Politikai Bizottságnak a Munkásőrség helyzetéről, cs javaslat a további feladatokra”, 1957. szeptember 5.

554 MNL OL M-KS 288. f. 7. cs. 14. ö. e. Az MSZMP Titkárság 1957. szeptember 20-i határozata.

Si5 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e. Halas Lajos: „Javaslat a Munkásőrség létszámának a felemelésére”, 1957. augusztus 14. MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e. „A szervezési módosítások és letszámkihatások összesítése”

556 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e, „Jelentés a munkásőrség (sic!) helyzetéről és javaslat a további feladatokra c. napirendben hozott PB határozat, 1957. november 26.

557 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 8. ő. e. Halas Lajos: „(A) Munkásőrség szervezésének létszámkihatása” 1957. december 5.; MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ő. e. Ennek eredetiét Palotás Ferenc készítette.

555 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 8. ő. e. Halas Lajos: „(A) Munkásőrség szervezésének létszámkihatása” 1957. december 5. MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 6. ő. c. Novemberi és decemberi országos létszámkimutatások.

meghatározták, hogy milyen fegyverzettel rendelkezzenek. Az énekkarnak szánt állományából végül a MOP biztosító századát szervezték meg, a tényleges átalakítást 1958 januárjától tervezték végrehajtani.[559] Az új járási parancsnokokat a tartalékosok és a volt karhatalmisták közül kellett kiválogatni, cs személyesen be kellett mutatni őket a járási parancsnokságon. Ha nem volt erre megfelelő személy, de volt a helyszínen kiutalható lakás, akkor az országos parancsnokság tett javaslatot a kinevezésükre.[5611] Az állomány változásait a 2. számú melléklet is mutatja.

A megszervezéssel összefüggésben még szólnunk kell arról, ami 1957-ben még kevésbé, de a későbbiekben egyre inkább fontossá vált: a társszervezetekkel való viszonyról. Kezdetben, mivel sok vezető jött a karhatalomból, a fennállásukig jó volt velük a Munkásőrség kapcsolata. A megszállók részéről történő segítségnyújtásért a későbbiekben is hálásak voltak. „*A szervező munkában (sic!) felmerüli nehézségeinket a kezdeti időtől fogva a legnagyobb megértéssel és segílőkészséggel kezelték a szovjet elvtársak, ezért elvtársi segítségért erről a helyről is köszönetét kell nekik mondani.* ”[551] Ezzel szemben a rendőrséggel való viszony a saját bevallásuk szerint sem volt megfelelő. „*A Rendőrség részéről kezdetben volt jónéhány (sic!) olyan jelenség, ami arra mutatott, hogy a kisebb beosztású rendőr tisztek és rendőr személyzet (sic!) nem nézte jó szemmel a Munkásőrség megjelenését.* ”[562] A későbbiekben azt rótták fel nekik, hogy a milíciának segedrendőri[563] szerepet szánnak, ugyanakkor önkritikusan elismerlek saját hibájukat is: „*A súrlódásokban szerepe van az országos parancsnokság túlzott önállósodási és különállást törekvéseinek.”*[564] Ugyanakkor súlyosabb esetek is előfordultak. Volt, hogy a rendőrség jogtalanul vett el munkásőri igazolványt, vagy bekisért, megvert munkásőrt. A tettlegesség vagy durvaság viszont a munkásőrök részéről is gyakran előfordult. 1957. július 20-án a XII. kerületi munkásőrök clcslövészctrc mentek, a rendőrség igazoltatta a gépkocsi oszlopot, majd ezt követően a rendőr és a zászlóaljparancsnok egymást rágalmazó leveleket írogatott.[565] A helyzet megoldásának kulcsát a fővárosban a következőkben látták: „*A viszony rendezése céljából mi szükségesnek tartanánk, hogy a budapesti rendőr-*

MNL ÜL MOP M-KS-295-1 2. d. 8. ő. e. Palotás Ferenc: „Megalakulás! terv a Munkásőrség átszervezésének végrehajtására” (MOP Szervezési Osztály) 1957. december 18. Halas Lajos jóváhagyta.

560 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 6. ő. e. Káldor Gyula közlése a megyei parancsnokságoknak, 1957. december 24.

561 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. c. Értékelő jelentés a Munkásőrségről, 1957. június. Uo.

561 A műnk ás őrök járőröztek, igazoltattak a rendőrökkel. Ez a 60-as évektől bevett gyakorlattá vált.

564 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ö. e. Jelentés a P l O-nak a Munkásőrség helyzetéről és javaslat a további feladatokra, 1957. szeptember 24.

MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e.

főkapitány szerezzen érvényt annak a parancsának, amelyben megparancsolja, hogyha a munkásőrrel kapcsolatban történik valami rendellenesség, akkor a munkásőr ügyét az Országos- illetve a Budapesti Parancsnoksággal közösen vizsgálják ki. És ne engedje meg azt, hogy a munkásőrt, pártfunkcionáriust ok nélkül egyes rendőrök üssenek, verjenek, vagy úgy kezeljék (őket), mintha ellenforradalmárok lennének. ”[56ü]

A rendőrség mellett a hadsereggel ugyan jobb volt, de nem felhőtlen a viszony. *„Tapasztalhatók olyan jelenségek is, hogy a rendőrséget és a honvédséget nem tartják teljesen megbízható erőnek. Ha ilyen nézetekkel szemben a pártszervek fellépnek, a munkásőrség (sic!) tagjai részéről gyakran nemtetszésüket nyilvánítják, és úgy tartják, hogy ezek opportunisták, nem a párt politikájának megfelelően dolgoznak. "*[56?]

Látható, hogy nem volt könnyű a Munkásőrség felállítása 1957-ben, hiszen a különböző fegyveres szervezetek tagjai közötti viszony sem volt megfelelő. A toborzás és a szervezés mellett lényeges beszélni a testület fegyverzetéről és anyagi ellátottságáról is.

4. 1.3. Fegyverzet, anyagi ellátottság

1957 második felében a fegyverzettel kapcsolatban három lényeges dolgot szükséges kiemelni. Elsődlegesen az volt a legfontosabb, hogy a felfegyverezést befejezzék. E mellett a MOP részéről igyekeztek a már említett április 19-i párthatározatot korrigálni, vagyis mindenkit el akartak látni pisztollyal, ami sikerült is. A harmadik szempont pedig az volt az év második részében, hogy az említett létszámemelés mellett további fegyverzettel lássák el az állományt, illetve ágyúkkal szereljék fel a testületet. A létszámemeléshez és a fegyverzettel való ellátáshoz tartozott az is, hogy májusban 3200 karhatalmistát szereltek le, akik a polgári életben folytatták tovább a pályafutásukat, de e mellett sokan beléptek a Munkásőrségbe is. Nekik a fegyverüket le kellett (volna) adniuk, de a párt hadseregénél nem tudtak számukra fegyvert biztosítani, így Czinege Lajos azt javasolta, hogy vihessék a már meglévőket magukkal. Ő egyébként Révész Gézával is egyeztetett, aki viszont azt akarta, hogy adják le a fegyvert, mivel a Munkásőrségnek június 15-én a HM úgyis szállít. Czinege ezt viszont nem támogatta.[568]

5M, MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e. Florek Gyula budapesti parancsnokhelyettes jelentése a Budapesti Pártbizottságnak, 1957. június 4.

[567] MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. ló. ő. e. Sándor József: „Feljegyzés a Munkásőrség helyzetéről néhány megyében” 1957. november 5. Vagy; Feljegyzés a munkásőrségről a megyei pártbizottságok jelentései alapján (Uo.)

[568] MNL OL M-KS 288. f. 30. cs. ó. ő. e. Czinege Lajos javaslata a Titkársághoz, 1957. május 15.

A milíciánál a következőképpen akarták a helyzetet megoldani: *„Tudomásunk van arról, hogy egyes megszűnő karhatalmi alakulatok tagjai teljes fegyverzettel át kívánnak lépni a területileg illetékes munkásőr állományba. Ez természetesen csak akkor lehetséges, ha Pártunk és a Kormány az általunk javasolt szervezési módosításokat jóváhagyja és a munkásőrség (sic!) jelenlegi létszámát felemeli. Mindaddig, míg ez nem történik meg, a karhatalomból átvett fegyverzetet nem vesszük központi nyilvántartásba és nem is számolunk vele.*

A Honvédség egyéb szerveitől, továbbá fegyver elkobzásokból (sic!) és más úton szerzett fegyverzeti felszerelések felkutatása folyamatban van, ennek elvégzésére határidőt nem tudunk megállapítani. A munkásőrség (sic!) teljes fegyverzettel való ellátásának megtörténte után /: beleértve a szükséges cserekészletet is:/ a többletként mutatkozó fegyverzetet az alárendelt munkásőrségektől bevonjuk és a Honvédség rendelkezésére bocsátjuk. ”[569 *] Tehát a Munkásőrségnél voltak „szerzett fegyverek” is!

Mindez nem volt elég, Halas Lajos szeretett volna minden munkásörnek pisztolyt biztosítani, így a MOP-on kiderítették, hogy a táborfalvi tüzér laktanyában 50 ezer darab maroklőfegyvert tárolnak. Halas Lajos levelet írt az MSZMP Titkárságának, és kérte az összes munkásőr számára pisztoly rendszeresítését *„...lehetőség volna minden munkásért pisztollyal ellátni, valamint azért, mert a vidéki munkásőr alakulatok ezzel a rendszerrel lényegében le vannak (sic) fegyverezve és ez demoralizálólag hat a munkásőrség (sic!) személyi állományára/) javaslom az eredetileg jóváhagyott fegyverzettel ellátni minden munkáson.’*[*™] Emellett a személyi biztonságot is megemlítette a fegyverosztással kapcsolatban.[571] Az országos parancsnok június 21-én is készített erről egy javaslatot, eszerint a pártszervezetek, a PTO, az Adminisztratív Osztály cs természetesen a Munkásőrség támogatta, hogy minden milicista maroklőfegyverrel legyen ellátva, Révész Géza azonban ezt továbbra is ellenezte.[572] Ezzel a kérdéssel július 5-én foglalkozott a Titkárság,[573] de Halas javasla-

[569] MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. e. Krcy Andor levele a HM Fegyverzeti Csoportfőnökségének, 1957. május 21.

[57C] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e. Halas Lajos levele az MSZMP Titkárságának, 1957. május 11.

[511] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d 4 ő. e. Halas Lajos levele a? MSZMP Titkárságának, 1957. május 16-i változat.

MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 35. ö. e. Javaslat a Politikai Bizottságnak, 1957. június 21.

[5,3] Július 1-jén 2976 db T1 pisztolyt kértek, ezeket az áprilisi határozatnak megfelelőn a rajparancsnokoktól felfelé számolták. (MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. e. Frey Andor levele a HM Fegyverzeti Csoportfőnökségére, 1957. július 1.) A következő napon Halas Lajos a HT-tól kérte ugyanezt a mennyiségű fegyvert, de 3126 darabot szeretett volna kapni. (MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ö. e. Halas Lajos levele a IJT-hoz, 1957. július 2.) Pisztolyból végül 2400 darabot kaptak. (MNL. 01. MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ö. e. 2/1212. sz. utalvány, 1957. július 4.)

tát nem fogadták cl, hanem továbbküldték a PB-hez.[574] A Politikai Bizottság július 16-án tárgyalta az ügyet. Végül az a határozat született, hogy a kint lévő TT pisztolyokat a hadseregnek vissza kell szolgáltatni, de a munkásőrök, ha akarnak, 6,35 mm űrméretű fegyvert vásárolhatnak maguknak, és erre engedélyt is fognak kapni.[575] Később felmerült, hogy a Csehszlovákiából szállítandó Zbrojovka márkájú fegyverből a testület is kapna.[576]

Ezt követően a Lámpagyártól is kértek ajánlatot, ők 7,65 mm-es Walter, vagy 6,35 mm-es, meg nem nevezett típusú pisztoly gyártását ajánlották fel. 1958 negyedik negyedévétől két év alatt 50 ezer darabot tudtak volna készíteni. Az előbbi ára 397, utóbbié 300 Ft lett volna.[577] Valószínűleg a kései határidő miatt ez nem felelhetett meg, igy szeptemberben továbbra is a csehszlovák márkát preferálták, 11 878 darabra lett volna ebből szükség.[578] Végül a Titkárság november 8-án engedélyezte a Zbrojovkák szétosztását, Budapesten 2000-et, vidéken 8000-et akartak a meglévő 10 000-ből szétosztani, a későbbiekben 1000 darabos tartalék képzését tervezték. A munkásőröknek egy hónap alatt akartak fegyvertartási engedélyt adni, 100 forintért meg is vehették a pisztolyokat. Ezeket politikai, vagy személyi okból lehetett tőlük visszavenni.[579] A fegyvereket egyébként előbb, október 16-ától már elkezdték szétosztani, a számukat a munkásőri igazolványba be kellett írni, és nyilvántartást vezettek róluk.[580] Nem sokkal később azonban kiderült, hogy a típusnak háromféle gyártási hibája is van, így a Külkereskedelmi Minisztériumot kérték, hogy intézkedjék az ügyben.[58'] Ugyanakkor novemberben a kapott fegyverek darabszámának megfelelő TT pisztolyt szeretett volna visszakérni a hadsereg, mivel azokat csak kölcsönadta, de Halas a kevés fegyverre hivatkozva megtagadta mindezt![582] 1 957

[574] MNL OL M-KS 288. f. 7. cs. 9. Ö. e. „Javaslat a Munkásőrség felfegyverezésével kapcsolatban" A forrás a következő gyűjteményben is napvilágot látott: MSZMP V. 27. o.)

[5,1] MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 35 ő. e. Az MSZMP PB 1957. július 16-i határozata MNL OL MOP M-KS-295-1 I d. 4. ő. e. Halas Lajos jelentése a Munkásőrség helyzetéről az MSZMP Ptí-nek, 1957 augusztus 13.

[577] MNLOL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. c. A Lámpagyár főmérnökének ajánlata a MOP-nak, 1957. szeptember 11.

[578] MNL OL MOP M-KS-295-1 I d. 4. ő. e. Halas Lajos jelentése a Munkásőrség helyzetéről a PTO-ra, 1957. szeptember 24.
MSZMP V, 249. o.

sso MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. c. Frcy Andor intézkedése, 1957. október 16.

[581] MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. c. Jegyzőkönyv a Zbrojovka típusú maroklőfegyver hibáiról 1957. október 21.; Frey Andor levele a Külkereskedelmi Minisztériumba, 1957. október 23. MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ö. e. 1957. december 11-én a Középgépipari Készletező Vállalat speciális raktárában 5 ezer db Zbrojovka pisztoly volt, amelyet a MOP át is vett. Jegyzőkönyv, 1957. december II.

[587] MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ö. e. Bereczki Imre mk. őrgy. MN Fegyverzeti Csoportfőnökség levele Halas Lajosnak, 1957. november 19.

novemberében közel 35 ezer db pisztolya volt a testületnek, tehát bőven jutott mindenkinek a korábbi határozatok ellenére is.[5*3]

Pisztoly mellett a többi fegyverzettel kapcsolatos beszerzés a következőképpen alakult. Június elején még jelentős hiány volt. így július 1-jcn 6539 db PPS géppisztolyt, 3568 db karabélyt, 93 db golyószórót, és 144 db géppuskát, és ezekhez való lőszert is kertek a HM Fegyverzeti Csoportfőnökségétől.[583] [584] A következő napon Halas Lajos a HT-tól kérte ugyanezt a mennyiségű fegyvert,[585] amit július 4-én meg is kaptak, sőt, 24 720 db kézigránátot is szállítottak nekik.[586] Kiképzési lőszerrel sokáig nem rendelkezetek, a karhatalmiból viszont 1,8-as javadalmazásuk volt, ezt használták tél a kiképzés során is.[587] [*] Ugyanakkor a fegyverek nyilvántartásával jelentős gondok adódtak, ezért az egységeknek betűjelzés és szám szerinti leltárt kellett készíteni a készletükben lévő különböző típusokról, ezeket a MOP Fegyverzeti és Technikai Osztályára július 20-áig kellett jelenteni, így azokat az is, amelyeket máshonnan szereztek, például a karhatalomtól.[538]

Szeptember 23-án számoltak be a fegyverzet mennyiségéről, de itt taktikusan csupán a HM-től kapottakat tüntettek fel: 19 530 db pisztoly, 20 934 db PPS géppisztoly, 10 344 db karabély, 314 db DP golyószóró, 310 db Gorjunov géppuska. Emellett Frey Andor arról tájékoztatta még a HM-et, hogy a más szervezetektől kapott és a szerzett fegyverzet nyilvántartásba vétele meg folyik.[589] A Munkásőrség időhúzása a náluk lévő tényleges mennyiségének jelentéséről nyilvánvaló volt, hiszen október 2-án állítottak fel egy háromtagú bizottságot ennek a felmérésére, a munkát az év végéig kellett befejezniük.[590]

583 MNL OL MOP M-KS-295-1 12. d. 18. ő. e. Frey Andor: Jelentés (lalas Lajosnak az 1957. évi fegyverleltárról, 1958. január 14.

584 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ö. e. Frey Andor levele a HM Fegyverzeti Csoportfőnökségére, 1957. július 1.

583 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. c. Halas Lajos levele a HT-hoz, 1957. július 2.

386 MNL 0.1, MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ö. e. 2/1212. sz. utalvány, 1957. július 4.

587 A hosszú ideig való tárolásra légmentesen zárt csomagokban kérte a lőszert. (MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ö. e. Halas Lajos levele Révész Gézának, 1957. október 12.)

388 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ö. e, Frey Andor utasítása, 1957. július 3.

589 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ö. e. Frey Andor levele a HM Fegyverzeti Csoportfőnökségére, 1957. szeptember 23.

390 MNL OL MOP M-KS-295-1 1 d. 2. ő. e. Halas Lajos 0219. sz. parancsa. Azt, hogy a talált fegyverekhez igencsak ragaszkodott a Munkásőrség, az az eset is bizonyítja, amikor a solymárvölgyi erdőnél a III. kerületi egység tagjai hét dobtáras géppisztolyt, egy puskát, két kézigránátot cs lőszert találtak, amit be is jelentettek a rendőrségre, de a fegyvereket a rendőrök kérésére sem voltak hajlandóak átadni. így ők Frey Andor fegyverzeti osztályvezetőnek írtak egy levelet, amelyben az igazságügyminiszter rendeletére hivatkoztak, amely szerint a kétes eredetű fegyvereket a rendőrségre be kell vinni. (MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. e. Postzel ler Magdolna r. fhdgy. és Kecskés József r. őrnagy BM Anyagi és Technikai főo. vcz. h. levele Frey Andornak, 1957. december 10.) A fegyvereket végül megtarthatták. (MNL OL MOP M-KS-295-1 12. d. 18. ő. e.)

Nem csak a beszerzés, hanem a karbantartás és javítás is nehezen ment, így a megyei parancsnokságokon egy takarítói helyett egy fegyvermesteri beosztást rendszeresíttek.[591] A javításuk a belügyi szervezeteknél is gondot okozott, hiszen a forradalom alatt nekik is sok ment tönkre, ugyanakkor anyag- és szakemberhiánynyal is küzdöttek.[592] Ráadásul a Munkásőrség fegyverraktárai sem voltak minden esetben megfelelőek, nemkülönben a rendőrségé. Mindez szintén növelte a javításokkal kapcsolatos kiadásokat. A párthadsereg 477 raktárából augusztus 27-én 130 volt a rendőrségnél, amelyből 34 nem volt megfelelő, vagy nem lehetett biztonságosan őrizni, vizes, stb. volt![593]

Ugyanakkor 1957 végén tüzérségi fegyverzetet terveztek rendszeresíteni a Munkásőrségnél, amit a következő évben meg is kaptak. A honvédelmi miniszter november 19-én 150 db második kategóriájú, 45 mm-es páncéltörő ágyút, a hozzá tartozó lőszerrel és lövegtélszereléssel, ajánlott fel a Munkásőrségnek,[594] amit el is fogadtak, de a rossz állapotban lévők megjavítását kértek. Lényeges, hogy Halas ezzel a kérésével együtt tagadta meg a fent említett pisztolyok visszaszolgáltatását![595]

A fegyverek mellett a híradás terén is siralmas volt a helyzet. A megyei szervezetek közül tizenhárommal volt a MOP-nak összeköttetése „K”, vagyis közigazgatási, tizennéggyel pedig BM vonalon (is). A budapesti kerületekkel városi és „K”-vonal biztosította a kapcsolatot. A rádióhálózat kiépítése még ekkor gyermekcipőben járt. Tlyen módon a járási parancsnokságokig létezett ügyeleti szolgálat, elvileg a MOP mindenről tudott, ami az országban történt.[596] Szeptemberre a területi szervekhez beállítandó rádióparancsnokokat is kiképezték. Az összeköttetést a MOP és a területi szervek között R-30-as rádióval, a Budapesti Parancsnokság és a kerületiek között „telefonszert! kis rádióval” tervezték kiépíteni.[597]

A fegyverzet és a híradás mellett az egyenruha kérdése volt az, amelyet 1957-ben sürgősen meg kellett oldaniuk, ami nyárra sikerült is. Mivel a Munkásőrség elkülö-

5W MNL OL MOP M-K.S-295-1 1. d. 2. ő. e. Halas Lajos 0142. sz. parancsa, 1957. július 4.

592 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. e. Kecskés József r. őrnagy BM Anyagi cs Technikai főo. vcz. helyettesnek a levele Frey Andornak, 1957. augusztus 22.

553 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. e. Frey Andor jelentése a Munkásőrség tégyverraktárairól, 1957. augusztus 27.

594 MNJ- 01. MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. e. Bereezki Imre mk. őrgy. MN Fegyverzeti Csoportfőnökség levele Halas Lajosnak, 1957. november 19.; MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d.21. ő.e. Halas Lajos válaszlevele Bereezki Imre mk. őrnagynak, 1957. december 11.

s* MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. e. Halas Lajos válaszlevele Bereezki Imre mk. őrnagynak, 1957. december 11.

596 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. c. Szekeres István: „Jelentés a kiképzési osztály végzett munkájáról" dátum nélkül

59? MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e. Halas Lajos levele az MSZMP Titkárságnak, 1957. szeptember 4.

nített költscgvctcsscl, önállóan gazdálkodott, így a néphadseregnél egyébként rendszeresített anyagokat is külön szerezte be. Mivel a hadseregnek termelő gyárak a terven felül nem vállaltak termelést, így a Munkásőrség 100%-os, tiszta gyapjúszövetet vásárolt, és ebből csináltatott ruhát. Ezért a két szervezet közötti ruhakülönbség feltűnő volt, ami feszültségeket generált. Sokatmondó adat, hogy a Munkásőrségnél így a ruhanorma 1957-ben egy tisztnek 11 ezer forintnál nagyobb volt, ezzel szemben a hadseregnél ennek csupán a felél tette ki.[5,R]

4.1. 4. A személyi állomány összetétele, kiképzése és a rendkívüli események a megszervezést követően

A szervezeti és az anyagi feltételek kialakítása mellett lényeges azt is megvizsgálni, hogy kik és miért jelentkeztek a testületbe, illetve a hatalom mi alapján szelektált közöttük. A legérdekesebb számunkra ilyen szempontból a testület vezetése.

A tiszti állományon belül június 10-ig 216 fő volt a függetlenített állomány létszáma. Mint azt láthattuk, igen gyenge szakmai munkát végeztek, aminek a legfőbb oka az összetételükben keresendő. Közülük korábban 89 fő, 41% volt tiszt, 121 fő, 56% tartalékos tiszt,[598] [599] hárman, 1,5% tiszthelyettesek, ugyanennyi személy semmilyen tiszti iskolát nem végzett. Katonai akadémiát 36 fő, 17%,[600] tiszti iskolát 63 fő, 30%, tartalékos tiszti taniblyamot 50 fő, 23,1% végzett, a Belügyminisztériumtól átkerült személyekről nincs adat.[601] E végzettségekkel kapcsolatban meg kell említeni, hogy az 50-es években, különösen az alsóbb szintű katonai iskolák színvonala nem volt kielégítő, aminek több oka is volt.[602] Mindezt a munkásőri függetlenített állomány egyéb adatai is alátámasztják, hiszen elemi iskolát 89 fő, 40%,[603] közép-

598 MNL OT. XIX-A-98 1. d. 1-172 fólió Ikker Antal ezd. MNÍ1F hadtáptörzsparanesnok jelentése Révész Gézának a Munkásőrség tisztjeinek ruházati ellátásáról, 1957. július *26.*

599 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ö. e. Más adat 220 főt említve 59%-ról beszél. Értékelő jelentés a Munkásőrségről, 1957. június

20% volt a 60-as évek elején ez az arány az MN tisztjei között. (Szani Ferenc: *A Magyar Néphadsereg...* 39. o.)

«»' MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10 ő. e. Káldor Gyula: „Kimutatás a Munkásőrség állományába kinevezett 216 főtől”, 1957. június 10.

Egyrészt a régi tiszti gárdát minél előbb le akarták cserélni, másrészt a hadseregben nem a szakmai alkalmasság, stb., hanem apárthüség és a „megfelelő származás” volt a lényeg. Harmadrészt pedig a hadsereg erőltetett ütemű fejlesztése során, az 50-es évek elején, rövid idő alatt a korábbinál is több tisztre volt szükség. A következő adat jól tükrözi az állapotokat. 1952-ben a tisztikar 60%-a hat vagy nyolc osztállyal, és néhány hónapos tanfolyammal rendelkezett. (Csendes László: *Hadseregtörténet...* 29—62.)

90s Mayer Péter egykori MOP pártbizottsági titkár közlése szerint az elemi és az általános iskolai végzettséggel szerepeltek a statisztikákban azok is, akik szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkeztek. (Kiss Dávid interjúja Maycr Péterrel)

iskolát 120 fő, 58%, főiskolát 7 fő, 2% végzett.[604] E mellett a korszakban fontosnak tartották még a pártiskolai képzést is. Különböző, három és öt hónap közötti időtartamú pártiskolát 31 fő, egyévest négy fő, ennél többet két fő végzett, a többiek nem részesültek ilyenben.

Az MSZMP praetorianus gárdájának fennállása során mindig nagy gondot fordított az állomány eredeti foglalkozás szerinti összetételének az alakítására. A 216 fő közül 154 volt „munkás", 70%, 42 fő „paraszt", 20%, hat fő értelmiségi, 3%, egyéb kategóriába pedig 14 fő, 7% tartozott. A párthüségnek ezen kívül másfajta statisztikai mutatói is léteztek, A „felszabadulás" előtt 30 fő, 14% volt párttag. 1945-1948 között 150-en (69%) léptek be a kommunista pártba, 1953-ig pedig 36 fő, 17%. Tehát minden hivatásos munkásőrtiszt a párt tagja is volt egyben! Összesen 11 fő, 5,1%-uk volt igazolt partizán.[605]

A korabeli „humánerőforrás-politikában" a beosztott életkora is fontos szerepet játszott. A függetlenített állományból 24 30 éves 51 fő, 23% volt, 30-40 év közötti 112 fő, 53%, 40-50 közötti 46 fő, 21%, 50 évesnél csak heten voltak idősebbek, 3%. Az állomány többsége egyébként a karhatalomból került a testülethez, 154-en (55%)[606] a hadseregben szolgáltak,[607] és korábban további 85 fő volt az MN tagja, 31%,[608] állami és pártfunkcionárius 40 fő, 14%. A tisztek közül 11 volt korábban ÁVH-s, egyébként maga Halas Lajos is.[609] Persze kérdéses, hogy kit számolt a statisztika ÁVH-snak.

A hivatásos állománnyal kapcsolatban fontos kiemelni, hogy másképp képzelték cl a feladataikat, mint a más fegyveres szervezeteknél szolgáló tisztekét. *„A munkás-*

604 Összehasonlításképpen 1960-ban az MN tisztjeinek 17%-a volt érettségizett, vagy felsőfokú polgári végzettségű (Szani Ferenc: *A Magyar Néphadsereg...* 39. o.)

605 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ő. e. Káldor Gyula: „Kimutatás a Munkásőrség állományába kinevezett 216 főről", 1957. június 10.

6°6 Egy nem sokkal később keletkezett jelentés 71%-ot említ. (MNL OI. MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. c. Értékelő jelentés a Munkásőrségről, 1957. június)

607 A hadseregből a Munkásőrséghez került tisztek helyzetének a rendezése júliusban is téma volt. (MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-172 fólió Ikker Antal ezd. MNHF hadtáplörzsparancsnok jelentése Révész Gézának a Munkásőrség tisztjeinek ruházati ellátásáról, 1957. július 26.) De csak novemberben döntöttek róla. Döntöttek a Munkásőrségnél levő „katonai és belügyi specialistákról" is, vagyis a függetlenített állomány jelentős részéről, őket a testület állományába sorolták és munkásör-egyenruhát kellett viselniük. (MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. c MSZMP PB 1957. november 26-i határozata: Jelentés a munkásőrség (sic!) helyzetéről és javaslat a további feladatokra c. napirendben. MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ö. Halas Lajos: Javaslat a Munkásőrség átszervezésével kapcsolatos javaslatokhoz, 1957. október 19.)

608 17 megyében lett olyan személy a parancsnok, aki korábban a hadseregben szolgált. (MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e. Káldor Gyula: Kiegészítés a PTO feljegyzéséhez, 1957. szeptember 2.)

605 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ő. e. Káldor Gyula: „Kimutatás a Munkásőrség állományába kinevezett 216 főröl", 1957. június 10. MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 10. ő. e.

őrség hivatásos tisztikarának tagjaiból épp ezért a politikai megbízhatóságon kívül megjelelő elméleti és gyakorlati szakismereteket kell megkövetelni. Ez a szakismeret a munkásőrség (sic!) katonai irányításához szükséges ismereteken kívül a pártszervezésben való jártasságot is feltételezi, mert az önként, társadalmi munkában vállalt munkásőri szolgálat kifogástalan ellátásának biztosítása sokkal nagyobb türelmet és gondos szervező, illetve politikai nevelőmunkát követel meg a parancsnokoktól. " Halas Lajos javasolta a tisztekről szóló törvény kiegészítését úgy, hogy a munkásőr-tiszteknek a jogai egyezzenek meg a hadseregnél szolgálókéval, ugyanakkor az alegységparancsnokoknál a rendfokozat bevezetését indítványozta.[610] így a PB 1957. november 26-án utasítást adott arra, hogy dolgozzák ki ez utóbbiak rendszerét. Ugyanakkor a következő határozat született; *„A Politikai Bizottság ismét leszögezi, hogy a munkásőrségnek (sic!) szorosan a párt irányítása alatt kell működnie. Ennek érdekében úgy határoz, hogy általános érvényű parancsol csak abban az esetben lehet kiadni, ha a megjelelő pártszerv első titkára azt jóváhagyta. "*[611]

A nem hivatásos állományról csak későbbi időszakból állnak rendelkezésre hasonló statisztikák. Ennek az lehet az oka, hogy kezdetben nem az összetételükre koncentráltak, hanem arra, hogy meglegyen a tervezett létszám. Arról, hogy sok esetben kik kerültek a testületbe, a rendkívüli események kapcsán esik majd szó. De statisztikák hiányában is választ kell adnunk arra, hogy miért léphettek be sokan a Munkásőrségbe. A kezdeti időszakban a testület majdnem minden tagja egyben párttag is volt. Azt is fontos megjegyezni, hogy viszonylag hamar sikerült felállítani a milíciát. Tehát minden bizonnyal jelentős volt azoknak a száma, akik továbbra is hittek a rendszerben, készek lettek volna meghalni érte. Pontos azt is megjegyezni, hogy igazán nagy lendületet a szervezés csak március 15. után kapott, tehát akkor, amikor az emberek kezdték felfogni, hogy bizonytalan ideig ebben a rendszerben kell élniük és boldogulniuk. A belépőknek tehát volt egy olyan része is, aki karriervágyból, vagy esetleg félelemből, mivel a forradalom alatt tettek valamilyen jelentéktelenebb dolgot, lépett be a párt hadseregébe. Ne felejtsük el, hogy sokaknak a munkahelyük, a megélhetésük lehetett veszélyben, de a belépések mozgatórugóit ez kevésbé jellemezhette.

A Szabad Európa rádiónál a következőképpen jellemezték a testület állományát: *„Tagjainakkorát nem lehet meghatározni, egyaránt részlvesznek (sic!) benne öregek*

[610] MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 16. ö. e. Halas Lajos jelentése a PB-nek a Munkásőrség helyzetéről és további feladatairól Vagy: MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ö. e.

[611] MNL OL MOP M-KS-295-1 I. d. 4. ő. Az MSZMP PB 1957. november 26-1 határozata. Jelentés a munkásőrség (sic!) helyzetéről cs javaslat a további feladatokra c. napirendben, MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. Halas Lajos: Javaslat a Munkásőrség átszervezésével kapcsolatos javaslatokhoz, 1957. október 19.

és fiatalok, elég sok közülük volt DISZ-tag, (Dolgozók Ifjúsági Szervezete - kiegészítés a szerzőtől.) *megbízhatóságuk nagyon kétes, sokan azért mennek a szervezetbe, hogy a racionalizálás során el ne veszítsék állásukat. Voltak olyan üzemek, ahol huzakodtak a belépéstől, itt társaik sorsolással döntötték el, hogy ki lépjen be közülük a szervezetbe. Jelentős a száma azoknak is, akik azért léptek be, hogy ezúton fegyverhez jussanak.'^* A Szabad Európa Rádiónak küldött információk egyike arról számol be, hogy a szabadságharcosoknak is sikerült pár embert bejuttatniuk[613] a Munkásőrségbe?[14] 25 ezer fősre becsülték a létszámukat, a Csepeliekkel kapcsolatban leírták, hogy szerintük csak 30%-uk megbízható, és 7-8 ezer forintot[615] kaptak a fizetésük mellett.[616]

Az állomány összetételével kapcsolatban voltak eléggé abszurd esetek is. Májusban gyakorlatilag sok helyen kiválogatták a munkásőröket, így sok jelentkezőnek nem jutott hely, ezért többen levelet írtak a felsőbb pártvezetőknek, és kértek a közbenjárásukat. E levelek többnyire a MOP-on kötöttek ki. Ilyen kérelmet írt például Rácz Sándor Püspökladányból is, egyenesen Marosán Györgynek. Ö, saját bevallása szerint már 1919-ben a Vörös Hadseregben futár volt, így harcolt a románok ellen is, ezt követően minden vasárnap a csendőrőrsön kellett jelentkeznie. 1945 után több tisztséget is betöltött, volt RG-parancsnok, szakszervezeti és párttitkár. A forradalom alatt a pártvezetőkre vigyázott.[617] De még érdekesebb Halas Lajosnak Münnich Ferenchez írott levele, amelyben arról tájékoztatta az akkor első miniszterhelyettesként is funkcionáló pártvezetőt, hogy Szolnokon egy fiatalkorú jelentkezését elutasították, de külön engedélyt adtak neki, hogy részt vehessen apjával a kiképzésen. A levél következő része még ennél is elképcsztőbb volt: *„A többi fiatalkorúnak is hasonló módon biztosítjuk a kiképzésben való részvételt, családtagjaikkal együtt,*

Central European University (CEU) HU OSA 300-40-3 42. d. IX-06 128 c

[613] Ettől a Munkásőrségnél is tartottak: *„Az ellenség elleni politikai harcnak van még egy másik eléggé komoly oldala. Az ellenség kétség kívül felismerte a munkásőrség (sic!) felállításának jelentőségét, és ismerte az ő módszerüket minden bizonnyal igyekezni fognak beépíteni úgy a munkásőrség (sic!) zászlóaljaiba, mint az Országos Parancsnokságra is a befolyásuk alatt álló elemeket, esetleg ügynökeiket. Maga az a tény, hogy a Párt és a proletárdiktatúra szempontjából ilyen fontos szerv jött létre elengedhetetlenül szükségessé teszi, hogy az Országos-Budapesti parancsnokságnál legyen, vagy politikai elhárító csoport, vagy személy, aki a politikai elhárítást végezné ”* (MNL OL MOP M-KS-295-1 1. ti. 4. ö. e. Florek Gyula budapesti parancsnokhelyettes jelentése a Budapesti Pártbizottságnak, 1957. június 4.) Arról nem kerület elő adat, hogy dolgozoll-e ilyen beosztásban valaki a parancsnokságon.

[M] *CEU* HU OSA 300-40-3 42. d. IX-6459 a '57.

[6,3] Az ’56-os ügyekben halálos ítéleteket kihirdető bírák nem kaptak ilyen összegeket, ez túl soknak tűnik jelen esetben, (www.neb.hu)

«« CEU HU OSA 300-40-3 42. d. 12-9-5-57 , CEU HU OSA 300-40-3 42. d. 1-17477/01/1-58.

[6’7] MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Rácz János levele Marosán Györgynek.

és erre számukra lőszert is biztosítunk. ”[6,í] Más esetben egy nő küldte el a levelét a Magyar Rádióba, amelyben azt írta, hogy munkásör szeretne lenni, de férje, aki már a testület tagja volt ekkor, próbálkozásait rendre meghiúsította.[61 * * * 619] Olyan jelentkező is akadt, aki korábban katonatiszt volt, majd egészségi állapota miatt leszerelték, fizikai munkát nem bírt végezni, de a várpalotai zászlóalj parancsnok helyettesi tisztét szerette volna megkapni![620] A keszthelyi járási munkásőrparancsnok halálát követően pedig egy volt tapolcai karhatalmista tiszt pályázott a helyére.[621]

Az összetételre, gondolkodásmódra rávilágít az is, bogy milyen volt az állomány hangulata. A budapesti munkásőrök a politikai helyzetről is kifejtették véleményüket. Kifogásolták, hogy szerintük olyan személyek kerültek magas funkciókba, akik a forradalom alatt passzívak voltak, vagy „ellenségesen viselkedtek”, különösen a IV., XII., XIV., XX. cs a XXII. kerületben említettek ilyen eseteket. A testület vezetőinek a szélsőségesen balos álláspontja tetten érhető abban is, ahogy beosztottjaik hangulatát interpretálták feletteseiknek. *„El vannak telve gyűlölettel és megvetéssel Nagy Imre és Losonczy(-)féle árulókkal szembe(n) és ugyanakkor mélységesen fájlalják és bosszankodnak, hogy a magas funkciókban lévő kompromittált ellenséges elemeket még megtűrik, sőt egyesek ott folytatják, ahol abbahagyták az október-novemberi napokban. Emiatt elég gyakran konkrét személyek megnevezésével hozzák ki. a dolgokat, j???)”*[622]

1957 második felében az állomány mellett annak kiképzésről is szót kell ejteni, ami a személyi kvalitások következtében igen vontatottan haladt. Kezdetben a legfontosabb az volt, hogy a munkásőrök megtanulják a fegyvereiket kezelni, a későbbiekben a karhatalmi harcászaton belül a helységharc oktatása, vagyis annak a gyakorlása, hogy egy városban hogyan lehet legyőzni egy esetleges rendszerellenes megmozdulást, is előtérbe került. Fontos megemlíteni, hogy sokáig a testület felkészítése kapcsán olyan feladatok voltak lényegesek, mintha egy újabb 56-os forradalom elfojtására készülnének. Ennek során is a budapesti események képezték a mintát. A kiképzéseken történő megjelenés 85-90%-os volt, a fegyelemmel jelentős problémák voltak, hiszen öt hónap alatt 10 haláleset történt, ebből egy gyilkosság, négy öngyilkosság, öt fegyverbaleset és öt „lősebesülés” is volt, tehát a lövészet oktatását továbbra sem sikerült megfelelően megoldaniuk.[623]

61S MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e. Halas Lajos levele Miinnieh Ferencnek, 1957. május13.
Cl9 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e. J. V. levele Halas Lajosnak, 1957. május 30.
ö" MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9.6. e.
621 Uo.
622 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. c. Florck Gyula budapesti parancsnokhelyettes jelentése a Budapesti Pártbizottságnak, 1957. június 4.
623 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. l.ő. e. Értékelő jelentés a Műnk ás őrségről, 1957. június.

1957-bcn a pisztolyt kivéve a többi fegyverrel - saját értékelésük szerint megfelelően tudtak lőni, és valamelyest megismerték a kezelésüket is.[624] A valós helyzetet a következő idézet is jól illusztrálja: *„A pisztoly lövészetet (sic!) úgy hajtották végre, mint a honvédségnél a miniszteri szemlénél. Nem találják el a céltáblát. ”* így a következő megoldást ajánlották, ami persze túlságosan időigényes volt: *Egyenként kell foglalkozni az elvtársakkal. Némely helyen a kiképzési időn túl gyakorolják a lövészetet. Sok olyan munkásőr van, aki még nem lőtt soha. ”* A lövészettel kapcsolatos problémákat lőtérépítésekkel igyekeztek megoldani, egy alkalommal egyébként egy bölcsőde mellett tervezték lőtér kialakítását![625] A fentiek mellett az. egészségügyi, alaki, harcászati képzésbe is belekóstoltak. Az. ismeretek elsajátítását idővel az oktatólábiák és a célanyag megléte is segítette.[626] A kiképzés javítására ebben az időszakban táborokat szerveztek.

A november 26-i PB-határozat, mint már említettem, a létszám 40 ezer fősre emelése mellett foglalt állást, mivel valamennyi járásban létre akartak hozni egységet, viszont a függetlenített állomány csökkentésének a lehetőségeit is vizsgálták. Ugyanakkor a kiképzési ütem lassításáról is döntöttek azért, hogy a munkásőrök a „napi politikai munkában is részt vehessenek”. Az eredeti elképzeléssel szemben, amely azt tartalmazta, hogy a munkásőrök év végéig tanulják meg kezelni a fegyvereiket, arról döntöttek, hogy ezt csak 1958 közepéig kell megtenni. A kiképzési időt a heti két óra helyett havi kétszer négy órára ütemezték át, és a MOP-nak háromlépcsős riasztási tervet kellett kidolgoznia.[627]

A Munkásőrség kezdeti harcértékére, és az állomány összetételére 1957 második részében jól rávilágítanak a rendkívüli események is. Ezek száma az év második felében is jelentős maradt, bár a pártszervezeteknek ennek javulásáról beszéltek, a megoldást a „politikai megelőző munkában” és a fegyelmi ítéletek kiszabásában látták. Továbbra is a verekedés, illetve a pisztolyclhagyás volt jelentős.[628] Az utób-

624 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Szekeres István: „Jelentés a kiképzési osztály végzett munkájáról”. Nincs dátum.

625 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 3. ö. e. 1957. június 18-i MOP osztályvezetői értekezlet. Laáb Antal hozzászólása.

Mh MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Szekeres István: „Jelentés a kiképzési osztály végzett munkájáról”. Nincs dátum.

627 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő Az MSZMP PB 1957. november 26-i határozata. Jelentés a munkásőrség (sic!) helyzetéről és javaslat a további feladatokra c. napirendben.; MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. Halas Lajos: Javaslat a Munkásőrség átszervezésével kapcsolatos javaslatokhoz, 1957. október 19.

628 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d, 4. ő. e. Jelentés a PTO-nak a Munkásőrség helyzetéről és javaslat a további feladatokra, 1957. szeptember 24.

biért egyébként a hadseregben hadbíróság elé állítás járt, így augusztus végén ez a Munkásőrségnél is felvetődött.[629]

Azt, hogy júniustól más feladatokra is jutott ideje a testületnek a szervezés mellett, és a fegyvereket is sikerült kiosztani, az is bizonyítja, hogy a rendkívüli eseményekkel kapcsolatban több részletes feljegyzés áll a rendelkezésünkre. A Munkásőrségnél egyébként a következőképpen definiálták ekkor ezt a fogalmat: *„A rendkívüli esemény a Munkásőrség életétől és tevékenységétől eltérő, az egységek fegyelmi helyzetéi befolyásoló cselekmény. ”* A következő konkrét eseteket sorolták ide: igazolvány, vagy fegyver elvesztése, tömeges parancsmegtagadás, fegyverbaleset, halál, hanyag őrzés következtében bekövetkező kár, összetűzés más fegyveres szervezet beosztottjával, kémkedés, hivatali hatalommal való visszaélés, titkos anyag elvesztése, 1000 forintnál nagyobb értékű kár. Ezeket a területi parancsnokságoknak azonnal jelenteni kellett, ők pedig a MOP-ot tájékoztatták ilyen esetben.[630]

Azért, hogy az akkori állapotokról átfogó képet kaphassunk, érdemes egy pár esettel részletesebben is foglalkozni. Békés megyében a következő történt *„... aug. 1-én tartottak lövészetet. P. munkásőr utána hazavitte a pisztolyát és a géppisztolyát a lakására és bezárta a szekrénybe betárazott állapotban. Nevezett 8-án munkába ment. Fia, barátjával /:13 éves:/N. P.-vel bementek a lakásba és a szekrényt kinyitották. P.jia a géppisztolyt ráfogta N-re és meghúzta a ravaszt. A géppisztoly sorozatra volt állítva, azonban gyenge volt a rugó és csak egy lövés ment ki belőle. 2./ Az eset következménye: N. P. azonnal meghalt.”*[63'] Más alkalommal egy munkásőrnő, a férje kérésére otthon hagyta a fegyverét, aki egy virágállványra helyezte és töltött állapotban letakarta. A későbbiekben két gyermekük megtalálta, az egyik kiürítette, de nem teljesen. Majd játék közben a pisztoly elsült, és az egyik testvér meghalt.[632] Mivel a gyermek ki tudta venni a tárat, ezért feltételezhető, hogy a szülők erre megtanították.

De történtek ennél még súlyosabb esetek is, Fejér megyében ráadásul a hivatásos állomány egy tagja kezdett ámokfutásba. *„N. F. ö. szd. pk. (önálló századparancsnok - kiég. a szerzőtől.) ittas állapotban motorkerékpárjával bort ment venni a... présházba, ott pisztolyával kényszerítette R-t, hogy adja olcsóbban a bort. Erőszakoskodásával ezt is elérte, majd bement az italboltba, ahol két nővel tovább mulatott. Közben egy polgári személyt felpofozott. Éjfél után, miután motorját nem tudta beindítani, pisztolylövésekkel kényszeríttette a mentőautót megállásra, hogy húzassák be.* Más esetben egy századparancsnok-helyettes többször kezdeményezte polgári

[629] MNL OL MOP M-KS-295-1 1 d l ő. e. MOP osztályvezetői értekezlet, 1957. augusztus 26.
63° MNL OL MOP M-K.S-295-1 1. d. 5. ő. e. „Eljárás a rendkívüli eseményekkel kapcsolatban”, 1957. május.
MNL OL MOP M-KS-295-1 421. d. 1. ö. e.
Uo.

személyek brutális összeveretését, egy alkalommal egy kétgyermekes asszonyon nemi erőszakot követett el. Róla tudjuk, hogy csak a Munkásőrségből és az MSZMP-ből zárták ki, de jogi úton nem ítélték el![633]

Volt olyan eset is, amikor már a szovjeteknek is elege lett a törvénytelenségekből. *„P. L. munkásőr, Cegléden egy mulatóhelyen szórakozott. Ott volt egy illető, aki szidta a demokráciát, ezért P. mő. (munkásőr) figyelmeztette az illetőt, hogy hagyja abba a rágalmazást, a figyelmeztetésre az illető felugrott, P. munkásőrt pofon ütötte, erre P. pisztolyával hármat a levegőbe lőtt. Az esetnél jelen volt egy szovjet tiszt, aki felszólította P-t, hogy adja át a fegyverét. P. nem adta át, mire a szovjet kapitány P. kezét hátracsavarta, közben a pisztoly elsült és P-t eltalálta."* A munkásőr egy óra múlva meghalt, majd maguk a szovjetek is követelték az ügy kivizsgálását.[634]

Máskor is egy munkásőr viselkedett bűnözőként. A következő eset a XI. kerületben történt, 1957. szeptember 19-én. *„A Bp. ... sz. alatti lakásból előállították Cs. M. ... munkásört, aki a fenti helyen lakó B. 1-hez erőszakosan hatolt be, s ott botrányosan viselkedett. CS. M. az intézkedést végző elvtársakra ráfogta a csőre töltött pisztolyát, amelyet csak erőszak útján lehetett tőle elvenni."*

Olyan is volt. aki Borsod-Abaúj-Zemplén megyében akcióhős módjára próbált viselkedni. *„Szeptember 30. Őrizetbe vettékL. L. ... bányamunkás munkásőrt,...Ittas állapotban bement a munkásőrség (sic!) örszobájára, és ott az ágyra lefeküdt, majd a szolgálatos M. I. munkásőr az ajtót rázárta() és a szobából eltávozott. Közben L. felébredtQ és mivel nem tudta az ajtót kinyitni, egy sorozatlövést adott le a bezárt ajtóra. A folyosón elhaladó S. L. ... lakost (sic!) hasbalőtte, (sic!) a sérültet súlyos állapotba(n) a kórházba szállították. Az ügyben a vizsgálatot bevezették, (sic!)"* [635]

A következő esemény Veszprém megyében történt. *„Kerteskő -Csikótelepen[636] f hó 6.-án szüreti bált rendeztek, erre meghívták a munkásőrség (sic!) szakaszparancsnokát és kb. 10-11 munkásőrt, akik felfegyverezve mentek el a szüreti bálra. A munkásőrök egy fiatalembert bekísértek a számukra kijelölt szobába, mert viselkedéséből arra következtetettek, hogy nála pisztoly van. (sic!) Később azonban kiderült, hogy vizipisztoly (sic!) volt nála() és ennek ellenére a munkásőrök tettleg bántalmazták. Erre az ottlévő (sic!) tömeg, kb. 250 fő, megtámadták a munkásőröket. A támadás elhárítására riasztólövést adtak le. Az egyik munkásőr túl korán húzta meg a billentyűt felfelé emelés közbenQ és az előtte álló munkásőrt eltalálta. Sérülése nem életveszélyes. A tömeg ezután szétoszlott. A nyomozás és az eset tiszlázásafolya-*

633 Uo.
«-> Uo.
635 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 5. ö. e. Garamvölgyi Vilmos országos rendőrkapitány: Összesítés 1957. szeptember 1-dcccmber 16. Munkásőrség általi rendkívüli eseményekről.
Híres lótenyésztő hely.

maiban van. Az esetet jelentették a Munkásőrség Parancsnokságának."^1 Mindebből látható, a kádári hatalom emberei nem értették még ezt az ártatlan tréfát sem.

„Bűn és bűnhődés" Olyan munkásör is akadt, aki idegileg nem volt teljesen kiegyensúlyozott, így egy alkalommal Budafok külvárosában egy csőre töltött fegyverrel sétált, két lakó bekísérte a rendőrségre, ahol elmondta, hogy fél, mivel az ÁVH-nál szolgált, és a németek kitelepítésében is részt vett, így sok az ellensége. Ezt követően a fegyverét bevonták, és csak kisegítő feladatokat láthatott cl a testületnél.[638]

Volt olyan eset is, ahol a munkásőrök vertek halálra egy személyt. Halvach István Pusztavámon tartott beszédet a forradalom alatt, a későbbiekben a helyi nemzetőrség parancsnoka lett. Július 9-én elfogták, de a móri parancsnokságról elszökött, így pusztavámon a munkásőrökkcl figyeltették ismerőseit, ezáltal sikerült ismét elfogni, de ekkor súlyosan megsérült, majd meghalt. A későbbi vizsgálat megállapította, hogy „tompaerő behatás" következtében hunyt el, vagyis agyonverték. Ezt követően bűnvádi eljárás indult/[39] Más alkalommal egy munkásőr 1957. március 30-án összeveszett a szomszédjával, és agyonlőtte. Sőt, olyan eset is akadt, hogy egy milicista azért lőtt lábon valakit, mivel nem akart vele sört inni.[640]

Előfordultak azonban komikus epizódok is. „/?. *elvtárs Gyomára utazott szüleihez október 19-én. Szolnok és Szajol között a WC-t használta és közben hátsó zsebéből a WC kagylóba esett a pisztolya. Az eseményt csak 22-én jelentette,* " A vonatszakaszt átvizsgálták, és megtalálták a fegyvert, az említett személy csak figyelmeztetésben részesült.[641] Látható, hogy hiába vetődött fel korábban a katonai felelősségre vonás gondolata, sőt, Halas Lajos augusztus 30-án kiadott parancsa azt tartalmazta, hogy ha valaki hanyagságból elveszíti a fegyverét, ki kell zárni a testületből, ha pedig hivatásos tiszt teszi ezt, katonai bíróság elé kell állítani. A gyakorlatban a parancs elvei sokszor nem érvényesültek.[642] Volt olyan is, amikor egy bejelentésnek köszönhetően értesültek visszaélésekről. Erre volt példa N. B. munkásőr ügye, aki az Állami Építőipari Vállalat dolgozója volt, ahol sikkasztott, majd a bírósági tárgyaláson munkásőr egyenruhában jelent meg. Azt is zokon vette a vállalat vezetése, hogy - elmondásuk szerint - a forradalom alatt kisebb csoportjával feldúlta az irodát és az Üllői

63' MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 5. ő. e. Garamvölgyi Vilmos országos rendőrkapitány: Összesítés 1957. szeptember 1-december 16, Munkásőrség általi rendkívüli eseményekről
MNI. 01. MOP M-KS-295-1 421. d. 1. ő. e.

«' Uo.

mo MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 22 ö. c. Florek Gyula budapesti ph. 0274. sz. parancsa, 1957. november 25.

mi MNI 01. MOP M-KS-295-1 421. d. 1. ő. e.

w MNL OL MOP M-KS-295-1 I. d. 2. ő. e. Halas Lajos 0190. sz. parancsa, 1957. augusztus 30.

úti lakótelepen fegyveres őrséget szervezett. így a testületből és az MSZMP-ből való kizárását is kérték.[043] Végezetül még egy esetet kiemelnék, ez 1957. július 28-án Dunaszcntgyörgyön történt. Ezen a napon SZ. 1. munkásör egy oldalkocsis motorral el akarta ütni L. J. libáit, aki rászólt, így a munkásör pofon vágta. Erre a gazda egy levelet írt Palkovics István megyei parancsnoknak, aki közölte a történteket Halas Lajossal.[643] [644]

Az esetek közül csak párat tudtam kiemelni, ezek feltárása a későbbiekben további kutatásokat fog igényelni. Jellemző volt erre az időszakra az öngyilkosság, a lövöldözés, cserbenhagyásos gázolás is. Többször a hozzátartozók lőtték le magukat, vagy családtagjaikat, volt, hogy az intézkedő rendőrre fogtak fegyvert, lőgyakorlaton történt baleset, ittasan lövöldöztek.[645] Azt lehet mondani, hogy a MOP részéről keveset tettek a törvénytelenségek felszámolása érdekében, látható, hogy sok esetben a felelősségre vonás mértéke nem a törvényeknek megfelelő volt, így nem volt visszatartó ereje a megtett intézkedéseknek. Összességében véve tehát el lehet mondani, hogy a rendszer kivételezett a párthadseregével. Drasztikusabb lépésre csak a későbbiekben szánták el magukat. Másrészről viszont érezték, hogy mindez a testület, jó hírét” rontja, rombolja a „kommunista lovagrend” képet, ártva ezzel a hatalmon lévőknek.

Lényeges megemlíteni, hogy a rendkívüli események között kezelték a munkásőrök sérelmére elkövetett eseteket is. 1957. október 5-én Rákoscsaba és Pécel közötti útszakaszon nyolc óra után nem sokkal egy munkásőr a motorját javította. Megállt mellette egy autó, ölen szálltak ki belőle, megkérdezték tőle, hogy munkásőr-e, majd az igenlő választ követően megverték.[646] Volt olyan is, amikor bűnözőt fogtak cl munkásőrök, csak éppen túlságosan brutális módon tették ezt. Kct tarnaleleszi munkásőr tudomást szerzett arról, hogy Z. A. szökött rab Bükkszenterzsébeten bujkál, és rettegésben tartja a környéket. így *„Kimentek D. lakására, hogy elfogják. Z. a felszólításnak nem tett elegei, hanem élesre fent késsel és fejszével támadást kísérelt meg, majd pedig maga elé rántotta D-(, vele próbált védekezni. D. elesett és Z. futásnak eredt. A két munkásőr mindaddig tüzelt Z-re, míg össze nem esett. Összesen 12 töltényt lőttek ki, melyből 5 találat érte. Mielőtt kórházba szállították*

643 MNL OL MOP M-KS-295-1 I. d. 421. d. É. M. (Építésügyi Minisztérium) 44. sz. Állami Építőipari Vállalat Budapest, V. kér. Kossuth Lajos tér 13-15. levele a MOP-ra, 1957. november 16.

644 A rendkívüli eseményekről beszámoló forrásokat nem mindig lehet más írásos dokumentummal ütköztetni, így csínján kell velük bánni. (MNL OL MOP M-KS-295-1 421. d. 1. ő. e.)

645 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 5. ő. e. Garamvölgyi Vilmos országos rendőrkapitány: Összesítés 1957. szeptember 1-dec ember 16. Munkásőrség általi rendkívüli eseményekről, MNL OL MOP M-KS-295-1 421. d l.ő.e.

646 MNLOL MOP M-KS-295-1 421. d. 1. ö. e.

volna, meghalt. Az ügyben a vizsgálatot bevezették, (sic!)"[6*7] Nem kértek az akció-ra engedélyt, illetve az elfogás nem a Munkásőrség, hanem a rendőrség feladata lett volna.

1957. július 4-én reggel Sajószentpéter és Kazincbarcika között egy autóbuszról röplapokat szórtak szét, az egyik munkásőr rajparancsnok elfogta a röplapozót, majd bevitte a rendőrségre, ahol vizsgálatot indítottak ellene. Pocsai József berentei lakos volt az illető, ő ezt követően azt vallotta, hogy Miskolcon találta az iratokat.[641*] Az 1957-es esztendőben összesen 251 rendkívüli esemény történt, amelyből 46 végző-dött halállal, 13-ból lett (csak) bírósági ügy, 29 eset végződött a testületből történő kizárással.[647] [648] [649] Az állomány összetételéből és a rendkívüli eseményekből sok későbbi történést, MSZMP-döntést meg lehet magyarázni, és többek között a kiképzési ered-ményeket is.

4.1.5. „Ünnepek" és ünnepségek 1957 második felében

A Munkásőrségnek a szervezési, és egyéb feladatok mellett 1957 második felében is részt kellett vennie a különböző rendezvények biztosításában. 1957. július 27-én a KISZ rendezett fáklyás felvonulást Budapesten. A gyülekező a XIV. kerületi párt-bizottság udvarán volt, ezt követően a következő útvonalon haladtak végig. Május 1. (Ma: Hcrminamező) út - Thököly út - Baross tér - Fiumei út - Köztársaság tér. Majd 22 órától ifjúsági nagygyűlést tartottak a Budapesti Pártbizottság székhaza előtt. A XIV. kerületi Munkásőrség adta az útvonal- és sorbiztosítókat.[650]

4. 1. 5/A. Az „alkotmány" és a „kenyér" ünnepe

A következő fontosabb ünnep augusztus 20. a szocialista rendszerben az „alkotmány és a kenyér" ünnepévé vált. A , jeles napot" azzal is próbálták előkészíteni, hogy augusztusban több üzemben munkásgyűléseket és pártnapokat tartottak, amelyeken előadások hangzottak el, de ezeken a kisebb üzemekben 40-50%-os, a nagyobbak-ban csak 8-25%-os volt a részvétel.[651]

A KB július 19-én foglalkozott először az ünneppel, ekkor vetődött fel, hogy augusztus 19-e munkaszüneti nap legyen. Az ügyben nem döntöttek, a PB-hez

[647] MNL OL MOP M-K.S-295-1 1. d. 5. ő. c. G aram völgyi Vilmos országos rendőrkapitány: Összesí-tés 1957. szeptember 1 december 16. Munkásőrség általi rendkívüli eseményekről.

[648] MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 23. ő. e. Tajti Gyula hdgy. megyei ph. jelentése a MOP-ra, 1957. július 5.

M' MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 5. ö. c.

650 BFL XXXV. *f.* 33. cs. 8. ő. e. Ivancsics György (KISZ XIV. kér. titkár helyettese) levele a XIV. kér. Munkásör Parancsnokságra, 1957. július 23.

[611] MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 2. ő. c. Budapesti pártinformáció az augusztus havi munkásgyűlé-sckről és pártnapókról.

terjesztettek fel egy javaslatot.[652] Ekkor tervezték kiosztani a Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérmeket[653] is, amelyről a kormány már április 21-én rendeletét hozott. A következő személyek kaphattak ilyen kitüntetést. Akik az „ellenforradalom” elleni harcban hősi halált haltak, akik 1956 októberében harcoltak, harmadrészt pedig azok, akik 1956 végéig beléptek a karhatalomba. Mindez a Munkásőrséget is érintette, hiszen több volt karhatalmista szolgált a testületben.[654]

Budapesten az ünnepséget nem központilag, hanem kerületenként rendezték meg. A kerületi munkásőrparancsnokoknak a rendőrséggel kellett tartaniuk a kapcsolatot, és saját hatáskörükben nyújthattak nekik segítséget. A milícia tagjai a rendezvényeken civilben vehettek részt. Augusztus 19-én 8 óra, és 21-e 6 óra között kerületenként a zászlóaljparancsnokoknak egy-egy századot és egy-egy nehézfegyverrajt kellett készenlétben tartaniuk két töltött tárral, és az ügyeleti szolgálatot a parancsnoki állományból biztosítaniuk, a zászlóaljparancsnokok a fővárost nem

1957. július 19-én. (*MSZMP* K *K.* 52. o.)

60 Ennek alapján egy tervezetet dolgoztak ki a kitüntetések szétosztására. A „hősi halottak és a kiválók” „kiemelését” tartották célszerűnek a központi ünnepségeken. A parlamenti rendezvényen 150-200 főnek tervezetek kitüntetést adományozni, a „mártíroknak” posztumusz, (145 fő) rajtuk kívül a KV, a Budapesti Pártbizottság, a „Hodosán-csoporí” és az átlag feletti szolgálatot ellátó karhatalmisláknak. A kevésbé jelentős személyeket a megyeszékhelyeken, alakulataiknál tervezték kitüntetni. A BM, a HM, az Adminisztratív Osztály terjesztette fel a kitüntetendők nevét. (MNL OL M-KS 288. f. 30. es. 14. ő. e. Javaslat a Titkársághoz a kitüntetésekre vonatkozóan, 1957. augusztus 1.) Az Adminisztratív Osztály szintén foglalkozott mindezzel, ok kizáró okot is felsoroltak, ami az volt, ha valaki „ellenforradalmár”, ugyanakkor egy bizottság felállítását javasolták. („A Munkás-Paras2t Hatalomért Emlékérem adományozásának rendje”, 1957. augusztus 4., Uo.) Fontos megjegyezni, hogy Biszku Béla Orbán Miklósnak, aki a forradalom előtt a Belső Karhatalom parancsnoka volt, a Rádió és a Pártközpont „védelmét” is irányította, majd november 7-étől az I. Honvéd Forradalmi Karhatalmi Ezred századparanesnoki posztját töltöttebe, a PB-nek írott előterjesztésébenjavasolta a kitüntetését. (MNJ, OL M-KS 288. f. 30. cs. 14. ő. e. Biszku Béla előterjesztése az MSZMP PB-hcz, 1957. augusztus 4.) Az emlékérmeket végül augusztus 19-én osztották ki, Kádár János is kapott, ehhez 1958. január 30-án gratulált Tudor Hrisztov Zsivkov, és Anton Tanév Jugov, utóbbi a Bolgár Népköztársaság Minisztertanácsának az elnöke volt. (MNL OL M-KS 288. f. 47. cs. 721. ő. e. Todor Zsivkov levele Kádár Jánosnak) A ceremónia előtt rádióközleményben értesítették a kitüntetetteket, hogy jelenjenek meg ezen a napon ott, ahol korábban szolgáltak. (MNL OL M-KS 288. f. 30. cs. 14. ő. e. Tervezel, 1957. augusztus 6.) A kitüntetések átadása a következő helyszíneken történt: az elhunytak hozzátartozói és a sebesültek (100 fő) a Parlamentben, 250 fő a honvédelmi minisztertől a Tiszti Házban, a budapesti karhatalmisláknak a Böszörményi úton, a rendőrök a Jászai Mari téri székházban a miniszter első helyettesétől, Kurminszky Sándor miniszterhelyettes az ő alárendeltségébe tartozóknak a Nádor utcában, a PNYF-nél Horváth Gyula ezredes, míg a „vegyes” szerveknél Tömpe István adta át, a megyei rendőrfőkapitányok pedig beosztottjaiknak. (MNL OL M-KS 288. f. 30. cs. 14. ő, e. Takács Imre r. alez.: Ütemterv a Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérmek átadására, 1957, augusztus 13.)

654 MNLOL M-KS 288. f. 30. cs. 14. ő. c. MFMPK 25/1957. sz. rendelete, 1957. április 21. „A Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérem adományozásának rendje”, 1957. augusztus 4.

hagyhatták el, az ügyeletesnek pedig ismernie kellett a tartózkodási helyüket. A VIII. és a IX. kerületi parancsnoknak váltásban az Üllői úti objektumban egy-egy századot kellett készenlétben tartania.[653]

Mivel a „kenyér ünnepén” nem volt 1957-ben központilag szervezett ünnepség, így a pártvezetők is különböző városokba látogattak el az országban. Kádár János a Kisújszálláson rendezett „Nagykun napok” elnevezésű mezőgazdasági kiállításon mondott beszédet. Ott volt Dögéi Imre földművelésügyi miniszter is, aki a kiállítást megnyitotta, sőt, egy szovjet küldöttség is, élén Borkovval, a Szovjetunióban mezőgazdasággal foglalkozó minisztérium helyettesével. Kádár a beszédében természetesen szót ejtett az ’56-os eseményekről is, amelyekről azt mondta, hogy ’56 nem a szocializmus hibáinak a kijavításáról szólt, mivel, akkor a régi rend hívei vették át a hatalmat, stb. A rendezvénnyel kapcsolatban egy dolgot érdemes kiemelni. Kádár a filmkockákon jókedvű, humorizál, az előző, május 1-jei ünnepen mondott beszéde során egyáltalán nem ilyen volt.[656]

Kádáron kívül Kállai Gyula Berettyóújfaluban szónokolt, munkás-paraszt összefogásról, és az értelmiség szövetségéről is beszélt, utóbbiról még május 1-jén nem ejtett szót.[657] Rónai Sándor, az országgyűlés elnöke Mezőkövesden, Kiss Károly[658] KB titkár Szombathelyen mondott beszédet. Ez utóbbi városban a helyi munkásőr-alakulat is „fellépett”, mivel ekkora időzítették a fogadalomtételt, amelynek során felvették Magyar László nevét, aki a „rádió védelmében esett el”. Az ünnepségen felvonultak, amit a zászlóátadási ceremónia követett. A Margitszigeten úttörőversenyeket, a Dózsa György úton a MÖHOSZ tagjai motoros ügyességi bemutatót szerveztek.[659] Május 1. után augusztus 20. nem okozhatott problémát a hatalmon

BFL XXXV. f. 30. cs. I. ő. e. Szekeres István budapesti parancsnok 13, sz. parancsa, 1957. augusztus 15,

<■« OSZK MFH 1957/35.

<57 Kiss Dávid: 4 *beletörődés ünnepe*... 53-111. o.

<58 Kiss Károly (1903-1983) Munkásként dolgozott, 1923-ban lépett be a KMP-bc. Kommunista tevékenysége miatt összesen kilenc évet töltött börtönben a két világháború közötti időszakban. 1945-ben az MKP KB tagja lett, később a KV Káderos2tályát vezette, és PB-tag is volt egyben. Hz utóbbi két tisztségéről 1946-ban leváltották, és a KF.B elnökévé nevezték ki. Később több pártfunkciót is betöltött, 1949-ben aNET helyettes elnöke lett. 1951-benkülügyminiszter, 1952-ben az MT elnökének helyettese lett. 1953-ban csak aKEB elnöki funkcióját tarthatta meg. A forradalom alatt a kemény vonalasokhoz tartozott, 1956 október 28-án az MDP hatfős elnökségének a tagja, majd november 2-án Tökölre, a szovjetekhez menekült A forradalom leverése után az MSZMP vezetésének tagja, ekkor is a keményvonalas politika egyik képviselője. 1957-ben KB titkár, és a NET-tag, 1958-1961 között a NET helyettes elnöke. 1961-ben KB titkári tisztsége, majd PB tagsága alól is felmentették. (Kiss Károly életrajza, https://www.neb.hu/asset/phpuruk2C.pdf, letöltés: 2017. január 16.)

«» OSZK MFH 1957/35.

lévőknek, bár, mint látható volt, központilag szervezett nagy tömegrendezvényt nem akartak tartani.

A következő hónapban, szeptemberben a tavaszi időszakot követően újra sorozás volt a Magyar Néphadseregnél. Erre a procedúrára ismét rendeltek ki munkásőröket, akiknek a következő volt a feladatuk. „ *Ott foglalkozni kell a fiatal bevonuló elvtársakkal, hogyan éltek a régi Horlhy-rendszerben, milyen volt akkor a katonaélet. Segíteni kell továbbá finoman a rend és a fegyelem fenntartásában."*[660] A sorozást Dabason például olyan komolyan vették, hogy november 10-cn a bevonuló fiataloknak bált rendeztek.[661]

Október 6. sem tartogatott jelentősebb feladatot a párt hadseregének. A XX. kerületiek például egy diszszázaddal és egy szakasszal vettek részt a kerületben rendezett ünnepségen. A megemlékezést megelőző napon egy próbát tartottak. Nem találtam a nyomát annak, hogy a Munkásőrség nagyobb erőket mozgósított volna erre a napra.[662] A következő feladat ennél jóval nehezebbnek ígérkezett.

4. 1. 5/B. A(z) „(ellen)forradalom” első évfordulója

Az október 23-a, és a november 4. közti időszakra az egész Kádár-korszakban jobban odafigyeltek,[663] és ez különösen a forradalom egyéves évfordulóján volt így, bár a rendszer fennállása szempontjából ez sem hordozott magában jelentősebb veszélyt. A PTO hét megyei titkárral történt telefonbeszélgetés alapján a következőkről számolt be a PB-nek október 23. előtt. Több helyen a diákokat az „ellenforradalmárok” fekete ruhába való öltözésre, gyászszalag viselésére és koszorúzásra buzdították, falfirkákat és röpcédulákat készítettek. A hatalom szerint Szegeden volt a legnagyobb a mozgolódás: Több felirat is megjelent az épületek falán, a megtorlás pereiben szereplő tanúkat megfenyegették, a ruhagyárban három építőipari dolgozó 100-150 fő előtt a kormányt szidta, egy oda belépő pártbizottsági tagot pedig bántalmaztak, a rendőröket is provokálták, így a kommunisták - elmondásuk szerint - féltek. Győrrel kapcsolatban azt említették meg, hogy a diákok Kossuth-címerrel járkáltak, BAZ megye ellenben viszonylag nyugodt volt, akárcsak Nógrád, Veszprémben viszont a tanárok leveleket kaptak, hogy emlékezzenek meg a forradalomról, Zalára a röplapozás volt jellemző.[664]

660 BFL XXXV. f. 33. es. 10. ő. c. Hídvégi Sándor 30. sz. zászlóalj parancsa, 1957. november 11.

661 MNLOL MOP M-KS-295-1 421. d. l.ő. c.

662 BFL XXXV. f. 33. cs. 10. ő. c. Hidvégi Sándor 24. sz. parancsa, 1957. szeptember 30.

665 Erről bővebben: Kenedei János: *Kis államhiztonsági olvasókönyv. Október 23. - március 15. június 16. a Kádár-korszakban t. k.,* Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1996.

664. MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 2. ő. e. Feljegyzés a PB-hez október 23. egyéves évfordulójáról, 1957. október 18.

A forradalom kirobbanásának az okaiból tanulva a fegyveres szervezetek hangulatára is odafigyeltek. Ezt jobbnak minősítették, mint az egy évvel korábbit, ugyanakkor a tisztek feszült hangulatára hívták fel a figyelmet. Nőtt az italozással kapcsolatban elkövetett események cs a lövöldözések száma is, mutatva a feszültséget. A hadseregben a pártszervezetek taggyűléseket tartottak, ugyanakkor voltak parancsnoki gyűlések is.[065] A budapesti (belügyi) karhatalmi ezred 3. zászlóalj 3. századának a párttaggy ülésén a következőképpen tálalták a várható helyzetet. Az „ellenforradalmárok" illegalitásba vonulásáról beszéltek, de október 23-án tartottak attól, hogy ismét támadásba lendülnek, illetve a november 7-ig tartó időszak nehézségeiről szóltak, és a szovjet események méltó megünnepléséről,[665] [666]

E mellett igen elszántak voltak az Adminisztratív Osztály dolgozói is, ugyanis arról beszéltek, hogy az „ellenséges tevékenységet" parancs nélkül is el kell fojtani. *„Aki ezt nem hajlandó végrehajtani, vagy a parancs végrehajtását akadályozza, azt a szabályzat szerint a helyszínen agyon kell lőni."* A szovjet csapatok, és a magyar fegyveres szervezetek közötti együttműködést előzetesen tisztázták. Budapesten a helyőrségekben 25-50%-os összetartást rendeltek el október 22. és november 8. között. Az ügyeletet Úszta Gyula, a honvédelmi miniszter első helyettese és Ugrai Ferenc vezérkari főnök, mellesleg mindketten a HT és a Katonai Tanács tagjai, felváltva látták el.[667] Ugyanakkor a különböző egységek működési területeit behatárolták, a lőszerraktárak őrségét megnövelték. A felsőbb parancsnokságok készenlétét megfelelőnek minősítették, a csapatokét viszont nem tudták felmérni.

A rendőrségnél az október hónap folyamán megtartott riadók jól sikerültek, egyetlen hiba az volt, hogy a BM-központ nem rendelkezett riadótervvel! Sok röpcédulával és falfirkával találkoztak. Az október 18. előtti öt napban 1 db géppuskát, 1 db golyószórót, 5 db géppisztolyt, 9 db puskát, 4 db gránátot, 6 db aknát, 1400 db lőszert szedtek össze, és 272 embert vettek őrizetbe,[668] * az ezt követő öt napban pedig 268 főt preventív őrizetbe.[66'] Október 23. kapcsán csupán Kossuth-címer és fekete szalag viselésére számítottak. Végül egyetlen kirívó esetet említettek meg, október 14-én,

665 MNL OL M-KS 288. f. 30. cs. 1. ő. e. Kaszás Ferenc: „Feljegyzés a fegyveres szervek cs testületek készenlétének helyzetéről", 1957. október 18.

666 MNL OL 298. f. 221. cs. 49. ő. e. Jegyzőkönyv a Budapesti karhatalmi czd. 3. zj. 3. szd. MSZMP taggyűléséről.

667 MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-70 fólió í „A Honvédelmi Tanács 3/103/1957. számú határozata a Honvédelmi Minisztérium Kollégiuma /:Katonai Tanácsa:/ tagjainak jóváhagyásáról, 1957. március 12.

668 Az október 23-a előtti öt napban a következő fegyvereket szedték össze: 12 db géppisztoly, ló db pisztoly, 16 db puska, 29 db gránát, 1500 db töltény, 75 db gyutacs, 54 kg robbanószer. (MNL OL M-KS 288. f. 30. cs. 1. ő. e.)

r,69 MNJ. OL M-KS 288. f, 30. cs. 1. ö. e. Kaszás Ferenc feljegyzése Marosán Györgynek.

Hűvösvölgyben az 56-os villamos egyik szerelvényét 40 fiatal támadta meg.[6™] Látható, hogy 1957. október 23-ára hasonló módszerekkel és intenzitással készültek fel, mint március 15-re.

A 23-a előtti feszült helyzetet pár rendkívüli esemény is mutatja a Munkásőrség-nél. Október 21-én Vas megye egyik községében kél munkásőrt megtámadtak, a támadók közül az egyiket hasba lőtték a munkásőrök, majd a rendőrség segítségé-vel sikerült őket elfogni, de a milicisták is súlyosan megsebesültek.[670] [671] A következő napon, szintén Vas megyében két munkásőr vadászni ment, ezt követően betértek egy vendéglőbe, ahol erősen ittas állapotba kerültek. Majd hazafelé indultak, amikor az egyikük elkezdett a levegőbe lövöldözni a nála lévő pisztollyal, ezt követően egy kisebb csoport gyűlt össze, amelynek egyik tagja megütötte a lövöldöző munkásőrt, aki őt a vadászfegyverével gyomorba lőtte, a sértett ezt követően meghalt.[672] [673]

Budapesten is érezhető volt egyfajta feszültség. Lakatos Ernő III. kerületi parancs-nok a következőket jelentette. *„A hangulatjelentéssel kapcsolatban semmi különö-sebb észrevételünk a kerület területén nincs. Teljes rend és látszólagos nyugalom érezhető minden területen. A szokott egyszerű módszerek tapasztalhatók a falra fir-kálás, plakát-tépdesése vonalán. Kerületi vonatkozásban jelen ideig az exponált idő-szakot figyelembe véve röpcédula szórás, vagy ellenforradalmi plakátragasztás nem volt. Ez ideig Kossuth-címeres, gyászszalagos, feketenyakkendős alakok elvétve mu-tatkoztak. Ilyen jelzések a távolabbi kerületekből érkeztek. Jelzést kaptunk az új típusú Szálasi-jelvényről, mely a következőképpen néz ki: kettő db. stléc, és mindkét léc középső részéről szárny áll ki, mely azt fejezi ki, hogy száll a sí (Szálasi - kiég. a szerzőtől). Megállapításunk szerint az ellenforradalmi megnyilatkozás amilyen mértékben mutatkozik, az jelen időszakban nyílt fasiszta jellegű. Ezt az ideig talált rajzok és feliratok bizonyítják, melyek túlnyomórészben (sic!) nyilas-és horogkeresz-tesek. Szórakozásról való lebeszélést 23-át illetően vagy egyéb ilyen tüntetést a belső kerületekből hallottunk.”*[613] Lényeges, hogy „fasiszta” veszélyre utaló több forrás nem került elő. Ugyanakkor lényeges kiemelni, hogy a fenti jelentés összecseng az MSZMP IK.B december eleji határozatával, amelyben azt deklarálták, hogy az álta-luk ellenforradalomnak nevezett forradalom kitörésének egyik oka „fasiszták” újbóli megjelenése volt.[674]

[670] MNL OL M-KS 288. f. 30. cs. 1. ő. c. Kaszás Ferenc: „Feljegyzés a fegyveres szervek és testüle-tek készenlétének helyzetéről”, 1957. október 18.

™ MNL OL MOP M-KS-295-1 421. d. 1. ő. c.

[672] Uo.

[673] BFL XXXV. f. 33. cs. 2. ő. e. Lakatos Ernő, 111, kcr. zj. p. jelentése, 1957. október 23.

[674] Izsák Lajos: *Pártok...* 246-247. o. Az 1945 utáni Magyarországon a szélsőjobboldal szinonimája-ként használták a fasiszta jelzőt a nyilaskeresztes helyett. Az Olaszországban kialakított fasiszta

Azért, hogy a rendszer számára mindenfele kényelmetlen esetet elkerüljenek, a Munkásőrségnek is részletesen megszabták a feladatait. Október 15-étől rendkívüli őrszolgálatot tartottak, a korábbi 17.00-08.00 óra helyett 24 órában láttak el a feladatokat nagyobb erővel.[675] Ezt a IX. kerületben a következőképpen szervezték meg, valószínűleg a többi egységnél is hasonlóképpen tettek ezt. A pártházat és a laktanyát egy-egy, erre kijelölt század biztosította, 14 fővel.[676] 1956. október 30-án volt a Budapesti Pártbizottság ostroma, ráadásul egy evvel később nagygyűlést is tartottak a Köztársaság téren, november 4. a forradalom leverésének a napja volt, ezért voltak ezekben az időszakokban többen készültségben.

November 7-cre készülve 4-élöl ismét új alegység, 8-án 20 óráig 34 fővel állt őrségben. A megerősített őrszolgálatnak 9-én 06.00 órakor lett vége, az előző nap 20.00 órától csak négyfős őrség működött. Mindemellett az 1. századnak október 12. és november 12. között 12 fővel a Kossuth Akadémia raktárát és műhelyét kellett ellenőriznie, a századparancsnokoknak 13-áig kellett az őrség beosztását jelenteniük, a raj és a szakasz erejű őrségekből két fő összekötő kerékpárost kijelölniük. A szolgálatban levők a fizetésükön felül napi plusz 20 forintot kaptak az étkezésre?[77] A XX. kerületi munkásőrök a rendőrséggel még a Pesterzsébeti Új temetőbe is felderítő szolgálatot szerveztek,[678] mivel itt több forradalmár sírja volt, akik a Jutadombnál dúló harcokban vettek részt a forradalom alatt.[679] Ráadásul erre az időszakra esett a halottak napja is.[680] A XVI. kerületben október 22-én három személyt juttatott rendőrkézre egy munkásör, mivel „Petőfi-jelvényeket” árusítottak, ezt követően ötezer darabot foglaltak le ezekből.[681]

rendszerit)) azonban több szempontból is különbözött a nemet nemzetíszocialista, vagy a magyarországi nyilaskcresztes irányzat.

675 BFL XXXV. f. 33. cs. 10. ő. e. Hídvégi Sándor 26. sz. parancsa, 1957. október 14.

676 Október 20. és 25. között más alegységeket jelöltek ki az őrzésre, 22-e 14.00 óráig 14 fő, majd 24-e 20.00 óráig 34 fö, majd 25-cn 06.00 óráig 14 fő biztosította az őrzést, október 25-től 30-án 06.00 óráig újabb 14 fő vigyázta az objektumokat. Ezt követően november 4-ig ismét új egység kapott őrzési feladatokat. Ebben az időintervallumban két alkalommal volt 34 fős őrség. Október 31-e 14.00 órától november J-jén 20.00 óráig, és 3-án 08.00 órától 4-cn hat óráig. (BFL XXXV. f. 33. cs. 6. ő. e Mészáros Sándor: 10. sz. zászló aljpa ránc snoki parancs, 1957. október 10.)

677 Uo.

678 BFL XXXV. f. 33. cs. 10. ö. e. Hídvégi Sándor 27. sz. parancsa, 1957. október 21.

677 Marossy Endre: *Harcok.* . 233-266. o

6811 Az évforduló előtt, október 17-én az egyik gyárban tűzrendészed el lenőrzés alkalmával a forradalommal kapcsolatos fényképeket és plakátokat találtak, amelyeket a rendőrségnek adtak át a III. kerületi munkásőrök. (BFL XXXV. f. 33, cs. 2. ő. e. Lakatos Ernő zj. p. jelentése, 1957. október 17.)

681 BFL XXXV. f. 33. cs. 9. ő. c. A XVI. ker. Munkásőr Parancsnokság dicséretre és jutalomra való előterjesztése, 1957, november 1.

1957. október 23-án nem történt jelentősebb esemény, még annyi sem, mint március 15-én volt. A XIX. kerületben a szovjet emlékműről szedtek le 29 betűt és a csillagot, de ezt reggelre a munkásőrök visszarakták, e mellett még röpcédulázások voltak.[642] A rendkívüli események közül azt lehetne kiemelni, amikor október 25-én egy munkásőr dicsekedett fegyverével. „... *B. F. 36 éves művezető, X. kerületi munkásőr ittas állapotban a járókelőknek fegyverét mutogatta, majd azt odaadta egy 6 éves gyermeknek.* ” Október 29-én a Bartók Béla úton egy részeg munkásőr megállított egy fekete nyakkendös férfit, aki továbbment, ezt követően a milicista háromszor utána lőtt, de nem sérült meg senki.[683]

Mivel nem történt jelentősebb esemény, a társadalmat szinte provokálva, október 30-án a Köztársaság téren ismét nagygyűlést tartottak, amelyen megemlékeztek a „pártház védőiről” is. Az ellenségképet továbbra is felnagyították, az „ellenforradalom évfordulójára beígért újabb ellenforradalmi támadás vereségéről” beszéltek. Az október 30-i 17 órakor kezdődő rendezvényre a munkásörök a munkahelyükkel, de egyenruhában, pisztollyal és karszalaggal vonultak fel, persze többeknek kellett szolgálatban lenniük.[684] Természetesen gondoskodtak arról, hogy a tér megteljen. A rendezvény szónoka Marosán György, a Budapesti Pártbizottság titkára volt, aki egyébként először a tömegben jelent meg, majd a pódiumon a pártház újjáépitését megemlítve tálalta az ’56-os eseményeket. Kiemelte, hogy a pártbizottság visszatérhet az eredeti helyére. A gyűlés végén, az épület falán egy emléktáblát is elhelyeztek.[685]

A munkásőrök nem csak a tömegben voltak jelen, hanem a kordonokat is ők biztosították, illetve az utcák lezárásában is részt vettek. Mivel közülük sokan a munkahelyükkel vonultak fel, igy ők jobban tudták figyelni kollégáik esetleges megnyilvánulásait. A rendezvényen semmi sem történt. A munkásörök a IV., VIII., IX., X., XL, XIII. kerület és a Csepeli Vasmű zászlóaljának állományából teljesítettek szolgálatot. A rendezvényen a budapesti munkásőr parancsnok szerint 250 ezer fő vett részt, ami nyilván túlzó adat, de a híradó felvételeiből látható, hogy megtelt a tér.[686]

Azt, hogy mennyire komolyan vették a forradalom első évfordulóját, a következő feljegyzés is tanúsítja, amelyből látható, hogy semmilyen rendszerellenesnek tartott megnyilvánulást nem tűrtek el. Ezt a III. kerületi munkásőrök írták a MÁV Autó- [632] * * * * * *

[632] BFL XXXV. f. 33. cs. 10. ő. e. Simeoni Ernő XIX. kér. zj. p. jelentése, 1957. október 25.

683 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 5. ö. e. Garatnvolgyi Vilmos országos rendőrkapitány: Összesítés 1957. szeptember 1-dcccrnber 16. Munkásőrség általi rendkívüli eseményekről.

[684] BFL XXXV. f. 33. cs. 10. ő. e. Hídvégi Sándor 28. sz. parancsa, 1957. október 28.

™ OSZK MFH 1957/45.

[486] OSZK MFH 1957/45.; BFL XXXV. f. 33. cs. I. ő. e. Szekeres István 635. sz. parancsa, 1957. november 2.

fuvargyár pártvczctőscgcnck, az egyik dolgozójukkal kapcsolatban. *„Az Önök alkalmazásában lévő Bognár Ferencet... a Bp. III. kér. Munkásőrség egyik járőre igazolta, (síel) mert 1957. október 30-án gomblyukában Kossuth-jelvényt viselt. Az illető az igazoltatásnál megbánóan viselkedett, és azt bizonygatta, hogy a tavalyi ellenforradalom óta ez a kabát nem volt rajta és el is felejtette a gomblyukában lévő jelvényt.*

*A ITI. kér. Munkásőrség Parancsnoksága felkéri Önöket, hogy a fent nevezett illetőről, magatartásáról, a népi demokráciához való viszonyáról, bizalmasan kelt jelentést küldjenek, tekintettel arra, hogy az Önök válaszától tesszük függővé, hogy az illető ellen más úton eljárást indítsunk.”***[1] A feljegyzésben is a kádári megtorlás egyik fontos eleme jelenik meg, mégpedig az, hogy a „kisebb vétségeket” elkövető, de azt megbánó személyeket több esetben nem ítéltek el.

„Hol zsarnokság van, ott zsarnokság van”, így az 1957. október 23. és november 4. közötti időszak tehát csendesen, tele feszültséggel telt cl. Annyi sem történt, mint március 15-én a Pctőfi-szobornál. Sőt, a hatalom, erejét fitogtatva október 30-án az „ellenforradalom” leverését is megünnepelte, miközben másoknak nem hagyta, hogy a forradalomról megemlékezzenek. Majd ezt követően meg kellett „ünnepelni” november 7-ét is. A XX. kerületben például díszelgéssel és koszorúzással emlékeztek meg, amelyen egy munkásör díszszázad vett részt, ennek az összetételével kapcsolatban előírták, hogy nők is legyenek benne, 10%-os arányban.[688]

Az említettek mellett a munkásőröknek más téladat is jutott, igaz, ebben nem feltétlen munkásőrként vettek részt. A forradalmat követően egyfajta ellenzék szerepét töltötték be gyárakban megalakított munkástanácsok. így az újjáalakuló diktatúrának egy jelentős feladata volt ezeknek a szervezeteknek a megregulázása, majd elsorvasztása. Már kezdetben próbálták korlátozni a működésüket, majd amikor lehetőség nyilt rá, 1957 novemberében feloszlatták őket, a helyettük üzemi tanácsok alakítását rendelték el 1958 márciusáig.[689] Emellett a gyárakban a pártszervek megalakítása, kormánybiztosok kinevezése is stratégiai jelentőségű volt az MSZMP szempontjából. A munkahelyeken történő hatalomátvételt sok esetben a Munkásőrség is segítette, hiszen a nagyobb üzemekben munkásőralegységeket alakítottak ki, amelyek komoly befolyást gyakorolhattak az ott zajló eseményekre. *„(A) Munkásőrség alegységeinek üzemek szer inti megalakulása politikailag pozitív hatással volt a pártélet és a pártmunka megerősítése szempontjából.”*^ Más feladata is volt

6(17 BFI. XXXV. f. 33. cs. 2. ő. e. J-evél a MÁV Autófuvargyár vezetőségének, 1957. november 4. A Kossuth-címer egyébként ma is megtalálható az irat mellett.

686 BFL XXXV. f. 33. cs. 10. ő. e. Hídvégi Sándor XX. kér. zj. p. 26. sz. parancsa, 1957. október 14.

k89 Kiss 1 Dávid: *A beletörődés ünnepe...* 53-111.0.

61,11 Különösen a következő gyárakban emelték ki ennek a jelentőségét: Csepeli Vasmű, XIII. kér. Gheorghiu-Dej Hajógyár, Láng Gépgyár, X. kér. Radiátorgyár, Villamos és Kábelgyár, a IX. kér.

a munkásőröknek, amelyet a rendszer szemszögéből nézve szintén megfelelően láttak cl. *„A reakciós elemeknek az üzemekből való eltávolításával kapcsolatos munkában a munkásőreink aktívan vettek részt, éberen vigyáztak, hogy igazságosan és liberalizmustól mentesen történjen és a Párt Intézőbizottságai mind a gazdasági vezetők is jól tudtak támaszkodni az üzemekben dolgozó munkásőreinkre. Az üzemek fizikai dolgozóinál nagy megelégedést váltott ki az a tény, hogy a munkásörök jó agításióval segítettek a reakciós elemek eltávolításában az üzemekből."®'*

Az üzemekkel kapcsolatban viszont problémaként merült fel, hogy több esetben a területükön működő iparőrség tagjai beleptek a Munkásőrségbe is. Ennek a MOP-on nem örültek, hiszen háború esetén egyszerre nem szolgálhattak volna egyidejűleg mind a két szervezetnél, így novemberben a pártbizottságok vezetőjével egyeztetve elrendelték a Munkásőrségtől történő leszerelésüket.* [692]

4. 2. A MUNKÁSŐRSÉG TÖRTÉNETE 1958-1963

Az 1957-es esztendő a Munkásőrség életében több szempontból is fordulatot jelentett. Az év második felére sikerült teljesen felállítani a testületet, ugyanakkor a november 26-i MSZMP PB ülésen döntöttek a létszámemelésről, és arról is, hogy nem kerülnek a PTO alárendeltségébe. 1957 második felére kiépült a testület struktúrája, így elkezdődhetett az alapok megszilárdítása, és a Munkásőrség beépítése a kádári pártállami rendszerbe. A másik korszakhatár, az 1963-as esztendő a Munkásőrség szempontjából azért is jelentett fordulópontot, mivel ekkor kezdődött meg a feladatainak a jelentős mérvű bővítése, és állományának az évekig tartó szinte teljes átválogatása, az ötéves szolgálati idő tervezett bevezetése. Ugyanakkor 1962-ben Halas Lajost a PTO állományából kinevezett Papp Árpád váltotta.[693]

vágóhidak és a kerületi üzemek, a VUI. kér. Ganz Vagongyár, MÁVAG, a XVI. kér. Ikarus, az újpesti Egyesült Izzó és a Chinoin, a III. kér. Óbudai Hajógyár és a budapesti üzemek. (MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. „A Munkásőrség létrehozásának jelentősége az üzemekben folyó pártmunkára”)

6,1 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. „A Munkásőrség létrehozásának jelentősége az üzemekben folyó pártmunkára”

692 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 2. ő. e. I lalas Lajos - Káldor Gyula: 0264. sz. parancs a személyi állományra vonatkozóan, 1957. november 15.

693 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e. A PB 1957. november 26-i határozata a Munkásőrséggel kapcsolatban; MNL OL MOP M-KS-295-1 558, d. 1. ö. e. A PB 1963. szeptember 24-i határozata a Munkásőrség szervezési és szolgálati rendszerének továbbfejlesztésére.

4. 2.1. A testület életét befolyásoló külső tényezők

A világpolitikában az 1957 végétől kezdődő időszak teljesen újat hozott, ugyanis Kádár szövetségese, Ny. Sz. Hruscsov erre az évre szilárdította meg a hatalmát, amelyet 1964-es leváltásáig kézben is tartott, ebben az évben a helyére Leonyid Iljics Brezsnyev került. A birodalom megerősödését ebben az időszakban több tényező is jellemezte: 1957-ben a Szputnyik fellövése, Jurij Alekszejevics Gagarin 1961-es űrutazása. E mellett több esemény is negatívan hatott a világpolitikában: 1961-ben a berlini fal felépítése vagy 1962-ben a kubai rakétaválság. Hruscsov időszakában a Szovjetunióban valamelyest sikerült javítani az életszínvonalon, de az ország a mezőgazdaság tervezett átalakítása ellenére gabonából behozatalra szorult. Ennek ellenére a haderő fejlesztése terén megkezdődött az egyre növekvő hatótávolságú és számú, sok esetben atomfejekkel felszerelt rakéták hadrendbe állítása.[694]

Magyarországon ez az időszak a Kádár-korszak konszolidációjáról szólt. Ennek egyik lényeges, ha nem a leglényegesebb részét képezték a megtorlások. 1957. július 2-áig a rögtön ítélő bíróságok 304 főt ítéltek cl, közülük 55-öt halálra, amelyből 34-et végre is hajtottak. A kiszabadult 17 227 rab közül 8341-et gyűjtöttek össze. A későbbiekben még több személy elfogása, a belügy- és az igazságügy-minisztériumi szervek megtisztítása lett a ccl. A határőrizetet erre az időszakra megszilárdították, úí határzárat is építettek. A PB az ellenséges elemek elleni fellépésről, a BM cs az IM ellenséges és ingadozó személyektől történő megtisztításáról, az internálás meghosszabbításáról hozott határozatot.[695] 1957. október 31-éré már 43 113 főt ítéltek el első fokon, 1958. január 8-án a belügyminiszter, az igazságügy-miniszter és a legfőbb ügyész kiadta a 103/1958. sz. közös utasítását, amely a következőket tartalmazta. Az ellenforradalminak tekintett ügyekben a nyomozás befejezését követő 30 napon belül az ügyészi szerveknek vádiratot kell benyújtaniuk. A súlyosabb ügyeket előre kellett venni, és ezeknél zárt tárgyalást tartani a bíróságoknak. A kisebbeknél a dolgozók esetében a megyei szervek (bírói, ügyészi, stb.) vezetői döntötték el, hogy bíróság ele állítsák-e az illetőt. A munkás vagy parasztszármazású személyt, ha az előzetes fogva tartást csak röviddel haladta meg a büntetése, szabadon kellett engedni.[696]

A megtorlás irányvonalainak a kijelölését követően 1963 végéig 26 621 személyt marasztaltak cl valamilyen bíróságon, 341 főt végeztek ki, közülük 229-et a forradalommal kapcsolatban. Az 1963 végéig elítéltekből 6449-et izgatásért, 8031-et tiltott határátlépésért, 3577-et fegyverrejtegetésért, 4661-et összeesktivéses lázadásért,

[694] Fischer Ferenc: *A megosztott világ. A Kelet-Nyugat, Észak-Dél nemzetközi kapcsolatok fö vonásai (1941-1991/* 3. kiadás, Budapest, PSZ Projekt Kiadó, 1996,169-237 o.

[6,5] Zinner Tibor: *A kádári...* 240-267. o.

Uo. 337-343. o.

44-et hazaárulásért, ellenség támogatásáért, kémkedésért.[697] 1957 áprilisától kezdték el kreálni a Nagy Imre elleni koncepciós pert, majd 1958. június 16-án kivégezték a volt miniszterelnököt. 1956 és 1960 között 13 ezer embert internáltak. 1963-ig a katonai bíróságok több mint 12 ezer embert ítéltek el, 30 katonán hajtották végre a halálos ítéletet. A forradalom alatti tevékenységgel kapesolatban 1963 után is születtek ítéletek. 1960-ban hirdettek részleges közkegyelmet, ezt 1963-ban újabb követte, bár ekkor sem szabadult minden forradalmár. Utóbbit március 21-én, az Országgyűlés ülésén jelentette be Kádár János. Cserébe az Amerikai Egyesült Államok javasolta az ENSZ napirendjéről a magyar kérdés levételét.

1957. október 21—22-én újjáalakították a Hazafias Népfront Országos Tanácsát, majd 1958. november 16-án országgyűlési cs tanácsválasztásokat tartottak, ezen a Népfront jelöltjei a szavazatok 99, 6%-át kapták. Az egyházi életbe továbbra is beleszóltak, ennek érdekében az Állami Egyházügyi Hivatalt átszervezték. A mezőgazdaság területen 1959-ig a parasztság bizonyos szabadságot élvezett, nem volt kötelező beszolgáltatás, stb. 1958/59 telén azonban folytatódott az erőszakos tsz-szervezés, ennek során a fizikai erőszak, rábeszélés mellett a tsz-ekben dolgozóknak újfajta adózás, stb. kialakításával igyekeztek kedvezni, szemben az önállóan gazdálkodókkal, akiket egyre nagyobb plusz terhek sújtottak. 1961-re fejeződött be a tsz-ek szervezése, így a korábbi 200 ezer tsz-tag létszáma 1,2 millió fősre nőtt. Egyholdas háztájit megtarthattak maguknak a földművelők.[698]

Gazdasági területen jelentős problémák adódtak, amelyeket csak a szocialista országok hiteleinek a segítségével lehetett ideiglenesen orvosolni, így nem omlott össze a közellátás. 1957 nyarán gazdasági reformterveket dolgoztak ki, de ezeket az MSZMP szélsőbalos körei elutasították. Az 1958 és 1960 közötti 2. hároméves tervben a magas beruházási számok mellett az életszínvonal emelésére is odafigyeltek. Lényeges kiemelni, hogy annak ellenére, hogy a devizában történő eladósodottság nem volt jelentős még ekkor, ezt is nehezen tudta az ország törleszteni.[699] 1962-ben az MSZMP VIli. kongresszusán bejelentettek, hogy befejeződött a „szocializmus alapjainak a lerakása.”[700] Az 1960-63 közötti átrendeződést az is jelzi, hogy 1962. január 22-i PB-ülcsen több fontosabb pozícióban lévő párt- és állami vezetőt felmentettek.[701]

Uo. 421-424. o.

<9S Szani Ferenc: *A Magyar Néphadsereg...* 13. o.; Izsák Lajos: *Pártok...* 250-254. o.; Huszár Tibor: *Kádár János politikai éleirajza!957-l989* II. Budapest, Szabad Tér Kiadó - Kossuth Kiadó, 2003. 46 66. o.; Gergely Jenő Izsák Lajos: *A huszadik...* 406-417. o.

w *Az.* eladósodottságtól bővebben: Mong Attila: *Kádár hitele. A magyar államadósság története 1956-1990,* Budapest, Libri Kiadó, 2012,15-73. o.

700 Gergely Jenő - Izsák l .ajos: *A huszadik...* 410-411. o.

701 MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 255. ő. e. Az MSZMP PB 1962. január 22-í ülése.

A politikai események mellett a hadseregfejlesztés azon elemeit is ki kell emelni, amelyek a Munkásőrséget is érintették. 1957-ben az MN-nél egy hároméves tervet dolgoztak ki, amelynek az volt a lényege, hogy a létszámot fokozatosan emelik 1960-ig, eddig az időpontig pedig „békekiképzést" folytatnak. A Varsói Szerződésben meghatározott feladatokat nem kellett teljesíteni, csupán a lokátorokat korszerűsíteni, Erőteljesebb fejlesztést csak 1960 után határoztak meg. Mindemellett átalakították a hadsereg szervezetét is. A kiképzés terén fontosnak tartották, hogy az atom- és tömegpusztító fegyverekkel végrehajtott harcmódot sajátítsák el minél előbb.[702] Az MN létszámát 1957 őszére 58 800, 1960-ra 73 050 főben szabták meg.[703]

1958-ban Münnich Ferenc Moszkvában aláírt egy szerződést, amely azt tartalmazta, hogy Magyarország teljesíti a VSZ-feltételekct, arai az államhatárok védelmét, és a fegyveres feladatok ellátását jelentette. Ennek alapján a hadieszközök beszerzésével kapcsolatban „A" és „B" fejlesztési tervet készítettek, ezzel egy korszerű hadsereg kialakítását tervezték, 118 ezres béke és 300 ezres „M", vagyis mozgósítási létszámmal, mindez összesen 47,46 milliárd forintba került volna, az „A" verzió szerint 1965-ig.

Minimális, „B" tervet is kidolgoztak arra az esetre, ha a gazdasági helyzet miatt az előbbi nem valósítható meg. Ez 103 ezer fős béke, cs 279 ezer fős mozgósítási létszámmal, több régi típusú fegyverrel 36,24 milliárdba került. Ugyanakkor a beszerzendő eszközökről egy részletes listát készítettek, amelyen többek között a GAZ-63 tehergépkocsi, és 69-es személygépkocsi, az AK.-47-es géppisztoly, az RPD-44-cs golyószóró, és az RPG-2-es[704] kézi páncéltörő is szerepelt. Ezeket később rendszeresítették, illetve tervezték rendszeresíteni a Munkásőrségnél is. Végül a B tervet fogadták cl, de a későbbiekben csak 67 ezer fos béke és 121 ezer fős hadi MN-létszámmal számoltak. A szovjetek 1958-ban a korábbi magyar tartozás fejében több korábban náluk, vagy Magyarországon liszensszel gyártott haditechnikai eszközt átvettek. Ebben az évben a KGST keretein belül megállapodtak arról, hogy mely ország milyen hadianyagokat fog gyártani.[705] Ugyanakkor az MSZMP PB 1958.

702 Szani Ferenc: *A Magyar Néphadsereg..* .15-36. o.

7li! Gcrmuska Pál: *A magyar középgépipar...* 230. o.

704 A Szovjetunióban 1949-ben döntöttek az AK-47-cs rendszeresítéséről, az RPG-2-es is ekkor jelent meg. Magyarországon az 50-es évek vegétől tervezték rendszeresíteni ezeket, de a forradalom az MN fejlesztési terveit keresztülhúzta. (Germuska Pál: *A magyar középgépipar...* 209-218. o.)

70s MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-127 fólió A 11T 1/108/1958. sz. hat. a Magyar Néphadsereg fejlesztéséről 1965-ig. 1958. január 3-i ülés. Germuska Pál: *A magyar középgépipar...* 230- 232. o.

április 23-án határozatba foglalta, hogy az MN készen áll a „belső ellenség” szétverésére, a szövetségesekkel pedig külső támadás esetén is együtt tudnak működni.™

Az 1961-től kezdődő második ötéves tervben már az állami bevételek 5%-át tervezték a haderőre fordítani. Azt tűzték ki célul, hogy kis létszámú, de minőségi haderőt hozzanak létre, amely adott esetben tömeghadsereggé fejleszthető, ehhez természetesen a mozgósítást is meg kellett szervezniük. A magas fokú harckészültséget békeidőszakban is fenn kívánták tartani, mivel a modern fegyverekkel hamar be lehetett hatolni az ország területére. A fejlesztés jelentős kiadásokkal járt, hiszen a hadsereg jóval elmaradt a szövetséges, vagy aNATO-haderő színvonalától. Ugyanakkor a régi és az új technikát egyidejűleg kellett hadrendben tartani, ráadásul az új eszközöknek a létszámigénye is jelentősebb volt, így 1960-1964 közölt a korábbinak egynegyedével emelték meg a létszámot. Fontos tény, hogy 1960-ban Révész Géza helyett Czinege Lajos lett a honvédelmi miniszter, aki korábban a KB Adminisztratív Osztályát vezette. A 60-as évek elején megnőtt az MN szerepe. A Szervi határozványában rögzítették, hogy a legfelsőbb katonai államigazgatási szerv, és a polgári védelemnek is a legfőbb szerve. így a Légoltalmi Országos Törzsparancsnokság a BM-től a HM-hez került, amit polgári védelemmé alakítottak át, amelynek feladatai a tömegpusztító fegyverek, és az elemi csapások hatásainak a felszámolása lett. Megalakult a Polgári Vedelem Országos Parancsnoksága (PVOP), vezetője a honvédelmi miniszter lett. Ennek területi szerveit a hadseregbe sorolták be, városi, járási, megyei polgári védelmi tisztségeket a tanácselnökök, a hozzájuk beosztott katonákkal látták el. Több mint 34 ezer fő volt a mozgósítási létszámuk. Problémát jelentett a tisztek alacsony iskolázottsága, és a nem megfelelő kiképzés, amelyből sok baleset származott.[706] [707] 1962-ben állandó, fokozott és teljes harckészültségi kategóriákat vezettek be. így az állomány 30%-át állandóan a bázisokon tartották, hogy minél előbb elérjék a teljes harckészültséget. A nyugati határnál volt a csapatok fcltöltöttségc a legnagyobb, keletre haladva fokozatosan csökkeni. 1961 és 62-ben. az említett politikai konfliktusok idején komoly hadgyakorlatokat tartottak, ilyen volt például a Duna-62 is. A polgári védelmi kötelezettséget is ebben az időszakban szabályozták, mindenki 14-től 65 éves koráig köteles volt ebben részt venni.[708]

1960-ban kezdték el AK-47-eskkel felszerelni a néphadsereget. Ugyanebben az évben a szovjet „kívánságok” alapján gyorsreagálású gépkocsizó lövészhadosztályok felállítását kezdték meg. 1961-ben az 1965-ig tartó fejlesztések további növeléséről állapodtak meg, a békelétszámot 78 ezer, az M-et 200 ezer főre tervezlek emelni

[706] Szani Ferenc: J *Magyar Néphadsereg...* 15-36. o.

Uo.

[7(18] Uo. 37 45. o.

jelentős számú új haditechnika beszerzése mellett. 1962-ben az MSZMP PB jóváhagyta a következő tervek kidolgozását: fegyveres erők és testületek, továbbá a népgazdaság M terve, meghagyás, kitelepítés, légoltalom tervei. Ebben az évben a HT-t HB-ra keresztelték át, feladatai a következők lettek: döntött a fegyveres, stb, szervek, az ország közvetlen védelmével összefüggő kérdésekben, továbbá szervezte az országmozgósítási tervek kidolgozását, irányította a háborúra történő felkészülést. 1963-ban további létszámemelést határoztak meg, 85 500 béke, és 200-220 ezer fős hadilétszám elérése lett a cél 1965-ig. 1963-ig a légvédelem fejlesztése elvezett elsőbbséget, így a 800 méter fölötti magasságon az MN képessé vált az ellenséges támadás elhárítására. A szárazföldi erők fejlesztése háttérbe szorult, ezért a gépesítettség terén katasztrofális volt a helyzet, így 1965-ig ezen próbáltak javítani, ami részben sikerült is. A szovjet elvárásoknak való teljes megfelelést 1970-re tervezték kialakítani fegyverzet és tartalékkészlet terén is. Fontossá vált, hogy az ipar 4-6 hét alatt át tudjon állni haditermelésre, a korábbi 6-9 hónap helyett.[709]

A hadsereg mellett a belügyi karhatalomról is érdemes pár szót ejteni. A Honvédelmi Tanács határozata alapján 1959. március 1-jéig ki kellett alakítani a sorozott állományát a hivatásos helyett. 7307 főben állapították meg a BM karhatalmi erőinek a számát, ebből Budapesten egy ezredet, Miskolcon, Debrecenben, Szegeden, Szombathelyen, Győrött és Pécsett 1-1 zászlóaljat kellett szervezni. Az állományt a HM-en keresztül kellett évente bevonultatni, ennek során megfelelő szociális összetételű személyeket válogattak ki, a tiszteknek a hadseregben lévő ruhát kellett hordaniuk. Pétervására településen lévő laktanyát kellett a kiképzésükre rendelkezésre bocsátani, 3500 fő sorállományú karhatalmistát képeztek ki minden évben.[710] [711]

Lényeges kiemelni, hogy a forradalmat követően felállították az Országos Karhatalmi Parancsnokságot és ennek alárendeltségében a megyei és budapesti szerveket. Mindez a fegyveres alakulatok együttműködését volt hivatott szabályozni belső megmozdulás esetén. A karhatalmi parancsnokságokat 1962-ben megszüntették, ezzel párhuzamosan kibővitették a HT szerepkörét.[7"] Róluk egy későbbi fejezetben bővebben lesz majd szó.

[709] Germuska Pál: *A magyar középgépipar...* 291 324, o.

[710] MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-177 fólió I1T 8/109/1958. sz. határozata a Belügyminisztérium karhatalmi egysegeinek sorozott állományra való átszervezéséről, 1958. február 14.

[711] MNL OL M-KS-295-1 29. d. 1. ő. e. Biszku Béla OKP vezető: „A karhatalmi parancsnokságok és törzsek tevékenysége, munkarendje rendkívüli viszonyok eseten” 50-800/3-1961.

4. 2. 2. A Munkásőrség létszámemelései, és a fontosabb határozatok a testülettel kapcsolatban 1958-1963

1957. november 26-án a PB elfogadta a testület 40 ezer fősre történő emelését, a tiszti állomány helyzetének a rendezését, e mellett megszabták a következő félévre a kiképzési elveket, és a párt hadseregének a riadórendszerét is át kellett dolgoznia.[712] F.zen felül 1632 fős szervezési tartalékot is képeztek, később ebből terveztek felállítani a páncéltörő ágyús egységeket.[713] 1957 végéig megszülettek a tervek az ágyúk elosztásáról, és az új diszlokációról. Az új állománytábla szerinti szervezetre április 30-ig át kellett térnie az egységeknek, a függetlenített parancsnokokat már március 31-cig ki kellett nevezni, a páncéltörő egysegekbe a 45 és 57 mm-es ágyúk kezeléséhez értő munkásőröket állományba venni. A meghatározott létszámot be kellett tartani. Az új egységek parancsnokainak az lett a feladata, hogy a HM-től beszerezzék a megfelelő anyagokat, kiépítsék a rádióösszeköttetést. Január 15-ig a Fegyverzeti Osztály vezetőjének el kellett készítenie a szükséges terveket az új alakulatok felfegyverezésének a végrehajtásához.[714]

A létszám feltöltését Budapesten is szabályozták az országos parancsnok intézkedésének megfelelően. így itt a páncéltörő egységekbe azokat a munkásőröket kellett kinevezni, akik már korábban is a testület tagjai voltak, és nem a létszámemelést követően léptek be, előnyt jelentett, ha valaki már értett az ágyúk kezeléséhez.[715]

A szervezést áprilisra nem sikerült teljes mértékben befejezni, november 10-én is az engedélyezett 281 tisztből 271, a 134 fős technikai személyzetből 129, a 39 585 fős társadalmi állományból 38 673 volt meg.[716] Mindez nem volt a legsikeresebb, ugyanis 1959. január 1-jcre 37 036 főre csökkent az állomány.[717] A vezetésben a következőképpen látták a kialakult helyzetet. *„A kilépések és a kizárások száma még magas, de ez lényegében egészséges folyamai, többnyire olyanokról van sző, akik a gyors szer-*

[1,2] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e. Az MSZMP PB 1957. november 26-án, a Munkásőrséggel kapcsolatban hozott határozatai.

[715] MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 21. ő. e. Frey Andor; „Feljegyzés a H. M. által átvételre felajánlott Iövegek elosztásáról”

[7,4] MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. Intézkedés a Munkásőrség szervezésének végrehajtására. 1958.

[715] MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 1. ő. c. Szekeres István budapesti parancsnok 021. sz. parancsa, 1958. február 4.

[716] A későbbiekben valamelyest változtattak az engedélyezett létszámon, így 273-ra, 140-re, és 38 979-re módosították, az ezen felül lévő szervezési tartalék is változott. (MNL OL MOP M-KS-295-1 8. d. 7. ő. e. „A Munkásőrség létszámának alakulása az átszervezés engedélyezése után”, 1958 novembere)

[717] MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 6. ö. e. „Kimutatás a Munkásőrség személyi állományában történt változásokról 1959. január 1-től 1961. december 1-ig”

vezés során a kiválasztó hibájából, másrészt a pillanatnyi felindulásból léptek be a munkásőrség (sic!) soraiba." Az összetételt ugyanakkor megfelelőnek minősítették.

A „továbbszervezést” 1958-ban tehát nem sikerült befejezni, a létszámhiány több évig problémát jelentett. 1959. január 16-án az MSZMP Titkárság is foglalkozott a testület helyzetével. Az ülés előtt a PTO és Halas Lajos is készített egy rövid összegzést, ő a következőket emelte ki. A testület a párt és a kormány határozatait figyelembe véve tevékenykedett, a pártbizottságok a kívánalmaknak megfelelően irányították az egységeket, az összetételük megfelelő volt, a társszervekkel javult a viszony. A pártszcrvekkel való kapcsolatról megjegyezte, hogy a parancsnokok a fontosabb kérdésekben a pártitkárokkal együtt döntenek.[718] A pártbizottságok nem mindig vizsgálták meg az egységek pártmunkáját, ugyanakkor megfelelőképpen belcfolytak a kiképzésbe, az egységek gyűlésein a párttitkárok rendszeresen részt vettek. A pártmunkával kapcsolatban azt hangsúlyozta, hogy a munkahelyükön rendesen dolgoznak a munkásőrök, és egyben az ottani „pártagitátori” tevékenységük is megfelelő. A választással kapcsolatos tevékenységüket, és a társszervekkel való jó viszonyt is kiemelte.[7’9] Halas szerint a helyi PTO-k megfelelőképpen segítették a testület munkáját.[720]

Halassal szemben a PTO nem egy jelentést, hanem egy határozattervezetet készített, a parancsnokok képzését lényegesnek tartották, de sok rajparancsnok, aki funkcionárius is egyben, nem tudta mind a két munkáját megfelelően ellátni. Az országos parancsnokságról alkotott képben a korábban kirobbant, majd az 1957. november 26-i PB határozattal lecsendesített PTO-MOP-vita elemei is megfigyelhetőek voltak. Úgy gondolták, hogy a MOP a testület állami jellegét hangsúlyozza, és a pártirányítást formálisan értelmezi, a párt osztályaival bizonyos kérdésekben nem egyeztet. Ezt egyfajta önállósulási törekvésnek tekintették. E magatartás az alsóbb parancsnokságokat szerintük kevésbé jellemezte. A függetlenített állomány túlzott katonássága sem tetszett a pártszerveknek. Sok esetben a munkásőröknél megfigyelhető volt, hogy más párttagoknál különbnek tartották magukat, ezt a következőnek tulajdonították. *„A megyei és járási pártbizottságok többsége a parancsnokkal együtt erőfeszítéseket lesz a hibás nézetek felszámolása érdekében. Sokkal eredményesebb lenne a munka, ha az országos parancsnokság mentes lenne ezektől, és ők maguk is harcolnának a nézetek ellen. "*[721]

718 Erről az 1957. november 26-i MSZMP PB határozat rendelkezett.

7i» MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ő. e. Halas Lajos: „Jelentés Kádár János elvtársnak a Munkásőrség 1958. évi tevékenységéről, 1958. december 31. Kádár János 1959. január 13-án. láttamozta.

7M MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ö. c. „Ellenőrzések tapasztalatai a jegyzőkönyvek alapján”. Nincs dátum.

721 MNL OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ö. e. A Titkárság 1959. január 16-í ülésének határozattervezete a Munkásőrség pártirányításának tapasztalatairól. A PTO készítette.

A munkaidőben történő rengeteg mozgósítás sem tetszett nekik. Egyébként az egész rendszerben megfigyelhető volt, hogy a vállalatok a kieső bér visszatérítését nem mindig kérték a Munkásőrségtől. Ugyanakkor a fegyelemmel kapcsolatos eseményekről a következőt állapították meg. „ *Találkozhatunk egészségtelen jelenségekkel. Jogtalan előnyök, kedvezőbb munkafeltételek kikövetelése, törvénytelenségek. E törekvések gyakran találkoznak a helyi párt és gazdasági vezetők olyan jelfogósával is, hogy a munkásőröknek sok mindent el lehet nézni. E nézetekből táplálkoznak még gyakori törvénytelen önbíráskodások, verekedések, stb.* ’’ - Láthattuk, hogy ez valóban így is volt. A függetlenített parancsnokok egy részét önteltnek, és a hatalmával visszaélőnek minősítették. A parancsnoki állomány felkészületlenségét is bírálták.[723] Az értékelést követően a határozattervezetben a teendőket a következőkben jelölték meg. A pártirányítást növelni kell, a pártszervek vezetőit ne jelöljék ki parancsnoknak, a MOP pártszervezetének az ott dolgozók „nevelésével” többet kelljen foglalkoznia, a bérvisszatérítéseket a jogszabályoknak megfelelően végezzék, azaz a MOP minden esetben fizessen.[724]

1959. január 16-án a fentiek alapján a Titkárság megvitatta a Munkásőrséggel kapcsolatos teendőket. Kádár a feszített kiképzést kifogásolta, a 10% körüli cserélődést nem tartotta soknak. Ami komolyan felvetődött a vitában, az volt, hogy ki kéne alakítani egy tartalékos, vagy veterán állományt a testületen belül, mivel sok volt az idős, különösen a fővárosban. Ezt szőkébb körben tervezték megtárgyalnÍ.[72S]A tervezetet a vita alapján át kellett dolgozni, és megküldeni az egységparancsnokoknak. Ugyanakkor az MSZMP Titkárság az állomány „megtisztításáról” is elfogadott egy határozatot. „*Megbízza a Párt- és Tömegszervezetek Osztályát, és a Munkásőrség Országos Parancsnokságát, hogy három hónapon belül hozzanak jól átgondolt és kidolgozott javaslatot a titkárság elé a kiképzésben és a szolgálatban helytállt, idősebb, vagy egyébként is nagy elfoglaltsággal híró munkásőröknek a sürít kiképzés és szolgálat alóli mentesítésére. A javaslatban szerepeljen, hogy ezek az elvtársak megtarthatják az egyenruha és személyi önvédelmi fegyverviselési jogát.*” A javaslattal

m Uo.

723 *„A munkásőrség társadalmi jellegét veszélyeztetik a vezetés módszereiben meglévő hiányosságok is. A vezetési munkát csaknem kizárólag a függetlenített parancsnokok végzik. A társadalmi munkásokból álló törzseket a legtöbb helyen létrehozták, de munkájuk formális még Nem végeznek elemző irányító munkát, ez részben abból származik, hogy nem értik a társadalmi munkások szerepét, lebecsülik őket Előfordulnak olyan nézetek is, hogy: v...minek avatkoznak bele kívülálló emberek a mi dolgainkban E felfogások az Országos Parancsnokságon is uralkodnak."* (Uo.)

724 MNI. OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ö. e. A Titkárság 1959. január 16-i ülésének határozattervezete a Munkásőrség pártirányilásának tapaszlalalairól. A PTO készítette.

725 Az MSZMP Titkárság 1959. január 16-i ülése, http:/7www.digitarchiv.hu/faces/fraineContent Gencrator.jsp?ADT_ID=26311&MT=l, letöltés: 2010. december 14.

kapcsolatban néhány megyei és kerületi titkár véleményét is ki kellett kérni. E mellett a MOP azt a feladatot is kapta, hogy dolgozzon ki a raktározással kapcsolatban megoldást.[726] Erre a célra korábban már próbáltak laktanyákat igényelni.[7Z7]Az idősek és betegek szolgálati könnyítése egyrészt gyakorlati, másrészt ideológiai célokat szolgált. Sokan képtelenek voltak normálisan ellátni a szolgálatot, másrészt ezzel több rákosistát lehetett félreállítani, bár ez nyíltan az ülésen nem hangzott el.

A PTO javaslata az idős munkásőrökről, amelyet végül nem a MOP-pal közösen csináltak, az utolsó pillanatra, április 15-ére készült el. Ebben a munkásőri tevékenységre alkalmatlanok szolgálati könnyítésének szükségességét azzal indokolták, hogy a kiképzésük sok esetben nem lehetséges, vagy káros az egészségükre, másokat pedig a *„...szocializmus építésének bonyolultabb feladatával bízta meg a párt...”*, így nem tudtak eleget tenni a munkásőri kötelezettségeiknek. Korábban is volt arra példa, hogy a helyi parancsnokok és a pártszervek felmentettek ezeket az embereket bizonyos szolgálat alól, de ez sok esetben sértődéssel járt. *„Mások pedig jogos meg nem értéssel fogadták néhány, vkényelmeskedo funkcióba került« elvtárs kilépését a Munkásőrségből. f.,.) Ezért javasoljuk létrehozni a munkásőrség veteránjai állományt. A ^Munkásőrség veteránjai állományba sorolt elvtársak tehermentesítése nem csökkentheti politikai súlyukat, jogaikat és felelősségüket, ellenkezőleg fokozott megbecsülésüket és a dolgozó nép ügyéért végzett odaadó munkájuk elismerését fejezi ki pártunk azzal, hogy nem szereli le őket a Munkásőrségtől.”* Azt javasolták veterán állományba áttenni, aki idős volt, vagy beteg, illetve aki fontos tisztséget töltött be. A helyükre lehetett volna új munkásöröket felvenni. A veteránok jogai és kötelezettségei megmaradtak volna, de a szolgálat és a kiképzés alól felmentést kaptak, csak a lőgyakorlaton, és évente 2-3 alkalommal ünnepi szolgálaton kellett volna részt venniük. Egyenruháját, igazolványát, jelvényét, fegyverét a veterán megtarthatta és viselhette, és a testület rendezvényein is részt vehetett. Könnyített szolgálatot (KSZ) a munkásőr és a pártszerv is kérvényezhetett, majd ezt az illetékes végrehajtó bizottság bírálta cl, amelynek az utasítását a parancsnok köteles volt teljesíteni.[728]

Halas Lajos ezt követően két nappal később adott le egy javaslatot, amely sok szempontból hasonlított az előzőre, de azt is tartalmazta, hogy a tartalékba helyezés alapvető feltétele orvosi vizsgálat legyen, amit az állományba történő felvétel során

?2C MNL OL MOP M-K.S-295-1 13. d. I. ö. c, A Titkárság határozata a Munkásőrség helyzetéről és pártirányításárók 1959. január 16.

727 MNL OL MOP M-KS-295-1 12. d, 19. ő. e. Halas Lajos levele az MT-nek laktanya igénylése tárgyában, 1958. október 2.

728 MNLOL MOP M-KS-295-1 13. d, 1. ő. e, „Javaslata Politikai Bizottság részére a Munkásőrségen belül a „munkásőrség veteránjai” állomány létrehozására, PTO, 1959. április 15.

is szorgalmazott. Megdöbbentő, hogy ilyen korábban nem volt! Az állománycserét az cv végéig szerelte volna lebonyolítani, de e mellett a létszám további emelését is felvetette.[72*]

Végül az MSZMP PB május 12-én hozott határozatot ebben a kérdésben. Minden 55 éven felüli munkásört, illetve az ennél fiatalabb, de rossz egészségi állapotút kellett könnyítésben részesíteni. Az előbbieket mindenképpen „veteránosítani” kellett, az utóbbiak esetében ezt a pártszerv javaslatára vagy saját kérelemre lehetett kezdeményezni. Jogaikat és a kötelezettségeiket a PTO javaslata szerint szabályozták, azonban rendkívüli esetekben őket is igénybe lehetett venni. A létszámemeléssel nem foglalkoztak, Halas Lajost és Sándor Józsefet, a PTO vezetőjét utasították arra, hogy vizsgálják meg, hogy a szolgálati könnyítéssel a szolgálat ellátása miképpen alakul, és ez alapján tegyenek javaslatot erre. A határozatot a kerületi és a megyei titkárok értekezletén is ismertetni kellett.[73ü]A későbbiekben mindezt nem vették olyan komolyan.

Ezt követően Halas Lajos augusztus 15-i határidőben szabta meg a betegség miatti könnyítések elbírálásának a határidejét. Ugyanakkor a parancsnokokat arra utasította, ha az idősek részt akarnak venni minden kiképzésen, attól ne zárkózzanak el mereven, párszor kivételt lehet tenni.[729 * 731] így a parancsnokok a helyetteseikkel intézkedési terveket dolgoztak ki. Ezután az 55 év felettieket hívták össze, majd egységgyűléseket tartottak. Az, hogy a fegyverüket megtarthatták, természetesen megnyugtatta őket. A későbbiekben a szolgálati könnyítésben részesítetteknek csak kis része nem járt a lövészetre, viszont az ott megjelenők közül kevesen hajtották végre a gyakorlatokat! Október 23-áig 4500 főt érintett a PB-határozat, ebből 1600-an a fővárosban voltak, további 200 fővel kellett számolni az egészségügyi vizsgálatokat követően. A létszám változásával járó teendőket októberre sikerült felmérni.

Mindennek alapján 5000 fővel tervezték az állomány létszámát a következő évtől felemelni, ebbe az 1960-tól szolgálati könnyítésben részesülőket is belevették. Azt javasolták, hogy üzemi munkásokat, KISZ tagokat és „megbízható pártonkívülieket” is vegyenek fel. A KISZ-tagokat javarészt az ipari üzemek munkásaiból és utolsó éves Munkaerő Tartalékok Hivatala (MTH) intézetek hallgatóiból tervezték kiválogatni. Különösen az aktív Ifjú Gárdisták[732] Munkásőrségbe toborzását helyeseltek. A KISZ helyi szerveinek kellett javaslatot tenni a pártszer veknek a Munkás-

[729] MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 1. ő. e. Halas Lajos: „Javaslat az idős cs beteg munkásörök tehermentesítésére”, 1959. április 17.

?30 MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 1. ő. e. „Az MSZMP Politikai Bizottsága 1959 év május hó 12-i ülésén egyes munkásörök szolgálatának megkönnyítésére hozott határozata"

[731] MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 2. ő. e. Halas Lajos 049. sz. parancsa, 1959. május 25.

[732] A KISZ Munkásőrséghez hasonló ifjúsági szervezete.

őrségbe önként jelentkezőkről. E mellett azzal kapcsolatban is szerettek volna döntést, hogy a HM 1960-ig lássa el korszerű fegyverzettel a milíciát.[733]

Végül a PB 1959. október 27-i határozata a következőket tartalmazta. A javasolt ötezer fővel megemelték a létszámot. Meghatározták a felveendőkkel kapcsolatos irányelveket is. 60%-uk 30 év alatti kellett, hogy legyen, tehát ezzel elindítottak egy fiatalítási folyamatot, 40%-uk KISZ-tag és pártonkívüli, előbbiek nagy része nagyüzemekből, kisebb része utolsó éves MTH hallgatók közül. Ugyanakkor a mezőgazdaság „szocialista szektorából" és az 1G tagjaiból is kellett KJSZ-csekct toborozni a Munkásőrségbe. Arra is felhívták a figyelmet, hogy a felveendők közül azok kaphassanak fegyvert, akik jól kezelik, cs megfelelőképpen ismerik a Szervezeti és működési szabályzatot. Ezzel nyilván el akarták kerülni a rendkívüli eseményeket. Ütemezve, havonta kellett felvenni az embereket, nekik egy hónappal előtte a HM-től fegyvert és a Könnyűipari Minisztériumtól ruhát kellett igényelni.[734]

A PB határozata alapján, helyi szinten ki kellett dolgozni az egyes alegységekhez felveendők arányát, azaz hová hány százalékban vegyenek fel KISZ-tagot, stb. 1960. április 1-jére be kellett fejezni a feltöltést, június 1-jéig alapkiképzésben kellett őket részesíteni, amelynek során fegyverismeretet, karhatalmi harcászatot és a működési szabályzat elveit oktatták nekik, június 5-éig pedig be kellett őket osztani az alegységekbe. Június 1-jéig nem lehetett az újoncokat harci feladatokra bevetni, de riadógépkocsikat nekik is kellett biztosítani,[735] A létszám feltöltése a későbbiekben a tervek szerint haladt, de a terv teljesítését követően jelentősen visszaesett az állomány létszáma.[736] Azt, hogy mindez nem mehetett könnyen, Halas Lajos visszaemlékezése is érzékelteti. *„Mai ésszel nehéz felfogni, hogy ez a néhány ezen, zömében ifjúkommunista beáramlása miért válthatott ki jó néhány emberünkben akkora felzúdulást, hogy a pártnak minden szinten elő kellett vennie a befolyását, hogy végül is a terv megvalósuljon. "*[737]

A Munkásőrség a feladatok végrehajtásának kijelölt határidejében meg is tette a jelentést a PB-nek. Ebben a „szektás" és a „revizionista" nézetek csökkenéséről számoltak be. A rendkívüli események 19%-kal csökkentek, viszont a funkcionáriusok

'33 MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 1. ö. e. Sándor József: „Határozati javaslat a Munkásőrség létszámának felemelésére", 1959. október 23.

7« MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. 1. ő. e. Az MSZMP PB 1959. október 27-i határozata a szolgálati könnyítésről

735 MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. I, ö. e. Az 1959. október 27-i PB-határoz at végrehajtási utasítása

73C MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 6. ő, e. „Kimutatás a Munkásőrség személyi állományában történt változásokról, 1959. január 1-től 1961. december 1-ig."

73' Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 232-233, o.

hiányzása a kiképzésekről továbbra is magas volt.[71*] A pártszervek kapcsolata a testülettel javult, több helyen továbbra is baráti, még máshol ellenséges volt a viszony, ami nem kedvezett a feladatok megoldásának. A létszámemelés végrehajtása során 93,6%-a lett a testület állományának párttag, a maradék pedig KISZ-tag, illetve pártonkívüli. A Munkásőrség a jövővel kapcsolatban a PB-nek a kiképzési ütem tartását, a munkaidőben történő kevesebb igénybevételt, az „M”, azaz Mozgósítási terv átdolgozását, úgy, hogy abba a Munkásőrséget is beleépítik, ígérte meg. Ugyanakkor a BM hírrendszerének teljes kiépítését, és ebbe a Munkásőrség bevételét, 1961-ig új ruhanorma bevezetését javasolták .[?39]

A létszámemeléssel kapcsolatos kép - mint már utaltam is rá - csalóka volt, mivel 1959 elején 38 693 fő volt az állomány. Év közben belépett 7310 fő, 536-ot ezen felül odakelyeztck. Tehát a PB-nek küldött jelentés idejében meg is volt a tervezett 45 ezer fős létszám. De! 1800-an kiléptek, 96 8-at cl helyeztek, 694-ct kizártak, 133 meghalt! Az előző évben 124 fő balt meg, ami óriási szám! így 42 944-en voltak az 1960. esztendő végén. 1961 végére is csak 43 477 főre nőtt az állomány.[738 * 740]

1961 novemberében ismét jelentés készült a PB-nek. Ebből megtudhatjuk, hogy a testületben az átlagos életkor 34 év volt. Jelentős problémát okozott, hogy az állományból 7133-an tartalékos tisztek voltak, igy az ö helyzetüket rendezni kellett, hiszen egy esetleges háború esetén behívták volna őket katonának. 1957-től kezdve átlagosan évente a testület 14%-a cserélődött ki, így ebben az évben 52.4%-uk volt alapiló tag. A párttal való kapcsolatot ott t artották jónak, ahol t öbb munkásőr benne volt a párt helyi alapszervezetében.[741]

Ezt követően a PB 1961. január 17-én foglalkozott a Munkásőrség fejlesztésével, a testület létszáma 43 005 fő volt, a 45 020 helyett.[742] A vitában Sándor József a személycserékkel kapcsolatban is szót ejtett. Szekeres István fővárosi parancsnok és Frey Andor fegyverzeti osztályvezető helyére megfelelő személyek kijelölését szor-

738 MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. l.ő. e. Jelentés az MSZMP PB-nek a Munkásőrség munkájáról és a létszámfel töltés végrehajtásáról.

73« Uo.

740 MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. fi. ő. e. „Kimutatás a Munkásőrség személyi állományában történt változásokról, 1959. január 1-től 1961. dcecmhcr 1-ig.”

741 MNL OL MOP M-KS-295-1 18. d. 1. ő. e. „Jelentés az MSZMP Politikai Bizottsága elé a Munkásőrség munkájáról és a létszám feltöltés helyzetéről”, 1960. november 17.

742 A testület állapotáról szóló jelentést a P l O készítette, javarészt Halas T.ajos I960, november 17-i jelentése alapján, cs Sándor József adta elő. Ebben is a PTO előretörése figyelhető meg, hogy a pártszervek elé kerülő kérdésekben nem a Munkásőrség, hanem az osztály vezetője lett az előadó. Halas Lajos meghívottként természetesen jelen volt. (MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 218. ő. e. MSZMP PB 1961. január 17-í ülés Sándor József: „Jelentés a Munkásőrség munkájáról és a létszámfeltöltés végrehajtásáról” , 2, sz. melléklet, 1961. január 3.)

gíilmazta. A Fegyverzeti Osztály vezetőjének egészségügyi problémák miatt javasolták a leváltását, ő azonban heves vitába keveredett később Halas Lajossal.[743] A személycserék mellett a rendkívüli események számának a csökkenéséről is szó esett,[744] ami adatokkal is igazolható volt, ugyanis 1957 cs 1960 között a következőképpen alakultak ezek a számok évente: 245, 292, 195, 135.[745]

Apró Antal a hozzátartozók öngyilkossági kísérletei számának a növekedését emelte ki. és az igazolványok gyakori elvesztését. Halas azzal érvelt, hogy a korábbi parancsának megfelelően kiosztották már a fémkazettákat, amelyekben a pisztolyokat kellett a munkásőröknek otthon tárolni.[746] Kiss Károly az átfegyverezést és a rádióhálózat fejlesztését emelte ki. Biszku Béla arra hívta fel a figyelmet, hogy a konszolidációnak vége, így figyelni kell arra, hogy testületbejelentkezők között ne legyenek karrieristák. A törzsvezetési gyakorlatokat jónak minősítette, de a hírközléssel kapcsolatban a következőket hangsúlyozta ki. *„Most, l96i-62-ben ez nem oldható meg, mert ez még a hadsereg harcoló alakulatai részére is 1963-ra van tervezve, és a munkásőrségé (sic!) csak ennek keretében történhet meg.* ” A hírközlést továbbra is a BM-én belül kellett megoldani. Végül, szokás szerint Kádár János foglalta össze a vita lényeget, cs jelölte ki az irányvonalat, A kiképzés átdolgozását tartotta fontosnak, különösen a lövészettel kapcsolatban. A Fegyverzeti Osztály vezetőjének a leváltását ő is támogatta.[747]

A Frey Andor egészségi okokból történő nyugdíjazásával kapcsolatban jelentős viták lehettek a parancsnokságon, a későbbiekben Halas Lajos, a leváltását követően úgy adta elő a történteket, hogy Frey elmozdítását a PTO végig akadályozta. így Halas 1962 elején úgy látta, hogy az 1961. január 17-i PB-határozat nem lesz végrehajtva.[74*] Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy már 1960. szeptember 1-jcn készült egy feljegyzés a nyugdíjas korú tisztekről.[749]

[74:1] MNL OL M-KS 288. f. 47. cs.732.ő.e.Halas Lajos: „Feljegyzés a Munkásőrségnél velem kapcsolatban. történtekről”, 1962. január 25.

[744] MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 218. ö. c. Jegyzőkönyv az MSZMP PB 1961. január 17-i üléséről.

[745] MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 218. ö. e. Sándor József: „Jelentés a Munkásőrség munkájáról és a létszámfeltöltős végrehajtásáról”, 1. számú melléklet, 1961. január 3. MSZMP PB 1961. január 17-i ülés.

[74S] MNL OL MOP M-KS-295-1 19 d. 6. ö e. A Munkásőrség országos parancsnokának 005. sz. parancsa, Utasítás rendkívüli események mag akadályozására tárgyában, 1960. március 21.

[747] MNL OL M-KS 288. P 5. cs. 218. ő. e. Jegyzőkönyv a PB 1961. január 17-i üléséről.

[748] MNL OJ, M-KS 288. f. 47 cs. 732. ő. e. Halas Lajos: „Feljegyzés a Munkásőrségnél velem kapcsolatban történtekről", 1962. január 25.

[749] Ezen Frey mellett a következő személyek szerepeltek: Gyarmati Andor, Winkler Ágoston Budapesti Parancsnokság. Sós Kiss János MOP, Névai Ernő VII., Ág János XIL, Baár József XX., Lakatos Ernő III., Mészáros Sándor IX., Somlai Géza XIV., kerületi parancsnokok. Továbbá: Patkó Gyula Pécs városi, Rigó József, Dittrich Antal megyei parancsnokok. (MNL OL MOP M-KS-295-1 18. d. 3. ő. e. „Névjegyzék az 1959. dcc. 31-vel nyugdíjképes tisztekről” 1960. szeptember 1.)

A PB-ülésen Kádár János Frey Andor ügye mellett a mozgósítással kapcsolatban is kifejtette véleményét. Elmondta, hogy a munkásőrök katonai szolgálat alóli mentesítését meg kell oldani, majd azt követően kidolgozni a testület mozgósítási tervet. Halas erről határozathozatalt sürgetett, arra hivatkozva, hogy ennek hiányában ő jó ideje hiába próbálkozik mindezzel. Ezt Kádár is támogatta.[750]

A PB a jelentést tudomásul vette, a javaslatokat több kiegészítéssel fogadta el, amelyek a következők voltak. A kiképzéssel kapcsolatban az újak számára egy alapkiképzés, a könnyített állomány részére egy kevesebb megterhelést jelentő kialakításáról döntöttek. Ugyanakkor *„A munkásőrség (sic!) országos vezetését 1961. első negyedében tovább kell erősíteni.* ” Fél éven belül a milíciát be kellett építeni az „M” tervbe, a BM-nek év végéig pedig befejeznie hírrendszerének a kiépítését, amelybe a párt hadseregét is szükséges volt bevonnia. Két hónapon belül a „népgazdaság teherbíró-képességét” figyelembe véve meg kellett határozni a ruházati normát és a kihordási időt, Biszku Bélának pedig arról gondoskodnia, hogy a kifejezetten rendőrségi feladatok végrehajtására a Munkásőrséget ne vegyék igénybe.[751] Ez nyilván azért is volt fontos, mivel kínosan ügyeltek arra, hogy a testület ne végezzen népszerűtlen feladatokat, bár nem kellett sok időnek eltelnie ahhoz, hogy ez a vélemény homlokegyenest megváltozzék. Lényeges megemlíteni, hogy mindezzel párhuzamosan a HT ülésén az átfegyverezéssel foglalkoztak.[752]Az ülésen érintett további kérdésekről, így a fegyverzetről, az állományról és a társszervekkel való kapcsolatról a következő fejezetekben lesz szó.

4. 2. 3. Halas Lajos bukása, illetve a MOP és a PTO vitája

A tárgyalt időszakot a létszám folyamatos növelése mellett Halas Lajos leváltása, és korábbi konfliktusai is meghatározták. 1957-ben, nem sokkal a Munkásőrség megalakulását követően kiéleződtek a testülettel kapcsolatos viták és ellentétek. A párt hadseregének a rendőrséggel és a hadsereggel is voltak problémái, de a későbbiek folyamán a nézeteltérések különösen a testületet ellenőrző Párt- és Tömegszervezetek Osztályának a vezetésével akadtak. Ezt és Halas Lajos 1962-es bukását csak vázlatosan fogom ismertetni.

759 MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 218. ö. e. Jegyzőkönyv az MSZMP PB 1961. január 17-i üléséről.

751 MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 218. ő. e. Az MSZMP PB 1961. január 17-i határozata a Munkásőrséggel kapcsolatban.

757 MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 1. ő. c. A Munkásőrség 2. ötéves terve, 1961; Az OT III. főosztályán tartott értekezlet jegyzőkönyve, 1961. január 27.

Már 1957 áprilisában a PTO - egyébként joggal - javasolta, hogy a testület tagjai ne vihessék haza a szolgálati pisztolyaikat.[753] A későbbiekben Halas és Szekeres István BMP-parancsnok vitájába is beleszólt a pártosztály. 1957 őszén a Munkásőrség szerette volna magát kivonni a BM cs a PTO gyámkodása alól. Az előbbit mindez nem is zavarta annyira, az utóbbit viszont annál inkább.

Érdekes Szekeres István budapesti parancsnok tevékenysége is. Halas Lajos 1958. január 25-én tett javaslatot a Budapesti Pártbizottság Végrehajtó Bizottságának Szekeres István leváltására. Ebben emlékeztette őket arra, hogy Ambrus Jánost, majd Dékány Sándort[754] javasolta először parancsnoknak. A Titkárság őket nem, de Szekerest, akit elmondása szerint Halas kényszerből javasolt, akkor elfogadta. Az országos parancsnok a következőkkel indokolta a leváltás szükségességét. Nem tudja feladatát ellátni, mert sokat italozik, de a fő ok az 1957. október 24-i kijelentése volt. Ekkor a MOP több vezetőjét „ellenforradalmi tevékenységgel”, Halast pedig azzal vádolta, hogy a Petőfi Kör vitáin is részt vett, illetve október 22-én, ügyeletben, katonai egyenruhában és Bocskai-sapkában jelent meg, a későbbiekben parancsot adott arra, hogy a forradalmárokra nem szabad lőni.[755] Halas így kezdeményezte, hogy Dékány Sándor kinevezését terjesszék a Titkárság elé.[756] Halas

[753] MNL OL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ő. e. Halas Lajos: „Feljegyzés a Munkásőrségnél velem kapcsolatban történtekről”, 1962. január 25.

[734] Dékány Sándor 1936-ban lépett be a KMP-bc, a Szovjetunióban a 2, világháború alatt két évig volt partizán, egyéves pártfőiskolát végzett cs tartalékos százados lett. Az eredeti foglalkozása műszerész volt, szakérettségit tett. 1957. március 26-án került a Budapesti PB elé Halas javaslata Dékány budapesti parancsnokká való kinevezésével kapcsolatban, amit azért nem fogadtak cl, mivel ekkor a Fővárosi Tanácsnál a Közmű Igazgatóságot vezette, és elégedettek voltak vele. Földes László sem támogatta az áthelyezést. Halas a következőképpen jellemezte: *„A Budapesti Munkásör parancsnoknak javaslom: Dékány Sándor elvtársat, aki 1936 óta tagja a Kommunista Pártnak. A Szovjetunió területén több mint két évig volt partizán. Egyéves Pártfőiskolát végzett, tartalékos százados. Jelenleg a Fővárosi Tanácsnál a Közmii Igazgatóságot vezeti. Foglalkozása műszerész, szakérettségit tett. Az október 23-i események és az azt követő ellenforradalmi felfordulás során közvetlen közelről láttam nagysze,rü helytállását. Igen jó szervező, politikailag jól képzett. Javaslom, hogy a Jenii beosztásban Dékány elvtársat az Intéző Bizottság fogadja el* ” (MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 23. ő. e. Halas Lajos levele a Budapesti ÍB-nek 1957. március 15. Koltai Gábor - Rácz Attila: *A Magyar Szocialista Munkáspárt budapesti ideiglenes vezető testületéinek jegyzőkönyvei* I. kötet 1956. november 8 - 1957. március 26. Budapest, Budapest Főváros Levéltára, 2008, 290, 320. o.)

[753] BFL XXXV. f, 1/b. cs. 10. ö. e. Szekeres István feljegyzése, 1957. október 25.

MNLOL MOP M-KS-295-, 12. d. 21. ő. c. Halas Lajos javaslata az MSZMP Budapesti Pártbizottság Végrehajtó Bizottságának, 1958. január 27.

Lajos valószínűleg a PTO-nál is próbálta elérni Szekeres leváltását, ott azonban Dékány helyett Borsos János[757] alezredest[758] javasolták budapesti parancsnoknak.

A BMP-n még jó ideig Szekeres István maradt a vezető. 1958 áprilisában a Budapesti Pártbizottság egy levelet küldött Halasnak. „ *Kedves Halas elvtárs! Értesítjük, hogy a Munkásőrség budapesti parancsnoka, helyettese és a budapesti kerületi munkásőr parancsnokok az MSZMP Budapesti Bizottsága hatáskörébe tartoznak. Ezekbe a funkciókba a káderek beállításához, leváltásához a Budapesti Pártbizottság jóváhagyása szükséges.'*™ Természetesen felmerül a kérdés, hogy Szekeres Istvánnak mi lehetett az oka, hogy nekimenjen felettesének. Elképzelhető, hogy nem tetszett neki az, hogy a Kiképzési Osztály éléről a Budapesti Parancsnokság vezetőjévé nevezték ki.[760] Mindenesetre a fenti vádak miatt Halas Kádár Jánost kérte arra, hogy a KB folytasson le ellene vizsgálatot,[761] Ennek során a Központi Ellenőrző Bizottság (KEB) megállapította, hogy az cmlitett tevékenységben nem vett részt. Laáb Antalt[762]

7,7 Borsos János (?-?) Részt vett az illegális mozgalomban, partizán volt, a világháború után az egyik kórház politikai helyettese, majd Sztálin Akadémiát végzett. 1958-ban a Központi Tiszti Ház parancsnokhelyettese, ebben az évben felmerült a neve a BMP parancsnoki tisztségével kapcsolatban. (MNL 01. M-KS 288. f. 21. cs, 1958/1. ő. e. A PTO feljegyzése Sándor József részére, a Kádár Jánossal megbeszélendő kérdések tárgyában, 1958. január 30.)

758 MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 1. ő. e. A PTO feljegyzése Sándor József részére, a Kádár Jánossal megbeszélendő kérdések tárgyában, 1958. január 30.

759 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ő. e. Az MSZMP Budapesti Pártbizottság levele Halas Lajosnak, 1958. április 8. Az aláírás nem olvasható.

mc MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 23. ő. c. Halas Lajos levele a Budapesti IB-nek, 1957. április 30.; MNI. OL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ő. e. Halas Lajos feljegyzése, 1962. január 25.

761 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e. Halas Lajos levele Kádár Jánosnak, 1957. október 25.

762 A forradalom kirobbanását követően a KV apparátusából többen bejártak az V. kerület Akadémia utca 13; 17. és az Árpád utca 6-8. számú házakba, és több fontos iratot igyekeztek megsemmisíteni, vagy elvinni. 1956. október 31-étől kezdve az épületeket őrző kaposvári önálló század közülük több embert letartóztatott. November 2-ára ezek az épületek az V. kerületi nemzetőrök ellenőrzése alá kerültek, a Nádor utca 28-at kivéve. Ide a Petőfi Akadémiáról kilene főt vezényeltek, ők több iratot is cl tudtak innen szállítani. (Czinege Lajos 11 főre emlékezett vissza.) November 4-ét követően részt vettek a Lenin Intézetben lévő nemzetőrök Icfcgy vcrczcscbcn, majd őrizték az épületet, és propagandaanyagokat szállítottak vidékre. Amikor a Kormányőrség átvette a feladatukat, az egyik karhatalmi ezredbe osztották be őket. Laáb Antal is közéjük tartozott. így ezt a kilenc főt 1957. augusztus 1-jén Kaszás Ferenc, a PTO egyik vezetője Vörös Csillag Érdemrenddel javasolta kitüntetni. Laábot 1957. április 1-cn helyezték át a MOP-ra, a Szervezési Osztályt vezette. 1958. január 31-én felmentették, és a Néphadseregbe helyezték vissza Lajta Ferenccel együtt. Meg pártbfintetést is kapott. Ez Halas Lajossal való konfliktusa mialt történt meg, ugyanis azt terjesztette róla Laáb Antal, hogy „ellcnforradalmár” volt. Itt a későbbiekben a HM pártbizottságának a titkára leli. 1961-ben Czincge Lajosnál tiltakozott Csémi Károly előléptetése ellen, a későbbiekben a Szalai József alezredes és társai ellen indult vizsgálatban bujtogalásért három évre elítélték. (MNL OL M-KS 288. f. 30. cs. 14 ő. e. Halas Lajos 003. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan, 1957. április 24.; MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ő. e. Az országos parancsnok 045. sz.

és Supka Kálmánt,* [763] akik szintén negatív híreket terjesztettek róla, kizárták a Munkásőrségből, Molnár alezredesi, aki a hadseregnél szolgált, pedig a pártból, majd Szekerest is menesztették.[764] Halas tehát ezt az ütközetet megnyerte, de tovább folytatódtak az intrikák.

Az egyre inkább kiéleződő hangulatban mindeközben a PTO 1957 novemberében szánta el magát arra, hogy megpróbálja külföldi mintára beolvasztani a Munkásőrséget. Ekkor, 1957 őszén Halas ellen vizsgálat is folyt, a Katonai Ügyészség okirat-hamisítással vádolta.[765] A korábbi időszakban a PTO munkatársai felméréseket készítettek az egysegeknél, amelyek alapján az alábbi következtetéseket vonták le. A testület soraiban volt egyfajta bizalmatlanság a pártszervekkel, a megyei és járási pártbizottságokkal szemben. így nagyobb politikai tapasztalattal rendelkező személyek kinevezését javasolták a testületbe parancsnoknak.[766] Halas ezzel nem értett egyet.[767] Ezután következett a „feketeleves". A PTO javaslatot nyújtott be 1957. november 5-i dátummal a PB-hez a Munkásőrség fejlesztésével kapcsolatban, illetve

parancsa; MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ö. e. Halas Lajos feljegyzése, 1962. január 25.; MNL OL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ő. e. Rainer M. János: *Ki van ellenünk? Kis magyar katonai puccskísérlet. 196!* In. Évkönyv, VIII. 2000. Magyarország a jelenkorban. Szerkesztette: Körösi Zsuzsanna-Slandeisky Éva-Rainer M. János, Budapest, 1956-os Intézet, 2000, 40-57. o.; Berecz János: *Visszaemlékezések 1956.* ...122.) Lajta Ferenc A Honvédelmi Minisztériumnak közvetlen alárendeltségében működő csapat intézetének ellátó osztályvezető-helyettese volt, 1957. február 15-töI a MOP-on dolgozott, az anyagi, majd a gazdasági osztályt irányította alezredesi rendfokozatban. 1957. április 8-án helyezték át hivatalosan a Munkásőrséghez. 1958. február 18-án felmentették, és visszahelyezték a Néphadseregbe, helyette dr. Sós Béla tartalékos alezredes vezette az osztályt. (MNL OL MOP M-KS-295-J 393. d. 1. ö. e. Az országos parancsnok 003. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan; MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ö. e. Kovács Imrének, honvédelmi miniszter első helyettesének 0172. sz. parancsa, 1957. április 8., MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. Lő. e. Az országos parancsnok 045. sz. parancsa MNLOL MOP-M-KS-295-1 393. d. Lő. e.)

763 Supka Kálmán (?-?) Hadosztály politikai osztályvezető, majd Személyügyi csoportfőnök-helyettes. Laáb Antallal együtt távolították cl a Munkásőrségtől, ebben valószínűleg a Halassal való konfliktusa is szerepet játszott. 1957-ben a XI. kerületi egységet irányította. Ezt követően a vezérkarnál dolgozott, 1958. január 31-én felmentették, és a Néphadseregbe helyezték vissza Lajta Ferenccel együtt. Itt a későbbiekben a HM pártbizottságának a titkára lett. 1961-ben Czinege Lajosnál tiltakozott Csenni Károly előléptetése ellen, a későbbiekben a Szalai József alezredes és társai ellen indult ügyben bújtogatásért három évre ítélték. (MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ő. c. Az országos parancsnok 045. sz. parancsa; Rainer M. János: *Ki van ellenünk?...* 40-57. o.)

764 MNL OL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ő. e. I lalas Lajos: „Feljegyzés a Munkásőrségnél velem kapcsolatban történtekről", 1962. január 25.

«5 Uo.

766 MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 1. ő. c. „Feljegyzés a munkásőrség (sic!) helyzetéről néhány megyében", 1957. november 5.

7«? MNL OL MOP M-KS-295-1 I. d. 4. ő. e. Halas Lajos észrevételei a Munkásőrség átszervezéséhez kapcsolatos javaslatokhoz, 1957. október 19.

beszámolt az eddigi eredményekről. A párt megerősödésével és a csehszlovák példával indokolta Sándor József azt, hogy a Munkásőrséget minden szinten közvetlenül a párt alá rendeljék, így a következő javaslatot tette. *„A Munkásőrség közvetlenül a pártnak alárendelt fegyveres erő, amelynek irányítására és felhasználására kizárólag a párt ezzel megbízott szervei, illetve személyek jogosultak.”* Mindennek a részletes kidolgozását a PTO végezte volna el, saját szájíze szerint, az alábbi elvek alapján. *„A munkásőrség (sic!) országos parancsnoka a központi bizottsági, titkára. A munkásőrség (sic!) operatív irányítását és tevékenységének ellenőrzését a Központi Bizottság Párt és Tömegszervezetek Osztályán létrehozandó csoport végzi. E csoport együttműködve a K. B. Adminisztratív Osztályával, társadalmi aktivisták bevonásával tevékenykedik. Ezenkívül a K. B. apparátusában a Pártgazdasági Osztály státuszát a technikai-anyagi ügyek intézésének átvétele miatt emelni kell. A munkásőrség (sic!) költségvetését a párt költségvetésében kell kezelni valamenynyi szinten. Ennek megfelelően a munkásőrség országos parancsnokságát (sic!) meg kell szüntetni. ”*[768]

Helyi szinten a megyei és budapesti pártszerveknek nagyobb önállóságot tervezték biztosítani a helyi egységek irányításába, a területi parancsnokok a megyei, illetve budapesti első titkárok lettek volna. Az operatív irányítást a megyei pártszervezeteknél lévő PTO-kon működő csoport végezte, tehát a törzsek szerepét ők vették volna át. E mellett a Pártgazdasági Osztály státuszát is emelni kívánták. Járási és kerületi szinten is a helyi első titkár lett volna a parancsnok, az itteni PTO-kon létrehozandó referensi státusszal tervezték kiváltani a törzseket, illetve a Pártgazdasági Osztály létszámát megemelték volna.[769] Minden igazgatási szinten a helyi párt - és végrehajtó bizottságok megtárgyalták a Munkásőrség ügyeit, A parancsnokságokat 1958-tól tervezték megszüntetni, a2 állomány egy részét pedig átvenni, a létszámfölöttieket máshol elhelyezni. Mindennek következtében a párt- és kormányhatározatok bizonyos részeit hatálytalanítani kellett volna. A határozat végrehajtásáért egyedül Sándor Józsefet tették meg felelősnek.[770]

A tervezet igen hamar, november I2-én a PB elé került, valószínűleg Halas nem is látta, hiszen hivatalosan nem küldték el neki, csupán a PB-ülésen, meghívottként szembesülhetett a dokumentummal. Ekkor viszont Münnich Ferenc cs Kádár János külföldön tartózkodása miatt későbbre halasztották ennek a megtárgyalását.[771] Ez tehát valamiféle „puccskísérlet” lehetett a Munkásőrség PTO alá történő rendelésére.

[768] MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 16. ö. e. Sándor Józ se fj elemese a PB-nek a Munkásőrség helyzetéről és javaslat a további feladatokra, 1957. november 5.
Uo.
Uo.
Uo.; MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 49. ő. c. A PB 1957. november 12-i ülése.

Valószínűleg arra számítottak, hogy a kct vezető távollétében, a PTO, az Adminisztratív Osztály, a megyei és a budapesti pártbizottságok előzetes tudtával, sikerül áteröltetni a javaslatot. A PB tagjai ezt azonban nem mertek felvállalni, még szavazásra sem került a dolog. Azt is fontos megjegyezni, hogy Sándort 1963-ban távolították el a PTO éléről, a KB-iroda vezetője lett.[772]

Halas Lajos csak november 19-én tudott hivatalosan reagálni az ismertetett javaslatra. A következőképpen bírálta az országos parancsnok az új tervezetet. „ *Véleményünk szerint a csehszlovák mintának ez a másolása annál kevésbé előnyös, mert nagyobb létszámmal így drágább, s emellett a munkásőrségei (sic!) attól a jellegétől fosztja meg, hogy valóban haderő, és a párt gyors intézkedésére képes hadserege legyen.”* Halas nem javasolt semmiféle változtatást.[773] A PB végül november 26-án hozott határozatot az ügyben. A 40 ezer főre történő emelés, illetve a riadórendszer kidolgozásának az elfogadása mellett a Munkásőrséget nem olvasztották be a PTO-ba. Ugyanakkor általános érvényű parancsot a későbbiekben csak a megfelelő pártszerv titkárának a jóváhagyásával lehetett kiadni.[774]

Ebből tehát jól jött ki Halas, de ezt követően kihallgatták őt a Nagy Imre-perben Kopácsi Sándorról, valószínűleg ezzel kapcsolatban született a Dékány Sándor által irt feljegyzés, amelyben az országos parancsnok „forradalom alatti érdemeit” taglalta. Miseta János, aki a forradalom idején VI. kerületi hadkiegészítő-parancsnok volt, is bizonyította, hogy Halas az említett időszakban kommunistákat fegyverzett fel. A kihallgatás során, Halas 1962-cs visszaemlékezése szerint, fenyegetően viselkedtek vele szemben.[775]

Lényeges megemlíteni, hogy Papp Árpádot, aki Halast váltotta később a parancsnoki tisztségben, 1958. január 17-én a Titkárság elfogadta Sándor József javaslata alapján az osztály Munkásőrséggel foglalkozó referensének. Mindenképpen feltűnő, hogy erről a kinevezésről egy ilyen magas szerv döntött. Halas Lajos - legalábbis papíron - egyetértett mindezzel.[776]

A MOP-on belül is akadtak konfliktusok. 1958 elején Káldor Gyula saját kérésére más pozícióba szeretett volna átkerülni, a PTO a Budapesti Népi Ellenőrzési csoport

[772] *Ki Kicsoda?* 476. o.

[773] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. ti. 4. ő. e. Halas Lajos válasza az 1957. november 5-i PTO javaslatra, 1957. november 19.

[774] MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ö. c. A PB 1957. november 26-i határozata a Munkásőrséggel kapcsolatban.

[775] MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 23. ő. e. Dékáuy Sándor feljegyzése, 1957. december 4. Miseta János levele, 1957. december 16., MNL OL MOP M-KS 288. f. 47. cs. 732. ö. e. Halas Lajos; „Feljegyzés a Munkásőrségnél velem kapcsolatban történtekről”, 1962. január 25.

to MNL OL M-KS 288. f. 7. cs. 20. 6. e.

élére javasolta kinevezni. Helyére olyan személyt terveztek állítani, aki egyben Halas helyettese is lett volna.[777]

1958 októberében ismét igyekezett a Munkásőrségre kiterjeszteni a hatáskörét a PTO, ami budapesti szinten meg is valósult, ugyanis korábban a budapesti és a kerületi parancsnokok az Adminisztratív Osztály helyi szerveihez tartoztak, de ezt követően a Párt- és Tömegszervezetek Osztályának fővárosi szervezeti egységei gyakorolták felettük az. ellenőrzést.[778] Decemberben ismét bírálta a PTO a testületben a sok rendkívüli eseményt és a pártirányítás elégtelenségét, így a következőket javasolták. A parancsnoki tisztséget funkcionárius ne tölthessen be, továbbá a fegyelem növelését, a MOP munkájának a javítását is fontosnak tartották.[779] [780]

Majd ezt követően a Titkárság 1959. január 16-án foglalkozott a Munkásőrség pártirányításával és tevékenységével, és a következő határozatot hozta. A pártirányítást növelni kellett, akárcsak az állomány ellenőrzését is. Lehetőség szerint a pártvezetők, stb. nem lehettek parancsnokok. A MOP alatt lévő szervezeti egységek vezetőinek a nevelését a parancsnokságnak jobban kellett segíteni. A megyei végrehajtó bizottságoknak meg kellett a területi parancsnokságokat vizsgálniuk. A kiképzést, stb. csak indokolt esetben lehetett munkaidőben tartani. A bérvisszatérítéssel kapcsolatban a következőket mondták ki. *„A Titkárság személyükben felelőssé teszí az összes kommunista gazdasági vezetőket (sic!) azért, hogy a bérvisszatérítéseknél az érvényben lévő törvények szellemében járjanak el.”* Mindemellett a törzsek munkájának a színvonaláról is döntöttek, és a MOP-nak a PTO-val együtt kellett az 1959-es nyári parancsnoki kiképzési összevonást kidolgoznia.™

Ezt követően Salgótarjánban, 1959 nyarán a járási párttitkároknak és parancsnokoknak tartott értekezleten Halas Lajos saját bevallása szerint a „szcktásokkal” konfliktusba keveredett, így hetekig nyomoztak utána.[781] Majd októberben robbant ismét a bomba, ekkor Halas a PTO-val való viszonyról értekezett,[782] ezt követően oda

777 MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 1. ő. e. A PTO feljegyzése Sándor József részére, a Kádár Jánossal megbeszélendő kérdések, tárgyában, 1958. január 30.

778 MNL OL MOP M-KS-295-1 12. d. 20. ő. e. Feljegyzés a Budapesti parancsnoki értekezletről. 1958. október 17. Jelen voltak: Borka Attila a Budapesti Pártbizottság titkára, Méhes Lajos a Budapesti PB PTO vezetője, Fekete János MOP cv., a BMP tagjai, Szekeres István parancsnok és a kerületi parancsnokok.

MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ő. e. Sándor József: A PTO jelentése a Munkásőrség 1958-as munkájáról, 1958. december 11.

780 MNL OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ö. c. „A Titkárság 1959. január 16-i ülésének határozata a munkásőrség (sic') pártirányításának tapasztalatairól”

781 MNL OL MOP M-KS 288. f. 47. cs. 732. ö. e. Halas Lajos: „Feljegyzés a Munkásőrségnél velem kapcsolatban történtekről”, 1962. január 25.

782 MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 3. ő. e. Jegyzőkönyv a MOP-on, 1959. október 16-án tartott megyei parancsnoki és MOP osztályvezetői értekezletről.

- Halas visszaemlékezése szerint - több parancsnokot is berendeltek,[783] [784] Az értekezleten történteket annyira komolyan vettek, hogy a Titkárság is foglalkozott vele 1959. november 3-án, ekkor a PTO Halas leváltását javasolta, cs a Munkásőrségnél a kiképzési feladatok ellátását akarta csak rábízni,[754] A jelentést a Titkárság tudomásul vette, a PTO-nak hat hónapot adott a problémák megoldására.[785] Nem sokkal később meg is született az a döntés, hogy a KB, a MOP, a PB a területi, a fővárosi és a megyei pártbizottságok a helyi munkásőr parancsnokok kinevezéséről, stb. dönthetnek.[786] Azt is érdemes megemlíteni, hogy a MOP-on is lehettek olyan beosztottak, akik a PTO-nak továbbadtak információkat, ezt Halas Lajos szóvá is tette 1960. augusztus 24-én egy, a MOP-on tartott parancsnoki értekezleten.[787]

A következő konfliktus az 1961. januári PB-határozatot követően adódott, amikor arról döntöttek, hogy Frey Andort az alkalmatlansága miatt cl kell a parancsnokságról helyezni. Halas ezt követően a nyugdíjazását javasolta, mire a Fegyverzeti Osztály vezetője cs közte komoly vita robbant ki. így bizonyára az ő intrikái is előmozdíthatták Halas menesztését.[788]

A fenti tényezők mellett Halas egészségi állapota sem lehetett megfelelő, így 1962. január 30-án a nyugdíjazásáról cs egyidejűleg vezérőrnagyi kinevezéséről döntöttek. Sándor József egyébként Halas alkalmatlanságával indokolta javaslatában a leváltását. A helyére a PTO állományából Papp Árpád került.[789] Lényeges megemlíteni azt is, amiről a fejezet bevezetőjében már beszéltem, hogy a 60-as évek elején a fegyveres szervezetek, és az államigazgatás vezetésében több helyen változások történtek. Sándor József, Halas Lajos és más munkásőrvezetők eltávolítása is ebbe illeszkedett bele!

4. 2. 4. A Munkásőrség szervezete 1958-1963

A testület szervezeti átalakításait annak a tükrében kell vizsgálni, hogy ez mennyire illeszkedett bele más folyamatokba, például a fegyveres szervezetek együttműködésének megszervezésébe. 1958-ban, amikor a létszám feltöltése a végéhez közeledett,

[783] MNL OL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ö. c. I lalas 1 ajos: „Feljegyzés a Munkásőrségnél velem kapcsolatban történtekről", 1962. január 25.

[784] MNL OL M-KS 288. f. 7. cs. 63. ö. e. Sándor József: „Tájékoztató a Munkásőrség Országos Parancsnokságán megtartott megyei parancsnokok értekezletéről", PTO 1959. október 27.

us MNL OL M-KS 288. f 7 cs. 63. ö. c. A Titkárság határozata a PTO jelentéssel kapcsolatban, 1959. november 3.

™ MNL OL MOP M-KS-295-1 18. d. 1. ő. e. Bárányos József levele Halas Lajosnak.

[787] MNL OL MOP M-KS-295-1 18. d. 3. ő. e. Jegyzőkönyv a MOP-on tartott osztályvezetői értekezletről, 1960. augusztus 24.

[788] MNL OL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ő. e. Halas Lajos levele Kádár Jánosnak, 1962. január 25.

'ss MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 256. ő. e.

felsőbb szinten is átszervezték a testületet. Ugyanakkor az országos diszlokáción két ponton változtattak, Kisvárdán és a debreceni járásban is alakítottak egységeket. A fővárosban a KB közvetlen alárendeltségében létrehoztak egy munkásőrszázadot, a MÁV-nál több kerület szakaszokat állított fel, a Közlekedési- és Postaügyi Minisztériumnál, a Pártfőiskolán és a Tanácsakadémián is alakítottak alegységeket. Új, kétszázados zászlóalj alakult Csepelen. Az énekkarra tervezett létszámból a MOP biztosító százada állt fel, az együttes szervezését 1957. november 26-án, a PB ülésen kifejezetten ellenezték.

Ugyanakkor a MOP osztályait 1957 novemberétől bővítették, több cselben szakcsoportokat szerveztek.[79"] Ekkor a következő osztályok működtek: A Fegyverzeti és Technikai,[790] [791] Személyügyi és Ügyviteli,[792] Anyagi és Technikai,[793] és a Pénzügyi és Költségvetési Osztály.[794] A Kiképzési és Szervezési élén az osztályvezető állt. Az osztályon belül egy kiképzési és tervező szakcsoportot alakítottak ki egy vezetővel és három munkatárssal, és egy karhatalmi harcászati is működött, öt munkatárssal. A „lőkiképzcsi” szakcsoportban a vezető mellett három fő teljesített szolgálatot. A karhatalmi ágyús, törzskiképzési és szervezési szakcsoport is működött. Ezeken kívül még a továbbiak alkották az osztály szervezetét: hír, kiképzési, anyagellátó, műszaki, önvédelmi. Mellettük egy sajtótájékoztató, segédelőadó, cs egy távbeszélőközpont-vezető tartozott hozzájuk. Ez az osztály volt a legnagyobb, összesen 31-en dolgoztak itt. Az országos parancsnok közvetlen alárendeltségébe a Titkárság, a tájékoztató szakcsoport, és a segédhivatal tartozott. Összesen 20 tiszt, 30 technikai és 55 társadalmi munkatárs alkotta az említett 105 fős MOP-állományt.[795] Mindezzel a létszáma jelentősen megnövekedett. Lényeges megjegyezni, hogy 1958 februárjában a MOP-on cs

790 MNL OI. MOP M-K.S-295-1 8. d. 7. ő. c. A Munkásőrség 1958-as diszlokációja. MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 8. ő. c. A Munkásőrség szervezésének „létszámkihatása” Kádár János jóváhagyásával, 1957. december 5.

7” Állománya: Osztályvezető, tüzértechnikai ellátó és javító szakcsoportvezető fcgyvcrellenőr öt fő, tervező és szervező, beszerző és megrendelő, műszaki főelőadó. (MNL OL MOP M-KS-295-1 8. d. 7. ő. e, A 3. számú állomány tábla)

Állománya: Osztályvezető, személyügyi főelőadó, személyügyi előadó, segédelöadó, személyügyi és nyilvántartó munkatárs-három fő, ügyviteli iroda vezetője, segédelőadó. (M NL OL MOP M-KS-295-1 8. d. 7. ö. e. A 3. számú állomány tábla.)

[7]« Állomány: osztályvezető, vezető orvos, tervező és anyagi ellátó szakcsoportvezető, jogi szakreferens, segédelőadó, elhelyezési és beszerzési főelőadó, ruházati előadó, raktárvezető és a MOP épületének személyzete, takarító stb. (MNL OL MOP M-KS-295-1 8. d. 7. ő e. A 3. számú állománytábla.)

w Továbbá: könyvelési szakértő, ellenőr, pénztáros, revizor, költségvetési főelőadó, könyvelő, sztk-s, bérszámfejtő. (MNL OL MOP M-KS-295-1 8. d. 7. ő. e. A 3. számú állománytábla.)

7S5 MNL OL MOP M-KS-295-1 8. d. 7. ő. e. A 2. számú állomány tábla.

a Budapesti Parancsnokságnál szóba került a politikai munkatársak létszámának a csökkentése.[796]

Az országos parancsnokság szervezteben az 1958 márciusától indult Munkásőr című lap szerkesztéséhez is rendszeresítettek létszámot. A lap feladatait a következőképpen határozták meg: *segítséget kell nyújtani a parancsnoki és a munkásöri feladatok végrehajtásához, népszerűsítenie kell a kiképzést, a szolgálatot, a vezetés legjobb tapasztalatait. Erősítenie kell a munkásőrség demokratizmusának minél hatékonyabb érvényesülését. Ugyanakkor erőteljesen harcolnia kell a munkásőrök magatartásbeli hibái, a vezetés meglévő fogyatékosságai ellen. Tanítania, nevelnie, politikailag edzenie kell a munkásőröket. A lap tevékenysége háromirányú. Egyrészt politikai és elvi cikkeket, másrészt a munkásőri szolgálat és kiképzés, valamint a politikai, társadalmi és nevelőmunka gyakorlati tapasztalatait ismertető riportokat, fényképfelvételeket, leveleket, végül pedig olvasmányos, szórakoztató, humoros írásokat közöl.* ”[797] [798] A lap havonta jelent mcg.[79S] Októbertől a példányszámút 30 ezerre emelték fel,[799] * * * és az év folyamán megyei sajtófelelősöket is kijelöltek?[00] a Magyar Posta terjesztette?[01] az ára 1 Ft volt?[02] A MOP struktúrájával kapcsolatban a közvetlen alárendelt egységeket is meg kell említeni: a KB páncéltörő zászlóalját, az Asztalos János Vasas zászlóaljat (Vasas Szakszervezet) és a Bokányi Dezső zászlóaljat (Építők Szakszervezet). Ezekkel a parancsnokság közvetlen rendelkezett, rendkívüli esetben tartaléknak szánták őket.[803] [804]

A diszlokáeió és a MOP szervezete mellett a megyei parancsnokságokét is bővítették. Az **1.** típusú megyék szervezeti felépítése a következőképpen alakult át. Három tiszt, ugyanennyi technikai és 33 fő társadalmi munkásör alkotta az állományt, összesen három szakcsoportot szerveztek: kiképzési és szervezési, ellátó, híradó/[04]

[796] MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 1. ő. e, A PTO feljegyzése Sándor József részére a Kádár Jánossal való egyeztetetés kapcsán, 1958. január 30.

[7,7] MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 3. ő. e. Elöadásvázlat a parancsnoki összevonáson megtartandó konzultatív előadáshoz.

[798] A következő személyek dolgoztak itt a kezdeti időszakban: Vadász Ferenc, Máté György, Bass Tibor és Sugár Tibor. (Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 226. o.)

[799] MNL 01. MOP M-KS-295-1 7. d. 3. ő. e. A Tájékoztatási Hivatal engedélyezte 1958. szeptember 2-án.

MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 3. ö. e. Faragó Elek levele.

MNL OL MOP M-KS-295-1 36. d. 5. ő. e. Lapterjesztési szerződés.

8°2 MNL OLMOP M-KS-295-1 7. d. 2. ö. e. Halas Lajos: „Jelentés Kádár János elvtársnak a Munkásőrség 1958. évi tevékenységéről”, 1958. december 31. Kádár János 1959. január 13-án láttamozta.

[xl1'] MNL OL MOP M-KS-295-1 8. d. 7. ő. e. A 3. számú állománytábla.

[804] A parancsnok alá egy kiképző, és egy anyagi tisztet, továbbá egy fegyver mestert osztottak be. Egy rádióraj és egyéb személyzet is dolgozott még a törzsben. A Budapesti parancsnokságnak a megyéktől eltérő szervezetet alakítottak ki. Négy tiszt, hét tiszthelyettes és 45 fő társadalmi munka-

A II. típusú megyék szervezete kisebb volt. Három tiszt, három technikai cs 25 fö társadalmi munkatárs teljesített szolgálatot.[805]

A felsőbb parancsnokságok mellett az egységek és az alegységek szervezetén is változtattak. A zászlóaljak és a századok vezetésének állományát is bővítették, rádiós rajokat alakítottak ki a szervezetükben. Az ölszakaszos századokban nehézfegyver-rajt, a törzsön belül anyagi, fegyverzeti, egészségügyi szolgálatot szerveztek. Az új fegyverekhez, az ágyúkhoz és a mesterlövész puskákhoz is biztosítottak kezelő-személyzetet.[806 *]

Ugyanakkor 1960-ban a Munkásőrség új Működési szabályzatot adott ki, amely a társadalmi állomány jogait és kötelezettségeit is szabályozta. Ebben a testület állományának „társadalmi rétegei” között a munkás és paraszt kategória mellett a „néphez cs a párthoz hű értelmiségi” is megjelent. A Munkásőrség szerepét a korábbiaktól eltérően definiálták. *„A Munkásőrség a Népköztársaság egyik fegyveres testületé, amelynek szervezett egységei a párt és a kormány utasításai szerint önkéntes, társadalmi alapon működnek. Feladata más fegyveres testületekkel együtt a szocializmus vívmányainak megvédése, a dolgozó nép nyugalmának és a termelés zavartalanságának biztosítása.”*™*1* Amíg az alapító kormányhatározatban *„segítséget nyújt a rendőrségnek és a néphadseregnek*'’’ megfogalmazás jelenik meg, 1960-ban már mint önálló fegyveres testületről esik szó. E mellett az „ellenforradalmatok elleni harc” passzust is kihagyták a feladatok közül, bár a fenti idézet átvitt értelemben erre is utalt.[808]

A feladataikat nem sorolták fel olyan részletesen, mint korábban, ami új elem volt ezek között, az a népi demokráciához hű lakosság és az objektumok védelme. A felvétellel kapcsolatban kivettek azt a kitételt, hogy elsősorban az lehet munkásőr, aki

lárs szolgált a parancsnokságon. Kiképző, anyagi, fegyverzeti tisztek irányítása alatt működött a társadalmi állomány. Fegyvermester, híradótechnikus, stb. dolgozott még itt. A parancsnokság mellé egy rádiós szakaszt rendeltek. A kiképzési cs szervezési szakcsoportban tervező és szervező, kiképzési nyilvántartó, kiképzési instruktor, kiképzési anyagnyilvántartó és egy tájékoztató instruktor teljesített szolgálatot. Az ellátó szakcsoportban egy tervező munkatárs, ruházati és hadtáp anyagnyilvántartó, elhelyezési szakértő, gépjármű és üzemanyag nyilvántartó, pénzügyi munkatárs, öt fő, akik a rendkívüli gépkocsikkal kapcsolatos teendőket intézték, fegyver mester, fegyver- és lőszernyilvántartó, fegyverei lenőr, vezető orvos, jogi referens, sajtószervező, személyi nyilvántartó volt beosztva. A híradó szakcsoportban több híradó munkatárs dolgozott. A szakcsoportokon kívül egy segédhivatal-vezetőt, gépkocsivezetőt, hiradórajt szerveztek. (MNL OL MOP M-KS-295-1 8. d. 7. ő. e. 2. számú állománytábla.)

«[flS] MNL OL MOP M-KS-295-1 8. d. 7. ő. e.

806 (JÓ.

807 M NL OL MOP M-KS-295-1 18. d. 2. ö. e. A Munkásőrség működési szabályzata, I960, november 20.

*08 MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. !. ő. e. Az MFMPK 3075/1957. sz. hat.

partizán, stb. volt.[80’] A nem lehel munkásőr fejezetcímben, aki az „ellenforradalom” alatt és után külföldre távozott kitétel helyett, az engedély nélkül külföldre távozott szerepelt.[810] Nyilván ezzel kapcsolatban a vonatkozó jogszabályokat 1960-ban figyelembe vették, 1957-ben nem. 1960-ban a hivatásos állomány felvételi eljárását és a státuszát is belefoglalták a szabályzatba.

A Munkásőrség szervezetéről 60-ban a hivatásosok kinevezésének rendjét, és alárendeltségének változását is beleírták. A munkásőr alkalmazását a rendőrség az illetékes pártbizottság első titkárától kérhette. Ha intézkedni kellett, és nem volt rendőr a helyszínen, a munkásőrt ugyanazok a jogok illették meg, mint a társszervezet tagját. Közös alkalmazás esetén a kijelölt parancsnok irányított. A riadóztatás rendjét 1957-hez hasonlóan alakították ki.[811]

A munkásőr kötelességeinek szabályozása nem változott. A jogok között konkrétan megszabták 60-tól, hogy mikor nem szabad fellépnie a munkásőrnek: Ha a közrend és a közbiztonság megzavarása befejeződött, vagy nem jelentős szabálysértést követtek el, ha a helyszínen rendőr volt. Ugyanakkor a szolgálaton kívül egyenruha viselését kifejezetten tiltották, de a jelvényt és az igazolványt magával kellett hordania a milicístának. Az előzmények ismeretében a fegyverviselést is új pontban szabályozták. A parancs nélküli használatát tiltották, ahol nem tudta a munkásőr az őrizetet biztosítani, oda nem vihette magával, használat után pedig el kellett zárni. A szolgálati könnyítés is új fejezetcímet kapott. A könnyítetteket csak április 4-én, május 1-én, és november 7-én lehette! beosztani. Csak akkor tagadhatta meg a könnyítélt szolgálatba való átsorolást a parancsnok az 55 évnél idősebb munkásőrnek, ha a MOP erre a célra biztosított létszámkerete kiürült. Szabályozták azt is, ha valaki karhatalmi alkalmazásban 12 óránál többet vett részt, annak 12 óra pihenőidő jár. A hivatásosokra a katonai jogszabályok vonatkoztak, fegyelmi büntetés kiszabása esetén az országos parancsnok a fizetésüket két hónapra is visszatarthatta.[812]

A kizárást is másképpen szabták meg 1960-ban. Ki kellett zárni, „...*aki a demokratikus államrend, a társadalmi tulajdon elleni, vagy olyan bűncselekményt követ el, amely miatt a törvény szerint egy évet meghaladó szabadságvesztést kell megállapítani.*

8(» MNL 01. MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ö. e. A Munkásőrség működési szabályzata, 1957. december 5.

1110 Uo., MNL OL MOP M-KS-295-1 18. d. 2. ő, e. A Munkásőrség működési szabályzata, I960. november 20.

811 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. c. A Munkásőrség működési szabályzata, 1957. december 5., MNL OL MOP M-KS-295-1 18. d. 2. ö. e. A Munkásőrség működési szabályzata, 1960. november 20.

812 MNL OL MOP M-KS-295-l 18. d. 2. ő. c. A Munkásőrség működési szabályzata, 1960. november 20.

k/ akit hat hónapot meghaladó szabadságvesztésre ítéltek, kivéve, a büntetés végrehajtását próbaidőre felfüggesztették.

c/ akinek a népi demokratikus államhoz való hűségével kapcsolatban alapos és súlyos kifogás merült fel.'' Továbbá a nem megfelelő magatartás, vagy a szolgálatelhagyás miatt is el lehetett veszíteni a „testületi tagságot". Az egységparancsnokságokon személyi kartonnyilvántartást kellett vezetni, itt a személyi felszerelést is meg kellett határozni. 1960-ban a kilépés rendjét nem szabályozták.[813]

Az igazoltatással kapcsolatos jogok csökkentek, mert gépjárművet karhatalmi szolgálaton kívül csak tettenérésnél igazoltathatott a munkásőr. Előállítani csak akkor lehetett, ha nem volt rendőr a helyszínen, ilyenkor be kellett az érintett személyt vinni a rendőrségre, ahol maximum 12 órán át tarthatták fogva, de a „szolgálat érdekében" ezt meghosszabbíthatták. Bizonyos esetekben kényszerítő intézkedéseket alkalmazhattak. Kézrátételt a cselekvés abbahagyására, elszállítást szintén, de csak olyan módon, hogy ennek során a munkásőr tekintélye ne sérüljön. Bilincsbe verni akkor lehetett valakit, ha támadott, fenyegetőzött, szökéstől lehetett tartani, vagy veszélyes egyénről volt szó. Ebben az esetben jelentést kelleti írni.[814] A személyi nyilvántartás kialakításáról is rendelkeztek. A fegyverhasználat is fontos jogosítványa volt a munkásőrnek. Kötelékben csak parancsra lehetett lőni, egyébként a zavartkeltö személyekkel és „ellenforradalmi tömeggel" szemben használhattak fegyvert, amelynek megvoltak a fokozatai. Ebben az esetben továbbra is széleskörű jogokkal rendelkeztek. *„A fegyverhasználatnak egyes személyekkel és zavartkeltö, ellenforradalmi tömeggel szemben egyaránt helye van. Zavartkeltö, ellenforradalmi tömeg az a csoportosulás, amely az abban résztvevők számánál fogva, vagy ettől függetlenül is tevékenysége és magaratása miatt a közrendre és a közbiztonságra fegyvertelenül is veszélyes.* " Életveszélyesnek minősített esetben a lövés előtti figyelmeztetések is mellőzhetőek voltak. A harcképtelenné tétel és a szökés megakadályozása kellett hogy legyen a cél, cs nem az élet kioltása. Zsúfolt helyen tilos volt a fegyverhasználat, ártatlan személyek életét nem lehetett veszélyeztetni.[815]

A Munkásőrség feladatainak a növekedésével szükség volt 1961 után további szervezeti átalakításokra is. A MOP törzsét így bővítettek, új osztályokat is szerveztek, ezen belül megemelték a Titkárság jelentőségét. A MOP feladatait a következőképpen határozták meg. *„A munkásőrség (sic!) országos parancsnokságának törzse a titkárságból, és az osztályokból tevődik össze. Feladata pedig, hogy a munkásőr-*

sn Uo.

sm Uo.

815 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 1. ő. e. A Munkásőrség működési szabályzata, 1957. december 5., MNL OL MOP M-KS-295-1 18. d. 2. ő. e. *A* Munkásőrség működési szabályzata, 1960. november 20.

ségre (sic!) vonatkozó párthatározatok és utasítások, valamint törvényerejű rendeletek, kormányrendeletek és határozatok, végül az országos parancsnok parancsai, utasításai és intézkedései végrehajtásáról gondoskodjék. " Az osztályok élen továbbra is az osztályvezetők álltak, a titkárságot pedig a titkárságvezető irányította. Ugyanakkor az osztályvezetők jogkörét a korábbiakhoz képest bővítették. *„Az osztályvezető egyúttal a fővárosi, illetőleg az egyes megyei munkásőr és az egyes munkásőr egységparancsnokok, az osztály ügykörébe tartozó feladatok ellátásával megbízott hivatásos tisztek, és társadalmi alapon működő munkásőrök (sic!) szakmai elöljárója is."* A korábbiakhoz képest tehát egyértelművé tettek a MOP-osztályok vezető szerepét az alsóbb szintű parancsnokságok fölött.[816 *]

Emellett a beosztott előléptetése az országos parancsnok hatáskörébe tartozott, de az illetékes osztályvezető véleményét figyelembe kellett venni. A területi szervekhez kiküldött instruktorok hatáskörét is megnövelték: *„A társadalmi alapon működő munkásőröket a szakcsoportvezető részéről megállapítottfeladat ellátásában a hivatásos tisztekkel azonos jogok illetik meg.’’*™ A MOP-on 1961 végen a következő osztályok működtek: Kiképzési és Szervezési, a Fegyverzeti és Technikai, a Pénzügyi és Költségvetési, az Anyagi és Jogi.[818] A Titkárságon belül a vezető mellett egy ügyviteli szakcsoportot is létrehoztak.[8”] Az átalakuló Munkásőrség Kiképzési Osztályát is átszervezték, a vezetője egyben az országos parancsnok helyettese is lett. Az osztály feladatai bővültek, a MOP védelmi tervét az itt szolgálóknak kellett elkészíteniük.[820] Ugyanakkor a karhatalmi szolgálati és az őrzési feladatok szervezése is mun-

[816] MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ő. c. A MOP törzs ügyviteli szabályzata.

[Sl’] Uo.

[SIS] MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ő. c. A MOP szervi halározványa, 1961. december 21.

E szerv feladata az osztályok munkájának az összehangolása, és a testület munkájának az elemzése volt. A Titkárság vezetőjének a következők voltak a feladatai. Az országos parancsnok munkatervénck az elkészítése, a testület éves munka- és ellenőrzési tervének a kidolgozása, a parancsnokhoz beérkező javaslatok előkészítése, véleményeztetése a többi osztályvezetővel. A MOP-on szolgáló parancsnokok, a függetlenített állomány nyilvántartása, az egyéb nyilvántartások készítése és elemzése is a feladatkörébe tartozott. Az ügyviteli szakcsoportvezető a második volt a titkárságvezető után, a titkos és a nyílt ügyvitellel, a szabályzat, a térkép és a menetnyilvántartás vezetésével kellett foglalkoznia. Ugyanakkor egy nyilvántartási főelőadó, és több ezzel foglalkozó munkatárs, illetve egy segéd-hivatalvezető, és egy segédelőadó is dolgozott ennél a szervezeti egységnél. Ugyanakkor a MOP osztályvezetői értekezleteit is itt készítették elő, illetve a Munkásőrségre vonatkozó párt, törvényi és egyéb szabályzatokat is ők tartották nyilván. A beosztási névjegyzéket is itt készítették el. (MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ő. e. A titkárság szervi halározványa, 1961. szeptember 1.)

[820] Illetve a k ülönböző térképeket is nekik kellett őrizniük, így a területi parancsnokságok épületeinek a helyszínrajzait és a fontos objektumokét is. Az osztály szervezete a következőképpen nézett ki. A szervezési szakcsoportnak kiemelt szerep jutott, hiszen ennek a vezetője egyben az osztályvezető helyettese is volt. Az ő feladata a diszlokáoió kialakítása, a függetlenített állomány továbbképzési tervének a kidolgozása, és kiképzése, illetve mindezeknek a nyilvántartása volt, továbbá

kájuk részét képezte. Adott esetben, mivel a megyei szervek kiképzettsége nem volt megfelelő, nekik kellett a zászlóaljnál nagyobb erejű egységek irányítását levezényelniük. Erre a célra a nagyobb rendezvényekre egy karhatalmi tisztet küldtek ki. Ennek az osztálynak a többihez képest kiemelt szerep jutott, hiszen különleges esetben a következő teendőket kellett elvégeznie, *„...a munkásőrség (mármint a MOP- kiég. a szerzőtől.) rendkívüli viszonyok esetén hadműveleti osztállyá alakul át, elkészíti és a karhatalmi parancsnokságokkal összehangolja a munkásőrség (sic!) igénybevételének és alkalmazásának terveit, ezekben meghatározza az országos jelentőségű karhatalmi feladatokat, végrehajtásuk időrendi és fontossági sorrendjét, megszervezi a karhatalmi parancsnokság irányítása alá tartozó egyéb fegyveres testületekkel az összeköttetést és az együttműködést.* ” Ennek során az Országos Karhatalmi Parancsnoksággal is együtt kellett működnie, és a BM-mel, illetve a fegyveres testületekkel kapcsolatot kellett tartania.’[21]

A kiképzési mellett a Fegyverzeti és Technikai Osztály is jelentős szerepet játszott, amelynek a szervezetét a következő módon alakították át. 1961-ben az osztályvezető fegyverzeti téren helyettese lett az országos parancsnoknak.* [822] Altalánosság-

az összevonások lebonyolítása, MOP értekezletek szervezése, törzskiképzés vezetése. A szolgálati szakcsoport a raktárkörlctek őrzését, a MOP riadótervét dolgozta ki, és a főügyeletet állította össze, illetve a határőrséggel együttműködő munkásöralegységek tevékenységét ellenőrizte. A kiképzési szakcsoportnak a következőkkel kellett foglalkoznia. A MOP-on szolgálatot teljesítők kiképzésének a szervezése, kiképzési anyagok készítése, a rajparancsnokok továbbképzése, a segédletekkel, szabályzatokkal történő ellátás végzése. A karhatalmi szakcsoportban a következő tevékenységeket végezték. A karhatalmi kiképzés elveit kellett kidolgozniuk, a függetlenített állomány kiképzéséi figyelniük, és a testület rendkívüli viszonyok közötti alkalmazását készítették el. Az összevonásokon karhatalmi oktatással nekik kellett foglalkozniuk. Továbbá együttműködtek az országos rendőrkapitánysággal (ORK), így egy karhatalmi tiszt részt vett a rendezvényeken, és a több zászlóalj karhatalmi célú mozgósításán. A „lőkiképzési” szakcsoport az egységek lövészkiképzésének a tervezésével, a lőeredmények figyelésével, a lőszerkészlettel kapcsolatos tennivalókkal törődött. A vizsgálati szakcsoportnak az említettektől jelentősen eltérő feladata volt. A parancsnokok tevékenységét, a fegyelmi helyzet alakulását ellenőrizték, a jelentősebb rendkívüli eseményeket nekik kellett kivizsgálniuk, és a Munkásör lapnál bábáskodniuk. A térkép és szabályzatellátó szakcsoport a nevében megfogalmazott tevékenységet, és az ezzel kapcsolatos ellenőrzéseket végezte. A híradósza ke söpört a MOP híradását, így a géptávírót is, működtette, az ehhez kapcsolódó kiképzési tevékenységre cs az eszközbeszerzésekre tett javaslatot. Mindebből tehát látható, hogy az osztály szervezetét és a tevékenységét a követelményeknek megfelelően bővítették. (MNL OLMOP M-KS-295-1 25. d. 7. ő. e. A Kiképzési Osztály szervi határozványa, 1961.)

821 MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ö. e. MOP szervi határozványa, 1961. december 21.

822 Az osztály tervező cs ellátó szakcsoportja a fegyverzeti anyagszükségletet kalkulálta ki, és a szükséges eszközöket kellett kiutalnia. E mellett a központi fegyverraktár ellenőrzése, a fegyvertárolás nyilvántartására vonatkozó szabályok kidolgozása, és a fegyverzettel kapcsolatos rendkívüli események kivizsgálása volt a feladata. (MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ő. e. Frey Andor: A Fegyverzeti és Technikai Osztály határozvány tervezete, 1961. szeptember 2. Mivel ez a doku-

ban véve az osztály végezte a fegyverek elosztását, és félévente a HM-nek fegyverzeti helyzetjelentést készített.[823] A fegyverzetihez hasonlóan az Anyagi és Jogi Osztály feladatai is bővültek.[824] Például a helyi pártbizottságokkal kellett megállapodniuk a raktárhelyiségek kialakítását illetően. Az összevonások idején is ők biztosították az anyagszükségletet. Továbbá az egészségügyi és jogi szolgálat szervezése, így a szolgálati kihágások esetén a munkásőrök jogi védelmének a biztosítása volt a feladatuk, e mellett az Országos Tervhivatal és a PM felé történő kapcsolattartással is ők foglalkoztak.[825] A Pénzügyi és Költségvetési Osztály a többi MOP-szervvel együtt, a Pénzügyminisztériummal egyeztetve készítette el a testület éves költségvetését.[826] Az osztály szervezete a következőképpen épült fel. Volt egy pénzügyi cs egy költségvetési szakcsoport, az előbbi vezetője volt egyben az osztályvezető-helyettes is.[827]

A MOP mellett a megyei törzsek struktúráját is jelentős mértékben átalakították,[828] Több csoportot is szerveztek a megyei törzsön belül, nem volt szó **1.** és **11.** típusú szervezetről. Az egyik új „részleg” a szervezési és tájékoztató csoport volt.[829]

mentum más osztályok határozványa! között található, amelyek nem tervezetek, így valószínűleg ezt elfogadták.) A javító cs ellenőrző szakcsoportnak a fegyverek ellenőrzése, karbantartásának megszervezése, ellenőrzése, így a fegyvermesterek képzése volt a fő tevékenységi köre, és a fegyver elvesztések kivizsgálása. A megrendelő és beszerző szakcsoport a fegyverek rendelésével, cs a fegyverzettel kapcsolatos költségvetések elkészítésével foglalkozott. A fegyverzeti és műszaki főelőadó pedig a fegyverzeti nyilvántartásokat vezette. (MNL OL MOP M-K.S-295-1 25, d. 7. ő. e. Frey Andor: A Fegyverzeti és Technikai Osztály határozvány tervezete, 1961. szeptember 2.)

853 MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ő. e. MOP szervi határozványa, 1961. december 21.

824 E szervezeti egységen belül a tervező és anyagi ellátó szakcsoport a kiképzések szervezését és anyagi ellátását biztosította, még a gépjármű és szállítási szakcsoport a gépjármű- és üzemanyag-nyilvántartás vezetésével, a javítóműhely irányításával, az alkatrészek biztosításával segítette a MOP munkáját. A két szakcsoport mellett több előadói beosztást is rendszeresítettek az osztályon. A ruházati főelőadó az egyenruha beszerzéséért, kiosztásáért volt a felelős. Az elhelyezési és beszerzési előadó a helységgazdálkodásért, és a karbantartásáért, a kiképzési előadó a kiképzési anyagok, céltábla, stb., míg a szállítást előadó a gépjármű-igénybevételért felelt az anyagi osztályon. (MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ö. e. Az Anyagi és Jogi Osztály szervi határozványa, 1961. szeptember 2.)

825 MNL 01. MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ő. e. MOP szervi határozványa, 1961. december 21.

826 Ugyanakkor a pénzügyi beszámolók elkészítése, nyilvántartások vezetése, a függetlenített állomány bérezésének az intézése, az SZTK, a nyugdíjügyek és a pénzügyi ellenőrzés tartozott a feladataik közé. (Uo.)

827 A pénzügyi szakcsoportban egy pénzügyi előadó, főpenztáros, meg a másodikban egy költségvetési előadó, főrevizor, revizor és egy társadalmai munkatárs dolgozott. (MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ö. e. Rajnai József: A Pénzügyi és Költségvetési Osztály szervi határozványa)

828 A megyei parancsnok alá közvetlen egy ügyintéző munkatársat rendeltek, aki az adminisztratív ügyekkel foglalkozott. Idetartozott még egy gépkocsivezető is.

829 Ezen belül egy sajtó és propaganda munkatárs dolgozott, az ő feladata volt például a Munkás őr című lap támogatása. A fegyelmi és jogi munkatárs végezte az ellenőrzéseket, a rendkívüli események kivizsgálását, és a fegyelmi vétségek elemzését, és ő készítette elő a megyei parancsnok javaslatait, dolgozta ki a fontosabb okmányokat. A csoportban egy személyügyi munkatárs is tevé-

A hadműveleti és kiképzési a megyei parancsnok kiképzési és szolgálati helyettesének került a közvetlen alárendeltségébe.[8’0] A megyei törzs egy híradó csoporttal is bővült/”

A zászlóaljtörzseket is jelentősen bővítették 1961-ben. A parancsnok közvetlen alárendeltségében több beosztási kategóriát hoztak létre/[32] A törzsön belül egy kiképzési és szolgálati csoport is működött, amelynek vezetője az egységparancsnok kiképzési, szolgálati és hadműveleti helyettese volt. A híradó-szolgálatvezetőnek is kiemelt szerep jutott.[*] [831] [832] [833]

kenykedett, feladata a személyi adatlapok kezelése, harcérték-nyilvántartások készítése volt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ő. e. A Munkásőrség megyei egység-és alegység-parancsnokságok törzseihez beosztott munkásőrök munkaköri leírásának elvei)

859 Ebben a csoportban a következő beosztású munkásörök dolgoztak. Az „M” és hadműveleti munkatárs dolgozta ki a hadműveleti okmányokat, a hadsereg helyi szerveivel ő tartotta a kapcsolatot, a kiképzési gyakorlatokat ő dolgozta ki, és vezette a lőkiképzési nyilvántartást. A közbiztonsági és határőr munkatárs végezte el a beosztásában megnevezett feladatokat, és tartotta a BM szervekkel a kapcsolatot. A karhatalmi és harcászati beosztott feladatai a következők voltak: a hadműveleti esemény napló vezetése, és a kiképzési tervek készítése, még a lőkikcpzési munkatárs a kiképzésekhez használt segédeszközökkel és a lövészetek ellenőrzésével foglalkozott. A törzs- és alegység-parancsnoki munkatárs a továbbképzésekre, és a parancsnokok és törzseik ellenőrzésére tett javaslatot. A műszaki ügyekkel kapcsolatos feladatokat lebonyolító munkásőr a műszaki egységek kiképzését és alkalmazását tervezte meg, még a rajzoló és gépíró munkatársnak a parancsnok munkatérképét kellett vezetnie, (Uo.)

831 L e 1 adat a a mc gy ei egy s égek között i több c satornás ö s szék ö tte lé s biz lo sít á sa, a harekcsz ü lt s égi felad átok harcbiztosítása, a rejtjelezés, és a szakterületen a kiképzés lebonyolítása volt. Híradós munkatárs, műszerész, híradóanyag-nyilvántartó és egy akkumulátorkezelő végezte a munkáját ebben a csoportban. A csoportok keretein kívül mások is teljesítettek szolgálatot a megyei parancsnokságokon. Az anyagi szolgálatvezető a megyei parancsnok ellátó helyettesének alárendeltségében dolgozott, a feladatai a következők voltak. A hadtáp és az anyagok nyilvántartása. Neki összesen öt személyt rendeltek alá: élelmezési, elhelyezési, ruházati, anyagnyilvántartó munkatársak és egy raktáros, A technikai szolgálatvezető szintén a megyei parancsnok ellátó helyettesének a közvetlen alárendeltségébe tartozott. Hozzá a gépjármű, a fegyverzeti cs a fcgyvcrmcstcr munkatársakat osztották be. Szintén az ellátó helyettes alárendeltségében volt a pénzügyi szolgálatvezető, aki a megyei költségvetést ellenőrizte. Egy pénzügyi ellenőrt, egy orvost és egy felcsert osztottak be hozzá. (MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ő. e. A Muukásörség megyei egység- és alegység-parancsnokságok törzseihez beosztott munkásőrök munkaköri leírásának elvei.)

832 Ezek a következők voltak. Tájékoztató- és propaganda-munkatárs, aki a Munkásör című lap számára küldött anyagokat, mellesleg ö tartotta nyilván az egység előfizetőit is. A szervező a létszámfcltöltcssel és a tartalékok beosztásával foglalkozott, a személyügyi munkatárs a harcérték-nyílván tartást, a pénzügyi ellenőrzést és az összegek felhasználását intézte. ÍMNI. OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ő. e. A Munkásőrség megyei egység- és alegység-parancsnokságok törzseihez beosztott munkásőrök munkaköri leírásának elvei)

833 A kiképzési, szolgálati és hadműveleti helyettes feladata a kiképzési gyakorlatok kidolgozása volt, három munkatárs segítette a tevékenységét: kiképzési és határőrizeti, karhatalmi és harcászati, és egy lőkiképzési. A híradó-szolgálatvezeiőnek egy műszaki és vegyvédelmi munkatárs, egy ellátó csoportvezető, egy technikai cs egy anyagnyilvántartó munkatárs, továbbá fegyvermester, orvos,

A zászlóalj mellett az önálló századok törzsét is átszervezték.[834]

A MOP 1961-cs átalakítását követően, Halas Lajos leváltása után, 1962-ben egy vizsgálatot végeztek a „vezetés munkájának a javítására”, és ennek során a következő megállapításokra jutottak. Egyértelműbbé akarták tenni a pártirányítást a függetlenített parancsnokokkal kapcsolatban is. Járási és üzemi szinten a pártszervek nevelőmunkájának a javítását tervezték, amelyet több politikai neveléssel akartak megvalósítani. A káderállományt politikailag és az általános műveltség területen is szerették volna fejleszteni, ami egyébként a testület fennállása alatt végig jelentős probléma maradt. A szervezeti átalakítást a következőképpen képzelték el. *„Felszámoljuk azt a felfogást és gyakorlatot, mely a munkásőrséget (sic!) vezetésében és alkalmazásában is mint centrálisán szervezett, és csak így vezetett fegyveres testületet fogja fel. A békés viszonyok közötti, és az „M” feladataink is azt indokolják, hogy fenntartsuk és erősítsük a területi szervezés és vezetés elveit. Tovább tökéletesítsük a területi parancsnokok munkáját, javítsuk ezek pártirányításának gyakorlati módszereit. ”*[835]

A MOP munkájában a következő korrekciókról döntöttek. A testületre vonatkozó párthatározatok végrehajtásának a jobb biztosítása, a nevelőmunka segítése, a kiképzési és szolgálati munka tervezése és szervezése. Ami ezen felül új volt, az a különböző fegyveres szervek közötti együttműködés kialakításának a megszervezése, a parancsnoki állomány továbbképzése, kiképzése, mindezt az új feladatoknak megfelelően kellett végrehajtani. Minderre kisebb létszámú, jól szervezett országos parancsnokságot akartak létrehozni, „... *mely képes az elemző munkára, az egységek gyakorlati segítésére(,) ellenőrzésére, és tud az élet követelményeire gyorsan reagálni. "* így a MOP-on a „társadalmi-mozgalmi jelleg erősödését”, az apparátus átalakítását, néhány új munkakör létrehozását, a káderhelyzet javítását kezdeményezték. A javaslatban szembetűnő ellentét volt, hogy egyszerre beszéltek a létszám

stb. (MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ő. e. A Munkásőrség megyei egység- cs alegység-parancsnokságok törzseihez beosztott munkásőrök munkaköri leírásának elvei)

834 A parancsnok helyettese vezette a törzset, dolgozta ki a hadműveleti okmányokat és a kiképzést. Ennek a felépítése nagyon hasonló volt a zászlóalj törzséhez, de itt a személyzeti ügyekkel és a sajtóval egy személy foglalkozott, nem volt karhatalmi és harcászati munkatárs. A zászlóaljba beosztott századok struktúrája az önálló századokénál jóval kisebb volt. A parancsnok felelt a harcvezetésért, erkölcsi állapotért, az anyagi ellátásért, a gyakorlatok vezetéséért cs a szolgálat ellátásáért. A helyettese az ellenőrzésért, a gyakorlatok vezetéséért, cs a parancsok végrehajtásáért. A szolgálatvezető volt a parancsnok anyagi helyettese, a rajparancsnokok és a munkásőrök elöljárója. A fegyvermester felelt a kisebb javításokért és a karbantartásért. (MNL ÜL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. 6. e. A Munkásőrség megyei egység- cs alcgyscg-parancsnokságok törzseihez beosztott ni un - kásörök munkaköri leírásának elvei)

815 MNL OL MOP M-KS-295-1 30. d. 8. ö. e. „Javaslat a vezetés munkájának javítására a Munkásőrség Országos Parancsnokságán”, 1962. június 6.

csökkentéséről és „néhány új munkakör” létrehozásáról.[836] A tervezetnek nyilván volt egy olyan célja is, hogy az. apparátust megtisztítsák a rendszer számára túlságosan balos egyénektől. Ne felejtsük cl, az állambiztonsági szervek vezetésében is ebben az időszakban zajlottak tisztogatások,[837] akárcsak az államapparátusban. Ugyanakkor Halas Lajos korábbi eltávolítását nyilván nem tartották elegendőnek.[838]

A fent ismertetett tervek mellett a következő szervezeti változásokat javasolták, amelyeket az MSZMP Titkársága a későbbiekben cl is fogadott. A MOP-on egy 11 fős szükebb törzs létrehozását határozták el, amely a parancsnok tanácsadó testületének a szerepét töltötte volna be, így a Munkásőrség tevékenységével kapcsolatban a fontosabb kérdéseket, illetve egy adott pártosztály, vagy az MSZMP vezető testületéi felé benyújtott javaslatot is itt vitatták volna meg. Ezzel nyilván a vezetést igyekeztek decentralizálni. Egy ilyen szerv létre is jött a későbbiekben, és kisebb változásokkal 1989-ig működött. A tagjai 1962-ben a következő beosztású személyek lettek: *„A szűk törzsei az országos parancsnokság vezetőiből, /.parancsnok, parancsnok helyettes, osztályvezetők, a parancsnokság pártszervezetének titkára és a budapesti parancsnok:/ valamint megfelelő látókörű és felkészültségű, a munkásőrség (sic!) munkáját ismerő és az élettel konkrét kapcsolatban lévő nem függetlenített elvtársakból javasoljuk létrehozni.* ” Látható, hogy a törzs összetétele igen vegyes volt, a társadalmi állománytól kezdve a MOP-osztályvezetőig voltak benne munkásőrök. Ugyanakkor a pártszervek is képviseltették magukat. Ennek a felállítást a következőkkel indokolták: *„...az élet követelményeit jobban figyelembe tudjuk venni, valamint megóvjuk a vezetést attól, hogy szemléletében, vagy intézkedéseiben egyoldalúvá váljon."* Az 1959. január 16-i párthatározatra hivatkozva valósították meg, ugyanakkor nyilvánvaló, hogy ezzel elvileg a korábbi egyszemélyi vezetést akarták megszüntetni.[839] E „vízfej” létrehozásával a testület bizonyos értelemben, a döntési mechanizmusát tekintve, hasonlóvá vált az MSZMP PB-hez. Ott a vitát követően Kádár János mondta ki a végszót, sok esetben próbált egyfajta kompromisszumos javaslatot megalkotni, a MOP-on az országos parancsnoknak lett ezt követően hasonló a feladata. Megvalósult tehát a „kollektív vezetés”.

Emellett a MOP-on a párhuzamosságok megszüntetését, a káderhelyzet javítását az elemző munka szem előtt tartásával, ésszerűbb nyilvántartás kialakítását határoz-

836 UO.

837 Cseh Gergő Bendegúz: *A magyarországi állambiztonság! szervek intézménytörténeti vázlata, 1945-1989. In Trezor I, A Történeti Hivatal évkönyve,* Budapest, Történeti Hivatal, 1999, 79-81. o.

838 MNL OL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ö. e. Halas Lajos: feljegyzés a Munkásőrségnél velem kapcsolatban történtekről, 1962. január 25.

83') MNL OL MOP M-KS-295-1 30. d. 8. ő. e. „Javaslat a vezetés munkájának javítására a Munkásőrség Országos Parancsnokságán”, 1962. június 6.

ták el. A meglévő négy osztályból (kiképzési, fegyverzeti, anyagi, pénzügyi) kettő létrehozását javasolták/40 A MOP Titkárság 1962. július 16-án jóváhagyta a javaslatot, Szűcs Sándort[841] nevezték ki a MOP általános helyettesi posztjára. Az osztályok összevonását követően főosztályokat hoztak létre, a Kiképzési és Szolgálatit Ármán Aurél alezredes irányította. Ezen belül két osztály működött, a Kiképzési; és a Szolgálati és „M" (Mozgósítási). A Gazdálkodási Főosztályt Rajnai József őrnagy vezette, amely Anyagi és Technikai, illetve a Terv és Pénzügyi Osztályra tagolódott. A Titkárság élére Sós Béla alezredes került. Az alsóbb szintű parancsnokokat a pozíciójukban megerősítettek. A szervezeti egyszerűsítés csak papíron létezett, a gyakorlatban újabb pozíciókat kreáltak, főosztályokat hoztak létre.[842] Azt is szabályozták, hogy a keletkezett iratanyaggal mit kell tenni.[843]

Az országos parancsnokság szervezetéhez tartoztak még a közvetlen alárendelt zászlóaljak, ezeket 1962-ben újból át akarták alakítani. A nehézfegyver- és a vasas zászlóaljakat oly módon, hogy csak pár üzemben helyezkedjen el az állományuk. Ugyanakkor „M" esetén a központi zászlóaljak mentesítését javasolták, és a KB alá rendelésüket pártirányítás szempontjából.[844] Problémát jelentett az is az „ágyúsoknál", hogy a 45 mm-es lövegek fele elhasználódott, így nehéz volt célozni, és ezt a típust ekkor már nem gyártották. Úgy vélték, a testület feladataihoz nem szükséges nehéztüzérség. így az egység megszüntetése, a jó állapotban lévő ágyúk és a lőszer

mo Ugyanakkor a következő munkakörök kialakítását tervezték: a parancsnok általános helyettese a belső apparátus munkáját hangolta volna össze, e mellett az „M" feladatok és a szolgálatellátás, továbbá a parancsnoki képzés megszervezésére is egy-egy munkakört rendszeresítettek. Területi szinten is tervezték az említett szükebb törzs létrehozását, kezdetben csupán kísérleti jelleggel a következő parancsnokságokon: Budapesten; Baranya, Fejér és Szabolcs megyékben. (Uo.)

8+1 Ö 1960. november 15-étöl a Titkárságot irányította, Cserháti László szd., későbbi megyei parancsnok váltotta ezen a poszton. (MNL OL MOP M-KS-295-1 19. d. 5. ö. e. Feljegyzés a Titkárság vezetői teendők átadásáról)

842 MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ő. c. A Munkásőrség országos parancsnokának 043. sz. parancsa, 1962. szeptember 4.

sw A testület történetéről szóló filmet vagy rajzot meg kellett őrizni, ugyanakkor a MOP központi irattárának az anyagait át kellett adni a Párttörténcti Intézetnek, 10 évvel a keletkezésük után. E szerint tehát 1967-ben kerülhettek először munkásöriratok ehhez a szervhez. A területi cs a helyi parancsnokságoknak az iratait öt év elteltét követően lehetett az illetékes megyei, illetve a fővárosi pártbizottsági archívumoknak átadni. De három évvel a keletkezést követően az illetékes parancsnokra volt bízva, hogy milyen iratokat selejtez le. Ugyanakkor a MOP-on 3-5 fos „történelmi emlékbizottságokat" állítottak fel, ennek a tagjai kutathattak az iratok között, de csak országos parancsnoki engedéllyel. (MNL OL MOP M-KS-295-1 37. d. 11. ö. e. Papp Árpád: „A Munkásőrség országos parancsnokának az 1. sz. utasítása az iratok megőrzésének és selejtezésének szabályozásáról", MOP, 1963.)

844 MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 4. ő. e. „Bizottsági Jelentés a közvetlen zászlóaljak, a nehezfcgyvcr-zászlóalj, és a nehézfegyver-alegységek helyzetéről, szerepének és fegyverzetének felülvizsgálatáról", 1962. szeptember 1.

szétosztása mellett foglaltak állást. A létszámot a kerületek között tervezték elosztani,[845] A későbbiekben ezek alapján Papp Árpád terjesztett be egy javaslatot a PTO-ra Sándor József osztályvezetőnek a nehézfegyver-zászlóalj megszüntetésével kapcsolatban, a BMP-n felállítandó hiradózászlóalj létszámát tervezték ebből kialakítani. Ugyanakkor a még használható ágyúk és lőszeranyag szétosztását ő is javasolta.[84*] Mindezt a későbbiekben meg is valósították. Papp Árpád kinevezését követően a MOP mellett a területi parancsnokságok szervezetét is átalakították,[847] a századok struktúráját szintén.[848]

A testület létszámemelésével kapcsolatban voltak egyébként helyi kezdeményezések is. Ilyen volt például a győri járásé, ahol egy zászlóalj felállítását kérték.[849] Ugyanakkor a Munkásőrségétől egy külön szervezet felállítása is felvetődött 1962-ben, ám ebből nem lett semmi. Szombathelyen Népi Gárda néven egy új testület alapítását kezdeményezte Sándor József, a PTO vezetője, Tömpe András és Gosztonyi

845 MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 4. ö. e. MOP értekezlet, 1962. szeptember 10. Ármán Aurél: A kiképzési és szervezési osztály feljegyzése a közvetlen zászlóaljakról, 1962. július 3.

846 MNL OL MOP M-KS-295-1 30. d. Papp Árpád levele Sándor Józsefnek, 1962. december 3.

847 A megyei törzs a következő személyekből állt: parancsnok, ügyintéző előadó, jogügyi és vizsgálati munkatárs, helyi tudósító, sajtó- cs propagandaszervező munkatársak, továbbá gépkocsivezető, adminisztrátor, hírvivő. Utóbbira azért volt szükség, mivel nem volt ekkor még megfelelő hírhálózat kiépítve, és atomcsapás esetén a hírhálózat használhatatlanná vált volna. A parancsnoknak két helyettese volt: Kiképzési cs szolgálati, cs ellátó. Ők az azonos nevű szakcsoportjaikat irányították. Mellettük volt egy megyei technikai szolgálatvezető. Kiképzési és szolgálati helyettesnek a következő személyeket rendelték alá: kiképzési csoportvezető, neki pedig a karhatalmi és harcászati kiképzési, lökiképzési, műszaki kiképzési, kiképzési és a rajzoló munkatársakat. A szolgálati csoportvezető a közbiztonsági cs határőrizeti kiképzési, a hadműveleti nyilvántartó, a személyügyi nyilvántartó munkatársakat, illetve a híradó-csoportvezetőt, és a híradómunkatársat irányította, míg a területi parancsnok ellátó helyettese a tervező és szervező, a kiképzési, az élelmezési, az elhelyezési, a ruházati, pénzügyi, a pénzügyi ellenőr, az anyagi és technikai munkatársak, és egy gépírónő munkáját. A megyei technikai szolgálatvezető a következő beosztású személyeknek hangolta össze a feladatait: gépjármű és technikai munkatárs, fegyvermester, fegyverzeti ellenőr, híradómüszerész, vezető orvos és a felcser. Közvetlenül a törzs irányítása alá az ellátó csoport, a műszaki és a híradó szakasz tartozott. Ugyanakkor létrehoztak a megyei parancsnoknak közvetlen alárendelt műszaki szak alegységet is, ezen belül egy ellátó rajjal. Az ő feladatuk az egészségügyi munka, illetve a szállítás megszervezése volt. Mindemellett a külön feladatokra a megyén, fővároson belül, ilyen volt például az objektumőrzés, külön harccsoportokat kellett szervezni. (MNL ÜL MOP M-KS-295-1 35. d. 4. ő. e. Szűcs Sándor: Állománytábla-módosítás, 1963. november 8.)

848 Ezen belül három lövészszakaszt rajonként egy-egy golyószóróval felszerelve hoztak létre, továbbá egy nehézfegyverszakaszt három db géppuskával állítottak fel. A zászlóalj cs a század felépítése a megyééhez volt hasonló, természetesen kevesebb létszámmal. Azt is meg kell említeni, hogy a különböző területi parancsnokságok között kisebb-nagyobb eltérések voltak. (MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 4. ó. c. Szűcs Sándor: Állománytábla módosítás, 1963. november 8.)

849 MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 3. ö. e. Juhász Miklós: Feljegyzés Sándor József részére, 1961. november 5.

János. A tervezetet a Titkársághoz terjesztették be, a városban kísérleti jelleggel akarták megszervezni. Ezt a példát is, mint sok más esetben, a Szovjetunióból merítették, ahol a városokban önkéntes rendfenntartó alakulatok, úgynevezett „Népi Druzsinák” működlek. Mindehhez a BM-et, a PTO-t, és az Adminisztratív Osztályt is sikerült megnyerniük. Az új szervezet felállítását azzal indokolták, hogy a városban a lakosság jelentős része szívesen vállal társadalmi munkát, illetve a rendőrök, a munkásőrök, az ifjú gárdisták és az önkéntes rendőrök is több alakalommal eredményesen vettek részt közös akciókban. „Gazdasági egységekben”, hivatalokban szerették volna az egységeiket felállítani egy közös parancsnokság alatt, amely a városi tanács irányítása szerint működött volna. Jogállásuk az önkéntes rendőrökéhez lett volna hasonló, havonta 16 óra szolgálatot kellett teljesíteniük. A javaslatot 1962. március 20-án a Titkárság elvetette, helyette az IG és az önkéntes rendőrök helyett felállítandó Népőrség megalakításának a lehetőségét javasolták kivizsgálni.[850]

4. 2. 5. Az állomány összetétele és a rendkívüli események

4. 2. 5/A. Az állomány összetétele

A struktúra mellett a testület állományának a kialakítása, a rájuk vonatkozó szabályok kidolgozása is lényeges szempont volt a megalakulás évét követően. Kezdetben nagy gondot jelentett az, hogy a függetlenített állomány tagjainak a jogviszonyát hogyan szabályozzák. Többféle vélemény volt ezzel kapcsolatban, a Honvédelmi Tanács a következő határozatot hozta. Az országos parancsnok vezetése alatt tisztikart kellett szervezni. A szolgálatot teljesítő tisztek a BM állományába tartoztak, tartósan vezényelték őket a Munkásőrséghez. *„A beosztási megkülönböztetéssel ellátott munkásőri egyenruha viselése csak az egységekkel kapcsolatos szolgálathoz szükséges. ”* [851] Viszont a sok rendkívüli esemény miatt szabályozták a felelősségre vonásukat is. Katonai fegyelmi és büntetőszabályok alatt álltak, a fegyelmi jogkört az országos parancsnok gyakorolta, azonban a fegyelmi eljárás során hozott elmarasztaló ítélethez, és a katonai ügyészségnek történő átadáshoz a belügyminiszter hozzájárulása is kellett. Rájuk is a BM hivatásos tiszti állományának jogai és kötelezettségei vonatkoztak. Szociális és egészségügyi ellátásukat a BM biztosította, de ezt a Munkásőrség költségvetéséből megtérítették a minisztériumnak. A katonai tanintézményekbe felveendők számát a belügy állapította meg, de az országos parancsnok vezényelte őket. A munkásőr-egyenruhán a szolgálati beosztásuknak, tehát nem a rendfokozatuknak megfelelő jelzést kellett viselniük a munkásőrszolgálat során. *„Egyéb szolgálati*

x.su MNLOL M-KS 288. f. 7. cs. 129. ő. e. Gosztonyi János - Sándor Júzsef-Tömpe András: „Javaslat a Titkárságnak, Szombathely város területén a népi gárda megalakítására”, 1962. március 10.; MNL OL M-KS 288. f. 7. cs. 129. ő e. Jegyzőkönyv a Titkárság 1962. március 20-án tartott üléséről”

851 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 1. ő. e. Előterjesztés az MFMPK-hoz”, II. változat.

tevékenységüknél és szolgálaton kívül a HM hivatásos tiszti állománya részére rendszeresített - rendfokozatnak megfelelő - egyenruhát hordják."- mondta ki a I IT határozata?[52]

A határozatot követően a HM Személyügyi Csoportfőnöksége több munkásőrtisztet tartalékba helyezett, a BM-nél is hivatalos parancsban közölték az onnan érkezett munkásőrtisztek hivatalos átadását?” Csak szeptember 1-jcrc sikerült véglegesíteni viszont a beosztási jelzéseket. (3. számú melléklet) Látható, hogy eléggé komplikált rendszert alakítottak ki. Ezeket a munkásőr-igazolvány megjegyzés rovatában fel kellett tüntetni. Október 25-éig a területi anyagi osztályoknak kellett a beosztási jelzéseket kiadniuk.[852] [853] [854] * *

Lényeges a függetlenített állomány statisztikai adatait is górcső alá venni. 1958 vegén a hivatásosok összesen 271-cn voltak, közülük 142 fő volt korábban hivatásos katona, vagy belügyi tiszt, a többiek különböző katonai szaktanfolyamokat végeztek. Az állományból 90 főnek hat elemije volt csak, közülük nem tudjuk, hányán rendelkeztek szakmunkás bizonyítvánnyal, felsőoktatásban csupán hat fő végzett. A fegyelmi helyzet is minősíthetetlen volt: *„Egyes parancsnokok magatartása kifogás alá esett ^mérhetetlen alkohol fogyasztás, (sic!) verekedés. ’’* így 1958-ban 16 parancsnokot leváltottak, 13-at megfenyítettek, három halálos baleset történt. E mellett„ *86 parancsnok nem végzett pártiskolát, így beosztottjai gyakran fölényben vannak vele szemben."* - a rendszer logikájából adódóan ez is gondot jelentett.

A parancsnoki mellett az alegység-parancsnoki állomány statisztikai adatai is lényegesek?[55] 90,8%-uk volt 27 évesnél idősebb, 65%-uk 1948 előtt lépettbe a pártba, 76% párt- és állami funkcionárius, 24% pedig üzemi munkás volt, vagy paraszt. Eredeti foglalkozás szerint 84% munkás és paraszt, 16% értelmiségi és alkalmazott volt. A „származásuk” alapján 82% volt munkás vagy paraszt. Ennek alapján a „munkás-paraszt” államban megfelelőnek minősítették az összetételüket. A társadalmi parancsnokok ugyanakkor igen leterheltek voltak, hiszen 23%-uk három vagy ennél is több funkcióval rendelkezett. Korábban 20%-a a parancsnokoknak karhatalmista volt, 66%-uk tartalékos tiszt?[56] Ugyanakkor a parancsnoki állományt politikailag és

[852] MNL OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ő. e. Horváth Mihály vőrgy., a HT titkára, és Münnich Ferenc a HT elnöke: A HT 14/109/1958. sz. határozata a Munkásőrség tiszti állományának a megszervezéséről, 1958. március 14.

[853] MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ő. e. A HM Személyügyi Csoportfőnöksége által, 1958. április 17-én tartalékba helyezett tisztek (HM szii. csf. 0193. sz. parancsa), Biszku Béla 123. sz. parancsa (Uo.)

[854] MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 1. ő. e. Halas Lajos 0115. sz. parancsa, 1958. szeptember 4.

[85í] A Munkásőrségnél a század-, a szakasz- és a rajparancsnokok.

[K5fl] MNL OL MOP M-KS-295-1 7 d. 2. ö. e. Halas Lajos: „Jelentés Kádár János elvlársnak a Munkásőrség 1958. évi tevékenységéről, 1958. december 31. Kádár 1959. január 13-án láttamozta.

szakmailag is képzetlennek tartották, pedig - a rendszer igényéből adódóan - mind a két területen jelentős ismeretekkel kellett volna rendelkezniük.

1959-bcn a PTO a Titkárságnak készített jelentésében a következő jelenségeket bírálta a parancsnokok munkája terén. A függetlenített állomány túlzott katonássága, és a nem megfelelő kapcsolat a pártszervekkel nem tetszett a pártosztálynak. Sok esetben a munkásőröknél megfigyelhető volt, hogy más párttagoknál különbnek tartották magukat. A társadalmi parancsnoki állománnyal sem voltak elégedettek.[857]

A színvonal emelését az oktatásban látták, így a parancsnoki állomány továbbképzésére 1958-ban és 1959-ben is összevonást rendeltek el. 1959-ben a híradással, a törzsvezetéssel, az anyagi vezetők nyilvántartási feladataival, önvédelmi oktatással és a páncéltörő ágyúkkal kapcsolatos újabb ismeretekkel tervezték őket ellátni. Három ütemben rendelték el az összevonásukat, a későbbiekben is ez lett a minta, először a függetlenített állományt, a második ütemben a törzsek munkatársait a szakaszparancsnokukig bezárólag, a harmadikban pedig a rajparancsnokokat. Összesen 6503 főről volt szó, közülük 3371-en irányították a rajok munkáját. Az oktatás napi nyolc órában folyt.[858] Az összevonást a Tatai edzőtáborban tartották, amelynek a jelentőséget az is emelte, hogy Kádár János is megjelent a parancsnokok körében.[859] Ezt követően 1959 októberétől a Kiképzési Osztály arra utasította a megyéket, hogy szervezzék meg először a saját, majd az alárendelt törzseik kiképzését.[860] 1960-ban és 1961-ben Balatonőszödön[861] tartották a táborozást, a kéthetes rendezvény 120 ezer forintba került, száznál több parancsnok vett rajta részt. Rendkívüli esemény nem történt, ekkor Kádár János mellett Biszku Béla[862] is meglátogatta őket.[863]

1961-ben a parancsnokok és az egységek kiképzettségi színvonalát megfelelőnek, a törzsmunkát jónak értékeltek, a törzsparancsnokok egy része a térképek alapján tudta az egységeit irányítani. Hiányosságot a rajparancsnokok tevékenységében véltek felfedezni, mivel sok esetben bizonytalanok voltak. Ugyanakkor az egységek zöme képes volt időnormán belül a harckészültségi szint elérésére. A megyei parancsnokokkal kapcsolatban is voltak gondok, a bonyolultabb feladatokat nem

857 MNL OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ő. e. A Titkárság 1959. január 16-i ülésének határozattervezete a Munkásőrség pártirányításának tapasztalatairól, PTO.

sss MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 1. ő. e. „Javaslat az 1959-es parancsnoki összevonásra", 1959. március 24.

»59 MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 1. ő. e. „Kádár János elvtárs beszéde Tatán"

860 MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 2. ő. e. Tuza Antal alez., megbízott kiképzési osztályvezető: „Irányelvek a munkásőr törzsek kiképzésére", 1959. október 20.

861 MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 5. ő. e. Az 1961. június 15-i parancsnoki értekezlet anyaga.

80 MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 225. ő. e. Látogatásukat az 1961. március 14-i MSZMP Pli-ülésen közöltek.

863 MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 5. ő. e. Az 1961. március 25-i parancsnoki értekezlet.

Indiák megoldani, a függetlenített állományt nem „nevelték” megfelelően, jelentős volt az anyagi visszaélések száma, sok törzsben szolgálót riadó során nem lehetett értesíteni, több esetben az egysegek felé végzett ellenőrzéseik formálisak voltak, például a zászlóaljaknál tervezett riadók időpontját előre közölték az egységparancsnokkal. E mellett több megyénél magas volt a hiányzások száma. A híradást gyengén végezték el, a lötérfegyelem is laza volt, ezt az is mutatja, hogy a testület 10,4%-a nem lőtt megfelelően, a megfeleltek aránya 22,1%, a jóké 28,8%, a kiválóké 38,7% volt.[864] Összességében véve 1962-ben sem voltak parancsnokok kiképzettségével megelégedve.[865] A cél több zászlóalj együttes irányítása lett volna, és a társszervekkel való együttműködés, de ettől ekkor még távol álltak.[866]

1962-ben nem csak a parancsnokokkal, hanem az egész állománnyal foglalkoztak, és megvizsgálták a leterheltségüket. *„Az említett példákból leszűrhető, hogy a társadalmi parancsnokoknak és a törzstagoknak, de a beosztott munkásőrök nagy részének igen komoly erőfeszítésre van szüksége, hogy eleget tudjanak tenni a párttal szemben vállalt kötelezettségeiknek. Akadtak az utóbbi évek során esetenként olyan elvtársak, akik a túlterheltség folytán idegileg összeroppantak, gyakori távoliét miatt családi problémáik merültekfel, elfásulva, elfáradva kérték felmentésüket a munkásőrségből. (sic!) Az említett példák ma még minimalizálódva jelentkeznek.* ”*[67] Az idézettel kapcsolatban nem szabad elfelejteni, hogy hivatalosan árvíz stb. cselén munkaidőben vették igénybe az állomány egy részét. Ugyanakkor évente pár alkalommal objektumot kellett őrizniük, ami után pihenőnap járt. A forrásokban vannak arra való utalások is, hogy sok esetben a munkásőröket a munkaidejükben indokolatlanul vették igénybe. A parancsnoki állomány munkájának a javítását a szakértelem hiánya, az állomány jelentős cserélődése és a rendkívüli események magas száma lehetetlenné tette.

A parancsnoki mellett a munkásőri állomány összetételét a 4. számú mellékletben szereplő statisztikákból jól lehet látni. Mindenképpen feltűnő, hogy az állomány feltöltcse nehezen haladt, aminek az oka a nagyszámú lemorzsolódás volt, amely nyilvánvalóan a rossz kiválasztásból fakadt. A 60-as évek elején döntő többségük alapító tag volt még, és jelentős arányú volt a 45 év felettiek száma. 90% fölött volt az MSZMP tagok aránya, de a többiek is valamilyen módon a párthoz kötődtek. A foglalkozás szerinti összetételük az elvárásoknak megfelelően alakult, kevés volt az

864 MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 5. ő. c. Az 1961. június 15-i parancsnoki értekezlet anyaga.

865 MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 3. ő. e. Országos értekezlet tájékoztató anyaga” (1961-ről), 1962. augusztus 27.

866 MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 2. ő. e. Papp Árpád 062. sz. parancsa, 1962. november 30.

86? MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ö. e. „Jelentés a Munkásőrség Országos Parancsnokságának a parancsnokok és a Munkásörök leterheltségéről”, 1962. július 8.

értelmiségi.[865] Lényeges kiemelni, hogy ebben az időszakban az iratok nagyobb része foglalkozott a parancsnokok összetételével, és kevesebb a munkásőri állomány-nyal. Ebből nyilvánvaló, hogy a vezetés megszilárdítását tekintettek ebben az idő-szakban lényegesnek, a helyzet 1963-tól változott meg lényegesen.

4. 2. 5/B. A rendkívüli események

1958-ban, a továbbszervezés időszakában is jelentős volt a rendkívüli események száma. Az év első három hónapjában 74 eset történt, amelyből 17 végződött halállal. 35 alkalommal jogtalan fegyverhasználat, 29 verekedés, lövöldözés, 11 öngyilkos-sági kísérlet volt, amely során nyolc fő vesztette életét. Háromszor karamboloztak motorral, öt pisztolyt veszítettek el, és ugyanennyi igazolványt, két-két esetben tör-tént hivatali hatalommal való visszaélés és fegyelemsértés.[868 869] Elborzasztó, hogy 1958. április 15-éig ugyanannyi rendkívüli esemény történt, mint a megalakulás évé-ben. Azt sem szabad elfelejteni, hogy csak 1958 második felére sikerült a tervezett létszámot felállítani, de a balesetek, stb. növekedése ezzel együtt is jelentős. A meg-oldást abban látták, hogy a parancsnokokat továbbra is felelősségre vonással fenye-gette a MOP.[870] Április végéig csupán hét alkalommal állítottak munkásőrt bíróság elé! A balesetek nagy része a pisztolyokkal volt kapcsolatban, de az ilyen típusú rendkívüli események nagy részét nem csoportosan követték el.[871]

Mivel a rendkívüli események terén nem történt pozitív változás, ugyanakkor a parancsnokok is igen elnézőek voltak, a MOP sok esetben a rendőrségtől vagy a pártszervektől értesült több szabály- vagy törvénysértésről,[872] ezért 1958. február 1-jén Halas Lajos egy intézkedéssel próbálta visszaszorítani ezeket. A szabálytalan-ságok közül a fegyver és az igazolvány elvesztése, illetve az ittasság volt a leggya-koribb. Az első két esetben a Munkásőrségből való azonnali kizárást, és bírósági eljárás megindítását helyezte kilátásba. Kötelezővé tette a parancsnokok számára

868 MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 6. ő. e.; MNL OL MOP M-KS-295-1 30 d. 5. ő. c.; MNL 01. MOP M-KS-295-1 36. d 5. ő. e.

Sf-9 Ebben Budapest 13 kerületének cs Tolna megyének az adatai nincsenek benne. (MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 3. ö. e. „Az 1958. március 24-ig tudomásunkra jutott rendkívüli események tapasztalatai” (Már a cím első része is árulkodó!)

870 *„... április hó 15-ig a rendkívüli események 44%-a részegeskedés, jogtalan lövöldözés, verekedés, melynek 10%-a súlyos sérülés, 6%-a halálos lett. A balesetek 20%-a sebesülés, és 5,7%-a halálos. Megnöveltedéit az öngyilkosságok száma is, ami a rendkívüli események 12,3%-á! teszik (sic!) ki. ”* (MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d 2. ő. e. Halas Lajos levele az Építő zj. parancsnokának, 1958. április 22.

871 MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 5. ő. e. 1958, január 1—április 30. közötti rendkívüli események MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 1. ő. e. Halas Lajos levele a területi szerveknek és a közvetlen alegységeknek, 1958 eleje.

a rendkívüli esetek azonnali, „K” (Közigazgatási) vonalon történő jelentését A tör-téntek kivizsgálását pedig egy héten belül, írásban is kellett jelenteni. A fegyver és igazolvány elvesztését az illetékes rendőrkapitánysággal is közölni kellett.[873] Ugyan-akkor a parancsnok személyes felelősségre vonását is kilátásba helyezte az ügy eltussolásakor.[874]A kialakult helyzetet jól mulatja egyébként az is, hogy külön pa-rancsban tiltották meg azt is, hogy a munkásőrök egyenruhában szeszes italt fo-gyasszanak.[575] Azt, hogy a rendkívüli események többször a hozzá nem értésből is adódhattak, mutatja az a parancs is, mely szerint a páncéltörő ágyúkhoz használt gránátot tilos volt élesítve tárolni, és a raktározás során a gyújtót a lövcgtől külön kellett elhelyezni.[875 876]

Közben új jelenségnek is tanúi lehetünk, ugyanis a testületnél megjelent a korrup-ció, a Hajdú-Bihar megyei anyagi helyettest például azért váltották le, mert a helyi „kisiparosok megvesztegették”.[877] Mivel a fegyverekkel kapcsolatban volt a legtöbb visszaélés, így májusban Halas Lajos úgy rendelkezett, hogy a pisztoly elvesztése esetén mindig ő szabja ki a büntetést, az indok nélkül lövöldözők fegyverének a bevonását rendelte cl.[878] A szigorításoknak lehetett valami eredménye, bár néhány esetben, például tettlegességért, csak „szobafogsággal” fenyílették meg a vétkes mun-kásőrt.[879] Az év folyamán összesen 160 különböző fegyelmi intézkedés történt.[880] Mindennek során két munkásöri zártak ki az MSZMP-ből, 40 fő pártbüntetést kapott. Az, hogy mindez mennyire volt hatásos, a következő, 58-as adatok is bizonyítják. 35 balesetből származó sérülés történt, 99 jogtalan fegyverhasználat, illetve vereke-déssel és italozással kapcsolatos esemény, 13 fő a pisztolyát, 28 az igazolványát vesz-tette cl. Szeptembertől, az új kiképzési év megindulásával csökkent a balesetek száma, valószínűleg azért, mivel többen megtanulták használni a fegyverüket.[881]

873 MNL OL MOP M-KS-295-1 7, d. L ö. e. Halas Lajos: Intézkedés, 1958. február 1.

574 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 1. ö. e. Halas Lajos levele a területi szerveknek és a közvetlen alegységeknek, 1958 eleje.

R”5 MNL OL MOP M-KS-295-1 12, d. 20, ő. c. Szekeres István 2. sz. p. 1958. február 25. Borka Attila, budapesti PB-titkár egyetértésével

87í MN I, OL MOP M-KS-295-1 12. d. 18. ő. e. Halas Lajos levele a gránátok tárolásáról, nincs dátum.

577 MNL OL MOP M-KS-295-1 12. d. 18. ő. c. Mályi Imre alez. Hajdú-Bihar megyei parancsnok levele a MOP-ra.

876 MNLOL MOP M-KS-295-1 7. d. 1. ő. e.Halas Lajos 1281. sz. parancsa, 1958. május 13.

879 MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ő e. Halas Lajos 0)23. sz. parancsa, 1958. szeptember 18. A büntetés ellenőrzésével Arató Jenő Pest megyei parancsnokot bízta meg ebben a2 esetben.

880 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ö. e. „Ellenőrzések tapasztalatai a jegyzőkönyvek alapján”

881 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ő. e. Halas Lajos: „Jelentés Kádár János elvtársnak a Munkás-őrség 1958. évi tevékenységéről, 1958. december 31.” Kádár 1959. január 13-án láttamozta.

Többször katonai felelősségre vonás is szóba került, de ezt nem alkalmazták eléggé következetesen, így csak 13 főt adtak át a bíróságnak.[882] [883]

1959. január 16-án már a Titkárság is foglalkozott a helyzettel: „ *Találkozhatunk egészségtelen jelenségekkel. Jogtalan előnyök, kedvezőbb munkafellételek kikövetelése, törvénytelenségek. E törekvések gyakran találkoznak a helyi párt és gazdasági vezetők olyan felfogásával is, hogy a munkásőröknek sok mindent el lehet nézni. E nézetekből táplálkoznak még gyakori törvénytelen önbíráskodások, verekedések, stb."*™

Majd a PB 1959. szeptember 15-én arról döntött, hogy 1960 első negyedévében jelentést kellett tennie Sándor Józsefnek és Halas Lajosnak a testületnél előforduló szabálytalanságokról, és azok okairól, illetve megszüntetésük módját is ki kellett dolgozni.[884] Mindennek következtében a MOP is szigorúbban lepett fel, 1959 elejétől 1960. január 30-ig összesen hét hivatásos tisztet szereltek le a testülettől, és ugyanennyit fenyítettek meg.[885] A fegyelemsértések miatt a PN YF-fel történő együttműködés is felvetődött.[886] Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy nem csak a Munkásőrségnél, hanem más fegyveres szervezeteknél is sok hasonló eset volt.[887]

1959-ben is 211 rendkívüli esemény történt, ezen belül a fegyverelvesztések aránya nőtt, a fegyverbalesetek száma csökkent, a botrányoké, lövöldözés, stb. továbbra is magas volt, akárcsak az öngyilkosságok száma.[888] Halas Lajos újabb paranccsal próbálkozott: A fegyvert otthon kazettában és fiókba elzárva kellett őrizni, csak a szabályzatban meghatározott alkalmakkor vehették elő, nyilvános helyre, ha nem tudtak rá vigyázni, nem vihették magukkal, csőre tölteni csak használat előtt lehetett. A parancsnokoknak a ncvelőmunka fokozását, ellenőrzést, a megfelelő büntetések alkalmazását írta elő, a fegyverrel kapcsolatos visszaéléseket bírói úton kellett rendezni, a fegyver esetleges elvesztésénél csak az országos parancsnok engedélyével lehetett eltekinteni a felelősségre vonástól. Ha a fegyver biztonságos őrzése nem

882 MNL OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ő. c. A Titkárság 1959. január 16-i ülésének határozat tervezete a Munkásőrség pártirányításának tapasztalatairól. A PTO készítette, hat megyében, 17 járásban, nyolc városban, több üzembe a és faluban végzett felmérések alapján.

883 MNL OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ő. e. A Titkárság 1959. január 16-i ülésének határozattervezete a Munkásőrség pártirányításának tapasztalatairól, PTO.

884 MNL OL M-KS 288 f. 5. cs. 49 ő. e. Javaslat a Munkásőrség rádió-összeköttetésének létrehozására. A PQ 1959. szeptember 15-i ülése

885 MNL OL MOP M-KS-295-1 19. d. 6. ő. e. Kimutatás 1959. január 1-jétöl a tisztek leszereléséről, 1960. január 30.

886 MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 1. ö. e.

887 MNL OL MOP M-KS-295-1 18. d. 1. ö. e. Kaszás Ferenc jelentése a PB-nck a fegyveres testületek tagjainak szolgálaton kívüli fegyverviseléséről, 1960. január 8.

888 MNL ÖL MOP M-KS-295-1 18. d. I. ö. c. Halas Lajos: „Tájékoztató jelentés a Munkásőrség fegyelmi helyzetéről” a PTO részére, 1960. március 23.

volt megoldható, vagy a munkásőr iszákos volt, akkor a parancsnok köteles volt tőle bevonni. Ugyanakkor a rendkívüli események szakaszonkénti nyilvántartását rendelte el, abban az esetben, ha egy szakaszon belül nem csökkent a rendkívüli események száma, mindenkitől bevonták a pisztolyt,[889] 1961. december 8-a után kollektív büntetéssel sújtották annak az egységnek a raját, ahol rendkívüli esemény történt. Ebben az esetben az egész állománytól be kellett vonni a személyi fegyvert.[899]

Persze ez sem használt, mivel 1960. május 24-ig összesen 64 rendkívüli esemény történt, ebből 44 a helytelen fegyverhasználat miatt![891] 1961-62-ben került sor az új büntetőtörvénykönyv kidolgozására, ennek kapcsán heves viták voltak a MOP cs az IM között.[892]

A fejezetben tárgyalt időszakban előforduló rendkívüli események közül - terjedelmi korlátok miatt egyet emelnék ki, ugyanis ez - bár ezt a tényt nem említették egyetlen iratban sem - hozzájárulhatott Halas Lajos leváltásához. Balatonkenesén 1958-ban a Munkásőrség Bokányi Dezső (Építők) zászlóalja néhány barakk felépítését határozta el abból a célból, hogy az egységet megfelelően kiképezhessék. Miután ezek felépítésével elkészültek, összkomfortos, 25 szobás, egyemeletes épület felépítését határozták cl, amelyhez az Építésügyi Minisztérium (ÉM) 1,5 millió forintot biztosított. Ez részben fel is épült, de mindezzel több probléma is adódott. *„Az egész építkezést megfelelő tervek nélkül, az illetékes szervek - Országos Tervhivatal - tudta és hozzájárulása nélkül bonyolítót Iák le. Az anyagokat és munkabéreket más beruházások terhére - bujtatva - biztosították.” (sic!)* Az építkezés alatt nem vezettek megfelelő nyilvántartást, így körülbelül 300 ezer Ft értékű anyagról nem tudtak számot adni. 1959-ben egy bejelentés alapján a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság vizsgálatot indított, és kezdeményezte a visszaélések felszámolását. Ezt követően a Központi Ellenőrző Bizottság is vizsgálatot folytatott, két főt kizártak az MSZMP-ből és többek felelősségre vonását javasolták a PB-nck.[893] Azért, hogy biztosra men-

s’’ MNL OL MOP M-KS-295-1 19. d. 6. ő. e. A Munkásőrség országos parancsnokának 005. sz. parancsa, Utasítás rendkívüli események magakadályozására tárgyában, 1960. március 21.

890 MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 2. ö. e. Halas Lajos 0100. sz. parancsa a személyi fegyverek bevonásáról, 1961. december 8.

8í>1 MNL OL MOP M-KS-295-1 19. d. 4. ö. e. A rendkívüli események összesítése, 1960. május 24.

”2 A testület tagjaira vonatkozó jogokról a Működési szabályzattal kapcsolatban már volt szó. (MNL OL MOP M-KS-295-1 19. d. 5. ő. e. Halas Lajos - Dr. Huszár István: „Észrevétel a Büntetőtörvény könyv Tervezetéhez'' Dr. Nezvál Ferenc Igazságíigyminiszter (sic[1]) Elvlársnak, I960, október 20.; MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ö. c. Papp Árpád levele az Igazságügy-minisztériumba, 1962. március 22.)

MNL OL M-KS 288, f, 5. es. 241. ő. e. „Feljegyzés a Politikai Bizottság részére”, 1961. augusztus 25.

jenek, Marosán Györgynek Nógrádi Sándor írt egy levelet.[894] Az augusztus 29-i PB-üléscn Marosán szóbelei bejelentése alapján foglalkoztak az üggyel, így három főt figyelmeztetésben részesítettek. Büntetőjogilag nem vontak senkit sem felelősségre. [895]

4. 2. 5/C. A rendkívüli események legfőbb okai,
avagy kik kerültek a Munkásőrségbe?

A rendkívüli események miatt, amelyek már a legfelsőbb szintig is elértek, az MSZMP is hathatósabb lépesekre szánta el magát. Az 1961. november 14-i PB-ülésen azt a határozatot hozták, hogy a Munkásőrség tagjait ellenőrizzek, hogy van-e közöttük büntetett előéletű személy, illetve az új tagok felvételénél előzetesen priorálást kellett végezni, hogy van-e priusza a jelentkezőnek. E mellett a politikai tisztogatás is tovább folytatódott. *„Megbízza a Budapesti Parancsnokol (A PB - kiegészítés a szerzőtől.) tegyen javaslatot a Munkásőrség néhány ismert - a párt politikájával fontos kérdésben szembenálló - elvtársnak a Munkásőrségből leszerelésére. "* Nyilvánvaló, hogy a balos ellenzékről lehetett szó, és mindez Halas menesztésével is összefüggésben volt![896] Az új tagok felvételének során a priorálást a következő ülésen, Barkóczi Imre[897] bejelentése alapján megerősítették.[898]

A felülvizsgálat sokáig elhúzódott, 1963 elejéig 24 154 munkásőrt vizsgáltak felül, Ebből a BM bűnügyi nyilvántartásában 3204 fő szerepelt, közülük 2212 mentesült a hátrányos jogkövetkezmények alól, így büntetlen előéletűnek számították, de tettük miatt a nyilvántartásban maradtak. Egyébként 565 főnek 665 ügyben jogerős bírói Ítélete volt! Az ítéletek megoszlása az 5. számú mellékletben látható. Cselekedeteik igen súlyosak voltak, például: élet, társadalmi tulajdon és állampolgári javak, közrend, közbiztonság és nemi erkölcs elleni bűntettek, továbbá: lopás, csalás, sikkasztás, testi sértés és garázdaság. A PTO javaslata szerint, mivel - nem meglepően - a rendkívüli eseményeket okozók többsége közülük került ki, ezért a pártbizottságok feladata lett az, hogy megvizsgálják ezeket a személyeket. Ennek során a következő szempontoknak kellett érvényesülniük. A nagyobb súlyú bűnelkövetőket, vagy azokat, akik nem jelentették az általuk elkövetett bűncselekményt a pártszerveknek, ki kellett zárni. Aki a nagyobb súlyú esetek beismerésében nem volt őszinte, azt

[894] MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 224. ő. e. A KEB levele Marosán Györgynek, 1961. augusztus 29.
[895] MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 224. ő. e. Az MSZMP PB 1961. augusztus 29-i határozata.
89« MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 250. ő. e. Az MSZMP PB 1961. november 14-i határozata.
[897] 1956 novemberében az MSZMP KB Titkárság munkatársa, 1958-1963 a KB Iroda vezetője, majd helyettes vezetője. *(Barkóczi Imre életrajza,* http: 7www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=3444&calid=43:b&ltemid=67&lang=hu, letöltés: 20)7. január 18.)
898 MNL OL M-KS 288. f 5. cs. 251. ő. e. Az MSZMP PB 1961. november 21 -í határozata.

a pártszerveknek felelősségre kellett vonni, 1964. március 30-ig a fegyelmi eljárást velük szemben le kellett folytatni, a felülvizsgálatot 1963 végéig le kellett zárni?[50]

A PB 1963. január 23-i határozatában végül azt a döntést hozta, hogy ne lehessenek azok munkásőrök, akik nem kaphattak erkölcsi bizonyítványt. így az állomány ezen részének leszereléséről rendelkeztek, ezzel kapcsolatban három hónapon belül bizalmasan kellett intézkedni. Az sem lehetett a testület tagja, akinek *„...elkövetett cselekedete súlyosan sérti a párt erkölcsi tisztaságát”,* az ilyen ügyekkel a megyei, budapesti pártbizottságnak, míg az előzőekkel a járási stb. pártbizottságoknak kellett foglalkozniuk.[9”0]

1963 augusztusára már 43 144 főt vizsgáltak felül, ebből 6004 fő szerepelt a nyilvántartásban, közülük 874 nem kaphatott erkölcsi bizonyítványt, majd őket ismét átvilágították, ezt követően 157-en maradtak, akik továbbra sem kaphattak, végül 131-et zártak ki a Munkásőrségből. Ennek során 26 fő „mentesítését” kérték, mivel jól dolgoztak stb. Nagy részük közlekedési bűntettet követett el, így három év próbaidőt kaptak, ami ekkor még nem telt le, így azt kérték, erre az időre csak a fegyverüket vonják be. *„Közöttük több alapszervi titkár, tsz elnök és fontos gazdasági beosztású elvtárs is van.”*[90'] A későbbiekben minden évben megvizsgálták a jelentkezőket.

Nem célom az összes vonatkozó jogszabály ismertetése, de közülük az 1957. évi 66. sz. tvr. vonatkozó passzusát emelném ki, mely szerint *„Közérdek, hogy a Magyar Népköztársaságban csak büntetlen és feddhetetlen előéletű személyek töltsenek be fontos vagy bizalmas munkaköröket, illetve tisztségeket.”* Az említett állásokat a miniszterek cs az MT-nek közvetlenül alárendelt szervek vezetői állapították meg. A BM által kiadott erkölcsi bizonyítványban csak jogerős bírói Ítéletet lehetett feltüntetni. Aki 1956. október 1-je után kinevezéssel, választással, alkalmazással, előléptetéssel lett vezető állású személy, vagy az MT által meghatározott munkakört töltötte be, arról 1958. június 30-ig erkölcsi bizonyítványt kellett bekérni. Azok esetében, akik nem kaptak ilyen okiratot, de a népgazdaság szempontjából szükség volt rájuk, eltekinthettek az alacsonyabb beosztásba való helyezéstől. Aki mindezt nem tartotta be, öt évig terjedő börtönnel volt büntethető. Az említett NET tvr. a Magyar Közlöny 1957. december 28-i számában jelent meg. Ez alapján minimum a munkásőrtisztek,

8519 MNL ÜL MOP M-KS-295-1 558. d. 1. ő. e. Bárányos József (Sándor József helyett) javaslata a PB-nek 1963. január 18. Kimutatás a Munkásőrség 24 154 tagjának a felülvizsgálatáról, 1963. január 18. (Javaslat a PB-nek, 1. sz. melléklet.)

[500] MNL OL MOP M-KS-295-1 558.d. 1. ö. c. Végrehajtási utasítás az MSZMP PB 1963. január 22-i határozatával kapcsolatban, 1963. február 27.

9u[i] MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. 1. ö. e. A Munkásőrség jelentése az MSZMP PB-nek, 1963. augusztus 15.

illetve munkahelyeiken a fenti idézetben szereplő vezetők átvilágítása 1958 elejétől szükséges lett volna.[902]

1961 és 1963 között csak nagyon kevés embert zártak ki a Munkásőrségből. A kizárásoknál sem a bűncselekmény súlyát vették alapul, hanem azt, hogy az adott személyt mennyire tartották megbízhatónak, stb. Tehát sok olyan bűnöző maradt az állományban, akiket kézben lehetett azzal tartani, hogy adott esetben a régi ügyét bármikor előkaparhatják. Feltűnő, hogy a XX. századi diktatúrák több esetben felhasználták a bűnözőket a rendszerrel nem rokonszenvező, vagy azzal szembenálló állampolgáraik megfigyelésére, ellenőrzésére. Természetesen a különböző jogtipró rendszerek más és más módszereket alkalmaztak, de az elv ugyanaz volt.[903] Természetesen azt is figyelembe kell venni, hogy a munkásőri állomány jelentős része rendelkezett priusszal, de ez közel sem a teljes Munkásőrségre volt jellemző.

4.2. 6. Kiképzés

A Munkásőrség tevékenységéről, harcértékéről, feladatairól árnyaltabb képet kaphatunk akkor, ha tudjuk azt, hogy milyen elvek szerint zajlott a kiképzésük. Az 1957. november 26-i PB-határozatban azt szabták meg, hogy 1958 közepéig a testület tagjainak el kell sajátítania a fegyverek használatát, és e mellett politikai munkával a korábbiaknál többet kellett foglalkozniuk.[904] Az 1958-as kiképzési feladatok ennek megfelelően alakultak, de a riadóknál a mozgósításra szánt idő irreálisan kevés volt.[905] A kiképzés terén a legnagyobb problémák nem a fegyverekkel való ellátottságból, vagy a kiképzéseken való részvétei arányból származtak, hanem a rendkívüli esetekkel kapcsolatban megemlített fegyverhasználatból, és a parancsnoki állomány képzetlenségéből.[906] így a különböző szintű parancsnokoknak és a személyi állománynak is összevonásokat szerveztek.[907]

902 *A büntetőtörvénykönyv kommentálja 1. K.* szerk. dr. Halász Sándor Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó 1968,448. o.; Magyar Közlöny, 1957. december 28.136. sz., NET 1957. évi 66. sz. tvr. a fontos cs bizalmas munkakörök betöltéséről; A2 MFMPK 1.093/1957. (XI1.28.) sz. határozata az előző tvr. végrehajtásáról

903 Kiszely Gábor: *Állambiztonság...* 202-206. 0.

904 MNL OL MOP M-KS-295-1 I. d. 4. ő. c. Az MSZMP PB 1957. november 26-i határozata a Munkásőrséggel kapcsolatban, 1957. november 26.

905 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 4. ő. e. Szekeres István jelentése a MOP Kiképzési Osztályára, 1958. január 20.

996 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 1. ő. c. „A parancsnoki továbbképzés és vezetési gyakorlatok szervezése”, 1958. február 1.

sw MNL OL MOP M-KS-295-1 12. d. 19. ő. e. Halas Lajos levele a MN vezérkari főnökének, 1958. április 25. Halas Lajos: *Az „fi" Gárdától...* 233-234. 0.

1958-ban egy hároméves kiképzési tervet készítettek, ennek során a következő elérendő célt tűzték ki: *„.. .az 1961-es kiképzési év végére legyenek képesek az egyéb karhatalmi feladatokra rendelt fegyveres erőkkel együttműködésben és önállóan is század és zászlóalj kötelékben karhatalmi jéladatok végrehajtására."* Egy évben 72 óra jutott kiképzésre, a három év alatt 65 órában karhatalmi harcászatot,[903] 62 órában lőkiképzést,[909] 12 órában műszaki ismereteket és 23 órában önvédelmet kellett oktatni. A parancsnokok az egységük felkészültségének a figyelembevételével dönthettek arról, hogy a maradék óraszámot hogyan használják fel.[910] 1959/60-as kiképzési évben az aknafajták telepítését is oktatták.[911] A lövészeinél a következő feladatokat kellett teljesíteni: akadályok elhárítása, egyes és csoportos mozgó- és állócélok egyéni és csoportos tűzzel történő megsemmisítése rossz látási viszonyok között is. A műszaki kiképzés során a harc közben felállított akadályok megsemmisítése, e mellett a páncéltörő és a híradós egységek kiképzése is fontos szerepet kapott.”[2] Ehhez a MN-től fa és fém gyakorlóaknát, mechanikus és elektromos aknakutató felszerelést, és gázálarcot is igényeltek, illetve a harci gázokkal kapcsolatban szerettek volna oktatást szervezni.”[3] Az önvédelmi harc is szerepelt a kiképzési tematikában.[914]

908 A karhatalmi kiképzés során a következőkre kellett a hangsúlyt helyezni. Őrzési feladatok, operatív tevékenység, harcmódok, vezetés alapjai és okmányai, karhatalmi operációk városban, és erdőben nappal és éjjel is. Ezen belül a „várososlrom” gyakorlása is jelentős szerepet kapott, ennek során a legfontosabb főútvonalakat, védelmi csomópontokat, távbeszélő- és távíróállomásokat, hidakat kellett elfoglalni azért, hogy az ellenséget megfosszák a városon belüli manőverezés lehetőségétől. A városvédelmet is fontosnak tartották, ennek során körkörösen kellett ezt megszervezni, a zászlóalj védelmi csomópontokat hozott létre. Az objektumok őrzése is kiemelt feladatnak számított, ennek során a támpontok közötti tűzösszeköttetést is meg kellett szervezni. A barikádépítés, a földalatti utak készítése, az ablakok eltakarása, illetve mindezek gyakorlása is fontos volt. Ugyanakkora felderítés, kutatás, csapda és a leshely felállítása, járőrözés, figyelőszolgálat és EÁP, vagyis ellenőrző-átengedő pont felállítása, blokkírozás, kutatás, üldözés és bekerítés gyakorlása tartozott még ehhez a kiképzési módhoz. (MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 5. ö. e. A Munkásőrség kiképzési tervéről, 1958. augusztus 21.; MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. I. ő. e. „A parancsnoki továbbképzés és vezetési gyakorlatok szervezése”, Melléklet: Kivonat a harcászati szabályzat tervezetéből; MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 6. ö. e. Ideiglenes segédlet a karhatalmi harcászat oktatásához 1958/1959-es kiképzési évre, 1958.)

909 A lövészetnél a pisztoly, karabély, géppuska használatának elsajátítását megfelelőnek tartották, a íichczgcpfcgyvcrck kezelése terén akadtak problémák. (MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ő. e. „Ellenőrzések tapasztalatai a jegyzőkönyvek alapján”)

9,0 MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 5. ő. e. A Munkásőrség kiképzési tervéről, 1958. augusztus 21.

mi MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 6. ö. c.

9,2 MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 5. ő. e. A Munkásőrség kiképzési tervéről, 1958. augusztus 21.

913 MNL OL MOP M-KS-295-1 12. d. 18. ő. e. Halas Lajos levele az MNVK Auyagtervezési Csoportfőnökének, 1958. szeptember 19.

9,4 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 1. ő. e. Az önvédelmi harc oktatása, 1958. november 4.

1958 végére a testület munkája a PB által kitűzött feladatoknak megfelelt, az összetételüket megfelelőnek minősítették. A helyi parancsnokok és a pártszervek között voltak leginkább problémák.[915] Ugyanakkor az 1959-es állománycscrclődcst követően az újak számára alapképzést vezettek be. Ezt április 1-jéig el kellett kezdeni, és 20 órában megtartani. Ezen belül hat órában karhatalmi harcászattal, négy órában a Működési szabályzattal, hat órában fegyver- és anyagismerettel, és négy órában lövészettel kellett foglalkozni. Az oktatásra külön alegységekbe osztották be az újoncokat.[916] A hadrafoghatóság szempontjából lényegesek voltak a riadógyakorlatok is, amelyek során a meghatározott időre sokáig nem érték el a 100%-os szintet. Ennek az volt az egyik legfőbb oka, hogy az ügyeletesek nem mindig voltak tisztában azzal, hogy mi ilyenkor a teendőjük.[917]

Az említett hároméves kiképzési tervet az **MSZMP** Titkárság 1961. március 28-i ülésén értékelték,[919] és megvitatták az 1961 és 1964 közötti új kiképzési ciklussal kapcsolatos teendőket. A korábbi, 1958 cs 1961 közötti időszakban, mint láthattuk, az egységek képessé váltak arra, hogy önállóan tevékenykedjenek. A következő időszakban a közös együttműködésük megteremtése lett a cél, és az atomfegyverekkel kapcsolatos ismeretek elmélyítése.[919]

5,5 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ö. c. „Jelentés a pártirányítás tapasztalatairól” PTO, 1958. december 11.

9lfi MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 2. ő. e. Halas Lajos; „A feltöltés során felvett új munkásör elvtársak alapképzése”, 1959. november 23.

917 így minden ügyeletes részére 1. és 2. számú „M” borítékot adtak ki. Az 1. számúnál a törzs, a 2. számúnál pedig az. egész állomány részére kel lett riadót elrendelni, a rendszert 1960. január 10-ctöl kellett bevezetni. Volt 3. és 4. számú boríték is, ezeket a karhatalmi parancsnokság utasítása alapján kellett felbontani. A riadóztatásnál a következő szöveget hallotta az ügyeletes: *„lu róka 74 / fedőnév/ bontsa fel az I. számú /2. sz./ borítékot, és járjon el az (sic-) szerint"* Kzt visszahívással le kellett ellenőrizni. Csak 1960. szeptember I. 16.00 órától rendelték cl, hogy minden helységnek külön fedőszámot kell használnia, ezeket a MOP augusztus 1-jén küldte szét a megyéknek. A MOP fedőneve „Sirály 26” lett. A riadóztatás terén továbbra is problémát jelentett, hogy nem minden járási parancsnokság rendelkezett telefonvonallal Győr-Moson-Sopronban, Vasban, Zalában, Somogybán, Baranyában, Báes-Kiskunban, Csongrádban és Békésben. 1959 februárjában is jelentős hiányosságok voltak c téren. (MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 2. ő. e. Frey Andor utasítása a szabadságon levő Halas Lajos helyett, 1959. december 18.; MNL OL MOP M-KS-295-1 19. d. 7. ö. e. Tuza Antal megbízott kiképzési osztályvezető utasítása a „Helység fedőszámok használatának elrendelése tárgyában”; MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 2. ő. e. Halas Lajos intézkedése a szolgálati távbeszélő készülékekkel kapcsolatban, 1959. február 18.)

9)8 MNL OL M-KS 288. f. 7. cs. 103. ö. e. A Titkárság 1961. március 28-i határozata a Munkásőrség kiképzésével kapcsolatban.

919 MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ő. e. Kiképzési intézkedés 1961-64. évre 1961 MOP Kádár János jóváhagyásával. Ebben a korábban Halas Lajos által készített tervezet elemei érvényesültek.

Az új tematikában[920] a karhatalmi harcászatból kezdetben 2-6 fos csoportokban oktattak harcfeladatokat, amelyek a következők voltak: figyelőszolgálat, objektumok őrzése, járőrözés. Mindezt az év végére szakaszerejű csoportokkal kellett már megoldani. A második esztendőben tömegoszlatást, „operációt fedett terepen” gyakoroltattak századkötelékben. A harmadikban zászlóaljerejű egységekkel lakott területen ugyanezt. A lőkiképzés, lőelmélet, fegyver- és anyagismeret, a műszaki ismeretek oktatása és az önvédelem a korábbi kiképzési anyagban kapott helyet, az őr- és ügyeleti-, a közbiztonsági szolgálat, helység és utcai harc is szerepelt az új tananyagban, az önvédelmi oktatást viszont megszüntették.[921] Távolságmérést, tereptant, éjjeli tájékozódást tájolóval, térképolvasást, robbantásokkal kapcsolatos ismereteket is tanítottak. Az utóbbinál külön képletekkel számolták ki, hogy fa, fém, beton, vas cs föld robbantásához mennyi robbanószerre van szükség, mindehhez trotilt használtak.[922] Az egészségügyi kiképzésben szerepet kapott az atomrobbantással kapcsolatos ismeretanyag is, ami az atomfegyverek hatását és a lehetséges védekezési módokat tartalmazta velük szemben. A biológiai fegyverek ellen való védekezés, és az álcázás, harci gázok fajtáinak ismerete, aknák telepítése is szerepelt az új anyagban.[923] A kiképzés során a következőket is el kellett még sajátítani: fogolykísérés gyalogmenetben, gépkocsival, lovas kocsival, vasúton. Lényeges kiemelni, hogy a tömegoszlatás gyakorlása során golyószórót és géppuskát is felállítottak, ennek alapján el lehet képzelni, hogy éles helyzetben mi történhetett volna, ha a Munkásőrséget vetik be.[924]

4. 2.7. Fegyverzet, anyagok

A fegyverzet cs egyéb eszközök terén is a tárgyalt időszakban jelentős változások történtek. Mindezt az 1958-as létszámemelés, a korszerűsítés igénye, a kiképzés és a társszervekkel való közös feladatok együttes lebonyolítása határozta meg. Minderre jelentős összegeket biztosított az állam. 1957-ben 44 millió forint, 1958-ban 59,5 millió volt a testület költségvetése, és ebben az évben a HM 40 millió forint értékben adott át anyagokat.[925]

520 A tervet az MSZMP PB 1961. január 17-i határozatban elfogadta, a következő időszakban ezek szerint képeztek ki a munka söröket.

921 MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 2. ö. e. Halas Lajos: „Javaslat az 1961-64. évekre terjedő kiképzési ciklus anyagára”, 1961. február 2.

922 MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ö. e.

923 MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 7. ö, e. Kiképzési intézkedés 1961-64. évre 1961 MOI* Kádár János jóváhagyásával. Ebben a korábban Halas Lajos által készített tervezet elemei érvényesültek.

929 MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 6. ö e.

925 MNL OL X1X-A-98 1. d. 1-177 fólió Kiss Árpád OT elnök előterjesztése a H l -hez a Munkásőrség 1958-as terve tárgyában, 1958. január 17. Ezt a HT 4/109/1958. sz. határozatában elfogadta. 1958. február 14.

1957 végen a 45 mm-es páncéltörő ágyúk szétosztása és a híradóalegysegek felállítása okozta a legnagyobb feladatot a testületnek. 1957. december 18-ára elkészítették az ezzel kapcsolatos megalakulási tervet, több helyre híradórajokat is szerveztek. Budapesten például a parancsnokság egy híradószakasszal bővült, a kerületek egy-egy rajjal. A páncéltörő alakulatokat a következőképpen osztották el. A III. kerület és a Csepeli Vasmű négy-négy löveget, a IV., Vili., IX., X., XII., XV., XVIII., cs a XXIII. kerület 2-2-t kapott. A megyei parancsnokságokon egy rádiórajt, Szolnokon kettőt, és a korábban meghatározott mennyiségű lövegeket állították fel.[926] Egy ütegből egy páncéltörő századot szerveztek.[927] Lényeges, hogy 1957 végén új igazolványokat is kiadtak, mivel a korábbiak nem voltak egységesek.[928]

A tüzérségi eszközök szétosztása mellett 1958-ban a testület soraiba felvett 10 ezer főt is fel kellett fegyverezni. Ez nem jelentett túlzottan nagy problémát, mivel 1958 elején rengeteg készlettel rendelkezett a testület.[929] A létszámemeléssel kapcsolatban továbbra is napirenden maradt a szolgálati pisztolyok biztosítása minden munkásőr részére. További fegyverek átadására a HM nem volt hajlandó, így a Munkásőrség részéről hatezer, az Adminisztrativ Osztálytól 4800 darab átadását szorgalmazták a Titkárságnál a HM-től.[930] A Titkárság ez utóbbi mennyiséget támogatta 1958. április 11-én, így minden munkásőrnek lett szolgálati pisztolya a létszámemelést követően is.[931]

A tárolás terén nem javult a helyzet, a raktározási körülmények rosszak voltak, így többször berozsdásodtak a fegyverek, több anyagot át sem tudtak venni. A fegyverek nyilvántartása pontosabb lett, de lőszernyilvántartást továbbra sem vezettek, ráadásul nem volt elegendő fegyverszakértője sem a testületnek. A rendőrségnél

926 Borsodban, Fejérben, Veszprémben és Pest megyében 2-2 ütegei, azaz nyolc-nyolc ágyút 70 társadalmi munkásörrel, a többi megyében, illetve a Vasas és az Építő, a MOP-nak közvetlen alárendelt egységeknél egy üteget 35 munkásörrel. Több kerületnek nem terveztek kiosztani ágyúkat. Két ágyú szervezési tartalék maradt. A fővárosi szervezés nem a Kádár János állal aláírt terv szerint haladt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d 8. ő. e. „A Munkásőrség szervezésének létszámkihatása” Kádár János jóváhagyásával, 1957. december 5., MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 8. ö. e. Palotás Ferenc: „Megalakulási terv a Munkásőrség átszervezésének végrehajtására” Halas Lajos jóváhagyásával, 1957. december 18.)

927 MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 8. ő, e. Palotás Ferenc: „Megalakulási terv a Munkásőrség átszervezésének végrehajtására” Halas Lajos jóváhagyásával, 1957. december 18.

928 MNL OL MOP M-KS-295-1 I. d 6. ö. c. Levél a megyei parancsnokságoknak, 1957. december 30.

929 A munkásőr ruhából 50 ezer darab, más anyagból, stb. 32-35 ezer darab volt raktáron. (MNLOL MOP M-KS-295-1 6. d. 23. ő. e. Lajta Ferenc Anyagi osztályvezető jelentése Halas Lajosnak, 1958. január 7.)

»o MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ő. e. Halas Lajos 1958. február 25-i feljegyzése; MNL OL M-KS 288. f. 7. cs. 45. ő. c. Az Adminisztratív Osztály javaslata a Titkársághoz a Munkásőrség pisztolyigényeinek kielégítésére, 1957. március 28.

W1 Az MSZMP Titkárságának 1958. április 11-i ülése, http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContent Generator.jsp?ADT_ID=25020&MT=l, letöltés: 2010. december 15.

taroltakhoz több esetben nehezen jutottak hozzá. A hadseregtől átvettek jók voltak, a rendőrségtől, karhatalomtól kapott, és a begyűjtötték nem, így ezeknek a visszaadását javasolták az MN részére.[932] A helyzet megoldására Halas Lajos 1958 októberében több laktanya kiutalását kérte a testület javára.[933] Ilyenből volt bőven, hiszen 1953-tól jelentősen csökkent a haderő létszáma.[934]

1958 májusára további fegyvereket kapott a Munkásőrség.[935] 1958-ban könnyebben ment a felfegyverezés, mint korábban, de ekkor is akadtak még problémák. A kéri gránátokból csak 3. és 4. kategóriájút tudtak szállítani, ezeket viszont meg kellett javítani.[936] Ugyanakkor a 45 mm-es ágyúk lecserélése már 1958-ban felvetődött, mivel korszerűtlenek és hibásak voltak. A fegyverzet mellett 1000 darab látcsővel is ellátta a Munkásőrséget a hadsereg, de ezek is javításra szorultak.[937] A fegyverekhez tartozó lőszerek is sokszor rossz minőségűek voltak, így sok baleset származott ebből, ezért Halas Lajos a cseréjüket kérte Révész Gézától.[938] Ennek következtében a lőszerek átvizsgálását is megkezdték, és robbanószert is igényeltek a HM-től.[939] 1958-ra a lőfegyverek mellett már több gépkocsijuk is volt.[940] 1959 elejére a Munkásőrség továbbszervezése folyamán 85 millió forint értékű ruha, 15 millió értékű gépjármű cs üzemanyag, cs 4 milliónyi úgynevezett egyéb anyagi eszköz tette ki vagyonának anyagi részét.[941] Összegezve tehát, erre az időszakra fejeződött be a felfegyverezés, ezt követően a fejlesztések kerültek előtérbe.

[932] MNL OL MOP M-KS-295-1 12. d. 18. ö. e. Frey Andor: Jelentés Halas Lajosnak az 1957. évi íégyverleltárról, 1958. január 14.

[933] MNI. OI. MOP M-KS-295-1 12. d. 19. ö. e. 1 lalas Lajos levele az MT-nek laktanyaigénylés tárgyában, 1958. október 2.

[934] Csendes László: *Hadsereglörlénet...* 29-44. o.

[935] MNLOL MOP M-K.S-295-1 12 d. 18. ft. e. Fegyverkészlel, 1958. május 16.

[936] MNL OL MOP M-KS-295-1 12. d. 18. ő. e. Lóránt Imre vörgy. MN Tüzcr Parancsnokság levele Halas Lajosnak, 1958. november 18.

[937] MNI. 01. MOP M-KS-295-l 7. d. 2. ö. e. Lgrai Ferenc levele Halas Lajosnak, 1958. július 23.

MNL OL MOP M-KS-295-1 12. d. 18. ő. c. Halas Lajos levele Révész Gézának a HM által kiutalt lőszerrel kapcsolatos rendellenességek tárgyában, 1958. november 22.

[939] MNI. OL MOP M-KS-295-1 12 d. 18. ft. e. Frey Andor jelentése Halas Lajosnak a Fegyverzeti és Technikai Osztály 1958. évi munkájáról, 1958. december 15.

[9W] Az autómárkák a következők voltak: Pobcda M-20, Warszawa, Chcwrolct. Emellett Csepel D 350 és Ikarus 30 buszokkal, Pannónia M-72, ésCsepel-250 motorkerékpárokkal voltak még ellátva, továbbá számoló és sokszorosítógépekkel. (MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 23. ő. e.) A rendkívüli tehergépkocsikkal kapcsolatos igénybevételt is szabályozták. Ezeket a megyei, járási, városi, kerületi parancsnokok írásos engedélye alapján lehetett igényelni, maximum három napig. Ezen felül csak az országos parancsnok cs helyettesei kérésére. A MÁV, a közművek, a posta és a vízügy gépjárműveit nem lehetett igénybe vermi. (MNL OL MOP M-KS-295-1. 12. d. 19. ő. c. Földes László BM 1. h. és Csanádi György Kl'M 1. h.: A KPM és a BM együttes rendelete a munkásőrség gépkocsi használatáról)

[941] MNL OL MOP M-KS-295-1 12. d. 19. ö. e. „Összefoglaló jelentés az 1958. évi leltár végrehajtásáról", 1959. január 21.

Ez egy időben történt meg a Magyar Néphadsereg korszerűsítésével. 1960 folyamán kellett kidolgozni a 2. ötéves tervet, a tervezetet a MOP készítette el, és terjesztette be a PM-hez és az OT-hez, majd a HT ülésén vitatták meg.[942] Több új fegyvertipus rendszeresítését is tervbe vették.[943] Mindennek a költségkihatása három javadalmazás lőszerrel együtt közel 380 millió forintba került.[944]

Ezt követően 1961. január 16-án a Honvédelmi Tanácsnak egy új előterjesztést készítettek, de ebben már nem csak az átfegy verczésről volt szó. A mindezzel együtt tervezett híradás kiépítése, és a veteránok újabb szolgálati könnyítése miatt további állománybővítést javasoltak. Összeírták azt is, hogy karhatalmi riadó esetén 2109 db tehergépkocsira[945] van szüksége a milíciának.[946] A PB- és a HT-határozatoknak megfelelően az Országos Tervhivatal a második ötéves tervvel kapcsolatos fejlesztéseket beleépítette a tervbe,[947]

A fegyverzet mellett a hírközlés fejlesztése is lényeges volt, a PB 1959. szeptember 15-én foglalkozott ezzel a kérdéssel. A korábbi javaslatot nem fogadták el, a BM karhatalmi rádióösszeköttetésén belül kellett megoldaniuk a híradást.[948] Láthattuk,

[942] MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. l.ő. e. Bartos Antal belügyminiszter-helyettes levele Halas Lajosnak a HT előterjesztés tárgyában, 1961. április 13.

[943] MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 1. ő. e. Halas Lajos: „Előterjesztés a Honvédelmi Tanácshoz a Munkásőrség átfegyverezéséről T', 1961. január 5.

[944] MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 1. ö. e. Az átfegyverezés költségkihatása, I961.január9,

[947] A testű let jármű park jártói is készítettek egy felmérést: Pannónia 15 db oldalkocsis motor, M-72 190 db, M-61-ből 20 db, személygépkocsik: ZIM 1 db, Volga 17 db, Warszawa 17 db Tehergépkocsik: Csepel □ 6 db. Csepel B 2 db, MÁVAG B-5 1 db, FA 0,75 1 db Buszok: Ikarus 30 2 db, 31-es 1 db, NISA: 1 db. Az cpülctkapacitásokat is felmerték. Foton a MOP-nak hat db raktára volt, összesen 2800 m^2, ezt további 500 m^2-rel szerették volna bővíteni a második ötéves tervben. A kevés raktárhely mellett az is problémát jelentett, hogy javarészt a pártbizottságok épületében voltak, ahol sok esetben robbanóanyagokat is tároltak, amit lakóhelyek közelében nem lett volna szabad. Lőgyakorlatra 43 HM vagy BM tulajdonban lévő löteret használtak, de ezeken csak pisztollyal lehetett lőni. így sok egységnek rengeteget kellett utazni lőkikcpzésre, ezért megyénként két lőtér építéséi sürgették azzal az indoklással, hogy ilyen módon az utazás költségei megtérülnek. (MNI. OL MOP M-KS-295-1 24. d. 1. ő. e. Előterjesztés a Honvédelmi Tanácshoz)

[946] MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. l.ő. c. Előterjesztés a Honvédelmi Tanácshoz

[947] RPD-44-es 700 db, villanólőszer 4 db, Csepel D 424 gépkocsi, 24 db Warszawa megvásárlása, továbbá 4,5 millió forintot ingatlanfejlesztésre. Ugyanakkor RPD, és 1963-tól RPK golyószórók beszerzését és a híradás fejlesztését is célként tűzték ki, végül az AK-47-ek és az RPD-k rendszeresítését nem tervezték 1965-ig. (MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 1. ö. c. A Munkásőrség 2. ötéves terve, 1961; Az OT III. főosztályán tartott értekezlet jegyzőkönyve, 1961. június 27.)

[948] 1 9 6 0 májusában úgy tervezték, hogy szeptemberig három megyében mégis üzembe helyezik az FM-10-es rádiókat, augusztusig a rádiózással kapcsolatos nyilvántartási rendszert akarták bevezetni. Ugyanakkor az R-20-as rádiók javítását leállították, helyettük két db hatcsatornást szereltek be a MOP kocsijaiba. Felvetődött még századonként öt db R-10-es rádió rendszeresítése, ideiglenesen ezeket a hadseregtől tervezték igényelni. A felső vezetés részére egy hatcsatornás duplex készülék beállítását szerették volna elérni. (MNL 0.1, M-KS 288. f. 5. cs. 49. ő. e. Javaslat

I960 folyamán dolgozták ki a 2. ötéves tervet,* [949] majd 1961. január 16-án a Honvédelmi Tanácsnak egy új előterjesztést készítettek, de ebben már nem csak az átfegyverezésről volt szó, hanem a híradás fejlesztése is szerepelt benne. A rádiók közül 1500 db R-10-es, és emellett 280 db R-20-as beállítását szorgalmazta a Munkásőrség.[950] A híradás fejlesztését elfogadták.[951] A fentieknek megfelelően 1961. március 23-án meg is történt a BM és a Munkásőrség között a megállapodás a hírhálózat kiépítéséről. „M” esetén a BM-en keresztül tudta a MOP tartani a kapcsolatot a területi szerveivel. Ezt úgy kellett megoldaniuk, hogy a BM a megyei szervezeteit az országos intertelefon hálózatba beköti. A megyei szervek az alájuk rendelt egységekkel a kapcsolatot a pártbizottságoknál lévő telefonvonalakkal tartották volna. Öt megyei parancsnokságnál, ahol nem volt BM-vonal, a minisztérium vállalta ennek a bekötését még 1961-ben a saját költségére, továbbá 17 járási parancsnokságot is a BM rendszeréhez akartak csatlakoztatni, 23 esetben nem volt közvetlen kapcsolat az egységparancsnokságok és a megyei között, 18 járási, a pártbizottság épületében lévő parancsnokság a pártszervezet vonalait használta, a BM-hálózatra nem tudott rákapcsolódni. Ennek a költségeit a Munkásőrségnek kellett állnia, akárcsak a géptávírók kiépítését.[952] így tehát a MOP a területi szerveket a BM berendezéseivel tudta irányítani, a MOP-ra telepített géptávíróval a megyei rendőr-főkapitányságokon keresztül tartotta a kapcsolatot a területi szervekkel. 1961. július 1-jétől lépett életbe az új frekvenciaelosztás.[953] Emellett a csapathíradást is ki akarták építeni, de ehhez be kellett szerezni megfelelő eszközöket.[954] Év végére sikerült a felső vezetés híradását megol-

a Munkásőrség rádió összekötetésének létrehozására. A PB 1959. szeptember 15-i ülése.; MNL OL MOP M-KS-295-1 18. d. 3. ö. e. Halas Lajos feljegyzése a híradásról, I960, május 11.)

949 MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. Lő. e. Az átfegyvcrczcs költségkihatása, 1961. január 9.

S5U MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 1. ö. e. Előterjesztés a Honvédelmi Tanácshoz

951 MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 1. 6. e. A Munkásőrség 2. ötéves terve 1961; Az OT 111. főosztályán tartott értekezlet jegyzőkönyve, 1961. június 27.

952 MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. l.ő. e. Szepesi Imre Halas Lajos: „Megállapodás a Munkásőrség híradása megszervezése kérdésében” (sic!), 1961. március 23.

953 MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 1. ő. e. Szepesi Imre levele Halas Lajosnak, 1961. május 30.

954 A rádióadást R-20-as, 10-cs, 106-os, 105-ös készülékekkel, a vételt NV-l-es vevővel és K/15 és 20-as kapcsolóval akarták megoldani. A harcvczctés során egy vevőállomáshoz 3-4 tagálloinást terveztek kapcsolni. Mindehhez 3657 fő kiszolgáló személyzet rendszeresítését javasolták. Az eszközökhöz a kővetkező létszámigény merült fel. Az R-20-ashoz két fö, a 10-eshez egy, a kiskapesolókhoz szintén egy fő kellett, hogy üzemeltesse, emellett a vezetékes összekötetés kiépítésére további öt személyre volt szükség. Egységenként egy rádiós raj beállítását tervezték. Az R-20-ast a kerületi és a közvetlen zászlóaljaknál, az R-10-est a városi és járási egységeknél, az R-106-ost objektum védelmére és kutatólánc esetén, még az R-105-t a társszervekkel való kapcsolatra próbálták alkalmazni. A készülékekkel viszont az volt a probléma, hogy gyártásuk már az 50-es évek közepén befejeződött! (MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. Lő e. Halas Lajos levele Biszku Bélának a Munkásőrség híradása tárgyában, 1961, augusztus 23.) Az R-10-est cs a 20-ast a hadsereg

dani.[955] 1962-ben a budapesti egységek nagy részének az ellátását szerette volna a MOP híreszközökkel elérni, mivel a testület harmada a fővárosban volt.[956] Papp Árpád végül 1962. november 1-én adott ki parancsot a megyékben híradószakaszok, a fővárosban pedig egy zászlóalj szervezésére a parancsnokok közvetlen alárendeltségében. Az állomány létszámát olyanokból kellett összeállítani, akiket „M" eseten nem hívtak be. A szervezést 1963. január 15-ig kellett befejezni.[957]

A Munkásőrség kiképzését, szervezeti felépítését, rendszeresített eszközeit az általuk elvégzett feladatok határozták meg. Ennek során lényeges volt a társszervekkel történő együttműködés.

4. 2.8. A hátországot őrző Munkásőrség

A korábbi fejezetekben láthattuk, hogy a többnyire az MSZMP hadseregeként funkcionáló Munkásőrség feladatai 1961-től lassan és fokozatosan kezdtek megváltozni. Ettől az évtől átalakult a kiképzésük, elkezdték a rádióhálózat kiépítését, és az átfegy vcrezcse is felvetődött a testületnek, bár ezt ekkor még a következő ötéves tervre tolták át. Több alkalommal felemelték a testület létszámát, amelyen minőségileg is próbáltak javítani a könnyített szolgálat bevezetésére hivatkozva az állomány átvilágatásával. Az 1961-ben elkezdett felülvizsgálatok során kiderült, hogy rengetegen szerepelnek a bűnügyi nyilvántartásban, de csak a töredéküket zárták ki. Mellesleg a parancsnoki állomány jelentős részét is átrostálták erre az időszakra, és szintén jelentős hangsúlyt fektettek a továbbképzésükre. Ugyanakkor a testület struktúráját a századparancsnokságoktól egészen a MOP-ig kibővítettek. Mindez azt szolgálta, hogy a párt hadseregét egyfajta segédhadként fokozatosan beemeljék a fegyveres szervezetek struktúrájába. Természetesen mindennek voltak előzményei, hiszen korábban is láthattuk, hogy a Munkásőrség már a megalakulásától kezdve a társszervekkel együttműködött, de ez a kooperáció csak 1961-től kapott jelentősebb szerepet.

csak 1963/64 során vonta ki a rendszerből, így csak ekkor tudták átadni, és csak a nagyjavításra szorulókat. (MNL OL MOP M-KS-295-1 24, d. l.ő. e. Horváth Mihály vez. örngy. levele Halas Lajosnak, 1961. április 10.)

955 MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 1. ö. e. Halas Lajos levele Papp Jánosnak, 1961. november 16.

956 MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ő. e. Papp Árpád: Előterjesztés a Honvédelmi Tanácshoz a híradás és az oldalfegyver cseréje tárgyában, 1962, július 21.

957 MNL OL MOP M-KS-295-1 29. ti. 2. ő, e. Papp Árpád parancsa a területi parancsnokságoknak, 1962. november 1.

4. 2, 8/A. A pártállami struktúra változásai

A korábbiakban tárgyalt pártállami szervezet ebben az időszakban úgy változott, hogy teljesen megszervezték a karhatalmi parancsnokságok és törzsek országos, megyei és járási szintű feladatait, vezetőik a BM tagjai közül kerültek ki, a minisztérium mellett más szervezetek is részt vettek ebben a munkában, így az illetékes párt- és tanácsvezetők, a HM és a Munkásőrség tagjai. Legfőbb tevékenységüknek az „ellenforradalmi megmozdulások” leverését tekintették.[958]

Feladatuk rendkívüli időszakban a következő lett volna. Alsóbb szerveiknek az elöljáró karhatalmi parancsnokságokat kellett tájékoztatniuk, és a kapott parancsokat végrehajtaniuk. Ehhez az egy-egy parancsnokság alá rendelt szerv munkáját kellett összehangolniuk, és az anyagi és az egészségügyi ellátást megszervezniük. A parancsnok a törzs tagjai véleményének a figyelembevételével *„meghatározza az ellenséges elemek, csoportok felszámolására és a rend helyreállítására teendő intézkedéseket"*. A törzs tagjainak a kitűzött feladatok végrehajtásában, rend helyreállítása, stb., segítenie kellett a parancsnoknak, és a rájuk osztott feladatokat az alárendeltjeikkel végre kellett hajtaniuk. Ez adott esetben azt jelentette, hogy a megyei karhatalmi parancsnokságok a résztvevő szerveket riadóztatták, így azoknak el kellett érniük a kitűzött időre a harckészültséget, és a kijelölt objektumokat biztosítaniuk kellett, majd a kialakult helyzetet értékelniük. A Munkásőrség budapesti alakulatai védték volna adott esetben a Budapesti Pártbizottság székházát is, ennek védelmi terve a 6. számú mellékletben látható. A karhatalmi parancsnokságoknak a „belső rend” fenntartása volt az elsődleges feladatuk, de még 1961-ben is a működésük szabályozása során az „ellenforradalmi elemek” tevékenységével szembeni fellépést tekintették fő tevékenységüknek, és nem feltétlenül a hátországba bedobott ellenséges erők felszámolását. így egy rendkívüli helyzetben az „ellenforradalmi elemek” erejének és tevékenységének a feltérképezése lett volna az elsődleges céljuk. Ezt követően a saját helyzetüket kellett értékelni, vagyis felmérni, hogy hol és milyen erővel rendelkeznek, a szomszéd megyében működő szervtől milyen segítséget várhatnak, és milyen a lakosság hangulata. Majd meg

9S8 MNL OL MOP M-K.S-295-1 29. d. Lő. e. „Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz a karhatalmi parancsnokságok felállításáról szóló 17/114/1959. számú H. T. határozat hatályon kívül helyezéséről és a fegyveres szervek közötti együttműködés szabályozásáról”, 1962. május 29. (Az előterjesztést elfogadták.) 1957. február 20-án a rendelték el az operatív bizottságok felállítását a március 15-i ünneppel kapcsolatban. Ebben a különböző fegyveres-, és pártszervek tevékenységéi hangolták össze. (MNL OL XIX-A-2q 4. d. A belügyminiszter 5. sz. parancsa, 1957. február 20. Ekkor még hivatalosan nem volt önálló BM.) Az Országos Karhatalmi Operatív Bizottság felállítása február 28-án törlénl meg. (Zinner Tibor: *A kádárt...* 61-104. o.)

kellett határozni egy cselekvési tervet, amelynek kidolgozása során operatív munkásokat is igénybe kellett venni.[959]

A karhatalmi parancsnokságok felépítésében keveredtek a rendőri és a katonai munka egyes elemei. A következőképpen nézett ki a struktúrájuk. Munkájukat a törzsfőnök irányította, elosztotta a törzsön belül létrehozott csoportok között a feladatokat, amelyek közül a legfontosabb a hadműveleti volt. Az itt szolgálóknak kellett a hadműveleti térképet vezetni, amelyen az ellenséges, és a saját erő mozgását, és adatait, létszám, stb. tüntették fel. Emellett eseménynaplót is vezettek, az erők és eszközök felhasználásáról, és az intézkedési terveket ők dolgozták ki.[9Cfl]

Az operatív csoport feladata a rendőri és az állambiztonsági munka megszervezése volt. így a preventív őrizetbe vételek lebonyolítása, razziázás, objektumok átkutatása cs az ide kirendelt karhatalmi erő irányítása, operatív felderítés, adatgyűjtés. Emellett az operatív állomány felhasználására ők tettek javaslatot. Az összeköttetést a híradóesoport biztosította az elöljáró és az alárendelt parancsnokságok között, a táviratok kezelését, cs adott esetben a futárszolgálatot is nekik kellett lebonyolítaniuk. Az anyagi csoport a különböző szervek fegyver, lőszer és anyagi készleteiről kimutatást készített, és szintén összesítették a bevethető gépjárműállományt, mellesleg a hadikórházak létesítése is az ő feladataik közé tartozott. A törzsön belül az összekötőknek fontos munkájuk volt, hiszen a parancsokat, stb. nekik kellett továbbítaniuk. Megyei szinten csoportvezetőket, járási szinten előadókat jelöltek ki.[961]

Szabályozták a törzsek által vezetendő okmányokat is. Ilyen volt a már említett eseménynapló, munkatérkép, és emellett erő-, és eszköznyilvántartást is kellett vezetni. Ezek mellett kiemelt szerep jutott a hareparanesnak, amelyet a törzs adott ki, ha erre nem volt mód, akkor csak harcrcndclkczcst készítettek a törzs egyes tagjai. Ebben a harcálláspontok helyének a telepítéséről, csapatok helyéről és a mozgásuk kijelölt irányáról, cs az anyagi ellátásukról rendelkeztek. Az ellenség erejének a felmérését segítendő, egy operatív felderítési, egy híradásí cs egy anyagbiztosítási tervet is készítettek.

Mindemellett meg kellett határozni a rendkívüli viszonyok idején tartott ügyeleti szolgálattal kapcsolatos szabályokat. Az ügyeletes tisztséget a megyei, illetve a járási rendőr-kapitányságok ügyeletes tisztje látta el, adott esetben neki kellett a megyei törzs utasítása alapján riadóztatni, először a gépkocsivezetőket, illetve az épület biztosítására kijelölt egységet értesítenie. A sofőröknek megszabták, hogy kiket milyen sorrendben szállítsanak a parancsnokságra. Ugyanakkor az alárendelt fegyveres szerveket, így a munkásőrcrőkct is neki kellett riadóztatnia. Mint láthattuk, ebben az

[1,59] MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. Lő. c. Biszku Béla OKP vezető: „A karhatalmi parancsnokságok cs törzsek tevékenysége, munkarendje rendkívüli viszonyok esetén” 50-800/3-1961

Uo.

Uo.

esetben a 3. vagy a 4. borítékot bontotta fel a munkásör-ügyeletes és ez alapján kezdte meg tevékenységét.[962] Emellett az elöljáró karhatalmi parancsnokság ügyeletesének a jelentősebb eseményeket jelentenie kellett, a kiértesítések és a beérkezések idejét is rögzítenie, eseménynaplót vezetnie. Ha a parancsnok beérkezett, akkor a teendőket a jelentést követően ő vette át.[963]

Látható, hogy 1961-ben csak általánosságban fogalmazták meg a karhatalmi parancsnokságok rendkívüli viszonyok esetén szükséges teendőit. Ugyanakkor a riadók gyakorlását továbbra is fontosnak tartották. Ennek során rájöttek arra, hogy a karhatalmi parancsnokságok és a törzsek tagjai képzetlenek, így nem megfelelően vannak felkészülve az adott esetben elvégzendő feladatokra. A gondok orvoslását a továbbképzésekben látták. így 1961 tavaszán a parancsnokoknak, törzseknek tanfolyamok szervezését, az év második felében több helyen riadók tartását javasolták.[964] Ezzel a MOP nem értett egyet, mivel a továbbképzések ideje a Munkásőrség összevonásával esett egy időbe. Ugyanakkor a BM-nek azzal kapcsolatban is panaszkodtak, hogy sok helyütt *„a karhatalmi parancsnokság vezetésével megbízott megyei rendőrfőkapitány „parancsolgat" a karhatalmi parancsnokság tagjainak. A gyakorlat viszont azt mutatja, hogy az egységek vezetésében és irányításában a legtöbb helyen éppen a rendörfőkapitányság (sic!) felkészültsége a leghiányosabb"*. így a tagok egyenjogúságának a kimondását javasolták. Az irányítás terén egyfajta kollektív vezetést, ezáltal a pártmilícia nagyobb beleszólását szerették volna elérni. *így „...az adott feladattól függően mindig azt a parancsnoksági tagot bíznák meg a feladat vezetésével, amelyiknek a szakmai felkészültsége a legmegfelelőbb, illetve, amelyiknek a legjobban beleillik a feladat profiljába. "*[965]

A karhatalmi parancsnokságok helyzetet 1961-ben a MOP-on a következőképpen értékelték: *„Kevésbé lennének azonban képesek rendkívüli viszonyok között az alárendelt fegyveres szervek szakszerű irányítására, melynek alapvető feltétele a központilag elfogadott harcászati, karhatalmi elvek ismerete és egyöntetű értelmezése. Jelenleg nincs megadva a karhatalmi parancsnokságok vezetőinek, iörzsfőnökének és a törzsek tagjainak a fokozatos felkészítése a feladatokra."*[966]

[962] MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. *1.* ő. e. Frey Andor rendelkezése a szabadságon lévő Halas Lajos helyen a riadóval kapcsolatban, 1959. december 18.

[962] MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ö. e. Biszku Béla OKP-vezetö: „A karhatalmi parancsnokságok és törzsek tevékenysége, munkarendje rendkívüli viszonyok esetén" 50-800/3-1961

[964] MNL OL MOP M-KS-295-24. d. 1. ö. e. Dr. Garamvölgyi Vilmos r. őrngy. min h. OKP lörzsfőnök: „Javaslat az OKP és törzsének 1961. évben végzendő feladataira", 1961. január 28.

965 MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. l.ő. e. Tuza Antal feljegyzése a BM 5/72-1961. sz. átiratával kapcsolatban, 1961. február 6

[966] MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ő. e. „Feljegyzés az 50-800/3-1961. S2ámú anyaghoz, 1961. május 31. Valószínűleg Halas Lajos fejtette ki a véleményét.

Az ezzel kapcsolatos vita nem húzódhatott sokáig, ugyanis 1962-ben megszüntették a karhatalmi parancsnokságokat. A Kádár-korszak 1960 és 1963 közötti megerősödését érzékelteti a megszüntetés tárgyában készült javaslat indoklása is: „*A karhatalmi parancsnokságok feladata az államrend megdöntésére irányuló esetleges ellenforradalmi megmozdulások leverését, és az ezzel kapcsolatos intézkedési tervek kidolgozását határozta meg. Figyelembe véve a határozatban kitűzött feladatokat és az időközben bekövetkezett változásokat, a karhatalmi parancsnokságok működési ma már nem tartjuk indokoltnak.*

a/ Az országban azok az alapvető politikai okok, amelyek a karhatalmi parancsnokságok létrehozását szükségessé tették, megszűntek." A budapesti, megyei és járási első titkárok kiváltak a helyi karhatalmi parancsnokságból, cs a Magyar Néphadseregnek sem javasolták a részvételét, ez utóbbit „*...a Varsói Szerződésből (sic!) adódó más irányú feladatok..."* vállalásával indokolták. Ehelyett inkább egy együttműködés kialakítását javasolták.[967] Mindez összefüggésben volt az ismertetett nemzetközi eseményekkel, és az MN kapcsán az erre adott szovjet válaszokkal is, A karhatalmi parancsnokságoknak és törzseknek 1962. október 1-jéig meg kellett szüntetniük a tevékenységüket, irataikat a BM „M” Osztályára kellett felterjeszteniük október 20-áig. Hozzájuk kerültek a BM II. Főcsoportfőnökség titkárságának az iratai is. Az Országos Karhatalmi Parancsnokság (OKP) vezetőjének 001/1959. sz. parancsa hatályát vesztette.[968] A megszüntetéssel kapcsolatban mindenképpen ki kell emelni, hogy ez is beleilleszkedett az 1960-tól 1963-ig tartó átmenetbe. Ezt követően a fegyveres szervek együttműködését másképpen szabályozták, a Munkásőrség feladatai is kibővültek.

A karhatalmi parancsnokságok megszűnéséhez kapcsolódott, hogy a fegyveres szervezetek központi együttműködését átalakították. A Honvédelmi Tanácsot 1962-ben kibővítették, létrehoztak egy tartalék HT-t is.[969] Ugyanakkor HT-t még 1962

MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ő. e „Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz a karhatalmi parancsnokságok felállításáról szóló 17/114/1959. számú H. T. határozat hatályon kívül helyezéséről és a fegyveres szervek közötti együttműködés szabályozásáról", 1962. május 29. (Az előterjesztést elfogadták.)

968 mnl OL MOP M-KS-295-1 29. d. 2. ö. e. Szűcs Sándor MOP helyettes és Pap János: A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének (sic!) és a Munkásőrség Országos Parancsnokának (sic!) 5, számú KÖZÖS PARANCSA, Budapest, 1962. szeptember 21.

t>ff> A rendes elnöke továbbra is Kádár János maradt, a tagjai: Biszku Béla miniszterelnök-helyettes, Czinege Lajos, ekkor már miniszterként. Fehér Lajos KB-titkár, Fock Jenő miniszterelnök-helyettes, Marosán György NET-elnökhelyettes, Pap János belügyminiszter, Ugrai Ferenc az MN vezérkari főnöke. A tartalék tanács elnöke Gáspár Sándor KB-titkár, tagjai: Apró Antal és Kállai Gyula, miniszterelnök-helyettesek, Úszta Gyula altábornagy, Tóth Lajos vezérőrnagy, Benkei András, a szabolcsi pártbizottság első titkára, Cseterki Lajos, a borsodi PB 1. titkára, Fckszi István a szabolcsi tanács végrehajtó bizottságának elnöke. Ugyanakkor a budapesti és megyei honvédelmi

folyamán Honvédelmi Bizottsággá alakították át. Ez azt jelentette, hogy korábban a Minisztertanács alá tartozott, ezt követően az MT országvédclemmel kapcsolatos jogkörét gyakorolta, attól függetlenné vált. Feladatait a következőképpen szabályozták: *„b./ dönt az ország védelmével közvetlenül összefüggő gazdasági kérdésekben, c./ szervezi, koordinálja és irányítja az országmozgósítási*[910] *tervek kidolgozását, megszabja az ország háborúra való felkészítésének feladatait.*,[XI71] Fontos megemlíteni, hogy az új szabályozás gyakorlatilag a meglévő „szokásjog” írásba foglalását jelentette, hiszen korábban is döntöttek hasonló kérdésekben a HB ülésein - amelyekbe, a jegyzőkönyvek tanúsága szerint - a Minisztertanács nem minden tagja látott bele. A HB feladatait testületként látta el, egy elnöke cs ncgy tagja volt. Az MT elnöke volt egyben a HB-é is. A tagokat az MT a kormány tagjaiból nevezte ki.[* 970 * 972] Ugyanakkor, ha a NET rendkívüli helyzetet hirdetett volna ki, akkor életbe léptek volna a titkos, háborús jogszabályok, így a HB helyett 1964-től megalakult volna FIT és egy tartalék HT is különleges jogkörökkel, ami egy katonai, háborús kormányzást jelenthetett adott esetben, amelynek során az ország irányítását a K-I és K.-II titkos objektumokból végezték volna.[973]

Külön szabályozták, hogy milyen feladatai vannak a HB-nak a fegyveres szervezetekkel kapcsolatban, így felépítésükről, struktúrájukról, létszámukról, anyagi ellá-

tanácsok hétfős összetételét is részletesen megszabták Elnökük az illetékes területi pártbizottság első titkára, tagjai a tanácsi végrehajtó bizottság elnöke, a pártbizottság egyik titkára, a rendőrkapitány, a munkásőr-, a légoltalmi-, és a honvéd kiegészítő parancsnok volt. (MNL OL, M-KS 288. f. 47. cs. 732. ő. e. Dobi István - Kiss Károly: A NET tvr. a HT-ről nincs dátum, és a tvr. számát nem tüntették fel. 1962. A titkár Tóth Károly volt 1962-ben. MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ő e. Biszku Béla, az Országos Kitelepítési Bizottság (OKIB) elnöke: „Előterjesztés a Honvédelmi Tanácshoz a lakosság, hivatalok, szervezetek, intézmények kitelepítéséről”, 1962. január 11.)

970 *„Az országmozgósítási (sic!) munka "‘M” munka/ célja, a népgazdaság valamennyi anyagi és szellemi erőforrásának háború idejére a honvédelem és a baráti országokkal kapcsolatosan a Varsói Szerződésből folyó kötelezettségeink, szolgálatába állítani."* Ez a következőt jelentette: a fontos hadiiparhoz, stb. kellő eszközöket a békeidőben is fejleszteni kellett, lakosság előkészítése a háborúra, a VSZ-tagállamok munkájának összehangolása. A felkészülést a gazdaságban az OT látta el még a békeidőszakban. A feladatai a következők voltak: létrehozott anyagi tartalékok fejlesztése, meghagyási eljárás, ki telepít ísí tervek kidolgozása, az „M” szervek kialakítása. Az utóbbiakat kategóriákba sorolták, a felsőfokúak a következők voltak: minisztériumok, és az egyéb feladatoktól függetlenített szervek. A középfokúakat nekik rendelték alá, például a megyei tanácsot, stb., nekik pedig az alsófokúakat: pl. járási tanács stb., utóbbiaknál már nem függetlenített személyek dolgoztak. Ilyen munkára politikailag megbízható, magasan kvalifikált munkaerőt lehetett bevonni. (MNL OL ITT XIX-A-98 3. sz. doboz 12. dosszié A HT határozata 3/117/1959. sz, az országmozgósítási (sic!) munka felújításáról, 1959. december 7.)

97' MNL OL HT XIX-A-98 5. d. Biszku Béla - Tóth Károly: A HB 1/138/1962. sz. határozata, 1962. május 2.

972 Uo.

973 MNL OL HT XIX-A-98. Bővebben: Germuska Pál: *A Honvédelmi Tanács...* 471-477. o.

tásukról döntött békében, háborúban és az állam biztonságát fenyegető veszély esetén. Jóváhagyta az ország légvédelmi, hadszíntér-előkészítési tervét, a repterek és a rakétakilövő bázisok építését, a hadszíntér geodéziai és építészeti előkészítését. Továbbá: értékelte a fegyveres szerveknél folyó kiképzést, meghatározta a hadkiegészítési létszámot, a terveket jóváhagyta, értékelte a mozgósítási készséget, személyi, anyagi állapotot. Az együttműködési terveket, a mozgósítási tartalékot jóváhagyta, emellett a KGST Állandó Hadiipari Együttműködő Bizottságának a feladataival is foglalkozott.[974] [975]

4. 2. 8/B. A Munkásőrség bővülő feladatai

Mielőtt a Munkásőrség és a társszervek kapcsolatainak az ismertetésére rátérnék, amellett azt is meg kell említeni, hogy a szervezetek beosztottjai közötti viszony többször kimondottan ellenséges volt, ami a későbbiekben pozitív irányba változott. így a kapcsolatok lassan javultak, bár még 1959-ben is hiányolták például az állambiztonsági szervekkel történő megfelelő együttműködést. Ugyanakkor a hadsereggel való kooperáció terén az Adminisztratív Osztály részéről azt tartották problémának, hogy a testület gyakran túl sok anyagot, stb. igényel tőlük. Másrészről pedig a jogos, vagy annak tartott igényeket sem elégítette ki az MN, amelynek a határőrséggel, lcgoltalommal és a rendőrséggel is ugyanilyen nézeteltérési voltak. A kölcsönös ellenszenv 1959-ben is megvolt: *„...zavarja az együttműködést az is, hogy a Honvédelmi Minisztérium egyes vezetőinek a munkásőrség és a határőrség parancsnoksága felé bizonyos fenntartásai vannak. ”* Az MN mellett a Munkásőrségnek a rendőrséggel való viszonyát pedig az Adminisztratív Osztályon a következőképpen látták, *„A munkásőrök és a rendőrök között különösen 1957. és 1958. elején megnyilvánult feszültség és bizalmatlanság ma már nincs meg. A súrlódások, verekedések okai nem a fegyveres szervek egymásközti ellentéteiből, hanem az egyes emberek fegyelmezetlenségéből, - /Pl. túlzott italfogyasztás fakadnak. ...Bár javulás az 1956 előtti helyzethez viszonyítva szembetűnő, de még mindig nagy számban fordul elő, hogy a fegyveres szervek tagjai, közöttük nem csekély számban munkásőrök is, hozzájuk méltatlan, fegyelmezetlen magatartást tanúsítanak...’^* Tehát a problémák sok esetben hasonlóak voltak, és a konfliktusok ezekből fakadlak.

Lényeges kiemelni, hogy a fegyveres szervezetek együttműködése fokozatosan formálódott ebben az időszakban. Elsőként a Munkásőrségnél bevezetett riasztási

974 MNL OL XIX-A-98 5. d. Bis2ku Béla - Tóth Károly: A HB 1/138/1962. sz. határozata 1962. május 2. 1. sz. melléklet.

975 MNL OL MOP M-K.S-295-1 13, d. 1. ö. e. Péteri István: „Feljegyzés a fegyveres szervek kapcsolatáról, együttműködéséről”, 1959. július 7.

rendszerrel kell foglalkoznunk, ugyanis kezdetben a riadóztatás terén hangolták össze a fegyveres erők és testületek tevékenységét. Ennek a kidolgozásáról magasabb szinten a már említett 1957. november 26-i PB-ülésen hoztak határozatot, de előtte is voltak már akciótervek. A riasztási terv nem csak a harckészültség mielőbbi elérése, és a feladatok részletes meghatározása szempontjából volt fontos. Az sem volt mindegy, hogy milyen esetben és ki riadóztathat, hiszen itt mégiscsak egy 30, majd 40 ezer fős állományról volt szó, és a történelem folyamán volt már korábban is olyan eset, hogy éppen a párt hadserege végzett a pártban tisztogatást. Gondoljunk csak a „hosszú kések éjszakájára” vagy a magyarországi koncepciós perekre a Rákosi-korszakban! Bár ezeknél más volt a történelmi szituáció.

Kezdetben a Munkásőrségnél riadó terve két[976] az országos parancsnok, az országos rendőrfőkapitány és a Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének a közös, 001. számú utasítása alapján adták ki. A karhatalmi intézkedés céljának a párt és társadalmi szervek működésének a biztosítását, és az államrend megdöntésére irányuló szervezkedés, stb. megakadályozását tekintették. A gazdasági, politikai, kulturális rend megvédése, és a párt, a gazdaság, a honvédelem céljait szolgáló objektumoké is a feladatok közé tartozott.[977]

A Munkásőrségnél többféle riadófokozat létezett. „A” riadónál az alakulatok gyorsan mozgó 50%-a vonult be, „B”-nél mindenki, de a gépkocsikat nem mozgósították, a „K”, azaz karhatalminál viszont már igen. Az alakulatok egy százada Budapesten a MOP vagy a Budapesti Parancsnokság tartaléka volt, jelentős számú saját tartalékot is kellett képezni. Az első beérkezők között nem lehettek öregek, mivel nekik kellett a körletet biztosítani a többiek beérkezéséig. Ezt követően el kellett foglalni a harcálláspontokat. A törzsekből felderítő és hadműveleti tiszteket kellett kijelölni és futárokat, A fővárosban Budapesti Parancsnokságra két munkásőrt kellett beküldeni, egy iskolát az elszállásolásra kijelölni.[978]

Láthattuk, a legmagasabb fokú riadó a karhatalmi volt, Ezt a következő esetben kellett elrendelni: *„...ha a belső rend oly mértékben van veszélyeztetve, hogy ezt előreláthatólag a békés viszonyok között működő rendfenntartó szervek saját erejükkel nem képesek fenntartani, vagy váratlanul nagymérvű rendzavarás, sztrájk, tüntetés,*

976 A rendelkezésre álló források miatt a budapesti szabályozáson keresztül rekonstruálom a Munkásőrség riadóztatását.

977 MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 22. ő. e. Szekeres István: A Budapesti Parancsnokság karhatalmi intézkedése, 1957. július 26.

97S MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 22. ö. e. Szekeres István 03. sz. parancsa a ríadótervek átdolgozására, 1957. július 5.

stb. történik. Ezenkívül (sic!) el lehet rendelni nagy erejű elemi csapások / tűz, árvíz, stb. / esetén is."[999]

Ennek során a karhatalmi intézkedés feladatának a következőt tekintették. Békés viszonyok között a fegyveres szervezetek együttműködve verjék le a rendszer megdöntésére irányuló „ellenforradalmi erőt”. A Munkásőrség adott esetben központi vezetés utasításait hajtotta végre. Karhatalmi riadónál az országot karhatalmi körzetekre osztották fel, ezek egyike a fővárosi volt. A budapesti egységeknek a KB 1. titkára, a Minisztertanács elnöke, az országos parancsnok, az MSZMP budapesti titkára és a területi parancsnok rendelhetett el riadót személyesen, távbeszélőn, rádión és írásban. Országos riadó esetén a MOP ügyeletesét értesítették, aki meghatározott sorrendben hívta fel a területi parancsnokságokat, és a közvetlen a MOP alá rendelt egységeket. A híradóeszközökön keresztül elrendelt „K” riadót csak a MOP és a Budapesti Munkásőr Parancsnokság (más esetben a megyei) ügyeleti szolgálatától lehetett elfogadni, de ezt visszahívással is le kellett ellenőrizni.[9*0] Ezt követően fel kellett bontani valamelyik riadóboritékot, amelyben fel volt sorolva, hogy kiket és milyen sorrendben kell értesíteni.[9*'] Különböző borítékok voltak, azt kellett felbontani, amelyik szerv elrendelte a riadót. Ha ezt a budapesti parancsnokság adta ki, akkor a „Budapest” feliratút kellett felnyitni. A személyesen, vagy írásban elrendelt riadót csak a zászlóaljparancsnok beérkezését követően lehetett végrehajtani.

A riasztás „cs” elrendelésétől számított 90 percen belül a személyi állomány 50%-ának kellett bevethetőnek lennie, a riasztás után három órával 80%-ának, öt órával később mindenkinek. Az egységek kijelölt körzetekben gyülekeztek. Ha kellett, a rendkívüli tehergépkocsikat is igénybe vehették ilyen esetben a vállalatoktól.[91*2] A riadóztatás nem volt könnyű 1957-ben, hiszen nagyon keveseknek volt otthon telefonjuk. 1957 szeptemberében meghatározták, hogy a MOP osztályvezetői cs a szervező tisztek, a területi, a budapesti helyettes és a törzsben a kiképzőtisztek, a Budapest kerületi parancsnokok kapjanak távbeszélő-készüléket.[9*3]

Azt is előírták, hogy egy zászlóaljon belül milyen sorrendben értesítsék egymást az emberek. A riadó típusai mellett a fokozatokat is megszabták. Háromfokozatú volt. Elsőnél csak a zászlóaljparancsnok, a törzs-, és a századparancsnok vonult be

MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. *22. ő.* e. Szekeres István: A Budapesti Parancsnokság karhatalmi intézkedése, 1957. július 26.

[9sn] Uo.

BFL XXXV. f. 33. cs. 7. ő. c. Riadóborítékok.

[W2] MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 22. ö. e. Szekeres István: A Budapesti Parancsnokság karhatalmi intézkedése, 1957. július 26.

983 MNL OL MOP M-KS-295-1 559. d. Bucsck János: Névjegyzék a szolgálati távbeszélő-készülékkel rendelkező elvtársakról, 1957. szeptember 6.

a körletbe, a munkásőrök otthon várták a riasztást, az őrség számát növeltek. Másodfokú riasztásnál mindenki bevonult, fegyvert és lőszert osztottak ki közöttük, az anyagi helyettes gondoskodott szükség esetén a tartalék lőszerről, a harmadfokú riadónál a század köri etekbe vonultak.[984] A bevonulást követően cl kellett foglalniuk a harcálláspontokat. Például a III. kerületben és BAZ megyében a 7. számú mellékletben láthatókat jelölték ki.[985] Az alegységek tehát tisztában voltak azzal, hogy a riadó esetén milyen harcállásokat kell elfoglalniuk. így kidolgozták ezek védelmi tervét is, a VIII. kerületi zászlóalj egyik feladata volt például a sajtó székházának a védelme a Blaha Lujza téren, a forradalom alatt ez Dudás József csoportjának volt a központja.[986]

Lényeges kiemelni, hogy a Munkásőrség valószínűleg nem volt ezeknek a feladatoknak a kidolgozásával 1957-ben elmaradva, mivel például a BM a József Attila utcai épületének a védelmi tervét is csak 1957 októberére készítette el, ahol egyébként 22 tüzelőállás kialakítását tervezték.[987]

Az 1957. november *26-i* PB-ülésen foglalkoztak először magasabb szinten a riadóztatással, ezt követően egy háromlépcsős riasztási tervei kellett kidolgoznia

MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 23. ö. e. A III. kerületi egység riadóterve

985 Az első század a zászlóaljparancsnokságot, a környéket, és az Árpád híd budai hídfőjét, illetve a Flórián teret egy nehézfegyverrajjal foglalta el. A 11. század harcálláspontja a Mosógépgyár volt, a 9. számú mellékleten látható területet kellett biztosítania. A Hármashatár-hegyen lévő, és a Csúcs menedékházhoz cgy-cgy rajt, az Ürömi vasútállomáshoz egy raji golyószóróval megerősítve kellett kirendelni, amely a Bécsi úl közlekedésére is figyelt. További egy raj a Bécsi út és az esztergomi vasútvonal találkozását védte. A III. század törzse a Csillag hegyre települt. A Mátyás király úti párthelységet, és az Újpesti vasúti hidat egy rajjal biztosították. A következő helyekre kellett még a századnak egy-egy rajt küldenie: Az esztergomi vasút szentendrei úti felüljárójához, az óbudai vasútállomáshoz, Róka-hegy Üröm felé vezető útjához, a szentendrei út békásmegyeri téglagyárnál lévő szakaszához, (ez utóbbi raj egy golyószórót is kapott). A nehézgeppuskás szakasz, és további egy szakasz volt a tartalék. A századoknak ebben az esetben óránként kellett jelenteniük, a kerületben két raj működött együtt a társszervekkel. (MNL OL MOP M-KS-295-1 6. d. 23. ő. c. AIII. kerületi egység riadóterve.) A két mellékletből látható, hogy 1957 és 1967 között milyen mértékben bővültek a testület feladatai, erről a későbbi fejezetekben meg lesz szó.

986 Ezt a feladatot az 5. század 3. szakaszának osztották ki. Mivel öt irányból is várhattak támadást, így nehézfegyver beállítását is tervezeték. Egy rajjal akarták a körút felöli oldal védelmét ellátni, a tér és a körút sarkán lévő, második emeleti ablakba terveztek egy golyószórót, vagy egy géppuskát felállítani, amivel az épület két oldalát biztosíthatták volna. A Blaha Lujza tér felöli oldalt két géppisztolyos raj védte volna, akárcsak a Rökk Szilárd utcát. Ezen a sarkon is egy géppuska felállításával próbálták a környéket sakkban tartani. Hosszabb harci cselekmény esetén a Nemzeti Szinház, a Corvin áruház és a mai Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség épületének a megszállását is tervezték. (BFL XXXV. f. 33. cs. 5. ö. e. Molnár Lajos szdp. A Sajtó Székhazának védelmi terve, 1957. május 30.)

w MNL OL XIX-B-l-aa l.d. BM épületvédelmi terv, 1957. október 19.

a Munkásőrségnek, új szempontok szerint: *„Első változatban: azokat kell mozgósítani, akik az adott területen laknak, ott dolgoznak és az ottani munkásőr alakulat tagjai. Második változatban: azokat, akik az adott munkásőr alakulat tagjai, de más területen laknak. Harmadik változatban: azokat, akik munkásőrök, de nem az adott területen működő munkásőr egység tagjai."*[988]

Ugyanakkor a meglevő karhatalmi riadótervbe be kellett illeszteni a testületet is, vagyis szabályozni a többi fegyveres szervvel való együttműködését.[989] Ezt az OKP-val és a Vezérkari Főnökséggel (VKF) együtt dolgozták ki. Ezt követően törzsvezetési gyakorlatokat és riadókat tartottak. Ezekkel 1958-ban is gondok voltak, de nem csak a milíciánál.’[90] Ennek egyik okának azt tartották, hogy az Országos Karhatalmi Parancsnokságnak a törzse nem volt megfelelő, mivel nem mindig ugyanaz a törzslag irányította riadó eseten. De a híradási eszközök sem voltak megfelelőek, a törzs tagjai nem ismerték a harcászati és a hadműveleti irányítás alapclveit! így a híradás javítását és pár, a megyéket ellenőrző függetlenített parancsnok beállítását tervezték.’[91] Ugyanakkor a helyzet javítására elfogadta a PB, hogy egyes karhatalmi bizottságok csak az érintett szervezetek törzseinek a mozgósításával, riadókat hajthassanak végre.[992]

A Munkásőrség riadóztatását 1958-ban sikerült az Operatív Karhatalmi Bizottságéval is összehangolni, ezt a PB is elfogadta, így a helyi operatív bizottságok riadógyakorlatokat hajthattak végre, de ennek során csak a törzseket mozgósíthatták.[993] Majd a következő, új elveket dolgozta ki az országos parancsnokság: *„A munkásőrségnél (sic!) minden fokú (sic!) ügyeletes részére ki kell adni „m” 1. számú. 2. számú feliratú borítékot.*

a. / Az első számú boríték tartalmazza: „A törzs részére azonnal rendeljen el riadót!”

b. / A 2. sz. boríték tartalmazza: „Az egész személyi állomány részére azonnal rendeljen el riadót!”

”88 MNL OLMOP M-KS-295-1 1. d. 4. ő. e. Az MSZMP PB 1957. november 26-i határozata.

MNL OL MOP M-KS-295-1 1. d. 4. ö. e. Halas Lajos válasza a PTO 1957. november 5-i javaslatára, 1957. november 19.; MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 16. ő. e. Sándor József jelentése a PB-nek a Munkásőrség helyzetéről és javaslat a további feladatokra.

990 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ö. e. Halas Lajos: „Jelentés Kádár János elvtársnak a Munkásőrség 1958. évi tevékenységéről, 1958. december 31. Kádár 1959. január 13-án láttamozta.

9,1 MNL OL MOP M-KS-295-1 18. d. 3. ő. e. „Feljegyzés az Országos Karhatalmi Parancsnokság anyagához”

992 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d, 2, ő. c. Kaszás Ferenc levele Halas Lajosnak, 1958. május 19.

’« Uo.

- Mindez 1960. január 10-étől lépett hatályba.[994] Ugyanakkor 1960-ban adtak ki helységfedőszámokat a megyéknek, amelyekkel az ügyelet során be kellett jelentkezniük.[99'']

Azt, hogy kezdetben csak a riadóterveket hangolták össze az is bizonyítja, hogy 1958-ban a 22. számú belügyminiszteri parancs alapján a rendőrség, a büntetés-végrehajtás, és a határőrség megsegítésére a súlyosabb esetekben, - például szökött rab üldözése, rendőrök megtámadása, határsértő üldözése, tűz esetén a tömeg távoltartása - nem a Munkásőrséget, hanem a karhatalmat vették igénybe.[996] A háború idején ebben az időszakban még a Munkásőrségnek nem szántak volna jelentősebb szerepet.[997] [998]

Ahhoz, hogy a társszervek feladatait háborús időszakra is jobban összehangolják, először azt kellett, vagy inkább kellett volna szabályozni, hogy háború esetén mi legyen a Munkásőrségnél lévő tartalékos tisztekkel.[99"] A Munkásőrségben szolgálók jelentős részét egy esetleges háború kitörése esetén ugyanis behívták volna Magyar Néphadsereghez, így a milíciánál történő meghagyásukat mindenképpen rendezni kellett. 1958. október 28-án Révész Géza honvédelmi miniszter a következő beosztásban lévők meghagyását tartotta szükségesnek: a kötelékben lévő századparancsnokok, az egységparancsnokok, a megyei parancsnokok, kiképzési és anyagi tisztek, valamint egy-egy operatív munkatárs, továbbá a MOP és a BMP tisztjei. Révész Géza Halas Lajosnak azon javaslatával nem értett egyet, hogy a következő beosztásban lévők is részesüljenek meghagyásban: zászlóalj-, és század-kiképzőtisztek, és cgyscgparancsnok-helyettesek, továbbá a magasabb katonai szakképzettséggel rendelkezők, és a hadseregbe „M” esetén magasabb beosztásba állítandó hadkötelesek.

994 MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 2. ö. e. Frey Andor utasítása a szabadságon lévő Halas Lajos helyett, 1959. december 18.

995 MNL OL MOP M-KS-295-1 19. d. 7. ö. e. Tuza Antal megbízott kiképzési osztályvezető intézkedése helység fedöszámok használatának elrendelése tárgyában.

W6 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ő. c. Orbán Miklós r. ezd, BM Karhatalom parancsnoka: Intézkedés a belügyminiszter 22. sz. parancsának a végrehajtására, 1958. november 1.

997 1 9 5 9-ben a háborús időszakra vonatkozó szabályokat...........uz *állam biztonságát közvetlenül fenyegető veszély"* esetére is kiterjesztették. *„E veszély akkor áll fenn, ha a Népköztársaságunkfüggetlenségét, biztonságát, területi épségét, a népi demokratikus államrendet vagy a társadalmi rendet, illetőleg a közrendet fokozott mértékben veszélyeztető cselekmények következnek be. A veszély beálltát és megszűnését az E.* 71 *állapítja meg és hirdeti ki."* A Néphadsereget, a Karhatalmat, a Határőrséget és a Légoltalmat vették a fegyveres erők közé, a rendőrség és a Munkásőrség ennek nem volt része, az ő feladatuk a bűnözés megakadályozása és a közigazgatás biztosítása volt. A Munkásőrséget társadalmi szervezetnek tekintették, amelynek tagjai túlnyomóan a fegyveres erők tartalékállományához tartoztak. (MNLOL MOP M-KS-295-1 558. d. Megjegyzés az MSZMP PB 1959. április 14-i ülésének a határozatához)

998 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. I. ő. c. MOP, megyei parancsnoki értekezlet, 1958. augusztus 15.

Mellesleg: *„A fontosabb parancsnoki beosztásban lévő hadkötelesek személy szerinti meghagyása, a népgazdaság egészét érintő meghagyást eljárással egyidőben (sic!) kerül végrehajtásra. ’’* - rendelkezett Révész.[999] [1000] A vita ezzel kapcsolatban évekig elhúzódott.

A Munkásőrség más szervekkel való együttműködése és a meghagyás terén jelentősebb előrelépést az 1961-es esztendő hozott. A milícia fejlesztésével párhuzamosan a hátországvcdelmi feladatokra történő felkészítése, vagyis az „M”, mozgósítási tervek összehangolása is elkezdődött az 1961. január 17-i PB határozatot követően. Mivel a meghagyást korábban nem sikerült megnyugtatóan rendezni, ezért ennek a megoldását továbbra is elsőrendű feladatnak tekintették. így a MOP-nak és a területi parancsnokságoknak névjegyzékeket kellett összeállítaniuk az alájuk rendelt egységekben szolgálatot teljesitőkről. Ezekben az összes függetlenített parancsnokot, és az 1961. január 1-jéig a 45. életévét be nem töltött munkásőrt kellett feltüntetni. A névjegyzékeket a helyi hadkiegészítő parancsnokságokra kellett eljuttatni 1961. április 8-áig, ahol a mozgósítás során nem vették ezeket a személyeket figyelembe.[1009] Ez tehát kibővítette a Munkásőrségnél meghagyandók körét Révész Géza 1958-as rendelkezéséhez képest, növelve ezzel a testület harcértékét háború esetén.[1001]

Láthattuk, hogy 1962-ben megszűntek a karhatalmi parancsnokságok, a HT IIB-vé alakult. így a riadóztatással a Munkásőrségnél újra foglalkoztak, és az ügyeleti szabályozás is változott. A Magyar Néphadseregben 1962-től vezették be az állandó, fokozott és a teljes harckészültséget. Ügyeletet a munkaszüneti napokon, és munkaidő után tartottak. A Munkásőrségnél 1962-től kezdve rendelték csak cl, hogy azokban az objektumokban, amelyekben fegyvereket, lőszert, robbanóanyagot vagy egyéb anyagot őriztek, továbbá a *„...pártházakban, objektumokban, amelyekben a magasabb egység (sic!) parancsnoka - az illetékes pártbizottság első titkárával egyetértésben - szükségesnek tartja”* őrséget kellett szervezni. Itt ki kellett dolgozni a beléptetés rendjét, cs csak a „teljes értékű” munkásőrre lehetett őrzési feladatot bízni. A Munkásőrségnél is megkülönböztettek ügyeleti és őrszolgálatot. Az előbbiben csupán a telefonon történő riasztás, míg az utóbbiban - az előző feladatot kiegészítve - a fegyver és a lőszer őrzése is az ügyeletes feladatai közé tartozott. A nagyobb objektumokban jelentősebb őrséget helyeztek el. A fegyverek őrizetét 24 órában kellett megszervezni. Várható rendzavarás esetén az őrség létszámát fel kellett

[999] MNL OL MOP M-KS-295-1 7. <1.2. ő. e. Révész Géza levele Halas Lajosnak a „Munkásőrség tagjainak M esetén való meghagyása” tárgyában, 1958. október 28.

[1000] MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 2. ő. e. Rékai Mi klós alez.: „A Munkásőrség igénybevétele ,,M” esetén”, 1961. március 22.

[1001] MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ő. c. Révész Géza levele Halas Lajosnak a „Munkásőrség tagjainak M esetén való meghagyása.”

emelni, egyébként a szolgálatot egy hónapra előre terveztek. Csak akkor használhatták a polgári vonalat, ha sem BM, sem pedig „K” vonal nem működött.

Az ügyeleti hierarchia a következőképpen épült fel. Ügyeleti szolgálatban az országos parancsnok egy országos főügyeletest[101’2] nevezett ki, akinek a következő feladatai voltak. Ellenőrizte a területi ügyeletesek a szolgálatellátását, bizonyos esetben ő adott parancsot, és tett jelentest a szolgálatról. Neki pedig az MSZMP országos központi ügyeletesének kellett jelentenie, rendkívüli esetben az országos parancsnoknak is. Fokozott harckészültség idején a Kossuth Rádió folyamatos hallgatását kellett megszerveznie, cs feljegyeznie az ismeretlen szövegű jelmondatokat, és ezeket továbbítania. Bizonyos esetben kivételes jogai is voltak: *„A főügyeletes teljes harckészültséget köteles saját hatáskörében elrendelni, ha tudomására jut, hogy az ellenség légitámadást, vagy atomcsapásl hajtott végre a Magyar Népköztársaság területén, és a jelentéssel járó késedelem veszéllyel jár. ”* Ebben az esetben az 1. és a 2. számú riadóborítékot kellett felbontania, és az ezekben foglaltak szerint intézkednie.

Országos riadót egyébként a következő beosztású személyek rendelhettek el 1963-tól: az MSZMP KB 1. titkára, az MT elnöke, a HB vezetője, a testület országos parancsnoka és helyettese. Megyei szinten: az 1. titkár, vagy a területi parancsnok. A Munkásőrség párthadsereg mivolta az ügyeleti rendszerben is kifeződött: *„A főügyeletes elvtársnak a kormány ügyeletén (sic!) jelenteni nem kell. Amennyiben a kormányügyeletes értesítést vagy utasítást közöl, azt haladéktalanul jelentsék az MSZMP Központi Bizottság ügyeletesének és az ő utasításai szerint járjanak el. ”* Az országos ügyeletes helyettese a BMP-é volt. A területi ügyeleteseknek az országosnak kellett jelenteniük a szolgálat átvételét követően, illetve a megye, vagy a főváros területén bekövetkezett fontosabb esetekről kötelező volt tájékoztatniuk. Akkor, ha a felsőbb szintű ügyeletes riadóztatott, a beosztottnak a helyi riadó elrendelése előtt vissza kellett hívnia, és megerősítést kérnie a riadóval kapcsolatban. Az ügyeletesnek kellett, amennyiben volt, a beérkező őrséget felfegyvereznie, illetve eligazítania. Riadó esetén a parancsnok beérkezéséig irányította a fegyverek kiosztását, és értesítette a munkásőröket. Az ügyeleti rendszer teljesen átalakult abban az esetben, ha készültségi szolgálatot rendeltek el. *„A Munkásőrség készültségének elrendelésére akkor kerül sor, ha a várható események szükségessé, illetve indokolttá tehetik a munkásőr (egységek-alegységek) alkalmazáséit.”* Az országos parancsnok és helyettese, a KB 1. titkára, és az illetékes miniszterelnök-helyettes

íooí 1962-ben a MOP-nál átalakították a főügyeletesek beosztását, így hétköznap lő.OO-tól kezdődött az ügyelet, szombaton 12.3O-tól, vasárnap 08.OO-tól, majd 17.00 órától váltották egymást. (MNÍ. ül, MOP M-KS-295-1 24. d. 2. ő. e. 10. sz. belső eligazítás)

rendelhetett el országos, míg a megyei első titkár és a parancsnok megyei készültségi szolgálatot.[1003]

Az elsőfokú készültség bevezetését az irányítás és egyes szolgálati feladatok folyamatosságának a biztosítása indokolhatta. Ebben az esetben a függetlenített állomány szabadságolását megszakíthatták, és szolgálati helyükre bevonultathatták őket, amelyet csak parancsra, vagy engedéllyel hagyhattak el. A munkaidő után a parancsnoknak cs törzsének a lakásán, vagy a szolgálati helyén kellett tartózkodnia. Délután 17 és reggel 08.00 óra között egy hadműveleti ügyeletesnek is bent kellett maradnia, az őrség számát növelni kellett, a riadóterveket, a készleteket, a híradóeszközöket pedig ellenőrizni. A készenléti szolgálattal kapcsolatos parancs kiadását követően elvégzett feladatokról jelenteni kellett az elöljáró parancsnokságnak és a helyi pártbizottság első titkárát is kötelező volt tájékoztatni. A másodfokú riadó célja *„...az egységek vezetésének-lörzseinek harcrakész (sic!) állapotba helyezése és meghatározott készenléti erők biztosítása".* Ebben az esetben riadót kellett elrendelni a törzseknek és a készenléti erőknek, amelynek során a megfelelő gépjármüveket és 0,75 javadalmazás lőszert kellett biztosítani.[1004] Ugyanakkor a Budapesti Munkásőrség Parancsnokságán megszabták, hogy a kerületi zászlóaljak parancsnokainak 30 perc alatt be kellett vonulniuk, a tartózkodási helyüknek mindig ismertnek kellett lennie, a törzsüknek 60 perc állt a rendelkezésükre ahhoz, hogy elérjék a működőképességüket. A BMP-nél szolgáló függetlenített állomány csak engedéllyel hagyhatta el a fővárost.[1005]

A meghagyási elvek és a riadóztatás kidolgozása mellett az is felvetődött, hogy a Munkásőrség szerepkörét még inkább kibővítsék, és ezt a munkásőri szabályzatokba, és a testület alapításához kötött 1957. évi 13. számú törvényerejű rendeletbe[1006] is belefoglalják. Mindezt a következővel indokolta Halas Lajos Ugrai Ferencnek készített javaslatában: *„...a munkásőrség (sic!) feladatait (a tvr. - kiég. a szerzőtől) az akkori időknek megfelelően a belső rendfenntartására vonatkozóan szabta meg,*

[1003] Szani FcTcnc: *A Magyar Néphadsereg...* 41. o.; MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ő. e. Rigó József, Névai Ernő, Prohászka József: „Vázlat az ügyelet és őrszolgálat megszervezéséhez a Munkásőrségen belül”. 1962. augusztus 30.; MNL OI. MOP M-KS-295-1 37. d. 11. ő. e. A Munkásőrség ügyeleti és őrszolgálati szabályzata MOP, 1963.; MNL OL MOP M-KS-295-1 36. d. 6. Ő. e. Kiss János Szolgálati ov.: Jegyzőkönyv a főosztályvezetői értekezletről, 1963. február 27.; MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 2. ö. e. Papp Árpád: „Rendelkezés a munkásőrség (sic!) készenléti szolgálatának bevezetésére”, 1962. október 26.)

íoo-i u$_o$.

[1005] MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 3. ő. e. Ruzsbatzky László BMP parancsnok: A BMP munkaterve, 1961. október 1-december 31.

[1006] Láthattuk, valójában nem ehhez, hanem az 1957. január 29-i MSZMP PB-határozathoz köthető ez az esemény.

nem vette figyelembe egy mozgósítás esetén várható feladatokat. A jelen feszült nemzetközi helyzetben^ okvetlenül gondoskodni kell arra az esetre is, ha az országban mozgósítást rendelnek el, hogy ez esetben mivel bővülhet a munkásőrség (sic.[1]) feladatköre. A Működési Szabályzatban (sic!) megszabott feladatok precízebb megfogalmazására és konkrét kibővítésére van szükség." A fentiek alapján új szövegnek a szabályzatba a következőket javasolta: *„ll... (A) Rendkívüli viszonyok életbe léptetése esetén a karhatalmi feladatok ellátására rendelt más fegyveres szervekkel /: rendőrség, karhatalom:/ együttműködve, vagy önállóan részt vesz (sic!) a veszélyeztetett lukott területek kiürítésében.*

- A kiürített területeken fenntartja a közrendet, megakadályozza az esetleges viszszaszivárgást, és károkozásokat.

- Segíti a párt és állami vezető szervek áttelepülését, biztosítja a szállításokat és további zavartalan működésüket.

- Ellátja a fontosabb hadiüzemek, üresen maradt laktanyák külső és belső biztosítását.

- Résztvesz (sic!) az esetleges ejtőernyős deszantok felszámolásában. "[1008]

Mindennek alapján a stabil létszám biztosítását, az ehhez szükséges gépkocsi mennyiséget, a hírösszeköttetés megfelelő kiépítését kérte Halas Lajos. Azt tartotta a legfőbb problémának, hogy a testület korösszetétele olyan volt, hogy első lépcsőben 12, a másodikban 40%-t hívták volna be továbbra is a hadseregbe! így az országos parancsnok a következő javaslattal állt elő. A felvétel során az idősebb korosztályból toborozzák az állományt, vagy a tartalékos katonák harmadik korcsoportjából behívás és sorozás útján. Utóbbinál nyilván sérült volna a párthadsereg jellege a testületnek. Az említett rendkívüli tehergépkocsi-szükségletet a testület maga megoldotta, csupán Pest, Békés és Szolnok megyében hiányzott 20-22%, ezt a problémát átcsoportosítással szerették volna orvosolni. Az összeköttetés terén az ismertetett gondok továbbra is fennálltak, mivel a távbeszélő rendszer kialakítása ekkorra ugyan megvalósult, de rádiókapcsolatot továbbra sem építettek ki, így 1600 kis és 250 darab közepes teljesítményű rádióra lett volna szükség.[1009]

A bővülő feladatok és a könnyített állományúak miatt Halas Lajos 1962. január 30-án - nem sokkal a leváltása előtt - a testület 2500 fővel történő további növeléséről terjesztett be javaslatot a Honvédelmi Tanácsnak, így összesen 47 500 fős lett volna a Munkásőrség. A könnyítést a nőknél 40, a férfiaknál 55 év fölött tartotta

IM; A korábban ismertetett nemzetközi események is hatással voltak tehát a testület szerepkörének a bővülésére.

loos MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 1. ő. c. Halas Lajos levele Ugrai b'erencnek; „Javaslat a munkásőrség (sic!) feladatkörének kibővítésére", 1961. október 24.

too? Uo.

volna szükségesnek. A leszerelést nem javasolta, csupán egy veterán állomány kialakítását, amelynek a felszerelése megmaradt volna. Ennek során 13 740 000 Ft költségnövekedéssel számolt, a veteránokat csak rendkívüli alkalmazás esetén hívták volna be. Mindemellett az átfegyverezést, és a „radioaktív védőruházat" bevezetését is indítványozta a kitelepítést végző egységeknél.[1010] A későbbiekben láthatjuk majd, hogy Halas javaslatait, ha nem is minden esetben ebben a formában, de megvalósították.

Az országos parancsnok tervezete a testület feladatainak a bővítéséről nyilván ahhoz is kapcsolódott, hogy 1961 végén és 1962 elején több fórumon is foglalkoztak a kitelepítéssel.[1011] 1961. december 23-án az Országos Kitelepítési Bizottság[1012] határozatot hozott arról, hogy Budapest, Miskolc, Pécs, Debrecen, Szeged, Székesfehérvár, Győr, Dunaújváros, Szolnok városok „nem dolgozó kategóriáinak", cs a fővárosban a minisztériumok, országos főhatóságoknak az illetékes miniszter által kijelölt részlegeinek a kitelepítési tervét el kellett készíteni.[1013] Az OKIB határozatát követően 1962 elején a HT elé került egy határozati javaslat, amely további teendőket

[1010] MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ö. e. Halas Lajos előterjesztése a Honvédelmi Tanácshoz A Munkásőrség létszámpótlására, fegyverzetének, ruházatának és egyéb ellátásának a kérdéseinek a tárgyában, 1962. január 30.

[1011] A fontosabb intézmények kitelepítése korábban is szóba került, 1955-ben a párlapparátust háború estén a Gellért-hegy alatti termekbe akarták költöztetni, így ide telefonközpontot is felszereltek, sőt, Rákosi háza alá is építettek egy atombiztos termet, majd 1957-ben a Magyar Rádió adásának a biztosítására is terveztek megfelelő helyet kijelölni. (MNL OL M-KS 288. f. 7. cs. 9. *a.* e. A Titkárság 1957. július 5-i ülésének a jegyzőkönyve)

[1012] 1962. január 1,-étől az OKIB összetétele a következő volt Elnöke az MFMPK elnökhelyettese, tagjai az Országos Tervhivatal elnökének első helyettese, a BM, a KPM, a Belkereskedelmi, Élelmezésügyi, Egészségügyi és Építésügyi minisztériumok első helyettesei lettek. Ugyanakkor a művelődésügyi és az oktatásügyi miniszter helyettesei, a HM egy képviselője, a Légoltalom országos törzsparancsnoka, az Országos Tervhivatal Szervezési Főosztályának vezetője, a KSH elnöke, a SZOT főtitkára, az Áruraktározási Hivatal elnöke, a Magyar Vöröskereszt főtitkára is a tagok népes számát gyarapította. A szerv titkárát a kormány, a kitelepítési és a befogadási bizottságot az OKIB elnöke jelölte ki. A tanácsoknál szervezendő bizottságok elnöke a tanács vb-elnök helyettese, a járásban, stb. a vb-clnök első helyettese lett. (MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ö. c. Biszku Béla OKIB elnök: Határozati javaslat a kitelepítésről, 1962. január 11.)

[1013] A szociális, stb. intézmények gondozottjainak a kitelepítése az intézet keretében történt, a gyermekek a „termelésben részt nem vevő" anyjukkal, és más hozzátartozójukkal települtek ki. *„Ha mindkét szülő részt vesz a termelésben, és a gyermek gondozására más mód nincs, akkor a dolgozó anya is kitelepülhet. "* A kitelepítési mellett egy befogadási tervet is kellett készíteni, az intézményeknek szállítóeszközöket biztosítottak, amelyekkel a kijelölt objektumokba el tudták szállítani őket. A többi kitelepülőnek „elosztóhelyekre" kellett mennie, ahol kijelölték számukra, hogy mely befogadó településekre evakuálják őket. (MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ö. e. Biszku Béla, az Országos Kitelepítési Bizottság elnöke: „Előterjesztés a Honvédelmi Tanácshoz a lakosság, hivatalok, szervezetek, intézmények kitelepítéséről", 1962, január 11.)

tartalmazott.[1014] 1962-ben az említett városok evakuálását 10-12 óra alatt tervezték lebonyolítani, ehhez a Közlekedési- és Postaügyi Minisztériumnak (K.PM) terveket kellett készítenie. A kitelepítést jogilag kormányrendelettel akarták szabályozni, és plakátok útján kihirdetni. Minderről a lcgoltalom cs a sajtó által terveztek oktatást tartani. Ugyanakkor a párt-, és társadalmi szerveknek a feladatait is ki kellett dolgozni a ki-, és betelepítéssel kapcsolatban, a karhatalomnak és a MOP-nak pedig mozgósítási és rendfenntartási terveket készítenie.[1015]

A kitelepítések lebonyolítására a személyi igazolványokba az evakuálással és a befogadás helyével kapcsolatos jeleket terveztek bejegyezni. A KPM-nek kellett biztosítania a híradást, a BM-nek és a tervhivatalnak pedig az „M" esetén leállítandó üzemeket felmérnie, és a felszabaduló létszám átcsoportosítását megterveznie, a PM-nek a Magyar Nemzeti Bank (MNB) megóvásáról javaslatot készítenie, a minisztériumoknak pedig az elszállítandó irataikat számba venniük. 1963-ra kitelepítési gyakorlatok tartását irányozták elő.[1016]

A Budai oldal evakuálását Pest, Fejér és Komárom megyékbe tervezték,[1017] Pest lakossága a következőkben nyert volna elhelyezést: Pest, Nógrád, Szolnok, Heves, és Bács-Kiskun.[1016] Mindemellett a minisztériumok és más főhatóságok kitelepíté-

[1014] A kitelepítés) terveket a következőkkel kapcsolatban kellett készíteni; Általános iskolások, gyermekeket és mozgássérülteket gondozó intézetek és szociális otthonok lakót, kórházak szállítható betegei, nyugdíjasok, nem dolgozó eltartottak. A kész terveket az OKTB-nak kellett felterjeszteni. Emellett a minisztériumok és országos főhatóságok ki tel építési tervét is ki kellett dolgozni, mindezt 1962. október 31-éig. A fentiek közül a szülővel vagy hozzátartozóval evakuálandó gyermek, a nem dolgozó eltartott cs a nyugdíjas gyalog, a többiek szállítóeszközökkel települlek ki. A különböző helyi terveket az OKÜB-nak kellett összehangolnia, és a HT elé terjesztenie. A betelepítési tervet a következőképpen tervezték kialakítani: *.A kitelepítendő lakosság elhelyezését rátelepitéssel, a befogadási területek lakosságának sűrítésével kell megtervezni. A kitelepítésre kerülő hivatalokat és intézményeket üdülőkben, kultárházakban és nagyobb középületekben kell elhelyezni."* A minisztériumok, stb. befogadó helyeit a HT jelölte ki. (MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. l.ő. e. Biszku Béla OKIB elnök: Határozati javaslat a kitelepítésről, 1962. január 11.)

[1015] MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. l.ő. e. Biszku Béla OKIB elnök: Határozati javaslat a kitelepítésről, 1962. január 11.

10)6 Uo.

[1017] A Budai járás 66 ezer, a Szentendrei 28, Szentendre 7, (Pest megye) a Bicskei járás 24, a Székesfehérvári járás egy része 32, a Dunaújvárosi egy része 15, (Fejér megye) a Dorogié (Komárom-Esztergom megye) pedig 47 ezer főt fogadott volna be háború esetén. (MNL OL HB XIX-A-98 5. d. Biszku Béla OKIB elnök: Határozati javaslat a kitelepítésről, 1. sz. mell. 1962. január 11.)

[1O1S] Pest megyében a Ráckevei járás 53, a Dabasi 30, a Monori 59, a Nagykátai 45, a Gödöllői 39, az Aszódi 23, a Váci 42, maga Vác 19, a Szobi járás 23, a Ceglédi 27, maga Cegléd 26, Nagykörös 16 ezer főt fogadott volna be. Nógrádban: a Rét sági járás 15, a Pásztói 22, a Balassagyarmati 18, maga Balassagyarmat 9, még Heves megyében a Hatvani járás 32, Hatvan 12, a Gyöngyösi 40, Gyöngyös 20 ezer személyt „kapott" volna. Szolnok megyében a következő megoszlásban tervezték elhelyezni az embereket: Jászberényi járásban 25, Jászberényben pedig 19 ezer főt. Bács-Kis-

sével kapcsolatban részletes tervet készítettek, amelyben meghatározták, hogy hová evakuálják őket háború idején.[1019] A korábbi határozattal szemben 1962-ben jóval kevesebb személyt javasoltak kitelepíteni a kilenc városból, maximum 100 km sugarú körbe. Korábban csak általánosságban határozták meg azt, hogy kik és hogyan hagyják el a városokat, 62-ben az intézményeket szállítóeszközökkel terveztek evakuálni, sokan gyalog hagyták volna el a városokat, bár ez utóbbi a gyermekek és a betegek eseten kegyetlen megoldásnak mutatkozott. A lebonyolítási időt a kezdeti 24-ről 10-12 órára tervezték csökkenteni.[1020] A kitelepítés tervezett méreteit érzékelteti, hogy ennek során a Munkásőrségre is milyen feladatok hárultak volna.

1962-ben, miután Papp Árpád lett az országos parancsnok, és kidolgozták a fenti elveket, februárban a Munkásőrségnél is folytatódott a munka az új feladatokkal kapcsolatban. Korábban ezt azért nem tartották lehetségesnek, *„...mivel sem a fegyver kezelésére, sem pedig a rendszeres karhatalmi feladatok ellátására akkor még nem volt képes...”* az állomány. Az 1962-cs helyzetet viszont a következőképpen értékelték. *„Az elmúlt 4 és fél év alatt, mint az ország életében más területen is, a munkásőrségnél (sic!) szintén nagy fejlődés tapasztalható és jelenleg képzettsége, fegyelme és hozzáértése alapján úgy látjuk, hogy a munkásőrség állandó jellegű, konkrét feladatokat most már kaphat.”* Abból a célból, hogy „szélesebb alapokra fektessék a társadalmi tevékenységet”, igy több feladat ellátását javasolták, és emellett a testület létszámának a 75-80%-kal történő felemelését, ami ekkora arányban nem valósult meg.

kunba csak a Dunavecsei járásba telepítettek volna ki embereket, de ide 37 ezret. (MNL OL HB XIX-A-98 5. d. Biszku Béla OKIB elnök: Határozati javaslat a kitelepítésről 1. sz. mell. 1962. január 11.)

io i’ MSZMP KB-t, az Elnöki Tanácsot, a Minisztertanács titkárságát és az Országgyűlést Galyatetőre, OT-t Mátra(uredre, a HM-et Mátraházára, a BM-et Egerbe, Gyöngyösre, Jászberénybe és Jászapátiba, a KGM-et Felnémetbe, a Nehézipari Minisztériumot Parádsasvárra, a KPM-et, az Egészségügyi Minisztériumot Parádra. A Belkereskedelmi Minisztériumot Zebegénybe, az Élelmezésügyit Nagymarosra, az Építésügyit Balassagyarmatra, az KV M-et Mezőtúrra, az IM-ct Egerbe, a Kő nyíl yüip árit Martfűre, a Külügyminisztériumot Szccsénybc, a Külkereskedelmit Hevesbe, a Munkaügyit Gyulára, a Művelődésügyit Balassagyarmatra. A Pénzügyminisztériumot Egerbe, a KSH-l Pásztora, az Áru raktározási Hivatalt Nógrádverócére, a Központi Népi Ellenőrzési Bizottságot Ecsédre, a Magyar Vöröskeresztet Péter vásárára, a SZOT-ot Jászapátiba, a SZÖVOSZ-t (Szakszervezetek Országos Szövetsége) Nagymarosra, a Legfőbb Ügyészséget Egerbe, az Országos Árhivatalt Jászárokszállásra. Az Országos Bányaműszaki Felügyelőséget Salgótarjánba, az Országos Vízügyi Főigazgatóságot Diósjenöre, az Országos Erdészeti Főigazgatóságot szintén Jászárokszállásra, a Terme lő szövetkezeti Tanács Titkárságát Mezőtúrra, a Magyar Beruházási Bankot, a Magyar Külkereskedelmi Bankot és az MNB-t Egerbe. (MNL OL HB XIX-A-98 5. d. Biszku Béla OKIB elnök: Határozati javaslat a kitelepítésről 2. sz. mell. 1962. január 11.)

W20 MNL OL HB XIX-A-98 5. d. Biszku Béla OKIB elnök feljegyzése

A feladatok a fentiek mellett a következők lettek volna. Az üzemek őrzésének ellátása,[1021] hiszen ezáltal felvetődött, hogy az iparőrség számát csökkenteni lehetne.[1022] A közbiztonsági szolgálat, azaz a rendőrök munkájának a segítése, az esetlegesen megszűnő „baráti határőrségek” helyett munkásörökből határrendészet szervezése, amely által nőtt volna a testület szerepe, vetődött fel. Ugyanakkor a nyugati határon „hazafias mozgalom” megszervezése merült fel a határőrség mellé, így felvetődött az is, hogy ebbe a Munkásőrséget belevennék. A hadsereggel való együttműködéssel kapcsolatban ekkor még elég zavaros elképzelések lehettek, amit Papp Árpád a következőképpen fogalmazott meg. *„(A) Korszerű háborúnak a hátkorszerűség (sic!) a biztonsága, mert a hátország fronttá változik. Az a fogalom, hogy mi a munkásőrség feladata, ilyen helyzetben megszűnik. Megszűnik azért is, mert egy részét elviszik az elvtársaknak katonának. Most (az a) kérdés, hogy a hátországban mit tehetünk, mi a feladatunk. Kiürítés, stb. Tehát ki kell dolgozni a munkásőr alegység(ek) feladatait rendkívüli állapotra.”* Emellett több problémával is szembe kellett nézniük, meg kellett határozniuk azt is, hogy abban az esetben, ha egy üzem, ahol több munkásőr dolgozik hadiüzem lesz, ki alá fognak majd tartozni? Mi lesz a besorozott munkásörökkel?[1023] Mindemellett a testületnek az „M” esetén elszállítandó iratokat is fel kellett mérnie, és az elvitelüket megterveznie.[1024]

1962 májusára sikerült egy HB-határozattal szabályozni háború esetére a Munkásőrség feladatait is. Ennek során feltétlenül odafigyeltek a testület egyben tartására, cs az MSZMP-nek történő alárendelésére: *„1. / Mint önálló fegyveres testület, közvetlen a Párt irányítása alá tartozik. Szervezeti felépítése, létszáma, fegyverzete mozgósítás esetére nem változik. A munkásőr egységek felhasználásához a területileg illetékes Honvédelmi bizottságok™5 (sic!) hozzájárulása szükséges. ”* Mindemel lett a békeidőszakban meglévő feladatok mellett a BM karhatalmi operatív intézkedéseit is segíteniük kellett, különösen egy esetleges katonai támadás első időszakában, amely a BM mozgósításának a befejezéséig tartott, amikor a minisztérium rendclke-

[1KI] A hejőcsabai cementgyárban 1962-ben nyugdíjas munkásőrök a testület fegyvereivel iparőri feladatokat láttak el. A fegyverek használatának a MOP-on nem örültek. (MNL OL MOP M-KS-295-1 30. d. 5. ö. e. Dr. Sós Béla levele az MSZMP Borsod Megyei Pártbizottság vezetőjének, Veres Józsefnek, 1962. október 5.)

">[21] MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ő. e. Javaslat, 1962.

[1023] MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d, 3. ő. e. Az 1962. február 27-én tartóit MOP osztályvezetői értekezlet jegyzőkönyve

[1024] MNJ, OL MOP M-KS-295-1 30. d. 5. ő. e. Tímár Mátyás pénzügyminiszter-helyettes levele Papp Árpádnak, 1962. március 10.

[1023] Bár korábban született róluk határozat, de még ekkor sem szervezték meg őket.

zéscre kellett bocsátaniuk erőinek jelentős részét.[1026] A belügyi mozgósítás befejezését követően a következő esetben lehetett felhasználni a párt hadseregét. Ila súlyos támadás éri az országot, és ezt követően a rend fenntartásához nem elegendőek a BM erői, a lakosság kitelepítése során, *„...az ország biztonságát veszélyeztető ellenséges tevékenységeknél, amelyek azonnali likvidálást igényelnek és a helyi rendőrség, karhatalom megerősítése szükségesnek látszik.”* Az említett esetekben a munkásőrerők belügyi alárendeltségbe kerültek volna.[1027]

Háborúban a következő önálló feladatai lettek volna a testületnek: *„A termelésben való részvétel mellett - saját üzem, hivatal zavartalan munkájának segítése, pánik, rendbontás, szabotázs, vagy egyéb az állam biztonságát veszélyeztető ellenséges tevékenységnek az adott munkahelyen való megakadályozása.* ” Viszont csak a területileg illetékes honvédelmi bizottság hozzájárulásával hajthattak végre „önálló operatív akciót”. Hozzájárulást csak rendkívüli esetben nem kellett kérni, ilyen volt például, ha az üzemet, vagy hivatalt ellenséges katonai támadás érte, „ellenforradalmi megmozdulás”, esetleg pánik tört ki. A különböző szintű pártszékházak őrzésén kívül többnapos őrzési feladatokra is csak az említett testület engedélyével lehetett munkásőröket vezényelni.[1028 *]

1962-ben karhatalmi parancsnokságok megszűnése is befolyásolta a fegyveres szervezetek feladatait, ugyanis ezekből csak a munkásőri és a belügyi szervek „maradtak meg”, így nekik ki kellett dolgozni külön az együttműködési Lervüket, ennek során a parancsnoki teendőket a belügyi, a helyettesi feladatokat pedig a munkásőrparancsnokok látták el.[low] így átalakították a belügy és a Munkásőrség tevékenységét is. A karhatalmi parancsnokságokban korábban ellátott feladatok helyett a hátországvédelemmel kapcsolatos teendők kerültek előtérbe. Ennek során leginkább ennek a kel szervezetnek a tevékenységét hangolták össze. Figyelemre méltó, hogy egy esetleges fegyveres konfliktus esetén továbbra is tartottak a lakosság várható magatartásától! A hatalomnak továbbra sem múlt el az ’56 fóbiája.

[1026] MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ő. e. Tervezet a Honvédelmi Bizottság ... sz. határozata a Munkásőrség mozgósításra való felkészüléséről és háborús működéséről Budapest, 1962. május 16. A tervezetet később elfogadták.

Uo.

1028 IJo.

MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ő. e. „Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz a karhatalmi parancsnokságok felállításáról szóló 17/114/1959. számú H. T. haíározat hatályon kívül helyezéséről és a fegyveres szervek közötti együttműködés szabályozásáról”, 1962. május 29. (Az előterjesztést elfogadták.)

Háborúban egyébként a milícia létszáma, szervezte megmaradt volna.11”1* Rendkívüli időszakban a BM-szerveknek[1030] [1031] történő segítségnyújtás lett volna a feladata. Háború esetén az ezzel összefüggő karhatalmi és operatív munka segítése..........................*az állami, honvédelmi és népgazdasági szempontból jelentős objektumok őrzéséhez, döntően a Belügyminisztérium szervei mozgósításának a befejezéséig.”* Emellett légitámadás eseten a belügy erejét meghaladó esetben a kitelepítés segítése. Deszantosok, „bedobott ügynökök” és az üzemekben lévő ellenségesnek tartott elemek felszámolása, tevékenységük megakadályozása, a belső rend fenntartása a belügyeseket segítve is a párthadsereg feladatai közé tartozott. Háború esetén a Munkásőrségnek a belügyi szerveknek alárendelten, azokkal összhangban kellett volna a feladatait megoldania. Országos és megyei szinten a két szervezetnek együttműködési utasítást kellett kidolgoznia.[1032]

A HB végül a fentiek mellett a következő esetben rendelte el a rendőrség, határőrség, karhatalom és a Munkásőrség együttműködését: elemi csapás, tömegszerencsétlenség, belső zavargások megszüntetése, határsértések esetén a határ lezárásának a végrehajtása, fegyveres, szökött bűnözők elfogása, rendezvények biztosítása, jelentősebb közbiztonsági feladatok végrehajtása. A BM és a Munkásőrség szervei közölt, járásig, stb. együttműködési terveket kellett készíteni. A budapesti és megyei rendőrfőkapitányságok, illetve az illetékes karhalalmi szervek és a halárőrkerületek és a területi munkásőr-parancsnokságok együtt készítettek cl a terveiket, a járási, városi, Budapest kerületi szervek szintén, a korábbi belügyi együttműködést szabályozó parancsok alapján.[1033] A következőket dolgozták ki: *„...az értesítés módját, az igénybeveendő egységet, annak létszámát, a fegyverzetet, felszerelést, a gyülekezési helyeket, az egységek szállításának, mozgatásának, a gépkocsik igénybevételének módját, a feladat alatti összeköttetés biztosítását, a parancsnokok tartózkodási helyét, a lőszer, üzemanyag felvételező helyeket, az elsősegélynyújtó helyeket, az élel-*

1030 MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ő. c. Előterjesztés a Honvédelmi Tanácshoz. Irányelvek a munkásőrség (sic!) „M” esetére való felkészüléséhez, 1962. június 20.

Hűi Mindenképpen fontos megemlíteni, hogy 1962-ben nem a csak a párt hadseregénél történtek változtatások, hanem a BM szerveinél is. Az átszervezés célja a totális elhárítás alkalmazásának a megszüntetése volt. A meglévő főosztályi rendszer helyett három főcsoportfőnökséget és ezeken belül csoportfőnökségeket hoztak létre. Alii. b'őcsoportfőnökség végezte a belső állambiztonsági munkát, amellyel kapcsolatban azt is fontos megemlíteni, hogy jelentős személycserék is történlek ebben az időszakban. (Cseh Gergő Bendegúz: *A magyarországi államhizíonsági szervek...* 79-80. o.)

IW2 MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. I. ő. e. Előterjesztés a Honvédelmi Tanácshoz. Irányelvek a munkásőrség (sic!) „M” esetére való felkészüléséhez, 1962. június 20.

1033 MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 2. ő. e. Szűcs Sándor MOP-helyettes és Pap János: A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének (sic!) és a Munkásőrség Országos Parancsnokának (sic!) 5. számú KÖZÖS PARANCSA Budapest, 1962. szeptember 21-én.

mezés és elhelyezés módját, a konkrét feladatok végrehajtásának módozatait, az igénybevétel várható időtartamát." [1034]

Együttműködés esetén a riadóztatást a különböző szervezeteknél az ott érvényben lévő utasítások szerint hajtották végre, de a közös akciók előtt az illetékes BM szerv parancsnokának az adott munkásőregység területileg illetékes megyei, budapesti pártszervezet első titkárának az engedélyét kellett kérnie az igénybevételhez. Ennek során a „hadtápról" külön-külön kellett gondoskodniuk. Az akció befejezését követően az abban résztvevők a saját parancsnokságuknak is kötelesek voltak jelentést tenni. Országos akcióknál a belügyminiszter első helyettese volt a parancsnok, a többi esetben az illetékes belügyi vezető, a helyettes minden esetben a munkásőr-parancsnok.[1035]

Ha egy vagy több megye területére terjedt ki az alkalmazás békés viszonyok között, akkor országos jellegű intézkedés vált szükségessé, ilyenkor a belügyminiszter rendelhette el az együttes alkalmazást, ebben az esetben a Munkásőrségéhez az MSZMP KB első titkárának az engedélyére volt szükség.[1036] A rendőrségnek és a Munkásőrségnek négy óra, a határőrség és a karhatalom részére ennek fele volt a riasztási norma. A közös alkalmazás során a Munkásőrség országos parancsnoka, a BM I. II. és III. főcsoportfőnöke, a karhatalom és a határőrség országos parancsnoka köteles volt egy összekötő tisztet küldeni a belügyminiszter első helyetteséhez. A folyamatos híradást a BM III/5-2 Osztálya'[037] végezte. A lőszert, az üzemanyagot, az elsősegélynyújtó helyeket a munkásőregységek és az illetékes rendőr-főkapitányságok együtt biztosították 1963-tól, a szállítást, élelmezést, elhelyezést és a különleges felszereléssel történő ellátást pedig külön. Utóbbiért a BM Anyagi és Technikai Főosztálya és a MOP Gazdasági Főosztálya volt a felelős.[1038]

1014 Uo

Uo.

1036 MNL OL MOP M-K.S-295-1 29. d. l ő. e. Kisebb akcióknál a megye területén történő igénybevételt a megyei HB, vagy az általa létrehozott szerv vezetőjének az engedélyével képzelte cl korábban Papp János belügyminiszter, 'tehát nem a pártszervek előzetes engedélyével! (Papp János levele Papp Árpádnak, 1962. június 7.)

1033 A III. Főcsoportfőnökségen belül működő V. csoportfőnökség az operatív technikával foglalkozott. A 2. osztály feladatai a következők voltak: szoba- és telefonlehallgatás, okmánykészítés, és az okmányok vizsgálata, operatív fotózás és híradástechnika. (Cseh Gergő Bendegúz: *A magyarországi állambiztonsági szervek*... 80-81. o.)

i°3R rvlNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 2. ő. e. Körösi György r. alez, BM II. főesf. - Papp Árpád - Dr. Korom Mihály vez. őrugy. BM Határőrség országos parancsnoka - Valcncsák János vez. örngy. BM karhatalom országos parancsnoka, Papp János belügyminiszter jóváhagyásával: A Belügyminisztérium fegyveres szerveinek és a Munkásőrség együttes alkalmazásának országos terve az 5. sz. közös parancs alapján Budapest, 1963. évi január hó 23-án.

Látható, hogy a Munkásőrség feladatait a társszervekkel való együttműködés terén 1957 és 1963 között jelentős mértékben kibővítették. Kezdetben csak a riadó-terveket hangolták össze, majd 1962-től a milíciát is beépítették a kitelepítés lebonyolításába, a karhatalmi parancsnokságok megszűnését követően háborúban és békében is szabályozták az együttműködést a BM különböző szerveivel. Ezzel párhuzamosan szükségessé vált a meghagyás rendezése is. 1962 májusában a függetlenített állomány és a nem függetlenített századparancsnokok is meghagyásra kerültek. Ugyanakkor négy hónapon belül meg kellett állapítaniuk, hogy a más fegyveres szervezetekhez történő behívás milyen mértekben érintené a testület állományát, és tervet kellett kidolgozni a behívandók pótlására.[1039] * Azonban júniusra sem sikerült tisztázniuk, hogy mozgósítás eseten hány munkásőrt hívnának be a hadsereghez, illetve a belügyi szervezetekhez, azaz hányán tartalékosok, és a gazdaság területén a munkakörüknél fogva hány munkásőrt nem mozgósíthat a milícia. Őket a BM-nek és az Országos Tervhivatalnak kellett összegyűjtenie, és a listát átadnia a MOP-nak. A függetlenített állományt és a társadalmit századparancsnokig bezárólag továbbra is meghagyásban tervezték részesíteni, kivéve az MN számára nélkülözhetetlen szakképzettségűeket. A háború esetén behívandók pótlására a meglévő munkásőri állomány mellett tartalékállomány"[140] képzését terveztek III. korosztályú hadkötelesekből, akik között nem lehettek az MN számára nélkülözhetetlenek, a KPM-nek és a BM-nek átadottak. A tartalékok kiképzését az országos parancsnoknak kellett megoldania. Ugyanakkor az „M”-re történő felkészülés összes anyagi és személyi kihatásairól a HB-nak kellett előterjesztést készítenie az illetékes szervek vezetőinek; Papp Árpád (Munkásőrség), Czinege Lajos (HM), Ajtai Miklós (OT), Papp János (BM).[1041]

A HT 1962 augusztusában a korábbi elvek szerint tervezte a Munkásőrség meghagyását.[1042] 1962 novemberében a Munkásőrség a következő beosztású személyekét szorgalmazta. A MOP teljes állománya, a területi törzsekből pedig; a kiképzési csoportvezető, a személyügyi munkatárs, szolgálati csoportvezető, a közbiztonsági, kiképzési, határőrizeti, löki képzési, műszaki munkatársak, híradó-csoportvezető, tervező és a szervező, továbbá az élelmezési, elhelyezési munkatárs, stb. A zászlóalj-

[1039] MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ő. e. Tervezet a Honvédelmi Bizottság... sz. határozata a Munkásőrség mozgósításra való felkészüléséről és háborús működéséről Budapest, 1962. május 16.

xmo Jávor Ervin alezredes csak a feladatok meghatározását követően javasolta a Munkásőrség tartalékos létszámának a kialakítását. (MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ő. e. Jávor Ervin levele Papp Árpádnak, 1962. június 13.)

[1041] MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ő. c. Előterjesztés a Honvédelmi Tanácshoz. Irányelvek a munkásőrség (sic!) „M” esetére való felkészüléséhez, 1962. június 20.

">« MNL OL IIB XIX-A-98 6. d.

törzsekből cs az önálló századokból a parancsnokot és helyettesét, a kiképzési csoportvezetőt és a munkatársait javasolták.[1043]

4.2. 9. A Munkásőrség akciói 1958-1963

1958-ban is, bár nem annyi, mint az előző esztendőben, mégis akadt dolga a párt hadseregének. Év elején a testület szempontjából fontos eseményre került sor, ugyanis egyéves lett a Munkásőrség.[1044] Ennek során az egységenkénti zászlóavató és névadó ünnepségeket folyamatosan tartották meg. Az eseményt nem az alapító párthatározathoz, hanem az elnöki tanácsi rendelethez kötötték.[1045]

1958-ban március 15-étől már nem félt a hatalom annyira sem, mint az előző évben. De a ’48-as forradalom évfordulójára azért még 1958-ban is, sőt, a rendszerváltásig odafigyeltek. Az ’56 utáni második március 15-én az általános iskolákban az igazgatók tartottak beszédeket az ünnepségeken, a középiskolákban a KISZ rendezett műsort. Az ünnep napján több helyen koszorúztak, ezen a napon *„Nyílt, ellenséges tevékenységről nem érkezeit jelentés.* ” A legjelentősebb esemény a gyulai malom leégése volt, amelyet a helyi munkásőrök oltottak el, a gépek nagy része nem sérült meg.[1046]

A ’48-as évfordulóval ellentétben a „felszabadulás ünnepének” jóval nagyobb szerep jutott, hiszen ezen a napon, Nyikita Sz, Hruscsov vezetésével egy szovjet küldöttség is együtt ünnepelt az MSZMP vezetőivel. Ennek többféle szempontból is szimbolikus jelentősége volt. Egyrészt ehhez a naphoz kötötték a német csapatok kiszorítását Magyarország területéről, másrészt az ’56-os forradalom leverését követően Kádárék hivatalosan azt hangoztatták, hogy „a szovjetek másodszor szabadították fel Magyarországot”. így tehát a forradalom leveréséhez is lehetett április 4-ét kapcsolni. Ugyanakkor Hruscsovnak több oka is lehetett arra, amiért Magyarországra jött. Nyilván személyesen meg akarta nézni, hogy az eltelt időszakban mi történt az országban, „mennyit ér a tartomány”, amit az is bizonyít, hogy viszonylag sokáig, április 2-ától 10-éig tartózkodott itt. Másrészt szövetségesének, Kádár Jánosnak a pozícióját akarta erősíteni.[1047]

Az ünnep előtt komoly előkészületeket tett a Belügyminisztérium, amelybe a Munkásőrséget is bevonták, nekik ráadásul a díszelgcsben is jelentős szerep jutott.

[1043] MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 1. ö. e. Szűcs Sándornak, a MOP általános helyettesének levele Berényi alezredesnek, a MNVK Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökének

[1044] MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ő. c. Bíró József levele Halas Lajosnak, 1958 február 6.

[1045] MNL OL MOP M-KS-295-1 8. d. 6. ö. e. Halas Lajos: „Intézkedés a Munkásör egységek zászlóavató és névadó ünnepségeinek megszervezésére”, 1958. május 6.

KM6 MNL OL M-KS 288. f. 21. es. 4, ö. e. A PTO 5. sz. tájékoztató jelentése, 1958. március 18.

[1041] Salamon Konrád: *Magyar történelem...* 253-260. o.; OSZKMFH 1958/15,16.

A biztosítást a belügyminiszter első helyettese szervezte meg és az általa irányított operatív bizottság. Az ünnep előtt a korábban megismert módszereket alkalmazták, és a delegáció biztosításával kapcsolatban is megtették a megfelelő intézkedéseket. A szálláshelyeiket őriztek, jclcntőszolgálatot szerveztek, a biztosításban résztvevőknek megtiltották a szabadságolását.[104*1]

A Munkásőrségnek is több feladata volt az. ünnepséggel kapcsolatban. 1958-ban már nem szűk körben rendezték meg az ünnepet, hanem „hagyományosan” a Felvonulási téren (Ma: Dózsa György út, illetve Ötvenhatosok tere) volt a parádé, amelyen a párt milíciája is felvonult. A díszegységet március 1-jén, a Mezőgazdasági kiállítás területén vonták össze, és ettől kezdve folyamatosan próbáltak, minden más munkásőri tevékenység alól felmentették őket. A parádéban résztvevők a budapesti egységek tagjai közül kerültek ki.[1049] Ugyanakkor vidéken is felvonultatták a Munkásőrséget, az ünnep előtt azonban túl sokan szerettek volna ebben reszt venni, így megszabták, hogy a megyeszékhelyeken maximum egy századot, míg a járási központokban egy szakaszt lehetett ilyen céllal igénybe venni.[1050]

Több helyen egyébként előkészítő bizottságokat hoztak létre, és különösen vidéken tartottak attól, hogy - 1958-ban nagypéntekre esett április 4-e, - sokan távol maradnak az állami rendezvényektől. A „télszabadulás ünnepét” megelőző napon üzemi gyűléseket szerveztek. Szolnokon például, ahol nagyon tartottak az egyházi ünnep miatti távolmaradástól, előző este fáklyás felvonulást rendeztek, 4-én „zenés ébresztővel” kezdtek a napot. Komáromban pedig ezen a napon tartották a helyi munkásőregység névadó ünnepségét.[1051] Fontos megjegyezni, hogy több üzemben az ünnep előtt kifizették a nyereségrészesedéseket.[1057]

Az ünnepség „fénypontja”, Nyikita Sz. Hruscsov április második napján érkezett hazánkba. Már Ferihegyen népes küldöttség fogadta, a tömeg előtt pedig a munkásőrök álltak sorfalat, ezt követően az MSZMP országos központjába ment, ahol tárgyalásokat folytattak. A következő napon Kádár János és Marosán György a Szabadság téren koszorúztak a szovjet vezetővel együtt, majd a Hősök terén. Jelen volt még Dobi István, Apró Antal cs Münnich Ferenc is. Este az Operában rendezték a díszünnep seget, itt Münnich Ferenc, majd Hruscsov mondott beszédet. A következő

,04S MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ő. e. „Összefoglaló az 1958. április 4-i ünnepségek, valamint a szovjet párt- és kormánydelegáció magyarországi látogatásával kapcsolatos biztosítási feladatainak végrehajtási tapasztalatairól” (BM)

1049 MNL OL MOP M-K.S-295-1 12. d. 20. ő. c. A Munkásőrség budapesti parancsnokának 02. sz. parancsa, 1958. február 25.

MNL OL M-KS 288. f.21. cs. 5. ő. e. A PTO utasítása. 1958. március 22.

1051 MNL OL M-KS 288. f.21. cs. 4. ő. c. A PTO 8. sz. jelentése, 1958. március 31.

uni MNL OL M-KS 288. f.21. cs. 4. ő. e. A PTO 9. sz. jelentése április 4. megünnepléséről

napon a Felvonulási téren tartották a szokásos díszszemlét, ahol Révész Géza honvédelmi miniszteré volt a főszerep. A téren a Magyar Néphadsereg, majd a Munkásőrség díszegységei vonultak fel, ezt a hadsereg technikai eszközeinek a bemutatója követte. A parádé után Kádár János beszédében azt hangsúlyozta, hogy a forradalom alatt csökkent a Szovjetunió szerepe, de az ezt követő két évben erősebbé vált, mint amilyen valaha is volt. Hruscsov az alomkísérletek megszüntetéséről beszélt.[1053 *] A tribün és a szemben lévő épület között egy folyosót nyitottak a tömegben a szakszervezeti székház felé, ezen keresztül tudták kivinni adott esetben a pártvezetőket.’'[154] A felvonulást követően Hruscsovval még a Parlamentben folytattak tárgyalásokat, itt egy közös nyilatkozatot is aláírtak, majd a szovjet pártvezető Csepelre látogatott el április 10-i visszautazása előtt.[10S5 *]

A hatalom szemszögéből nézve jól sikerült az ünnep. A BM a rendezvényeket és a delegáció szállását jól biztosította, így a minisztérium 674 beosztottja kapott ezt követően valamilyen jutalmat. Más szervekkel, így a Munkásőrséggel is jónak minősítették az együttműködést, a rendőrségtől országosan 11 457 fö vett részt a munkában, ennek fele a fővárosban. De több hibát is megemlítettek. A biztosítás irányítója nem tartózkodott a helyszínen, a kormányőrség vezetőjével sem volt közvetlen kapcsolata. A különböző szervezetek gyakran ellentétes utasításokat adtak ki. A kormányőrség vidékre küldött instruktorai gyakran lekezelően beszeltek ottani kollégáikkal, de Komáromban például az ünnep előtti estén elmentek mulatni."[156] A következő esemény, május 1. is annyiban különbözött az egy évvel korábbitól, hogy ezen a napon nem nagygyűlést, hanem felvonulást rendezetek.[1057]

Ősszel rengeteg munkája akadt a pártmiliciának, ugyanis az ’56-os évforduló mellett november 7-ére, és a választásokra is fel kellett készülniük. Október 15. és november 17. között éjjeli portyákon vettek részt.[1058]

1958-ban a forradalom utáni - mint tudjuk, elhalasztott - választásoknak jelentős előkészületei voltak, hiszen jóval korábban elkezdődtek a jelölőgyülések, amelyekre az MSZMP ekkor különösen odafigyelt, így a választási időszak alatt több helyen a munkásőrök a rendőrséggel együtt láttak el járőrszolgálatot. Kezdetben egyenruhában, majd civilben, mivel a munkásőr ruha viselését az országos parancsnok meg-

I0S3 OSZK MFIT 1958/15.

1(154 Skorka Sándor munkásőr visszaemlékezése, a hangfelvétel a szerző birtokában.

">55 OSZKMFH 1958/16.

I056 MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 2. ő. e. „Összefoglaló az 1958. április 4-i ünnepségek, valamint a szovjet párt-cs kormánydelegáció magyarországi látogatásával kapcsolatos biztosítási feladatainak végrehajtási tapasztalatairól” (BM)

1057 MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 4. ő. e. A PTO 14. sz. jelentése.

Il)51! MNL OL MOP M-KS-295-1 12. d. 20. ő. e. Deák Ferenc: A XI. ker. igénybevételi kimutatása, 1958. november 28.

tiltotta, különösen a figyelési és biztosítási munka során. A munkásöri szolgálat mellett a választással kapcsolatban a munkahelyükön és a lakhelyükön is agitálniuk kellett a milicisíáknak. Ezt a következők miatt tartották szükségesnek. *„A választásokkal kapcsolatban fokozott aktivitásra van szükség, az ellenség igyekszik a passzivitás hangulatát kelteni, pld. Sokan falun nem töltötték ki a szavazó lapokat, (sic!) mert mondván, hogy az egyenlő a termelőszövetkezetbe való belépéssel, vagy azzal érveltek, hogy milyen választás az, ahol csak egy párt van képviselve. ”*[1059]

A munkásőrökre a munkahelyükön is jelentős feladat hárult. Az iparban az üzemeket szektorokra osztották fel. amelyeket az ott dolgozó munkásőröknek figyelniük kellett, és jelentest tenniük a BM és a párt felé, illetve az iparőrséggcl együtt meg kellett szervezniük az együttműködést. A szovjet emlékműveket éjjel, civilben kellett biztosítaniuk, a választási névjegyzékek összeállítását figyelemmel kísérniük, akárcsak a temetőkben a „forradalmi hősök” sírjait, a szektákat, és a külföldi gépkocsikat. A választások előtt két nappal az egységek egyharmadát kellett elkülöníteni központi feladat végrehajtására.[1060] A választási nagygyűlések csak november 9-én fejeződtek be, így 7-e megünneplése is kényes volt a hatalomnak, ezért erre 1958-ban a szokottnál jobban odafigyeltek.[1061]

A munkásőrök jelentős része folyt bele a választásokba, egyharmaduk vett részt jelölőgyűléseken.[1062] Budapesten például 1654 fő agitált, 1833 vett részt szavazatszedő bizottságokban, 353 választási elnökségben, és ezen felül 2043-an teljesítettek szolgálatot. A munkásőrök nem csak választottak, hanem többjüket meg is választották, a fővárosban 253-at, közülük 12 fő lett országgyűlési képviselő, öt fővárosi tanácstag, 236 pedig kerületi.[1063] Az őszi rendezvények miatt sokan arra panaszkodtak, hogy ezek a kiképzést akadályozzák.[1064] Az 1958-as esztendő után könnyebb dolga lett a testületnek. Az ünnepségek közül a korszakban mindvégig meghatározó volt a „felszabadulás ünnepe”, cs a Munkásőrség ezen történő szerepeltetése.[1065] Az ilyen alkalmakkor történt a kitüntetések adományozása is.[1066]

MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. 1. ő. e. 1958. október 10-i megyei munkásőr-parancsnoki értekezlet MOP Az idézet Sándor József felszólalásából való.

imo MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 7. ő. e. A „Munkásőrség biztosítási feladatai a választási munkában”

1061 MNL OL M-KS 288. f. 21. cs. 4. ő. e. A PTO 61. sz. jelentése, 1958. november 13.

1062 MNLOL MOP M-KS-295-1 7. d. Lő. e. MOP 1958. november 1-i osztályvezetői értekezlet

1063 MNL OL MOP M-KS-295-1 13 d. 4. ö. e. Szekeres István: „Jelentés a Budapesti Munkásőrségről”, 1959. február 26.

ltlíí4 MNLOL MOP M-KS-295-1 7. d. 1. ö. e. MOP megyei parancsnoki értekezlet, 1958. december 18.

MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. l.ő. e. Kovács Imre vörgy. MN kiképzési csoportfőnök levele Halas Lajosnak, 1961. február 15.

MNL OL MOP M-KS-295-1 19. d. 5. Ö. e.

A „munka ünnepe” is kiemelt feladatot jelentett a milíciának. 1960-ban például a Budapesten lévő egységekből 3250 főt vezényeltek ki a biztosításra, ami a főváros-ban lévő létszámnak csaknem egy harmada volt. Ennek során pisztolyt nem visel-hettek, az ünnep napján 08.00-kor rendezték a főpróbát, a zászlóaljparancsnokoknak az előző napon tartottak eligazítást. A kivezényelt egységek összekötőinek az ünnep előtt a MÉMOSZ-székház bejáratánál kellett jelentkezniük. Ugyanakkor április 30. 12.00 és május 2. 16.00 között az ügyeleti és őrszolgálatot meg kellett kettőzniük a fővárosban, cs az őrségeket egy-egy golyószóróval megerősíteniük.[1067]

A korszakban a szeptember 29-i fegyveres erők napjának is kiemelt szerep jutott. Az 1848-as pákozdi csata évfordulóján tartották a megemlékezéseket. Először 1961-ben ünnepelt közösen a Munkásőrség a BM-mel és a HM-mel együtt.[1068] 1962-ben, az ünnep előestéjén a Várszínházban tartottak egy díszelőadást, amely előtt Papp János belügyminiszter mondott beszédet, ezt a HM, BM és a Munkásőrség műsora követte, amit a TV is közvetitett. A következő napon a Hősök terén a fegyveres erők, a KISZ KB, a budapesti katonai attasék, a szovjet parancsnokság, a Partizán Szö-vetség és a Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSZ) koszorúzott. Este az MN köz-ponti klubjában műsort adtak a fegyveres szervezetek. Vidéken csak a pákozdi emlékműnél koszorúzott a Fejér megyei pártbizottság. Szeptember 24-28. között fegyveres erők hete címen rendeztek programokat.[1069]

Az október 23-ától való félelem mindvégig meghatározta a kádári politikát. 1962. október 24-én országos, elsőfokú riadót rendeltek el, ami annak a visszavonásáig érvényben maradt.[1070] Mindez az „ünnep” mellett a nemzetközi eseményeknek is köszönhető volt, hiszen ezen a napon lépett érvénybe és tartott 13 napig a szovjet rakéták Kubába „csempészését” követően az amerikai blokád a sziget körül.[1071]

A szokásos ünnepi rendezvénybiztosítás mellett más, különleges alkalmakkor is kellett a munkásőröknek hasonló feladatokat ellátniuk. Például 1960-ban Paul Rob-son részvételével békenagygyülést szerveztek, amelyet a Munkásőrség biztosított.[1072]

1(167 MNL OLMOP M-KS-295-1 18. d. 3. ő. e. Szekeres István budapesti parancsnok 014. sz. parancsa, 1960. április 21.

loss MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 2. ő. e. A Munkásőrség országos parancsnokának 30. sz. paran-csa, 1961. szeptember 29. Megemlékezés a fegyveres erők napjáról

1(169 MNL OL MOP M-KS-295-1 30. d. 5. ö. e. Papp Árpád Papp János - Köteles Jenő altb. honvé-delmi miniszterhelyettes javaslata a KB-nak a fegyveres erők napjára, 1962. augusztus.

loro mnl OL MOP M-KS-295-1 29. d. 2. ö. e. Papp Árpád parancsa az országos elsőfokú riadó elren-deléséről, 1962. október 24.

1071 Fischer Ferenc: *A megosztott világ...* 218-221.0.

1072 MNL OL MOP M-KS-295-1 19. d. 5. ö. e. Szakasits Árpádnak, az országos béketanács elnökének levele Halas 1 .ajosnak, 1960. november 15.

A következő esztendőben, 1961-ben Jurij Gagarin[1073] Magyarországra érkezése során kaptak feladatot, ekkor a vasúti megállókat őrizték.[1074]

Ezt követően 12 nappal később egy román párt- és kormányküldöttség érkezett az országba, ezen a napon a Munkásőrség biztosította a következő állomásokat: Lökösházát 30, Szolnokot 50, a Nyugati pályaudvart pedig szintén 50 fővel. A biztosításra való utasítás a BM-ből mind a két alkalommal igen későn érkezett. Ennek legfőbb oka a titoktartás lehetett, így nem volt könnyű a megfelelő állomány kiválogatása olyan szempontból, hogy az ne a munkaidő terhére történjen.[1075]

Az ünnepek biztosítása mellett más, mondhatnánk azt is, hogy politikai jellegű feladatai is akadtak a testületnek. Ilyen volt a parasztság „agitálása” is 1959 cs 1961 között, a tsz-szervezés idején. Az első évben 4 060 280 kh. földön működött tsz, összesen 523 288 taggal. így a tsz-ek az összes termőföld 62.1%-át mondhatták magukénak, a szántók 49,1%-át. Összesen 1359 szövetkezeti község volt. Volt tehát dolga az agitálni járó milicistáknak. Ennek során akadt olyan eset is, amikor a gyárakba történő elhelyezkedésre „buzdították” a parasztokat, mint például a Dunai Vasmű esetében.[1076]

Természetesen a sorkötelesek bevonulásával kapcsolatban is voltak feladatai a testületnek. 1958-ben L. Károly VI. kerületi munkásőr „önszorgalomból” több sorkötelesről környezettanulmányt készített, amely alapján jobban el tudták bírálni a leendő kiskatonák rendszerhez való viszonyulását.[1077]

1960 szeptemberében a testület egyik tagja lépett akcióba. *„S’. K. ... munkásőrt, mert közreműködésével és segítségével az államvédelmi szervek (Ekkor hivatalosan már az állambiztonság fogalmat használták. - kiegészítés a szerzőtől.) egy nagyobb ellenforradalmi csoportot ártalmatlanná tudtak tenni, Országos Parancsnoki dicséretre és jutalomra javasolom. (1960. szeptemberében.) S. elvtárs fiatalkorú sógorán keresztül kapcsolatot teremtett az ellenforradalmi csoporttal, ezt a közleményt idő-*

íft;, Az űrrepülést követően a következő levelet írták Ny ikityin tábornoknak, a szovjet katonai parancsnokságra, Mátyásföldre, cs Kazakovnak, ekkor már a Leningrad! Katonai körzet parancsnokának: *„A munkásőrség (sic!) és a magam nevében szívből köszöntőm Önt és az egész szovjet népet abból az alkalomból, hogy a világon először szovjet embernek sikerült a világűrt meghódítania"* Kazakov 1957-ben a Munkásőrség szervezését segítette. (MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 3. ő. e.)

11)74 MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 2. ő. e. Bogyó Géza r. alez. BM ORFK-vczctő vasúti helyettesének levele Halas Lajosnak, 1961. augusztus 18.

u>75 MNL OL MOP M-KS-295-1 19. d. 5. ő. e. Bogyó Géza levele a MOP-ra, 1961. augusztus 30.

MNL OL MOP M-KS-295-1 13. d. 1. ő. c. A PTO tájékoztatója az MSZMP KB részére.

,f)77 MNL OL MOP M-KS-295-1 8. d. 6. ő. e. Nádai Ferenc VI. kerületi kiég. p. levele Halas Lajosnak, 1958. február 25.

ben jelentette, és így mód volt a csoport ártalmatlanná tételére. A fiatalkorú sógorát az államvédelmi szervek megjutalmazták.”^

Az előbbihez hasonló eset történt 1961-ben is, ekkor egy, Budapest X. kerületében lakó munkásőrhöz négy, a Jehova Tanúi Egyházba tartozó személy csöngetett be, akik az atomháborúról kezdtek el beszélni neki, ekkor a munkásőr igazoltatta őket, és az adataikat átadta a rendőrségnek. A jehovások a jelentés szerint azzal indokolták az említett munkásőr „kiválasztását”, mivel azt hallották róla, hogy „jó ember”.. .[1078] [1079] Akadt olyan eset is, amikor egy munkásőr veszedelmes bűnözőt fogott el, vagy kémnek tartott személyt, vagy a „társadalmi tulajdon dézsmálóít” adta rendőrkézre.[1080]

1958 után 1963-ban tartottak ismét választásokat, február 24-cn. A milícia a teendőit a BM II. Főcsoportfőnökséggel egyeztette. Ennek alapján a Hazafias Népfront által szervezett nagygyűléseken a rendőrségnek kellett segítséget nyújtania, a biztosításhoz és a tartalék képzéséhez. *„A pártházak őrzését a Munkásőrség a választások alatt fokozott éberséggel biztosítsa.*szólt az utasítás. De már február 22-től a rendőrséggel fokozott járőrszolgálatot szerveztek, amelynek során a szovjet emlékműveket, a tanácsházakat és azokat a nyomdákat volt szükséges figyelniük, ahol a választási dokumentumokat készítették, Emellett a Hazafias Népfront helyiségeit is biztosítaniuk kellett. Szükség esetén a munkásőröknek a megyei stb. székhelyeken a választási okmányok őrzésében, és kísérésében is részt kellett venniük, a következő szabályok szerint: *„A Hazafias Népfront által rendezett nagygyűlés biztosítása és választási okmányok kisérésének kivételével a munkásőrök jeladataikat általában polgári ruhában lássák el.”* A választás napján ugyanakkor a megyei parancsnokságok a főkapitányságokra egy-egy összekötőt küldtek, megszervezték az egymás és a pártbizottságok közötti tájékoztatást is.[1081]

A testület feladataihoz tartozott még az elemi csapások elhárításában való részvétel, 1960-ban, és 1963-ban az árvízi védekezésben vettek részt.[1082] 1963-ban jóval súlyosabb volt a helyzet, mivel a Duna és a Tisza vízgyűjtő területén megindult

[1078] MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 3. o. c. Bondi Miksa Központi nehézfegyver zj. parancsnok levele Halas Lajosnak, 1961. január 16.

W79 MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 3. ő. e. Az említett munkásőr jelentése a nehézfegyver zj. parancsnokának

[1080] MNLOL MOP M-KS-295-1 393. rí. 1. ő. c. Halas Lajos; 0118., 0121., 0122. sz. parancsok

[1081] MNL OL MOP M-KS-295-1 35. rí. 4. ö. c. Papp Árpád és Körösi György r. ezd., miniszterhelyettes dolgozta ki a teendőket. (Szűcs Sándor MOP helyettes: Utasítás az 1963. február 24-i választások biztosítási feladatainak a végrehajtására, 1963. január 11.)

[1082] M NL OL MOP M-KS-295-1 19. d. 5. ö. c. Losonczi Pál levele a miskolci városi munkásőr parancsnokságra

az olvadás, ezért jeges árra és belvízre számítottak.[1083] így a tennivalók koordinálására egy parancsnoki törzset hoztak létre, amelyet Körösi György rendőr vezérőrnagy, miniszterhelyettes, II. főcsoportfőnök vezetett. Ennek során fokozott ügyeleti szolgálatot tartottak, kitelepítés esetére riadót rendelhettek el. A kényes folyószakaszokat a fegyveres szervezetek felosztották egymás között. A Munkásőrséget a helyi terveknek megfelelően lehetett igénybe venni. Mindemellett megfelelő tartalék erőt is képeztek.[1084] A helyzet súlyosságára való tekintettel kormánybizottságot is felállítottak, sőt,[1085] még a szovjetek is részt vettek a védekezésben.[1086] Több helyen rekordot döntött a vízszint magassága, a készültség sokáig, február-március folyamán eltartott. Március végén határozat született arról, hogy ahol nincs gát, oda kell építeni, továbbá ilyen esetben a Munkásőrség és a KISZ szervezeteinek intézményes mozgósítását biztosítani kell. A KISZ-nek a helyreállításban is részt kellett vennie.[1087] 1963. április 17-én Papp Árpád 49 munkásőr nevét terjesztette fel Breinrich Miklósnak,[1088] akiknek kitüntetés átadását javasolta.[1089]

1963-ban nem csak a Kádár-korszak első fejezete zárult le, hanem a Munkásőrség életében is jelentős változás kezdődött, ami a szervezetét, állományát, tevékenységét, kiképzését, eszközeit egyaránt érintette. A változásban a szükségszerűség mellett az is szerepet játszott, hogy a rendszernek ekkor volt igazán lehetősége a változtatásokra, hiszen a konszolidáció 1963-ra teljesen lezárult, Kádár cs a szövetségese, Hruscsov helyzetbe került, így számára nem volt semmilyen kockázata a testület átalakításának.

[1083]MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 2. ő. c. „Tájékoztató az 1963. évt árvíz- cs belvízvédelmi helyzetről és a felkészülésről”, 1963. február 12.

W84 MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 2. ő. e. Papp Árpád - Korom Mihály v. őrngy. HÖR p. - Valencsák János őrngy., BM Karhatalom országos parancsnokság - Markó Imre r. alez. BM III/V. o. vez. - Lantos József r. alez. BM Anyagi és Technikai Főosztály vezetője: A BM intézkedési terve az 1963-as ár-, és belvízvédelmi helyzetre, 1963. február

[1085] MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 2. ő. e. „Tájékoztató az 1963. évi árvíz és belvízvédelmi helyzetről és a felkészülésről”, 1963. február 12.

[1086] MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 2. ő. e. Breinich Miklós: Jelentés az árvízről, 1963. március 18.

[1087] MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 2. ő. e. László Ferenc: Emlékeztető az OVF-en tartott 1963. március 22-í értekezletről.

[1088] Az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetőjének a helyettese volt.

w MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 2. ő. c. Papp Árpád levele Breinrich Miklósnak, 1963. április 17.

5. A MUNKÁSŐRSÉG TÖRTÉNETE 1963-TÓL A 80-AS ÉVEK ELEJÉIG

5. 1. A MUNKÁSŐRSÉG ÁTSZERVEZÉSE 1963-1968

5.1.1, A nemzetközi és hazai politikai helyzet

A tárgyalt öt esztendő egyik legfontosabb eseménye Ny. Sz. Hruscsov leváltása és a helyére kerülő L. I. Brezsnyev kinevezése volt. Mindez a Szovjetunióban lévő belső feszültségekből és Hruscsov ellentmondásos, a szovjet íélső vezetésnek nem tetsző külpolitikájából is következett. Már 1962-ben és az azt követő esztendőben, több városban is voltak tüntetések az élelmiszerhiány és az alacsony bérek miatt. Hruscsov ugyanakkor bármennyire is szerette volna, nem sikerült fellendítenie a szovjet mező-gazdaságot, ráadásul a 60-as évek elején ezen a téren amerikai behozatalra szorultak. A nyugati kapitalizmus utolérésének és kihagyásának a programja egyre inkább vágyálom maradt. Külpolitikai téren 1962-ben a kubai válság és a Kínával romló kapcsolatok is hozzájárultak a bukásához.[1] [í)9n] A hazai gazdasági mechanizmussal összefüggésben lényeges kiemelni, hogy 1965-ben a Szovjetunióban is készült egy terv a mezőgazdaság korszerűsítésére, sőt, 1962-ben egy Pravda-cikkben Jevszej Liebermann professzor a vállalatok megítélését a termelt haszon és a jövedelmezőség alapján javasolta. A kereslet és a kínálat összeegyeztetését, a dolgozók anyagi ösz-tönzését, a vállalati autonómia növelését is alapvető feladatnak tartotta a gazdasági teljesítmény növelése céljából. 1964-ben két, majd Hruscsov bukása után több üzem-re is kiterjesztették ezt a reformkísérletet, amit 1966-ban az SZKP XXIII. kongresz-szusán is elfogadtak, akárcsak Sztálin világháborús érdemeinek az elismerését. Ezzel összefüggésben a 60-as évek közepétől a Szovjetunióban is megnőtt a korábbi-akhoz képest az ellenzék szerepe és száma, viszont ellenük 1966-67-ben több pert is indítottak. A nemzetiségi mozgalmak is felerősödtek, több, korábban elköltöztetett népcsoport a hazatéréséért küzdött. Mivel az említett reformok elbuktak, és még az új technológiákat sem alkalmazták széles körben, így az ország gazdasági teljesítmé-nye a 70-es évtized felé haladva romlott. A mezőgazdaság termésátlagai egyre rosz-szabbak lettek, a termelékenység az ipar terén is jóval az Amerikai Egyesült Államoké alatt maradt. Ugyanakkor kialakult a második gazdaság. A belső és blokkbéli prob-lémák miatt külpolitikai téren a megbékélés került előtérbe, ugyanakkor az 1962-es

[1090] Mihail Hellcr Alexander Nyekrics: *Orosz történelem IT.* 529-535. o.

kubai válság során a nagyhatalmak rádöbbentek arra, hogy egy esetleges atomháborúnak csak vesztesei lehetnek. A szovjet-kínai viszony romlása is a nyugatiakkal való enyhüléshez járult hozzá. 1963-ban az USA, a Szovjetunió cs Nagy-Britannia aláírta az atomcsendegyezményt, mely szerint csak földalatti nukleáris kísérleteket folytatnak majd. Ezzel kapcsolatban lényeges kiemelni, hogy 1961-ben a Szovjetunió az Északi-sarkon akkora atombombát robbantott fel, amely a második világháborúban ledobottak hatóerejének a többszöröse, 50 Mt volt.[1091] 1968-ban aláírták az amerikaiakkal az atomfegyverek korlátozásáról szóló megállapodást. Ugyanakkor a megegyezést az is motiválta, hogy nukleáris téren katonai erőegyensúly alakult ki erre az időszakra. 1969-ben kezdték meg a SALT-tárgyalásokat.[1092]

A magyar politika is a nemzetközi események hatásaihoz idomult. A forradalom utáni megtorlásokat követte 1960-ban a „kis”, majd 1963-ban a „nagy” amnesztia, amelyek során közel háromezren szabadultak. Utóbbi az amerikai-magyar titkos tárgyalásoknak volt köszönhető, 1962. október 20-án állapodtak meg abban, hogy az ENSZ-ben a „magyar kérdést” leveszik a napirendről, cserébe Magyarországon általános amnesztiát hirdetnek. Az említett esemény azonban nem jelentette minden szabadságharcos szabadulását és a megtorlás végét. 1960-tól 1963-ig jelentős személycserék cs strukturális átalakítások is zajlottak, 1959 és 1961 között fejezték be például a téeszesítést is, több vezető poszton személycserék történtek. A kádári politikát ebben az időszakban már hivatalosan az „Aki nincs ellenünk, az velünk van” szlogen jellemezte. 1961-ben az SZKP XXII. kongresszusán ismét elítélték Sztálin bűneit. Magyarországon 1962-ben az 1949 és 1953 között, a munkásmozgalomban részt vett személyek elleni pereket vizsgálták felül, 190 főt rehabilitáltak, elítélték a személyi kultuszt és az ilyen jellegű pereket. Rákosi mellett több személyt kizárlak a pátból, akik a koncepciós perekért voltak felelősek.[11”5] Mivel Kádár János is belügyminiszterként érintett volt e perek egy részének a kreálásban, így nem volt veszélytelen számára ez a „művelet”.[1094] Gazdasági téren ezt az időszakot a második ötéves terv (1961-1965) határozta meg, amelyben az ipar jelentős fejlődését tűzték ki célul. 1962-ben az MSZMP VII. kongresszusa a szovjet elvárásoknak megfelelően szintén a nyugati államok utolérésének az ábrándját tűzte ki célul, 1980-ig a nemzeti

,o»i pischcr Ferenc: *A megosztott világ...* 227-230; 242 o. Rohamtempóban fejlesztettek ki a szovjet atombombát: http://www.honvedelem.hu/cikk/22008, letöltés: 2016. október 30.

[11,92] E2 új fejezetet nyitott a világpolitikában, ugyanis 1964-töl, miután az amerikaiak beavatkoztak a vietnami konfliktusba, a két szuperhatalom között egyfajta el hidegülés volt megfigyelhető. (Mihail Hcllcr - Alexander Nyekrics: *Orosz történelem 11* 541-562. o.; Fischer Ferenc: *A megosztott világ...* 242. o.)

[1093] Izsák Lajos: *Pártok...* 250-254. o.; Gergely Jenő - Izsák Lajos: *A huszadik...* 410-418. o.

[1,194] Gyarmati György: *Kádár...* 115-147. o.

jövedelem megnégyszerezödésével, az ipari termelés ötszörösére történő emelésével számoltak. Az életszínvonal a 60-as években emelkedett, az országban a többi blokk-béli államhoz képest szabadabb szellemi légkör bontakozhatott ki. Az évtized közepére viszont már nyilvánvalóvá vált, hogy reformokat kell életbe léptetni, hiszen nőtt az ország adósságállománya, lassult a gazdasági növekedés. így 1964-től meg is kezdődött az új gazdasági mechanizmus kidolgozása, és az államosított mezőgazdaságot is korszerűsíteni tervezték. A kádári politikát mindebben 1964-ben Hruscsov megbuktatása és Leonyid Iljics Brezsnyev kinevezése zavarta meg. 1966 májusától 1967 decemberéig tartott a reform előkészítése, ennek során csak gazdasági változtatásokat terveztek, politikaiakat nem. Az év végén Fock Jenő lett a miniszterelnök Kállai Gyula helyett, Fehér Lajos miniszterelnök-helyettes, Nyers Rezső[1095] a KB gazdaságpolitikai titkára. Mindhárman a változtatások hívei voltak. Alsóbb szinteken is jelentős személycserék történtek. A reform azonban több jelentős problémát nem oldott meg, így például a bujtatott munkanélküliséget sem számolta fel. A mezőgazdaság mellett az iparban is elkezdett kialakulni a második gazdaság, erősödtek a kisvállalkozások. A reform 1968-ban vette kezdetét, jelentős „korlátozottsága” ellenére is évi 7%-os gazdasági növekedést hozott, nőtt a mezőgazdasági termelés és az életszínvonal is. 1972-töl kezdődött el egyfajta visszarendeződés. Mindezt a csehszlovákiai reformok eltiprása, az 1968-as szovjet beavatkozás is elősegítette. Brezsnyev 1968 novemberében a Pravdában közölt cikkében azt részletezte, hogy a szocializmus általános modelljétől való eltérés és a kapitalizmus ellenséges elemek általi restaurációja nem az adott ország belügye, hanem a szocialista országok közös ügye. Tehát miután a Szovjetunióban megtörtént a gazdasági visszarendeződés, ez más országok számára is „iránymutató” volt.[1096]

A politikatörténet mellett a hadtörténeti események is fontosak számunkra. Lényeges beszélni a Szovjetunió katonai elképzeléseiről a 60-as években, amit sok esetben a második világháborús tapasztalatok alakítottak. A karibi válságot követően a Szovjetunió erőltetett fegyverkezésbe kezdett. 1961-ben a két tömb közötti esetleg lokális, de inkább általános atomháborúval számoltak, mely során a VSZ erői

W95 Nyers Rezső (1923—) 1945-töl 1948-ig az SZDP-ben, Pesi megyében töltött be különböző vezető tisztségeket, 1949-1952 között az MDP KV munkatársa volt, majd 1952-1956 között a Belkereskedelmi Minisztériumban és a SZÖVOSZ-ban volt vezető pozícióban. 1956-ban élelmiszeripari miniszter, majd közellátási kormánybiztos. 1957-1960 között a SZÖVOSZ elnöke, 1960-tól 1962-ig pénzügyminiszter, 1966-1974 között PB tag. Részt vett az új gazdasági mechanizmus kidolgozásában, a Gazdaságirányítási Konzultatív Bizottságnak lett az elnöke, 1974-ben félreállították. 1988-1989 között ismét PB tag lett, 1989. június 24 - október 7. kö2öttaz MSZMP, majd 1989-1990 között az MSZP elnöke. *{MSZMP II* 418. o.)

k»í Izsák Lajos: *Pártok..* 254-256 o; Mihail TJellcr - Alexander Nyckrics: *Orosz történelem I* 495-531. o.; Fischer Ferenc: *A megosztott világ...* 254. o.

támadóháborút folytattak volna,[1097] [1098] Ennek során jelentős számú atomrakétát és harckocsit terveztek bevetni, így gyorsreagálású erők létrehozását szorgalmazták Magyarországon is.[lW8] Az atomcsapást követően kis osztagok bevetésével történt volna a győzelem kivívása, ennek megfelelően a Szovjetunióban a különböző fegyvernemeknél jelentős számú speciális, Szpecnaz alakulat működött.[1099] A szovjetek ugyanakkorjelentős NATO atomtámadással számoltak déli cs nyugati irányból, Törökország felől pedig egy Moszkva irányába induló támadással és azonnali lcrohanással. Úgy gondolták, hogy a NATO-nak 30 napra elegendő élelme van, 50 hadosztályt állandó harckészültségben tartanak, 52 pedig 10-30 napon belül bevethető. A felderítés fokozását lényegesnek tartották. A 60-as évek vége felé viszont inkább egy hagyományos fegyverzettel vívott konfliktussal számoltak. 1963-ban az USA 501 különböző típusú rakétát és 1573 bombázót tartott hadrendben, 1965-ben a NATO 50 ezer atomrobbanófejjel rendelkezett. Magyarország felé a következő „eszközök" bevetésével számoltak. Olaszországból: a Ghedi támaszpont felől 50 db F-84F vadászbombázóval és három rakétával, az NSZK-ból 12 Matador rakétával. A híradás azonnali megzavarásától is tartottak. A háború elején először az interkontinentális rakétákkal történő esapásmérést feltételeztek, majd a bombázók és a szárazföldi haderő bevetését. Az erőviszonyok a következők voltak: 1961-ben a VSZ EFE kötelékében 60 hadosztályt rendszeresítettek, ebből 24-et nyugaton. A NATO-nak több atomtöltete volt, de hajó és egyéb eszközök terén VSZ-fölénnyel számoltak. Magyarországon az 5. hadsereg feladata lett volna a támadás a Duna-vonal, Graz, Ljubljana és Észak-Olaszország irányába. A VSZ-államok a támadást atomcsapással, műszaki, vegyi alegységekkel megerősített speciális osztagok támadásával tervezték, majd ezt követően a főerők ék alakban vonultak volna előre, amelynek során légideszantokat is alkalmaznak. Az ellenség részéről olasz, francia, NSZK-s és esetleg osztrák erő bevetésével számoltak. Az időben történő mozgósítást és a riadókörletckbc kivonulást fontosnak tartották. Az elfoglalt területeken hasonlóképpen jártak volna el, mint például Magyarországon 1945-ben. Lényeges, hogy 1966-ban telepítettek hazánkba atomfegyvert.[1100]

A szovjet terveknek megfelelően a hadsereg modernizációja a forradalom utáni Magyarországon 1960-tól vette kezdetét, ettől az évtől szereztek be tömegével korszerű fegyvereket. Ebben az esztendőben váltotta Révész Gézát Czinege Lajos a hon-

[1097] 1 lorváth Miklós Kovács Vilmos: *Magyarország...* 48-50. o.; Fischer Ferenc: *A megosztott világ...* 244. o.

[1098] M. Szabó Miklós: *Adalékok...*70-100. o.

[1099] Horváth Mik lós - Kovács Vilmos: *Magyarország...* 48-50. o.; Szpecnaz - *A legnagyobb titokban* In. Regiment 2011/1. VII. cvf. 18-22. o.

1100 Horváth Miklós - Kovács Vilmos: *Magyarország...* 48-131. o.

védelmi miniszteri poszton. A II., majd 1966-tól a III. ötéves terv a haderő fejlesztését, korszerű fegyverekkel történő ellátását tartalmazta. 1967-ben készítettek egy számvetést a haderő fejlesztésével kapcsolatban, ennek során a honi légvédelem és a szárazföldi csapatok élveztek prioritást. A nemzeti jövedelem 4,5%-ában szabták meg a katonai kiadásokat 1968-ban is. 1970-ben az MN létszámát 97 000 katonára és 17 000 polgári állományú személyre növelték, összesen 134 300 fő volt a polgári védelem alakulataival együtt. A korszerűtlen technika lecserélése és az állomány életszínvonalának, életkörülményeinek javítása lett a cél.[1101] Az MN fejlődésében természetesen voltak ellentmondások, amelyek közül csupán egyet emelnénk ki. A jelentős szaktudást igénylő haditechnika elterjedése mellett nagy problémát okozott az, hogy a tisztek iskolázottsága nem volt megfelelő."[02]

A hadsereg mellett a BM állambiztonsági szervezeteit is átalakították a 60-as évek elején. 1963-ban aPNYF helyett létrehozták a III-as Főcsoportfőnökséget, közvetlen a miniszter alárendeltségében.[1103] Az új helyzetben a korábbiaknál részletesebben kezdték el kidolgozni a fegyveres szervezetek együttműködését. A Munkásőrség átalakítása 1963-ban vette kezdetéi, és 1968-ra fejeződött be. Ez legfőképpen nem a fegyverzet korszerűsítését jelentette, hanem inkább a parancsnoki és munkásőri állomány átrostálásáról és bizonyos kiváltságok eltörléséről szólt. Emellett még inkább összehangolták a társszervekkel való együttműködésüket. Egyvalamire azonban érdemes felhívni a figyelmet. Az átalakítás nem véletlenül 1963-ban vette kezdetet, hiszen erre az időszakra a rendszer 1960-tól kezdődő konszolidációja lezárult, és Kádár nem csak bel-, hanem külpolitikailag is nyeregben érezhette magát, felléphetett a neki nem tetsző balosokkal szemben. A Munkásőrség esetében a párthadsereg megbízhatósága is lényeges szempontnak számított, hiszen mégiscsak egy ekkor már közel 50 ezer fős testületről volt szó. A milícia háborús feladatainak a kidolgozása is összhangban volt az MN ekkori tevékenységével, illetve a szovjet elképzelésekkel.

5.1. 2. A Munkásőrség átalakítása 1963-ban

A Magyar Néphadseregnél végbemenő változások és a Munkásőrségnél meglévő mozgósitási problémák szükségessé tették a milícia felépítésének és összetételének a megváltoztatását. F.z először az 1963. január 22-i MSZMP PB ülésen vetődött fel. Ekkor az állománnyal kapcsolatban megkezdett felülvizsgálatokkal is foglalkoztak, de több olyan probléma rendezésének az igénye is felvetődött, amelyet csak a szeptember 24-i MSZMP PB ülésen sikerült megoldani. 1963 januárjában Kádár

[1W1] Germuska Pál: *A magyar középgépipar*... 395-400. o.
[1102] Szani Ferenc: *A Magyar Néphadsereg*... 37-44. o.
[1103] Bohár András: *A rendőrség* ... 363-390. *o.;* Szani Ferenc: *A Magyar Néphadsereg*... 23-50. o.

János a rendszer számára rovott múltú személyekkel kapcsolatban a következőket javasolta: *„Kellene egy átgondolt terv, hogy valamennyi idő alatt, nagyobb zaj és por nélkül ezeket az embereket kicseréljék és a fiatal korosztályból utánpótolják. Az utánpótlásnál rendes, több éve KISZ-tag, vagy egy-két éve párttag fiatalembereket kell figyelembe venni"* Velük kapcsolatban a pártaggá való nevelést is kiemelte. Ugyanakkor az otthoni fegyvertartás kérdését is felvetette. Erre korábban - a hivatalos álláspont szerint - az önvédelem miatt volt szükség. Mivel az előző két évben nem támadtak meg munkásőrt, és ebben az esztendőben 80 esetben fordult elő, hogy a testület valamely tagja indokolatlanul használta a fegyverét, javasolta bevonásuknak a megfontolását. Ahogy Kádár fogalmazott: *„Az összes bajok forrása, hogy berúgnak és fegyver van a zsebükben. ”* Az utánpótlás kérdését is felvetette, azt javasolta, hogy aki 3-4-5 évet szolgált, az adja át másnak a helyét. *„Ezt egyébként összekötném egy másik dologgal és a munkásőrséget (sic!) eredeti tendenciájához vinném vissza: munkások és parasztok legyenek a munkásőrség tagjai. Miért kell kroki-írónak és múzeumi kutatónak munkásőrnek lenni?"* Ezzel kapcsolatban nem akart azonnali határozatot kiadni, de a felveendők között ezeket a kategóriákat preferálta. Az állományba való felvétel módjáról és a fegyverek bevonásáról is tervek kidolgozását javasolta, ugyanakkor a testület fejlesztésének jelentőségét is hangsúlyozta.[1194] Végül az elfogadott határozat szerint az állomány átrostálásának végrehajtást 1963 márciusában kellett kezdeni - ezt az időpontot végül nem tudták tartani -, mivel ekkorra már lezajlottak a választások, és három-négy hónap alatt végre kellett hajtani. Ugyanakkor a személyi állomány utánpótlására és a szolgálaton kívüli fegyverviselésre javaslatokat kellett készíteni.[1105] A fentiek alapján kidolgozott tervek szerint 1963. szeptember 24-én a Politikai Bizottság határozatot hozott az átszervezéssel kapcsolatban. Megállapították, hogy mivel a szolgálati idő nem volt szabályozva, igy akadályokba ütközött a fiatalok beáramlása a testületbe. Nyilvánvaló, hogy nem csak a fiatalítás, hanem a balos, „szektás” ellenzék eltávolítása is a célok között szerepelhetett.[1106]

Láthattuk,[1107] hogy Papp Árpád kinevezése is a munkásőri állomány átrostálásának az első lépése volt. Ehhez kapcsolódott a vezetők lecserélése, majd, mint az

[1IM] Bárányos József: „A Munkásőrség felülvizsgálatának eddigi tapasztalatairól” A PB 1963. január 22-i ülése: http:."www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=7464&MT=l, letöltés: 2009. március 6.

1105 Uo.

[1,06] MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. 1. ő. e. A PB 1963. szeptember 24-i határozata a Munkásőrség szervezési, kiképzési és szolgálati rendszerének továbbfejlesztésére.

[1107] Érdemesnek tartom ezzel kapcsolatban idézni Papp Árpád országos parancsnoknak 1963. január 7-én egy MOP osztályvezetői értekezleten elhangzott szavait. *„A helytelen szemlélet ez nálunk főleg a szektáns (sic!) oldalról táplálkoznak. Még mindig akadnakQ akik a halosságoí valamilyen bocsánatos bűnnek tekintik. Több helytelen szemlélet adódik a szövetségi politika meg nem érté-*

ebből a határozatból is látszik, ezt az állomány lassú átválogatása követte 1963 után. Hogy nem csak fiatalításról volt szó, hanem tisztogatásról, az is alátámasztja, hogy 1963-ban a testület 60%-a szolgált öt-hat éve, tehát ennyi idő alatt a 40%-uk mindenféle beavatkozás nélkül is lecserélődött. Ugyanakkor a későbbiekben évente nagyjából tíz százalékukat bocsátották el, öt év alatt a felét! Tehát az amúgy is meglévő cserélődést csak részben befolyásolta döntően a 63-as PB határozat. Nyilván nem volt mindegy, hogy kiket szerelnek le a testületből! Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy többen szellemileg vagy fizikailag alkalmatlanok voltak a szolgálatra.[1108] A PB határozatban a testület decentralizált diszlokációját is hibának tartották, mivel ez a mozgósításnál vetett fel problémákat. Ehhez kapcsolódóan a tartalékos állomány kialakítása is fontossá vált a könnyített szolgálat helyett, mellesleg a kiképzést sem találták megfelelőnek. Ugyanakkor a „neveléssel” is gondok voltak, hiszen erősen jelen voltak a „demagóg szektás vélemények” a munkásőrök gondolkodásában. Több munkásőrnek más megbízatása is volt emellett. így a határozat vonatkozó része a következőket mondta ki. A szolgálati időt öt évben szabták meg, ezt követően tartalékba lehetett menni, vagy le lehetett szerelni. Az utóbbi esetben le kellett adni a pisztolyt, de a BM-től egyénileg lehetett fegyvert igényelni. Az átminősítést az öt-hat éve szolgálatot teljesítőknél kellett elkezdeni, mivel az ő arányuk a testület 60%-át tette ki. így 1964 végéig fokozatosan öt-hat ezer főt kellett leszerelni azok közül, akik könnyített szolgálatot teljesítettek, egészségügyi problémáik voltak, több „pártmegbízatásuk” volt, és akikre „M” esetén a munkahelyük igényt tartott.[1109] Ugyanakkor a későbbiekben létrehoztak egy tartalékállományt.[1110]

séből, a pártonkívüliek vezetői beosztásban való beállítása kérdései körül. Ennek a szemléletnek egy vállfája egyeseknél, (sic!) az aggályoskodás a fiatal pártonkívüli munkásőrökkel szemben." (MNL OL MOP M-KS-295-1 36, d, 7. 6, c. MOP osztályvezetői értekezlet, 1963. január 7.)

nos mml OL MOP M-KS-295-1 558. d. 1. ő. e. A PB 1963. szeptember 24-i határozata a Munkásőrség szervezési, kiképzési és szolgálati rendszerének továbbfejlesztésére.

>«>’ Uo.

ino Ezzel kapcsolatban inár 1962-ben is született egy elképzelés. Ez a 63-ban kialakitottól abban különbözött, hogy eszerint csak „Munkásőr” feliratú karszalagot kaptak volna, a behívás esetén öltöztek volna egyenruhába. Az éves kiképzésüket 30 órásra tervezték. A felső korhatár egyértelműen 60 év lett volna Ehhez hasonlóan több elgondolás is született, ami azt mutatja, hogy a 60-as évek elején ez a kérdés égetően fontossá vált. (MNL OL MOP M-KS-295-1 30. d. 5. ö. e. Tárcsái Mihály: „Javaslat a munkásőr tartalékállomány létesítésére, és az öreg /szolgálatra alkalmatlan/ munkásörök ügyének rendezésére” 1962. november 29.) Emellett azt is fontosnak tartom megemlíteni, hogy 1963 júliusától a leváltott vagy felmentett függetlenített parancsnokokat az áthelyezésükig vagy leszerelésükig tartalékba lehetett helyezni, ezek aránya a függetlenített állomány 5%-át nem haladhatta meg. (MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 3. ő. e. Papp Árpád: Utasítás a személyi tartalékba helyezés rendjéről, 1963. július 30.)

A függetlenített állományúakat viszont csak akkor kellett öt év után felmenteni, ha le akartak szerelni, vagy az illetékes pártbizottság nem tartott rájuk igényt. A határozat azt is kimondta, hogy „M” esetén a HM és a BM által igénybe veendők - akik a testület 15-20%-át jelentették - helyére ugyanennyi tartalékállományút kell képezni azok közül, akiket nem hívnak be katonának és egészségügyileg alkalmasak voltak, illetve nem voltak túl idősek. A tartalékok kiképzésére évente 2*4 órát kellett fordítani, őket külön tartalékos igazolvánnyal látták cl. Az új állományt minden év első hónapjában kellett felvenni, a második félévben alapkiképzésben - vagy ahogy nevezték: előképzésben - részesíteni havonta 2*4, összesen 48 órában. A következő esztendő első hónapjában osztották be az újoncokat az alegységekhez.[1111] Az átrostálás során arra is figyeltek, hogy az alegységeket lehetőség szerint a nagyobb ipari körzetekben dolgozók közül alakítsák ki, így terveztek csökkenteni az állomány szétszórtságát. Lehetőség szerint egy munkahelyen kellett egy alegységet megszervezni. Itt, a bázison tervezték a későbbiekben elhelyezni a fegyvereiket, ruháikat is. Évi 72 órában maximalizálták a munkásőrök igénybevételét, ebből 48 óra volt hétvégi továbbképzés vagy kiképzés és 24 óra szolgálat. Az igénybevétel korábban jóval több volt. Emellett a nevelőmunkát, a parancsnokok továbbképzését és egy új Működési szabályzat megalkotását is biztosítani kellett, a parancsnokok nem végezhettek más pártmunkát.[1"2]

A PB határozat szellemében az MFMPK 1964. augusztus 24-én kiadta 3325/1964. számú határozatát. Ezzel a HB 14/109/1958. számú határozata, a NET 1957/13. sz. törvényerejű rendelete és az MFMPK 3075/1957. sz. határozata hatályát vesztette,[1113] bár hivatkoztak rájuk a későbbiekben is. A PB után a HB ülésén foglalkoztak a további teendőkkel. Papp Árpád a következő javaslatot terjesztette be. A tartalékot hét-tíz ezer fő eléréséig javasolta kialakítani. A harckészültség és a tűzerő fokozását is feladatul szabta a PB, így a fegyverzet korszerűsítése és egységesítése is elsődleges szemponttá váll. Mivel erre nem volt pénz, így az új fegyverek rendszeresítéséig ki kellett cserélni a 44 M karabélyokat PPS géppisztolyokra, a géppuskák cs a golyószórók számát növelni kellett.[''”4] A hadseregtől akartak kérni fegyvereket, ennek során 620 db géppuskára, 1010 db golyószóróra, 20 500 db géppisztolyra, 2500 db

mi MNL OL MOP M-KS-295-1-558. d. 1. ö. e. A PB 1963. szeptember 24-i határozata a Munkásőrség szervezési, kiképzési és szolgálati rendszerének továbbfejlesztésére.

1112 Uo.

un MNL OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ő. e. Az MFMPK 3325/1964. sz. hat. a Munkásőrségről, 1964. augusztus 24.

ll!4 MNL OL HB XIX-A-98 86. d. Papp Árpád: Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz: „Javaslat a munkásőrség szerevési, kiképzési és szolgálati rendszerének továbbfejlesztésével kapcsolatos anyagi és pénzügyi szükségletek biztosítására”, 1963. november 20.

pisztolyra volt szükségük, és 13 650 db karabélyt adtak le az MN-nek.[1115] A tartalék, alkalmazása során, a behívott rendes állomány fegyverét használta volna. De az előképzősök és a tartalékok kiképzéshez plusz pisztolyok és géppisztolyok kellettek, így ezeket az MN készleleteiből pluszban megkapták. A BM rendőrségi tartalék ruházatával egyezőt akartak rendszeresíteni 1965-től, így a BM „M” készleteinek a forgatása megoldhatóvá vált. A raktárkapacitásokat a fegyverzet tárolásához fel kellett mérni. A járási és városi parancsnoki állományt három-három fővel tervezték emelni.[1116] A vita során Papp Árpád bejelentette, hogy ötezer főt akarnak leszerelni, mivel sok a beteg, és „M” esetén sok munkásőrt hívnak be a hadseregbe. Fock Jenő ismeretei szerint ennyien nem vállalták a leszerelést, így sokallta az ötezres létszámot. Kádár János a felvilágosító munkát javasolta, mivel sok olyan munkásőr volt szerinte, aki nem értelmezte megfelelően a PB határozatot. Az irányszámok merev értelmezését nem tartotta jónak, a fiatalok bevonásának fontosságát hangsúlyozta, de 1964-ben csak két-három ezer ío leszerelését javasolta. Szükségesnek tartotta, hogy a meghagyás kidolgozásáig az MN-hcz egy esetleges mozgósítás esetén ne vonuljon be minden érintett munkásőr, erről egyeztetést javasolt. A HB 6/154/1963. számon a beterjesztést végül a vitában elhangzott kiegészítésekkel elfogadta.[1117]

A PB és a HB határozatok kiadását követően a PTO és a területi parancsnokságok a teendőkről egyeztettek, illetve a PTO és a MOP vezetői ismertették a magasabb beosztású parancsnokokkal a határozatot. Novemberben a kerületi, járási, városi PTO vezetőknek közös tanácskozást tartottak.[11IS] Nem sokkal a PB döntését követően Papp Árpád rendelkezett a fegyverek bevonásával kapcsolatban. Ennek szükségességét a „társadalmi életben bekövetkezett pozitív változásokkal” és a rendkívüli események jelentős számával indokolta. A fegyvert ezt követően elvileg csak szolgálatban vagy kiképzésen lehetett viselni. Addig, amíg nem sikerült a megfelelő raktárakat biztosítani a pisztolyoknak, addig a munkásőröknél maradtak, de szabályszegés esetén a parancsnok köteles volt bevonni tőlük. A parancs végrehajtása egyébként elhúzódott.[1119] A PB határozatnak megfelelően az állománycseréről egy országos parancsnoki végrehajtási utasítást adott ki Papp Árpád november elején a munkásőr parancsnokok részére. A szükséges változtatásokat a következőképpen

11,5 MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 1. ő. c. Előterjesztés tervezet a Honvédelmi Bizottsághoz a PB 1963. szeptember 24-í határozata alapján, 1963. november 8.

ms MNL OL HB XJX-A-98 86. d. Papp Árpád: Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz: „Javaslat a munkásőrség szerevesí, kiképzési és szolgálati rendszerének továbbfejlesztésével kapcsolatos anyagi és pénzügyi szükségletek biztosítására”, 1963. november 20.

>'17 MNLOLHB XIX-A-98 9. d. 154. ülés A HB 6/154/1963. sz. hal.

1118 MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 1. ő. C. „Feljegyzés a PB 1963. szeptember 24-i határozata (sic!) végrehajtásának állásáról”, 1963. december 18.

MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 3. ö. e. Papp Árpád 00100. sz. parancsa, 1963. október 11.

vázolta. *„Olyan elvtársak is vannak, akik nem látják, nem értik megfelelően a mai munkásőri feladatokat, főleg azok értelmét, célját. Másoknak az évek során a munkásőri párt munkájukon kívül túlzottan megnőtt az egyéb társadalmi megterhelésük, ami sokszor a szükséges továbbtanulásuk, pihenésük, vagy már egészségük rovására is megy. ... Fejlődésünk során egyre több azoknak a fiatal pártonkívüli munkásoknak, parasztoknak a száma, akik alkalmassá váltak a munkásőri feladatokra. ... Azonban az eddig fennálló szervezeti zártság csak nagyon kis mértékben tette ezt lehetővé."* Ugyanakkor a Munkásőrségnek egy újfajta szerepet is szántak. *„A határozat lehetővé teszi, hogy a munkások, parasztok és egyéb dolgozók legjobbjai közül minél többen keresztül menjenek azon a nevelő iskolán, amit a munkásőri kiképzés és szolgálat jelent. Az egészséges cserélődés szélesíti is a politikailag szilárd, a fegyverforgatáshoz is jól értő dolgozók számát, akikre pártunk, népünk bármikor számíthat.* "”[20] Tehát a rendszerhű emberek militarizálása is céllá vált ezt követően. Ugyanakkor a későbbiekben kialakult az a gyakorlat, hogy többen a Munkásőrségbe való felvétel után válhattak MSZMP-taggá. Tehát ez egyfajta próbatételnek is számított. Fontos kiemelni, hogy az MSZMP a 80-as évekig nem a korábbi MDP-szerű tömegpárt volt, ahová bárkit felvettek. Kádár ezt a célt már 1957. május 1-i beszédében"[2'] is megfogalmazta. Lényeges megemlíteni a 63-as „reformmal” kapcsolatban, hogy a Munkásőrségbe jelentkezők száma végessé vált a 60-as évek elején, amit a korábbi statisztikákból is láthattuk. Nem sikerült elérniük a kitűzött 45 ezres létszámot,"[22] ugyanakkor az „M” feladatok miatt szükség volt a tartalékállomány létrehozására. De ez nyilván nem sikerült volna, ha valamiképpen nem motiválják az embereket. Ez a motiváció pedig az MSZMP-be történő bejutás, és ezáltal a karrierépítés lehetősége volt! Emellett pedig egyfajta nevelőiskolának is szánták a testületet. A könnyített szolgálatot 1964 végétől megszüntették, ezt az állományt a ténylegesben vagy a tartalékban kellett elhelyezni. 1964 végére Papp Árpád hatezer főben szabta meg a leszereíendők vagy tartalékba helyezendők számát. 1963. december 10-éig a MOP-nak meg kellett küldenie a számukat lebontva a területi parancsnokságoknak, amelyeknek 1964. január 31-éig, későbbiekben február 28-ájg kellett egységekre lebontva meghatározni a leszereíendők végleges számát. Az első lépcsőben a könnyített állomány tagjai közül a betegeket, a másodikban az aktív, de egészségügyileg nem megfelelőket, a harmadikban a nagy leterheltségűeket, a negyedikben pedig az „M” esetén a munkahelyen igénybe veendőket kellett a pártszervnek felter-

1120 MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 3. ő. e.; 559. d. 2. ő. e. A Munkásőrség országos parancsnokának a végrehajtási utasítása a PB 1963. szeptember 24-i határozatával kapcsolatban, 1963. november 4.

1121 Ebben az MSZMP-röl mint egy belső, cs a szakszervezetekről stb. mint egyfajta külső körről beszélt. (Népszabadság, Rendkívüli kiadás, 1957. május 1.)

i’22 MNL OL MOP M-KS-295-1 25. d. 6. ő. e. Statisztikák.

jeszteni 1964. október 31-éig. A leszerelendő munkásőrökkel előzetesen személyes beszélgetést kellett folytatni, a leszerelést ünnepélyes keretek között kellett lebonyolítani, ennek során oklevelet adtak át nekik. A könnyített szolgálatot 1964. november 31-éig kellett megszüntetni. A tartalékba helyezetteket új igazolvánnyal látták el. A pisztolyt a tartalékosoknak is le kellett adniuk, ők külön engedéllyel a BM-től kérhettek új fegyvert. A tartalékosok maximális számát 1963. december 1-jéig tervezték kialakítani. A tartalékállomány felét 1964 végéig kellett felvenni. A tartalékba felvehendőket is az illetékes pártszerv hagyta jóvá, éves kiképzésüket a tényleges állományéval együtt hajtották végre, ruháikat külön, névre szólóan kellett tárolni, számukra 1964 végéig biztosította a MOP a fegyverzetet.[1'23]

Az újoncok felvételét is részletesen megszabták, személyükre a párt és a K.ISZ-szervek tehettek javaslatot. Ennek során az egészségügyi alkalmasságot is nézni kellett, a sorkatonai szolgálatot betöltött személyt - vagy aki ennek a határidején túl volt, és ezért nem hívták be - lehetett felvenni a milíciába. Nők is felvételt nyerhettek. A városokban a nagyüzem, vidéken a tsz volt az, ahonnan a felvételt előírták, ezzel a decentralizáltságot igyekezetek csökkenteni. A „felvéteIiztetésnél” a társadalmi parancsnokoknak és a törzseknek is segíteniük kellett. A felvetteket előképzésben kellett részesíteni, akik ennek során csak a gyakorlaton kaptak fegyvert és egyenruhát, őrségben, ügyeletben nem vehettek részt. A kiképzés végén, a záró foglalkozáson, ünnepélyes keretek között tettek esküt és kaptak egyenruhát, igazolványt, valamint fegyvert.[1'24]

Az egységek kialakításával kapcsolatban hangsúlyozták, nem indokolt az a szemlélet, hogy minden munkahelyen és településen legyen milicista. A bázisüzemek kialakítását fokozatosan tartották lehetségesnek, ezeknek kezdeti kijelölésénél a következő szempontok kellett hogy domináljanak. *„(A) Bázishelyeket a harckészültségi követelmények, valamint a belügyminiszternek és a Munkásőrség országos parancsnokának közös parancsaiban megjelölt feladatok alapján jelöljék ki. E javaslatokat a pártbizottságok illetékes titkáraival hagyassák jóvá. ”* A fegyverek és egyéb anyagok bázishelyeken történő tárolását csak a nagyobb üzemekben tartották célszerűnek,"[25] ahol legalább szakaszerejű egység volt. Itt a rendőrséggel és az iparörséggel

1123 MNL OL MOP M-KS-295-1 35, d. 3. ő. e.; 559. d. 2. ö. e. A Munkásőrség országos parancsnokának a végrehajtási utasítása a PB 1963. szeptember 24-i határozatával kapcsolatban, 1963. november 4.; MNL OLMOP M-KS-295-1 37. d. 10. ő. c. „Végrehajtási utasítás a Politikai Bizottság 1963. szeptember 24-i határozatával kapcsolatban”. A Parancsnoki tanács értekezlete, MOP, 1963. október 21.

1124 MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 3. ő, e., 559. d. 2. ö. e. A Munkásőrség országos parancsnokának a végrehajtási utasítása a PB 1963. szeptember 24-i határozatával kapcsolatban, 1963. november 4.

1125 A megyei parancsnok elrendelhette, hogy indokolt esetben a tégy vert a munkásőrök maguknál tarthatták. (A PB 1963. szeptember 24-i határozata a Munkásőrséggel kapcsolatban, http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGcncrator,jsp?ADT_ID=9264&MT= 1, letöltés: 2009. március 14.

együttműködve tervezték ezt megoldani. A készenléti alegységek és a karhatalmi feladatokra kijelölt egységek felszerelését mindenképpen így kellett raktározni. A bázisokon a fegyvereket 1965 végéig kellett összevonni. A megyék 1963. december 31-éig kapták meg az új állomány táblák kialakításának elveit, ezeket a MOP év végéig hagyta jóvá. A kiképzés a PB elveinek megfelelően történt, a tartalék továbbképzését a MOP 1965-rc tervezte, az egységeknek a kiképzési és szolgálati terveiket önállóan kellett kialakítaniuk az illetékes pártbizottsággal együtt. A kiképzési feladatoknak a gyakorlathoz igazodónak kellett lenniük, ennek során a társszervekkel történő megfelelő együttműködést is gyakorolták.'[126]

Lényeges megemlíteni, hogy nem volt könnyű a munkásőri állomány torkán lenyomni a határozatot, hiszen több ponton is sértette az érdekeiket. Tisztában voltak azzal, hogy a létszámcsere gyakorlatilag a balos elemektől való megtisztítást jelenti. Ugyanakkor a pisztolyok bevonása sem tetszett a párthadsereg jelentős részének."[27] A parancsnokok egyébként helyesléssel fogadták, hogy a HB ülésén az öt-hat helyett csak két-három ezer fő leszereléséről döntöttek. Az értékelés szerint a különböző szintű pártbizottságok megfelelőképpen tárgyalták meg a leszereléssel kapcsolatos teendőket.[1128] A munkásőri állomány körében sokkal nehezebb volt a MOP és a párt-

[1,26] Az „ideológiai neveléssel” kapcsolatban is tartalmazott a parancsnoki végrehajtási utasítás teendőket. *„A Politikai iiizottság határozata alapján a Munkásőrség erkölcsi-politikai egységének a biztosítása, a munkásörök nevelése alapvetően a pártszervek feladata. A határozat azonban világosan kimondja, hogy a jövőben a parancsnokok munkájában az eddigieknéljobban kell érvényesülnie a nevelő tevékenységnek. ... A munkásőr parancsnok párimegbízatást teljesít, és beosztottjainak nem csak parancsnoka, hanem nevelője is. ”* így a más jellegű párttevékenységek végzése alól tel kellett menteni a munkásör parancsnokokat. (MNL OL MOP M-KS-295-1 35. cl. 3, ö. e.; 559. d. 2. ő. e., A Munkásőrség országos parancsnokának a végrehajtási utasítása a PB 1963. szeptember 24-i határozatával kapcsolatban 1963. november 4.; MNL OL MOP M-KS-295-1 37. d. 10. ő. e. „Végrehajtási utasítás a politikai Bizottság 1963. szeptember 24-i határozatával kapcsolatban”. A Parancsnoki tanács értekezlete, MOP, 1963. október 21.)

iitt A parancsnoki kar magatartásában a következő problémákat látta a MOP: *„A határozat politikai célkitűzésének a megértése kezdetben még a megyei parancsnokoknál is gondot okozott. Elsősorban a praktikus, gyakorlati kérdések ragadták megfigyelmüket és érdeklődésük is ezekre irányult. Politikai célját, értelmét, de még a helyes végrehajtás módját is nehezebben értették meg. Ma már a megyei parancsnokok helyesen értelmezik a határozatot. A járási parancsnokok egy részénél azonban még jelenleg is van bizonyos értetlenség Az egyes parancsnokoknál különösen abban mutatkozik meg, hogy a határozat központi kérdésének például a leszerelést és az önvédelmi pisztolyok központi tárolását tartják. Különösen mechanikusan értelmezik egyes helyeken ma is idős-korú, többnyire 5-6 éve szolgálatot teljesítő munkásőrök leszerelését. Ezt azonnal végrehajtandó feladatként fogták fel. Mivel a munkásőrök egy részének torzítva, minden magyarázat nélkül tudomására jutott a határozat, ők is főleg e két kérdésben fejtették ki aggodalmukat. ”* (MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 1. ő. e. „Feljegyzés a PB 1963. szeptember 24-i határozata (sic!) végrehajtásának állásáról”)

1128 Uo.

szervek részéről a határozat tálalása, mint a parancsnokoknál,[1129] Sokaknak egyébként az volt a véleményük, hogy inkább a rendkívüli események okozóit kellett volna kizárni, mint a fegyvereket bevonni. Az értékelés szerint ezek a „hibás nézetek” azoknál jelentkeztek, akik csak felületesen ismerték a határozatot. így ennek a „magyarázását”, vagy helyesebb talán úgy fogalmazni, hogy a „fejekbe verését”, a pártszervek tovább folytatták. Tisztában voltak az állomány egy részének a makacsságával, így a következőre készültek fel. *„Azonban nem lehet befejezettnek tekinteni a határozat politikai magyarázását, és azzal mind a pártszerveknek, mind a munkásőrség (sic!) parancsnokságainak, hosszú ideig foglalkozniuk kell. ’’* A MOP a határozattal kapcsolatos saját munkáját megfelelőnek értékelte, hiszen ekkor már az ötéves kiképzési tervben”[3'1] is szabályozták a teendőket, és a Működési szabályzat átírása

[1129] *„-Elhangzott olyan vélemény, hogy a határozat célja nem más, mint a munkáxőrxég (sic!) megtisztítása a szektás emberektől; -Azért kell a munkásőrségből (sic!) leszerelni, mert már nincs szükség a munkásőrségre (sic!); -Mások ugyanezt a gondolatot úgy fejezték ki, hogy a leszerelletés és a pisztolyok bevonása azaz központi helyen való tárolása, a munkásosztály lefegyverzését jelenti; -Itt-oll szinte jelszóként hangzik el a munkásőrök között, hogy »fegyvert vissza nem adunkle... -Az új munkásőrök nagyobb számú felvétele — egyesek szerint - a munkásőrség (sic!) felhígulását és a párt befolyásának csökkenését fogja eredményezni."* f Uo.)

[1,30] 1963 szeptemberétől a kiképzést az elmaradások ledolgozása határozta meg, mellesleg a társszervekkel való együttműködés gyakorlása is szerepelt a programban. A mozgó fegyveres csoportok útvonalának a biztosítására 6, a közrendvédelmi és határőrizeti szolgálatra 8, a légoltalmi ismeretekre 3, az egészségügyi ismeretekre 4 órát különítettek el a kiképzési tematikában. A parancsnoki és a törzsállománynak tartott kiképzések között az objektumvédelem, az litbiztosítás, a közrendvédelem és a határőrizet szerepelt. Az alegységparancsnokoknak és az alsóbb törzseknek is külön kiképzést tartottak, ami az előzőhöz volt hasonló, csak ők az objektumvédelem helyett ügyeleti cs őrszolgálati kiképzést kaptak. 1964-től ötéves kiképzési időszakot vezettek be, amit öt ciklusra tagoltak. Az első évben karhatalmi harcászatot és szolgálati csoportokban való működést kellett oktatni. Ezt a későbbiekben részletesen meghatározták. Lőgyakorlat, harcszerü lögyakorlat, éles kezigránátdobás, objektumőrzés és -védelem, objektumelfoglalás is szerepelt a programban. A határmenti megyéknél zárást (terület lezárása), kutatást, mélységi és határmenti járőrözést, közúti és vasúti ellenőrzést is gyakorolni kellett. A közrendvédelmi szolgálattal kapcsolatban őrzést, járőrözést, közlekedés-rendészetet, ifjúságvédelmet, társadalmi tulajdon védelmét kellett oktatni. A légoltalmi ismeretek elsajátítása is előtérbe került, ezen belül az atomfegyver hatásait és az ellene való védekezést kellett megismertetni az állománnyal. Az egészségügyi tananyag az elsősegélynyújtást és a sebesültek elszállítását tartalmazta. A második ciklusban bekerítést kellett századerejű alegységgel gyakorolni, cs a rendezvények biztosítását, a harmadik esztendőben a figyelőőrsök telepítését, működését, a nagyvárosi egységeknél pedig a légoltalommal való együttműködést kötelékben. A negyedik év tananyaga az objektumok őrzése, elfoglalása, védelme részekből állt. Az utolsó évben az útvonal-biztosítást cs a találkozóharc alapelemeit kellett elsajátítani. Az említett PB határozat alapján tartalékot is kellett képeznie a testületnek. Az ő kiképzésük lényege az volt, hogy az ismereteiket olyan szinten tartsák, hogy adott esetben alkalmazni lehessen őket, így karhatalmi- és lőgyakorlatokat végeztettek velük. Ezek alapján a területi szerveknek az egységparancsnokokkal kellett elkészíttetni az 1964. évi kiképzési tervet, amihez segítséget is kellett nyújtaniuk. Ennek során a helyi viszonyokat, a személyi állomány felkészültségét, harckészültscgi és

is folyamatban volt.[1131] Budapesten a határozattal kapcsolatban attól tartottak, hogy sokan le akarnak majd szerelni, így el akarták kezdeni a testület népszerűsítését,[1132]

Azt, hogy az átszervezés mennyire fontos lehetett a pártvezetésnek, mutatja az is, hogy a 60-as évek közepén az MSZMP különböző vezető szervei rengeteget foglalkoztak a testülettel. 1964. május 13-án a PB értékelte a milíciát. Továbbra is gondot okozott, hogy az állomány jelentős része nem értett egyet a döntéssel. Több helyen meggyőzéssel próbáltak javítani a helyzeten, volt, ahol felelősségre is vontak munkásőröket. A felvétel rendben haladt, volt, ahol többen jelentkeztek, mint amennyire szükség lett volna. Nem mindenütt sikerült a meghatározott arányt kialakítani, máshol nem voltak eléggé „éberek”, ami azt jelentette, hogy olyanokat is felvettek, akik nem oda valók voltak.[1133]

A MOP 1964 májusára az ötéves, az 1964-es kiképzési tervet, valamint az előképzés tematikáját is elkészítette. Kialakították az új állománytábIákat, kijelölték a házi shelyeket. Az engedélyezett összlétszámon belül így kisebb átcsoportosításokat terveztek. Két-három ezer fő helyett öt-hat ezret kellett végül felvenni, mert háromezer fős létszámhiány mutatkozott. Új Működési és szervezeti, cs új Szolgálati szabályzaton dolgoztak, sőt, külön dicsé rétin és fegyelmin is. A belügyin in iszter-helyet-

cgyüttmüködési feladatait kellett figyelembe venni. Az egysegek és alegységek kiképzését a számukra kijelölt feladatok figyelembe vételével kellett megszervezni. Az egységek tervei alapján a területi szerveknek is el kellett készíteniük a sajátjukat, amit a MÜP-ra kellett felterjeszteni 1963. december 20-áig. Az előképzés során az újonnan belépő munkásőröknek a következő ismereteket kellett megtanulniuk: fegyver-anyagismeret, a különböző fegyverek megtöltése, célzás, irányzás, a billentyű elhúzása, fegyvertámasztás, ballisztikai ismeretek. Ezt követően a lőgyakorlat, majd a karhatalmi kiképzés következhetett. Utóbbi során az ellenség felderítő módjait, a csapda-lcshcly állítását, járőrözést, a figyelöőrszem és a figyelőőrs feladatait, EÁP, azaz ellenőrző-átengedő pont megszervezését, blokkírozást, kutatást, üldözést, bekerítést, elemi csapások elhárításával kapcsolatos teendőket kellett megtanulniuk. A rendezvények biztosítása, az út, vasút biztosítása, objektumok őrzése, a légideszant és a diverziós csapatok elleni harc, ügyeleti- és őrszolgálat ellátása, egészségügyi ismeretek is a tananyag fontos részét képezték. (MM OL MOP M-KS-295-1 35. d. 3. ő. e. Kiképzési intézkedés, 1963. szeptember 1 - december 31., MNLOL MOP M-KS-295-1 37. d. 10. ő. c. Tervezet a kiképzési intézkedésekre, 1963. október 1.; MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 2. ő. e. Ármán Aurél: Az előképzés tematikája, 1964. március 12.)

i'3' MNLOL MOP M-KS-295-1 35. d. 1. ő. e. „Feljegyzés a PB 1963. szeptember 24-i határozata (sic!) végrehajtásának állásáról”

na MNL OL MOP M-KS-295-1 36. d. 5. ő. e. Ruzsbatzky László budapesti parancsnok: „Jelentés a PB 1963. szeptember 24-i ülésén hozott a munkásőrség (sic!) szervezési, kiképzési cs szolgálati rendszerének továbbfejlesztésére vonatkozó - határozata budapesti zászlóalj gyűléseken (sic!) történő ismertetéséről”, 1963. december 23.

1,53 Pullai Árpád: „Jelentés a PB 1963. szeptember 24-i, a munkásőrség szervezési, kiképzési és szolgálati rendszerének továbbfejlesztésére hozott határozata végrehajtásának eddigi tapasztalatairól”, 1964. április 10. A PB 1964. május 13-i ülése: http://www.digitarcliiv.hu/faccs/framcContcnt GeneralOT.jsp?ADT_ID=10647&MT=l, letöltés: 2009. április Í2.

tes és az országos parancsnok az együttműködéssé! kapcsolatban új parancsot adott ki.[1134] Az öt-hat ezer fősre tervezett létszámcsere nem mindenhol az MSZMP óhaja szerint alakult, több helyütt problémák adódtak, így például a biharkeresztesi járásban az egész állományt le akarták cserélni, mivel mindegyikük már több mint öt évet szolgált a testületben."[35] A leszerelőket ünnepélyesen búcsúztatták. Egyébként az MSZMP PB arról is határozatot hozott, hogy ennek során emléklappal és emlékéremmel kell ellátni őket, amit Farkas Aladár Kossuth-díjas művész tervezett.[1136]

Az 1963-as PB határozat végrehajtása a későbbiekben az elvárásoknak megfelelően haladt, ugyanis 1965-re a javarészt 7-8 éve szolgáló és az idős munkásőröket szerelték le vagy helyezték tartalékba. Az újak felvételénél a nagyobb vállalatokra támaszkodtak, az ottani pártszervek taggyűlésein, a munkavállalók közül vették fel a leendő munkásőröket, akiknek a státuszát a területi vb-k hagyták jóvá, így az egységek szétszórtságát sikerült csökkenteniük. 1964-ben végül 7109 munkásőr jelentkezett, 46,2%-uk volt csak párttag, így a testületben a pártonkívüliek aránya összességében 15%-ra nőtt. Az újakat foglalkozás szerint is számon tartották, 81,4%-uk vett közvetlenül részt a termelésben, 68,3%-uk ipari, 13,1%-uk mezőgazdasági munkás vagy tsz tag, 89,9%-uk 40 évesnél fiatalabb volt, és a 77%-uk teljesített korábban katonai szolgálatot. A felvételt követően egy „átvilágításon” is keresztülmentek ajelöltek, 1964-ben 3,3%-uk nem kapott erkölcsi bizonyítványt, így őket elutasították.[1137] Voltak olyan területi parancsnokságok is, ahol nem tudták biztosítani a megfelelő létszámot, például a fővárosban összesen 570 fö hiányzott. Országosan 300-an vonták vissza a későbbiekben a jelentkezésüket. Az újak 95,4%-a végezte el 1964 végére az előképzést, 2055-cn szereltek le a rendes munkásőri állományból, és 1600 fő lett tartalék az első évben. Az MSZMP Titkárságának határozata alapján 1965-re is külön megszabták a felveendő munkásőrök összetételét: több mint a felének kellett párttagnak lennie, és a többségüknek a „termelőmunkában” dolgoznia. KISZ tagokat is felvettek. Mellesleg a katonai szolgálat meglétét is fontosnak tartották?[138]

1134 Uo.

ms MNL OL MOP M-K.S-295-1 558. d. 1. ő. e. Pullai Árpád: A PTO jelentése a PB-nck a Munkásőrség kiképzési, szervezési és szolgálati rendszeréről a PB 1963. szeptember 24-í határozatával kapcsolatban (másolat)

1136 Papp Árpád - Pullai Árpád: „Javaslat a leszerelő és tartalékállományba kerülő munka söröknek Emlékérem és Emléklap adományozására.” A PTO javaslata, 1964. szeptember 23. A PB 1964. október 21-i ülése: http://www.digitarchív. hu/faces/fraracContcutGcnerator.jsp?ADT_ID=7780&MT=1, letöltés: 2011. február 8.

1137 MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. l.ő. c. „A Titkárság 1965. január 26-i ülésének határozata az 1963. szeptember 24-i PB határozat végrehajtásáról az 1965-ben leszerelésre, tartalékba kerülő munkásőrök létszáma”, 1965. január 26.

“38 Uo.

A felvétel során az ideális pártonkívülit a következőképpen képzelték el. *„Olyan pártonkívüliek legyenek, akik az átlag állampolgárnál már többet tettek a szocializmusért, s akik jelentkezésükkel is éppen azt juttatják kifejezésre, hogy többet is akarnak tenni. Továbbra is biztosítani kell, hogy többségében közvetlenül a termelőmunkában résztvevő és katonaviselt dolgozókat vegyenek fel a pártszervek a munkásőrségbe (sic!).”* A bázísüzemekből történő válogatást is fontosnak tartották. Ennek alapján a munkásör parancsnokoknak ki is adták az utasítást. így az előképzés rendszerének a megtartását hangsúlyozták, ugyanakkor a kiképzés munkaidőn kívüli lebonyolítását, az adott egység profiljának megfelelő differenciált foglalkozások végzését. Mivel a pisztolyok tárolásának kialakítására szánt pénzügyi keret kevés volt, ezért a helyi gazdasági vezetők segítségét kellett kérni a probléma megoldásához. Ezt év végéig meg kellett oldani úgy, hogy külön fémkazettákban elzárva tárolják őket, és a kulcs a munkásőrnél legyen.[1'39]

1966. január 4-én a PB ismét foglalkozott a Munkásőrséggel, és értékelte az 1965-ös munkát. A jelentést Papp Árpád és Pullai Árpád készítette. A korábbi határozatok értékelésük szerint a testület továbbfejlesztését eredményezték. Úgy ítélték meg, hogy az alapvető politikai kérdésekben egység alakult ki. Összesen nyolcezer regi munkásör szerelt le két év alatt, és 14 ezret vettek fel. Az újak 51%-a párttag, 70%-a fizikai munkás, 10%-a tsz-tag volt. Egyre több helyen sikerült a bázisokat megszervezni, így a decentralizáltság csökkent, a létszámhiányt is megoldották. Az ötéves kiképzési tematika lehetővé tette az egységek összeszoktatását. A közrcndvcdclcmben és a határőrizetben is feladatokat vállaltak, így népszerűbbek lettek a lakosság körében is. A parancsnokok többségének a felkészültsége megfelelt a szakmai követelményeknek. A jelentés írói szerint a nemzetközi helyzetmegítélésélésével kapcsolatban ugyanazok a téves nézetek jelentek meg, mint a párton belül, ami itt a pisztolytárolásnál csúcsosodott ki. így néhány embernek pártfegyelmit kellett adni, illetve ki kellett zárni a testületből. E viták miatt elhúzódott a központi tárolás kialakítása. Ezzel kapcsolatban két álláspont alakult ki a testületben:

„a./ a jelenlegi kiélezett nemzetközi helyzet és a belső ellenség aktivizálódása miatt nem helyes szorgalmazni a pisztolyok központosítását;

b./a pisztolyok központosított tárolását - mivel a politikai meggyőzés már két éve folyik -paranccsal már mindenütt végre kellett volna hajtani.”

Ezt 1966-ra csak 50%-ban tudták megoldani! A kiképzéssel kapcsolatban a társadalmi- parancsnoki állományt nem tartották eléggé felkészültnek. Az is problémát

ins MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d. 1. ő. c. Papp Árpád: „Parancsnokságok feladatai 1965-ben”, 1965. február 19.

jelentett, hogy az „országvédelmi feladatokat” még nem dolgozták ki teljesen.[1140] A felvételi munkát kampányjellegűnek vélték, de nem a mennyiséggel, hanem a megfelelő összetétel biztosításával voltak problémáik, A felveendők körében nehezen tudták kialakítani, hogy a pártagok aránya 50%-nál több legyen, valószínűleg azért, mivel őket nehezebben lehetett motiválni. Az előző két évben a gazdasági vezetők zöme leszerelt, ami a többiek körében visszatetszést váltott ki. Az ötéves szolgálati idővel kapcsolatban megemlítettek, hogy ez sokaknak nem tetszett, mivel aki öt éve szolgált és le akart szerelni, az többletteherként értékelte, ha maradnia kellett, mások pedig egyáltalán nein akartak távozni a testülettől. Ugyanakkor a ruházat központi tárolását csak a nagyobb ipari üzemekben tartották célszerűnek, a kis helyeken nem volt gazdaságos. Azt is hangsúlyozták, hogy a rendőrség túl sokszor veszi igénybe a munkásöröket.[1141] Határozati javaslatnak a következőket akarták elfogadni: 1966. április végéig a központi tárolást végre kell hajtani a technikai feltételek biztosításával, és a közrendvédelmi, határőrizeti feladatok figyelembevételével. A kiképzés területén a harcászati témák oktatásán legyen a hangsúly, az indokolatlan igénybevételt meg kellett szüntetni. A társadalmi parancsnokokat jobban tél kellett készíteni, és a pártbizottságoknak a más jellegű igénybevételüket csökkenteni, a MOP-nak koordinálnia a társszervekkel a meghagyást, és ez alapján tartalékállományt kialakítani. Az éves cserét 10-15%-ban szabták meg. A jövőben nem az újak, hanem az összlétszám arányában határozták meg a párttagokét, amit 70-75%-ban limitáltak. A pártonkívüli eket a KISZ-ben, a szakszervezetekben és más tömegszervezetekben aktívan dolgozókból kellett kiválogatni. A korábbiakkal ellentétben arról is gondoskodtak a pártszerveknek, hogy az üzemi cs más vezetők is jelentkezzenek. Nyilván a feszültségek oldása miatt is javasolták, hogy amennyiben valaki kéri, az Öt év után is maradhasson a testületben. Ugyanakkor javasolták, hogy a korábbi párthatározatok helyett egyet készítsenek. A MOP-nak cs a PTO-nak évente ki kellett dolgoznia a tennivalókat, és a KB illetékes Litkárával jóváhagyatni.[1142] Végül a következő határozat született: *„A Politikai Bizottság a jelentést tudomásul veszi. A javaslatokat azzal a módosítással fogadja el, hogy a szolgálati pisztolyok központosított tárolásáról szóló határozatot szükséges politikai, technikai feltételek biztosításával, a harckészültségi, határőrizeti és közrendi (síel) feladatok figyelembe vételével legkésőbb 1966. június végéig ■ a meghirdetéstől számított 15 napon belül - végre kell hajtani.*

IIJI) Papp Árpád - Pullai Árpád: „Jelentés a Politikai Bizottság 1963. szeptember 24-i, és a Titkárság 1965. január 26-i, a Munkásőrségre vonatkozó határozatai végrehajtásáról és a további feladatokról. A PB 1966. január 4. ülése. http://www.digilarchiv.hu/faces/irameContentGenerator.jsp7ADT_TD=10726&MT-1, letöltés: 2009. április 16.

Uo.

"« Uo.

Ügy dönt, hogy a Munkásőrséggel kapcsolatban eddig megjelent párthatározatok alapelveit egy határozatban vonja össze - a beterjesztett határozati javaslatnak megfelelően ~ azzal, hogy a jövőben ez képezze a testület pártirányitásának és ellenőrzésének az alapját.

Ezzel egyidejűleg

a PB 1957. november 26-i,

a Titkárság 1959. január 16-i,

a PB 1959. október 27-i,

a PB 1963. január 22-i,

a PB 1963. szeptember 24-i, és a

Titkárság 1965. január 26-i határozatát hatályon kívül helyezi.[143]

A Munkásőrség átrostálása, a bázisok kialakítása és a fegyverek központosítása a fentiek szellemében folytatódott. Látható, hogy a PB tagjai közül többen nem támogatták a fegyverek bevonását. A határozatot követően a PB már nem követte ennyire nyomon a testületet. 1966-ban 6583 új munkásőrt vettek fel, ebből 6502 fő kezdte meg az előképzést. Az újak összetétele a következőképpen alakult. 54,2%-uk párt-, 24,4%-uk KISZ-tag volt. A foglalkozásukat tekintve 78,2%-uk volt munkás vagy tsz tag. A nyolc általánossal és szakmunkás iskolával rendelkezők aránya 3,4%-kal csökkent, míg a felsőfokú végzettségűeké 4,2%-kal nőtt. Az újak 61,6%-a volt 30 évesnél fiatalabb, 12,8%-a 18-22 év közötti - ez utóbbit soknak tartották. Több helyen a felvételeket későn és kampányszerűen szervezték, a fővárosban ebben az évben 50%-os túljelentkezés volt. 391 büntetett előéletű személy akart belépni, ebből „államcllcnes tevékenységért" 82 fő volt korábban büntetve. Ennek az okát abban látták, hogy sokan közülük új helyre költöztek, ahol nem ismerték múltjukat.[1144] A sikeres arányok kialakítását a következőknek tulajdonították. *„A Politikai Bizottság Munkásőrségről hozott határozatában foglalt elvek helyesen realizálódtak mind a tervezésben, mind a végrehajtásban. Növelte a helyi kezdeményezést, aktivitást és a felelősséget, hogy a párthatározat a korábbi merev előírások helyett most csupán irányadó arányokat, s elveket tartalmazott. Ezeket a helyileg kidolgozott célkitűzéseket a pártbizottságok irányításával a pártszervezetek és a parancsnokságok alapjában eredményesen végrehajtották. Ez évben átgondoltabb, egyenletesebb, tervszerűbb munka folyt™"* A fentiek mellett a toborzás sikerének a zálogát még abban látták, hogy a KISZ is segítette a kiválogatást, a jelentkezőket a KISZ-taggyűléseken hagyták [1145]

1145 A PB 1966. január 4. ülésén hozott határozat a Munkásőrséggel kapcsolatban. http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=10726&MT=l, letöltés: 2009. április 16.

1144 MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. 2. ö. e. Papp Árpád: „Jeleutés Biszku Bélának az 1966. évi szervezőmunka végrehajtásáról", 1966. augusztus.

imí Uo.

jóvá. Mellesleg az MN-ből leszerelők között is erőteljes propagandát fejtett ki az említett szervezet annak érdekében, hogy minél többen lépjenek be a párt hadseregébe. A felvett pártonkívülieknek 53%-a volt KISZ tag 1966-ban.[1146]

1967-ben a következőképpen látták a 63-as párthatározattal kapcsolatos további teendőket, amelyeket az 1968-as gazdasági reformtervezet jelentősen befolyásolt. A munkából való igénybevétel módjáról jogszabályi módosítás lehetősége vetődött fel, ezt végül nem tartották szükségesnek. Ezzel kapcsolatban problémát jelentett az is, hogy a parancsnok a munkásőrnek adta oda a kikérőjét, nem a munkahelyet közvetlenül kereste meg, és sok esetben mindig ugyanazokat a személyeket kérték ki a munkából szolgálatra. A gondok megoldását a kiképzés koncentrálásban látták. Az igénybevétel kérdése 1967-ben azért is volt fontos, mivel a következő évben tervezték bevezetni az új gazdasági mechanizmust, amelynek során a termelékenység, a vállalati munka jobb szervezése is kiemelt szerepet kapott. Szombat minden héten pihenőnap[1147] lett, ezért a kiképzéseket előre kellett tervezni, és lehetőleg hétvégére tenni. Ennek hétköznapi gyakorisága jelentős lehetett, hiszen a testület vezetésében is túlzónak tartották, így a csökkentése mellett döntöttek. Az ügyeletek során, ha többen voltak, minden munkásőr négy órát alhatott. A közrendvédelmi és a határon feladatok ellátását csak munkaidőn kívül tarthatták elfogadhatónak. Az elemi csapások esetén történő igénybevételt csak az országos parancsnok és az illetékes pártbizottság engedélyével, cs csak abban az esetben vélték lehetségesnek, ha a munkásőri állományra mindenképpen szükség volt. A riadó elrendelésének a jogköreit helyi szintén bővítették.[1148]

1967-ben az előképzősök cs a teljes állomány összetételének az alakulásával is foglalkoztak. Politikailag, valamint iskolai végzettség, életkor és foglalkozás szerint vizsgálták őket. Adataik a 8. számú mellékletben láthatóak. Az előképzősök aránya az összállományon belül a következőképpen alakult: 1964:15,3%, 1965:15,8%, 1966: 13,8%, 1967: 12,4%. A csökkenés nyilván annak köszönhető, hogy a hiányzó létszámot is pótolni kellett a kezdeti időszakban, és jelentősebb mérvű cserét is végre kellett hajtani.[1149] 1967-ben az előképzősök 52%-apárt-, 23,6%-uk KISZ-, 24,4%-a szakszervezeti tag volt,[1,50] 4%-kal nőtt a 30 év felettiek aránya, de túl soknak tartották

mf, Uo.

,M? Papp Árpád jelentése BiS2ku Bélának a Munkásőrség összetételéről és a szervezőmunka tapasztalatairól, J 967. szeptember 9. http://www.osaarchivum.org/db/fa/357-2-M.htni, letöltés: 2009. április 16.

1118 MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 6. ő. e. MOP Parancsnoki Tanácsülése, 1967. április 11. (1. napirendi pont: A Munkásőrök igénybevételének alapelvei.)

MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 8. ö. e. MOP főosztályvezetői értekezlet, 1967. augusztus 4.

utó MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 4. ő. e. Jelentés a területi parancsnokok beszámoltatásának tapasztalatairól”, 1968.

a jelentkezők között a fiatalokat, ugyanis 1967-ben a 30 év alattiaké 57,3% volt, 78,9%-uk volt munkás vagy mezőgazdasági dolgozó. 1967-ben nőtt az „egyéb kategóriák” aránya, de a középkáderek jelentkezésével nem voltak megelégedve. A nők százalékos súlyát is kevésnek tartották, ami 2,3% volt, míg az egész testületen belül 1,9%. Több helyen tudták volna őket foglalkoztatni. A jelentkezők 4,2%-át utasították el meglévő priusza miatt, ami kevesebb volt az előző éveknél.[1151] A cserélődés következtében az átlagéletkor 1962 és 1967 között 48-ról 38 évre csökkent, az 1967-ben felvettek átlagos életkora 31 év volt. Ekkor az előző négy esztendő szervezési munkáját jónak tartották, mivel a testület zártsága oldódott. Ugyanakkor az állomány 54%-a cserélődött ki, ez 26 ezer főt jelentett, az alapító tagok aránya 46,9%-róI 25%-ra csökkent. Mellesleg egy 5414 fős tartalékállományt sikerült létrehozni, amely a testület 11,6%-át tette ki, és a bázisokat is sikerült megszervezni. Az is felmerült, hogy a következő évtől a megszabott cserélődési arány alsó határát vigyék le.[1152] Ugyanakkor országosan 1107 fős hiány volt az állományban, a feltöltés továbbra sem haladt zökkenőmentesen, ugyanis 1967 végén kevesebben voltak (46 289 fő), mint egy évvel korábban (46 666 fő). A későbbiekben a 35 évesnél idősebbek arányának a növeléséről döntöttek. Problémának tartották, hogy az 5827 fő előképzősből csak 5284 tett esküt, különösen a fővárosban sok ilyen eset volt. Emellett a négy év során felvett 25 595 főből 325(1 szerelt le idő előtt.[1153] Ugyanakkor a régiek közül kevesebben akartak leszerelni, mint amennyinek kellett volna. Mindennek következtében az elkövetkező evekben a 10% alatti cserearányt javasoltak, és az egységek javaslata alapján, a megyei szervezetek döntése szerint, a helyi sajátosságoknak megfelelően akarták a szelektálást."[54]

Lényeges kiemelni, hogy a kevésbe iskolázottak száma jelentős volt a testületben, viszont az továbbra sem derül ki, hogy akiket a statisztikában nyolc általánossal rendelkezőnek tüntettek fel, azok közül hánynak volt e mellett szakmunkás bizonyítványa is. Csökkent a rendkívüli események száma, 1966-ban 241, a következő évben 116 esetet tartottak nyilván. Az újonnan felvett fiataloknak köszönhetően az iskolázottság nőtt, több lett a katonai ismeretekkel rendelkezők száma.[1155] Velük kapcsolat-

n.v Papp Árpád jelentése Biszku Bélának a Munkásőrség összetételéről és a szervezőmunka tapasztalatairól, 1967. szeptember 9. CEU http://www.osaarchivum.org/db/fa/357-2-l-l.htm, letöltés: 2009. április 16.

[1152] MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 8. ő. c. MOP főosztályvezetői értekezlet, 1967. augusztus 31.

[1153] MNL OL MOP M-KS-295-1 68. d. 6. ő. c. MOP 1968. április 1-i főosztályvezetői értekezlet,

[1154] Papp Árpád jelentése Biszku Bélának a Munkásőrség összetételéről és a szervezőmunka tapasztalatairól, 1967. szeptember 9. CEU http:.7www.osaarehivum.org/db/fa/357-2-l-l.htm, letöltés: 2009. április 16.

[1,55] MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 4. ő. e. „Jelentés a területi parancsnokok beszámoltatásának tapasztalatairól”, 1968.

ban újfajta „probléma” is mutatkozott, amelyre Ágéi Vilmos hívta fel a figyelmet a budapesti parancsnok MOP-on való beszámoltatása kapcsán: *„Varrnak olyan új munkásőrök az állományba, (sic!) akik az ellenforradalom idején még nagyon fiatalok voltak. Ezeknek még nincs meg a megfelelő politikai, ideológiai felkészültségük, élettapasztalatuk. Ezért is fontos, hogy megbirkózzunk azzal a problémával, hogy ezeket a fiatalokat politikai nevelőmunkával olyan emberekké formáljuk, akik szilárd katonái lesznek pártunknak.”*"[56]

A jelentkezők közül érdekesek lehetnek számunkra azok, akik priusszal rendelkeztek, 1967-ből több olyan adat is megmaradt, amelyből képet kaphatunk arról, hogy a BM bűnügyi nyilvántartásában szereplő jelentkezők sorsa hogyan alakult. Az a tény, hogy korábban valamilyen köztörvényes vagy politikai bűncselekményt követtek el, még önmagában - mint azt korábban is láthattuk - nem jelentette azt, hogy nem nyerhetnek felvételt a párt hadseregébe. Az ö ügyüket a pártszervek személyenként egyedileg vizsgálták meg. Ennek tanulmányozása nem csupán a Munkásőrség szempontjából lényeges kérdés. A „politikai bűncselekményt” elkövetők sorsa 1967-ben a következőképpen alakult. Az „államellenes” bűncselekményt elkövető hét személy közül csak egy főt javasoltak felvenni, az „ellenforradalmi tevékenységért” elítélt nyolc közül egyet, a „tiltott határátlépést” elkövetett, majd amnesztiával hazatért 28 főből hatot, a 14 fő fegyver-, lőszer-, robbanóanyag-rejtegetésért elítélt közül negyet. Egyéb politikai bűncselekményért, rémhírterjesztés, izgatás, SS vagy nyilas múlt miatt tízből két fő felvételét javasolták, a 68 főből összesen tehát 14-ét. Mindez nyilván azt a célt szolgálta, hogy az a személy, aki korábban a rendszerrel szembeállt, de a későbbiek folyamán megfelelő magatartást tanúsított, az „bünbocsánatot nyert”, és beléphetett a Munkásőrségbe."[57] Ami viszont elképesztő, hogy a köztörvényes bűnözőknek ez a megbocsátás jóval könnyebben ment, mint a politikaiaknak! A helyzet azért is volt megdöbbentő, mivel a munkásőrök sok esetben a rendőrséget segítve hozzájuk hasonló jogokat élveztek. A jelentkezett 732 főből 507-et javasoltak a pártszervek a testületbe felvenni![1158] A válogatás egyébként hivatalosan a következő szempontok alapján történt. *„A BM. bűnügyi nyilvántartásában szereplő személyeknél a cselekmény súlyosságát, veszélyességét, a kiszabott büntetés nagyságái, továbbá az eltelt idő alatt tanúsított magatartását vettük figyelembe. Például a csekély börtönbüntetések - melyek jelentős része felf üggesztett volt -*

H56 MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 9. ő. e. A budapesti parancsnok 1967. november 13-i beszámolója a MOP-on.

[1157] (MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 8. ö. c. MOP főosztályvezetői értekezlet, 1967. augusztus 4.) A budapesti egységekhez 1719 főt javasoltak felvenni 1967-ben, ezeknek 10,5%-a, 182 fö szerepelt bűnügyi nyilvántartásban. 1967. november 8. (MNL OL MOP M-KS-295 61. d. 9. ő. e.)

[1158] MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 8. ö. e. MOP főosztályvezetői értekezlet, 1967. augusztus 4.

továbbá a kisebb pénz, vagy fogházbüntetések, a javító-nevelő munka nem indokolta minden esetben a felvételek elutasítását. A politikai jellegű cselekményt elkövetőknél szabadságvesztés büntetés nem volt, a társadalmi veszélyesség sem állt fenn. ” Áz, elutasítottakról is érdemes néhány szót ejteni. Volt közöttük olyan, aki négy alkalommal próbált átszökni a határon 1959 és 1963 között, és 1964-ben lopásért ültettek 1c. Más a forradalom alatt emigrált, 1959-ben amnesztiával tért haza, 1963-ban lopott. Egy osztályvezető 1958-ban államellenes szervezkedésért hét évet kapott, és vagyonelkobzásra ítélték. Érdekes K. Sándor esete is, akit 1954-ben államcllcncs szervezkedésért állítottak bíróság elé, de nem ítélték el, 1956-ban nemzetőr lett, a következő évben pedig fegyverrejtegetésért kapott három év börtönt."[59]

Összehasonlításképpen 1969-ben viszont jóval kevesebb volt a priusszal rendelkező jelentkezők száma, az 5371 főből csupán 61.[1160] A részletes adatokat a 9. számú melléklet tartalmazza. 1968-ban is több ezer munkásőrt vettek fel, így az újak, vagyis a nem alapítók aránya 65%-ra nőtt, ami 31 ezer főt jelentett. A tényleges állomány 52%-a öt évnél kevesebb ideje szolgált. A pártonkívülieké 50-55% volt a felvettek között, a testület 81,3%-a volt párttag 1968-ban. A 30 év alattiaké 28%, a 35 évnél íiatalabbaké 48%. Az év végére a 14,4% tartalékot 17,4%-re akarták növelni. 1968-ban csak 10-12%-os cserét terveztek, így 5342 főt vettek fel, 55%-uk volt párt-, 20,4%-uk KÍSZ-tag, a maradék egyik sem, 71,4%-uk 35 év, 13,1%-uk 23 év alatti. Lényeges, hogy 1968-ra az MN-nel sikerült a meghagyást rendezniük. A továbbiakban a felvétel elveit a következőképpen alakították ki. Ott, ahol az állomány megfelelő volt, a cserélődést vissza lehetett fogni. Az alapítókét és az öt évnél többet szolgálókét is csökkenteni lehetett, viszont az 50 évesnél idősebbek közül nagyobb százalékban terveztek leszerelni. Ugyanakkor több pártonkívülit akartak felvenni.[1161]

1968-ban egy új jelenségre is felfigyeltek a testületnél. Több munkásőr az ötéves szolgálati idő letelte előtt igyekezett leszerelletni magát különböző okokra, például elköltözés stb. hivatkozva, ezzel kapcsolatban vizsgálatot is indítottak.[1162] A jelentkezők számának 1963 utáni növekedéséből, és ez utóbbi adatból is látszik, hogy sokan nyilván nem a munkásőri szolgálat örömei miatt, hanem a már említett karrierépítés, illetve egyéb lehetőségekért léptek be a testületbe.

1,59 MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 8. ő. e. MOP főosztályvezetői értekezlet, 1967. augusztus 31. 2. sz. mell.

1160 MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 2. ő. e. Rácz Sándor: „Tájékoztató jelentés a Munkásőrségbe javasolt személyek és a hozzátartozóik ellenőrzésének tapasztalatairól”. 1969. augusztus 1 - 1970. július 31. 1970. augusztus 11.

Hói MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 2. ő. e. Papp Árpád: „Jelentés a munkásőrök télvételének tapasztalatairól és a munkásőr jelöltek összetételéről”, 1968. november 1.

n« MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 3. ő. e, Karsai Ferenc mopk. körlevele a területi szerveknek, 1968. április

Az 1963. szeptember 24-i MSZMP PB határozattal kapcsolatban külön kell beszélni a tartalékállományról is. A korábban meglévő könnyített szolgálatú helyett tartalékot alakított ki a Munkásőrség, őket saját használatra kizárólag a testület elfekvő készletei között lévő, 6,32 mm-es Zbrojovka pisztollyal lehetett ellátni. A kérelmeket az egység parancsnokához kellett leadni, aki a pártszervekkel együtt bírálta el azokat, majd a területi pártszervekhez terjesztették fel, onnan pedig az illetékes rendőrfőkapitánynak. A pisztolyt három évig nem lehetett eladni, a forrásokból egyelőre nem derült ki, hogy mennyien éltek ezzel a lehetőséggel.[116'] A fegyverek mellett mindenképpen meg kell még említeni, hogy a kialakuló tartalékos állomány összetétele közel sem volt kielégítő, hiszen sok volt közöttük a beteg, akikre még szükség esetén sem számíthattak, és az olyanok száma is jelentős volt, akik csak bizonyos feladatokat voltak képesek ellátni. Évente két kiképzésen kellett részt venniük, volt, ahol a rendes állománnyal együtt, volt, ahol külön. Többnyire olyan beosztásban láttak el szolgálati feladatokat, ahol a tényleges állomány kevés volt, így a legtöbb esetben őket is bevonták például az őrszolgálatba. Olyan egységek is akadtak, ahol tartós szolgálatot teljesítettek. A riadótervbe beépítették őket, de a gyakorlatokon igen kevesen jelentek meg közülük. Életkorukat tekintve 2,7%-uk 60, 8,2%-uk 50 évnél idősebb volt,[1164] A problémák megoldása érdekében kezdetben az alkalmatlan állomány leszereléséről döntöttek, így az orvosi vizsgálat során megállapított alkalmasság kritériumának a meghatározása is felmerült, de ezt azért utasították el, mivel ebben az esetben sok tartalékost le kellett volna szerelni, ráadásul az arányukat a tényleges állomány 20%-ára kellett feltornázni. Ha megvolt a megfelelő létszám, külön egységekbe, tartalékos parancsnok irányítása alá kellett őket szervezni, a tényleges állományéval együtt tartottak nekik kiképzést, de csak riadó esetén lehetett őket igénybe venni, ebben az esetben vissza kellett őket helyezni a tényleges állományba.[1'65] A tartalék tehát nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Sokan közülük csak papíron szerepeltek, hiszen gyakorlatilag nem lehetett volna őket igénybe venni. A kitűzött tervek mindenáron való teljesítése önbecsapásl eredményezett, hiszen azzal sem voltak tisztában, hogy adott esetben hány főre számíthatnak közülük a hadsereghez, vagy más szervekhez berendelt munkásőrök helyett. Egy háború kitörése nyilván káoszt teremtett volna a testület soraiban. Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy sokan mindenáron ragaszkodtak ahhoz, hogy munkásőrök maradhassanak, ha másképpen nem, legalább papíron.

iis3 MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 4. ö. e. Benkei András - Papp Árpád 003. sz. közös parancsa, 1964. július 15.

[1164] MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 6. ö. e. MOP 1967. május 13-í főosztályvezetői értekezlet.

1105 UO.

Ebben a négy évben a munkásőri állomány átalakításán volt a fő hangsúly, a testület vezetésével látszólag keveset foglalkoznak. 1964-ben az összetételük, akárcsak a Magyar Néphadseregnél, nem volt megfelelő az elvégzendő feladatokra. Az iskolázottságuk alacsony színvonalú volt, ami a 10. számú mellékletből is látható. Összességében véve katasztrofális volt a helyzet, a testület jelentős részét olyan személyek irányitották, akik csak nyolc általánossal vagy szakmunkás végzettséggel rendelkeztek![1166] 63%-uk járt öthónapos vagy annál rövidebb ideig tartó pártiskolába. A helyzeten nyilván az iskoláztatással igyekeztek változtatni, 1964-ben egy fő tanult általános iskolában, 42 fő középfokú, kilenc pedig felsőfokú tanulmányokat folytatott, 72-en Marxista-Leninista Esti Egyetemre jártak, hat fő egyéb helyre, 143 pedig nem folytatott semmilyen tanulmányt. A megyei szintig 2x2 hetes pártoktatást szerveztek nekik.[1167] Az összetételükkel kapcsolatban azt is érdemes megemlíteni, hogy mindegyikük párttag volt. Ugyanakkor két év alatt, tehát a parancsnokcserét követően, 20%-os volt a fluktuáció, amit a követelmények növekedésével magyaráztak. Emellett az 1964. évi állomány 8%-át alkalmatlannak vélték a további szolgálatra. Problémának tartották a gyakori italozást, a nem tervszerű továbbképzést, így határozatba foglalták a nevelés és a párttal való együttműködés hatékonyságának a növelését, a káderek kiválasztásának és az előléptetés feltételeinek a pontos meghatározását.[1168]

1965-re Papp Árpád szerint valamivel javult a hivatásos állomány összetétele. A kádermunka a pártszervek ellenőrzésével tervszerűen haladt, ebben az évben a PTO-val együtt „tanulmányozták” a függetlenített állományt. Összességében azt állapították meg, hogy *„A hivatásos állományt a párthoz és a néphatalomhoz való hűség, a haza fegyveres védelmére való elszántság jellemzi."* Nagy részük, 47,3%-uk 8-9 éve teljesített szolgálatot, 1965-ben 63%-uk öt hónapnál hosszabb ideig tartó pártiskolát végzett. A fluktuáció továbbra is jelentős volt, hiszen az állomány 27,7%-a az előző bárom évben került a testülethez.[1169] De továbbra is jelentős gondok voltak:

H66 Fizetésük a szolgálati időtől, a rendfokozattól, a betöltött pozíciótól is függött. Egy MOP főosztályvezető 3400-4000 forintot, egy járási parancsnok 1800-2500 forintot keresett. (MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 2. ö. e. Beosztási illetmény kategóriák, 1968. december 11.)

H67 VNL OL MOP M-KS-295-1 48. d. 1. ö. e. A hivatásos parancsnoki állomány káderhelyzetének néhány problémája, 1964. 2. sz. melléklet

MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d, 1. ö. e. A hivatásos parancsnoki állomány káderhelyzetének néhány problémája, 1964.

hm 57,1%-nak volt szakmunkás, 8 általános vagy ennél alacsonyabb iskolai végzettsége, 35,6%-iik érettségizett. A pártiskolát végzettek aránya 1963-ban csak 32%, általános vagy annál alacsonyabb végzettségű 66%, míg a középiskolát végzetteké 27% volt. 1965-ben 23,9% tanult a BM akadémián (ez álami középfokú végzettséget adott), 22,6% Marxista-Leninista Esti Egyetemen, 2,1% a Pártföiskola levelező tagozatán. Az állomány 19,8%-a középiskolai vagy magasabb szintű

„A hivatásos parancsnoki állomány jelentős részének általános műveltsége alacsony. Néhány parancsnok pedig alkalmatlan beosztásának teljesítésére. ” A kádermunkát, vagyis a parancsnokok kiválasztását továbbra sem tartották megfelelőnek, mivel több esetben a testületen kívülről neveztek ki valakit parancsnokká, nem pedig a helyettest léptették elő. így a parancsnokhelyettesek képzésében látták a megoldást."[70] Ugyanakkor a tevékenységük javítására reálisabb, tervszerűbb munkát kellett kidolgozniuk, az irányításba a törzsüket is be kellett vonni.[1171]

A hivatásos állomány évente csak egy alkalommal utazhatott külföldre, de Lengyelországba és Csehszlovákiába többször is. Ha a MOP-on, a közvetlen szerveknél és a területi parancsnokságoknál levő, valamint a hivatásos állomány nyugatra vagy Jugoszláviába akart utazni, akkor ezt csak az országos parancsnok külön engedélyével tehette meg."[72] A déli szomszédunkkal kapcsolatos korlátozás azért is érdekes, mivel a két állam közti viszony fokozatosan javult, sőt, a műszaki zárat 1965-ben megszüntették.[1 m]

A hívatásos parancsnoki állománnyal nem csak a képzetlensége volt a probléma. Többen egészségügyileg sem voltak megfelelőek a munkásőri szolgálatra. Sokuknál gyakoriak voltak a váratlan megbetegedések, de ezt önmagában nem feltétlenül csak az egészségi állapottal lehet összefüggésbe hozni. 1967-ben az állomány nagy részét, 93,5%-át, azaz 271 főt vizsgáltak meg: 36,2%-uknál, 98 főnél állapítottak meg valamilyen betegséget. A betegek nagy része, 76,5%-a volt gyógyítható, 18,4%-ánál a betegség nem okozott tünetet, 5,1%-uk csak csökkentett intenzitású munkát tudott végezni, így a leszerelésükre tettek javaslatot.[117<1] Ugyanakkor a problémák megol-

képzésben veit részt. A parancsnoki állomány tevékenységének a javítását elbocsátásokkal is megpróbálták elérni, ezt már 1963-ban célként tűzték ki. 1964. január 1. és 1966. október 6. között hét megyei parancsnokot váltottak le, közülük hármat fegyelmivel, kettőt nyugdíjaztak *„vezetési készségben fogyatékosságra"* hivatkozva, egyet *„politikai feddhetetlenség''* miatt bocsátottak el, egy pedig nyugdíjba vonult. Mellettük 15 megyei helyettest is leváltottak alkalmatlanságuk miatt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. 2. ö. e. Papp Áqiád feljegyzése Háry Bélának, 1966. október 6.)

me MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. 2. ő. e. Papp Árpád: „A hivatásos parancsnoki állomány káderhelyzetének néhány problémája", 1966. február 19.

"7| A fűggctlcnitcttck mellett a társadalmi állományú parancsnokok átrostálására is sort kerítettek 1966-tól, ugyanis a végrehajtó-bizottságoknak előterjesztést kellett készíteni velük kapcsolatban, és az alkalmatlanokat le kellett váltani. A pisztolyok bevonása, a bázisok kialakítása továbbra is elsőrendű szempont volt a munkájukban. (MNL OL MOP M-KS-295-l 54. d. 2. ö. e. Papp Árpád: „Parancsnokságaink feladatai 1966-ban", 1966. február 18.)

irt MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d. l.ő. e. Az országos parancsnok 7. sz. utasítása a hivatásos állomány külföldi utazásával kapcsolatban, 1965. május 31.

I,7! Orgoványi István: *A déli határsáv 1948 és 1956 között, In. Pács-Kiskun megye múltjából. Évkönyv 17* Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzati Levéltár, 2001, 284. o.

1174 MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 8. ő. e. Ispánovits Imre: „Tájékoztató a hivatásos parancsnoki állomány helyzetéről", MOP Gazdasági Főosztály, 1967. augusztus 24.

dása érdekében a hivatásos állomány felvételét és egyéb tevékenységét 1968-ban részletesen szabályozták. A kiválasztásuknál fontosnak tartották, hogy az MSZMP politikájával egyetértsenek és párttagsággal rendelkezzenek, tehát tőlük továbbra is elvárták, hogy a „szocialista rendszerhez feltétlen hűek legyenek”. A szakmai felkészültség is lényeges szempont volt, legalábbis papíron. További kritérium volt, hogy a tényleges katonai szolgálatukat teljesíteniük kellett, de azokat is felvették, akik ez alól felmentést kaplak, illetve kivételes esetben a kötelezően előírt életkornál már idősebbek voltak! Ezek mellett a politikai és erkölcsi feddhetetlenség, valamint a büntetlen előélet is fontos tényezőnek számított, és egyébként elvileg 35 évnél nem lehettek idősebbek."[75] Ugyanakkor a tervezett beosztáshoz megfelelő politikai képzettséggel és pártiskolai végzettséggel kellett rendelkezniük. A hagyományos oktatásban szerzett végzettség eseten érettségit írtak elő, vagy ezzel egyenértékű műveltséget! A területi parancsnokoknak ennél magasabb iskolázottsággal, illetve műveltséggel kelleti rendelkezniük. Emellett az ő esetükben a társfegyveres szerveknél való többéves szolgálat is szükséges volt, akárcsak az egészségügyi alkalmasság. De hagytak egy kiskaput is: *„A Munkásőrség országos parancsnoka indokolt esetben - egyéni elbírálás alapján - valamely feltétel hiánya esetén is kinevezhet*

A felvételi kizáró okoknak a következőket tekintették.

„Aem *lehet a Munkásőrség hivatásos parancsnoki állományába felvenni, illetve kinevezni azt, aki:*

- *italozó, garázda magatartású, vagy magánélete rendezetlen.*

- *Szüleit, testvéreit, házastársát politikai vagy egyéb súlyosabb köztörvényes bűncselekmény miatt elítélték;*

- *egyéni elbírálás alapján azt, akinek közeli hozzátartozója /szülője, testvérek, házastársa/ nyugatra disszidált, illetve ott élnek, és kapcsolatot fenntartja.*

- *Akinek a házastársának, vagy közvetlen hozzátartozójának az életmódja, magatartása olyan mértékben kifogásolható, amellyel - kinevezése esetén lejáratható, illetve nagy mértékben (sic!) ártana a párt és a Munkásőrség tekintélyének."*

A felvétellel kapcsolatban továbbra is szabályozták, hogy abban a helyi végrehajtó-bizottságnak is részt kell vennie, ugyanakkor a hivatásos állományba a társadalmi életből és a társszervektől is fel lehetett venni parancsnokot. Ezt követően három-négy évente minősíteni kellett őket."[77] Figyelemre méltó, hogy az egészségügyi és a szakmai alkalmatlanság továbbra sem volt teljes mértékben kizáró ok!

[1175] MNL OL MOP M-KS- 295-1 68. d. 6. ő. c. „A Munkásőrség hivatásos parancsnoki állományára vonatkozó személyügyi utasítás” /tervezet/, 1968. április 5.

Uo.

[1177] Uo.

A PB határozattal kapcsolatban a rendkívüli események változásáról is szólni kell. 1963-ban továbbra is igen katasztrofálisan festett a Munkásőrség fegyelmi helyzete, amiről azért fontos beszélni, mivel ez alapvetően befolyásolta a testület harckészültségét is. Ebben az esztendőben, október végéig összesen 205 rendkívüli esemény történt.[1178] Nyilván a PB nem véletlenül foglalkozott szeptemberben ezzel a problémával. Ezt követően történtek lépések a fegyelem megerősítése érdekében. 1964-ben megszülethetett a Munkásőrség Fegyelmi Szabályzata. Ebben szabályozták a fenyítés fokozatait is, amelyek a következők voltak: figyelmeztetés szóban, írásban, parancsban, feddés parancsban, szigorú feddés parancsban, alacsonyabb beosztásba helyezés, leváltás, szigorú feddés figyelmeztetéssel parancsban és kizárás.[1179] 1965-ben megszületett a külön Fegyverhasználati Szabályzat.[1180] A szabályzatoknak és az állomány kicserélődésének, a jelentkezők jobb kiválogatásának[1181] és a fegyverek központi tárolásának köszönhetően a statisztikai adatok szerint 1966-ban 50%-kal csökkent a rendkívüli esetek száma, különösen a kirívó szabálysértéseké. Az öngyilkossági kísérletek például 67,9%-kal lettek alacsonyabbak. A legtöbb vétség a foglalkozásoktól való távolmaradásból, az őrszolgálat hanyag ellátásából, a fegyverkarbantartás elmulasztásából adódott. Kisebb mértékben az őrszolgálat cs a parancs megtagadása is problémát jelentett, akárcsak a következő tényező: *„A fegyelemsértések, s különösen a rendkívüli események nagy százalékát ittas állapotban követik el a munkásőrök."* Ami viszont új jelenség volt, az a külföldről való hazatérés megtagadása és a „hazaárulás", ez 1966-ban öt alkalommal történt meg, cs két szándékos emberölés is volt.[1182] A fegyelemsértések csökkenése annak is köszönhető volt, hogy jobban felelősségre vonták az elkövetőket, kialakult ennek az eljárásmenete. A feltárt rendkívüli eseményeket a MOP-ra kellett jelenteni. Ha nem munkásőr volt az elkövető, de a testület érdekeit sértette, akkor fel kellett jelenteni. Ila a hivatásos állomány tagja volt a vétkes, minden esetben katonai bíróság elé, ha a technikai sze-

ms MNL OL MOP M-KS-295-1 36. d. 6. ö. e. Gáti József jelentése az 1963. október 31-éig történt rendkívüli eseményekről, 1963. december 30.

[1179] MNL OL MOP M-KS-295-1 41 d. 2. ő. e. A Munkásőrség fegyelmi szabályzata, MOP, 1964.

llM MNLOL MOP M-KS-295-l 48. d. 1. ö. e. Papp Árpád 6. sz. utasítása a Munkásőrség fegyverhasználati jogairól 'Tervezet/, 1965. május 6.

[1181] 1968-ban arról számolhattak be, hogy az előző négy évben 20 ezer új személyt vettek fel, és a rendkívüli esetek száma jelentősen csökkent, de így is 3 év alatt a testület negyedét vonták fegyelmi eljárás alá! (MNL OL MOP M-KS-295-1 68. d. 6. ő. c. „Tájékoztató jelentés a személyálíomány fegyelmi helyzetéről, az 1967. évi rendkívüli eseményekről", MOP, 1968. április 1-i főosztályvezetői értekezlet jegyzőkönyve.)

őst MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 6. ő. e. Gáti József: „Jelenlés a testület fegyelmi helyzetéről és a fegyelmi szabályzat alkalmazásának tapasztalatairól" 1967. április 2. MOP Parancsnoki Tanács értekezlete, 1967. április 11.

mélyzet vagy a társadalmi állomány tagja szolgálatban követett el valamit, szintén katonai bíróság elé kellett vinni az ügyet. Utóbbiaknál viszont rendes bíróság ítélkezett, ha a cselekmény nem a Munkásőrséggel kapcsolatban történt. Az esemény elkövetését követően a vizsgálatot nyolc napon belül el kellett végezni, majd vagy fegyelmi eljárást kellett lefolytatni, vagy feljelentést tenni.[1183]

Összegezve tehát az 1963-as szeptemberi PB határozat eredményeit, 1968-ra a parancsnoki nevelőmunka, a pártirányítás, a fegyelem valamelyest javult. A bázisokat sikerült kialakítani, BAZ megyében például 300 ilyen volt, de az állomány 80%-át 60 üzemben szervezték meg. A tartalékokkal baj volt, ugyanis 20% helyett csak 11,4% volt az arányuk, és a kiképzettségük sem volt megfelelő. Több helyen voltak parancsnoki személycserék, és a későbbiekben is terveztek ilyen változtatásokat. Ugyanakkor a társadalmi parancsnokok leterheltsége jelentős volt, és harckötclékben nehezen tudták az egységüket irányítani. Többeknek az 1968-ban induló gazdasági mechanizmussal kapcsolatban tanfolyamokat kellett elvégezniük. így a harckészültségi tervek átdolgozását, a parancsnokok nagyobb egységekben való együttműködésének a fejlesztését, leterheltségüknek a csökkentését, munkájuk szabályozását, az igénybevételük tervszerűsítését, a kiképzés differenciálását, a fegyverek belövcsct határozták el a MOP-on.[1184] [1185]

5.1. 3. A Munkásőrség szervezeti változásai és új feladatai 1963 és 1968 között

A tárgyalt korszakban a testület feladatainak a kibővítéséhez igazodtak a szervezeti változások. Ezzel összefüggésben újítottak a kiképzés és a fegyverzet terén is. Változott a pártállami struktúrában való jogállása is a milíciának. Pontos kiemelni, hogy a PB 1963. szeptember 24-i határozata alapján hozott új Működési Szabályzatban a következőképpen definiálták a testület és a pártszervek kapcsolatát. *„A munkásőrség (sic!) élén a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormánynak alárendelt Országos Parancsnok áll. Az Országos Parancsnokot a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága határozata alapján a kormány nevezi ki.”*[nK] A testület helyét a pártállamban a következőképpen határozták meg. *,,A fegyveres erők(-)és testületek vezető szervei és a munkásőrség országos parancsnoksága (sic!) közötti együttműködést a párt Köz-*

[1183] MNL OL MOP M-KS-295-1 61 d 7. ő. e. Papp Árpád parancsa a rendkívüli események és az azokkal kapcsolatos eljárások tárgyában, MOP, 1967. június 26-i főosztályvezetői értekezlet. A parancs július 1-jétől lépett hatályba.

[1184] MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. *4. ö.* e Jelentés a területi parancsnokok beszámoltatásának tapasztalatairól”, 1968.

[1185] A második mondat mellé ceruzával a következőket írták. ..*Elég is"*

ponti Bizottság Adminisztratív Osztálya segíti, koordinálja. A területileg illetékes pártszervek közvetlenül és a parancsnokságok útján biztosítják a munkásőrség egységeinek erkölcsi-politikai összeforrottságát, és fegyelmét. ” A szervezeti struktúrán a következőképpen lehetett változtatni: *„A munkásőrség (sic!) létszámát, szervezeti felépítését, működési elveit - a területi és üzemi elv figyelembevételével a vezető pártszerv egyetértésével az országos parancsnok előterjesztése alapján, a Kormány szabályozza. ”*[1,M]

A testület egységeit az egyes közigazgatási területeknek megfelelően kellett megszervezni, a nagyobb ipari és mezőgazdasági üzemekre támaszkodva. Kivétel ez alól csak a vas- és fémipari, illetve az építő-, fa- és építőanyag-ipari szakszervezetekben működő önálló egységek lehettek. Vagyis a Vasas és az Építő zászlóaljak, amelyek közvetlen a MOP alárendeltségében maradtak. Az országos parancsnokság tekintetében az osztályvezetők a maguk területén az országos parancsnok helyettesei lettek, és *„...szakterületük szerint meghatározott szakmai elöljárói is”* az alsóbb parancsnokságoknak.[1187] Ugyanakkor azt is fontos megemlíteni, hogy a Munkásőrség állami felügyelete a BM-től a HB-hoz került át 1964-ben, a pénzügyi ellátás terén a BM költségvetésében önálló címként szerepelt, ezt követően a rendőri állomány jogaival megegyezett a munkásőri állományé is.[1188] Ugyanakkor 1965. október 26-án a PB úgy döntött, hogy a Munkásőrség Országos Parancsnoka a HB ülésein tanácskozási joggal vehessen részt.’[189]

A pártállami struktúrában való szerep mellett arról is fontos beszélni, hogy az országos parancsnokságon belül milyen korrekciókat hajtottak végre. Elsőként a Kiképzési és Szolgálati Főosztályon belül történtek változások, mivel 1963-ban nem tartották megfelelőnek az ott folyó munkát. így a terv a következő volt: *„Létre kellene hozni egy kimondottan elemző és alkotó munkával foglalkozó „szolgálati és módszertani osztályt” és egy „ellenőrzési osztályt.”* Tehát újabb szervezeti bővítést képzeltek el, úgy gondolták, hogy a parancsnokokkal többet tudnak majd foglalkozni. Az új állományt egyébként a BM és a HM által fenntartott iskolákban képezték volna ki.”[9'1] A korábbiak mellett a következő feladatokat tervezték nekik adni: a harckiképzés szervezése, a függetlenített állomány felkészítése. Az osztályon belül

[118,1] MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d. 1. ő. e. A Munkásőrség működése és pártirányitása, 1965. december 4. Nincs név.

[1187] MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. l.ő. e. „A Munkásőrség szervezeti alapszabály tervezete”.

[1188] MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 1. ő. e. A HB határozata a Munkásőrség Működési szabályzatával kapcsolatban, 1964.

üss A PB 1965. október 26-i ülése http:/,'www.digitarchiv.hu/faces/irameContentGencrator.jsp7ADT_ ID=10427&MT=l, letöltés: 2009. március 1(5.

[1190] MNL OL MOP M-KS-295-1 36. d. 8. ö. e. MOP főosztályvezetői értekezlet, 1963. április 22.

az „M” csoportvezető feladata a térképellátás, az ügyeleti rendszer irányítása a MOP-on, a híradás és a rejtjclszcrvczés lett volna. A beosztottak közül brigádok alakultak volna szakáganként a megyék munkájának az ellenőrzésére."'’1 Végül csak 1965-ben alakították át a főosztály szervezetét. A feladatainak a testület szolgálati elveinek a kidolgozását, a társfegyvercs szervezetekkel való együttműködést és a személyi állomány kiképzési alapelveinek a meghatározását jelölték meg. Ennek ellenőrzése érdekében instruktorokat kellett vidékre küldeniük. A főosztályt kiképzési, szolgálati osztályokra és önálló híradó alosztályra tagolták. A kiképzési osztály feladatai a következők voltak. Kiképzési intézkedéseket és programokat kellett elkészítenie, továbbá a megtartott kiképzéseket ellenőriznie és értékelnie. Emellett a szabályzatok megalkotása és a kiképzéseken használt segédletek elkészítése is a feladatai közé tartozott.[1191] [1192] A szolgálati osztály munkáját a következőképpen határozták meg. *„ Minden feladatok és követelmények kidolgozása, amelyeket a Munkásőrségnek a harcok különböző fokozataiban végre kell hajtani.”* Továbbá a „katonapolitikai helyzet” tanulmányozása, a várható ellenség harceljárásainak az ismerete, a Munkásőrség hadműveleti, szolgálati cs szervezési terveinek az elkészítése, illetve betartásuk ellenőrzése is az osztály kötelessége volt. Ezzel tehát egy hadműveleti irányítással foglalkozó mag jött létre a test ületen belül, de csak a későbbiekben szerveztek külön hadműveleti osztályt. A híradó alosztályra a testület híradásának a fejlesztése miatt volt szükség. (Ezzel majd külön fejezetben foglalkozom.) Az ő feladatuk a csapathíradás kidolgozása és a rádióösszeköttetés megtervezése volt.[1193] [1194] Az átszervezett főosztály a későbbiekben több szabályzatot is hatályon kívül helyezett, majd helyettük újak megalkotása következett. Ezek közül több ekkora már elvesztette az aktualitását.'[194] 1965-ben más kisebb szervezeti módosítások is történtek. A személyügyi nyilvántartó csoport január 25-étől a Titkárság hatásköréből a Szervezési- és

1191 MNI. OL MOP M-KS-295-1 37. d. 9. ő. e. Ármán Aurél kiképzési főov.: „Tervezel a Kiképzési és szolgálati főosztály feladata rögzítésére és a szükségessé váló szervezeti módosításokra” (sic!), 1963. július 18.

1192 MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d. 1. ö. e. Papp Árpád: „A Kiképzési és Szolgálati Főosztály feladata, hatásköre és szervezeti felépítése.” Melléklet a 00770. sz. parancsnoki irathoz, 1965. március 10.

1193 Uo.

1194 November 1-jctől: Munkásőrség országos parancsnoka és az országos rendőrfőkapitány 1. sz. parancsa a munkásőr, rendőri és karhatalmi szervek együttműködéséről. Az MN vezérkari főnöke és az országos parancsnok közös 001. sz. parancsa a karhatalmi körzetekkel kapcsolatban, és a 002. sz. parancs, amely ugyanezt szabályozta, csak ezt az országos parancsnok és az országos rendőrfőkapitány együtt adta ki. 1958-as őr- cs ügyeleti szabályzat. 1960-as térkcpellátás rendje, az 1. és 2. sz. riadóborítékok elkészítése és a nyilvántartások egységesítése. 1957-es fegyverclvesztéssel kapcsolatos, az 1959-es Szolgálati fegyelmi, az idősek megbecsülésével foglalkozó, és az 1961-es személyi fegyverek bevonásával foglalkozó szabályzat. 1962. Az igazolványok cseréjéről szóló rendelkezés stb. (MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. l.ő. e. 00133. sz. p. 1966. október 20.)

Propaganda Főosztályhoz került, míg az archívum csoportnál éppen fordított volt a helyzet.[1195]

1965-ben változás történt az 1958 óta havonta megjelenő Munkásőr című lapnál is. A hagyományos újságforma helyett kisebb méretben, de 32 oldalon jelent meg, ugyanakkor a tisztogatás hullámai a szerkesztőséget is elérték, közülük mindenkit felmentettek.[1196] Augusztusban a Gazdasági Főosztály szervezetét a következőképpen változtatták meg. Több osztályt hoztak létre: anyagi cs technikai, terv és pénzügyi, egészségügyi és önálló ellenőrzési. Az első feladata az anyagokkal történő ellátás és a harckészültségi fokozatoknak megfelelő ellátási rendszerek kidolgozása volt. A harmadik az egészségügyi kiképzéssel, szakellátással és az előképzősök „szűrésével” foglalkozott. A negyedik munkája a következőkből állt. A megyéket kellett harckészültség és pénzügyi ellátottság terén ellenőriznie. A helyzete igen ellentmondássá vált azáltal, hogy parancsadási joggal nem rendelkezett, de a hibákat köteles volt feltárni."[97]

A MOP-nak közvetlen alárendelt egységeknél is történtek változások. 1966-tól a Vasas és az Építők zászlóalj csak veszélyeztetettség esetén került volna az alárendeltségébe."”' 1968 elején újabb átalakítások történtek, a MOP a következő strukturális felépítéssel rendelkezett. A Titkárságon és a parancsnok mellett összesen 31 fő dolgozott. 1968-ban a Szervezési- és Propaganda Főosztályon propaganda- és tanulmányi osztály, illetve személyügyi alosztály működött, a Kiképzési és Szolgálati Főosztály kiképzési osztályán belül a következő szakcsoportok: karhatalmi, lőkiképzési, műszaki, vegyvédelmi, kidolgozó, alegység-parancsnoki, a szolgálati osztályon pedig hadműveleti, mozgósítási cs harckcszültségi, szolgálati és mozgósítási ellátó szakcsoport. A híradó alosztály is igen népes volt, összesen 67 fő teljesített szolgálatot.[1199] A Gazdasági Főosztályon belül fejlesztési csoport, anyagi, terv- és pénzügyi

hm mnl OL MOP M-KS-295-1 48. d. 1. ő. e. Papp Árpád: 74. sz. parancs, 1965. június 24.

[1196] Az új szerkesztőbizottság elnöke Gáti József, a MOP Szervezési- és Propaganda Főosztály vezetője lett, a helyettes elnök Vágó László MOP szakcsoportvezető, a főszerkesztő pedig Vadász Ferenc, aki egyben a kulturális rovatot is vezette. Lóránt László Endre a bel- és külpolitikai részt szerkesztette. Béres Gyula is meghatározó szerepet töltött be a lapnál. A szerkesztőbizottság tagjai a következők voltak: Bolgár Imre műszaki szerkesztő, aki egyben a Zrínyi Nyomda igazgatója is volt, Gorlvai Tivadar, aki a levelezési rovatot szerkesztette, Kovács István, a MOP Gazdasági Főosztályának a vezetője, és Ballai István Kiképzési osztályvezető. Az újságot az utcai árusoknál továbbra sem lehetett megvásárolni. (MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d. 1. ö. e. Az országos parancsnok 11. sz. utasítása, 1965. július 2.)

[1,97] MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d. 1. ő. c. Papp Árpád 8. számú utasítása a gazdasági főosztállyal kapcsolatban, 1965. július 7.

ii9« MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. Lő. e. Az országos parancsnok 033. sz. parancsa 1966. április 14.

[1,99] Az alábbi beosztásokban. Híradó kiképzési, rejtjel szakcsoportok, rejtjelállás parancsnok, és volt néhány csoport is: rádiótechnikai, vezetéstechnikai, forgalmi és kidolgozó, híradóanyagi és tech-

osztályok, és ellenőrzési, egészségügyi alosztályok működtek, összesen 89 fővel. A MOP teljes létszáma 221 fő volt.[2UÜ] Mindehhez még 400 fő tartozott az országos parancsnoknak közvetlen alárendelt szervek állományából, amelyek a következők voltak: híradó és technikai csoport, közvetlen híradós század R-102 és R-125/M típusú készülékekkel felszerelve, a Munkásör című lap szerkesztősége, a Munkásőr Férfi Énekkar, a belső ellátási csoport, a központi garázs, a központi ellátó bázis és a biztosító század, amely négy szakaszból és egy géppuskás rajból állt?[201]

Az 1968-as átszervezés nem csak a MOP osztályait érintette. A legfelsőbb szinten a korábbi, 1962-ben felállított, 11 fős szőkébb törzs helyett létrehozták a Parancsnoki Tanácsol (PT), amelynek a feladatai a következők voltak. *„1. /A Munkásőrség Országos Parancsnokságának irányító-vezető tevékenységét az MSZMP KB Párí-ás Tömegszervezetek Osztálya egyetértésével létrehozott Parancsnoki Tanács segíti. A Parancsnoki Tanács az országos parancsnoknak tanácsadó és véleményező szerve. Az országos parancsnokot a Tanács véleménye nem köti. 2. / A Parancsnoki Tanács a Munkásőrség egészéi érintő elvi kérdéseket tárgyalja meg. A Munkásőrség vezetésében felmerülő, valamint a párt-és a kormányhatározatokból adódó, elvi jelentőségű feladatok megvalósításakor az Országos Parancsnok a Parancsnoki Tanács véleményének kikérése után dönt.”* A tanácsot az országos parancsnok hívhatta össze, az ülések napirendjére a tanács tehetett javaslatot, és külön engedély nélkül ehhez bármit tanulmányozhatott, a hozott határozatok végrehajtását ellenőrizhette. A tagokat a hivatásos és a társadalmi parancsnokok közül lehetett kinevezni, továbbá a politikai, gazdasági és társadalmi elit szereplői közül. Ezt az országos parancsnok a PTO-val egyetértésben tehette meg.[*] [1200] [1201] [1202] Ezzel tehát maradi, sőt, nőtt a kollektív vezetés szerepe, amely nem kifejezetten szerencsés egy fegyveres szervezetnél. Maga a tanács léte nem lett volna probléma, de túl széleskörű jogokat biztosítottak számára.

nikai. Ezek mellett híradóanyag nyilvántartó, hiradómérnök, munkatársak: híradó-kiképzési, rádiótechnikai, vezetéstechnikai, híradó-kidolgozó, híradóanyag és technikai, távbcszclőközpont-kezclő, stb. (MNL OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ő. e. MOP állománytábla és a közvetlen alegységek, 1968. január 24.)

1200 Az anyagi osztályon a következő szakcsoportok működtek. Ellátó, tervezési és szervezési, fegyver. Továbbá technikai, ellátó alosztályok. Beruházási, építési, jogi és nyilvántartási, fegyverzeti, gépjármű főelőadók szolgáltak az osztályon. (MNL OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ő. e. MOP állománytábla és a közvetlen alegységek, 1968. január 24.)

1201 MNL OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ö. e. MOP állomány tábla és a közvetlen alegységek, 1968. január 24.

1202 M"NL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 1. ö. c. A Munkásőrség országos parancsnokának 2. sz. utasítása, 1968. február 29.

A MOP struktúráján belül 1968-ban egyre inkább felvetődött az a kcrdcs, hogyan lehetne a testület tevékenységét az alsóbb szinteken is ellenőrizni. A területi parancsnokságok ellenőrzése ebben az időszakban úgy történt, hogy a MOP magas rendfokozatú beosztottjait küldték ki a különböző főosztályokról, akik a megyékben a kiképzést, a szabályzatok meglétét, a fegyverek tárolását, a törvények, parancsok betartását stb. vizsgáltak meg.'[203] Mindez nyilván jelentős mértékben lekötötte az energiájukat, ezért egy külön Ellenőrzési Osztály felállításának gondolata vetődött tél 1968-ban, ami korábban a Gazdasági Főosztályon belül működött.'[2(14] Ezt közvetlen az országos parancsnok alárendeltségében tervezték megszervezni, három-öt függetlenített és hat-tíz fő társadalmi beosztású munkásőrrcl, akik magasan kvalifikált, tapasztalt személyek közül kerültek volna ki. Az osztályvezető jogköre a főosztályvezetőkével egyezett volna meg.[1205] Papp Árpád májusban adott parancsot az Ellenőrzési Osztály felállítására, amit év vegéig meg kellett szervezni. Feladatai közé tartozott a parancsnoki döntések végrehajtása és elemzése is, illetve az ehhez szükséges vizsgálatok lefolytatása. Az osztályt az országos parancsnok alá rendelték.[1246] 1968 októberében az elemzések készítését és az országos parancsnok ellenőrzéseinek a segítését is fontosnak tartották a feladatok közt megemlíteni, ugyanakkor a Parancsnoki Tanács tagjának javasolták az osztály vezetőjét. A beosztottaknak az ellenőrzések során nem akartak utasítási jogot adni.[1247] Az ügyrend kidolgozását tartották ekkor fontosnak, ugyanakkor megvolt az a félelem is, hogy esetleg az összes főosztály fölé állítanák, de erre nem került sor.,[24S] Végül az ellenőrzéseket munkacsoportokban kellett végrehajtaniuk, a parancsadási jogukat igen zavarosan szabályozták. *„Az Önálló Ellenőrzési Osztály vezetője és munkatársai intézkedési, utasítási, illetve parancsadási joggal abban az esetben rendelkeznek az ellenőrzött szerv vonatkozásában, ha olyan jelenségeket tapasztalnak, amelyek közvetlenül veszélyeztetik a Munkásőrség érdekeit. Amennyiben arra lehetőség van, a szükséges intézke-*

iii» MNL OL MOP M-KS-295-1 69. d. 10. ő. e. A Békés megyei parancsnokság felügyeleti szemléje, 1968. augusztus 10., MNL OL MOP M-KS-295-1 68. d. 8. ö. c. Főosztályvezetői értekezlet, MOP, 1968. november.

I2M MNL OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ő. e. MOP állomány tábla és a közvetlen alegységek, 1968. január 24.

[1205] MNL OL MOP M-KS-295-1 68. d. 6. ő. e. Ágéi Vilmos titkárságvezető: A Munkásőrség ellenőrzési rendszere, 1968. március 11. 1968. április 1-i MOP főosztályvezetői értekezlet.

[121,(1] MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. l.ő. e. Papp Árpád: 6. sz. utasítás, az önálló Ellenőrzési Osztály szervezése tárgyában, 1968. május 16.

[121,7] MNL OL MOP M-KS-295-1 68. d. 8. ö. e. Az önálló Ellenőrzési Osztály felállítása tárgyában 1968. szeptember 30. MOP főosztályvezetői értekezlet, 1968. október 11.

nos MNL OL MOP M-KS-295-1 68. d. 8. ő. e. MOP főosztályvezetői értekezlet jegyzőkönyve, 1968. október 11.

déseket az illetékes parancsnokon keresztül kell elrendelni. Ezekben az esetekben a tett intézkedésekről az azt kiadó haladéktalanul köteles jelentést tenni az országos parancsnoknak. ”[12W] Mivel a szabályozás nem volt egyértelmű, ezért ebből a későbbiekben sok probléma származott. A korábbi ellenőrzési módszerek természetesen megmaradtak. 1967-től kezdve a területi, majd a helyi parancsnokokat számoltatták be tevékenységükről a MOP beosztottjai.[1210]

A MOP után a területi szervek struktúráját is átalakították. A Budapesti Munkásör Parancsnokság törzsének a következőképpen nézett ki a felépítése 1968-ban: hadműveleti és kiképzési, híradó, szervezési és propaganda, ellátó szakcsoport. A megyei törzsekben csak csoportok voltak, tehát kisebb volt a létszám, és a szervezési csoportot kivéve ugyanazok voltak az elnevezések, mint a fővárosban. Az cgységtörzsek struktúrája a következő csoportokból épült fel: kiképzési és szolgálati, szervezési, ellátó.[12”] A területi szerveknél a különböző szakcsoportok feladatait a következőképpen határozták meg. A kiképzési és szolgálati vezetője volt egyben a parancsnok helyettese is, neki kellett a törzset vezetnie és tájékoztatnia a parancsnokot. A híradó szakcsoport feladata az összeköttetés technikai feltételeinek a megteremtése és a futárszolgálat megszervezése volt. A szervezési vezette az állomány nyilvántartását, készítette a hangú latjelentcsekct, biztosította a feltöltöttséget és vezette a különböző statisztikákat, Az ellátó vezetője volt a parancsnok „szakhelyettese”. Az anyagi, technikai, pénzügyi és egészségügyi feladatokat ők látták el, harc esetén biztosították az anyagi cs fegyverellátást, valamint végezték a betegszállítást. [1212]

A szervezeti korrekciók mellett a beosztási jelzéseket is átalakították 1965-ben. Az új kategóriák kialakításánál a következő szempont volt a mérvadó: *„A munkásőrség (sic!) a beosztási jelzések rendszeresítésével az első magyar Tanácsköztársaság dicső hagyományait követi. Az alá- és fölérendeltségi viszony szükséges fenntartása mellett testületünk demokratizmusát tükrözi, hogy minden szintű parancsnoknál... a »parancsnok elvtárs« megszólítást alkalmazzuk.”* Ezekkel a jelzésekkel viszont az volt a probléma, hogy a tényleges pozíciót nem minden esetben tükrözték. Összesen 13 kategória[12'3]

,Ml> MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 1. ő. e. Papp Árpád: 2/1969. sz. utasítása, 1969. január 7.

nw MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 2. ö. c. Papp Árpád: A MOP információs jelentése a Munkásőrségről, 1969. január 10.

I2I> Uo.

I21’ Uo.

’20 1. országos parancsnok; 2. helyettese; 3. MOP főosztályvezetők és a budapesti parancsnok; 4. MOP osztályvezetők és a megyei parancsnokok; 5. MOP szakcsoportvezetők és a budapesti helyettes; 6. megyei parancsnokok szak helyettesei és a 4 századosnál nagyobb zászlóaljak parancsnokai; 7. zászlóalj és az önálló századok parancsnokai, négy vagy több százados zászlóaljak parancsnokhelyettesei; 8. zászlóalj cs önálló századok parancsnokhelyettesei; 9. századparanesnok; 10. századparancsnok-helyettes; 11. szakaszparancsnok; 12. szakaszparancsnok-hclyettes; 13. rajparancsnok.

létezett.[1314] Ezért Papp Árpád az 1965 elején kiadott, beosztási jelzésekkel kapcsolatos határozatokat hatálytalanította, mivel - indoklása szerint - azok nem tükrözték a parancsnokok cs a beosztottak viszonyát, cs a törzsek beosztási jelzései is rendezetlenek voltak. *„A munkásőr parancsnoki jelzés nem rendfokozati, hanem beosztási jelzés, amelynek az a rendeltetése, hogy a parancsnoki beosztásnak megfelelően - kizárólag megbízás idejére:*

- kifejezve világosan az elöljárói és a beosztotti viszonyt;

- összhangba hozza az azonos típusú parancsnokok azonos beosztásait.”[1215]

Végül a fenti parancsnak megfelelően, azt kiegészítve szabályozták a beosztási jelzéseket 1968. június 7-én.[1216]

5.1.4. A Munkásőrség anyagi felszereltsége és gazdálkodása

5. 1. 4/A. A Munkásőrség anyagi felszereltsége 1963-1968 között

Az 1963 és 1968 közötti fejlesztési terveket alapjában véve az említett 1963-as szeptemberi PB határozat és a társszervekkel való együttműködés határozta meg. Mivel 1963-ban a harckészültség és a tűzerő fokozása volt a cél, így a karabélyok lecserélését tervezték. Ehhez a következő fegyvereket[1217] tartották szükségesnek: 300 db.

1:14 Az előzőtől ez a következőkben különbözőit volna: 2. a MOP; 3. csak a budapesti parancsnok; 4. csak a megyei parancsnokok, 5. a területi parancsnokhelyettesek; 6. zászló alj parancsnokok; 7. önál ló század-parancsnokok; 8. zászlóaljparancsnok-helyettesek: 9. beosztott századparancsnokok; 10. beosztott századparanesnok-helyettcsck. Ennek alapján Papp Árpád utasítása szerint új tervet kellett készítem. (MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d. 2. ő. c. „Javaslat a beosztási jelzések rendjére”, 1965. január 25-i főosztályvezetői értekezlet) A 13 új kategórián a későbbiekben egyszerűsítettek.

1215 MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d. I. ő. e. Papp Árpád' 031. sz. parancsa a beosztási jelzések viselésének szabályozása tárgyában, 1965. április 30.

l2,í *„A törzsbe beosztott csoportvezető, szolgálatot ellátó munkásőrök (megyei törzseknél: kiképzési és hadműveleti csoportvezető, szervezési csoportvezető, szolgálati csoportvezető, terv. (tervező) szerv, (szervező) munkatárs, Mr. (híradó) csoportvezető, technikai szolgálatvezető, vezetőorvos, egységtörzseknél: parancsnok helyettes, kik. és szóig, (kiképzési és szolgálati) csoportvezető, ellátócsoportvezető, zászlóalj vezetőorvos, önálló század orvos, technikai szolgálatvezető, hír szóig, vez. (hiradöszolgálal-vezelő) laz eddigi rendszernek megfelelő állományjelzést viselik 2. / A törzs összes többi beosztottja az újonnan rendszeresített jelzést kapja: a. / az országos parancsnokság törzsbe (sic[1]) beosztottak kék alapon egy széles és két keskeny arany esik, b. la területi parancsnoki törzsbe beosztottak kék alapon egy széles és egy keskeny arany csík; c. / az egységtörzsbe beosztottak kék alapon egy széles arany csík jelzést. Egyidejűleg elrendelem, hogy a vállszíjas derékszíját csak a törzsben parancsnoki beosztást teljesítő munkásörök viseljék."* (MN 1. OL MOP M-KS-295-1 67. d. 3. ö. e. Karsai Ferenc orsz. p. h.: A Munkásőrség területi parancsnokainak a törzs beosztottak jelzése viselésének szabályozására.)

1217 A fegyverzettel kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy a géppisztolygyártást Magyarországon a Lámpagyárban bonyolították le. A korszerűsítésre azért is szükség volt, mivel a gyárban régi gépek voltak, és ezek a fegyveres szervek igényeit nem elégítették ki. Emellett az üzem kitelepülését

Gorjunov géppuska, 1010 DP golyószóró és 18 ezer PPS géppisztoly. Az újak és a tartalékállomány kiképzéséhez 2500 PPS géppisztoly és 2500 TT pisztoly kellett.[1218] A cserét az is indokolta, hogy több fegyvert is kaptak az MN-től, amelyek minősége nem volt a legjobb: *„A fegyvert a társfegyveres testületektől használt állapotban vettük át, gyártási idejük általában 1952—54 évi, illetve ennél régebbi.* ”[I2I'J] A tervek ellenére 1967-ben sem sikerült a fegyverek cseréjét befejezni a Munkásőrségnél.[1220] Ugyanebben az esztendőben viszont a fegyverek nagy részét belőtték és javították, ehhez 623 ezer forint értékben használtak fel lőszert! A belövések mellett rengeteg fegyvert kellett javítani. A DP golyószórók alkatrészeit beszámozták, hogy ne cseréljék őkel, több okmányt pótoltak. A karbantartásoknak köszönhetően javultak a kiképzéseken a lőcrcdmények is.[122’] A fegyverzet terén végzett hirtelen felújításban is szerepe lehetett a már említett csehszlovákiai eseményeknek. Mindezek mellett ismét napirendre kerüli a 45 mm-es páncéltörő ágyúk kivonása. Erre azért volt szükség, mivel ezek nagy része nem volt hadihasználható, sem tartalék lőszert, sem pedig alkatrészeket nem lehetett hozzájuk kapni, mivel már nem gyártották őket, ráadásul balesetveszélyesek is voltak,[1222] így a 82 mm-es aknavetőt rendszeresítettek helyettük. Ennek a legkisebb lőtávolsága 85 méter, a legnagyobb pedig 3040 méter volt, 20-25 lövést lehetett leadni percenként, a súlya 56 kg volt. A Munkásőrségnél a következőképpen jellemezték: *„Könnyűfedezékek rombolására, holttérbeli célok, élő erők megsemmisítésére alkalmas. Közvetett irányzású. Lövészet végrehajtása óvatosságot igényel, rátöltés esetén komoly problémákat okozna. Beszabályozása nagy szakértelmet kíván. Lőszereinek gyújtója nagyon érzékeny. Páncélozott célokat az aknavetővel nem lehet leküzdeni.”* Kisebb volt a tűzereje a 45 mm-es páncéltörő

is meghatározták háború esetére. Ez a Mezőgazdasági Gépgyár makói egységébe, a mellette lévő bútoripari vállalathoz és a hódmezővásárhelyi Mérleggyárba történt volna. Ennek a lebonyolítása a gyár dolgozóinak lett volna a feladata. Emellett a gyár egy része továbbra is helyben működött volna, így tervezték gözlokomotívok beállítását a gőzenergia biztosításához, cs ehhez kút fúrását is. A kitelepülőket, 600-800 főt Makón akarták elhelyezni. (MNL OL HB XIX-A-98 13. d. /61. Tóth Károly - Pap János: A HB 4/170/1965. sz. határozata a géppisztoly gyártás helyzetének a felülvizsgálatáról, 1965. április 29.)

i2ie MNL OL HB XIX-A-98 86. d.

i2]« MNL OL MOP M-KS-295- 1 61. d. 8. ö. c. Budaházi Gusztáv: ov.: „Jelentés a technikai szolgálat helyzetéről, feladatairól” Főosztályvezetői értekezlet anyaga, 1967. augusztus 4.

1220 MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d 2. ö. e. Ispánovits Imre főov, jelentése az országos parancsnoknak, 1968. május 22.

122] MNL OL MOP M-KS-295-1 68. d. 8. ő. e. MOP főosztályvezetői értekezlet jegyzőkönyve, 1968. november

1222 MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 3. ő. e. Előterjesztés a 45 mm-es páncéltörő alegységek megszüntetésével kapcsolatban a HB-nek.

ágyúénál, bár korábban a tűzerő fokozásáról született határozat.[1223] Az átszervezést 1965. január 31-éig tervezték végrehajtani.[1224] A Munkásőrségnél a következőképpen osztották el az aknavetőket: megyénként hat-hat darabot, a Vasas, az Építők zászló-alj, a budapesti kerületek pedig hármat-hármat kaptak. Országos szinten 901 főre volt szükség az új fegyverek kezeléséhez.[1225] A fentiek mellett 1965. november 17. után gumibotot is rendszeresítettek a készenléti alegységek számára. Használni csak indokolt esetben lehetett, ha elengedhetetlenül szükséges volt, és oktatást is tartottak ezzel kapcsolatban.[1226] A fegyverzet mellett jóval jelentősebb volt a híradás fejlesz-tése. Ezt a PB és a HB határozatainak megfelelően, a belügyminiszter és a Magyar Néphadsereg felsőbb vezetőinek az egyetértésével dolgozták ki 1964 októberében.[1227] A hadsereg több anyagot biztosított a testületnek.[122*] A híradás mellett a Munkásőrök új, 64 M típusú egyenruhát is kaptak. 1965-től a fegyverzetet és a ruházatot közpon-tilag kellett tárolni. Az előképzősöket a régi ruházat csere- és visszamaradó készle-tével kellett ellátni 1966. december 31-ig. A BM „M” készletének a forgatását és

Uo.

122-1 MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 3. ö. e. Előterjesztés tervezet az aknavetők beszerzésével kap-csolatban a HB-nek, 1965. szeptember 30.

1225 Az aknavetős szakasz állomány táblája a következő volt: rajparancsnok, irányzó, töltő, lőszerada-goló, löszerhordó; összesen 17 főből, három rajból állt, külön szakaszparancsnokkal és egy helyet-tessel. (MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 3. ő. c. Előterjesztés tervezete az aknavetők beszerzé-sével kapcsolatban a HB-nck, 1965. szeptember 30. 1. és 2. számú melléklet.)

122« MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d. l.ő. e. Papp Árpád 15. sz. utasítása a gumiból használatának rendszeresítése tárgyában, 1965. november 17. Az indokolt eseteknek a következőket tekintették: *„...jelentős huliganizmus, rendzavaró tömeg... megakadályozására, a törvényes rend biztosítá-sára, és fenntartására...''*. (MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d. 1. ö. e. Ármán Aurél kiképzési főov. végrehajtási utasítása az országos parancsnok 15. sz. utasításához, 1965. november 26.)

1227 A legfelsőbb állami vezetéssel való összeköttetést 2 db R-102-cs „Szeged” típusú rádióállomással tervezték megoldani, míg a területi és az egységparancsnokságok között UM-2 végerősítő fokozat-tal kombinált R-105/D rádióval. A területi egységek és a társszervek között R-104 BM speciális rádióállomással, mivel ez az R-108 és az R-105/D típusúval is képes volt az együttműködésre. A munkásör alegységek a BM által átalakított R-126 típusú adót kaptak. Ugyanakkor a BM, a határ-őrség és a Munkásőrség közötti kapcsolatot géptávíróval is meg akarták valósítani, amely a posta telex rendszerén keresztül működött volna. Ugyanakkor az cgységparancsnokságokat K-15-ös központokkal tervezték felszerelni, és tábori távbeszélő készülékkel, K-l könny övezetekkel kötöt-ték volna őket össze. Mindehhez 1730 fős híradós személyzet volt szükséges. A MOP-ra cs a terü-leti szervekhez 2-3 fő függetlenített állományú személy beállítását tervezték. Az R-10 típusú készülékeket ki akarták selejtezni. A fejlesztési három év alatt, 1965 és 1967 között tervezték meg-valósítani. (MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 3. ö. e. Előterjesztés a HB-hez. Javaslat a Munkás-őrség híradásának a korszerűsítésére, a belügyi hírrendszerrel történő összehangolására, 1964. október 13. A HB elfogadta: 6/164/1964. sz. hat. 1964. október 22.)

1228 K-10-es tábori központból 210 db, 1160 db TBK tábori távbeszélő, 1100 db 1000 méteres könnyű-vezeték. A többit az OT által kapta meg a testület. (MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 3. ő. e. 6/164/1964. sz. hat. 1964. október 22.)

a Munkásőrség ruházatának a folyamatos cseréjét is meg kellett szervezni.[1229] A fegyverek és a ruházat bevonásával kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy ezek tárolását is meg kellett oldani, így a ruházatnak szekrényeket rendeltek és a raktárakat bővítették. Ez igen lassan haladt, ugyanis még 1967-ben is kevés volt az egységeknél a raktár, az öltöző, sőt, a szekrényeket sem mindenütt tudták elhelyezni. Sok helyen nem volt tisztálkodási lehetőség sem.[1230] Ugyanakkor a szállítóeszközök változását jól szemlélteti a 11. számú melléklet. Ezek beszerzése a Külkereskedelmi Minisztérium, míg az anyagok, ruha stb. a Nehéz- és Könnyűipari Minisztérium által történt.[121'] Lényeges kiemelni, hogy az anyagi eszközök közül az „M"-szükséglet kielégítése is jelentős költségekkel járt. Mindennek a feltöltöttsége 1963-ban 95%-os volt, a személyi állomány ellátása terén pedig 100%. Az 5% hiány a műszaki berendezésekéből adódott. így tehát az 535,2 milliós igényből 510,3 milliót elégítettek ki. Kaptak aknát, atomtámadás elleni védőfelszerelést, továbbá hírközlési, vegyvédelmi és műszaki eszközöket.[1232] Hasonlókkal látták el a BM és az MN alakulatait is, de ezek közt a korszerűbbek aránya jelentősebb volt.[1233] 1966-ban 10 ezer sátorlap, 5 ezer hátizsák és ugyanennyi 51 M gázálarc volt használatban a testületnél, utóbbinak korszerűbbre történő cseréjét javasolták.['234] Ebben a rövid időszakban is rengeteg pénzt költöttek a Munkásőrségre. A 2. ötéves tervben 2102 millió volt a tervezet,

122' MNL OL HB XIX-A-98 10 d. /48. Tóth Károly - Pap János: A HB 11/157/1964. sz. határozata Budapest, 1964. február 19.

'™ MNL ÜL MOP M-KS-295-1 61. d. 8. ö. e. Összefoglaló jelentés a MOP 1967-es gazdálkodásának évi rendszeres ellenőrzéséről, 1967. december 21-i MOP főosztályvezetői értekezlet.

1231 MNL OL HB XIX-A-98 86. sz. d. A Munkásőrség 1964. évi terve, 1. sz. mellékelt

1232 Típusonként a következőket: 30 mm-es villanó töltényt, 50 M ködgránátot és 59 M ködgyertyát, KLF gyalogsági aknát és hozzá tartozó eszközöket, R-105 D rádióállomást, K-20 távbeszélő központot, TW távbeszélő és vonalfigyelő gépkocsit, BSZSZMO-4 U gázálarcot, összfegyvernemi védőkészletet, gépjármű- és levegömentesítő készletet, PE mentesítő csomagot, fegyver vegyvédelmi mentesítő csomagot (FVCS), személyi vegyvédelmi csomagot, Atropin, Morfium és Tetrakor „önampullát" (injekciós ampulla), háti mentesítet. Továbbá: 6 * 30 látcső, tájoló, BO-76 szárazföldi aknakutató, 1H-2 sugárszintmérő, HM 2 sugárszennyezettség mérő, 1H-21 egyéni sugáradag mérő cs töltő, GSZP-1 automata gáz sugárjelző, PHR-54 vegyi felderítő készlet és indikátor cső PHR-54-hez. (MNL OL HB XlX-A-98 86. sz. d. 3. számú melléklet: Az 1964. évi „M" terv előirányzatai tárgyú HB előterjesztéshez A Munkásőrség „M" terve OT, 1963. december)

1233 AK.M-47 18 ezer, RPD-44 4 ezer beszerzési terve. 20 ezer 58 K-100 harckocsi elleni gránát, sugárzásmérök: 1H-2, IH-12, 1H-2I, NSZP-2 infravörös technika. R-102 rádióállomás gépkocsival, R-104, R-105/D és 108, UR11 vevők. D-442 felderítő úszó páncélos gépkocsi 11 db, vegyvédelmi eszközök, 100 db aknavető) (MNL OL HB XIX-A-98 86. sz. d. A BM 1964. évi terve 1. sz mell. 1963. december OT) AKM géppisztoly: 15 ezer 1963-ban, 35 ezer 1964-ben. 1964-ben 10ezerR-63 pisztoly, hasonló rádióeszközök, vegyvédelmi és sugárzásmérő eszközök, mint a BM-nél. (MNL OL IIB XlX-A-98 86. sz. d, Az MN terve, 1964. 1. sz. mell.)

1234 MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. 2. ő. e. Cscmi Károly MN vezérkari főnök, miniszterhelyettes levele Papp Árpádnak, 1966. február 17.

a módosításokkal ez 3798-ra nőtt. A harmadik ötéves tervben 3871 millióval számoltak.'[215] 1964-ben példáid összesen 250,5 millió forint volt a Munkásőrség tervezett költségvetése, ez az 1963-asnál 150,8 millióval volt több. Mindezt az új ruházat, haditechnika és gépkocsik beszerzése növelte meg.[1216] Ugyanakkor a technikai felszereltség javításával kapesolatban a következő célokat tűzték ki a negyedik ötéves terv időszakára: aGorjunovok korszerűsítése, a PPS-ek AK gépkarabélyokra, a TT-k PA-63 típusú 9 mm-es pisztolyokra, a DP-k RPD golyószórókra cserélése. A tervek között szerepelt az RPG-k rendszeresítése is, valamint a műszaki egységek teljes személyi állományának védőfelszerelés biztosítása, vegyi és sugárvédelmi eszközökkel ellátása.[1235] [1236] [1237] [1238] A távlati tervekcL és a gazdálkodást az 1968-tól meghirdetett gazdasági reform is befolyásolta.

5. 7. 4/B. Mechanizmus munkásör módra

Az 1960-as évek közepére az adósságállomány emelkedése és a gazdasági növekedés csökkenése miatt a gazdasági tervezés és irányítás reformja került előtérbe. A fejlődést nem lehetett külső forrásokból fedezni. Nyilvánosan 1966-ban hirdették meg a reformot, de az MSZMP vezető szerveiben már 1964-ben elkezdődött a kidolgozása, és 1966-1967 során az előkészítése. 1967-ben jelentős személyi változások is történtek, Dobi István helyett Losonczi Pál lett a NET elnöke, Kállai Gyula helyett Fock Jenő a miniszterelnök, a helyettese pedig Fehcr Lajos. Nyers Rezső, az MSZMP KB gazdaságpolitikai titkára is a reform híve volt.[1218] 1968. január 1-jétől a vállalatok nagyobb önállóságot kaptak, csak tervszámokat határoztak meg nekik. A termelésről, bérezésről, értékesítésről maguk dönthettek. De a bújtatott munkanélküliséget nem lehetett felszámolni, ugyanakkor a háztáji mellett megjelentek a kisvállalkozások is, melyek azokat a piaci réseket „tömték be”, amelyekre a nagyvállalatok képtelenek voltak. A reformoknak köszönhetően 1966-1972 között évi 7%-kal nőtt a gazdaság. Már az első évben gyülekeztek a „viharfelhők”, hiszen a csehszlovákiai beavatkozásnak köszönhetően megerősödött Kádár balos ellenzéke, amely ellenezte a piaci alapokra helyezett gazdaságot és a nyugat felé történő gazdasági nyitást. 1970-től elkezdődött a reformok támadása, amelynek az egyik vezéralakja Biszku Béla volt. 1975-re utolsóként Fock Jenőt is leváltották a reformerek közül. Ugyanebben

[1235] MNL OL MOP M-KS-295-1 37 d. 9. ö. e. Rajnai József: A MOP Gazdasági Főosztályának a tájékoztatója *a 3.* ötéves tervről, 1963. május 12.

1236 MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 1. ö. e. Előterjesztés a HB-hez a Munkásőrség 1964. évi tervezetéről (Elfogadták.) 1963. december

[1237] MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 8. ö. e. Budaházi Gusztáv: „Jelentés a technikai szolgálat helyűdéről, feladatairól”. Főosztályvezetői értekezlet anyaga, 1967. augusztusi

[1238] Izsák Lajos: *Pártok...*254-258. o.

az évben tartották meg az MSZMP XI. kongresszusát, amelyen szintén az újítások ellenzői arattak sikert.[1239]

A balos ellenzék magatartása nagyon jól nyomon követhető a Munkásőrségnél is. A reformok hivatalos, 1966-os meghirdetésével kapcsolatban a Munkásőrség országos parancsnoka december 15-én adta ki a 166. parancsát. Ebben ismertette az állomány előtt, hogy a tervezett változások a testület gazdálkodására is hatással lesznek, és befolyásolni fogják az állomány munkából történő kivételét, valamint a vállalatoktól történő gépjárműigénylést is. Ugyanakkor a cégekkel újszerű kapcsolatok kialakítása volt várható, így fontosnak tartotta a reformok figyelemmel kísérését, és szorgalmazta a testületen belüli megújulást is. Ennek megfelelően egy bizottság felállítását rendelte el, amelyet Karsai Ferenc, az országos parancsnok helyettese vezetett, a tagjai pedig a következők voltak: dr. Ispánovits Imre,[1240] Budaházi Gusztáv és Szabó Erik MOP osztályvezetők, valamint Farkas Lajos a BMP-ről és dr. Faragó Elek Békés megyei parancsnok.'[241] A mechanizmussal kapcsolatban 1967 júniusára a párt hadseregénél is kidolgozták a teendőket, ugyanakkor a helyüket az új viszonyok között a következőképpen próbálták meghatározni. *„A Munkásőrség az állami költségvetésből finanszírozott fogyasztó gazdaság, amely a különböző termelő ágazatokkal, a külkereskedelemmel szemben jelentős keresletet támaszt."* De fontos megemlíteni, hogy még cl sem indult az új gazdasági mechanizmus, ők máris igyekeztek alóla kihúzni magukat, a maguk módján „magyarázták a mechanizmust”. Azt hangsúlyozták, hogy a testület ellátását nem lehet a piaci viszonyoktól függővé tenni, így sok esetben a korábbi módszerek megtartását támogatták.[1242] Mindez mondvacsinált indoklás volt. A konkrét teendőket kidolgozták a Munkásőrségnél is, de 1967-ben KNEB-vizsgálat is folyt náluk, nyilvánvalóan azért, hogy sikerüljön változásokat elérni. Ennek következtében a járási szintű tervezési módszert meg kellett szüntetniük, évi kél alkalommal kellett pénzügyi elszámolást készíteni, ugyanakkor a területi parancsnokságoknak pénzügyi téren átcsoportosítási, utalványozási jogkört adni. A mechanizmusban a 15-20 éves terv készítését nem tartották jónak, helyettük az ötévest preferálták. A tervezéssel kapcsolatos utasítás irányelveket tartalmazott, de

Uo. 261-266. 0.

1240 Ispánovits Imre (?-?) az MN Páncélos Gépjármű Csoportfőnökség kiképzési osztályán gépkocsi kiképzőtiszt volt, 1957. május 2-án nevezte ki Halas Lajos gépjármű és üzemanyag főnökké, ekkor főhadnagyként szolgált (MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. 1. ö. c. Kovács Imrének a honvédelmi miniszter 1. helyettesének 0409. sz. parancsa; MNL OL MOP M-KS-295-1 393. d. l.ő. e. 002. sz. parancs, 1957 május 2.)

U41 MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. l.ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 166. sz. parancsa az új gazdasági mechanizmussal kapcsolatban.

1242 MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 7. ő. c. Dr. Ispánovits Imre: „A gazdasági mechanizmus követelményei a Munkásőrség vonatkozásában”, 1967 június 19.

a következő területeken szigorúan be kellett tartani ennek a rendelkezéseit. Meghatározták, hogy bizonyos kiadások mekkora arányban alakulhatnak a nemzeti jövedelemhez képest; ilyenek voltak az import főszámai, a létszám, a bér és a bérjellegű költségek, a polgári importbeszerzések deviza és forint keretszáma, a hazai termelésű haditechnikai termékek beszerzési és javítási mennyisége, a tartalékképzés, a beruházások nagyságrendje és az ellátás színvonalát meghatározó egyéb kérdések.[1243] A Munkásőrségnek jövőben is a HB irányelvei alapján kellett a költségvetését és a középtávú terveit elkészítenie, ezt az OT, majd a HB hagyta jóvá. Az éves tervek alapján a területi parancsnokságoknak is kidolgozták a helyi terveit. Ennek során a központi ellátást, a helyi beszerzést kellett figyelembe venni. Ami 1968-tól az ő esetükben újdonság volt, hogy a kötött termékgazdálkodáshoz szükséges adatszolgáltatás megszűnt, kevesebb költségnormát szabtak meg nekik, és új, egyszerűsített rovatrendet vezettek be.[1244]

A számvitelben a MOP-ot és a nagyobb megyéket kettős könyvvitel, a többieket egyszeres vezetésére kötelezték, de utóbbiak is választhatták a kettőst, amennyiben ez jobban megfelelt nekik. A munkaidőből való igénylés rendszerét is megváltoztatták, ez csak szolgálati paranccsal történhetett, a munkáltatóval meg kellett egyezni, hogy negyed- vagy félévente legyen az átutalás, a tsz-szel vagy a bázisüzemekkel évente egyszer. Ugyanakkor egyszerűsítették az anyagi nyilvántartást is, az ingatlanokat például az értékük alapján is számbavették. Az egyéb anyagi és állóeszköz nyilvántartást viszont megszüntették. A jobb készletgazdálkodást és a társadalmi tulajdon védelmét hangsúlyozták. Az anyaggazdálkodás terén, ahol megérte, a helyi beszerzéseket szorgalmazták, ez alól a ruházat és a haditechnika képzett kivételt. Egy központi beszerzésű terméklistát terveztek készíteni, és a selejtezés szigorítását is fontosnak vélték. A leltár során a területi parancsnokságoknak a helyi beszerzésű anyagokból csak az eltéréseket kellett a MOP-ra felterjeszteni.[1245] Tehát igyekeztek az adminisztrációt egyszerűsíteni. Ha nehezen is, de a Munkásőrségnél is beindult a mechanizmus, bár már 1967-ben hangsúlyozták, hogy a kisiparosok foglalkoztatását csökkenteni kell.[1246] Ugyanakkor 1968-ban a PM a HB elé terjesztett egy olyan tervezetet, mely szerint a minisztériumban egy ötfős csoport alakulna, amelynek a tagjait a honvédelmi-, és a belügyminiszter vezényelné, és ők folytatnák le a fegyveres szervezeteknél a pénzügyi ellenőrzéseket.[1247]

Uo.
Uo.
1245 Uo.
121C MNL OL MOP M-KS-295-1 ól. d. 8. ő. e. 1967. december 21-i MOP főosztályvezetői értekezlet
MNL OL MOP M-K.S-295-1 67. d. 3. ő. e. Dr. Bradács György levele a fegyveres testületek bizalmas vállalatok pénzügyi ellenőrzéséről, HB előterjesztés tervezet, 1968. július 10.

A korábban megalakított mechanizmus bizottság működései a MOP-on 1968 januárjában értékelték. Ennek során továbbra is hangsúlyozták, hogy a kereslet-kínálattól cs a piactól a testület ellátását nem szabad függővé tenni. A központi tervezéssel és az ehhez kapcsolódó utasításos rendszerrel akarták a jelentősebb termékeket beszerezni. A kisebb szervek önállóságának a növelését továbbra is fontosnak tartották. A negyedéves terv helyett évesre akartak áttérni. Emellett a készletgazdálkodás egyszerűsítését és ekkor már a 15-20 éves tervek készítését tartották fontosnak, de továbbra is az ötéves terv volt a meghatározó, a következő kidolgozását már 1968-ban javasolták elkezdeni. Az éves terv esetében az ötéves időarányos részének a megvalósítása volt a fő eél. Külön mechanizmus tanfolyamot is szerveztek a területi parancsnokoknak és ellátó helyetteseiknek. Ugyanakkor sérelmezték, hogy a „termelésből” történő kivételre is hatással vannak az új korrekciók, hiszen a vállalatok nyilván nem engedték el olyan könnyen a náluk dolgozó munkásőröket. Azt is hangsúlyozták, hogy a döntéshozatalban a helyi szintet kell előtérbe helyezni.'[243]

5.1. 5. A Munkásőrség és a társszervek háborús feladatai

> *„Korszerű háborúnak a hátkorszerűség a biztonsága, mert a hátország fronttá változik. Az a fogalom, hogy mi a munkásőrség feladata, ilyen helyzetben megszűnik. Megszűnik azért is, mert egy részét elviszik az elvtársaknak katonának. Most az a kérdés, hogy a hátországban mit tehetünk, mi a feladatunk. Kiürítés, stb. Tehát ki kell dolgozni a munkásőrség alegység feladatait rendkívüli állapotra. "* (Papp Árpád)[1249]

A Munkásőrség és a többi fegyveres szerv között már a kezdetektől kialakult az együttműködés, de mindez 1963-tól kezdve több szempontból is megváltozott, illetve kibővült. Az újfajta kooperáció annak is köszönhető volt, hogy - mint azt láthattuk - megszüntették a karhatalmi parancsnokságokat. Az MN és a BM együttműködése 1963-tól megváltozott, így az újfajta teendőket a honvédelmi és a belügyminiszter egy közös parancsban szabta meg. A BM fegyveres szervezeteinek, a karhatalomnak, a rendőrségnek és a határőrségnek a Munkásőrséggel a következő esetekre kellett együttműködési terveket kidolgozniuk: határzárás, fegyveres, szökött bűnöző elfogása, elemi csapások, belső zavargások megszüntetése, tömegrendezvények biztosítása, egyéb feladatok. Amennyiben ezekre nem voltak elegendőek a BM és

ms MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 5. ő. c. Dr. Ispánovits Imre: „Jelentés a Munkásőrség mechanizmus bizottságának munkájáról”, 1968. január 22.1968. január 30-i MOP főosztályvezetői értekezlet.

1249 MNL OL MOP M-KS-295-1 29. d. 3. ő. e. Az 1962. február 27-i MOP osztályvezetői értekezlet jegyzőkönyve.

a milícia erői, abban az esetben az MN alakulatait is segítségül lehetett hívni. A következő, halasztást nem tűrő esetben utólagos jelentési kötelezettséggel azonnal ki kelleti rendelni a hadsereget: határsértés, fegyveres szökött bűnözők elfogása, elemi csapás, tömegszercncsétlenség. Századot az ezredparancsnok, zászlóaljat a hadosztályparancsnok vezényelhetett ki az illetékes rendőri szerv kérésére. Ezred nagyságú egységet az 5. hadsereg[1250] parancsnokának és a 11. csoportfőnöknek,[1251] vagy a belügyminiszter első helyettesének a kérésére lehetett alkalmazni. Honvéd alakulatot a vezérkar engedélyével lehetett bevetni belső zavargások leverésére, rendezvénybiztosításra. Minderre csak az 5. hadsereg kötelékébe tartozó volt igénybe vehető. Ezrednél nagyobb egység esetén annak a parancsnoka az akció vezetőjével együtt irányított. Az ellátásról a katonaság maga gondoskodott.[1252] A határőrség a határsérlésnél és határ lezárásánál igényelhetett katonát. Gépkocsizó alakulatok kirendelését kérhették az MN-töl, ennek a fentiekhez hasonlóan történt az engedélyezése.[1253] A Magyar Néphadsereg tevékenységét a BM erőinek a következőképpen kellett segítenie. A karhatalmi állomány biztosította a „szövetséges” csapatok törzseit a magyarországi gyakorlatokon, a hadosztálynál nagyobb erők mozgását valamint a forgalomszabályozást. Gyakorlatok idején az érkező VSZ csapatok útját a települési helyükig biztosítani kellett. Ennek során a „különleges technikai” eszközöket úgy kellett mozgatni, hogy a polgári lakosság ne lássa, illetve a települési helyeken ezeket a BM-nek kellett őriznie. A nagyobb városokban az átvonuló csapatok forgalomszabályozásában szintén a karhatalom segített. Egy karhatalmi zászlóalj vagy annál nagyobb erő igénylését a belügyminiszter 1. helyettesétől kellett kérni. Az erőket lehetőleg 10 nappal előbb kellett igényelni, és két nappal az alkalmazás előtt meg kellett határozni a feladatokat.[1254]

A fentiek alapján kidolgozták a belügyi szervek harckészültségét. Fokozott vagy teljes harckészültséget lehetett elrendelni a belügyminiszter parancsa alapján.[1255] A későbbiekben a BM kialakította a hadseregétől eltérő riadó szabályait. Megkülönböztettek általánosat és részlegeset is, utóbbi esetben a parancsnokok csak egyes

[1250] 1 961 augusztusában alakult meg, 1963-tól működött Székesfehérvárott, Csémi Károly volt a parancsnoka. (Szaní Ferenc: *A Magyar Képhadsereg...* 28. o.)

[1251] Kémelhárítással foglalkozott, és a külföldiek figyelésével.

[1252] Pap János - Czincge Lajos: A Magyar Népköztársaság (MNK) belügyminiszterének és honvédelmi miniszterének a 002. sz. közös parancsa az MN és a BM együttműködése tárgyában, 1963. február 26. http:/, www.osaarchivum org/db/fa/357-2-1-1 .htm, letöltés: 2010. szeptember 8.

[1253] Uo.

nst Uo.

12« Pap János: A MNK belügyminiszterének 012. sz. parancsa a harckészültség! fokozatok elrendelése tárgyában 1963. június 7. http://www.osaarchivum.org/db/fa/357-2-l-l.htm, letöltés: 2010. szeptember 8.

egységeket riadóztattak. A riasztott szerv parancsnokának az illetékes pártbizottságot is tájékoztatnia kellett. A bevonulási idő a Határőrségnél cs a Karhatalomnál három, a többi fegyveres szervezetnél négy óra volt. 1963-ban pontosítani kellett a terveket, és ki kellett dolgozni a szolgálati stb. épületek objektumőrzését.[1256] A riadóztatással cs a harckészültséggel a későbbiekben gondok adódtak, ugyanis a legtöbb országos szervnél az ügyeletesek nem voltak tisztában a teendőikkel, így napi eligazítások tartását rendelték el nekik.[1257]

A BM riadóztatása azért is volt fontos, mivel a Munkásőrséggel együtt a következő feladataik lettek volna háború idején. Amint erre már utaltam, a HB 3/140/1962. sz. határozata a BM feladatává tette a szövetséges csapatok átvonulásának a biztosítását. Ehhez 1500 karhatalmistára, 760 rendőrre és 3700 munkásőrre volt szükség. A munkásőrök az igénybevett karhatalmi erőt pótolták, I. fokozatba való helyezéssel és rejtett mozgósítással. A munkásőr egységek a rejtett mozgósítás befejezéséig a budapesti, miskolci, debreceni, pécsi és szegedi karhatalmi körzeteknél a BM tartalékaként is szerepeltek.[1258] A belügyminiszter 1963-ban a HB-tól 920 fővel kérte megemelni a karhatalom létszámát, mivel plusz 32 objektum őrzése - vasúti és közúti hídaké - vált szükségessé.[1259] A 12. számú melléklet azokat a közúti és egyéb hidakat mutatja, amelyeket a BM-nek kellett volna őriznie rendkívüli időszakban. Ebben az esetben a munkásőr egységek az ő alárendültségükbe kerültek volna. A melléklet forrásértéke azért is jelentős, mivel ezáltal képet kaphatunk arról, hogy a szovjet erők egy esetleges háborúban milyen irányban vonultak volna fel. A későbbiekben az is felmerült, hogy a BM Ul-as Főcsoportfőnökséget[1260] is bevonják a közös feladatokba; ezt 1964-ben meg is tettek. Szabályozták a Magyar Néphadsereg Vezérkar (MNVK) II. Csoportfőnökséggel[1261] és a BM határőr szerveivel a pontos

[125]5í Benkeí András: Az MNK belügyminiszterének 003(1. sz. parancsa, 1963. december 21. CEU http:// www.osaarchivum.org/db/fa/357-2-l-l.htm, letöltés: 2010. szeptember 8.

[1257] Földes László: Az MNK belügyminiszter-helyettesének (1. sz. helyettes volt) 005. sz. parancsa, 1964. április 22. http:/ www.osaarchivum.org/db/fa/357-2-l-l.htin, letöltés: 2010. szeptember 8.

J258 MNL OL HB XIX-A-98 86. d. Papp Árpád - Pap János: Előterjesztés a HB-hez, 1963. június 5. 1963. június 27-i ülés

1259 MNL OL IIB XIX-A-98 86. d. Tóth Károly: Feljegyzés a 3. napirendi ponthoz, 1963. június 20. 1963. június 27-i ülés

[1260] 1963-ban alakították át az állambiztonsági szerveket. A III-as Főcsoportfőnökség a következő csoportfőnökségekből állt: III/I. Hírszerző, ULTI. Kémelhárító, 111/1.11. Belső Reakció- és Szabotázselhárító, III/TV. Katonai Elhárító, III/V. Operatív Techuikai. Osztályok: lll/l. Vizsgálati, 111/2. Operatív Nyilvántartó, III/3. Útlevél, III/4. Tájékoztató, Értékelő, Nemzetközi Kapcsolatok, III/5. Felügyeleti, III/6. Személyzeti (Cseh Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek... 80-82. o.)

[1261] A hírszerzéssel foglalkozott, 1953-ban alakult meg. http:,'7www.kfh.hu/hsztortcnet.ht ml, letöltés: 2010, augusztus 15.

együttműködést a hírszerzés és a felderítés terén. így például időben át kellett adniuk egymásnak a másik szerv számára fontos adatokat.[1262]

Ugyanakkor 1965-ben annak a rendjét is kialakították, hogy milyen esetben és ki mozgósíthat. Ezt az Egyesített Fegyveres Erők (EFE) főparancsnoka is megtehette akkor, ha a váratlan csapás esetén a VSZ kormányai közötti összeköttetés meghiúsult. A mozgósítás teljes és részleges is lehetett.[1263] A mozgósítás utáni háborús helyzetben a következő rendelkezés lett volna az irányadó: *„Ha a hadműveleti helyzet megkívánja - az ország határain helüli hadműveleti területen /a hadsereg hadtáp utolsó vonaláig/ - az illetékes katonai /hadosztály, hadsereg/parancsnok - alapvető feladataik megváltozása nélkül - időlegesen hadműveleti alárendeltségbe vonhatja a karhatalom, a rendőrség közrendvédelmi erőit, és a munkásőrség ki nem vont erőit."*[’254] Mindehhez az is hozzátartozik, hogy később külön szabályozták a légoltalom mozgósítását is.[1265] Háború és belső megmozdulás esetén 1964-től különleges jogszabályokat léptettek volna életbe, miután a NET rendkívüli állapotot hirdetett volna ki.[1266] A későbbiekben ezek köre bővült.[1267] Fontos megemlíteni, hogy az említett

[1362] Rcnkci András - Czinege Lajos: A MNK belügyminiszterének és honvédelmi miniszterének 002. sz. közös parancsa, 1964. július 30. http://www.osaarchivum.org/db/fa/357-2-l-l.htm, letöltés: 2010. november 12.

[1263] MNL OL HB XIX-A-98 14. d. /67. Csémi Károly vezérőrnagy, vezérkari főnök, miniszterhelyettes: Előterjesztés a HB-hez a fegyveres erők mozgósításával kapcsolatos elvi kérdésekről, 1965. november 17.: Tóth Károly - Fehér Lajos: HB 6/176/1965, sz. határozata a fegyveres erők mozgósításával kapcsolatos elvi kérdésekről, 1965. november 25-i ülés

[1264] Uo.

[1245] MNL OL HB XIX-A-98 8. d. Kádár János - Tóth Károly: HB 8/151/1963. sz. határozata a fokozott harckészültség időszakában bemozgósítandó légoltalmi egységek személyi és technikai kihatásáról, 1963. június 27. (Kádár János fogadta el a határozatot, mivel nem volt meg a testület minimális létszáma.) 1963. június 27.

[1266] 1964-ben a HB a következő háborús jogszabályokat hozta: „Az FMPK rendelete a kijárási tilalomról, Az FMPK rendeleté az ország meghatározott területén tartózkodás és az ország meghatározott területére utazás korlátozásáról, Az FMPK rendelete a nyilvános gyűlések, felvonulások és egyéb rendezvények engedélyhez kötéséről, Az FMPK rendelete a személyi tulajdonban lévő gépjármüvek forgalmának korlátozásáról” (MNL OL HB XIX-A-98 10. d./ 48. Benkei András: Előterjesztés a HB-hez a háborús jogszabályokkal kapcsolatban, 1964. február 7. A korlátozó intézkedéseket „M”-re elfogadták 7/157/1964. sz. hal. 1964. február 19-i ülés)

1267 1968-ban a Magyar Népköztársaság bírósági szervezetéről szóló 1954. évi II. törvénynek az „M” időszakban kibocsátandó törvényerejű rendelet szerinti módosításokkal egységes szerkezetbe foglalt szöveget is elfogadták, így 1968 végéig az igazságügy-miniszternek ki kellett jelölni az adott esetben eljáró bíróságokat. 1968-ban a statáriumot is újra szabályozták, ezt a fegyveres szervek tagjai ellen is lehetett volna alkalmazni. Ennek a hatálya alá a következő büntettek tartoztak. Az államcllcni büntettek az izgatás kivételével, illetve ha a bűntettet *„szövetséges szocialista állam sérelmére követték el"*. A népirtás és a BTK 137. §. 2. §: /!’ a és b pontok alatti esetei, igy a háborús kegyetlenkedés és pusztítás, az államtitoksértés bizonyos esetei, a behívóparancsnak való eleget nem tétel, szándékos közveszély okozás, közlekedés biztonsága elleni bűntett, lőszerrel stb.

a törvénytervezeteknek a megalkotásánál az 1956-os tapasztalatok köszöntek vissza. Különösen a statáriumról szóló dokumentum hasonlított kísértetiesen 1956-os elődjére.,2fiS

A fentiekben azért volt szükséges az MN és a BM együttműködésével, harckészültségével, riadóztatásával foglalkozni, hogy láthassuk, arendszerbe a Munkásőrség miképpen illeszkedett be. A milícia harckészültségével kapcsolatban csak 1967-ben született új részletes szabályozás. Ennek szükségességét a korszerű háború követelményeivel és az országvédelem fontosságával magyarázták. Ennek során a HM és a BM szerveivel való együttműködést hangsúlyozták. A harckészültség alatt a személyi állomány megfelelő kiképzettségét, a harci technika állapotát, anyagi-technikai biztosítást, a riasztási rendszert, a megfelelő ügyeleti rendszert és a társszervekkel történő együttműködést értették a Munkásőrség esetében.[1269]

Az országos parancsnok is fokozott és teljes harckészültséget rendelhetett el a Munkásőrségnél. Az erre való felkészülést készenléti időszaknak nevezték. A készenléti időszakban a rendkívüli viszonyokra kellett a kiképzés során felkészülni, a HM és a BM szervekkel való együttműködést gyakorolni, riadótervei kidolgozni, cs a meghagyási okmányokat egyeztetni. Fokozott figyelmet kellett fordítani az ügyeleti szolgálatra és a fegyverek tárolására, őrzésére, az eszközök hadihasználhatóságának ellenőrzésére. Ugyanakkor a hivatásos állomány csak külön engedéllyel hagyhatta cl a működési területet, egyidejűleg maximum 33%-a.[1270] A fokozott harckészültség bevezetésének az volt a célja, hogy a teljes harckészültséghez megteremtsék a rövidebb átállást. Erre a belső helyzet romlása esetén, vagy a várható háború kitörésének az ideje előtt volt szükség. Ilyen esetben az illetékes pártbizottság 1. titkárának vagy a parancsnoknak kellett ennek a bevezetését jelenteni abban az esetben, ha erről nem valamelyikük intézkedett. A szabadságolt cs a technikai állományt vissza kellett rendelni. A parancsnokoknak és a törzsek tagjainak a szolgálati helyű-

való visszaélés, emberölés stb. Továbbá a közveszely idején a rendkívüli helyzet kihasználásával elkövetett lopás, szökés, külföldre szökés, zendülés, harci parancs megtagadása, az elöljáró és a szolgálati közeg elleni erőszak súlyosabb esetei, a harci kötelezettség teljesítése alóli kibújás, harci szellem bomlasztása. Illetve a polgári lakosság elleni erőszak, fosztogatás is. Mindez a fentiek megkísérlésére és a tettesekre is, valamintbizonyos esetekben az előkészületekre is kiterjedt A büntelés a legtöbb esetben halál lett volna. (MNL OL HB XIX-A-98 20. d./ 88. Tóth Károly - Czmcge Lajos: A 11B 5/197/1968. sz. határozata a bírósági szervezel módosításáról és a rögtönbíráskodás szabályozásáról „M” időszakra, 1968. augusztus 29. A NET törvényerejű rendeleté a rögtönbíráskodásról 2. sz. mell. 1968. augusztus 29-i ülés)

Kiss Dávid: *A beletörődés ünnepe*... 53 111. o.

w papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 001. sz. parancsa a Munkásőrség egységeinek harckészültségi fokozatai és azok főbb tartalma tárgyában, 1967. március 22. CEU http://www.osaarchivum.org/files/fa/357/2/l/8-51 .pdf, letöltés: 2011. január 16.

1270 uo.

kön vagy a lakásukon kellett tartózkodniuk. Folyamatosan szolgálatban kellett lennie egy hadműveleti, az irányító törzs valamelyik tagja közül beosztott ügyeletesnek 17.00-8.00 óra között. A területi és az országos parancsnokságokra egy parancsnoki ügyeletest is vezényeltek. A fokozott harckészültség elrendeléséről értesíteni kellett a személyi állományt, és ezt követően tisztában lenni az alegységparancsnokok tartózkodási helyével. Saját jármüvei rendelkező hírvivőt osztottak be az egységparancsnokságokra. Sötétben a szolgálatot meg kellett erősíteni, a [űreszközöket és a riadóterveket felül kellett vizsgálni.[1271] A társszervezetekkel és az államigazgatással való kölcsönös tájékoztatásról intézkedni kellett, a személyi állományt és eszközeiket pedig megvizsgálni hadrafoghatóság szempontjából, a tartalékokat beosztani, a fegyvereket kiadni, a készenléti egységeket berendelni, és megszállni a védelemre kijelölt objektumokat, továbbá a harckészültségi tervben szereplő feladatokat végre kellett hajtani. A Kossuth adó állandó hallgatását megszervezni, a berendelt egységeknek a lőszert betárazni, egy javadalmazás lőszert, valamint egy javadalmazás 42 M kézigránátot kiosztani. Az egységparancsnokságok 1,5 javadalmazásnyi lőszert vételeztek. Az aknavető lőszereket zsírtalanítani kellett, az „M” lőszcrkészletet elszállítani és raktározni, a harckészültségről rendszeresen tájékoztatni a MOP-ot.[1272]

A teljes harckészültséget akkor rendelték el, ha ellenséges támadásra lehetett számítani, fokozott harckészültség elrendelése nélkül is bevezethető volt, de ebben az esetben annak a szabályait is végre kellett hajtani. Ugyanakkor az igénybevett állomány elhelyezését el kellett kezdeni. Ebben az esetben a konkrét feladatokkal meg nem bízott erőkből tartalékot képeztek, nekik kellett adott esetben a BM-mel történő közös akciókra felkészülniük, így forgalomszabályozásra, „operatív intézkedések végrehajtására”, útvonalak biztosítására, a PV cs a BM szervekkel együttes kiürítés lebonyolítására, őrzésre. Az atom-, biológiai-, vegyi- (ABV) vagy légicsapás sújtotta területek biztosítása, kár felszámolása, a BM szervekkel együtt a ledobott dcszantosok felkutatása, a munkahelyi „pánikkeltők, szabotálok” stb. „elrendezése” is a tevékenységükhöz tartozott volna.[1273] Harckészültséget a milíciának országosan a HB, illetve a Munkásőrség országos parancsnoka rendelhetett el. Saját körzetükben a területi szervek és a helyi pártbizottságok 1. tikárai rendelhettek el riadót, a HB vagy az országos parancsnok jóváhagyásával vagy utasításával. Ha az ellenség légi- vagy ABV-csapást hajtott végre egy területen, akkor az illetékes parancsok ha

127' Uo.

U72 UO.

U’2 Ezeket a feladatokat a törzsek tevékenységével kapcsolatban részben ismertettem. (Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 001. sz. parancsa a Munkásőrség egységeinek harcké-s?ültségi fokozatai és azok főbb tartalma tárgyában, 1967. március 22 http://www.osaarchivum.org/db/fa/357-2-l-l.htm, letöltés: 2010. március 16.

a késedelem súlyos következményekkel járt volna - köteles volt harckészültséget elrendelni, és jelenteni az elöljárójának. A2 értesítés kettős jelszóval történhetett.[1274]

A fentieknek megfelelően még békeidőszakban harckcszültscgi terveket kellett kidolgozni, amelyek a végrehajtandó feladatokat cs végrehajtásuk módját tartalmazták. A feladatokat munkaterkepre vezették rá, ezen a védendő objektumokat, a díszlokációt, az egysegek körleteit, a felvonulási útvonalakat, cs ha volt, a parancsnokság másodkörletét, ha nem, akkor a tartalékkörleteket jelöltek. Az egységek tervei alapján a területi szerveknek közös tervet kellett kidolgozniuk. Ezek államtitoknak minősültek, tartalmukat teljes terjedelmében csak a területi parancsnok és a helyettese ismerhette. A harckészültségi terveket rendszeresen ellenőrizni kellett, cs úgy gyakoroltatni, hogy az esetleges háborús alkalmazás módja ne derüljön ki. Megszabták a riasztási normákat is. A törzseknek készenléti időben és fokozott harckészültség időszakában 90-120 perc, a zászlóaljaknak és önálló századoknak 120-240 perc volt, a készenléti alegységeknek minden esetben 45 perc. Az objektumörzö egységeknek hét órán belül kellett a kijelölt helyüket elfoglalniuk. A területi és egységparancsnokságoknak tartalék vezetési pontokat kellet kijelölniük, cinciiét az alárendelt egységek részére tartalék gyülekezési körleteket is.[1275]

5. 1. 5/A. A Munkásőrség és a Magyar Néphadsereg

A korábbi fejezetekből láthattuk, hogy a két szerv kapcsolata a kezdetektől fogva igen szoros volt. A fegyvereket a milícia számára a Magyar Néphadsereg szállította, ugyanakkor a karhatalmi parancsnokságokban is közösen tevékenykedtek. Az 1960-as évek elejétől annyiban változott meg a helyzet, hogy a Munkásőrség kapcsolata inkább a rendőrséggel vált szorosabbá. Ugyanakkor szabályozni kellett a fegyveres szervezetek közötti együttműködést háború esetén is. Ebben az említett két szerven kívül a belügyiek is szerepeltek. Közös alkalmazás esetén az anyagi, pénzügyi és technikai eszközöket saját készletből, hiány esetén az illetékes parancsnokságéból kellett fedezni. Az egészségügyi biztosítás olyan volt, mint az MN hátországi csapataié.[1276]

1274 Uo.

[1215] Az 1963. június 30-i M 001. sz. parancsot bevonták. (Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 001. sz. parancsa a Munkásőrség egységeinek harckészültscgi fokozatai és azok főbb tartalma tárgyában, 1967. március 22. http:.7www.osaarchivum.org/db/fa/357-2-l-l.htin, letöltés: 2010. március 16.)

[1276] MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. 1. ő. e. Németi József r. őrngy. min. h., Karsai Ferenc mopk., Csórni Károly vez. őrngy. MN vezérkari főnök és min. h. 0014. sz. közös parancsa, 1966. június 30. Mindannyian a távollevő parancsnokuk helyett adták ki a parancsot.

Mozgósítás eseten a Munkásőrség riasztási és az ügyeleti rendszere mellett elkészült a MOP kitelepítési terve is, de ennek a részletei sajnos nem maradtak meg, mivel leselejtezték.[1277] A haderővel való együttműködés fontos rcsze volt az egységek számára kijelölt objektumok őrzése is. A BMP a 13. számú mellékletben felsorolt objektumokat vette volna át 1967-ben „M” esetén.[1278] Mindebből látható, hogy egy esetleges háborúban a fővárosi munkásőrök ötödé látott volna el objektumvcdelmi feladatokat. Kimondottan hadiüzemet csak kis részük őrzött volna. A hadsereggel való együttműködés terén a 60-as évek közepén sem sikerült megnyugtatóan rendezni az úgynevezett „meghagyás” kérdését. Ezt a munkásőr tartalékos rendszer kialakítását követően is igen nehezen tudták megoldani. 1968-ban az országos parancsnokságon végül úgy döntöttek, hogy a területi parancsnokságoknak a hadkiegészítőkkel kell ebben együttműködniük. Ennek megvalósításához egyaránt statisztikákat kellett vezetni a rendes és a tartalékos állományról, így a meghagyásra kértekről névjegyzéket kellett kiállítani, amelynek a következő volt a fontossági sorrendje: hivatásos, társadalmi állományú munkásőr, ez utóbbiak közül a III., majd a II. korcsoportúakat kellett feltüntetni, Az alegységparancsnokok és a törzsek tagjai közül azokat kellett a listán előre venni, akik nem kiemelt katonai szakképesítésüek voltak. Ezt követően azokat a tartalékokat feltüntetni, akik nem estek semmilyen megkötés alá, tehát nem voltak az MN számára fontosak a szakképesítésük stb. miatt. A lista utolsó részére kerültek azok, akik megkötés alá estek vagy 1. korcsoportosok, de sem parancsnokok, sem pedig törzstagok nem voltak, illetve a II. korcsoportos megkötés alá esők is ide tartoztak, akárcsak a sorkötelesek és a nők. A listát 1968. szeptember 14-ig kellett az illetékes hadkiegészítő parancsnokságra felterjeszteni, onnan ezt a meghagyás rendezése után visszaküldték.[1279] A párt hadserege és az MN közötti együttműködés során a hadsereg feladata volt a Munkásőrség térképekkel való ellátása is,[1280] 1968-tól látták el újakkal a milíciát.[1281]

[1277] MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 8. ő. e. MOP 1967. augusztus 4-i főosztályvezetői értekezlet

U78 MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 9. 6. e. „Kimutatás a Munkásőrség Budapesti Parancsnokság által „M” esetén átvételre kerülő objektumokról", 1967.

127’ MNL OL MOP M-KS-295-1 68. d. 8. ő. e. Nagy György MOP kiképzési és szóig, főov.: „Intézkedés a munkásőrök meghagyásával kapcsolatos feladatok végrehajtására”

[1280] Ezzel még 1968-ban is gondok voltak, ugyanis a testület 1951 és 1954 között gyártott térképeket használt, aminek következtében az 1964 után nyomtatottakat használó MN-iielncm tudott mindig megfelelőképpen együttműködni. Azt is problémának tartották, hogy a testületre nem ugyanaz a térképcllátási szabályzat vonatkozott, mint a hadseregre, igy polgári személyek is megismerhették a milícia által használtakat. (MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 2. ő. e. Papp Árpád levele Csémi Károlynak 1968. január 10.)

mi MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 4, ö, c. Ágéi Vilmos MOP titkárságvezető levele Papp Árpádnak 1968. április 10.

5. *1. 5/B. A Munkásőrség és a rendőrség*

A két szerv munkáját 1963-tól az úgynevezett „közrendvédelmi” feladatokban való együttműködés határozta meg, ilyen esetekben a Munkásőrség a rendőrséggel együtt teljesített az utcán járőr vagy egyéb szolgálatot. Ennek során hasonló jogokkal rendelkeztek, mint a rendőrök. Az ötlet nem volt előzmények nélküli. 1962. február 27-én a MOP-on egy osztályvezetői értekezletet tartottak, és már ekkor is felvetődött a milícia bekapcsolása a közrendvédelmi feladatokba.[12*2] A Munkásőrség részéről készült is egy javaslat az alkalmazásuk kibővítésével kapcsolatban. Korábban az együttműködés csak esetleges volt, mivel a testület kikepzettsége stb. nem volt megfelelő, azonban úgy ítélték meg, hogy négy év alatt változott a helyzet. Több közrendvédelmi feladat elvégzését, az állami és a szövetkezeti tulajdonú vállalatok egy részének az őrzését kérték tőlük. Ugyanakkor az osztrák és a jugoszláv határon a határőrséggel való együttműködést rendszeressé kívánták tenni. Plusz igénybevételt nem szerettek volna, így a kiképzési időnek a felére való csökkentését javasolták, hogy ezeket a feladatokat is el tudják látni. Sőt, a testület létszámának 70-80%-os emelése is felvetődött. Mindezzel a rendőrség létszámgondjait cs az iparőrség[1282 1283] egy részének a kiváltását akarták megoldani.[12'14]

1962 áprilisában a rendőrségen is folyt az „ötletelés”. Csillag Pál rendőr őrnagy, a Komárom Megyei Rendőr-főkapitányság rendőri helyettese egy kész tervvel állt elő, amelyet eljuttatott a Munkásőrség Országos Parancsnokságára is. Ez rengeteg plusz feladatot adott volna a testületnek.[1285] A javaslat szerint a rendőri munka majd-

[1282] MNI, OL MOP M-KS-295-1 29. d. 3. ő. e. Az 1962. február 27-i MOP osztályvezetői értekezlet jegyzőkönyve.

[1283] 1966-ban egyébként 1916 fő volt országosan az iparőrség létszáma. A fontosabb ipari üzemeket cs a hadi szempontból jelentős objektumokat őrizték. (MNL OL HB XIX-A-98 15. d. 71. A HB 6/180/1966. sz. határozata. 1966. április 21. ülés.

[1284] MNL OL MOP M-KS-295-1 29 d 1. ő. e. „Javaslat” nincs név, dátum, címzett.

[1283] Ez „*A rendőri munka társadalmasítása a munkásőrök bevonásával*” címet viselte, utalva arra a gondolatra, mely szerint idővel az állami feladatokat, így a fegyveres szolgálatot is, társadalmi munkában látnák el. Ez nyilvánvalóan komolytalan elképzelés volt. Csillag a bűnüldözéssel kapcsolatban a következőképpen vázolta fel az együttműködést. A vagyonvédelem terén a rejtett megfigyelésbe, a bűnözök munkahelyi ellenőrzésébe, a nyomüldözésbe, a helyszínbiztosításba, üzemek, kereskedelmi egységek ellenőrzésébe és a lakóhely elhagyási tilalom ellenőrzésébe tervezte a munkásőröket bevonni. Emellett az éle Ived elem és körözés terén az eltűntek felkutatásába, a blokk írozásba. Az ifjúság védelemi munka során a családvédelemre, a szórakozóhelyek ellenőrzésébe és az utógondozottak éleiének a figyelemmel kísérésébe vonták volna be a párt hadseregét. Ez utóbbi feladatni egyébként a „pedagógus munkásőrökre” akarták bízni. A társadalmi tulajdon védelme is az együttműködés részét képezte Csillag terve szerint. A nyomozásban való részvétel, a selejtezések ellenőrzése az üzemekben, a „zug kártya és italhelyek” ellenőrzése, illetve azoké, akik a keresetükhöz képest sokat költenek, piacok és a kisiparosok által vásárolt anyagok figyelemmel kísérése, mezőgazdasági lopások megakadályozása. A közrendvédelem területén az eddig

nem minden területén munkásőrök segédkeztek volna, ami nyilván komolytalanná tette volna a testület tevékenységét. Azt nem lehet tudni, hogy ezzel a későbbiekben milyen szinten és kik foglalkoztak, egy azonban biztos: 1963. december 21-én a belügyminiszter-helyettes és a Munkásőrség országos parancsnoka egy közös parancsban szabályozta a két testület együttműködésének az alapelveit. Mindezt a rendőri munka „társadalmasításával” indokolták, a főkapitányságokkal való együttműködést 1964-től kellett kidolgozni.[1286] A parancs végrehajtási utasításában a következőképpen határozták meg ennek a formáját. *„A munkásőrség (sic!) tevékenysége - a többi társadalmi szervhez hasonlóan - elsősorban a közrendet, közbiztonságot, a társadalmi tulajdont veszélyeztető, az állampolgárok nyugalmát zavaró események megelőzésére irányuljon. E feladataikat súllyal politikai felvilágosító munka végzése, az állampolgárok nevelése útján valósítsák meg.”*[12*1] A feladatokat a kiképzési és szolgálati időn belül, vagy azon kívül is végezhették. Mindehhez féléves terveket kellett készíteniük, valamint a rendőrségi munkába való bevonás előtt oktatást kellett a munkásőröknek tartani. Helyi szinten határozták meg, hogy hol és milyen feladatokban segítsék a milicisták a rend őreit, de csak „nyílt rendőrségi munkára” lehetett őket beosztani, *„...kifejezetten rendőri jelenlétet igénylő (pl. URH) feladatokra nem vehetők igénybe.* ” - mondta ki a végrehajtási utasítás. De a munkásőr igazoltathatott, elfoghatott és előállíthatott: és ha nem volt jelen rendőr, ennek a következő volt a módja: *„Az önállóan elvégzendő feladatok, intézkedések esetén azok megkezdésekor a munkásőr a munkásőr igazolvány felmutatásával és a »törvény nevében*

is gyakorolt feladatokat végeztették volna el a munkásőrökkel: futárszolgálat, objektumőrzés, előállítások segítése, rendezvények biztosítása, gépjármüvek átvizsgálása. A vizsgálati munkába való bevonásuk is felvetődött, így hatósági tanúként, a bűnözők kísérésében, utak lezárásában, környezettanulmányok készítésében, adott esetben szakértőként, szemtanúk és orgazdák felderítésében, valamint a nyomozati iratok ismertetésénél is segíthették volna a rendőrség munkáját. Ez utóbbi esetben és hatósági tanúként való alkalmazásuk során is nyilván aggályok merülhettek volna fel. Csillag igazságrendészeti feladatokba is be szerette volna vonni a társszervet. A 16 évesek személyi igazolvánnyal történő ellátásába, ünnepségek szervezésébe, az utcai húz.tömb-bizalinikkal való kapcsolattartásba, a sokszorosítógépek, a fegyvertartási engedéllyel rendelkezők, vadászok, halászok ellenőrzésébe. Emellett politikai feladatai is lettek volna a milicistáknak, például a diplomaták és a nyugatról hazatérők figyelése. A konkrét feladatok, amelyben a terv készítője szerint együtt kellett volna működniük, a következők voltak: nyomozás, portyaszolgálat, járőrözés, vasúti és közúti ellenőrzés, „K” szolgálatos rendőr munkájának a segítése. A munkásőr a következőket láthatta volna el egyedül: a rendőrség megérkezéséig a baleset helyszínének a biztosítása, tettenérés esetén elfogás, segítségnyújtás, önkéntes rendőrök oktatása, bűnözők figyelése, zugitalmérés jelentése, utógondozás és gyermekeknél bűnmegelőzés. (MM. OL MOP M-K.S-295-1 35. d. 2. ő. e. Csillag Pál javaslata a rendőri munka társadalmasítása a munkásőrség bevonásával, 1962. április)

1286 MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 2. ö. e. Papp Árpád - Körösi György r. vez. örngy., miniszterhelyettes 0013. sz. közös parancsa, 1963. december 21.

1287 Uo.

a rendőrség megérkezéséig az intézkedést megkezdem^ szavak előrebocsátásával (sic!) juttassa kifejezésre szolgálatba lépését. "[128S] Mindemellett szolgálatban a következő jogok illették meg amilicistát: büntetőjogi vedelem, egyenruha viselése, fegyverviselés, továbbá: igazoltatási, előállítási és fégyverhasználati jog. Ez utóbbi csak abban az esetben, ha elkerülhetetlenül szükséges volt. A zárt egység csak parancsra használhatott fegyvert, ezért a parancsnok volt a felelős. Ezzel kapcsolatban a NET 1963. évi 22. számú törvényerejű rendeletét kellett alkalmazni, amely a rendőrség fegyverhasználatáról rendelkezett. A munkásör a fegyverét szolgálaton kívül is használhatta Jogos védelemből”. Egyéb kényszerintézkedésekkel is élhetett, testi erőt és „erőszakos kézrátételt” alkalmazhatott, bilincset használhatott.[1288] [1289] Mindenképpen meg kell említeni, hogy a fő célnak a bűnmegelőzést tekintették.[1290] Látható tehát, hogy egyrészt tág teret szabtak az együttműködésnek, másrészt meghatározták, hogy milyen rendőri munkát nem végezhettek, így Csillag Pál korábbi elgondolásánál jóval szükebb teret szabtak az együttműködésnek.

A parancs kiadását követően a Munkásőrségnél elkezdtek a kijelölt feladatokra történő előkészítést, az állományt tájékoztatták a feladatairól és a jogairól. A munkásőrnek joga volt még az üldözés céljára vagy balesetet szenvedett emberek elszállítására a közhasználatú és egyéb közúti járműveket is igénybe venni, de az államigazgatás legfelsőbb szerveinek, a beliigynek, a fontosabb társadalmi és állami szervek vezetőinek, a külföldi államok tulajdonában lévő, megkülönböztető jelzéssel ellátott járműveket nem sajátíthatta ki erre a célra.[1291] Láthattuk, hogy viszonylag részletesen szabályozták a munkásőrök jogait. Ezek közül még az országgyűlési képviselőkkel kapcsolatban teendő intézkedéseket emelném ki, amelynek során a munkásőr csak tettenérés esetén foganatosíthatott személyes szabadságot korlátozó intézkedést, szabálysértés esetén csak igazoltathatta, feljelenthette, de „ki nem oktathatta,” bírságot nem szabhatott ki. Ezen kívül tanúként is be lehetett idézni, de ha nem jelent meg, akkor kényszerintézkedést nem lehetett vele szemben alkalmazni. Ugyanakkor a külföldiekkel, ügyészekkel, bírákkal és a fegyveres testületek

1288 UO.

[1289] a szolgálat közben balesetet szenvedeti vagy elhunyt munkásört, illetve a családtagokat az MFMPK 60/1957/IX. 18. és a Munkaügyi Miniszter 7/1957/IX. 18./MŰM rendelete alapján kellett kárpótolni. A táppénz és a kereset közötti különbséget a MOP megtérítette, illetve az állami biztosítóval is kötöttek megállapodást. (MNL OL MOP M-KS-295-1 35. d. 1. ö. e. „A Munkásőrség szervezeti alapszabály tervezete”)
MNL OL MOP M-KS-295-1 37. d. 11. ő. e. Közrendvédelmi szolgálat, MOP, 1963.

[12,1] MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 1. ő. e. A Munkásőrség szolgálati szabályzata Benkei András és Papp Árpád jóváhagyásával, 1964.

tagjaival szemben csak az Népköztársaság Elnöki Tanácsának hozzájárulásával lehetett eljárni.[1292]

A jogokhoz kapcsolódtak a kötelességek is. *„A munkásőr köteles szolgálata jogszerű gyakorlása közben intézkedéseinek érvényt szerezni.''* - szólt a szabályozás. Továbbá: *„A munkásőr közérdek, az állampolgárok vagy javaik ellen intézett, vagy azokat közvetlenül fenyegető jogtalan támadás esetén a támadás elhárítása érdekében akkor is köteles intézkedni, ha nincs szolgálatban és egyenruhát sem hord. Ez a kötelezettsége akkor is fennáll, ha a szolgálatilag tevékenykedő rendőrnek kell intézkedése során segítséget nyújtania. ”* A tetten ért személyt elfoghatta, a legközelebbi rendőri vagy egyéb szervhez előállíthatta. *„A munkásőr jogos védelmében fegyvert csak akkor használhat, ha a közvetlenül fenyegető és jogtalan támadást csak fegyverhasználattal lehet elhárítani, s az a támadásnál nem okoz nagyobb sérelmet /arányosság/. ”* Más helyen a következőképpen szabályozták a fegyverhasználatot: *„Fegyverhasználatra azonban csak jogos védelemre vonatkozó büntető jogszabályok szerint és csak akkor kerülhet sor, ha az állambiztonságot, és a társadalmi tulajdont, a közrendet, vagy a közbiztonságot közvetlenül és jogtalanul fenyegető támadás másként, mint fegyver használat (sic!) árán nem hárítható el... ”* Ugyanakkor a feljelentési kötelezettség is terhelte a munkásőröket.[1293] [1294] Azt nem tekintették fegyverhasználatnak, ha valaki a levegőbe, és nem személyre lőtt. A következő passzus is a fegyverhasználatot szabályozta: *„E jog gyakorlását nem befolyásolhatja, hogy a fegyver használója visel-e egyenruhát, vagy sem, sőt az sem, hogy el van-e látva szolgálati fegyverrel. ...A fegyver használat (sic!) előfeltétele a munkásöri feladat jogszerű teljesítése)[2]" A munkásőr feladatát akkor teljesíti jogszerűen, ha a törvények és más jogszabályok, valamint az ezek alapján kiadott parancsok és utasítások szerint jár el."'[29]''* Persze a későbbiekben nem minden a tervek szerint alakult, mivel sok helyütt, például Zalában is, úgy érezték magukat a munkásőrök, hogy a rendőrségnek alárendelték őket. Előfordult, hogy olyan feladatokat is elvégeztettek velük,

1292 MNL OL MOP M-KS-295-1 37. d. 11. ő. e. Közrendvédelmi szolgálat, MOP, 1963.

[1291] MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 1. ő. e. A munkásőrség szolgálati szabályzata Benkei András és Papp Árpád jóváhagyásával, 1964.

[1294] A kusza szabályozás miatt Nezvál Ferenc igazságügy-miniszter a Munkásőrség fegyverhasználatát a rendőrökre vonatkozó törvény alapján akarta a szabályozni. (MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 1. ő. e. Nezvál Ferenc észrevétele a Szervezeti szabályzattal kapcsolatban, 1964.) A Minisztertanács Titkárságának a vezetője, Gál Tivadar pedig azt nem tartotta jónak, hogy a lakosság tájékoztatása a Munkásőrség Fegyverhasználatáról nincs kidolgozva. 1963. december 29. (MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. l.ő. e.)

[12,5] MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 1. ő. e. A Munkásőrség szolgálati szabályzata Bcnkei András és Papp Árpád jóváhagyásával, 1964.

amelyeket nem lehetett volna. Ugyanakkor a rendőrség mindemellett elhanyagolta az önkéntes rendőrök foglal koztatását.[1296]

5. *1. 5/C. A határt őrző Munkásőrség*

A testület feladatai közé tartozott a határ menti megyékben a határőrség munkájának a segítése is. Ez 1964 előtt többnyire spontán módon történt, nem szabályozták részletesen az együttműködést, A legjelentősebb feladatok természetesen az osztrák cs sokáig a jugoszláv határnál voltak, a rendszer fennállása alatt itt alakították ki a határőrkerületek jelentős részét is.[1297] Ezeken a határszakaszokon az 50-es években határsávot hoztak létre, amelybe a belépés csak külön engedéllyel történhetett, a határ vonalán pedig kettős szögesdrótkerítést telepítettek. Csak 1965-ben számolták fel a jugoszláv határon lévő műszaki zárat.[1298]

A korábban már említett, 1962. február 27-i MOP értekezleten a határőrséggel való együttműködéssel is foglalkoztak. Papp Árpád ezzel kapcsolatban a belügyminiszterrel való korábbi eszmecseréjére hivatkozott, amelynek során azt mondta neki, hogy a „baráti" határőrségek esetleg megszűnnek, és helyette határrendészetet állítanak fel. Ebbe a Munkásőrséget is bele akarta vonni, hiszen így nőtt volna a testület szerepe. A nyugati határon „hazafias csoportok" szervezését tervezték a határőrök mellé.[1299] Az 1962-es szabályozás nem eléggé részletesen és nem megfelelően szabályozta a Munkásőrség és a Határőrség együttműködését, ezért több probléma is akadt ezen a téren. A Határőrség nem bízott bennük, sem a munkájukat segítő rendőrökben és önkéntes rendőrökben, sem pedig a Ilatármenti Együttműködő Csoportokban (IIECS), így nem oktatták őket rendesen a rójuk váró feladatokról. Ezért felvetődött az oktatás színvonalának az emelése, a munkásőrök bevonása évi 24 órában a határőrizeti szolgálatba.[1300]

Csak 1964-ben szabályozták részletesen a két szerv együttműködését. Az újfajta kooperációt a következőkkel indokolták: *„A szocializmus építésében elért eredmények, hazánk gazdasági, társadalmi és politikai életében egyre jobban kibontakozó szocialista demokratizmus lehetővé teszi a munkásőröknek az államhatár őrzésében való szervezettebb, szélesebb körű bekapcsolódását."* A testületek együttműködését

hm MNL OL MOP M-KS-295-1 76. cl. 4. ő. e. Zala Megyei Rendőr-főkapitányság és a munkásőr parancsnokság közös vezetői értekezletének a jegyzőkönyve, 1969. július 25.

Orgoványi István: *A „vasfüggöny" őrei In. Rubicon* 2002/6-7. sz. 20-26. o.

098 Orgoványi István: *A déli határsáv...* 284. o.

'2M MNI. OL MOP M-KS-295-1 29. d. 3. ő. e. Az 1962. február 27-i MOP osztályvezetői értekezlet jegyzőkönyve.

IM0 MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. Tóth Miklós alez., az Operatív Bizottság vezetője: „lelentés a határőrizetben a területi párt, állami, társadalmi, fegyveres szervekkel és a határ-menti lakossággal való kapcsolatáról." 1963. november 22.

a korábbi esztendőkben megfelelőnek minősítették. Ugyanakkor a jövővel kapcsolatban fontosnak tartották, hogy a Munkásőrséget megfelelő módon kiképezzék a határőrizeti feladatok ellátására alegység szinten is. Ezt a határőr kerületi és a munkásőr területi parancsnokságoknak kellett biztosítaniuk. Az erre fordítandó időt - a helyi sajátosságok figyelembe vételével - az előbb említett két szervnek és a helyi rendőrfőkapitányságnak kellett kialakítani. A közös munka során a Határőrség fegyverhasználati szabályzata volt a mérvadó. A helyi pártszervek vezetőit természetesen mindenről tájékoztatni kellett.[1’01] A munkásőr egységeket a következő feladatokra lehetett igénybe venni: meghatározott terepszakaszok lezárása és átkutatása, lakott területek ki- és bemenő útjainak a lezárása, járőrszolgálat az adott határőrkerület területén, mélységi irányban, a HECS-ek segítése. Közös feladat végrehajtása esetén a csapatok az illetékes határőr parancsnok alárendeltségébe kerültek, és a társszerv vonatkozó szabályzata volt érvényes rájuk, de csak nyílt tevékenységbe lehetett őket bevonni, operatívba nem. A közös alkalmazás esetén a határőrség feladata volt a híradás megszervezése, de a Munkásőrség eszközeit is felhasználhatta ennek során. Abban az esetben, ha a milíciát önállóan alkalmazták, akkor a saját szabályzatai voltak a mérvadóak, cs magának kellett az utánpótlást stb. biztosítania. A kiképzési tervek készítése során a határőrizeti feladatok gyakorlását is figyelembe kellett venni, ugyanakkor a kerületi, illetve területi szerveknek éves értékelést kellett készíteniük, amelyet mind a két országos parancsnokságra el kellett juttatni.[1302]

5.1. 5/D. A milícia és a polgári védelem[1303]

Ahhoz, hogy a Munkásőrség együttműködését a polgári védelemmel megismerhessük, úgy ismernünk kell ennek a szervnek a feladatait is. A Kádár-korszakban a PB 1958-ban hozott először döntést a légoltalommal kapcsolatban. Feladatainak a lakosság, az ipar, a mezőgazdaság és az infrastruktúra védelmét jelölték meg, ugyanakkor a mentés és a vegyi stb. mentesítés is fontossá vált. 1959-ben lett ismét önálló

I3#i MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 4, ö. c. Szabó Gusztáv ezd., aBM Határőrség orsz. parancsnoka és Papp Árpád 01. sz. közös parancsa, 1964. május 30.

MNL 01. MOP M-KS-295-1 41. d. 4. ő. e. Ármán Aurél, Orbán Miklós hör. parancsnokság, törzsf. 01. sz. közös utasítása a Szabó Gusztáv ezd., a BM HÖR orsz. parancsnoka és Papp Árpád 01. sz. közös parancsa, 1964. május 30. alapján 1964. június 2.

1303 A polgári védelmet Magyarországon már az I. világháborúban kezdték el megszervezni, ennek legfőbb oka a repülőgépek elterjedése volt. A két világháború között még jobban megnőtt a jelentősege, hiszen a Kisantant államok gépeikkel hamar elérték az ország belső részeit is. Ebben az időszakban több intézkedés is történt a fejlesztésekkel kapcsolatban, majd a II. világháború kezdeti tapasztalatait figyelembe véve tovább folytatták ezeket. 1938-tól kezdtek tömegével óvóhelyeket építeni a házakban. 1944-töl kitelepítések is történtek a fővárosból. A I IM-cn belül létrehozták a VI. légoltalmi csoportfőnökséget. A sikertelen kiugrás után ez a szervezet is összeomlott, de

országos parancsnokság, a vezetője 1975-ig Sajnovics János[1304] volt, ebben az időszakban többször átszervezték.[1305] Még 1962-ben a Népköztársaság Elnöki Tanácsának rendelete alapján'[306] a BM-ből a Honvédelmi Minisztériumhoz került át a Légoltalmi Országos Törzsparancsnokság.[1307] Ekkor ezt polgári védelmi szervvé alakították át, a feladatai is változtak, ugyanis a természeti és ipari katasztrófák felszámolása mellett a tömegpusztító fegyverek hatása elleni védelem, illetve a polgári lakosság erre történő felkészítése is tevékenységük részét képezte ezt követően. így megalakult a Polgári Védelem Országos Parancsnoksága, amelynek parancsnoka a honvédelmi miniszter lett. A volt légoltalom katonai szerveit az MN-be osztották be, a megyei, városi stb. parancsnoki tisztséget a tanácselnökök látták el, a melléjük rendelt katonák segítségével. A békeállományuk 530 tiszt, 50 tiszthelyettes, 677 honvéd volt, háborúban vagy egyéb esetben a mozgósított állomány összesen 34 536 fő.[1308] Megyei szinten négy függetlenített parancsnok és polgári személyek koordi-

a korábban kiépített óvóhelyek rengeteg életet mentettek meg. A H. világháborút követően csak 1950-ben szervezték újjá a légoltalmat, a BM-en belül a VI. főosztály foglalkozott ezzel, amelyet Oczcl János vezetett. 1951-ig ismét kiépítették a szervezetét egészen a lakóházakig. 1950-ben három kategóriába sorolták a városokat cs az üzemeket légoltalmi szempontból. A légoltalomnál szolgáló hivatásos állomány képzettsége alacsony volt. Az 50-es években országos parancsnoksággá alakították, ugyanakkor irreális óvóhely-építési terveket tűztek ki célul. A lakosság oktatását is fontosnak tartották, és a keleti blokk államaival együttműködést alakítottak ki. Az 1955-1956-os évektől fordulat állt be a légoltalomnál, ugyanis innentől kezdve az ABV-fegyverek elleni védelemre próbáltak felkészülni. A forradalom alatt és után javarészt romeltakarítással foglalkoztak, közülük többen aláírták a tiszti nyilatkozatot. 1957-ben tisztogatás volt ennél a szervezetnél is, újra Oczel János lett a törzsparancsnok. (Pataky Iván: *A magyar polgári védelem (légoltalom) története. 19.15-1992,* Budapest, PVOP 5-78. o.)

n'14 Sajnovics János (1924-7)

iM5 Pataky Iván: *A magyar polgári védelem...* 77-102. o.

oo6 1902. november l-jéig vették át az állományt, a berendezéseket év végéig. Problémát jelentett, hogy az átirányított légoltalmi beosztottak a BM-ben magasabb bért kaptak, így Czincge Lajos különböző bérpótlékokat állapított meg számukra. (MM. ÜL 1IB XIX-A. 98. 7. d. Czinege Lajos jelentése a HB-nak a légoltalomróí, 1963. január 15.)

1,07 Fontos megemlíteni, hogy 1964. július 20-25. között Prágában a csehszlovák belügyminiszter kezdeményezésére a két polgári védelmi szerv együttműködéséről tárgyalt a két parancsnok. Az elkészült egyezménytervezet a következő együttműködési feladatokat tartalmazta: háborúban egymás segítése, támadás esetén a mentés területén, magasabb harckészültség idején a kölcsönös tájékoztatás, például az atomcsapások következtében kialakult légköri viszonyok és az atomfelhők mozgásáról. Az országos harcálláspontokkal cs a határ-menti megyékkel össze akarták kötni a csehszlovák szerveket. A későbbiekben a határ-menti megyek együttműködését is ki kellett dolgozni. (MNLOL I IH XIX-A-98 12. d. 58. Czinege Lajos: Előterjesztés a HB-hez a csehszlovák cs a magyar polgári védelmi szervek együttműködésével kapcsolatban, 1965. január 8. A csehszlovák polgári védelmi együttműködést 2/167/1965. számmal elfogadták. A feladatok kidolgozását a Hadiipari kormánybizottság bevonásával kellett elvégezni. 1965. január 28.

IMS Szani Ferenc: *A Magyar Néphadsereg...* 31. o.

nálták az elmondottakon kívül a munkát. Ennek során több más szervvel is együtt kellett működniük. A rendör-fökapitányságokkal rendfenntartó szolgálatot kellett szervezniük a kritikus időszakra, az Autóközlekedési Vállalattal szállítási és tűzvédelmi, a postával híradós együttműködést alakítottak ki, az Áramszolgáltató Vállalattal az elsötétítés megszervezését dolgozták ki. Emellett az egészségügyi ellátást, a mentést, óvóhelyek kialakítását, az állategészségügyi, növényvédelmi és élelmezési feladatokat a helyi MSZMP végrehajtó bizottságokkal terveztek meg. A vb-kel dolgozták ki a riadóterveket és végezték az állagmegóvást is. A 10 ezer főnél népesebb városokban önvédelmi szolgálatot kellett alakítani.[1309] 1963 és 1965 között építették ki az országos sugárfigyelő- és jelzőrendszert is.[1310]

Mindennek következtében 1963-tól a lakosságot oktatni kellett cs adott esetben figyelmeztetni az ellenséges légitámadás következményeire, támadás során elsősegélyben részesíteni és menteni, a keletkezett károkat felszámolni. A városokban, üzemekben légoltalmi szolgálatot, a lakóházakban, intézményekben csoportokat szerveztek.[1311 * 1313] Ugyanakkor 1963-ban kidolgozták és átalakították a kitelepítési terveket. Arra számítottak, hogy stratégiai utak, csomópontok, átkelőhelyek, objektumok lehetnek csapás esetén a fő célpontok. Nagy veszteségekkel számoltak; *„...a Vezérkar számvetései alapján feltételezett, mintegy 7,6 Ml. TNT egyenértékű összrobbanási energiát képviselő 34 atomcsapás képezi...”.*[I3|:]

Az óvóhelyek további építése sokba került volna, így a kitelepítés mellett döntöttek, és a beutaztatásról a fontos munkát végzők esetén. Ennek alapján többféle területet különítettek el a csapás nagysága szempontjából. Egyedül Budapest számított kiemeltnek, íigy gondolták, hogy az első csapás a fővárost fogja súlytani. Emellett volt meg három kategória. Az elsőbe a következő városok tartoztak; Miskolc, Székesfehérvár, Győr, Pécs, Dunaújváros, Debrecen, Szeged, Szolnok és környéke. AII. csoportba Tatabányát, Pápát, Kaposvárt, Baját, Kecskemétet, Kiskunfélegyházát, Csongrádot, Szombathelyt, Sopront, Nyíregyházát cs környékét sorolták, valamint a veszprémi, zalai jobbágyi, egri, ózdi, záhonyi, komáromi, tiszazugi cs dunaföldvári körzetet.[13’3] A kitelepítcsi elgondolásokat a 14. számú mellékletben lévő térkép is mutatja, e szerint Csehszlovákiába és a Szovjetunióba is evakuáltak volna embereket egy esetleges háború kitörése esetén, és nyilván onnan is Magyarországra. A kitele - pitésnél a következőket kellett biztosítani. A minisztériumok „M” kategóriáinak és

1309 MNL OL MOP M-KS-295-1 37. d. 11. ö. e. Légoltalmi ismeretek, MOP. 1963

131C Pataky Iván: *A magyar polgári védelem...* 77-102. o.

1311 MNL OL MOP M-KS-295-1 37. d. 11. 6. e. Légoltalmi ismeretek, MOP, 1963.

ni’ MNL OL HB XIX-A-98 86. d. Czincge Lajos: „Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz, az ország területének új sorolási rendszere tárgyában, 1963. augusztus 15.

1313 Uo.

a kitclepülöknek a munkáját, az üzemek működését. A lakhelyeket a városoktól 30-60 km-es körzetben kellett kialakítani, valamint a hadi-, és a jelentősebb iparágakban a munkahelyekre történő bejárást biztosítani. A többi lakost távolabbi helyekre kellett evakuálni. A fővárosi és a megyei tanácsok voltak a felelősek a nem dolgozók kitelepítéséért, a többiekért az érintett szervek. Kitelepítési cs befogadási terveket kellett készíteni. A BM szerveknek és a Munkásőrségnek kellett a rendfenntartási, az ingatlanok használatbavételi és az ingóságok őrzési tervét kimunkálni.[1314] A fentieknek megfelelően 1967-ben kidolgozták a nagyobb városok cs a fontosabb hadiüzemek kitelepítési és befogadási terveit. Az előbbinél három kategóriát szabtak meg. Az elsőben 83 ezer főt evakuáltak volna, a befogadásukra 95 településen 288 objektumot jelöltek ki, többségében Békés, Heves és Nógrád megyék területen. A kitelepülök II. kategóriájába a háborúban működő 1772 üzem dolgozói és a családjuk tartozott, mintegy I 156 000 fö! AIII. kategóriájúak nem tartoztak a háború idején is működő üzemekhez. Egyébként összesen a városok lakosságának 85%-át, 2,325 millió főt tervezetek mobilizálni. A kitelepítéssel foglalkozó szervek létszáma 21 000 fő volt. Összesen 34 várost és 1414 községet jelöltek ki a befogadásra.[1315] A fentiek mellett az országos rendfenntartási, szállítási, híradási, élelem, ivóviz, egészségügyi ellátási terveket készitették még el. A kitelepítés idején a járőrszolgálatot és a forgalomirányítást, a befogadási pontokon pedig járőr- és őrszolgálatot szerveztek, a lakosság elszállításának a végrehajtását követően pedig az evakuált területeken figyelő- és járőrszolgálatot, a betelepülési körzetekben rendőrőrsöket stb. állítottak volna fel. Minderre 6300 rendőrt és 2900 munkásőrt biztosítottak, ők fokozott és teljes harckészültség bevezetése esetén 2-4 óra, anélkül 5-6 óra alatt kellett rendelkezésre álljanak. Összesen 43 ezer fő kiképzését tervezték a meghatározott feladatok elvégzésére.[1316]

1967-ben a kimunkált terveket a helyi honvédelmi bizottságoknak kellett pontosítaniuk. Az irányelvek alapján a kerületi és városi evakuálási, illetve a járási befogadási terveket is ki kellett dolgozni. Ezeket a következő szervezeteknek kellett elkészíteniük: BM, MOP, KPM, Egészségügyi Minisztérium (EM), Belkereskedelmi Minisztérium, Országos Vízügyi Főigazgatóság és a helyi HB-k. Emellett a honvédelmi miniszternek a kitelepítési és a befogadási szervek struktúráját és működési irányelveit is ki kellett alakítania. A HB-nak kellett kijelölnie a szervek tagjait. A KPM, BM és MOP feladata lett a híradás helyzetének a megvizsgálása.[1317]

1314 Uo.

1315 MNL OL HB XIX-A-98 17. d. 77. Jávor Ervin - Csémi Károly; Előterjesztés a részletes kitelepítési és befogadási tervek kidolgozásáról, 1967. január 18. 1967. február 23-i ülés

1316 U_0

1317 MNL OL HB XIX-A-98 17. d. 77. Tóth Károly - Fehér Lajos: A HB 7/186/1967. sz. határozata a

Az említett tevékenységek mellett - amelyek javarészt egy esetleges háború közvetlen kitörése előtt lettek volna - mással is foglalkoznia kellett a Munkásőrségnek egy fegyveres konfliktus kirobbanása esetén. Az atomfegyverek elterjedése miatt a hadviselés szabályai a második világháborút követően megváltoztak, hiszen a frontvonal eltűnésével cs helyette az egész hátország fronttá válásával számoltak. Úgy gondolták, hogy a nukleáris fegyvereket a háború első szakaszában a hátországra lövik ki, így annak a szerepe megnő. E fegyverek elleni védekezést a polgári védelemnek kellett megszervezni a hadsereg és a BM, valamint a Munkásőrség segítségével, utóbbival a következőképpen.[131X]

Ezen a téren a Munkásőrség tevékenysége a „légoltalmi készenléti állapot" elrendelését követően kezdődött el. A „légi riadó" bejelentése után kellett a számukra kijelölt helyet elfoglalni, amelynek során a rendfenntartásban, a forgalom biztosításában, az óvóhelyekre irányításban vettek részt. A „Légiriadó elmúlt" állapot bekövetkeztét követően meghatározott körzetekbe kellett vonulni és a mentési biztosítani, illetve a „kárhelyeket" lezárni. A riadó eseten csökkentett vagy teljes elsötétítést alkalmaztak. Az előbbi során a reklámfeliratok és a fényszóró alkalmazása tilos volt, az ablakokat be kellett sötétíteni, az építőállványok alsó részét, a járda szélét, az útkereszteződéseket le kellett meszelni. Az utóbbi esetben csak a tájékoztató fények világíthattak.[1319] Mind a két esetben a testület feladata volt a szabályok betartásának a kontrollálása. Ugyanakkor azt is ellenőrizniük kellett, hogy a tájékoztató feliratokat, az óvóhelyek irányátjelző táblákat nem rongálták-e meg, és a forgalom irányításával is nekik kellett foglalkozniuk. Az erőket a városban fel kellett osztani, kivéve atomcsapás esetén, ilyenkor az utakat kellett csak EÁP-okkal, azaz ellenőrző-átengedő pontokkal figyelni. Biológiai fegyver bevetése során a fertőzött területet körbe kellett zárni, ilyenkor a „szennyezett alakulatok" a belső, a távolabbról jött, nem szennyezettek a külső zárást végezték. A fel nem robbant bombák elszigetelése is a milícia feladatai közé tartozott. Adott esetben a beomlott óvóhelyekkel is nekik kellett volna foglalkozniuk, amelynek során a levegő bejuttatása, a helyszín biztosítása, a sérültek ellátása és a halottak elszállítása képezhette tevékenységük részét. Az omladozó épületek elzárása, az utakon lévő romok eltakarítása, a megsérült közmű javíttatása, az árvédelem, a talált tárgyak rendőrségnek történő átadása, röplapok összeszedese, karanténok ellenőrzése, ügynökök és deszantosok elfogása is a testületre hárult volna a háborús időszakban.[1320]

részletes kitelepítési és befogadási tervek kidolgozásáról, 1967. február 23. 1967. február 23-i ülés
•318 MNLOL MOP M-KS-295-1 37. d. 11. ö. e. Légoltalmi ismeretek, MOP, 1963.
IJo.
'32D UO.

5.1. 6. A Munkásőrség akciói: A „Szabálytalan vadászatok megszüntetésétől” a prágai tavaszig

5. 1. 6/A. „Szabálytalan vadászatok megszüntetésére”

A Munkásőrség 1963 és 1968 közötti korszakban is több rendezvény biztosításában vett részt. Ezek közül természetesen továbbra is az akkor fontosnak tartott ünnepek emelkedtek ki, április 4. és május 1. E napokon a biztosításban is teljesítettek szolgálatot, cs magukon a rendezvényeken is szerepeltek.[1321] Ezekről nem kívánok ebben a fejezetben részletesen szólni, hiszen a forgatókönyvük megegyezett a korábbiakéval. Árvízvédelmi munkálatokban 1964 márciusában és áprilisában vettek részt a Tiszán, akkor a folyó 81 ezer katasztrális holdat öntött el.[1322] 1966 tavaszán a Békés megyei munkásőrök közül 1500 fő 20 ezer órában dolgozott a gátakon.[1323] A szokásosnak mondható akciókon kívül az 1963 utáni években több, nem szokványosnak mondható utasítást is végre kellett hajtaniuk.

1964-ben Ny. Sz. Hruscsov leváltása[1324] okozott bonyodalmakat. Erre a Szovjetunióban szinte puccsszerűen került sor, ugyanis amikor ősszel üdülni utazott, akkor hívták össze az SZK.P KB Elnökségének az ülését, ugyanakkor a haderő és az állambiztonsági szervek vezetőinek a véleményét is kikérték a vezércseréről. Miután eldőlt Hruscsov sorsa, október 13-án egy kibővített elnökségi ülésre hívták, amelyen Mihail Andrejevics Szuszlov fejére olvasta a vádakat. Másnap a KB plénumán titkári és minisztertanácsi elnöki tisztségétől, sőt, KB tagságától is megfosztották. Ezt követően Leonyid T. Brezsnyev lett az első titkár, a Minisztertanács vezetője pedig Alekszej Nyikolajevics Koszigin.[1325] Minderről Kádár János lengyelországi útja során szerzett tudomást, kérésére az otthoniakat a szovjet nagykövet tájékoztatta. Kádár maga október 15-én beszélt Biszku Bélával, ekkor néhány rendkívüli intézkedés megtételét határozták el. így az MSZMP PB a belügyi szerveknél és a Munkásőrségnél készültséget rendelt el.[1326] A hadseregnél nem! Papp Árpád a *„Szabály-*

i’2i MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. 2. ö. c. Méhes Lajos KISZ KB 1. titkárnak levele Papp Árpádnak, 1966. február 14. MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 415 ő. e. A PB 1967. január 24-i határozata az 1967. első félévi évfordulókkal kapcsolatban, 1967. január 16.

022 MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 4. ő. e.

1323 MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. 1. ö. e. Papp Árpád 2. számú parancsnoki dicsérete, 1966. június 10.

1324 1 9 64. március 30. és április 12-e között Hruscsov Magyarországon tartózkodott, ekkor az április 4-i ünnepségen is részt vett. A belügyi szervek ebben az időszakban fokozott készenlétben végezték a munkájukat. (Benkei András: Az MNK belügyminiszterének 004. sz. utasítása, 1964. március 28. http://www.osaarchivurn.org/db/fa/357-2-l-thl.Tn, letöltés: 2010. március 11.

1325 Mihail Heller - Alexander Nyekrics: *Orosz történelem II.* 531-541. o.

1326 Huszár Tibor: *Kádár János politikai életrajza 1957-1989II. k.* Budapest, Szabad Tér Kiadó - Kossuth Kiadó 2003. 185-186. o.

tálán vadászatok megszüntetésére" címmel adott ki riadóparancsot.[1327] MOP főosztályvezetőit és a területi parancsnokokat is a szolgálati helyükre rendelte be, illetve utasította őket a legsürgősebb intézkedések bevezetésére. Az országos parancsnokságon állandó parancsnoki ügyelet tartásáL rendelték el.[1328] Ugyanakkor a Munkásőrségen az SZKP KB Elnökség kiadott közleményével kapcsolatban hangulatjelentést készítettek, amelyet Papp Árpád Pullai Árpádnak juttatott el.[1329] Ez kilenc megyei és 13 budapesti kerület parancsnokának a jelentése alapján készült. A közlemény nagy megdöbbenést váltott ki, ugyanakkor a helyzetet a munkásőrök a következőképpen jellemezték:

Kétkedésselfogadják Hruscsov elvtárs lemondásának indoklását, hiszen a sajtó és a televízió a legutóbbi időkig éppen az ellenkezőjéről tudósított.

- Kifogásolják a követett eljárást; nem tartják célravezetőnek, mert túl sok találgatásra ad okot, a homályos részletek zavart okoznak.

- Érthetetlennek tartják, miért nem ismerték el eddigi munkáját, érdemeit lemondása alkalmából.

- Sokan úgy vélik, több őszinteségre lenne szükség a párttagsággal szemben, úgy érzik, a közlemény nem tartalmazza a teljes igazságot.

- Kétségbevonják, (sic!) hogy önként mondott le Hruscsov elvtárs. "[133IJ]

Magyarországon a leváltással kapcsolatban a következő helyeken történtek a Munkásőrség szempontjából megemlítendő momentumok. A XVI. kerületben csoportosan tárgyalták reggel a munkások az eseményt, akárcsak a Csepeli Vasműben és a XXI. kerületben. A X. kerületben az egyik munkásőr századparancsnok szerint a leváltás valószínűleg Mao Ce-Tunggal való kapcsolata miatt történhetett. A fordulatról a következő volt a véleménye. „ *Vége van a liberális hruscsovi politikának, most ismét az erős kéz időszaka következik. "* [1331] A MOP a következőképpen összegezte a történteket: „ *Mindenkit érdekel az a kérdés, vájjon (sic!) ez az esemény a Szovjetunió politikai irányvonalának a változását jelenti-e? Mindenütt megnyilvánult az a kívánság, hogy minél előbb részletesebb információkat, meggyőző indoklást szeretnének a párttagok és a pártonkívüliek egyaránt. Amíg ez nem történik meg, teljes a bizonytalanság, a találgatás, nem erősíti a párt tömegbefolyását. Ellenséges megnyilvá-*

B2' MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 1. ö. e. Papp Árpád levele Pullai Árpádnak.

B28 MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. l.ő. e. Papp Árpád jelentése az MSZMP KB titkárának Biszku Bélának, 1964 október 16.

1329 MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 1. ö. e. Papp Árpád levele Pullai Árpádnak, 1964. október 17.

1330 MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. l.ő. e. Feljegyzés az SZKP KB-nak a Legfelsőbb Tanács Elnökségének közleményével kapcsolatban, 1964. október 17. Kapta: Biszku Béla cs Pap János.

IMI Uo.

nulásról nem érkezett jelentés."[1352] A hangulatjelentés tehát felért egyfajta közvélemény-kutatással. Kétségtelen, hogy az MSZMP párttagság egy része érzett egyfajta szimpátiát a leváltott főtitkár iránt, ami annak is volt köszönhető, hogy Kádár Hruscsovval[1332] [1333] jó viszonyt ápolt. A Munkásőrség mozgósítása nyilvánvalóan nem csak a „nyugati veszély" miatt Történhetett, hanem azért is, mivel Kádár is megijedt a váratlan fejleményektől, esetleg tarthatott attól, hogy személyét is támadás érheti valamilyen formában. Kádár János, miután hazatért, és a Nyugati pályaudvaron beszédet mondott, nem csak a Munkásőrségét, hanem más jelentéseket is elolvasott, tájékozódott. Az MSZMP Titkárság csak október 20-án, az ezt követő napon pedig a PB ült össze. A magyar vezetés nem volt könnyű helyzetben, hogy miképpen nyilatkozzék, végül nem utasította el nyíltan Hruscsov tevékenységét.[1334] Az október 16-án kiadott biztonsági intézkedéseket 24-én szüntette meg a belügyminiszter.'[335] Hruscsov bukását követően a Munkásőrségen belül a vietnami háborúval foglalkoztak többbet,[1336] ezzel kapcsolatban a következők történtek. Észak-Vietnam kormánya 1965. április 15-én tiltakozott az amerikai támadás ellen a világ parlamentjeihez intézett nyilatkozatában. Ennek hatására Magyarországon az MFMPK meghozta a 3177/1965. számú határozatát, amelyben támogatásáról biztosította az északiakat.[1337] A belügyminiszter ennek megfelelően május 21-én kiadott egy utasítást, amelyben arról rendelkezett, hogy akik a vietnamiak harcát segiteni akar ják, a parancsnokuknál jelentkezzenek. Kezdetben csak anyagi segítséget terveztek küldeni, illetve össze kellett írni azokat, akik adott esetben jelentkeznének harcolni, adataikat a BM titkárságára kellett továbbítani. Ila polgári személyek jelentkeztek a minisztériumnál, akkor őket a HM megyei szerveihez kellett átirányítani.[1338] Papp Árpád június 1-jén adott ki hasonló tartalmú utasítást, ő a munkásőröket az elöljáró parancsnokukhoz, a civile-

1332 UO.

un Huszár Tibor: *Kádár M.* 185 186. o.

lr'4 Uo. 184-187. o.

ms Bcnkci András: Az MNK belügyminiszterének 0014. sz. utasítása, 1964. október 24. http:7www. osaarchivum.org/db/fa/357-2-l-1.htm, letöltés: 2010. március 12.

I33S 1965. február 12-cn 10-12 óra között afrikai, ázsiai és magyar diákok az USA budapesti követsége előtt tüntettek a vietnami háború ellen. Közöttük KISZ-tagok is voltak, akik a biztosításra kirendelt rendőrökkel a hangulat befolyásolása érdekében együttműködtek. A tüntetési nem sikerült békés keretek közölt tartani, rongálások történtek. A rendőri állomány nem használhatott gumibotot a tüntetőkkel szemben. A Munkásőrséget nem vezényelték ki. (Bcnkci András levele Péter János külügyminiszternek a tüntetésről, 1965. február 17. http://www.osaarchivum.org/db/fa/357-2-l-l. hím, letöltés: 2010. március 12.)

1351 MNL OLMOP M-KS-295-1 48. d. 1. ö. e. Papp Árpád 10. sz. utasítása, 1965. június 1-jcn.

1338 MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d. 1. ő. c. Benkei András: 007. sz. utasítása, 1965. május 21.

két, vagyis a polgári állományúakat a HNF-hez küldte, hogy ott adják be a kérelmüket. A parancsnokoknak az összegyűjtött adatokat a MOP Propaganda Főosztályára kellett továbbitaniuk.[1339]

1966-ban a forradalom 10. évfordulója nyugtalanította a hatalom lévőket. Mint azt korábban is láthattuk, a számukra kényesebb ünnepekre, évfordulókra, így március 15-ére és október 23-ára minden évben odafigyeltek. A Munkásőrségnél már 1966. szeptember 23-án kiadtak egy intézkedést a teendőkkel kapcsolatban. A személyi állomány tájékoztatásáról már korábban intézkedtek. Ugyanakkor az egységparancsnokságoknak és a területi szerveknek jelentőszolgálatot kellett létrehozni, és a MOP-ot tájékoztatni a jelentősebb eseményekről. Az ügyeleti és az őrszolgálatot felül kellett vizsgálniuk.'[340] Emellett még másra is oda kellett figyelni. *„Tekintettel az ellenforradalom kitörése évfordulójának közeledtére méginkább (sic!) fokozni kell a személyi állomány éberségéi. Az érvényben lévő együttműködési parancsoknak és az adott helyzetnek megfelelően, tovább kell folytatni a társfegyveres szervekkel az együttműködést és a kölcsönös tájékoztatást. ...A jelen intézkedésemben elrendelt rendszabályokat úgy kell megszervezni, és végrehajtani, hogy azok lényegében ne befolyásolják a normális munkamenetét."*[''A'] Mindemellett a hivatásos állományú parancsnokoknak és a technikai munkatársaknak 1966. október 10. és november 10. között nem engedélyeztek szabadságolását. Mellesleg október 20-ától a következő hónap 10. napjáig.........*a. /a megyei és egységtörzseket, valamint a készenléti alegységeket a fokozott harckészültség időnormáinak megfelelő készültségbe kell helyezni. Az érintett munkásőröknek a lakásukban, vagy munkahelyükön kell tartózkodniuk. Gyors értesítésük feltételeit meg kell szervezni;*

b. / az ügyeleti és őrszolgálatot meg kell erősíteni. A budapesti, a megyei és az egységparancsnokságokon hadmüveleii-ügyeleti szolgálatot kell szervezni;

c. / az őrszolgálatot a fegyver- és lőszerraktáraknál meg kell erősíteni, és ahol ez indokolt, az őrhelyek /felállítási helyek:/ számát növelni kell. A megerősítésre rendelt őrök nappal az őrszobában tartózkodjanak, sötétedés után, vagy rossz látási viszonyok esetén pedig a felállított őröket kettőzni kell.” A készültség elrendelésével párhuzamosan a kiképzési tervet - a fenti időszakra tervezett harcászati és lövészeti foglalkozások kivételével - be kellett tartani.[1342] Október 20. és 25. között a fentiek mellett a következő rendszabályokat is érvényesíteni kellett, *„a. /a budapesti, megyei*

bm \(NL Ol MOP M-KS-295-1 48. d. I. ő. e. Papp Árpád 10. sz. utasítása, 1965. június 1-jén.

B4° MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. 1. ő. e. Papp Árpád: 0043/1966. sz. intézkedés. „Intézkedés az esetleges ellenséges tevékenység megelőzésére, illetőleg megakadályozására” tárgyában a területi parancsnokoknak, 1966. szeptember 23.

O4I Uo.

[1342] Uo.

parancsnokságokon parancsnoki ügyeleti szolgálatot kell szervezni a hivatásos parancsnoki állományból. A parancsnoki ügyeletes munkaideje alatt a munkahelyén, utána a lakásán teljesít szolgálatot.

b. / az egységparancsnokok a fenti időszakban csak a munkahelyükön, vagy a lakásukon tartózkodjanak.

c. / tartalékot kell szervezni:

- Budapesten /: négy század:/

- Miskolcon, Debrecenben, Szegeden, Szombathelyen, Győrött és Pécsett egy-egy század,

- a többi megyei székhelyen egy-két szakasz erőben.

A tartalékot mindenütt 24 órás váltással kell szervezni. Budapesten oly módon, hogy az egységek 50%-ánál egy-egy szakasz álljon rendelkezésre 24 óránként. Két szomszédos kerület egymást váltva teljesítsen szolgálatot. "

A megyei parancsnokságokon is hasonló módon kellett tartalékot kialakítani, parancsnokát a munkaidőn kívüli időszakra a területi ügyeletes alá rendelték. A tartaléknak nyolcórás tantermi foglalkozást szerveztek a még le nem adott anyagokból, illetve a parancsnok által meghatározottakból. A szeszesital fogyasztás tiltását külön kiemelték. Részükre géppisztolyonként két tárat (egy javadalmazást) biztosítottak.[1343]

Adott esetben az alkalmazásnak a következő lett volna a menete. *„A készenléti alegység berendelésére, alkalmazására, illetve a tartalék alkalmazására az illetékes politikai bizottság (pártbizottság - kiegészítés a szerzőtől.) első titkárának hozzájárulásával a budapesti, megyei parancsnok, távollétében a hadműveleti ügyeletes jogosult intézkedni.*" Az intézkedéseket a MOP Kiképzési és Szolgálati Főosztályának a főügyeleten keresztül azonnal jelenteni kellett. *„A budapesti, megyei parancsnok, illetőleg a hadműveleti ügyeletes halasztást nem tűrő esetben intézkedjék önállóan és utólag jelentse az illetékes pártbizottság első titkárának, illetőleg a MOP-nak. "* A fentieken kívül az évforduló előtt a riadóterveket pontosítaniuk kellett, a budapesti parancsnoknak a híradás megszakítás nélküli fenntartásáról kellett gondoskodnia, a párt és a Munkásőrség objektumaiba való belépést pedig megszigorítani, a raktárakat szabályosan lezárni és pecséttel ellátni. A kulcsokat az ügyeleti szolgálat ellenőrizhette.'[344] A hadműveleti ügyeleti szolgálatot betöltő személyek október 31. és november 10. között 24 órás váltásban ügyeltek, október 31. és november 5. között

I ’43 UO.

MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. I. ő. e. Papp Árpád: 0043/1966. sz. intézkedés. „Intézkedés az esetleges ellenséges tevékenység megelőzésére, illetőleg megakadályozására” tárgyában a területi parancsnokoknak, 1966. szeptember 23. Ennek alapján 1966. október 1-jén adták ki a MOP-on a 39. sz. belső eligazítást, ami a parancsnokság teendőit szabályozta.

a MOP-on, az utána következő öt napban a lakásukon látták el a szolgálatot. Adott esetben nekik kellett volna az cscmcnynaplót és a hadműveleti térképet vezetniük. A vezénylést a Szolgálati Osztály parancsnokának kellett elvégeznie.[1345] Az „ünnepen” nem történt említésre méltó esemény.

A forradalom 10. évfordulója után, 1967-ben a Munkásőrség megünnepelte megalakulásának a 10. esztendejét, Erre már 1966-ban elkezdték a felkészülést. Ennek során 50 főnek a központi rendezvényen történő kitüntetését javasolták, ők a 10 éves szolgálatot teljesítők közül kerülhettek ki, és a Ilaza Szolgálatáért Érdemrend bronz fokozatát kapták. A későbbi 15. évfordulóra az ezüst, a 20.-ra az arany fokozat kiosztását javasolták. Az évfordulóra 10 éves emlékérem is készült, illetve kisfilmet és vándorkiállítást is készítettek.[1346]

ms MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. Lő. e. Papp Árpád: 41. sz. belső eligazítás, 3966. október 27.

1346 május 30-án a kormány is elfogadta, ennek alapján a kitüntetéseket az országos parancsnoknak kellett átadnia. Emellett a Titkárság úgy döntött, hogy akinek a munkájával a 10 év során elégedettek voltak, azok a parancsnokok, a pártszervek, majd *az* országos parancsnok javaslata alapján kormánykitüntetést kapjanak: Vörös Csillag Érdemrendet, illetve Kiváló Szolgálatért Érdemrendet. A kitüntetettek névsorát 1966. november 1-jéig kellett összeállítani, majd a következő évben, 1967. február 15. cs március 15. között cgyscggyűlcsckct kellett tartani, és azokon átadni a őket. (1957-ben ebben az időszakban kezdték el felállítani az egységeket.) 10 éves szolgálati érdemérmet csak olyan személy kapott, aki 1957. május 1. előtt lépett be, és 1967-ben is szolgálatot teljesített. Ugyanakkor arról is döntés született, hogy egy tízperces film készüljön a testületről, ami az 1967-es állapotokat mutatja be. Bizonyára nem akarták a testület 1957-es tevékenységét felidézni, mivel ez sokakban ellenérzést váltott volna ki. A filmet a MOKÉP-nek és a TV-nck is át akarták adni Emellett egy könyv és egy riport készítéséről is döntés született, cs egy kiállítás megrendezését is tervezték a fővárosban. 1967-ben arról is döntött a PB, hogy Kádár János a Népszabadságban cs a Munkásőr című lapban köszöntse a testületet. A későbbiek során a kitüntetések átadásánál Kádár János és Biszku Béla is jelen voltak. Ugyanakkor a következő kitüntetéseket vezették be a testületnél. A „Munkásőri Szolgálatért Érdemrendet” 1964-ben alapították, ezt az országos parancsnok adományozta, arany, ezüst és bron2 fokozata volt. Egy ötágú fém csillagon egy 27 mm-es ötágú vörös csillag, ezen egy 18 mm-es zománcozott munkásör jelvény volt. Ugyanebben az évben alapították a „Munkásőr Emlékérmet”, ezt a leszerelők cs a tartalékba vonulók kapták. Ezen egy oldalra néző munkásőr alak volt látható, géppisztollyal a kezében, mellette babérág. A leszerelők „Munkásőr Emléklapot” is kaptak. 1965-től a függetlenített cs a polgári állomány, mivel az előbbi a BM-hez tartozott, „Haza Szolgálatáért Érdemrendet”, a hivatásosok ezen kív ül „Szolgálati Érdemrendet” is kaphattak. „Közbiztonsági Érmet” kaphattak abban az esetben, ha a társszervekkel való együttműködés során bizonyítottak. Ugyanakkor minden munkásőrt kitüntethettek „Kiváló Munkásör Jelvénnyel” is. A munkásőrök Kormánykitüntetést, Ötéves Emlékjelvényt soron kívül, országos parancsnoki dicséretet és jutalmai, Kiváló Parancsnoki Jelvényt is kaphattak még. A kisebb kitüntetéseket a párt szerveknek is jóvá kellett hagyni. A Vörös Zászló Érdemrendet, a Vörös Csillag Érdemrendet, a Magyar Népköztársaság Érdemrendjét, a Kiváló Szolgálatért Érdemrendet az országos parancsnok terjesztette elő az MT-nek, és a NET adományozta. 1967-ben bevezették a Munkásőrségnél is a „Szolgálati Érdemérem” adományozását a 10. évfordulóval kapcsolatban, ezt az országos parancsnok a 10., a 15. cs a 20. szolgálati évnél adományozhatta. (MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. 2. ő. e.; MNL OL MOP M-KS-295-1 54. d. 1. ő. e.;

5. *1. 6/B. A. Munkásőrség és a prágai tavasz*

1968-ban Csehszlovákiába a Varsói Szerződés, így többek között Magyarország csapatai is bevonultak. Mindez azért történhetett meg, mivel a szovjet vezetés nem volt hajlandó tudomásul venni a reformokat. Ennek hazánk szempontjából nem csak azért volt jelentősége, mivel a 8. gépesített lövészhadosztály is részt vett a megszállásban, hanem azért is, mivel az elkezdett gazdasági mechanizmus miatt nem volt közömbös az, hogy északi szomszédunknál hogyan alakulnak az események. A Munkásőrség szerepe közel sem volt annyira jelentős, mint a Néphadseregé, de mindenképpen fontos adalékul szolgálhat az események alaposabb ismeretéhez. Mivel Alexander Dubcek és az általa vezetett reformkommunisták nem változtattak az 1968 elején megkezdett reformokon, így a szovjetek az agresszió mellett döntöttek. Volt ugyanakkor még egy oka is a bevonulásnak. Szükség volt arra, hogy Csehszlovákiában gyorsreagálású erők állomásozzanak, azonban ilyen alakulatokat északi szomszédunk a szovjetek többszöri kérésére sem volt hajlandó felállítani, így a bevonulást követően, október 12-én született meg *a* két állam között a „szerződés" a szovjet alakulatok Csehszlovákiában történő állomásoztatásáról, amelyeket nagyrészt a nyugati határnál helyeztek el, így a térségben erőfölényt alakítottak ki.'[347]

Júniusban a résztvevő VSZ-tagállamok felvonultatták haderejüket a határ mentén. Magyar részről július végén jelölték ki erre a feladatra a 8. gépkocsizó lövészhadosztályt.[134]' Ennek egységeit július 27-28-án éjjel, a határtól 40-70 kin távolságban, rejtve helyezték el. Őket az 1. és a 2. honi légvédelmi hadosztály biztosította.[*] [1348] [1349] [1350] Ugyanakkor az MN és a társszervek között elosztották a közös feladatokat.[1359] Közülük a határőrségnek a szovjetekkel is együtt kellett működnie. A belügyminiszter elrendelte a határ lezárását, a torlódások elkerülésének érdekében a határátkelőknél, a határtól 20-40 km-re operatív csoportokat állítottak fel a rendőrség állományából. Nekik a Csehszlovákiába utazni akaró lengyel, csehszlovák és NDK-s állampolgárokat kellett feltartóztatni, és rokonokhoz vagy azok hiányában kijelölt gyűjtőhelyre irányítani őket. Utóbbiakat a kempingekben és hasonló helyeken kellett kijelölni, és ezek biztosítását is szükséges volt megszervezni. Az említett pontokon a „diplomata

MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 415. ö. e.; MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 416. ő. e.; MNL OL MOP M-KS-295-1 41. d. 1. ő. e.; MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d 1. ö. e. http://www.digitarchiv.hu/faees/frameContentüenerator.jsp?ADT ID=76l4&MT=l, letöltés: 2009. március 17.)

[1,47] Horváth. Miklós Kovács Vilmos: *Magyarország...* 119-131. o.

[1348] Pataky Iván: *A vonakodó szövetséges...* 30-40. o.

Uo. 40-41,60. o.

[1350] Benkei András 0020. számú parancsa, 1968. augusztus 1. www.osaarchivum.org/db/fa/357-2-l-l.htm, letöltés: 2009. március 17.

és a kapitalista autókat" is vissza kellett fordítani, a vízi járműveken utazókat pedig helyben tartani.[1351] Közben a Magyar Néphadsereg alakulatai a Gődöllö-Aszód-Hatvan-Pásztó-Acsa városok által határolt területen, a településektől több kilométerre foglalták el állásaikat. A megszállás kezdetét három héttel elhalasztották, így ezt az időt kiképzésre tudták fordítani. A katonákat hármas gyűrűvel zárták körbe: 1. katonai őrszolgálat, 2. gépkocsik szűrése, járőrözés, 3. Határőrség, BM Karhatalom, Munkásőrség által biztosított terület. Utóbbiaka városokat is ellenőrizték.[1352]

Közben tovább zajlottak a politikai egyeztetések. Mivel ezek nem vezettek eredményre, augusztus 17-én este az SZKP elnöksége a beavatkozás mellett döntött. Ez 1968. augusztus 21-én, magyar idő szerint éjfélkor meg is történt. A Magyar Néphadsereg alakulatai három menetvonalon törtek előre, ennek során a Nagykürtös, Léva, Nagytapolcsány, Vágújhcly, Vág, Szered, Komárom és a Duna vonala volt a megszállási övezet határa, Itt csak kisebb erejű haderő állomásozott, szerencsére sem itt, sem másutt nem történt katonai ellenállás, ehelyett az emberek passzivitása volt jellemző.[1353]

A támadás előtt, augusztus 20-án a belügyminiszter elrendelte, hogy a BM szervek, egységek teljes személyi állománya, a szolgálati időn túl és a szünnapokon is a lakásán tartózkodjon. A miniszterhelyetteseknek és a beosztott parancsnokoknak hatáskörükben a személyi állomány állandó jellegű összetartásával kapcsolatban kellett intézkedniük. A megyei és a budapesti rendőr-főkapitányságok vezetőinek a helyetteseikkel megosztva állandó szolgálati helyükön kellett tartózkodniuk. A szabadságon és az eltávozáson lévő állományt nem kellett berendelni, de a tartózkodási helyüket pontosítani kellett, ugyanakkor további eltávozást, szabadságot nem lehetett engedélyezni. Az országos parancsnokok, a budapesti és a megyei rendőrfőkapitányok a helyetteseikkel felváltva a lakásukon teljesíthettek szolgálatot. Mindez a határőrséget, a kormányőrséget, a karhatalmat és a tűzoltóságot is érintette.[1354]

A Munkásőrségnél ugyanezen a napon adtak ki belső eligazítást a csehszlovákiai eseményekkel kapcsolatban. E szerint 1968. augusztus 20-án négy hadműveleti csoport'[355] felállítását rendelték el, akik 24 órában váltották egymást, de emellett a napi

ősi Benkei András: 0.11. sz. utasítása, 1968. augusztus 1. www.osaarehivum.org/db/fa.357-2-l-l.htm, letöltés: 2009. március 11.

052 Pataky Iván: *A vonakodó szövetségei...* 67-75. o.

053 Uo. 75-84. o.

[1354] Benkei András belügyminiszter 026. sz. parancsa, Budapest, 1968. augusztus 20. www.osaarchivum.org/db/fa/357-2-l-l.htm, letöltés: 2009. március 12.

üss Ezek a következő személyekből álltak: 1. Parancsnok: Nagy György, tagok: Hargitai István, Bugyin József, Szőke András, Oravecz Ferenc, Járomi Sándor, Hovánszky András, Báthori Pál. 2. Parancsnok: Gáti József, tagok: Kiss János, Bukovinszky Iván, Szabó János, Pecsők János, Bognár Árpád, Györki István, Percnyi Sándomé. 3. Parancsnok: Ispánovits Imre, tagok: Tuza Antal,

teendőiket is el kellett látniuk. *A.* Kiképzési és Szolgálati Osztály vezetőjének kellett azzal kapcsolatban intézkednie, hogy a főügyeletest cs a helyettesét a MOP hivatásos és technikai munkatársaiból 24 órás váltással vezényeljék, az őrség létszámát pedig éjjel négy fővel megemeljék. A Gazdasági Főosztály feladata lett megszervezni, hogy a központi garázsban cs Foton, ahol a központi raktár volt, állandó ügyeletet tartsanak, ugyanakkor két ügyeletes gépkocsinak kellett készen állnia a hadműveleti csoport részére. Mindemellett a MOP hivatásos állományának a lakásán vagy távbeszélőn elérhető helyen kellett tartózkodnia. A fővárost csak parancsra vagy az országos parancsnok engedélyével hagyhatták el.[1'56] Nem csak a MOP-on, hanem a területi szerveknél is állítottak fel parancsnoki ügyeletét és hadműveleti törzset. A MOP és a többi törzs állandó kapcsolatot tartott, így tájékozódtak az országban történtekről. Ugyanakkor az országos parancsnok elrendelte, hogy a több alegységet érintő, és híradó eszközökkel végrehajtandó gyakorlatokat a további intézkedésig nem kellett végrehajtani, kivéve az egyéb kiképzéseket. Az Őrségek számát megerősítették.[* 1356 1357 *]

Fontos megemlíteni, hogy ezt követően, augusztus 23-án Papp Árpád egy jelentést küldött a Munkásőrség hangulatáról a PTO-ra.[I35s] Az eseményekkel kapcsolatban a Munkásőrségnél kialakult hangulat az országostól igen eltérő, a hatalommal együttműködő volt.[1359] [1360] *Az első napon több munkásőr is szóvá tette, hogy hírközlő szerveink, a sajtó és a rádió nagyon hiányos tájékoztatást adtak az eseményekről. Környezetünkben viszont sokan a nyugati rádiók híreit terjesztették)*™ *A második*

Bondi Miksa, Molnár Imre, Széles Sándor, Ökrös László, Mohai Sándor, (te rendi Károly. 4. Parancsnok: Gabnai István, Piliiiyi Sándor, Bene Bela, Bara Albert, Vágó László, Bérezi János, Grönwald Ferenc. (MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. l.ő. e. Papp Árpád 27. sz. belső eligazítása, 1. sz. melléklet, 1968. augusztus 20.)

1356 MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. l.ő. e. Papp Árpád 27. sz. belső eligazítása, 1968. augusztus 20.

1357 MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 2. ő. e. Papp Árpád: „Jelentés a csehszlovákiai események kapcsán a Munkásőrségben tett intézkedésekről, a munkásőr állomány hangulatáról" a PTO-nak, 1968. augusztus 23.

üss MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 2. ő. e. Papp Árpád levele Háry Béla PTO osztályvezető helyettesnek, 1968. augusztus 23. Szükséges esetben kérte, hogy Biszku Bélát tájékoztassa.

1359 *„A területi parancsnokok jelentései beszámoltak róla, hagy a munkásőrök bár meglepetéssel, de megnyugvással fogadták a baráti szövetséges csapatok csehszlovákiai akcióit, intézkedései!. Jóllehet, a személyi állományt érintő intézkedéseket nem adtunk ki, megnövekedett a munkásörök, az egységek pozitív tartalmú aktivitása. Az első hírek után sok munkásőr jelentkezett egységénél minden külön értesítés nélkül szolgálattételre, illetve jelentette, hogy hol található meg szükség esetén. Parancsnokságaink a munkásőröket kellően eligazították."* (MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 2. ö. e. Papp Árpád: „Jelentés a csehszlovákiai események kapcsán a Munkásőrségben tett intézkedésekről, amunkásőr állomány hangulatáról" a PTO-nak, 1968. augusztus 23.)

1360 Az MTI a megszál lással kapcsolatban augusztus 21-én csak egy rövid hírt tett közzé, ezt követően sem volt megfelelő a magyarországi tájékoztatás. így a lakosság a nyugati adókból próbált hírekhez jutni. (Pataky Iván: *A vonakodó szövetséges...* 114-120. o.)

napon már javult a tájékoztatás. Javasolták, inkább a mi sajtónk ismertesse kommentálva a negatív híreket is, mintsem a nyugati rádiók híreit hallgassák az emberek. Hírközlésünk tartson lépési az eseményekkel. Ez megkönnyíti a politikai agitációs tevékenységet.

Parancsnokságainkat utasítottuk, hogy a soron lévő munkásőr foglalkozásokat a pártbizottságok segítségével használják fel a munkásőrök politikai tájékoztatására, politikai éberségük, harci szellemük fokozására.

Megnövekedett a munkásőrök ébersége. Számos eset tanúskodik róla, hogy a munkásőrök öntevékenyen jelentik illetékeseknek a tapasztalt rendellenességeket. Pld. Bács megyében a cseh (sic!) rendszámú gépkocsira kettős keresztel festetlek és a jelvidék (sic!) visszafoglalását sürgető szöveget írtak. Ezt a munkásőrök jelentése alapján fedtékfel. Budapesten több helyen figyellek fel a munkásőrök egyes röpcédulákra, falfestésekre, amelyek Dubceket éltették, s a csapatok kivonását követelték.

A helyzetből adódó rendkívüli munkásőri igénybevételre csak néhány helyen és viszonylag kislétszámban (sic!) került sor, elsősorban Komárom és Nógrád megyében a Csehszlovák, NDK, és a lengyel turistákat befogadó objektumokat létesítettek.

Az eddigi intézkedések mindenhol a területileg illetékes pártszervek vezetőinek egyetértésével, illetve azok kezdeményezésére történtek.

Tapasztalataink szerint a munkásőr egységeknél sehol sem fordult elő olyan megnyilatkozás, amely a Varsói Szerződés tagállamainak intézkedéseit helytelenítette, illetve bírálta volna."'[361]

A megszállást követően a légvédelmet és az utánpótlást a Magyar Néphadseregnek önállóan kellett megszerveznie,[1363] a Belügyminisztérium pedig intézkedett a fontosabb objektumok rendőri biztosításával kapcsolatban. így a vasúti pályaudvarokon és a BM II/II. Csoportfőnökség[1363] által meghatározott vonalakon ellenőrizniük kellett a fontosabb ki- és berakodásokat, szállításokat. A hadi utánpótlási szállításokról a helyi közrendvédelmi szervek időben értesítést kaptak. A munkát a III/II-es Csoportfőnökség is segíteLte. A külföldi személyek, különösen a diplomaták mozgását és a fényképező személyeket kellett szemmel tartaniuk, akik ellen eljárást indíthattak, különösen azokon a helyeken, ahol a fényképezni tilos táblák voltak kitéve. A diverziókkal kapcsolatos jelzésekről azonnal jelentést kellett készíteni. Ebbe be-

nő MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 2. ő. c. Papp Árpád: „Jelentés a csehszlovákiai események kapcsán a Munkásőrségben tett intézkedésekről, a munkásör állomány hangulatáról" a PTO-nak, 1968. augusztus 23.

062 Pataky Iván: *A vonakodó szövetséges...* 105-111, 120—145. o.

nej 1950 után a BM-ben II. főcsoportfőnökség a rendőri munkával foglalkozott. (Barátit Magdolna: A Belügyminisztérium újjászervezése 1956 után; http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_ belugyminiszterium ujjaszervezese_I956_utan/, letöltés: 2010. március 12.

vonhatták a munkásőröket és az önkéntes rendőröket is, de szigorúan csak rendőrrel teljesíthettek szolgálatot, és az igénybevételük a szokásos szolgálatellátástól nem térhetett el. A biztosításba bevontak eligazításáról megyei ll/ÍI-l osztályoknak kellett gondoskodniuk. Nekik kellett ellenőrzést is végezniük a teendőkkel kapcsolatban.[1364] A bevonulást követően és a belügyi parancsoknak köszönhetően az első időszakban a Munkásőrség aktívan reszt vett a feladatok ellátásában, de csak magyar területen. Bár 1956-ban akadtak olyan elképzelések, hogy csehszlovák munkásőröket is küldenénck át hazánkba a forradalom leverésére, amiből nem lett semmi,[1365] az 1968-as bevonulással kapcsolatban utalást sem találtam arra, hogy ilyen tervek lettek volna magyar részről. A Munkásőrség a fenti utasítás szerint augusztus 20-án 17.15-től a MOP-on működőképes hadműveleti csoportszolgálatot alakított. Ugyanakkor a területi és az egységparancsnokságokon aznap 20 óráig ügyeleti szolgálat felállítását rendelték el. A milícia a rendőri szervekkel is együttműködhetett, de ehhez az illetékes pártszerv engedélye kellett. Ez több alkalommal meg is történt, de a Munkásőrségnek kis része vett részt a szolgálaton félül az említett akciókban augusztus 21. és szeptember 4. között.[1366] A következő helyeken volt ilyen típusú igénybevétel: Budapest, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Nógrád, Veszprém, Tolna. A legtöbb helyen kisebb erőt mozgósítottak, jelentősebb számban a fővárosban naponta 192 főt, Győrben 20-29-e között 100 főnél többet, Pest és Komárom-Eszíergom megyében 50-70 főt rendeltek be. *„Az igénybevétel általában a következő céllal*

[1354] Körösi György r. vez. örngy., min. h. 014/1968. számú belügyminiszteri parancs II. sz. végrehajtási utasítása 1968. augusztus 31., www.osaarchivum.org/db/fa/357-2-l-l.htm, 2009. március 4.; *Cseh Gergő Bendegúz: A magyar állambiztonsági szervek...* 73-91. o., A BMIII. Főcsoportfőnökségének szervezete 1967-ben, www.th.hu/html/hu/szervezet/iii _1967.pdf, letöltés: 2009. március 4.

[1155] 1956. október 24-én Csehszlovákiában mozgósították a hadsereget, a szlovák pártszervek a határmenti magyar pártszervek megsegítésére kaptak utasítást, amit meg is tettek, fegyvert is küldtek át a határon. Október 28-ára a hadseregnek, a Lidová Milíciának és a belügyi szerveknek is teljes készültséget rendeltek cl. Sőt, már előtte, 26-án önkénteseket ajánlottak fel a szovjeteknek. Ugyanakkor október 31-ére a haderő felsorakozott a magyar határon. November 2-án ismét felajánlották a szovjeteknek a segítséget. (Janek István: *Félelem és megfélemlítés. Csehszlovákia és az 1956-os magyar forradalom, In. Rubicon* 2006/9. sz. 54-60.; Halas Lajos: *Az R Gárdától...* 177-192. o.) Fejes István V. kerületi munkásőr parancsnok 1957. június 21-én a következőket mondta a szlovák (külön volt szlovák párt és milícia is) munkásőrségről egy kerületi, parancsnoki értekezleten: *„ Most is készenlétben álltak, a magyarországi októberi ellenforradalom alatt és várták, hogy mikor jöjjenek.*" (BFL XXXV. f. 33. cs. 4. ő. e.)

21-én: 307 fő, 22-én: 280 fő, 23-án: 338 fő, 24-én: 317 fő, 25-én: 365 fő, 26-án: 299 fő, 27-én: 444 fő, 28-án: 415 fő, 29-én: 304 fő, 30-án: 354 fő, 31-én: 347 fő, szeptember 1-jén: 321 fő, 2-án: 222 fő, 3-án: 198 fő, 4-én 185 fő. (MML OL MOP M-KS-295-1 67. d. 2. ő. c. Nagy György: „Jelentés az 1968. augusztus 20-án bevezetett rendszabályokról és a munkásörök ezzel kapcsolatos igénybevételéről”, Budapest, 1968. szeptember 5.)

történt. Ideiglenes turista bázisokhoz, forgalomirányításra, egyes objektumok megerősítéséhez, esetenként rendőrrel közösen járőrözésre." Ugyanakkor a géptávírónál ügyeleti szolgálatot rendszeresítettek, a rejtjelező gépeket üzembe helyezték.[1367] Az állomány a következőképpen viszonyult a plusz igénybevételhez. *„A szolgálatba és különböző feladatokra igénybevett munkásőrök nagyfokú fegyelmet tanúsítottak. Az egész állomány körében a felelősségérzettől áthatott éberség számtalan megnyilvánulásával találkoztunk ezekben a napokban.”* [1368]

A megszállást követően csak elvétve bontakozott ki fegyveres ellenállás a csehszlovák társadalomban. Ezzel szemben, tanulva a magyar ’56-ból is, a passzív ellenállást tanúsítottak a megszállókkal szemben. Ugyanakkor napok alatt kiépítettek egy illegális rádióhálózatot, amelyet csak nagyon nehezen sikerült az intervenciós csapatoknak felszámolniuk. Azt is meg kell említeni, hogy a megszállást követően az osztrák, a jugoszláv és a román haderő is jelentős számú alakulatot vonultatott fel a magyar határ mellé, így Magyarországon velük szemben védelmi terveket dolgoztak ki. Az ország lakossága elítélte a megszállást. Ez a későbbiekben annyira érződött, hogy ezt követően a katonai pálya presztízse ismét csökkent.[1369] Ugyanakkor a megszállást követően a HM-nél tisztában voltak azzal,[1370] hogy a haderő kevés annak a területnek a megszállására, amelyet számára kijelöltek, így augusztus 24-én újabb alakulatok érkeztek ki, közöttük 300 karhatalmista és négy vízágyú. Emellett „Rózsafa akció” fedőnévvel egy tervet is kidolgoztak egy esetleges népfelkelés elfojtására. Augusztus 25-26-án éjjel hajtották végre az erők átcsoportosítását.[1371] Ami ezt követően a fordulópontot jelentette, az a 28-án nyilvánosságra hozott 23—26-i tárgyalásoknak a nyilatkozata volt. Ebben Dubcekék leszögezték, hogy nem lépnek ki a Varsói Szerződésből. Látható, hogy ezekben a napokban igen magas volt a Munkásőrség hazai igénybevétele is, ami azzal is magyarázható még, hogy a vasútközlekedés csak 26-án indult újra, és csak szeptemberre állt vissza a normális

[1367] MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 2. ő. e. Nagy György: „Jelentés az 1968. augusztus 20-án bevezetett rendszabályokról és a munkásőrök ezzel kapcsolatos igénybevételéről”, Budapest, 1968. szeptember 5.

[1368] jj$_o$

[1369] Pataky Iván: *A vonakodó szövetséges...* 87-120. o.

iv» a megszállás során a fontosabb objektumokat is az ellenőrzésük alá vonták, így a gyárakban raktározott munkásőr fegyvereket is A későbbiekben a csehszlovák fegyveres szervekkel, így a milíciával is fel kellett vennie az MN-nck a kapcsolatot, cs törekedni kellett a későbbi együttműködésre. Ez részben meg is valósult, például a közös objektumőrzés terén. (Solymosi József, szerk. *„Zala" Az MN 8. gépkocsizó lövészhadosztály hadműveleti naplója Csehszlovákia megszállásának időszakából,* Budapest, Puedlo Kiadó, 2012. 42., 46., 48., 67., o.)

[1371] Pataky Iván: *A vonakodó sző vets égés...* 120-140. o.

határforgalom. Később a táborok száma, a határellenőrzések stb. csökkentek, így a testület igénybevétele szeptemberre napi 200 főnél kevesebb lett.[1372]

A feladatok csökkenésének köszönhetően a belügyminiszter szeptember 6-án a 026/1968. sz. parancsát hatályon kívül helyezte, azaz a parancsnokok és a személyi állomány részére a szolgálati időn túl és a munkaszüneti napokon engedélyezték az állomáshely elhagyását, abban az esetben, ha a gyors mozgósítás biztosítható volt. A BM-ben az országos parancsnokok, a budapesti és a megyei rendőrfőkapitányok a helyetteseikkel felváltva a lakásukon teljesíthettek szolgálatot. Mindez a határőrséget, a kormányőrséget, a karhatalmat és a tűzoltóságot is érintette.[1373] A Munkásőrségnél ugyanezen a napon szintén lazítottak a korábbi szolgálati intézkedéseken. *„A parancsnokságon szolgálatot teljesítő ügyeletes hadműveleti csoport szolgálati összetétele a következő:*

- parancsnoki ügyeletes /: beoszthatok: főosztályvezetők, és helyetteseik, valamint a szolgálati osztály vezetője:/

- hadműveleti ügyeletes, /: 1 fő, beoszthatok: osztályvezetők, szakcsoportvezetők:/

-főügyeletes és főügyeletes helyettes, /: beoszthatok: a MOP hivatásos /parancsnoki és technikai / állománya, illetve esetenként külön elbírálás szerint a MOP társadalmi munkatársai:/ "

Tehát az ügyelet maradt, csak az abban résztvevők körét bővítették, az ezt megelőző két hétben az említett csoportok váltogatták egymást. A MOP hadműveleti törzs tagjai, ha nem otthon voltak, kötelezték őket tartózkodási helyük bejelentésére. A híradó, rejtjelező, a garázs, a fóti bázis és az ügyeletes gépkocsivezetők a lakásukon teljesítettek szolgálatot. A MOP megerősített őrzését megszüntették.[1374] 1968 szeptemberétől a megszállókkal szembeni elégedetlenség is alábbhagyott, ugyanakkor a magyar politikai cs hadvezetés azt a célt tűzte ki maga elé, hogy minél előbb vonják ki Csehszlovákiából a magyar katonákat. Szeptember 6-ától, amennyiben lehetséges volt, kivonták a magyar alakulatokat a városok szélére, csak a parancsnokság maradt a megszállt települések központjában. Szeptember 16-ától elkezdték hazahívni azokat az alakulatokat, amelyek nem feltétlenül kellettek. Októberben sikerült a szovjeteknél elérni, hogy kivonulhassanak, így ez október 31-ig meg is történt. Dubceket csak 1969-ben sikerült teljesen eltávolítani a vezetésből, a helyére Gustav Husák lépett.'375 A Munkásőrségnél 1968. október 5-étől szüntették meg

Uo. 140-145. o.

[1373] Benkei András: 026/1968. sz. parancs hatálytalanítása, 1968. szeptember 6. www.osaarchivum.org/db/fa/357-2-1-1.hun 2009-03-04, letöltés: 2009. március 12.

n?4 MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 1. ö. e. Papp Árpád: „28. számú belső eligazítás, a MOP hadműveleti ügyeleti szolgálatának szervezése, ellátása” tárgyában, 1968. szeptember 6.

,375 Pataky Iván: *A vonakodó szövetséges...* 145-153. o.

a hadműveleti ügyeletet, a parancsnokit a lakáson is el lehetett látni, ez után a MOP belső és hivatásos állományból 24 órás váltással főügyelet működött.[1376] A Munkásőrség 1968-ban tehát nem kapott kiemelt szerepet a feladatokban, de a háttérben, mint egyfajta tartalék haderő, jelen volt. Lényeges megemlíteni, hogy a fenti eseményekből a mozgósítással kapcsolatban a BM-nél lényeges következtetéseket vontak le.[1377]

5. 2. A MUNKÁSŐRSÉG FÉNYKORA: 1968-TÓL A 80-AS ÉVEKIG

5. 2.1. A főbb nemzetközi és hazai politikai események

1968-ra sikerült a testület átszervezését befejezni, ami egybevágott a Magyar Néphadsereg átalakításával is. Az ezt követő cs a 80-as évekig tartó időszakot nevezhetjük a testület fénykorának. Ekkor érte el a csúcsát a Munkásőrség létszáma és duzzasztották a legnagyobbra a szervezetét, ekkor látták el őket korszerű fegyverzettel. Ugyanakkor a legtöbb, a társszervekkel végzendő közös feladatba is ebben a korszakban vonták be. A nemzetközi politikában a következő jelentősebb események történtek, amelyek a politikai döntéshozatalra is hatással bírtak. Az 1969-től

í37í MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 1. ő. c. Papp Árpád: 32. sz, belső eligazítás, 1968. október 7.

1377 A különböző nemzetközi események azért is fontosak, mivel a mozgósítási, háborús tervek kidolgozása során többféle következtetést is levontak belőlük. Ezeket a BM-ben a következőképpen összegezték: *„Az M-re való felkészülés 1962-hen kezdődött Ettől az időtől kezdve három olyan nemzetközi esemény zajlott le, amikor a rendkívüli időszakra szóló felkészülési elvek alkalmazásánakfigyelembevételével történtek intézkedések. Az első a kubai, amely egybe esett a rendkívüli időszakra való felkészülési elvek kialakításával. Ennek kapcsán az nyert elfogadást, hogy az M-re való felkészülés a legnehezebb helyzetet vegye alapul. Ha nem az következik be /váratlan támadás, csapás/ mindenkor könnyebb lesz a kialakult helyzethez igazodni. A felkészülési tervek a fenti elvekből kiindulva készültek el. A második 1964-ben az SZKP első titkári személycsere kapcsán kialakult helyzet, amely belső biztonsági intézkedéseket követelt meg. A felkészülési tervek ugyan tartalmaznak belső biztonsági intézkedéseket, de ezek olyan nemzetközi helyzetet vettek alapul, amelyek bizonyos katonai mozgást is feltételeznek. Ezért a rendszabályok bevezetése nem javította, hanem rontotta volna a belső helyzetet. Miniszter elvtárs jóváhagyása alapján e tapasztalatok felhasználásával került sor az úgynevezett fokozott harckészültséget megelőző biztonsági intézkedéseket magábafoglaló (sic!) rendszer kidolgozására. A harmadik a csehszlovák események, (sic!) amelyek során tervezett intézkedések zömét, a rendkívüli és azt megelőző időszak felkészülési tervei tartalmazták. Ezeket azonban egy az egyhez alkalmazni nem lehetett. A három nemzetközi esemény kapcsán egyrészt igazolódott az, hogy az alapvető felkészülési terveink a korszerű követelményeknek megfelelnek. Mégis intézkedéseinket mindhárom esetben a kialakult helyzethez kellett hozzáigazítani, illetve egyes feladatokat kimunkálni."* (Soczó József r. ezd. csf, BM IV. csf.: „Jelentés aBM szervek, egységek tevékenységének tapasztalatairól, az 1968. augusztusi csehszlovák események kapcsán”, 1969. április 9. www.osaarchivuni.org/db/fa/357-2-l-l.htm 2009-03-04., letöltés: 2009. március 14.)

1975-ig tartó időszakra részben az enyhülés volt jellemző, de emellett több konfliktusforrás is megjelent. 1969-ben írták alá az atomfegyverrel rendelkező országok az atomsorompó egyezményt, majd elkezdődtek a tárgyalások a stratégiai fegyverek korlátozásáról. így 1972-ben az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió aláírta a SALT I. szerződést, amelyben arról is megállapodtak, hogy nem zavarják egymást a szerződés betartásának a műholdas stb. ellenőrzésében. Az említett fegyverek ellen való védelem mindkét oldalon elégtelen volt. 1975-ben ült össze az Európai Együttműködési cs Biztonsági értekezlet is Helsinkiben 33 európai ország, továbbá az Amerikai Egyesült Államok és Kanada képviselőivel. Itt többek között a következőkben állapodtak meg: tartózkodás az erőszaktól, határok sérthetetlensége, belügyekbe való be nem avatkozás, az emberi jogok, így a gondolat, a lelkiismeret, a vallás cs meggyőzés szabadságának a tiszteletben tartása, népek egyenjogúsága cs önrendelkezési joga, stb. Mindezzel együtt a keleti és a nyugati államok gazdasági együttműködése növekedésnek indult, ami több blokkbcli állam későbbi eladósodásához is hozzájárult, hiszen több esetben áruval nem, csak felvett nyugati hitellel tudtak fizetni a megvásárolt „kapitalista” termékért.[137S] Az enyhülést az NSZK újfajta külpolitikája is elősegítette. 1969-ben a szociáldemokrata Willy Brandt lett a kancellár, a korábbi feszült viszony a keleti blokkal oldódni kezdett. 1970-ben az NSZK és a Szovjetunió között létrejött szerződés értelmében kölcsönösen lemondtak az erőszak alkalmazásáról, elismerték egymás és Európa határait. A nyugati nemet állam ugyanakkor nem mondott le a keletivel való egyesülésről, és a szovjetek sem ratifikálták hivatalosan az NSZK elismerését. A szovjet csatlósok közül 1970-ben a Lengyel Népköztársasággal, 1972-ben az NDK-val, 1973-ban Csehszlovákiával kötöttek szerződést, cs ismerték el egymás határait.'[379]

A békülő nagyhatalmak között ugyanakkor jelentős mérvű ellentétek is keletkeztek. 1970-ben a vietnami háború során az Amerikai Egyesült Államok megszállta Kambodzsát és Laoszt, így a háború elmérgesedni látszott, de a jelentős kiadások, valamint a hazai és a külföldi negatív visszhangok hatására 1973-ban kénytelen volt békét kötni, majd 1975-ben kivonulni. Ezt a kommunista Észak-Vietnamot támogató szovjetek jelentős eredményként könyvelhették el, ugyanakkor Moszkva az egyesített Vietnamot a későbbiekben Kína-cllenes politikájához használta fel. Az 1973-as arab-izraeli háborút követő olajár-cmcikedcs a nyugati államokat jelentősen megrendítette, nőtt a munkanélküliség és az infláció. A háború során a két szuperhatalom közti viszony is elmérgesedett.[1378 * 1380] Az amerikaiak mellett a szovjeteknek is jelentős

[1378] Fischer Ferenc: *A megosztott világ...* 259-293. o.
”7’ Uo.
1580 UO.

gondjaik voltak. 1969-bcn a kínai határon kisebb háború zajlott, majd a kialakult helyzet miatt jelentős erőt kellett a térségbe vezényelni. A Szovjetunió ezért is vált érdekeltté abban, hogy érdekszférájának európai határainál béke legyen, illetve szövetségeseit még inkább igénybe tudja venni. Ugyanakkor 1970-ben Indiával is barátsági szerződést kötött Kína ellensúlyozására. A szovjeteket ez előbbi, az amerikaiakat a vietnami kudarc terelte a hidegháború már említett „enyhítése" felé.[1381]

Moszkvának a ’70-es években a belpolitikai gondjai is jelentősek voltak. A 60-as évek végére kialakult a második gazdaság, amely gyakran az állami vállalatokkal is kapcsolatban állt. A korrupciós ügyek jelentősek voltak, általános gyakorlattá vált, hogy a kiutalt anyagból a terven felül többet gyártottak le, majd ezt értékesítették a magánpiacon. A hasznot pedig a gyár, a minisztériumok és a többi szereplő maguk között osztották el. Az ország jelentős mértékű kiadásait nem a rosszul működő iparból, hanem az ásványkincsek kitermeléséből próbálták meg fedezni. 1970-ben problémát jelentett a romló termelékenység, több területen az ipar stagnálása, a mezőgazdasági termékek elégtelen volta. A termelékenységet a vállalatok kct okból sem növelték. Egyrészt, hogy ne emeljék a tervszámokat, másrészt, hogy ne kelljen embereket elbocsátaniuk. Az áruhiány a 70-cs években tovább növekedett, ezzel együtt nőtt a gabonabehozatal is. 1977-ben azok a háztájik adták a mezőgazdasági termelés 28%-át, amelyek a megművelt földterület 1 *%-át* tették ki. Az enyhülésnek köszönhetően nem csak a gabona beszerzése, hanem a kőolaj eladása is könnyebben ment. Az így szerzett bevételekből azonban sok esetben nyugati haditechnológiát vásároltak a2 embargó feloldása után. A VSZ légvédelmének automatizált irányító rendszereit például amerikai számítógépek felhasználásával készítették. 1965 cs 1977 között a szovjet GDP 11—13%-át tették ki a katonai kiadások. 1979-re interkontinentális rakétáiknak a száma meghaladta az Amerikai Egyesült Államokét. Moszkva erőltetett fegyverkezésének a hátterében az állhatott, hogy úgy gondolták, az nyeri az esetleges háborút, aki annak kezdetén jelentősebb hadi potenciállal és készletekkel rendelkezik, és nem az, akinek gazdasági fölénye van. Ez a politika azonban fokozatosan kimerítette az ország gazdaságát. Ugyanakkor jelentőssé vált a keleti blokk hitelfelvétele is, 1978-ban például összesen 50 Mrd dollárnyit kaptak.[1382] Lényeges, hogy az új, 1977-es szovjet alkotmányban Helsinki hatására rögzítették a szólás-, a sajtó- és a gyülekezési szabadságot, de csak abban az esetben, ha az a szocialista rendet szolgálja. Helsinki után a jogvédő és a nemzetiségi mozgalmak is megerősödtek a Szovjetunióban, ezzel arányosan az ellenük folyó hajsza is. Ök az alkoholizmus, a lopás és a korrupció ellen is tiltakoztak, ami általános volt az országban. A lakos-

ún Uo.

[1182] 'Mihail Heller - Alexander Nyekries: *Orosz történelem II. k.* 559-611. o.

ság közel 1%-a volt börtönben vagy lágerben. Az államnak bizonyos szempontból jól is jött a bűnözés, hiszen így sokakat lehetett kézben tartani. Az élettartam és a születésszám csökkent, ami munkaerőhiányt eredményezett. A belpolitikai helyzet következtében 1980-81-ben a nagyobb szovjet városok gyáraiban tüntetések zajlottak. A helyzetet jól jellemzi, hogy Brezsnyev időszakában a GDP növekedése kilencről 2,6%-ra, az ipari termelésé 7,3-ról 2,8%-ra csökkent. Az iparban a kézzel gyártott termékek aránya 40% volt. 1982. november 9-cn halt meg az SZKP vezetője, utódát, Jurij Vlagyimirovics Andropovot másnap választották meg.[13ÍO] Lényeges kiemelni, hogy a 80-as évek elejére a két katonai szuperhatalom megmaradt, de mellettük Japán, illetve az európai integrációban részt vevő több állam is egyre növekvő gazdasági potenciált tudott felmutatni.[1384]

Az 1969 és 1975 közötti nemzetközi kooperáció később megtorpant. A ’70-es évek második felében Amerika Afganisztánnal és Iránnal, míg a szovjetek Irakkal kerültek szövetséges viszonyba. A Szovjetunió 1977-től állította hadrendbe SS-20 típusú rakétáit, amelyek 5000 km hatótávúak és a korábbi típusoknál pontosabbak voltak. Ugyanakkor jelentős tengeri és légi szállítókapacitásokat építettek ki, így a harmadik világ országaiba könnyebben juttathattak katonai erőt és fegyverzetet. Mindez a militarista vonal erősödését jelentette, akárcsak Leonyid Brezsnyev 1976-os Vörös Hadsereg marsalljává történő „kinevezése”. A fejlődő flottával a tengeri kereskedelmi útvonalakat is ellenőrizni tudták, ami azért is volt lényeges, mivel a kőolaj nagy része tankereken érkezett Nyugat-Európába. Moszkva Mozambik, majd Etiópia felé is legihidat létesített helyi szövetségesei támogatására. A 70-cs években jelentős szovjet térnyerés volt megfigyelhető Afrikában és több harmadik világbeli államban is, például Iránban vagy Nicaraguában. A nyugati államokban az olajár emelkedése is komoly gondot okozott 1973-ban és 1979-ben, nőtt az infláció cs a munkanélküliség. A Szovjetunió kőolaj-kitermclőként viszont ennek a nyertese volt. A nyugati világ azonban az olajár és más problémákra megtalálta a megoldást, hiszen a 70-es evekben egy újabb technológiai forradalom ment végbe, amely energiatakarékossághoz is vezetett. A hidegháború újabb elmélyülését a Szovjetunió 1979-es afganisztáni beavatkozása jelentette, ugyanis az ország esetleges ellenőrzése alá vonásával 2800 km-re került volna a Perzsa-öbölbcli kőolajlelőhelyekhez, ráadásul az intervencióval a II. világháború után kialakult érdekszférákat is átlépte, amelyre korábban még nem volt példa. Az 1979-ben a SALT II. egyezményt aláíró amerikai vezetés becsapottnak érezte magát. Carter elnök válaszul gabonaembargót és az olimpiai játékok bojkottját hirdette meg. Lényeges kiemelni, hogy 1977-78-ban a NATO

IJ83 Uo.

1384 Fischcr Ferenc: *A megosztott világ...* 259-293. o.

vezetése a fokozott fegyverkezésről, így 1983-ig Ny ugat-Európába rakéták telepítéséről is döntött. Lengyelországban az elégedetlenség a 70-es évtized végére a Szolidaritás mozgalomban öltött testet, velük 1980-ban megállapodott a politikai vezetés, ami azonban a szovjeteknek nem tetszett. 1981-ben katonai és belügyi terveket készítettek, március 12-én éjjel ötezer ellenzékit internáltak, bevezették a szükségállapotot.[1185]

A nemzetközi események hazánkra is hatással voltak. Magyarországon az 1968-ban bevezetett gazdasági mechanizmust hamar elkezdte támadni az MSZMP-n belüli, Biszku Béla vezette szélsőbaloldali csoportosulás. Különösen a termelőszövetkezetek keretein belül kialakított melléküzemek rendszere nem tetszett nekik. A Szovjetunióban sem örültek a magyar fejleményeknek, 1972-ben Brezsnyev személyesen utazott Magyarországra, és közölte az eltávolítandó vezetők névsorát. Nyers Rezsőt és Fehér Lajost 1974-ben, 1975-ben pedig Fock Jenőt váltották, illetve mondatták le. Ezzel együtt a megélénkült szellemi életben is elkezdődött a rendcsinálás. 1972-ben alkotmánymódosítás történt, így az alapdokumentumba belekerült az MSZMP irányitó szerepe. Az 1973-as olajárrobbanás a gazdaságot nagyon rosszul érintette, hiszen a szovjet kőolaj ára is követte a világpiaci mozgásokat. Az áruk cserearányromlása nyugati-magyar viszonylatban a 20%-ot is meghaladta, majd a későbbiekben tovább romlott. A magyar vezetés az életszínvonal megtartása érdekében és a beruházások növelése céljából nyugati hitelekhez folyamodott, így 1974 és 1978 között az ország adósságállománya 2 milliárd dollárról 11,8-ra nőtt. A befektetések olyan beruházásokba történtek, amelyek a későbbiekben nem térültek meg, ennek egyik példája a bős-nagymarosi vízlépcső volt. Ugyanakkor az infrastruktúra fejlesztésére nem jutott elegendő forrás, a hiány a gazdaságban a későbbiekben is megmaradt. A második gazdaság tovább fejlődött, a társadalom egy jelentős rcsze napi több órai többletmunkával ugyan pluszjövedelemre tett szert, a gyermekvállalási kedv viszont csökkent. Külpolitikai téren az NSZK-val, Ausztriával cs több más országgal javultak a kapcsolatok. Az Amerikai EgyesültÁllamok Magyarországra is kiterjesztette a legnagyobb kereskedelmi kedvezményt, és 1978-ban visszaadták a Szent Koronát. A VSZ-en belül Romániával és Csehszlovákiával hűvös viszony alakult ki, de több más ország vezetői sem nézték jó szemmel a ’68-as magyar reformokat.[1385] [1386] 1978-ban változtatni kellett az addigi magyar politikán, így 1978-ban Biszku Bélát nyugdíjazták, és Németh Károlyt,[1387] a gazdaságpolitika vezetőjét szin-

[1385] Fischer Ferenc: *A megosztott világ...* 259-319. o.; Horváth Miklós - Kovács Vilmos: *Magyarország...* 164-172. o.

[1386] Izsák Lajos: *Pártok*...257-260. o.

[1357] Németh Károly (1922-2008) 1943-ban hívták be katonának, 1945-ben sebesülten tért Ima, ebben az évben lett az MKP tagja. 1948-ban Zala megyében *az* SZDP bekebelezésének egyik irányítója

tén leváltották. Ezt követően került a Munkásőrség élére Borbély Sándor[1388] is, aki 1978-tól volt a KB Gazdaságpolitikai Bizottságának a tagja. A későbbiekben a munkásőr vezetők között szűk körben elismerte a kialakult gazdasági helyzetért való

volt, 1954-től a Csongrád Megyei Pártbizottságot vezette. 1956 júliusában MDP KV póttag, 1957-ben az MSZMP lIB-be kooptálták, 1959-ben a KB Mezőgazdasági Osztályát vezette. 1965-ben az MSZMP Budapesti Bizottságának az első titkára lett. 1966-ban a PB pót-, majd 1970-ben rendes tagja lett, 1974-ben aKB gazdaságpolitikai titkára, 1978-ban a KB első titkárának állandó helyettese lett. 1987-ig a KB mellett működő különböző bizottságoknak volt a vezetője. 1985-ben főtitkárhelyettesnek nevezték ki, 1988-ban az országos pártértekezleten félreállították. 1987-1988 között a NET elnöke. (Nemeth Károly életrajza: https://www.neb.hu/hu/nemeth-karoly, letöltés: 2017. január 18.)

1588 Borbély Sándor (1931-1998) Nagybú községben (ma Románia) született, négy polgári osztályt végzett. 1943-ban jött a trianoni Magyarország területére, a Fegyver- és Gázgépgyárban szerszámlakatos szakmát tanult, majd Csepelen a szakmájában dolgozott. 1945-ben a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ), majd 1947-ben a Szakszervezeti Ifjúmunkás és Tanoncmozgalom tagja. (SZÍT) 1949-ben az Egységes Parasztifjúság Országos Szövetségének (EPOSZ) a járási titkára, majd a Magyar Ifjúság Népi Szövetségének Kecskemét városi, Kiskunhalas járási titkára, 1949 novemberétől a Magyar IfjúságNcpi Szövetsége Pest megyei bizottságban függetlenített pártfunkcionárius, majd megyei titkár. 1950-ben belépett a Magyar Dolgozók Pártjába. A DISZ szervezőtitkára lett, 1953-tól a DISZ Központi Vezetőség főinstruktora. 1955-ben a Szovjetunióban Komszomol iskolát végzett, hazatérése után a Rákosi Mátyás Vas- és Fémművek D1SZ-bizottságának első titkára lelt. A forradalom alatt „részt vett a gyár fegyveres védelmében”. 1956 decemberében az MSZMP Ifjúsági Bizottság, majd a KISZ szervező bizottság tagja, 1957-től a KISZ KB titkára, később a KISZ budapesti első titkára volt. 1957. június 29. és 1962. november 24. között az MSZMP KB póttagja, 1970-89 között a tagja. 1962-ben befejezte tanulmányait az SZKP hároméves Pártfőiskoláján; a Csepel Vasművek MSZMP pártbizottságának másodtitkára lett. 1966-tól az MSZMP Budapest XXI. kerületi pártbizottság első titkára. 1970-ben megbízták az MSZMP Csepel Vasművek pártbizottságának első titkári munkájával. 1970. november 28-ától az MSZMP Központi Bizottság tagja. 1975. májusban kinevezték a KB Ipari, Mezőgazdasági cs Kereskedelmi Osztályának az élére, emellett a Szövetkezetpolitikai Munkaközösséget is vezette. Megbízatása alól 1976. október 26-án felmentették, mivel KB-titkárrá választották, így az alsóbb szintű pártszcrvczcsi ügyekkel, majd ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági ügyekkel foglalkozott. 1977-1978-ban lett a KB Ifjúsági Bizottság elnöke, majd 1980-ig a Szövetkezetpolitikai Munkaközösség vezetője és a Gazdaságpolitikai Munkaközösség tagja. 1980. március 27-én vezérőrnagyként a Munkásőrség országos parancsnokává nevezték ki, államtitkári besorolással. Az MT Honvédelmi Bizottságának is tagja volt országos parancsnokként. 1986-ban altábornaggyá léptették elő. 1989. július 3-án kérte a nyugdíjazását az MSZMP Elnökségétől. Ezt tudomásul vették, de kérték, hogy a lisztét még év végéig lássa el, végül a testület felszámolásáig maradt országos parancsnok, de a Munkásőrség fennállásának utolsó hónapjaiban - a levéltári iratok tanúsága szerint - helyettese, Dósa István látta cl a főbb teendőket. Hivatalosan 1989 október 8-án nyugdíjazták. amely 31-étől vált hatályossá. (MNL OL M-KS 288. f. 4. cs. 145-146. ő. e., MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 45. ő. c., MNL 01, M-KS 288. f. 5. cs. 277. ö. e., MNL OL M-KS 288. f. 4. cs. 139. ő. e., MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 706. ő. c., MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 708. ő. e.; MNL OL M-KS 288. f. 4. cs. 156. és 157. ő. e., MNL OL M-KS 288. f. 5. es. 965. ő. e., MNL OL M-KS 288. f. 59. cs. 1. ő. c., Munkásőr c. lap, 1980. április)

felelősségét.[1339] 1980-ban fogyasztói árreformot hajtottak végre, ennek során az áruk értékét a piaci viszonyokhoz igazították. Emellett egyszerűsítették az ipar irányítását, a trösztöket kisebb vállalatokra bontották és nagyobb önállóságot kaptak a ccgck, de a veszteségeseket nem zárták be. 1981-től ösztönözték a magánvállalkozások alapítását, gmk-k, azaz gazdasági munkaközösségek alakultak a vállalatoknál, ahol munkaidő után magántevékenységet folytathattak az alkalmazottak. Érdekes módon ez a későbbiekben a Munkásőrségnél is megjelent. A 70-es évek elején az ellenzéki mozgalmak is megélénküllek. Az évtized elején lezajló március 15-i tüntetések és a szűk csoportok léte mellett 1975-től a politikai-gazdasági helyzet romlása és a Helsinki záróokmány aláírása adott nekik új lendületet. 1977-ben a csehszlovák ellenzék Charta-77 nevű programja mellett többen állást foglaltak, megjelentek szamizdat kiadványok is, amelyek egyik legjelentősebbike az 1981-től működő Beszélő volt.[1389] [1390]

A ’70-es években az MN-ben, akárcsak a szovjet haderőben, jelentős fejlesztések zajlottak, ezzel együtt láthatjuk majd, hogy a Munkásőrségre is többet áldoztak. 1967-ben értékelték az addigi eredményeket, és új fejlesztési irányokat szabtak 1971 cs 1975 között: a honi légvédelem kismagassági képessegeinek a javítása, a szárazföldi csapatoknál a korszerűtlen eszközök lecserélése, a csöves légvédelem rakétarendszerekre történő átállása. Az MN összlétszámát 102-103 ezer főben szabták meg, ebből 63-65 ezret jelöltek ki az EFE állományába. Háborúban 289-295 ezer lett az M létszám, 180-185 ezer fő került volna az EFE alárendeltségébe. Ez utóbbiak fegyverzeti korszerűsítésére különös hangsúlyt fektettek. 1971-ben fogadta el a HB az új háborús alapelveket, ebben a rakctafegyverekkel vívott döntő harccal számoltak, Ehhez jelentős békeidőszaki készletfelhalmozást tartottak szükségesnek. 1973-ban több hadiipari importból származó eszköz beszerzését tervezték átütemezni a későbbi időszakra. így is jelentős arányú fejlesztések történtek, korszerű tankokat, páncélozott szállító harcjárműveket, hadműveleti-harcászati rakétákat, repülőgépeket stb. kapott a hadsereg, elkezdték a szárazföldi erők légvédelmének az átszervezését is. Lényeges kiemelni, hogy az 1976-1980 közötti tervidőszakra pénzügyi okokból több, a VSZ által javasolt eszköz beszerzését elhagyták. 156,2 milliárd Ft-ot szántak a teljes védelmi szektor kiadásaira, amelyből 108-at tett ki a HM-é. Ugyanakkor a VSZ PTT 1976-os ülésén a szovjet kül-, és védelempolitikai elveknek megfelelően egy erőltetett ütemű fejlesztésről született határozat, amely teljesen átírta a már elindult ötéves tervet. Ez 16 Mrd Ft plusszal járt volna. Ezzel szemben a magyar vezetés 9-10 Mrd Ft plusz kiadást tervezett, ezt is részben szovjet hitelből. 1980-ban akkori áron végül 110,7 Mrd-ot használtak el, ekkor az MN eszközállományának 40%-át

[1389] A szerző interjúja Mayer Péterrel, a MOP pártbizottság volt titkárával
[1390] Izsák Lajos: *Pártok*...257-260. o.; Gergely Jenő - Izsák Lajos: *A huszadik*... 411-436. o.

korszerű cs legkorszerűbb, a többit a célnak még megfelelő típusok alkották. A vadászgépek és a harckocsik modernnek számítottak, a lövész alakulatok jelentős számú új páncélozott szállító gépjárművel rendclkczctck. A légvédelmi rakétakomplexumok lecserélését és a légi szállítási készségek kialakítását is elkezdték. Az MN békelétszáma 1971 és 1980 között 114 000 főről 120 665 főre nőtt, a hadi létszáma pedig 279 000 főről 330 915-re.[1391]

A magyar haderő háborús tervei a 80-as évek elején is hasonlóak voltak, mint korábban. Ekkorra már elkészítették Ausztria cs Olaszország megszállási terveit is, ebben a szovjet alakulatokkal közösen vettek volna részt. Míg a VSZ az olasz célpontokra 1964-ben 1,8 Mt, addig 1980-ban 25,6 Mt erejű atomcsapást tervezett merni. Ebben az időszakban már helységharccal nem számoltak. Becs, Graz, Klagenfurt lettek a főbb támadási irányok. Lényeges, hogy 1987-ig csak támadóháborúval foglalkoztak, ebben az évben kezdték cl a védelmi tervek kidolgozását. Magyarországnak a háborús elgondolásokban végig kiemelt szerep jutott, hiszen clsőlcpcsös alakulatok állomásoztak az országban.[1’92] A VSZ „egybekovácsolása” érdekében amelyre a 70-es évek második felében elmélyülő hidegháború, a Kínával való rossz viszony, az afganisztáni intervenció és a Szovjetunió belső feszültségei is hatással lehettek - 1980. március 18-án Románia kivételével ratifikálták a VSZ háborús határozványát. Emellett a tagállamoktól további fegyverzeti korszerűsítést is követeltek. A VSZ elén létrehozták a Legfelsőbb Parancsnokságot, amelynek a vezetője Leonyid Brezsnycv lett. Ennek a munkaszervezete a szovjet vezérkar volt, amelyhez a tagállamok vezérkari főnökeit delegálták, politikai testületé a testvérpártok titkáraiból, miniszterelnökeiből, külügy- és honvédelmi minisztereiből állt. A parancsnokság alá a következő négy hadszíntér-parancsnokság tartozott: a Nyugati, a Délnyugati, valamint a Balti-tengeri cs a Fekete-tengeri flottáé. Ezekbe tagolták volna háborús időszakban - erről a szovjetek döntöttek - a VSZ-nek átadott nemzeti erőket. Az MN érintett alakulatai a Délnyugati Parancsnokság alárendeltségébe kerültek volna, létszámuk a hadi helyzet függvényében növelhető volt. Az EFE megszűnt a háborúban. A hátországi stb. erők nemzeti irányítás alatt maradtak, a hadszíntér-parancsnokoknak lettek volna nemzeti helyetteseik: főparancsnok, nemzeti haderönemi, nemzeti hátországvédelmi stb. A hadszíntér-parancsnok mellett egyfajta törzsként Katonai Tanács is alakult. A nemzeti erők feladata volt a hadtáp, a személyi utánpótlás stb. biztosítása, de a hadszíntér-parancsnok az adott „szövetséges”

[1391] Uo. Horváth Miklós - Kovács Vilmos: *Magyarország...* 140-148. o.; Germuska Pál: *A magyar középgép ipar...* 395-414.0.

[1M2] Horváth Miklós - Kovács Vilmos: *Magyarország...* 140—148. o.

állam ipari termelésébe is beleszólhatott. Minden szinten védett vezetési pontokat kellett kiépíteni. A légvédelem is központi VSZ irányítás alá került. A békében a nemzeti haderőknél szolgáló szovjet tanácsadók mellé háborúban műveleti csoportokat küldtek.

5. 2. 2. A struktúra, a létszám és a jogszabályok változásai

Az előző fejezetből láthattuk, hogy 1963 és 1968 között megtörtént a Munkásőrség teljes átszervezése, ami nem csupán strukturális változásokat jelentett, hanem a parancsnoki és a beosztotti létszám jelentős kicserélését is. Emellett növekedtek a testület feladatai is, kidolgozták az együttműködését a társszervekkel. Ennek megfelelően változott a kiképzés, és felvetődött a fegyverezet korszerűsítése is. A ’70-cs években ez utóbbi tendenciák továbbfejlődése figyelhető meg. A fegyveres szervek háború esetén hátországvédelemre rendelt erőinek a koordinálására létrehozták a Hátországvédelmi Alakulatok Parancsnokságát (HAP), majd a Hátországvédelmi Parancsnokságot (HP). Ennek megfelelően a ’70-cs években kialakították a munkásőr parancsnokok képzésének a rendszerét, teljesen korszerűsítettek a fegyverzetüket cs egyéb anyagi eszközeiket.

J. *2. 2/A. Változások az egységes hátországvédelmi rendszer kialakításáig*

Már 1968-ban felvetődött, hogy a testület létszámát ismételten felemeljék. A HB ez előtt 1963-ban fogadott el határozott arról, hogy egy 1240 fős szervezési tartalékot kell képezni,[1393] de ekkor az összlétszám a bázisok fejlesztése miatt jelentős mértékben lecsökkent, így erre egy ideig nem volt lehetőség, később azonban változott a helyzet. 1967-től a testületnek új objektumokat is őriznie kellett, így egy század országvcdclmi tartalék lett. A további emelés fontosságát a megyékben mutatkozó 450 fős létszámhiánnyal is indokolták, ami abból adódott, hogy az új feladatok ellátásához még egyszer ennyi emberre lett volna szükség.[1394] A híradó alegységek létszámának a növelése is jelentős volt. A testület 80%-át előre tervezett harckészültségi feladatokra tervezték igénybe venni, sok új üzemben azonban nem állítottak fel egységet.[1395] Mindennek következtében végül 1969-ben a Munkásőrség 2500 fős emelést javasolt a Honvédelmi Bizottságnak. Ezzel kapcsolatban Csémi Károly

i?9! MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 2. ő. c. A HB 11/166/1964. sz. hat. 47 500 fős létszámot állapított meg.

1394 MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 3. ő. e. Karsai Ferenc: Feljegyzés Somogyi Sándornak 1968. június.

MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 2. ö. e. Papp Árpád: Előterjesztés tervezet a Munkásőrség társadalmi állománynak szervezési tartalékkal történő kiegészítésére, 1969. április. Ezt május 2-án küldte cl az érintetteknek.

kifejtette, hogy véleménye szerint egy átfogó vizsgálatot kéne tartani a fegyveres szerveknél, és meg kéne szüntetni a különböző átfedéseket. A plusz létszámnak TT pisztolyt, PPS géppisztolyt, DP golyószórót és 25 darab korszerűsített géppuskát, valamint lőszert adott a HM.[1396] A tervezett létszámemelést 1970—1971-ben tervezték megvalósítani 1000, majd 1500 fővel, így a testület létszáma 50 ezerre nőtt, és ezen felül ott volt még a tartalékállomány is. Emellett meg akarták valósítani a Központi Törzs- és Alegység-parancsnoki Iskola felállítást, amire az OT-tól és a PM-től 25 millió forintot kértek. Ide 18 hivatásos tiszt és 79 fős technikai személyzet rendszeresítését tervezték.[1397] A létszámemelés mellett a Munkásőrség felépítését[1398] is átalakították.

1969-ben felszámolták a főosztályokat, és osztályokat hoztak létre. Az általános helyettesi tisztséget is megszűntették, így felmentették Karsai Ferencet, aki a KGM Személyügyi Főosztályára került át. E tisztség helyett három országos parancsnok-helyettesit vezettek be. Közülük egy első helyettes volt, ebbe a pozícióba Nagy György került, a helyettesek Gáti József (politikai) és dr. Ispánovits Imre (gazdasági) lettek.[1399] A három új helyettes piros sávos igazolványt kapott.[1400] A MOP közvetleneknél is változások történtek. Az Építők Zászlóaljat az V., a Vasast a **Vili.** kerületi pártbizottság alárendeltségébe helyezték.[1401] A két zászlóalj szétszórtságát meg akarták szüntetni, így három ütemben javasolták az átszervezésüket. Sok munkásőrt

1396 MN L OL MOP M-KS-295-176. d. 2. ö. c. Cscmi Károly honvédelmi min. 1. h. levele Papp Árpádnak.
13,7 MNL OI, MOP M-KS-295-1 76. d. 2. 6. e. Papp Árpád: Előterjesztés tervezet a Munkásőrség társadalmi állománynak szervezési tartalékkal történő kiegészítésére, 1969. április.
135,8 Az MSZMP nem csak a testűiéi szervezeti felépítése által irányított egy szervezetet. „Kjgy/j *a különböző állami és társadalmi szervek, tömegszervezetek önállóan működnek. A párt nem hoz olyan határozatot, amely a szerveket kötelezi. De egyrészt e szervek vezető posztjai a párt káder-hatáskörébe tartoznak, olyan értelemben, hogy politikai tevékenységgel gondoskodik róla, hogy arra rátermett kommunisták kellő számban, arányban tegyenek a különböző vezető szervekben. Másrészt a párt gondoskodik arról, hogy a különböző állami és társadalmi szervekben, szervezetekben kellő arányban dolgozzanak kommunisták. S a párt politikai célkitűzéseit a kommunisták útján érvényesíti".* (MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 4 ő. e. A Munkásőrség pártírányításának elvei, módszerei, formái", 1970. december.)
I3M MNL OL MOP M-KS-295-1 76, d. 3. ő. e. Papp Árpád levele Benkei Andrásnak, 1969. április 9.
i-too papp Árpád levele Benkei Andrásnak, 1969. április 10. Erre Papp Árpád engedélyt kért, amit meg is kapott. (MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 1. ö. e.) Fontos megemlíteni, hogy az átszervezésről Czinege Lajos is kért egy tájékoztatót, Papp Árpádot a támogatásáról biztosította. (MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 3. ő. e. Czinege Lajos levele Papp Árpádnak, 1969. április 10.)
woi Deák Lívia, az V. kerületi pártbizottság titkára 1969-ben kérte Patai Endrétől (HM VKF 3. csoportfőnök), hogy az V. kerületi kiegészítő parancsnoksághoz tartozhassanak a két egység munkásőrei. Ehhez Papp Árpád támogatását is kérte (MNL OL. MOP M-KS-295-1 76. d. 4. ő. e. Deák Lívia levele Papp Árpádnak.)

kerületi zászlóaljakhoz vezényeltek át.[1402] 1969-ben nem csak a MOP-on történtek változások. A Budapesti Parancsnokságon belül egy hadműveleti és egy kiképzési szakcsoportvezetői beosztást hoztak létre. Az előbbi a parancsnok kiképzési és szolgálati helyettese volt, az ő közvetlen alárendeltségébe tartozott. Hatos beosztású kategóriának számított, a zászlóalj parancsnokéval megegyező jelzést viselt, a BMP egységparancsnokainak adhatott utasítást. Feladata a hadműveleti tervek elkészítése, a hadműveleti kiképzés, a területi együttműködés biztosítása más szervekkel, az őr- és az ügyeleti szolgálat megszervezése volt. A hadműveleti terveket naprakészen kellett tartania, és az egységek harcvezetési terveit is neki kellett elkészítenie. Az ellenség harceljárásait tanulmányoznia, a fegyveres szervezetek hasonló beosztású tagjaival pedig kapcsolatot tartania, továbbá a hadműveleti és a kiképzési anyagokat ellenőriznie, az őr- és ügyeleti utasításokat kidolgoznia, térképet igényelnie.[1405] A kiképzési szakcsoportvezető beosztási jelzése a fentiével egyezett meg, neki a parancsnok kiképzési és szolgálati helyettese volt az elöljárója. Feladata a kiképzés ellenőrzése, tervezése, szervezése volt, a budapesti parancsnok éves kiképzési tervével kapcsolatban javaslatot kellett tennie, az egységek kiképzési terveit jóváhagynia, és a kiképzési eszközöket terveznie, illetve beszereznie.[1404]

A MOP új szervezeti felépítése nem bizonyult időtállónak. Az országos parancsnok 0076. számú parancsában 1970. július 8-án ismét módosította a testület vezetésének a struktúráját. *„Az Országos Parancsnokság vezetése" c. általam, 1969. április 1-én kiadott intézkedéstől eltérően - azt módosítva - 1970. július l-i hatállyal megszüntetem az országos parancsnokságon az — Önálló Ellenőrzési Osztályt - Szervezési Osztályt - Tanulmányi Osztályt - Önálló Személy- és Munkaügyi Alosztályt ~ Önálló Anyagi- és Pénzügyi Ellenőrzési Alosztályt. Egyidejűleg létrehozom a - Személyügyi Osztályt - Anyagi- és Pénzügyi Ellenőrzési Osztályt - Belső Ellátási Osztályt."*[4"5] így 1970-ben tehát az alábbi szervek működtek a MOP-on: Titkárság, Hadműveleti, Kiképzési, Híradó, Propaganda cs Sajtó, Személyügyi, Anyagi és Pénzügyi, Ellenőrzési, Pénzügyi és Költségvetési, Technikai és a Belső Ellátási Osztály, illetve az Egészségügyi Alosztály. A parancsnokságnak a közvetlen alárendeltségében pedig: Központi Törzs- és Alegység-parancsnoki Iskola, Központi

[4&2] 'MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 3. ö. e. Ruzsbatzky László levele Papp Árpádnak. „Javaslat az Építő és a Vasas zászlóaljak pártirányítására és átszervezésére", 1969. május 19.

[1403] MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 4. ő. e. Nagy György (az országos parancsnok helyeit): A Munkásőrség országos parancsnokának az utasítása a budapesti parancsnoknak a beosztás rendszeresítése tárgyában, 1969. december 28.

14IM Uo

!4d5 MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 1. ö. e. Az országos parancsnok szervezeti módosítások tárgyában kiadott. 0076. sz. parancsa, 1970. július 8.

Garázs, Központi Ellátó Bázis (KÖEB), Híradó Osztály, „M” Osztály, Munkásőr Szerkesztőség, Munkásőrség Központi Férfikar és Híradó Alegység.[1406] A MOP központi apparátusával kapcsolatban azt is meg kell említeni, hogy az MSZMP Politikai Bizottságának 1971. február 9-i határozata alapján az MSZMP KB Biztosító századát[1407] megszüntették. Közülük többen tartalékosok lettek, sokakat pedig más egységhez osztottak be.[1408] A századot ünnepélyes állománygyűlésen búcsúztatták, Papp Árpád ennek során tíz főt kitüntetetett. Sokan azzal indokolták a leszerelésüket vagy a tartalékba vonulásukat, hogy más egységekben nincs idejük a szolgálatra. Egyébként a megszüntetést a KB javasolta.[1409]

A MOP átszervezése mellett fontos megemlíteni, hogy a munkásőri igazolványt is módosították ebben az időszakban.[1410]1971-ben vált külön a Munkásőrség költségve-

MC6 m.NL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 1. ö. e. A Munkásőrség országos parancsnokának 013. *sz,* parancsa, 1970. november 31.

1407 1 95 7-ben alakult a Párttörténeti Intézet, a Pártfbiskolának, a KTSZ K B apparátusnak és a KB munkáját közvetlenül segítő szervek tagjaiból. Közvetlen a MOP-nak volt alárendelve, kevesebb kiképzést kaptak a tagjai, akik összesen 120-an voltak. Az 50-es évek végéig a pártszervek épületeinek a biztosításában vettek részt a Kormáuyőrséggcl együtt. Tagjai később nem ügyeltek, „M” esetén nem lehetett velük számolni. A PB úgy döntött, 1971-től a kiképzési evet ne kezdjék el. (MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. 2. ő, e, MSZMP KB „Apparátus Pártbizottság határozata a2 apparátus munkásőr századnak a megszüntetéséről”, 1971. február 9.)

1408 MNI. OL MOP M-KS-295-1 99. d. 1. ö. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 0072. sz. parancsa, 1971. május 28.

wo? MNL OLM-KS 288. f. 5. cs. 561. ő. e. Nagy Tibor levele Biszku Bélának, 1971. július 30.

loo Korábban, a 3325/1964. számú kormányrendelet alapján a polgári állomány belügyi igazolványt kapott, 1971-ben e helyett munkásőrit vezetlek be, amivel egyébként a BM objektumaiba is be lehetett lépni. Akinek pedig a működési helye a határsávba esett, annak az igazolványát „Határsáv” felirattal kellett ellátni. A BM központi és alárendelt szerveinek épületeibe kék színű cs piros sávos igazolvánnyal, míg másokba sáv nélkülivel is be lehetett lépni, utóbbiakhoz a megyei rendőrfőkapitányságok tartoztak. Kék igazolvánnyal sem lehetett mindenhová bejutni, egyes helyekre csak külön engedéllyel volt lehetséges. Az igazolvány műanyag borítóból, betétlapból cs érvényesítő szelvényből állt. A borító a hivatásosoknál zöldeskék, polgáriaknál melyszürke volt, a nyugdíjazottaknál pedig sötétkék. Piros átlós sávot kaptak a következő beosztásban lévők: a Munkásőrség országos parancsnoka és helyettesei, a titkárságvezető cs az osztályvezetők, továbbá a területi parancsnokok. Kék sávval ellátott igazolványt: a MOP alosztályvezetői és a szakcsoportvezetők, a MOP Iskola parancsnoka és helyettese, illetve a területi parancsnokok és helyetteseik. Sáv nélkülivel rendelkeztek a területi szakcsoportvezetők, az egységparancsnokok, a MOP Iskola tisztjei, zászlósok és tiszthelyettesek. A barna sáv a polgári állománynak jutott. Érvényesítő szelvény nélküli igazolványt kaptak a nyugalmazott tisztek, zászlósok és tiszthelyettesek. Az igazolványokat az országos parancsnok érvényesítette, a nyugállományúnkét a személyügyi osztályvezető. Visszavonásig érvényesek voltak. (MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. 1. ő. e. Benkei András - Papp Árpád: A belügyminiszter és a Munkásőrség országos parancsnokának közös, 02. sz. parancsa, 1971. december 16.; MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. 1. ő. e. BM Titkárság körlevele „A Belügyminisztériumi és a Munkásőrség szerveinek objektumaiba történő belépés rendjének szabályozása.” tárgyában, 1971. december 17.; MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. 1. ö. e. Papp Árpád:

tése a BM-től.* [1411] Az országos parancsnokság után az alsóbb szervekre terelődött a hangsúly. Mivel úgy ítélték meg, hogy a IV. ötéves terv során bővülnek majd a feladatok, így a területi törzsek szervezetét is meg kellett változtatni, és a következő beosztásokat rendszeresítették: egy technikai szakcsoportvezetői tisztséget megyei parancsnokságonként, valamint egy anyagi csoportvezetői státuszt is, sőt, ilyen tisztséget a Központi Törzs- és Alegyscgparancsnok-képző Iskolán is létrehoztak. A megyei parancsnokságokon fegyverzeti csoportvezetői beosztást alakítottak a technikai szolgálatvezetői helyett. Az állományt 1971. március 15. és szeptember 15. kellett feltölteni.[1412] A technikai szakcsoportvezető a területi ellátóhelyettes közvetlen alárendeltségébe tartozott, és a törzs ellátó ágazatán belüli technikai szolgálat vezetője lett. Feladata volt a fegyverzeti eszközökkel való ellátás, azok karbantartásának szervezése, ellenőrzése stb. Az anyagi csoportvezetőt a területi ellátóhelyettes alá rendelték, a törzs anyagi szakszolgálat elöljárója volt. Feladata a ruházat, a felszerelés, az élelem, az üzemanyag beszerzése és raktározása, elosztása, valamint az épületek karbantartása. A fegyverzeti csoportvezetőt a technikai szakcsoportvezetőnek rendelték alá. A törzs fegyverzeti csoportba beosztott embereinek lett a közvetlen elöljárója. A fegyverbeszerzés, a javítás és a tárolás megszervezése, illetve a szakkiképzés irányítása tette ki munkakörét. Részletesen meghatározták azt is, hogy melyik beosztáshoz milyen végzettséggel kell rendelkezni. A technikai hatos, a másik kettő hetes beosztási jelzést viselt.[1413] Pár hónappal később ismételten módosították a megyei egységtörzsek struktúráját. Mindezt a személyi feltételek javulásával és a technikai fejlesztésekkel indokolták. Az átalakítás célja a parancsnokok munkájának „operatív vezetésének" elősegítése volt. Emellett a törzseket a belső kiszolgálói tevékenységtől akarták mentesíteni abból a célból, hogy egyes csoportokat lehessen egységesen irányítani. Az új szervezést 1972-től léptették hatályba. A létrehozott műszaki-vegyvédelmi, és „munkatársi" helyeket csak 1973-tól lehetett betölteni.[1414]

A megyei parancsnokságok új szervezete a következőképpen nézett ki. A megyei parancsnoknak egy helyettese és egy ellátóhclycttcsc volt. A szervezeti egységeknek a következő feladatai lettek. A szervezési- és propaganda csoport a nevében jelzett,

A Munkásőrség országos parancsnokának 0050. sz. parancsa Az új igazolványok rendszeresítése tárgyában, 1971. október 29.)

1411 MNL OL MOP M-KS-295-1 112. d. 2. ő. e. Papp Árpád: Jelentés a Párt- és Tömeg szer vezetek Osztályának az 1971-cs kiképzési év összegzése, az 1972. évi főbb feladatok tárgyában, 1972. április

1412 MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. l.ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 0035. sz. parancsa „Beosztások rendszeresítése" tárgyában, 1971. március 8.

1413 Uo.

1414 MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. Lő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 0056. sz. parancsa „A megyei és egységtörzsek szervezeti módosítása" tárgyában, 1971. május 7.

a hadműveleti szakcsoport a bővülő országmozgósítási tevékenységhez kötődő teendőket látta el. Ezek mellett egy híradó és egy műszaki-vegyvédelmi csoportot, valamint egy technikai szakcsoportot is felállítottak, és egészségügyi csoport is működött. Összesen 56 fö volt a hivatásos és 39 a társadalmi állomány. Arról is szót kell ejtenünk, hogy a különböző szervezeti egységek kinek az alárendeltségében működtek. A Szervezési- és propaganda csoport közvetlen a megyei parancsnoknak volt alárendelve. A helyettesének pedig: a hadműveleti szakcsoport, a híradó és a műszaki-vegyvédelmi csoport, a többi az ellátóhelycllcs alárendeltségében funkcionált.[1415]

Azalsóbb szerveknél az.egységparancsnokok alárendeltségében egy ellátóhclycttcsi státuszt hoztak létre.[1416] A zászlóaljtörzsek a megyeihez voltak hasonlóak, de nem volt például külön műszaki-vegyvédelmi részleg, mivel ez a technikai szolgálatvezető alá tartozott, az apparátus természetesen szűkebb volt. Századtörzsnél ugyanezek voltak a főbb kategóriák, jóval kevesebb beosztottal.[1417] Az egységekről még fontos megemlíteni, hogy több járást 1970-ben megszüntettek, így az ott lévő munkásőr egységeket is.[1418] Ugyanakkor 1971-ben két-két csónakkal vízi alegységeket szerveztek.[1419]

1415 A Szervezési- és propaganda csoportvezető alárendeltségében: egy személyügyi munkatárs, egy szervezési munkatárs, egy tájékoztatási és nevelési munkatárs, egy propaganda és sajtó munkatárs, valamint egy jogügyi és fegyelmi munkatárs dolgozott. A hadműveleti szakcsoport vezetőjének alárendeltségében voltak a kővetkező beosztásban szolgáló személyek: egy hadműveleti munkatárs és egy rajzoló. Híradó csoportot is szervezetek, itt egy rejtjelező és egy híradó munkatárs, egy híradó anyagkezelő nyilvántartó, egy akkumulátorkezelő és egy híradó műszerész szolgált. A műszaki-vegyvédelmi csoport egy munkatárssal működött. A technikai szakcsoporton belül egy fegyverzeti csoportot alakítottak ki, ide a fegyvermester és a műszaki-vegyvédelmi munkatárs tartozott. Egy anyagi csoport is működött a szakcsoporton belül műszaki-vegyvédelmi mesterrel, valamint a következő munkatársakkal: élelmezési, elhelyezési, ruházati és egy anyagraktáros. A gépjármű csoportban gépkocsivezető és egy munkatárs, illetve egy raktárkezelő dolgozott. (MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. 1. ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 0056. sz. parancsa „A megyei és egységtörzsek szervezeti módosítása” tárgyában. Melléklet. 1971. május 7.)

14lí Ezt 1971-től, a negyedik ötéves terv első három évében valósították meg. Ugyanakkor a megyei ellátóhelyettesnek is alárendelték őket. Az anyagi, pénzügyi, fegyverezed ellátásért és az eszközök hadihasználhatóságáérl voltak felelősek. Minimum középiskolai végzettséggel kellett rendelkezniük. (MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 1. ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 00156. sz. parancsa, 1970. december 17.)

’4>7 MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. l.ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 0056. sz. parancsa „A megyei és egységtörzsek szervezeti módosítása” tárgyában. Melléklet. 1971. május 7.

mű MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 1. ő. e. Tiszalök, Dunavccsc, Csurgó, Polgári, Biharkeresztes, Szob, Baktalórántháza.

MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. 2. ő. e.

1970-ben MOP felülvizsgálta a munkásőr egységparancsnokságok tevékenységét, és ennek során a következőket állapította meg. A helyi PTO-k jelentősen bekapcsolódtak a munkába, a helyi feladatokat jól meghatározzák. A munkásőri megbízatást elismerték pártmegbízatásnak. A bázishelyeket jól sikerült fejleszteniük, és az újonnan jelentkezők esetében megfelelően kialakították a felvételi arányt. *„Az egységparancsnokok hivatástudattal végzik a munkájukat, rendelkeznek a szükséges politikai és szakmai felkészültséggel. Munkájukban, magatartásukban ötvöződnek a parancsnoki és pártmunkás tulajdonságok. Tagjai a választott pártszerveknek, közéleti tevékenységet is fejtenek ki.* ” Ugyanakkor problémának tartották a sok igénybevételt és a nem megfelelő felkészültséget. Kevés volt a lőtér, és a tömegpusztító fegyverek elleni védekezést sem oktatták megfelelően. Nem voltak eléggé önállóak a kiképzési órák eloszlásában és egyéb ügyekben. Anyagi-technikai eszközökből viszont egyre több állt a rendelkezésükre. A megyei szervek ebben az időben kezdték el igazán az alegységek segítését. A parancsnoki iskola megszervezését és az cllátóhclyettcsek beállítását pozitívan ítélték meg.[1420]

A Munkásőrség szervezetének 1969-1971 közötti átalakítását csak 1976-ban követte újabb nagyobb mérvű átszervezés, de a köztes időszakban is történtek kisebb változások. Ezt részben az állományfegyelem lazaságaival is indokolták.[1421] Az országos parancsnok 1973-ban életbe léptette a „nyíltparancs" kiadását a különleges esetekben 1974. január 1-től.[1422] A másik jelentősebb rendelkezés a Munkásőrségből a katonai bíróságra küldött ülnökök kiválasztása volt 1973. június 30-ig.[1423] Mivel

1-120 MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 2. ő. e. „Jelentés a munkásör egyscgparancsnokságok helyzetéről" (Nincs név.) 1970. szeptember 21.

MNL OLMOP M-KS-295-1 112. d. 1. ő. e. 1972.

1423 Az országos parancsnok által kiadottak országosan, a területieké megyei, illetve fővárosi szinten voltak érvényesek. Abban az esetben kellett ilyen parancsot kiadni, ha a hatásköri vagy az ügyrendi szabályzatban, ügyrendben, munkaköri leírásban leírtakon kívül hivatásos vagy polgári állományú személyt valamilyen különleges feladattal bíz.tak meg. Ennek a kiadását megbízással kellett kezdeményezni az illetékes parancsnoknál. A MOP-on a parancsnokhelyettesek, az osztályvezetők cs a közvetlen egysegek parancsnokai, a területi szerveknél a parancsnok helyettese és a területi egységparancsnokok kérhették. A nyíltparancs által történő megbízás csak meghatározott időre szólhatott. 72 órával a lejárta után vissza kellett vonni, elvesztése rendkívüli eseménynek számított. A korábbi nyíltparancsok hatályukat vesztették 1974. január 1-jctől. (MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 1. ő. c. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 0012/1973. sz. parancsa. Az „Új nyíltparancsok kiadása" tárgyában, 1973. november 30.)

1423 Az utasítás szerint ülnöknek választható volt a Munkásőrség, a büntetés-végrehajtás és a rendőrség büntetlen előéletű, feddhetetlen, választójoggal rendelkező hivatásos vagy sorállományú tagja. Az ennek megfelelő, a rendszer szempontjából véve példamutató, köztiszteletben álló személyeket a parancsnok jelölhette. Ez a Munkásőrségnél az országos parancsnok I, helyettesének kompetenciájába tartozott. De a párt és a KISZ szervek előzetes véleményét is ki kellett kérnie a jelöléshez! Az így kijelölt ülnökaspiránsok közül tiszti- vagy c sáp atgy ülés eken kellett megválasztani a meg-

a Szervezési- és Propaganda Osztály és a Tájékoztatási Osztály feladatai sok tekintetben fedték egymást, így 1973-ban elhatározták, hogy megszüntetik őket. 1 lelyettük a Propaganda- cs Sajtó Osztályt hozták létre, amely a következő szervezeti egységekből állt: a Munkásőr és a Parancsnoki Tájékoztató című lapok szerkesztősége, a nevelés-módszertani és a propaganda szakcsoport. Az osztály vezetője Pakó József* [1424] lett. Ugyanakkor a Sajtó- cs Tájékoztatási Osztály vezetőjét, Ökrös Lászlót felmentették, és az új osztályon a régi fizetésével főszerkesztő, egyben osztályvezető-helyettes lett.[1425] 1974-ben a propaganda és a nevelés módszertani csoportokat összevonták, és közvetlen az új egység alá rendelték a tájékoztatási csoportot.[1426] A Munkásőr lap főszerkesztője egyben a sajtó szakcsoport vezetője lett, cs osztályvezető-helyettes is.[1427] A Személyügyi Osztályt is átszervezték 1974-ben, ide plusz tevékenység átadását nem tartották indokoltnak, csupán belső átcsoportosítást vc-

felelöt, ráadásul nyílt szavazással! Amennyiben nem választottak egy jelöltet sem, akkor a parancsnok az elhangzottak figyelembevételével újat jelölhetett. A sorállományú ülnök megbízatása szolgálati idejére, a hivatásosé pedig négy évre szólt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 2. ő. c. Czinege Lajos - Benkei András - Dr. Korom Mihály - Papp Árpád: „A honvédelmi miniszter, a belügyminiszter, az igazságügy-miniszter és a Munkásőrség országos parancsnoka 17/1973. számú együttes utasítása a katonai bírósági népi ülnökök választásáról.") Lényeges megemlíteni, hogy 1972-ben a gépkocsivezetői állományhelyekct hivatásos tiszthelyetteseivé minősítették át. (MNL OL HB XIX-A-98 29. d. 121. Tóth Károly - Fehér Lajos: A HB 1/230/1972. sz. határozata a Munkásőrség gépkocsivezető állományhclycinek hívatásos tiszthelyettesi állományhclyckké való minősítéséről", 1972. március 28.)

[1424] Pakó József (1927-1981) Az MSZMP XVI. kerületi bizottságának a titkára, Csepelen volt ipari munkás. 1945-ben lett katona, majd a határőrségnél, ezt követően a belső karhatalomnál politikai tisztként, majd 1950-1956 között a „társfcgyvcrcs testületek" hivatásos állományában szolgált, a BM Karhatalom országos parancsnokság pártbizottsági titkára volt. A forradalom alatt a Magyar Rádió „védelmében" vett részt karhatalmi tisztként. A rendfokozata szerint tartalékos százados volt, 1945-től számították a párttagságát. 1958-1968 között a Munkásőrségben Csepelen zászlóalj-parancsnokként tevékenyke deli. Emellett a Bányagyutacs és Gépgyárban volt személyzeti osztályvezető. Polgári végzettségét tekintve érettségizett volt, „SZKP főiskolát" és a Petőfi Politikai Tiszti főiskolán egyéves tanfolyamot végzett el. Később a MOP Propaganda- és Sajtó Osztályát vezette. A MOP MSZMP pártbizottságába is beválasztották, itt szervezőtitkári tisztséget töltött be. *(Munkásör,* 1981. május, MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 5. ö. e. Gáti József: „Szervezeti módosítások, személyi kérdések egyetértése", 1973. június 27. MSZMP Munkásőrség Országos parancsnoksági bizottságának végrehajtó bizottsági ülése, 1973.)

1425 MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 5. ö. e. Gáti József: „Szervezeti módosítások, személyi kérdések egyetértése", 1973. június 27. MSZM P Munkásőrség Országos parancsnoksági bizottságának végrehajtó bizottsági ülése, 1973.

[1426] MNL OL MOP M-KS-295-1 142. d. 2. ö. c. Pakó József Propaganda és sajtó osztály javaslata az átszervezésre. 1974. május 29.

[1427] MNL OL MOP M-KS-295-1 142, d. 2. ő. e. Gáti József: „Megjegyzések az osztályok belső átszervezéscrcvonatkozója vaslathoz", 1974.június 11.

geztek.[1428] Ugyanakkor a csoportokat szakcsoportokká alakították át, a szervezési és nyilvántartási szakcsoporthoz került a káderanyag, a nyilvántartások vezetése és a meghagyások figyelése. Az új feladatoknak köszönhetően az alsóbb szinteken is jelentős módosítások történtek. Mivel a tömegpusztító fegyverek elleni védelem is feladata volt a testületnek, így kialakították a vegyvédelmi és szállító egységeket, a területi és az egységtörzsek műszaki-vegyvédelmi szakágazatát. A műszaki- vegyvédelmi és az aknavető alegységeket, valamint a szervezési tartalékot meg kellett szüntetni. Utóbbi a MOP-hoz került, és az országos parancsnok első helyettese alá tartozott. A MOP közvetlen alárendeltségében megalakították a KÖEB-ből a KEP-et, a Központi Ellátó Parancsnokságot,[1429] ami alá rendelték a műszaki-anyagi szolgálat szervezését. Ugyanakkor a MOP-on és a területi parancsnokságokon vegyvédelmi és szállító alegységeket kellett kialakítani. Emellett a szállító egységek szervezését is meg kellett kezdeni a területi szerveknek a parancsnok közvetlen alárendeltségében. Indokolt esetben a gépjármű átvételi helyeken is felállíthatták őket. A megszüntetett aknavető alegységek híradósait a területi parancsnokság híradós alegységeibe kellett beosztani. Vegyvédelmi, valamint vegyi- és sugármentesítő, vegyi- és sugárfelderítő rajokat is szerveztek. Ezeket szakaszokban, illetve századokban fogták össze.[1430] Az ellátó munkásőrök feladatait is szabályozták.[1431] Az ellátó raj az egységparancsnok közvetlen alárendeltségébe tartozott. Az egységparancsnok harcálláspontjához szükséges anyagokat kellett adott esetben biztosítania, de a törzs vagy kisebb egység hadtápjának a biztosításáért is felelősek lehettek. A szállítmány őrzésének ellátása, a málházás • a híradó anyagok kivételével az élelem kezelése, kiosztása, a sebesültek harctérről való elszállítása, az orvos megérkezése előtt történő ellátása is

[1428] MNL OL MOP M-KS-295-1 142. d. 2. ő. e. Pilinyj Sándor: Feljegyzés Gáti Józsefnek a Személyügyi alosztálytól, 1974. május 15.

[1429] E mellett a parancsnokok hatáskörét pénzügyi és anyagi téren bővítették. (MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 3. ő. e. Papp Árpád: Jelentés az 1972-ben végzett munkáról és az 1973. évre tervezett főbb feladatokról, 1973. március 9.)

1430 MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 1. ö. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 0011. számú parancsa A műszaki - vegyvédelmi és az aknavető alegységek megszüntetése, a vegyvédelmi és szállító egysegek létrehozása” tárgyában, 1973. október 26.

[1431] Az ellátó munkásörnek az anyagok, technikai eszközök tárolása, az ellátás biztosítása lett a feladata. Ehhez az anyagszállítás, a harcálláspont, a segélyhely építését, az élelmiszerek felhasználhatóságának a szabályait kellett ismernie. A tárolás-raktározás végzése, szabályai, anyagismeret, anyagok bevételezése, kiadása, szakszerű pakolás gépjárműre, szállítások lebonyolítása, mentesítés, mentesítő oldatok készítése, kisebb épületkárok helyreállítása, főzés stb. szabályainak az elsajátítása is fontos volt. Például az „agregátor kezelő-akkumulátor töltő” munkásőröknek a készülékek használatát és telepítését, a hálózati világítást, a sugármérő töltését cs a kisebb hibák elhárításának módját kellett ismerniük. (MNL OL MOP M-KS-295-1 150. d. 3. ő. e. A MOP összkövetelményi programja az Ellátó Állománnyal kapcsolatban. Tervezet. 1975. március 7.)

a tevékenységi körükbe tartozott.[1432] Az ellátó szakasz, illetve század a területi parancsnokot szolgálta ki. A technikai eszközök karbantartása, elosztóhelyek, raktárak telepítése „terepen”, mentesitésben való részvétel volt a feladatuk. Megfelelően kidolgozott értesítéssel, riasztással, rejtjelezéssel kellett rendelkezniük. Az egység parancsnokának ismernie kellett a hátországvédelembe beépített raktárakat. Ki kellett dolgozniuk az egység körleteinek őrzési tervét, működési helyükről térképekkel kellett rendelkezniük,[1433] A fentiek mellett még lényeges kiemelni, hogy 1975-ben ismételten szabályozták a különböző állománykategóriákat.[1434] Nagyobb átalakítás - mint már említettem - csak 1976-tól vette kezdetét. Ennek az volt az oka, hogy a Munkásőrséget 1975-re sikerült beépíteni az egységes hátországvédclmi rendszerbe.

5. 2. 2/B. Az 1977-es átszervezés

A pártmilícia munkájával 1975. január 14-én foglalkozott a PB. Az elért eredményeket megfelelőnek tartották, az 1966 óta eltelt időszakot a következőképpen értékelték. „*Megállapítja: (A PB - kiegészítés a szerzőtől.) a Munkásőrség teljesíti hivatását; erkölcsi-politikai állapota, szervezettsége, felkészültsége és tevékenysége megfelel a Politikai Bizottság 1966. január 4-i határozatában megszabott követelményeknek. A testületben biztosított a munkáshatalom, a szocialista rendszer fegyveres védelmét önként vállaló dolgozók jélkészítése, kommunista, hazafias nevelése. Az eltelt időszakban a Munkásőrség tovább fejlődött, erősödött tevékenységének politikai tartalma, mozgalmi jellege, működése a jelen és a jövő feladataihoz igazodik.* ” Emellett az országos parancsnokot az elért eredmények megszilárdítására és a munka javítására utasították. A PB egyébként a testület összetételével, anyagi-fegyverzeti ellátottságával, harckészültségével is foglalkozott.[14^] Az ülésen az át-

Uo.

UO.

14:14 A csoport: országos parancsnok és helyettese, parancsnoki referens, ö: területi parancsnokok, MOP osztályvezetők, MOP alosztályvezetők, a2 Alegység-parancsnoki Iskola parancsnoka, KÉP parancsnok. C: területi parancsnokhelyettesek, Alegység-parancsnoki Iskola és a KÉP parancsnokhelyettes, a MOP hivatásos tisztjei, szakcsoportvezetők és csoportvezetők, illetve helyetteseik D: területi parancsnokság szcsv, MOP és KÉP főtisztek, Alegység-parancsnoki Iskola cs a KÉP szcsv. E: egységparancsnok, egységparancsnokságok hivatásos tisztjei cs helyettesek. F: egységparancsnokok ellátó helyettesei. G: MOP kiképzési szcsv. és csv. és főea. H: területi parancsnokságon kiképzési csv., Budapesti Parancsnokság kiképzési csv., Alegység-parancsnoki Iskola kiképzési csv. I: Iskola hivatásos tiszt főtanárai és tanárai, valamint a kiképzési oktató. J: társadalmi állományú egységparancsnok-helyettes, K: hivatásos gépjárművezető. (MNL OL MOP M-KS-295-1 150. d. 4. ő. c. Kimutatás különböző állománykategóriák létszámmegoszlásáról)

1435 MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 655. ő. e. Jegyzőkönyv a Politikai Bizottság 1975, január 14-cn megtartott üléséről

szervezésről nem esett szó. A testület életét az 1976-ban elfogadott honvédelmi törvény[1436] is befolyásolta, de ez közvetlen módon nem volt hatással a struktúrára. Ennek a változása inkább a testület új feladataitól függött, amelyekről egy későbbi fejezetben lesz szó, A MOP átalakítása igen lassan valósult meg, 1976-ban több tervet is készítettek ezzel kapcsolatban, de csak 1977 elején fogadták el az új szervezeti felépítést.

A párthatározatot követően egy évvel a megyei állomány táblán módosítottak, egy kiképzési szakcsoportvezetői beosztást rendszeresítettek, amitől további javulást vártak a kiképzés terén.'[437] A munkáját tekintve a kiképzés tervezéséért, előkészítéséért, azzal kapcsolatban adatok készítéséért, végrehajtásért, értékelésért volt felelős. Ugyanakkor a megyei szintű összevonásokat neki kellett megszerveznie és a kiképzést koordinálnia, ellenőriznie. A szemléltető eszközök beszerzését is meg kellett oldania, továbbá a társfegyveres erőktől való lőtérigénylést bonyolította le, és azok törzseivel is együtt kellett működnie.[143*]

A MOP átszervezése[1439] az év második felében vette kezdetet. Papp Árpád már 1975-ben egy bizottságot állított fel ennek a kidolgozására, amelynek vezetője Sági József lett, a tagjai pedig a következő személyek: dr. Krekács György, dr. Konrád

U3C 1976. évii. törvény a honvédelemről hllp://www.l OO0ev.hu/index.php?a=3&param=8509, letöltés: 2009. május 15.

[1437] A megyei parancsnok helyettes közvetlen alárendeltségébe tartozott, 2500 4500 Ft/hó között lehetett a fizetése, a rendfokozata alhadnagytól az őrnagyi beosztásig változhatott, az I. rangosztály 6. számú jelzését viselhette. Ugyanakkor a Munkásőrség állományból kellett kiválasztani, a 30 év alatti párttagok közül, amennyiben nem volt tiszt, legalább középfokú politikai végzettséggel kellett rendelkeznie, vagy azt idővel megszereznie. Főiskolai, katonai főiskolai végzettség, vagy többéves munkásőri szolgálat volt szükséges még e beosztás betöltéséhez. Az „oktató-nevelő munkában” való jártasságot is fontosnak tartották. De ha a technikai szakcsoportvezetői állás nem volt betöltött, akkor a kiképzési szakcsoportvezetőnek hivatásos tisztet kellett kinevezni; ha betöltött volt, akkor át kellett minősíteni hivatásossá. Ugyanakkor a kiképzési szakcsoportvezetőt a feladataira kiképezték, majd vizsgáztatták is, ez mindenképpen egy új vonás volt a Munkásőrségnél lévő „káderpolitikában”. (MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 1. ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 002. sz. parancsa A „kiképzési szakcsoportvezetői beosztás rendszeresítése a megyei parancsnokságoknál” tárgyában, 1976. február II .)

[1438] MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 1. ö. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 002. sz. parancsa A „kiképzési szakcsoportvezetői beosztás rendszeresítése a megyei parancsnokságoknál” tárgyában, 1976. február 11. Melléklet: a megyei kiképzési szakcsoportvezető munkaköri leírása.

[1437] 1976. 1. félévében a következő személyek voltak a MOP vezetői: Nagy György, az országos parancsnok 1. helyettese, Barta Gyula és Gáti József parancsnok helyettesek. Kiképzési Osztály: Gabnai István ov., Szabó László szcsv., Gyurán Sándor szesv, Balázs János vegyvédelmi főtiszt, Turzó Károly tan. főtiszt, Cseh István terv. főtiszt, Orbán József kiképzési főtiszt. Hadműveleti Osztály: Fövényesi Károly ov., Hargitai István szcsv., Pcsó Lajos szcsv., Szabó Károly főtiszt., Bognár Árpád szcsv., Varga Sándor ? Híradó Osztály: Cscrnohorszki Gyula ov., Varga Sándor

Sándor és dr. Pusztai Gyula. Ok 1976. július 8-án tették meg javaslataikat. A problémákat a következőkben látták. Az irányító apparátust szervezetileg tökéletesíteni kellett, és az egyéni felelősséget konkrétabban érvényesíteni. Mellesleg a fegyelem erősítését is fontosnak tartották. A testület megváltozott feladatait mutatta, hogy mindent a háborús viszonyok közötti alkalmazás figyelembevételével akartak elkészíteni, a békeidőszaki tevékenységet is ennek a célnak tervezték alárendelni. A MOP-on a következőket tekintették korszerűtlennek: a centralizált irányítási rendszert, az ellátás gazdálkodásának széttagoltságát, egy feladat több osztályhoz való tartozását és az ellenőrzést. A testület egészét érintő feladatokat fontosnak tartották a MOP-on hagyni, így három csoportfőnökségeket akartak szervezni, két első és négy országos parancsnokhelyettessel! A területi parancsnokságoknak maximális jogkör biztosítását javasolták, mivel háború esetén a MOP-tól elszakadhatnak, ami valós félelem volt.[*] [1440] [1441] A grandiózus javaslatot nem fogadták el, nyilvánvaló volt, hogy ez a szervezet indokolatlan felduzzasztását eredményezte volna. (15. számú melléklet.)

1976. szeptember 2-án Bartha Gyula Fövénycsí Károly részére készített egy új tervet. A kiképzést, az anyagtervezést és a gazdálkodást, illetve az operatív ellátást nem tartotta megfelelőnek. A fegyverzet - a vegyvédelmi eszközök korszerűsége mellett az objektumok, létesítmények területén lévő hiányosságokat emelte ki.[1''41] A későbbiekben az országos parancsnok is kialakította az álláspontját a struktúrával kapcsolatban.[1442] 1977 elejére sikerült a Munkásőrségnél megalkotni az országos parancsnokság új felépítését, ezt január 26-án Papp Árpád parancsban szabályozta. A korábbi felépítést és a munkát jónak minősítette. A korszerű vezetés követelményeihez való igazodás miatt tartotta fontosnak az átalakítást. A Titkárság szakcsoportvezetés nélkül továbbra is az országos parancsnok közvetlen alárendeltségében maradt. Az első helyetteshez összesen négy osztály került. A Hadműveleti Osztály, amely a szerve-

szcsv. Propaganda- és Sajtó Osztály: Pakó József ov., Borzák Lajos szcsv., Dr. Sál' Lászió ? Személyügyi Osztály: Pilinyi Sándor ov., Búza Ferenc szcsv., Petrilák Lajos szcsv. Technikai Osztály: Balogh Zoltán megbízott ov. Munkásőr Alegységparancsnok-képző Iskola: Farkas Lajos parancsnok, Gödér Ferenc helyettes, Stepanovics G.? szcsv. (MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 1. ö. e. MOP Névsor az 1976. II. félévi kiképzési ellenőrzés résztvevőiről, 1976.) A nem egyértelmű adatokat kérdőjellel jelöltem.

1440 MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 4. ő. e. Sági József- dr. Krekács György - dr. Konrád Sándor - dr. Pusztai Gyula: „Jelentés Papp Árpád Elvtárs, a Munkásőrség Országos Parancsnoka részére Javaslat a MOP ellátó- gazdálkodó osztályai és közvetlenéi (sic!) működésére, szervezeti elrendezésükre”, 1976. július 8.

1441 MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 4. ő. e. Barta Gyula: „A Munkásőrség Országos Parancsnoksága Ellátó-gazdálkodó szakterületei működésének tapasztalatai. Elgondolás a szükséges módosításokra”, 1976. szeptember 2.

1442 MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 3. ö. e. Papp Árpád: „A Munkásőrség Országos Parancsnoksága és szervei működésének tapasztalatai. Elgondolás a szükséges módosításokra”, 1976. október 28.

zési és „M” tervezési, a hadműveleti és a szolgálati szakcsoportból állt,[1443] a Kiképzési Osztály, amely kiképzési, tanulmányi, szakkiképzési, tervező-kidolgozó szakcsoportokra tagolódott. Az Ellenőrzési cs Jogügyi Osztály, amely ellenőrzési, ügykezelési szakcsoportból és a jogügyi alosztályból állt. A Híradó Osztály híradás szervezési és híradó rendszertechnikai szakcsoportokból tevődött össze. Az 1. helyettes mellett további két országos parancsnokhelyettes is volt. Az egyikhez a Személyügyi Osztály tartozott, amely személyügyi, szervezési és nyilvántartási, munkaügyi szakcsoportból állt. A Propaganda- cs Sajtó Osztály is ide került - ezt maga a helyettes felügyelte - ami a propaganda és nevelés-módszertani, szerkesztőségi / sajtó/ szakcsoportból és a kórusból tevődött össze. A másik országos parancsnokhelyettesnek három osztály munkáját kellett összefognia. Az Anyagi- és Technikai Osztályét, amely fejlesztési, szervezési-irányítási, szabályozási szakcsoportokból állt. A Terv és Pénzügyi Osztály szakcsoportjai a következők voltak: terv- és költségvetési, pénzügyi és számviteli, beruházási, valamint az „M” tervezési. Az Egészségügyi Osztály a következő egységekből tevődött össze: gyógyító-megelőző cs az egészségügyi „M” tervező-szervező szakcsoport.[1444] Az országos parancsnoknak közvetlen alárendelt strukturális egységek pedig a következők voltak. A Munkásőr Alegységparanesnok-képző Iskola, amelynek a szervezetével más fejezetben fogok részletesebben foglalkozni. A KÉP,'[445] élén egy parancsnokkal és három helyettesével. Az egyikhez a szolgálati és „M” ágazat, a belső ellátás,[1446] valamint a MOP üdülők tartoztak,[1447] [1448] a második a KÉP műszaki helyettese volt,’[44S] a harmadik a gazda-

[1443] MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. Lő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 1. sz. parancsa a MOP osztályok és a közvetlenek felépítése tárgyában, 1977 január 26.

[1444] U0

[1445] Árvái Mihály, a parancsnok már korábban, 1976. szeptember 27-én javasolta a KÉP átszervezését, akkor nem foglalkoztak vele. (MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 4. ő. e. Árvái Mihály: „A KÉP helye, szerepe a Munkásőrség gazdálkodásában”, 1976. szeptember 27.)

[1446] A Foton székelő központi ellátó parancsnokhelyetteshez a következők tartoztak: Szolgálati és „M” ágazat, valamint a szolgálati, kiképzési és az ügyviteli munkatársak, illetve a térkép- és szabályzatkezelök. A belső ellátó ágazathoz rendelték a MOP gondnokságot. A MOP épületének az őrzésével problémák voltak. 1973-ban szabályozták, hogy csak a főkapun lehet beléptetni, a többi bejáratnál kizárólag áruszállítás lehetséges. (MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. I. ő. e. Fövényesi Károly: 6-005/1973. sz. intézkedése a MOP belső rendjének megszilárdítása tárgyában, 1973. február 6.) 1977-ben szabályozták, hogy a Budapest V. kerület Arany János, Guszcv és Alpári Gyula utcák közti szakszán csak a Munkásőrség parkolhat. (MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 3. ő. e. Szabó Attila ov. 2. sz. körlevele, 1977. április ló.)

[1447] Az ellátó és a karbantartó csoportokkal együtt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d l.ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 1. sz. parancsa a MOP osztályok és a közvetlenek felépítése tárgyában, 1977 január 26.)

1448 a KÉP három szervezeti egységből állt. Az egyik ilyen volt a javítóüzem, amelyen belül a fegyveranyag, a híradóanyag, a gépjármű anyagjavító üzemegységek voltak A szállítási üzem is hozzá

sági helyettes.[1449] [1450] (16. számú melléklet.) Papp Árpád a struktúra átalakítása mellett szabályozta azt is, hogy a különböző funkciók betöltéséhez milyen végzettség stb. kellett, ugyanakkor rendelkezett az 1977-től megszüntetendő szervezeti egységekről.[14511],,... - *megszüntetem: az Anyagtervezési és Ellátó, a Technikai, az Anyagi- és Pénzügyi Ellenőrzési, a Belső Ellátási Osztályokat, valamint az Országos parancsnok közvetlen alárendeltségébe szervezeti parancsnoki referens főtiszti és az Országos parancsnokhelyettes alárendeltségébe szervezett fejlesztési főtiszti szolgálati beosztásokat; - hatályon kívül helyezem: a 004/1974. számú MOPK.-Í (országos parancsnoki) parancsot."*[1451] *\7.* átalakítás során a korábbi terveket jelentős mértékben figyelembe vették, de a testület „vízfejének" a további felduzzasztására, csoportfőnökségek szervezésére nem került sor. Az Ellenőrzési és Jogügyi Osztály léte a továbbiakban is kérdéses maradt. 1977. június 20-ától megszüntették, állományából Ellenőrzési és Ügykezelési Osztály (ellenőrzési és ügykezelési szakcsoportokkal)[1452]

tartozott, itt személy és teherszállítási üzemegység volt, illetve egy műszaki és üzemeltetési csoport működött. A sokszorosítóban pedig előkészítő és géptermi üzemegység funkcionált. (MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 1. ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 1. sz. parancsa A MOP osztályok és a közvetlenek felépítése tárgyában. 1977. január 26.)

1449 a kereskedelmi ágazat tartozott hozzá, amelyen belül egy munkásör bolt működött, és anyagbeszerző, anyaggazdálkodó, megrendelő munkatársak dolgoztak. Az anyagcllátó ágazatnak rendelték alá a raktárvezető és anyagmozgató személyzetet. Ehhez a helyetteshez harmadik ágazatként a tervezési és pénzügyi tartozott. Itt a következő munkatársak dolgoztak: tervező, tervegyeztető, pénzügyi, nyilvántartó, és belső ellenőrök. (MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. I, ö, c. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 1. sz. parancsa A MOP osztályok és a közvetlenek felépítése tárgyában, 1977. január 26.)

1450 *„A szakcsoportokat a KÉP ágazatokat, üzemeket, tevékenységi körük jellegétől függően - az állománytáblában rögzítettek szerint - hivatásos tiszt, vagy kinevezett polgári szakcsoportvezető, ágazatvezető, illetve üzemvezető vezeti. Társadalmi állományból szervezett szakcsoportot a MOP-on társadalmi állományú munkásör is vezethet. A célszerű munkamegosztásnak megfelelően a szakcsoportok csoportokra, a KÉP ágazatok csoportokra, részlegekre, az üzemek üzemegységekre tagozódnak. A szakcsoportok, KÉP ágazatok, üzemek állományát és a beosztásokat az állománytábla határozza meg."* (L'o)

1451 MNL OLMOP M-KS-295-1 167. d. 1. ö. c. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 1. sz. parancsa a MOP osztályok cs a közvetlenek felépítése tárgyában, 1977. január 26.

145? Az átszervezéssel kapcsolatban mindenképpen meg kell említeni azt is, hogy a Munkásőrségnél 1977-ben mit értettek csoportok cs szakcsoportok alatt. A. szakcsoportnak a következőket tekintették: *„... egyes szakfeladalok- szakfeladat- csoportok ellátására létrehozott: -tervező; -kidolgozó; -szervező; -elemző; -ellenőrző szervezeti alegységek. A szükséges munkamegosztás termékei."* A MOP szakcsoport működési elvei a következők voltak: a parancsnoka utasításai szerint éves terv alapján működtek. A szakcsoportokat egymás melle rendeltek, ugyanakkor csoportokra tagolódtak, ezek élén a csoportvezető állt, de egyes csoportok közvetlen az osztályvezető alá is tartozhattak. Az osztályvezető javaslata alapján az országos parancsnok nevezte ki a csoportvezetőket. A főtiszti, főelőadói tiszti, előadói beosztások szakcsoporton vagy csoporton belüli munkakörök voltak. (MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 1. ő. e. A MOP szakcsoportvezetők munkaértekezle-

alakult meg. Emellett külön Jogügyi Alosztályt is szervezetek. Mindezt 1977. augusztus l-jéig be kellett fejezni.[1453] A MOP átalakításával egy időben, 1978. január l-i hatállyal a vízi egységeket megszüntették.[1454]

5. 2. 2/C. Az 1977 utáni jogszabályváltozások és átszervezések

Nz 1977-es nagy átszervezést követően 1982-ig nem történt lényeges változás a testület struktúrájában. De mindenképpen meg kell említeni, hogy 1978. október 19-én új minisztertanácsi határozatot cs rendeletét adtak ki a Munkásőrségről.[1455] A PB szeptember 5-i ülésén Németh Károly szóbeli javaslata alapján fogadta el a pártszerv azt a határozatot, mely szerint az új szabályozást el kellett készíteni, és a titkos rész kivételével a Magyar Közlönyben megjelentetni.[1456] Ennek megfelelően a későbbiekben el is készült egy MT rendelet és egy határozat is. Az utóbbit nem hozták nyilvánosságra. Az új szabályozás a PTO, a MOP és az IM Törvényelőkészítő Főosztály bevonásával készült cl. A rendeletét az 1957. 13. számú tvr. 6. § alapján adták ki.[1457] [1458] A testületet a következőképpen definiálták: *„A Magyar Népköztársaság Munkásőrsége /a továbbiakban: Munkásőrség/ társadalmilag szervezett, önkéntes fegyveres testület."* Ugyanakkor a kővetkezőkben jelölték meg a feladatait: óvja az államrendet, részt vesz a közrend és a közbiztonság fenntartásában, valamint a rendezvények biztosításában. Ellátja a fontosabb létesítmények védelmét, elhárítja az elemi csapásokat és a polgárok javai elleni támadást. Állami felügyeletét az MT gyakorolta, élén az országos parancsnok állt, akit az MT nevezett ki. Az MSZMP irányításáról nem esett szó ebben a dokumentumban. A különböző szintű parancsnokságok továbbra is a következők voltak: a MOP, területi, illetve üzemi, járási vagy kerületi, amelyeken belül egységek, azaz zászlóaljak és önálló századok működtek, tovább tagolódva alegységekre, századokra, szakaszokra és rajokra.[1455] A testület társadalmi, hivatá-

tén 1977. április 26-án Szabó Erik osztályvezető által megtartott előadás vázlata; MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 1. ő. c. Szabó Károly szcspv.: „Kivonat a Munkásőrség országos parancsnokának 003/1974. számú parancsából, 1974. június 19. Tárgya: A MOP szerveknél, osztályoknál rendszeresített szolgálati beosztások, az osztályok szervezeti felépítése." 1977. május 3.)

1453 MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 1. ő. c. Papp Árpád: „A Munkásőrség Országos Parancsnokának 4. számú parancsa Szervezeti módosítás tárgyában, 1977. június 20.

14,4 MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. Papp Árpád: Munkásőrség országos parancsnokának 11. sz. parancsa vízi alegységek átszervezése tárgyában, 1977. december 28.

1455 Lázár György: MT 49/1978. sz. rendelete a Munkásőrségről, Magyar Közlöny, 1978. október 19.

1436 A PB 1978. szeptember 5-i határozata a Munkásőrséggel kapcsolatban http://www.digilarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_lD=1683J&MT=l, letöltés: 2009. március 11.

1457 Elvileg ezt az MFMPK a 3325/1964. számú határozata megszüntette.

1458 MNL OL MOP M-KS-295-1 179. d. 4. ő. e. Gáti József országos parancsnokhelyettes: A Munkásőrség országos parancsnokának előterjesztése vezetői értekezletre. Tárgya: Javaslat a Munkásőrségről szóló Minisztertanácsi rendelettel és határozat tervezettel kapcsolatban, 1. sz. mcllék-

sos és polgári állományból állt, a szervezeti felépítését, létszámát, működési rendjét az MT határozta meg. A társadalmi állomány felvételével kapcsolatban a következőket tekintették lényegesnek. A munkásőr legyen önkéntesen jelentkező magyar állampolgár, aki büntetlen előéletű, a szocializmussal egyetért, a törvényeket betartva a *„szocialista emberhez méltóan él és dolgozik.”* Ugyanakkor 18 évesnél idősebbnek és egészségesnek kellett lennie, munka mellett szolgálatot teljesítenie. A társadalmi állomány tényleges és készenléti tartalékosból állt. Öt cv után lehetett leszerelni vagy tartalékba vonulni. A hivatásos állománynak a fenti elveknek szintén meg kellett felelnie, de az országos parancsnok által támasztott egyéb követelményeknek is. A hivatásosok tábornokokból, tisztekből, zászlósokból és tiszthelyettesekből kerültek ki.[1459]

Szabályozták a polgáriakra vonatkozó elveket is, ők egyszerre voltak munka-, és munkásőrként szolgálati viszonyban is. A Munkásőrség tagjainak jogait és kötelességeit is meghatározták. Utóbbihoz a következők tartoztak: a szocializmus védelme, a testület épületei elleni támadás elhárítása. Az elöljáróik parancsait kötelesek voltak teljesíteni, kivéve, ha azok törvényt sértettek. A társszervekkel való jó kapcsolatot óvni kellett, emellett a szolgálaton kívüli megnyilvánulások és a munkahelyi példamutatás is fontos volt. A szolgálat ellátása során hivatalos személynek minősültek. A munkáltató köteles volt a munkásőrt felmenteni a munkája alól, ha behívták, és a munkásőrnek a kieső bérét meg kellett kapnia. A szolgálat alatt bekövetkezett bármilyen kárért, így a balesetért is teljes körű kártérítés illette meg a munkásört, de neki is meg kellett térítenie az általa okozott kárt. Adott esetben a táppénz és a keresete közötti különbözeiét is kifizették neki. A szolgálatban elhunyt munkásőr családtagjai akkor is árvasági, illetve özvegyi ellátást kaptak, ha nem állt munka- vagy szövetkezeti tagsági viszonyban.[1460] [1461] A rendelet 1978. október 19-i dátummal, 49/1978. számmal jeleni meg a Magyar Közlönyben.[146’] Látható, hogy ez a korábbi változásokat szentesítette a Munkásőrségnél.

Ezen kívül egy határozat is született, amelyet nem hozlak nyilvánosságra. A lényegesebb és számunkra fontosabb kérdéseket itt szabályozták. Ebben nyilvánvalóvá válik az MSZMP teljhatalma a testület ügyeibe történő beleszólásnál és igénybevételénél is. Mindenképpen feltűnő, hogy korábban egy hivatalos dokumentumban sem részletezték ennyire a Munkásőrség MSZMP-nek való alárendeltségét, bár ez a gya-

let: Tervezet a Minisztertanács.... 71978/ ....MT számú rendelete a Munkásőrségről”, 1978. március 8.

M5’ Uo.

1460 Uo.

1461 MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. 1. ő. e. Az MT 49/1978. sz. rendelete a Munkásőrségről, 1978. október 19.

korlatban mindig érvényesült. *„I. <u>A Munkásőrség szervezete</u> 1./ A Munkásőrség létszámára, szervezeti felépítésére és működési rendjére vonatkozó javaslatot a munkásőrség országos parancsnoka fa továbbiakban: országos parancsnok/ a Magyar Szocialista Munkáspárt fa továbbiakban: Párt/ központi szerveinek jóváhagyásával terjeszti a Minisztertanács elé. „. 3./ A Munkásőrség közvetlen irányítása minden szinten a Párt hatáskörébe tartozik. 4./ Az országos parancsnokol a Minisztertanács a Párt Központi Bizottságának a javaslatára nevezi ki. Az országos parancsnok a Honvédelmi Bizottság tagja. ... 10.f A Munkásőrség tevékenységéről az országos parancsnokot a Minisztertanács esetenként beszámoltatja."* A szervezésnél a munkahely szerinti bázisüzem kialakítása volt a legfőbb szempont. Lényeges, hogy az országos parancsnok csak tanácskozási joggal vehetett részt a HB ülésein. Mivel ez a szervezet titkos volt, így nem meglepő, hogy az előző dokumentumban említés sem cselt róla.[1462] [1463] Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy az 1976-os honvédelmi törvény csak a rendkívüli időszakban megalakuló HT-röl rendelkezett.[1463] A testület igénybevételét is a korábbiakhoz hasonlóan írta le a dokumentum: *„5./ A Munkásőrség igénybevételét a párt első titkára, a Minisztertanács elnöke rendeli el, valamint jóváhagyásával az országos parancsnok rendelheti el. 6./ A Munkásőrség helyi igénybevételére - ha az nem központi utasítás /parancs/ vagy jóváhagyott tervek alapján történik - a Budapesti, a megyei pártbizottság első titkára az országos parancsnok egyetértésével jogosult."* Ebben új volt, hogy az MT elnöke is rendelkezhetett a testület felett. Ugyanakkor a szolgálati igénybevételt a fegyveres szervezetekkel meghatározott tervek szerint hajtották végre, központi szinten ennek a következő volt a menete:

8./ A Munkásőrség harckészültségi feladatait a Magyar Népköztársaság egységes harckészültségi rendszerében kell meghatározni. E feladatokat tartalmazó terveket az országos parancsnok az illetékes miniszterekkel és országos hatáskörű szervek vezetőivel összehangoltan dolgozza ki. ",[464] A korábbi fejezetekben láthattuk, hogy ezeket a közös parancsokat már a 60-as évektől kiadták. Fontos megemlíteni, hogy a testületbe történő felvétel is megváltozott, 1964-ben csak az ehhez szükséges kritériumo-

[1462] MNL ÜL MOP M-K.S-295-1 179. d. 4. ő. e. Gáti József országos parancsnokhclycttcs: „Előterjesztés vezetői értekezletre, 'tárgy: Javaslat a Munkásőrségről szóló MT rendelet és határozat tervezetre.” 2. sz. melléklet: „Tervezet a Minisztertanács ... /1978, sz. határozata a Munkásőrség irányításáról és egyes szervezeti kérdésekről”, 1978. március 8.

,4W 1976 évi 1. törvény a honvédelemről, http:7www.l(W)ev.liL/index.plip?a=3&param= 8509, letöltés: 2005. május 15.

1-154 MNL OL MOP M-KS-295-1 179. d. 4. ő. e. Gáti József oph.: „Előterjesztés vezetői értekezletre, tárgya: Javaslat a Munkásőrségről szóló MT. rendelet és határozat tervezetre”, 2. sz. melléklet: „Tervezet a Minisztertanács ...71978. sz. határozata a Munkásőrség irányításáról és egyes szervezeti kérdésekről”, 1978. március 8.

kát szabta meg a határozat, míg a módját nem.[1465] 1978-ban: *„11./ A Munkásőrségbe való felvételt a munkahely szerint illetékes pártalapszervezetnél lehet kérni. A felvételről a párttaggyülés határozata alapján az illetékes Párt Végrehajtó Bizottság határoz. Az új munkásöröket elsősorban a termelőmunkában részt vevő párttagok és olyan párton kívüli dolgozók közül kell felvenni, akik a párt politikájával egyetértenek és megvalósításában - a tömegszervezetekben végzett munkájukkal is - tevékenyen résztvesznek. (sic!).”* A humánpolitikában is a párt szava érvényesült: *„12./A parancsnokok a munkásőrök kinevezéséről, előléptetéséről, leváltásáról, illetve kizárásáról minden szinten az illetékes pártszerv határozata alapján dönthetnek. A társadalmi állományú munkásőr 5 éves szolgálati idejének önkéntes meghosszabbításához a pártalapszervezet egyetértése szükséges. ”*[1466] Korábban ez nem szerepelt egyértelműen a szabályzatokban, erre nyilván az egészségügyileg és eszmeileg nem megfelelő személyek miatt volt szükség. A határozat szabályozta még az előképzés és a tartalékos állomány kiképzésének a rendjét. A kiképzési időt 72 órában maximalizálta éves szinten. A fegyverek központi tárolásáról, viseléséről, a költségvetéséről is rendelkezett, ez utóbbi téren ekkor már nem a BM-hez tartozott a milícia.[1467]

A határozatra nyilván azért is lehetett szükség, hogy ne csak partvonalon, hanem jogilag is el lehessen adott esetben számoltatni a szabályszegőket. A két dokumentumot az elfogadása előtt a MOP-on az 1978. március 22-i vezetői értekezleten is jóváhagyták, amelyen Vida István vett részt az IM részéről.[14614]

1981-ben fogadtak el új Működési szabályzatot, amit a fentiek szellemében dolgoztak át. Ugyanakkor e dokumentum rendelkezett arról, hogy a Parancsnoki Tanács

,4fiS MNL. OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ő. e. Az MFMPK 3325/1964. sz. határozata a Munkásőrségről, 1964. augusztus 24.

M66 MNL Ol. MOP M-KS-295-1 179. d. 4. ő. e. Gáti József oph.: „Előterjesztés vezetői értekezletre, tárgya: Javaslat a Munkásőrségről szóló MT. rendelet és határozat tervezetre”, 2. sz. melléklet: „Tervezet a Minisztertanács .71978. sz. határozata a Munkásőrség irányításáról és egyes szervezeti kérdésekről”, 1978. március 8.

1467 *„17./ F.z a határozat a közzététele napján tép hatályba; egyidejűleg a 3325/1964. és a 3211/1971. számú Kormányhatározat a hatályát veszti."* Utóbbi nincs benne a Magyar Közlönyben, valószínűleg titkos lehetett, a MOP iratai közül egyelőre nem került elő. (MNL OL MOP M-KS-295-1 179. d. 4. ő. e. Gáti József oph.: „Előterjesztés vezetői értekezletre, tárgya: Javaslat a Munkásőrségről szóló MT. rendelet és határozat tervezetre”, 2. sz. melléklet: „Tervezet a Minisztertanács . .71978. sz. határozata a Munkásőrség irányításáról és egyes szervezeti kérdésekről”, 1978. március 8.)

|46S Fontos Papp Árpád hozzászólását kiemelni az országos parancsnok helyetteseinek a kinevezésével kapcsolatban, mivel ez jól rávilágít a diktatúra, ezen belül a Munkásőrség működési mechanizmusaira. A következőket mondta: *„Ebben a körben látni kell, hogy ez tulajdonképpen egy formai aktus. Egy formális dolog. Nem tartom valószínűnek, hogy Borbándt elvtárs azt mondaná, hogy nem lehet. Jogilag azt kell leírni, hogy a kinevezés megerősítéséhez a Minisztertanács illetékes elnökhelyettesének az egyetértése szükséges."* (MNL OL MOP M-KS-295-1 179. d 4. ő. e. Jegyzőkönyv az 1978. március 22-i MOP vezetői értekezletről)

mellett a Vezetői Koordinációs értekezlet (VKÉ) is az országos parancsnok tanácsadó szerve legyen. A későbbiekben ez lépett a PT helyébe.[1469] 1981-ben adták ki a MOP Hatásköri és ügyrendi szabályzatát is, ezzel az 1967-es érvényét vesztette. Ez a dokumentum a KÉP és a parancsnoki iskola közvetlen alárendeltségét rögzítette. Különböző utasítások stb. kiadási rendjéről szólt, az országos parancsnok cs helyetteseinek, továbbá a szakcsoportvezetőknek a feladatait részletezte, illetve az ellenőrzések módjait, munkáltatói jogokat, más szervekkel való viszonyt, stb.[14™]

Kisebb mértékben azért a 80-as évek elejéig a testület szervezeti felépítése is változott. A KEP-nél az. állománnyal voltak problémák, így a munkáltatói jogkör gyakorlása a parancsnokhoz került.[1471] Mellesleg a szerv struktúrája is változott, a parancsnok mellé egy szolgálati és egy „M” főtisztet osztottak be.[1472] 1982-ben, a MOP-on további bővítés történt. Ennek során vegyvédelmi szakzászlóaljat alakítottak ki, ebbe a XI. kerületi vegyvédelmi egységet[1473] is beolvasztották. A fővárosi és a MOP alá rendelt híradó század felépítésén is változtatásokat tervezetek a későbbiekben. Ami konkrétan a MOP-ot érintette, hogy az alárendeltségében egy ellátó és szállító állományt alakítottak, amelynek a feladata a MOP kiszolgálása, és az áruk átvétele volt háború esetén. A KÉP szállításainak egy részéi is ők bonyolították volna le.[1474] Az egységet is szakzászlóaljként hozták létre a BMP közvetlen alárendeltségében, Általános Harckészültség (ÁHKSZ) idején az országos parancsnokságnak kellett

Mf,') ÜL MOP M-KS-295-1 A Munkásőrség szervezeti és működési szabályzata az országos parancsnok 001/1981. sz. utasítása alapján, 198). január 31. (Csak a fondot jelöltem meg, ugyanis nem kapcsolódott az irathoz dobozszám,)

[1470] MN L OL MDP M-KS-295-1 Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 002/1981. sz. utasítása A Munkásőrség Országos Parancsnokság Hatásköri és ügyrendi szabályzatáról. 1981. január 31. (Csak a fondot jelöltem meg, ugyanis nem kapcsolódott az irathoz dobozszám.)

[1471] Három ágazatot kellett a KEP-cn kialakítani: 1. kereskedelmi, technikai, készletező, 2. műszaki, fejlesztési, szolgáltatási, 3. gazdasági, pénzügyi, számviteli. (MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. e. Zelles Sándor feljegyzése az országos parancsnok vezetői koordinációs értekezleten hozott döntéseiről, 1.982. február 26.)

[1472] A parancsnok kereskedelmi helyettesének a kereskedelmi és a raktárvezetőket rendelték alá, a parancsnok műszaki helyettesének a központi gépjármű üzem, a műszaki és szolgáltató üzem és a nyomda üzem irányítása tartozott a hatáskörébe, a parancsnoknak e mellett egy gazdasági helyettese is volt. Összesen 283 fő szolgált a Központi Ellátó Parancsnokságon. (MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. Az országos parancsnok a 0013., 0014., 0017/1980-as és 0015/1981. sz. parancsait hatályon kívül helyezte. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 0010/1982. sz. parancsa „A gazdálkodási szakágazatok és a KÉP szervezetének módosítása” tárgyában, 1982, november 3.)

[147!] Azért a XI. kerületieket, mivel a MOP és a BMP közős épülete ebben a kerületben volt. Korábban a BMP a Budapest, VIII. Köztársaság tér 26-ban nyert elhelyezést. (MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 4. ő. c.)

[1474] MNL OL MOP M-KS-295-1 205 d. 1. ő. e, Pövénycsi Károly ov.: Előterjesztés vezetői koordinációs értekezletre, tervezet. „Javaslat a MOP közvetlenek és MOP tartalék erők feladataira, szervezetére”, 1982. március 3.

alárendelni. Ök intézték a szállításokat az ország egész területére. További feladataik a következők voltak: a gépjárművek, - összesen 95 db, - átvétele a gazdaságtól, körletek berendezése, ruházati ellátás biztosítása, objektumok anyagainak a beszerzése, gondozása, fegyver- és lőszerellátás, élelmezés. Háború esetén már a MOP állományának az összevonásáig a kocsikat át kellett venniük, a körleteket ki kellett alakítaniuk. Ez úgy lett volna lehetséges, hogy őket már korábban, a fokozott harckészültség idején összevonták. Az ellátó egységek feladatai ezen belül a következők voltak: az anyagokkal történő ellátás biztosítása, óvóhelyek építése, málházás, raktárak telepítése, sebesültek gyűjtőhelyeinek a kialakítása, fertőtlenítések segítése, álcázás. A szállító egység[1475] feladatai pedig: az adott helyekre kellett vezetni a gépjármüveket a meghatározott fényálcázási technikákkal, oszlopmcnetben, továbbá: a karbantartások elvégzése, a szállított állomány feladatainak a végrehajtásában való részvétel, gépkocsi álcázása.[1470]

1982 márciusában a központi tartalék erőket is felállították, továbbá tartalék zászlóaljakat és századokat a megyékben. Ezek egy időben őrzési feladatot is elláthattak a tartalékszercpük mellett. A központinak a Csepel Művek zászlóaljának egy részét javasolták. Magasabb harckészültség idején kerültek volna a MOP alárendeltségébe.[1477] Az előre nem látható eseményekre magasan képzett egységekből akarták őket létrehozni. Háborúban olyan helyeken kellett volna karhatalmi feladatokat ellátniuk, ahol a diverziós erőkkel számoltak, vagy a helyiek kevesen voltak, így azokat kellett pótolniuk. Vidéken a kijelölésüknél figyelembe vették a földrajzi elhelyezkedésüket, azt, hogy az olt lévő erőknek milyen feladatokat szükséges majd ellátniuk, és a társszervek diszklokációját is. Csak a zászlóaljakhoz beosztott századok közül lehetett kijelölni őket, önálló század nem lehetett tartalék. Kizárólag az országos parancsnok, vagy 1. helyettese utasítására lehetett őket alkalmazni. A megyei parancsnokok csak előzetes engedély alapján kérhették a kirendelésüket, ha nem volt a területükön ilyen [1415] * * * * * * * * * *

[1415] Maycr Péter közlése alapján a siófoki önálló század is a MOP tartalékát képezte.

[147’] Az ellátó század élén a parancsnok állt, ötfős törzzsel, alárendeltségében öt szakasz működött. Az 1. ellátó és a 3. szállító szakasz, a MOP-hoz tartozott, *3~3* rajból álllak, az ellátóban 8-8, a szállítóban 10-10 fö szolgált, A KEP-hcz egy ellátó és két szállító szakasz tartozott. A szakaszok élén egy parancsnok és egy helyettes állt. A század parancsnokának volt egy helyettese, az ő közvetlen irányítása alá pedig egy szolgálatvezető, egy fegyvermester és egy írnok tartozott. (MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. e. Fövényesi Károly ov: Előterjesztés vezetői koordinációs értekezletre, tervezet. „Javaslat a MOP közvetlenek és MOP tartalék erők feladataira, szervezetére”, 1. sz. melléklet: „Javaslat a MOP közvetlen ellátó és szállító század rendeltetésére, és a vele szemben támasztott követelményekre”, .1982. március 3.)

[1477] MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. l.ő. e. Fövényesi Károly ov.: Előterjesztés vezetői koordinációs értekezletre, tervezet. „Javaslat a MOP közvetlenek és MOP tartalék erők feladataira, szervezetére”, 1982. március 3.

egység, akkor „átalárcndelést” kérhettek máshonnan. A központi zászlóaljat az egész országban, a századokat az adott régióban lehetett alkalmazni. Ennek esetén a személyi állományuk összevonásának a befejezéséig rendelkezésükre kellett, hogy álljanak a kijelölt körletek, stb. Képesnek kellett lenniük karhatalmi feladatok és a fegyveres biztosítás ellátására is, orvosi segélyhely működtetésére, valamint a saját- és a menetvonalak ABV-fegyvérektől való mentesítésére is.[1478] Saját szállítóeszközökkel és háromszoros üzemanyag készlettel kellett rendelkezniük, továbbá éjszakai speciális világítóeszközökkel, vezeték nélküli összeköttetéssel legalább a megyén belül, nehézfegyverekkel, térképekkel az ország egész területéről, valamint akadályépítéshez és elhárításához szükséges és pirotechnikai anyagokkal, a tömegoszlatáshoz kellő egyéni és vegyi, illetve vegyvédelmi és sugárfelderitő eszközökkel, mentesítő anyagokkal és hangosbemondóval is. A fentieken kívül az egész állománynak rendszeresítettek egyéni sugármérö-, és ködösítő eszközöket, téli és nyári álcázó ruhát, „kisjavító készletet”.[1479] A központi tartalék zászlóalj felépítését is részletesen megszabták.[1480]

1982 májusában parancs született arról, hogy háborús időszakban a BMP alá beosztott vegyvédelmi zászlóaljat a MOP vezetési pontjainak a vegyvédelmi biztosítására kellett beállítani. A MOP vezetésű századot alkalmassá kellett tenni arra, hogy a központi és a megyei szerveket rendkivüli időszakban ellássa. A BMP alá rendelt híradós zászlóalj egységeit a híradó biztosításra kellett tervezni. Ennek a szervezetét a MOP hadműveleti és a hiradó osztály vezetőinek kelleti megtervez-

1478 Uo.

1479 b'o., (Borbély Sándor a rajok létszámának a csökkentését rendelte cl, egyébként egyetértett a tervezetekkel. (MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. c. Zcllcs Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 16/1982. sz. döntése, 1982. március 25.)

,4e() A parancsnok mellett működött egy 31 fős törzs, amelyet „Fokozott Harckészültségi időszakban”, FllKSZ-bcn kellett megalakítani. A parancsnok alárendeltségében pedig egy parancsnoki és három lövészszázad állt. A parancsnoki 116 fős volt, híradó, vegyvédelmi ellátó-javító, és szállító szakaszokkal rendelkezett. Ezt szinten FHKSZ, illetve alkalmazás idején kellett feltölteni, a zászlóalj készenléti tartalékból, és a budapesti szakzászlóaljak MOP rendeltetésű századaiból. A lövészszázadokat Általános Harckészültség idején kellett megalakítani. Az I. század 103, a 2., 3. cs a 4. 102 fős volt, mindegyik 3-3, egyenként 26 fős lövész, és egy 17 fős geppuskás szakaszból állt. Ezeken belül egy parancsnoki szakaszt is szerveztek szállító, híradó és komendáns részlegekkel. A zászlóalj törzsében a parancsnok alárendeltségében két helyettest rendszeresítettek. A szervezési cs propaganda csoport vezetőjét a parancsnoknak, az egyik helyettesének a hadműveleti csoportvezetői, a híradó szolgálat-vezetőt- cs a műszaki-vegyvédelmi szolgálatvezetőt rendelték alá. A másik helyettesnek a technikai, pénzügyi cs az anyagi szolgálatvezetőt, valamint egy vezető orvost. (MNL OL MOP M-K.S-295-1 205. d. 1. ö. c. Fövénycsi Károly ov.: Előterjesztés vezetői koordinációs értekezletre, tervezet. „Javaslat a MOP közvetlenek és MOP tartalék erők feladataira, szervezetére”, 2. sz. melléklet: „Javaslat a központi tartalék erők rendeltetésére, a velük szemben támasztott követelményekre”, 1982. március 3.)

rtie, és két-három éven belül a technikához jobban értő szakemberekkel feltölteni az állományukat, a szervezetüket pedig jobban centralizálni. A zászlóaljnak kellett az országos parancsnokság vezetési pontjainak a híradását megterveznie és üzemeltetnie háború esetén. Központi tartalék századot kellet a BMP-n és nyolc különösen veszélyeztetett megyében kijelölni.[1481] Láthattuk, még márciusban az összesben akartak ilyeneket századokat szervezni.

1982-ben az időközben létrehozott Létesítmény-fenntartási Osztály feladatait is szabályozták, irányítania kellett a beruházásokat, az üzemeltetést, a nyilvántartási rendszert, szervezni a korszerű energiagazdálkodást. A fejlesztési javaslatokat ennek a szervezeti egységnek kellett elkészítenie, és erről egyeztetnie a Magyar Állami Bankkal, valamint az OT-val, Az ötéves tervek megvalósításának a lebonyolítása, a raktárkapacitás ellenőrzése, állagmegóvás végzése, a lőterek, az ellátó bázisok építése, stb. is a tevékenységüket képezte. Ugyanakkor ki kellett alakítania a Munkásőrség szolgálati lakásállományát, e mellett a munkavédelemmel, a tűzvédelemmel foglalkoznia, cs kidolgoznia a MOP rendkívüli időszakra történő elhelyezését.[1482]

1982. június 1 -i hatállyal több MOP osztály szervezetét átalakították, ezt a korszerűsített gazdálkodásra történő áttéréssel indokolták. Az Anyagi cs Technikai Osztály szervezete Fejlesztési és Anyagi Technikai szakcsoportra tagolódott ezt követően, a létszáma 25 fő lett. A Terv cs Pénzügyi Osztály a terv és költségvetési, a pénzügyi számviteli cs információs szakcsoportra lett felosztva, 35 fő intézte az osztály ügyeit. Az Elhelyezési cs Létesítmény-fenntartási Osztályt beruházási, ingatlangazdálkodási, kezelői és nyilvántartási szakcsoportokra tagolták, a létszáma 27 fős lett. Mellettük a MOP gondnokságot is átalakították.[1483] Mindez a „szokásos” átszervezés volt a MOP-on, létszámcsökkentés, a szervezet leépítése ekkor még nem volt megfigyelhető.

MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának az 1982/006. sz. parancsa a MOP közvetlenekkel kapcsolatban, 1982. május 24.

h«2 MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. Dr. Percnyi György ov.: A MOP Létesítmény-fenntartási Osztály és a MOP Jogi Osztály Előterjesztése vezetői koordinációs értekezletre, az országos parancsnok utasítás tervezete tárgyában, a MOP Hatásköri és ügyrendi szabályzata 1. és 2. számú melléklet módosításáról. 1982.

Mio Négy csoportra tagolódott: vagyongazdálkodási, műszaki, ellátási, takarító, az állománya 40 fő volt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 0010/1982. sz. parancsa „A gazdálkodási szakágazatok és a KÉP szervezetének módosítása” tárgyában, 1982. november 3.)

5. 2. 3. „Együttműködésben a társszervekkel” 1968 után a 80-as évekig

A 70-es évek elején a korábbinál részletesebben kidolgozták a fegyveres szervek együttműködését békében és háborús időszakban. Minderre nyilván a meglevő párhuzamosságok megszüntetése, és a növekvő hadikiadások miatt is szükség volt. A 60-as 70-es években mindenképpen új elemként jelent meg az atomfegyverek elleni védekezés, amely egyre fontosabbá vált, hiszen a hordozórakéták hatótávolsága és mennyisége is egyre inkább megnőtt.[1484]

5. *2. 3/A. A HAP megalakítása 1968-1972*

A fegyveres szervek együttműködésével a KB az 1968. február 2-i ülésén foglalkozott,[1485] ahol az a döntés született, hogy a PB elé kell vinni az ügyet. A PB 1969. október 21-én tárgyalta a haderővel kapcsolatos kérdéseket. 1969-ben 133 114 fő volt az MN állománya a polgáriakkal és a polgári védelem katonai szerveivel együtt, 317 000 pedig a háborús időszakra tervezett „M” létszám. A BM-é békében 62 807 fő, háborúban 98 132 volt. A technikai ellátottsága alacsonynak számított, és nem voltak készenléti erői sem. 16 725 fő volt a határőrség jóváhagyott, 25 512 pedig az „M” létszáma. Háború esetén a hadsereg vette volna át a határőrizetet, a határőrség ennek alárendeltségébe került volna. A BV, a Vám- és Pénzügyőrség és az iparőrség létszáma 8-9 ezer főnyit tett ki, ez háborúban 9-10 ezerre nőtt volna. A Munkásőrségé 1969-ben 50 ezer fő volt, ez mozgósítás esetén sem változott, mivel a tartalékot a hadsereghez, a gazdaságba stb. behívandók helyére tervezték beállítani. A testületet az ülésen a következőképpen értékeltek: *„Fennállásnak* 72 *éve alatt a munkásőrség (sic!) állománya megszilárdult, szervezeti keretei állandósullak. Kiképzése tökéletesedett. Részt vett a pártobjektumok őrzésében és több esetben segítette a rendőrséget és a határőrséget feladatai megoldásában. „M" esetén történő alkalmazása, más fegyveres szervekkel való együttműködése nem eléggé kimunkált."*

Az ismertetett adatokból következett, hogy a hadköteles korú férfiak (18-50 éves) 13 %-a fegyveres szervek állományában volt, a Munkásőrséget leszámítva ez 10%-ot tett ki. 474 ezer fő volt az összes „M” létszám, ami az összlakosságnak 4,6%-át, a férfiakénak pedig 25%-át jelentette a korszakban! 170 ezer fő az „M” létszámból az

[1484] Az MN-től bővebben: Szani Ferenc: *A Magyar Néphadsereg...* 50-87. o.

[1485] Pár érdekességet ki kell emelni a fegyveres szervek együttműködéssel kapesolatban. A katonai rendész adott esetben más fegyveres szerv beosztottját is segítségül hívhatta, így munkásőrt is, aki ebben az esetben köteles volt vele menni. Vagy azt is meg lehet említeni, hogy a Munkásőrség a határőrségnek segített ugyanebben az évben a határőr kerületek létrehozásában. (MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 3. ő. e. Tóth. Lajos vez. örngy., a vezérkari főnök általános helyettesének a levele Papp Árpádnak, 1969. február 1.; Dr. Ábel László, a BM Határőrség politikai csoportfőnöke, országos parancsnok-helyettes levele Papp Árpádnak, 1969. május 24.)

Egyesített Fegyveres Erők Főparancsnoksága (EFEF) alárendeltségébe került, a hátországban pedig 300 ezer fő maradt volna. Sok volt tehát a hátországban maradó, amelynek az okai a feladatokban meglévő átfedések voltak. így a helyzet felmérésére és a teendők kidolgozására a HB vezetésével egy bizottságot kellett alakítani, amely a fegyveres szervek helyzetét vizsgálta, a HM, BM, OT, MOP, KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztálya és a Gazdaságpolitikai Osztály részvételével.'[486]

Ezt követően a Munkásőrségnél is foglalkoztak a testület feladataival, szerepével. A társszervekkel való együttműködés, az állami felügyelet kérdése került ennek során előtérbe. Láthattuk, hogy már korábban kialakították a testület ország vedel mi feladatait, a harckészültségbe helyezést, a meghagyási terveket, a közrendvédelmi és határőrizeti feladatokat. De mindezt nem tartották elegendőnek és megfelelőképpen kidolgozottnak. Ismét lényegessé vált a BM-től való teljes elszakadás, ami, mint azt a szervezeti kérdésekkel foglalkozó fejezetben láthattuk, nem sokkal később meg is történt. A tisztek BM-hez való tartozását és a költségvetés BM-én belüli számontartását sérelmezték. Utóbbi már Halas Lajosnak sem tetszett, de a parancsnokeserét követően ezt a témát nem feszegették.[1486] [1487] A többi szervvel való együttműködés problematikáját pedig a következőképpen fogalmazták meg: *„Meg kellene vizsgálni a Munkásőrség harckészültségi igénybevételének felfogását. Jelenleg az a helyzet, hogy a Munkásőrség harckészültségi feladatainak jelentős részét csak ideiglenes jelleggel, a karhatalom bemozgósításáig (sic!) határozták meg. Célszerű és időszerű a realitásokat is szem előtt tartva - annak, vizsgálata, hogy a feladatokat, vagy azok egy részét a Munkásőrség az együttműködés keretében állandó jelleggel lássa el"* Azt is jelezték, hogy a karhatalommal és a polgári védelemmel nem létezett együttműködési utasítás, hiába vett volna részt a pártmilícia például adott esetben a kitelepítési feladatokban. A fegyverezet is korszerűtlen volt, ráadásul a többi, hátországvédelmet ellátó szervétől különbözött, ugyanakkor vegyvédelmi felszereléssel sem rendelkeztek a munkásőrök.[1488]

A különböző fegyveres szervezeteken belüli egyeztetések és a PB által felállított bizottság tevékenységének köszönhetően 1970. június 2-án ismét foglalkozott az MSZMP Politikai Bizottsága a haderővel. Figyelembe kellett venniük, hogy a hábo-

[1486] Jelentés a PB-nek a KB 1968. február 8-i, a honvédelem helyzetére vonatkozó határozatából adódó feladatok vizsgálatának eddigi tapasztalatairól, 1969. október 10. A PB 1969. október 21-i ülése, http://www.digitarchiv.hu/faces/fraineContentGenerator.jsp?ADT_ID“14598&MT=1, letöltés: 2010. augusztus 16.

[1487] MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 2. ö. e. Papp Árpád: „Jelentés a Munkásőrség és a társfegyveres testületek együttműködésével, továbbá a Munkásőrség állami felügyeletével kapcsolatos tapasztalatokról, megoldást igénylő néhány gondokról, elgondolásunkról”, 1969. június 9.

1488 uo.

rúban az EFRF tervei szerint vettek volna részt a hadműveletekben, az MN elvonuló szárazföldi erőinek és a VSZ államoknak a légi tevékenysége közös lett volna. A Honvédelmi Tanáccsá alakuló Honvédelmi Bizottság a hátországban maradó fegyveres erőket irányította, ugyanakkor az MT feladatai is ehhez a szervhez kerültek volna át. Egyébként a magyar és a megszálló csapatok egy esetleges támadáshoz is elegendőek voltak, ugyanis Ausztriában a semlegesség miatt nem állomásozott külföldi haderő, így egy háború kirobbanása idején a NATO-nak sok időt vett volna igénybe a határhoz történő felvonulás. Jugoszláviával nyilván a normalizálódott viszony miatt nem is foglalkoztak.[14(!9] Ismét megállapították, hogy a hátországban a fegyveres szervezetek 60%-a maradi volna háborúban, egész egyszerűen azért, mivel sok esetben közülük több látta el ugyanazt a feladatot. A hátországban maradó Munkásőrség tervezett tevékenységet és magát a testületet a következőképpen értékelték. *„A Munkásőrség jól szervezeti és kiképzett, a belső rend védelmére alkalmas, erős társadalmi fegyveres testületté szerveződött. ”* Az állomány 80%-a nagyobb termelő üzemekben volt már 1970-ben. Ugyanakkor gondot jelentett, hogy „M” esetére nem tartották megfelelőnek a testület felhasználásának a megszervezettségét. Júniusra felmérték a párt hadseregével kapcsolatos kiadásokat is. A Munkásőrség a 2. ötéves tervben 670 millió forintba került, a harmadikban pedig 920-ba, ez mindkét esetben a nemzeti jövedelem 0,1 %-át jelentette. Ugyanakkor döntöttek a testület átfegyverezéséről, ugyanis ötévente 105 millió forintba került a PPS géppisztolyok és a TT pisztolyok hadihasználhatóságának a fenntartása, viszont 270 millióba a fegyveresere. Ezek mellett az aknavetőket a hadseregnek tervezték visszaadni, és 260 millió forintért akarták rendszeresíteni a tömegpusztító fegyverek elleni védőöltözetet. Mindezt a 70-es években meg is valósították.[1490]

Ami a Munkásőrség szempontjából még lényeges, az a karhatat om tervezett átalakítása volt. Már ekkor a készenléti erővé való átszervezést javasolták, egy másik változat szerint a rendőrségbe olvasztva működtek volna tovább. Mivel a fontosabb objektumok védelme ehhez a szervhez tartozott rendkívüli időszakban, így helyettük a Munkásőrséget javasolták minderre. A megnövekedett feladatok miatt a Munkásőrségnél a járásokban, városokban egységparancsnok-helyettesek beállítását

[14M] Szaní Ferenc: *A Magyar Néphadsereg...* 23-50. o., Borbándi János - Fchcr Lajos: Jelentés a PB-nck a fegyveres erők és testületek helyzetéről. Javaslatok a fejlesztésük során létrejött problémák rendezésére 1970. május 9. A PB 1970. június 2-i ülése. Elfogadták, de további feladatokat is meghatároztak. h ttp://w w w.d ig i tarch i v. hu/facc s/frameC o ntentG cne rator.j sp? AD T I D=11712 &M T= 1, letöltés: 2009. augusztus 14.

i«o Borbándi János - Fehér Lajos: Jelentés a PB-nek a fegyveres erők és testületek helyzetéről. Javaslatok a fejlesztésük során létrejött problémák rendezésére, 1970. május 9. A PB 1970. június 2-i ülése. Elfogadlak, de további feladatokat is meghatároztak, http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContenlGenerator.jsp?ADT_ID=11712&MT=l, letöltés: 2009. augusztus 14.

vették tervbe. A karhatalom „M” létszáma egyébként 22 500 fő volt. Egységes hátországvcdclmirendszerfelállításáról döntöttek,ennekalapjaazMN Hátországvédelmi Alakulatok Parancsnoksága (HAP) lett. Ugyanakkor határoztak a hátországi erő arányának a csökkentéséről.[149’] A HB a későbbiekben tovább foglalkozott a fegyveres szervezetek átalakításával, 1970. október 20-án ismét a PB elé került egy jelentés. Megállapították, hogy a fegyveres szervezetek békclétszámának a növelését a gazdasági teljesítmény és a népességszám miatt nem lehetett tovább emelni, a munkaképes férfiak számának a növekedése volt ennek a feltétele.[1491] [1492] így nyilván az 1974-es családi pótlék emelésében is szerepet játszott a hadseregfejlesztés.[1493] Meghatározták, hogy a lakosság 1,8%-a lehetett a hivatásos állomány, ez 180 ezer főt jelentett! Ebben a tűzrendészet és az új kiképzési rendszerű MN műszaki alakulatok nem voltak benne. A BM hivatásos állományát 6-7%-kal javasolták csökkenteni, a Munkásőrségét pedig hosszabb távon szinten kellett tartani. Eldőlt a karhatalom sorsa is. Külön karhatalom fenntartását a rendszer szilárdsága miatt nem tartották szükségesnek. De: *„ Ugyanakkor biztosítani kell, hogy olyan mérvű belső rendzavarás, rendbontás elfojtására, amelyre a belügyi szervek maguk már nem képesek, megfelelő számú honvédségi és munkásőr erők álljanak rendelkezésre.* ” így az MN szárazföldi és hátországvédclmi erőit fel kellett készíteni karhatalmi alkalmazásra, akárcsak a Munkásőrséget. Egy esetleges akció esetén a BM alárendeltségébe kerültek volna. A karhatalom megszüntetése után ebből 1975-ig 1600 fős készenléti rendőri erőt kellett kialakítani Budapesten és 600 fősét Miskolcon.[1494] A karhatalom feladatait - objek-

1491 Uo.

1492 Borbánéi János - Fehér Lajos: Javaslat a PB-nek a fegyveres erők és testületek fejlesztése során létrejött problémák rendezésére, 1970. október 13. 1970. október 20-i ülés. Elfogadták, http://www.digitarchiv.hu/face s/fram e C onte nt G enerator.j sp? A D TI D=12580&M T= 1, letöltés: 2009, augusztus 12.

1493 http://www.dcmografia.hu/letoltes/kiadvanyok/Kutjelek/KJ67C.saljogsz.pdf, letöltés: 2011. február 15.

14,4 Később a BM karhatalom helyett fel is állították a Forradalmi Készenléti Rendőri Ez.rcdct (FKRE). A feltöllését 1975-ig be kellett fejezni. A készenléti ezred feladatai a következők, voltak. A területi rendőri szervekkel kellett együttműködniük a közrend és a közbiztonság megzavarása esetén, szökött veszélyes bűnöző elfogásában, közbiztonsági akciókban, járőrszolgálatban, vezetők utazásának a biztosításában, elemi csapás esetén a munkálatok zavartalanságának a biztosításában, kulturális cs sportrendezvények biztosításában. Az ország egész területén, de főképpen Borsodban cs a fővárosban kellett tevékenykedniük. (MNL OL HB XIX-A-98 26. d. 112. Előterjesztés a HB-hez, javaslatok a karhatalmi feladatok megoldása lárgyában, 1. sz. melléklet, 1971. április 24. 1971. május 6-i ülés.) Az állomány korszerű fegyverzettel teljesített szolgálatot. Részükre Ml-8-as vagy hasonló típusú helikopterek beszerzéséi tervezték, hogy légi úton legalább 120 föl szállítani tudjanak. Budapesten a Szamuely, Miskolcon a Stromfeld laktanyákban kellett a készenléti egysegeket elhelyezni, összesen egy ezredet. (MNL OL HB XIX-A-98 26. d. 112. Tóth Károly - Fehér Lajos: A HB 2/221/1971. sz. határozata a karhalmai feladatok megoldásáról, 1971. május 6, 1971. május

tumőrzés stb. - a többi szerv között elosztották, mivel erre a készenléti erő nem volt elegendő. Ugyanakkor fiatalítást is terveztek a fegyveres szervezeteknél, így háromezer főt, akik 1956-tól teljesítettek szolgálatot, de a követelményeknek már nem tudtak megfelelni, nyugdíjazni akartak. A magasabb tiszti beosztású személyek számát csökkenteni, a tiszthelyettesit, polgárit növelni terveztek. A konkrét teendőket is megszabták: a hálországvédelem kialakításával kapcsolatos tervező munkát a vezérkari főnökség, a MOP és a BM koordinálta. 1973-ig fel kellett állítani a Hátország védelmi Alakulatok Parancsnokságát. A takarékosság figyelembevételével közös bázisok létrehozására törekedtek, a Munkásőrségnek a belső gazdálkodását javítania kellett.[1495]

6-i ülés.) 1975 elejére az FKRE-t fel is állították, ide a határozatoknak megfelelően a karhatalom hivatásos állományának egy részét helyezték, a többieket máshova csoportosították ál, a sorozottakat pedig leszerelték. A hivatásosok kisebb részét a HM-hez és a Munkásőrséghez vezényelték, a többieket a BM különböző szerveihez. *„Többen, akika felső korhatárt elérték, illetve a szolgálatban elfáradtak, nyugállományba lettek helyezve.”* Az átszervezés időszakában 846 tiszt és 482 tiszthelyettes szolgált a BM karhatalomnál, a Munkásőrséghez 17 tiszt kerüli. (MM. OJ. IIB XIX-A-98 35. d. 146. Benkei András: Jelentés a Honvédelmi bizottsághoz. A BM Karhatalom átszervezésére vonatkozó honvédelmi bizottsági határozat végrehajtására, 1975. február 11. 1. 2. sz. mellékletek.) Az FKRE a BM struktúráján belül a Közbiztonsági és Közlekedési Csoportfőnökség alárendeltségében működött. Feladatait az ország egész területére kiterjedően, de elsősorban a fővárosban és BAZ megyében végezte. A felépítése a következő volt: Parancsnokság, közvetlen (híradó, vízágyú, szállító) alegységek. Négy zászlóaljba szervezték, ebből három Budapesten és egy Miskolcon működött. 1976-ban 95%-os feltöltöttsége volt. Összesen 1808 fő volt ekkor a hivatásos állomány létszáma. 1976-ra a teljes állományt kiképezték rendőri, karhatalmi és fegyveres biztosítási feladatokra. Az ezreden belül a terrorcselekmények leküzdésére és a fegyveres bűnözők lefogására külön csoportot képeztek ki. Ez utóbbihoz 1974-1977 közöli 18 millió Ft értékű eszköz beszerzését tervezték. Egyidejűleg az állomány felét lehetett szállítani MI-8-as helikopterekkel, amelyeket szükség esetén a hadsereg bocsátott a rendelkezésűkre. A készenléti egységet, 72 főt 15 percen belül el tudtak indítani, hivatali idő alatt pedig 570 főt 20 perc alatt A teljes állomány Miskolcon cs Budapesten lakó részének a riadóztatása négy órát, míg a vidékieké 4-12 órát vett igénybe, mivel csak távirati úton lehetett értesíteni őket. Karhatalmi igénybevételre árvíz, repülő és vasúti szerencsétlenség esetén lehetett mozgósítani. Fegyveres biztosítást a vezetők utazásai során, és rendezvénybiztosítást is elláthattak, emellett a napi közbiztonsági szolgálatban is részt vettek. A fegyveres szökevények elfogása az egyik legfontosabb feladatuk volt, a budapesti zárógyűrü megerősítésében készenléti szolgálatot is fenntartottak. Munkaidejüket a következőképpen osztották be: 24 óra szolgálat, 48 óra szabad. A szolgálat egyik felét közterületen, a másikat készenlétben töltötték, ekkor történt a továbbképzésük is. 1976-ban a feltöltöttségük nem volt teljes, így eredetileg év végig ezt meg akarták oldani, de netn sikerült. (MNL OL IIB XIX-A-98 38. d. 155. Benkei András: Jelentés a HB-nek a BM Forradalmi Készenléti Rendőri Ezred létrehozásáról cs alkalmazásáról, 1976. január 15. A jelentést elfogadták, így a IIB 5/264/1976 sz. hat. lett belőle. 1976. február 26-i ülés.)

14,5 Borbándi János - Fehér Lajos: Javaslat a PB-nek a fegyveres erőknél és testületeknél létrejött problémák rendezésére, 1970. október 13. PB 1970. október 20-í ülés. Elfogadták, http://www.digitarch.iv.hu/faces/frameContentCTeneratűr.jsp?ADT_lD=12580&MT=l, letöltés: 2009. augusztus 12.

A Politikai Bizottság határozata alapján Papp Árpád a következőképpen rendelkezett. A hátországvédelemmel kapcsolatban a testületnek át kellett vennie az említett feladatokat a BM Karhatalomtól, erre a honvédelmi és a belügyminiszterrel a HB elé egy közös tervet kellett beterjeszteni. A Munkásőrségnek a BM-mel, az OT-val és a IIM illetékes szerveivel együttműködve kellett kialakítani a megszűnő karhatalom fegyverzetének és létesítményeinek a hasznosítását. Ki kell dolgozni a munkásöri tiszti státust, és az ezzel foglalkozó törvényi stb. előterjesztéseket, akárcsak az illetmenyrendezést.[1490] Az új feladatoknak köszönhetően Papp Árpád utasítására a Munkásőrségnél át kellett alakítani a vezetést és a vezetést segítő szervek munkáját. Ezzel kapcsolatban a területi parancsnokságokon az alárendelt egysegeknél az új karhatalmi feladatokhoz szükséges erőket és eszközöket megfelelően elosztani, a tervezési, szervezési és végrehajtási feladatokat az alárendelt parancsnokságoknál részletesen kidolgozni. Fel kellett mérni a meglévő „M” készleteket, és megtervezni a meglévő „M” ellátás új rendszerét. A területi- és egységparancsnokság törzseit is átszervezték, az új feladatok figyelembevételével megtervezték a szolgálati és harckészültségbe helyezési parancsokat. Ki kellett alakítani a MOP háborús vezetési rendszerét is.[1497] Az ehhez köthető szervezeti átalakításokat az előző fejezetben láthattuk. Kidolgozták az átfegyverezést, a kiképzést, a fegyverek tárolását, javítását stb. A rohamsisakkal, ásóval, AKM-63 és AMP-69-es gépkarabcllyal való ellátást is tervezték. A távcsöves puskákat és a 82 mm-es aknavetőket ki akarták vonni a rendszerből. Az új fegyverekhez új lőtereket is biztosítani kellett. Új műszaki és vegyvédelmi eszközöket is terveztek rendszerbe állítani. Mindezt Papp Árpád a fenti határozatoknak megfelelően szabályozta a testületnél, így a MOP osztályainak megfelelő javaslatot kellett a 4. és az 5. ötéves tervhez készíteni a fenti teendőkkel kapcsolatban.[1498]

Az egyeztetéseket követően 1970. december 5-én a HB is foglalkozott a PB által meghatározott feladatokkal. A korábbiak mellett a készenléti rendőri erők felállítását és diszlokációjának a meghatározását is fontosnak tartották, illetve a karhatalmi hivatásos állomány elhelyezését és a fegyveres szervek hivatásos állományával kapcsolatban a szolgálatukat szabályzó törvények megalkotását, továbbá a nyugellátásuk rendezését. Ugyanakkor a hátországi csapatok „M” feladatainak összehangolásáról döntöttek, valamint az MN-nél és a BM-nél is terveztek strukturális változta-

■*’<’ MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 3. ő. e. Nagy György opk. 1. helyettes Papp Árpád jóváhagyásával: „A Munkásőrség Országos Parancsnokságának terve a Politikai Bizottság 1970. október 20-i határozata és a IV. ötéves terv testületre vonatkozó fejlesztési célkitűzései megvalósítására.” 1970. november 28.

1497 Uo.

I4W Uo.

tásokat. Emellett a HAP mielőbbi felállításáról is rendelkeztek.[14"] Erre egyébként azért volt szükség, mivel korábban a hátországvcdelcmre rendelt alakulatokat a PVOP és a HM irányította, de ez rengeteg energiájukat lekötötte. Ugyanakkor az MN, a BM és a Munkásőrség hátországvédelemre rendelt alakulatait nem fogta össze semmi. A létrehozandó parancsnokság állományát a katonai vezetőszervek létszámának a terhére kellett biztosítani. 1972-re a parancsnokságnak képessé kellett válnia a hátország védelmi szervek koordinálására,[1SM] és 1973-ra fokozatosan alkalmassá arra, hogy országos méretben összefogja *a más fegyveres szerveket is érintő hátországvédelmi feladatok tervezését, szervezését, koordinálását.”'51"* A HAP felállítását követően az új szerv közvetlenül a honvédelmi miniszter irányítása alá került. De azt is tisztázni kellett, hogy egy esetleges háború esetén, illetve a háborúra történő felkészülésnél milyen módon fogják a fegyveres szervezetek tevékenységét, ezen belül az új HAP-ét összefogni. Ez a feladat természetesen a Vezérkarnak jutott, amelynek a vezetője, a vezérkari főnök szintén a miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozott, és annak az 1. helyettese volt.[1502] Ezt követően a Vezérkar feladatait a hátországvédelmi és egyéb alakulatok tevékenységének az irányításában részletesen megszabták.[1503]

mm MNL OL HB XIX-A-98 25. d./l 07. Fehér Lajos: Előterjesztés a HB-nck a fegyveres erők és testületek fejlődése során létrejött egyes problémák rendezésére, 1970. december 8. 1. sz. melléklet: Intézkedési terv, 1970. december 2. (5/216/1970. sz. határozat lett belőle, az elnök fogadta cl a két ülés között.) 1970. december 3-i ülés.

ism MNL OL 11B XIX-A-98 25. d. /108. Czinege Lajos: Előterjesztés a HB-hez. Javaslat a Hátországi Alakulatok Parancsnokságának a létrehozására. 1970. december 5. 1970. december 17-i ülés.

1M1 MNL ÜL HB XIX-A-98 25. d. Fehér Lajos - Tóth Károly: A HB 1/217/1970. számú határozata a Hátországi Alakulatok Parancsnokságának létrehozásáról, 1970. december 9. (A két ülés között Fehér Lajos fogadta el elnöki jogköréből adódóan.)

MNL OL HB XIX-A-98 33. d. 141.

1503 *„A Magyar Néphadsereg Vezérkara irányítja és koordinálja az egységes és integrált hátországvédelem rendszerének és terveinek kidolgozását, koordinálja - a Belügyminisztérium és a Munkásőrség Országos Parancsnoksága szerveinek bevonásával - a Magyar Népköztársaság fegyveres erőinek és testületéinek mindazon feladatait, amelyek a hátország fegyveres védelmével, valamint a hadműveleti csapatok és az ország területén működő /átvonuló/ szövetséges csapatok tevékenységének biztosításával kapcsolatosak, az alábbi főbb területeken: - saját és szövetséges csapatok manővereinek, csapat- és anyagszállításainak biztosítása; - az ellenséges légideszantok, (sic!) felderítő és diverziós csoportok felderítése és megsemmisítése; - az államhatárok védelme és őrzése;*
- az ellenséges tömegpusztító és hagyományos fegyverek elleni védelem; - a legfelsőbb állami és katonai, valamint a területi vezetés működésének biztosítása; - állami /polittkai, gazdasági/ és katonai objektumok őrzése; - katonai igazgatás, személyi és anyagi-technikai mozgósítás, kiegészítés;
- polgári védelem az ország egységes háborús híradásának megszervezése; - egyéb, a hátország Jegyveres védelmével összefüggő, a vizsgálat során felmerülő és koordinációt igénylő feladatok."
így a Vezérkar, a BM és a MOP feladata lett a hátországvcdclcmmcl kapcsolatos együttműködés kidolgozása. (MNL OL HB XIX-A-98 26. d. 111. Tóth Károly - Fehér Lajos: A HB 11/220/1971.

A felsőbb vezetés struktúrájának a kialakítását követően alsóbb szinten is meg kellett határozni az új feladatokat. A BM és a Munkásőrség között elosztani a karhatalmi és az „M” feladatokat, rendezni a meghagyás új rendszerét. Ezek közül először a karhatalmi feladatok* [1504] újraelosztásával foglalkoztak a HB 1971. május 6-i ülésén, az 1972, március 23-in pedig a mozgósítás idején szükséges teendőkkel. Az előbbit a következőképpen képzelték el: *a karhatalmi feladatok irányítása, tervezése, szervezése és végrehajtása béke és „M” időszakban a Belügyminisztérium feladata, azt alapvetően belügyi erőkkel kell megoldani, szükség esetén bevonni a Munkásőrség helyi erőit. A néphadsereg kijelölt erőit kell igénybe venni, amikor a feladatok biztonságos végrehajtására a belügyi és a munkásőr erők nem elegendők;"* Ezt a BM-nek, a HM-nek és a MOP-nak 1972. március 31-éig közös parancsban kellett szabályoznia. Háború esetén és békében a fegyveres biztosítási feladatok megszervezése a BM feladata lett. A HM a szövetséges és a magyar csapatok átvonulásának a megszervezését biztosította.[1505] A hátországvédelmi feladatok közül a következők hárultak rá: a katonai vezetés ellátása, az állami vezetők védett pontjainak védelme, a határőrzes a BM[151’6] segítségével, a katonai útvonalak fenntartása, helyreállítása, az ellenséges légideszantok és diverziós csoportok felszámolása, a védett pontok mentesítése, a katonai mozgások és szállítások fegyveres biztosítása, fogolytáborok őrzése, forgalomszabályozás, az országos sugárfigyelő rendszer működtetése, és a nagyobb erőt igénylő karhatalmi akciókban való részvétel.[1507] A BM-nél maradtak a korábban a karhatalom által őrzött objektumok, a Külügyi Rádió, az MR, a Munkásőrség Központi Ellátó Parancsnoksága, ezeken kívül „M” esetén a BM kitelepült vezetési pontjainak és a biztonsági őrizetbe helyezett személyeknek az őrzését kellett még megszerveznie. A IIM-nck a karhatalomtól át kellett vennie a bakonysárkányi

sz. határozata a Magyar Néphadsereg Vezérkarának hatásköréről, a fegyveres testületek „M” feladatainak koordinációs munkáiban, 1971. április 8. 1971. április 8-i ülés.)

1504 A 70-es években a következőket tekintették ennek: „... *a Népköztársaság állami-és társadalmi rendjének veszélyeztetésére, illetve megdöntésére irányuló belső ellenséges tevékenység megakadályozását, elfojtását;’’* emellett elemi csapás cs tömcgszcrcncsétlenség esetén, valamint a vezetők utazásainak, a tömegrendezvényeknek, a magyar és a szövetséges csapatok manővereinek a biztosítása, csapás sújtotta terület kiürítése, őrzési feladatok. (MNL OI. IIB XIX-A-98 26. d. 112. Előterjesztés a HB-hcz, javaslatok a karhatalmi feladatok megoldása tárgyában 1. sz. melléklet, 1971. április 24.1971. május 6-i ülés.)

1505 MNL OL HB XÍX-A-98 26. d. 11.2. Tóth Károly - fehér Lajos: A IIB 2/221/1971. sz. határozata a karhahnai feladatok megoldásáról, 1971. május 6.1971. május 6-i ülés.

's<k> A határőrség a BM-bc tartozott.

1507 MNL OL HB XIX-A-98 28. d. 120/1. Benkei András - Czinege Lajos - Papp Árpád: Előterjesztés a Htí-hez. „Javaslat a hátországi csapatok és szervek „M” feladatainak egyeztetésére, a tervek koordinálására, az „M” esetén őrzendő objektumokra cs a végrehajtás személyi, technikai teltételeinek biztosítására, valamint az ,,M” létszám csökkentésére”, 1972. március 15.

robbanóanyag-raktár, valamint a közúti és a vasúti műtárgyak védelmét, és a hadifogolytáborok őrzését mozgósítás idején. Az ehhez szükséges létszámot a karhatalom „M” tartalékos állományából kellett biztosítani.[150*] A BM teendői a következők lettek volna egy esetleges háborúban: határőrzés és védelem, vezetési pontok és kiemelt objektumok őrzése, karhatalmi feladatok, fegyveres szervezetek mozgásának rendőri cs a kitelepítésnek a biztosítása, az ennek során üresen maradt terület őrzése, ellenséges csoportok felderítése, csapatszállítások biztosításában való részvétel, sugárzás figyelése,[1509]

A Munkásőrségre a következő feladatok hárultak: az átvonulással kapcsolatban a szövetséges csapatok menetének a biztosítása, a polgári forgalomnál a korlátozások foganatosítása, a kitelepítésben való közreműködés, rendfenntartás a kitelepítendő és a befogadó területeken, ellenséges csoportok elleni harc. Mindehhez több feltétel biztosítását is szükségesnek tartották. A MOP-nak a HM-mel együtt készenléti tartalékállományt kellett szerveznie. A tartalékos munkásőr tisztekből és a tiszthelyettesekből, valamint az öt év után leszerelő társadalmi állományból a testület létszámának (50 ezer fő) arányában 35% tartalékot kellett kialakítani. A tartalék meghagyását a HM-mel kellett egyeztetni.[1510] Részletesen megszabták a Munkásőrség által őrzendő objektumokat is, ezek száma a karhatalom megszüntetése miatt nőtt, három típusba sorolták őket: *„1. Az 1. őrzési kategóriába tartoznak: a stratégiai, hadigazdasági fontosságú ipari objektumok, országos jelentőségű hírközlő berendezések, állami tartalékot képző tároló telephelyek, a fegyveres erők felvonulása és a hadigazdaság szempontjából fontos közúti, vasúti műtárgyak, valamint a területi párt, állami vezetési pontok. Ezen objektumok őrzését-védelmét a Munkásőrség, a Polgári Fegyveres Őrség bevonásával, a Magyar Néphadsereg és a belügyminisztérium erői látják el.”* Az I. kategórián belül a Munkásőrség és háború idején a neki alárendelt PFÖ őrizte: a stratégiai hadigyártó vállalatokat, a robbanóanyagot, lőszert gyártó és készletező üzemeket, az atomkutató és atomenergia központokat, az uránérc feldolgozását. Továbbá: a folyékony üzemanyagot tároló telephelyeket, háború esetén a fővárosban működő nyomdákat cs a nekik alapanyagot gyártó cégeket, az országos hírközlő szerveket, a kutatóintézetek objektumait, a pénzintézeteket, a műkincseket, valamint a területi párt és állami vezetési pontokat. Az MN vigyázta

'508 MNL OL HB XIX-A-98 26. d. 112. Tóth Károly - Fehér Lajos: A HB 2/221,1971. sz. határozata a karhalmai Feladatok megoldásáról, 1971. május 6. 1971. május 6-i ülés.

ism MNL OL HB XIX-A-98 28. d. 120/1. Benkei András - Czinege Lajos - Papp Árpád: Előterjesztés a HB-hcz. „Javaslat a hátországi csapatok és szervek „M” feladatainak egyeztetésére, a tervek koordinálására, az „M” esetén őrzendő objektumokra és a végrehajtás személyi, technikai feltételeinek biztosítására, valamint az „M” létszám csökkentésére”, 1972. március 15.

isto Uo.

a stratégiailag fontos közúti hidakat, felüljárókat, alagutakat. A BM a számára külön meghatározott objektumokat és a fontosabb zárt intézeteket őrizte.[1511] *„A 11. őrzési kategóriába tartoznak: a hadigazdasági, országos, vagy nagyobb körzeti és a lakosság ellátása szempontjából nagy jelentőséggel bíró ipari objektumok, hírközlési berendezések, erőmüvek, energiaszolgáltató létesítmények, raktárak. Ezen objektumok őrzésél-védelmét a Munkásőrség, a Polgári Fegyveres Őrség bevonásával látják el .”* Ezeket a Munkásőrség és a neki alárendelt PFŐ őrizte, így az alapanyag előállító, hadianyagot készre gyártó, fontos hadigazdasági objektumokat, hidegmechanikai megmunkálást végző üzemeket. Hadigazdasági tartalékot tároló telephelyek, erőművek, vegyi üzemek, víz- és gázművek, nyomdák és a lakosság szervezett ellátását biztosító raktárak, hírközlő berendezések is hozzájuk tartoztak. Példaképpen meg lehet említeni, hogy a fővárosban 20 1. és 142 II. kategóriájú, 35 MSZMP-s és munkásőri épületre vigyáztak.[1512] *„A III. őrzési kategóriába tartoznak azon objektumok, létesítmények, intézetek, vállalatok, amelyek jelentőségük és speciális helyzetük alapján őrzésük indokolt. Ezen objektumok őrzését a Belügyminisztérium által kiadott őrzés-biztonsági rendszabályok alapján a tárcák, illetve a vállalatok által készített tervek szerint - kell megszervezni és végrehajtani. Az „ M” esetére tervezett őrségek létszáma a vállalatok engedélyezed meghagyási létszámkeretét nem érintheti.”* E vállalatokat saját őrségük vagy a PFŐ őrizte. Nagyobb helyi jelentőségű ipari objektumok, robbanóanyag-raktárak, jármütelephelyek, víz- cs gázüzemek, nyomdák, megyei húsellátók, gabonatároló vállalatok tartoztak ide. Budapesten például a Hungarocatnion, a Fűszert Gyár, a nevelőintézetek, a Magyar Filmgyártó Vállalat, a Gellért-hegyi víztározó és az izotóp Hulladéktemető Solymáron.[1513] Az objektumok esetén megyénként megszabták az őrzendőket, és meghatározták, hogy béké-

[1511] Uo.

1512 Uo,

un Ugyanakkor meghatározták azt is, hogy a különböző objektumoknál a vállalatnak mit kellett biztosítania. Pl.: őrszoba, hírösszeköttetés. Az I. és a ti. kategóriánál már békében ki kellett alakítani az anyagi-technikai feltételeket az őrzéshez. Az őrzőknek és az őriztetőknek külön-külön kellett az őrzéssel kapcsolatban szerződéseket kötni. A BM biztosította a PFÖ fegyverrel való ellátását, valamint a vállalati kiegészítő erők tevékenységének a szabályozását. Mint már említettem, a PFÖ háborúban az I. és a II. kategóriában a helyi munkásőr parancsnok alárendeltségébe került. Ebben az esetben, a vállalattal egyeztetve helyben kellett az alárendeltségi viszonyokat szabályozni, cs az őrzési terveket kidolgozni. 1 láborúban javarészt a PFŐ-nek kellett az őrzést és a beléptetést ellátnia. I - III. kategóriában a PFŐ létszáma háború idején nem emelkedett, a meghagyásukat ki kellett dolgozni. Valamennyi objektumnál szükség esetén szabályozták a munkásör parancsnokok beléptetését, és a nyíltparanccsal való ellátását. (MNL OL HB XIX-A-98 28. d. 120/1. Benkei András - Czinege Lajos - Papp Árpád: Előterjesztés a HB-hez. „Javaslat a hátországi csapatok és szervek ,,M” feladatainak egyeztetésére, a tervek koordinálására, az „M” esetén őrzendő objektumokra és a végrehajtás személyi, technikai feltételeinek biztositására, valamint az „M” létszám csökkentésére”, 1972. március 15.)

ben és háborúban milyen létszámmal és mely szervnek kell ezeket biztosítania. Nagyon sok természetesen csak háborúban kapott volna állandó őrséget.[1314] A fentiek szellemében a Munkásőrségnél a későbbiekben elkészítettek a nekik jutó 237 párt- és munkásőr-, valamint 492 gazdasági objektum őrzési tervét, és kijelölték azt, hogy melyik alegységnek mit kell őriznie. Az összlétszám fele foglalkozott volna háború esetén objektumőrzéssel.[1514] [1515] A 17. melléklet mutatja a BAZ megyében és a fővárosban a Munkásőrség által 1981-ben védendőket, és az erre tervezett munkásőri erőt. Az őrzésük rendje 1983-ban alakult át jelentősebben, ugyanis ebben az évben szüntették meg a járási pártbizottságokat, helyettük városi vagy városi jogú nagyközségieket hoztak létre. így 40 új objektum „keletkezett", ahová 150 fő tartósan igénybe vett munkásőrt állítottak be, 25 helyre a telefont is be kellett kötni, amelynek költségét 15-16 millió forintra becsülték.[1516] A már említett új eszközökkel történő felszerelés mellett a híradást is korszerűsítették. Szabályozták az „M" tehergépkocsik üzemeltetését, és az „M" esetén történő elhelyezést.[1517] [1518] Erről részletesebben az anyagi ellátással foglalkozó fejezetben lesz szó.

Lényeges kiemelni, hogy a feladatok újraosztásával párhuzamosan a meghagyás rendszerét is korszerűsítették. F. munka irányításáért országos szinten a HM és az OT, valamint a IIB titkára, megyei szinten a HB-k elnökei lettek a felelősek, a KPM-ét és a Munkásőrségét kiemelten kellett kezelni. 1972-ben a következőképpen szabályozták. *„A meghagyás személyekre és beosztásokra vonatkozik. Azok a tartalékos hadkötelesek hagyhatók meg, akik olyan vezetési tapasztalatokkal rendelkeznek, illetve szakképesítést, szakmai gyakorlatot vagy fizikai alkalmasságot igénylő munkakörben dolgoznak, amelyek a háborús viszonyokra történő átállás, valamint háborús viszonyok között szükségesek, pótlásuk nők, vagy nem hadköteles korú munkavállalók beállításával nem oldható meg.* "[ISIR] A Munkásőrségnél végül 1973 márciusáig rendezték mindezt.[1519]

[1514] Uo.

[1515] MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 3. ő. c. Papp Árpád: Jelentés az 1972-ben végzett munkáról cs az 1973. évre tervezett főbb feladatokról." 1973. március 9.

utó MNL OL MOP M-KS-295-1 237. ti. Gáti József: Emlékeztető a PTO-n 1984. január 19-én tartott ülésről, a Munkásőrség 1983. évi munkájával kapcsolatban, 1984. január 25.

[1517] MNL OL HB XIX-A-98 28. d 120/1. Benkei András - Czincge Lajos - Papp Árpád: Előterjesztés a HB-hez. „Javaslat a hátország! csapatok cs szervek „M" feladatainak egyeztetésére, a tervek koordinálására, az „M" esetén őrzendő objektumokra és a végrehajtás személyi, technikai feltételeinek biztosítására, valamint az „M" létszám csökkentésére", 8. számú melléklet: A Munkásőrség „M" feladat végrehajtásának részletes létszám és anyagi-technikai biztosítási javaslatai, 1972. március 15.

[1518] MNL OL HB XIX-A-98 28. d. 118. Czincge Lajos: Előterjesztés a HB-hez a meghagyás! rendszer korszerűsítése tárgyában, 1971. december 21. Tóth Károly - Fehér Lajos: A HB 3/227/1972. sz. határozata a meghagyást rendszer korszerűsítéséről, 1972. január 27.

isii MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 3. ő. e. Papp Árpád: Jelentés az 1972-ben végzett munkáról és az 1973. évre tervezett főbb feladatokról", 1973. március 9.

A HAP jelentős mértékben fejlődött, 1972 végére a karhatalom feladatainak a nagy részét az MN és a Munkásőrség átvette. A polgári védelem azon szerveit, amelyek hátországvédelmi feladatokat láttak cl, az MN alárendeltségébe helyezték. [1520] A hátországvédclmi feladatokat a BM, a MOP és a HM elosztotta egymás közt. Mindezt az egységes és integrált hátországvédelmi rendszer alapjainak tekintették. Ebben a különböző fegyveres szervezetek vagy együtt, vagy önállóan oldották meg a feladataikat. A HB a tevékenységekben résztvevő erők együttműködését és irányítását szabta meg. Ezek végrehajtásánál egységesítették a vezetést. Ugyanakkor a hátországvédclcm fegyveres feladatait összességében a vezérkar, ezen belül a karhatalmi, fegyveres, biztosítási feladatok irányítását a BM, az ipari objektumok őrzését a Munkásőrség tervezte és szervezte meg.[1521]

5. *2. 3/B. A Munkásőrség új feladatainak kidolgozása és a Hátországvédelmi Parancsnokság (HP) megszervezése 1973-1975*

A kialakított hátországvédclmi rendszert nem tartották tökéletesnek, így az a határozat született az 1972. december 7-i HB ülésen, hogy folytatják a fejlesztését. A hibákat a következőkben látták: *„A Magyar Néphadseregben mivel jelentős hátországvédelmi feladatok, különböző rendeltetésű, szervezetű és alárendeltségű erők változtatás nélkül kerültek integrálásra - a Hálországi Alakulatok Parancsnokságának Hátországvédelmi Parancsnoksággá történő átszervezésével biztosítani kell a feladatok végrehajtásának hatékonyságát."* Az átszervezés során az MN hátországvédelmi erőinek egységes szervezetét cs az irányítás rendszerét kellett kidolgozni. Az MN HP feladatait és az együttműködés rendjét meg kellett határozni. Ugyanakkor az MN Hátországvédelmi Parancsnoksága alá a következő szakcsapatokat akarták felállítani: hadszíntér-biztosító, új kiképzési rendszerű műszaki és vezetésbiztosító alakulatok. Az ország egyes körzeteiben a helyi jellegű feladatok végrehajtására területvédelmi, műszaki, vegyvédelmi, tórgalomszabályozó alakulatok létrehozását tervezték,

1520 MNL OL HB XIX-A-98 28. d. 119. ö. e. Összesen 30 alakulatot rendeltek át. hét polgári védelmi műszaki ezredet, 21 polgári védelmi zászlóaljat, a katonai területi sugárfigyelő- és jelzőrendszert. Mindennek a létszáma 2540 fő volt, az „M" létszám 31 600 fő. A későbbiekben igy az MN „M" létszáma 331 600-ra nőtt. (Czinege Lajos előterjesztése a HB-nak a polgári védelmi alakulatok HAP-hoz rendeléséről, 1972. február 8. Ez alapján a 11B 11/228/1972. sz. határozatát adták ki. 1972. február 14-i ülés.)

1521 MNL OL HB XIX-A-98 30. d. 127. Csémi Károly: „Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz. Javaslat az egységes és integrált hátországvédelmi rendszer létrehozására, ezen belül a Hátországvédelmi Alakulatok Parancsnoksága Hátországvédelmi Parancsnoksággá történő átszervezésére, feladataira, az együttműködés rendjére, valamint az MN »M« létszámának pontosítására", 1972. december 1. Trombitás Dezső - Fehér Lajos: A HB 6/236/1972. sz. határozata az egységes hátországvédclmi rendszer létrehozásáról, 1972. december 7. 1972, december 7-i ülés.

míg a megyékben területvédelmieket, műszakiakat és vegyvédelmieket terveztek felállítani úgy, hogy ezek egymás feladatainak az ellátására is képesek legyenek. Mindezt az akkori HAP erők átszervezésével tervezték biztosítani.[1522] A HP rendszerét megyei és központi szinten is megszervezték; ezt azzal indokolták, hogy a párt cs az állami szervek vezetésével összhangban kell, hogy legyenek. A HP a szak- és a többrendeltetésű csapatait, illetve a megyei szerveket közvetlenül irányította. A hátország fegyveres védelmében a HP seregtest szintű parancsnokságnak számított. Ez volt a hátországvédelem középirányító katonai szerve. Alsóbb szinten a megyei kiegészítő parancsnokságokból és a megyei területvédelmi erők „M” előkészítő törzseiből megfelelő kiegészítéssel katonai parancsnokságok létrehozását tervezték, amelyek feladata a hadkiegészítés, mozgósítás cs a katonai igazgatás lett. A többi megyei fegyveres szervvel együttműködve a megye területvédelmét is ellátták volna háborús időszakban. Az MN HP új központi szervezetét 1975-ig tervezték kialakítani. A feladatai a következők lettek volna: az alárendelt MN hátországvédclmi erők irányításának, rendeltetésszerű alkalmazásának irányítása; az őrzés-védelemmel, fegyveres biztosítással, árvízvédelemmel kapcsolatos szakirányítási stb. feladatok ellátása; a karhatalmi feladatok tervezése során a kijelölt BM szervekkel való együttműködés; a gazdaság segítésére és az elemi csapások elhárítására kirendelt erők irányítása. A helyőrségi, katonai rendészeti és komendáns feladatokat szintén ennek kellett volna irányítania. A társszervek is beletartoztak a hatáskörébe, azokat külön szabályzat szerint kellett működtetnie, rendkívüli helyzetben és különleges esetben esetenkénti felhasználás alapján vezetnie a neki alárendelt más fegyveres szervezeteket is.[152’] Az ország fegyveres szervezeteire háruló hátországvédelmi feladatok központi, hadászati szintű tervezését pedig az MN Vezérkara végezte a BM és a MOP bevonásával. A hátországvédelmi feladatok közép- és megyei szintű tervezését, szervezését, a feladatok végrehajtásának koordinálását a parancsok stb. alapján a HP és a megyei katonai parancsnokságok irányították. Az MN és a társszervek közös feladatait a BM és a Munkásőrség kijelölt vezető szervei vel közösen kellett elvégezniük. Itt a HP, a MOP, a BM által kijelölt és a polgári vedelem vezető szerveivel kellett együttműködniük, megyei szinten hasonlóképpen. Ennek szisztémáját a 18. melléklet ábrázolja országos és megyei, illetve fővárosi szinten. A hadsereg „M” létszámát 337 600 főre módosították. Az MN hadműveleti csapataihoz 7400 főt csoportosítottak át a IV. ötéves tervben, mert ezek számát a fejlesztések miatt növelni kellett. A hadsereggel együtt Összesen 464 077 lett a fegyveres szervezetek „M” létszáma.[1524]

i«- Uo.
1323 UO.
ism Uo.

A HB határozatát követően megkezdődött annak a végrehajtása, így a Munkásőrségnek újra kellett szabályoznia a társszervekkel való kapcsolatát, új feladatokat kapott, amelyekre fel kellett készülnie, és mindezt úgy kellett megoldania, hogy háború esetén megfelelőképpen beilleszkedjen a HP rendszerébe. A BM szervekkel a következőképpen rendezték az együttműködést. Először a Határőrséggel való kapcsolatukat szabályozták, ami korábban az 1964-es együttműködési terv alapján működött. Ennek köszönhetően kialakult a határőr őrsök és kerületek, illetve a munkásőr parancsnokságok együttes működésének gyakorlata. Ez a szabályozás hatályát vesztette 1973. március l-jén, amikor új közös parancsot léptetett éleibe a két szerv vezetése. Ezt követően a munkásőr alakulatok fegyveres vagy csoportos határsértésnél voltak igénybe vehetők, de csak abban az esetben, ha a határőrség erői ennek az elhárításához netn voltak elegendőek. A milícia alegységének, esetleg egysegének az alkalmazása csak a működési területén történhetett, szervezetszerűen. A század és ennél kisebb erő alkalmazását a munkásőr területi parancsnok a határőr parancsnok kérésére engedélyezhette, az illetékes pártbizottság első titkárának hozzájárulásával, a századnál nagyobb erőét a határőrség országos parancsnoka vagy törzsfőnöke igényelhette, és a Munkásőrség országos parancsnokának 1. helyettese vagy a MOP Hadműveleti Osztályának a vezetője hagyhatta jóvá.[1525] Alkalmazás eseten alegységenként kellett bevetni őket, az illetékes kerület határőr parancsnokának alárendelve. Századnál nagyobb erő esetén két, kisebbnél egy összekötőt kellett rendelni a határőr parancsnokságra. Feladataikat a határőrség szabta meg, de a híradást is nekik kellett megszervezniük. Az alkalmazás során a Munkásőrség rendszeresített fegyvereivel vehetett részt, és központi gyülekezési helyet is kijelölhettek nekik, ugyanakkor a híradást egymás között is megoldhatták a milicista egységek. Az élelmezés és a szállítás is a Határőrség feladata volt. A munkásőr erők alkalmazását minden fontosabb igénybevételkor jelenteni kellett a MOP-ra. A testület tagjaira egyéb feladatok is hárultak: *„A határmenti (sic!) munkásőrök - mint helyi lakosok - aktívan vegyenek részt a határőrizet segítésében. "*[1526] A közös alkalmazásra a határőr kerületi és munkásőr területi parancsnokoknak együttműködési tervet kellett készíteniük. Ezeket a MOP-ra és Határőrség Országos Parancsnokságára (HOP) is fel kellett terjeszteni.[1527] A szigorú szabályozásra nyil-

[1525] MNL 01 MOP M-KS-295-1 130. d. 2. ő. e. Szabó Gusztáv vez, őrnagy - Nagy György: „A BM Határőrség Országos Parancsnokának és a Munkásőrség Országos Parancsnok első helyettesének 1-003. számú közös utasítása, Budapest, 1973. február 12. Tárgya: „A Határőrség és a Munkásőrség együttműködése a Magyar Népköztársaság államhatárainak őrzésében”.

1526 Uo.

[1527] A következőket kellett tartalmaznia a dokumentumnak: a munkásör erők igénybevételének esélyeit, az igénybevétel kérésének és ennek az engedélyezésnek a rendjét, az együttműködésre kijelölt

ván azért is volt szükség, mivel, mint korábban láthattuk, túl sokszor vették igénybe a munkásőröket. Ebben a parancsban a háborús időszakban való közös alkalmazás került előtérbe. A határőrizeti tevékenység mellett a BM rendőri szerveivel való közrend és közbiztonsági feladatok[1528] * * * * * újragondolása is fontos volt. A korábbi HB határozatok csak a két szerv közös karhatalmi alkalmazásával foglalkoztak, így az 1973. december 3-i együttes utasításban a közrend és a közbiztonság fenntartását is szabályozták. Abban az esetben, ha a rendőri erők nem voltak elegendőek, akkor a területi rendőr-főkapitányságok és rendőrkapitányságok munkásöri erőt alkalmazhattak abban az esetben is, ha nem karhatalmi cs biztosítási feladatokat kellett ellátni. A munkásőr erőket szervezetszerűen az alábbi feladatokra lehetett igénybe venni:

„a//é,gyvá>rew, *veszélyes, szökött bűnözők elfogására, bűnöző tevékenységük megakadályozására;*

b/ nagy területen szervezett közbiztonsági, közlekedésbiztonsági akciókban;

c/ *bűncselekmények elszaporodása esetén azok meggátolására, a bűnöző személyek felkutatására, elfogására;*

d/ a közrendet és a közbiztonságot az adott helyen súlyosan veszélyeztető bűncselekmények megakadályozására, valamint rendfenntartásra."^

munkásőr alegység megnevezését, létszámát, fegyverzetet, az értesítés módját. Továbbá a munkásőr alegységek felkészülési, kiérkezési rendjét, az alkalmazásra kerülő munkásőr alegységek alárendeltségét, az alkalmazás területeit (helyét), a szállítás és élelmezés megszervezését, a híradás megszervezését és biztosítását, valamint az összekötő munkatársak nevét. (Uo.)

!SJ* Például 1973-ban a soproni járás területén volt jelentősebb, ez esetben indokolt alkalmazás. A megyei 1. titkár hozzájárulása alapján 1973. március 17-én részletes kutatást végezett két munkásör egység. Szigeti Pál Gyóró községi lakos ügyében ugyanis 1972 decembere óta nyomoztak, mivel azt hitték, hogy eltűnt vagy gyilkosság áldozata lett, vagy pedig megbetegedett és meghalt. Ekkor volt 89 esztendős. A kutatás során 5 km² területet fésültek át. A soproni zászlóalj 3. százada és a kapuvári önálló század végezte el a feladatot. Óránként 400 métert haladtak előre. Szakszerűen végezték a munkát, a talált tárgyakat biztosították a velük lévő operatív csoport számára. Ennek során megállapították, hogy a raj parancsnoki állomány a Veszprém rádiókészülék alkalmazására kevésbé volt felkészülve. Az összes költség 32 ezer forint volt. Egy napi hidegélelemmel, fegyver nélkül végezték a feladatukat. (MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 4. ő. e. Gyimesi Sándor Győr-Moson-Sopron megyei parancsnok jelentése Nagy György mopk. 1. helyettesnek, 1973. március 27.)

kW MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. A 0013/1963. számú, a Munkásőrség országos parancsnoka és a belügyminiszter-helyettes által kiadott közös parancs hatályát vesztette. A belügy- és a honvédelmi miniszter, illetve ti Munkásőrség országos parancsnoka által kiadott közös, 01/1972. sz. parancs alapján adták k i ezt az utasítást. (Körösi György r. vez. őrnagy - Nagy György: „A Magyar Népköztársaság Belügyminiszter-helyettesének cs a Munkásőrség Országos Parancsnok első helyettesének 03. számú együttes utasítása, Budapest, 1973. december 3-án. Tárgy: A rendőri szervek és a munkásőrség (sic!) együttműködése a közrend és a közbiztonság fenntartásában.")

A rendőr-főkapitányság század, a rendőr-kapitányságok szakasz erőig igényelhették munkásőri állományt. Ebben az esetben a feladat végrehajtásának idejére a rendőrség alá rendelhették a munkásőri alegységeket. A híradást lehetőség szerint a párt hadseregének kellett biztosítania. A fegyverzetet a rendőrség kérésére az egységparancsnok szabhatta meg, ami lehetett pisztoly vagy géppisztoly, a szállítást és az élelmezést a Munkásőrségnek kellett megoldania, de ezt a rendőrség megtérítette. A szakasznál nagyobb erő alkalmazását a MOP Hadműveleti Osztályára kellett jelenteni. Az utasítás 1974. január 1-jétől lépett hatályba.[1530] Ebben az esetben nem szabályozták az együttműködést annyira mereven, mint a Határőrséggel kapcsolatban. 1976-ra írták át a karhatalmi feladatokkal kapcsolatos együttműködést, ami a következőképpen nézett ki. Közös alkalmazásra ár- és belvíz, vasúti és reptéri tömegszerencsétlenség esetén, valamint a vezetők utazásai és ünnepek biztosítása alkalmával került sor. Az 1970-1976 közötti közös feladatvégzést így értékelték:„ *A feladatok végrehajtásába bevont erők tevékenysége minden esetben eredményes volt. Az alkalmazás és az ellenőrzés tapasztalatai alapján jelentjük, hogy a kijelölt erőkfelkészültsége megjelelő és képesek békeidőszakban a karhatalmi fegyveres biztosítási feladatokat eredményesen végrehajtani,* "[15JI] Az ellátandó feladatokra országos és megyei tervek készültek. Mindez az igénybeveendő erőket, a kirendelésük sorrendjét, a készenléti időnormáikat, az anyagi stb. biztosítás szabályait, az együttműködés rendjét tartalmazta. A terveket 1972-től léptették életbe. Például a Ferihegyi Repülőtér biztosítását is kialakították. Az MN-ből 1-1 ezredet, valamint a Munkásőrség és a BM erőit is kijelölték a megyei rendőr-főkapitányságokkal való együttműködésre, az országos vagy országrésznyi feladatok végrehajtására összesen négy ezredet.[1532] Az M-l[1533] rendkívüli időszakban a karhatalmi feladatokat a megyei rendőr-főkapitányságok (MRFK) vették át. A készenléti erő létszáma összesen 52 ezer fő volt, nagy részük, 45 900 fo a rendőr-főkapitányságok terveiben szerepelt. Ezek megoszlása a következő volt: 4600 rendőr, 530 határőr, 36 870 munkásőr, 3900 honvéd, 6100 fő pedig központi tartalék. Ezek az erők a funkcionális feladataik mellett látták el a karhatalmiakat. Ne felejtsük el, korábban csak 5600 fo állandó karhatalmista volt, igaz nekik csak ezzel kellett foglalkozniuk. Előzetes értesítés esetén 30 perc-1 óra, anélkül 2-12 óra volt a mozgósítási idő.[1534]

(JÓ.

1531 MNL OL IIB XIX-A-98 38. d. 155. Czinege Lajos - Benkei András - Papp Árpád: Jelentés a karhatalmi és fegyveres biztosítási feladatokra kijelölt állomány felkészítésének helyzetéről, 1976. február 4. 1976. február 26. ülés.

1532 Uo.

'533 ÁHKSZ

1534 A rendőr-főkapitányságok vezetőit továbbképzéseken, a munkásör alegység parancsnokokat a központi iskolán, a hivatásosokat szervezett képzéseken, a katonákat pedig a katonai tanintézetekben

Meghatározták a testület együttműködési feladatait a polgári védelemmel is. Ezek a kitelcpítési cs befogadási tervekhez kapcsolódtak, amelyeket átalakítottak ebben az időszakban. Ennek során a rendfenntartás, a polgári gépkocsiforgalom korlátozása, a vegyvédelmi, polgári és egyéb védelmi feladatokban történő részvétel kapott nagyobb szerepet.[1335] Lényeges, hogy ennek során a karhatalmi erőt, így a Munkásőrséget is be lehetett volna vetni az ellenszegülőkkel szemben. A befogadó helyeken lakcím-bejelentési kötelezettséget vezettek be, és katonai nyilvántartásba vették volna a férfiakat.[1535] [1536] Mindenképpen meg kell még említeni, hogy a büntetés-végrehajtás és a Munkásőrség között is volt egyfajta együttműködés. A KEP-nél már 1973-ban dolgoztatattak rabokat.[1537] Mindezzel kapcsolatban felmerült, hogy a Munkásőrségnél *„A munkásöri szolgálat tartama, jogi jellege rendkívüli viszonyok között, ”* nem volt rendezett. Ennek a szabályozását - ezen belül a szolgálatra történő jelentkezést, a meghagyásban részesülők kötelezettségeit, a leszereltek és a hadköteles korhatárt betöltött munkásörök jogállását - ki kellett dolgozni. A hozzátartozók jogosultságait és a büntetőjogi helyzetet rendkívüli viszonyok között sem alakították ki.[1538] 1973. szeptember 17-én a HB ülésén a BM, a HM és a Munkásőrség feladatainak az összehangolását megfelelőnek tekintették, azoknak csak a pontosításáról rendelkeztek.[1539] Ennek megfelelően a HB titkára, a MOP vezetője, az OT elnöke, a honvédelmi miniszter és a belügyminiszter kapott utasítást, hogy az országmozgósítási munkával kapcsolatban a továbbfejlesztéseket 1974. december 31-éig dolgozzák ki.[1540] Az új hátországvédelmi rendszer Munkásőrségre vonatkozó részeivel kapcsolatban jelentős feladat jutott a MOP Hadműveleti Osztályának. Folytatnia kellett a hátországvédelmi feladatok kidolgozásának az irányítását a testületnél, ennek során az országmozgósítás szabályait, a MOP háborús vezetését és a háborús törzs feladatait kialakítani. Az objektumok besorolásának helyesbítését és anyagi-techni-

készítetiék fel a feladataik végrehajtására. Ugyanakkor közös gyakorlati foglalkozásokat és törzsvezetési gyakorlatokat szervezetek a parancsnokoknak. (Uo.)

1535 MNL OL HB XIX-A-98 34. d. 143. A HB 3/252/1974. sz. határozata.

!53c MNL OL HB XIX-A-98 47. d. 188. Czinege Lajos: Előterjesztés a HB-hez a kitelepítéssel kapcsolatban, 1978. december 1. Ennek alapján: A HB 5/297/1978. sz. hat. 1978. december 29-i ülés.

'533 MNI. OL MOP M-KS-295-1 130. d. 6. ő. e. Dr. Ispánovits Imre levele Dr. Szabó János BV országos parancsnoknak az IM-be, 1973. március. Azt kérte, hogy a korábbi ellátási normákkal dolgozhassanak továbbra is,

i53« MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. Nagy György előterjesztése Papp Dezsőnek (MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztály) a rendkívüli viszonyok közötti rendezetlen kérdésekről, 1973. július 23.

1539 M N L OL H B XI X-A-98 32. d. 133. Trombitás Dezső: Előterjesztés aHB részére az országmozgósitási munka egyes kérdéseinek rendezéséről, 1973. szeptember 17. 1973. szeptember 27-i ülés.

'54t> MNL OL HB XIX-A-98 32. d. 133. Trombitás Dezső - Fehér Lajos: A IIB 12/242/1973. sz. határozata az országmozgósítási munka egyes kérdéseinek rendezéséről, 1973. szeptember 27-i ülés.

kai eszközökkel történő ellátásukat is meg kellett szervezniük. Emellett az állományfegyelem rendszeres ellenőrzése is fontos volt. Ugyanakkor a területi parancsnokságoknak a mozgósítás helyességét kellett ellenőrizniük, így a riasztási terveket is. Az egységparancsnokságoknak a számukra kijelölt objektumokat fel kellett mérniük. A különböző szintű törzsek működését is felül kellett vizsgálniuk, ugyanakkor a nyilvántartásra és az állományfegyelem növelésére is oda kellett figyelniük. A MOP Hadműveleti Osztály ellenőrizte és koordinálta a területi szerveknek ezirányú tevékenységet.[15'”]

A Munkásőrség 1974. augusztus 29-én a következőképpen állt a felkészülés terén. Úgy ítélték meg, hogy meghatározott feladataik időarányos végrehajtása rendben haladt. Erre az időszakra kidolgozták a helyi rendőri és munkásőri erők együttműködését az ismertetett közös parancsok alapján, valamint a közrendvédelmi és a határőrizeti feladatokat újólag egyeztették a BM-mel. A Munkásőrség meghagyását ismételten szabályozták. Az „M” esetén állandó átvételre kerülő gépjármüvek átvételét és üzemeltetését rendezték, és a KPM is biztosított a szállításra ideiglenesen jármüveket. Az átfegy verezés részben megtörtént, a tömegpusztító fegyverek elleni védőeszközökkel ló ezer főt szereltek fel. A karhatalmi rendeltetésű állomány „M” elhelyezési igényelt biztosították. Az élelmezés rendszere 1974. február 1-jétől rendben működött, az egészségügyi és anyagai készletek összegyűjtését az év folyamán tervezték megvalósítani. A háborús ellátás anyagi és műszaki terveit ekkor kezdték el kidolgozni, cs az új honvédelmi törvény, illetve az országmozgósítási jogszabályok kidolgozásában is részt vettek. 1973. szeptember 1-jétől hatályba lepett a Munkásőrség rendkívüli időszakra vonatkozó harckészültségét szabályozó parancs. Új Törzsszolgálati Utasítás, illetve **új** Ügyeleti és Őrszolgálati Szabályzat is készült.[1541] [1542]
1974 júniusára a kiképzést átalakították, így az objektumok őrzésére és védelmére nagyobb figyelmet fordítottak. Az AKM gépkarabélyok kezelését alapszinten az egész állomány megismerte. A gazdálkodásnál a mozgósítási feladatokat is figyelembe vették. Az „M” időszakban őrzendő objektumok őrzés-védelmét is elkészítették augusztus végére, összesen a HB 91 db I. és 406 II. kategóriájút jelölt ki. Az egység és a területi parancsnokok feladatait is megszabták ezzel kapcsolatban. Az őrzéshez a parancsnokok a helyi szervek vezetőivel egyeztettek, meghatározták a szük-

[1541] MNL OL MOP M-K.S-295-1 142. d. 1. ő. e. Bognár Árpád a szabadságon lévő parancsnok helyett: A MOP Hadműveleti Osztály vezetőjének a javaslata Nagy Györgynek a felterjesztésekkel kapcsolatban a mopk. 1975. évi „direktívájához”, 1974. június 30.

MNL OL HB XIX-A-98 33. d. 141. A 11B 2/221 /1971. és a 6/229/1971. sz. feladatait kellett végrehajtani. Papp Árpád: Előterjesztés a Honvédelmi bizottsághoz. Jelentés a Munkásőrség részére meghatározott hátországvédelmi feladatok végrehajtására való felkészülés helyzetéről, 1974. június 11. 1974. augusztus 29-i ülés.

séges feladatokat, az erőt és eszközigényt, a külső és belső összeköttetést, elhelyezést, a kellő biztonságtechnikai jelző- és műszaki rendszereket. A parancsnokok az őrzési és a védelmi okmányokat kidolgozták, megkezdték a kijelölt egységek felkészítését. Ugyanakkor a polgári fegyveres őrségek (PFO) parancsnokainak a részvételét is engedélyezték adott esetben a kiképzésen. Az őrzés megkezdését és az anyagi lőszernormákat, valamint ezek biztosítását is kidolgozták. Persze nem haladt minden tökéletesen: *„A feladatok végrehajtása új és magas követelményeket rótt a parancsnoki állományra. A rendelkezésre álló idő is kevesebb volt a tervezettnél. Mindezek következtében néhány helyen a H. B. határozatában az őriztetők számára előírt feltételek megteremtésének ütemében és mértékében túlzásokat találtunk. ”* Emiatt több helyen felülvizsgálták az anyagi-technikai feltételeket. Az őrségek megtervezését és elhelyezését, a hírösszeköttetést, a biztonságtechnikai ellátottságot nem mindenütt oldották meg, amit azzal indokoltak, hogy a feladatok átvétele a IV. ötéves tervidőszak közben történt, így eredetileg nem volt benne a tervben.[1543] Mindez igen költséges volt. A rádiótechnikát a korábbi határozatok szerint az őriztető szerveknek kellett biztosítania, de ez nehezen volt megoldható, hiszen szervizelni kellett, továbbá összehangolni a Munkásőrség eszközeivel. így az egységes beszerzést javasolták, ami 75 millió forintba került! A hátországvédelem híradásával kapcsolatban még a következőket kellett a Munkásőrségnek megvalósítania. Fontosnak tartották a MOP háborús viszonyok közötti vezetési, szervezeti, személyi és tárgyi feltételeinek a megteremtését. Az V. ötéves terv a testület fejlesztését irányozta elő, így az 1976-1980 közötti „M” anyagi, műszaki, ellátást fejleszteni kellett, a harckészültségi stb. terveket folyamatosan pontosítani, a karhatalmi és az őrzési feladatokat ellátó egységek kiképzését differenciálni, a vegyvédelmi alegységek eszközeinek az ellátását kiegészíteni. Az objektumok sorolásának a felülvizsgálatát is javasolták, akárcsak az őrzéshez szükséges eszközök beszerzését és a rádiótechnikáét is.[1544] 1974-ben az „M” felkészülést a HB elfogadta, a feladatokat tudomásul vette. Az őrzés-védelmi teendőket pontosítani kellett az objektumok besorolásának megfelelően. Az anyagi szükségleteket is meg kellett vizsgálni, mindezért az országos parancsnok, az érintett tárcák vezetői és a tanácselnökök voltak a felelősek. A Munkásőrségnek az OT-val az őrzéshez szükséges rádiótechnikai igényt ki kellett dolgoznia.[1545]

Pár hónappal később, 1975. január 14-én a Politikai Bizottság is foglalkozott a milícia munkájával. Ennek során megállapították, hogy a BM, a Munkásőrség és

i*’ Uo.

',44 Uo.

1545 MNL OL IIB XIX-A-98 33. d. 141. Trombitás Dezső - Borbándi János: A HB 13/250/1974. sz. határozata a Munkásőrség részére meghatározott hátország védelmi feladatok végrehajtására való felkészülés helyzetéről”, 1974. augusztus 29. ülés.

a Néphadsereg együttműködését kidolgozták. Az állomány 90%-a „M” estén is igénybe vehető volt, a többit a tartalékból tudták biztosítani. Az „M” tervek kidolgozásával kapcsolatban megjegyezték, hogy az leterhelte az állomány parancsnoki részét, sok esetben túlzások voltak az objektumőrzők által támasztott anyagi igényekben. Sok helyen az átfcgy vcrczés miatt a kiképzést gyorsan el akarták végezni, így a „nevelésre” nem fordítottak elég időt.[1546] A HP egységes szervezetének[1547] a kidolgozása és a feladatok meghatározása 1976-ra fejeződött be. Természetesen ezt követően is maradtak még tennivalók. Ekkorra a HP-n belül egységes seregtest szintű szervezetet alakítottak ki, a BM karhatalomból és a polgári védelemből átvett „M” alakulatokat beépítettek, ellátták őket a hadseregben rendszeresített gyalogsági fegy verezettel. A 200 hadrendi elemet 80-ra csökkentették. A hátországvédelmi alakulatoktól többeket átcsoportosítottak a hadműveleti csapatokhoz, tehát az összhaderőn belüli arányuk csökkent, és így az MN „M” összlétszámát 7600 fővel csökkenteni tudták, ugyanakkor a fegyveres szervezetek összes „M” létszáma 22 271 fővel lett kevesebb. Az átfedéseket is sikerült megszüntetni.[1548] A HP alatt egy központi és területi (megyei) szerveket alakítottak ki, és 1972-1975 között úgynevezett „M összekovácsolási gyakorlatokat” hajtottak végre. Ennek során 30 ezer fő tartalékost hívtak be, és 2800 db technikai eszközt használtak. Az említett központi csapatok speciális feladatokat láttak cl, hidakat, kompátkclőhclyckct, átrakókörleteket létesítettek, és a folyami aknamentesítést is gyakorolták. A területvédelmi csapatok feladatai viszont a következők voltak: őrzés-védelem, légi deszantosok és diverzió elhárítása, mentés, RBV (Radioaktív, Biológiai, Vegyi) mentesítés, egészségügyi ellátás. A későbbiekben a központi alakulatokat az elvonuló szárazföldi csapatok alkalmazásával terveztek meg összehangolni, ugyanakkor a területvédelmi erőkét is ki akarták dolgozni háború esetére. Problémát jelentett ez utóbbiakkal kapcsolatban, hogy nagy részük polgári objektumban alakult meg, és a felszereléseiknek a javát is

i5« mnl OL M-KS 288. f. 5. cs. 655. ő. e. Jegyzőkönyv a politikai Bizottság 1975. január 14-cn megtartott üléséről. Jelentés a Munkásőrség munkájáról.

1547 Mindenképpen érdemes megemlíteni, hogy ennek kapcsán 1975-ben felvetődött egy olyan elképzelés is, hogy ha háború esetén az ellenséges haderő elfoglalná az országot, akkor a megszállt területeken partizánmozgalmat szerveznének. Ezt azonban a következő indoklással elvetették:............... *gyakorlatilag nem lehel számolni azzal, hogy a Magyar Népköztársaság és a hazánk területén ideiglenesen állomásozó Déli ffadseregcsoport - együtt az ország más fegyveres erőivel és testületéivel - huzamosabb ideig elhúzódó védelmi harctevékenységre és terülelfoglalásra kényszerülnének. ”* (MNL OL HB XIX-A-98 36. d. 150. Czinege Lajos: Előterjesztés a HB részére. Jelentés a HB 1/244/1973. sz. hat. végrehajtásáról.)

1548 MNL OL I (ö XIX-A-98 37. d. 154. Czinege Lajos: Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz. Jelentés az egységes és integrált hátországvédclmi rendszer létrehozásának helyzetéről és a további feladatokról, 1976. január 16. HB 6/236/1972. sz. határozatként elfogadták. 1972. december 7-i ülés.

ott tárolták, illetve ezeknek a nagy része távoli raktárbázisokban volt elhelyezve. Mindez jelentős mértékben megnehezítette a mozgósítást, ezen a helyzeten is változtatni akart a hadvezetés.[1549]

1976-ra tehát sikerült a hátországvédelmi rendszert kialakítani. 1973-tól működött a HP, emellett a megyékben a vezérkari főnök alárendeltségében a kiegészítő parancsnokságok bázisán felállították a megyei hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokságokat, ezek a honvédelmi kötelezettséggel, a mozgósítással, a hadkiegészitéssel, a honvédelmi igazgatással és a területvédelemmel foglalkoztak. A fővárosban pedig a Budapesti Helyőrség Parancsnokság látta el ezeket a feladatokat. A HP tevékenysége az említetteken kívül még az árvízvédelmi karhatalmi, szervezési és tervezési, ellenőrzési feladatok ellátása volt. Karhalalmi alkalmazás terén a Munkásőrséggel[1550] és a BM szervekkel is együttműködtek, a kitelepítés, mentesítés szervezésében a PVOP-val.[1551] Az új struktúrák kialakítása után az új viszonyokat törvényileg is szentesítették.

1976-ban kiadták az új honvédelmi törvényt, így a korábbi, több jogszabállyal együtt hatályát vesztette, A törvény a 70-cs evekre kialakult helyzetben a totális atomháborúra való felkészülés jegyében határozta meg a honvédelmet és célját. A háborúra való bekében történő felkészülés fontosságát is hangsúlyozta. Ugyanakkor a háború esetén alakuló HT léte, és irányításban betöltött szerepe is nyilvánosságra került ennek köszönhetően, és a megyei területvédelmi parancsnokságok szerepét is tisztázták - nyilván hasonló megfontolásból. Szabályozták a fegyveres erők és a fegyveres testületek - utóbbi közé tartozott a Munkásőrség - feladatait is.[1552] Meghatározták a tényleges és a tartalékos állomány jogait és kötelezettségeit. Ide tar-

u0

1550 Az ,,M”-re való felkészülés érdekében a testület „összkövetelményi” programját is át kellett dolgozni, ez egyfajta távlati tervezést is jelentett. Ennek során a szervezeti felépítést, a felkészítést, a szabályokat cs az anyagi ellátás rendszerét is megváltoztatták. Az elfogadott program alapján a MOP osztályvezetőinek középtávú terveket kellett készíteniük. (MNL OL MOP M-KS-295-1 150. d. 3. ő. e. Fövéiiyesi Károly MOP hadműveleti ov.: Előterjesztés a Munkásőrség összkövetelményi programjához, 1975. március 7.)

'S5' MNL OL HB XIX-A-98 37. d. 154. Czinege Lajos: Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz. Jelentés az egységes és integrált hátország védelmi rendszer létrehozásának helyzetéről és a további feladatokról, 1976. január 16. HB 6/236/1972. sz. határozatként elfogadták. 1972. december 7-i ülés.

1552 *„16. § (1) A fegyveres erők: a Magyar Néphadsereg és a Határőrség. A polgári védelem katonai állománya a Magyar Néphadsereghez tartozik. ... 17. § (1) A fegyveres testületek: a rendőrség, a munkásőrség és a hiintetés-végrehajtási testület. (2) A fegyveres testületek feladatai: a) az állam- és közbiztonságvédelme és fenntartása; b) közreműködés a hátország védelmében; c) részvétel a polgári védelem feladatainak ellátásában, valamint d) a fegyveres erők támogatása feladataik végrehajtásában. IS. § (1) A rendészeti szervek: a vám- és pénzügyőrség, valamint az állami tűzoltóság.”* Az 1976. évi I. törvény a honvédelemről: http:./www.l000ev.hu/index.php?a=2&k=6&f=8414&param=8509#tv8509, letöltés: 2010. augusztus 16.

tozott az önkéntes jelentkezés alapján szolgálatot teljesítő, és a Munkásőrség társadalmi állománya is. Rájuk, külön jogszabályban meghatározott eseteket kivéve a hadkötelezettség alapján szolgálatot teljesítőkre vonatkozó szabályok voltak érvényesek.[1553] A honvédelmi törvénynek - ami nyilvános jogszabály volt - a rendelkezései a társadalmi állományra is vonatkoztak háborús időszakban. De a következő kérdéseket nem rendezhette, mivel ezek titkosnak számítottak: hogyan vonatkozik háborúban a munkásőr önkéntes társadalmi állományra a törvény, a testület létszámának 35%-ában meghatározott tartalékállományának igénybevétele és módja, a személyi tartalékban (SZT) lévő, a hadköteles kor felső határát meghaladók és a nők igénybevétele. 1977-ben úgy döntöttek, hogy ezeket a kérdéseket háborús jogszabályban rendezik. Mivel ezek az alapvető állampolgári jogokat érintették, ezért törvényerejű rendelet formájában kellett szabályozni. Ezt háborúban a NET a honvédelmi tv. 54 § 3. bekezdése alapján rendkívüli intézkedésként fogadta volna el, mivel titkos volt, ezért nem számozták.[1554] Ennek alapján a Munkásőrség állományában a hadkötelezettség alapján teljesítettek szolgálatot a következők: *azok a hadkötelesférfiak, akik e törvényerejű rendelet hatályba lépésekor a munkásőrség társadalmi állományában teljesítenek szolgálatot, illetve ezt megelőzően teljesítettek hivatásos, vagy társadalmi munkásőr szolgálatot.* ” A nőkre is ugyanez vonatkozott. Akik más fegyveres szervhez vagy vállalathoz vonultak be, esetleg meghagyásban részesültek, azokra mindez nem volt érvényes. A hadkötelezettség felső korhatárát meghaladó életkorú személyek, akik a Munkásőrségben teljesítettek hivatásos vagy társadalmi szolgálatot, azokra az önkéntes jelentkezés szabályai vonatkoztak a törvényben. Akiknek pedig a munkásőri szolgálata jogerős bírósági határozat, visszahívás vagy fegyelmi eljárás útján szűnt meg, azokra az említettek egyike sem volt érvényes. A hadkötelesnek minősülöket a Honvédelmi törvény rendelkezési alapján kellett behívni, az önkéntesek esetében a szolgálatra való jelentkezésre felhívás formáját kellett használni. A Munkásőrségben szolgálókra is érvényesek voltak az 1976. T. törvény vonatkozó rendelkezései.[1555]

Háborúban a munkásőrök behívása a következőképpen történt volna. A tényleges és a készenléti tartalék esetében a meghagyás rendezését követően a katonaigazolványba munkásőr „szakképzettségi szám” került. FHKSZ idején a behívókat az egységparancsnokoknak kellett volna kiosztaniuk, ezt követően a riadóztatásig

(Jó.

1554 MNL OL HB XIX-A-98 42. d. 173. Czinege Lajos - dr. Korom Mihály igazságügy-miniszter - Papp Árpád: Előterjesztés a HB-hez a Munkásőrség társadalmi állományának háborús igénybevételéről, 1977. augusztus 8. Ez alapján: A HB 1/282/1977. sz. hat. 1977. augusztus 25.

1555 MNL OL 11B XIX-A-98 42. d. 173. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának törvényerejű rendelete a Munkásőrség társadalmi állományának háborús igénybevételéről, Uo.

a munkásörök a polgári munkájukat folytatták volna. Majd a parancsnok által kiadott állományparancs vagy a Kossuth Rádió megfelelő felhívására végrehajtották a riadót cs bevonultak, ezt követően a katonakönyv és a bevonulási parancs leadása következett, így csak a munkásőr igazolvánnyal rendelkeztek ezt követően. A tartalék behívása veszteségpótlásnál történhetett meg egy esetleges konfliktus esetén. A társadalmi állományú kategória bevonulási parancsra, hivatásosok parancsra vonultak be. Önkéntes jelentkezés alapján a következőket rendelhették szolgálatra: a tényleges és a készenléti állományból a hadkötelezettség felső korhatárát meghaladó nőket cs férfiakat, az alkalmatlan hadköteles korúakat, a nem hadkötelezett munkásőr nőket. Náluk a polgári védelmi és a honvédelmi munkakötelezettség alóli felmentésüket javasolták.[1556] 1976-ra tehát megszervezték a HP-t, és ezzel kapcsolatban újraírták a fegyveres szervek együttműködését. 1976-ban mindezt a honvédelmi törvényben, majd a következő évben háborús jogszabályban is szentesítették.

1977-re a fent ismertetetteknek köszönhetően új szervezeti, stb. módosítások történtek. A Munkásőrségnél figyelő és jelentő szolgálatot szerveztek, amelyeknek egy esetleges háborúban a légideszant és a felderítő egységeket kellett volna szemmel tartaniuk.[1557] Ugyanakkor 1977-től a Munkásőrség a DM nyilvántartásaiból kérhetett adatokat, ha a testületbe felveendő személyről kellettek információk.[1558] A belügyminiszter, a honvédelmi miniszter és a Munkásőrség országos parancsnoka

[1556] Ez a HB határozat, hivatalosan a törvényerejű-rendelet végrehajtási utasítása volt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 3. ö. c. Szabó Károly szcsv. (MOP Hadműveleti Osztály Szervezési és „M” tervezési szcsv.): „Javaslat a Munkásőrség társadalmi állomány háborús igénybevételéről szóló 1/282/1977. számú HB határozat végrehajtására”, 1977. október 25.)

[1557] Ezek megszervezéséért a megyei parancsnokok, a MOP közvetleneknél a parancsnokok lettek a felelősek. ÁHKSZ időszakában a teljes munkásöri állománynak, az ügyeleti cs biztosító századoknak, a feladatot végrehajtó alegységeknek részt kellett venniük. Az F1IK.SZ bevezetését követően csak a munkásőr ügyeleti szolgálatoknak, az őrségeknek, a figyelő feladatot végrehajtó alegységeknek. A le lderítő-diverziós csoportok felszámolásában a belügyi szervek, a légi deszantokéban a megyei területvédelmi és hadkiegészítő parancsnokságok, illetve a hátország védelmi parancsnok által kijelölt parancsnok irányításával a munkásöri erők vettek részt. Háborúban az esetleges akcióhoz a területi munkásőr parancsnokságoknak meg kellett adni a rendőr-főkapitányságra a figyelő és jelentő szolgálatban lévő, és az ellenség felszámolására kijelölt munkásőr erők megnevezést és diszlokációj'át, létszámát cs fegyverzetét. A megyei had kiegészítési és területvédelmi parancsnok részére csak a felszámolásban résztvevők adatait kellett elküldeni. A Munkásőrségnél a tervezőmunka konkrét végrehajtására a MOP Hadműveleti Osztály készítette fel a területi hadműveleti szakcsoportokat. (MNL 01. MOP M-KS-295-1 167. d. 3. ö. e. Fövényesi Károly (MOP hadműveleti ov.) 1 sz. intézkedése „Az ellenséges felderítő diverziós csoportok és légideszantok figyelésében, felderítésében és felszámolásában való részvétel megszervezése” tárgyában, 1977. január 17.)

[1558] MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 2. ö. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának... sz. utasítása „Tárgy: A felvilágosítás kérés rendje a BM Bűnügyi Nyilvántartó szerveitől” (Baranyai György r. vörgy. csoportfőnök ezzel egyetértett.)

01/1972. számú közös parancsa értelmében a magas szintű pártvczelöket a Munkásőrség is biztosíthatta, de a közös alkalmazást a BM szervek irányították. A biztosítás mérteket három fokozatba sorolták.[1559] Ugyanakkor lényeges kiemelni, hogy a belügyi szervekkel való kapcsolat az újfajta bűneseteknek köszönhetően is változott. *„Ilyenek: fegyveres bűnözők, szökésben lévő, lőfegyverrel rendelkező magyar, illetve szövetséges fegyveres erők és testületek tagjainak elfogása, túszokat fogvatartó (sic!) személyek ártalmatlanná tétele, a fogvatartotlak kiszabadítása.”* 1973-tól 35 ilyen bűneset történt. Ezekbe 11 300 rendőrt, határőrt, munkásört, katonát és büntetés-végrehajtási őrt vontak be, a bevetések I -6 napig tartottak.[1569] A rendőrség részéről a társszervek igénybevételét szükségessé tette, hogy a fegyveres bűnözők több megyében is súlyosan veszélyeztették a közrendet és a közbiztonságot, a lakosságot megfélemlítették, életveszélyt jelentettek. Volt, amikor lopott gépjárművel menekültek, amelyet kényszerrel vettek el. A bűnözői csoportok helyének megállapítására megerősített felderítő csoportokat, elfogásukra nagy erőket vetettek be, ennek során karhatalmi harcmódokat, így blokkírozást, kutatást, EÁP-ot, csapdát, leshelyet vagy megerősített járőröket kellett alkalmazni, és önkéntes társadalmi segítőkre is szükség volt. A túszokat fogva tartók esetén munkásőri erőkkel zárták le a területet, és speciálisan kiképzett akciócsoporttal fogták el őket. A Munkásőrség és az MN erőit az olyan feladatokra, amelyekre kiképezték őket, célszerűnek tartották bevonni a későbbiekben is.[1561] Az egyik ilyen eset volt a balassagyarmati túszejtés is, amikor a Munkásőrség a rendőrség munkáját segítette.[1562] Összességében véve a 70-es évek második felében a hátországvédelem területén egyre szorosabbá vált a különböző szervezetek kapcsolata, ugyanakkor a Munkásőrség feladatai gyarapodtak, jelentősége ezáltal növekedett.

1979-ben értékelték, és ennek során megfelelőnek tartották a IIP első öt évét. *„A felső szintű együttműködés a HM, a HM és a MOP között a közös feladatok megoldásában jó. A közép-és alsószintű együttműködés elvi tartalma szabályozott, azonban a közös teendők tervezésének, szervezésének és irányításának a végrehajtásában esetenként előfordul hiányosság, gyakorlatlanság. A közös feladatok gyakorlása során nagyobb segítséget kell nyújtanunk az együttműködés gyakorlati kérdéseinek*

l5S» MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 3. ő. e. Fövényesi Károly: „Munkásőrség területi Parancsnokának. Tárgy: Tájékoztató anyag megküldése”, 1977. szeptember 30. Tájékoztató „a BM ORFK Közbiztonsági és Közlekedési Helyettesének 09/1977. számú Intézkedéséről”, 1977. szeptember 28.

15611 MNL OL HB XIX-A-98 107. d. 286. ü. Benkei András: „Előterjesztés a HB 2/221/1971. számú határozatának módosítására”, 1977. december 6. 1977. december 14-i ülés.

1561 Uo.

1562 Ezt Ólmosi Zoltánnak Archivnet című portálon megjelent cikke mutatja be: A balassagyarmati túszdráma és a Munkásőrség http://www.archivnet.hu/index.phtml?cikk=335, letöltés: 2010. december 10.

megvalósításához. ” 1977. június 30-ig a BM-nek, a Munkásőrségnek és az MN-nek aHP-bcn való együttműködését teljesen kidolgozták. Az országos vagy több megyére kiterjedő karhatalmi feladatok összehangolására Országos Karhatalmi Törzset hoz-tak létre. Az együttműködés tesztelésére több gyakorlatot is tartottak.[1563] Lényeges, hogy a gazdaságmozgósítás is jelentős szerepet kapott ezek során, ugyanakkor jelen-tős, úgynevezett „M” készleteket is felhalmoztak háború idejére.[1564] 1983-ban a HP és a Munkásőrség együttműködésében a következő szempontok kaptak kiemelt hangsúlyt. Tervszerűbb együttműködést akartak kialakítani az állomány politikai nevelésében, a kiképzési feladatok végrehajtásában, az anyagi és technikai fejleszté-sek területén. A politikai nevelésben egymás rendezvényeinek a látogatása, az alá-rendelt parancsnokok közös tanácskozása, a kultúra, a sport és a közös gyakorlatok kaptak szerepet, valamint a sajtó, az ifjúságnevelés, a katonai csapatmúzeumok és a munkásőr emlékszobák közös megtekintése is. A közös kiképzésben a kiképzőbá-zisok használata, az objektumvédelemmel, a diverzánsokkal, a katasztrófákkal kap-csolatos tapasztalatcsere kiemelt szempontnak számított. A gazdálkodás és az anyagi technikai ellátás területén is meg kellett szervezni a szorosabb együttműködést.[1365]

5. 2. 4. A Munkásőrség jelentősebb megmozdulásai 1968 után

A hetvenes évek a Munkásőrség szempontjából csendesen teltek el, nem volt olyan esemény, amely jelentősebb mértékben próbára tette volna valamilyen szempontból a fennálló rendszert vagy a testületet. Az 1968-as csehszlovákiai bevonulással kap-csolatos teendőket követően a nyugalom „hosszú évtizede” köszöntött a testületre, és tartott a 80-as évek elejéig. Természetesen a szokásos április 4-i, május 1-i és egyéb parádék továbbra is megvoltak, hasonló keretek között, mint korábban; ezek mellett az árvízvédelemben betöltött feladatok hárultak a testületre. Ami viszont kiemelt szerepet kapott ebben az időszakban, az a Munkásőrség fennállásának 20. cs 25. évfordulója.[1566]

ís íj MNL OL HB XIX-A-98 47. d. 189. Czinege Lajos: Előterjesztés a hátországvédelmi rendszer működéséről és hatékonyságának további tapasztalatairól, a felkészítésben elért eredményekről, 1979 január 5. Benkei András - Papp Árpád - Baróthi István a HB Titkárság egyetértésével. A IIB 6/298/1979. sz. határozatként elfogadta, ugyanakkor az érintettek a tűzszerész problémák-kal kapcsolatos vizsgálatra utasítást kaptak 1979. január 25.

1564 MNL OL HB XIX-A-98 47. d. 189. Huszár István: Előterjesztés a HB-hcz, jelentés az ország hon-védelmi felkészítése keretében végzett tartalékolás helyzetéről, 1979. január 19. A HB 5/298/1979. sz. hat. lett belőle. 1979. január 25-i ülés.

1565 MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. Darányi Miklós vez. őrngy. Hátországvédelmi parancsnok és Nagy György: A MOP és a MN HP együttműködési megállapodása.

1566 Pullai Árpád a PB jóváhagyásával a csepeliek ülésén, 1971. január 29-én. (MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 543. ö. e. A PB 1971. január 26-i ülése.)

Az árvízvédelem terén 1970-es tiszai zöldárat kell kiemelni, a védelmi cs egyéb munkálatokba a szabolcsi munkásőrök május 15-c után kapcsolódtak be, ide Gáti József országos parancsnokhelyettes is elutazott. Az alakulatok a kitelepítés lebonyolításában és a mentésben vettek részt. A későbbiekben, a veszély csökkenésével együtt nőttek a vagyonvédelmi és forgalomirányítási feladataik is. Rendkívüli esemény nem volt. Két településen kellett erőszakosan kitelepíteni a lakosságot, összesen 44 községből 43-44 ezer főt evakuáltak, az érintett területeket lezárták, 1000 munkásőr vett részt a védekezésben. Közben a Tisza délebbi szakaszainál több egységet is riadóztatott Papp Árpád.[1567] * [1569] Az ár május 21-én tetőzött, a Tisza mellett a Szamos, a Túr és a Kraszna is áradt. Május 20-án az MN kivonult a Szatmárcseke-Mátészalka vonalról, cs innen északra ment védekezni, közben a Polgári Védelem megkezdte a kárfelmérést és a fertőtlenítést. Ekkor a megyei munkásőrség feladata lett a lakosság visszatelepítésének a biztosítása. Ennek során a megyei parancsnok határozatot hozott a Szalmárcseke-Csenger-Mátészalka körzet lezárásáról. E területen a körzeti parancsnok Szűcs János megyei hadművel éti-kiképzési csoportvezető lett. Feladata a vagyonbiztonsági, közrendvédelmi szolgálat szervezése, a párlszervek tevékenységének a biztosítása, illetve a beoltott személyek visszatelepítése volt. Ugyanakkor Szűcsnek alárendelve géppisztollyal felszerelt tartalékot is képeztek. Meghatározták az egységek harcálláspontjait is, így például a megyei pártbizottságra a megyei munkásőr parancsnokság települt. Ez nyilván a háborúra történő felkészülésnek a gyakorlását is szolgálta.[1561]* Lényeges kiemelni, hogy a későbbiekben a vízügyi szervek és a Munkásőrség között is kialakult egy állandó kapcsolat, ugyanis a fegyveres szervezetek tárolták a robbanóanyagukat.[1369]

Az ünnepségek közül a következőket kell kiemelni. 1969-ben volt a Tanácsköztársaság 50. évfordulója, ezt szerény keretek között ünnepelték meg.[1570] 1970-ben a „felszabadulás” 25. évfordulójára törvényt alkottak a közkegyelemről, amelyre hivatkozva több munkásört is mentesítettek korábbi szabálytalanságai stb. alól?[371] Ebben az évben április 1-4. között motorosok vonultak végig azon az úton Berlinig,

[1567] MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 2. ő. c. Papp Árpád: Feljegyzés Somogyi Sándor elvtársnak amunkásőregysegek árvízvédelemben való részvételéről”, 1970. május 19; MNl.OL MOP M-KS-295-1 87. d. 2. ő. e. Ballai István (munkásörmegyei parancsnok) 001, sz. árvízvédelmi harcparancsa/Szabolcs/ Nyíregyháza, 1970. május 21.

I56S MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 2. ő. e. Ballai István (munkásőr megyei parancsnok) 001. sz. árvízvédelmi harcparancsa /Szabolcs/ Nyíregyháza, 1970. május 21.

1569 MNL OL MOP M-KS-295-1 142. d. 2. ő. e Sipos Bcla, Országos Vízügyi Hivatal (OVH) árvízvédelmi és belvízvédelmi központi szervezet igazgatójának a levele a MOP-ra.

[1570] MNL OL MOP M-KS-295-1 560. d. 3. ő. e.

isti MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 1. 5. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 1970/32. sz p. „A 3122/1970. Korm. Sz. Hat. végrehajtása” tárgyában, 1970. május 31.

amelyen a szovjetek 1945-ben előrenyomultak. Ennek a megszervezésére egy operatív bizottságot állítottak fel, amelyben Pilinyi Sándor'[572] vett részt a Munkásőrség részéről.[1573] 1972-ben a testület 15 éves jubileumát[1574] ünnepeltek szerényebb keretek között.[1575]

Március 15-ctől továbbra is tartottak,[1576] 1974-ben a MOP-on és az alárendelt parancsnokságokon ügyeleti szolgálatot kellet szervezni március 14. 17.00 óra és március 16. 18.00 óra között. Ennek során a *„Feladatok a vezetés folyamatosságának és intézőképességének a biztosítása, valamint a rendszeres jelentés-tétel." (sic!)* volt. Szintén elrendelték a híradó ügyeleti szolgálatot, ennek során a rejtjelezést és a géptávíró-összeköttetést is biztosítani kellett. A BMP az ideiglenes operatív bizottság intézkedéseinek megfelelően két századdal és egy szakasszal részt vett a rendezvénybiztosításban, így a Múzeumkertben és a Március 15. téren. Emellett

[1575] Pilinyi Sándor (1926-1993) 1949-ben jelentkezett a hadseregbe, itt tiszt lett, 1930-ben párttag. Visszaemlékezése szerint 1957. október 30-án a Köztársaság téri rendezvényen egy ismerőse, Tőkés László VII. kerületi munkásőr parancsnok agitálta, hogy legyen munkásőr. Ezt követően a Bokányi-zászlóaljba került. Itt három évig parancsnokhelyettes, majd parancsnok lett, 1969-ben pedig a MOP Szervezési, 1976-ban a Személyügyi osztályának a vezetője. 1983-ban még ezen a poszton volt, de esedékessé vált a nyugdíjazása. (Munkásőr, 1981. november, MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 2. ő. e. Papp Árpád: tervezet az egységparancsnokságok helyzetének felmérésére, 1969. május 29., MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 1. ő. e. MOP Névsor az 1976. II. félévi kiképzési ellenőrzés rész Ive vőiről, 1976,, MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. l.ö. e., MNL OL M-KS-288. f. 7. cs. 642. ő. c.)

1573 MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 2. ő. e.

[1574] 1969-ben szabályozták a kitüntetések adományozásának a rendjét is. Az országos parancsnok adta az ötéves szolgálat esetén adományozható Munkásőr Emlckjelvényt, valamint a Kiváló Munkásőr és a Kiváló Parancsnok jelvényt is, utóbbi kettőt évente. A miniszteri kitüntetéseket szintén ö adta át. A Munkásőr Emlékérmei a 2031/1961. sz. korm hat. alapján az öt évnél hosszabb szolgálat után lehetett megkapni, a Szolgálati Érdemérmet a 2013/1966. sz. korm. hat. alapján 10, 15, 20 éves szolgálat betöltése esetén. Ezek adományozásába a pártszervek is beleszólhattak. A 2027/1964. sz. korm. hat. módosítását követően 1969-től több kitüntetést lehetett adni a tnunkásöröknek is. (MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 2. ő. e.)

[1575] MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. 2. ő. c. Papp Árpád: „Jelentés az MSZMP l'árt-és Tömegszervezetek Osztályának, végzett munkánk értékelése során felvetődött néhány kérdéséről", 1971. március 31.

[1576] A 70-es évek elején a fiatalok kezdtek a hatalomtól függetlenül ünnepeket szervezni. 1970-ben a Parlament elé vonult bárom tucat középiskolás, de a rendőrök szétoszlatták őket, garázdaság miatt eljárás indult ellenük. Az 1971-es akció résztvevőit izgatásért ítélték el. 1972-ben 400—500 fő több 48-as emlékhelyet is meglátogatott, 88 fő ellen indult eljárás, kilenc ellen emeltek vádat. 1973-ban 1500 fő vett részt a megmozdulásokon, többeket ezt követöcii elzárással sújtott a hatalom. (Gyarmati György: *Március hatalma, a hatalom márciusa. Fejezetek március 15. ünneplésének történetéből,* Budapest, I'aginariuin Kiadó, 1998. 170-173. o.) Arató István, a Vili. kerületi munkásőr egység parancsnoka a Munkásőrség - Egy párlhadsereg története 2. című dokumcntuinfilmbcu azt nyilatkozta, hogy ők csak terelgették a tüntetőket az egyik utcából a másikba, erőszakos beavatkozásra a részükről nem került sor.

egy-egy szakasz erővel kiképzést folytattak, és a rendőri erőkkel együttműködésben felkészültek egy esetleges beavatkozásra a következő helyeken: Bem tér, Batthyány-Örökmécses, Kossuth tér, Dózsa György út, Lenin-szobor. Úgynevezett „mozgó-figyelő” szolgálatot is szerveztek civilben az ünnepnapon 09.00-21.00 óra között 1-1 századdal, amelyek állománya megkülönböztető jelvényt használt. Feladatuk a zavarkcltések jelentése volt, ehhez telepített jelentőállomásokat állítottak fel.[1577] Látható, hogy nem mozgósítottak jelentősebb erőket.

Az április 4-i díszszemlék közül még az 1975-t kell kiemelni, ugyanis egy PB határozat szerint ötévente a fegyveres erőknek együtt kellett szervezni a szemléjüket, az első ilyen ebben az évben volt.[1578] 1977-ben lett 20 esztendős a testület, ekkor több ünnepséget is rendeztek, illetve több kiadványt is készítettek.[1579] Az emlékszobák berendezése is elkezdődött, ezekben csapatzászlókat, fotókat, tablókat helyeztek el a későbbiekben, emellett felvetődött az egységek történetének a feldolgozása i$_s$ i5ío a Munkásőrség fennállásának 20. évfordulóját követte ősszel a rendszer egyik legfontosabb ünnepe, a „Nagy októberi szocialista forradalom évfordulója”, és ráadásul sorrendben a 60. A miliciánál a területi parancsnokoknak 1977. szeptember 29-ig, vagyis a „fegyveres erők napjáig” emlékversenyt[1581] kellett indítaniuk,[1582] és fel kellett terjeszteni azoknak a munkásőröknek a névsorát, akik az októberi „forradalomban” részt vettek. Róluk *Október katonái voltak* címmel könyvet jelentettek meg.[1583]

15,7 MNL ÜL MOP M-KS-295-1 142. d. 1. ö. e. A Munkásőrség biztosítási terve, 1974. március 15.

1578 MNL ÜL MOP M-KS-295-1 142. d. 1. ő. e. Nárai István ezd. levele a MOP-ra, 1974. január 8.

,57’ MNL OL MOP M-KS-295-1 150. d. 4. ő. e. Pakó József (MOP Propaganda és Sajtó Osztály) „Program tervezet. Megemlékezés a Munkásőrség 20 éves fennállásáról”, 1975. május 22.

1580 MNL OL MOP M-KS-295-1 150. d. 4. ő. e. MOP 1975. június 23-i vezetői értekezlet.

1581 Az emlékverseny során az egész állomány részvételét kellett biztosítani, A szellemi versenyfeladatot rajonként, kiképzési időben oldották meg. A politikai témák a következők voltak: a Szovjetunió 60 éves története, a ’’Nagy Októberi Szocialista Forradalom” (NOSZF) eseményei, hatása külföldre, az SZKP XXIV. és XXV. kongresszusa is kiemelt szerepet kapott, emellett a KGST-vel és a VSZ-szel. illetve *„A Szovjetunió szerepe a gyarmati rendszer felszámolásában"* témakörökkel is foglalkoztak. Az SZKP jelentősége a kommunista mozgalomban és *„A Szovjetunió kezdeményezései és szerepe a leszerelési konferenciákon "* témák is lényegesek voltak. (MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 2. ő. e. Gáti József (MOP h.) 2-1/1977. sz. utasítása, 1977. március 16. „A Nagy Októberi Szocialista Forradalom megünneplésének programja”, l. sz. melléklet: „Módszertani útmutató a NOSZF 60. évfordulójára szervezendő emlékversenyhez.”) A győztes raj a Szovjetunióba 1978. május 1-re nyert utat. (MNL OL MOP M-KS-295-1 560. d.)

1582 Az évfordulón 162 fő nyert, ők a Szovjetunióba utazhattak, de végül 180-an mehettek, négyfős parancsnoki törzset terveztek létrehozni erre az alkalomra, parancsnokkal, helyettessel, orvossal, újságíróval. (MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 2. ő. e. Gáti József (mopk. helyettes) Előterjesztése a koordinációs értekezletre, 1977. november)

1583 MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 2. ő. e. Gáti József (mopk. helyettes) 2-1/1977. sz. utasítása „A Nagy Októberi Szocialista Forradalom megünneplésének programja”, 1977. március 16.

\7, 1977-es esztendőt követően jelentősebb eseményre csak 1982-ben, a Munkásőrség 25 éves évfordulója alkalmából került sor.[1584]

5. 2. 5. Anyagi felszereltség

5. 2. 5/A. Új eszközök a IíAP és a HP felállításának időszakában 1969-1975

A Munkásőrség anyagi és technikai fejlesztését a tárgyalt időszakban leginkább a társszervezetekkel való együttműködés alakulása határozta meg, 1968-ban lezárult egy korszak a hadsereg cs a Munkásőrség történetében is, az ezt követő évben, 1969-ben a PB, mint azt a korábbi fejezetből láthattuk, felállított egy bizottságot a fegyveres szervezetek fejlesztésével kapcsolatban.[15S5]A bizottság 1970-ben a PB ülésein ismertette elképzeléseit, amelyen a HAP kialakítását javasolták, ami a későbbiekben meg is valósult.[1586] Sőt, láthattuk, hogy 1975-re Hátországvédelmi Parancsnoksággá szervezték át. Mindezzel párhuzamosan megnőttek a Munkásőrség feladatai, így több objektumot kellett őriznie, mint korábban, változtak a karhatalmi tevékenységei, a közrendvédelmi, a közbiztonság-védelmi és a határőrizeti feladatai is. Ugyanakkor egy esetleges háborús időszakban az említettek ellátása mellett a kitelepítés! feladatokban is aktívan részt kellett volna vennie a testületnek. Ahhoz, hogy mindezt megfelelőképpen el tudják látni, korszerűsíteni kellett a fegyverzetet, a technikai felszerelést és a kiképzést is. Utóbbiról csak a következő fejezetben lesz majd szó. A fejlesztéseket az elavult eszközök is szükségessé tettek. Az anyagi, fegyverzeti ellátottsággal jelentős bajok voltak. A legtöbb fegyvert - a Gorjunov géppuska kivételével - a társszervezetektől vették át, ezeket 1952 és 1954 között gyártották, így a rosszak aránya jelentős volt. Ugyanakkor az átvett gázálarcok csak bemutató céljára voltak alkalmasak, és 470 főre jutott egy összfegyvernemi védőfelszerelés, míg vegyi menctcsítő csomagból csak 47 főre egy darab. Az egységparancsnokságok egy-egy GAZ gépkocsival rendelkeznek. A területi és alárendelt parancsnokságok javarészt a BM vonalakat használták, de ezek nagyon leterheltek voltak, URH-val a szakaszparancsnokokig bezárólag rendelkeztek. Az elhelyezési körleteket eredetileg a pártszerveknél alakították ki, így ezek nem megfelelőek, túl kicsik

■-S* 1982-ben 6 ezer alapító élt még. (MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. e. Borbély Sándor: „Jelentés tervezet a Munkásőrség 1981-ben végzett munkájáról", 1982. február 24.)

,SS5 Jelentés a PB-nek a KB 1968. február 8-i, a honvédelem helyzetére vonatkozó határozatából adódó feladatok vizsgálatának eddigi tapasztalatairól, 1969. október 10. A PB 1969. október 21-i ülése, http://www.digitarchiv.hu.'faces/framcContentGeneralor.j sp?A DT_ 1D=14598&MT= l, letöltés: 2009. augusztus 12.

1386 Borbánéi János - Fehér Lajos: Javaslat a PB-nek a fegyveres erők cs testületek során létrejött problémák rendezésére, 1970. október 13. Elfogadták. 1970. október 20-i ülés, http://www.digitarchiv.hu/faccs/framcContcntGeneiator.jsp?ADT_!D=l2580&MT=l, letöltés: 2009. augusztus 12.

voltak.[1587] Az átíégyvcrczés és a technikai fejlesztés a hátországvédelmi feladatok kidolgozásával párhuzamosan zajlott, a 4. és az 5. ötéves tervekben került erre sor. Mivel a 4. ötéves tervidőszak első éve 1970 volt, így nem véletlen, hogy már 1969-ben a PB is foglalkozott a testülettel,[1588] illetve volt egy KNEB vizsgálat 1969 nyarán, amelyet nem csak a párt milíciájánál, hanem a többi fegyveres erőnél cs testületnél is elvégeztek. Ennek során a lőfegyverekkel és a hozzájuk tartozó eszközökkel való ellátottságot vizsgálták.[1589] A vizsgálatot egy bizottság végezte 1969. augusztus 10. és október 15. között.[1590] A Munkásőrségnél egyébként már 1965-től tanulmányozták, hogy a beruházások és a fegyverzet mennyire felel meg a szükségleteknek és az elvégzendő feladatoknak.[1591] Az ellenőrzés kezdetén a KNEB még nem tudhatta, hogy egy új hátország védelmi rendszert alakítanak majd ki, így a Munkásőrségnél nem ennek megfelelően folyt a vizsgálat. így fontosnak tartom kiemelni, hogy a már említett fegyvercserét az is indokolta, hogy a korszerűtlen eszközök hadihasználhatóságának a fenntartása nagyon sokba került.[1592] Már korábban Halas Lajos is javasolta a korszerűsítést.

1587 MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 4. ő. e. „A Munkásőrség egységparancsnokságok helyzete" (sic!) 1970. július 29.

1588 Jelentés a PB-nek a KB 1968. február 8-i, a honvédelem helyzetére vonatkozó határozatából adódó feladatok vizsgálatának eddigi tapasztalatairól, 1969. október 10. A PB 1969. október 21-i ülése. http://www.digitarchiv.hH/faces/frameContentGenerator.jsp7ADT_l D=14598&MT=1, letöltés: 2010. december 10.

MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 2. ö. c.

,s')" A bizottságban a következő személyek voltak benne: Kovács László mk. ezd., a bizottság vezetője a KNEB-től; Gáspár László mk. alez. MNVK 4 csf., ő a fegyvergyártást, fejlesztést, kapacitást vizsgáló csoport vezetője volt; Orbán László r. alez. BM-ből, ő 3. csoport vezetője volt, amely a BM, a Munkásőrség, a hadsereg ellátottságát, üzemeltetését vizsgálta; Kri2só József mk. őrnagy; Gát István a KGM-böl; Szilfai Mihály Ferenc az OT-ből; Krisztián József mk. őrnagy, KNEB; Dr. Dénes Béla őrnagy, KNEB. A bizottságot a következő hadiipari gyárak érdekelték: a KGM alá tartozók közül a FÉG, a Danuvia, a Központi Szerszám- és Készülékgyár, a Videoton, a Bakony Művek (Veszprém), a Mártavidéki Fémművek (Sírok), a Hajdúsági Iparművek (Téglás), a Csepeli Vas- és Fémművek, a Magyar Optikai Művek (MOM), az Ipari Müszergyár; a NIM alá tartozó vállalatok közül: a Bányagyutacsgyár, az Észak-Magyarországi Vegyiművek (Sajóbábony), aNitrokémia. A fegyveres szervek közül az MN, a BM, a MOP, valamint az MN V K 4. csf., a KGM, a PM, továbbá az MNB és a Magyar Beruházási Bank. (MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 2. ö. c. Papp Árpád - dr Dabrónaki Gyula: „Melléklet a fegyveres szervek lövészfegyverekkel és ehhez tartozó lőszerekkel történő ellátásának, gyártásának, üzemeltetésének és javításának vizsgálatához”, 1969. július 25.)

1M1 MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d, 2. ő. e. Papp Árpád - dr. Dabrónaki Gyula KNEB elnök: a KNEB vizsgálat programja, 1969. július 25.

15W MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 2. ő. e. Papp Árpád már 1969. május 27-én levélben javasolta Tóth Károly HB titkárnak, hogy a H B foglalkozzon a Munkásőrség átfegyverzésével.

Az átfegy verezés kérdése mellett egy másik jelentős problémát is tisztázni kellett a Munkásőrségnél, ugyanis még 1970-ben is jelentős számú illegális fegyver volt az állománynál és a nem munkásőr párttagoknál is otthon!'553 Ezeket 1970. február 15-éig az illetékes pártbizottságokon le kellett adni, majd a munkásőr megyei parancsnokságokon elhelyezni, ezután vagy raktározták vagy pedig selejtezték őket. El kellett dönteni, hogy kinél maradhatott fegyver.[1553] [1554] Az engedélyeket a megyei pártbizottság 1. titkárának a hozzáj árulásával adhatta ki a rendőrség. Mindez a pártapparátuson kívül szélesebb nyilvánosságot nem kaphatott.[15'35] A fegyvereket igen hamar, 1970 májusáig összegyűjtötték, illetve az engedélyeket kiadták.[1596] Mindez elképesztő annak ismeretében, hogy az '56-os forradalmat követően hány ember kapott nagyon súlyos ítéletet fegyverrel, lőszerrel való visszaélésért! Emellett kérdéses, hogy mennyi maradt továbbra is illegálisan ezeknél az embereknél.

A fegyverek összeírása mellett a PB már említett, 1970. június 2-i határozatában döntött a cseréjükkel kapcsolatban, ugyanis ötévente 105 millió forintba került volna a PPS géppisztolyok és a pisztolyok hadihasználhatóságának a fenntartása, 270 millióba az újak rendszeresítése. Az aknavetőket a hadseregnek tervezték visszaadni.[1597] 260 millió forintot tett ki a tömegpusztító fegyverek elleni védőöltözet tervezett bevezctcsc.[159s] Ennek alapján 1972 márciusában a HB részletesen foglalkozott a testület felszereltségével. A fegyverzettel kapcsolatban megállapították, hogy az megfelelő a tervezett feladatok ellátásához, a IV. ötéves terv végére már meg akarták oldani az AKM gcpkarabélyokkal való ellátást. A lőszerutánpótlást és a további fegyverzeti korszerűsítést a Honvédelmi Minisztériummal kellett kidolgozni. Gondot jelentett az is, hogy adott esetben az állomány szállítása nem volt megoldott, így a tehergépkocsik 40%-át állandóan tervezték igénylésre biztosítani, 60% továbbra is ideiglenesen

1553 MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. I. ő. c. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 162. sz. parancsa, 1969. november 27.

1594 MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 2. ő. e. Tóth Mátyás (PTO vezető) levele Papp Árpádnak, 1970. január 13.

1595 MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. Lő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 1970/001. sz. parancsa, 1970. január 22.

1596 MNI. OL MOP M-KS-295-1 87. d. 2. ö. e. Papp Árpád: „Feljegyzés Tóth Mátyás elvtársnak, az MSZMP KB PTO vezetőjének", 1970. május 25.

1597 Az aknavetők kivonását, de valószínűleg a többi fegyverrel kapcsolatos döntéseket is 1960. május 23-án javasolta a honvédelmi és a belügyminiszter, valamint a Munkásőrség országos parancsnoka. (MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 3. ő. e. Papp Árpád: „Javaslat a 82 mm-es aknavető Munkásőrség tüzrendszeréből való kivonása végrehajtására" (sic!) tárgyában, 1973. január 26.)

1598 Borbándi János - Fehér Lajos: Jelentés a PB-nek a fegyveres erők és testületek helyzetéről. Javaslatok a fejlesztésük során létrejött problémák rendezésére, 1970. május 9. A PB 1970. június 2-i ülése. Elfogadták, de további feladatokat is meghatároztak, http:,7www.digitarchiv.hu/faces/franie ContentGcncrator.jsp?ADT ID=11712&MT-L letöltés: 2009. augusztus 14.

maradt volna meg. Az állandó jelleggel való biztosítást a hadseregével megegyező módon a kiegészítő parancsnokoknak kellett elintéznie. 1200 darabról volt szó, ezt 0,5-2,5 tonnás gépkocsikból'[599] kellett megoldani, mivel ezeket a hadsereg nem használta volna. A teherautó vezetői állományt a Munkásőrségnek magának kellett biztosítania. A tehergépkocsik üzemeltetését térítés ellenében a Nehézipari Minisztérium (NIM), a K.PM, az Ásványolajforgalmi Vállalat, az Autófelszerelési Vállalat és a VOLÁN telephelyein biztosította. Az ideiglenesen átadandó gépjármüvek vezetőit viszont a vállalatoknak kellett kiállítaniuk, és a KPM-cn keresztül lehetett igényelniük továbbra is. Ugyanakkor a MOP és a BMP 1-1 zászlóaljának és a megyei szervek 1-2 századának saját szállítóeszközök beszerzését tűzték ki célul.[1599 1600 1601] Egy esetleges atomháború miatt a testületnél egyéni védő, mentesítő, vegyi- és sugárfelderítő eszközök rendszeresítését tervezték úgy, hogy az állomány teljes sugár- és vegyi mentesítése megoldott legyen. így a Munkásőrség 30%-át alapvető egyéni védő és mentesítő eszközökkel akarták a IV. ötéves tervben ellátni, a teljes felszerelést az V. ötéves tervben fejezték volna be. A személyi állománynak és a gépjármüveknek a rendkívüli időszakban történő vegyi, stb. mentesítését a Polgári Védelemnek kellett megoldania, ennek a terveit ki kellett dolgozni."[501] A híradás terén a Munkásőrség az alapvető csapat-híradóeszközökkel rendelkezett, vezetékessel és rádióval. A Honvédelmi- cs a Belügyminisztériummal a vezetési és az együttműködési híradás kiépítését kellett kidolgozniuk az V. ötéves tervidőszakra. Az Állami Rádió Vezetékes Bizottságába a MOP egy képviselőjét is delegálták. Az elhelyezéssel is foglalkoztak, ennek során békeidőszakban tervezték kijelölni azokat az épületeket, amelyekbe a városokból kivont egységeket elszállásolhatják háborúban. Az élelmezést a helyi HB-k terveiben kellett szerepeltetni, háború esetén három napi saját élelemre volt szüksége az állománynak, a gyógyszereket pedig az Egészségügyi Minisztériumnak kellett biztosítania. A ruházatot „M" elején a meglévő cserekészletből kellett fedezni. Az őröknek őrbundát, nemezbotost, más néven halinacsizmát[1602] az V. ötéves tervidőszakban kellett rendszeresíteni.[1603] A fegyverekkel kapcsolatban 1972 novembe-

[1599] Már 1971 májusában elkezdték megvizsgálni a szállítókapacitásokat „M" időszakra. (MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. 2. ő. e. Dr. Dabronaki Gyula levele Papp Árpádnak, 1971. május 26.

1600 MNL OL HB XIX-A-98 28. d. 120/1. Benkei András - Czinege Lajos - Papp Árpád: Előterjesztés a HB-hez. „Javaslat a hátországi csapatok és szervek „M" feladatainak egyeztetésére, a tervek koordinálására, az „M" esetén őrzendő objektumokra és a végrehajtás személyi, technikai feltételeinek biztosítására, valamint az „M" létszám csökkentésére", 8. számú melléklet: A Munkásőrség „M" feladat végrehajtásának részletes létszám és anyagi-technikai biztosítási javaslatai, 1972. március 15. előterjesztések, 1972. március 23. ülés.

1601 Uo

'«>[2] Alsó része bőr, felső része durva gyapjúból készült posztó volt.

líra MNL OL HB XIX-A-98 28. d. 120/1.

rében a HB úgy határozott, hogy a IIM-nck, a BM-nek és az OT-nak a fegyverek rendszeresítését, kivonását és a műszaki fejlesztéseket együttesen kell kidolgoznia.[1604]

1973 januárjára már elkészítették a terveket, hogy milyen korszerűsítéseket akarnak a Munkásőrségnél megvalósítani. De erre az időszakra már minden munkásőrt elláttak rohamsisakkal és ásóval, előkészületeket tettek az AKM-63-as gépkarabélyok rendszeresítésére, ezekkel 1974-ben tervezték az állományt felszerelni. Már 1973-ban megkezdték a munkásörök gázálarccal, összfegy vernemi védőfelszereléssel, fegyver- és személyi vegyi mentesítő csomaggal való ellátását.[1605] Az AKM-ek átvétele már 1972-ben elkezdődött.[1606] 1973 elején vetődött fel az AMP géppisztolyok rendszeresítése is.[1607] Az új feladatokkal kapcsolatban meg kell említeni, hogy már 1973-ban vegyvédelmi szakalegységek felállítását tervezték, ezeknek vegyi felderítési, mentesítési és sugárzás ellenőrzési feladataik lettek a későbbiekben. A kiképzettségüket az adott feladattól függően differenciáltan valósították meg. A létszámot a megszűnő aknavetős alegységekéből tervezték fedezni.[16011] A 170 aknavetőhöz egyébként 933 főt rendszeresítettek, Ezt a fegyvert azért is ki akarták vonni, mivel az őrségi és karhatalmi feladatok ellátásához nem illeszkedett, mert adott esetben a diverziós csoportok a fegyver hatáskörén belül helyezkednek volna cl, így nem volt mód az aknavető alkalmazására, ugyanakkor a használatát saját élőerőre is veszélyesnek minősítettek.[1609] A IV. ötéves terv és

1504 mnl OL MOP M-KS-295-1 130. d. Trombitás Dezső - Fehér Lajos: A HB 5/234/1972. sz. határozata a fegyveres erők és testületek fejlesztési célkitűzéseinek kötelező egyeztetési rendjéről, 1972. november 2.

160: MNL OL MOP M-KS-295-1 142. d. Papp Árpád levele Jakab Sándornak a PTO-ra: „Tájékoztató jelentés a Munkásőrség átfegyverezéséről cs technikai fejlesztéséről”, 1973. január. Jakab Sándor (1926-) 1954-1966 között Nógrád megyében magasabb párttisztségeket töltött be. 1966-1968 között a belügyminiszter 1 helyettese, 1968-tól 1970-ig pedig az MSZMP Agitációs- Propaganda Osztályának, 1970--1979 között a PTO-nak a vezetője, utána a SZOT főtitkárhelyettese, 1966-tól 1985-ig KB tag. (MSZMP II. 402. o.)

K.06 MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 3. ö. e. Papp Árpád: „Jelentés az 1972-ben végzett munkáról, és az 1973. évre tervezett feladatokról”, 1973. március 9.

íúo- MNL OL MOP M-KS-295-1 142. d. Papp Árpád levele Jakab Sándornak a PTO-ra: „Tájékoztató jelentés a Munkásőrség átfegyverezéséről és technikai fejlesztéséről”, 1973. január.

wos a 70 M. gázálarcot, az összfegy vernemi védőkészlelet, a fegyver vegyi, - és személyi mentesítő csomagot (FVCS, SZVCS) 1973. január 1-jétől rendszeresítették. A Technikai Osztály szerezte be őket, és osztotta szét a IV. ötéves terv során, és tartalékoltak is belőlük. Az Anyagtervezési- és Ellátó Osztálynak kellett gondoskodnia a tárolásukról és az ehhez szükséges állványok beszerzéséről. (MNL ÜL MOP M-KS-295-1 130. d 2. ö. c. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 008/1973. határozata)

isos mN I, OL MOP M-KS-295-1 142. d. Papp Árpád levele Jakab Sándornak a PTO-ra: „Tájékoztató jelentés a Munkásőrség átfegyverezéséről és technikai fejlesztéséről”, 1973. január.

a későbbi határozatok alapján beszerzett eszközök 1971 és 1973 között jelentős számúak voltak.[1610]

A löeszközökkel szemben a Munkásőrségnél 1970-re a vezetési, csapat és együttműködési híradás fejlesztése befejeződött, az 1970-es evekben több új készüléket rendszeresítettek.[1611] A híradásnál az is fontos szempont volt, hogy a hírösszekötte-

16,0 Az eredetileg tervezeti 22 220 db helyett 30 ezer db AKM-63 géppisztolyt vettek át. 1974-ben a rendes állomány már megkapta a Kalasnyíkovokat, a PPS-eket leadták. 1973-ban a hatezer helyett pedig 17 400 db gázálarcot, az összfegyvernemi vcdőkcszletből hatezer helyett 16 800 darabot kaptak. 10 millió helyett 13 millió 7,62-es 43 M lőszert szereztek be. A területi és egységparancsnokságok közötti összeköttetést a tervezetnél korábban valósították meg. A raktárak cs a lőterek kialakítására koncentráltak. A fenti többletbeszerzések azért is voltak lehetségesek, mivel a 4220 db AMP-69 M gépkarabélyt gyártási problémák miatt nem tudták leszállítani, sem a hozzá tartozó puskagránátokat. Helyette az összfegyvernemi védőfelszerelést és a gázálarcot vették meg. (MNL OL HB XTX-A-98 101. d. 253. ü. Lázár György - Faluvégi Lajos: Előterjesztés a HB-hez a Munkásőrség 1975. évi terve tárgyában, 1974, november 28.; MNL OL MOP M-K S-295-1 142. d. l.ő. e. Papp Árpád: „Jelentés a Munkásőrség 1973. évi munkájának tapasztalatairól és az 1974. évi főbb feladatokról”) 1974-re összfegyvernemi védőfelszereléssel az állomány 35%-a rendelkezett. (Papp Árpád: „Jelentés tervezet a Politikai Bizottság 1966. január 4-i, a munkásőrség (sic!) működésére és pártirányítására hozott határozata végrehajtásáról.” 1974. november 4. http://www.d ig itarchi v. hu/fac e s/frain e ContentGen e ra t or.j s p? A DT_ ID=14522&MT= 1, letöltés: 2009. április 5. Acélmagvas fényjelző és gyakorló lőszert is kaptak, amelyek 300-600 tn távolságban voltak használhatóak. (MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 2. ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 0010/1973. sz. hat. 1973. január 31. 1973-ban a BM vonalak megszüntetését, és a vezetékes hálózat „M” esetére történő meghagyási tervének az elkészítését terveztek. (MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 4. ö. e. Nagy György: A Munkásőrség 1. helyettesének terve 1973. 1. félévére, 1973. január 15.) 1633 millió Ft állt eredetileg rendelkezésre a IV ötéves tervben, ezt 1704,6 millióra módosították. Az 1973. évi célkitűzések rendben voltak, 329,5 millió volt a közvetlen kiadás, 335,3 lett a terv. Az átfegyverzés, a vegyi védőfelszereléssel való ellátás a terv szerint haladt, az „M” készletei kialakították. Az állomány 84%-a kapott könnyített ruházatot. 1974-re 381,4 millió forintot terveztek. 1974-rc be akarták fejezni az átfcgyvcrczcst, ebben az AM P-69 nem lett volna benne. (MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 3. ő. c. Papp Árpád: „Jelentés a Honvédelmi Bizottság részére a Munkásőrség IV. ötéves tervben előirányzott célkitűzések teljesítéséről, az V. ötéves tervidőszakra halasztható feladatokról”, 1973. augusztus. MNL OL HB XIX-A 32. d. 133. Trombitás Dezső - Fehér Lajos: 10/242/1973. sz. határozata a Munkásőrség IV. ötéves tervében előirányzott célkitűzések teljesíthetőségéről, valamint az V. ötéves terv időszakára halasztható feladatokról”, 1973. szeptember 27.)

1611 A Veszprém típusú rádiókat késve szállították, de sikerült pótolni, így a 111. ötéves terv végrehajtása megfelelően haladt. Viszont a későbbiekben problémák voltak velük. 1971-re a következőket akarták beszerezni: R-105 URH rádióállomás 60 db, R-108 URH rádióállomás 50 db, URH rádiótelefonok. Egyéb eszközök: 973 db, Reagens készlet PHR-54, GSZP-1 és AVJ vegyi felderítő műszerekhez, jelzőtök cny cs rakéta. 1972-ben az egységparancsnokokig bezárólag kötelezővé tették a munkásőröknek a lakásukra telefon beszerelését, ennek költségeit ezer forintig a testület megtérítette. 1973-ban a területi MSZMP és munkásör! szervek közös vonalat kaptak. A fejlesztések terén a BGR Veszprém FM 05-165 rádiónak a későbbiekben tervezték a rendszeresítését, ezt parancsnoki készüléknek javasolták, összesen 500 db beszerzését tartották szükségesnek 1973-ban.

lést a Munkásőrséghez került őrzendő objektumokban is megfelelőképpen kialakítsák.[1612] A fegyverek, a híradás és az egyéb eszközök mellett a ruházat is változott a tárgyalt korszakban, 1970-ben a 64 M mellé bevezették a 70 M könnyített szolgálati ruhát, amellyel a teljes állományt ellátták.[1613] (19. melléklet) 1975-ben a kinevezett cs a hivatásos állomány egyenruhája újult meg.[1614] 1975-ben meghatározták

1974- ben a gépkocsikba is megkezdődött a Veszprém-3 típusú rádiók telepítése. A híradós területen sok volt a fejlesztés, de a létszámot nem emelték. A Veszprém 1 és II. (Utóbbi Mayer Péter közlése alapján megegyezett a Maros B-vel, amit a rendőrök a 90-es évek végéig használtak.) mellett R-105 és R-108 típusú rádiókészüléket használlak, előzőekből csak 3% volt a központi raktárkészlet. Sok nem használt R-10-es készüléket tároltak, ez súlyosbította a raktárak telítettségét, így a selejtezésüket javasolták. A rendszeresített eszközökkel az egységeket ellátták, de voltak olyan távolságok, ahol az R 105/D-vel cs a Veszprém készülékekkel nem tudták az összeköttetést megoldani. Pápa, Makó, Gyula városokban és a váci járásnál voltak ilyen jellegű gondok. (MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 3. ő. e. Csernohorszki Gyula híradó ov.: „Jelentés a „Veszprém" rádiók műszaki állapotáról fennálló problémáiról", 1973. március 27. MNL OL HB XIX-A-98 25. d.! 107. Vályi Péter (PM) - Párdi Imre OT elnök: Az OT és a PM előterjesztése a HB-hez. A Munkásőrség 1971. évi terve és költségvetése 1970 november 13/216/1970, számmal jóváhagyták vita nélkül. 1970. december 3-i ülés; MNL OL MOP M-KS-295-1 112. d. 1. ö. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 7. sz. utasítása „A szolgálat érdekeivel összefüggő lakástávbeszélő állomások létesítésének szabályozása" tárgyában, 1972. június 7.; MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 4. ő. e. Nagy György tájékoztatója a területi szerveknek, 1973. január 25.; MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 3. ö. e. Csernohorszki Gyula híradó ov.: „Jelentés a „Veszprém" rádiók műszaki állapotáról fennálló problémáiról", 1973. március 27.; MNL OL MOP M-KS-295-1 142. d. 2. ö. e. Nagy György: Előterjesztés Papp Árpádnak „Rádióállomások telepítése gépkocsiba" tárgyában, 1974. augusztus 30.; MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. 2. ő. e. Dr. Bedő Ottó és Nyulász Imre főrevizorok (PM XII. testületi szervek önálló osztálya): „Jelentés a Munkásőrség Országos Parancsnokság 1971. évi gazdasági és pénzügyi ellenőrzéséről", 1971. április 30.)

1612 Jakab Sándor: Jelentés a Munkásőrség munkájáról Jegyzőkönyv a Politikai Bizottság 1975. január 14-én megtartott üléséről, http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp7ADT_ID=14522&MT=1, letöltés: 2009. április 4.

1613 Emellett a rövidszárú csizma helyett a vgt. (vulkanizált gumitalpú) bakancsot rendszeresítették. A hátizsákot és a sátorlapot, amelyeket 1952-ben gyártottak, így 1975-re „elöregedtek", leselejtezték. A későbbiekben a 64 M és 70 M ruhák beváltak. Az „A" gyakorló ruházat a következőkből állt 1975- ben: 64 M nyári sapka, téli sapka, s. zubbony, s. nadrág, v. kabáthuzat, v. kabátbélés, v. nadrág, ing, kesztyű, vgt. bakancs, zokni, derékszíj, nadrágszij, karszalag, beosztási jelzés. A 70 M, ,,B" könnyített szolgálati öltözet: 70 M sapka, szövetruha, ingblúz, ing, nyakkendő, félcipő, zokni, v. kabáthuzat 64 M, öv, beosztási jelzés. (MNL OL MOP M-KS-295-1 150. d. 4. ő. e. Budaházi Gusztáv ov. (MOP Anyagtervezési és Ellátó Osztály): „Tájékoztató. A ruházati gazdálkodás helyzete, javaslat a további feladatokra" című előterjesztésről és parancsnoki állásfoglalásról, 1975. május 24.; MNL OL MOP M-KS-295-1 150. d. 4. ő. c. Budaházi Gusztáv ov. (MOP Anyagtervezési cs Ellátó Osztály): „Tájékoztató. A ruházati gazdálkodás helyzete, javaslat a további feladatokra" című előterjesztésről és parancsnoki állásfoglalásról, 1975. május 24. Kimutatás az utánpótlási forínlnorma megoszlásáról átlagos kihordási idő alapján.)

ísí4 Harci vagy gyakorló, szolgálati, ünneplő, díszelgő. A megengedett viseletét megszűntették. Ugyanakkor körgallérral, ballonkabáttal, háromnegyedes bal Ion kabáttal, bélelt felöltővel kellett,

a kőtelező személyi „M” felszerelését is a testületnek.* [1615] A bevezetett újításokat a társadalmi állománynál jónak találták, így azon nem változtattak. 1978-ban a ruházattal kapcsolatban a KNEB vizsgálatot folytatott a fegyveres szervezeteknél, majd ennek alapján egy HB határozat a VI. ötéves tervre a ruhák korszerűsítésének az összehangolását írta elő a fegyveres szervezeteknek.[1616]

5. 2. *5/B. Fejlesztések a HP felállítását követően*

1975-ig megszervezték az egységes integrált hátországvédelmi rendszert. Mindez egybe esett a negyedik ötéves tervvel is, ennek keretében szerezték be a fegyverzetet és a különböző anyagokat. A Munkásőrség esetén nem sikerűit mindent megvalósítani, így több része a tervnek az V. ötéves tervidőszakra csúszott át. A 70-es évek második felében már a gazdasági helyzet romlása a tervezésre is rányomta a bélyegét, így az 1976-1980 közötti időszakra többféle tervet is készítettek a fegyveres szervezeteknél. Az egyik szerint a milíciára 2,8, míg a másik szerint 2,5 Mrd-ot kellett volna költeni. A IV. ötéves tervben a fegyveres szervezetek 104,5 milliárdba, a Munkásőrség 1 milliárdba került. Ugyanakkor a IV. ötéves tervben véghezvitt fejlesztések növekvő fenntartási költségei, a ruházat növelése, a létszámfejlesztés kihatásai miatt is magasabbak kellett hogy legyenek az V. ötéves terv költ-

míg a MOP szakcsoportvezetőnél és a területi helyetteseknél magasabb beosztásúakat boksz csizmával és lovaglónadrággal is el lehetett látni. A hivatásos állománynál a 64 M öltözetet kivonták, cs azt az „M” készletükbe sorolták. Emellett a társadalmi állomány ruhájának a korszerűsítését is elrendelték, és a törzs- és nyugállományú tisztek és a polgáriak beosztásjelzését a kidolgozását. 1975-ben az orkánkabátot, a dublé köpenyt, a fésűs öltönyt és az elavult ruházatot 1976. június 30-ával kivonták, viselésüket 1977. december 31-éig engedélyezték. Az ing, nyakkendő, kesztyű, sapka, zokni ezt követően a leszereléskor személyi tulajdonban maradt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 150. d. 4. ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának utasítás tervezete „A Munkásőrség hivatásos és kinevezett állománya öltözeti rendszerének korszerűsítésére.” 1975. november; MNL OL MOP M-KS-295-1 150. d, 4. ő. e. Budaházi Gusztáv (Anyagtervezési és Ellátó Osztály vezetője) Intézkedése 1975. november.)

[1615] A fegyverzet terén ez a következő volt: géppisztoly és tártáska, hozzá három db tárral és tisztító felszereléssel, illetve 60 db löszénél, önvédelmi pisztoly 14 db lőszerrel. Vegyvédelmi eszközök: gázálarc, gázlepel, páramentesítő készlet. Munkaeszközök. A térképláskában: MNK autótérképe, kék és piros írón, grafit, radír, parancsnoki hadtápvonalzó, térképmérö körző, sebkötöző csomag, zscblámpaizzó és elem. A ruházat terén: 64 M zubbony és nadrág, kabátbéléssel, bakancs, nadrágbélés, téli sapka, kesztyű, sál, nyári sapka, derék és vállszíj, álcázó ruha, hólepel, ing, alsónadrág, zokni, zsebkendő, jégeralsó és felső. Egyéb: pohár, evőeszközkészlet, zsebkés, gyufa, tű, cérna, gombok, tartalék csillag és beosztási jelzés, tisztító felszerelés, tisztálkodó eszközök és borotva. (MNL OL MOP M-KS-295-1 150. d. 4. ö. e. Jegyzék a kötelező személyi „M” felszerelésről)

[1616] MNL OL HB XIX-A-98 46. d. 183. Szakali József: Előterjesztés a HB-hez a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjai ruházati ellátásának vizsgálata tárgyában, 1978. június 20. Ez alapján: a HB 6/292/1978. sz. hat. 1978. június 28-i ülés.

scgei.[1617] Végül a HB a Munkásőrségnél 2,5 milliárd forintot fogadott el tervezési alapnak, amelyből 2390 millió volt a költségvetés, az alaptevékenységi beruházás 100 millió, a lakásépítés 10 millió. A kiadások növekedési ütemének 1976-77-ben az átlagosnál alacsonyabbnak kellett lenniük, és 1,5% tartalékot kellett képezni. Az AMP-ből rajonként 1 db páncélelhárító fegyvert kellett rendszeresíteni, 75 millió maradt az objektumokban a rádiófejlesztésre. A gázálarccal és összfegy vernemi védőkészlettel való ellátást is elfogadták.[1618] Több elképzelést az V. ötéves terv szerint nem tudtak volna megvalósítani, különösen a fegyverek korszerűsítése terén.

1976-ban azonban a Munkásőrség számára egy nem várt pozitív fordulat következett, ugyanis a Technika Külkereskedelmi Vállalat megkereste a testületet, és több használt fegyverét értékesítette.[1619] Az újakkal történő ellátást két lépcsőben tervezték végrehajtani, 1976. november 1-1977. március 21. között a PA pisztolyokat a parancsnoki és az irányzó állomány részére, az RPK golyószórókat teljes mennyiségben. A második lépcsőben 1978-79-ban a PA pisztolyok a teljes személyi állománynak, és a PKMSZ géppuskák teljes mennyiségben. Az Anyagi-Technikai Osztály vezetőjének ezzel párhuzamosan gondoskodnia kellett a tartozékokkal való ellátásról is.[1620] A fegyverellátással a HB csak ezt követően foglalkozott. Intézkedtek, hogy a Danuvia az 550 db PKMSZ-t 1979-ig gyártsa le, a 28 ezer PA-63-at pedig a Fegyver- és Gázkészülékgyárnak (FÉG) kellett szállítania, mindezért a KGM lett a felelős. 1980-ig az MN-től kapott 11 ezer PA pisztolyt vissza kellett pótolniuk. 1978-tól az AMP géppisztolyok rendszerbe állításával is számoltak. Az értékesítésből származó bevétel fedezett mindent. A fegyverek cseréjének a Munkásőrség harckészültségét nem lehetett csökkentenie.[1621] A testület új fegyverekkel való ellátása

1617 MNL OL HB XIX-A-98 101. d. Papp ÁTpád: Előterjesztés a IIB részére a Munkásőrség IV. ötéves tervének várható teljesítéséről, az 1976-1980. évi fejlesztési elgondolásokról, 1974. november 27.

1618 Összesen tehát 4144 db AMP, 126 800 db PGR, PGK éles és gyakorlógránát, 42 M nyeles kézigránát, 41 500 készlet 70 M gázálarc, 40 ezer összfegyvemerni vcdőkcszlct, 1500 készlet védőruha, 15 készlet II1-5 egységes sugármerö készülék, 600 db DKP-50 egyéni sugáradagmérö készülék, 80 ezer db fegyver-vegyimentesítő csomag, 62 készlet R-130 T adóvevő berendezés és tápegység, 345 dbUM-2 erősítő, 1125 készlet V-2 adóvevő, 125 készlet V-3 adóvevő, 1200 készlet R-105 adóvevő, 10 készlet R-107 adóvevő beszerzésével számoltak. (MNL OL HB XIX-A-98 102. d. 262. ülés Huszár István: A Munkásőrség V. ötéves terve, 1975. november 13. A HB 14/253/1974. sz. hat. címen fogadták el.)

IM9 MNL OL HB XIX-A-98 40. d. 165. Papp Árpád: Előterjesztés a HB elnökéhez a KGK géppuskák értékesítése, PKMSZ és PA pisztolyok beszerzése tárgyában, 1976. november 15. 1976. december L5-i ülés.

MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 2. ö. e. Barta Gyula (mopk. helyettese): 003/1976. sz. intézkedése a fegyvercserékröl, 1976. november 1.

űzi MNL OL HB XIX-A-98 40. d. 165. Trombitás Dezső - Borbándi János: A IIB 1/274/1976. számú hat. „A Munkásőrség készletében lévő TT pisztolyok, KGK géppuskák, valamint azok tartozékai, lőszerei értékesítéséről és helyettük korszerűbb kézifegyverek beszerzéséről”(A két ülés közötti

1980-ra fejeződött be, év végéig a szervezési tartalékállomány számára is biztosítani kellett az AMP-69-es gepkarabelyokat. Az így felszabaduló AKM-63-asokat be kellett a KEP-re szállítani.[1622] A Munkásőrségnél és kisebb részt a rendőrségnél is rendszeresített, magyar fejlesztésű AMP-kel[1623] problémák voltak, ez sok esetben a nem megfelelő használatból eredt.[1624] 1978-ban az új fegyverekkel kapcsolatban anyagi és technikai fejlesztési irányelveket[1625] adtak meg, amelyek csak 1980-tól léptek életbe. Az elvek a testület fegyvereinek az összetételét, hadászati céljait, alkalmazását is tükrözték.[1626]

A hosszú távú célok közölt szerepelt a gépjárműpark megújítása is, ennek során korszerűbb és kisebb fogyasztású autók, stb. beszerzését tervezték. A kialakult gazdasági helyzetben a takarékoskodás lényeges szemponttá vált, így a nagy értékű gépkocsijait is értékesíteni akarta a testület.[1627] 1 983-ban felmérték a Munkásőrség

időszakban született a határozat, ezt a HB tudomásul vette.) 1976. november 22. 1976. december 15-i ülés.

1622 MNL OL MOP M-KS-295-1 184. d. 1. ö. e. Szabó Attila ov.: Az Anyagi és Technikai Osztály 4. számú intézkedése, 1979. szeptember 4. „Tárgy: A szervezési tartalékállomány anyagainak és eszközeinek a biztosítása”, MNL OL HB XIX-A-98 46. d. 187. Jelentés a HB-nak a fegyveres erők és testületek 1979. évi kiadásainak alakulása tárgyában 4. sz. melléklet: A Munkásőrség 1979. cví terve és költségvetésének főbb mutatói, 1978. november; A HB 5/296/1978. sz. hat. A fegyveres erők és testületek 1979. évi költségvetéséről és tervéről, 1978. december 21., MNL OL MOP M-KS-295-1 184. d. 1. ő. e. Szabó Attila MOP Anyagi és Technikai Osztály vezetőjének 0011. sz. intézkedése, 1979. október 12. „Tárgy: PKMSZ típusú géppuskaellátás végrehajtása”

162:1 2010-ben. Táborfalván tesztelték ezeket a fegyvereket, szó volt az újbóli rendszeresítésükről. Az USA-ban is vizsgálták őket a hidegháborús korszakban, és a legmegbízhatóbb Kalasnyikov-típusnak minősítették. (Magyar Honvéd, 20)0. 3. sz.)

1624 1979 július 31-én lépett hatályba a rendelkezés. (MNL OL MOP M-KS-295-1 184. d. 1. ö. e. Balogh Zoltán szcsv. (az osztályvezető helyett, MOP Anyagi és Technikai Osztály) 07. sz. intézkedése, 1979. július 16. „Tárgy; Lőterek előkészítésének szabályozása az AMP-vcl történő lögyakorlatok lefolytatásához. Lőgyakorlat utáni feladatok.”

1625 1979-ben azt is megszabták, hogy villamos energiával a Munkásőrségnél csak ott lehetett fűteni, ahol erre más mód nem volt, így a MOP-on a vili any rád iátorokat begyűjtötték. (MNL OL MOP M-KS-295-1 184 d. 1. ö. c. Szabó Attila MOP Anyagi technikai ov. 8. sz. körlevele, 1979. október 16.)

1626 MNL OLMOP M-KS-295-1 179. d. 4. ö. e. Papp Árpád: „A Munkásőrség anyagi-technikai eszközeinek fejlesztési irányelvei”, 1978. november.

is27 A következő típusok voltak: Polski Fiat 1500, Volga M-24, Ikarus 255 Panoráma, és 311-es. Az országos parancsnoknak Mercedes gépkocsi, továbbá: BMW, Tátra, GAZ-69 MR különleges tehergépkocsi, Csepel D-344 DR, ZIL MMZ 555 billenős gépjármű, Multicar 22-1. Ezek mellett GAZ-69-es raj parancsnoki terepjáró, és UAZ-469/B is volt a testületnél. A személygépkocsik közül az említett M-24-cs Volgának volt 02-es, kombi változata, VÁZ 2102 kombi, VAZ-2103. A zártfedelű tehergépjárművek a következők voltak: UAZ-451, és 452, tehergépkocsik: ZIL-130 G, Z1L-131, Buszok: Ikarus-211,66, zárt felépítményű; Barkas 1000, és 1000GK mentőautó változat. Vízi járműből KI) járőrhajóval rendelkeztek. Ezeket a következőkre akarták lecserélni: Lada, Niva, Luaz 976 M típusra, vagy ARO-10-re. A Volgák Ladákkal történő cseréjétől 480 ezer Ft megtakarítást reméltek. A megyei parancsnokok UAZ 469/B típusú gépkocsijait szintén Ladákkal

vagyonát, és terveket készítettek. E szerint január 1-jén 7151 millió Ft vagyonuk volt, amelyből 5951 költségvetési forrásból származott, 1200 pedig „bázis alaphelyi”, vagyis üzemi támogatásból. 1982 végéig 146 millióval nőtt a milícia tulajdona, 15 év alatt teljes ruhacserét szerettek volna megvalósítani.[162]” Ugyanakkor 1983 folyamán előkészületeket tettek a számítógépes rendszerre történő áttérésre. A MOP és a BMP közös épületben történő elhelyezését tervezték, a badacsonytomaji átépített üdülőt használatba vették. MHSZ és a Munkásőrség megállapodott, hogy a milícia átengedi a rendszerből kivont, elsősorban híreszközöket, továbbá a lőtereket és a kiképzési segédeszközöket.[1529]

5. 2. 6. Hátországvédelem és kiképzés

Lényeges, hogy a hátországvédelmi rendszer kialakítása és az új fegyverzet rendszeresítése mellett a kiképzésre is kiemelt figyelmet fordítottak ebben az időszakban. Ez több szempontból is nehezen ment, ugyanis a testület egy részének az iskolázottsága alacsonyszintű volt, és nem rendelkeztek megfelelő katonai ismeretekkel sem. 1968-ban a kiképzés gyakorlatiassá tételét, a vélt ellenséggel kapcsolatos információk - fegyverzete, hareeljárásai - oktatását is lényegesnek tartották. Célként tűzték ki, hogy a társadalmi állomány a harcfeladatait bonyolult helyzetben is képes legyen megoldani. A kiképzés egy évben maximum 72 óra lehetett. A Kiképzési és Szervezési Főosztálynak a Munkásőrség összkövetelmcnyi programját is ki kellett [1628] [1629]

akarták felváltani, ettől 60 ezer Ft éves megtakarítást vártak, a BMP kerületi zászlóaljainak Ladákkal történő ellátásból pedig 330 c. Ft-ot. A nagyfogyasztású ZIL tehergépkocsik helyett dicsei üzemüek rendszerbe állítását tervezték, ezzel 730-800 ezer forintot terveztek megspórolni. A ZIL-ek helyett fokozatosan IFA-kat kellett beszerezni, és az országos parancsnokhelyettesek VOLGA gépkocsijainak kivételével az összest 1300-as Lada SPECIAL-ra kellett leváltani. Az UAZ-ok helyett év vegéig a LUAZ-t rendszeresítettek. (MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 2. ő. e. A MOP Anyagi és Technikai Osztály vezetőjének az intézkedése üzem és kenőanyagnorma módosítás tárgyában 1-3. sz. mellékletek, 1976. november 30.; MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. l.ő. e. Szabó Attila ov. (MOP Anyagi és Technikai Osztály) előterjesztése a vezetői koordinációs értekezletre, „Jelentés a Munkásőrség gépjármű állománya üzemeltetése vizsgálatának tapasztalatairól, javaslat a korszerűsítésre” tárgyában, 1982. február 10.; MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. e. Zelles Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának a 12/1982. sz. döntése, 1982. február 26.; MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ő. e. Barta Gyula: „A munkásőrség (síel) anyagi-technikai fejlesztése és ellátottsága”, 1983. január 31. Válasz a KNEB Fegyveres Szervek Főosztály vezetőjének, Kovács V László ezredesnek, 1983. január 17-i levelére.)

[1628] MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. 6. e. Barta Gyula: „A munkásőrség (sic!) anyagi-technikai fejlesztése és ellátottsága”, 1983. január 31. Válasz a KNEB Fegyveres Szervek Főosztály vezetőjének, Kovács V. László ezredesnek, 1983. január 17-i levelére.

1629 MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5 ö. e. Borbély Sándor: „Jelentés a Munkásőrség 1983-ban végzett munkájáról”, 1983, december 14.

adnia,[1630] de ez csak 1975-re készült el. Ugyanakkor ennek az osztályának a feladata lett a társadalmi-parancsnoki állomány oktatásának a megszervezése, a lőterek fejlesztése, segédeszközök biztosítása, míg a területi parancsnokság a parancsnokok módszertani felkészítésével foglalkozott. Az egységparancsnokoknak éves oktatási terveket kellett készíteniük, és azt végre kellett hajtaniuk.[1631] 1969-ben a munkásőröknek a harckiképzési program szerint a következőket kellett elsajátítaniuk.[1632] A lövészeknek tájékoztatást adni a várható ellenség módszereiről, a tömegpusztító fegyverekről, ugyanakkor jártasságot szerezniük a csoportos célok tűzzel való leküzdésében, a szakalegységekkel együtt folytatott harctevékenységben, és képesnek kellett lenniük az alegység szinten történő együttműködésben. Emellett karhatalmi kiképzést is kaptak, valamint fegyverismeret és kézigránát-használat is szerepelt a programban, akárcsak az atom-, a vegyi- és a biológiai harcanyagok, valamint az ellenük való védekezés is. A tartalékos munkásőrökkcl a következőket gyakoroltatták: karhatalmi harcászat, fegyverismeret, lövészet és a kézigránátdobás. A parancsnokoknak is előírták az elsajátítandó ismereteket. Egy lövészrajénak például a következőket kellett tudnia: FKCS, azaz felderítő-kutatócsoport és EÁP felállítását, felderítés, járőrözés és őrség szervezését. Az adott raj fegyvereiről megfelelő információkkal és tereptani ismeretekkel is kellett rendelkeznie.[1633]

A lövész szakaszparancsnoknak és a helyettesének, illetve a beosztott századparancsnoknak és helyettesének az előbbieken kívül ügyeleti és szolgálati, térkép és híradó eszköz ismeretet is el kellett sajátítania.[1634] Az aknavető alakulatokat korábban karhatalmi, valamint az ellenséggel és a tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatos ismeretekkel látták el. A szakkiképzés során az aknavető részeit, az irányzót, és a „hordkészülék” használatát, továbbá málházási és lőszerismeretet kellett tanulniuk. Emellett az M-5-Ös gyújtó felépítése, az indítószerkezet működése, 39/49 M tájoló használata, aknavető tájolás, lüzelőállás kialakítása, álcázása, távbecslés is a tudnivalók közt szerepelt. Ezeket a későbbiekben megszüntették. Az ellátó egységeknek a fegyverek, lőszer, a pirotechnikai anyagok tárolásával, élelmezéssel.

1630 MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 1. ő. c. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 005. sz. utasítása a Munkásőrség társadalmi állományának harekiképzésére”, 1968. április 12.

t63i MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. I. ö. e. 4/1969. sz. utasítás a harckiképzés tervezésére, szervezésére, MOP, 1969.

1632 MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 3. ő. e. 1970-től a komplex kiképzéseket brigádokkal ellenőrizték. (Nagy György mopk. helyettes 1-5. sz. intézkedése az „egység harcászati gyakorlatok ellenőrzése” tárgyában, 1970. július 14.

1633 MNL OL MOP M-KS-295-1 68. d. 7. ö. c. MOP 1968. június 14-i főosztályvezetői értekezlet

1614 Uo.

anyagi-technikai ismeretekkel, vezetési pont telepítésével, sebesültek szállításával kellett tisztában lenniük.[1635]

A kiképzés terén ugyanakkor ebben az évtizedben jelentős szerepet játszott az új eszközök „fogadásának” az előkészítése is, 1972-ben az AKM-ek rendszerbe állítása. Kezdetben csak a parancsnokok és a törzstagok sajátították el ezeket a tudnivalókat. Ugyanakkor ebben az évben három új, elektromos mozgatású lőteret létesítettek.[1636] 1973-ra rajparancsnoki szintig mindenkit kiképeztek az AKM használatára.[1637] A ’70-cs évek első felében célul tűzték ki úgynevezett komplex gyakorlatok végrehajtását és az egységek harcban való együttműködésének a megteremtését. Mindez nagyon nehezen valósult meg, amihez a parancsnokok cserélődése is hozzájárult.[163*] Az ő oktatásukra hozták létre a Munkásőr Törzs- és Alegyscg-parancsnok-képzö Iskolát. A parancsnokok és a törzstagok kiképzése céljából 1969-ben a HB határozata alapján ki kellett dolgozni az iskolával kapcsolatos javaslatot.[1639] Erre nyilván azért volt szükség, mivel ezt speciálisan a Munkásőrség igényei szempontjából kellett megszervezni. Papp Árpád az intézmény részére már 1968 októberében kért Bondor József[1640] építésügyi és városfejlesztési minisztertől egy 3700 m^2-es telekkel rendelkező, zárt udvarú épületet. Ekkor 10-12 hetes tanfolyamokban, és 30%-ban társadalmi állományú oktatói gárdában gondolkodtak.[1641] Az iskola felállítása nem ment könnyen, így kezdetben a pártüdülőkben javasolták a képzések megszervezését, 1969 második felében akarták lebonyolítani az oktatók kiválasztását. Végül 1970 januárja és áprilisa között a balatonaligai pártüdülőben szervezték meg, majd 1971-ig kétszer három hónapos turnusok indultak ugyanitt.[1642]

I«5 (Jó.

1630 MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 3. ö. c. Papp Árpád: „Jelentés az 1972-ben végzett munkáról és az 1973. évre tervezett főbb feladatokról”, 1973. március 9.

1637 MNL OL MOP M-K.S-295-1 142. d. 3. ő. e. 1974, március 7-8-i MOP parancsnoki értekezlet.

1638 MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 4. ő. c. „A Munkásőrség egység parancsnok ságok helyzete”, 1970. július 29.

1639 MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 2. ő. e. Papp Árpád: „Javaslat a Munkásőrség központi törzs és alegységparancsnoki (sic!) iskolájának létrehozása tárgyában”, 1969. április 29.

1640 Bondor József (1917-1981) Eredetileg kőműves, 1945 és 1961 között több nagyvállalatnak volt a vezetője, 1961-1963 között a Budapesti Fővárosi Tanács főmérnöke, majd 1965-ig elnökhelyettese. 1968-ig építésügyi miniszterhelyettes, 1977-ig építésügyi és városfejlesztési miniszter. 1978-1981 között a HNF országos tanácsának az alelnöke. 1975-től 1980-ig MSZMP KB tag. (Bondor József életrajza http://niek.oszk.hu/00300/00355/htinl/ABC00523/02062.htm, letöltés: 2017. január 19.)

164) MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 2. ő. e. Papp Árpád levele Bondor Józsefnek, 1968. október.

1642 356 szakaszparancsnok végzete el a három hónapos parancsnoki iskolát 1971-ben. A következő hibákat állapították meg a munkájukkal kapcsolatban: spontán állományépítés, az állomány nem elég mély elemzése. A kiképzés szervezettsége fejlődött az oktatást követően. (MNL Ol. MOP M-KS-295-1 99. d. 2. ő. e. Papp Árpád: „Jelentés az MSZMP Párt-és Tömegszervezetek Osztályának, végzett munkánk értékelése során felvetődött néhány kérdéséről”, 1971. március 31.)

1971. április végére tervezték az iskola épületét befejezni.[1643] Budapesten az Alsóhegy utca 10-18. szám alatt építették fel az objektumot.[1644] Az iskola megalapítását a HB 9/203/1969. számú határozata alapján rendelte el Papp Árpád 1969. június 10-én. Élére az országos parancsnok első helyettese került, akinek az iskolaparancsnok lett alárendelve, neki a MOP osztályvezetőkkel azonos jogállása volt. Az intézmény a testületen belül önálló szervezeti egységet alkotott. A parancsnoknak egy ellátó és egy tanulmányi helyettese volt, a MOP Tanulmányi Osztálya látta cl a szak-felügyeletet.[1645] 1970. január 30-án bővítették a struktúráját, a parancsnok alárendeltségében tanszékeket hoztak létre, és osztályfőnöki rendszert alakítottak ki az intézményben. Az előbbiek a tanításért, míg az utóbbiak az anyagi-technikai eszközökkel való ellátásért feleltek. Az iskolában technikai és pénzügyi szolgálatvezető is dolgozott. Az említett tanszékeknek a következő lett az alá-fölcrcndeltségi viszonya: egy tanulmányi vezető volt beosztva a tanulmányi helyettes alárendeltségében, ugyanakkor a tanszékek is hozzá tartoztak, amelyek a következők voltak: általános parancsnoki ismeretek, karhatalmi-harcászati, lőkiképzési, vegyvédelmi és műszaki, híradó és tereptani, szolgálati és alaki kiképzési, összesen tehát hat.[1646]

1977-ben több ponton is módosult a testület és az oktatási intézmény struktúrája. Az utóbbiban a tanszékek helyett szakcsoportokat szerveztek, amelyeket a parancsnok helyettesének rendeltek alá: tervezési-szervezési, harcászati-tanulmányi, lök iképzési-tanul mányi, szakiképzési-tanulmányi és általános parancsnoki ismeretek-tanul mányi. Az iskolaparancsnok ellátó helyettesének az alárendeltségében a következő szervezeti egységek működtek: pénzügyi és anyagi-technikai szakcsoportok, az utóbbin belül egy raktározási és egy ellátó csoportot hoztak létre. Mellettük egy élelmezési szakcsoport és egészségügyi szolgálat is működött.[1647] A Munkásőrség több előadót hívott meg az iskolába a BM-ből. A kiképzők között nyolc általánost és egyetemet végzett is volt, a MOP-on az említett hiányosságok ellenére a „tanári kart” jónak értékelték. Ugyanakkor a hadseregnél négy év volt az alegység-parancs-

[1643] MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 2. ő. e. Papp Árpád: „Javaslat a Munkásőrség központi törzs és alegységparancsnoki (sic!) iskolájának létrehozása tárgyában”, 1969. április 29.

1M4 MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 1. ö. e.

[1645] MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. l.ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 0101. sz. parancsa a Központi Törzs-és Alcgység-parancsnokképző Iskola létesítése tárgyában, 1969. június 10.

was MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 3. ő. e. Nagy György: „A Munkásőrség országos parancsnok első helyettesének 1-2. sz. utasítása a központi iskola első tanfolyamának végrehajtására”, 1970. január 30.

W47 MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 3. ő. e. A Munkás őr parancsnoki iskola szervezeti felépítése, 1977. (2. sz. melléklet, ábra)

nokok kiképzése.[1648] 1974-ig a szakaszparancsnokok alapképzését, utána továbbképzését, majd a századparancsnokok alapképzését indították el, 1975-ben a hivatásos, 1976-ban pedig a törzsparancsnokok továbbképzését. 1970-től így 3201 szakaszparancsnok, 549 századparancsnok, 21 területi törzsben szolgáló hadműveleti csoportvezető és 78 munkatárs, továbbá 63 híradó munkatárs, 18 propaganda és szervezési szakcsoportvezető, 86 területi törzsben szolgáló kiképzési munkatárs, 23 hivatásos parancsnok részesült valamilyen oktatásban. Mindez összesen 4039 fő volt, 260 különböző beosztású személy 1978-ban is a folytatta a tanulmányait az iskolában, így az intézmény fennállásának első nyolc éve alatt a szakaszparancsnoki állomány 118,11%-át (ez a szám a személycserékből adódott),[1649] a századparancsnoki 80,49%-át, a területi beosztottak iskolára kötelezett állományának 64,4%-át képezték ki, 123 hivatásos parancsnok is részt vett alapképzésen, közülük többen 1978-ban is folytatták a tanulmányaikat.[1650] Ok tehát a legalapvetőbb fogalmakkal sem voltak tisztában! A parancsnoki karon belül arányaiban a 20-30 év közöttiek száma nőtt meg az évtized végére.[1651]

Az iskola létrehozását követően a kiképzési rendszert tovább finomították, de a korábbi alapelvek megmaradtak, vagyis gyakorlatiasnak és komplexnek kellett lenni. 1975-ben meghatározták az összkövetelményi programot, ami azt jelentette, hogy a következő egységeknek, parancsnokoknak részletesen megszabták a feladatait, kiképzési követelményeit: géppuskás szakasz (a korábbi rajokból szerveztek meg), beosztott lövészszázad, századparancsnok, vegyi- és sugár felderítő munkásőrök, vegyvédelmi raj, vegyvédelmi szakasz, vegyvédelmi század, híradós munkásőr szakasz stb.[1652] * * 1978-ban azt is megszabták, hogy négy fő kiképzési ágat kell létrehozni. Az első „természetesen” a „politikai” volt. Ezt a későbbiekben is a pártszcrvckncl tervezeték hagyni, mivel ez így bizonyult sikeresnek. A második a karhatalmi harcászati lett, amelynek során önállóan és kötelékben harcszerüen történő tevékenykedést - békében, háborúban lakott és nem lakott területen - gyakorolták. A harmadik elemnek a lőkiképzést tekintették. Iskolai, és egyéni lőgyakorlatok, továbbá harcszerű egyéni cs a harcszerű kötelék lőgyakorlatok bevezetése volt a cél.

1648 MNL OL MOP M-KS-295-1 179. d. 4. ő. e. Az 1978. május 17-i vezetői értekezlet jegyzőkönyve.

1649 Az éves cserélődés 6-7% volt a szakaszparancsnokoknál. (MNL OL MOP M-KS-295-1 179. d. 4. ő. c. Az 1978. május 17-i vezetői értekezlet jegyzőkönyve)

isit, a hivatásos parancsnokok hároméves képzésben vettek részt, amelyben a Kossuth Lajos Katonai Főiskola is együttműködött. A katonai végzettség mellé nevelőtanári diplomát is kaptak. (Maycr Péter közlése alapján.)

IS5' MNL OL MOP M-KS-295-1 179. d. 4. ö. e. Az 1978. május 17-i vezetői értekezlet jegyzőkönyve.

!65? MNL OL MOP M-KS-295-1 150. d. 3. ö. e. A Munkásőrség összkövetelményi programja, a híradós állomány tervezete, 1975. március 7. vezetői koordinációs értekezlet.

Az ekkor épülő elektromos lőterek is lehetővé tették mindezt.[1653] A szolgálati kiképzés során pedig az anyagi, egészségügyi technikai ellátás rendjét, a munkásőrök jogait és kötelezettségeit, az ügyeleti és őrszolgálat rendjét ismerhették meg. Minden évben az egyéni és szakaszerejű harcászati gyakorlatok rendezése lett a cél. Kétévente század és önálló századerejű gyakorlatokat, háromévenként zászlóaljerejűek végrehajtását akarták bevezetni, ugyanakkor a kiképzés komplexebbé tételét szerették volna továbbra is megvalósítani. A készenléti tartalék képzése terén továbbra is a szinten tartás maradt a cél. Az „M” időszakban ugyanakkor a személyi tartalék gyorsított kiképzését, az alegységek konkrét feladatainak, illetve a nem oktatott részek begyakorlását tartották volna fontosnak.[1654] 1980-ban ugyanakkor a harckiképzés szervezeti tagoltságát is meghatározták.[1655]

5. 2. 7. Hátország és állomány

5. 2. 7/A. Az állomány a hátországvédelem kiépítésének időszakában

A munkásőri állomány megtisztítását a vezetés sikeresnek tekintette a 60-as években, de a parancsnoki összetételének a javítása sokkal nehezebben ment számukra. Munkájuk színvonalának az emelését szolgálta a parancsnoki iskola. A parancsnoki mellett a másik gondot a tartalékállomány jelentette. Mindez az említett átszervezés és feladatkör-bővülés szempontjából volt fontos. A vezetők felülvizsgálatára 1969 második felében egy bizottságot[1656] alakítottak, amely ezen belül a törzsek és a századparancsnok munkáját elemezte Budapesten, Nógrádban, Vasban és Veszprémben. A többi megyét a helyi parancsnokok ellenőriztek, mindezt az új feladatok miatt tartották szükségesnek. A vizsgálat során a parancsnokok iskolázottságát, beosztását, családi állapotát mérték fel, illetve azt, hogy mennyi időt töltöttek valamely fegyveres testületnél.[1657] Egy országos statisztikát is készítettek a munkásőri állományról 1970-ben, ezt mutatja a 20. számú melléklet. Ebből látható, hogy a nem KISZ- és nem párttagok aránya 1965 után nőtt, ugyanakkor az 50 év felettieké

[1655] MNL OL MOP M-KS-295-1 179. d. 4. ö. e. Farkas Lajos ov. előterjesztése vezetői értekezletre: „Javaslat az Ossz követel menyi Program (sic!) alapján a kiképzés tartalmára és programozására”, 1978. június 14.

Ií.54 (Jó

1655 MNL OL MOP M-KS-295-1 184. d. 1. ő. e. A Munkásőrség országos parancsnokának 0015 I .'1980. sz. irányelve a Munkásőrség harckiképzcsc tárgyában, 1980. január 1.

[1656] A vezetője Rajnai József lett, a tagjai: Tuza Antal Tanulmányi ov., Pilinyi Sándor szervezési ov., Gabnai István kiképzési osztályvezető, Buda házi Gusztáv anyag tervezési és ellátó ov. (MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 2. ő. e. Papp Árpád: tervezet az egységparancsnokságok helyzetének felmérésére, 1969. május 29.)

[1657] MNL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 2. ő. c. Papp Árpád: Tervezet az egységparancsnokságok helyzetének felmérésére, 1969. május 29.

és a fiataloké csökkent, ellenben a középkorúaké növekedett. Lényeges, hogy a 35 év alatti fiatalok aránya 1968-ban volt a legkedvezőbb. A munkásoké is nőtt, velük szemben az értelmiségieké és az alkalmazottaké csökkent. Ugyanakkor megfigyelhető, bogy a 6-10 év óta szolgálók és az alapítók aránya visszaesett, míg az 1-5 éve, valamint a 10 évnél tovább szolgálóké nőtt. Az alapítók esetében szintén a tudatos politikának köszönhető a csökkenés, a másik esetben azonban arról lehetett szó, hogy sokan csak a karrierjük egyengetése miatt léptek be a testületbe, és öt év után, amint lehetett leszereltek. Akik 10 év után is maradtak, nyilván valamilyen szempontból - eszmeileg, szakmailag vagy hatalomvágyból - elkötelezettek lehettek. Látható, hogy 1965-től 1970-ig a testület kétharmada kicserélődött.[166S] A ’70-es felméréshez kapcsolódik az egységparancsnoki állományról készült 21. számú melléklet is. Az egységparancsnokokkal kapcsolatban meghatározták, hogy javítani kell a munkájukat, ezen belül különösen a társszervekkel való viszonyukat. A legtöbb parancsnok pártbizottsági tag volt, és a párt végrehajtó bizottságának a meghívottja.[1659] A helyi PTO-k ugyanakkor továbbra is az elvárt mértékben szóltak bele a testület cs a vezetők munkájába.[1660] Az egységparancsnokok 60%-a öt éve, 33%-a tíz éve teljesített ekkor szolgálatot, 40% pedig az előző öt esztendőben került beosztásba. Sokan tanultak parancsnokságuk idején, de sokuk képesítése nem változott a korábbiakhoz képest.[1661] Látható, hogy továbbra is jelentős volt a csak általános iskolát végzettek aránya. 1970-ben külön a rajparancsnokokat is felmértek, a felkészítésüket lényegesnek tartották, az éves állománycseréjük egyébként 1-3% volt. A kiképzés terén sok esetben olyan foglalkozásokat tartottak, amelyek módszertanilag nem voltak eléggé átgondoltak. Sok volt az elméleties oktatás, és a lőterek zsúfoltak voltak.[1662]

Az állomány 1970-cs összetétele nem tetszett az MSZMP vezetésének, így a honvédelem kialakítása mellett ezen is igyekeztek változtatni. A 70-es évtized első felében ismét kiemelt szerepet kapott a parancsnoki állomány átalakítása. A vezércserék első lépéseként, nemcsak a Munkásőrség, hanem a többi fegyveres szerv állományának a további megtisztítása céljából is, megalkotta a kormány a 3209/1971. számú határozatát, amely arról rendelkezett, hogy a szakmailag és egészségügyileg

165K MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 4. ő. e. Gáli József: MOP Szervezési Osztály jelentése a Munkásőrség személyi állományáról, 1970. március 25.

1659 MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 4. ő. c. „A Munkásőrség cgységparancsnokságok helyzete’; 1970. július 29.

1660 MNt. OL. MOP M-KS-295-1 87. d. 2. ő. e. „Jelentés a munkásőr egységparancsnokságok helyzetéről”, 1970. szeptember 21.

166! MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 4. ő. e. „A Munkásőrség cgységparancsnokságok helyzete”, 1970. július 29.

1662

alkalmatlan személyeket nyugdíjazni lehetett. Mindez a következőket érintette: akik az MN megalakításában reszt vettek, vagy sokat dolgoztak az 50-es években a fejlesztésekért; aktív munkásmozgalmi tevékenységük volt, vagy részt vettek az „ellenforradalom” felszámolásában, stb. A következő „feltételeknek kellett megfelelniük”: életkoruk, egészségügyi állapotuk, alacsony katonai felkészültségük miatt nem tudtak rendfokozatilag előrehaladni; a jövőben a megnövekedett követelményeknek nem tudtak volna „önhibájukon kívül” eleget tenni. Akit nem nyugdíjaztak, azt segíteni kellett a polgári életben történő elhelyezkedésben.'[663]

A parancsnoki állomány megtisztítása céljából a leszerelések mellett 1971-ben azt is szabályozták, hogy kiket lehet felvenni a Munkásőrség hivatásos állományába. A tiszti állományba történő felvételhez magyar állampolgárság, MSZMP-s párttagság és a párt politikájával való egyetértés, politikai képzettség, a munka élethivatásnak való tekintése, érettségi vagy ezzel egyenértékű végzettség (a területi parancsnokok esetében ennél magasabb), és megfelelő általános műveltség volt szükséges. Ugyanakkor a szakmai ismereteket, a tényleges katonai szolgálat meglétét vagy az alóli felmentést, a büntetlen előéletet, a legfeljebb 35 éves kort, valamint a megfelelő egészségi állapotot is lényegesnek tartották. A parancsnoknak magának és a közeli hozzátartozóinak is jó erkölcsűnek kellett lenniük, a rokonságában nem lehetett „disszidens”. A kiválasztott személy felvétele úgy történt, hogy a területi parancsnokság az illetékes pártszervvel a MOP Szervezeti és Propaganda Főosztályára javaslatot nyújtott be, amely ha megfelelő volt, abban az esetben az országos parancsnokhoz terjesztették fel. A testületnél szolgálókat előnyben kellett részesíteni.[1663] [1664] Ugyanakkor feddhetetlennek, cs korábban sorkatonának kellett lenniük, de ha ez utóbbi alól felmentettek valakit, attól még lehetett munkásőr parancsnok! Házassági szándék esetén a leendő házastárs adatait tartalmazó kérvényt kellet benyújtani, ugyanakkor mellékállást is csak engedéllyel lehetett vállalni.[1665] Mindennek köszönhetően 1971 és 1973 között a parancsnoki állomány jelentős része ismét kicserélődött.[1666] Ugyanakkor 1972-ben szabályozták a külföldre utazásuk rendjét a szer-

[1663] MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. 2. ő. e. Czinege Lajos utasítása a 3209/1971. sz. kormányrendelet végrehajtásáról.

[1664] M NL OL MOP M-KS-295-1 76. d. 1. ö. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 1, sz, személyügyi utasítása, 1969.

MNL OL MOP M-KS-295-1 99. d. 1. ő. c. Papp Árpád: A Munkásőrség Országos Parancsnokának utasítása Az 1971/10. sz. törvényerejű-rendelettel kapcsolatban, 1971. június 1.

i«66 Hajdú-Biharban Kulcsár Lászlót az egészségügyi állapota miatt nyugdíjazták, a helyére 1974. január 1-jétől Kruppa Mihályt helyezték megyei parancsnoknak, ő korábban a Debrecen városi zászlóalj parancsnoka, és a parancsnoki tanács tagja volt. A parancsnoki iskola éléről Benc Bélát szintén egészségügyi gondjai miatt rendelkezési állományba helyezték. A helyére a volt BMP ellátó helyettest, Farkas Lajost nevezték ki. Az ő posztjára a XIX. kerületi parancsnok, Redeezky

ződéses polgári állományéval együtt.[1667] Az 1972-es adatok a 22. számú mellékletben tekinthetők meg.

1975-re az összetételük a következőképpen alakult. Mindegyikük a második világháború után lett kommunista párttag, jelentős hányaduk azonban a Kádár-korszak előtt már az volt. Az életkor szerinti megoszlásuk a 23. számú mellékletben látható.[1668] Mindez alapján a balosok szelektálása korábbi katonai karrierjük alapján történhetett. A hivatásos állomány 46,8%-a volt főtiszt, 53,2%-a tiszt. Idővel az iskolai végzettségük nőtt, a pár év alatt bekövetkező változás annak is köszönhető volt, hogy a korábban említett nyugdíjazási szabályozásnak köszönhetően 1971. június 1. és 1976. május 31-e között 11 200 fő került nyugdíjba a fegyveres szervezeteknél.[1669] A Munkásőrségnél az 45 és 50 év közötti 55 fős parancsnoki csoportból 27 fő került rokkantsági nyugdíjba. *„A további 28 fő sorolható az önhibáján kívüli, felkészültségbeli alkalmatlanság miatt nyugállományba helyezett sorába."* 27 főnek a teljes összegű nyugdíjat folyósították. A felkészületlennek tartott parancsnokok többsége 15~20 évet töltött szolgálatban, mielőtt leszerelték, így ők annyi résznyugdíjat kaptak, hogy ha még elhelyezkedtek, annyit kereshettek, mint korábban.[1670]

A parancsnoki állomány mellett a tartalékosok helyzetét is rendezni kellett. 1971-ben az idősebbek nagy része alapító-, 90%-uk párttag volt. Sok volt a nyugdíjas, ugyanakkor szétszórtan laktak, karhatalmi tartalékként csak 60-70%-uk volt igénybe vehető. A problémákat a fiatalítással tervezték megoldani.[1671] Nem a tartalékhoz tartozott, hanem a tényleges társadalmi állományhoz, de sok szempontból hasonló volt a tartósan igénybe vettek helyzete is. Mivel sok feladatot állandóan el kellett látni a testületen belül, például az őrzést, így 1966-tól hozták létre ezt az

Miklós került. BAZ éléről Szcntgyörgyi Gyű lát nyugdíjazták 1974 elején. (MNL OL MOP M-KS-295-1 142. d. 3. ö. e. MOP, 1974. március 7-8-i parancsnoki értekezlet.)

a szabályzat 1972. július 1-jétől lépett hatályba. (MNL OL MOP M-KS-295-1 112. d. 1. ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 10/1972. sz. utasítása a „A külföldre történő utazások engedélyezésének rendje” tárgyában, 1972. június 5.)

’«-» Uo.

MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 3. ő. e. Rácz Sándor (MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztálya): „Jelentés a fegyveres erők és fegyveres testületek hivatásos állományú tagjai nyugdíjazásának tapasztalatairól”, 1977. április 7.

1670 MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 3. ő. e. Papp Árpád levele az MSZMP Központi Bizottság Közigazgatási és Adminisztratív osztályára Papp Dezsőnek „A 22/1971. /VI. 1. / Korm. számú rendelet Munkásőrség-i alkalmazásának tapasztalatai ”(sic!) tárgyában, 1976. november 5. A rendelet a többi fegyveres szervezetre is vonatkozott.

1671 MNL OL MOP M-KS 295-1 99. d. 2. ő. e. Papp Árpád: „Jelentés a munkásőr tartalékállomány helyzetéről, fejlesztése feladatairól.”, 1971. november 21.

állománykatcgóriát. Nyugdíjas és rokkant munkásőröket alkalmaztak.![1672] * 1973. március 1-jétől minden esetben költségtérítést kellett nekik fizetni, ugyanakkor azt a nyugdíjast lehetett tartósan igénybe venni, aki az Ügyeleti és őrszolgálati utasításban foglaltaknak megfelelt, mellesleg akkor tartották elegendőnek az adott feladatkörhöz a képzettségét, ha korábban törzsben dolgozott. Egészségesnek kellett lenniük, az éves igénybevételük 80-150 óra között lehetett, amit szüneteltethettek is bizonyos esetben, évente 30 nap szolgálatmentcsség illette meg őket.[1477]

Ugyanakkor a társadalmi állomány változásáról is beszélni kell a parancsnoki és a tartalék mellett, hiszen ők alkották a testület zömét. A cserélődésük az előzetesen maghatározott terveknek megfelelően haladt. 1972-beu 10%-os volt, az előkepzősök 45,5%-a volt párt-, 21,4%-uk KISZ-tag, 66,6% munkás, 10,2% TSZ-tag, 7,4% értelmiségi, 14,3% alkalmazott, 1,5% egyéb és 6,4% nő.[1674] [1675] [1676] Ugyanakkor 1972-ben az összállomány 81%-a volt párt-, 6% KISZ-tag, 13% egyik sem, 2,8% nő. Az életkor szerint: 18-23 éves: 2,5%, 24-35: 39,5%, 36-50: 46%, 50 fölött: 12%. Foglalkozás szerint: munkás: 57%, TSZ-tag: 10%, értelmiségi: 6%, alkalmazott: 22%, egyéb: 5%. Iskolai végzettség: nyolc általánost sem végzett: 21%, 8 általánost végzett: 51%, tehát 72%-uk legfeljebb alapfokú végzettséggel vagy szakiskolával rendelkezett, érettségizett 21%, a felsőoktatásban pedig csak 7% végzett. Az állomány 40%-a 1-5, 32%-a 6 T0,28%-a 11-16, ezen belül 12%-a 16 éve volt 1972-ben munkásőr.[1475] Az állomány fele az előző években volt katona.[1476] 1973-ban 8%-os cserélődés történt, ami négyezer főt jelentett. Az újak 59%-a a 35. életevet ekkor meg nem töltötte be.[1677] Az 1974 előtti nyolc évben a testület fluktuációja átlagosan 9%-os volt, 63%-uk 5 évnél több ideje szolgált, 11,3% alapító tag volt. Az újonnan felvettek fele pártonkívülinek számított, így a párttagság aránya 82%-on állt ebben az esztendőben, 70%-uk közvetlen a „termelőmunkában” vett részt. Hivatalosan az állomány 90%-ban „M” esetén is igénybe vehetőnek számított, a maradékot a tartalékból tudták pótolni.[14™] Az 1966-

[1672] Az országos parancsnok 00219/1966, sz. parancsát hatályon kívül helyezték. (MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 1. ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 003/1973. sz. parancsa „Munkásőrök tartós igcnybcvctctc” tárgyában, 1973. február 9.)

Ií73 Uo.

i«74 MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 3. ö. e. Papp Árpád: „Jelentés az 1972-ben végzett munkáról és az 1973. évre tervezett főbb feladatokról”, 1973. március 9.

1675 (J0

1676 MNL OL MOP M-KS-295-1 142. d. 3. ő. e. 1974. március 7-8-i MOP parancsnoki értekezlet.

167? MNL OL MOP M-KS-295-1 142. d. 1. ő. e. Papp Árpád: „Jelentés a Munkásőrség 197.3. évi munkájának tapasztalatairól cs az 1974. évi főbb feladatokról”

l(,7S Papp Árpád: „Jelentés tervezet a Politikai Bizottság 1966. január 4-i, a munkásőrség (sic!) működésére és pártirányitására hozott határozata végrehajtásáról”, 1974. november 4. lntp://www. digitarchiv.hu/faces/framcContcntücncrator.jsp'/A OTJD=I4522&MT=1, letöltés: 2009. április 4.

tói jelentkezettek 40%-a, 7800 fő lett párttag. Olyan is előfordult, hogy egyes gazdasági vezetők nem örültek annak, ha a területükről munkásőröket toboroztak.[1679]

5. *2. 7/B. Az állomány a hátországvédelem kiépítését követően*

1975-re befejeződött a Munkásőrségnél a hátországi rendszerben való részvétel kidolgozása, és ezzel együtt a parancsnoki állomány átrostálása. A PB 1975. január 14-i határozatának megfelelően a parancsnokokat a testület állományából tervezték kiképezni,[16”0] ugyanakkor a KB a kádermunkáról való 1973-as határozatának a szellemében meghatározták a különböző szintű parancsnokokkal kapcsolatos elvárásokat.[1'’”1] így a káderutánpótlás biztosítása érdekében 1976 és 1980 között erről tervet kellett készíteni,[1682] amelynek során felmérték a testületben lévő parancsnokok képzettségét, alkalmasságát, és mennyire alkalmasak az esetleges előléptetésre, az iskoláztatásukra is javaslatot kellett tenni.[1683] A korábbiakhoz képest az évtized második felére javulhatott a helyzet, hiszen 1978-ban politikai végzettséggel a parancsnokok 85%-a, a kinevezett polgári alkalmazottak 77%-a rendelkezett, szakismereti, állami vagy katonai végzettséggel a hivatásos állomány 94%-a, a polgáriak 65%-a. Mindezt nem csak a képzés, hanem a nagy fluktuáció is elősegítette. 1974-től 1978-ig a hivatásos állományban 25%-os, 90 fős, a polgáriban 35%-os, 120 fős csere ment végbe.[1684] A megfelelő parancsnoki kar kialakítását az alacsony fizetések is akadályozták nem csak a Munkásőrségnél, így 1978-ban a megemelték a bérüket. A cél a polgári életben meglévő fizetésekhez való igazítás volt.[1685] De mindez nem lehetett elég, így 1979-ben szabályozták a kötelező meghagyást is

\ MOP és a PTO közös jelentése Jakab Sándor - Papp Árpád: „Jelentés a Politikai Bizottságnak a Politikai Bizottság 1966. január 4-i, a Munkásőrség működésére és pártirányítására hozott határozata végrehajtásáról”, 1975. január 8. a Politikai Bizottság 1975. január 14-én megtartott üléséről. http:/ www.digjtarchiv.hu/faces/fraineContentGenerator.jsp?ADT_ID=14522&MT=l, letöltés: 2009. április 4.

1680 Uo.

isii MNL OL MOP M-KS-295-1 150. d. 1. ő. e. Papp Árpád: Parancsnoki állásfoglalás a KB 1973. novemberi 28-i káócrmunkáról szóló határozatának a végrehajtása a Munkásőrségnél, 1975. május 14.

<682 MNL OL MOP M-KS-295-1 150. d. 1. ö. e. Gáti József (mopk. helyettes) 2-007. sz. utasítása „A testületi kádermunkára vonatkozó országos parancsnoki állásfoglalás végrehajtása” tárgyában, 1975. május 14.

1683 MNL OT. MOP M-KS-295-1 150. d. I. ő. e. Pilinyi Sándor (MOP Személyügyi Osztály) „Útmutató a káderállomány helyzetének értékeléséhez a káderutánpótlási és-képzési terv kimunkálásához”, 1975. május 14.

1684 MNL OL MOP M-KS-295-1 179 d. 4. ö. e. Pilinyi Sándor: (MOP Személyügyi Osztály) „Jelentés az MSZMP KB novemberi - a kádcrmunkáról szóló - határozata végrehajtásának tapasztalatairól.” 1978. március 10.

ws? MNL OL HB XIX-A-98 183 Faluvégi Lajos -Doró György: Előterjesztés a HB-hez a fegyveres erők és testületek hivatásos állományának kereseti helyzete tárgyában, 1978. június; Trombitás Dezső - Borbándi János: 10/292/1978. sz. hat. 1978. június 29. 1978. június 28-i ülés.

a testületnél. Ez jelen esetben azt jelentette, hogy a felső korhatár elérését követően is parancsnoki pozícióban maradhatott az, aki kérte, alkalmas volt rá, és a felettese engedélyezte.[16”6] Mindez csak elodázhatta a problémákat, hiszen 1981-ben is a függetlenített állomány 10%-át kellet lecserélni kora és egészségügyi állapota miatt.[1687] 1980 és 1983 között összesen 88 főt vettek fel, ami 23%-os cserélődést jelentett! A hivatásos és polgári állományból összesen 276 fö rendelkezett felsőfokú végzettséggel.[1688] A társadalmi parancsnoki állomány összetétele is változott.[1689] A MOP irányítóit egyébként 1982-ben Zellcs Sándor, a Titkárság vezetője egy vezetői koordinációs értekezletet kővetően írt emlékeztetőjében így értékelte: *„Az érdemi beosztásban lévők egy részénél azt tapasztaljuk, hogy felkészültségük nem éri el azt a követelményszintet, amit egy országos vezető szervben végzett munka színvonala megkíván. Ennek pozitív irányba történő megváltoztatása érdekében szisztematikusabb nevelő és kádermunkára van szükség.”*[1690]

A parancsnoki mellett a tartósan igény be vettek helyzete a következőképpen alakult. Szolgálatuk 1977-től havi 80 óránál kevesebb és 130-nál több nem lehetett. Ennek során a Munkásőrség és az igénybevett között nem keletkezett munkaviszony, ugyanazok a szabályok voltak továbbra is érvényesek rájuk, mint a társadalmi állományra, költségtérítés illette meg őket a fizetésük mellett. Ellentmondásos volt, hogy rokkantakat vagy nyugdíjasokat vettek igénybe, de a megfelelő egészségi állapotot feltételként szabták meg![16”] 1983-ban vezették be az ötnapos munkahetet, így a jelentőségük megnövekedett, a létszámuk is 2000 főre módosult. Ebből 1200 fő

lese MNL OL MOP M-KS-295-1 184. d. 1. 6. e. l’app Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 4. sz. utasítása, 1979. május 7. „A Munkásőrség hivatásos állományú felső korhatárt elért tagjainak visszatartása a hivatásos szolgálatban” tárgyában.

1687 MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. l.ő. e. Borbély Sándor: „Jelentés tervezet a munkásőrség (sic!) 1981-ben végzett munkájáról”, 1982. február 24.

1658 MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ö. e. Borbély Sándor: „Jelentés a Munkásőrség 1983. évben végzett munkájáról”, 1983. december 14.

1659 1980 és 1983 között a cserélődésük 6-8% volt, sokukat előléptették, 101,2% volt a feltöltöttségük. Ezen belül 80% volt a párttagok aránya, 73% munkás, 16,2% termelésirányító, 4,5% nő, 38,2% közép- és főiskolát végzett, 47,5% politikai iskolát, 9,4% munkásőr parancsnokit. Az életkor szerint 35,9% 35 év alatti, 47,2% 36-50 év közötti, míg 51-60 év közötti 12,5%, 4,4% pedig 60 év feletti volt, így 40,8 év volt az átlagéletkoruk. A többségük vállalata öl év után is a szolgálatot, jelentős részük, 7,3% 1983-ban tett esküt. A testületben való szolgálatuk alapján 33%-uk 1-5 éve, 23,6%-uk 6 10 éve, 14,6%-uk 11-15 éve, 9,8%-uk 16-20 éve, 11, 7%-uk több mint 21 éve volt munkásőr, 5,4%-uk pedig alapító volt! (Uo.)

iw MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. e. Zelles Sándor: (MOP tikárság vezetője): „Feljegyzés az 1982. január 25-i Vezetői Koordinációs Értekezleten hozott parancsnoki döntésekről”, 1982. február 3.

i69) MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 2. ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának .../1977. sz. tervezete „Munkásöröktartós igénybevétele” tárgyában, 1977. június.

a Munkásőrség és az MSZMP objektumait biztosította, illetve a megyei távbeszélő központokban dolgoztak, 800-at a MOP-nál és a közvetleneknél, illetve a megyei egységtörzsekben, részmunkaidőben alkalmaztak.[1692]

A társadalmi állománnyal kapcsolatban is egyre szaporodtak a testület a gondjai. A cserélődésük a meghatározott irányelveknek megfelelően zajlott az 1975 és 1980 közötti időszakban is, évente átlagosan 7-9% volt. A legtöbb esetben az egységek szintjén is megfelelt az összetétel a kívánalmaknak, de az egyes egységeknél voltak ettől nagyobb eltérések, előfordult olyan is, amikor csak 60% volt a párttagok aránya. Ezt helyi szinten annak tulajdonították, hogy „... *nem elég vonzó a dolgozók előtt a munkásőri szolgálat... a maszekolási lehetőségek szimpatikusak... nem kapnak elég megbecsülést a mimkásőrök, stb.* ” Az utánpótlás kezdett egyre nehezebbé válni, bár ez még 1980-ban nem volt általános tendencia. Mindez nyilván a 80-as évek elején a már érezhető negatív gazdasági folyamatoknak volt köszönhető, másrészről a munkásőri szolgálat kezdett egyre kevesebb előnnyel kecsegtetni.[1693] A nők arányának a növelését továbbra is fontosnak tartották.[1694] 1983-ra a testület szempontjából tovább romlott a helyzet, ebben az évben már csak 7,2%-os cserélődést tett lehetővé az előképzős állomány, amelynek csak a 37%-a volt párt-, 41,2% KISZ-tag, 8,8% nő, 82,8% munkás, 12,7% vezető. Ugyanakkor 35 év alatti 81,1%, 25,3% politikai iskolát végzett, 91% katonai szolgálatot teljesített. Feltűnő a fiatalok és a KISZ-tagok magas aránya az előképzősök között! Nyilván a gyors karrierépítés reményében léptek a Munkásőrség soraiba, feltételezhetően leginkább azok közül, akik nem tudták vagy nem akarták a második gazdaság nyújtotta lehetőségeket kihasználni. A társadalmi összetételük cs motivációik megvizsgálása külön tanulmányt igényelne. Azt is ki kell emelni, hogy a jelentkezők 7,4%-a szerepelt a BM nyilvántartásában, ez egyébként a korábbiakhoz képest csökkent, 154 főt a pártszervek nem fogadtak cl, 376 fő egészségügyi okok miatt volt alkalmatlan, vagy lemorzsolódott

16,2 Az erre történő áttérést 1982. január 11-én az 1. sz utasításában szabályozta az országos parancsnok. (MNL OL MOP M-KS-295-1 209. cl.)

I6W MNI, OI. MOP M-KS-295-1 559. d. 2. ö. e. „A Munkásőrség 1975-1980 között végzett tevékenysége a további célkitűzések főbb jellemzői” 1980. február.

1654 1982-ben. a testület 4,1% volt nő, Budapesten 6,3 % volt az arányuk. Sok helyen a parancsnokok hozzáállása miatt nem emelkedett megfelelőképpen a számuk, több esetben alkalmazásuk korlátáit hangsúlyozták. A sz.akbeosztásuk sem mindenütt volt megfelelő, sem az ifjúságnevelő munkába, sem a rendezvények szervezésébe nem vonták be őket. Szülés után legtöbbször leszereltek, ritkán éltek azzal a lehetőséggel, hogy szüneteltessék a tagságukat. (MNL OL MOP M-KS-295-1 209. d. A Munkásőrség országos parancsnokának irányelve a nők szerepe, helye a Munkásőrségben, szolgálatteljesítésük tapasztalatai tárgyában, 1982. március 5.)

az előképzés stb. során.[1695] Lényeges megemlíteni, hogy a munkaidőben való igénybevétel továbbra is magas volt, bár a romló gazdasági helyzetben felvetődött, hogy hatékonyabban tegyenek ez ellen.[1696] A teljes állomány 1977-1979 közötti összetétele a 24. számú mellékletben látható.

A társadalmi állományon belül a testület egyik kényes pontját a készenléti tartalékállomány jelentette, hiszen mozgósítás esetén a meghagyásban nem részesítettek helyére ők kerültek volna. 1982-ben rendezték a jogaikat és kötelezettségeiket a szolgálat ellátása idején, ezek megegyeztek a tényleges állományúnkéval.[1697] 1982-ben az országos arányuk 20% volt, azonban hat megyében tömörült a létszám nagy része, ami a mozgósítás során problémákat vethetett volna fel. Az összetételük alapján 91,6%-uk párttag, 49,6% politikai iskolát végzett, 90,3% 10 év feletti tényleges, illetve tartalékos munkásőri szolgálattal rendelkezett, 47%-uk több mint 20 éve volt munkásőr, 24,3%-uk pedig alapító tag. Tehát nagy részük továbbra is jelentősen kötődött a testülethez. Az életkoruk igen magas volt, hiszen 47,4%-uk 50 év alatti, 34,2%-uk 51-60 év közötti, 18,4%-uk pedig 60 évesnél idősebb volt. Közülük 313 fő végezte el a munkásőr parancsnoki iskolát. 1980-1982 között többen kérték a tényleges állományba való visszahelyezésüket. Nyilvánvaló, hogy a magas életkorból következtek a problémák, így csak 40-75%-os volt a kiképzésen való részvételük, 40%-uk egészségi állapota labilis volt, 7%-uk pedig alkalmatlan a munkásőri szolgálatra. A felszerelésük továbbra is hiányos maradt.[1698] 1983-ban tervbe vették az alapítók létszámon felül meghagyását. Ebben az évben jelentős előrelépés volt, hogy a tartalék 13,8%-át sikerült lecserélni.[1699]

Ugyanakkor a teljes állomány egészségügyi állapota is kritikán aluli volt. Ezzel kapcsolatban csak egy adatot emelnék ki: 1982-ben a Munkásőrségnél átfogó egészségügyi szűrést tartottak, amelynek során megállapították, hogy a társadalmi állományban összességében véve 41,6% volt az egészségesek aránya![1700] Részletesen mutatja mindezt a 25. melléklet.

1695 MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ő. e. Borbély Sándor: „Jelentés a Munkásőrség 1983. évben végzett munkájáról”, 1983. december 14.

1696 MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 2. ö. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 02/1976. sz. intézkedése a munkásörök igénybevételének szabályozása tárgyában, 1976. február 12.

!697 MNL OL MOP M-KS-295-1 209. d. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 0034. sz. parancsa, 1982. november 8.

1698 MNL OL MOP M-KS-295-1 209. d. Borbély Sándor: „A Munkásőrség országos parancsnokának állásfoglalása a készenléti tartalék állomány (sic!) helyzetéről, alkalmazhatóságáról, a további feladatúkról”, 1982. június

'699 MNL 01, MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ő. e. Borbély Sándor: „Jelentés a Munkásőrség 1983. évben végzett munkájáról”, 1983. december 14.

1700 MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. l.ö. e. Balogh Tibor (MOP Egészségügyi Osztály, szcsv.):

A Munkásőrség „fénykorában” is problémát jelentettek az úgynevezett rendkívüli események a testület életében. 1970-ben a NET, az MFMPK előterjesztésére, a „felszabadulás” 25. évfordulója alkalmából törvényerejű rendeletet alkotott a közkegyelemről.[1701] Mindez a Munkásőrséget is érintette, ennek alapján a következőket rendelte el Papp Árpád: „ *1/ a./ A Munkásőrségből való kizárás, fegyelmi fenyítés kivételével, hatályát veszti a társadalmi állomány tagját sújtó valamennyi érvényben lévő fegyelmi fenyítés"* A technikai állománynál az elbocsátás és a fegyelmi fenyítés, a hivatásos parancsnokinál pedig a BM Fegyelmi Szabályzat h-k. pontja képzett ez alól kivételt. Ha a fenyítést korábban igazságügyi szerv szabta ki, és ez közkegyelem alá esett, kihatott a fegyelmire is. Ha a parancs kiadásának az időpontjában vizsgálták valakinek az ügyét, azt az illetékes pártbizottság jóváhagyásával kellett lezárni, kivéve akkor, ha a fenti kivételek közül valamelyikbe beletartozott. A korábbi megvonásokat, kitüntetéseket stb. nem lehetett visszakapni. A közkegyelemnek köszönhetően az okozott károk behajtásától el kellett tekinteni, de ha egy éven belül újabb károkozás történt, akkor az új mellett a régit is be kellett vasalni. Ha a mentesített személy egy éven belül fegyelemsértést követett el, akkor az elengedett büntetést is be kellett számítani. Papp Árpád parancsa 1970. április 1-jén lépett hatályba, a rendelkezéseket eddig kellett alkalmazni.[1702] [1703] Ugyanezen cv júliusában a súlyosabb rendkívüli események kivizsgálása érdekében elrendelték egy bizottság felállítását a MOP osztályvezetőiből,[1705] amelynek adott esetben az ilyen ügyek kivizsgálásával kellett foglalkoznia.[1704] 1973-ban megszabták a rendkívüli eseményekkel kapcsolatos eljárás rendjét, így soron kívül kellett a parancsnoknak jelentenie a területi

Előterjesztés vezetői koordinációs értekezletre „Jelentés a társadalmi munkásör, a hivatásos és polgári állomány egészségi állapotáról. Javaslat parancsnoki döntésre”, 1982. február 12.

1,01 Magyar Közlöny, NET 1970/7. sz. tvr.

1702 MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. l ő. e. Papp Árpád: a Munkásőrség országos parancsnokának 1970/32. sz. parancsa „A 3122/1970. Korm. Sz. Hat. Végrehajtása” (sic!) tárgyában, 1970. május 31.

1703 Nemcsak ezzel kapcsolatban volt divat a „bizottságosdi”, hanem a területi szerveket is hasonló módon ellenőriztek, 1972-ben például Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét. Ilyenkor osztályonként lebontva tanulmányozták a feladatokat. (MNL OL MOP M-KS-295-1 112. d. 3. ö. e.) 1977-től felügyeleti és belső ellenőrzés volt a Munkásőrségnél. A felügyeleti során országos parancsnoki szemle, a parancsnokok ellenőrzése, és szakágazati ellenőrzés is folyt. A parancsnoki szemle során a készenlétre voltak kíváncsiak. A párt - és a kormányhatározatok végrehajtása, a fegyelem, a harckészültség, a kiképzettség, az anyagi pénzügyi helyzetet megvizsgálása is lényeges volt. Ezt egy bizottság végezte a kijelölt országos parancsnokhelyettes irányításával. A belső ellenőrzés a mindennapi tevékenységre vonatkozott. Az utasítás 1979. január 1. lépett hatályba. (MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 2. ő. e. Papp Árpád 9. sz. utasítása az ellenőrzés rendszere tárgyában, 1977.)

1704 MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. l.ő. e. Papp Árpád parancsa a „Rendkívüli eseményeket vizsgáló bizottság szervezése” tárgyában, 1970.július 1.

parancsnokságra, a MOP-ra és az illetékes pártbizottsághoz, ha ilyen történt.[1705] Az illetékes parancsnok feladata volt a kivizsgálás lefolytatása, ennek során kötelező volt értesítenie a katonai ügyészséget, ha hivatásos vagy olyan társadalmi állományúról volt szó, aki a szolgálatban követte el a bűntényt vagy egyéb kihágást. A fegyvereltűnést mindenképpen be kellett jelenteni, és amennyiben indokolt volt, fel is lehetett miatta függeszteni a vétkest. Abban az esetben, ha nem indult büntetőeljárás, a Munkásőrség folytathatta le a fegyelmi eljárást. A szabadságvesztésre ítélt munkásőrt mindenképpen ki kellett zárni a testületből. Más esetben a kettős mérce érvényesült. „ *Ha a bíróság a szabadságvesztés büntetés végrehajtását próbaidőre felfüggesztette, vagy a munkásőr cselekményét gondatlanságból elkövetettnek minősítette, és az eset összes körülményei, valamint a munkásőr magatartása, továbbá más személyes és méltányolható ok azt indokolttá teszi, a Munkásőrség soraiból való kizárástól - az illetékes területi pártbizottság első titkárának véleménye alapján - a Munkásőrség országos parancsnoka kivételesen eltekinthet."* A szolgálatban okozott jogsértésért a Munkásőrség biztosította a jogvédelmet. Azt is megszabták, hogy a rendkívüli esemény ki nem vizsgálása, vagy a kivizsgálás során elkövetett mulasztás fegyelemsértésnek minősül.[1706] Az 1970 és 1974 közöttiek adataiból (26. melléklet) egyértelműen látható, hogy 1973-ban minden típusnál növekedés figyelhető meg, így nem véletlen, hogy ebben az esztendőben alkottak meg több szabályzatot is. A cselekmények megugrása nyilván az újfajta feladatokra való felkészülésnek, és a hivatásos parancsnoki állomány jelentős mérvű cserélődésének tudható be. 1970-től kezdték el a társadalmi parancsnoki állomány cseréjét és iskoláztatását, a hivatásosoké csak ez után következett.[1707] A 70-es évek második felében a Munkásőrség értékelése szerint valamelyest csökkent a „kihágások” száma, de a súlyosaké ezen belül nőtt, ugyanakkor a jelentési fegyelem javult. 1976 és 1980 között 260 öngyilkosságot jelentettek, ebből szolgálatban[1701]* 105, azon kí-

[1705] A 00100-as, 1967. szeptember 15-i parancs hatályát vesztette. (MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 1. ö. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 00100/1973. sz. parancsa „A rendkívüli események és az azokkal kapcsolatos eljárás szabályainak kiadása” tárgyában, 1973. április 25.)

17Ú6 UO.

[1707] MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. e. Dr. Perényi György ov.: „Előterjesztés vezetői koordinációs értekezletre. Tárgy: Tájékoztató az 1981. évben jelentett rendkívüli események és kiemelkedő helytállások vizsgálatáról”, 1982. január 29.

nos Néhány, 1981-ben szolgálatban elkövetett bűncselekménytípus: társadalmi tulajdon elleni: 2, egyéb bűncselekmény: 1, szolgálati fegyverrel öngyilkosság: 1, fegyver elsülése: 7, robbanás, tűzokozás: 1, fegyver, lőszer eltűnés vagy többlet: 4, szolgálati hely elhagyása: 1. Továbbá: szolgálatban lcittasodás: 2, munkásőr szolgálati balesete: 43, munkásőr munkabalesete: 4, titkos irat eltűnése: 2, testületi gépjármű sérülése a munkásőr hibája következtében: 17, „kívülálló” bűncselekmény: 5, egyéb 15 (MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ö. e. Dr. Perényi György ov.: „Előterjesztés

vül[1709] 1 55 történt. A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés, az ittas vezetés, a közúti balesetek száma kevesebb lett, Ezzel szemben a szolgálati baleset és a tulajdon elleni bűncselekmény emelkedést mutatott. 1981-ben 39 fő halt meg, ebből három szolgálatban, 16 fő kapott szóbeli, 74 írásbeli fenyítést, az utóbbiak közül 47 személyt zártak ki a testületből. 1981-ben 57 fő ügyét vizsgálta az ügyészség vagy a bíróság. Ugyanebben az esztendőben 39 kiemelkedő helytállás történt, amelyet 60 munkásőr vitt véghez, közülük 39-en egységparancsnoki dicséretet kaptak, 12-en pedig megyei, öten országos parancsnokit, egy fő Közrendvédelmi Érdemérem arany fokozatát, három járási vagy megyei rendőr-főkapitányi dicséretet, míg négy valamelyik határőr parancsnokságtól dicséretet és jutalmat.[1710]

A korábbi fejezetekből látható, hogy a ’70-es években a Munkásőrség feladatai jelentős mértékben változtak, hátországi szerepének a növekedésével emelni lehetett a VSZ számára kiállítandó MN alakulatok számát, amire szüksége volt Moszkvának. A nagyhatalmi szovjet elképzelések ilyen módon kicsiben a magyar Munkásőrségnél is lecsapódtak. A hadviselés megváltozása és a szovjet igények növekedése szükségessé tette azt, hogy a testületet új fegyverzettel és más, az új feladatokhoz kapcsolódó anyagi eszközökkel is ellássák. Az összetettebb feladatokhoz összetettebb kiképzés is társult. Mindennek következtében szükségessé vált a szakmailag alkalmatlan parancsnokok lecserélése, illetve a vezetői állomány testületen belüli, a testület speciális helyzetéhez alkalmazkodó képzése.

vezetői koordinációs értekezletre. Tárgy: Tájékoztató az 1981. évben jelentett rendkívüli események és kiemelkedő helytállások vizsgálatáról”, 1982. január 29.)
Szolgálaton kívüli néhány rendkívüli esemény, egyéb bűncselekmény: 14, tulajdon elleni: 24, garázdaság: 12, gépjármííbalcsct: 12, ittas vezetés: 22, öngyilkossági kísérlet: 29, hivatalos személy elleni erőszak: 1, hazatérés megtagadása: 7, munkásőr súlyos egészségromlásával járó baleset: 10, munkásőr halálát okozó baleset: 9, egyéb: 15. (Uo.)

1710 MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. Lő. e. Dt . Percnyi György ov.: „Előterjesztés vezetői koordinációs értekezletre. Tárgy: Tájékoztató az 1981 évben jelentett rendkívüli események és kiemelkedő helytállások vizsgálatáról”, 1982. január 29

6. A MUNKÁSŐRSÉG A 80-AS ÉVEKBEN

6. 1. A POLITIKAI HELYZET

Az 1979-cs afganisztáni szovjet intervenciót követően nyíltan elmérgesedett a nagyhatalmak viszonya. Carter amerikai elnök a SALT II. ratifikálását levette a szenátus napirendjéről, január 23-án pedig kijelentette, hogy ha bármely külső erő megtámadná a Perzsa-öböl térségét, azt meg fogják védeni. Ebben az évben Amerikában Ronald Reagan nyerte a választásokat, egy évvel korábban Nagy-Britanniában pedig Margaret Thatcher és pártja. Mindez neokonzervatív fordulatot hozott a nyugati államok vezetésében. Amerika 1985-ig többszörösére növelte katonai kiadásait, külpolitikájának legfőbb céljaként pedig a szovjet expanzió visszaszorítását jelölte meg. Az űrtechnológiai téren óriási sikert jelentett a Columbia űrrepülőgép kifejlesztése, ugyanaltkor elkezdték egy, a szovjet rakéták elleni - világűrbe telepítendő - védelmi rendszer kiépítésének a tervezését. Ezzel együtt a Szovjetunió csődbe vitelét is célként jelölték meg, tudomásuk volt az ország katasztrofális gazdasági helyzetéről. Az Amerikai Egyesült Államok flottafejlesztése, gyorsreagálású alakulatainak és európai haderőinek a növelése is lényeges volt. Mindkét nagyhatalom jelentős számú rakétát telepített európai szövetségeseinek a területére, a fegyverzet-korlátozási tárgyalások 1985-ig szüneteltek. Ugyanakkor 1984-ben az Egyesült Államok sikeres interkontinentális rakéta-elhárítást hajtott végre. A fokozódó fegyverkezési versenyt a keleti blokk nem bírta, hiszen egyre nőtt az adósságállománya, rossz gazdasági helyzetét pedig az szemléltette a legjobban, hogy maga a Szovjetunió továbbra is gabonabehozatalra szorult.[1711]

A 80-as évek elején Moszkva a pangás állapotát mulatta, a hatalomra kerülő volt KGB-elnök, Jurij Andropov az ellenzék megrendszabályozásával és a korrupció visszaszorításával kezdte ténykedését. A munkafegyelmet a szokásos rendőri eszközökkel igyekezett helyreállítani, de ez az igyekezet nem sokáig tartott. A GDP csak minimálisan növekedett, ugyanakkor a boltok üresek, az életszínvonal pedig alacsony volt. Ellenben a társadalom militarizálása, az iskolai katonai nevelés szerepének a növelése fontossá vált, mivel a nem orosz területeken kevesen jelentkeztek tisztképzésre. Katonai szempontból a hagyományos fegyverzet terén túlsúllyal rendelkeztek, a meglévő 300 db SS-20-as 5000 km hatótávolságú rakéta is jelentős csapásmérő erőt biztosított, bár ez utóbbi semmit sem ért volna abban az esetben, ha

mi Fischer Ferenc: *A megosztott világ.*. 323-334. o.

a másik, ellenségesnek tekintett szuperhatalom kiépíti vele szemben a maga elhárító rendszerét. Másrészt az SS-20-asokat ellensúlyozandó, az amerikaiak Európába több közép-hatótávolságú rakétát telepítettek. A 80-as évek elején a „Gonosz Birodalmának" - ahogy Reagan nevezte a Szovjetuniót - a lengyel helyzet is problémát jelentett. Beavatkozni nem akartak, hiszen Afganisztán miatt amúgy is kezdtek elszigetelődni, és attól tartottak, hogy ebben az esetben a lengyelek is fegyverrel szállnának velük szembe.[1712] így W. Jaruzelskire gyakoroltak nyomást, hogy szerelje le a Szolidaritás Szakszervezeti Mozgalmat. Az Országvédelmi Kérdésekkel Foglalkozó Bizottság, Jaruzelskivel az élén hozzá is kezdett ehhez. Minden fontosabb központi és megyei hivatal, üzem élére a saját embereiket állították.[1713] Mindemellett a Szovjetunió viszonya keleti szomszédaival, Japánnal és Kínával sem javult.[17'4] 1984. február 9-cn meghalt Andropov, utóda Konsztantyin Csernyenko, Brezsnyev korábbi bizalmasa lett. „Országlása" alatt próbálták erőltetni az orosz nyelv tanítását, valamint tovább folyt a korrupció elleni hatástalan harc, a mezőgazdaság területén pedig talajjavító programot akartak bevezetni.[1715]

1985-ben a pártvezetésen belül fiatalnak számító, 54 éves Mihail Gorbacsov követte Csernyenkót, aki felismerte a fordulat szükségességét, ezért meghirdette a peresztrojkát (megújulás) és a glasznosztyt (nyilvánosság). Lényeges kiemelni, hogy 1978 és 1983 között ő irányította a mezőgazdaságot, amely akkor katasztrofális helyzetbe került. A hatalom átvételét követően reformokba kezdett, amelyek szükségesek is voltak, de ezekre hivatkozva Brezsnyev embereit még alsóbb szinten is eltávolította, mivel helyi kiskirályokká váltak az előző időszakban, és a saját vazallusait tette a helyükre. Alkoholellenes kampánya sikertelen maradt, akárcsak a hadiipari mintára bevezetett szigorított termékellenörzés is, hiszen ennek alapján például az előállított gépek közel 13%-a selejtesnek minősült, így felhagytak ezzel. Nyugaton népszerű volt, míg otthon és a keleti blokk vezetőinek a szemében nem, akiknek a leváltását sokszor nem, vagy csak nehezen tudta elérni. Mindennek oka areform-

[1712] Lengyelország feloszlásában 1772-ben, 1793-ban és 1795-ben is részt vett Oroszország, később több függetlenségi felkelést is elfojtottak az országban. Az első világháborút követően gyakorlatilag háború folyt a két állam között, ennek során a lengyelek jelentős területeket szereztek. 1939-ben a Szovjetunió a náci Németországgal együtt osztotta fel az államot, majd a második világháború után teljesen megszállta. A szovjet jogsértések jelentősek voltak, gondoljunk csak a katyn-i kivégzésekre, majd a második világháborút követően a kommunista diktatúra kiépítésére.

[1713] Paczkowski, Andrzej: *Das Komiteefiir Landesverteidigung (Komitet Okrnny Kraju) in denJahren 1959-/991* h Up: //w w w. n at io n a le r-v er t ei di g un g srat, dc/dc/ver te idi g un gsr a etc i m_ w a r sehauer_ pakt/polen, letöltve: 2015. január 30.

[1714] Mihail Heller - Alexander Nyekrics: *Orosz történelem 1.* <509-620. o.

i'u Uo. 620-623. o.

jaitól való félelem volt.[1716] Ugyanakkor a párt apparátusa mellett igyekezett létrehozni egy tanácsit is, amivel többekben ellenszenvet váltott ki, a nemzetiségi területeken felkorbácsolva egyfajta oroszellenességet. Több helyen nemzeti mozgalmak robbantak ki, amelyeknek köszönhetően 1990 után több tagállam kinyilvánította a függetlenségét.[1717]

Hadügyi téren Gorbacsov meghirdette az elégséges védelmet, hiszen a fegyverkezési verseny lassítása lényeges szempont volt számára. Ez az amerikaiaknak is fontos volt, mivel a 80-as évek második felében megugrott a költségvetési deficitjük. 1985-ben Gcnfbcn találkozott először a két nagyhatalom vezetője, majd ezt követően rendszeressé váltak a személyes egyeztetések. A helyzet azonban továbbra is ellentmondásos volt. 1987 decemberében a szovjet vezetés a VSZ irányításának további centralizálására tett ekkor már sikertelen kísérletet. Már békében, az EFE mellett egy törzset akartak szervezni, amely a tagállamok mozgósítási mechanizmusába, tartalékképzésébe, a hátországvédelmi és a polgári védelmi szervek irányításába is beleszólt volna. Ebből azonban már nem lett semmi. A fegyverzeti korlátozások keretében Moszkva végül leszerelte SS-2ö-as rakétáit, 1989-re visszavonta erőit Afganisztánból, és több „baráti” ország „támogatását” is fokozatosan elvonta. 1988 decemberében bejelentették, hogy 500 ezer fővel csökkentik megszálló erőik számát a keleti blokkban. 1989. január 31-ét követően kezdték meg 22 alakulatuk Magyarországról történő kivonását. Ezzel összefüggésben ki kell emelni, hogy 1989. február 23-án Gorbacsov kijevi beszédében az egymás dolgaiba való be nem avatkozásról beszélt.[17’8] Az 1989. december 2-i amerikai-szovjet találkozón megígérte, hogy nem szól bele a keleti blokk belügyeibe, és a térségben szabad választásokat tarthatnak.[1719]

A „szövetséges” országokban 1989-ben több helyen tüntetések robbantak ki, majd a későbbiekben többpárti választásokat tartottak.[1720] Magyarországon is a belső problémák állandóan nőttek, amelyekre a legnagyobb hatással a korábban megemelkedett adósságállomány volt. Mindez azt is jelentette, hogy a hitelezők a politikai döntésekre is befolyással bírtak. A 70-es évek végétől több és egyre jelentősebb megszorítást kellett bevezetni, reformkísérletek is történtek, de érdemi változtatások nem születtek. A korábbi gazdasági lépéseket követően 1982-ben csökkentették a reálbéreket,

[1,16] Kádár egy alkalommal azt mondta róla, hogy „Ez az ember a rendszer sírásója.” (Németh Miklós *„ Mert ez az ország érdeke"* Készítette: Oplatka András, Budapest, Helikon Kiadó, 2014.127. o.)

[1717] **Mihail Hcíler - Alexander Nyekrics:** *Orosz történelem 1.* 624-639. o.

[1718] *Gorbacsov tárgyalásai a magyar vezetőkkel. Dokumentumok az egykori SZKP és MSZMP archívumából, 1985-1991.* szerk. Baráth Magdolna - Rainer M. János: Budapest, 1956-Os Intézet, 2000, 157-158. o.

[17,9] Horváth Miklós - Kovács Vilmos: *Magyarország..A12.* o.

[1720] Fischer Ferenc: *A megosztott...* 335-343.; Horváth Miklós - Kovács Vilmos: *Magyarország...* 164-172. o.

ugyanebben az évben az ország épphogy el tudta kerülni a fizetésképtelenséget, a további hitelek folyósítását az IMF-tagság biztosította. A szervezetbe azért is léphetett be Magyarország, mivel a Szovjetuniótól már egyáltalán nem számíthatott sem pénzügyi sem pedig gazdasági segítségre. Ugyanakkor a nyugattal folytatott kereskedelem terén a cserearányok romlottak, az egyre korszerűbb termékekért egyre több valutát kellett fizetni, a magyar gazdaság viszont egyre kevesebb versenyképes árut termelt egyre nagyobb költséggel, ráadásul egyre több vállalat vált veszteségessé. A romló helyzet finanszírozására, később már a hitelek kamatainak a törlesztésére is újabb kölcsönöket vettek fel, így 21,7 Mrd. dollárra ugrott az adósságállomány. A bővülő magánszektor a 80-as évek végére a nemzeti jövedelem 30%-át adta. 1988-tól bevezették az ÁFA-t és a jövedelemadót. Közben fokozatosan romlott az életszínvonal, akárcsak a lakosság egészségi állapota.

A különböző ráhatásoknak köszönhetően a rendszer már 1983-tól látszatintézkedéseket kényszerült hozni, gondolok itt az 1983-as választási törvényre, amelynek köszönhetően az 1985-ös voksoláson már több ellenzéki képviselő is bejutott a parlamentbe, bár ezt megakadályozandó, több párttagot, így munkásőrt is toboroztak az előzetes jelölőgyülésekre. Ugyanebben az évben az MSZMP **XIII.** kongresszusa a realitásokkal nem számolva a növekedésről hozott határozatot. A 80-as évek elején az ellenzék is megerősödött, több társaság és egyéb szervezet alakult.[1721] Érdemi változások csak 1987-től kezdődtek, amikor Grósz Károly[1722] lett a miniszterelnök. Kezdetben a rendszer megreformálása volt a cél, de 1989-től nyilvánvalóvá vált, hogy többpárti demokráciát kell kiépíteni. A pártokká fejlődő ellenzéki mozgalmak részéről az átalakulás egyik lényeges kérdésévé vált a Munkásőrség megszüntetése is. Ez azért is volt fontos, mivel az MSZMP az átmenet levezénylésében és a hatalmi pozíciók későbbi megtartásában a Ill/III-as csoportfőnökség mellett a Munkásőrségnek is szerepet szánt.[1723] A veszélyt nem szabad elbagatellizálni, gondoljunk csak az 1989-es „Dunagatc”-ügyrc, amelynek során kiderült, hogy a titkosszolgálatok

[1721] Gergely Jenő - Izsák Lajos: *A huszadik*... 426-451. o.; Izsák Lajos: *Pártok*... 260-262. o.

[1722] Grósz Károly (1930 -1996) a Diósgyőri Gépgyárban volt inas, majd a Borsodi Nyomdában tanonc. 1945-töl az MKP tagja. 1950-ben lett az MDP KV politikai munkatársa, majd a Petőfi Politikai Tisztképző Akadémiát végezte cl. 1954-ben az MDP Borsod Megyei Pártbizottság Agitációs és Propaganda Osztályának volt a vezetője. A forradalmat követően Megyei Forradalmi Munkás-Paraszt Bizottság tagja lett, de innen ’56 decemberében leváltották. 1961-ben az MSZMP KB Agitációs és Politikai Osztályának *a* munkatársaként dolgozott. 1974-ben bízták meg az MSZMP KB Agitációs cs Propaganda Osztály vezetői tisztjével. 1980-1989 között KB-, 1985-től PB-tag, 1987-ben miniszterelnök, 1988-ban az MSZMP főtitkára. (Izsák Lajos - Pölöskei Ferenc - Romsies Ignác - Urban Aladár: *Magyarország miniszterelnökei, 1848—1990* Budapest, Kossuth Kiadó, 2002, 198-202. o.)

[1723] Ripp Zoltán: *Rendszerváltás*... 398-402,424-425. o.

még 1989 végén, tehát a köztársaság kikiáltását követően is, figyelték az akkori ellenzék képviselőit,[1724]

A politikai történések mellett beszélni kell az MN-ről is, amely a korábbi jelentős fejlesztéseknek köszönhetően nagymértékben átalakult, de nem vált korszerű fegyveres erővé. Ajavuló helyzetet az is jellemezte, hogy 1980-ban a tisztek 21,5%-a rendelkezett felső, míg 69,4%-a középfokú végzettséggel, és 1983-ban 40 év volt az átlagéletkor. A tiszti állomány 90%-ra, míg a tiszthelyettesi 80%-ra volt feltöltött. A tiszti pálya vonzóvá tétele érdekében a katonai képzésen is igyekeztek javítani. Lényeges, hogy 1985-ben a VSZ-t tíz esztendőre meghosszabbították, és ebben az évben már újrakezdődtek a fegyverzeti korlátozásokkal kapcsolatos tárgyalások a NATO-val. 1984-ben Czinege Lajos helyett Oláh István,[1725] majd Kárpáti Ferenc[1726] lett a honvédelmi miniszter. Előbbi jelentős reformokat léptetett életbe, átszervezték a hadsereget, de az MN a 80-as években sem vált korszerű haderővé, a korábbi jelentős fejlesztések dacára sem. A megszorítások a hadsereg terén csak a 80-as évek második felében érvényesültek, addig a nemzeti jövedelem 4,5-5%-át költötték honvédelemre. 1984-ben leváltották Czinege Lajos minisztert. Az MN békelétszáma még 1988-ban is 106 800 fő[1727] volt, az ellentmondásos helyzetet az is mutatja, hogy még 1987-ben is nagyszabású gyakorlatokat tartottak.[1728] Változást az 1987-cs esztendő hozott, ugyanis a nagyhatalmak ekkor állapodtak meg az Európába telepített közép-hatótávolságú rakéták leszereléséről.[1729] Magyarországról 1989. április 25-én

[1724] Erről bővebben: Uo. 515-518. o.

[1725] Oláh István (1926-1985) 1945-ben század nevelőtisztként teljesített szolgálatot. 1956-ig és azt követően több magas parancsnoki posztot töltött be. Közben katonai felsőoktatásban szerzett végzettséget, a 60-as években két évet a Szovjetunió Vezérkari Akadémiájára járt. 1966-ban lett vezérőrnagy, ezt követően kiképzési főcsoportfőnöknek és honvédelmi miniszterhelyettesnek nevezték ki. 1973-tól vezérkari főnök, később egyben honvédelmi miniszterhelyettes is lett 1984-ig, majd 1985. december 15-i haláláig volt honvédelmi miniszter. Élete utolsó évében hadseregtábornokká léptettek elő. *(Oláh István életrajza* https://www.neb.hu/asset7php8aqKVK.pdf, letöltés: 2017. január 25.)

[1726] Kárpáti Ferenc (1926 2013) 1945-ben Borsodban volt pártfunkcionárius, 1948-ban lépett be a hadseregbe. 1958 1970 között az MSZMP Néphadscrcgi Bizottságának 1. titkára és politikai csoportfőnök, országgyűlési képviselő. 1970-1985 között a honvédelmi miniszter helyettese, 1990-ig miniszter. 1975-1985 között KEB, 1985-től 1989-ig KB tag. 2011-ben *„Puskalövés nélkül..."* címmel megírta visszaemlékezéseit. *(Kárpáti* Ferewcefe/ra/zo https://www.neb.hu/asset/phpULRRr7.pdf, letöltés: 2017. január 25.)

[1727] A szárazföldi erőknél 54 700 fő. A Munkásőrség létszáma tartalékosokkal együtt 60 ezer fö körül volt! (Szántó Mihály: *A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO tagságig (1989-1999),* Budapest, ZMNE, 2002. 5-14. o.) Szani Ferenc: *A Magyar Néphadsereg...* 87—97. o.,

[1728] Uo., Csendes László: *Hadseregtörténet...* 115-136. o.

[I7-M] Uo.

kezdődtek meg a csapatkivonások, ami első körben 10 ezer főt jelentett,[1730] így az itt állomásozó szovjet haderő ötödét kivonták. Grósz Károly 1989. március 23—24-i moszkvai látogatása során tárgyalt először a teljes szovjet csapatkivonásról és az atomfegyverek elszállításáról. Július 24-25-én Nyers Rezső folytatott megbeszélést Gorbacsovval, de csak további hadcrőcsökkentésről állapodtak meg. 1989 októberében a szovjet pártfötitkár egyik tanácsadója javasolta a teljes kivonást, majd 1990. március 10-én megszületett az erről szóló egyezmény. A későbbiekben derült ki, hogy a szovjetek nemcsak a szerződések értelmében engedélyezett Duna-objektumban, hanem máshol is tároltak atomfegyvereket. 1989-től folyamatosan csökkentették a magyar haderő létszámát is, bár 1990-ben még egy 2000-ig tartó fejlesztési tervet készítettek, Az enyhülésnek köszönhetően Magyarországon előtérbe került a nagyobb, támadó jellegű és korszerűtlen tömeghadsereg helyett egy kisebb, védelmi célokat ellátó kialakítása. Az 1990-es átszervezés során a IIP megmaradt, de a Munkásőrség már nem szerepelt benne, hiszen 1989 októberében megszüntették. Gondot jelentett az egyre inkább elavuló technika, fejlesztésekre nem volt lehetőség.[1731] A Munkásőrség szerepéről érdemes megemlíteni, hogy az évtized elején meg a rend(szer) fenntartásához, a végén - ezt majd láthatjuk - egyfajta koordinált átmenet biztosításához volt rá szükség, majd kezdett egyre kellemetlenebbé válni a léte a politikai vezetés számára. Azonban a Munkásőrségnél egészen 1987-ig a rendszer lassú agóniájából nem sokat érzékeltek.

6. 2. A MUNKÁSŐRSÉG SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE A 80-AS ÉVEKBEN

A 80-as évek elején megfigyelhető ugyan a struktúra kisebb zsugorodása, de ettől függetlenül a testületnél a későbbiekben is jelentős befektetések történtek, és a vezetői állományt ismét kicserélték, 1980-ban a Munkásőrség élére Papp Árpád helyett Borbély Sándor került. 1983-ban a MOP-ot a következőképpen alakították át. A Titkárságon elemző, tervező-szervező és a nemzetközi kapcsolatokat koordináló alosztályt szerveztek. A következő osztályok tartoztak az első országos parancsnokhelyetteshez. A Hadműveleti Osztály, ahol hadműveleti, szervezési és „M” tervezési alosztály működött, a szolgálati szakcsoport megszűnt. A Kiképzésin tanulmányi, szakkiképzési, tervező, kidolgozó alosztályok voltak, a kiképzési szakcsoportot tel-

|1?0 Sz. Bíró Zoltán: *A szovjet csapatok kivonása Magyarországról ín. História,* 2009. 5-6. sz. XXXI. cvf. 3-10. o.

1731 Szántó Mihály: *A Magyar Honvédség* ... 5-14. o. Csendes László: *Hadsereglörlénet...* 115—136. O„ Horváth Miklós - Kovács Vilmos: *Magyarország...* 164-194. o.

jesen felszámolták. A Híradó Osztály pedig a következő alosztályokból tevődött össze: híradás-szervezési és híradó rendszertechnikai. Az Ellenőrzési cs Jogügyi Osztály már korábban megszűnt.[1732] Az egyik országos parancsnokhelyetteshez tartozó Személyügyi Osztály személyügyi és nyilvántartó, tanulmányi és munkaügyi alosztályokból állt. Az Állományszervezcsi Osztály állományszervczési, szervezési és nyilvántartó alosztályokból, míg a Jogi Osztály általános jogi és jogi elemző, továbbá jogi vizsgálati és képviseleti alosztályból tevődött össze. A Propaganda- és Sajtó Osztály pedig a következő alosztályokra tagolódott: tájékoztatási és sajtó, propaganda és nevelési, agitációs és kulturális.[1733]

A másik országos parancsnokhelyetteshez tartozó Anyagi és Technikai Osztály fejlesztési, és emellett anyagi és technikai alosztályokból állt, a szervezési-irányítási cs a szabályozási szakcsoport „jogutód” nélkül megszűnt. A Terv és Pénzügyi Osztály szervezeti egységei a következők voltak. Terv és költségvetési, pénzügyi, számviteli és információs alosztályok, az „M” tervezési szakcsoportot felszámolták. Az Elhelyezési és Létesítmény-fenntartási Osztályon beruházási, ingatlangazdálkodási, kezelési és nyilvántartási alosztályok működtek. Az Egészségügyi Osztály gyógyitó-megelőzö és egészségügyi tervező-szervező alosztályokra tagolódott. A Munkásőr Parancsnoki Iskolát is érintette az átszervezés. Tanulmányi és továbbképzési, pénzügyi, anyagi-technikai és élelmezési alosztályokat alakítottak ki a szervezetében, Mindezzel egy időben a területi törzsek felépítésén is változtattak.[1734]

A megyei szinten történő átszervezés korábban elkezdődött, mint a MOP-on. 1981-ben a megyékben a propagandaszervezési és az anyagi-technikai szakcsoport további csoportokra tagolódását megszüntették. Ugyanakkor létrehozták az állományszervezési-személyügyi, valamint a propaganda és jogi szakcsoportokat, amelyek közvetlenül a megyei parancsnok alá tartoztak.[1735] A Munkásőrség apparátusának a karcsúsítására nagyobb mértékben 1982-ben került sor, ennek következtében a különböző szintű törzsek létszáma 40%-kal csökkent. A testületen belül természetesen semmiféle válságról nem esett szó. Borbély Sándor a vezetés színvonalának a növeléséről beszélt, az akkori törzseket egy télduzzasztott apparátushoz hasonlította, ahol a munka nem volt eléggé hatékony. így például szabályozták, hogy a parancsnoki hatáskört csak a helyettesig lehetett leadni. A szakcsoportok csoportokra

[1733] MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ö. e. Borbély Sándor; A Munkásőrség országos parancsnokának 1983/0016. sz. parancsa, 1983. november 1.
Uo.

1734 Uo.

[1735] Gáti József: A Munkásőrség országos parancsnokának 02. sz. utasítása „Munkamegosztás javítása, szervezeti módosítások” tárgyában, 1981. május 14. MNL OL MOP M-KS-295-1 Csak a fondot jelöltem meg, ugyanis külön dobozba nem volt az irat rendezve.

való tagozódását nem tartották jónak. Ugyanakkor négy kategóriájú törzs kialakítását határozták meg, ezekbe a következő megyék tartoztak: I. Somogy, Tolna, Vas, Zala; II. Baranya, Bács-Kiskun, Bckcs, Csongrád, Fejér, Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar, Heves, Komárom-Esztergom, Nógrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok, Veszprém; 111. Borsod-Abaúj-Zemplén, Pest; IV. Budapest. Az egységtörzseknél pedig a következő kategóriákat alakították ki: önállószázad, zászlóalj három századig, négy százados, illetve hat vagy több százados zászlóalj. Az átszervezést úgy kellett megoldani, hogy a harcoló állomány ne csökkenjen.[1736] A módosítások során az egyéb létszámot csökkenteni, a munka hatékonyságát növelni kellett, a béke és „M” feladatok ellátására pedig mindvégig alkalmasnak kellett maradnia az egységeknek, ugyanakkor a törzsek összetételét javítani, és arányosabb leterheltséget volt szükséges kialakítani. 1982 végéig át akartak térni a jóváhagyott tervekre.’[737] Ugyanakkor Budapesten a hivatásos létszámot nem lehetett csökkenteni. Borbély 1982 márciusában már úgy rendelkezett, hogy minden megyénél egyéni felépítést alakítsanak ki![173S]A legnagyobb törzs a fővárosi[1739] volt, 1982-ben a parancsnokának az alárendeltségében három helyettes szolgált.'[740] Bor-

i?3< MNLOL MOP M-KS-295-1 205. d. l.ő. e. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának irányelve a Budapesti Parancsnokság, a megyei parancsnokságok és *az* egységparancsnokságok törzseinek szervezeti módosítására, 1982. március

1737 MNL O). MOP M-KS-295-1 205. d. I. ő. e. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának .. ..-'1982. sz. parancsa,, A budapesti, megyei és egységtörzsek szervezeti módosítása”, 1982. március.

173S MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. e. Zelles Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 17/1982. sz. döntése Országos parancsnoki parancs a megyei cs egység törzsek szervezetének módosítására, 1982. március 25.

1739 1976-ban a következő beosztásban lévők tartózlak a budapesti parancsnok „káderhatáskörcbe”: az egységparancsnokok és társadalmi helyetteseik, a propaganda és szervezési szakcsoportvezetők, a hadműveleti csoportvezetők, a beosztott századparancsnokok és a helyetteseik. A többiek az egységparancsnokhoz tartoztak. (MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 3. ő. e. Nagy György: A Munkásőrség országos parancsnokának 0022/1972. sz. utasításának melléklet módosítása, 1976 november 13.)

174,J Az első alá tartozott az állományszcrvczcsi szakcsoport, amelyen belül a következő csoportok működtek: 1. állományszcrvezési, 2. szervezési, nyilvántartó, 3. személyügyi, munkaügyi, 4. propaganda és sajtó, 5. jogi. A második parancsnokhelyetteshez az ügykezelési csoport és a hadműveleti szakcsoport tartozott. Ez utóbbin belül hadműveleti, szolgálati csoport működött. A kiképzési szakcsoportban pedig kiképzési, tervkészítő csoportok. Az említett 2. parancsnokhelyettes 3. szakcsoportja a híradó volt, ezen belül híradó és híradó-anyagi csoportot alakítottak ki. A harmadik parancsnokhelyetleshez is több szakcsoport tartozott. Az anyagi-technikai volt az egyik, amelyen belül technikai, gépjármű és szállítási, anyagi csoportok voltak kialakítva, és mellettük még egy törzs-szolgálatvezető is volt. A 2. szakcsoport a terv és pénzügyi, a harmadik pedig az egészségügyi volt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. l.ő. e. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának .. ./1982. sz. parancsa „A budapesti, megyei és egységtörzsek szervezeti módosítása”, 8. sz. melléklet, 1982. március.)

bély Sándor ugyan a megyék törzseinek egyenkénti kialakítására adott utasítást, de ez inkább a létszámra, és kevésbé a főbb szervezeti egységekre vonatkozott. 1982-ben az összes megyének a felépítését a következőképpen tervezték kialakítani. A parancsnok közvetlen alárendeltségében a két helyettese, az állományszervezési és nevelési szakcsoport, és egy ügykezelési előadó volt. Az egyik helyetteshez a hadműveleti, a kiképzési és a híradó szakcsoportok tartoztak, a másikhoz az anyagi és technikai, a terv és pénzügyi, valamint az egészségügyi.[1711] A II. kategóriájúak esetében a következő plusz csoportokat alakították ki. Az állományszervezési és nevelési szakcsoporton belül állomány szervezési, személyügyi csoportokat szerveztek. A III. típus szervezete még nagyobb volt. Az előbb említettek mellett egy propaganda és egy jogi csoportot is szerveztek. Ezeken kívül csak kisebb eltérések voltak.[1742] Az átalakított egységtörzsek összetételét nem részletezem külön, ugyanis csak pár fős eltérés volt közöttük. A főbb strukturális egységek a következők voltak. Az egységparancsnok közvetlen alárendeltségébe az állományszervezési és nevelési csoport tartozott. Az egyik parancsnokhelyettesnek volt alárendelve a kiképzési és szolgálati csoport, valamint a híradó, a másiknak az anyagi és technikai, a pénzügyi és az egészségügyi szolgálat. Az önálló század törzsének a szervezete 24, a hatszázados zászlóaljé 33 főt tett ki.[1743] Az új szervezési elvek kiadását követően azonban 1982 áprilisában már Borbély Sándor nem támogatta a szakcsoportokra való tagolást. A következőt tartotta problémának: „ *a./A különböző szintű szervezetek kapcsolódása, a belső munka megosztása feleljen meg: békében: a felkészítő, előkészítő munka; „ M” esetén: a harckészség folyamatos fenntartása és a harcvezetés követelményeinek."* Ugyanakkor a törzsekbe beosztottak munkakörét a megyéknek kellett meghatározniuk.[1744] 1983. december 1-jétől már a megyei parancsnokságig bezárólag a meglévő szakcsoportokat megszüntették, helyettük alosztályokat és alosztályvezetői beosztásokat rendszeresítettek. A hivatalos magyarázat szerint ezzel az új szervezetek felelősségét növelték és a hatásköröket bővítették, de a létszámot nem lehetett emelni.[1745] Ennek szellemében 1983 végén a BMP-n a következő alosztályok alakultak a szakcsoportok helyett: állományszervezési, személyügyi-munkaügyi,

nti MNL OLMOP M-KS-295-1 209. d Melléklet a02/1/8/1982. számú parancshoz.

I7« MNLOL MOP M-KS-295-1 209. d. 001/2/4-1982. sz. parancs 1. 2. 3. mellékletek.

1743 MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. e. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának .. ./1982. sz. parancsa „A budapesti, megyei és egység törzsek szervezeti módosítása”, 4. 5. 6. 7. sz. mellékletek, 1982. március

1744 MNL OL MOP M-KS-295-1 209. d. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 004/1982. sz. parancsa. „A törzsek munkájának, szervezetének korszerűsítése” tárgyában, 1982. április 21.

1745 MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ő. e. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 1983/00,6. sz. parancsa, 1983. november 1.

hadműveleti, kiképzési, híradó, anyagi-technikai, terv és pénzügyi, valamint egészségügyi, míg a megyékben: állományszcrvczési és nevelési, hadműveleti, kiképzési, híradó, anyagi-technikai, terv és pénzügyi, valamint egészségügyi.[1746]

Az átszervezések mellett személycserék is zajlottak 1982 tavaszán.[1747] A szervezettel és a személyi kérdésekkel kapcsolatban meg keli említeni, hogy az 1982-es személycserék rendezését követően, május 26-án Borbély Sándor meghatározta, hogy a Parancsnoki Tanács ülésein kik vehetnek részt.'[748] A szervezeti és személyi korrekciók nyilván az új parancsnok személyéhez is köthetőek voltak. Borbély a kinevezését követően kijelentette, hogy nem akar fontosabb döntéseket hozni addig, amíg bele nem tanul az új „munkájába", csak azt követően.[1749]

174í, Uo.

1747 Március 10-én Buda házi Gusztávot felmentettek a KÉP éléről, helyére Szabó Attilát helyezték, aki korábban az Anyagi-technikai Osztályt vezette, az ő helyére a helyettese, Balogh Zoltán került. A KÉP ellenőrzési szakcsoport vezetőjét, Zsadányi Lajost is felmentették, ő a KEP-cn kereskedelmi helyettes lett, ami új tisztség volt. Budaházi Gusztávot az Anyag i-tcchnikai Osztályon helyettesnek javasolták, de erről később akartak döntést hozni. (MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. e Pilinyi Sándor: Előterjesztés a vezetői koordinációs értekezletre. „Javaslat a Központi Ellátó Parancsnokság vezető személyi feltételeinek a javítása tárgyában", 1982. március 4.) Végül Budaházi két hónap felmentést kapott, a KÉP kereskedelmi helyettese pedig Bakos Károly lett. (MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. c. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának a 016/1982. sz. döntése, 1982. március 10.) 1982. március 15-én az egyes vezetők egészségi állapotát is felmérték. Ennek során megállapították, hogy kilenc fő éri cl ebben az évben a felső korhatárt, ezen felül egészségügyileg 5-6 fővel, a szolgálat ellátásának elégtelensége miatt további hat fővel adódtak problémák. (MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ö. e. Zelles Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 19/1982. sz. döntése az 1982-es káderutánpótlással kapcsolatban)

1748 A következőket nevezte ki; Nagy György, az országos parancsnok 1. helyettese, Gáti József és Barta Gyula helyettesek, Kelemen Győző budapesti parancsok, Fövényesi Károly hadműveleti osztályvezető, Pilinyi Sándor személyügyi osztályvezető, dr. Percnyi György jogi osztályvezető, Szabó Attila KEP-parancsnok, dr. Cserháti László Bács-Kiskun megyei parancsnok, Farkas Sándor Heves megyei parancsnok. Fehér Béla Pest megyei parancsnok, Soós Ottó BAZ megyei parancsnok, Szűcs Imre debreceni városi zászló alj parancsnok, Tóth Sándor hódmezővásárhelyi egységparancsnok, Tóth László, a Csepel Vas- és Fémművek egységparancsnoka, Ballai István Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei parancsnok, Tóth Tibor, a Mecseki Szénbányák zászlóalj parancsnoka. A következő személyek állandó meghívottak voltak: Viszló Imre PTO munkatárs, Dr. Horváth István, a HB egyik főosztályának a vezetője, Nagy Sándor, a MOP PB titkára, Haypál Tibor a Munkásőr lap főszerkesztője. Az előkészítéssel, a jegyzőkönyvvezetéssel és a döntések kiadásával a titkárság vezetőjét bízták meg. (MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 08/1982. sz. parancsa a Parancsnoki Tanács tagjainak a megbízása" tárgyában, 1982. május 26.) A vezetői koordinációs értekezlet ettől különbözött, azon a parancsnok és helyettesei, a KB PTO instruktora, a titkárságvezető és a MOP titkára vett részt, továbbá a napirendi pontokban meghívottak. (Mayer Péter közlése alapján.)

1749 A szerző interjúja Mayer Péterrel

1984-ben a Munkásőrség diszlokációját ismételten át kellett alakítani, ami azért volt szükséges, mivel megszüntettek Magyarországon a járást mint közigazgatási egységet. Tudjuk, korábban az volt a cél, hogy mindegyikben legyen legalább egy munkásőri egység. A Munkásőrségnél az átszervezés már 1982-ben elkezdődött, és 1985-ben fejeződött be, tehát a MOP, a megyei és az egységtörzsek szervezetének az átalakításával párhuzamosan zajlott. 1983 júniusában még 10-14 egységparancsnokság összevonását tervezték, de[1750] 1983. december 14-ig hét egységet vontak Össze, és további 25 előkészítését kezdték meg, a 48 önálló századból 15-öt akartak meghagyni,[1751] ennek során végül 34 kisebb egységet vontak össze nagyobbá,[1752] így országosan 135 maradt. A harcoló erők száma a testület vezetése szerint ezzel nőtt, a törzsek korszerűsödtek. Spórolásról egyáltalán nem esik szó a dokumentumokban, de ettől függetlenül ez is egy oka lehetett az átalakításnak. Viszont az anyagi ellátás megoldása és a pártszervekkel való kapcsolat rendeződése 1985 végéig elhúzódott.[1753] Kezdetben csak a diszlokáción változtattak, de ez több problémát is felvetett, így 1984-től a területi parancsnokságok struktúrája ismét módosult, és a társszervezetekkel való együttműködés is változott.

Az struktúrák változásával párhuzamosan 1982-re a BM-mel és a IIM-mel együtt kidolgozták az objektumok új sorolási elvét, és ehhez igazították a megyei parancsnokság hadműveleti és az egységparancsnokságok alkalmazási térképeit is, amelyek tartalmazták az őrzendő objektumokat.[1754] A közigazgatás átalakításakor már 1983-ban kiderültek az ezzel kapcsolatos problémák, ugyanis kevesebb járás volt, mint amennyi központot a későbbiekben létrehoztak.[1755] Az új körzetekben a telefonnal

[1750] MNL OL MOP M-K.S-295-1 223. d. 5. ő. e. Borbély Sándor levele Baranyai Tibornak, 1983. június 9.

[1751] MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ö. e. Borbély Sándor: Jelentés a Munkásőrség 1983-ban végzett munkájáról, 1983. december 14.

it o MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ö. e. Baranyi Tibor - Borbély Sándor: Jelentés a PB-nek a munkásőrség tevékenységéről. A PB 1984. augusztus 14-i ülésén megtárgyalta és elfogadta, MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ö. e. Borbély Sándor: Jelentés az 1984-ben végzett munkáról, 1984. december 14.

[1753] A PB 1984. augusztus 14-i ülése hllp://www.digitarchiv.hu/faces/frameContcntGcnerator.jsp?ADTID=21003&MT=l, letöltés: 2009. április 4.

·7.s4 MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d, 1. ö. e. Borbély Sándor: Jelentéstervezet a Munkásőrség 1981-ben végzett munkájáról, 1982. február 24.

[1755] 1982-1983-ban többek között BAZ megyében Kazincbarcikára és Leninvárosba (ma: Tiszaúj város) vontak össze több egységet, a mezőcsáti járási önálló századot, a leninvárosi zászlóaljat, az edelényi járási és a kazincbarcikai egységeket. A mezőcsáti és az edelényi egységek körleteit kiképző bázisokká fejlesztették. Az egri városi és járási zászlóaljakat is összevonták, az új egység hatszázados lett, 576 fővel. A siroki század székhelyén kiképzőbázist szerveztek. (MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d.) 1984-ben a Csepeli zászlóalj hét százados lett. (MNL Ol. MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e.) 1985-ben a dorogi három százados zászlóaljat kettőre csökkentették, egy századot

történő ellátás is nehézségekbe ütközött.[1756] A járások megszüntetése az ottani pártbizottságok átalakításával is együtt járt. Ekkor városi, illetve városi jogú nagyközségiek jöttek létre, és a meglévő 225 mellé 40 új objektum őrzése vált még szükségessé, mindehhez plusz 150 tartósan igénybe vett munkásőrre, és 25 helyre telefon bekötésére volt szükség, amelynek a költségeit 15-16 millió forintra becsülték.[1757] 1983 során a háborús tervek kidolgozása, és a megyei tartalékszázadok alkalmazásának a pontosítása is előtérbe került.[1758] Az új diszlokáeió kialakítása tehát nem ment könnyen, ugyanakkor 1983-ban már látható a spórolás, hiszen több közigazgatási központ jött létre, mint korábban, de ennek ellenére az összevonások mellett döntöttek. Ezeket hivatalosan a nagyobb, ütőképesebb egységek létrehozásával indokolták. A változásokhoz az is hozzátartozott, hogy lecserélték az igazolványokat.[175’] A diszlokáeió átalakítása után, 1984. augusztus 3-án országos parancsnoki parancsban[1760] újra szabályozták a területi parancsnokságok szervezetének cs az egységtör-

a komáromi egység kapott, Miskolcon a megyei parancsnokság alárendeltségében 35 fős művészeti egységet szerveztek. (MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d.) A Veszprém megyei parancsnok javaslatára, a HB egyetértésével a pápai egység 2. századának 4. szakaszát a tapolcai egység 1. századába helyezték át. A Nitrokémia balatonfiizföi egység 2. századában 11 fős geppuskás szakaszt hoztak létre. Az átalakításokat 1985. december 31-éig be kellett fejezni. Ezzel a pápai egység 224 fős, a tapolcai 307, a NIKE (Nitrokémia) 250 fős lett. (MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ö. e Borbély Sándor 08. sz. parancsa, 1984. december 17.)

1756 MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ö. e. Borbély Sándor levele Baranyai Tibornál':, 1983. június 9.

1757 MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. Gáti József: Emlékeztető a l’TO-on 1984. január 19-én, az 1983. évi munkáról tartott megbeszélésről, 1984. január 25.

1758 MNL OL MOP M-KS-295-1 209. d. Borbély Sándor: 002/1982. sz, irányelvei a MOP cs az. alárendelt szervei számára, 1982. szeptember 9.

I7W 1984. január 1-ig a hivatásos, február 24-ig a társadalmi állományét. A hivatásosoknak öt, a kinevezetteknek 10 évig volt érvényes az okmánya. Az iratokat sávokkal látták el, a két és a három sávos igazolványokkal valamennyi épületbe be lehetett lépni, A kiosztással kapcsolatban elrendelték, hogy ennek során el kell beszélgetni az állománnyal a fejlesztésekről és a testületről, és a jelentősebb ötleteket a MOP-ra kell felterjeszteni. (MN L OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ő. e. Borbély Sándor: Az országos parancsnok 001/1983. sz. irányelvei a Munkásőrség Országos Parancsnoksága és alárendelt szervei fő feladataira 1984-ben, 1983. szeptember 12.) Három sávost a következő beosztásban lévők kaptak: az országos parancsnok és helyettesei. Két sávost: MOP osztályvezetők. megyei parancsnokok, MOP pártbizottság titkárai, MOP titkárságvezető, a parancsnoki iskola és a KÉP parancsnokai, a MOP osztályvezetők helyettesei, a Munkásőr című lap főszerkesztője, az ügyviteli iroda vezetője, a MOP gondnokság vezetője és a badacsonytomaji bázis parancsnoka. Egysávos igazolvánnyal látták el: a szervező bizottság és a KISZ titkárait, a területi parancsnokhelyetteseket és a szakcsoportvezetőket, a paranesnokképzö iskola parancsnokhelyettesét, a KÉP parancsnokhelyettesét, az egységparancsnokokat és helyetteseiket, valamint a társszervek együttműködésre kijelölt személyeit. (MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ő. e. Borbély Sándor 0012/1983. sz. parancsa a munkásőr igazolványok cseréjével kapcsolatban, 1983. június 8.)

1760 Erre a HB ülésén került sor. Ekkor az új objektumok őrzési rendjéről is határozatot hoztak. A készenléti tartalék helyzetének a rendezését és a káderképzést is fontosnak tartották. (Uo.)

zseknek az átalakítását. Az egységparancsnokoknak a parancs alapján, az illetékes pártszervekkel egyetértésben módosítaniuk kellett a struktúrát. Valószínűnek tartom, hogy a diszlokáció átalakítása erre az időszakra már befejeződött, ugyanis a PB 1984, augusztus 14-í ülésén már konkrétumként kezelték, hogy 34 kisebb egységet összevontak, így országosan 135 maradt. Ugyanakkor a korábban polgári állományú gazdálkodási helyetteseket hivatásos tisztekké minősítették át, és változó munkakörű részmunkaidősöket is alkalmaztak a lörzsekben.[1761] A megyék állomány táblája igen eltérő volt. Somogy, Tolna, Vas és Zala megye törzseinek és törzsszakaszainak a szervezete, állománya megegyezett. A megyei parancsnok alá két helyettes tartozott, cs a parancsnoknak közvetlen alárendelték az állomány szervezési cs nevelési osztályt. Az egyik parancsnok-helyettes alá tartozott a szolgálati és a kiképzési osztály, valamint a hiradó alosztály, míg a másikhoz az anyagi és technikai, a terv és pénzügyi.[1762] A második szervezeti formába a következő megyék tartoztak: Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Fejér, üyör-Moson-Sopron, Ilajdú-Bihar, Heves, Komárom-Esztergom, Nógrád, Szaboles-Szatmár-Bereg, Szolnok cs Veszprém. A parancsnok alárendeltségében a két helyettesén kívül a következő szervezeti egységek tartoztak: állományszervezési és nevelési alosztály, ezen belül egy állomány szervezési, személyügyi, sajtó és propaganda csoport. Az egyik parancsnokhelyetteshez a szolgálati, kiképzési és híradó, mig a másikhoz a terv cs pénzügyi, anyagi és technikai, illetve az egészségügyi alosztályvezetők.[1765] A két legnagyobb, Pest és Borsod-

MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 003. sz. parancsa. „A Munkásőrség budapesti, megyei cs egysegtörzsek szervezete”, 1984. augusztus 3 Az MSZMP PB 1984. augusztus 14-i ülése, http:7www.digitarchiv.hu/faees/fraineConleniüenerator.jsp?ADT_ID=21003&MT-L letöltés: 2009. április 4.

>«a Késztetésen: a megyei parancsnok közvetlen alárendeltségében: ügykezelési előadó, gépíró. Továbbá: állományszervezési és nevelési osztályvezető. (Polgáriéi hivatásos is lehetett, a megyei parancsnok döntötte el.) Neki alárendelve: állományszervezési munkatárs (mt.), propaganda mt., sajtó mt., személyügyi mt., jogi mt., állomány-nyilvántartó mt. I. Az egyik parancsnokhelyettes alárendeltségében: 1. szolgálati alosztályvezető: szolgálati mt., „M” mt., rajzoló mt. 2. kiképzési osztályvezető: kiképzési mt., műszaki-vegyvédelmi mt., térkép és szabályzat-nyilvántartó mt. 3. Hiradó alosztályvezető: híradó mt., rejtjelező mt., híradó műszerész, akkumulátortöltő mt. II. A másik paranesnokhclycttesuek alárendelve. 1. Anyagi és technikai alosztályvezető: anyagi mt., technikai mt., lőtér technikus, gépkocsivezető, raktárkezelő, fegyvermester, műszaki és vegyvédelmi mester. 2. Terv és pénzügyi alosztályvezető: könyvelő mt., munkaügyi és sztk. ügyintéző, nyilvántartó mt. 3. Egészségügyi alosztályvezető: egészségügyi mt., törzs-szóig ál átvezető. (MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 003. sz. parancsa „A Munkásőrség budapesti, megyei és egysegtörzsek szervezete” 1. sz. melléklet, 1984. augusztus 3.)

W3 Részleteiben volt egy-egy eltérés az előzőhöz képest. (MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ö. c. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 003. sz. parancsa. „A Munkásőrség budapesti, megyei és egységlörzsek szervezete” 1. sz. melléklet, 1984. augusztus 3.)

Abaúj-Zemplén megye külön állomány táblát kapott. A megyei parancsnok közvetlen alárendeltségében az állományszervezési és nevelési osztály, ezen belül állományszervezési, sajtó és propaganda, valamint egy személyügyi csoport működött. Az egyik parancsnokhelyettes alá a szolgálati, a kiképzési és a híradó alosztályok, a másikhoz az anyagi és technikai, a terv és pénzügyi, valamint az egészségügyi alosztályok tartoztak, lényegében ugyanazok, mint az előző megyéknél, csak a beosztottak száma volt valamivel jelentősebb. Például volt külön pénzügyi ellenőrző munkatárs. Az eltérés nem volt lényeges a többi területi parancsnoksághoz képest, nem úgy, mint a fővárosi struktúrában. A BMP magas létszámát azért tartották indokoltnak, mivel a testület egyharmada a fővárosban volt. A többihez képest itt a parancsnok közvetlen alárendeltségébe csak a „napi munkájához" szükséges beosztottak tartoztak, viszont volt három helyettese. Az egyikhez az állományszervezési alosztály, ezen belül állományszervezési, szervezési és nyilvántartó csoportokkal, a személyügyi, munkaügyi alosztály propaganda és sajtó, valamint jogi csoporttal tartozott. A másik helyettes a következő szervezeti egységeket irányította: ügykezelési csoport, szolgálati alosztály, ezen belül „M" tervezési és szervezési, szolgálati és rendezvénybiztosító csoportok. Továbbá: kiképzési alosztály, ezen belül kiképzési és továbbképzési csoportok, híradó alosztály egy híradó és egy híradó anyagtechnikai csoporttal. A harmadik helyettes a következőkért volt felelős: anyagi és technikai alosztály technikai, gépjármű és szállítási, valamint anyagi csoportokkal, ide tartozott még a törzsszolgálatvezető is. A harmadik helyettes alatt működött az egészségügyi alosztály.[1764]

[1764] Részletesen: A parancsnok alárendeltségében: ügykezelési előadó, sofőr. I. A2 egyik helyettesnek: 1. állományszcrvezési alosztályvezető, alatta állomány szervezési csoportvezető, neki alárendelve: állományszervezési mt. Szervezési és nyilvántartási csoportvezető, akihez igazolvány nyilvántartó mt., állomány nyilvántartó mt. volt beosztva. 2. A személyügyi, munkaügyi alosztályvezető a következő munkatársakat felügyelte: munkaügyi, személyügyi, tanulmányi. A neki alárendelt propaganda és sajtó csoport összetétele a következő volt: propaganda, sajtó, ifjúsági összekötő munkatársak. A jogi csoport vezetője alatt pedig egy jogi munkatárs dolgozott. A II. helyettes az 1. ügykezelési csoportot felügyelte, ebben egy gépíró, és a következő munkatársak teljesítettek szolgálatot: ügykezelési, szabályzatkezelési, archiváló. 2, A szolgálati alosztály beosztottai: „M" tervezési és szervezési csoportvezető, rajzoló, „M" tervezési mt. Továbbá: szolgálati és rendezvénybiztosító csoporivezető, ezen belül szolgálati, rendezvényszervező munkatársak. 3. Kiképzési alosztály, vezető, kiképzési csoportvezető, ezen belül kiképzési, műszaki-vegyvédelmi munkatársak. Továbbképzési csoportvezetőnek alárendelve: tervező és rajzoló munkatársak. 4. A híradó alosztályvezetőnek: „R" munkatárs, híradó csoportvezető, neki egy híradó munkatárs. Híradó anyagtechnikai csoportvezetőhöz beosztva: egy híradó műszerész, akkumulátor töltő, raktárkezelő, hiradó anyag nyilvántartó. A III. helyettes alárendeltségében. 1. Anyagi és technikai alosztály, ezen belül egy technikai csoport. itt egy fegyver és vegyvédelmi javítómester, egy további fegyver és egy műszaki vegyvédelmi mester, raktárkezelő, műszaki-vegyvédelmi raktáros szolgált. Külön gépjármű és szállítást csoportot is szerveztek gépjármű és szállítási munkatárssal, raktárkezelővel, sofőrrel. Az anyagi csoportvez.etőnek egy anyagi és egy elhelyezési munkatársat, egy

A területi szervek struktúrája mellett az egységekét is újra átalakították. Erre azért volt szükség, mivel az összevonásoknak köszönhetően nagyobbakat alakítottak ki, ugyanakkor az egységparancsnok-helyettesek feladatai is megnövekedtek, így ezt az állománykategóriát is hivatásosnak minősítették át. Létrejöttek 8-10 százados zászlóaljak is, ugyanakkor érdekes, hogy ezeket nem ezredeknek nevezték.* [1765] Az önálló századok nagy részét az összevonásokat követően megszűntették. 1984-től az önálló század egységparancsnok alárendeltségében egy állományszcrvezési és nevelési csoportot hoztak létre. Csak az egyik helyettes alatt szervezetek egy kiképzési és egy szolgálati csoportot.[1766] A 2-3 százados zászlóalj szervezeti felépítése is nagyrészt ezzel egyezett meg, itt például külön orvos is szolgált. A 4-5 százados zászlóalj már lényegesen különbözött ezektől, ugyanis a parancsnok közvetlen hatásköréből több feladatot kivettek, cs három helyettest rendszeresítettek. Az egyikhez az állományszervezési és nevelési csoport került, a másiknál maradt a kiképzési.[1767]

raktárkezelőt, törzs szolgálatvezetőt, lőtérgondnokot, lőtér technikust, épületkezelőt, épület karbantartót, még egy raktárkezelőt rendeltek alá. 2. A terv és pénzügyi alosztály szervezete a következőképpen épült fel: terv cs költségvetési főelőadó, könyvelő előadó, sztk. ügyintéző főelőadó, bérszámfejtő előadó, pénztáros előadó, kártérítési mt., pénzügyi ellenőr, nyilvántartó főelőadó, és egy munkatárs. 3. Az egészségügyi alosztály is ide tartozott. Az osztályvezető alatt egy munkatárs, egy gyógyszerész, cs egy anyagkezelő teljesített szolgálatot. (MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 003. sz. parancsa. „A Munkásőrség budapesti, megyei és egységtörzsek szervezete” 1. sz. melléklet. 1984. augusztus 3.)

[1765] Azzal kapcsolatban nem került elő adat, hogy az átszervezéseknek és a nagyobb egységek létrehozásának lett volna esetleg köze az MN-nél lévő, dandárszervezetre történő átálláshoz, amelyet az új miniszter, Oláh István dolgozott ki.

1766 a parancsnok alárendeltségében: ügykezelési előadó, állományszervezési és nevelési csoportvezető, alatta állományszcrvezési, sajtó és propaganda, nevelési, fegyelmi, és állomány nyilvántartó munkatársak. A parancsnoknak két helyettese volt. I. Az egyik helyettes alárendeltségébe a kiképzési és szolgálati csoportvezető, alatta kiképzési, szolgálati, műszaki vegyvédelmi munkatársak, a híradó szolgálatvezető egy rejtjelezővel és akkumulátorkezelövel tartozott. 11. A másik helyettesnek raktárkezelő mt., anyagi és technikai szolgálatvezető, fegy verme ster, műszaki-vegyvédelmi mester, gépjárművezető, továbbá pénzügyi szolgálatvezető, utóbbi alárendeltségében egy anyagnyilvántartó, és egy egészségügyi szolgálatvezető. (MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. c. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 003. sz. parancsa „A Munkásőrség budapesti, megyei és egységtörzsek szervezete” 1. sz. melléklet, 1984. augusztus 3.)

[1767] Részletesen: A parancsnok alá egy ügykezelési előadó került. 1. Az egyik helyettes alárendeltségében az állományszervezési és nevelési csoport, benne egy állományszervezési, egy sajtó és propaganda, egy nevelési-fegyelmi, és egy állomány nyilvántartó munkatárssal. II. A másik helyettes a kiképzési és szolgálati csoportot irányította, benne egy kiképzési, szolgálati, műszaki-vegyvédelmi munkatárssal, és egy rajzolóval. A híradó szolgálatvezető egy rejtjelező munkatárssal, és egy akkumulátorkezelövel is hozzá került. AIII. helyettesnek egy raktárkezelőt, anyag és technikai szolgálatvezetőt egy fegyvermesterrel, müszaki-vegy vedel mi mesterrel, sofőrrel, egy pénzügyi szolgálatvezetőt egy anyagnyilvántartóval és egy egészségügyi szolgálatvezetőt egy orvossal

A 6-7 és a 8-10 százados zászlóaljak szervezete is lényegében megegyezett a 4-5 századoséval. A speciális egységek struktúráját is átalakították, így a híradó egység törzs- és törzsraj szervezetét is jelentősen íelduzzasztották,[1768] akárcsak a vegyvédelmi egységeket.[1769] A fontosabb szállítások elvégzésére szolgált az Ellátó és szállító munkásőr alegység, amelynek az elnevezését Volán ellátó és szállító alegységre módosították 1984. június 12-én.[1770]

Az adatokból látható, hogy az állományszervezést kiemelt jelentőséggel kezelték, aminek az volt az oka, hogy a 80-as évek elején egyre csökkent a testületbe jelentkezők száma. így a propaganda is nagyobb szerepet kapott a Munkásőrség életében. Az átszervezés során 1986-ra 1200-ra nőtt a bázisok száma.[1771] A munkásőrség disz-

rcndcltck alá. (MNL OL MOP M-K.S-295-1 237. cl. 6. ö. e. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 003. sz. parancsa. „A Munkásőrség budapesti, megyei és egységtörzsek szervezete" 1. sz. melléklet, 1984. augusztus 3.)

176,1 Részletesen: A parancsnok alatt egy ügykezelési előadó szolgált. 1. Az egyik helyettesnek az Állományszervezési cs nevelési csoportot egy állományszervezési, sajtó és propaganda, nevelési fegyelmi, állomány nyilvántartó munkatárssal rendeltek alá. íl. A másik helyettes a kiképzési és szolgálati csoportot egy kiképzési, szolgálati, műszaki-vegyvédelmi, rajzoló munkatárssal irányította. A hírforgalmi adatkidolgozó csoport egy munkatárssal is hozzá tartozott. Ili, A parancsnok technikai helyettese a hiradóanyag raktárkezelő, a híradó technikus, az anyagjavító szolgálatvezető, a hozzá beosztott híradómü szeré sz, az akkumulátortöltő szolgálatvezető, és a hozzá rendelt kezelő, illetve a gépjárműjavító szolgálatvezető és egy neki beosztott szerelő munkáját irányította. A IV. helyettesnek egy raktárkezelő, gondnok, egy anyagi-technikai szolgálatvezető, neki alárendelve egy fegyvermester, műszaki-vegyvédelmi mester, sofőr volt a beosztottja, i Iletve a pénzügyi szolgálatvezető, és egy alárendelt anyagnyilvántartó, egészségügyi szolgálatvezető, cs egy orvos. (MNLOL MOP M-KS-295-1 237 d. 6. ö. e Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 003. sz. parancsa „A Munkásőrség budapesti, megyei és egységtörzsek szervezete", I. sz. melléklet, 1984. augusztus 3.)

1769 Részletesen: A parancsnoknak alárendelve egy ügykezelési előadó, állományszervezési és nevelési csoportvezető, hozzá egy állományszervezési, sajtó és propaganda, nevelési fegyelmi, állománynyilvántartó munkatárs beosztva. I. Az egyik helyetteshez a kiképzési és szolgálati csoportot egyegy kiképzési, szolgálati, rajzoló, híradó munkatárssal, cs ez utóbbi föle rendelt híradó szolgálatvezetővel osztottak be. II. A technikai helyettes a következőket felügyelte: műszaki-vegyvédelmi javító szolgálatvezető, és egy hozzá beosztott munkatárs, akkumulátor karbantartó és töltő szolgálatvezető egy hozzá rendelt kezelővel. Hl. A harmadik helyetteshez beosztva a híradóanyag, vegyvédelmianyag, ruha, mentesítő anyag, méreg raktárosok. Az anyagi és technikai szolgálatvezetőnek egy anyagi, egy technikai, egy gépjármű műszaki munkatárs, egy fégyvermester és egy sofőr. A pénzügyi szolgálatvezető egy anyagnyilvántartó, egy műszaki és vegyvédelmi anyagnyilvántartó munkáját, míg az egészségügyi szolgálatvezető egy orvosét koordinálta. (MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 003. sz. parancsa „A Munkásőrség budapesti, megyei és egy ségtörzsek szervezete", 1. sz. melléklet, 1984. augusztus 3.)

177(1 MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. Borbély Sándor: A munkásőrség országos parancsnokának 02. sz. parancsa, 1984 június 12.

1771 MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Fchcr Béla emlékeztetője az 1986. január 15-i megbeszélésről, 1986. január 16.

lokációjának és a törzsek szervezetének az átalakítása azt is maga után vonta, hogy ismét szabályozni kellett a rendfokozatokat és az egyes beosztásokhoz szükséges végzettségeket. Mindez a teljes hivatásos állományra kiterjedt. Azt lehetett előléptetni, aki rendelkezett a megfelelő képesítéssel, vagy meg tudta azt szerezni. Egyéni elbírálás alapján viszont el lehetett tekinteni a végzettségtől, ami nyilván egy „kiskapu” volt a megfelelő káderek bejuttatására. A kinevezés előtt 3-5 éves vezetői gyakorlatot is előírtak.[1772] Mindez részletesen a kapcsolódó 27. mellékletekben látható. A párthüség továbbra is elsődleges szempont maradt, különösen a magasabb beosztásoknál! Ugyanakkor a Munkásőr Törzs- és Alegységparancsnok-képző Iskola elvégzése az állami életben annak minősült felsőfokú végzettségnek, aki előzetesen már rendelkezett diplomával.[1773] A korabeli helyzet érzékeltetésére érdemes megemlíteni, hogy a hadseregben is csak 1988-tól írták elő kötelezően az érettségi meglétét a felsőoktatási tanulmányok megkezdésének feltételeként![1774]

1984. augusztus 14-én a PB a Munkásőrséggel is foglalkozott. Az országos parancsnok és a parancsnoki tanács együttműködését jónak, a törzsek átalakítását megfelelőnek tartották. A területi és az egységparancsnokságokat jól felkészültnek minősítették. A mozgósítás, az ügyeleti és biztosító szolgálat szabályozott volt. A harckészültséget 1983-ban ellenőrizték, és megfelelőnek találták. A MOP és a területi szervek között a rádiórendszerek kiépültek, ezek a pártszervezetek kapcsolatát is biztosították. Az I960, január 4-t határozat végrehajtását továbbra is megfelelőnek tartották. *„A testület teljesíti hivatását a néphaíalom fegyveres védelmében, a politikai munkában, a szocialista gazdaság építésében. A Munkásőrség állománya politikailag szilárd, fegyelmezett, áldozatkész. Felkészült és kész a munkásosztály, a szocialista társadalom, a párt politikájának a szolgálatára, védelmére. A testület a szocialista nevelés, a közéleti aktivitás jó iskolája, a pártépítés, a káderképzés egyik bázisa."* A pártirányítást jónak tartották, de döntöttek arról, hogy abban az esetben, ha egy egység diszlokációja több pártbizottság területét érintette, akkor ki kellett jelölni egy városi pártbizottságot az irányításra. A PB hozzájárult, hogy a HB az állománytáblát módosítsa.[1775] A PB határozat után is történtek a struktúrában átalakítások, például a Központi Gépjármű Üzemmel kapcsolatban. Ez a MOP közvetlen

MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 013/1984. $•/. utasítása „A Munkásőrség hivatásos állománya beosztási helyeire rendszeresített rendfokozatok képesítési követelményeinek a szabályozása”, 1984 augusztus l.

nn Uo.

[1,74] Szani Ferenc: *A Magyar Néphadsereg...* 94. o.

[,77S] Jelentés a PB-nek a Munkásőrség tevékenységéről, a PB 1984. augusztus 14-i ülésétiek határozata és jegyzőkönyve, http: //w ww. d ig itarch i v. hu/fa ce s/fra meConten tGenerator.j s p? A D T_1 D=21003&MT=1, letöltés: 2009. április 4.

irányításával működő parancsnokság lett, az országos gazdasági ügyeket felügyelő parancsnokhelyettes alárendeltségében látta el a feladatait. Az általános harckészültség időszakában a MOP és a neki közvetlen alárendelt egységek - a badacsonytomaji bázist kivéve - személy, tömeg és teherszállítási feladatait hajtotta végre. A MOP harckészültségi (HKSZ) tervében meghatározott rendkívüli időszakra szóló feladatait kellett végrehajtania, az ehhez szükséges készleteket alakította ki, és ezeket gondozta. Szabad kapacitása esetén a társszerveket is segítenie kellett. Ami mindenképpen figyelemre méltó, hogy a munkásőrök innen magáncélra is igényelhettek autót, és magáncélú javításokat is végezhettek.[1776] 1984-ben a szervezetét is átalakították, ami a következőképpen épült fel. A parancsnoknak volt két helyettese, az egyik technikai, a másik pedig gazdasági. Az előbbihez tartoztak a logisztikai és javítási munkák, a műszeres bevizsgálás javítás, az „M" okmányok kezelése, készítése, a magángépjárművek javítása hozott anyagokból rezsi órabér alapján, a Munkásőrség, sőt, még a társszervezetek beosztottjainak is! Ráadásul a Munkásőrség alkalmazottainak a házi vizsgáztatása, és egyéb gépek javítása is itt történt! A másik helyetteshez a tervezési, pénzügyi, nyilvántartási, anyagbeszerzési és raktárkezelési feladatok tartoztak.[1777] A KGÜ-n (Központi Gépjármű Üzem) „törvényesített" fusizással nyilván a csökkenő jövedelmek pótlása, és egyfajta „munkásőr gmk" szervezése volt a cél.

A következő kisebb módosítás a MOP-on 1984. december 31-én történt, ekkor a MOP Gondnokságot megszüntették, helyette 1985. január 1-jétől az Ellátási és Szociális Osztály t hozták létre, állománya 55 fő volt.[177*] 1985. február 20-án az országos parancsnokságon felállították a műszaki fejlesztési bizottságot, amelynek a feladatait a következőkben határozták meg. Az anyagok, eszközök folyamatos fejlesztése, ugyanakkor döntés előkészítési és javaslattételi jogkörrel is rendelkezett, így a közép- és hosszútávú fejlesztéseket határozták meg, amelyek során a társszervezetekkel is konzultációt kellett folytatniuk, évente legalább két alkalommal ülésezniük.[1779] A szervezetét tekintve a gazdálkodási területet ellátó országos parancsnokhelyettes lett az elnöke, a tagjai pedig a következő MOP osztályok vezetői: Hadműveleti, Anyagi és Technikai, Elhelyezési és Létesítmény-fenntartási, Híradó, Terv és Pénzügyi. Az Anyagi és Technikai Osztály fejlesztési alosztályvezetője lett

[1776] MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. Borbély Sándor 014/1984. sz. utasítása, „A Munkásőrség Központi Gépjármű Üzem működése" tárgyában, 1984 augusztus 24.

[1777] Uo.

[1778] MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ö. c. Borbély Sándor: 06. sz. parancsa, 1984. december 17. A szervezeti módosítás tárgyában.

[,77'] 002/1/6/1981, sz. mopk, utasítás a rendszeresítő bizottsággal kapcsolatban hatályát vesztette. (MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor 02/1985. sz. parancsa a Munkásőrség Műszaki Fejlesztési Bizottságának megalakítására, 1985. február 20.)

a szerv titkára. Mellettük még több személy is tagja volt a bizottságnak, ők valószínűleg a szakértelmük vagy befolyásuk miatt kerültek oda.[1780] A szerv tevékenységével kapcsolatban nem maradt fenn jelentősebb iratanyag, így feltehetően nem sok szerepe lehetett.

A fentiekben láthattuk, hogy a testületnél az új átszervezések 1984-re lezajlottak. Ezt követően, 1985. április 11. után ismét a teljes MOP átalakítása vette kezdetet. Ennek szükségességét Borbély Sándor ismét a korszerűsítéssel indokolta. Az új felépítés szerint az országos parancsnok közvetlen alárendeltségébe a Titkárság tartozott, ezen belül a titkárságvezető, parancsnoki tanácsadó, elemző, tervező, szervező, valamint nemzetközi kapcsolatokat koordináló alosztály lett kialakítva. A Jogi Osztályt[1781] [1782] * osztályvezetővel, általános jogi és jogi elemző alosztállyal, jogi vizsgálati és képviseleti alosztállyal is a parancsnoknak közvetlen rendelték alá. Az Ügykezelési Irodán ügykezelési, valamint egy irattári és „archívumi” csoport működött. Az országos parancsnok közvetlen alárendeltségében működtek még a területi szervek is. A korábban szervezett Parancsnoki Tanácsot meghagyták.[1787] Borbélynak két helyettese és egy első helyettese volt 1985-ben. Ez utóbbi foglalkozott a legjelentősebb osztályokkal. Ilyen volt a Hadműveleti Osztály, amelyen belül egy hadműveleti, egy szervezési és egy „M” tervezési alosztály működött. A Híradó Osztály is hasonló jelentőséggel bírt, hiszen egy esetleges alkalmazás esetén az egységek közötti összeköttetést az itt szolgálóknak kellett biztosítania. Ennek megfelelően híradás-szervezési cs híradó rendszertechnikai alosztályt szervezetek, ugyanakkor a hírközpont is ide tartozott. Hasonló jelentőséggel bírt a Kiképzési

[1780] Or. Tóth István BMP 5, zj. 1. szd. parancsnoka, ő egyben a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium osztályvezetője is volt. Dr. Ralovich Péter, MOP Anyagi cs Technikai Osztály társadalmi mt., egyben az Országos Tervhivatalban csoportvezető. Dr. Szontagh Endre BMP 11. zj. társadalmi munkásör, egyben az ALUTERV főosztályvezetője. Dr. Szilvássy Zoltán MOP társadalmi mt., az OT nyugalmazott elnökhelyettese. Bartók Ignác Anyagi és Technikai Osztály, társadalmi mt., a Hadtudományi Intézet nyugalmazott mk. alez. Dr. Dömsödi László ezd., a HM Anyagtervezési Csf. nyugalmazott helyettese. Fehér András, a Komárom megyei munkásőr egység nyugalmazott parancsnok helyettese. Kinevezésük a visszavonásig volt érvényes. (MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor 022/1985. sz. parancsa „A Munkásőrség Műszaki Fejlesztési Bizottsága tagjai kinevezése” tárgyában, 1985. február 20.)

[1781] Mindenképpen érdemes megemlíteni, hogy a Magyar Jogász Szövetség Fegyveres Szervezetek Jogászainak a tagozata 1983. november 29-én alakult meg, ennek a vezetésébe 1984-ben Percnyi Györgyöt is kooptálták a MOP-ról. A szervezet célja a kutatás és a továbbképzés volt. Az elnöke dr. Mátyás Miklós a Legfelsőbb Bíróságról, titkára dr. Németh Kálmán a HM Jogi és Igazgatási Főosztályáról, társtitkára dr. Pálfi Zoltán a katonai Főügyészségről volt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. ó. ő. e.)

[1782] MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor: 0021. sz. parancsa a MOP osztályok és szervek szervezeti télépítése tárgyában, 1985. április 11.

Osztály,[1783] ezen belül a következő alosztályok működtek: kiképzési, tanulmányi, szakkiképzési és tervező- kidolgozó.[1784] Az egyik parancsnok helyetteshez tartoztak a testület személyi ügyei, azaz a Személyügyi, a Propaganda és Sajtó cs az Állományszervezési Osztály, a Munkásőr Szerkesztőség, a Munkásőr Film-és Videostúdió, a Munkásőr Parancsnoki Iskola és a Munkásőr Központi Férfikar.[1785] A másik parancsnokhelyettes a pénzügyekkel, az anyagokkal, és az egészségüggyel, egyszóval az ellátással foglalkozott. így a Terv és Pénzügyi, az Anyagi és Technikai, az Elhelyezési és Létesítmény-fenntartási, az Egészségügyi, és az Ellátási cs Szociális Osztály, továbbá a KÉP, a Kiképző- és Üdülőbázis (Badacsonytomaj)[1786] és a KGÜ tartozott a hatáskörébe.[1787] Látható, hogy a MOP átalakítása az alsóbb szervekével

1783 Mivel előtérbe került a kiképzésen való spórolás, így a püspökladányi kiképzési központot aHP-val közösen használták és fejlesztették 1985-iől. 1986 és 1988 között egy 120 főt befogadó, négyágyas szobákkal ellátott komplexumot tervezetek kialakítani. A Munkásőrség a fejlesztésbe 3,5 milliót tervezett adni, így évente négy hónapra kapták volna meg. (MNL OL MOP M-KS-295-1 559. d.)

1784 MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor: 0021. sz. parancsa a MOP osztályok és szervek szervezeti felépítése tárgyában, 1985. április 11.

1785 A teljes struktúra a következőképpen nézett ki. Személyügyi Osztály: osztályvezető és helyettese, személyügyi cs nyilvántartó, tanulmányi és munkaügyi alosztályok. Állományszervezcsi Osztály: osztályvezető, az állományszervezési, a szervezési és nyilvántartó alosztályok. Propaganda és Sajtó Osztály: osztályvezető és helyettese, tájékoztatási és sajtó alosztály, propaganda és nevelési alosztály, agitációs és kulturális alosztály, főszerkesztő. A Munkásőr lap szerkesztősége külön szervezeti egységet alkotott, élén a főszerkesztővel és helyettesével. A fotórovat, a terjesztési csoport és a levelezési rovat tartozott még ide. A Film- és Videostúdióhoz egy stúdióparancsnokot rendeltek. A Munkásőr Parancsnoki Iskolának egy parancsnoka és két helyettese, a Központi Férfikarnak egy parancsnoka, egy helyettese és egy művészeti vezetője volt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d Borbély Sándor: 0021. sz. parancsa a MOP osztályok és szervek szervezeti felépítése tárgyában, 1985. április 11.)

1786 a Munkásőrséggel kapcsolatban meg kell említeni, hogy a 80-as évektől kezdve megpróbáltak saját erőből is pénzhez jutni, így 1985-ben visszavették az üdülő konyhájának az üzemeltetését a Badacsonytomaji Mezőgazdasági és Ipari TSZ-től. A bázis összlétszáma 70 fő volt, ebből 49 részfoglalkozású. (MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor 024/1985. sz. p. 1985. június 30.)

1787 Bővebben: Terv és Pénzügyi Osztály: osztályvezető és helyettese, utóbbi egyben a terv és költségvetési alosztály vezetője is volt, emellett egy pénzügyi és egy számviteli és információs alosztály is működött. Anyagi és Technikai Osztály: az osztályvezető alatt egy anyagi és technikai, valamint egy fejlesztési alosztály volt. Elhelyezési és Létesítmény-fenntartási Osztály: osztályvezető cs helyettese, valamint a következő három alosztály: beruházási, fenntartási, ingatlangazdálkodási. Egészségügyi Osztály: az osztályvezető alárendeltségében három alosztály működött: gyógyító-megelőző, közegészségügyi és járványügyi, egészségügyi tervező-szervező. Emellett egy vezetőorvos is szolgált. Ellátási és Szociális Osztály: osztályvezető, egy ellátási, gazdasági, műszaki alosztály, a negyedik szervezeti egységet pedig egy szociális csoport alkotta. KÉP: a parancsnoknak egy kereskedelmi, egy műszaki cs egy gazdasági helyettese volt. Kiképző- és Üdülőbázis (Badacsonytomaj), KGÜ: mind a két szervnek egy-egy parancsnoka és helyettese volt.

szinkronban volt. Ennek során az állományszervezés és a hozzá kapcsolódó propaganda, illetve a harcvezetés egyszerűbbé tétele kapott kiemelt szerepet. 1984-ben a Munkásőrség Országos Parancsnoksága új helyre költözött, a Budapest V. kerület, Arany János utca 25-ből a Budapest XI. kerület, Somlói út 51-be.[178S] Ugyanakkor a propaganda javítása céljából 1984-ben a Munkásör című lap bővítéséről hoztak határozatot. A következő évtől 49 oldalon tervezték megjelentetni 70 ezer példányban. A szerkesztőség egyébként korábban a Budapest V. kerület, Deák tér 4-5. szám alatt működött, 1987-ben már a MOP-on,* * * [1789]

1983. szeptember 12. és 1986. december 5. között a vezetői személyi állomány jelentős része kicserélődött.[1790] A Munkásőrség 80-as évek eleji átalakításában az az

(MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor: 0021. sz. parancsa a MOP osztályok és szervek szervezeti felépítése tárgyában, 1985. április 11.)

>78S MNL OLMOP M-KS-295-1 558. d.

w Uo.

1790 a Munkásőrség vezetői és a testületet irányító fontosabb pártvezetők névsora és beosztása a következő volt 1983. szeptember 12-én: Németh Károly cs Korom Mihály, az MSZMP KB titkárai, Borbély Sándor mopk., Borbándi János az MT elnökhelyettese, valószínűleg a HB elnöke is volt egyben, Baranyai Tibor és Varga Péter az MSZMP KB osztályvezetői, Czinege Lajos honvédelmi-, és dr. Horváth István belügyminiszter, Trombitás Dezső HB titkár, dr. Horváth István HB titkárság, Nagy Sándor PTO, Nagy György, a mopk. 1. helyettese, Gáti József és Barta Gyula, a mopk. helyettesei, Mayer Péter, a MOP Pártbizottság titkára, Turzó Károly, a MOP Titkárság vezetője. A MOP szervezeti egység- és osztályvezetői: Füvényesi Károly hadműveleti, Farkas Lajos Kiképzési, Vérten Sándor Híradó osztályvezetők, Monostori Bélánc, az Ügykezelési Iroda vezetője, Ferenczy Ferenc Személyügyi, Borzák Lajos Propaganda, dr. Perényi György Jogi, Búza Ferenc Állomány szervezési osztályvezetők, Miskó István, a Munkásőr Férfikar Parancsnoka, Haypál Tibor, a Munkásör lap főszerkesztője, Szabó Erik Terv-és Pénzügyi, Balogh Zoltán Anyagi és technikai, Dr. Hrabovszky Mihály Egészségügyi, Nagy István Elhelyezési és létesítmény-fenntartási osztályvezetők, Váradi Péter, a MOP Gondnokság vezetője. Molnár Tibor, a Badacsonytomaji Kiképzési Bázis parancsnoka, Nagy Sándor, a Munkásör Parancsnoki Iskola parancsnoka, Szabó Attila KÉP parancsnok. A területi szervek parancsnokai: Kelemen Győző BMP, Megyaszai József Baranya, dr. Cserháti László Bács-Kiskun, Tóth Pál Békés, Soós Ottó BAZ, Koc2kás Ferenc Csongrád, Vörös Géza Fejér, Balogh Zoltán Győr-Moson-Sopron, Garai Sándor Hajdú-Bihar, Farkas Sándor Heves, Mokánszky János Komárom-Esztergom, Péter Balázs Nógrád, Fehér Béla Pest, Zsók Ferenc Somogy, Ballai István Szaboles-Szatmár-Bereg, Zsovák László Jász-Nagykun-Szolnok, Tatár Lajos Tolna, Takács József Vas, Vcnczel János Veszprém, Tóth Gyula Zala. A területi MSZMP első titkárok: Somogyi Sándor Budapest, Lukács Sándor Baranya, dr. Romany Pál Bács-Kiskun, Frank Ferenc Békés, Grósz Károly BAZ, dr. Komócsin Mihály Csongrád, Takács Imre Fejér, Háry Béla Győr-Moson-Sopron, Sikula György Hajdú-Bihar, Barta Alajos Heves, dr. Autalóczi Albert Komárom-Esztergom, Géczi János Nógrád, Cscrvenka Ferencné Pest, Klenovics Imre Somogy, Varga Gyula Szaboles-Szatmár-Bereg. dr. Majoros Károly Jász-Nagykun-Szolnok. Továbbá: K. Papp József Tolna, Horváth Miklós Vas, Pap János Veszprém, Varga Gyula Zala. (MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. *ő. e.)* 1986. december 5-én csak a következő helyeken történtek változások: Dr. Pctrovszki István került az MSZMP KB PTO élére, Fehér Béla mopk. helyettes lett Gáti József helyett, Budaházi Gusztáv pedig az országos parancsnok tanácsadója.

érdekes, hogy az egységekkel kezdték, majd a területi szervekkel folytatták, és csak ezt követően, 1985-ben került sorra a MOP. Az időrend nem különíthető el teljesen, hiszen az átszervezések párhuzamosan zajlottak, de ha az átalakítások súlypontjait nézzük, akkor mindenképpen felállítható egy sorrend. Az egységek életében a jelentősebb összevonások 1983 második felétől kezdődtek, de a legtöbbet 1984 elején alakították át. Láthattuk, ekkor 25 egység összevonását tervezték. A megyei szervek nagyobb mérvű átszervezésére 1984. augusztus 3.’[79]’ után, a MOP-éra 1985. április II-ét követően került sor.

A testület átalakítása a 80-as évek elején kialakult hangulatba illeszkedett. A Szovjetunió ekkor tett utolsó kísérletet arra, hogy nagyhatalmi pozícióját megőrizze.[*] [1792] Hasonló tendencia érvényesült Magyarországon is, még egy utolsó próbálkozást akartak tenni, hogy az MN ne nagyon maradjon le a nyugati hadseregektől. Átalakították a struktúráját, és próbálták vonzóvá tenni a katonai pályát.[1793] Ebbe a folyamatba illeszkedett bele a Munkásőrség átszervezése is. Természetesen - ha nem is mondták ki - a spórolás is lényeges szempont volt. A struktúra további változása 1985 után is folytatódott, de amíg anyagi, költségvetési területen már a 80-as évek elején elkezdődtek a változások, szervezetileg a Munkásőrséget csak 1987-től kezdték drasztikusabban leépíteni. Ez szintén jól beleillett a nemzetközi cs hazai politikai, leszerelési-leépítési tendenciába és a gazdasági krízishelyzetbe.

1985. április 11. után a következő kisebb változások történetek még a MOP-on. 1985-86 folyamán felállították a Műszaki-Fejlesztési Osztályt.[1794] [1795] 1985. október 1-jétől Munkásőrségi Közlönyt indítottak, amelyben az állomány a személyi, jogszabályi, munkásöri szabályzati stb. változásokról értesülhetett, ennek a szerkesztését a Jogi Osztály végezte.™ 1986. április 15-én a MOP-on az „Öregek Tanácsa” felállításáról született döntés.[1796] Ennek a jelentősége is elhanyagolható volt. A propa-

(1985-től volt ilyen tisztség.) Dr. Kahulits Lászíóné lett az Ügykezelési Iroda vezetője. MOP osztályvezetők: Dósa István Hadműveleti. Búza Ferenc Állományszervezési, Pusztai Ferenc Műszaki-Fejlesztési, Szabó Zsuzsanna a Videó Stúdió parancsnoka, Síakali József KGÜ. Az új területi parancsnokok: Forró Dezső BMP, Czilják József Baranya, Vízin Miklós Bács-Kiskun, Polonkai András Heves, Rágyánszki Pál Pest, Deák Ferenc Somogy. (MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő.e.)

•’S" Ezzel kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy 1984 decemberére „M” esetén a munkásőri erőkkel a Posta hírközlési objektumainak az őrzését időarányosan kidolgozták. így tervezték elindítani a Posta és a testület közötti együttműködési kapcsolatokat. Mindezt a HB 9/331/1982. sz. határozata szabályozta. (MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. ő. ö. e.)

[1792] Fischer Ferenc: *A megosztott világ...* 323-334. o.

[1793] Szani Ferenc; *A Magyar Néphadsereg...* 87-97. o.

i’M MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e.

[1795] MNL OL MOP M-KS-295-1 252 d. Borbély Sándor: 6/1985. sz. parancs, 1985. október 16.

MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ő. c. Borbély Sándor 24/1986. sz. döntése, 1986. április 15.

ganda előtérbe kerülése következtében megalakított Munkásőr Videó Stúdió is fontos szerepet kapott 1985-től, ebben az évben a következőképpen jellemezték a korábbi tevékenységét: *„... megállapítható: - A Munkásőrség videostúdiója (sic!) 1986-ban érkezik az alkotás korszakába. Az előző 1983., 1984. - éveket a lelkesedés, a krízis jellemezte. 1985-től kezdődött el a realitásokon nyugvó alkotói munkafeltét-eleinek megteremtése."* Lényeges, hogy ebben az évben 50 egységnek volt video-magnója. A stúdió feladata propaganda és kiképzési fi lmek készítése volt, előbbi nem csak a testület számára.[1797] 1986-ban a MOP-on már volt számítógép, cs a következő évtől a megyéknél is tervezeték a rendszeresítését. így Szabó Erik, a Terv és Pénzügyi Osztály vezetője javasolta a személyi állomány adatainak gépen történő rögzítését. Ennek egyik oka az volt, hogy korábban nem rendelkeztek pontos nyilvántartások-kal. Az adatrögzítést követően a kartonok egy évig való megőrzését, majd a MOP-on történő archiválását tartotta célszerűnek. Ezt egységenként javasolta megszervezni, az összesítést a központban végezték volna. Javaslatát 1986. május 19-én a vezetői koordinációs értekezleten elfogadták.[1798] A testület fennállása alatt azonban nagyobb mértekben nem rendszeresítettek számítógépeket.[1799] 1986 júniusában a pártházak béke őrzési terveit kellett kidolgozni, ugyanakkor az őrzéshez a vállalatok és az MSZMP szerveinek az igényelt fel kellett mérni. Ebben az esetben a munkásőr őrt a vállalat, illetve a párt fizette.[1500]

A Munkásőrség szervezetével, terveivel és feladataival kapcsolatban érdemes megemlíteni a PT 1987. július 27-i ülését, amely a szakágazatok terveivel foglal-kozott. Ez kevés konkrétumot, de annál több általánosságot tartalmazott, megszo-rítási tervekkel, de leépítési javaslatok nélkül. A következőket jegyezték meg a Munkásőrség tevékenységével kapcsolatban. 1987-ben növekedett a testület hadra-foghatósága és harcértékc, akárcsak a bázisok száma. A takarékosságra, a szolgálta-tások magasabb szinten történő végrehajtására való odafigyelést fontosnak tartották. Az állomány szervezésnél a helyi sajátosságokra is tekintettel voltak, a társadalmi kategóriák közül a fizikai munkásokat, a felsőoktatásban tanulókat és az ifjúságot preferálták, valamint a politikai nevelést is. A munkásőrök feladatait a követke-zőkben szabták meg. *„ Segítsék a termelés korszerűsítését, a műszaki-tudományos*

[17,7] MNL OL MOP M-K.S-295-1 277. d. 4. ő. c. Bodonyi István stúdióvezető és Bokor László művé-szeti vezető: Javaslat a videó-stúdió 1986 évi felvételi tervére. Ennek alapján mopk. 5/1986. sz, döntés született meg.

1798 MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ö. e. Szabó Erik: Javaslat a társadalmi állomány adatainak a számitógépes nyilvántartására, a VKÉ 1986. május 19-i döntése.

[1799] A szerző interjúja Mayor Péterrel.

MNI. OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ő. e. Borbély Sándor 42/1986. sz. döntése az 1986 évi szol-gálati és harckiképzési feladatok ellátása tárgyában, 1986 június 26.

*fejlődés meggyorsítását, a veszteségek felszámolását. Vállaljanak részt abból, hogy a dolgozó embert, a munkakollektívákat és minden más erőforrásunkat a gazdaságos, az exportképes, a hatékony munkára képes területekre tudjuk összpontosítani."'^* A fentiek mellett a fegyveres testületek hivatásos állománya jogainak a kidolgozásában is közre akartak működni, a kiadott HB utasítások betartását, így a hátországvédelmi feladatok pontosítását, a Munkásőrség szervezetének egyszerűsítését is lényegesnek tartották, de ezzel kapcsolatban pontos elképzeléseket nem említettek meg. A következőket tekintették még fontosnak: a megváltozott létszám figyelembevételével pontosítani tervezték az egységek mozgósítási feladatait, a fölöslegesen kihelyezett fegyverbázisok összevonását, tartósan igénybevettek ésszerű átcsoportosítását. A kiképzések számát is csökkenteni szerették volna.[1602] A fegyveres testületekkel való kooperáció terén: a gazdálkodói téren kialakított együttműködés további növelését, a közösen használt lőterek és egyéb eszközök jobb kihasználását tartották lényegesnek. A Munkásőrség „M” tartalékait és szolgáltatásait, amit lehetett, polgári területen akarták hasznosítani. Mindezzel kapcsolatban a VUI. ötéves terv koncepciójának a kialakítására is fel kellett készülniük. Pénzügyi téren is reformokat szerettek volna, így a mérlegszerű elszámolást működtető rendszer bevezetését, a területi parancsnokságok könyvelésének a számítógépre történő vitelét és a készpénzforgalom visszaszorítását tervezték. A belső forrásokat fel kellett tárniuk, és az így elért lehetőségeket a kiképzésre, a szolgálatellátásra és a társadalmi állomány ellátásának szinten tartására kellett fordítaniuk. Anyagi téren a következő célokat tűzték ki: elhelyezési feladatok pontosítása, a munka-, a tűz- és a környezetvédelmi szabályok betartására, az elavult egészségügyi anyagok kicserélése. A vezetési központokban a takarékosságot, a karbantartás és a takarítás saját erőből történő elvégzését hangsúlyozták. A számítástechnikát megye- és egységszinten tervezték kialakítani 1988-tól.[1801 * 1803]

[1801] Lényeges, hogy 20 ezer munkásőr vállalt valamilyen tisztséget 1987-ben is. (MN), OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. c. Turzó Károly titkárságvezető: „Előterjesztés a Parancsnoki Tanácsülés napirendjére, Budapest, 1987. augusztus 31. A Munkásőrség Országos Parancsnokának 1988. évi Irányelvei az Országos Parancsnokság és alárendelt szervei fő feladataira” .'Tervezet/ A szakágazatok javaslatai alapján készült. 1987. július 27.)

ism MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. c. Turzó Károly titkárságvezető: „Előterjesztés a Parancsnoki Tanácsülés napirendjére, Budapest, 1987. augusztus 31. A Munkásőrség Országos Parancsnokának 1988. évi Irányelvei az Országos Parancsnokság és alárendelt szervei fő feladataira” /Tervezet/. A szakágazatok javaslatai alapján készült. 1987. július 27.

1803 UO.

6. 3. A MUNKÁSŐRSÉG KIKÉPZÉSE, FEGYVERZETE ÉS ANYAGI ELLÁTOTTSÁGA A 80-AS ÉVEKBEN

A 80-as évek gazdaságát a VI. és a VII. ötéves terv határozta meg. Előbbit az 1980. évi III. törvényben szabályozták.[1804] Érdemes a milícia anyagi helyzetének az alakulását évente végigkövetni a VI. ötéves tervidőszakban. 1980-ban a Munkásőrség kiadása a tervezettnél kisebb, a bevétele nagyobb volt. 1981-ben tartották az irányzatot, 1982-ben a tervezettnél kevesebbet költöttek, a következő évben pedig többet. 1984-bcn négy, 1985-ben 6,7 millióval szállt el a költségvetésük.[1805] Ráadásul az 1984. év végén a testület pénzügyi zavarba került, így Borbély Sándor 40 millió forintot kért, amit meg is kapott, de 1985. január 10-ig ezt vissza kelleti utalniuk.[1806] A milícia költségvetésében a kiadások 1981-1985 között a következőképpen alakultak. Az nyilvánvaló, hogy végig a költségvetési tervszámok megtartása volt a cél, így a kiadásokból csökkentettek ebben az időszakban, a beruházásokat és az állagmegóvást pedig növelték, ugyanakkor az árak a 70-es évek végétől folyamatosan emelkedtek, igy helyzetüket ez is nehezítette.[1807] Az 1980 és 1986 közötti időszakban a költségvetési kiadások 44,6%-kai nőttek, 467,5 millióról 676 millió forintra.[1808] A spórolás és egyéb szabályozók ellenére a 80-as évek első felében nem tudtak, és talán nem is akarták a költségeket csökkenteni. Láthattuk, az előző évtizedben jelentős fejlesztések történtek. Ugyanakkor a romló gazdasági helyzet ellenére a 80-as évek elején objektumbővítésről döntöttek és meghatározták a VI. ötéves terv során építendőket.[1809] Mindezen kívül a VII. ötéves tervidőszakra is felvázolták az elkép-

[1804] Az 1980. évi 111, törvény a népgazdaság hatodik ötéves tervéről, www.1000ev.hu/indcx.php?a=3&param=8531, letöltés: 2010. december 21.

isos Uo,

[1806] MNL OL MOP M-K.S-295-1 237. d. 6. ö. c. Madarasi Attila PM államtitkár levele Borbély Sándornak, 1984. december 5.

[1807] A felhalmozás jellegű kiadások a tárgyalt időszakban a következőképpen alakultak: a 823 milliós tervről 739 millióra csökkentek. A hazai haditechnika beszerzése 473 millióról 320 millióra csökkent, ezen belül a magyar termékek beszerzése 440 millióról 280-ra esett vissza, de a tervezett 33 milliós cxportbcszerzés 40-re nőtt. Ez azzal lehetett összefüggésben, hogy az egyre rosszabb teljesítményt nyújtó hazai ipar drágábban állította elő ugyanazokat az anyagokat, mint külföldi versenytársai. A polgári technika beszerzése is 180 millió helyett 108 lett a tervidőszak végén, fontos, hogy „M” készletet netn is terveztek beszerezni. Az említett kiadásokon belül a beruházási költségek jelentősen, 170 millióról 288-ra nőttek. Ehhez kapcsolódik, hogy a fenntartás jellegű kiadások a tervhez képest enyhén, 2250 millióról 2408-ra módosultak, A kiadások a hatodik ötéves terv alatt a tervezett 3073 millióról 3147 millióra nőttek, tehát ezen a téren nem sikerült a tervet tartani. (MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d.)

[18118] MNL OLMOP M-KS-295-1 311. d.

1809 1981 és 1984 között tervezték felépíteni a következő épületeket: egysegek elhelyezési épületeit: Makó, városi-járási parancsnokság, Hajdúszoboszló, ö. szd. városi parancsnokság, Budapest XIII.

zeléseket a létesítendőkkel kapcsolatban. Ennek során a következő fejlesztések vol-lak/lettek volna: 1. fegyverzeti eszközök szabályos tárolása, 2. egységek teljes elhe-lyezése, 3. azonos székhelyen települt parancsnokságok közös elhelyezését szol-gáló objektumok építése, 4. társszervezetekkel együttműködésben történő fejlesztés, 5. meglévő épületek korszerűsítése, 6. közös beruházások végrehajtása a társszerve-zetekkel.[1810] A beruházások terén 1982-ben született határozat a MOP stúdió létesíté-séről, és ekkor készült el a testület hivatásos tagjai részére a Római-parton egy gar-zonház.[1811] A VI. Ötéves terv alatt 1981-ben 55 darab R-lll-es rádiót is beszereztek, így a MOP és a megyei szervek közötti összeköttetetés megbízhatóvá vált.[1812]

1983-ban az áremelkedések jelentősek voltak, de ennek ellenére a működési kiadá-sok nem nőttek, sikerült 15 millió forint megtakarítást képezni. Ez annak is köszön-hető volt, hogy 20%-kal csökkent az üzemanyag-fogyasztás. Ugyanakkor 160 millió forinttal nőtt a testület vagyona ebben az évben, és a számítógépes rendszerre való áttérést is ekkor kezdték el. 2500 db géppisztolyt újítottak fel és hat lőteret moderni-záltak, ennek során befejezték és használatba vették a Badacsonytomaji Kiképző-bázist,[1813] ugyanakkor Egerben cs Csornán az egységparancsnokságok elhelyezési épületeit is kialakították, A MOP-ot, a BMP-t és a Pest megyei parancsnokságot továbbra is közös épületben tervezték elhelyezni.[1814] 1984-re a teljes átfegyverezést sikerült megvalósítani, amit még a 70-es évek végén kezdtek cl, és a raktárakat is rendbe hozták. Új egyenruha rendszeresítését tervezték. Ebben az évben a testület kilenc milliárd forint vagyonnal rendelkezett, és évente 100 millió forinttal támogat-ták a „bázisszervek”, de ez csökkenő tendenciát mutatott.[1815] Ugyanakkor a rendelke-zésre álló pénzt kevesebbnek tartották, nyilván azért, mivel az áremelkedés 1984-

ker., zj. raktár bővítése, bonyhádi városi ö. szd. parancsnokság, esztergomi városi-járási zj. pa-rancsnokság, záhonyi városi ö. szd. parancsnokság, Székesfehérvár városi cs a járási zj. parancs-nokságok, csornai járási parancsnokság. Megyei szervek és egyben egységek objektumai: Heves megyei és az egri városi parancsnokság, Györ-Moson-Sopron megyei és Győr városi parancsnok-ság. Egyéb objektumok, kiképző bázisok: Kunhegyesen és Badacsonytomajon. Központi elhelye-zési épületek: MOP, BMP, Pest megyei parancsnokság közös objektuma. (MNL OL MOP M-KS-295-1 198. d. 1. ő. e. Barta Gyula: Az mopk. 6/1981. sz. utasítása. „A Munkásőrség elhelyezésének feladatai”, 1981. október 1.)

ISID Uo.

1811 MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. e. Zelles Sándor: Feljegyzés az 1982. április 5-i VKÉ-n hozott döntésekről, 1982. április 7.

1812 MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. e. Borbély Sándor: „Jelentéstervezet a Munkásőrség 1981-ben végzett munkájáról, 1982. február 24.

ísu Ugyanakkor a bázissal jogi viták is voltak. (MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ö. e.)

1814 MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ő. e. Borbély Sándor: „Jelentés a Munkásőrség 1983. évben végzett munkájáról”, 1983. december 14.

1815 MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. Bárányi Tibor: Jelentés a Munkásőrség tevékenységé-ről. A PB 1984. augusztus 14-i ülése.

ben nagyobb volt a tervezettnél. így a kővetkezők kerültek előtérbe a gazdálkodás terén: takarékosság, a testület bevételeinek növelése, az energiagazdálkodás hatékonyságának fokozása, a használatból kivont anyagok eladása. Ebben az évben a szakalegységeknél és a MOP-nál az AMP-k AMD-65-rc[1816] cseréjét kezdték el, emellett felújítottak hatezer AKM géppisztolyt. A híradás terén beszerezték az eszközöket a V-3 országos hírrendszer kiépítéséhez, amihez egyébként már az előbbi, az V. ötéves tervben 250 millió forint értékű híreszközt vásároltak. Az egységparancsnokok UAZ 469/B gépkocsijait lecserélték LUAZ 969/M típusúakra.[1817] A KGÜ-t fejlesztették, a parancsnoki iskola épületét rekonstruálták, három új lőteret építettek, folytatták a lőterek kiképzési bázisokká történő fejlesztését, így ebben az évben 300 millió forinttal nőtt a Munkásőrég vagyona.[1818]

1985-rc a gazdaságirányítási és a számítógépes rendszer fejlesztése, illetve a VII. ötéves terv kidolgozása lett a cél.[1819] Ebben az esztendőben a szolgálati cs egyéb bevételeket, valamint az anyagok eladását növelték, ösztönző rendszert vezettek be, a kilométernormát csökkentettek, és kisebb fogyasztású autókat vásároltak. Összesen 7%-kal kellett a fenntartás és a működés költségeit csökkenteni. A tartalékok kimerültek, így év végén a PM 20 millió forint támogatást nyújtott. Az állományt gyakorlóöltözct mellett ünnepi ruhával is ellátták. A Munkásőrség vezetési központját átvették, ráadásul az itt kiépített MOP hírközpont távbeszélő hálózatát egységszintig automatizálták,[1820] emellett a Munkásőr Iskola rekonstrukcióját is befejezték.

)S|S Az AMD-65-ct az AKM-63-asból alakították ki. 1967-töl indult meg a sorozatgyártás. Deszantos célra készült. (D= deszant.) Magyarországon, a FÉG-ben fejlesztették ki. 1987-ben a cső alá szerelhető gránátvető eszközzel tervezték ellátni (LT), valamint irányzókkal (LT1). A kilövéshez rakéta pólhajlás is használható volt. Köd-, könnyfakasztó-, jelző- és srapnelgránát mintapéldányok is készültek hozzá. Egcrszcgi János vezetésével fejlesztettek ki 1987-ben. A gránátvető titkos munkásőri szabadalom lett, de a fejlesztők közül senki sem volt a milícia tagja. Maga a gránátvető végül nem került sorozatgyártásra. Objektumvédelemnél és könnyű páncélos célok leküzdésére használták. Az AMD az AMP-nél korszerűbbnek számított, (http://www.kalasnyikov.hu/indcx.php?page=tortenelem&story=4&episode=2, letöltés: 2010. december 22.)

1,17 A LUAZ-okat használtan vette a testület, ezekkel a következő gondok voltak. A központi szervizelésüket nem oldották meg, magas zajszinttel üzemeltek, az utastérben meleg volt, a fékrendszerük balesetveszélyes volt, ráadásul a fogyasztásuk magas. Ugyanakkor nagyobb távolságok megtételére alkalmatlanok voltak, a kormányt nem lehetett beállítani, mivel vagy nagy volt a holtjátéka, vagy egyáltalán nem volt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ö. e. A munkás őrparancsnokok III. országos tanácskozása vitaindító anyagával kapcsolatban elhangzott tervezett hozzászólások, vélemények, kiegészítések, kritikai észrevételek, javaslatok összegzése.)

1818 MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. c. Borbély Sándor: Jelentés a Munkásőrség 1984. évben végzett munkájáról, 1984. december 14.

>si’ MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. A MOP feladatterve 1985-re

tszo MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ő. e. 1986. március 17-én született döntés a MOP távbeszélő központ bezárásáról. (MOP VK.É 1987. március 17.)

A VII. ötéves terv kidolgozása is megkezdődött, ennek során az állagmegóvást és a hírrendszer'"21 fejlesztését tartották fontosnak.[1821] [1822] 1985-ben 17,4 millió forint értékben szereztek be tüzérségi cs gyalogsági fegyvereket, 15,8 millióért lőszereket és 12 millióért robbanóeszközöket. A híradástechnikai kiadások is jelentősek voltak, 18,3 millió forintot tettek ki.[1823] [1824]

Az MSZMP XIII. kongresszusán, 1985-ben a valóságtól elrugaszkodott döntéseket hoztak, igy a gazdaságilag egyre leszakadó és eladósodó országban továbbra is a fejlesztésen lett volna a fő hangsúly. Az előző tervidőszakot a következőképpen jellemezték. A gazdaságot a külgazdasági egyensúly javítása, a nemzetközi fizetőképesség megőrzése, a nemzetközi jövedelem szerény mértékű növekedése, a belföldi felhasználás mérséklődése, a beruházások csökkenése cs a lakosság életkörülményeinek a javulása jellemezte. Az 1986-1990 közötti évekre szóló terv fő céljainak a következőket tartották: a termelés hatékonyságának erőteljes fokozása, a műszaki haladás gyorsítása, a gazdaság külső és belső egyensúlyának további megszilárdítása, a gazdasági fejlődés ezeken alapuló élénkülése, a lakosság életszínvonalának érzékelhető növelése és az életkörülmények további javítása. Pár alapigazságot is kimondták, mégpedig azt, bogy a munkahelyükön „hatékonyan nem foglalkoztathatókat" át kell helyezni, de természetesen munkanélküliségről szó sem volt, Ugyanakkor a nemzeti jövedelem irreális, öt év alatt 15-17%-os emelkedését tekintették célnak! A tudományos kutatás és a hírközlés fejlesztését is szerették volna elérni.'824

Ennek ellenére a gazdasági bajok megmaradtak, így például ebben az évben a Munkásőrség költségvetésének az irányszámai sem a tervnek megfelelően alakul-

[1821] A Munkásőrség hírhálózatának a fejletlenséget a következő eset is érzékelteti. A nagyatádi városi tanács elnökhelyettese, Uítz Ferencné 64 millió forintot kért 1985-ben a MOP-tól a városi telefonhálózat fejlesztésére, amire a következő választ kapta: *Tisztelt Uítz Elvtársnő! Hivatkozással a tárgyban, az Országos Parancsnok elvtárs részére küldött levelére tájékoztatom, hogy a Munkásőrség híradását a jelenlegi postai hálózat biztosítja. Ezért a helyi távbeszélő hálózat fejlesztéséhez sem most, sem a jövőben nem áll módunkban hozzájárulni."* (MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Verten Sándor hír ov. levele Uitz Ferencné Városi Tanács tanácselnök-helyettese részére a távbeszélő hálózat korszerűsítése tárgyában, 1985. február 15.)

[1822] MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor: Jelentés a Munkásőrség 1985 évben végzett munkájáról, 1985. december 4.

[1823] A műszerekért és vegyvédelmi eszközökért 1986-ban 0,9 millió forintot fizettek. R-107 T URH együttműködési rádióállomásból 25 darabot, DKP-50 önleolvasó sugáradag merőből 100 db készletet, ezek mellett 50 db 7,62 mm-es géppuskát és 750 db géppisztolyt szereztek be. (MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. „A Munkásőrség 1986. évi terve és költségvetésének számítási anyaga, 1985. december)

[1824] Az 1985. évi Vll. törvény a VII. ötéves tervről, http://www.l000ev.hu/index.php?a=3&param=8554, letöltés: 2010. december 22.

tak. 1986-ban még sikerült tartani[1825] (28. melléklet), de következő és az 1988-as évben is a Munkásőrség, valamint a fegyveres szervezetek kiadásai igencsak elszaladtak, az arányuk az állami kiadások rovatban változatlan maradt. Az 1989-es költségvetést még 1988-ban módosítani kellett, ekkor a fegyveres szervezetekkel kapcsolatos kiadások arányaiban valamelyest csökkentek, látható, hogy korábban ez növekvő tendenciái mutatott. Lényegesen csak az 1990-es költségvetésben redukálták a kiadásokat arányaiban, ami többek között azért is valósulhatott meg, mivel a Munkásőrséget megszüntették.[1826] Látható a testületnél, hogy a rossz gazdasági helyzet ellenére jócskán jutott fejlesztésekre is, akárcsak VSZ szinten, hiszen az 1985-ben kezdődő enyhülés ellenére is még sokáig jelentősek maradtak a katonai kiadások. 1989-ben és az azt követő években a térségben zajló konfliktusok miatt viszont nem lett volna tanácsos jelentősebb mértékben leszerelni a hadsereget, a Munkásőrség felszámolása viszont mindenképpen indokolt volt. A testület VII. ötéves tervében is jelentős forrásokat különítettek el a fejlesztésre, de a tervhivatal elnökhelyettese cs a pénzügyminiszter Borbély Sándornak írott közös levelében a takarékosságra és a bevételek növelésére utasította az országos parancsnokot.[1827]

A terven belül[1828] mindenképpen érdemes a tervezet összkiadásainak az alakulásával is foglalkozni. 1985-ben a következő elképzelések voltak ezzel kapcso-

[1825] A haditechnikai beszerzések közül a hazai anyagokból 1985-ben 36 millió Ft volt a terv, 40 millió Ft lett a teljesítés, l986-ra40 milliót tervezetek. Az import anyagoknál 1985-ben 15 millió volt a terv és a teljesítés is, 11 milliót terveztek 1986-ra. „M” készletet nem szereztek be egyik évben sem, és tervbe sem vették. A beruházásokra 1985-re 41 millió lett a terv, 40,7 a teljesítés, 1986-ra 48-at terveztek. A felhalmozási és fenntartási kiadások összességében a következőképpen alakultak: az 1985-ös terv 1 ló millió, a teljesítés 119,7 millió Ft volt, 126 milliót tervezetek 1986-ra. A nem anyagi jellegű kiadásokat-ide tartozott abér, az élelmezés és a ruházat is - 1985-re 301,4 millió Ft-ra tervezeték, 306,3 millió lett a teljesítés, 1986-ra 343,1 volt a terv. Ezen felül a társadalmi munkásőrök ruházata 70 millió volt mindkét évben. Az anyagi jellegű kiadásokra - ide tartozott az üzemeltetés, a karbantartás, a felújítás és az üzemanyag - 265,1 millió Fl-ot terveztek 1985-re, a teljesítés 262,9 millió lett, és 264,9 millió volt a terv 1986-ra. (MNLOL MOP M-KS-295-1 252. d, „A Munkásőrség 1986. évi terve és költségvetésének számítási anyaga, 1985. december.)

[1826] Az 1989. évi L. tv. http:7www.l000ev.hu/mdcx.php7a-3&param=8648, letöltés: 2010. december22.

[1827] MNLOL MOP M-KS-295-1 252. d. Madarasi Attila PM államtitkár és dr. Doró György OT elnökhelyettes levele Borbély Sándornak a Munkásőrség Vll. ötéves tervével kapcsolatban, 1985. december.

[1828] Arról is érdemes beszélni, hogy maguk a munkásőrparancsnokok hogyan látták a szervezet technikai eszközökkel való ellátottságát 1986-ban, Hí. országos értekezletükön. Problémáik voltak a ruházattal, az utánpótlással, a sok adminisztrációval. A modern eszközöket, a videót, a fénymásolót, a számítógépeket kevesellték. (MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ő. e. A munkásőrparancsnokok Hl. országos tanácskozása vitaindító anyagával kapcsolatban elhangzott tervezett hozzászólások, vélemények, kiegészítések, kritikai észrevételek, javaslatok összegzése.)

latban. Összességében megállapítható, hogy a VI. ötéves terv tervszámai alatt, de a tényleges adatoknál többet terveztek egy-egy kiadási rovatban, valószínűleg a korábban elmaradt, de fontosabb kiadások pótlását akarták ilyen módon megvalósítani. De ezek teljes összege 4360 millió volt, a korábbi 3073 millióval szemben.[1*12'] A tervben a következő meg nem nevezett típusú fegyverek beszerzése szerepelt: 4700 db 7,62 mm-es gépkarabély, 2037 db 7,62-es géppuska, mindehhez lőszerek, öt év alatt összesen 7 896 000 db.[l83n] 1985 júniusában elkészültek a fegyverek és lőszerek beszerzésével kapcsolatos tervek a Munkásőrségnél a fentieknek megfelelően. Az igényeket 1985. július 30-áig fel kellett mérnie a MOP-nak, a BM-nek és a HM-nek, a Külkereskedelmi Minisztériumnak pedig az exportszükségletet szeptember 15-ig. Ez alapján az Ipari Minisztérium készített javaslatot a gyártás megszervezésével, majd leállításával kapcsolatban. Figyelembe kellett venniük azt is, hogy a későbbiekben mit lehet e termékek helyett készíteni, mi lesz a felszabaduló munkaerővel és kapacitással, vagyis az „M” kapacitásokat hogyan lehet megőrizni. Lényeges kiemelni, hogy a polgári termelésre való átállás során nem tudtak minden eszközt használni, így ezeket hidegtartalékba kellett helyezni. A hidegkapacitásokhoz kellő műszaki és személyi feltételeket is biztosítani kellett.[1831] A hadigyártást 1988-1989-ben tervezték befejezni, a szükséges tartalék alkatrészeket is le kellett gyártani, mivel a hidegkapacitásokat csak indokolt esetben állították vissza a termelésbe.[1832] Végül a Munkásőrség az 1987-88-as esztendőkre a következő fegyvereket és lőszereket kapta meg: háromezer db 9 mm-es PA pisztoly, 3500 7,62 mm-cs, AMD-65-ös gépkarabély, 1200 AKM, 250 RPK golyószóró, valamint a hozzájuk

[l8M] j [aditechni ka beszerzésére 360 millió forintot terveztek, ebből 305 milliót hazaira; polgári technikára 91 milliót, ebből 68-at magyarra. Ebben az öt évben ráadásul 21 millió forint értékben ,.M” készletet is be akartak szerezni. Ami megdöbbentő, hogy beruházásra 310 milliót terveztek fordítani, ami az előző terv tényleges adatánál is jelentősen nagyobb volt. A felhalmozás jellegű kiadások a korábbi tervidőszak 823 milliójával szemben így 866 milliót tettek ki, a fenntartás jellegűek 2250 millió helyett 3494-et! (MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d.)

two MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Madarasi Attila PM államtitkár és dr. Doró György OT elnökhelyettes levele Borbély Sándornak a Munkásőrség VII. ötéves tervével kapcsolatban, 1985. december.

[1831] A minisztériumnak egy új generációs gyalogsági fegyver kifejlesztését is meg kellett vizsgálnia. Ennek a hazai, a VSZ-en belüli, valamint harmadik piacon való értékesítésének a lehetőségét is ki kellett dolgoznia (MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Doró György a Hadiipari Állandó Kormánybizottság elnöke: Munkaprogram a gyalogsági fegyver -és lőszergyártással kapcsolatos feladatok végrehajtására, 1985. július 24.)

[1832] MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Dr. Dóró György altb. Levele Borbély Sándornak, 1985. július 5.

tartozó lőszer.[1833] A VIII. és a IX. ötéves tervidőszakra is leadták a rendelést AMP és PKMSZ típusokra, 25,5 millió forint értékben.[1834]

A tervidőszak kezdetén a fegyverzet terén adódtak problémák, ugyanis a DC-1M puskagránát, amelyet Lengyelországban gyártottak és Magyarországon, a Mechanikai Művekben szereltek össze, nem működött megfelelően. A vizsgálat során megállapították, hogy a 40 gránátból a lőtéren kilenc nem működött, és hogy a 70-es években gyártottak jobbak voltak. A bizottság Lengyelországba is kiutazott, de nem találtak semmi hibát, így a Mechanikai Műveknek kellett vizsgálatot végeznie. 1983-ban 15 ezer, 1984-ben 55 ezer darabot szállítottak, 1985-re 10 ezret rendeltek meg.[1835] [1836] 1986-ra a cél a kiképzőbázisok fejlesztése, az ellátás színvonalának a szinten tartása, a vállalatokkal az „elvszerű támogatásra” való törekvés lett. Emellett a testület szolgáltatásaiból való bevétel növelése továbbra is a tervek között szerepelt, valamint a számítógépes rendszer további fejlesztése, a könnyített állomány ruhával történő ellátása, a társadalmi tulajdon és a gazdálkodás fokozottabb ellenőrzése, a károkozásért való felelősségre vonás és a prémiumrendszer javítása is.[1536] 1986-ra a tervezett gépjár mű-beszerezést és selejtezést is a takarékosság jegyében próbálták alakítani.[1837] A számítógépek megyei parancsnokságokra történő telepítését végül 1986 májusában kezdték el, és egy videó rendszer kialakítását is tervezték.[1838] A hírhálózat fejlesztése terén felvetődött, hogy a MOP- cs az MTI-vezetők beszédeinek a közvetlen meghallgatását kéne megvalósítani hangáramkör felhasználásával a két szerv között, ez a tájékoztatás szempontjából lett volna fontos. Borbély Sándor a két objektum távbeszélő központjainak az összekapcsolását javasolta Pálos Tamásnak.[1839]

[1833] MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Szabó Erik ov. levele Karácsony Imre mk. ezredes, OT Általános Szervezési főov. részére a VII. ötéves terv fegyver- és lő szer igény léssel kapcsolatban, 1985. július 23.

183-1 MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Czigány János ov. helyettes levele Karácsony Imre mk. ezd. 0T Szervezési föov. részére Gyalogsági fegyver, löszerigény tárgyában

ws MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Jelentés Szabó Attila KÉP parancsnok részére Bakos Károly KÉP helyettes, 1985. július 3.

1836 MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 0016/1985, sz. irányelvei a MOP és az alárendelt szervek számára 1986-ban, 1985. október 25.

[1837] A személygépkocsik közül Lada 1500-ból 1 db, Lada 1300 s-ből 6 db, 1200 c-ből 2 db beszerzését tervezték, ugyanakkor ugyanannyi leselejtezését, a tehergépkocsiból pedig: UAZ-452-ből 1-1 darabot, Ikaruszból 2-2 darabot akartak vásárolni. (MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. A Munkásőrség 1986. évi terve és költségvetésének számítási anyaga, 1985. december.)

'*» MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ő. e. Borbély Sándor 271986. sz. döntése, VKÉ, 1986. április 7. és 1986. április 21.

i83» MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor levele Pálos Tamásnak (MTI vezérigazgató-helyettes), 1985. június 25.

1987-re az eszközök állapotát a kővetkezőképpen értékelték. Az 1986-os feladatokat végrehajtották, úgy gazdálkodtak, hogy 1987-et egyensúlyban kezdték meg. A pénzügyekkel kapcsolatban a XIII. kongresszus határozatainak az elfogadását a MOP követelményeként állította a parancsnokok elé. Az ellátottságot megfelelőnek tartották, az eszköztár - annak ellenére, hogy különböző korú volt - megfelelt a követelményeknek.[18411] Ugyanakkor egyes gépek, stb. korszerűsítését továbbra is fontosnak tartották, mivel a meglévőket csak az évtized végéig lehetett használni.[1841] A gazdálkodás terén lényegesek voltak a testület vállalkozásai, a problémák ugyanakkor a következők voltak. A központi intézmények nem mindig teljesítettek megfelelő minőségben és mennyiségben. A gazdasági bizonylatok kezelése nem volt mindenütt szabályos, visszaélések is előfordultak, a termelő és szolgáltató területen a bér mögött nem volt mindig teljesítmény. *„Az ellátás - gazdálkodás területen a végrehajtott létszámcsökkenés kritikus ponton van."* 1986-ban a bevételi eredmény visszaesett.[1842] Megfogalmazták az ellátási célokat is 1990-ig: *„A testület hetedik*

[1840] A munkásörök személyes felszerelésének a változása értékben a következő volt 1980 és 1986 között: kiegészült: sisakkal, gumicsizmával, cvőcsészével, kulaccsal. A hátizsákot málhazsákra, a sátorlapot körgallcrra, az AMP-t AMD-re cserélték, és új ünnepi öltözetet vezettek be, emellett a személyi juttatások is nőttek. Mindez 29 370 Ft volt személyenként. Összehasonlításképpen ez az összeg 1980-ban 25 250 Ft volt. Hat év alatt a fejlesztések terén, a híradást 210 millió forinttal, a gépjárműparkot 9, a videótechnikát 20,5, a számítástechnikát 16,1 millióval növelték, továbbá a beruházások és kisebb építkezések 307,6, a felújítások pedig 233,7 millióba kerültek. így a következő új eszközökkel gyarapodott a testület: új távbeszélő- cs hírközpont, R-125 híradós gépkocsi, 100 db személygépkocsi, videostúdió, 200 db videomagnó és színes tv, számítógépközpont és oktatástechnikai anyagok. Elkészült az új üdülő- és kiképzőbázis Badacsonytomajon, a parancsnoki iskolát cs a vezetési központot felújították, megújult a KGÜ, a BMP és kél megyei, illetve hét egységparancsnokság került új helyre, valamint öt kiképzőbázis épült és 12 lőteret újítottak fel. (MNL ÜL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Barta Gyula: Előterjesztés Parancsnoki tanácsülésre Tájékoztató: A munkásőrség ellátottsága, gazdálkodási tevékenységének aktuális kérdései, a tevékenységéhez kapcsolódó vállalkozási lehetőség, a testület vagyona. Feladatok a gazdálkodásban. 1987. február 16.)

isii Gyakorló harci öltözet, rejtjelező eszközök, vegyvédelmi eszközök és ruhák. A testület leltár szerinti vagyona 7,8 milliárd forint volt, plusz 2,5 a Munkásőrség által használt ingatlanoké, anyagoké, így összesen 10,3 Mrd., ez tehát két év alatt 2,1 milliárddal nőtt! A tervezettnél nagyobb volt a növekedés az ingatlanok terén, a hareértek technikai részről 8,8%-kal. A fegyverellátottság is javult a következő típusokkal: 1500 db AMP-vel, 250 db RPK-val cs 50 db PKMSZ-szel. De a lőszerkészlet csökkent, és 23,3%-kal a híradó eszközök értéke is. 1987-re 1,7 milliárddal nőtt az ingatlanállomány, ennek harmada beruházásból, társadalmi munkából, vállalati támogatásból adódott, a többi az értékkülönbözetből. A karbantartást és a társadalmi tulajdon védelmét a testületnél megfelelőnek tartották. A Munkásőrség költségvetési támogatása ugyanakkor csökkent, az Ü2emek viszont továbbra is Lojálisak voltak a testülethez: *„A nehezebb vállalati feltételek között sem csökkent részükről a támogatás mértéke. Ugyanez állapítható meg a munkásőrök által végzett jelentős társadalmi munkáról.'"* (Uo.)

Uo.

öteves tervében az ellátás mennyiségi és minőségi mutatói, tehát az ellátási feladatok elhatározónak. Valószínű, hogy a változások és az új lehetőségek következtében előáll egy olyan helyzet, mint korábban, hogy többet tudunk megvalósítani, mint terveztük. '' Nyilván ez utóbbi észrevétel irreális volt.[1843] A VII. ötéves tervidőszak során 1987-ben határozták meg a jövővel kapcsolatos nagyobb anyagi és fegyverzeti fejlesztéseket. Ekkor azt hangsúlyozták, hogy a XIII. kongresszus a műszaki-technikai fejlesztéseket és a kutatómunkát, valamint az ipari fejlesztés intenzitásának a jelentőségét erőltette, így a testületnél is ezt kellett megvalósítani. Az anyagi fejlesztésekhez a testület feladatainak a rendszerét is meghatározták.[1344] Mindez azért is érdekes számunkra, mivel láthatjuk azt is, hogy milyen feladatokat vártak el tőlük 1987 elején, ezek gyakorlatilag a korábbiakkal egyeztek meg.

A következő típusú fegyverzet rendszeresítését tartották lényegesnek. A meglévőket a markolat, a tus átalakításával és jobb irányzókkal reméltek az említett célokra

[1845] 1987-ben a következő eszközök rendszeresítését tekintették célnak 1990-ig: új öltöny a gyakorlóruhához, a megyei parancsnokságoknál és a MOP közvetleneknél számítógéppel való ellátás, az egészségügyi anyagok korszerűsítése, az elkezdett fejlesztések felülvizsgálása. A bevételek kiegészítése érdekében a következő vállalkozásokat tervezték megvalósítani: ruházati bolt, fegyverjavítás, videóslúdió szolgáltatásainak a bérbeadása, ingatlanok kiadása stb. Az innen származó bevételeket fejlesztésekre igyekeztek fordítani. Bár ez utóbbival kapcsolatban a következőket állapították meg. *„A vázolt feladatok a jelenlegi szervezeti struktúrában nem hajthatók végre, ezt a vállalkozásra tett eddigi eredménytelen kísérletek is igazolják. Ezért a struktúrái a feladatok végrehajtására legmegfelelőbb formára kell módosítani."* (Uo.)

[1844] Az állandó harckészültség fenntartásának, erősítésének a feladatai: a személyi állomány felkészítése, ügyeleti szolgálat, a saját és pártobjektumok biztosítása, a parancsnokságok, a személyi állomány és a felszerelés elhelyezése. A közrend és a közbiztonság fenntartása: az államhatár védelme érdekében a rendőrséggel, illetve a határőrséggel együttműködésben végzett preventív jellegű feladatok. Karhatalmi harcié lad átok: közreműködés fegyveres összeesküvő, lázadó, kártevő, romboló, merénylő csoportok felszámolásában, részvétel tömegméretű megmozdulások, tömeges munkabeszüntetés felszámolásában, a rend helyreállításában, közreműködés szökésben lévő fegyveres bűnözők, elítéltek, határsértök, magyar és szövetséges katonák elfogásában, részvétel terrorista csoportok elfogásában, felszámolásában. Karhatalmi szolgálati feladatok: részvétel elemi csapások körzetének a lezárásában, a rendfenntartásban, közreműködés tömcgszcrcncsétlenségek területének a lezárásában, a rend fenntartásában, részvétel a 3. pontba nem tartozó /fegyvertelen, nem támadó szándékú, korlátozottan cselekvőképes/ személyek felkutatásában. Fegyveres biztosítási feladatok: részvétel felsőszintű vezetők utazásának biztosításában, rendezvénybiztosítás /politikai, kulturális, sport, kegyeleti/, részvétel az MN cs a VSZ EFEF csapatai manővereinek biztosításban, közreműködés a kiürítés Lebonyolításában, a rendfenntartásban, a munkásőrség saját személyi állományának biztosítása a belső veszélyeztetettség időszakában. Országvcdclmi feladatok: objektum őrzés-védelem, szállítmányok őrzése, részvétel ellenséges felderítő-diverziós csoportok felszámolásában, figyelőszolgálat kiépítése az ellenséges felderítő-diverziós csoportok ledobásának várható körzetében. (MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Pusztai Ferenc ov.: Előterjesztés Parancsnoki Tanácsülésre a Munkásőrség mű szaki-fejlesztési koncepciója tárgyában, 1987. május 6.)

megfelelőbbé tenni. Kalibertől független, gepkarabélyra szerelhető gránátvető beszerzése volt a cél, és az AKM, AMP kivonása, valamint az AMD teljes rendszeresítésc.[11*45] A kitűzött fejlesztésekből nagyon kevés valósult meg, így például az AMD-fejlesztés vagy a számítógépek használatának az oktatása. 1987-ben még eléggé bizakodóak voltak a testületnél, így a következő célokat tűzték ki 1988-ra: *„A középtávú és éves tervekben jóváhagyott anyagi-technikai és pénzügyi eszközök még biztosítják a működés feltételeit. Tervszerű, takarékos gazdálkodással az ellátás színvonala szinten tartható volt. A továbbiakban a tartalékok teljes feltárását, új kiegészítő bevételi források teljes felkutatását igényli a szintentartás.* ” (sic!) így az ilyen módon felszabaduló anyagikat akarták a fejlesztésre fordítani. A testület a bázisszervektől még mindig jelentős támogatásra számíthatott![1843 * * 1846 *] Ugyanakkor megvizsgálták a feladatok átszervezésének a lehetőségét is, de a következő megállapításra jutottak: ...... *a működés valamennyi területét összefüggésben vizsgálva arra a következtetésre jutottunk, hogy a munkásőrség (sic!) feladataiban, a működés rendjében alapvető változtatások a mai helyzetben sem indokolt(ak).”* Ennek ellentmondóan a testület megújulásáról beszéltek, de konkrétan nem határozták meg, hogy mit értenek ez alatt. Mindebből látható, hogy a realitásokkal nem számolt a milícia vezetése.[1547]

Az anyagi ellátottság mellett arról is érdemes beszélni, hogyan alakult a testület kiképzése a 80-as evek elején. Ezt alapjában véve az erre az időszakra vonatkozó ötéves kiképzési program határozta meg. 1983-ban már elkezdték a VII. ötéves tervidőszakra vonatkozó kidolgozását is, ugyanakkor fontosnak tartották azt, hogy a költségek csökkenése mellett a testület harckészültségét meg tudják őrizni.[1848] Emellett az igénybevételt is kordában akarták tartani, így ezt 50 ezer munkanapban határozták meg éves szinten. A fentieknek köszönhetően a kiképzés terén elő-

[1843] Emellett a korszerű tömegoszlató eszközök rendszeresítését is lényegesnek tartották: gázspray, hosszabb gumibot, pajzs, útlezáró eszközök, arcvédő műanyagsisak. Láthattuk, hogy az igénybevétel visszaszorítása mennyire fontossá vált, így a következő objektumvédö eszközök rendszeresítésével tervezték csökkenteni az örök számát: akna, jelző-, riasztó- és műszaki zárak. A sáncszerszámok, kisgépek rendszerbeállításával, a vezetési pontok álcázását szolgáló fény- cs hang álcaanyagok rendszeresítésével is számoltak. A híradófejlesztést továbbra is lényegesnek tartották, valamint a vegyvédelmi ruházat fejlesztése, korszerűsítése, mentesítő eszközök fejlesztése, korszerűbb hadtáp eszközök, tábori élelmiszer készítésére szolgáló eszközöké is napirenden szerepelt, akárcsak a szoftverek és hardverek fejlesztése és a jobb gépkocsik alkalmazása. (Uo.)

1846 MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Dósa István - Barta Gyula - Fehér Béla: Előterjesztés a Parancsnoki Tanácsülésre A Munkásőrség működésének, helyzetének áttekintése, javaslat a további feladatokra (Tervezet), 1987. augusztus 18.

<[847] Uo.

[1848] MNL OL MOP M-KS-295-1 209. d. Borbély Sándor: A mopk. 002/1982. sz. irányelvei a MOP és alárendelt szerveinek fő feladataival kapcsolatban 1983-ban, 1982. szeptember 9.

térbe kerültek a komplex gyakorlatok, és a parancsnokok további képzésének kérdései is. 1983-ban Vas megyében először tartottak olyan gyakorlatot, amikor a harckészültségi fokozatba helyezés mellett a társszervekkel - MN, határőrség, rendőrség - való együttműködést is szimulálták. Ráadásul más megyéből vezényelt munkásőri erők is részt vettek ezen, akik az értékelés szerint jól tevékenykedtek. A befejezést követően a következőket állapították meg: a parancsnoki állomány képes volt a harctevékenység tervezésére és szervezésére, a kiképzés rendben lezajlott, és a munkásőri tartalékok megjelenési aránya is javult.[1849] Nem voltak ennyire elégedettek az 1984. október 26-27-én Jász-Nagykun-Szolnok megyében tartott gyakorlattal, ezt követően Borbély Sándor a hiányosságok kivizsgálására adott utasítást.[1850] 1985-ben éjszakai lőgyakorlatokra is sor került. Az évtized közepén a parancsnokok képzése terén az állomány harcvezetése került előtérbe.[1851] 1984-ben a MOP-nak tartottak lövészettel egybekötött riasztási gyakorlatot, ugyanakkor a testület tagjai több fegyverfajta lövészetén is kiváló eredményt értek el.[1852]

A kiképzéseken való megjelenés a rendszer agonizálása ellenére 92-96% között mozgott, viszont ebben az évben a 72 óra kiképzési terv helyett csak 56-ot teljesítették.[185’] Két alkalommal szervezetek a teljes híradós állomány számára országos gyakorlatot.[1854] 1985-ben egyszerre hat megyében terveztek magasabb harckészültségi gyakorlatot tartani, a szakalegységek lövészegységekkel való együttműködéséről döntöttek, ugyanakkor el kellett készíteni az 1986-ban tartandó közelharc oktatáshoz a videókat.[1855] Az éves kiképzési tervet sikerült tartani, így Heves megyében „KÉKES-85” néven rendeztek szemlegyakorlatot, Fejérben a HB szervezésében a „SÁRVÍZ-85”, Veszprémben pedig a „BAKON Y-85” került megrendezésre.

1849 MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ő. c. Borbély Sándor: „Jelentés a Munkásőrség 1983. évben végzett munkájáról”, 1983. december 14.

i85ú MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. Zsadányi Lajos alov.: Feljegyzés Borbély Sándor elvtársnak „A kiképzési szakágazat Szolnok megyei ellenőrzésének tapasztalatai”, 1984. november 20.

1851 MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ö. e. Borbély Sándor: Az mopk. 001/1983. sz. irányelvei a MOP és alárendelt szerveinek feladataira 1984-ben

1852 1987-ig biztosan kozmetikázták a löcrcdmcnyeket. (MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ő. e. Zsadányi Lajos alov.: Feljegyzés az 1986. február 26-i PT ülésről. Az 1987. évben életbe lépő gazdasági szabályozók várható hatása a Munkásőrség működésére, gazdálkodására” 166/1986. sz. mopk. döntés, 1986. március 4.)

1853 A kiképzéssel kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy maguk a munkásőr parancsnokok is kevesellték a korszerű kiképzési eszközöket. (MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ő. e, A munkásőr-parancsnokok III. országos tanácskozása vitaindító anyagával kapesolatban elhangzott tervezett hozzászólások, vélemények, kiegészítések, kritikai észrevételek, javaslatok összegzése, 1986.)

1854 MNL OL MOP M-KS-295-l 237. d. 6. ő. c. Borbély Sándor: Jelentés a Munkásőrség 1984. évben végzett munkájáról, 1984. december 14.

18» MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. Borbély Sándor: A MOP feladatterve 1985-re

Lényeges kiemelni, hogy 1985-bcn sok helyen a jelentős őrzési feladatok miatt alig maradt volna a karhatalmi ellátására erő rendkívüli időszakban. Hz leginkább a fővárost érintette, így a BMP és a megyei parancsnokságok között átcsoportosítások történtek. A kiképzésen a tömegoszlatást gyakorolták, az éjszakai lövészetek rendkívüli esemény nélkül zajlottak le, a szakalegységek lövész egységekkel való együttműködése is rendben haladt.[1836]

1985-ben a parancsnoki iskola és a felsőbb munkásöri képzés átalakítását is tervezték.[1857] A magasabb parancsnoki képzésben résztvevők és ezek kádertartalékai számára új képzési formát terveztek kialakítani a színvonal növelése érdekében, ami egyfajta lépcsőzetes képzésforma lett volna. Ezt többféleképpen képzelték el: bentlakásos iskolai vagy tanfolyami rendszerű, vagy előadássorozat jellegű, vagy egyéni tanulásos forma javarészt önálló kutatással. Mindennek a feltétele a tudományos szakterületet művelő tanárok alkalmazása, a legújabb technika és eszközök megléte lett volna, 1-3 évesre tervezték, havonta egy, vagy negyedévente 3- 5 nap gyakorisággal. Mindezt saját intézményen belül más felsőoktatási intézményre építve akarták kialakítani, ilyen módon közgazdaságtant, pszichológiát stb. lehetett volna oktatni.[1858] A másik tervezett forma a saját bázisra épített egyéni tanulásos rendszerű képzés volt. Ennek során a résztvevők önálló kutatómunkával egy tanulmányt állítottak össze, és a kidolgozatlan kérdésköröket konzulensek segítségével tanulmányozták, ennek az időtartamát legfeljebb kétévesre tervezték.[1859] Ilyen irányú fejlesztésre nem került sor, a parancsnoki iskola tartotta a későbbiekben a hosszabb tanfolyamokat, a rövidebbeket megyei szinten szervezték meg. Ezzel is nyilvánvalóan a takarékoskodásra törekedtek. Ugyanakkor 1987-től azt akarták elérni, hogy a 45 évesnél idősebb és felsőfokú végzettséggel nem rendelkezők ne lehessenek tagjai a fegyveres szervezetek hivatásos állományának.[1860] Sőt, az is felvetődött, hogy államilag elismert felsőoktatási intézménnyé szervezzék a parancsnoki iskolát, de ezt sem valósították meg, így 1987-től csupán a más katonai tanintézményekkel való együttműködés lehetőségét vizsgálták.[1861]

11,56 MNL ÖL MÜP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor: Jelentés a Munkásőrség 1985-ben végzett munkájáról, 1985. december 4.

1857 Valószínű, hogy a katonai képzés átalakítása is szerepet játszhatott ebben. (Szaní Ferenc: *A Magyar Néphadsereg...* 87-97.0.)

1858 Mindezt meg is tudták valósítani. (Mayer Péter közlése alapján.)

185* MNL ÖL MÜP M-KS-295-1 252. d. Ferenezy Ferenc személyügyi osztályvezető és Nagy Sándor iskolaparancsnok: A Munkásőr Parancsnoki Iskola előterjesztése Borbély Sándornak „elgondolás a magasabb parancsnoki képzés területen belüli szervezett megoldása” tárgyában, 1985. június 28.

i860 MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d 4. ő. e. Borbély Sándor: mopk. 6/1986. sz. döntése

tssi MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. c. Dósa István - Barta Gyula - Fehér Béla: Előterjesztés PT-re. A Munkásőrség működésének, helyzetének áttekintése, javaslat a további feladatokra, 1987. augusztus 18.

Lényeges kiemelni, hogy az. alegységparancsnokoknál ekkor már voltak személycserék, így a kiképzés színvonala emelkedett.[1862] A kiképzési bázisok és lőterek a 29. mellékletben láthatók. A fentiekből látható, hogy a testületnél nem történt jelentősebb spórolás, és a feladatait sem akarták átalakítani 1987-ig.

6. 4. A MUNKÁSŐRSÉG ÁLLOMÁNYA A 80-AS ÉVEKBEN

A testület szervezeti átalakításait és anyagi ellátottságát követően érdemes megvizsgálni, hogy az állomány összetétele, hadrafoghatósága miképpen alakult a Munkásőrség fennállásának utolsó időszakában. Ebből következtetni lehet arra, hogy közülük adott esetben hányán és mennyire tartottak volna ki a rendszer mellett. Az előző fejezetekben már említettem, hogy a magyar társadalomban lezajló viharok hullámai, amelyek már a 70-es évektől érzékelhetőek voltak, csak 1987-től érintették jelentősebb mértékben és közvetlenül a Munkásőrséget, ekkor kezdődött cl annak a leépítése. A bomlás jelei az állomány terén már előbb mutatkoztak. Az évtized elején a hivatásosoknál 10%-os cserélődés volt a koruk és az egészségügyi állapotuk miatt, helyükre felsőfokú végzettségűek kerültek.[1863] 1983-ban az 1980 óta a káderállományba újonnan felvetleket vizsgálták meg, megállapították, hogy 88 fő lett ebben az időszakban vezető, ami 23%-os cserélődést jelentett, sok volt a fiatal, így 37 év lett az átlagéletkoruk. A polgári állomány úgy változott, hogy közülük 37 fő lett hivatásos, 67 fő más beosztásba került. Mindezzel a felsőfokú végzettségűek aránya nőtt, és őket megbízhatóknak is tartották. A hivatásos és polgári állományból 276 fő rendelkezett felsőfokú végzettséggel, 18 hivatásost cseréltek le nem szakmai okból, két fő került a helyükre az MSZMP-ből.[1864] Három év alatt összesen 484 fő társadalmi parancsnok végezte cl az alegységparancsnok-képző iskolát, többben emellett más bizonyítványt is szereztek. A társadalmi parancsnokok cserélődése 6-8%-os volt, sokukat előléptették, 101,2% volt a feltöltöttségük, 80%-uk volt párttag. A foglalkozásukat tekintve: 73%-uk munkás, 16,2%-uk termelésirányító, 4,5%-uk nő, 38,2%-uk közép- és főiskolai végzettségű volt, 47,5%-uk politikai iskolát, 9,4%-uk munkásőr parancsnokit végzett. A parancsnoki munkát javulónak minősítették.[1863]

1M2 MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ő. e. Feljegyzés az 1986. február 25-i PT-n hozott országos parancsnoki döntésekről.

1863 MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. I. ő. e. Borbély Sándor: „Jelentés tervezet a munkásőrség 1981-ben végzett munkájáról”, 1982. február 24.

mól MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ö. e. Borbély Sándor: „Jelentés a Munkásőrség 1983. évben végzett munkájáról”, 1983. december 14.

1865 Uo.

Velük kapcsolatban a a VII. ötéves tervidőszakra a káderutánpótlást és a képzés tartották fontosnak."'[66]

Több rendelkezés is született a 8()-as években, amelyek a parancsnokokat érintették. A privát utazásokat és a külföldiekkel való kapcsolattartást szabályozták 1984-ben, ezt Borbély Sándor a BM szervekkel egyeztetve adta ki. A hivatásos és a polgári, sőt, a tartósan igénybevett állomány is csak engedéllyel utazhatott külföldre, nem szocialista országba pedig csak indokolt esetben. Jugoszlávia - annak ellenére, hogy 1965 óta rendeződött vele a viszony - külön kategóriának számítolt, ide az országos parancsnok személyügyekkel foglalkozó helyettese engedélyezhette a kiutazást.[1467] A külföldiekkel való érintkezésről pedig a következőképpen rendelkeztek. A nem szocialista ország állampolgárával a hivatásos állomány vagy a polgári alkalmazott csak az illetékes országos parancsnokhelyettes engedélyével tartható tott fenn kapcsolatot. Az ilyen látogatót be kellett jelenteni, és azt is, ha a munkásőr látogatta meg őt. A testületnek minderről a BM szerveket is tájékoztatnia kellett.[1864] Az állomány terén a Munkásőrségbe jelentkezők arányát 1981-ben még jónak tartották, csak a pályázók 3,5%-át kellett elutasítani. Az újonnan felvetteknek csak 36%-a volt párttag, a többiek nem, de felük a KISZ tagja volt. Tehát az MSZMP tagok száma jelentősen változott! A társadalmi helyzetüket tekintve 82,8% munkás, 14,8% szellemi dolgozó, harmaduk munkahelyi vezető, 2,45% egyéb volt. Az újak 12,5%-a dolgozott a mezőgazdaságban, 20%-a 25 év alatti, 62,5%-a 26-35 éves, 17,5%-a 35 évnél idősebb volt. Az összállomány 67%-a általános- vagy szakiskolai, 24%-a középfokú, 9%-a főiskolai végzettséggel rendelkezett, 27%-uknak volt valamilyen politikai végzettsége.[146'7] 1983-ban 7,2%-os cserélődést tett lehetővé az előképzős állomány, a fiatalítás tovább folytatódott. Ugyanakkor a jelentkezők 7,4%-a szerepelt a BM nyilvántartásában, 154 főt pedig a pártszervezetek nem fogadtak el, 376 fő egészségügyileg volt alkalmatlan vagy más okból lemorzsolódott. A politikai és bűnügyi nyilvántartásban szereplők számának csökkentését tartották fontosnak a jelentkezők között. Az előkepzősök toborzásával kapcsolatban azt állapították meg, hogy

l8f* MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ö. e. Borbély Sándor 001/1983. sz. irányelve a MOP és alárendelt szerveinek fő feladataival kapcsolatban 1984-ben, 1983. szeptember 12.

1867 MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. Borbély Sándor 07/1984. sz. utasítása „A Munkásőrség alkalmazottai külföldre utazása engedélyezésének rendje. Kapcsolattartásuk engedélyezése külföldi személyekkel." 1984. április I.

I86S a parancs betartását a MOP és a BM Belbiztonsági Osztálya is ellenőrizte. (MNL OL MOP M-KS-295-l 237. d. Borbély Sándor 07/1984. sz. utasítása „A Munkásőrség alkalmazottai külföldre utazása engedélyezésének rendje. Kapcsolattartásuk engedélyezése külföldi személyekkel." 1984. április 1.)

1869 MNL OLMOP M-KS-295-1 205. d. l.ö.e. Borbély Sándor „Jelentés tervezet a munkásőrség 1981-ben végzett munkájáról", 1982. február 24,

egyre nehezebb jelentkezőket találni, ennek fő okát a mellékjövedelmek szerzésében látták. A probléma megoldása érdekében a KISZ KB-val, a Magyar Úttörők Szövetsége titkáraival, az Ifjú Gárda és az Úttörő Gárda (ÚG) országos parancsnokával az ifjúság neveléséről tárgyaltak, és a megyei parancsnokságok törzseibe egy-egy ifjúsági felelőst neveztek ki. Egyébként 1983-ban összesen nyolcezer KISZ-tag szolgált a testületben.[1870] Az előképzősöké mellett az összállomány statisztikai adatai is árulkodóak. Összességében véve továbbra is 80%-uk volt MSZMP-tag. Az egyötödük a társszervezetekben alegységparancsnokként szolgált![1871] Tehát már nem tiltották, hogy egyszerre két fegyveres szervezetnél is „működjön” valaki, bár ez egy esetleges mozgósítás során nyílván problémát jelentett volna. Sok volt közöttük a népi ellenőr is; 60%-uk brigádtag volt, és háromezer fö brigádvezető, mellesleg a tudományos életben dolgozók közül is többen vállalták a szolgálatot a testületben.'[872] Ugyanakkor a munkásörök 17%-a volt pártfun ke ionár ius, ennek kapcsán azt is kiemelték, hogy a „testületi tagság” *elitiskolát ad más köztisztségek betöltéséhez is.* ” Tízezren vettek részt az ifjúsági nevelésben, többen propagandistaként, 1329 fő volt tanácstag.[1873] Az életkoruk alapján a következő volt az összetételük: 35,9%-uk 35 évnél fiatalabb, 47,2%-uk 36-50 év közötti, 12,5%-uk 51-60, 4,4%-uk pedig 60 évesnél idősebb, így 40,8 év volt az átlagéletkor, ami tehát nőtt. A külső tényezők miatt egyre fontosabbá vált számukra, hogy a többség öt esztendő után is vállalta a „tagságot”. A Munkásőrség 33%-a 1-5, 23,6%-a 6-10, 14,6%-a 11-15, 9,8%-a 16-20 éve teljesített szolgálatot, míg 21 évnél többet az állomány 11,7%-a szolgált, és 5,4%-uk volt alapító munkásőr. Tehát több mint 70%-uk az elvárt ötéves szolgálatnál hosszabb ideje volt a testületnél, így valóban joggal számíthattak arra, hogy nagy részük továbbra is az állományban marad, és a létszámot tartani tudják. Ebből nyilván azt a következtetést is le lehet vonni, hogy ekkor már a legtöbben nem a karrierjük miatt léptek be a testületbe. Ugyanakkor az állománynak közel 17%-a - ez az arány is nőtt - volt 60 évesnél idősebb. Kérdéses, hogy háború esetén rájuk mennyire lehetett volna számítani. A jövőben az alapítókat tervezték a létszámon felül meghagyni. A tartalék frissítése továbbra is fontos maradt, ennek az állománykategóriának a 13,8%-a 1983-ban került a testülethez.[1874]

[1870] MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ö. e. Borbély Sándor: „Jelenlés a Munkásőrség 1983. évben végzett munkájáról”, 1983. december 14.

[1871] A forrással ellentétben Maycr Péter közlése szerint ilyen nem volt.

[1872] MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. A politikai nevelés eredményei és feladatai a Munkásőrségben. Az MSZMP XII. kongresszusa határozatának végrehajtásában. A munkásör parancsnokok II. országos tanácskozásának vitaindító anyaga, Budapest, 19X3. május 20-21.

[1873] IJo.

is74 MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ö. e. Borbély Sándor: „Jelentés a Munkásőrség 1983. évben végzett munkájáról”, 1983. december 14.

A gazdasági és társadalmi hatások nem csak a statisztikákban tükröződtek. A munkásőröknél is megjelent a gmk-zás, a másodállás vállalása. Lényeges, hogy a testület vezetésében nem ítélték el nyilvánosan mindezt, nem tiltották el ettől a munkásőröket. Ennek az lehetett a magyarázata, hogy nem akarták a feszültségeket növelni, de nem is örültek mindennek, hiszen nyilván érzékelték a „szocializmus rendszerén ütött kapitalista hajszálrepedésckct”. Ezzel lehetett összefüggésben az is, hogy a parancsnokokat arra utasították, ne terheljék túl a beosztottjaikat."*75 Ugyanakkor szabályozták külön a társadalmi és külön a hivatásos állomány esetében a mellékállás vállalását, minderről nyilvántartást is vezettek. De magánszemélynek elvileg 1983-ban sem dolgozhatott munkásőr![1875] [1876]

Az állomány hangulata is érdekelte a testület és az MSZMP vezetését is. A munkásőröket az iparban tapasztalható anyaghiány és szervezetlenség zavarta, ugyanakkor egy részüknek a melléktevékenységekkel szerzett többletjövedelem sem tetszett, akárcsak a közösségért végzett munka presztízsének a csökkenése. Ami viszont mindenképpen megnyugtathatta az MSZM P vezetőit, az a következő volt: *„Kiemelést érdemel, hogy egyetlen olyan felszólalás, jelzés sem volt, amely megkérdőjelezte volna a politika helyességét. ... E mellett a politika mellett ki tudnak állni, hűséggel tudják szolgálni.”* Borbély Sándor 1983-ban a testület hangulatát összességében véve megfelelőnek tartotta.[1877] Azért, hogy mindez megmaradjon, konkrét lépéseket is tettek, így például a bérek a Munkásőrségnél ebben az évben is növekedtek.[1878]

A későbbi állománypolitikát részben az MSZMP PB 1984. augusztus 14-én hozott határozata szabta meg. Ezen a téren is úgy ítélték meg, hogy a testület továbbra is az 1966-os **PB**-határozatnak megfelelően működik. A párttagság arányának az alakulása és a cserélődés mértékének a csökkenése sem zavarta őket. Lényeges, hogy - ekkor még - az utánpótlás javarészt a bázisokról történt. Ennek biztosítása érdekében továbbra is lényegesnek tartották az együttműködést más szervekkel, a MÚSZ-szal (Magyar Úttörők Szövetsége) és a KISZ-szel. A gazdasági helyzet miatt az igénybevétel alakulása is lényeges szempontnak számított, ez 135-140 óra volt évente a társadalmi állományú munkásőrök esetében, ennek átlagban egyharmada esett munkaidőre, 90%-ban rendezték a meghagyást, a fennmaradó 10%-ot

[1875] MNL OI. MOP M-KS-295-1 558. d. A politikai ncvclcs eredményei és feladatai a Munkásőrségben. Az MSZMP XII. kongresszusa határozatának végrehajtásában. A munkásör parancsnokok II. országos tanácskozásának vitaindító anyaga, Budapest, 1983. május 20-21.

>87í Mindez 1983. április 1-jétöl lett hatályos. (MNLOL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ö. e. Borbély Sándor 2. sz. utasítása. „A munkásőrség hivatásos állományú tagjai, valamint polgári alkalmazottai főálláson kívül más kereső foglalkozása szabályai” tárgyában, 1983. április 11.)

[1877] MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ő. e. Borbély Sándor: „Jelentés a Munkásőrség 1983. évben végzett munkájáról”, 1983. december 14.

i*78 MNL OL MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ő. e.

a tartalék fedezte. Ugyanakkor a pártirányítást is megfelelőnek minősítették. A teendőknek a következőket határozták meg. A pártbizottságok figyelmét felhívták arra, hogy a munkásőri tevékenységet, a politikai nevelést és a parancsnokok munkáját segítsék, az utánpótlási bázist biztosítsák. Abban az esetben, ha egy egység diszlokációja több pártbizottság területét érintette, akkor ki kellett jelölni egy városi pártbizottságot az irányításra. Az állományescrclődést évente kellett megállapítani. A pénzjutalmak kiosztásával ezt követően az országos parancsnok rendelkezett, de ezt a testület költségvetésében biztosítani kellett. Fontos volt, hogy az idős, nagyobbrészt alapító munkásőröket mentesíteni kellett a kiképzési és szolgálati terhek alól úgy, hogy a munkásőri tagságuk megmaradj on.,s79

A PB határozat után egyre inkább felgyorsultak a változások. Mivel 1986-ra gyakorlatilag kiderült, hogy az 1985-ös pártkongresszus határozatait nem lehet végrehajtani, és a gazdasági helyzet is tovább romlott, így a munkásőri állomány optimizmusa sem javult, bár a2 MSZMP-bcn való bizalmuk és hitük a rendszerben továbbra is töretlen maradt. így a gazdasági területen az éves tervek teljesítését tartották fontosnak, ugyanakkor a szociális, infrastrukturális beruházásokat, a lakáshelyzetet nem tartották megfelelőnek, akárcsak a rászoruló emberekkel való foglalkozást. Az emelkedő lakás- és élelmiszerárak visszaszorítására intézkedéseket sürgettek.[18X0] Emellett más jelenségek is foglalkoztatták a testület tagjait. *„Mindjobban irritálja a munkásőröket: a nagy életszínvonalbeli különbségek kialakulása, a nagylábon élő, növekvő számú milliomosok látványa, a munkanélkül (sic!) szerzett jövedelem, a protekciózás és a korrupció. Felvetik, hogy nem javult a közrend, a közbiztonság - és laza az állampolgári fegyelem. Úgy látják, hogy a hatóságok elnézőek a törvényszegőkkel szemben és a kiszabott alacsony büntetéseknek sincs kellő visszatartó ereje.1*™ Mellesleg fontosnak tartották volna a „főmunkaidő rangjának” a visszaállítását, de ennek ellenére továbbra is részt vettek a gmk-ban, vgmk-ban. A kongresszusi munkaversenyben, a szocialista brigádmozgalomban ugyanakkor jelentős eredményeket értek el. Mindemellett politikailag továbbra is megbízhatónak tartották őket. *„Közéleti aktivitásuk a korábbinál erőteljesebb volt. Nagy számban vetlek részt a párt, az országgyűlési képviselő és tanácstag-választások, (sic!) a szakszervezeti, a népfront bizottságok választása politikai munkájában, (sic!) Mintegy 17 ezren lettek párttisztségviselők, (sic!) tanácstagok, póttanácstagok, országgyűlési*

>87’ Jelentés a PB-nek a Munkásőrség tevékenységéről, a PB 1984. augusztus 14-i ülése, jegyzőkönyv és határozat, http://www.digi Larch iv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp7A 0T_ID=21003&MT=l, letöltés: 2009. április 4.

1880 MNI. OL MOP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor: Jelentés a Munkásőrség 1985. évben végzett munkájáról, 1985. december 4.

1881 UO.

képviselők, vagy pótképviselők, szakszervezeti és népfront tisztségviselők. ”[1882] [1883] Szükség is volt a „munkájukra”, hiszen - mint már említettem - az 1983-as választási törvénynek köszönhetően 1985-ben is több olyan személy jutott be a parlamentbe, aki nem az MSZMP embere volt, annak ellenére, hogy a jelölő gyűléseken a termek „feltöltcsét” előre megtervezték. A lelkesedés még 1987-ben is megvolt: *„A munkásőrök aktivitása fennmaradt, bizalma a párt politikája iránt létező valóság, konkrét tenniakarása, (sic!) sürgető türelmetlensége pozitív irányú. A munkásőrségben (sic!) jelentkezőfeszültségek fokozott politikai munkával levezethetőek voltak.* ”ISS’ A lelkesedést némely esetben nyilván a munkaidő alatti jelentős igénybevétel is táplálta.[1884] [1885] *„Az állomány összetételében a PB határozatot követően a korábbi tendenciákfelerősödése jelentkezett. Először 1985 októberében említették meg, hogy egyes helyeken a szervezés megtorpant."'*™* Ugyanakkor a PTO vezetéséből Petrovszki István[1886] azt hangsúlyozta, hogy a kiválogatásnál nem lehet engedményeket tenni csak azért, hogy a létszám meglegyen.’[887] Majd 1987 augusztusában már az egyik előterjesztésben a korábbi elveket felrúgva kijelentették, hogy: *„Az utánpótlás bázisa az egész ország.* ”[1888] A szervezést egyébként igen sokáig meg tudták oldani a testületnél, de ehhez láthatóan sorra fel kellett adniuk a korábbi elveiket.

A személyek kiválasztása terén természetesen a vezetők kijelölése a legfontosabb. 1986-ban ismét foglalkoztak a káderkérdéssel, az utánpótlásnál az adott

1882 Uo.

1883 MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ö. e. Dósa István - Barta Gyula - Fehér Béla: Előterjesztés PT-re. A Munkásőrség működésének, helyzetének áttekintése, javaslata további feladatokra, 1987. augusztus 18.

1884 MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ö. e. Dr. Rácz Albert Állami Bér-és Munkaügyi Hivatal elnökének levele Borbély Sándornak az igénybevételekkel kapcsolatban, 1984. szeptember 28.

1885 MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. A MOP irányelvei az Országos Parancsnokság és alárendelt szervei fö feladataira 1986-ban”, 0016/1985. sz. irányelvek, 1985. október 25.

1886 Petrovszki István (1932-2010) 1966 előtt különböző kommunista ifjúsági szervezetekben dolgozott. Majd 1971-ig az MSZMP Békés Megyei Pártbizottságán a Párt-, és Tömegszervezetek Osztályát vezette. 1985-1988 között az MSZMP PTO, majd 1989-ig a KB Pártpolitikai Osztályának a vezetője. 1987-ben lett az MSZMP KB tagja. 1988-tól az MSZMP KB mellett működő Pártpolitikai Bizottság tagja. 1980-tól a HNF Országos Tanácsnak és a KB Pártépítcsi munkaközösségének is a tagja volt. (Petrovszki István életrajza, http://www.tortcnclmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=5540&catid-84%3Ap&Itemid-67&lang=hu, letöltés: 2017. január 23.)

1887 MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Fehér Béla emlékeztetője az 1986. január 15-i megbeszélésről, 1986. január 16.

1888 MNL OLMOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Dósa István-Barta Gyula - Fehér Béla: Előterjesztés PT-re. A Munkásőrség működésének, helyzetének áttekintése, javaslat a további feladatokra, 1987. augusztus 18.

problémákat megoldani tudó emberek kiválogatását hangsúlyozták.[ISS9] 1984-ben egyébként újra ötéves káderutánpótlási tervet készítettek a pártbizottságokkal együtt.[18'0] A parancsnokok körében 1984-ben a hivatásosok közül egyre többen vállalták a korhatáron túli szolgálatot, 25 tiszt távozott a testülettől, helyükre a munkásőri állományból kerültek új emberek. Ugyanakkor 49 egyscgparancsnok-helyettes lett a HB határozata alapján hivatásos. Ebben az évben a tisztek közül a káderek 82%-a rendelkezett a beosztásához kellő képesítéssel, és a káderutánpótlás rendben volt. Büntetőeljárást a hivatásosok ellen nem kellett folytatni.['891] A jövőre nézve lényeges feladatuknak tartották a következőket. *„A parancsnokok szilárdítsák tovább a munkásőrök közösségi szellemét, erősítsék a társadalomért végzett tevékenység megbecsülését, a fegyelmezett, példamutató állampolgári magatartást. ítéljék el és lépjenek fel az ügyeskedők, az erkölcstelen életmódot folytatók, a közrend és a közbiztonság megsértőivel szemben. ”*[I8Q?]

1986-ban továbbra is a MOP-on szolgáló, alkalmatlannak minősített személyek eltávolítása volt a cél, másrészről a parancsnoki állomány fiatal kora miatt fontosnak tartották a nevelést.[1889 * * * 1893] A vezetőin belül a társadalmi parancsnoki állománnyal újabb problémák is felmerültek, ugyanis a munkahelyek egyre kevésbé voltak hajlandóak átvállalni a munkaidőben elengedettek bértérítését, így megnőttek a testület ez irányú kötelezettségei. Sok esetben hosszabb időre nem engedték el munkásőröket, így a kiképzéseknél ezt is figyelembe kellett venni. A megelőző 15 évben egyébként a 22%-uk hagyta cl a testületet.[1894] Ugyanakkor több tehetséges fiatal parancsnok előléptetését tervezték arra hivatkozva, hogy a tehetség alapján nem lehet bérezni, csak a rendfokozat alapján. A polgári állománynál a fizetési osztályokat eltörölték, a fizikai dolgozók keresetét differenciáltan emelték, és az őrszemélyzetnek is több

1889 A megyei állományszervezési és nevelési osztályvezető státuszát törölték a gazdasági megyei parancsnokhelyettesi pozíció kialakítása miatt. (MNL OL MOP M-KS-295-l 277 d 4. ő. e. Ferenezy Ferenc ov. 11/1986. sz. döntése „Jelentés a hivatásos és polgári káderállomány körében 1985-ben bekövetkezett változásokról és az 1986-ra tervezett kádcrkérdésekről. Javaslat az 1987-ben felső korhatárt elérőkkel történő beszélgetések tervére”. Feljegyzés az 198(5. február 18-i VKÉ-n hozott mopk-i. döntésekről.)

'S9CI MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Nagy György: Emlékeztető az MSZMP KB PTO-n 1985. február 11-én az 1984. évi munkáról tartott megbeszélésről.” 1985. február.

i?9i MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. c. Borbély Sándor: Jelentés a Munkásőrség 1984. évben végzett munkájáról, 1984. december 14.

MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. A MOP feladatterve 1985-rc.

ism MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ő. e. Borbély Sándor: 9/1986. sz. döntése „Tájékoztató az MSZMP XIII. kongresszusa határozatából adódó testületi feladatok időarányos végrehajtásáról.” 1986. február 3.

MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ö. e. Az 1986. május 5-i VKÉ-n hozott 31/1986. sz. mopk. döntés.

fizetést terveztek folyósítani.[1805] A következő, 1987-es év vége már a rendszerváltás nyitányának tekintendő,[1896] így lényeges, hogy miképpen alakult ebben az esztendőben a munkásör parancsnoki állomány helyzete. A válság ellenére 8,5%-kal növelték a hivatásos állományt, a HB engedélye alapján átminősítettek több beosztást, 49 fiatal parancsnokot neveztek ki a társadalmi és a polgári állományból fele-fele arányban, 10%-kal csökkent a polgári káderállomány létszáma. A társadalmi parancsnokok 93%-a volt párttag, 62%-ának volt közép- vagy felsőfokú végzettsége, 71%-ának pedig megvolt a beosztáshoz szükséges parancsnoki végzettsége, és magas, 7%-os volt az éves cserélődésük. A hivatásos állomány 83%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel, ezen belül 33%-nak két vagy három diplomája volt.[1897]

A PB említett 1984-es határozatát követően a parancsnoki mellett a társadalmi állomány összetétele a következőképpen alakult. 1984-ben négyezer előképzős tett esküt.[1898] Ebben az évben a jövővel kapcsolatban több probléma is felmerült, hiszen a bázisok eltartó és utánpótlást biztosító képessége csökkent, egyes helyeken meg is torpant.'[899] Mivel az állomány szervezés nem ment egyszerűen, így a bázisoknak a kis településeken is „toborozniuk” kellett, tehát visszatértek az 1957-es alapokhoz.[1900] 1986-ra az állomány és a tartalék feltöltése lett a cél.[1901] 1986-ban az állo-

[1895] MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ö. e. Feljegyzés az 1986. január 6-i Vezetői koordinációs értekezleteken hozott parancsnoki döntésről, 2/1986. sz. döntés

>’»* Ripp Zoltán öt korszakot különít el. 1.1987 nyarától, Grósz Károly miniszterelnökké történő kinevezésétől az 1988. májusi pártértekezletíg, Kádár félreállításáig. 2. Az MSZMP-értekezlettől 1989 elejéig, ’56 átértékeléséig. 3. 1989 júniusa, az átmenet terveinek a megszületése, ez az időszak Nagy Imréék újratemetésével zárul, 4. 1989. június-október, az NKA-tárgyalások időszaka és a köztársaság kikiáltása. 5. Az 1989-es népszavazási kampányától a választásokig. (Ripp Zoltán: *A rendszerváltáx...* 6-7. o.)

[1897] MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Budaházi Gusztáv, az mopk tanácsadója: Előterjesztés Parancsnoki Tanácsülésre. Jelentés a Munkásőrség 1987. évben végzett munkájáról, helyzetéről, 1987. november 11.

[1898] Közöttük a párttagok aránya 35,7%, a KISZ-lagoké 41,4% volt. Továbbá: nő 10,3%, munkás 81,2%, vezető 13,5%, az életkor szerint 35 évnél fiatalabb 79,1%, politikai iskolát végzett 28,2%.1985-ben csak 7,3% volt a cserélődés, 3800 fő tett esküt. (MNL OLMOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. Borbély Sándor: Jelentés a Munkásőrség 1984. évben végzett munkájáról, 1984, december 14.)

[1899] MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. A Munkásőrség országos parancsnokának 0016/1985. sz. irányelvei az Országos Parancsnokság és alárendelt szervei fő feladataira 1986-ban, 1985. október 25.

isDo MNL OL MOP M-KS-295-1 277. d. 4. ő. e. Feljegyzés az 1986. február 26-i PT ülésről. Az 1987. évben életbe lépő gazdasági szabályozók várható hatása a Munkásőrség működésére, gazdálkodására” Az országos parancsnok 166/1986. sz. döntése

isot MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Búza Ferenc ov. MOP Állományszervezési Osztály javaslata az országos parancsnok 1986. évi irányelveihez, 1985. június 5.

many 7%-a cserélődött ki, a következő évben 6,8%-a, de az újak között a pár tagok aránya csak 33% volt,[1902] 1224 munkásőrt vettek fel az MSZMP-be.[1903]

Lényeges, hogy 1984-ben az egységek 70-90%-a még bázisra települt. Ebben az évben 1300 párlonkívüli munkásőr lett a párt tagja,[1904] őket megbízhatóknak tartották, sok munkásőrt választottak párttisztségek betöltésére, a „minőségi összetételüket" javulónak minősítették, ugyanakkor 72 óráról 56-ra csökkent az igénybevételük.[1905] A következő évtől a törzsek, a szakalegységek, az AMP irányzók, az alegységparancsnokok igénybevehetőségét kellett javítani. 1985-től az állomány összetételét a következőképpen igyekeztek átalakítani: *„Az alapvetően kedvező összetételi arányok megtartása mellett, szorgalmazni kell a nők, egyes értelmiségi[1906] kategóriák, egyetemi hallgatókés középvezetők felvételét."'901* 1985-ben[l90S] a magánszektorban dolgozók közül is vállaltak munkásőri szolgálatot, 9,9%-uk egyéni vállalkozásban, 12,7%-uk pedig mgtsz-ben dolgozott. Ezzel kapcsolatban azt sem szabad elfelejteni, hogy a magyar társadalom a 80-as évekre teljesen átalakult, csökkent a mezőgazdaságban dolgozók aránya és nőtt az iparban, a magán- és a szolgáltatási szektorokban dolgozóké és az értelmiségieké.[1909] Arányait tekintve 1987-ben az állomány 78,6%-a volt párt-,[1910] 21,4%, 8552 fő pedig KISZ-tag. A munkásoké csökkenőben volt, és fel kellett készülniük az ipari szerkezetváltásra, így a kisebb

1902 MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d 5. ö. e. Dósa István - Barta Gyula Fehér Béla: Előterjesztés PT-re. A Munkásőrség működésének, helyzetének áttekintése, javaslat a további feladatokra, 1987. augusztus 18.

m3 MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Dr. Rerényi György ov. - Búza Ferenc ov. - Nagy György alov.: Előterjesztés parancsnoki tanácsülésre. Jelentés a Munkásőrség társadalmi állományáról és az állományépítő munka 1987. évi teljesítéséről, tájékoztató a Munkásőrség 1986. évi fegyelmi helyzetéről, a kiemelkedő helytállások és rendkívüli események alakulásáról", 1987. május 6.

1904 MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. Borbély Sándor: Jelentés a Munkásőrség 1984. évben végzett munkájáról, 1984. december 14.

'»<» MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Nagy György: Emlékeztető az MSZMP KB PTO-n 1985. február 11-én az 1984. évi munkáról tartolt megbeszélésről", 1985. február.

woe MNL OL MOP M-KS-295-l 558. d.

1W7 MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ö. e. A MOP feladatterve 1985-re

isos 78,8%-a volt párttag, 1500 főt vettek fel az állományból az MSZMP-be, 17,2% KISZ-tag, 5% nő, a 72%-uk munkás - ebből 15% termelésirányító -,18,1% szellemi dolgozó, ennek fele vezető. (MN l, OL MOP M-KS-295-1 252. d. Fehér Béla emlékeztetője az 1986. január 15-i megbeszélésről, 1986. január 16.)

w 1986-ban a Munkásőrség életkor szerint összetétele a következőképpen festett: 25 év alatti volt az állomány 2,5%-a, 26-35 éves 31%, 36-50 éves 48,1%, 50 év feletti 18,4%. Az állománynak 100,5%-os volt a feltöltöttsége, 101,6% „M"-rc. Az alegységparancsnokok cs AMP-kezclök háborús igénybevétele javult. 1985-ben 2000 munkásör lett az MSZMP tagja, cs közülük sokan, 15 ezren kaptak valamilyen kitüntetést.(Gergely Jenő - Izsák Lajos: *A huszadik...* 421-426. o.; Uo.)

1,10 MNLOL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Dósa István - Barta Gyula - Fehér Béla: Előterjesztés PT-re. A Munkásőrség működésének, helyzetének áttekintése, javaslat a további feladatokra, 1987. augusztus 18.

üzemekben - amelyek száma nőtt a korszakban - is toborozniuk kellett.[1911] Lényeges, hogy 1985 után 1987-ig a 25-36 év közöttiek száma csökkent a testületnél, a többieké nőtt. Ez nyilván annak tudható be, hogy a vállalkozásra, újításra leginkább ők voltak nyitottak, hiszen nem ivódott beléjük annyira a kádári propaganda, ugyanakkor a náluk fiatalabbakhoz képest már elég tapasztalattal rendelkeztek ahhoz, hogy vállalkozzanak, cs a családalapítás is sürgethette őket. Összességében véve ők nem voltak a karrierjük szempontjából annyira a Munkásőrségre szorulva, mint mások, másrészt kevesebb szabadidővel is rendelkezhettek.[1912] 1987 májusa előtt a politikai iskolát végzettek aránya nőtt a testületnél, az állami iskolázottság mutatói viszont nem javultak a 80-as évtized vegén.[1913] 1987 őszen, nyilván a politikai változások miatt is lényeges volt az állomány hangulata, igy a pártszervezetek beszámoltatták a hozzájuk tartozó alegység-parancsnokságokat. A munkásőrök politikai szilárdságát megfelelőnek ítélték.

„A politikai nevelés kiemelt helyet kap a Munkásőrségben. A munkásőrök politikai hangulata stabil, kiegyensúlyozott. Politikailag és szakmailag egyaránt felkészültek, tűrőképességük az átlagnál jobb, mert közéleti emberek, van hitük és bizalmuk a helyzet jobbra fordulásában, (sic!)

- Az állományépítő munka a nehezebb körülmények ellenére is eredményes.

- A pártbizottságok a pártépítés és káderutánpótlás bázisának tekintik a Munkásőrséget. ...

- A testület nyitottsága a kívülállók számára közelebb hozta a Munkásőrséget. A munkásőri szolgálatot tovább kell népszerűsíteni.”

Problémát jelentett az is, hogy a bázisszervek anyagi feltételei tovább romlottak, igy a támogatásuk is csökkent. Az egységparancsnokságok munkája a vaskohászat, a bányászat és a veszteséges üzemek területén nehezebbé vált.[1914] Ugyanakkor

[1,11] A foglalkozást tekintve 18,4% volt szellemi dolgozó, ezen belül 44,1% vezető beosztású, ami az előző évhez képest nőtt. A mezőgazdaságban dolgozók aránya viszont 13,2%-ról 12,7%-ra csökkent, és 10,1%-ról 10,8%-ra nőtt a tanulóké, nyugdíjasoké, háztartásbelieké; összesen 30 190 fő volt mezőgazdasági és ipari dolgozó. (MNL OL MOP M-KS-295-1 3Í1. d. 5. ő. e. Dr. Percnyi György ov. - Búza Ferenc ov. Nagy György alov.: Előterjesztés parancsnoki tanácsülésre. Jelentés a Munkásőrség társadalmi állományáról és az állományépitö munka 1987. évi teljesítéséről, tájékoztató a Munkásőrség 1986. évi fegyelmi helyzetéről, a kiemelkedő helytállások és rendkívüli események alakulásáról”, 1987. május 6.)

'”2 Uo.

[1913] Általánost cs szakmunkást: 59,9%, középiskolát: 28,9%, felsőfokút: 11,2% végzett. A politikai iskolai végzettség a rendszerváltás előtt is meghatározó volt. Alapfokút: 30,3%, középfokút: 17,5%, felsőfokút: 6,1% végzett, cs 5476 fő járt korábban a Munkásőr Parancsnoki Iskola különböző képzéseire. Ebben az évben 233 fő, 0,4% szerelt le idő előtt, általában munkahelyi problémák miatt, 506 fő, 1% szolgálata pedig szünetelt. (Uo.)

[1914] MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ö. e. Budaházi Gusztáv mopk. Tanácsadója: Előterjesztés

a külföldi tulajdonú vállalatokat nem érdekelte, hogy a munkavállalóik részt tudnak-e venni a testület életében.[*] [1915] A problémák ellenére úgy ítélték meg, hogy a stabilizációs program meghirdetését követően nőtt a bizakodó hangulat a munkásőrök körében. A vezetők ebben az évben többet foglalkoztak velük, ugyanakkor a politikai felkészítés óraszámait emelték. Az átmeneti gondokat a jobb jövő érdekében vállalták. Országszerte kedveltek voltak ebben az évben a munkásőr napok.[191*] A gazdasági problémákat az újítások segítésével is próbálták megoldani, 1988-ban a testületben 2500 újítót és 50 feltalálót tartottak nyilván.['917]

A tartalék helyzete 1987-ben a következő volt. A 80-as években gyakorlatilag három ilyen állománykategória is létezett a munkásőrségnél: az 1986-ban ismét felállított könnyített szolgálat (KSZ), a készenléti tartalék (KT) és a személyi tartalék (SZT). Előbbi a háború esetén behívandók, utóbbi a háborús veszteségek pótlására szolgált. A KSZ-t hivatalosan nem tekintették tartaléknak, de a helyzete, szerepe ahhoz volt hasonló. A könnyített szolgálatot azért állították vissza, mivel a testületnél az idősek megtartását a fiatalok nevelése szempontjából is fontosnak tartották, részükre fizikai cs egészségi állapotuknak megfelelő utasításokat kellett adni, ugyanakkor ezzel a csökkenő létszámot is kompenzálhatták. Azokat lehetett ide felvenni, akik betöltötték a 60. életévüket és 25 éve szolgáltak a testületben, a tényleges szolgálatot továbbra is vállalták és a könnyítést önként kérték. A besorolásuk az országos parancsnok kizárólagos hatáskörébe tartozott. Csak akkor lehetett ezt a kategóriát létrehozni egy egységnél, ha a tényleges állomány feltöltött volt. Besorolásuk az éves egységgyűléseken történt. A jogaik, kötelességeik megegyeztek a tényleges állományéval.[1918] [1919] [1920] 1985-ben a HB 3000 fős KSZ felállítását engedélyezte.['919] 1987-ben 1116 személyből állt a létszáma,[1930] a KT-é 1987-re, öt év alatt

Parancsnoki Tanácsülésre. Jelentés a Munkásőrség 1987. évben végzett munkájáról, helyzetéről, 1987. november 11.

[1915] MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. c. A MOP Propaganda és Sajtó Osztályának előterjesztése a PT-rc a Munkásőrségben, végzett politikai nevelőmunka tapasztalatai és fejlesztésének feladatai tárgyában, 1987. november 9.

[1,16] MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Budabázi Gusztáv mopk.-nak a tanácsadója: Előterjesztés Parancsnoki Tanácsülésre. Jelentés a Munkásőrség 1987. évben végzett munkájáról, helyzetéről, 1987. november 11.

i’i’ MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d.

[19lg] MNLOL MOP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor 007. sz. utasítása „Könnyített szolgálatú állománycsoport rendszeresítése” tárgyában, 1985. október.

[1919] MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Fehér Béla emlékeztetője az 1986. január 15-i megbeszélésről, 1986. január 16.

[1920] MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor: Jelentés a Munkásőrség 1985. évben végzett munkájáról, 1985. december 4.

12,5%-kal csökkent, az SZT teljesen feltöltött volt.[1921] A tartalékon belül a hadköteles korúak aránya csökkent, a Munkásőrség számára háború esetén nem biztosítottaké nőtt.[1922] 1987-ben a KT összetétele a következőképpen alakult. 89,2%-uk volt párttag jóval többen, mint a normál állományban, akárcsak a 60 cv felettieké: 23,6%. Több mint öt éve KT-bau 61,8%-uk szolgált, a nők számaránya: 1,9% volt, és 545 fő végzett közülük parancsnoki iskolát. Összességében véve, a testület mellett elkötelezett, sok esetben idős emberek gyűjtőhelye volt ez. 1987-ben a Munkásőrség rendszeresített létszáma 47 808 fő volt, ennek 88,4%-a volt alkalmazható rendkívüli időszakban.[1923]

így ebben az évben terítékre került a tartalék kérdése. A problémák a nehéz feltölthetőség mellett a következők voltak, Az 1963-as PB határozat 15-20% KT-ról rendelkezett, a Munkásőrség a felső határhoz ragaszkodott. A tartalék ruházatát nem vonták be, azt fokokozatosan fejlesztették, a 2x4 helyett 20 órás lett az éves továbbképzésük, és ezen felül összevont kiképzést is tartottak, sőt, az ügyeletcsi biztosító szolgálatot is elvárták tőlük. *„Ezek a körülmények teremtették meg a kővetkező feszültséggócot, kezdtek elmosódni az igénybevétel területén a különbségek."* Ugyanakkor a KT-ba azok is bekerültek, akik nem részesültek meghagyásban.[1924] így 1987-

uw MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ö. e. Dósa István - Barta Gyula - Fehér Béla: Előterjesztés PT-rc. A Munkásőrség működésének, helyzetének áttekintése, javaslat a további feladatokra, 1987. augusztus 18.

1,22 A KT alkalmazhatósága országosan 73,5% volt, Sotnogybau a legtöbb, 103,6%, de csak 53,4% volt Csongrádban, ez volt a legkevesebb. Összesen 9562 fő volt a rendszeresített, 8409 fő a ténylegesen meglévő, ennek 58,3%-a volt hadköteles, 93,7%-a volt biztosítással alkalmazható, 6,3%-ot viszont nem lehetett volna rendkívüli időszakban a tényleges állomány pótlására használni. A nem hadkötelesek közül a háborús szolgálatra 69,3%-uk volt alkalmas. Mindösszesen a KT-ból háborúban 7024 fö volt alkalmazható. Összehasonlításképpen a tényleges állomány alkalmazhatóságának szélsőségei a következők voltak: 97,9% volt Csongrádban, Szolnokon pedig 76,4%. Országosan 14,7% volt a KT aránya 20% helyett. (MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Dr. Perényi György ov. - Búza Ferenc ov. - Nagy György alov.: Előterjesztés parancsnoki tanácsülésre Jelentés a Munkásőrség társadalmi állományáról és az állományépítö munka 1987. évi teljesítéséről, tájékoztató a Munkásőrség 1986. évi fegyelmi helyzetéről, a kiemelkedő helytállások és rendkívüli események alakulásáról”, 1987. május 6.)

1923 Az első feltöltés szükséges létszáma 11,6%, vagyis 5564 fö volt, ennél többet - 7024-et, 14,7%-ot tudtak feltölteni. A veszteségpótlás rendszeresített létszáma 16 735 fő, de ebből csak 16 254-at lehetett volna pótolni az SZT-böl. Az alegységparancsnokok és az AMP irányzók biztosítottsága a következőképpen alakult. Az előzőeknél 6016 fő volt a rendszeresített, 6306 a ténylegesen meglévő, tehát jelentősen több, mindebből 5722 volt hadköteles, és csak 136 fo volt nem biztosított. Az AMP irányzóknál 3602 fő rendszeresített, de csak 3573 fő volt a ténylegesen meglévő, amelyből 3304 fő hadköteles, és 110 nem biztositott. (Uo.)

1,24 MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ö. e. Dósa István: „Feljegyzés Borbély Sándor Elvtárs részére A 7-0010-1/1987. számú előterjesztés tárgyával kapcsolatos Politikai Bizottsági határozatok végrehajtásának tanulságai”, 1987. február 20.

ben az akkorinál egy kisebb tartalék kialakításának a feltételrendszerét akarták felmérni, és a mozgósítást is vizsgálták. Megállapították, hogy KT kiképzettsége egyenlő volt az öt éve személyi tartalékba helyezettekével. így az a javaslat született, hogy mivel a KT és a személyi tartalék szerepe megszűnt, így őket tartalék néven össze kell vonni. A Munkásőrség mindenkori hadilétszámának a 35%-ában állapították meg ezt a számot, ami azokat pótolta volna, akik háború esetén nem maradtak a testületnél, illetve akik nem voltak alkalmasak háborús szolgálatra, valamint a háborús veszteségeket. Az a tartalékos, aki a Munkásőrség részére biztosított volt, kérhette a tartalékban maradását vagy a tényleges állományba helyezését, a nem biztosított tartalékos hadkötelest le lehetett szerelni. A katonai háborús szolgálatra nem, de a munkásőrire alkalmasak ténylegesbe, tartalékba és könnyítettbe is felvehetők voltak."[25] Javasolták, hogy a Munkásőrség tartalékos állománya a testületnek biztosított hadkötelesek vonatkozásában békében, FHKSZ és háborús veszély esetén is behívható legyen, és az öt évnél régebben leszerelt biztosított hadköteleseknek 10 évente 2-3 nap kiképzésük legyen. Az első 10 évben évente 1750 főt hívjanak be megyei szinten, ezek gyakorlóruhát és erre az időszakra tartalékos igazolványt kapjanak. A tartalékok összevonását, és a 35% kialakítását 1989-ig javasolták megszervezni, és 1987. május 25-éig akartak ezzel kapcsolatban javaslatot kidolgozni a HB-nak.[1925 1926]

A Munkásőrség országos parancsnokának „M" 0019/1985. számú intézkedése végül másképpen rendelkezett. A konkrét teendőkről csak 1989. január 26-án született intézkedés, ezt a MOP Állományszcrvezési Osztály az MN Szervezési és Mozgósitási Csoportfőnökségével egyetértésben, az említett intézkedés alapján adta ki. A KT csökkenése az SZT növelését tette szükségessé, amelyet úgy kellett megoldani, hogy az első lépcsőben behívandók között azok legyenek, akik öt éven belül szereltek le. A személyi tartalékból első lépcsőben igénybevetteket az illetékes Hadkiegészítési cs Területvédelmi Parancsnokságnak kellett pótolni úgy, hogy az előirt 35%-os arányra kiegészítsek augusztus 19-ig. Az adatokat és a számítógépes adatbázist pontosítani kellett. Az előképzős tartalékosokat minden év augusztus 19-ig ki kellett írni. Az intézkedés 1989. január 30-ig lepett hatályba."[27] Látható, hogy az évtized vége felé haladva egyre problémásabbá vált a rendes és a tartalékállomány feltöltésc. Az egyre kevesebb jelentkező miatt egyre kevesebb embert szereltek le, így a testület zártsága

1925 MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Dósa István: Előterjesztés parancsnoki tanácsülésre. Javaslat a készenléti tartalékállomány helyzetének rendezésére vonatkozó intézkedésekre, 1987. február 10.

Uo.

1,27 MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2, ő, e. Búza Ferenc állományszervezcsi ov. 01/1989. sz. intézkedése „a készenléti cs személyi tartalékállomány tervezése, az első személyi feltöltcs biztosítása" tárgyában, 1989. január 26.

cs állományának átlagéve egyre nőtt. Nyilvánvalóan leginkább a rendszer szempontjából a legclszántabbak és a „hobbikatonák” maradtak az állományban, de az is látható, hogy a testület harccrtckc, esetleges háborús alkalmazhatósága az említett hatások következtében összességében véve csökkent.

6. 5. RENDKÍVÜLI ESEMÉNYEK

A rendkívüli események alakulása magán viselte az adott időszak főbb jellemzőit is, a 80-as években másfajta esetek aránya volt magas, mint az előző két évtizedben. 1983. december 5-ig 310-et jelentettek, ezen belül jelentős volt a szolgálati baleset, ivás, gépjármübaleset: 90, társadalmi tulajdon elleni bűntett: 40, és az öngyilkossági kísérlet: 25. Összesen 34 munkásőrt zártak ki a testületből ebben az esztendőben.”[28] A rendkívüli események és a helytállások 1984-ben a következőképpen alakultak. Kiemelkedő helytállást 79 esetben állapítottak meg,”[29] javarészt a közrcndvédelem területén, és 282 rendkívüli esemény volt, ezen belül öt alkalommal hazatérés megtagadása, 12 öngyilkosság fordult elő, ami a családi élet rendezetlenségének volt köszönhető, 28 főt zártak ki, és 30 fő halt meg.”[30] 1985-től a rendkívüli események csökkentése fontos céljává vált a testületnek,”[31] de továbbra is sok, 291 történt ebben az évben, amelyből 185 alkalommal a munkásőr volt a vétkes, 67 esetben ittasság, 84 gépjármübaleset, 41 társadalmi tulajdon elleni bűntett, 16 öngyilkosság, négy hazatérés megtagadása. Mindennek során 32 *fő* vesztette életét cs 96 sérülés történt. Ezzel szemben 87 kiemelkedő helytállást is elkönyvelhettek.”[32]

1986-ban 40 alkalommal osztottak ki valamilyen elismerést, 17 munkásőr vett részt bányamentésben és tűzoltásban, 15 körözöttet fogtak el, kiemelkedő helytállás országosan 221 volt. Ezzel szemben 3234 felelősségre vonás és 124 kizárás történt. Összesen 262 rendkívüli eseményt tartottak nyilván, sok volt az ittas vezetés, 16 öngyilkosság történt, 65 főt büntetőeljárásban ítéltek cl, 48 esetet nem tudtak lezárni,

IMS MNL OT, MOP M-KS-295-1 223. d. 5. ö. c. Borbély Sándor: „Jelentés a Munkásőrség 1983. évben végzett munkájáról”, 1983. december 14.

1,2> Kiemelkedő helytállásnak tekintették a bűnüldözés során tanúsított kimagasló szolgálati cselekményt, például a szökött bűnöző elfogásai vagy bűncselekmény elkövetésének a megakadályozását. A katasztrófahelyzet vagy baleset elhárítása, és az életmentés is ide tartozott, akárcsak az árvízi mentésben való részvétel stb.

MNL Ol, MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ö. e. Borbély Sándor: Jelentés a Munkásőrség 1984. évben végzett munkájáról, 1984. december 14.

i«i MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. A MOP feladatterve 1985-rc

1532 MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. Borbély Sándor: Jelentés a Munkásőrség 1985. évben végzett munkájáról, 1985. december 4.

65 munkásőrnek volt szolgálati, 12-nek halálát okozó balesete, és ugyanennyien megsérültek.[1933]

1987-bcn 150 kiemelkedő helytállást könyveltek el, a rendkívüli események közül szolgálatban 102, azon kívül 138 történt, csökkent a vétkes munkásőrök száma, de az ittas vezetés továbbra is sok volt, továbbá 16 öngyilkosság és öngyilkossági kísérlet történt, 19 személyt zártak ki.[1934] Más adat szerint a szolgálaton kívül bekövetkezett rendkívüli esemény, amelyben a munkásőr volt a vétkes, összesen 165 volt, a legtöbb, 45 Budapesten, nyilván azért, mivel az állomány jelentős része itt volt. Kiemelkedő számban még Bács-Kiskun, Csongrád, Fejér, Komárom-Esztergom, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok, Veszprém megyék területén, Mivel ezek az ország különböző részein helyezkedtek el, és gazdaságilag más fejlettségi szinten álltak, így arra lehet következtetni, hogy az esetek száma leginkább attól függött, hogy milyen eredményesen válogatták ki az állományt az egyes megyékben, illetve milyen volt a parancsnoki kar. A következő szabálytalanságokat és egyéb vétségeket követtek el ebben az esztendőben a legnagyobb számban: ittas vezetést 49 esetben, lopást, csalást, sikkasztást, hűtlen kezelést 36-szor, 19 alkalommal közúti baleset okozást, cserbenhagyást, 16 esetben öngyilkosságot, háromszor annak kísérletét, 13-szor pedig garázdaságot vagy könnyű testi sértést. A hazatérés megtagadása csak kétszer fordult elő, üzérkedés, árdrágítás, „devizabüntett" hatszor.[1935] Az adatokból több mindenre lehet következtetni. A testületben szolgálók nagy része nem akart vagy nem tudott külföldre menni. Itthon akartak boldogulni, ezt a vagyoni jellegű büntettek magas száma is mutatja. Nyilvánvaló, hogy sokan úgy gondolták, a munkásőri mivoltuk és a párttagságuk megvédheti őket. A társadalomban felgyülemlett feszültségeket is mutatják az adatok, amelyek a munkásőri állományra is kihatottak. Az ivás és az erőszakos, indulati cselekmények magas száma erre a bizonyíték, az öngyilkosságokról nem is beszélve. Az árdrágítás stb. alacsony gyakorisága annak tudható be, hogy az ilyen eseteket a hatóságok ebben az időszakban nem vették már annyira szigorúan.

1933 MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Dr. Percnyi György ov.: Tájékoztató a Munkásőrség 1986. évi fegyelmi helyzetéről, a kiemelkedő helytállások cs rendkívüli események alakulásáról", 1987. április 30.

1934 MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Budaházi Gusztáv mopk.-nak tanácsadója: Előterjesztés Parancsnoki Tanácsülésre. Jelentés a Munkásőrség 1987. évben végzett munkájáról, helyzetéről, 1987. november 11.

i»55 MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e.

6. 6. AKCIÓK, ESEMÉNYEK

A fentiekből igen jól látható, hogy 1987-re jelentős mértékben esett a munkásöri szolgálat presztízse, igy egyre inkább előtérbe került a propaganda. A népszerűsítésre jó alkalmat adott a testület fennállásának 30. évfordulója. így ezzel az MSZMP Párt- és Tömegszervezetek, valamint Agitációs- és Propaganda Osztálya is foglalkozott. Az ünnepségsorozat az 1986. szeptember 19-i sajtótájékoztatóval indult, és az 1987. február 2-i „Szolgálat pihenőidőben” című Népszabadság-cikkel zárult. Ennek során az egyseggyülések voltak a fő fórumok. Az alapítók megemlékezései, az elhunytak sírjának megkoszorúzása, emléktábla avatás, cmlékjelvények és kitüntetések átadása. A 86-os év végi gyűléseken is voltak megemlékezések, amelyeken a tartalék egy része is jelen volt. A MOP-vezetők összesen 54 helyre látogattak el, Kádár János 1986. december 18-án ment el a testülethez.[1'36] 1987-ben az egységek gyűlései előtt felvonulást rendeztek, illetve a helyi szovjet emlékművet vagy az alapító szobrát koszorúzták meg, majd az egységgyűléseken adták át a kitüntetéseket.[1937] Ezeken állami, valamint a társadalmi és a fegyveres szervezetek vezetői, 93 fő vett reszt, a PB öt, a KB két tagja és a KEB elnöke szintén megjelent. A szovjet csapatok képviselői 100 egységgyülésen tették tiszteletüket, a „szocialista követségek” csak a központi ünnepségre kaptak meghívást. Az 1987. január 9-én tartott központi ünnepségen Németh Károly vett részt és mondott beszédet. A munkásőrök megjelenése 98%-os volt a rendezvényeken, és összességében 300 ezer ember vett részt ezeken az ünnepségeken! Vacsorákat, ebédeket, bálokat is rendeztek.[1938] A rendezvénysorozatot a következőképpen értékelték: *„...a munkásőrség (sic!) évfordulóját a munkáshatalom megvédése, a Párt újjászervezése, a Forradalmi Munkás- Paraszt kormány megalakulása, a fegyveres erők- és testületek újjáalakulása 30. évfordulója*

MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Borzák Lajos: Előterjesztés parancsnoki tanácsülésre, az országos parancsnokság 1987.1. félévi munkaterve alapján. Jelentés az alegység-, és az egységgyűlések tapasztalatairól. Tájékoztató a munkásőrség megalakulása 30. évfordulója testületi programja végrehajtásáról, 1987. február 11.

1937 Az egységek közül a következőket tüntették ki: a hódmezővásárhelyi Szántó Kovács János, a gyöngyösi Nemecz József, a Budapest X. kerületi Pataky István, a pécsi Landler Jenő, a szolnoki Belle László, a ceglédi Mészáros János, a szombathelyi Magyar László, a nyíregyházi Szamuely Tibor. A munkásöri kitüntetések mellett Haza Szolgálatáért Érdemrenddel, Vörös Csillag Érdemrenddel és a Népköztársaság Elnöki Tanácsának a kitüntetéseivel is jutalmaztak munkásőröket. (MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. Petrovszki István - Borbély Sándor: Előterjesztés az MSZMP KB Titkárságnak. Javaslat a Munkásőrség 30. évfordulójának a programjára, 1986. október)

193í MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Borzák Lajos: Előterjesztés parancsnoki tanácsülésre, az országos parancsnokság 1987.1. félévi inunkalerve alapján. Jelentés az alegység- és az egységgyűlések tapasztalatairól. Tájékoztató a munkásőrség megalakulása 30. évfordulója testületi programja végrehajtásáról, 1987. február 11.

részeként fogadták fel a parancsnokságok. ’’ A túlzásokat sikerült visszafogni, az év fordulót tartalmasnak minősítették, nagy volt a sajtónyilvánosság. A Pravda, a Le ninszkoje Znamja, az Új Kína Hírügynökség, a Daily News és a SZER is írt a tes tűiéiről.[1939]

Uo.

7. FEJEZET: A MUNKÁSŐRSÉG MEGSZÜNTETÉSE 1987-1989—

7. 1. A MUNKÁSŐRSÉG „ÚJRATERVEZÉSE” 1987 VÉGÉN

1987-re politikai téren nyilvánvalóvá vált, hogy a korábbi döntések mennyire negatívan hatnak az ország gazdaságára. A terv az volt, hogy rövidebb ideig tartó kisebb megszorításokkal, reformokkal stabilizálják a rendszert. így Grósz Károly lett a miniszterelnök, aki 1987. szeptember 17-én tartotta parlamenti bemutatkozó beszédét. 1987 második felében megszorításokat léptetettek életbe.[194’] Ezek a párt hadseregét is komolyan érintették. Ezt követően a Honvédelmi Bizottság ülésén határozat született a Munkásőrség leépítéséről. Ez a költségek, a feladatok és a szervezet megkurtítását egyaránt jelentette. A teendőket a HB ülésén ütemezték, ezek végrehajtására a Munkásőrségnél több bizottságot is létre kellett hozni.

„A MUNKÁSŐRSÉG FELADATAIT, SZERVEZETÉT ÉRINTŐEN

/./Felül kell vizsgáim a Munkásőrség jelenlegi feladatkörét, és javaslatokat kell kidolgozni - az MSZMP párt és tömegszervezetek osztálya, a közigazgatási és adminisztratív osztálya, a Belügyminisztérium, a Honvédelmi Minisztérium, és az Országos Tervhivatal bevonásával - a munkásőrségre (sic!) háruló feladatok mérséklésének lehetőségeire)[942] egyes feladatok más fegyveres testületekhez való átcsoportosításának feltételeire és ezzel összefüggésben a Munkásőrség szervezetének egyszerűsítésére. ”

Az együttműködő szervekkel 1987. október 10-ig akarták meghatározni az alapvető célokat, ezt november 2-ig tervezték a MOP-on a vezetői koordinációs értekezlet elé terjeszteni. Ennek a szervnek az állásfoglalással pontosított elgondolásának kidolgozását 1987. november 20-ig kellett megvalósítani. Majd 1988. első negyedévben a MOP parancsnoki tanácsa elé terjeszteni, és parancsnoki döntést hozni. 1988.

iw Ezzel akorszakkal Germuska Pál és Ólmosi Zoltán is foglalkozott több munkájában. (Lásd 1. fejezet.)

1WI Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 34-39, 55-59. o.

11)42 1987-re az átszervezésnek köszönhetően harmadával csökkent az őrzendő objektumok száma, rendkívüli viszonyok között a helyi karhatalmi, fegyveres biztosítási feladatok megoldhatóak voltak. Az őrzés átalakításával tervezték az objektumok számát tovább csökkenteni még 1987-ben. Ebben az évben még egy egységparancsnok-helyettesi tisztséget rendszeresítettek. (MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. c. Dósa István - Barta Gyula - Fehér Béla: Előterjesztés parancsnoki tanácsülésére a Munkásőrség működésével, helyzetével kapcsolatban, 1987. augusztus 18.)

december 31-éig a társszervekkel egyeztetett javaslatot terveztek kidolgozni az MT és a HB részére, az általuk jóváhagyott tervei 1990. január 1-ig meg akarták valósítani. A bizottság vezetője Dósa István,[1943] a tagjai Nagy György, Budaházi Gusztáv, Gyurán Sándor cs Szabó Károly lettek.[1944] A második kérdéskör a következő volt. Már ekkor alapvető elgondolás volt az, hogy a munkásőr hivatásos és alegységparancsnokok képzését a fegyveres erők képzési rendszerébe integrálják. Ezt a HM-mel, a BM-mcl, a Művelődési Minisztériummal és a PTO-val kellett kidolgozni, a fent ismertetett forma szerint, amit 1988-ig akartak megvalósítani. Emellett a Munkásőrségnek a fegyveres erők és testületek hivatásos állományáról szóló jogszabálytervezet kidolgozásában is reszt kellett vennie. Ebben a következő szervezetekkel működtek együtt: HM, BM, IM, Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal. A képzettségi követelmények korszerűsítését is célul tűzték ki, amit 1989-ig akartak bevezetni. Ezt a bizottságot Fehér Béla irányította, tagjai Ferenczy Ferenc, Nagy Sándor, dr. Perényi György és Gyurán Sándor lettek.[1945] A harmadik kérdéskör pedig a következő volt.

[1915] Dósa István (Tiszaföldvár, 1938. október 29. -) 1944 és 1952 között végezte cl az általános iskolát Cibakházán és Kunszentmártonban. 1952 és 1954 között Szolnokon cs Tiszaföldváron járt középiskolába. 1954-től 1955-ig a Kunszentmártoni Állami Gazdaságban dolgozott, majd 1955-ben a Szolnoki MÁV Jármű Javító Vállalat géplakatos ipari tanulója lett. A forradalom alatt a szüleinél tartózkodott. 1957 áprilisában a KISZ és az IG egyik alapítója volt az iskolában. 1958-ban a Szolnoki KISZ VB tagja. 1958-ban befejezte az iskolát és a Szolnoki Járműjavítóhoz került jármű lakatosnak. 1958-ban felvettek az Egyesített Tiszti Iskolára, így bevonult a nagykanizsai lövész ezredhez, 1959-1961 között felderítő tagozatot végzett. 1963-ban Szabadszálláson lett felderítő szakaszparanesnok, 1963-ban ilyen mi nős egében Tatára került, majd 1965-ben Szolnokra az MN 3100. sz. alakulathoz szintén ejtőernyős felderítő szakaszparancsnoknak. 1967-ben egy ugrás alkalmával megsérült, így nem ejtőernyőzhetett tovább, innentől kezdve az alakulat személyügyi tisztje lett. 1968. december 1-töl a Munkásőrség kunszentmártoni járási századának lett a parancsnoka, 1973 április 9. és július 14. között a Munkásőrség Központi Iskola állományába harcászati előadói tanárnak vezényelték. 1976-ban a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Munkásőr parancsnokság parancsnok-helyettese, 1985 október l-jétől a MOP Hadműveleti Osztályán osztályvezető.
1987. február 1-től az Munkásőrség országos parancsnokának lett az első helyettese, az MT első helyettese nevezte ki. 1988. február 16-tól az SZKP KB Társadalomtudományi Akadémiájára, vezetőképző tanfolyamra vezényelték. 1989 őszétől Borbély Sándor helyett gyakorlatilag ő irányította a Munkásőrséget, a testület felszámolásában is fontos szerep jutott neki. (HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi Irattár, 259/98.)

1944 OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. „Feladatok és ütemterv a nem termelő területeken folyó tevékenység korszerűsítésére vonatkozó Ml. IIB Intézkedési terve munkásőrség! végrehajtására” (tervezet).

IMS Uo.

„A MUNKÁSŐRSÉG GAZDÁLKODÁSI TEVÉKENYSÉGÉT ILLETŐEN'™'

4./ Az Országos Tervhivatallal és a Pénzügyminisztériummal együttműködve felül kell vizsgálni a Munkásőrség (munkaerővel, anyaggal, energiával, az állomány igénybevételével, felkészítésével, ellátásával) működési költségeivel kapcsolatos gazdasági tevékenységet. Javaslatot kell kidolgozni a jelenleginél ésszerűbb és takarékosabb gazdálkodásra. ” (sic!)

Ezt 1989-ig kellett kialakítani, az eljárás menete itt is ugyanaz volt, mint az előzőeknél. Ennek során 1989. június 30-ig ki kellett dolgozni az „M” tartalékok képzését, és kiárusítani a fölöslegeseket, bővíteni a szolgáltatási tevékenységet. A bizottság vezetője Barta Gyula, tagjai Czigány János, Pusztai Ferenc, Nagy István, Szabó Attila és Nagy György lettek.[1947]

Megkezdődött a leépítés, a diszlokációt és a MOP-ol ismételten átalakították, a Hadműveleti és a Kiképzési Osztályokat megszüntették, helyettük létrehozták a Harckészültségi és Kiképzési Osztályt. Ez átvette a mozgósítási feladatokat a MOP anyagi, technikai, elhelyezési szakágaitól. így a korábbi két osztály összlétszámút 45%-kal csökkentették. Ugyanakkor a megyei törzseket is átalakították, a hivatásos tiszti és a polgári alkalmazottak számát 25%-ra csökkentették, több egy százados egységet két századossá vontak össze, 135 óra lett az éves igénybevétel. Viszont a spórolás ellenére több városi jogú, pártszékházzal rendelkező nagyközséget bekapcsoltak a távbeszélő hálózatba.[1948] A tervek között szerepelt a 279 népgazdasági

[1746] Az 1987-es anyagi tervek tarthatatlanságát jelezte az is, hogy 1988 elején Raft Miklós arra kérte Borbély Sándort, hogy csökkentse a kitüntetések számát, mivel évente országosan 300 féle kitüntetést osztottak szét 200 ezer ember között! így 1988-ban csak a kiosztandó érmek számát, a későbbiekben a típusaikat is csökkenteni tervezték. (MNL. OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ő. e. Raft Miklósnak, az MT Titkárság vezetőjének a levele Borbély Sándornak, 1988. január 29.) Borbély Sándor is helyeselte a darabszám csökkentését, de a típusok megszüntetését nem javasolta. 1987-ben egyébként a következő kitüntetéseket kaphatták a munkásőrök. Az MT által alapított és az országos parancsnok hatáskörében adományozható kitüntetések a következők voltak. Szolgálati Érdemérem 10 és 15 éves fokozatai, ennek 1981-ben 2000, 1984-ben 600 lett a kvótája. A Munkásőr Emlékérmet a leszerelők kapták. A Haza Szolgálatáért Érdemérmet a kiemelkedő eredményekért lehetett kiosztani. A Fegyvcrbarátságcrt Érdemérem az „internacionalista fegyver barátság elmélyítéséért” járt. A Munkásőrség országos parancsnoka által alapított kitüntetések a következők voltak: Kiváló Munkásőr és Kiváló Parancsnok, ezeket az országos parancsnok által felhatalmazott parancsnokok adományozhatták. A Munkásőr Einlckjelvcny is ebbe a kategóriába tartozott. A kitüntetések 70%-át a fegyveres erők napján osztották ki. (MNL OL M-KS-295-1 342. d. 1. ő. e. Borbély Sándor válaszlevele Raft Miklósnak, 1988. február 12.)

[1547] MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. „Feladatok cs ütemterv a nem termelő területeken folyó tevékenység korszerűsítésére vonatkozó MT. HB. Intézkedési terve munkásörségi végrehajtására” (tervezet).

!94S MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ö. e. Budaházi Gusztáv: Előterjesztés a PT-rc, jelentés a Munkásőrség 1987. évben végzett munkájáról, helyzetéről, 1987. november 11.

objektum őrzésének a megszüntetése is.[1919] A válság a személyi állomány terén is komolyan érintette a testületet, így 1987-ben a MOP Propaganda és Sajtó Osztálya is akcióba lépett, és egy 67 tagú bizottságot állított fel, amely öt munkacsoportban működött, és a politikai nevelőmunka továbbfejlesztésével foglalkozott. Ebben több nyugállományú és megyei parancsnok is részt vett. Felvetődött a testület feladatainak az átalakítása is, ebben megosztottak voltak. Fontosnak tartották, mivel sok vállalat nem vette figyelembe a testület érdekeit, az igénybevételi programot egész évre ki kellett dolgozni. Abban az esetben, ha egy munkásőr munkanélkülivé vált, akkor a parancsnokának kellett segítenie az elhelyezkedésében. Erre nyilván meg is voltak az eszközeik és lehetőségeik. Lényegesnek tartották azt is, hogy a testület 51%-a továbbra is közéleti tevékenységet végzett az MSZMP-bcn, a szakszervezetekben és az állami apparátusban. Ugyanakkor megállapították, hogy 1987-ben az MSZMP tagságának 5%-a egyben munkásőr is volt! Ráadásul ez az arány korábban 10%-ot tett ki![1949] [1950] Ez nyilván a 80-as években, a párttagság növekedése miatt csökkent, amely közel 800 ezressé vált. Az utánpótlás szempontjából kiemelték, hogy a korábban elkezdett intenzív ifjúságnevelő munka meghozta a gyümölcsét, hiszen sokan jelentkeztek a KISZ-ből cs az IG-ből a testületbe, és a korábban ÚG-ben részt vettek közül is álltak be munkásőrnek. Ezt a következő adatok is tükrözték: a testület 31,6%-a volt 35 évnél fiatalabb, 17%-a KISZ-tag, ráadásul a megelőző öt cvben esküt tetteknek a 45%-a korábban a Kommunista Ifjúsági Szövetség tagja volt. 1987-ig nyolcezer IG-s és 12 ezer ÚG-s felkészítését segítették a munkásőrök, összesen 350 IG-s és 500 ÚG-s szakalegység működött az országban. A testület népszerűsítése érdekében Munkásőr Klubok létrehozását is tervezték, több alkalommal az egységgyűlcsck után felvonultak. Láthattuk, hogy 1987-ben rengeteg egység jelentette meg a történetét, ebben az évben 13 film is készült a testületről. A nehezebb toborzásnak több oka is lehetett. Csökkent a szabadidős órák száma, az a réteg, amely korábban egy esetleges jobb munkahelyi karrierlehetőség miatt lépett be a testületbe, ekkor már nem számolhatott ezzel, így másképp próbáltak embereket toborozni.[1951]

Ugyanakkor egy középtávú, 1995-ig tartó anyagi-fegyverzeti tervet is készítettek 1987-ben a MOP-on, ezt a Műszaki-Fejlesztési Osztály állította össze. Ennek során figyelembe vették, hogy a testület átfogó korszerűsítése meghaladta volna a lehetőséget, de így is jelentős fejlesztési elképzelések voltak, amelyek a korábban ismertetett terveknek mindenképpen ellentmondlak. A következők megújítását tervezték:

[1949] Germuska Pál: *Odacsap a munkásököl?...* 439-482. o.

1950 MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. 6. e. A MOP Propaganda és Sajtó Osztályának előterjesztése a PT-re a Munkásőrségben végzett politikai nevelőmunka tapasztalatai cs fejlesztésének téladatai tárgyában. 1987. novemberi

>’5i Uo.

fegyverzeti eszközök és anyagok, műszaki-technikai anyagok és eszközök, híradó, vegyvédelmi, hadtáp, kiképzési eszközök és a létesítmények. 1990-ig részletezték az elképzeléseket, az azt követő időszakra, 1995-ig csak a főbb irányokat jelölték meg. Lényeges kiemelni, hogy tömegoszlatáshoz szükséges fegyverzet beszerzését is tervezték, ilyen volt például a könnyfakasztó puskagránát. Emellett többfajta akna, a V-3 rádiórendszer cseréje és az MN vegyvédelmi eszközeinek az átvétele is helyet kapott az elgondolások között. A ruházat terén a 64 M gyakorló helyett új, és a közrendvédelemhez 81 M típusú öltözet rendszeresítése is az elképzelések közt szerepelt. A gépjárműflotta nagy része 1987-re elöregedett, így egyre nehezebbé vált a javítás.'[952] Az egységparancsnoki terepjárókat egységesre és jobbra tervezték cserélni, és a megyei tartalékok szállítására alkalmas tehergépkocsik kiválasztása, ezeken megkülönböztető jelzés bevezetése is tervben volt. 1988-ig ARO terepjárókkal akarták ellátni a testületet. Az állandó elhelyezést szolgáló pontokat úgy akarták átalakítani, hogy rendkívüli helyzetben is vezetni lehessen az egységeket. A kiképzés terén a következőket tartották fontosnak: számítógéppel vezérelt lőterek építése, a kiképzési bázisok eszközrendszerének kidolgozása, a megyei parancsnokságok ellátása kamerával, a videostúdióban tömeges filmgyártás megvalósítása. Ugyanakkor a számítástechnikát más téren is fejleszteni tervezték, és több másolóberendezést akartak rendszeresíteni.[1952] [1953] Mindehhez a gazdálkodás terén is megszabták az új feladatokat, és bármilyen meglepő, de megpróbálták növelni a testület „vállalkozásait”. Erre a következő lehetőségeik voltak: a KÉP fejlesztése, az ingyenes szolgáltatások csökkentése, saját devizaforrások biztosítása.[1954] [1955] A vállalkozásokba, szolgáltatások nyújtásába már korábban belekezdett a testület. Erre példa, hogy 1987-1988-ban a BMP és a MÁV által kötött szerződés értelmében a körvasút kétharmad részén VI. és Vili. kerületi, javarészt vasutas munkásőrökkel végeztették el az őrzésijárőrözési feladatokat, munkaidőn kívül és fizetség fejében 1987. július 14-ét követően. A MÁV a későbbiekben az egész hálózatra tervezett „akciókat”, amelyeket a területileg illetékes MÁV-igazgatóságokkal akartak megszervezni, a koordinálást a MÁV Vezérigazgatóság Katonai Főosztálya végezte volna.[1935] Mindezzel

[1952] MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Budaházi Gusztáv mopk. tanácsadó előterjesztése PT-rc a testület 1987-ben végzett munkájáról.

1953 MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Herceg Ferenc megbízott (mb.) ov.: „Előterjesztés a Parancsnoki tanács ülésére Javaslat a Munkásőrség középtávú fejlesztési programjára. Feladatok a gazdálkodásban, a vállalkozási és a szolgáltatási lehetőségek bővítésében.” 1987. november 15.

n* Uo.

1955 MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ő. e. Forró Dezső BMP parancsnok: „Jelentés a MÁV és a munkásőrök társadalmi-tulajdonvédelmi járőrszolgálatának tapasztalatairól”, 1988. április 11.

kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy a későbbiekben több biztonsági céget munkásőrök alapítottak,[1956]

7. 2. TERVEK ÉS REALITÁSOK 1988-BAN

1988 elejét a magyar politikában a májusi pártértekezletre való készülődés jellemezte, ezért a hatalom igyekezett megfegyelmezni az MSZM P-n belüli és a párton kívüli ellenzéket egyaránt. így az 1988. március 8-i PB ülésen az MDF-fel, és a benne résztvevő párttagokkal is foglalkoztak, de konkrét lépésekre nem szánták el magukat. Mivel az 1987-es ’48-as ünnep csendesen telt cl, így azt szerették volna elérni, hogy 1988-ban se legyenek jelentősebb megmozdulások, ezért a korábbi preventív házkutatások mellett az ünnep napjára az ellenzékiek vezetőit is őrizetbe vették. A számításuk nem vált be, sokan vettek részt az ünnepségeken, ezzel a radikálisabb ellenzéki csoportok is szóhoz jutottak.[1957] Az ellenzéki megemlékezést, amelyen 10-15 ezer fő vett reszt, nem zavarta a rendőrség. A Petőfi-szobortól a Kossuth térre, onnan a Batthyány-örökmécseshez, majd a Margit hídon át a Bem-szoborhoz vonultak, közben több szónoklat is elhangzott. Este Budán, a Szentháromság tér környékén is felvonulásra került sor, de ezen csak 1500~an vehettek részt.[1958] Nem voltak olyan atrocitások, mint az 1986-os lánchídi csatánál.[1959]

A hatalom más szerveivel együtt a Munkásőrség is készen állt a rendszer védelmére. Feladataikat a MOP Hadműveleti és Kiképzési Osztálya határozta meg az MSZMP budapesti pártbizottságával, és a valószínűleg erre az alkalomra létrehozott operatív bizottságával, illetve a BRFK illetékeseivel együtt. Március idusa előtt a BMP-törzs és az érintett parancsnokok két alakalommal tartottak értekezletet. A biztositásban részt vevő egységek és a polgári ruhában szolgálatot teljesítő „KISZ-korú”-nak titulált, cs a legtöbb esetben nyilvánvalóan egyben KISZ-es munkásőrök[l9éCI] kiválasztására nagy gondot fordítottak.[1961] Az ünnep előtt pár munkásőri

1.56 Beszélgetés Skorka Sándor munkásőrrel. A hangfelvétel a szerző birtokában.

1.57 Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 114-116. o.

1558 Romsics Ignác: *Volt egyszer egy RENDSZERVÁLTÁS - Prohászka Imre fotóival,* Budapest, Rubicon Könyvek, 2003. 87—88. o.

1959 Ennek az érdekessége az volt, hogy abban az évben több pártfunkcionárius gyereke is részt vett ebben, ezt Grósz nehezményezte is a MOP-on tett egyik látogatása során. Több tüntető igazolványát elvették, és csak később, a munkahelyen, iskolában kapták vissza. (A szerző interjúja Maycr Péterrel)

1960 Agitátori szerepet kaptak, ugyanakkor jelenteniük kellett a tömeg mozgását és hangulatát.

1961 Borbély Sándor 1988. március 29-én jelentette a PTO-ra Petrovszki Istvánnak. (MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d, l.ő. c. Cscszák Sándor: „Jelentés Borbély Sándor országos parancsnok elv-

meg is fenyegettek, amit a testületnél az ügy súlyához képest túl komolyan kezeltek, nyilván azért, mivel erre korábban nem volt példa.* [1962] A Munkásőrség az ünnep napján a következő helyeken képzett karhatalmi tartalékot. Egy-egy századnyi erővel a Magyar Rádióban és a Művelődésügyi Minisztériumban, két szakaszerejü tartalékot a II. kerületi munkásőr egység Bem téri parancsnokságán, egy szakaszerejüt az I. kerületi egységparancsnokságon. A rendezvényeken 350 fő KISZ-tag munkásőr vett részt civil ruhában, a tömegben elvegyülve. A tartalék kiválogatása során nem egységenként, hanem személyenként rostálták át a munkásőröket, ilyen fajta szelekcióra korábban nem volt példa a testület történetében, így valószínű, hogy nem bíztak meg mindenkiben. A kiválogatásuk effajta módja adott esetben csökkenthétté volna az alkalmazhatóságukat,[1963] A testület ünnep alatti tevékenységet a következőképpen értékelték: a civil ruhások megfelelően figyelemmel kísérték a történteket, gyorsan adták tovább az információkat, az őket kiküldő egységparancsnokokkal jó összeköttetést szerveztek, akik igy a tevékenységüket jól tudták irányítani. A parancsnokok a beosztottjaik élelmezését, pihentetését jól oldották meg. Ugyanakkor *„…magatartásukkalpozitív irányba befolyásolták a környezetüket.”* Tehát egyfajta „hangulatkeltő” feladatot is kaptak.[1964] A tartalékok a készenlétet megfelelő időre elérték, a körletekben kiképzésben részesültek.............. *az esetleges karhatalmi, fegyveres feladatok végrehajtására.* ” A feltöltöttségük 20%-kal meghaladta a tervezettet, ugyanakkor egy órán belül 1500 munkásőrt tudtak volna mozgósítani. Megfelelő anyagi készletekkel és jármüvekkel rendelkeztek, a helyi politikai és társadalmi vezetők is meglátogatták az egységeket, akik 08.00-tól 23.00 óráig álltak készenlétben.[1965]

Az ünnep után a hatékonyabb irányítás érdekében történő indoklással 1988. március 31-i hatállyal a Műszaki-Fejlesztési Osztályt megszüntették, és az egyik országos parancsnokhelyettes alárendeltségében Fejlesztési és Számítástechnikai Osztályt hoztak létre 1988. április 1-től, amelynek a szervezete a következőképpen épült fel: rendszerszervezési és vezetésautomatizálási alosztály (REVA), műszaki fejlesztési alosztály, valamint a számítógépközpont. Összesen 29 fö dolgozott itt. 1988. április 1-jéig kellett a személyes elbeszélgetéseket az állománnyal végrehajtani, és

társ rcszcrc az 1988. március 15-i politikai rendezvények munkásőri biztosításának tapasztalatai” tárgyában, 1988. március 17.)

[1962] MNI, Ol. MOP M-KS-295-1 342. d. l.ő. e. Cseszák Sándor: „Jelentés Borbély Sándor országos parancsnok elvtárs részére az 1988. március 15-i politikai rendezvények munkásöri biztosításának tapasztalatai” tárgyában, 1988. március 17.

1963 Uo.

1964 UO.

[1965] Uo.

szeptember 1-ig meg kellett teremteni a működési feltételeket.[1966] Emellett 1988-ban a munkásőri szabályzatok egyszerűsítésének a kérdése is terítékre került. Ugyanakkor több egység is új csapatzászlót kapott.[1967]

1988. március 15-ct követően a testület életében a következő jelentősebb eseményre nyáron került sor. 1988. június 11-12-én a Munkásőrségnél megtartották a munkásőr parancsnokok IV. kongresszusát. Mindezt megelőzte az MSZMP 1988. május 20-22. között tartott pártértekezlctc. Előtte, május 19-én Kádár János benyújtotta a lemondását a PB-nek. Fontos megemlíteni, hogy ebben a szovjetek ösztökélése is szerepet játszott. Az „értekezletet" követően Kádár hatalommal nem járó pártelnöki tisztséget kapott, Grósz Károly lett az MSZMP főtitkára, ugyanakkor a korábbi alkuk be nem tartásának köszönhetően a pártapparátus a vártnál jelentősebb mértékben kicserélődött. Ezt követően több vezető szervnél is személyi változások történtek. Ugyanakkor a pártértekezleten továbbra is az egy pártrendszer fenntartása mellett foglaltak állást.[1968] Az eseménnyel kapcsolatban zárójelben meg kell említeni, hogy Borbély Sándor a Pest Megyei Pártbizottság küldöttjeként vett rajta részt. A Pest Megyei Pártbizottság az MSZMP országos pártértekezleiének a dokumentumtervezetét április 23-án vitatta meg, majd az ezzel kapcsolatos állásfoglalását elküldte Borbélynak, Feltűnő, hogy az irat a MOP dokumentumai között maradt fenn. Ebből annyi érintette a testületet, hogy a megyei pártbizottság elfogadta a reformokat, ugyanakkor a társadalmi szervezeteknek - így tehát a Munkásőrségnek is, hiszen hivatalosan az volt - nagyobb önállóságot javasolt.[1969]

A munkásőr parancsnokok kongresszusán a korábbi változások érződtek is, ugyanakkor az eseményre még valami hatással volt: Nagy Imre és társai kivégzésének a 30. évfordulója június 16-án. Grósz maga is megjelent a Munkásőrség rendezvényén, ahol kijelentette, hogy ha a helyzet úgy alakul, akkor az ellenzékkel szemben adminisztratív, vagyis erőszakos eszközöket is alkalmazni fognak.[1970]

W66 Az állománya: alosztályvezető és helyettese, aki egyben a REVA alosztályvezetője is volt. Egy REVA- cs egy technikai főelőadó, műszaki-gazda sági ügyintéző, hat fő társadalmi mt. Műszaki-fejlesztési alosztályvezető, két fő műszaki-fejlesztési előadó és egy szervezési előadó, illetve hat fő társadalmi mt. A számítógépközpontban két fő programozó cs egy program-ügykezelő mellett két társadalmi mt. is dolgozott. (MNL ÜL MOP M-KS-295-1 342. d. l.ő. e. Borbély Sándor 01. sz. parancsa „Szervezeti cs feladat módosítás" tárgyában, 1988. március 24.)

MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ő. e.

1968 Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 127-137. o.

MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ö. e. Az MSZMP Pest Megyei Bizottságának állásfoglalása az MSZMP országos párlértekez.letének dók umentumtervezeléről, 1988. április 23.

187(1 Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 169-170. o.

Lukács János[1971] a testület jobb működéséhez szükséges feltételek megteremtéséről beszélt.[1972] A későbbiekben láthatjuk, hogy a testület szolgálatait csak kismértékben vették igénybe. Mindezzel kapcsolatban azt is ki kell emelni, hogy a rendezvény előtt maga Borbély Sándor kérte Petrovszki Istvántól, hogy ő, a PB egyik tagja és a KB titkára is jelenjen meg. Közel 500 parancsnok részvételével számoltak.[1973] Az említettek mellett az esemény több szempontból is érdekes számunkra, hiszen a testület vezetőségének adott instrukciók mellett az állomány összetételéről, hangulatáról és a kiképzésről is képet kaphatunk, A kongresszuson egy vitaindító anyag hangzott el, ezt a hozzászólások követték. Ezekkel kapcsolatban a rendezvényt követően az országos parancsnok adott ki egy általános érvényű utasítást. A „gyűlésen" a következőket tartották lényegesnek: a *„... nevelőmunka tapasztalatait, a korszerűsítés eddigi tapasztalatait és az országos pártkonferencia határozatinak adaptálását végeznénk el."*'9™ Az „új gazdát" a testület vezetősége is elfogadta, így a vitaindító anyag elején mindjárt Grósz Károly 1987-ben, a kőbányai egység előtt elmondott beszédéből idézlek.197"1 A kongresszuson a parancsnokok eligazítása során kiemelt szerepet kaptak a politikai teendők. A kialakuló új rend cs a reformok támogatására szólították fel a munkásőröket, a politikát fórumokat is jónak minősítették. A milicisták viselkedését a következőképpen jellemezték: *„Általában jól fogadják a munkásőrök építő szándékú észrevételeit, javaslatait, kritikáit. De arra is van példa, hogy némely helyen jobban szeretik a hallgató, a bólogató, a közömbös embert. S mivel a munkásőrökre nem ez a jellemző, megtörténik, hogy szókimondásuknak, egyenességüknek személyre szóló következményei vannak. Ilyen esetekben a munkásőrök eddig is számíthattak a pártszervezetek és a parancsnokságok védelmére, s számíthatnak rá a jövőben is."* A testület tagjainak demagógnak vélt megnyilatkozásait elítélendőnek tartották. Az MSZMP-tagkönyvcserék során kevesen léptek ki

1.71 Lukács János (1935-) eredeti szakmája kőműves volt, 1953-ban lett az MDP tagja, 1961-től a KISZ Baranya Megyei Bizottságának a titkára, 1964-1972 között első titkár. Később a pécsi és a baranyai pártapparátusban dolgozott, 1980-ban ez utóbbi első titkára lett, 1985-től KB, majd 1987-től a KB Titkárságának a tagja, ebben aminőségében pártszcrvczésscl foglalkozott, így többek között a 1' I O-t, majd a helyébe lepő Pártpolitikai Osztályt is ő felügyelte. 1988-ban a PB tagja lett, és a Káderpolitikái Bizottságot is ö vezette. 1989. április 18-tól a KEB elnöki tisztségét töltötte be, a többi pozíciójáról így le kellett mondania. *(Lukács János életrajza,* https://www.neb.hu/hu/lukaes-janos, 2017. január 23.)

1.72 Romsics Ignác: *Volt egyszer egy RENDSZERVÁLTÁS...* 99. o.

iTO MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1 ő. e. Borbély Sándor levele az MSZMP Központi Bizottsága Párt-és Tömegszervezetek Osztálya vezetőjének, dr. Petrovszki Istvánnak, 1988. április 20.

i»7'> Uo.

"75 MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ö. e. A Munkásőrség a párt politikájának a szolgálatában, a megújulás útján. A munkásőrparancsnokok IV. országos tanácskozásának vitaindító anyaga, Budapest, 1988. június 11-12.

a pártból. A párt irányvonalának a követése továbbra is egyértelmű volt: *„A politikai küzdelmekben tudnunk kell, kikre hallgassunk, kik azok, akik valóban előrevivő változásokat akarnak. A szocialista utat járó reform élén a Magyar Szocialista Munkáspárt áll, s akik fordulatot, de nem felfordulást akarnak, azok az MSZMP irányvonalát követik. A munkásőröknek is az előbbiek közé kell tartozniuk. ”* A „hit” mellett annak terjesztése is feladata maradt a testületnek: *„A munkásőrök tudják és tudniuk kell, hogy ők nem vegyülhetnek el az ingadozók, meggyőződés nélküliek közé. Nekik, a szinte egész társadalmat átfogó vitákban a marxista világnézetet, az MSZMP politikáját kell terjeszteniük, képviselniük.”* Vagy: *„A munkásőrök között is vannak, akik az alegységgyűléseken, egyáltalán a Munkásőrségben aktívak, környezetükben viszont nem mernek megnyilvánulni.”* Mivel rengeteg szervezet alakult ebben az időszakban, nyilván nem volt egyszerű közöttük eligazodni, így a tanácskozáson ehhez is adtak fogódzót: *„Ha az új egyesületek jó szándéknak, ha a szocializmus talaján akarnak működni, akkor a munkásőröknek sem kell távol tartaniuk magukat, sőt, a politikának tesznek szolgálatot azzal, ha segítik ezek jó irányú munkálkodását. ”*[W6] A gazdasági helyzettel is foglalkoztak, ennek során megállapították, hogy sok helyen voltak leépítések, de ezek a munkásöröket azért nem érintették, mivel ők a jó szakemberek közül kerülnek ki. így az Ózdi Kohászati Művek leépítésénél nem volt elbocsátott munkásőr, a Veszprém Megyei Építőipari Vállalat megszűnése után pedig a munkanélkülivé vált munkásőrök gyorsan találtak munkát, mivel jó munkaerőnek számítottak, akárcsak az ózdi, farkaslyuki megszűnt bánya 15 munkásőrc is. Korábban láthattuk, hogy a testületnél készültek az ilyen helyzetekre, így a parancsnokokat arra utasították, hogy segítsék az elbocsátottakat. Ez 1988-ban még sikerült, de ennek ellenére a „munkanélküli munkásőr” jelenségre fel kellett készülni, ebben az esetben szolgálatmentesitéssel kellett az átképzést biztosítani, illetve latba kellett vetni a kapcsolatokat. Az egységparancsnokok sok esetben akkor is segítettek a bajbajutott munkásőröknek, ha „jogsérelem” érte őket. Az eszközök minderre 1988-ban megvoltak, tehát a rendszer végnapjaiban is biztosított vonzerőt a hadseregének. A változások következtében a szolgálat megszervezése is nehezebbe vált, egyre több munkahelyen dolgoztak az egységek tagjai, az új vállalati törvénnyel kapcsolatban számítottak a vegyes vállalatok létrejöttére, így az itt dolgozóknak csak a szabadidőben lehetett megszervezni a szolgálatot és egyéb elfoglaltságokat.[1977]

Az 1988-as politikai helyzetben, amikor a rendszer még számított a praetorianus gárdájára, fontos volt azzal is tisztában lenni, hogy milyen az állomány összetétele,

ro Uo.
i”[7] Uo.

hangulata. A parancsnoki értekezleten ezzel is foglalkoztak. Az állomány helyzete a következő volt: fiatalnak, szakmailag és politikailag jól felkészültnek, automatizmusoktól mentesnek tartották őket. Nyolcezer fő alsó- és kétezer felső beosztású parancsnok szolgált 1988-ban a testületnél. A foglalkozás szerinti megoszlásuk a következő volt: munkás: 69%, szellemi dolgozó: 31%, vezető: 18%. Kétharmaduk 36 és 50 év közötti volt, 48%-nak volt közép- vagy felsőfokú végzettsége, a századok szakalegység parancsnokainak háromnegyede végezte el a parancsnoki iskolát, a hivatásos állomány 90%-a cserélődött ki 1980 és 1988 között! Ezt a természetes cserélődés mellett a szakmai követelmények növekedésével és a szervezeti korszerűsítéssel indokolták. A hivatásos állomány 83%-a rendelkczcll valamilyen felsőfokú szakképesítéssel,[1978] [1979] 2500 újító, 50 feltaláló munkásőr volt, 60%-uk nagyüzemben dolgozott, 10% kisszövetkezetben, 1000 fő a magánszektorban, 15 ezer pedig gmk-zott. Ugyanakkor sokan voltak befolyásos pozícióban. Az országgyűlésben 27 munkásőr volt, 1294 tanácstag, 203 vállalati tanácstag, a testület 51%-nak volt más társadalmi megbízatása is, így 9821 munkásőr volt párttitkár, 1501 fő KÍSZ-tisztségviselő vagy más politikai szervezetek propagandistája. Emellett volt 4400 választott szakszervezeti tag, 1075 klubtitkár és vezetőségi tag az MHSZ-ben. Madarasi Attila PM államtitkár, aki a testület költségvetésének az egyeztetésébe is belefolyt, szintén munkásőr volt! Az MSZMP országos értekezletének munkájában 49 munkásőr vett részt, négy fő lett KB-tag. 1986-87-ben a felvettek több mint 70%-a volt pártonkívüli, a testületet továbbra is a párttaggá nevelés eszközének tekintették. *„A munkásőrök példája azt bizonyítja, nem igaz, hogy ma csak önmagukkal, az anyagiak hajszolásával törődő emberek vannak, akiket a közügyek nem érdekelnek. ...a testület a magyar társadalom vezetőképző intézményévé fejlődött.* A párttagság szempontjából a következő volt a helyzet: 228 főt még 1945 előtt, 1458-at 1945-ben, 30 576 munkásőrt 1957 után vettek fel. A testületben 1988-ban is háromezer fő alapító volt. Fontosnak tartották, hogy egyszerre négy nemzedék szolgált együtt a milíciában, az átlagéletkor 42,5 év volt, az állomány 40%-a végzett közép- vagy felsőfokú állami iskolát.[1980]

A testület helyzetét tükrözi, hogy 1987-ben a munkásőrök 2706 kérelmet nyújtottak be, mivel a munkahelyük nem akarta elengedni őket, vagy más, szociális ellátás, elhelyezkedés kérése miatt. Ugyanakkor a vezetés érzékelte az állomány mentális romlását: *„Érzelmek nélkül sivárrá, lélektelenné válik a mozgalom. ”* Egymás segítését a munkában és a magánéletben is fontosnak tartották, itt a karcagiak példáját

[1978] Uo.
[1979] Uo. Maycr Pctcr közlése szerint a rendszerváltást követően a polgárőrségben több volt munkásör vállalt szolgálatot.
W8G Uo.

emeltek ki, akik egyik társuk leégett házát építették újjá.[1981] Másrészről továbbra is sok volt a rendkívüli esemény.[1982]

A felvétellel kapcsolatban kihangsúlyozták, hogy több egységben túljelentkezés volt, bár néhol akadtak utánpótlási gondok is, de ezek nem zavarták a működést, országosan 3-4 ezer fő várakozott a télvételre. A jövőre nézve az utánpótlás előre tervezését tartották lényegesnek. Pozitív példa volt a csongrádi városi egység, ahol egy evvel a jelentkezés előtt fényképes önéletrajzot függesztettek ki a pályázóról a parancsnokságon. A várható problémákra készülve lényegesnek tartották a propagandát, így munkásőr napokat és kábeltévés reklámokat szerveztek. A fiatalok közt végzett munka is lényeges volt, mert körükből sok jelentkezőre számítottak.[1983] 1988-ban a felsőbb parancsnokok végiglátogatták az alsóbb szintű parancsnokságokat, megpróbálták felmérni a testület hangulatát. Ennek során a milícia és az MSZMP vezetésének a passzivitását kárhoztatták. Nehezményezték a szolgálat presztízsének a csökkenését, Budapesten a toborzás nehezebbé vált, az itteni parancsnokok utcai zavargások rémképét vizionálták. Az állományból többeknek anyagi gondjaik voltak, de például a rudabányai leépítés során az elbocsátott munkásőröknek sikerült elhelyezkedniük. Új jelenség volt munkásőr klubok alakulása.[1984]

Az állomány hangulata, összetétele mellett a kiképzés is fontos szerepet játszott, így erről is beszéltek a munkásőrparanesnokok országos értekezletén. A foglalkozások száma csökkent, de a részvétel 90%-os volt, évente 126 óra volt az igénybevétel, ennek továbbra is csak a 66%-a szabadidőben! Ezen belül 30-40 óra kiképzési időt terveztek, a lőtereket jónak tartották, mivel komplex kiképzéseket lehetett ezeken végezni. Ennek során a lakott területen való mozgásra nagyobb hangsúlyt fektettek, évente egy, 7-8 órás lőgyakorlatot terveztek. Az AMP kezelőknek ötévenként 2-3 alkalommal kumulatív és repeszgránáttal való lövészet, géppuskásoknak évente egyszer kombinált lőgyakorlat az alapkiképzés végén, és a teljes állománynak évente öt alkalommal éles kézigránátdobás szerepelt a tervek között. Emellett az egészségügyi és híradófeladatok ellátására minden munkásöri fel akartak készíteni. Az ötéves kiképzési tervet korrigálni akarták, ennek a szakaszait elő-, egyéni-, kötclékképzcsre akarták tagolni. A rövidebb kiképzési idővel évente 800 ezer órával tervez-

[1981] A súlyosabb esetekben az is felvetődött, hogy a testület segélyt folyósítson a rászoruló munkásőreinek. 1988. április 7-én a Szaboles-Szatmár-Bereg megyei parancsnok kért nyolc munkásör rcszcre segélyt a MOP-tól. (MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d. L ő. e.)

[1982] MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ő. c. A Munkásőrség a párt politikájának a szolgálatában, a megújulás útján. A munkásőrparanesnokok IV. országos tanácskozásának vitaindító anyaga, Budapest, 1988. június 11-12.

[1983] Uo.

[1984] Uo.; Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség és a rendszerváltás...* 14-19. o.

lék csökkenteni az igénybevételt.[1985] Az anyagi ellátottság terén a következő terveket ismertették a parancsnokokkal. A rövidhullámú berendezések kiépítését elkezdték a megyék és a MOP között. Az R-105 csapatrádiót le akarták cserélni, helyette egy más típus már ekkor csapatpróbán volt. A V-2 Maros-B rádió teljesítményét növelni terveztek, a rejtjelező gépeket optikai olvasófejekkel akarták ellátni. Az ünnepi öltözetet ekkorra rendszeresítették. A gépjármüveket is fejlesztették, ekkor már autóbuszokkal szállították az állományt, személy- és tehergépkocsikat is kaptak.'[986]

A parancsnoki tanácskozást követően a MOP-on a következőképpen összegezték a körülményeket. A Munkásőrség a politikai stb. reformokat elfogadja. „*Súlyunkat, tekintélyünket felkészültségünk, a vitákban elhangzó érvelésünk, az adott szervezet tagsága érdekében kifejtett munkánk, mások iránt türelmet és megértést tanúsító tevékenységünk, közéleti tisztaságunk határozzák meg. Aki a munkásőrségbe (sic!) belép, vagy marad, annak minden fórumon vállalnia kell a párt álláspontját. Mélyen egyetértek a vitaindító anyag azon mondatával, hogy a munkásőrségnek nincs más alternatívája, csak a szocializmus.*”^[1]

A munkásör tanácskozást követően, június 16-án következett Nagy Imre kivégzésének 30. évfordulója. Az ezzel kapcsolatos „követendő magatartást” június 14-én vitatta meg a PB. Úgy döntöttek, hogy a 301-es parcellánál engedélyezik a megemlékezést, de a városban nem. Az ellenzéki rendezvény 16-án az Új Köztemetőben békében lezajlott, de a Hősök terén szóbeli ráhatással, a Batthyány-örökmécsesnél összegyűlt 200 fős tömeg ellen pedig erőszakkal lépett fel a rendőrség. A tüntetők az MTV elé, majd a Vörösmarty térre indultak, itt Mécs Imre[1988] mondott beszédet, majd a Váci utcában feloszlatták a maradék csoportot. Este a Mártírok úti templomban tartottak gyászmisét. A rendszer ezzel a fellépésével ekkor meg tudtára adta

’»« Uo.

UO.

1987 MNL OL MOP M-KS-295-1 375. d. 7. ő. e. „Összesítés a munkásőr parancsnokok IV. országos tanácskozásán elhangzott cs írásban beadott véleményekről, észrevételekről, javaslatokról, továbbá a javaslatokról hozott 46/1988. számú országos parancsnoki döntésről”

was Mécs Imre (1933-) 1957-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen végzett, de oklevelét csak 1975-ben vehette át politikai okból. Részt vett a forradalomban, 1958-ban halálra ítélték, az ítéletet a következő esztendőben életfogytiglanra változtatták, 1963-ban szabadult amnesztiával. A rendszerváltásig különböző vállalatoknál műszaki területen dolgozott. 1979-ben aláírta a Charta ’77-ct, 1989-ig több ellenzéki „akcióban” részt vett, 1988-ban a Történelmi Igazságtctcli Bizottság egyik alapítója volt, emellett a Szabad Kezdeményezések Hálózatának (SZÉK), majd a Szabad Demokraták Szövetségének a felállításában is rés2t vett. 1989-ben az SZDSZ-t képviselte az EK A ülésein. 1990-1998 közöli az. SZDSZ országgyűlési képviselője. (/I *rendszerváltás forgatókönyve. Kerékasztal-tárgyalások 1989-hen. Portrék és életrajzok 8. K.*, szerk. Bozóki András - Elbert Márta - Kalmár Melinda - Révész Béla - Ripp Erzsébet - Ripp Zoltán, Budapest, Új Mandátum Kiadó, 1999, 264. o„)

az embereknek, hogy nem tűr el semmiféle olyan megmozdulást, amely az alapjait ásná alá, de szeptemberben már a koncepciós perek felülvizsgálatáról beszeltek.[19*19] A Munkásőrség tevékenységével kapcsolatban lappanganak az iratok, de valószínűsíthető, hogy csupán készenlétben tartottak bizonyos egységeket, esetleg március 15-e mintájára civil ruhában elvegyültek a tömegben. Nyílt szerepeltetésüket a hatalom nem vállalhatta 1988 végén.

1988. október 23-ára az ellenzék már felvonulást tervezett, de a BRFK ezt nem engedélyezte. Az MDF távolmaradásra szólította fel híveit, a radikális ellenzékiek - a jelentős rendőri készültség ellenére - utcára vonultak, de hamar feloszlatták őket.[1990] A Munkásőrség nem jelentős, tartalékos tevékenységéről a budapesti parancsnok, Forró Dezső a következőképpen számolt be Borbély Sándornak: *„Parancsnok Elvtárs! Jelentem, hogy 1988. október 23-án és 30-án,[1991] a biztosításban részt vevő budapesti munkásőrök elhelyezésére a Munkásőr Parancsnoki Iskolát vettük igénybe. Az iskola parancsnokai, a konyha személyzete a munkásőrökkel való törődés és az ellátás feladatait magas szinten, lelkiismeretesen végezték. A munkásőrök részére kiképzésüket segítő karhatalmi szakjilmeket vetítettek, a szabadidősprogram eltöltésére pedig videó-filmeket, (sic!) Az állomány gyors tájékoztatásának végrehajtására, a röpcédulák bemutatására biztosították a zártláncú televíziósrendszert és a terem hangosítását. Az állomány elégedettséggel beszélt a háromszori étkeztetés minőségéről is.”* [1992] Mindebből látható, hogy a testületre 1988 végén csak végszükség esetén számítottak. Ugyanakkor az összevonásokkal azt is sugallták számukra, hogy szükség van rájuk.

1988 őszén előtérbe került a reformfolyamatban a pluralizmus kérdése, így több törvény kidolgozása is napirendre került. Az előzetes tervezeteket társadalmi vitára bocsátották, így az egyesülési és gyülekezési törvényt is. Több észrevételt a későbbiekben beépítettek ugyan a törvényekbe, de ettől még nem feleltek meg minden szempontból a demokratikus normáknak. Különösen igaz volt ez a szeptember 7-én a Minisztertanács által kiadott választójog módosításáról szóló tervezettel kapcsolat-

os? Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 168-173. o., Kenedi János: *Kis állambiztonsági olvasókönyv október 23. - március 15. - június 16. a Kádár-korszakban 2. k„* Budapest, Magvető Riadó, 1996. 211-214.0.

199(1 Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 174-175. o.

1991 Ezen a napon a bősi beruházás ellen tiltakoztak. Délelőtt a BME-n többen is beszédet tartottak, majd este a Margitszigetről fáklyás felvonulás indult, a budai oldalon a Lánchidig, onnan a Petőflszoborig, majd az MTA épületéig vonultak. (Romsies Ignác: *Volt egyszer egy RENDSZERVÁLTÁS...* 96-97. o.)

ÍM2 MN L OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ő. e. Forró Dezső jelentése Borbély Sándornak, 1988. november 10.

ban, amely eleve gátját szabta volna a többpártrendszer kialakulásának.[1”3] A mi szempontunkból mindez azért érdekes, mivel a Munkásőrségnél is foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel. A választójogi törvénytervezet azért is fontos számunkra, mivel, ha ez megvalósult volna, akkor a Munkásőrségnek is jelentős szerep juthatott volna az eredmények alakításában, például azért, mivel a képviselők jelölése továbbra is a jelölőgyűlcscken történt volna. A Munkásőrségnél egyébként véleményezték, és ennél az 1983-ast is jobbnak tartották.[1”4] A MOP-on 50 fő részvételével megvitatták az egyesülési és gyülekezési jogról szóló törvénytervezetet is. *„Végső álláspontunk az, hogy a Munkásőrség társadalmilag szervezett fegyveres testület, és mint ilyent az egyesülési jogról szóló törvény nem érinti.”* Emellett a gyülekezési jog szabályozásával egyetértettek, hangsúlyozták a közrend és a közbiztonság jelentőségét. E törvény egyébként a Munkásőrség működését is szabályozta.[1995] Az egyesülési és gyülekezési jogot a fegyveres szervek tagjainak az esetében a szolgálati szabályzatuk határozta meg 1989-töl.’[996] Ezek mellett a későbbiekben megszületett az 1989. évi Vll. törvény is a sztrájkról, ezt a jogot fegyveres szervezetek beosztottjai 1989 elején még nem gyakorolhatták.[1997] Láthattuk, hogy a törvénytervezetek társadalmi vitája 1988 végére befejeződött, és ebben a Munkásőrség is részt vett. így nyilvánvalóvá vált számukra, hogy a következő évben ezeket elfogadják majd, és mindez új helyzetet teremthet. Ráadásul 1988-ban hirtelen az utcai rendezvények is megszaporodtak.

Lényeges kiemelni, hogy Borbély Sándor még a forradalom évfordulója előtt kiadta a következő évre szóló credóját. Október 4-én szabályozta a MOP alárendelt szervezeteinek a fő feladatait, illetve meghatározta a követendő irányvonalat és magatartásmintákat. Ebben az MSZMP további támogatását és vezető szerepét hangsúlyozta. Lényegesnek tartotta a „mozgalmi jelleget” és a rendszer reformpolitikájának az elfogadását. A párt irányelveinek a követeset is kiemelte, és felhívta a figyelmet arra is, hogy az életszínvonal csökkenése miatti elégedetlenséggel kell számolni. *„Ezért testületünk egyik fontos feladata, hogy tagjai nagyobb részt vállaljanak e folyamat felgyorsításából, a társadalom demokratikus fórumai munkájából, a kibontakozás segítéséből, A jól végzett munka mellett, környezetükben fordítsanak*

[1,93] Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 233-239. o.

[,9M] MNI, OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ő. e. BM-1M Javaslat az országgyűlési képviselők és tanácstagok választásáról szóló törvény módosítására.

MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ő. e.

iW6 évi 11. és 111. tv. **Az** egyesülési és gyülekezési jogról, http://www.l000ev.hu/index.php?a=2&k=6&f=8552&param=8599#tv8599, letöltés: 2010. december 31.

[1997] Az 1989. évi VII. tv. a sztrájkról: http://www.l000ev.hu/index.php?a=3&param=8605, letöltés: 2010. december 31.

továbbra is figyelmet az emberség, az erkölcsi tisztaság, a jó közérzet és a jó közösségi szellem alakítására. Emellett Borbély hangsúlyozta, hogy a testület végrehajtotta a kitűzött feladatait, ugyanakkor a parancsnokokkal szembeni elvárásait is megfogalmazta. Nekik a szakmai felkészítés mellett a párthatározatok és a kormányprogram szellemében kellett végezniük a politikai nevelést. Emellett a „szocialista vívmányok” védelmét és a reformok megvalósítását is kiemelte. A testület életében egyre fontosabbá vált a vállalkozói szellem, ebben a parancsnokoknak is kiemelt szerep jutott. A MOP utasításait a kiképzés, a szolgálatellátás, az állomány kiválogatása terén szigorúan be kellett tartaniuk. A munkásőröket azok közül kellett toborozni, *„... akik a szocializmus iránt elkötelezettek, bíznak a politika szándékaiban, céljaiban és önként vállalják e pártmegbízatást, a fegyveres szolgálatot.* Tisztában volt azzal, hogy az 1988-ban megindult politikai változások és a tömegdemonstrációk megsokasodása 1989-ben is folytatódni fog, ugyanakkor a munkahelyi, lakóhelyi konfliktusok is érinthetik a testület tagjait. *„A konfliktusok feloldását higgattsággal (sic!) és türelemmel kell kezelni. ”* - szólt az utasítás. A testület sztrájkhoz való viszonyát a következőképpen határozta meg: *„A Munkásőrség értékteremtő termeléspárti. Sem gazdasági, sem politikai értelemben nem támogatja a sztrájkot. Amennyiben a sztrájk politikai jelleget fejez ki, tartalma államellenes, abban az esetben fel kell készülni és a törvényes rend biztosítása érdekében kell cselekedni."* Hasonló módon a pluralizmushoz való viszonyukat is megfogalmazta Borbély, ennek kapcsán hangsúlyozta, hogy maga a szó sokféle értelmezést kap, és ennek a megfejtése nem az ő feladatuk. Az ettől való idegenkedésének vagy meg nem értésének is sajátos hangot adott. *„Tapasztalhatjuk, hogy a mi viszonyaink között létező pluralizmus nem képes elfogadható eszmei áramlatokat egyesíteni, de sokszínű működésükben is el tudják egymást viselni."* Az egyesületekkel kapcsolatban leszögezte, hogy csak helyileg lehet eldönteni, hogy melyikben vehetnek részt a testület tagjai. Persze az eszmei, politikai meggyőződés alapvető szempont volt. *„A szocialista céljainkat támogató intézményeket a Munkásőrség is támogatja. Támogat minden kezdeményezést, vállalkozást, előremutató, építő szándékú javaslatot, amely a szocializmust erősíti. Ami ellene van, azt a Munkásőrség nem támogatja.”*[2000] A káder- és személyügyi munka terén felhívta a figyelmet ennek jelentőségére. A parancsnokoknak a következő viselkedést írta elő;„ *A politikai nevelőmunka minden területén erősítsék a párt iránt megnyilvánuló bizalmat. A parancsnokok és a munkásőrök értsék az MSZMP*

MNLOL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ő. e. Borbély Sándor; Az mopk. 1/1988. Irányelvei az országos parancsnokság és alárendelt szervei fő feladataira 1989-ben (1989. december 31-éig volt, illetve lett volna érvényes hatályú.) 1988. október 4.

1999 UO.

roüo uOr

országos értekezlete állásfoglalásának célját. Vállaljanak szerepet a politikai megújulásban, a közvélemény, a közhangulat formálásában. Fogadják el az új politikai gyakorlatot, értsék meg, hogy az új elfogadása ma az elkötelezettség, az emberi kiállás, a politikai szilárdság próbatétele. A jól végzett munka a politika iránti elkötelezettség is. ” A parancsnokok képzése terén a politikai ismeretek oktatását és a közéleti vezetővé válást kellett kialakítani. *„Követelmény, hogy mindenki a saját területén legyen képes alkalmazkodni a környezeti körülményekhez."* Ennek érdekében a munkásőrök jogi tájékoztatását növelni kellett, az érdekvédelmüket pedig erősíteni. A hadrafoghatóságot és a személyi ellátást tartotta a legfontosabbnak, az utóbbi azért sem ment könnyen, mivel a megyei káderek fluktuációja jelentős volt, cs a párt tagsága is csökkent.[2001] [2002] A MOP-on a harcászati feladatokat a megváltozott körülményekhez kellett igazítani. Ugyanakkor a romló anyagi lehetőségek és a kiképzési idő csökkenése miatt a testület feladatait szűkíteni tervezték, ennek során a legfőbb szempont a rendszer védelmének a további ellátása maradt. *„A Munkásőrség belső karhatalmi funkciót ellátó intézményként működik. Szervezetét, működését, feladatait ezek tükrében kell számba venni. A Munkásőrségben jelenleg működő - elsősorban katonai szempontokat tükröző - állománytáblákat át kell értékeljük. Alapelv, hogy a Munkásőrség önkéntes társadalmi, fegyveres testület, amely mozgalmi jelleggel működik. Ennek kell megfeleltetni a működésünk állománytábláját. ”*[20ü2] Emellett 1990-ig módosítani kellett a megyek saját magasabb harckészültségbe helyezési terveit. Fontos megemlíteni, hogy a későbbiekben pont a katonai funkció előtérbe kerülése lett a fő szempont.[2003] A személyi állománnyal és feladataival kapcsolatban a következőket tartotta fontosnak megjegyezni. Az egységek terén a feltöltöttség kialakítását, és emellett a megfelelő politikai magatartást. A munkásőrök felvételénél az alábbiakat vették figyelembe: *„Alapkövetelmény továbbra is, hogy a Munkásőrségbe csak olyan elvtársak felvételére kerülhet sor, akik a nehezebb körülmények között is, politikai meggyőződésből, elkötelezettségből vállalják és fegyelmezetten teljesítik e munkásőri pártmegbízatást. Igény, hogy az alegységparancsnokok személyesen ismerjék meg a felvételre javasolt jelölteket. Készítsék fel Őket a fegyveres szolgálattal járó kötelezettségeikre, feladataikra. E párlmegbízatéis teljesítésének a nehézségeire.”*[2004] Az egységeknek a karhatalmi és szolgálati feladataiknak ellátásával kapcsolatban a következő teendőik voltak: fejlesztés, kiképzés elvégzése,

2001 uo,

2002 Átalakították a diszlokációt is, így a BMP-nek több átcsoportosítást is végre kellett hajtania. Nógrád megyében a bátonyterenycí egységnél sok bányaleépítés volt, így a létszámukat csökkenteni kellett, de Nagykálán, Gödöllőn és Szentendrén 1 századnyi növelést tervezetek. (Uo.)

2003 Uo.

2004 Uo.

az együttműködési megállapodások betartása, pontosítása. Utóbbira a határőrizet, az őrzésvédelem, a közrendvédelem, a közbiztonság cs a fegyveres biztosítás terén is szükség volt. A BM-mel való együttműködést a közrend és a közbiztonság érdekében fejleszteni kellett. A kiképzés során az előképzés, majd az alapozó képzés eredményeit fel kellett dolgozni. Mivel a kiképzési idő egy része fakultatívan volt felhasználható, így javasolta, hogy amennyiben lehet, ezt is töltsék ki. A kiképzés során a következő szempontokat kellett figyelembe venni. Az alegységeket törzsbe kellett szervezni, felderítésre, cs a nem a lövész feladatokra kellett őket kiképezni. A kiképzés során a parancsnokok ismereteit is növelni kellett, így több módszertani bemutatót tartani a részükre. Nekik cs a helyetteseiknek a magasabb harckészültségbe helyezési, mozgósítási feladatokkal összefüggő tudnivalókat is oktatni tervezték. A kiképzés során az életszerű gyakorlatok tartására helyezték a hangsúlyt.

Ugyanakkor a testület vezetésének továbbra sem volt megfelelő az egészségi állapota, ezt bizonyítja az országos parancsnokságon végzett 1988-as felmérés is. Gyakoriak voltak a szív- és érrendszeri, mozgásszervi, anyagcsere- és emésztőszervi betegségek, amelyek az egészségtelen életmód következményei voltak. Mindezt elsősorban a túltápláltságnak, a mozgáshiánynak, a nikotin és alkoholártalmaknak tulajdonították. Ezért heti két óra kötelező testedzést írtak elő számukra a Czakó utcai sportkombinátban.[2005] Anyagi téren folytatni kellett a lőterek és a kiképzési bázisok korszerűsítését, az energiagazdálkodás javítását és az állagmegóvást. Atlagbértérítésénél meg kellett vizsgálni, hogy az üzemet vagy a munkásért megilleti-e vagy sem, és számolniuk kellett azzal, hogy az átlagjövedelem-térítésre kell áttérniük. *„A kifizetés módját úgy kell szabályozni, hogy a térítést a munkásőr kapja meg. Meg kell szabadítani működésünket a zavarólag haló »v állata ti szívességitől.”* Minderre azért lehetett szükség, mivel a „magánosodó” vállalatokkal nem minden esetben lehetett megfelelő a testület viszonya, és egyre több embernek volt valamilyen melléktevékenységből származó jövedelme. A fejlesztések terén a következőket akarták megvalósítani. A híradás korszerűsítését kellett kidolgozni, emellett 1989-ben továbbra is a tervek között szerepelt egység és megye szinten a számítástechnika kiépítése.[2006]

2005 UO.

2006 LJO.

7. 3. A MUNKÁSŐRSÉG MINT „HIVATALOS PÁRTHADSEREG” UTOLSÓ HÓNAPJAI, 1989. JANUÁR-MÁJUS

A párt hadseregének a magatartását a parancsnok iránymutatásai mellett a politikában végbemenő változások is befolyásolták. 1988. november 24-én Grósz Károly helyett Németh Miklós[2007] lett a kormányfő. Mindez nem nyugtatta meg a kedélyeket, mivel a pártfötitkár november 29-én a BS-ben, a pártaktíván tartott beszédet, amelyben fehérterrorról és ellenforradalomról beszélt. Ezzel a kcményvonalas frazeológiával valószínűleg a párt szélsöbalos részéhez kívánt szólni. Emellett azt is ki kell emelni, hogy gazdasági összeomlás vagy fegyveres támadás esetére egyes feltételezések szerint új rendkívüli terveket készítettek.[200]” Ebben az esetben katonai közigazgatást és bíráskodást vezettek volna be. Ezeket, Grósz elmondása szerint, nem testületi ülésen, hanem szűkebb körben[2009] vitatták meg. Tőkés Rudolf azt feltételezi, hogy a Fejti György[2010] vezette KB Káderosztály és a KB „Nemzetközi, Jogi és Közigazgatáspolitikai Osztálya” kezében futhattak össze a szálak. Ez utóbbit Grósz 1988. december 15-én hozta létre.[2011] Ő a Munkásőrség mellett a BM Forradalmi ezredeit és a gyárakban létrehozott Münnich Ferenc szocialista brigádok javarészt lumpenproletár tagjainak tervezett bevethetőségét feltételezte. Ugyanakkor azt is meg kell emliteni, hogy hasonló vészforgatókönyvek a többi szocialista országban

20(17 Németh Miklós (1948—0 közgazdásznak tanult, 1971-ben diplomázott, 1968-ben leli az MSZMP tagja. 1977-től 1981-ig az OT-ban, majd az MSZ.VlP-ben dolgozott. 1988 1990 között miniszterelnök, feladata a gazdasági válság kezelése, majd a rendszerváltás levezénylése volt. 1987-1989 kó2ött a KB tagja, 1988-tól 1989-ig PB- cs 1989-ben az MSZMP négyfős elnökségének a tagja. Kormányzása idején zajlottak az NK A-tárgy alá sok, és több fontos törvény is született, így többek között a Munkásőrség feloszlatásáról szóló. A rendszerváltás után külföldön dolgozott, 1991-2000 között az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank egyik alclnöke lett. (Izsák Lajos - Pölöskei Ferenc - Romsics Ignác - Urban Aladár: *Magyarország...* 229-234. o.)

2008 Láthattuk, ezek 1957-től megvoltak, az a kérdés, hogy a 80-as években mennyit változtattak rajtuk.

2(109 Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 254-261. o., Tőkés Rudolf: *A kialkudott forradalom* Budapest, Kossuth Kiadó, 1998. 300-305. o.

201° Fejti György f1946—) 1969-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen szerzett oklevelet, 1972-től 1979-ig a KISZ apparátusában dolgozott, majd azMSZMP KB szervezetébe került át, 1980-ban lett KB-tag. 1984-ben a BAZ Megyei Pártbizottság első titkára lett, 1987-ben a KB Közigazgatási Bizottságának a tagja, ilyen minőségében a KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztályát felügyelte, 1988 decemberében a KB Nemzetközi, Jogi és Közigazgatás-politikai Bizottságának, 1989-ben az MSZMP Központi Intéző Bizottságának lett a tagja. Az NKA-tárgyalásokon az MSZMP helyettes vezetője, a párt balos irányzatának az egyik képviselője. Az állatnpárt felbomlását követően visszavonult a politikától. *(A rendszerváltás 8.* 300. o.)

2011 Titkára: Horn Gyula, tagjai: Borbély Sándor, Fejti György, Fock Jenő, Horváth István, Kárpáti Ferenc, Korom Mihály, Kótai Géza, Szűrös Mátyás, Várkonyi Péter. (Tőkés Rudolf: *A kialkudott forradalom...* 300-305. o.)

is léteztek.[2012] Lényeges kiemelni, hogy Király Zoltán[20”] országgyűlési képviselő a parlamentben már 1988 végén a Munkásőrség feloszlatását javasolta a költségvetési vita során.[2014] 1989 elején a szovjetek az MSZMP-nek a további reformok kezdeményezését, többek között egyfajta elnöki szocializmus kialakítását javasolták. Ebben az esetben ők (az MSZMP) adták volna az erős jogokkal rendelkező államfőt. Aczél György[2015] vezetésével a Társadalomtudományi Intézetben dolgoztak is ezen a koncepción.[2016] Ez a terv teljesen más megvilágításba helyezi Pozsgay Imre[2017] szerepét és a négyigenes népszavazást, amelyekről a későbbiekben lesz majd szó.

Ugyanakkor előtérbe került a rendszer további átalakításának a lehetősége is, ezzel kapcsolatban többféle forgatókönyvet is kidolgoztak. Végül kénytelenek voltak a többpárti demokrácia kialakítását elfogadni az MSZMP vezető szerepe nélkül. Mindezt döntően befolyásolta, hogy 1989. január 28-án Pozsgay Imre bejelentette,

2012 UO.

2013 Király Zoltán (1948-) Kecskeméten végezte középfokú tanulmányait, majd pedagógusként, népművelőként, újságíróként dolgozott, 1985-1994 között Szeged országgyűlési képviselője volt. *(Király Zoltán életrajza,* http://www.vaIasztas.hu/ve/j51/j51-iwqPwWaoihwOEiwR7YqizF-9ag.htm, letöltés: 2017. január 25.)

20,4 Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség és a rendszerváltás...* 31. o.

2015 Aczél György (Appcl Henrik 1917-1991) 1935-ben lett aKMP tagja, fizikai munkásként dolgozott, majd kőműves művezető lett, a 30-as évek kiemelkedő képességű művészeivel állt baráti kapcsolatban. 1944-ben embermentő tevékenységet folytatott. 1945-től az MKP-ban dolgozott, 1946-tól zempléni, 1948-tól baranyai első titkár lett. 1950-1954 között koncepciós perben ítélték el, majd börtönben ült. 1956. október 27-31. között az V. kerületi rendőrség őrzésében vett részt, majd az MSZMP megalakításában, november 7-ctől az 1KB tagja lett. 1957-ben korábbi „puha” álláspontja miau önkritikára kényszerült. 1957-ben különböző kulturális vezető pozíciókat töltött be. A 3T rend szer ki alakítása is az ő nevéhez köthető. 1967-től a kulturális ügyeket irányító KB-titkár 1974-ig. 1970-től volt a PB tagja. 1974-től KB titkári székét miniszterelnök-helyettesire volt kénytelen cserélni, 1985-től több pozíciójáról lemondott, de 1988-ig még a PB tagja maradt, 1989-ben vonult nyugdíjba *(Aczél György életrajza,* https://www.neb.hu/hu/aczel-gyorgy, letöltés; 2017 január 25.)

20iíí lökés Rudolf: *A kialkudott forradalom,* Ripp Zolién: *Rendszerváltás...* 195-267.

2<Ji? Pozsgay Tmre (1933-2016) 1950-ben lépett be az MDP-be, 1970-ben KB alosztályvezető lett, 1980-1989 között KB-tag. 1969-ben szerzett kandidátusi címet. 1975 1976 között kulturális miniszterhelyettes, majd 1976-1980 között miniszter, 1982-től 1988-ig művelődési miniszter, 1988-1990 között állatnminisz.ler, 1982-1988 között a Hazafias Népfront főtitkára. 1987-ben ö is ott volt az első lakitelki találkozón, 1988-1990 között miniszterelnök-helyettes, 1988-tól 1989-ig PB-tag. 1988-ban Király Zoltánnal együtt a parlamentben ö terjesztette be a Demokrácia-csomagtér vet, majd 1989-ben az ’56-os forradalmat ő nevezte először népfelkelésnek. Az MSZMP reformirányzatának egyik vezetője volt, a négyfős Elnökség tagja. Az NKA-tárgyalásokon a párt delegátusa. AzMSZPköztársaságielnök-jelöltjevolt,deanégyigenesnépszavazásesélytelcnnétcttc,1989-1990 között az MSZMP elnökségének a tagja, 1990-ben az MSZP alelnöke, ugyanebben az évben kilépett a pártból. 1983-1994 között országgyűlési képviselő volt. *(A rendszerváltás* 8. K. 307-308. o.)

hogy ’56 nem ellenforradalom volt, hanem népfelkelés.[20'8] Ez a Munkásőrséget is igen érzékenyen érintette, hiszen több mint 30 éven át végig azt propagálták, hogy a(z) (ellenjfbrradalom leverésében, és a „rend” helyreállításában a testületnek kiemelt szerep jutott, bár az utóbbi állítás is csak részben volt igaz, Pozsgay kijelentése az MSZMP balos köreiben cs a Munkásőrségnél is[2019] felháborodást váltott ki, sokan viszont örültek neki. Közben megemelték az árakat, és egyre elégedetlenebbé vált a légkör, számítani lehetett arra, hogy március 15-ét az ellenzék egy rendszerellenes tüntetésre használja fel, ugyanakkor az ország pénzügyileg kritikus helyzetbe került,[2020] Ekkor tartottak egyébként népszámlálást is.[2021] Mindennek és a nemzetközi helyzetnek[2022] következtében 1989 februárjában az MSZMP kezdett megbarátkozni a többpártrendszer elfogadásával. Ez nem ment egyszerűen, a reformerekre és a Grósz vezette konzervatívokra szakadó pártban különböző elképzelések voltak ezzel kapcsolatban. Utóbbiak azt szerették volna elérni, hogy az átmenet hosszabb ideig, 1995-ig tartson el, cs arra számítottak, hogy a következő választásokat az MSZMP nyeri meg. Grósz a gyors rendszerváltással kapcsolatban polgárháborútól

[2018] 1989. március 3-án Németh Miklós Gorbacsov val találkozott Moszkvában, ennek során a szovjet pártfőtitkár a helyzetet a következőképpen értékelte: *„Úgy vélem, ebben az értelemben Pozsgay kijelentéseiben vannak szélsőségek. Az 1956-os események kezdetét valóban a népi elégedetlenség jellemezte. Azután azonban az események eljutottak az ellenforradalomig, a vérontásig. Ezt nem lehet figyelmen kívül hagyni."* (Baráth-Rainer: *Gorbacsov...* 158. o.) Ez gyakorlatilag a kádári ’56-interpretációhoz volt hasonló. Németh Miklósnak ezt Gorbacsov már 1989 márciusában megerősítette, amikor Moszkvában tárgyaltak;..... *minden mondatában minden kritikus pillanatban megerősítette a Brezsnyev-doktrína halálát, anélkül, hogy kimondta volna. De amikor ehhez a részhez értein, és azt mondtam, hogy mit fogsz csinálni az atomrakétákkal, Tótvárzsony környéke. Mii fogsz csinálni a 80 ezer szovjet - nem mind katona - de családtagokkal együtt közel 100 ezer szovjet állampolgárral Ha. egy demokratikus szabad választásokon nem mi, nem mi, hanem veled ellentétes ideológiájú, vagy felfogású koalíciós kormány került hatalomra. És ekkor mondta azt, - Hogy amíg én - így verte a szék karfáját - (N. M. mutatta) Amíg ebben a székben ülök, addig 56 nincs. Hát ez volt a legeslegfontosabb üzenet, amit el leheteti képzelni. Igen ám, de már április elején kapok tájékoztatást moszkvai hőforrásokból, hogy igen csak keményen nekimentek Mihail Szergejevicsnek a PB üléseken. Aztán 1-2 hónap sem telik el, már hallom azt, hogy a KB ülésen is fel-felállnak emberek és kiabálnak vele."* (A szerző interjúja Németh Miklóssal)

[20,9] A mai napig több volt munkásör, akikkel interjút készítettem, nehezményezte Pozsgay akkori tevékenységet.

[2020] Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 266-274. o.

[2021] Ennek során a BM, a Népesség-nyilvántartó Hivatal és az APEH számítógepeinek összekötését is tervezték. Nagy kérdés volt ezzel kapcsolatban, hogyan szabályozzák a fegyveres szerveknél. (MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ő. e.)

[2022] A kezelhetetlenné váló gazdasági helyzetnek köszönhetően az ország egyre inkább a nyugati államok segítségére szorult, igy az MSZMP-re egyre nagyobb nyomást tudtak gyakorolni. Ugyanakkor a Szovjetunió is jelentős problémákkal küszködött, így nem állt sem szándékában, sem módjában a reformok akadályozása.

tartott, vagy inkább fenyegetett? *„Arról meg vagyok győződve, meri van olyan erő, amely képes, és hajlandó lesz fegyvert fogni a rendszerváltás megakadályozására.”* Grószon kívül többen is egy elnyújtott átmenetben gondolkodtak, ennek első szakaszában az MSZMP számára garanciákat akartak biztosítani. Ebben a helyzetben vetette fel Nagy Imre,[2023] a KISZ KB első titkára, hogy a Munkásőrséget ki kell vonni a párt alól. Február elején lengyel mintára előtérbe került az ellenzékkel folytatott kerékasztal-tárgyalások gondolata. Ugyanakkor a párt vezetői tartottak március 15-étől, hiszen az ellenzék jelentős része nem volt hajlandó velük ünnepelni, és nyilvánvaló volt, hogy több tízezer embert tudnak mozgósítani. Március elején e szervezetekkel egyeztetett az MSZMP a későbbi tárgyalásokról, de a PB kiemelte, hogy nem szabad megengedni a fegyveres szervezetek teljes depolitizálását. Grósz ráadásul kijelentette, hogy sehonnan sem fogja engedni a pártszervezetek kivonulását. Közben a gazdasági helyzet tovább romlott, a 48-as forradalom évfordulóját a várakozásoknak megfelelően több tízezren ünnepelték meg, 22-én összeült az Ellenzéki Kerékasztal. (EKA)[2024] Május 8-án a KB úgy határozott, hogy kivonják a Munkásőrséget az MSZMP alól, ezzel a testület agóniája, így történetének utolsó korszaka vette kezdetét. Láthattuk, hogy az 1988 végére, 1989 elejére kialakult helyzet jelentős mértékben új feladatok elé állította a Munkásőrséget. A várható demokratikus átalakulás miatt új célokat kellett megfogalmazni, így tarthatatlanná vált a Munkásőrség pártmilícia léte. Idővel nyilvánvalóvá vált, hogy ki fogják őket vonni az MSZM P alól, így azt a célt fogalmazták meg, hogy ezt követően továbbra is megmaradjon a testület pártos jellege, ennek biztosításához az állomány kiválasztását tartották a leginkább lényegesnek. A későbbiekben a többpártrendszerbe való átmentés lehetősége és a hozzájuk közelálló erők támogatása került előtérbe. Mindemellett a testület 1989 első félévi döntéseit az országos parancsnok korábban ismertetett irányelvei szabták meg. 1989 első öt hónapjában a következő szempontok határozták meg a testület működését: a kiképzési elvek meghatározása, a költségvetési kiadások csökkentése és a bevételek növelése, valamint a Munkásőrség átalakítási kérdéseivel kapcsolatos teendők. Ezek mellett március 15-e „kezelése” is lényegesnek számított.

[2023] Nagy Imre (1957—) az ELTE Természettudományi Karán végzett, 1984-ben a KISZ KB-ban kezdettel dolgozni, 1985-től a KISZ KB titkára, 1988-tól első titkára. 1989. április-november között a KISZ-ből létrejött Demokratikus Ifjúsági Szövetség (DEMISZ) elnöke. Az NKA-tárgyalásokon a harmadik oldalt képviselte. 1988-1989 között az MSZMP KB, 1989-1990 között az MSZP elnökségének a tagja. 1990-töI visszavonult a politikától. (4 *rendszerváltás 8. K....* 324. o.)

[2024] Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 275-334. o.

7.3/A. A kiképzési tervek

A testület fennállásának utolsó időszakára tervezett kiképzési feladatok azért is lényegesek, mivel ezekből valós képet kaphatunk azzal kapcsolatban, hogy mire akarták a Munkásőrséget használni.[2025] Láthattuk, hogy a kiképzés körülményei romlottak, mivel kevesebb időt tudtak erre fordítani, ugyanakkor a rossz gazdasági helyzet miatt az 1987-es anyagi terveknek is csak töredékét tudták megvalósítani. Előtérbe került ugyanakkor az életszerű helyzetek szimulálása, amit az is lehetővé tett, hogy egyre több helyen építettek elektromos lőtereket. Mindennek következtében átgondolták az eredeti elképzeléseket. Lényegessé vált a testület karhatalmi funkcióinak az ellátása, ezt a kiképzési tervben is megfogalmazták: *„A Munkásőrség személyi állományának békeidőszaki feladatokra való felkészítése 1989-ben a legfontosabb feladatok közé tartozik.”* Az 1988-as kiképzési eredményeket sikeresnek minősítették, de meghatározták az új teendőket is. *„Az elért eredmények lehetővé, a felgyorsult politikai társadalmi és gazdasági reformok, a megváltozott környezet szükségessé tették az 1989. évi kiképzési tematika pontosítását, a kiképzésre fordítható idő átcsoportosítását.”* így átalakították a korábbi kiképzési terveket, de az 1989 előtt kiadottakat bevonták a területi parancsnokságokra, és úgy rendelkczctck, hogy „aktualitásuk esetén” legyenek újra kiadva. Bemutatót csak az 1989-re meghatározott lőfeladatokból tartottak az egységparancsnokok és helyetteseik, illetve az alegységparancsnokok részére. Ugyanakkor *„ Az 1989-ben esküt tett munkásőrök a központilag meghatározott alapképzés helyett alegységükkel együtt a jelen tematika szerint differenciáltan részesüljenek kiképzésben. A kötelék lőgyakorlat végrehajtása előtt azonban az 1989-re előírt egyéni harcszerű lőgyakorlatot hajtsák végre.”* - szólt az utasítás. A szakalegységekbe kerülő „új” munkásőröknek a „szakalapképzését” a vonatkozó előírások szerint kellett megtartani, az előképzést még az 1988-as tematika szerint. Borbély korábbi utasításainak megfelelően a riadóztatást és az ezzel kapcsolatos gyakorlatokat végül a következőképpen szabályozták. *„A magasabb harckészültségi fokozatba helyezés ellenőrzését és gyakorlását megtiltom. A végrehajtás folyamatterveinek naprakészségére viszont fokozottfigyelmet kell fordítani. A parancsnokok kiemelten fontos feladatként kezeljék az állomány riaszthatósága, alkalmazhatósága biztosítását. Ennek érdekében minden szükségesnek ítélt intézkedést tegyenek meg”* Tehát a kialakult politikai helyzetben nem akartak feltűnő gyakorlatokat tartani, de a kényes helyzetekben nem hagyták volna magára az MSZMP-t. Mindez egybevág azzal, amit Grósz Károly a készültséggel kapcsolatban

[2025] A kővetkező fegyverarzenállal rcndelkezctck 1989 elején: 53 491 db PA 63 M pisztoly, 46 922 db AKM 63 M gépkarabély, 7310 db AMD 65 M gépkarabély, 5244 db AMP gépkarabély, 4745 db RPK golyó szóró, 658 db PKMSZ géppuska. (Germuska Pál: *Odacsap a munkúsüköi?...* 439-482. o.)

mondott. Azt sem szabad elfelejteni, hogy a „szokásjognak” megfelelően a testület az MSZMP KB 1. titkára, Grósz Károly alá tartozott.[2026] Azt, hogy a kiképzésben a karhatalmi feladatok szerepe milyen jelentős volt, a terjedelmi korlátok miatt csak egy példán keresztül mutatnám be. A tartaléknak kijelölt századok lövész munkásőreinek a kiképzése 30+6 órában folyt. A politikai ismeretek mellett a következőket kellett még elsajátítaniuk; 1. Rendezvénybiztosítási feladatok, párt és állami vezetők utazásainak a biztosítása, magyar és szövetséges csapatoknak és eszközeinek a biztosítása, ellenséges csapás által veszélyeztetett területek kiürítése, út és vasút biztosítása. 2. Utcák lakott területek lezárása, tömegoszlatás végrehajtása, folyosónyitás szakasz kötelékben, lezárás célja, módjai, *zárás végrehajtása őrökkel, sorfallal, sorfaloszloppal és gépjárművel, folyosónyitás végrehajtása szakasz kötelékben sorfaloszloppal és gépjárművel, hangadók kiemelése, megbilincselése, kísérése.”* Ezek mellett a tömegoszlatást a következőképpen kellett végrehajtani:

tömeg jelleg szerinti csoportosítása, a tömegoszlatás harcrendje, a harcrendi elemek feladatai az oszlatócsoporl (sic!) biztosítása,

- *egysoros oszlatóék megalakítása, az erőkifejtés fokozása csukló és derékszíjfogással, az előremozgás érdekében,*
- *kétsoros oszlatóék megalakítása, az erőkifejtés fokozása derékszíjfogással és gumiból alkalmazásával, a hangadók kiemelése,*
- *tömegoszlatás század kötelékben egysoros oszlatóékkel, fegyver alkalmazásával.”*

Emellett a szakaszerejü FKCS gyakorlása, a közelharc oktatása: a test sebezhető pontjai, a támadó harcképtelenné tétele is a tematikában szerepelt, valamint lövész és híradó kiképzést is kaptak. A tartalékoknak is megszabták a rádiós és egyéb szakfeladatokat.[2027]

7. 3/B. A gazdasági helyzet

1989 elején az ország katasztrofális gazdasági helyzetbe került, ennek a jelei a Munkásőrségnél is megmutatkoztak. A takarékoskodás jegyében már 1988-ban redukálták a tartalékos tiszti tanfolyamok óraszámait. Ezeken katonapolitikai, polgári védelmi stb. oktatás folyt, a munkásöri állomány vonatkozó része is érintett volt

az 1988. május 17-én kelt 023/1988. sz intézkedést és mellékleteit hatálytalanította. (MNL OL MOP M-K.S-295-1 370. d. 2. ő. e. Dósa István mopk. 1. helyettese 07/1989. sz. intézkedése A Munkásőrség 1989. évi harekíképzési feladatai végrehajtásának pontosítására, 1989. február 6.)

[2027] MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ö. c. Dósa István mopk. 1. helyettesének 07/1989. sz. intézkedésének 1. sz. melléklete: MOP Harckcszültscgi és Kiképzési Osztály „A harckiképzés tematikája 1989. évre”, 1989. február 6.

ebben.[2028] A Munkásőrség spórolását az ÁFA bevezetése és a júniusban a költségvetésük megkurtítása is befolyásolta. Ennek alapján azoknak a parancsnokságoknak is bevallást kellett készíteniük, amelyeknek ÁFA befizetési vagy igénylési kötelezettségük volt.[2029] 1989 vegéig a MOP fizetett apparátusát 100-110 főre akarták csökkenteni, ezt összevonásokkal és hatékony személycserékkel, nyugdíjazással igyekeztek megvalósítani, mindez 40-50 főt érintett. Emellett az igénybevételeket radikálisan le kellett építeni, csak indokolt esetben lehetett igénybe venni a társadalmi állományt, a kiképzéseket hétvégén kellett tartani.[2030] A MOP mellett a BMP állománytábláját is átszervezték. A fővárosi parancsnok továbbra is az országos parancsnoknak volt közvetlen alárendelve, működési területe Budapest volt.[2031] A MOP jelentősebb vezetőiből állt a parancsnoki tanács és a vezetői koordinációs értekezlet.[2032]

202í Földes György: *Az eladósodás politikatörténete 1957-1986,* Budapest, Maecenas Könyvkiadó, 1995, 228-258. o.; MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. 8. e. Petrovszki István - Varga Péter az MSZMP KB PTO és Adminisztratív Osztály levele Borbély Sándornak, 1988. augusztus 9. A pártvezetők tartalékos tiszti képzésének felülvizsgálata tárgyában.

2029 Arról rendelkeztek, hogyan kell eljárnia az önadózónak, illetve annak, akinek az adóját a Munkásőrség számolta el. Ebben az esetben az egyéb jövedelmekről is nyilatkozatot kellett tenni. (MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. e. Czigány János MOP Terv és Pénzügyi ov. 8/1989. sz. intézkedése „Az 1989. évi személyi jövedelemadó bevallásával és elszámolásával és az AFÁ-val kapcsolatos feladatok.” tárgyában, 1989. február 7.)

2030 MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ö. e. Túrzó Károly. „Feljegyzés az 1989. február 13-i Vezetői Koordinációs Értekezleten hozott országos parancsnoki döntésekről”

2031 a fővárosi parancsnok közvetlen alárendeltségébe a kerületi parancsnokok tartoztak. Az első helyettese alá a harckészültségi, kiképzési osztályok és a híradó alosztály, az ügykezelési iroda, a parancsnokság ügyeleti cs biztosító szolgálata, a piliscsabai bázis és lőtér, a vegyvédelmi és híradó szakalegységek szakmai felügyelete. Emellett a harckészültségbe helyezést cs a békeidőszaki munkát irányította, továbbá az „M” elhelyezési és az objektum Őrzési munkát koordinálta. Az első helyettes mellett volt még két másik is, az egyik az állományszcrvezési és nevelési, aki a személyügyi és állományszcrvczcsi, cs a jogi osztályokkal foglalkozott. A kitüntetésekre való felterjesztés, a sajtó, az ifjúsági munka is az ő feladatait képezte. A gazdasági helyettes pedig a terv- és pénzügyi, ellátó és technikai osztályokat, a vezető főorvost, és a volán szállító egységet irányította. Az újításokkal kapcsolatos teendőket is ö látta el. (MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ö. c. Borbély Sándor: „Mopk. 04/1989. sz. utasítása, 1989. február 22. A Munkásőrség BMP Hatásköri és ügyrendi szabályzatának kiadása” tárgyában, 1989. január 1-jétől lépett hatályba.)

2032 A parancsnoki tanács 17 fős volt, az előterjesztéseket a helyettesek az érdekeltekkel történt előzetes egyeztetések után nyújtották be. A parancsnok tetszése szerint hívott meg ide embereket. A vezetői koordinációs értekezleteken a helyetteseinek, a pártbizottság munkatársának, aparancsnokság pártszervezetének a titkára és a meghívottak vettek részt. Volt még úgynevezett tiszti gyűlés is, ahol a hivatásosokat érintő kérdésekről esett szó, az egységparancsnokoknak és az alosztályvezetőknek külön értekezletük volt. Volt aklívaértekezlet is, amelyen az egész állományt érintő kérdésekről döntöttek. Törzsértekezlctet, szakterületi munkaértekezletet és alosztály értekezletet is tartottak. (MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. c. Borbély Sándor: A mopk. 04/1989. sz. utasítása, 1989. február 22. A Munkásőrség BMP Hatásköri és ügyrendi szabályzatának kiadása tárgyában. 1989. január 1-jétől lépett hatályba.)

A munkaügyi jogszabályi változások is érintették a testületet. A tartósan igénybevett állománykategóriát 1989 februárjában Borbély Sándor átminősítette munkaviszonnyá. Mindez az állomány átrostálásával is járt, mivel a felvételük előtt az egészségügyi vizsgálatukat is el kellett végezni.[2033] Fontos megemlíteni, hogy 1989-ben a következőkből terveztek új költségvetési üzemeket kialakítani: K.GÜ, Badacsonytomaj, KÉP és a munkásör parancsnoki iskola. Ebben az évben 30 millió forint bevétel elérését irányozták elő.[2034] A karcsúsítások ellenére a fejlesztésekre 1989-ben is jutott pénz, ugyanis márciusban a MOP Fejlesztési és Számítástechnikai Osztályának vezetője rendelkezett egy kétnapos összevonással kapcsolatban, amelyen az IBM PC/XT kompatibilis számítógépekkel ellátott, illetve ellátandó szervezetek és parancsnokságok adatrögzítésre kijelölt munkatársainak első központi felkészítése volt. Ennek során az új gépek megismerése és a statisztikai adatbázisok kezelésének elsajátítása, a megyei állománymérlegek elkészítése, feldolgozása volt a cél.[2035] 1989. április 10-én, a Munkásőrségről döntő, május 8-i KB ülés előtt a következő volt a helyzet pénzügyi téren. *„Napjainkban a takarékosságra való intelem már kevés, a tényként jelentkező kényszert kell tudomásul venni, és ennek tudlában kell cselekedni. Vállalnunk kell a diktatórikus rezsimintézkedés működtetését is."* így a szolgáltatásoknál az árakban a költségek reálisabb kifejeződését szorgalmazták, a Munkásőr lap árát nyolc forintra tervezték emelni. Hangsúlyozták, hogy más fegyveres szervezeteknél is megkezdték az „improduktív létszám” csökkentését, ettől a párt hadseregénél 7-10 millió forint megtakarítást reméltek. Július 1-jéig mindenkivel közölni kellett, hogy mi lesz a sorsa. Ugyanakkor a társadalmi állomány is terítékre került, három év alatt 40 ezer főre akarták redukálni, de a testület ezzel is jelentős erő maradt volna. Erre nem csak a spórolás, hanem a kevesebb jelentkező miatt is szükség lehetett. A gazdálkodás javítása érdekében az Innovációs Bank működtetését tervezték beindítani, ehhez részvényeket kellett vásárolniuk.[2036] A takarékosság jegyében április 24-cn Borbély Sándor javasolta a robbanóanyagok területi szervek-

[20,3] MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. e. Czigány János személyügyi - Ferenczy Ferenc terv és pénzügyi osztályvezető 9/1989. sz. együttes intézkedése „A tartós igénybevételű szolgálati viszony munkaviszonnyá minősítésevei kapcsolatos feladatok” tárgyában, 1989, február 9.
MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. VKÉ, 1989. március 13.

[2035] Az összevonás parancsnoka Gémes József, helyettese Szabó László volt. Gémes, Bódi Lajos, Pásztor Gyula és Vízkeleti Andrea vezette a foglalkozásokat, dr. Györfi 1 .ászló volt a technikus. (MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. c. Pusztai Ferenc: A Fejlesztési cs Számítástechnikai Osztály vezetőjének 15/1989. számú intézkedése, 1989. március 10. „Az IBM PC/XT kompatibilis számítógépekkel ellátott, illetve ellátandó szervek és parancsnokságok adatrögzítésre kijelölt munkatársainak első központi felkészítése” tárgyában.)

2036 MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. Szilasi Imre mb. ov. jelentése az 1. negyedévi költségvetés felhasználásáról, VKÉ, 1989. április 10.

hez történő bevonását. Emellett a megyei szervek és a megyei székhelyű városi parancsnokságok, illetve a Pest megyei parancsnokság a MOP központba telepítésének a lehetőségeit is meg kellett vizsgálni. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan egy év alatt 600 főre kellett csökkenteni a részfoglalkozásúak arányát, ők a munkásőr objektumok összevonásának köszönhetően felszabadult őrségek létszámából kerültek volna ki. Ezek mellett még a vállalati bázishelyek, így az elhelyezés megszűnésével is számolniuk kellett, ezekről a helyekről az anyagokat szintén ki kellett vonni, mivel tartani lehetett a testület fegyvereinek az idegen kézbe kerülésétől. Az MSZMP tulajdonú, önálló vezetési pontokon, ahol nem volt sem bázis, sem pedig parancsnokság, 1991. december 3l-ig meg kellett szüntetni a biztosítást. Készülve az MSZMP-vel való 32 évnyi együttlét megszakítására, a közös tulajdonú elhelyezéseket is fel kellett számolni. Az anyagi gondok megoldására ugyanakkor Járai Miklós pénzügyminiszter-helyettessel terveztek megbeszéléseket folytatni.[2037]

7. 3/C. Párthadsereg vagy a Párt hadserege?

1989 első felében a takarékossági intézkedések és a kiképzés átalakítása mellett még egy lényeges kérdés szerepet kapott a testület életében: Hogyan alakul a jövőben az MSZMP-vel való viszonya, kikerül-e a testület vagy nem a Párt közvetlen irányítása alól? Már 1988 novemberében is felvetődtek hasonló kérdések, így a testületről Borbély Sándor egy tájékoztatót küldött Petrovszki István PTO-vezetönck, amelyet egy későbbi PB-, majd KB-határozat meghozatalához szánt. Ezt november 29-én fogalmazták meg, pont azon a napon, amikor Grósz hírhedt szavai elhangzottak a BS-bcn. Ebben a következőképpen definiálta a testületet: *„Olyan társadalmi alapon szervezett önkéntes, fegyveres testület, amely nemzeti célokat szolgál, a szocializmus építése mai követelményeihez igazodva állami feladatokat is ellát.”* Tehát az állami-nemzeti és szocialista feladatok egyaránt lényegessé váltak. Emellett ismertette a testület feladatait: vezetőképzés iskolája, gyereknevelés, „közéleti közintézmény”, a pártszerveknek segítséget nyújt a toborzásban. A hasznosságot adatokkal is igyekeztek alátámasztani: 1985-ben 13 ezer munkásőr 100 ezer órában, 1988-ban 35 ezer fő egymillió órában teljesített közrendvédelmi szolgálatot. (Ebbe nyilván a „szolgáltatások” nyújtását is beleszámolták.) Panaszkodtak, hogy a kiképzés csak 31 óra volt, míg 1981-ben 72. Hangsúlyozták, hogy alig érinti az igénybevétel a munkaidőt, ami szintén nem volt igaz. A bevételek növelését, költségvetési üzemet, kisáruházat, a kiképzési bázisok és az eszközök bérbeadását pozitívumként tüntették

203? MNI. OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. Nagy György ov. jelentése „A Munkásőrség által biztosított, illetve a Munkásőrség önálló és más szervekkel közös objektumainak helyzetéről”, 1989. április 24.

fel.[2038] Összességében véve már 1988-ban számítottak egyfajta átalakításra - bár ekkor meg az MSZMP védőszárnyai alatt képzelték el a jövőjüket így a következő javaslatot tették a párt vezetésének. *„Az MSZMP országos értekezlete után a munkásőrparancsnokok IV. országos tanácskozása állást foglalt abban, hogy támogatja a párt reformtörekvéseit, igényli, hogy a Munkásőrség a jövőben is közvetlen pártirányítással működjön, egyúttal kezdeményezi a pártirányítás formáinak, módszereinek áttekintését, korszerűsítését. Ma több helyen vita alakult ki a Munkásőrségről. Ezek politikai természetűek, amelyek a költségvetésre hivatkozva kérdőjelezik meg e testület szükségességét. Az állampolgárok többsége támogatja a munkásőrséget, (sic!) de a megújuló viták sok pártszervezetet elbizonytalanítanak és a munkásőröket is gondolkodásra késztetik. ... Határozati javaslat: A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága foglaljon állást a Munkásőrségről, erősítse meg szükségességét, kérje fel a kormányt, hogy az új helyzetnek megfelelően tekintse át a Munkásőrség működésével kapcsolatos feladatokat."*[2™] 1988-ban még nem született átfogó javaslat a testülettel kapcsolatban. Ebben nyilván az is szerepet játszott, hogy a hatalomra került Németh-kormányt ellensúlyozta Grósz Károly főtitkár és balos holdudvara. így valószínűnek tartom, hogy a Munkásőrséggel kapcsolatos javaslatokat egy időre elodázták. 1988 végén pártberkeken belül már szóba került a testület felszámolásának a lehetősége.[2040] Ugyanakkor megszaporodtak a Grósz Károlynak, Németh Miklósnak és az országos parancsnoknak írt levelek az anyagban, amelyek a testület megszűnésével foglalkoztak, és biztosították őket a helytállásról.[2041] A MOP-on 1989. január 30-án vetődött fel a testület politikai szerepe a változó rendszerben. Eszmeileg továbbra is az MSZMP irányvonalának a követésén maradt a fő hangsúly, ettől egyfajta egységet is reméltek. Nem volt ilyen szempontból könnyű dolguk, hiszen Pártjukon belül is egyre mélyebbé váltak a törésvonalak.

„Számolnunk kell azzal, hogy bármilyen lépést teszünk, akár jobbra, akár balra, az minden esetben felbecsülhetetlen konfliktusokat idézhet elő a munkásőrök körében. Tudatában kell lennünk, hogy a testület döntően progresszív erőt képvisel, de jelen van a szektáns (sic!) felfogás is. Ez alól még a hivatásos parancsnoki állomány néhány tagja sem mentes. Ilyen jelenség még a vezetési központban is tapasztalható.

2038 MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ő. e. Borbély Sándor levele Pelrovszki Istvánnak, 1988. november 29.

Uo.

2040 Kellermann László hozzáfűznivalója ehhez a következő volt: *„Az állomány elkötelezett és szilárd, nem engedjük meg a bomlasztást. Elkötelezettek vagyunk, a fegyvert nem adjuk át senkinek."* (MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ö. e. Kovács József Zala megyei parancsnok információs közlése Borbély Sándornak, 1988. november 3.

MNL OL MOP M-KS-295-1 559. d.

...A megváltozott körülmények azt igénylik tőlünk, hogy működésünk a párt politikájával a jövőben is legyen összhangban. ”[2042] Ugyanakkor attól tartottak, egyébként nem alaptalanul, hogy a jövőben nem lesz könnyű a testületet egyben tartani, a vezetés kézben tartását lényegesnek véltek. *„Politikai felelősségünk abban fogalmazódik meg, hogy a testület működését önállóan is tudnunk kell garantálni. Ránk nézve szegénységi bizonyítvány lenne, ha nem tudnánk politikailag és szakmailag is elrendezni a testület dolgait az ismert társadalmi mozgásban. Mi nem engedhetjük meg, hogy a Munkásőrség szervezetében elinduljon egy önfelszámolási folyamat, nem adhatjuk ki kezünkből a kezdeményezést, a testület működésének irányításával kapcsolatos feladatainkat. Mindannyiunk számára ismert, hogy a jelenlegi politikai helyzetben számunkra is a jobb oldali (sic!) torzulás jelenti a nagyobb veszélyt, nemcsak a szektás értelemben, hanem általában. A legtöbb voluntarista és vulgáris nézet ezzel összefüggésben tapasztalható.* ”[2043] A jelentéshez hozzászóló Borbély Sándor foglalkozott először a Munkásőrség és az MSZMP viszonyával, ezzel kapcsolatban a következő problémákra világított rá. *a jövőbeni tevékenységünkben az MSZMP közvetlen irányítását nem hangoztathatjuk. Ezzel összefüggésben számolnunk kell azzal, hogy ez a pártmunkások körében egyfajta zavart fog kelteni. Bennünket, működésünket az ilyen megnyilatkozások nem zavarhatják meg. Az, aki nem érti a dolgok tartalmát és összekeveri a tartalmat a formával, az a politika lényegét és szándékát sem érti meg. Működésünkkel bizonyíthatjuk a legjobban a politika szándékát is.”* Borbély utasítása egyértelmű volt, és az is figyelemre méltó, hogy ő már három hónappal a KB-döntés előtt kész tényként kezelte a Munkásőrség kikerülését az MSZMP alól. Ugyanakkor megszabta a tennivalókat is, hogy a párthadsereg továbbra is a Párt hadserege maradhasson. Mivel a későbbiekben a pártszervek nem szólhattak bele például a felvételi eljárásokba, így a szerepüket munkásőr munkabizottságoknak kellett átvenniük, és emellett: *„A párt tagjait érintő kérdésekről a pártvezetőség előzetes tájékoztatását továbbra is feladatként kell kezelni.* ” Tudjuk, hogy párttagok közül került ki a testület java.[2044] Az új helyzetben a következő utasításokkal látta cl a testületet: *„A jövőbeni munkánk során - pontosan az előbbiekből adódik hogy működésünkben fokoznunk kell az éberséget, a testületbe irányuló felvételi kérelmek elbírálását. Számolnunk kell azzal, hogy megnőhet a különböző alternatívákban, ellenzéki csoportokban tevékenykedő emberek jelentkezése a testületbe, azzal az esetleges céllal, hogy belülről bomlassza a Munkásőrség egységét,*

[2042] MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ö. e. Dósa István: „A Munkásőrség működése, javaslat a további feladatokra. Feljegyzés az 1989. január 30-i Vezetői koordinációs értekezleten hozott országos parancsnoki döntésekről”

2<M3 Uo.

UO.

szellemét. Ezzel, mint reális veszéllyel számoljunk. Mi azt ígértük a politikának, hogy a Munkásőrségei úgy mentjük át a jövő számára, hogy a jelenlegi politikai karakterét megtartsa, értékeit a jövő számára is garantálja, "[2045] [2046] [2047] [2048] Tehát eszük ágában sem volt nem kommunista mcggyőződésück felvétele, ezzel szemben a testület átmentése kiemelt szerepet kapott. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy a beépüléssel kapcsolatban „magukból indultak ki”, gondoljunk csak az 1945 utáni MKP-s politikára! Arra is lényeges rávilágítani, hogy már jóval 1989 májusa előtt készültek az MSZMP-vei való látszatszakításra. Emellett kiemelt szerepet kapott a testület ország- és közrendvédelmi stb. feladatainak a hangsúlyozása. Ugyanakkor az MSZMP-vel való kapcsolat szempontjából kényes kérdésnek számított az, hogy a testület őrizte a pártházakal. Ezen a téren a következő volt a januári álláspont. *„Ami az MSZMP objektumainak™*' az őrzésvédelmével kapcsolatos feladatainkat illeti, erre egy későbbi időpontban - ha ez szükséges lesz - vissza kell térnünk. A jelenlegi követelmények, viszonyok nem igénylik, és nem is tehetjük meg, hogy ilyen formában is kivonuljunk a párt székházaiból. Arra azonban jel kell készülnünk, hogy ha több párt kezdi meg működését, ez bekövetkezhet. ’-*[M1] Az országos parancsnok egyfajta értékőrzést hangsúlyozott. Az egységgyüléseken történt megnyilvánulásokkal kapcsolatban kijelentette: *„Ez szavazás volt a Munkásőrégfenntartása, megújulása és a kormány programja mellett. Sajnos ilyen szavazattal, mint megnyugtató háttérrel, más intézményeink nem rendelkeznek.”* Mivel a januári egységgyűléseken több ellenzéki csoport is megjelent, így egységes taktikát dolgoztak ki velük szemben. *„Akkor járunk el helyesen, ha a testületet ért - politikai tartalmú - támadásokra nem reagálunk. Ezek a kérdések körünkben rendezettek. Nekünk továbbra is azt kell képviselnünk és hangoztatnunk, amit a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa törvényerejű rendelete is tartalmaz, nevezetesen, hogy e rendeletnek nincs olyan passzusa, amelyben az lenne megfogalmazva, hogy a Munkásőrségnek a párt politikáját kötelezően el kell fogadni. ’*

2045 Uo.

2046 Emellett attól is tartottak, hogy mivel az objektumaikban lévő fegyverek és egyéb eszközök őrzése nem megfelelő, elrabolhatják azokat. (Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség és a rendszerváltás*... 53-54. o.)

2047 Mindenképpen érdemes Borbély Sándor szemléletmódjával kapcsolatban kiemelni, hogy az ellenzéki csoportok már 1988-ban pártokká szerveződtek, de ő nem tekintette őket annak. Nyilván ideológiailag alkalmazkodott az MSZMP álláspontjához A KB 1989. február 10-11-én fogadta el a többpártrendszert, és az állampárt 1989. március 4-6. között kezdett hivatalos tárgyalásokba az ellenzékkel. (Ripp Zoltán: *Rendszerváltás*... 197-293. o.)

2048 MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. Dósa István: „A Munkásőrség működése, javaslat a további feladatokra. Feljegyzés az 1989. január 30-i Vezetői koordinációs értekezleten hozott országos parancsnoki döntésekről”

hz 1989. február 13-i vezetői koordinációs értekezleten ismét a testület esetleges megmaradása, átalakítása, átmentése volt a téma. Elsőként az állományváltozással foglalkoztak, amivel kapcsolatban Borbély Sándor az adatok szigorúan titkos kezelésére hívta fel a figyelmet, ugyanakkor közvetítette a KB üzenetét, amelynek ö is tagja volt. *A munkásőri szervezet nem háborús szervezet, hanem önkéntes társadalomvédő szervezel. Számunkra ismeretes, hogy a többpártrendszer kialakulása belátható realitás. Erre is figyelemmel, továbbá arra, hogy a munkásörállomány közel 80%-a tagja az MSZMP-nek, a Központi Bizottság úgy ítéli meg, hogy emiatt is indokolt a Munkásőrség meghagyása és további működtetése. A párt, a társadalom számára nélkülözhetetlen potenciális politikai tényező és a haza védelmét fegyveresen is garantáló, szervezett erő. ”*[2049] Ekkor már az ellenzékkel foglalkoztak többet. *„Érzékelhetjük, hogy országunkban intenzív politikai harc folyik, és ez a jövőre nézve még fokozódik is. Ha mi nem cselekszünk kellő időben, számolnunk kell azzal, hogy az ellenzék további támadásainak tesszük ki magunkat. Elsősorban nem a társadalmi állomány, hanem a nagy létszámú hivatásos és polgári - fizetett főállású - létszám lesz részükről »kikezdhető«, támadható. Ezt bölcs előrelátással meg kell előzni. Erkölcsileg és etikailag a jövőben sem folytatható az a korábbi gyakorlat sem, hogy magas nyugdíjjal nyugállományba helyezett hivatásos és polgári alkalmazottakat társadalmi munkatársként, térítés ellenében részfoglalkozású alkalmazottként foglalkoztassunk. A pénzért végzett tevékenység nem társadalmi munka. Ha ezen nem változtatunk, támadási lehetőséget adunk a működésünket figyelemmel kísérő ellenzéknek.”* Elképesztő ez a logika, hiszen egy mindenki számára nyilvánvaló erkölcstelen gyakorlat megszüntetését nem a gazdasági, etikai érvekkel indokolta Borbély, hanem politikaiakkal. Majd így folytatta. *„El kell gondolkodni azon, ha időben nem cselekszünk, milyen válaszra leszünk képesek. A lényeg abban összegezhető, hogy a régi normákban már nem gondolkodhatunk, nem működhetünk. Az etikátlanságot ki kell iktatni működésünk minden területéről. Az ütközéseket vállalva, el kell kezdeni a következetes rendcsinálást. Erre kell, hogy ösztönözzön bennünket a legutóbbi KB ülés*[2050] *állásfoglalása és tanulsága is.* "[2OS1] Ugyanakkor újfajta feladatok is körvonalazódtak a testület tevékenységével kapcsolatban; *„Az új helyzet igényli, és fel kell készüljünk a Központi Bizottság illetékes osztályival egyeztetve*

2049 MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. Túlzó Károly: „Feljegyzés az 1989. február 13-i vezetői Koordinációs Értekezleten hozott országos parancsnoki döntésekről”

2050 Ezen a választási törvény, az alternatív szervezetekhez való viszony és a többpártrendszer kérdése volt a téma. (Az MSZMP KB 1989. február 10-11-i ülése, http://www.digitarchiv.hu/faces/frame ContentGeneraior.jsp?ADT_lD=571&MT=l, letöltés: 2012. június 20.)

31151 MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. Túrzó Károly: „Feljegyzés az 1989. február 13-i vezetői Koordinációs Értekezleten hozott országos parancsnoki döntésekről”

- *a pártobjektumok jelenlegi őrzésrendszerével kapcsolatos teendőinkre. Részünkről a Központi Bizottság, illetve a párt főtitkárának elgondolásai támogatható, más alternatíva nem képzelhető el. A magyar realitást nekünk is tudomásul kell venni, lépést kell tartani.* ***Garantálni kell, hogy a Munkásőrség szellemében pártos testület maradjon.’™*'’1*** (Kiemelés a szerzőtől.)

A pártobjektumok őrzése nyilván azért kerülhetett ismételten előtérbe, mivel a testület létrehozása után az egységek javarészt ezekben működtek, és az őrzésüket is megoldották. A későbbiekben változott a helyzet, hiszen részben különköltöztek a parancsnokságok. A pártépiilctck őrzése így csak rendkívüli időszakra volt kidolgozva, de a 80-as évek végén zajló változások miatt indokoltnak tarthatták ezek újbóli őrzését. Nyilván a régi reflexek is éltek bennük, hiszen a forradalom alatt ezeket az objektumokat foglalták cl a felkelők. Másrészt az őrzés ténye tagadhatatlanná tehette a kívülállók számára is a párthadsereg-létet. Láthatjuk, mindenképpen ellentétes folyamat az, hogy amíg 1989-ben az MSZMP folyamatos politikai engedményeket tett, addig a Munkásőrséget sok szempontból majdnem az utolsó pillanatig „készenlétben tartotta”. Ennek nyilván az lehetett az oka, hogy egyrészt tarthattak az események esetleges radikalizálódásától („56-fóbia”) a korábbi beidegződéseknek köszönhetően, másrészt az is nyilvánvaló, hogy nem teljesen önszántukból mondtak le a hatalmukról. Ha a saját logikájukat, beidegződésüket nézzük, akkor arra gondolhattak, hogy a forradalom alatt a rendőrségre és a Magyar Néphadseregre nem számíthattak. Ne felejtsük el, a Munkásőrség létszáma tartalékosokkal együtt közel 60 ezer fő volt, több mint az MN szárazföldi haderejе,[2052] [2053] ugyanakkor a munkásőröket karhatalmi harcászatra is trenírozták. A harcértéküket természetesen nem lehetett a Magyar Néphadseregével összevetni. így az MSZMP gyakorlatilag végig kézben tartotta az átmenetet. A reális értékeléshez nyilván az is hozzátartozik, amit Ripp Zoltán fejteget *Rendszerváltás Magyarországon* című könyvében, hogy a hatalom esetleges erőszakos megtartása után mit tudtak volna csinálni, hiszen a Szovjetunió érdeke a nyugati hatalmakkal való megegyezés volt, Magyarország pedig egy eladósodott, rossz gazdasági struktúrával rendelkező állammá váll. így 1989 tavaszára egyfajta „koordinált átmenet” lehetősége teremtődött meg, amelyhez az MSZMP nyilván saját erővel is akart rendelkezni. Azt is ki kell emelni, hogy egy erőszakos rendszerváltás esetén - amely esetleg a tavaszi események kapcsán felrémlett, gondoljunk arra, hogy a március 15-i ünnepségen rengetegen vettek részt - sokaknak lett volna vesztenivalója. Emellett a következő tényeket is ki kell emelni: Grósz ápri-

2052 Uo

[2053] Szántó Mihály: *A Magyar Honvédség a rendszerváltástól...* 8. o.

Its 22-én nyilvánosan utalt a rendkívüli állapot bevezetésére,[2054] április 25-én kezdték el kivonni a szovjet csapatokat, ekkor még a haderőcsökkentés jegyében.[2055] így a Munkásőrség készenlétben tartásával az MSZMP balos köreit is meg lehetett nyugtatni, és az átmenetet ellenőrizni. A Munkásőrség tehát egy utolsó adu lett mindennek érdekében, amelyet kézben tarthattak, cs azt se felejtsük el, hogy sokáig a testületet is át akarták menteni![2056] Lehetőségként természetesen számon kellett tartani azt is, hogy a kemény vonalasok adott esetben a testület segítségével megszilárdíthatták volna a hatalmukat.

Az említett február 13-i értekezleten még a következőket fogadták el. A MOP Propaganda Osztályának a vezetőjét utasították, hogy a KB, a Külügyi-, a Jogi- és a Biztonsági Bizottságok részére információs jelentést készítsen a testületről. Ebben ismertetni kellett a Munkásőrség történetét, ezen belül azt is, hogy hány fő és milyen funkcióval vett részt a testületben, a párttaggá nevelés módszereit, az ifjúságnevelést, a testület anyagi helyzetét és ingatlannal való ellátottságát, a felkészültségét, és az új működési rendjét.[2057] A jelentés el is készült, a KB a későbbiekben ez alapján foglalkozott a testülettel.

Mivel az MSZMP alól - legalábbis papiron - 1989 elején már várható volt a Munkásőrség kikerülése, így át kellett alakítani a szabályzatokat is. 1989. március 3-án a testületbe való felvételt rögzitették egy országos parancsnoki parancsban. Ebben kiiktatták az MSZMP szerveinek az ezzel kapcsolatos feladatait. Az intézkedésből látható, hogy a tagok átrostálására természetesen továbbra is odafigyeltek. Azt senki sem gondolhatta komolyan, hogy a korábban az MSZMP direktívái által összeállított Munkásőrség egy varázsütésre megváltozik, vagy nem a korábbi szabályoknak megfelelően veszi fel soriba az új tagokat. A szabályzatot a IV. országos munkásőr parancsnoki értekezleten is elfogadták, vagy inkább elfogadtatták, külön hangsúlyozták, hogy a testület egyik legfontosabb feladatává vált az állományépítés. A felvétel ezután a 30. mellékletben látható elvek szerint történt (volna). Látható, hogy az MSZMP-vel kapcsolatos intézkedéseket stb. kiírták belőle, a jelentkező elutasítása esetén nem kellett indoklást hozzáfűzni.[2058] Ugyanakkor

2054 A koordinált átmenet fogalmái Kis János fejtette ki részletesen. Erről bővebben: Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 335 304. o.

M5Í Sz. Bíró Zoltán: *A szovjet csapatok....* 3-10. o.

2056 Ezzel kapcsolatban azt is érdemes kiemelni, hogy 1989 júniusában Horváth József vezérőrnagy, a ni/TTI-as csoportfőnökség embereit úgy igazította el, hogy a békés átmenetei kell biztosítaniuk, de úgy, hogy közben az MSZMP pozíciói megmaradjanak. (Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 424-425. o.)

205? MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. ó. *o.* e. Túrzó Károly: „Feljegyzés az 1989. február 13-i Vezetői Koordinációs Értekezleten hozott országos parancsnoki döntésekről”

2055 MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. Fehér Béla mopk. 13/1989. sz. intézkedése „Az állományépítés- szervezés időszerű feladatai”, 1989. március 3.

a kollektívák, illetve a bizottságok szerepe jelentős maradt volna. A felvételi kérelem bizalmas ellenőrzése nyilvánvalóan továbbra is azt jelentette, hogy az állambiztonsági szervek megvizsgálták az illetőt. Lényeges, hogy 1989-ben már több párt is működött, ezzel szemben a szövegből nyilvánvaló, hogy csak az MSZMP alapszervezetét kellett volna tájékoztatni a kérelemről, ha azt egy párttag nyújtotta be. Arról már nem is beszélve, hogy egy „állami fegyveres testület” mi jogon tájékoztatja bármelyik pártot az állományának kiválogatásával kapcsolatban? Mindez összecseng a Borbély Sándortól vett és korábban ismertetett idézetekkel, amelyekben a testület átmentéséről cs bújtatott pártbüségéről beszélt. Az sem egyértelmű, hogy a kérelem elutasításáról vagy az előképzésre történő beosztásról miért csak szóban tájékoztatták a jelentkezőt. Az is látható, hogy tervezték a jelentkezők több alkalommal történő megszűrését. Lényeges, hogy korábban nem jellemző gyorsasággal és buzgalommal fogadták el az új szabályzatot.

A KB-nak a Munkásőrséggel kapcsolatban várható határozata előtt március 28-i dátummal felmerést készítettek a testület hangulatáról.[20]” A fegyelmi helyzetet a következőképpen látták a MOP-on:

„A feltételek és a lehetőségek megváltozása a munkásőrök körében visszafogottságot, a parancsnoki munkában egyfajta bátortalanságot, helyenként némi zavart érzékeltetnek. ...

- A testület működésével kapcsolatos - ismert - körülmények igénylik és indokolják, hogy a parancsnoki munkában fokozzuk a következetességet, mert csak így őrizhető meg a testület és a munkásőrök együtt tartása.

- Működésünk rendje és az állományfegyelem megtartása érdekében a sorainkból le kell szerelni azokat a munkásőröket, akik a megváltozott körülmények között nem vállalják a szolgálat teljesítését, illetve fegyelemsértést követnek el. Ezt akkor is meg kell tennünk, ha az állománytáblánkban létszámcsökkenés következik be. Az ilyen emberek visszatartása kedvezőtlen hatással lehelnek (sic!) a munkásőrállományra." A munkásörök a velük kapcsolatos ügyek elbírálásánál a következőképpen látták a helyzetet: *„... a munkásőr tagságukra hivatkozást mellőzik. Úgy értékelik, hogy az arra való hivatkozás esetleg megnehezíti az ügyek érdemi intézését. ”* így az érdekvédelem jelentőségének a növekedésével kellett számolniuk a parancsnoki munkában. *„A korábbi lehetőségek, ráhatások elmaradásával is számolnunk kell."*™*0*

2059 19^9 március 13-án a kádermunka és az állományszcrvczcs elemzését 135 egységnél tervezték elvégezni, a fő hangsúly a politikai hangulat felmérésén volt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. VKÉ, 1989. március 13.)

2060 _\(NL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. Tájékoztató jelentés az érdekvédelmi tevékenységről. A közérdekű cs magánjellegű bejelentésekről, panaszokról és a kérelmek tapasztalatairól. VKÉ, 1989. március 28.

A gondok ellenére a testülettel továbbra is számolt az MSZMP, bár részükről 1989 tavaszának a politikai helyzete igen problematikus volt. Már 1989. március 4-6. között folytattak tárgyalást az ellenzékkel, megalakult az Ellenzéki Kerékasztal is. Ugyanakkor márciusra az is nyilvánvalóvá vált, hogy az ország pénzügyi helyzete katasztrofális, így újabb megszorításokat kellett életbe léptetni. Azt se felejtsük cl, hogy 1989. március 15-én több tízezer, más becslés szerint akár százezer ember is részt vett az ünnepségeken.[2061] Tehát számolhattak azzal, hogy a tömegdemonstrációk megszaporodnak, esetleg kezelhetetlenné válhatnak. Ebben a hangulatban ült össze a VKE 1989. április 10-én.[2062] [2063] Borbély Sándor kijelentése szerint semmi sem indokolta a párt és a kormány döntésére való várakozást a következővel kapcsolatban: *„A feladatunk az volt, hogy az egységek köréből jelöljünk ki mintegy 150 századnyi erői, amely a rendőrség és a hadsereg kijelölt alakulataival és szervezetivel együttműködve alkalmasak karhatalmi, rendfenntartói, tömegoszlatást feladatok végrehajtására.”* A kijelölt alegységek felszereléseit tervezték kiegészíteni. *„A feladat végrehajtása során az illetékes szakágazatok kezeljék kiemelt figyelemmel az ország frekventáltabb településeit, bázisait. ...A lényeg tehát abban összegezhető, hogy a testületen belül nem egy külön Munkásőrség létrehozásáról van szó, hanem az általunk ismert feladatokra kijelölt alegységek megszervezéséről, ellátásáról, felkészítéséről és szükség szerinti működtetéséről. Ezt nem tehetjük attól függővé, hogy milyen politikai állásfoglalás, illetve kormányzati döntés várható a Munkásőrséget érintően. A testület rendeltetése a védelemrendszerben adott, nevezetesen, a Magyar Népköztársaság alkotmányos rendjében való részvétel.* ”[206:’] A kijelölt egységeket

[2061] Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 291-329. o.

[21162] 1989. március 22-én felvetődött egy 3000 fős felderítő állomány szervezése. Feladatuk nem harcfelderítés, hanem a lakosság figyelése lett volna (Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség és a rendszerváltás...* 180-181. o.)

2063 (MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ö. e. Nagy György ov. „Javaslat a karhatalmi, készenléti alegységek és egységek szervezetére, kijelölésük, felkészítésük elveire, követelményeire, anyagi-technikai és híradó-eszközökkel történő ellátására.” 1989. április 10. VKÉ) Mindennek voltak előzményei. A BM-ben már 1988 tavaszától foglalkoztak a nagyobb demonstrációk kezelésének kérdésével. Az 1988. október 14-i HB ülésen Kárpáti Ferenc az MN-t csak különleges esetben és felsőbb utasításra javasolta felhasználni karhatalmi tevékenységre. De minderre a Munkásőrséget és a rendőrséget kevésnek tartotta, így a hadsereg fegyverhasználati kérdését javasolta áttekinteni. Grósz a rendkívüli állapot fogalmának újbóli tisztázását javasolta, igy a határozatban ennek kihirdetésének a feltételeiről, és ennek során a fegyveres szervek bevethetőségének a lehetőségeivel kapcsolatos jogszabályok kidolgozásáról döntöttek. A katonák karhatalmi alkalmazására a belügyminiszter javaslatára, akormány vezetőjének engedélyével a honvédelmi miniszter adhatott volna parancsot. Az FKRE egy zászlóaljjal történő megerősítéséről is döntöttek. A Munkásőrségen belül rövid készenléti idő alatt mozgósítható alakulatok kijelölését javasolták gumibottal, bilinccsel, könnygázszóró palackkal ellátva. (Ólmosi: *A Munkásőrség és a rendszerváltás...* 27-29.)

az alkalmazási területükön kellett volna bevetni váratlan karhatalmi feladat ellátására, katasztrófa elhárítására, objektumok őrzésére. Országosan a parancsnok cs első helyettese, a fővárosban a parancsnok és helyettese alkalmazhatta volna őket. Budapesten 17, a megyeszékhelyeken 2-2 századot, Miskolcon negyet, és a 4-7 százados zászlóaljaknál 1-2 készenléti századot lehetett volna összesen igénybe venni. Egy karhatalmi század a törzsből, a parancsnoki szakaszból, három lövész és egy géppuskás szakaszból állt. A századból mindenki kapott volna gépfegyvert és nyeles kézigránátot, illetve pisztolyt. A századot a következő eszközökkel szerelték volna fel: 35 db AMD, 10 db AMP, 9 db RKP, a íélállítandó géppuskás szakaszt pedig három db PKMSZ-szel. Ezek mellé 85 darab gázsprayt, rohamsisakot, arcvcdő sisakot, gumibotot, bilincset terveztek rendszeresíteni. A teljes felszerelés kiosztását 1991 végére akarták megoldani.[2064] [2065] Fontos azt is megemlíteni, hogy Borbély az államrend fenntartását hangsúlyozta ki. így a három parancsnokhelyettes feladata lett, hogy október 10-ig a *„rövid alkalmazási készenlétit egységeket”* kijelöljék, feladataikat, szervezetüket, eszközellátásuk normáit, követelményeiket meghatározzák. Ugyanakkor április végéig cl kellett készíteniük a KB elé kerülő határozattervezetet?[065]

Mindenképpen felmerül a kérdés, hogy mi szükség volt erre? A Kádár-korszak 60-as évekbeli stabilizációját követően arra törekedtek, hogy a Munkásőrség rendkívüli időszaki alkalmazását kidolgozzák és aktualizálják, tehát a tervek megvoltak, A 80-as évekre új helyzet állt elő, így ezért dönthetett Borbély külön egysegek megszervezéséről. Lényeges kiemelni, hogy nem új egységeket szerveztek, hanem a meglévőkből jelöltek ki századokat! A főbb szempontok a következők voltak: az említett eszközökkel való ellátás, a gyors mozgósítás és központi helyeken történő felállítás. Mindez sok mindent megmagyaráz. Láthattuk, hogy korábban az egész testületet több új eszközzel akarták felszerelni, ez az anyagiak miatt nyilván nem ment. A 80-as evekben a legtöbb egység riadóztatása romlott, mivel nem csak a bázisokból toboroztak. Mindezzel az lehetett a cél, hogy a testület egy kisebb részét gyorsan lehessen mozgósítani, és ez a legkorszerűbb fegyverzettel, stb. rendelkezzen. Ugyanakkor a nagyobb városokban tartottak jelentősebb tömegdemonstrációktól. Lényeges arra is felhívni a figyelmet, hogy a rendszer ’56-fóbiája továbbra is megvolt, még ekkor is a 30 évvel korábbi eseményeket vették alapul. Ne felejtsük cl, hogy a forradalom után szintén a jelentősebb településeken állították fel a karhatalmi egysegeket, Budapesten hármat is. A munkásőr erők 1989-ben nagyobb tűz-

2064 Germuska Pál: *Odacsap a munkásököl?...* 439-482. o.

2065 MNJL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. Nagy György ov. „Javaslat a karhatalmi, készenléti alegységek és egységek szervezetére, kijelölésük, felkészítésük elveire, követelményeire, anyagi-technikai és híradó-eszközökkel történő ellátására;’ 1989. április 10. VKÉ

erővel rendelkeztek, a tömegoszlatáshoz is jobb eszközeik voltak, de a felszerelésük terén a sorozatlövő fegyverek rendszeresítése mindenkeppen elgondolkodtató! Láthattuk, az I989-es kiképzési tervekben is a karhatalmi harcászat került előtérbe, ezzel minőségi javulást akartak elérni ezen a téren. Lényeges azt is kiemelni, hogy a testület történetében mindvégig voltak karhatalmi feladatokra kijelölt készenléti egységek. 1989 tavaszán ezek arányának a növeléséről is lehetett szó. Ugyanakkor Pozsgay Imre későbbi visszaemlékezése szerint 1989 áprilisában Grósznak valóban olyan tervei voltak, hogy gazdasági szükségállapotot kihirdetve egy puccsot csinálnak, majd........*kijelentik, hogy a rendszert, újjáalakították. Ettől kezdve ők a demokrácia. Grósz erre spekulált, az időhúzási jelek is mind erre vallottak."* A másik terv szerinte egyfajta katonai megoldás lett volna, erről Kárpáti Ferenc honvédelmi miniszter számolt be, aki azt jelezte neki, hogy Grósz a pártfőtitkár mellett kialakítandó Katonai Bizottságba akarta bevonni a tábornokokat, ez ellen Pozsgay maga tiltakozott.[2066]

7. 3/D. 1989. március 15. és a Munkásőrség

1989 tavaszán a ’48-as forradalom évfordulójának az ünnepe az ellenzék nyílt és tömeges színrelépését jelentette, ugyanakkor az is volt a tétje, hogy az ellenzéknek milyen további változtatásokat sikerül a hatalomtól kicsikarnia. Mindez eredményre is vezetett, mivel az ünnepet követően - ha lassan is - megindultak a hatalom és az ellenzék közötti tárgyalások. Ehhez hasonló jelentőséggel bírt a későbbiekben Nagy Imre és társainak az újratemetése is. Több ellenzéki szervezet már január 28-án elhatározta, hogy közösen, az MSZMP-től külön fogják megrendezni a megemlékezéseiket. Végül a szociáldemokraták és a kisgazdák csatlakoztak a Párthoz, együtt ünnepeltek a Múzeumkertben. A hivatalos rendezvény korábban, fél kilenckor a Hősök terén kezdődött.[2067] A hatóságok is készültek az ünnepre, de a cél az volt, hogy nagyobb felfordulás nélkül megússzák, így háttérben maradtak. Az ünnep hivatalos részén pár ezren, az ellenzéki megmozdulásokon közel 100 ezren vettek részt, ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy sokan kimentek Becsbe bevásárolni. Az ellenzékiek a Petőfi-szobornál gyülekeztek. Innen a Szabadság térre, az MTV székháza elé vonultak, ahol az ünnep legjelentősebb eseménye zajlott, itt Cserhalmi György színművész olvasta fel a 12 pontot, amely a Munkásőrség feloszlatását is tartalmazta. Majd következett a Batthyány-örökmccses és a Kossuth tér,

20«« *Felgyorsult történelem JS beszélgetés a szocializmus bukásáról,* szerk. öába Iván, Budapest, Demokratikus Átalakulásért Intézet, 2010. 30-31. o.

2067 Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 300-304. o., Romsics Ignác: *Volt egyszer egy RENDSZERVÁLTÁS...* 135-137. o.

itt megtartott beszédében Orbán Viktor[2068] szintén követelte a párthadsereg felszámolását, akárcsak korábban Mécs Imre a Peíőfi-szobornál mondott beszédében. Délután a Bem-szobornál, majd este fáklyás felvonulás keretében emlékeztek ’48 hőseire.[2069] Az USA nagykövete, Mark Palmer is részt vett az ünnepségen.[2070]

Fontos kérdés, hogy a testület hogyan készült fel az ünnepre. Február 27-én a Munkásőrség országos parancsnoka a következőre utasította embereit: *„A MOP vezetői hassanak oda, hogy a március 15-i központi ünnepségen az apparátus hivatásos és polgári állománya vegyen részt. Kéri, hogy a MOP Pártbizottsága működjön közre a mozgósításban. ”201'* Március 13-án úgy döntöttek, hogy a korábban átalakított BMP szemléjét elhalasztják, ráadásul ezt a későbbiekben úgy tervezték megtartani, hogy az üzemeket és a pártszerveket ki akarták belőle hagyni. Emellett igyekeztek felkészülni az USA nagykövetével való másnapi találkozásra is.[2072] Ez meg is történt,[2073]

206& Orbán Viktor (1963—) 1987-ben az ELTE Állam- cs Jogtudományi Karán szerzett diplomát. 1980-1988 között több ellenzéki, rendszerkritikus szervezet tevékenységében vett rész. 1988. március 30-án a FIDESZ egyik alapítója, 1988 májusától a Szabad Kezdeményezések Hálózata tanácsának a tagja, 1988-1989 között a FIDESZ Országos Választmányának a tagja, az NKA és az EKA ülésein ö volt pártja egyik képviselője. 1990-1993 között ismét a FIDESZ Országos Választmányának a tagja. 1998-2002 között és 2010-töl Magyarország miniszterelnöke. *{Rendszerváltás 8. K.* 265-266. o.; Izsák Lajos - Pőlöskei Ferenc - Romsics Ignác - Urbán Aladár: *Magyarország...* 216-220. o.)

2«M (Jó.

20,0 Haraszti Miklós szerint Horn Gyula ezért James Baker külügyminiszternél „bcárulta" Palmert, így a diplomata karrierje veget ért. (Haraszti Miklós: *A kiegyezés kél taktikája. Út a négy igenhez In. Magyarország évtizedkönyve 1988-/989 A rendszerváltás I. K.* szerk. Kurtán Sándor - Sándor Péter - Vass László, Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 1998, 923-934. o.)

MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ö. e. Thurzó Károly: „Feljegyzés az 1989. február 27-i VKE-n hozott országos parancsnoki állásfoglalásról”

2072 MNL OLMOP M-KS-295-1 374, d. 6. ö. e. VKÉ, 1989. március 13.

2073 Németh Miklós a következőképpen emlékezett erre: *„És én teniszeztem vele (MP-rel), úgy havonta egyszer. Az ő partnere az Appleyard, az angol nagykövet volt. nekem meg hol ez, hol az. És tenisz után le szoktunk ülni egy teára, beszélgettünk erről, arról. És ő mondta nekem, hogy: »- Tavaly hogy szétverték... és ott a munkásörök, meg a rendőrök é... (1988-ban.) - Tudom, láttam én is. Itt a rendőrök, csak ha atrocitás... tehát ha egymásnak esnének az emberek, és amiatt van szükség rendőrökre ... itt a rendőrök nem fognak senkit bántani. »- Mi agarancia?« - Mondom az, hogy én beszéltem a Túrós Andrással, az a garancia. Ö volt az országos rendőrfőkapitány. Én a Túróst Szerencsről ismerem a városi rendőrfőkapitány korából, én a Túróst, haő a kezét adta nekem, hogy ott nem lesz atrocitás, te akkor azt higgyed el nekem. »- Mi lesz a Munkásőrökkel? Hát azok...s - Mondom én, a rendőrök nélkül a Munkásőrök sem. És akkor jött a Mark Palmer azzal, ö szeretne elmenni oda, és beszélgetni a munkásőr parancsnokkal. - Mit kérsz? »- Hát, hogyha megtennénk, hogy kiszólunk, ha ő bejelentkezik, akkor fogadják őt gyorsamé Kiszóltunk, hogy Mark Palmer menne találkozni... nem tudom, hogy miről volt szó, nem én beszéltem Borbéllyal. Úgyhogy a Mark Palmer, ez a sztori mögötte. Biztos akart lenni abban, hogy ott nem... ő egy kicsit le is fedi magát az amerikaiakfelé, mert azért Mark Palmernak a bizonyos ellenzéki pártokkal való kapcso-*

az eseményről az MTI is tudósított. A találkozóra a MOP épületében került sor, ennek során Borbély Sándor[2*'74] a testület történetéről, felépítéséről, feladatairól, a személyi állomány összetételéről, a védelmi rendszerben betöltött szerepéről, irányításáról és működési rendjéről tájékoztatta Mark Palmert[*] [2074] [2075] és Francisco Gonzales követségi másodtitkárt.[2076] A beszélgetésen Borbély arról győzködte a nagykövetet, hogy a Munkásőrség olyan, mint náluk a Nemzeti Gárda.[2077] Palmer nyilván ismerte a testületet, nem is ezért tett látogatást, hogy erről érdeklődjön, hanem a másnapi ünnep előtt fel akarta mérni, hogy a Munkásőrség részéről mire számíthat. Az amerikaiaknak sem állt érdekükben, hogy felfordulás legyen. Egy külön kérdéssort juttattak el a Külügyminisztériumon keresztül, amelyekre Borbély ekkor szóban válaszolt. Ugyanakkor Palmer ezeken kívül még megkérdezte, hogy más pártok tagjai is beléphetnek-e a testületbe. Erre Borbély igennel felelt, de a gyakorlatban ez nem volt igaz. Második kérdése a tömegoszlatásra vonatkozott. Az országos parancsnok ezt ismertette, és kihangsúlyozta, hogy a .... *végső szó lehet csak a fegyvereké...".* Borbély a harmadik kérdésére, hogy az előző év októberében volt-e, illetve 1989 márciusában lesz-e készenlétben álló erő, szintén tagadólag felelt, de hazudott. Az utolsó kérdésre adott válasz szerint a munkásőrök a fegyvereiket a raktárakban tárolták, nem voltak náluk. Palmer felajánlotta, hogy szívesen informálják a Nemzeti

tatát maga Washington nem nézte jó szemmel. En tudok olyan táviratokról meg figyelmeztetésekről - a Mark Palmert illetően a State Departmenből (Külügyminisztérium), hogy azért arra nagyon figyeljen, hogy meddig mehet el. ...Meddig mehet el, mert ő itt az Egyesült Államokat képviseli. Másról szerintem nem beszélhetett, mint arról faggathatta ki-én szerintem azt is kijátszotta, hogy tőlem úgy hallja, hogy a rendőrök nem fognak tüntetőket gumibotozni, hogy akkor vajon számíthat-e a Munkásőrség részéről hasonló magatartásra. Most csak már nem él szegény, őt nem tudjuk megkérdezni. " (A szerző interjúja Németh Miklóssal)

[2074] Rajta kívül a következő személyek vettek még részt a tárgyaláson: Dósa István, a mopk. 1. helyettese, Fehér Béla és Barta Gyula helyettesek, Turzó Károly, a MOP Titkárságának a vezetője, Mayer Péter és Szabó Károly. Az MSZMP KB Nemzetközi Pártkap csői átok Osztálya egyetértésével történt mindez. (Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség és a rendszerváltás...* 176-180.)

[2075] Palmer, Mark (1941-2013) 1986 cs 1990 között az Amerikai Egyesült Államok magyarországi nagykövete. Diplomáciai karrierjét 1984-ben kezdte. Részt vett az 1989. március 15-i demonstráción. 2009-ben a Köztársasági Érdemrend Középkeresztjével tüntették ki. *{Mark Palmer életrajza,* http://www.osaarchivum.org/press-room/announcements/Mark-Palmer-1941-2013, letöltés: 2017. január 25.)

2076 Mark Palmer látogatása a Munkásőrségen www.rendszervaltas.mti.hu, Pages/News.aspx?date= 19891228&ni-13, letöltés: 2010. december 23.

[2077] (Interjú Haypál Tiborral, a hangfelvétel a szerző birtokában.) A nagykövet a megbeszélés során utalást tett arra, hogy a munkásőr tiszteket a későbbiekben akár amerikai katonai intézetekben is tovább képezhetnék, ezt nyilvánvalóan nem gondolta komolyan. Borbély a megbeszélés során részletesen ismertette a Munkásőrség szerepét és feladatait. Mayer szerint is arról győzködte Palmert, hogy a testület és a Nemzeti Gárda között jelentős hasonlóságok vannak. (A szerző interjúja Mayer Péterrel.)

Gárda működéséről a Munkásőrséget, és kihangsúlyozta, hogy az egy pártpolitika-mentes testület, ugyanakkor az ország felzárkózásának a szükségességéről és az ellentétek oldásáról beszélt.[207 * * 2078]

Az ünnepre a testület már jóval ez előtt, március 6-án felkészült. Borbély Sándor a következőképpen intézkedett. 1989. március 14, 12.00 és március 16. 08.00 óra között a MOP-on és a területi parancsnokságokon hadműveleti ügyeleti szolgálatot kellett tartani tclexkezelő rejtjelezővel. így az ügyeletes parancsnokoknak nem a lakásukon, hanem a parancsnokságokon kellett tartózkodniuk. A területi és egységparaucsnokságoknak március 15-én 08.00 és 24.00 óra között tartalékot kellett képezniük az illetékes rendőri szerv vezetőjének igénylése alapján. Ezeket, amennyiben lehetőség volt rá, nem kellett összevonni a parancsnokságokon, de egy órán belül igénybe vehetőnek kellett lenniük. A tartalékokat a kiképzési tervben szereplő egységek közül kellett biztosítani. Ismét nyilvánvaló, hogy igyekeztek „rejtve maradni", a helyzetet nem akarták kiélezni, de látható, hogy az MSZMP továbbra is számított a testületre. Tömegoszlatásra csak az országos parancsnok vagy első helyettese engedélyével lehetett őket bevetni.[2079] Ugyanakkor az összevont tartalékkal végre kellett hajtatni a kiképzési tervben szereplő aktuális feladatokat - a lövészetet kivéve. Emellett a közterületen való egyenruhás közlekedéstől és a pirotechnikai eszközök használatától is tartózkodni kellett. A fegyverek és lőszerek ellenőrzésére fokozottan kellett figyelniük, sőt, még a társszervezetek által őrzőitek biztonságát is felül kellett vizsgálni. Ugyanakkor március 14. 08.00 és március 16. 06.00 között kétfős őrségeket kellett küldeni azokba a raktárakba, amelyeket polgári fegyveres őrök ellenőriztek. A parancsnokoknak biztosítaniuk kellett, hogy a szolgálatra be nem osztott személyi állomány a rendezvényeken minél nagyobb számban részt vegyen, nekik az esetleges rendbontásról jelentést kellett tenni. Nyilván adott esetben a tömeg hangulatának a befolyásolása volt, illetve lett volna cél, mivel az állambiztonság amúgy is jelen volt ezeken a rendezvényeken. A készenlétbe helyezett erők számát a MOP-ra jelenteni kellett 14-én két alkalommal, 15-én háromszor, 16-án pedig egyszer, a rendkívüli eseményeket pedig soron kívül.[2080] Az ünnepen semmi rendkívüli nem történt, láthattuk, hogy a testület tagjai bármennyire rejtve igyekeztek is tevékenykedni, az ellenzékiek rendre „megemlékeztek" róluk is.

Az ünnepet követően a pártok a politikai életben is határozottabban léptek fel, ennek köszönhetően a Munkásőrséget is egyre jobban támadták. Maga a testület is figyelte az ellenzék szerveződését, azonban fel nem lépett ellenük, mivel a felsőbb

207S Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség és a rendszerváltás...* 17Ö-180. o.

2079 MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. e. Dósa István: Az mopk. 1. helyettesének 017/1989. sz. intézkedése, 1989. március 6.

2080 Uo.

vezetés nem adott erre utasítást. Az ellenzékiek erősödésére példa, hogy 1989 áprilisában és májusában az SZDSZ kispesti szervezete emelte fel a hangját a Munkásőrséggel szemben. Magyarázatot vártak a testülettől arra, hogy a milícia a Budapest XIX. kerület Hunyadi u. 2-4., a XXI. kerület Tanácsház tér 7. és a XVIII. kerület Vörös hadsereg út 170. szám alatti munkásőr laktanyák területén miért helyezett el beton alapokra 40-50 méteres antennákat. Ezek egyébként minden bizonnyal még a testület korábban eldöntött, és 1989-re kitolódott hírfejlesztésének az eredményei voltak.[2081] Az SZDSZ egy röplapot is kiadott, amelyen a későbbi népszavazási pontok is szerepeltek, többek között a Munkásőrség feloszlatása.[20*2] A testület a korábbi országos parancsnoki irányelveknek megfelelően higgadtan reagált az esetre. Az SZDSZ-t a fővárosi parancsnok, Forró Dezső tájékoztatta,[2083] Az esetből látható, hogy az 1988-ban még korlátozott ellenzéknek 1989. március 15. után már udvarias, még ha nem is mindenre kiterjedő tájékoztatást kellett adnia a testületnek. Ugyanakkor figyelemreméltó, hogy az esettel kapcsolatban több dokumentumot is megszereztek! Mellesleg az is elképesztő, hogy a testületben még ekkor is ilyen jelentős anyagi fejlesztések zajlottak, tehát az MSZMP vezetésén belül fel sem merült a felszámolás lehetősége![2084]

7. *4.* PÁRTHADSEREGBŐL A PÁRT HADSEREGE

A Munkásőrségről is döntő május 8-i KB ülés összehívása előtt, április 22-én került sor a KISZ kongresszusára, ennek során Grósz Károly kamerák előtt azt nyilatkozta, hogy megérett a helyzet a gazdasági szükségállapot bevezetésére. Ez országosan jelentős félelmet keltett, Németh Miklós azonnal elhatárolódott tőle, telefonált a Híradó élő adásába, majd rábírták Grószt a kijelcnés visszavonására.[2085] Németh Miklós a mozgósítási tervekkel kapcsolatban még a következőket említette meg: *„Nagyobb belső megmozdulás esetére én állítottam le mindent, tehát nincs olyan, hogy a rendőrkapitány dönt vagy a belügyminiszter. A mozgósítási terv, ha katasztrófa van, vagy támadás éri az országot, ez zárt borítékban volt bent.* ” Miniszter-

[2081] MNL OL MOP M-KS-295-1 369. d. l.ő. e. Az SZDSZ Kőbánya -Kispest Szervezete Ügyvivői testületének a levele MOP-ra, 1989. április 20.

[2082] MNL OL MOP M-KS-295-1 369. d. 1. ő. e.

[2I)8’]MNL OL MOP M-KS-295-1 369. d. 1. ö. e. Forró Dezső levele Kőhalmi István lakóbizottsági elnöknek, 1989. május 29.

[2084] Bővebben: Ólmosi Zoltán: *A kispesti SZDSZ vezető esete a munkásör antennákkal,* http://w\vw. archivnet.lni/indcx.phtml?cikk 352, letöltés: 2010. december 20.

[2085] Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 339. o.

elnöksége alatt nem bontotta fel ezt a borítékot?*”*6 Markovics Ferenc[2”87] sem tudott effajta tervekről: *„Grósz, még miniszterelnök volt, akkor biztos, hogy engem kért volna meg. Aki ott vagyok a minisztertanács védelmi irodája vezetőjeként, hogy mit tudom én, dolgozzunk ki egy tervet, esetleg valamit, semmi ilyesmi nem történt."*[2®1*] A különböző háborús és egyéb mozgósítási tervekkel az MT Honvédelmi Bizottsága (HB) foglalkozott, ennek voltak területi (megyei, fővárosi) szervei. 1988. október 14-én a HB hozott egy határozatot, amelyben a fegyveres szervezetek karhatalmi együttműködését szabályozta?[089] Az MT a 3021/1989. számú határozatával területi HB-k új szervezetet alkotta meg 1989-ben, így az új HB-k május 31-ig megtartották az alakuló ülésüket. Az MSZMP budapesti cs megyei bizottságának a tagjai ezt követően nem vettek benne részt. A központilag kialakított és július 13-án elfogadott területi HB-ügyrcnd keretjellegű volt ugyan, de nem volt szó benne belső megmozdulásról és egyebekről. A Győr-Moson-Sopron megyei HB ülés 1989. március 29-i anyaga viszont a következőt tartalmazta: *„A megyei rendőrfőkapitányság (sic!) az idevonatkozó belügyminiszteri utasítás, illetve a belügyminiszteri államtitkári parancsok alapján fel van készülve a rendkívüli időszakban a jelentkező feladatokra. ... a tömegdemonstrációk és a sztrájkok esetén végrehajtandó rendőri intézkedések és feladatok végrehajtására egy külön terv készült. E terv tartalmazza mindazon biztosítási feladatokat, amelyeket az adott jelenség esetén alkalmazni kell, illetve bevezetésre kerülnének. /Például: a március 15-i ünnepségek biztosítási résztervei e terv alapján kerülnek kidolgozásra./"* - Más területi HB-nál nem találtam eddig hasonló anyagot. Mindent összegezve lényeges kiemelni, hogy a 60-as és a 70-es években a háborús mozgósítási terveket alkalmazták volna nagyobb belső megmozdulás esetén is. A NET rendkívüli állapotot belső rendzavarás esetén is

2CS6 a szerző interjúja Németh Miklóssal. 2014. augusztus 13.

[20B';] Markovics Ferenc (1938—) a Miskolci Bláthy Ottó Villamosenergia-ipari Technikumban érettségizett, majd a Vasváry Repülő Tiszti Iskolára vették fel, repülőgép-tervező szeretett volna lenni, végül a képzés nem indult el. A TITÁS7.-nál (Tiszántúli Áramszolgáltató) dolgozott, majd sorkatonai szolgálatát töltötte. Utána az áramszolgáltatónál a falvak villamosításában vett részt. Főépitésvezelö-helyettes, majd vezető lett. Ezt követően a debreceni városi pártbizottságon lett politikai munkatárs. 1972-ben került a Pártközpontba, közben üzemmérnöki diplomát is szerezett. Később Hevesben, BAZ megyében, majd Nógrádban lett instruktor, több nagyvállalat beruházását ellenőrizte. 1985-1986-ban a Heves megyei tanács elnöke volt, majd a Budapesti Pártbizottság titkára 1986. február 21-től. A PB 1988. október 18-i határozatával létrehozták a HB titkárság helyett az MT Védelmi Irodáját, ennek a vezetője lett miniszterhelyettesi pozícióban. A Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát is elvégezte. 1989-ben a Munkásőrség felszámolását irányította kormánybiztosként. (A szerző interjúja Markovics Ferenccel.)

[2088] A szerző interjúja Markovics Ferenccel, MNI. OL 288. f. 962. ő. c,, 1040. ő. e.)

20K9 Germuska Pál: *Odacsap a munkásököl?...* **439-482. o.**

kihirdethetett volna, nem csak háborúban.[2090] Németh Miklós szerint viszont lényeges volt a KB Nemzetközi, Jogi és Közigazgatás-politikai Bizottságnak a szerepe az említett tervekkel kapcsolatban. *„Ez Grósznakvoltafixa ideája, hogy amikor miniszterelnökként kint járt Amerikában, - de ez is jellemző, hogy amikor hazajött, emlékszem rá, hogy kezdett mesélni. ... - Most tudod meg, hogy van az amerikai elnöknek egy nemzetbiztonsági tanácsadója, meg egy nemzetbiztonsági tanács? És akkor ő is csinált egyet magának. Nem ilyen névvel, de ez volt a minta. Es megtette Horn Gyulát[2091] a titkárnak, a kormányból engem nem hívtak. Horváth István[1092] meg a Kárpáti voltak a tagjai. Aztán a Grósz emberei... KB osztályvezető, titkár, ez az amaz munkásőr. Hál ott beszélgettek ilyenekről, nekem onnan hol a Kárpáti, hol a Horváth Pista hozott át, nekem... ezek ott születtek, ezek az agyrémek.... Egyébként maga Grósz elküldte Thürmert[2092] meg néhány embert - amikor ő ezt létrehozta, akkor kacérkodott a gazdasági szükségállapot bevezetésének a gondolatával. - Elküldte a Thürmert Jugoszláviába, hogy már volt erre a szükségállapot bevezetésére forgatókönyv. Hozatott is jugoszláv mintaleiratokat, amelyeket lefordítatott... készen állt egy forgatókönyvvel, hogy hogyan és miképpen kellene egy, ha szükségállapoton keresztül is, de pártnak a hatalmát konszolidálni, és megerősíteni, a zava-*

»» MNL OL XIX-A-98 164. d. 12. d. 56. ő. e.

21)91 Horn Gyula (1932-2013) 1954-bcn a Szovjetunióban közgazdász diplomát szerzett, miután hazatért, belépett az MDP-be, majd a PM-ben állt alkalmazásban. A forradalmat követően karhatalmistaként szolgált, Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékéremmel tüntették ki. 1961-ig a Külügyminisztériumban dolgozott, később külszolgálati munkát teljesített. 1969-től az MSZMP KB Külügyi Osztályán dolgozott. 1985-ben lett KB-tag, 1988 decemberétől a KB Nemzetközi, Jogi és Közigazgatás-politikai Osztálynak lett a titkára. 1989-ben az MSZMP Politikai Intéző Bizottságának a tagja. 1989-ben a Németh-kormány külügyminisztereként szeptember 10-én ő jelentette be az NDK-s menekültek kiengedését. 1990. március 10-én magyar részről ö irla alá a szovjet csapatok kivonásával kapcsolatos egyezményt. 1994-1998 között Magyarország miniszterelnöke. (Izsák Lajos - Pölöskci Ferenc - Romsics Ignác - Urbán Aladár: *Magyarország...* 212-216. o.)

2UW Horváth István (1935—) Az ELTE Állam és Jogtudományi Karán doktorált 1957-ben. 1956-ban az MDP, majd a2 MSZMP tagja lett. Bács-Kiskun Megyében kezdte jogi pályáját, majd átkerült a megyei MSZMP pártszervhez, 1968-ban lett a megyei pártbizottság titkára. 1970-ben a KISZ első titkára, ugyanebben az cvben a KB tagja, 1980-1985 között belügyminiszter. 1985-ben a KB Titkárságának a tagja, a KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztályát felügyelte. 1987-ben a Grósz-kormányban miniszterelnök-helyettes, majd ismét belügyminiszter 1990-ig. 1988-ban a KB Nemzetközi, Jogi Közigazgatás-politikai Osztályának lett a tagja. 1990-ben a Dunagate-botrány miatt lemondott cs nyugdíjba vonult. *(Horváth István életrajza,* https://www.neb.hu/hu/horvath-istvan, letöltés: 2017. január 25.)

2#» Thürmer Gyula (1953—) 1976-1980 között a Külügyminisztériumban dolgozott, majd 1980-1982 között moszkvai magyar nagykövetségen a 11. osztály titkára, 1982-1988 között az MSZMP KB Külügyi Osztályának politikai munkatársa volt. 1988-1989 között a korábbi MSZMP főtitkárának külpolitikai tanácsadója. 1989-ben részt vett az MSZMP újjáalakításában.

rosba (sic!) halászott.'™* Mindez mutatja az MSZMP-n. belül lévő nézetkülönbségeket, de egy kettős hatalom kialakulásának a veszélyét is, és a Munkásőrségen belül felállított készenléti századokra is magyarázatul szolgálhat. A korábbi M tervek egyfajta sajátos aktualizálásáról lehetett szó.

A viharos KISZ-kongresszus után az MSZMP Központi Bizottsága 1989 május 8-i ülésén egy igen fontos kérdésben döntött, ez pedig a Munkásőrség volt. Hivatalosan kivették a testületet a párt irányítása alól, és a Minisztertanács alá rendelték. Ez a KB-ülés még más szempontból is mérföldkő volt. Grósz a reformkörök ellen intézett támadást, ugyanakkor a párt szétesésével is foglalkoztak. A KB lemondott a kormánynak való javaslattételi jogáról, és a kormányfőnek nagyobb beleszólást biztosított a miniszterek kinevezésébe.[2095] Ugyanakkor a párttörvény-tervezetről is szó volt, ezzel kapcsolatban az is felmerült, hogy a fegyveres szervezeteknél hogyan korlátozzák a pártszervezetek jelenlétét.[2096] Fontos megemlíteni, hogy a testület kérdését a különfélék fejezetben tárgyalták. A Munkásőrséggel az ülést megelőzően részletesen foglalkoztak. Az MSZMP KB Nemzetközi, Jogi és Közigazgatáspolitikai Bizottságának[2097] a MOP már korábban[2098] készített egy részletes jelentést, amelyet ez a testület március 31-én vitatott meg, és készítette el az állásfoglalását a KB ülésére. Ennek során a következő javaslattal álltak elő.

„2. Javasolja, (mármint a bizottság - kiemelés a szerzőtől) *hogy a KB elé terjesztendő anyag az alábbiakat is tartalmazza:*

20W Mindehhez kapcsolódik, hogy a Munkásőrség kiképzése terén a tömegoszlatás 1989-ben kiemelt szerepet kapott. (MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. e. Dósa István mopk. 1. helyettesének 07/1989. sz. intézkedésének 1. sz. melléklete: MOP Harckészültségi és Kiképzési Osztály „A harckiképzés tematikája 1989. évre", 1989. február ó, A szerző interjúja Németh Miklóssal, 2014. augusztus 13.

2095 Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 335-339. o.

2096 Uo, 345-346. o.

2097 Ez a szerv korábban nem foglalkozott a testülettel. A Munkásőrség ügyeit a PTO és az Adminisztratív Osztály intézte.

2098 1989. február 13-án született a VKÉ-n parancsnoki döntés. Emellett a MOP Propaganda és Sajtó Osztálya is előállt egy beterjesztéssel február 28-án, a következő javaslatokat tartalmazta: 1. Alkotmányban rögzítik a Munkásőrséget cs az. MT-nek rendelik alá. 2. MT felügyelettel, közvetlen pártirányítással önálló fegyveres testületként működjön tovább. 3. AzMT elnökének a?, irányításával működjön tovább. 4. Minden marad a régiben. A MOP PT március 6-án jóváhagyta. (Germuska Pál: *Odacsap a mitnkásököl?...* 439-482. o.) Február 28-án is készítetek egy javaslatot, ez négy alternatívát vázolt fel. 1. A pártirányítást elvetik, új jogszabályban fektetik le a testület működési elveit. 2. MT felügyelettel működjön. 3. MT vezetőjének az irányításával. 4. A KB nem változtat a testület helyzetén. Március végén három verzió merült fel: 1. 20-25 ezer fős létszámmal, a HM-be integráltan hátországvédclmi erőként működne. 2. Közvetlen a miniszterelnök alá tartozna. 3. A BM-be integrálnák. (Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség és a rendszerváltás...* 38—39, 55-56. o.)

- a múlt értékelése
- *állásfoglalás a Munkásőrség szükségességéről a mai helyzetben*
- *elképzelések a jövő feladataira. ”*

1. Az anyag politikai állásfoglalásra tegyen javaslatot, a szervezeti és egyéb kérdések szabályozása a Minisztertanács, illetve a Munkásőrség jogköre.

2. A Bizottság hangsúlyozta, hogy a Munkásőrség gazdag hagyományokkal rendelkezik, tiszteletre méltó (sic!) múltra tekint vissza. Értékeit meg kell őrizni.

3. A Bizottság szükségesnek tartja, hogy az MSZMP politikai és erkölcsi eszközökkel megvédje a MÖR-t a mai viszonyok között.

4. A Bizottság egyetért azzal, hogy a MÓR ma nem a politikai harc eszköze, de a politikai közélet fontos fóruma. ”[2099]

Ugyanakkor a testületben lévő kollektív szellemet megőrzendő értéknek tartották. Továbbá.

„ 8. Szükséges a MÓR korszerűsítése. Ennek jegyében ki kell mondani az alábbiakat:

- *MÓR tagja minden 18. életévét betöltött, büntetlen magyar állampolgár lehet, függetlenül párttagságától. Politikai követelmény az alkotmány tiszteletben tartása.*
- *A Minisztertanács 1978. évi határozata megfelelően rendezi a Munkásőrség jogi helyzetét, törvényességi felügyeletét. Indokoltnak tartja azoknak az elemeknek a megszüntetését, amelyek a pártirányítás korábbi felfogását tükrözik.*
- *Célszerű módosítani a felvételi rendet.* (Ez március 3 -án megtörtént. - kiegészítés a szerzőtől.)
- *Világosan meg kell határozni a MÓR mai funkcióit. Perspektívában célszerű a MŐR és a hadsereg között szorosabb együttműködést kialakítani)*™

2099 MNL OL M-KS 288. f. 260, 261. ő. e. Az MSZMP Központi Bizottságának állásfoglalása a munkásőrség (sic!) működéséről és további feladatairól. Az MSZMP KB 1989. május 8-i ülése.

2109 Ez, akár a korábbi és a későbbi koncepciókhoz is illeszkedhetett volna, amelyeket a hadseregnek szántak 1989 elején. Ekkor Magyarország a szovjetekhez hasonlóan csökkentette a haderejét, mintegy 9%-kal. 1989. március 9. után a VSZ és a NATO Becsben tárgyalt a további csökkentésről. Magyarország főbb törekvései a következők voltak: a szovjet haderő kivonása, hazai haderőcsökkentés akár a felére, az MN struktúrájának az átalakítása. A diszlokáció megváltoztatása is lényeges volt, az ország területén egységesen akarták elhelyezni a haderőt, hiszen ez a nyugati részen jelentősebb volt. Az MT novemberben határozatot hozott az MN jelentős csökkentéséről. A haderőreformot is fontosnak tartották, így azonnali készenlélű erők felállítását tervezték. Két harckocsi dandárt helyeztek volna el az ország központi területen, a határoktól 50 km-re pedig hat gépesített lövészdandárt. Ezek mellett területvédelmi zászlóaljakból létrehozott területvédelmi erőket terveztek kialakítani sorkatonákból. A határőrséget a nemzetvédelembe akarták integrálni. Ellenséges haderő behatolása esetén a területvédelmi erők gerilla-hadviselést folytattak volna. így e terv szerint a várható jelentős számú ellenséges veszteség miatt nem támadták volna meg az országot. A légierőt a szovjetektől tervezték bérelni. (Gyarmati István: *Viták és változások a*

- *Célszerű lenne megőrizni a MÖR elnevezési, ez a kérdés azonban további vita tárgya lehet.*
- *A MÖR szervezésében a területi elvei kell megerősíteni.*
- *A MŐR jelenlegi fegyverzete megfelel a mai és a közeljövőben érvényes funkcióinak.*

9. Célszerű támogatni a Munkásőr-baráti körök tevékenységét™

10. A Bizottság kezdeményezi, hogy a Központi Bizottság hozza létre a párt rendező gárdáját.

11. Az anyagot Borbély elvtárs terjessze a KB elé, előtte megvitatva a MÓR parancsnoki állománnyal és az MSZMP illetékes vezetőivel.”™⁷

Az állásfoglalás több problémát is felvet, gyakorlatilag, ha a közvélemény vagy az ellenzék szemszögéből nézzük, „egy nesze semmi fogd meg jól” javaslat. Gondoljunk arra, hogyan vették fel az állományt korábban! Ráadásul a testület vezetése mindvégig az átmentésről és a nekik szimpatikus politikai erők támogatásáról beszélt. Ugyanakkor a kormány ugyanúgy az MSZMP-hcz kötődött, október 7-től pedig az MSZP-hcz. Mellesleg a szövegben is az volt benne, hogy az MSZMP politikailag is megvédi a Munkásőrséget. Az viszont mindenképpen pozitívum, hogy kimondták, nem a politikai harc eszköze a milícia. A Rendező Gárda felállítása aggodalomra adhatott okot, mert nem tisztázták részletesen, hogy mit értenek alatta. Az is csalóka, hogy a hadsereggel való együttműködést ecsetelték, ami már régóta ki volt dolgozva. Tudjuk, ez hétpecsétes titok volt, amit a HB-üléseken határoztak meg, így az MSZMP vezetésének nagy része sem ismerte ennek a részleteit, nemhogy az utca embere! Ezt nyilvánvaló szemfényvesztésnek szánták, ezzel próbálták azt a látszatot kelteni, hogy a testületet valóban átszervezik! Az említett bizottság mellett a Munkásőrség is készített egy összegzést. Ennek és az ismertetett fenti dokumentumnak az alapján hoztak határozatot. A testület javaslatának az előadója Borbély Sándor volt. Ebben az 1957-es megalakulással kapcsolatban a forradalmárok újratemetése előtt egy hónappal is azt állították, hogy a „ *Feladata - a Magyar Népköztársaság fegyveres erőivel és testületéivel együtt - a törvényes rend helyreállítása volt.* ” Az állomány összetételét elemezve a következőket állapították meg. A testületben szol- * * *

magyar biztonságpolitikában 1989-ben In. Magyarország politikai évkönyve, szerk. Kulrán Sándor - Sándor Péter - Vass László, Budapest, AULA-OMIKK, 1990, 246-253. o.) Ehhez hasonló tervek láthattuk, korábban is voltak, de elvetették őket.

[2101] BAZ megyében ezek szervezése már 1989 januárjában jól haladt. (MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ö. e.)

[2,02] MNL OL M-KS 288. f. 260, 261. ő. e. Az MSZMP KB Nemzetközi, Jogi és Közigazgatás-politikai Bizottságának állásfoglalása, 1989. március 31.; Az MSZMP Központi Bizottságának Állásfoglalása a munkásőrség (sic!) működéséről és további feladatairól.; Az MSZMP KB 1989. május 8-i iilcsc.

gálók átlagéletkora 42,5 év, 79%-uk párttag. *„A Munkásőrség a közösségi emberek szervezete. Belső életének alapvető jellemzői az önkéntesség, a humanizmus, a szolidaritás, a vélemények szabadsága, a kölcsönös segítségnyújtás, bajtársiasság és* o *fegyverbarátság. ” A* működési feltételeket biztosítottak vélték. A honvédelemről szóló 1976/1. tv. és az MT 49/1978 sz. rendelete alapján működött. *„Alapvetőfeladatát - az MSZMP 1988. májusi pártértekezletét követően - az országos parancsnok úgy fogalmazta meg, hogy a testület tevékenységében az alkotmányos rend védelme a meghatározó.''* Minden 18 éves magyar állampolgár, aki elfogadta az alkotmányt, tag lehetett.[2103] A testület jövőjével kapcsolatban a következő elképzeléseik voltak. *„A munkásőrség vállalja az MSZMP reformtörekvéseit, alkalmas a többpártrendszer viszonyai között is működni. Az utóbbi időben sokat vitatkoznak a munkásőrségről. Szélsőséges támadások érik, felvetik, van-e még rá szükség. Azzal vádolják, hogy párthadsereg, diktatórikus intézmény. Támadják azzal is, hogy működése anyagi forrásokat von el a költségvetésből. Vitatják fennállása és működése jogszerűségét. Megállapítható viszont, hogy ez a körülmény a munkásőrök többségét edzettebbé, cselekvőkészebbé tette."* A működésük során a „megváltozott politikai és társadalmi környezetben" a korábbi szabályzatok meglétét zavarónak vélték. A testületet folyamatosan megújulónak tartották, egyfajta polgárőrségként próbálták beállítani, amit nyilván ők sem gondoltak komolyan: *„... a társadalmi önkormányzat, önigazgatás és rendfenntartás megvalósításának alulról szerveződő bázisaként működött és működik."* Hivatkoztak arra is, hogy ebben az állampolgárok társadalmi munkában látnak el fontos feladatokat.[2104] A reformokkal kapcsolatban a következő elképzelések voltak: *„A további megújuláshoz politikai és állami döntések szükségesek, amelyek feltételt teremtenek ahhoz, hogy az állampolgárok az állam terheit csökkentve, szervezetten, önként, ellenszolgáltatás nélkül részt vehessenek abban az állami munkában, amely a társadalom biztonságát elősegíti, garantálja az alkotmányos rendet. A megújuló munkásőrség működésének, szervezetinek, létszámának kiigazításával, költségvetésének csökkentésével - ilyen feladatok ellátására a jövőben is alkalmas."* Ugyanakkor az „új szerv" feladatait a következőkben körvonalazták: *„A munkásőrség megújulásával létrejövő védelmi jellegű fegyveres szervezet - ha szükséges új elnevezéssel - átörökíti annak haladó hagyományait, az emberi, a közösségi, a közéletiségi értékei megőrzését, megtartva önkéntes társadalmi jellegét, fejlesztve demokratizmusát. Az új fegyveres szervezet integrált erőként működjön önálló szervezeti keret között a Magyar Népköztársaság védelmi rendszerében a Minisztertanács felügyeletével."* Feladatának az alkotmányos rend védelmét, az

2103 (Jó.

2104 Uo.

ország biztonságának az erősítései, a hátországvcdclmct, a terülctvcdclmet és területbiztosítást, a katasztrófa-elhárítást, az élet-, a vagyon-, a közrend- és a közbiztonság védelmét jelölték meg. Ezeket a feladatokat az állami és a fegyveres szervezetekkel együtt kellett volna ellátnia. Az új szerv működését, létszámát és feladatait az MT határozta volna meg.[2105] [2106] Borbély előadását követően több hozzászólás következett. Közülük Nyers Rezsőét emelném ki, aki a javaslattal egyetértett, és kisebb módosításokat javasolt a Minisztertanács felügyeletével kapcsolatban. Ennek elhagyását javasolta, vagy azt, hogy az MT elnöke döntse el, hogy melyik állami szerv foglalkozzon a testülettel. A kommünikéből az anyagi ellátás biztosításával kapcsolatos részt el akarta hagyni, mert ez a későbbiekben csökkent. „... űz *új fegyveres szervezet továbbfejleszti a munkásőrség haladó hagyományait és demokratizmusát. ...Végül ebben a bekezdésben szó van arról, hogy védelmi erőt, önkéntes, fegyveres szervezetet hoznak létre, ha szükséges, új elnevezéssel. Én ezt a gondolatjeles bekezdést úgy módosítanám, hogy a korábbi, vagy új elnevezéssel. Hagyjuk nyitva ezt is. "21W6*

Végezetül ismét Borbély Sándor szólalt fel. Elmondta, hogy a munkásőr parancsnokok értekezletén megtárgyalták az előterjesztés-tervezetet, cs azt támogatták. Az állományban sok vita folyt a testülettel kapcsolatban, 122 fö lépett ki, 770 jelentkezett. Ezek 90%-a pártonkívüli, 30%-a fiatal és 80%-a KISZ-tag volt. A testület különállását lényegesnek tartotta. *„Amit Nyers elvtárs ajánlott: én elfogadom Nyers elvtárs a javaslatodat. Itt a hangsúly az önállóságon van, mert lehet bekonzerválni a rendőrséghez, önállóságon van. Köszönöm szépen. Szóval az önállóságon van. És ezért szerepel, hogy a Minisztertanács önálló fegyveres testületként működtesse."* Megemlítette még, hogy az előző évben egy egyetemi tanár kezdeményezte a Népőrségre való átkeresztelést, és 18 éve Fock Jenő is javasolta a névváltoztatást, de szerinte egy ideig maradjon még meg az eddigi név. A KB állásfoglalásában elismerte a testület tevékenységét, és a hagyományok és értékek megőrzését fontosnak tartotta. *„A társadalomnak ma is és a jövőben is szüksége van olyan társadalmi alapon szervezett önkéntes fegyveres testületre, amely állami feladatokat lát el. A Központi Bizottság hatályon kívül helyezi a munkásőrség (sic!) pártirányításáról szóló korábbi határozatait. Egyetért azzal, hogy a testület továbbra is a Minisztertanács felügyeletével önálló önkéntes fegyveres szervezetként működjék. Felkéri a Minisztertanács Elnökét, hogy a Munkásőrség országos parancsnoka bevonásával készítse elő és adja ki a testületre vonatkozó újjogszabályt. "*[2107] Helyeselte, hogy a testület a védelmi

[2105] Uo.

[2106] Uo.

[2107] NET 1957. 13. sz. tvr., 1976. I. tv. a honvédelemről, MT 49/ 1978. sz. rendelete a Munkásőrségről, az MT 3435/1978. sz. határozata a Munkásőrség irányításáról és egyes szervezeti kérdésekről.

rendszerbe integrálódva működjön és támogassa a reformokat. Az új felvételi kritériumot is helyesnek tartották. A pártira nyitásról szóló rendelkezéseket hatályon kívül helyezték, az MT-nek új jogszabályt kellett alkotnia. A hátország- és terülctvcdelemben, a közrend és közbiztonság alakításában és a katasztrófa elhárításban tervezték kialakítani a testület feladatkörét. Ugyanakkor: ,,*A Központi Bizottság felhívja a pártszervezeteket, a párt minden tagját: politikai és erkölcsi eszközökkel segítsék a Munkásőrség tevékenységét.''* A Munkásőrségről szóló állásfoglalást Borbély Sándor módosításával, egy tartózkodással elfogadták. Ezt követően a Rendező Gárdáról szavaztak, öt fő tartózkodással jóváhagyták, és a PB feladatává tették a részletes kidolgozását.[2108] Egy közleményt is kiadtak, amely szerint az MT felügyelte: *„A megújulásával létrejövő védelmi jellegű önkéntes fegyveres szervezet - ha szükséges, új elnevezéssel - a Minisztertanács felügyelete alatt integrált eleme lehet a hazai védelmi rendszernek. ”2]m*

A gyászos hangulatú KB-ülés után következett az érdemi leépítés. A KB állásfoglalásának nem is annyira hatalmi, hanem inkább szimbolikus üzenete volt. A korábban dédelgetett milícia pár hónap, pár hét alatt a MSZMP mostohagyermekévé vált, amelynek léte - annak ellenére, hogy az említett „utolsó adu” szerepet meg pár hónapig betöltötte - kezdett egyre kényelmetlenebbé válni! A KB állásfoglalását követően, június 30-án az MT kiadta 1091/1989. számú határozatát *A Munkásőrség helyzetéről* címmel.[2110] Arról rendelkeztek, hogy az MT Hivatal elnökének augusztus 1-jéig javaslatot kell készítenie azoknak a jogszabályoknak a módosítására, amelyek a Munkásőrséggel kapcsolatban más szerveknek is jogosítványokat adnak az MT-n kívül. Emellett a honvédelmi miniszter bevonásával bizottságot kellett létrehozni, amelynek javaslatot kellett tennie a testület új feladataira, felépítésére, szervezetére, működésére, létszámára és költségvetésére az év végéig. Ennek során az új védelmi koncepció kidolgozását is figyelembe kellett venni. Lényeges megállapítani, hogy az MT nem a korábbi KB határozatra, hanem a Munkásőrséggel kapcsolatban kiadott, az előző fejezetekben már ismertetett 49/1978. számú MT-rendeletre hivatkozott,

Az MT 2022/1981. július 23-i határozata a Munkásőrség szervezeti és működési szabályzatáról. (A Magyar Közlönyben nincs benne.) A párthatározatok: 11B hat. 1957. január 29., PB 1984. augusztus 14-i határozata a Munkásőrség tevékenységéről. (MNL OL M-KS 288. f. 260, 261. ö. e. Az MSZMP Központi Bizottságának Állásfoglalása a Munkásőrség működéséről és további feladatairól. Az MSZMP KB 1989. május 8-i ülése.)

[2108] MNL OL M-KS 288. f. 260, 261. ő. c. Az MSZMP Központi Bizottságának Állásfoglalása a Munkásőrség működéséről és további feladatairól. Vita. Az MSZMP KB 1989. május 8-i ülése,

nw Uo.

[21,0] Ezen a napon a MOP-on előszűr láttak vendégül nyugati katonai szakértőket. Borbély nekik a Munkásőrség NDK-s, csehszlovák és amerikai minta alapján történő átalakításáról beszélt. (Germuska Pál: *Odacsap a munkásököt?...* 439-482. o.)

hogy ennek alapján rendelkezik a testülettel kapcsolatban.[2111] Az MT 1097/1989. számmal a Munkásőrség helyzetéről július 17-én is kiadott egy határozatot, amelyben a június 30-ival megegyező intézkedéseket rendelt el.[2"2] A későbbiekben mindkét szervnél egy-egy albizottság működött. Ezt a MOP-on Dósa István vezette, itt négy szakcsoport alakult. Szeptember 25-ére készítették el javaslatukat a Munkásőrségről.[2"3]

7. 5. A MUNKÁSŐRSÉG MINT „ÁLLAMI" FEGYVERES TESTÜLET

1989 májusában tovább nőtt az emberek közéleti aktivitása, amit az is mutat, hogy rengeteg új párt alakult. Az MSZMP-ben az ellenzék gyenge vidéki szervezettsége miatt azt feltételezték, hogy egy esetlegesen korai választáson akár abszolút többséget szerezhetnek. A május 8-i KB határozatoknak köszönhetően a kormány és a kormányfő nagyobb önállósághoz jutott, így Németh Miklós 10-én átalakította kormányát. Májusban kezdődött cl a jelentősebb törvények kidolgozása is: az alkotmány módosítása, párttörvény. Fontos volt még ezt követően az MSZMP konzervatív elemeinek a visszaszorulása, illetve a rcformkörök létrejötte, amelyek egy demokratikus viszonyok között induló pártban gondolkodtak. Ugyanakkor az ellenzékkel való tárgyalás továbbra is napirenden szerepelt, de májusban még az EKA megbontására tett kísérlet került előtérbe, ami rövid időn belül kudarcot vallott. A későbbiekben az MSZMP fő céljává az vált, hogy a tárgyalások megkezdéséről még Nagy Imre újratemetése előtt állapodjanak meg. Ami számunkra érdekes, hogy a tárgyalások alapelveiről június 9-én megegyeztek, ebben kimondták az erőszakmentességet is, és azt, hogy egyetlen társadalmi szervezet sem rendelkezhet közvetlenül a fegyveres szervezetek felett. A Nemzeti Kerekasztal (NKA) első ülését június 13-án tartották, amelyen háromoldalú tárgyalások voltak az ellenzék, az állampárt cs az utóbbihoz kötődő szakszervezetek részvételével. Az átmenettel kapcsolatos lényegesebb kérdésekről állapodtak meg.[2"4] A megállapodásokat hat

un Magyar Közlöny, 1989. június 30. 43 sz. Az MT 1091/1989. sz. határozata 1989. június 30-án a Munkásőrség helyzetéről

2113 Magyar Közlöny, 1989 július 17. 50. sz. A2 MT 1097/1989. sz. határozata, 1989. július 17-én a Munkásőrség helyzetéről

2113 Ólmosi Zoltán: *Tervek kapuzárás előli. A Munkásőrség min! Népőrség? Eskü a Széni Koronára?* www.arehivnet.hu/index/.phtml?cikk=319, letöltés: 2010. december 21.

2114 1989. június 13-án az MSZMP orosházi reformkoré alakult meg, az alapszabályzatban követelte, hogy egyetlen pártnak se lehessen fegyveres szerve, az MSZMP mondjon le az erőszak alkalmazásának a lehetőségéről, és vonja be a párttagoknál lévő fegyvereket, *{Rendszerváltók a baloldalon reformerek és reformkörök 1988~1989. Válogatott dokumentumok,* szerk. Ágh Attila - Géczí József- Sípos József, Budapest, Kossuth Kiadó, 1999. 241. o.)

témakörbe sorolták, és így hat szakbizottságot hoztak létre. Az első megállapodásokat szeptemberben írták alá.[2115] Mindezzel párhuzamosan zajlott Nagy Imrének és társainak újra-, majd Kádár Jánosnak a temetése. Közben külpolitikai téren a Szovjetunó gondjai is megsokasodtak az elszakadási törekvések miatt. A csehszlovák és az NDK-s problémák is meghatározóak voltak. Ebben az időszakban rengeteg német érkezett hazánkba, akik 1989. szeptember 11. után léphették át a nyugati határt Ausztria felé. Nyáron a privatizáció körüli botrányok is borzolták a kedélyeket, ugyanakkor a devizatartalékok továbbra is vészesen apadtak. Az MSZMP-ből és a KISZ-ből megalakított DEMISZ (Demokratikus Ifjúsági Szövetség) is az 1987. évi T. törvénynek megfelelően - mely szerint a társadalmi szervezetek eladhatták a kezelésükben lévő vagyont - értékesítette a vagyonát, így 1989. június 2-án az 1987-cs törvényt megszüntették. De a törvény csak egy hónappal később lépett hatályba, így az MSZMP elkezdte gazdasági társaságokba menekíteni magát. Ugyanakkor felvetődött, hogy az MSZMP vagyonának felosztásából finanszírozzák a többi pártot.[2116] 1989 nyarán továbbra is napirenden maradt a munkahelyi pártszervek kérdése, a fegyveres szervezetek párttagsága és a Munkásőrség feloszlatása, de az állampárt mindebből nem volt hajlandó engedni.[2117] A KB májusi állásfoglalását követően az említett temetésekről és a Munkásőrség tervezett átalakításával összefüggő feladatairól kell beszélni.

7. 5/A. A két temetés

1989 nyarának politikai eseményeit és a Munkásőrség létét is jelentős mértékben meghatározta Nagy Imre cs társainak, illetve Kádár Jánosnak a temetése. Az előbbi a rendszer és így a Munkásőrség legitimációját ingatta meg, és erkölcsileg megroppantotta az állampártot.[2118] A kegyeleti alapon történő temetést a KB 1988. december 15-én tudomásul vette. Februárban a hatalom megengedte, hogy egyszerű, polgári szertartás legyen, áprilisban már kimondták, hogy az esemény kormányzati beavatkozást igényel, és hogy a perekben hozott ítéletek koncepciósak voltak. Közben Grósz Károly igyekezett hátráltatni mindezt. Áprilisban már a rehabilitáció formája és időpontja volt a legfőbb kérdés.[2119] Az EKA először május 2-án foglalkozott

[2115] Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 302-370. o.

[2114] Uo. 370-424. o.

[21,7] Uo. 438-439. o.

[2<]is Szent-lványi István ez utóbbival kapcsolatban úgy emlékezeti vissza, hogy ezután az MSZMP végleg felhagyott a lengyel modell követésével. (Bába Iván: *felgyorsult történelem...* 323-341. o.)

[2IIQ] Április 28-án tárgyalta ezt a KB Nemzetközi, Jogi és Közigazgatás-politikai Bizottsága. Az ülésen a temetésre hazatérni szándékozó emigrációval, valamint azzal foglalkoztak, hogyan bonyolítsák le magát a szertartást. Ennek során Horn Gyula azt javasolta, hogy a kormány is képviseltesse magát. Nem célom a vita részletes ismertetése, de azt mindenképpen ki kell emelni, hogy

a temetéssel, azzal kapcsolatban volt a vita, hogy kegyeleti vagy tömegdemonstrációs legyen-e a gyászszertartás, május 18-án már megállapodtak, hogy a Hősök terén, a kegyeleti és tömegdemonstrációs jelleget egyaránt biztosítva lesznek felállítva a ravatalok. A kormány képviselői is jelen voltak az eseményen.* [2120] A BM ugyanakkor jelentős mértékben mozgósította a besúgóit, akik nemcsak az informálással foglalkoztak, hanem a történések menetét is próbálták befolyásolni.[2121] Június első napjaiban elkészültek a biztosítási tervek, ebben a rendőrség cs a hadsereg mellett a Munkásőrség[2122] is szerepelt. A helyszínen 50 besúgó tevékenykedett.[2123] [2124] Május végén a BM-ben egy bizottságot jelöltek ki a temetés lebonyolítására, ebben a Munkásőrség képviselői mellett az állambiztonság, a HM és az IM illetékesei vettek részt. Az MT-kabinet a lebonyolításra Földesi Jenő rendőr altábornagyot nevezte ki. Az ő irányításával készültek el az intézkedési tervek, ennek során legfőképpen Budapestre, de más vidéki városokra is koncentráltak. Vidékről nem terveztek rendőri alakulatokat a fővárosba rendelni, a tartalékot az MN alakulatai adták.[2121]

1989. június lő. a rendszerváltás napja lett. A ravatalt és a hat koporsót a Műcsarnok bejárata előtt állították fel. Az utcára vonuló tömeg méltóságteljesen viselkedett, rendbontás nem történt, kevesen voltak azok, akik ilyen jellegű megnyilvánulásokat terveztek. A szertartás a Hősök terén reggel 9-kor kezdődött, 10 órakor Sinkovits Imre olvasta fel a Történelmi Igazságtételi Bizottság (TIB) nyilatkozatát, ll órakor kezdődött a koszorúzás, I2.30-kor a politikai beszédek; Vásárhelyi Miklós, Rácz Sándor, Mécs Imre, Zimányi Tibor, Király Béla és Orbán Viktor kapott szót.

Horn javaslatát Borbély Sándor is támogatta! Kihangsúlyozta, hogy egy ilyen gesztus „közmegegyezést" segítene elő. Ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, hogy engedményeket kell tenni, és jóval korábban részletes tervet kell készíteni, valamint meg kell szervezni, hol akarják a temetést lebonyolítani. Ö sem a Kossuth teret, sem a Hősök terét nem javasolta. Hozzászólása során azt is megemlítette, hogy ő is ott volt az október 23-i tüntetésen, amelyről kihangsúlyozta, hogy hamar átalakult a rendezvény hangulata, emellett még arra is kitért, hogy a forradalom után a „rend helyreállításában" is részt vett, és most több hozzá hasonlóan cselekvőnek félnie kell. Összességében véve meglepő, de Borbély engedékeny álláspontot képviselt. (Kenedi János; *Kis állambiztcnsági olvasókönyv 2. k. ...* 249-251. o.)

2120 A temetés előtti feszült hangulatot az is érzékeltette, hogy a miniszterelnök több fenyegető hangú levelet kapott. Ezért 30 kg-os ólommellény viseléséi javasolták neki. Németh Miklós a felfordulás elkerülése végett Sztukalin szovjet nagykövetet arra kérte, hogy a BM-ből hívják haza a tanácsadó tábornokokat és csapatukat. Minden főcsoportfőnökségen volt egy-egy tábornok a maga munkatársaival. Más minisztériumban ekkor már nem voltak. (A szerző interjúja Németh Miklóssal)

2121 Ripp Zoltán; *Rendszerváltás...* 346-352. o.

2122 A tervek kidolgozásáról először május 18-án esett szó a III/lII-as csoportfőnökség emlékeztetőjében. (Kenedi János: *Kis állambiztonsági olvasókönyv 2. k ...* 283. o.)

2,23 Salamon Konrád: *Rendszerváltó újratemetés 1989. június 16.* Budapest, KAIROSZ Kiadó, 2003. 5-47. o.

2124 Kenedi János: *Kis állambiztonsági olvasókönyv 2. k. ...* 293-295. o.

Két beszédben is elhangzott a szovjet csapatok kivonásának a követelése. Ezt követte az újratemetés a 301-es parcellában.[2125] A Munkásőrség az előző ünnepekhez hasonlóan június 16-án sem vállalt nyílt szereplést, az országos parancsnok első helyettese, Dósa István 030. számú parancsában kihangsúlyozta, hogy azonosulnak az MSZMP politikájával, és ezt a napot a nemzeti megbékélés napjának tekintik. A parancsnokok figyelmét felhívta arra, hogy *„... felelőtlen, vagy lumpen emberek megzavarhatják a rendezvényeket, esetleg provokálják a testületet.* ” így a milíciának fokozottan kellett figyelnie a fegyverekre. Június 15-én 20.00 órától június 17-én 07.00 óráig a MOP-nak, a KEP-nek, a KGÜ-nek, a megyei és az cgyscgparancsnokságoknak a hivatásos állományukból hadműveleti ügyeletet kellett szervezniük, emellett a MOP-nak és a területi szerveknek telexező, rejtjelező szolgálatot is kellett alakítaniuk. Munkásőrt ebben az időszakban közrendvédelmi vagy közbiztonsági szolgálatra nem lehetett beosztani, és a kiképzéseket is el kellett halasztani. A hivatásosoknak 16-án a munkahelyükön, 16.00 óra után másnap 06.00 óráig a lakásukon vagy a munkahelyükön kellett tartózkodniuk, és az őrzésbiztonságot ellenőrizniük kellett. A társadalmi állomány mozgásának a korlátozását vagy karhatalmi tartaléknak való összevonását csak az országos parancsnok vagy az első helyettese utasítására lehetett elrendelni. A hadműveleti ügyeleteknek a MOP-ra 15-én két alkalommal, 16-án négyszer, 17-cn egy alkalommal kellett jelentést tenniük, de a rendkívüli eseményekről, igénybevételi kérelmekről azonnal. A Munkásőrség karhatalmi célra kialakított egységeit szükség esetén 2-3 órán belül mozgósítani tudták volna.[2126] A Munkásőrség Bohár János rendőr ezredessel, a BM ORTK közbiztonsági és közlekedési csoportfőnökével tartotta a kapcsolatot.[2127] Az ünnepségen nem történt semmi rendkívüli.

2US Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 371-375. o.

2125 A BRFK-n 1989. június 5-én a következő erőkkel tervezték biztosítani a temetést: a TIB és az MDF 3500 rendezőt adott, a Közbiztonsági Parancsnokság (KÖP) környékén az I. karhatalmi zj. 255 fővel, a HUNGEXPO területén a 4. és a 6 karhatalmi zj. 80-80 fővel, a BM Vörös Csillag Érdemrenddel Kitüntetett Forradalmi Rendőri Ezred 9. százada Budapesten 900 fővel, Miskolcon 300 fővel. A BM RTF 150 fővel, a BM Kun Béla Zászlósképző Iskola 100 fővel. Emellett a BM Rendőr Tiszthelyetteskcpző Iskola Budapesten 15-én 20 órától 220 fővel, 16-án 06 órától 550 fővel. Csopakon 15-én 20 órától, 16-án 04 óráig 200 fő, továbbá Szombathelyen, Miskolcon, Szegeden 90-90 fő. A BM Kutya Vezetőképző Iskolán 50 fő, 300 fő a határőr ezredből, a BM Tartalékos Tisztképző Iskolán 60 fö, az MN 70 -15 ezrednél 208 fő. Még június 29-én a Munkásőrség 1500 fős álLományát objektumokban tervezték összevonni. Mindezek mellett még 515 fő a BM egyéb részlegeitől, és a továbbiak járőrök, ügynökök, társadalmi megbízottak stb. voltak. A fentiekhől a karhatalmi egységek képeztek tartalékot. Az MN 20. önálló őrzászlóalj objektumokat őrzött. Kisebb kiegészítésekre, átcsoportosításokra június 14-én még sor került. Végül a Munkásőrség nem biztosította az 1500 fő tartalékot. Lényeges megemlítem, hogy június 29-én már október 23-ával foglalkoztak, de ekkor a Munkásőrséget már nem vettek számításba. (Kenedi János: *Kisálltimbiztonságiolvasókönyv 2. k.* ... 367-368, 397- 413. o.)

2i2? MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. e. Dósa István: Az mopk. 1. helyettes 030. sz. intézkedése, 1989. június 7.

Másnap adta ki az országos parancsnokhelyettes a 32/1989. számú intézkedését azzal kapcsolatban, hogy az MT 150 millió forinttal csökkentette a testület költségvetését.[2128] Nagy Imrét és társait a bíróság hivatalosan 1989. július 6-án rehabilitálta, és ugyanezen a napon halt meg Kádár János. Az MSZMP a politikusi tevékenységével kapcsolatban úgy foglalt állást, hogy voltak a hibái mellett folytatásra érdemes gondolatai is. A volt diktátort július 13-án a KB székházában, az úgynevezett „Fehér Házban" ravatalozták fel. A HÉT című műsor szerint 60, a Munkásőrség szerint 90 ezren róhatták le kegyeletüket a ravatalnál. Sok munkásör családostul ment el.[212'] Ugyanezen a napon az MT rendeletet adott ki, amely szerint a temetés napján az állami zászlót félárbocra kellett ereszteni, és ki kellett tűzni mellé a fekete lobogót. A vendéglátó és szórakozóhelyeken zene és műsorszórási tilalmat rendeltek el a temetés befejezéséig.[2130] A temetésre július 14-én került sor a Munkásmozgalmi Panteonnál, Kerepesi úti temetőben. Kádár koporsóját a temető bejáratától vállon vitték a Panteon előtti ravatalhoz, itt honvédek és munkásörök álltak sorfalat. Nyers Rezső, Staub F. Brúnó, a NET elnöke és az angyalföldi kommunisták nevében Kollát Pál lakatos mondott beszédet.[2131] A temetésen, amikor a koporsót a sírba helyezték, a jelenlévő tömeg megindult annak az irányába. Kajli Béla, aki ekkor a X. kerületi egységparancsnok volt, és reszt vett a temetés biztosításában, az ott lévő munkásörökkel folyosót nyitva a gyászolók közt megakadályozta, hogy valakit belelökjenek a gödörbe.[2132] Még egy eseményt kell kiemelni, amelyben ebben az időszakban a Munkásőrség segédkezett, ez pedig a Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetsége kongresszusának a megrendezése volt.[2133]

7. 5/B. Az ellenzék és a Munkásőrség

Korábban láthattuk, hogy a hatalom megállapodott a kétoldalú konzultációról az ellenzékkel. Ennek során a Nemzeti Kerékasztal-tárgyalások felépítését a következőképpen szabályozták. Három szintet különítettek cl, a legfelső a plenáris ülés volt, ez volt a politikai deklarációk helye, amelyben szervezetenként 3-3 fő, valamint az Országgyűlés elnöke által megfigyelőként elfogadott szervek képviselői vettek részt. A plenáris ülés keretében egy Jószolgálati Bizottságot is felállítottak, amelyben

[2128] MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ö. e. Barta Gyula: „Mopk. h. 32/1989. sz. intézkedése", 1989. július 17.

[2129] Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség és a rendszerváltás...* 268-269. o.

mo Magyar Közlöny 1989. július 13. 48. sz. Az MT 80/1989 (VII. 13.) sz. rendelete, Németh Miklós s. k.

[2131] Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 375-376. O.; Romsics Ignác; *költ egyszer egy RENDSZERVÁLTÁS...* 162-164. o

[2132] Interjú Kajli Bélával. *Egy párthadsereg története - A Munkásőrség c. dokumentumfiltn, 2. rész.*

2'» MNL OLMOP M-KS-295-1 343. d. l.ő. e.

a felek szintén 3-3 fővel képviseltették magukat, és a különböző szinten felmerült problémák megoldása lett a feladatuk. A másodikat, azaz a középszintet a Politikai Egyeztető Bizottság és a Gazdasági és Szociális Bizottság alkotta. Az előbbinek a feladata a demokratikus elvek és szabályok meghatározása volt, és így az átmenet biztosítása, a másiknak a gazdasági válság leküzdésére kellett megoldásokat kidolgoznia. Ezekben a résztvevők 2-2 fővel vettek részt. A harmadik szintet a szakértői bizottságok alkották. Ezen belül I. Politikai és II. Gazdasági Munkabizottságok működtek, amelyeken belül 6-6 csoport alakult, és 5-5 főt delegáltak ezekbe a résztvevő szervek. Számunkra az „1/6. Az erőszakos megoldásokat kizáró jogi garanciák megteremtése” csoport tevékenysége érdekes.[2134] A különböző szintű szervekben, így az 1/6-os bizottságban ülésenként felváltva elnököltek a három oldal képviselői.[2135] A tárgyalások előtt az EKA már 1989. április 19-én felvetette,[2'36] hogy szükség van olyan garanciákra, amelyek az erőszakos megoldásokat kizárják.

Mindezt az I/6-os bizottság első, június 30-i ülésén is lényegesnek tartották, így javasolták a Munkásőrség megszüntetését is felvenni a megtárgyalandó kérdések közé. Emellett az állambiztonság, az MN kérdése, a külföldi csapatok segítségül hívásának, a szükségállapot kihirdetésének[2137] és a bírói ítélet nélküli személyi szabadságot korlátozó rendelkezéseknek a tilalma, a fegyveres szervezetek pártirányításának a megszüntetése, az NK.A tagjainak mentelmi jog adása, belföldön csak a rendőrség bevethetőségének a lehetősége is a pontok között szerepelt. Ugyanakkor az EKA válságbizottságnak a létrehozását javasolta abban az esetben, ha a társadalmi béke megbontására irányuló kísérlet történik. Mindezzel alapvető céljuk volt annak a megakadályozása, hogy fegyveresen esetleg meg lehessen fordítani a demokratizálódási folyamatot. A tárgyalásokon résztvevők mentelmi jogot kaptak. Lényeges

[2134] *A rendszerváltás forgatókönyve. Kerékasztal-tárgyalások 1989-ben. Dokumentumok 3. kötet 1989. augusztus 3. - augusztus 29.* Főszerkesztő: Bozóki András, Budapest, Magvető Kiadó, 1999. 9. o.

[2135] A következő személyek vettek részt az üléseken: 1. MSZMP: Ilolló András, Bálint Tibor, Varga Sabján 1,ászló. Szekeres István, Földesi István, Bálint Tibor, Fehér József (HM), Tütős Sándor, György István. 2. EKA: Dragon Pál, Bozóki András, Zétényi Zsolt, Magyar Elemér, Balás István, Szabó Miklós, Vitézy László, Gáspár Miklós, Kőszeg Ferenc, Rockenbauer Zoltán, Jancsó Miklós, Petrik Béla, Gergely András, Tőlgyessy Pctcr. 3. oldal, a szakszervezetek: Szikinger István, Fodor Pál, Szigetvári Miklós, Brattyán György, Molnár Pál, Murányi Zoltán, Vajtó Lajos, Csizmadia Pál, Kecskeméti Sándor, Molnár Gábor, Drncker György. *(A rendszerváltás forgatókönyve, kerékasztal-tárgyalások 1989-bert 6. k. Dokumentumok* főszerk. Bozóki András, szerk. Elbert Márta, Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 2000.)

[2.36] Boross Imre kisgazda politikus visszaemlékezésé szerint ö már 1988 novemberében, nagyobb nyilvánosság előtt elsőként, a Kossuth Klubban felvetette egy előadása alkalmával, hogy a Munkásőrséget meg kell szüntetni, amire a jelenlévő Nyers Rezső azt felelte, hogy ha többpártrendszer lesz, ez meg fog történni. (Bába Iván: *Felgyorsult történelem...* 30-31. o)

[2.37] Ennek során különleges törvények léptek életbe.

megemlíteni, hogy az MSZMP a Munkásőrséget nem akarta bevenni ebbe a kérdéskörbe arra hivatkozva, hogy új nemzetvédelmi elveket kialakítva Nemzeti Gárdává kell alakítani a testületet. A pártszervezetek működése a fegyveres erőknél témakört az MSZMP az I/3-as bizottságnál akarta megtárgyaltatok A harmadik oldal sem értett egyet a Munkásőrség megszüntetésével, ebben a kérdésben nem is tudtak megegyezni, szeptember 13-án is csak abban állapodtak meg, hogy a testület megszünteti a fegyveres gyakorlatait, a fegyverei az MN-hez kerülnek, és nem vesz részt sem közbiztonsági, sem közrendészeti feladatokban.[213*]

A kerékasztal-tárgyalások első, június 30-i ülésen az ellenzék felvetette a Munkásőrség megszüntetését, amit a harmadik oldal nem helyeselt, ők inkább a testület átalakítását szorgalmazták. Itt a svájci, az osztrák és a svéd milícia-rendszert emelték ki. Ezen az ülésen felvetődött a személyi fegyverek bevonásának a kérdése is, hisz ezek közül igen sok volt a fegyveres szervezetek tagjainál.[2139] A július 5-i ülésen az MSZMP részéről a Munkásőrséggel kapcsolatban hangsúlyozták, hogy nem megszüntetni, hanem átalakítani kell, az új szerv feladata az elemi csapások elhárítása, a közrend és a közbiztonság fenntartása lenne. Ugyanakkor a 1091/1989. számú MT-határozatra hivatkozva kijelentették, hogy a testület pártirányítása megszűnt. Ez a gyakorlatban egyébként nem volt igaz. A fegyveres erőknél működő pártszervekkcl kapcsolatban az I/3-as bizottságot tartották illetékesnek. A harmadik oldal ellenezte a Munkásőrség feloszlatását, de a vele kapcsolatos jogi garanciákat támogatta. [2140]

Július 19-én az EKA képviselői hiányolták, hogy a fegyveres szervezetek szolgálati szabályzatait, a bevethetőségükkel kapcsolatos információkat nem kapták meg. Továbbra is a Munkásőrség felszámolását tartották volna lényegesnek, de tisztában voltak a másik két fel hajthatatlanságával, gyors, rövidtávú intézkedéseket javasoltak a testület lefegyvcrczéséről, a tagok közérdekű munkán való foglalkoztatásáról. Az MSZMP ezzel szemben arra hivatkozott, hogy a fegyveres testületekkel kapcsolatban új stratégiát kell kidolgozni, és a korábban meghozott rendeletek már szabályozták a milícia sorsát. Ekkor is az átalakítása mellett kardoskodtak. A harmadik oldal ismét az MSZMP álláspontját követte, kijelentették, hogy tiltakoznak az olyan beállítások ellen, amelyek a testület kollektív felelősségét vetik fel, a létét sem jogilag, sem erkölcsileg nem kérdőjelezték meg, cs a pártpolitikai felhasználhatóságának a kiküszöbölését hangsúlyozták. Az EKA válasza minderre az volt, hogy a magyar társadalom a testületet az MSZMP párthadseregének tartja. Mindezt az is alátámasz- [2135 * *]

[2135] *A rendszerváltás forgatókönyve 6. k.* 551-556. o.
213’ Uo. 555-563. 0.
[2I4]» Uo. 564-572. o.

tóttá, hogy 1989-ben már a Munkásőrséggel kapcsolatban is tartottak közvélemény kutatásokat, és a megkérdezettek jelentős része, 68%-a a megszüntetést javasolta.[2141] Ugyanakkor az ellenzék a 3075/1957. számú titkos kormányhatározatra hivatkozott, amely alapján valóban az MSZMP irányította a testületet és vette fel a munkásőröket.[2142] Lényeges, hogy ezt meg tudták szerezni! így a 60 ezres létszámot fenyegetőnek tartották, mint láthattuk joggal, emellett a fenntartási költségek jelentős voltát is kihangsúlyozták.[2143] Erre az említett határozat hatályon kívül helyezésébe az MSZMP is beleegyezett, ugyanakkor a KB május 8-i, a Munkásőrséggel kapcsolatban kiadott állásfoglalására is hivatkoztak. A harmadik oldal azzal érvelt, hogy nem csak a Munkásőrség, hanem más fegyveres szervezetek is pártirányítás alatt álltak. Csak azt felejtették el ezzel kapcsolatban, hogy azoknál nem a pártszervezetek vették fel és válogatták ki a teljes állományt. Ugyanakkor azt remélték, hogy augusztus elejéig sor kerül a testület helyzetének a rendezésére. Az ellenzék az említett KB állásfoglalást nem tartotta jogi garanciának, az MSZMP elnökségének a létrejöttében a párt cs az állami szervek ismételt összefonódását látta. Hosszabb távon csak a Munkásőrség felszámolását voltak hajlandóak elfogadni.[2144] 1989. augusztus 2-án a fegyveres szervezetek alkalmazásával és a különböző indokkal való mozgósításuk szabályozásával foglalkoztak. Az EKA lényegesnek tartotta, hogy rendkívüli állapotot csak az Országgyűlés kétharmados támogatásával lehessen bevezetni, és ne a HB dönthessen erről.[2145]

Az augusztus 16-i ülésnek szintén ez volt a témája, ugyanakkor az EKA kijelentette, hogy ők csak a Munkásőrség teljes felszámolását tudják elfogadni. Mivel a másik két oldal ebben a kérdésben hajthatatlan maradt, így azt javasolták, hogy terjesszék a középszint elé ezt a problémát. A MSZMP továbbra is a kompromisszumos megoldást akart, hivatkoztak az EKA július 19-i álláspontjára, ami azt tartalmazta, hogy rövid időn belül fegyverezzék le a testületet, és közérdekű munkán foglalkoztassák a tagjait, így nem tartották feltétlenül szükségesnek a kérdés felterjesztését. Azt is hangsúlyozták, hogy a Munkásőrség átalakítására és a hadseregreformra felállított bizottságban a három oldal egy-egy képviselője is vegyen részt. A harmadik oldal lényegesnek tartotta a Munkásőrségről való megállapodást, de a testület

2|J| *A közvélemény 1989-ben (Magyar Közvélemény-kutató Intézet) In. Magyarország politikai évkönyve,* szerk. Kutrán Sándor - Sándor Péter — Vass László, Budapest, AULA-OMIKK, 1990, 432-464. o.

2142 Ezt elvileg korábban már hatályon kívül helyezték, de ezt a MSZMP képviselői nem emlegették a tárgyaláson.

2143 A rendszerváltás forgatókönyve 6. k. 594-608. o.

2,44 Uo. 594-608. o.

2t« Uo. 624-632. o.

feloszlatását továbbra is elvetette. Azt viszont elismerték, hogy az MSZMP befolyása - annak köszönhetően, hogy a testület nagy része párttag - továbbra is fennáll. A megoldást abban látták, ha megtiltották volna, hogy a Munkásőrség hatósági feladatokat is ellásson.[2146] A középszintű egyeztetések előtt egy nappal, augusztus 24-én ismét ülésezett a bizottság. Az MSZMP képviselői javasolták, hogy vegyék vissza a Munkásőrség kérdését a napirendi pontok közé. Azzal a javaslattal álltak elő, hogy az átmeneti időszakra fegyverezzék le őket, és közérdekű munkát végezzenek, majd az átmenetet követően számolják fel a testületet. De a felszámolás alatt egy átalakítást értettek, ugyanis a feladatkör és a szervezet szempontjából a honvédelmi rendszerbe akarták integrálni, így a hátország- és a területvédelem feladatainak az ellátásában vettek volna részt. Alapjában véve külső támadás esetén alkalmazták volna őket, a közrend és a közbiztonság fenntartásában a többi szervre vonatkozó szabályok szerint tevékenykedtek volna. Tudjuk, ez utóbbi már korábban megvalósult, ezzel kapcsolatban csupán az az egyedüli kérdés, hogy az I/6-os bizottság MSZMP-s képviselői tudtak-e minderről, vagy csak a meghatározott irányelvek szerint folytatták a tárgyalást. Egy biztos, az ellenzék nem ismerte a Munkásőrség hátországvédelmi szerepét, így a tárgyalásokon ezt próbálták kihasználni, sikertelenül. A javaslat ugyanakkor a harmadik oldal korábbi álláspontjához képest visszalépés volt, hiszen ők elfogadták volna, ha a testület nem lát cl közbiztonsági feladatokat,

23- án a harmadik oldal az MSZMP-t támogatta ebben a kérdésben. Az EKA nem ellenezte volna a testület gyors lefegyverzését, de még az átmenet során javasolta, hogy számolják fel őket. Ugyanakkor a másnapi középszintű tárgyalások pontjai közül nem javasolták e kérdéskört kivenni. A Munkásőrség mellett a hadsereg pártirányításának a megszüntetéséről is tanácskoztak ezen a napon.[2147] Mindez nyilvánvalóan azzal lehetett összefüggésben, hogy az MSZMP nem akarta egy esetleges felszámolással a biztos szavazóinak egy részét elveszíteni a következő választásokon, és a saját háza táján nyilván nehéz lett volna elszámolni mindezzel. Az EKA aggodalma ugyanakkor érthető, hiszen a lefogyvcrczctt testületet bármikor újra fel lehetett volna szerelni, erre nem lett volna semmiféle biztosíték. Másnap, augusztus

24- én az NKA középszintű ülése előtti EKA-tárgyalásokon is előkerült a Munkásőrség ügye. Az 1/6-os bizottságból Balás Istvánt[2148] hívták volna meg előadónak, csak

~[|J6] Uo. 641-647. o.

[2147] Uo. 648-653. o.

[211]8 Balás István (1949—) 1972-ben szerzett jogi diplomát, 1975-1990 között ügyvéd, a hatalommal szemben többször védett metodistákat. 1988-ban lett az MDF tagja, az EKA 1.4-es és 1/6-os bizottságaiban, továbbá a plenáris cs politikai középszintű üléseken képviselte pártját. 1990-1994 között képviselő, több parlamenti bizottság tagja. 1993-ban kilépett az MDF-ből, és megalakította a Magyar Piaepártot, 1994 után ügyvédként dolgozott. *(A rendszerváltás 8. K.* 228. o.)

elfelejtették értesíteni, így Zétényi Zsolt,[2149] Kőszeg Ferenc[215"] és Bozóki András[2151] neve vetődött fel. Először ez utóbbit, majd Zétényit szavazták meg szakértőnek.

Az EKA-ülésen Vitézy László számolt be az 1/6-os bizottság munkájáról. Kiemelte, hogy az EKA álláspontja a megszüntetéssel kapcsolatban egységes, de a másik két oldal nem hajlik erre. Vjtézy ugyanakkor tévesen tájékoztatott, hiszen az MSZMP és a harmadik oldal álláspontját úgy mutatta be, hogy idővel teljesen megszüntetnék a testületet, holott láthattuk, ez nem feltétlenül így volt. Vitézy nem volt ott az 1/6-os bizottság ülésein. Jelentős fejleménynek számított, hogy közben az 1/1-es bizottságban azt az álláspontot jegyzőkönyvezték, hogy csak két fegyveres szervezet, az MN és a rendőrség maradhasson, a többieket ezek alá sorolják be. Ezt Timkó Iván[2152] jelezte az ülésen. Tamás Gáspár Miklós[2153] felvetette, hogy a Munkásőrséggel kapcsolatos megállapodásokba vegyék bele azt is, hogy azok a többi paramilitáris szervezetre, igy az MHSZ-re is vonatkoznak. Mindezt azzal indokolta, hogy a Munkásőrség elkezdte az átmentését ezekbe.[2154] Ezt követően Zétényi Zsolt helyesen ismertette az MSZMP álláspontját a Munkásőrséggel kapcsolatban. Véleménye szerint az elnevezést érzelmi okokból nem akarták bántani. Zétényi kihangsúlyozta, hogy azért kardoskodott továbbra is a Munkásőrség teljes megszüntetése mellett,

2l4? Zétényi Zsolt (1941-) 1964-ben szerzett jogi diplomát, 1990-ig több bíróságon, majd több vállalatnál jogi pályán dolgozott. 1986-ban lett a Bajcsy-Zsilinszky Endre Baráti Társaság tagja, később különböző vezető tisztségeit töltötte be. A társaság képviselőjeként vett részt az N KA tárgyalásokon, 1988-1995 között az MDF tagja, 1990-1994 között országgyűlési képviselője, 1994-től ügyvéd, több civil társaság tagja. *(A rendszerváltás 8. K.* 292-293. o.)

2t50 Kőszeg Ferenc (1939-) a forradalom utáni röpccdulázáscrt 1957-ben kct hónapot vizsgálati fogságban töltött. 1962-ben szerzett bölcsészdiplomát. 1962-1982 között több könyvkiadóknál dolgozott. 1979-ben aláírta a Charta ’77-el, 1981-1989 között a Beszélő szerkesztője, több ellenzéki, rcndszerkritikus tevékenységben vett részt. 1988-ban a Független Jogvédő Szolgálat megalapítója. 1988-ban a Szabad Kezdeményezések Hálózatának, majd az SZDSZ-nek a megalakítója, pártját képviselte az EKA cs az NKA ülésein. 1990-1998 között az SZDSZ képviselője, 1995-1998 között alelnöke. *(A rendszerváltás 8. K.* 258 -259. o.)

2151 Bozóki András (1959—) 1983-ban az ELTE-n szerzett jogi doktorátust, 1992-ben kandidátusi fokozatot. 1997-ig tanított az egyetemen. *(Bozóki András életrajza,* http://www.ncfmi.gov.hu/kultura/miniszter/bozoki-andras, letöltés: 2017. január 25.)

2152 Az MDF-el képviselte.

2153 Tamás Gáspár Miklós (19-48—) 1972-ben szerzett filozófusi diplomát. 1978-ig az Utunk című kolozsvári hetilap szerkesztője volt, majd Magyarországra települi át. 1982-ben fosztották meg az ELTE filozófiatörténeti tanszékén lévő állásától szakmai munkássága miatt, 1989-ig nem kapott állást. Műveit ezt követően szamizdatban publikálta. 1979-ben aláírta a Chrata ’77 című dokumentumot, 1981-ben a Bibó Emlékkönyv egyik szerzője. 1988-ig több ellenzéki, rendszerkritikus „akcióban” vett részt. 1988-ban a SZÉK és az SZDSZ egyik alapítója volt, pártját képviselte az EKA- és a2 NKA-lárgyalásokon. 1989-1990-ben pártja ügyvivője, 1994-ig parlamenti képviselő. *(Rendszerváltás 8. K.* 282-283. o)

2|5-< Ezzel kapcsolatos irat idáig nem került elő.

mert nem látott arra teljes biztosítékot, hogy adott esetben nem lenne feífegy vc-rezhetö ismételten a testület. A követező felszólaló Gaskó István,[2135] az MSZDP küldöttje volt, ő is a megszüntetést javasolta. Szabad György[2150] is a feloszlatás mellett érvelt, azt tanácsolta, hogy annak a menetéről kéne tárgyalni, ugyanakkor rámutatott arra, hogy erről az EKA-ban már korábban megállapodás született. Timkó Iván egy minimális feltétel kiszabását irányozta elő, mégpedig azt, hogy törvényi szabályozással ellenőrizzék a testületet. Keresztes Sándor[2157] a választási kampány előtti megszüntetést javasolta. Kis János[2158] egy esetleges váratlan munkásőri akciótól való aggodalmát osztotta meg a többiekkel. Zctényi továbbra is az egyértelmű feloszlatás mellett foglalt állást, és megemlítette, hogy a HM-ben is a haderő integ-

2155 Gaskó István (1954—) felsőfokú tanulmányokat végzett, 1975—1990 között a MÁV-nál dolgozott. 1980—198b közölt MSZMP-tag, Grósz Károlynak a Sportcsarnokban mondott beszédét követően távozott a pártból. 1989-töl 1995-ig az MSZDP tagjaként tevékenykedett, pártját az EKA- és az NKA-tárgyalásokon képviselte. Az új, vasúti szakszervezeti munka kialakításából is jelentőst részt vállalt, (zí *rendszerváltás 8 K.* 244. o.)

2,56 Szabad György (1924—2015) 1950-ben történelem-le véli ár szakon diplomázott. 1944-ben munkaszolgálatos volt, majd sikerült megszöknie, akárcsak 1945-ben, amikor a szovjetek málenkij robotra vitték. 1945-1946 között az FKgP tagja volt, 1945-1949 között gazdálkodó, majd 1951-ig az Országos Levéltárban dolgozott, később az ELTE-n tanított. 1970-től 1994-ig egyetemi tanár, 1982-ben lett akadémikus. Kutatási területe a 19. századi magyar történelem volt, 1956-ban a Történész Forradalmi Bizottság tagja. Az MDF egyik alapítója, 1989 1994 között a párt elnökségi tagja, az EKA-, NKA-tárgyalások résztvevője. 1990-1998 között országgyűlési képviselő, 1990-töl 1994-ig az országgyűlés elnöke. *(A rendszerváltás 8. K.* 275-276. o.)

2157 Keresztes Sándor (1919-2013) 1943-ban szerzett államtudományi doktorátust. A 30-as években az Erdélyi Kör és más szervezetek tagja volt, 1944-ben települt át Budapestre, ahol hivatalnoki minőségében az emberrnentésben is részt vett. 1944-ben a Demokrata Néppárt egyik alapítója, 1946- 1949 között a párt végrehajtó bizottságának a tagja, 1945-1947 között a BM-ben dolgozott. 1947- től 1948-ig országgyűlési képviselő, de mandátumától megfosztották. 1949-1963 között szakmunkás, majd az Új Ember Kiadónál fűlő, stb., 1963-tól a Kiadó vezetője. 1953-1959 között rendőri felügyelet alatt állt. 1956-ban beválasztották a Budafoki Forradalmi Bizottságba, pártja újjáalakításában is részt vett. 1957-ben négy hónapra Kistarcsára internálták, 1962-1980 között a Szent István Társulat jogi szakértője volt. 1988-ban a Márton Áron Társaságnak és a Kereszténydemokrata Néppártnak az alapítója, amelynek az élére Antall Józsefet is igyekezett megnyerni. Pártját képviselte az NKA- és az EKA-tárgyalásokon. 1990-1998 között országgyűlési képviselő. (4 *rendszerváltás 8. K.* 254-255. o.)

2I5S Kis János (1943-) 1967-ben szerzett filozófia diplomát, ebben az évben kezdett el dolgozi. 1966-ban lett az MSZMP tagja, 1973-ban kizárták a pártból, és állásból is elbocsátották politikai okok miatt, így 1990-ig hivatalosan nem volt munkahelye. 1979-ben aláírta a Charta ’77 nyilatkozatot, 1981-beu a Bibó Emlékkönyv egyik szerzője, majd a Beszélő egyik szerkesztője. Több más ellenzéki, rendszerkritikus tevékenysége mellett részt vett a monori találkozón. 1988-ban a Szabad Kezdeményezések Hálózatának és az SZDSZ-nck az egyik alapítója volt. A pártját képviselte az EKA- és az NKA-tárgyalásokon. 1990-1991 között az SZDSZ egyik elnöke, majd lemondott. Több tudományos munkája jelent meg magyarul, és többet idegen nyelvre is lefordítottak. *(A rendszerváltás 8. K.* 255-256. o.)

rálásába tervezik a milíciát. Bcjczy Sándor[2159] ezzel kapcsolatos kérdésére érdemes kitérni, ugyanis felvetette, hogy lehet-c ’40-es, ’50-es embereket integrálni a hadseregbe, mivel szerinte a testület javarészt belőlük állt. Ő a felvonulásaikból és a szolgálatot ellátókból indult ki. Tudjuk, az életkor megállapításában részben nem volt igaza, ez a kijelentése azért érdekes számunkra, mivel a korszak átlagembere valóban így láthatta a Munkásőrséget. Ezt követően heves vita bontakozott ki a milíciáról, végül úgy szavaztak, hogy csak a feloszlatást fogják elfogadni.[2160] Az EKA ülését követően, délután került sor az I. politikai bizottsági NKA-tárgyalásra. Ez részben a sajtónyilvánosság előtt zajlott.

Kezdetben a bizottságok munkáját ismertették, majd következett a vita. Az I/6-os volt az utolsó, Murányi Zoltán[2161] beszédéből a Munkásőrséggel kapcsolatban azt érdemes kiemelni, hogy ezt tartotta annak a kérdésnek, amelyben a tárgyaló felek álláspontjai a legtávolabb álltak egymástól. Ezt követően az MSZMP nem tett észrevételt, Zétényi Zsolt következett. Ö hangsúlyozta, hogy ebben a témában nem hajlandóak kompromisszumot kötni, viszont bizalomerősítő intézkedésnek vennék a testület lefegyverzését. A megszüntetés szükségességét az „elemi társadalmi igénynyél” indokolta. Ehhez Tamás Gáspár Miklós hozzátette, hogy minden paramilitáris szervezet feloszlatásához ragaszkodnak. A referátumokat követően kiparancsolták a sajtót, majd következett a napirendi pontok megvitatása. Az I/6-os bizottsággal kapcsolatban felvetődött, hogy több kérdés megoldatlansága miatt akár visszautalnák a bizottsághoz a felvetett kérdéseket. Ezt Szabad György ellenezte. Ugyanakkor azt a javaslatot, hogy a rendkívüli állapot bevezetésére egy parlamenti képviselőkből és NKA-tagokból álló biztonsági tanácsot hozzanak létre, visszautalták a bizottsághoz. A Munkásőrséggel kapcsolatban Zétényi Zsolt előadására Pozsgay Imre reagált, ő egy kompromisszumos javaslat kidolgozását vetette fel a későbbiekben. Kósáné Kovács Magda[2162] a harmadik oldal részéről kijelentette, hogy a testülettel

sis? Bcjczy Sándor (1920—) A második világháborúban a szovjet fronton harcolt, a második besorozása után megszökött. 1945-ben lett az FKgP tagja, annak 1951-ig föpénztárosa volt. A forradalomig több munkahelyen is dolgozott, 1957-ben a forradalom alatti tevékenységéért internálták, 1961-1990 között a Hídépítő Vállalatnál dolgozott. 1989-ben az FKgP újjászervezésében vett rés2t. Az NKA- és az EKA-tárgyalások résztvevője, 1990-1994 között kisgazda parlamenti képviselő. *(A rendszerváltás 8. K.* 231-232. o.)

2160 *rendszerváltás forgatókönyve 3. K.* 316-367. O.

2161 Murányi Zoltán (I960-) 1985-ben doktorált az ELTE jogi karán, majd a tudományos szférában dolgozott. Egyetemistaként az ELTE KISZ-bizottságának a tagja lett, 1984-1989 között pedig az MSZMP-é. 1988-ban a Baloldali Alternatíva Egyesülés alapítója. Az N K A ülésein a harmadik oldal képviseletében vett részt, 1989-ben az MSZP tagja lett, majd a fővárosi politikában vállalt szerepet, több szervezetnek is a tagja volt, újságíróként is dolgozott. *(A rendszerváltás 8. K.* 323-324. o.)

2,S2 Kósáné Kovács Magda (1940—3 1964-ben magyar-francia szakon szerzett egyetemi diplomát. 1974-tg a közoktatásban cs tudományos pályán dolgozott. 1967-ben lett az MSZMP tagja, 1977-1985

kapcsolatban közöttük sincs egységes álláspont, így a másik kct félre bízzák a megegyezést. A kilenc kérdésből négyet utaltak csak vissza.[2163] A tárgyalásokat másnap, augusztus 25-én folytatták, ekkor már a sajtó képviselőivel, mivel az előző napon a nyilvánosságot is megszavazták. A 24-én hozott határozatokat az ülés elején a soros elnök, Kósáné Kovács Magda ismertette.[2'64]

A fentieknek megfelelően továbbra is az I/6-os bizottság foglalkozott a Munkásőrség kérdésével. Augusztus 30-i ülésükön,[2165] [2166] [2167] napirend előtt újabb problémák vetődtek fel a testülettel kapcsolatban, az EKA a határon való alkalmazásukat ellenezte,[2'66] és a „bizalmi légkör elleni lépésnek" minősítette. Ezt az augusztus 19-i Páneurópai piknik során Ausztriába emigrált NDK-s menekültek miatt joggal kérhették számon. Az ellenzéknek az sem tetszett, hogy az MSZMP a fegyveres szervezeteknél lévő pártszervek felszámolását nagyon el akarta húzni. A napirend során a honvédelmi miniszter válaszolt a neki korábban feltett kérdésekre. Ezek a között a Munkásőrséggel kapcsolatban a következők szerepeltek. Milyen sorrendben történik a fegyveres erők mozgósítása, tüntetőkkel szemben milyen eszközök alkalmazhatók, kik a tagjai a HB-nak (HT-nak nevezték), a Munkásőrség MN-be olvasztása milyen módon történik, mekkora a létszáma feltöltött állapotban és anélkül, rendkívüli állapot idején mekkora létszámot jelent, milyen a fegyverzete, milyen tömegoszlatásra alkalmas eszközeik vannak, milyen az összetartás feltétele, milyen a politikai oktatás tematikája? A kérdésekre adott válaszok nem találhatóak a levéltári anyagokban sem.[2'67]

Augusztus 30-n középszinten is szó esett a testületről, bár nem szerepelt a hivatalos napirendi pontok között. Pozsgay Tmre a korábbi ígérteknek megfelelően beterjesztette javaslatát az átalakításról. E szerint a testület betagozódott volna a hadseregbe, minden párt tagja beléphetett, és megváltoztatták volna a szimbólumrendszert. Az EKA a javaslat írásbeli beterjesztését kérte, de hangot adtak nemtet-

közotl a Pedagógusok Szakszervezete Felsőoktatási Tanácsának, majd a Központi Vezetőségének a titkára. 1985-1990 között a SZOT egyik vezetője, szervezetét az NKA ülésein ő képviselte. 1989-ben lett az MSZP tagja, 1996-1998 között az MSZP ügyvezető alclnöke. 1990-től parlamenti képviselő, 1994-1995 között munkaügyi miniszter. *(A rendszerváltás 8. K.* 321. o.)

Uo. 368-417. o.

Uo. 420. o.

2165 Az ülésen Kárpáti Ferenc honvédelmi miniszter és Keleti György ezd., a HM Sajtóosztályának a vezetője volt jelen.

2166]9g9 nyarán több munkásőr teljesített szolgálatot a határőröket segítve, ugyanis az NDK-s menekültek közül többen át akartak szökni a határon. Júliusban hat munkásőr kapott jutalmat a nyugati határon. (Germuska Pál: *Odacsap a munkásököl?...* 439-482. o.)

2167 _4 *rendszerváltás forgatókönyve 6. K.* 654 658. o.

szésüknek az elmondottakkal szemben.[2168] A szeptember 6-i bizottsági ülésen az ellenzék továbbra is a Munkásőrség teljes felszámolásához ragaszkodott. Az MSZMP tájékoztatást adott a Munkásőrség határőrizeti tevékenységéről,[2169] és kijelentette, hogy ez irányú tevékenységét megszüntették. A harmadik oldal ismételten kompromisszumos megoldást javasolt, a felszámolást nem támogatta, új elemként az érvelésükben a haderő gyengülése is előkerült. Az EKA határozottan elutasított mindenféle átszervezést, ugyanakkor az MSZMP korábban ismertetett átmeneti időszakra vonatkozó javaslataival kapcsolatban kijelentették, hogy azokat meg fogják tárgyalni. Ezt követően dr. Túrós András belügyminiszter-helyettes beszámolóját hallgatták meg, aki a Munkásőrséggel való együttműködésükről is tájékoztatta a jelenlévőket.[2170]

A Munkásőrséggel az EKA szeptember 11-én foglalkozott, az álláspontjuk a korábbiakhoz képest nem sokat változott. A középszintű tárgyalásokon, amelyre aznap 17 órakor került sor, addigi véleményüket képviselték.[2171] Ezen Zétényi Zsolt a következőket terjesztette be a testületről. Feloszlatnák, de önkéntes módon bárki jelentkezhetne az MN tartalék állományába egyénileg. Őket a területvédelmi parancs-

Uo. 24-25. o.

2i® Németh Miklós visszaemlékezése szerint volt egy olyan elképzelés is, Horváth István belügyminiszteré, hogy a határőrségbe integrálták volna a testületet. 1989-ig rendszeresen együttműködtek, ebben az esztendőben a következő helyzet alakult ki:*Hát még 89-ben is a határnyitás, a piknik után, amikor úgy döntünk, hogy egy picit elaltatjuk az NDK-.sokat, mert most keménykedünk egy picit, erősítünk, szigorítunk a határőrizeten. Fogalmam nem volt, hogy amikor én rábólinlottam erre a javaslatra, akkor ez azt is jelentette, hogy a határőrök munkásőr támogatást kaptak. Jóval későbbi évekbe hallom, hogy ki engedélyezte, hogy ükkor újból a munkásőrök? Ebben az egy mondatban ez benne volt. Ezt politikailag döntöttük el, fölül legföliil, az én szobámban. És nyoma van, az Oplafka András gyönyörűen megtalálja a Gerd Vehres leveleit Berlinben, a könyvében meg is írja, hogy a Vehres, az akkori NDK-s budapesti nagykövet irkálja haza a jelentéseket megnyugtatóan, hogy most már a magyarok kooperálnak, együttműködnek, erősítik a határőrizetet és megnyugtató táviratokat, nem is egyet, harmat-négyet küld haza. Taktikailag ez pont arra ment, hogy elaltatni őket, mert most megy a nagy döntés előkészítve, most megyünk Gimliehbe, most megyünk Kohllal közölni a döntést. Sok szála-boga volt ennek, de hogy a Munkásőrség szerepet kapna, ez az én fejembe meg nem fordult, de el kell higgyem azoknak, akik nekem ezt elmondták és bizonyították, hogy ez, hogy szigorításba mentetek bele ott Pesten, ez alul azt jelentette, hogy mi a munkásőrökkel együtt mentünk K, D.: Nem voltak olt problémák ekkor ezzel, hogy a munkásöröket is igénybe veszik a határőrizetbe? N. M,: Ez gyakorlat volt előtte is. Előtte kitakarítottuk őket. hogy ez nem a ti dolgotok. Mert hisz a kormány már azzal foglalkozik, hogy mi legyen a jövőtök, majd ekkor a piknik után egy rövid időre odakerülnek ismét a húsos fazékhoz, ők is azt hiszik, hogy akkor most megfordult megint a szél. Probléma azért nem volt, mert hosszú évtizedekig ez egy együttműködés volt a Munkásőrség meg a határőrség között."* (A szerző interjúja Németh Miklóssal, 2014. augusztus 13.)

2P0 j *rendszerváltás forgatókönyve 6. k.* 659-667. o.

2'7' *A rendszerváltás forgatókönyve 4. k.* 266-301. o.

nokságokhoz, hátországvédelmi feladatokra osztanák be. Innentől kezdve katonai egyenruhát viseltek volna, a felszereléseket a laktanyákban helyezték el. A hivatásos állomány átvétele során pedig a szolgálati idejüket elismertek. Az elhelyezés a katonai laktanyákban történt volna, a testület objektumait más célra használták volna fel. Zétényi kihangsúlyozta, hogy első körben a testületet felszámolása, és azt követően a többi pont végrehajtása következhet. Emellett más, feleslegesen militarizált szervezetek lefegyverezését is felvetette. Boross Imre ehhez azt fűzte hozzá, hogy a testület valós fenyegetettséget jelent, és a megszüntetésének - a forradalom miatt is - szimbolikus értéke van. A harmadik oldal nem kívánt véleményt nyilvánítani, az MSZMP részéről Pozsgay Imre a javaslat tanulmányozására kért határidőt.[2172] Az EKA javaslata is veszélyeket hordozhatott magában, hiszen a terv megvalósulása esetén az állampártnak lehetősége nyílt volna arra, hogy a megszüntetett egységeket burkoltan újjászervezze a hadseregen belül.

Szeptember 12-13-án ülést tartott az MSZMP KB, ezen a Munkásőrségnek a hadseregbe történő beolvasztásáról és ennek a kidolgozásáról döntöttek, holott ekkor papíron már nem tartozott a párt alá a testület.[2173]

Szeptember 13-án ült össze újra az 1/6-os bizottság, amelynek fö témája ismételten a Munkásőrség volt. Az EKA sérelmezte, hogy a testület kereskedelmi tevékenységet folytat, ami igaz is volt; a Club Tomajt, egy lapterjesztő vállalat tervezett létrehozását, emellett egy fegyverkereskedelemmel foglalkozó magyar-osztrák céget és egy pénzintézetet is megneveztek. Mindezt az ellenzék a testület átmentésének tekintette.[2174] Az MSZMP és a harmadik oldal tudomásul vette az elmondottakat.

Uo. 302-335. o.

[2175] Ólmosi Zoltán: 4 *Munkásőrség megszűntetése - Sikertelen kísérlet a megmaradásra* In. Levéltári Közlemények 82/1. Budapest, MÓL, 2011. 189-226. o.

[2174] A Next 2000 nevű ecg esete keltett jelentős felháborodást az MSZMP-vcl kapcsolatban. A Munkásőrségnél első ütemben költségvetési üzemeket hoztak létre, a veszély abban rejlett, hogy ezek vegyesvállalatokat, kft-et alapítottak, amelyekbe vagyont vittek be, ami jogszabályilag tisztázatlan volt. A badacsonytomaji Club Tomaj, a korábbi kiképzőbázis, majd később emellett a munkásöröknek fenntartott üdülő 1989-től külsős vendégeket is fogadott, négycsillagos szállodaként üzemeli. A terület kezdetben kőbánya volt, majd sátortábor, később faházakban szálltak meg a munkásőrök akiképzés folyamán. 1983-ban avatták fel a4500m^2-es komplexumot, amely három hektáron feküdt. Mindez akkor 64 millió Ft-ba került, tervezője Ybl-díjat kapott, A közeli Rodostó ház megvétele 1984-ben 36 millió Ft-ba került, ezt felújították és kiadták a MAVAD-nak. 1989 júliusa és szeptembere között 3,4 millió Ft volt a bevételük. 1989-ben, a testület felszámolása során több vállalat is igényt tartott rá. Volt egy harmadik épület is, ez 20 fő befogadására volt alkalmas, ez 1989. október 20-án a Főber tulajdonába került, mivel egy budapesti ház 3,6 millió forintnyi bérletével volt elmaradva a testület. A badacsonytomaji vb titkár szerint ez az összeg nagyon kevés volt akkor. A Club Tomajban egy kétágyas szoba 60 márkába került külföldieknek, magyaroknak 90 és 145 Ft/nap áron adták ki a szobákat, 35 szoba volt, ebből 15-t adtak ki. A Baltika nevű jacht és az lluska nevű hajó tartozott még a szállodához. Busz, személy- és tehergépkocsi bérbeadása-

Ez utóbbi fél bizalomerősítő intézkedéseket javasolt a Munkásőrséggel kapcsolatban, végül a következőket fogadták el: a Munkásőrség megszünteti a fegyveres gyakorlatait, a közrend cs a közbiztonság védelmében való együttműködését, és a fegyvereit a HM-nek adja át. Az EKA képviselői a megszüntetéshez való ragaszkodásukat továbbra is hangsúlyozták,[2175] Az EKA és az NKA középszinten szeptember 15-én tárgyalt ismét a Munkásőrségről. Az előbbin Balás István tájékoztatta a jelenlévőket a bizottságban elfogadott bizalomerősítő lépésekről. A hozzászóló Tölgyessy Péter[2'76] ezt csekély eredménynek nevezte, úgy gondolta, középszinten kéne megegyezni, de erre nem látott reményt. Ugyanakkor attól tartott, hogy az Országgyűlés a testület megtartása mellett fog voksolni eltérő álláspontok esetén. így azt javasolta, hogy azok a pontok, amelyekben nem állapodtak meg - igy a milíciáé is - ne kerüljenek bele a megállapodásba semmilyen formában. Ezekről a későbbiekben javasolta a megegyezést, mivel arra számított, hogy pár héten belül új párt fog születni az MSZMP helyett, és velük könnyebb lesz majd ebben a kérdésben dűlőre jutni. Azt is deklarálni javasolta, hogy ha az MSZMP ezt a kérdést a Parlament elé viszi, azt a saját felelősségére teszi meg. Vigh Károly ezzel szemben mindkét, az MSZMP és az EKA Munkásőrségről szóló javaslatának Parlament elé terjesztését javasolta, mivel szerinte nem biztos, hogy feltétlen, az MSZMP álláspontját fogadnák el. Antall József[2177] is ez utóbbi mellett foglalt állást, ő azt is hozzátette, hogy a bent lévő

val is foglalkoztak, szauna, úszómedence, teniszpálya, borpalackozó, motoros szán is tartozott a komplexumhoz. Akupunlrtúrás cs barlangterápiás szolgáltatásuk is volt. Emellett a Központi Ellátó Parancsnokság a leselejtezett anyagait árulta ki a lakosságnak, a Kereskedelmi Műszaki Szolgáltatóház (KMSZH) épületek tervezésével és kivitelezésével foglalkozott, az áruházában sport-, vadász- és horgászeszközökel árultak. 1989-ben 800 ezer Ft nyereséget terveztek. Ekkor már a Központi Gépjármű Üzem, a MOP Parancsnoki iskola és a videó stúdió üzleti célra való felhasználása is tervben volt. A KMSZH Cooptre Kft. nevű cégét ekkor jegyezték be. Az EBH osztrák vállalat ebbe 1 millió Ft-os Cannon lézeres másolót vitt be apportként. Ugyanakkor az NSZK-s Kettner céggel vadászboltot terveztek nyitni az áruház emeletén, és a hírlapterjesztésbe is be akartak szállni. Érdekesség, hogy amikor George Bush Magyarországra látogatott, akkor a Rádió Bridge a pár napos kísérleti sugárzását a Munkásőrség frekvenciáján bonyolította le. A HVG írása szerint az MDF Baranya megyei szervezete arról szerzett tudomást, hgy a milícia 101 millió forintért vett részvényt az Építőipari cs Innovációs Banktól, ezzel szemben a KMSZH elnöke, Nagy István szerint csak 3, 25 millió forintért. (HVG, 1989. szeptember. 23., Munkásőr 1989. február 7.)

[2,75] *A rendszerváltás forgatókönyve 6. k.* 668-672. o.

[2170] Tölgyessy Péter (1957—) 1981-ben szerzett jogi doktorátust az ELTE-n. 1981-1990 között az MTA Állam-cs Jogtudományi Intézetének a tudományos munkatársa, alkotmányjogász. 1987-ben részt vett a Fordulat és reform c. program megírásában, 1989-ben lett az SZDSZ tagja, pártját képviselte az EKA és az NKA ülésein. Több lényeges törvény ki- és átdolgozásában vett részt. 1991-ben pártja elnöke lett, előtte több évig volt ügyvivő. Képviselőként több parlamenti bizottságnak volt a tagja. *(A rendszerváltás 8.* k. 286. o.)

[2177] Antall József (1932-1993) Édesapja ismert politikus volt. Antall József magyar, levéltár, könyvtár, muzeológia szakon végzett. 1954 1955 között a Magyar Országos Levéltár, majd a Pedagógiai

ellenzékiek kérjenek név szerinti szavazást. Torgyáu József is csatlakozott ehhez, ö a TV előtti nyílt voksolást is szorgalmazta. A későbbiekben az NKA-tárgyalássorozat lezárásáról, cs ezzel kapcsolatban a Munkásőrségről esett szó. Kis János bizonyos kérdésekkel kapcsolatban azt javasolta, hogy vigyék őket a Parlament elé, más esetben, amelyben az ellenzék sem képviselt egységes álláspontot, az MSZMP-vel való tárgyalást el akarta halasztani. Antall József szerint a tárgyalásokat le lehetett volna zárni azzal, hogy a Munkásőrségről nem esik szó, de a sarkalatos törvényeket elfogadják, és a testülettel és más lezáratlan kérdéssel kapcsolatban egy különnyilatkozatot fogalmaznak meg. Vitézy László* [2178] szerint a Munkásőrség felszámolásának is benne kellett volna lennie a sarkalatos törvények között. Teleki János[2179] ezt elvetette, arra hivatkozott, hogy a Parlament fellépése ezzel kapcsolatban kétes lenne. Ezt követően azon bontakozott ki a vita, hogy a délutáni tárgyalásokon fclvcssék-c a Munkásőrség kérdését, amennyiben az MSZMP ezt nem teszi meg. A vita hevében Domonkos István megkérdezte, hogy a korábban Zétényi Zsolt állal az MSZMP-nek átadott javaslattal mi legyen. Erről azt gondolták többen, hogy az állampárt úgysem fogadja majd cl, így Szabad György a következőkkel kapcsolatban kért állásfoglalást a Munkásőrségről. Mondják azt, hogy nincs konszenzus, vagy pedig azt emeljék ki, hogy a Munkásőrség nem tartozik a sarkalatos törvények közé, és a későbbiekben fogják megtárgyalni. Végül ez utóbbi eljárásmód mellett döntöttek, ami gyakorlatilag Tölgyessy Péter javaslatához volt hasonló, aki felhívta a figyelmet arra is, hogy ettől függetlenül a Honvédelmi törvény tárgyalja a Munkásőrség kérdését is, az pedig sarkalatos törvény. Emellett még úgy határoztak, hogy a testülettel kapcsolatban tett bizalomerősítő kérdésekkel csak akkor foglalkoznak, ha az MSZMP felveti.[21™] Délután következett az NKA-tárgyalás, ezen a korábban eldöntetlen kérdésekről tanácskoztak, a Munkásőrség eredetileg nem szerepelt a napirendi pontok között. Antall József kérdésére, hogy az ezzel kapcsolatos javaslatra mikor kapnak választ, Pozsgay Imre azt válaszolta, hogy 18-án, a középszintű tár-

Tudományos Intézet munkatársa. 1956-ban az Eötvös József Gimnázium tanáraként az iskolai forradalmi bizottság elnöke volt. így a Toldy Ferenc Gimnáziumba helyezték át büntetésképpen, majd eltiltották a tanítástól. 1964-ben kezdett el dolgozni a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban, ahol 1990-ig állt alkalmazásban. 1988-ban a második lakitcíki találkozón vett részt, 1989-ben az MDF választmányának, majd elnökségének lett a tagja, később a párt elnöke. Az NKA- cs az EKA-tárgyalások réztvevője. 1990-1998 között miniszterelnök. (Izsák Lajos-Pölöskeí Ferenc-Romsics Ignác-Urbán Aladár: *Magyarország...* 206-210. o.)

2178 Vitézy László (1940—) 1973-ban szerzett rendező-operatőr szakon diplomát. 1988-ban a Mozgókép Demokratikus Szakszervezetnek lett az egyik alapítója. A Független Szakszervezetek Demokratikus Ligájának volt a képviselője az LKA és a z NKA ülésein. (4 *rendszerváltás 8. k.* 291-292. o.)

2179 A Kereszténydemokrata Néppártot képviselte az EKA cs az NKA ülésein.

2ISÜ *A rendszerváltás forgatókönyve 4. k.* 336-398. o.

gyalásokon.[2181] A szeptember 18-i EKA ülésén úgy döntöttek, hogy ha az MSZMP a megszüntetésre tesz javaslatot, akkor elfogadják, ellenkező esetben időt kérnek. A korábbiaknak megfelelően arra számítottak, hogy nem egyeznek bele a milícia felszámolásába.[2182]

A középszintű tárgyalások elején Pozsgay Imre válaszolt a korábban az EKA által feltett kérdésekre. A Munkásőrségről kijelentette, hogy az álláspontjuk az, hogy a testület az MT alá tartozik, szervezeti kereteit és funkcióit a véderőreformmal kapcsolatban fogják meghatározni, addig is 60 ezerről 40 ezerre csökkentik a testület létszámát, megszüntetik fegyveres gyakorlatait, a közrend és a közbiztonság fenntartásában való közreműködését, fegyvereit a HM felügyelete alá helyezik. Pozsgay javaslatára az ülés végén reagált Tölgycssy Péter, aki a korában elfogadottaknak megfelelően azt javasolta, hogy a későbbi tárgyalásokon foglalkozzanak ezzel a kérdéssel. Pozsgay az I/6-os bizottságban javasolta a vita továbbfolytatását, az MSZMP javaslatait „nagyon előremutatónak vallotta”, de hangsúlyozta azt is, hogy nem zárkóznak el a további megállapodások elől. Erre válaszul Antall József azt felelte, hogy a tárgyalásokhoz csatolva fogják közölni a kérdésben az álláspontjukat. Ugyanakkor kiemelte, hogy a Munkásőrség feloszlatásához a későbbiekben is ragaszkodnak majd.[2183]

Az NK A-tárgyalások lezárásaképpen került sor szeptember 18-án a plenáris ülésre, ekkor zárták le a június 13-a óta kötött megállapodásokat. Az ülésen, élő TV-s közvetítésben Tölgycssy Péter az SZDSZ nevében bejelentette, hogy nem vétózzák meg, de nem is írják alá a megegyezést, ugyanakkor a következő négy kérdésben népszavazás kiírását fogják kezdeményezni: az államfő megválasztásának módja, a pártszervek kitiltása a munkahelyekről, az MSZMP vagyonával való elszámolás és a Munkásőrség feloszlatása. Mindezt azzal indokolta, hogy nem látja biztosítottnak a békés átmenetet, mivel több olyan kérdésben nem született döntés, amely ezt garantálta volna. A Munkásőrség feloszlatása is ide tartozott. Ehhez hasonlóan Kövér László a FIDESZ nevében bejelentette, hogy csatlakoznak az SZDSZ kezdeményezéséhez. Ezt követően vita bontakozott ki az ülésen, végül aláírták a megállapodásokat az említett két párt kivételével. Leszögezték, hogy több kérdésben folytatják a munkát, a Munkásőrséggel kapcsolatban a következő szöveg került be:*a munkásőrség átalakításával kapcsolatos kérdések (az Ellenzéki Kerekasztal javaslatai a munkásőrség visszafejlesztésére)*’™"

zni Uo. 441. o.
2182 IJo. 44S-466. o.
2i« Uo. 467-491. o.
2184 *rendszerváltás forgatókönyve 4. k* 492 520. o.) Németh Miklós a Munkásőrséggel kapcsolatos NKA-tárgyalásokra így emlékezett vissza: *„Addigra már a Munkásőrség koncepciója, hogy*

A fentieknek megtel élőn folytatódlak a tárgyalások, az 1/6-os munkabizottság szeptember 20-án tilt ismét össze. A Munkásőrséggel kapcsolatban az ellenzékiek megemlítették, hogy a szeptember 18-án ismertetett Pozsgay-javaslat rontotta a várható bizalomerősítő intézkedéseket, mivel c szerint 1990-ben is megmaradna a testület. így népszavazás kiírását indítványozták az országgy űlési választások megtartását követően 60 napon belül abban az esetben, ha a testület nem szűnne meg az Országgyűlés szeptemberi ülésszakát követően. Er re úgy reagált az MSZMP tárgyalóbizottsága, hogy a középszintű tárgyaláson elhangzott Pozsgay-j avaslathoz fogja magát tartani.[2185] Az T/6-os bizottság következő ülésén már az MSZP nevében jelentek meg képviselők, ők a korábbi megállapodásokhoz tartották magukat. A Munkásőrséggel kapcsolatban az MSZP kijelentette, hogy jogtalannak tartaná, ha a testület tagjait politikai vagy egyéb támadás érné. Ugyanakkor a Munkásőrségből önálló, a katasztrófaelhárítás cs a polgári védelem területén tevékenykedő, önkéntes, pártsemlcgcs, nem fegyveres testület kialakítását támogatták. Azt is megjegyezték ezzel kapcsolatban, hogy a kormány a következő héten olyan döntést fog hozni, amely biztosítékát képezi a demokratikus átmenetnek. A harmadik oldal és az EKA is a kormány döntését követően akart mindezzel ismételten foglalkozni.[2186] A következő ülésre október 25-én került sor, ekkorra a Munkásőrség felszámolása elkezdődött, így az NKA levette ezt a kérdést a napirendjéről. Az ülésen Fodor Pál, a harmadik oldal képviselője arra kérte az ellenzékieket, hogy számoljanak be a Jurta Színházban felállított Nemzetőrségről, cs a rendező gárdákról. Ezzel kapcsolatban elmondták, hogy nincs fegyverük, létszámuk és tagjaik változnak.[2187] A fentiekből látható, hogy az ellenzék elég nehezen tudta elérni a Munkásőrség felszámolását,

megszűntetjük, nekünk világos. Kx Rozsgay, ezt valószínű, ezt bejelentette, én nem beszéltem erről soha. Valószínű, hogy ott a kerekasztal tárgyaláson bejelentette. Antall-lal meg Kis Jánossal stb. pár szót többször találkoztunk, én ezeket elmondtam nekik, hogy a Munkásőrség nem lesz." Ez érthetővé teszi, hogy az MDF később miért nem vett reszt a népszavazásban. Viszont az is látható lesz a későbbiekben, hogy még októberben is a Munkásőrség „átalakítására” játszottak többen. (A szerző interjúja Németh Miklóssal, 2014. augusztus 13.) A Munkásőrséggel és az. elnök választással kapcsolatban a következő aggodalmak voltak. Az új alkotmány sok katonai kérdést kivett a Parlament kezéből, e/ek a köztársasági elnökhöz kerültek. Ráadásul a honvédség vezetése a HM-től a vezérkarhoz került, ennek a vezetője nagy valószínűséggel sokáig olyan ember lett volna, aki Moszkvában végzett és hű MSZMP-tag volt. (Beszélő, 1989. október 23., Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 453-458.) Az MSZMP egy korai elnökválasztásnál elvileg azt is megtehette volna, hogy utána a Parlamenttel módosíttatja az alkotmányt, amit az NKA-tárgyalásokon elfogadtak, cs erős jogkört ad a már megválasztott elnöknek. Láthattuk korábban az elnöki szocializmussal kapcsolatos terveket!

[2185] *A rendszerváltás forgatókönyve 6. k. 673-67%.* o.

Uo. 679-686. o.

sis' Uo. 687-691. o.

mindehhez szükség volt a népszavazási kezdeményezés elindítására, mint ahogy azt a későbbi fejezetekből is látni fogjuk.

7. 5/C. A Munkásőrség az NKA-tárgyalások idején

1989 nyarának talán egyik legnagyobb kérdése az volt, hogyan alakult a testületben szolgálók hangulata a pártirányítás papíron való megszűnését követően. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében egy átfogó ellenőrzést tartottak április 10-14. között, amelynek tapasztalatait május 10-cn összegeztek. Ennek során lényeges szerepet kapott az állomány hangulatának a megismerése is. Az így levont következtetéseket nem lehet természetesen az egész országra vonatkoztatni. A felmérés jóval a KB állásfoglalás előtt született, de a dokumentumból látszik, hogy az állomány már korábban számíthatott a döntésre, hiszen voltak erre utaló intézkedések a Munkásőrségnél is. Az MSZMP-től való látszatelválásra a tagokat jól felkészitették, a pártszerveket továbbra is tájékoztatták. A helyi lakosság körében nem voltak testületellenes megnyilvánulások. Sok munkásőrnek nem tetszettek a párt határozatai, így gondolkodtak a kilépésen, fontos adat, hogy az állomány 57%-a a létminimum határán élt Szabolcsban![2188] Lényeges, hogy csak 21 belépési nyilatkozatuk volt ekkor, és ők is arra vártak, hogy a Munkásőrség sorsáról határozat szülessen. Ezzel szemben viszont 98%-os volt a feltöltöttség, ennek 93,8%-a volt a hadköteles állományból biztosított. A hivatásos és a társadalmi alegység-parancsnoki állomány feltöltött volt, a feladatoknak megfelelt, rendesen el tudta látni a szolgálatát, az egységek magasabb harckészültségbe helyezését megbízhatónak a minősitették, Érdemes kiemelni, hogy a kiképzési idő csökkentéséről, mint átmeneti problémáról beszéltek, a 20 órát sokan kevésnek tartották. A foglalkozásokon való megjelenés és az őrzés minősege megfelelő volt, a híradó rendszert és az állományt is jónak tartották. Az MSZMP-vel közös elhelyezés problémamentes volt, de erre más megoldást kellett találni.[2189] A hangulatból cs a távlati célokból mindenképpen arra lehet következtetni, hogy a testület megmaradásában reménykedtek, elképzeléseik az MSZMP balos szárnyához álltak közelebb. Látható, hogy az állapotokat kielégítőnek tartották, de a jövővel kapcsolatban voltak aggályaik, amelyek be is igazolódtak.

A Munkásőrség a május 8-i döntést követően leginkább azzal foglalkozott, hogy az MSZMP-vel való látszólagos kapcsolatait minél inkább megszüntesse, és a továbbra is fennálló gazdasági problémáit megoldja. Pontos kiemelni, hogy a „Párttól” való teljes elhatárolódásról szó sem volt, ugyanakkor ennek a látszólagos részét sem

2i8« MNL OL MOP M-KS-295-1 371. d. 3. ő. e. Ferenczy Ferenc: „Összefoglaló jelentés a Munkásőrség Szabolcs-Szalmár megyei parancsnokságán és alárendelt egységeinél végrehajtott összefüggő szakágazati ellenőrzésről.” 1989. május 10.

Uo,

igyekeztek kezdetben végrehajtani. Május 10-én a „válással” kapcsolatos teendőket a következőképpen határozták meg: *„A takarékosságra, a költségek kímélésére irányuló kezdeményezésekkel egyetért, azonban részünkről politikai hiba lenne, ha ezt napjainkban az MSZMP székhazaiban, illetve más bázisaiban működtetett eszközeink kivonásával kezdenénk el. A Munkásőrség és az MSZMP szervei közötti viszonyt a kölcsönösen nyújtott szolgáltatások vonatkozásában 1990-re tisztázni kell."* Az „Engedjétek hozzám a gyermekeket!” -elvet a testületnél továbbra is fontosnak tartották: *„Az úttörőszövetséget a jövőben is, mint a kommunista párt gyermekszervezetéi kell számon tartani. Elvi, politikai kérdés, hogy a Munkásőrség szándéka és bátorsága az úttörő mozgalom támogatásában töretlen maradjon."* Ugyanakkor 1989-ben már csak térítés ellenében álltak az úttörők rendelkezésére a Munkásőrség központjai, a sátortáborhoz viszont eszközöket adtak át nekik,[2190] Május 22-én rendelkeztek az MSZMP helyi távbeszélő alközpontjairól a Munkásőrséghez csatlakozó távbeszélő mellékállomások használatának megszüntetéséről is.[2191] A párttól való elszakadás egyébként nem ment könnyen, hiszen sok esetben az egységek ugyanabban az objektumban voltak, mint a párt szervei. A fővárosban a BMP vezetője, Forró Dezső 1989. december 31-ében szabta meg a határidőt, amíg el kellett költözniük. A problémáikat az is tetézte, hogy sok esetben felmondták a vállalatoknál lévő egységek bérleti szerződését. Az anyagiakat jellemzi még, hogy a piliscsabai lőtér fejlesztését sem tudták megoldani.[2192] Vas megyében például Borbély Sándor 1989. június 1-i hatállyal szüntette meg a Vas megyei pártszékház őrzését. Az itteni munkásőr vezetők felhatalmazást kaptak arra, hogy saját hatáskörükben rendezzék a helyi pártszékházak őrzését.[2193] Nyilván a többi megyében[2194] is hasonló utasításokat adott ki a parancsnok, és mindebből az következett, hogy ha hivatalosan nem is, de nem hivatalosan továbbra is elláthatta a pártházak őrzését a testület. A Munkásőrség és a fennálló politikai rendszer viszonyához tartozott az is, hogy a nyár folyamán felvetődött, hogy a politikai pártokat az MSZMP vagyonából támogassák. Ennek kapcsán a Munkásőrségé is szóba került, így „megvizsgálták”, hogy hány épületet

aw MNL OL MOP M-KS-295-l 374. d. 6. ő. e. MOP, VKÉ, 1989. május 10.

2,91 MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ö. e. Lovász Imre MOP híradó ov. 24/1989. sz. intézkedése, 1989. május 22. „Az MSZMP helyi távbeszélő alközpontjairól csatlakozó távbeszélő mellékállomások használatának megszüntetése” tárgyában.

2!92 MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. c. Forró Dezső: A budapesti parancsnok tájékoztatója a parancsnoki döntések végrehajtásáról, 1989. június 23.

MNL OL MOP M-KS-295-1 369. d. 1. ő. e. Borbély Sándor levele az MSZMP Vas megyei vb. 1. titkárának, Takács Lászlónak, 1989. május 30.

2194 Komároin-Esztcrgom megyében is a megyén belül, a megyei pártszcrvckkcl egyeztetve a területi parancsnoknak saját hatáskörében kellett megoldania a pártházak őrzését. (MNL OL MOP M-KS-295-1 369. d. 1. ő. c. Borbély Sándor: Az. mopk. 02. sz. parancsa, 1989. június 12.)

tudnának számukra biztosítani, de csupán a Budapest I. kerület, Tábor utca 2-4. számút akarták átadni.[2195] Ez nyilvánvalóan egy szűkkeblű gesztus volt, ami szintén a testület elutasító magatartását mutatta a formálódó demokráciával szemben.

Az objektumok kérdése mellett lényeges volt az is, hogy a Munkásőrségre vonatkozó párthatározatok hatályon kívül helyezése miatt egyes munkásöri szabályzatokat módosítottak. Ezek a „pártirányításra, a párt káderhatáskör érvényesítésére, a párt hozzájárulás kérésére, a pártszervek tájékoztatására, a beszámolási kötelezettségre” vonatkoztak. Az említett dokumentumok a következők voltak: az 1981-es SZMSZ, az 1982-es Szolgálati Szabályzat, az 1986-os megyei parancsnokságoknak szóló rendelkezés, az 1988-as Hatásköri és Ügyrendi Szabályzat, az 1987-es Kitüntetési és Elismerési Szabályzat, a 1988-as káderhatásköri lista, valamint a Káder- és Személyügyi Munkaszabályzat. Mindegyik országos parancsnoki utasítás volt.[2196] De más is változott a testület életében. *„Politikai és munkásmozgalmi rendezvények, kegyeleti szertartások, és gyászszertartások munkásőri biztosítása kizárólag az országos parancsnok és helyettesei utasítására, illetve előzetes engedélyével hajtható végre.”* A testület saját halottjának búcsúztatása ez alól kivételt jelentett.[2197] Láthattuk, hogy Kádár temetésén is testületileg részt vettek, hiába volt a Munkásőrség ekkor már „állami” szervezet. A fentiek mellett a különböző szabályzatok átalakítása miatt meg kellett változtatni a harckés2ültségi, karhatalmi fegyveres biztosítási, és határőrzéssel kapcsolatosakat is.[2198] Az említett dokumentumok korrekciója mellett a későbbiekben a következőket rendelték el:

„Pontosítani kell a szolgálati okmányokat:

- valamennyi okmányból törölni kell azokat a feladatokat, melyek az MSZMP-vel kapcsolatos feladatokat (jelentésjelentkezés, tájékoztatás, engedélykérés stb.) fogalmaznak meg.

21M MNL OL MOP M-KS-295-1 369. d. l.ő. e. Barta Gyula levele dr. Raft Miklósnak, az MT Hivatal elnökének, épület felajánlása tárgyában, 1989. július 31.

2196 MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ó. c. Borbély Sándor 6/1989. sz. utasítása, 1989. július 5. „Egyes munkásöri szabályok módosítása”

21,7 MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d, 2. ö. e. Borbély Sándor 7/1989. sz. utasítása. „Egyes munkásőrerők harckészültségével, alkalmazásával, a szolgálatok működésével, összefüggő szabályok módosítása.” tárgyában 1989. július 27. (A szabadságon lévő parancsnok helyett Barta Gyula adta ki.)

2|l,x A BM szervekkel egyetértésben kiadott a Munkásőrség még korábban egy olyan intézkedést, hogy 1989. június 30-áig el kellett a fényképezni tilos jelzésű táblákat a munkásör objektumok környékéről távolítani, mivel ezek semmilyen szabályzatban nem szerepeltek. (MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ö. e. Dósa István mopk. 1. helyettese: 29/1989. sz. intézkedés, 1989. június 5. ’Fényképezni tilos” jelzőtáblák eltávolításának tárgyában.

- a »SZAROLCS« fedőnevű okmányokat[21^] *a szolgálatoktól be kell vonni és további intézkedésig a budapesti parancsnokságon, megyei parancsnokságokon a parancsnok kiképzési és szolgálati helyetteseinél, az egységparancsnokságokon a parancsnokoknál kell tárolni. Az információs rendszer — külön szóbeli parancs alapján történő - működtetése esetén a kiértesítéseket (a szolgálatok mellőzésével) ők hajtsák végre. "*[22<w]

Az MSZMP-vcl való viszony mellett a másik nagy kérdés az volt, hogy gazdasági téren hogyan sikerül rendezni a testület problémáit. Ebben jelentős mérföldkő volt, amikor az MT júliusban drasztikusan csökkentette a milícia költségvetését. De már a május 8-i KB-döntcst követően a testületben jelentős változások történtek. Anyagi cs pénzügyi szempontból minden korábbinál nagyobb megszorításokat vezettek be. A Munkásőrség megszűnését ezzel a leépítése előzte meg, amely már májusban elkezdődött. Már 22-én 5%-kal csökkentették az 1989. évi jóváhagyott, módosított, megyei szerveknek járó támogatást, cs ezen felül további 5% zárolt tartalékot kellett még képezniük.[220*] Emellett a pénzügyi problémák megoldásával kapcsolatban felvetődött egyes feladatok, objektumok átadása az MN-nck, bizonyos esetekben térítésmentesség, de a lőterek igénybevételével kapcsolatban ezt nem akarták bevezetni.[2199 * 2201 2202] Ebben a helyzetben, május végén az 1990. évi költségvetésnek az elkészítése is aktuálissá vált, így a következő alapél veket fogalmazták meg ezzel kapcsolatban. *„A tervjavaslat tartalmazza a parancsnokság és alárendelt egységei éves kiképzési - szolgálati feladataihoz, a harckészültség fenntartásához, a munkásőrök ellátásához, a folyamatos működéshez, továbbá a céljellegű feladatok végrehajtásához szükséges központi ellátású anyagokat, eszközöket, a szükségletek kielégítéséhez rendelt pénzeszközöket, és ezek szükségességét igazoló szöveges indoklást. ...Az ellátási tervben a legszükségesebb mennyiségeket lehet tervezni, melyeket tételesen indokolni kell."* E szerint kellett az alap cs célelőirányzatot elkészíteni. Az elsőnek a rendszeresen előforduló kiadásokat, a másodiknak a meghatározott feladatok költségeit kellett tartalmaznia. A határidő 1989. június 30. volt.[2203] További jelentősebb megszo-

2199 Valószínűleg a pártházak védelmi terveit tartalmazhatták.

22011 MNJ.. OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. c. Borbély Sándor 7/1989. sz, utasítása „Egyes munkásőrerők harckészültségével, alkalmazásával, a szolgálatok működésével, összefüggő szabályok módosítása.” tárgyában 1989. július 27.

2201 MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. e. Szilasi Imre MOP terv és pénzügyi mb. ov. 25/1989. sz. intézkedése. „Az 1989. évi támogatás elvonás és zárolt tartalékképzés elrendelése.” 1989. május 22-én.

2202 MNL OL MOP M-KS-295-1 375. d. 7. ő. e. Kecskés Zoltán MOP terv és pénzügyi ov. helyettes levele dr. Bencsik István mk. vcz. őrnagy, MNVK anyagtervezési és közgazdasági helyettes csínok, 1989. május 24.

2203 MNL OL MOP M-KS-295-1 370, d. 2. ő, e. Szilasi ímre MOP terv és pénzügyi mb. ov. 28/1989. sz. intézkedése. „Az. 1990 évi anyagi-pénzügyi tervjavaslatok elkészítése” tárgyában, 1989. május 30.

rításokra június 5-én szánták el magukat. A bevételek növelése érdekében a Munkásőr lapot és a videó stúdiót[2204] [2205] vállalkozási jellegben tervezték működtetni. A MOP-on a meglévő 13 osztályból hatot szerveztek és kisebb létszámú titkárságot. A munkásőr parancsnoki iskola költségvetési üzemként történő működést meg kellett vizsgálni. Több egységparancsnokság összevonása is felvetődött, de csak Budapesten látták ezt jelentősebb mértékben megoldhatónak,[221,5] a hétezer fős KT állományt meg akarták szüntetni, a munkásőri létszámot pedig 30%-kal csökkenteni. Pozsgay is a létszám redukálását terjesztette elő az NKA-tárgyalásokon. De a jövővel kapcsolatban továbbra is a következők voltak az elképzelések. *„A programban foglalt feladatok végrehajtása mellett abból kell kiindulni, hogy a testület, mint intézmény továbbra is működni fog. Parancsnoki felelősségünk, hogy a megváltozott körülmények és feltételek közötti működésünkhöz biztosítsuk a megfelelő munkásör parancsnoki káderállományt, Átmentsük értékeinket. ”*[2206]

A fentieknek megfelelően a MOP struktúrában júniustól kezdődtek el a változások. Az Elhelyezési és Létesítmény-fenntartási Osztályt 1989. július 1-i hatállyal megszüntették, ezt követően a Kereskedelmi, Műszaki Szolgáltató lláz látta cl a feladatait. A KEP-ct is felszámolták, és Készletező Ellátó Parancsnokságként működött tovább. A badacsonytomaji bázist Club Tomaj néven alakították újjá. Az utóbbi két részleg költségvetési üzemként működött.[2207] Ugyanakkor a leszereléseknél a következők voltak az irányadó elvek. *„A fővárosban és az ország egyes területein a társadalmi állomány egy jelentős része már nehezen tud a vele szemben megnyilvánuló nyomásnak ellenállni, A kialakult körülményekre való hivatkozás ellent mond a munkásőr eskünek, ezért szükséges, hogy az egységparancsnok személyesen beszéljen*

[2204] Már korábban is készítettek más szerveknek filmeket, A Munkásőr Stúdió filmjei 1988-89-ben a következők voltak. SO-KY I-II., Kiállítás 88, Bázisunk: a MALÉV, Szabolcsi krónika, Made In Cl A, Tomaji galéria, Munkásör Újítók, A Munkásőrség, A Munkásör parancsnokok V. országos értekezlete, Az a re vonal mögött, Csongrád megyei torz sü lés, Üvegipar I-II, A társadalmi, gazdasági fejlődésünk, MSZBT, (Magyar-Szovjet Baráti Társaság), Berettyóújfalui harcászati gyakorlat, MTESZ élete, (Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége) a Reformkor, Őrségben. Lopakodó árnyak, Az ellenség haremódjai, Munkásőr újitók tanácskozása, Kézfogások, Üvegipari Müvek 1., Veszprém. Kézi Tüzoltókészülékek, Tűzoltó I., Kerekasztal beszélgetés, Beszeljünk a Munkásőrségről, a Kézi tűz, Szobrász napok. Az ellenség harcmódja. Szolgálatellátás szabályai, Munkásörök a közrendért. (MNL OL MOP M-KS-295-1 388 d.)

2205 Vidéken is történtek összevonások, júniusban például: a tatai egységparancsnokság a megyei parancsnokság épületébe, a dorogi az új esztergomi objektumba költözött. A dorogiak új körletébe a lábatlaniak fegyvereinek a beszállítását engedélyezték. (MNL OL MOP M-KS-295-1 369. d. 1. ő. e. Borbély Sándor: Az mopk. 02. sz. parancsa, 1989. június 12.)

2206 MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. Szilasi Imre mb ov.: „A Munkásőrség gazdálkodásának költségvetése, fizetőképessége megtartásának feltételei”, VKÉ, 1989. június 5.

[2207] MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. e. Borbély Sándor 5/1989, sz, utasítása, MOP Hatásköri és ügyrendi szabályzat módosítása tárgyában, 1989. június 12.

minden munkásőrrel. Aki a további szolgálatot nem tudja vállalni, le kell szerelni. ” A későbbiekben az esküt módosították. Emellett a parancsnokok alkalmasságáról és az egységek összevonásáról kellett javaslatot készíteni.[2208] A struktúra szeptember 7-én is változott, létrejött a Fejlesztési Osztály Pusztai Ferenc vezetésével.[2209] Ugyanakkor Kovács Flórián, a XVTI. kerületi egység munkásőre egy állománynyilvántartó szoftvert készített.[2210]

Június 28-a után a spórolás a technikát is érintette, ugyanis arra a lépésre is elszánták magukat, hogy megszüntették a Budapest-900 szolgálatot, amely a testület „M" idején való híradását biztosította volna. így 1989. július 1-ig a „Dombhát" fedőnevű jelszavas távközlési hálózatot is fel kellett számolni, az okmányokat az egységektől a Híradó Osztályra küldeni, és ott megsemmisíteni az anyagot. Ez nem minden parancsnokságot érintett.[2211] A döntés lényeges volt, hiszen a testület hátország védelmi szerepét súlyosan érintette, pedig ebben az időszakban már csak erre hivatkozhattak a katasztrófaelhárítói stb. szerep mellett, hiszen a párthadsereg funkciót hivatalosan nem tölthették be!

Közben a papíron „csak" a Minisztertanácshoz került Munkásőrségnek júliusban 150 millió forinttal csökkentették a költségvetését - ami láthat luk, jelentős tétel volt így a MOP-on 17-én a következő intézkedést adták ki. A feltöltetlen állományi helyek bérét zárolták, a 13. havi teljesítménybér kifizetésére csak akkor kerülhetett sor, ha ezt meg tudták teremteni. Külön csökkentették a megyek költségvetését, és további zárolt tartalék képzését rendelték el számukra. Ugyanakkor az épületgazdálkodást át kellett gondolni, lehetőség szerint ki kellett vonulni a bérleményekből stb. Az energiafelhasználást 25%-kal kellett csökkenteni, a telefonköltségeket felül kellett vizsgálni. A megyei parancsnokságoknak új gépkocsi állomány táblát adtak, így 1 db Lada vagy Wartburg, 1 db ARO terepjáró, 1 db 452-es híradó gépjármű járt nekik. Az egységparancsnokságoknak pedig 1 db ARO terepjárójuk lehetett. A megyéknek le kellett adni 1 db Ladát és 1 db UAZ 469/B-t a KEP-re. A BMP gépjárműveit 2 db Ladával és 2 db UAZ-zal csökkentették, az ARO 10. 3. típusú gépkocsikat Wartburggal váltották fel, összesen 23 darabbal kerületenként. Az éves km-kcrctct eltörölték, a ruházati és élelmiszer-ellátást is csökkenteni kellett.[2212] A LUAZ 969 M

22ftl!MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. Zsadányi Lajos mb. titkárságvezető javaslata, VKÉ, 1989. június 19.

2209 MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. Emlékeztető a szeptember 7-í megbeszélésről. MNL OL MOP M-KS-295-1 369. d. 1. ő. e.

2211 MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. e Dósa István mopk. 1. helyettes 2/1989. sz. utasítása, 1989. június 28. A Bp.-900 szolgálat megszüntetése tárgyában.

2212 MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. e. Barta Gyula: „Mopk. h. 32/1989. sz. intézkedése", 1989. július 17.

típusú gépkocsikat üzemképes állapotban már 1989. június 1—7-e között be kellett szállítani a KEP-re.[22B] Gazdasági téren augusztusra megtörtént a korábbi intézkedések végrehajtása, így 35 millió forinttal csökkent a területi parancsnokságok költségvetési előirányzata. Az éves kiképzés 20 órára való csökkentése 25%-os megtakarítással járt az átlagbér térítési költségek terén. Ugyanakkor az éves bevételi tervüket az év elején 250%-ra teljesítették, ez bruttó 38,3, nettó 23 millió forintot jelentett.[2213] [2214] Mindennek tükrében a következőképpen értékelték a helyzetüket. *„Az éves harckészültségi, kiképzési feladatok teljesítésének, a parancsnokságok folyamatos működésének pénzügyi feltételei minimálisan biztosítottak.”* 1989 augusztusában úgy számoltak, hogy 150 millióból csak 75-öt tudtak pótolni az eddigi intézkedésekkel. így létszámváltoztatással és a bevételek további növelésével akarták a fennmaradó összeget megszerezni, de decemberre így is likviditási problémákkal számoltak, amit úgy akartak áthidalni, hogy a decemberi bérterheket és a számlákat csak 1990-ben egyenlítik ki. A költségvetési szigort az is mutatta, hogy a PM a 893 millió forint 1. féléves összegből csak 622 milliót utalt ki a testületnek. Ebből 180-at kaptak a területi szervek, amely a módosított éves támogatás 64%-áig jelentett ellátást. így az ár- cs díjbevételeket emelni tervezték, de a 13. havi fizetést célszerűnek tartották kifizetni, a mobilizálható tartalékok eladását tűzték ki célul.[2215]

Az MSZMP-vel kapcsolatos viszony lazulásának és a költségvetési megszorítások hatásának köszönhetően a következőképpen értékelték 1989. augusztus végén a helyzetüket, illetve a következő tervek merültek fel a Munkásőrség „életben tartására”. *„A testület tagjai az elmúlt időszakban, a különböző provokatív megnyilvánulásokat higgadtan fogadták, nem járatták le magukat, ma is együtt vannak és a tűrőképességük példás. ”* Ugyanakkor felvetődött a szimbólumok, a „cégnév” és az egységek névadóinak a megváltoztatása, illetve a „Bajtárs” megszólítás bevezetése, továbbá új beosztási jelzések használata. így arra számítottak, hogy ennek következtében többen cl fogják hagyni a testületet. A pénzügyi helyzettel kapcsolatban

[2213] MNL ül. MÜP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. e. Barta Gyula: „Mopk. h. 24/1989. intézkedése a gépkocsi összevonás” tárgyában.

[12,4] A költségvetési üzemek ötlete Varga Tamás híradós munkásörtől származott, O erre a munkásőr parancsnokok IV. országos értekezletén tett javaslatot. Lovász Imre, a híradó osztály vezetője a műszaki cikkek javításával foglalkozó KFT létrehozását tervezte, mivel a testület híradásának a karbantartását a posta végezte. A bevétel 40%-a a Munkásőrségé, a 60%-a a vállalkozásé lett volna. Riasztó és „minitelefonközpont” gyártása is szerepelt a tervek között, továbbá légvezetékes vonalak karbantartása és tervezése, telefax telepítés. Mindezt a postai szakvizsgával rendelkező munkásörök csinálták volna részállásban. (Munkásőr, 1989. április)

22i5 MNL ÜL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ö. e. Szilasi Tmre MOP Terv cs Pénzügyi Osztály mb. ov.: Előterjesztés vezetői koordinációs értekezletre. „Jelentés az 1989. évi terv és költségvetés I. félévi végrehajtásáról, tájékoztatás a pénzügyi helyzetről”, 1989. augusztus 23.

megemlítették, hogy a legfőbb cél a működés feltételeinek a fenntartása. Népszerűsítés céljából a fegyveres erők napján történő részvétel is szóba került, ahol a férfikar fellépéséi javasolták, valamint hogy több eszközzel vonuljon ki a testület, így Borbély Sándor erre a célra 50 ezer forintot hagyott jóvá. A román nagykövetség tagjainak a fogadása is a tervek között szerepelt.[2216] A takarékoskodás mellett gazdasági téren más teendők is voltak. A Munka Törvénykönyve lehetett hatással arra, hogy 1989. szeptember 7-én Borbély Sándor újraszabályozta a hivatásos állomány „más kereső foglalkozásának" a lehetőségeit. Természetesen ezt a végbemenő változások is elősegítették, hiszen nem volt már lehetőségük arra, hogy akár csak a hivatásosok keresetét jobban megemeljék.[2217]

7. 6. A FELOSZLATÁS. VAGY ESETLEG ÁTALAKÍTÁS? AZ NKA-TÁRGYALÁSOK HATÁSA A MUNKÁSŐRSÉGRE

Az előző fejezetből láthattuk, hogy 1989 őszére megtörténtek a szükséges korrekciók a testület költségvetésében, és amennyire muszáj volt, az MSZMP-vel is a látszatszakítás. Bár az ellenzék számára nyilvánvaló volt, hogy a Munkásőrség továbbra is a Párthoz szorosan kötődő szervezet maradt, de a kerékasztal-tárgyalásokon nem sikerült megállapodni sem a titkosszolgálatokkal kapcsolatban, sem pedig a Munkásőrségről, az MSZMP és a kormány is a milícia fenntartása, illetve átalakítása mellett foglalt állást.[2218] Ez összecsengett azzal, amit a Munkásőrségnél is hangsúlyoztak, tehát Borbély Sándor nem tért el a hivatalos állásponttól szeptember és október folyamán. A kerékasztal-tárgyalások viharos körülmények között értek véget, szeptember 18-án a SZDSZ, a FIDESZ és a Liga bejelentette, hogy nem vétózzák meg, de nem is írják alá a megállapodást, és a függőben maradt, korábban már említett négy kérdésben népszavazást kezdeményeznek. Az aláírásokat

2216 MNLOL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. Perényi György: „Javaslat a Munkásőrség helyzetéről szóló 1091/1989. június 30. MT. számú határozat végrehajtásából adódó - MOP szintű - feladatok meghatározására, ütemezésére, valamint a munkabizottság összetételére." 1989. augusztus 28. VKÉ.

2217 Bár ök még jobb helyzetben voltak, mint a társadalom más rétegei, hiszen 1989 elején a hivatásosoknak jelentősebb, meg másoknak kisebb mértékben emelték a bérét. (MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 2., 6. ö. e. Az 1989. január 16-i VKÉ döntései)

2218 Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 464. o.

szeptember 25. és október 13.[2219] között gyűjtötték össze.[2220] Mindennek ellenére a tárgyalások a továbbiakban is folytak a nyitott kérdésekkel, javarészt a „sarkalatos törvényekkel” kapcsolatban, amelyek a következők voltak: párttörvény, választási törvény, BTK felülvizsgálata. Az állambiztonsági szervek felügyeletét ugyanakkor nem tisztázták megfelelően, később a Munkásőrséget is a parlament oszlatta fel. A médiával kapcsolatban sem született megfelelő döntés.[2221]

Az országos politika mellett az MSZMP-n belüli folyamatokkal is érdemes foglalkozni. A reformkörök és reform-alapszervezetek 1989. szeptember 2-3-án tartott budapesti tanácskozásán munkásőrök is részt vettek, ugyanakkor az MN-ncl és a Munkásőrséggel kapcsolatban is állást foglaltak az ülésen. Az előbbi kérdésben pártok nélküli haderőt szorgalmaztak. A Munkásőrség sorsáról folyó vitában a nagykanizsai Sneff József munkásöregység KÖZGÁZ szakaszának a véleményéhez csatlakoztak a munkásőrök. Kinyilvánították nemtetszésüket arról, hogy a társadalmi állomány megkérdezése nélkül akartak a testület jövőjéről dönteni. Ugyanakkor azt vallották, hogy a Munkásőrség szervezetét fel kell oszlatni, mivel a történelmi hivatását a testület betöltötte. Fontosnak tartották a demokráciát, a jogállamiságot és azt, hogy egy pártnak sem legyen saját hadserege. De szükségesnek véltek egy önkéntes fegyveres testületet, amelyről pártközi tárgyalásokon egyeznének meg, majd az országgyűléssel fogadtatnának el. Az irányítás vagy a Parlament, vagy a köztársasági elnök kezében lenne, a felvétel nem függhetne politikai párttagságtól. Sem a Munkásőrség, sem pedig a Nemzetőrség nevet nem tartották elfogadhatónak, amerikai mintára a Nemzeti Gárdát javasolták. A következő feladatok ellátását tartották volna lényegesnek: elemi csapások elhárítása, közrend és közbiztonság fenntartása, határőrizet és a karhatalmi feladatok. Az új testületnek nem javasoltak önálló

22lí Az MSZMP-n belül is voltak viták a népszavazással kapcsolatban: *„Ugye egyetlenegy kérdés nem dőlt el, és ez a köztársasági elnökválasztás, s ezért beáldoztak mindent, és összevissza beszéltek, én nem tehettem mást, mint... Vannak jogászok, akik azt mondják ma is, hogy nem kellett volna kiírni, én a Kulcsár Kálmánra hallgattam, a Pozsgay és a Horváth Pista ellenezték. Én pedig azt mondtam, hogy most írtuk meg az új törvényeket, ha összejön ennyi aláírás, akkor milyen alapon, miért mondjuk azt, hogy nem írjuk ki? Hát ezért, meg ezért... Ezek mind ilyen politikai jelek voltak. Én ilyen szempontból a jogállamiságot tartottam a legfontosabbnak. Ha a jogállam rendszerébe ez van előírva, akkor azt tartsuk be, és ezért kiírtuk. Három kérdés már régen eldőlt, a negyedikben meg ők nem tudtak megegyezni. Mindenki attól félt, hogy a Pozsgay lesz a köztársasági elnök. Főleg az ellenzéki pártok. A Pozsgay nagyon szeretett volna köztársasági elnök lenni, ez kétségtelen. Én könyörögtem neki októberben az MS7.P kongresszusán, hogy Imre, ne engedd, ne fogadd el, hogy a Nyers felemelje a kezed, hogy az MSZP köztársasági elnök jelöltje a mi pártunk jelöltje. A hatalom az egy méreg, ott nagyon nehéz ritkán józannak maradni és nem elcsábulni. Ez sajnos, ez már történelem.*" (A szerző interjúja Németh Miklóssal, 2014. augusztus 13.)

2220 Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 457. o.

Uo. 458 -465. o.

fegyveres bázisokat, a fegyverek tárolását *az* MN-nél kellett volna megoldani.[2232] Ugyanakkor lényeges megemlíteni, hogy a honvédség a Munkásőrséggel ellentétben külön rcformkörrel rendelkezett, ez szeptember lü-én deklarálta állásfoglalását a haderőreformmal kapcsolatban.[2223] A későbbiekben a reformkörök tanácskozásain a MSZMP közelgő kongresszusa volt a téma, ezzel kapcsolatban alakították ki álláspontjukat. A kongresszusra a reformkörök reformszövetséggé alakultak, a Munkásőrség feloszlatását továbbra is lényegesnek tartották.[2224] Mindez azt bizonyítja, hogy a testületen belül is voltak véleménykülönbségek, de erről a vezetés vagy nem vett, vagy nem akart tudomást venni. Az eltérő álláspontok más téren is megmutatkoztak.

Az országos és az MSZMP-n belül zajló folyamatok egyaránt hatottak a Munkásőrségre. Jó példa erre, hogy az NKA-tárgyalásokon is felvetődött a Munkásőrség átalakítása többféle változatban, cs a testület szimbólumrendszerének, feladatainak a megváltoztatása. Erről a MOP-on szeptember 14-cn esett szó. Ez előtt felmérték az állomány véleményét, majd az országos parancsnokságon egy tizenkéttagú bizottság összegezte mindezt 14-crc. A következő elnevezéseket javasolták a Munkásőrség helyett: Nemzetőrség,[2225] Népőrség,[2226] Nemzeti Gárda,[2227] Magyar Nemzetőrök Önkéntes Szövetsége, Magyar Önkéntes Nemzetőrség, Magyar Alkotmányos Rend Önkéntes Őreinek Testületé, Önkéntes Nemzeti Gárda, Polgárőrség, Önkéntes Hátországvédelem, Belső Védelmi Erő, Népi Védelmi Erő, Magyar Védelmi Őrség, Reformőrscg, Népi Gárda, Alkotmányos Véderő, Népi Milícia.[2228] A legtöbben a Népőrséget, Nemzetőrséget és a Nemzeti Gárdát javasolták. A MOP-on nem hazudtolták meg magukat, amikor a 12 fős bizottság választása a Népőrségre esett.[2229]

Az elnevezés mellett az eskü szövegének a megváltoztatása is szóba került, de sokan ezt meg akarták hagyni, míg mások újat javasoltak. Ebben az alkotmányhoz való igazodás kiemelt szerepet kapott, ugyanakkor a hazához cs a nemzeti zászlóhoz való hűség is. Az is felvetődött, hogy külön eskü mellett a hivatásosok fogadalmat is tegyenek. A BAZ megyeiek egységeset javasoltak, ők a Szent Koronára akartak esküdni. A megszólítás terén többen az „Elvtárs” helyett a „Bajtársat” javasolták,

’’22 Ágh Attila - Géezi József- Sípos József: *Rendszerváltók a baloldalon...* 331-332. o.
Uo. 345-347. o.

2224 Uo. 372. 377, 382, 416-417. o.

2225 Krciekes a ’48-as és az ’56-os hagyomány továbbélése.

2226 1957-ben is felvetődött ez az elnevezés a Munkásőrség szervezésénél.

1227 Az Amerikai Egyesült Államokban a mai napig így nevezik a tartalékos haderőt, nyilván ez lehetett a minta.

2228 Más kommunista országokban neveztek így, vagy Népi Gárdaként a hasonló testületeket.

2229 Ólmosi Zoltán: *Tervek kapuzárás előtt. A Munkásőrség mint Népőrség? Eskü a Szent Koronára?* www.arehivnet.hu/index/.phtinl'.kikk=319, letöltés: 2010. december 14.

mivel ezt az MN-nél is bevezették. Voltak más elképzelések is. Az esküvel szemben a címert mindenképpen meg akarták változtatni, felvetődött, hogy a mindenkori nemzeti címer, vagy ez keresztbe tett kardokkal, tölgyfalombbal, koszorúval kiegészítve legyen a testületé. A bizottság az első verziót támogatta. Egy teljesen új embléma tervezése is felvetődött. A zászlóval kapcsolatban a következő ötleteket vetették fel: maradjon a régi, nemzeti színű, farkasfogas az állami és a testületi címerrel, vagy a testület és az egység emblémájával. A nemzeti szín az állami címerrel is felvetődött. A bizottság a nemzeti színt javasolta. A sapkajelvénnyel kapcsolatos variációk a következők voltak: marad a vörös csillag, az állami címer, az MN-ben alkalmazott sapkarózsa, az új címer, sőt, az is felvetődött, hogy ne legyen. A bizottság az állami címert javasolta.[2230] Az egységek névadóival kapcsokban: maradjon a régi, történelmi személy, ne legyen, számozás legyen. A különböző ötletek közül a MOP-on mindegyiket jónak tartották. Az egyenruha: maradjon a 81 M gyakorló a Lenin-sapkával, az akkori új elemekkel, vagy alkalmazkodjék valamelyik társszervéhez, vagy terepszínű gyakorló legyen, többen karszalagot is javasoltak. Ezzel kapcsolatban megállapították, hogy nem lényeges, mivel úgysincs rá keret. A legtöbben egyébként a második verziót és a terepszínű ruha javaslatot támogatták. A beosztási jelzésekkel kapcsolatosak: maradjanak, csak a társadalmi állománynál maradjon, a hivatásosnál rendfokozati legyen. A harmadik ötlet szerint szakmai és szolgálati beosztást egyaránt fejezze ki, a negyedik verzió a harmadikkal egyezett volna meg, de az MN-ben elért beosztásait és rendfokozatait is viselhette volna a társadalmi állomány. A bizottság a rendfokozat viselést mindenképpen javasolta, mivel a többi szerv számára nem volt a munkásőri jelzés világos.[2231] A jelképek megváltoztatása csak terv maradt, hiszen a Munkásőrséget megszüntették. Egyvalamire érdemes felhívni a figyelmet, mégpedig arra, hogy az állomány bármilyen jelképváltoztatást is javasolt, egy esetben sem ragaszkodtak görcsösen a régihez. Ez mindenképpen arra utal, hogy a megújulás szükségességét ők is érzeték, de ennek ellenére sem lett volna egészséges egy demokratikus rendszerben a testület megtartása a korábban említett okok miatt.

A kerékasztal-tárgyalások dokumentumait szeptember 18-án írták alá, másnap a Munkásőrségnél összevont osztályvezetői értekezletet tartottak, amelyben áttekintették a testület helyzetét. Több tényező is foglalkoztatta őket, így a közeljövőben megrendezendő jelentősebb rendezvények és az MSZMP kongresszusa. Borbély Sándor helyzetértékelése szeptember 19-én a következő volt. Elmondta, hogy a testületben is felütötte a fejét a bizonytalanság. *„Több olyan jelenség és zavaró tényező*

2230 Uo.
2231 UO.

nehezíti a tisztánlátást, mint például az úgynevezett „Nemzetőrség" megalakulása, a fegyveres erők napjára tervezett tüntetés, valamint az október 5-re tervezett, párt elleni (a kongresszus előestéjén történő) megmozdulás. " A követendő magatartást a következőképpen határozta meg. *„Mindenféleprovokációtól el kell határolni magunkat, az objektumaink elleni tüntetések során kerüljük az összetűzés, a tettlegesség minden formáját. Ha arra érdemes személyekkel állunk szemben, hallgassuk meg őket, a petíciójukat vegyük át és hagyjuk válasz nélkül. Ugyanez vonatkozik az október 23-i, illetve a november 4-i megmozdulásokra. "*

Ugyanakkor az országos helyzet is foglalkoztatta a testület vezetőségét. A megyei parancsnokságokkal kapcsolatban a következőt állapították meg. A foglalkozásokon a megjelenés csökkenő tendenciát mutatott, nehéz volt mozgósítani, 24 kilépő, 144 leszerelő volt, ezzel szemben 44 főnyi jelentkezőre számíthattak, 1990-re 92%-os feltöltöttséggel számoltak. Debrecenben és Hajdúböszörményben volt a legnagyobb a probléma.[2232] Megyénként a következő volt a helyzet. Békés: kielégítő volt hangulat, 92%-os feltöltöttség, 90%-os megjelenés, 51 előképzős jelentkezett, és azt is megemlítették, hogy az állomány elszánt. Szabolcsban: hét fő szerelt le, sokan a várható döntésektől tették év végi leszerelésüket függővé, 45 főnyi volt az utánpótlás, a kiképzésen való megjelenés romlott, a megyei pb épületből ekkor volt kiköltözöben a parancsnokság. Csongrád: 99%-os feltöltöttség, kilenc leszerelő, 21 előképzős. Az is árulkodó, hogy Szegeden az erős ellenzéki mozgalom hatására az összetartás javult! Jász-Nagykun-Szolnok: 54 leszerelő, a feltöltöttség 99%, 50 előképzős, jó hangulat, az átköltöztetések rendben zajlottak. Óvodát, lottózót is nyitott a helyi parancsnokság! BAZ: A megjelenést több helyen a vállalatvezetők akadályozták, 40 fő kérte a leszerelést, 59 előképzős volt. Hevesben csak 80%-os volt megjelenés a kiképzéseken, 83 leszerelő volt, Nógrádban: 80%-os megjelenés, 20 előképzős.[2233] Az ország középső részén lévő közigazgatási egységekben a következőképpen alakult a helyzet. Bács-Kiskun: a megjelenés 80% volt, megállapították, hogy *„A megyei és a városi pártvezetés elfordult a testülettől."* 35 leszerelő volt, és *„A megyei és városi bíróságokon dolgozó munkásőrök kérik a leszerelésüket."* A cserélődés terén előző évek átlagát várták. Pestről a következőket írták: Vácott és Szentendrén erős ellenzék volt. Budapesten volt a legrosszabb a helyzet: *„Az állomány foglalkozásokon való megjelenése mélyen az elfogadható alatt maradt egész évben."* A társadalmi állomány szembekerült a hivatásossal, mivel őket okolták a kialakult helyzetért, 200 leszerelő volt, cs csak 80 előképzős! Kct kivétellel a kerületi pártbi-

MNL OL MOP M-K.S-295-1 374. d. 6. ö. c. Zsadányi Lajos MOP titkár: „Emlékeztető az 1989. szeptember 19-i összevont osztályvezetői és megyei parancsnoki értekezletről", 1989. szeptember 2.
Uo.

zottságból a munkásör parancsnokság szeptember 19-ig kiköltözött.[2234] A Dunántúli megyékben a Munkásőrség helyzete a következőképpen alakult. Somogy: *„A legfontosabb feladatnak tekintik a koalíciós időkre való felkészülést. Ennek lényege, alkalmazkodni a körülményekhez, részt venni minden megmozduláson, tárgyaló kapcsolatban maradni az ellenzékkel. A munkásőrök között MDF tag is található. Úgynevezett „leszerelési” hangulat nincs. A kollektívák erősek és az egyiittmaradást (sic!) ez biztosítja.”* Veszprém: a munkáskáderek háttérbe szorultak, 31 leszerelő volt, hat főt kizártak, 57 munkásör kilépett a pártból, de a testületben bent maradtak, 35 előképzős volt, ebből két fő alternatív szervezet tagja, és 31 megyei küldött volt az állományban. Vas: 100%-os feltöltöttség, 90%-os megjelenés volt, cs 31 fő előképzős, *„A körmendi rendkívüli esemény megelőzésére nem volt mód. A határőrizeti szolgálat 266főt érintett, amelyre akkor is sor került volna, ha nincs rendkívüli helyzet. A munkásőrök most a hátrahagyott gépkocsikat őrzik.”*[2235] Problémának tekintették, hogy a Szombathelyi Tanárképző Főiskola a testület objektumának irányába akart terjeszkedni. Zala: a megyei pártbizottság helyébe lépő koordinációs iroda „első titkára” a Munkásőrséget messzemenő támogatásáról biztosította. *„A megyeszékhelyeken és a nagyobb városokban a munkásőröket sértegetik, nemegyszer inzultálják.”* 13 leszerelő volt, a megyei civil, stb. szervekkel jó a kapcsolatot alakítottak ki. Tolna: *„Az egységek és alegységek hadretfoghatók. (sic!) Az állomány a fegyvert sem leadni, sem a kezéből kiadni nem hajlandó. "* Baranya: az 1989. évi feladatokat végrehajtották, 85%-os volt a megjelenés, 34 leszerelő és 59 előképzés volt, sok jelentkező ugyanakkor várakozó állásponton maradt. Győr-Moson-Sopron: a hangulat javult, stabil volt a helyzet. Fejér: *„Az állomány együtt tartásához a jelenleginél több információra és bíztatásra van szükség. A bomlasztás sajnos belülről elkezdődött és nagy felelősséget jelent ennek megakadályozása. ” (sic!)* 105 fő volt a leS2erelők száma, 81%-os volt a kiképzéseken a megjelenés. Komárom-Esztergom: hétről háromra csökkent az egységek elhelyezése, 65-70%-os volt a megjelenés. Sokan az MSZMP kongresszusa után terveztek dönteni a maradásukról, gondot jelentett az is, hogy az ipar termelése csökkent, a vezetés és a társadalmi állomány viszonya rossz volt.[2236] A fentiekből látható, hogy az ország keleti felén stabil volt a testület helyzete, de a nyugati országrészben is több helyen sikerült őket egyben tartani. Ami megfigyelhető, hogy a Budapest vonzáskörzetébe tartozó megyékben, és legfőképpen a fővárosban indult meg a testület bomlása. Ennek oka nyilván az lehetett, hogy

22J[4] (J0.

2235 **Szeptember 11-én nyitották** meg a határt az NDK-s menekülteknek.

223* MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ö. c. Zsadányi Lajos MOP titkár: „Emlékeztető az 1989. szeptember 19-i összevont osztályvezetői és megyei parancsnoki értekezletről”, 1989. szeptember 21.

az ellenzéki mozgalmak Budapesten voltak a legjelentősebbek, és leginkább az ország középső részen érvényesült a hatásuk, hiába volt tömegtájékoztatás stb., az emberi kapcsolatok, egymás véleménye ilyen szempontból lényegesebbnek számíthatott. Ne felejtsük el, az agglomerációból rengetegen jártak be a fővárosba dolgozni!

Borbély Sándor az értekezleten arra is utalt, hogy el kell kezdeniük a felkészülést a koalíciós időszakra. *„A decemberi egységgyűlésekkel egy szakasz lezárul. A kormány december végén dönt a testület további sorsáról, így az 1990. évet már ennek megfelelően lehet és kell megkezdeni,''*[222'"] Mindemellett ezen az értekezleten határozták meg az október 6-i kongresszusig a teendőket. A testület nyilvánvalóan nem számított a feloszlatására, így meg 1989. szeptember 20-án[223X] is az aktuális dolgokkal foglalkozott a vezetőség. Az előző napi beszámolóknak köszönhetően az év végi cgységgyűlések lebonyolításáról, illetve a testület propagandájáról, az 1989. évi sajtónapról esett szó. Ugyanakkor a Munkásör című lapot mindenki számára elérhetővé tervezték tenni 1990-től.[2237 * 2239] A különfélék napirendi pont kérdései is azt bizonyítják, hogy a Munkásőrség továbbra is bújtatottan az MSZMP hadserege maradt. Mayer Péter MOP pártbizottsági titkárt a Budapesti Munkásőr Parancsnokság parancsnokának a helyettesévé nevezték ki, és helyette a MOP PB-ből más tartotta ezután kézben a pártügyeket. Ugyanakkor:

„A kerületi pártbizottság felé javaslattal kell élni a MOP PB feloszlatására, és helyette az alapszervezeti titkárok koordinációs bizottságát javasolja létrehozni.

- A MOP pártszervezet aktuális ügyeit, adminisztrációs és nyilvántartási feladatait végző személy kapjon egy erre alkalmas külön helyiséget.

- az országos parancsnokságon működő párttagok számára javasolja az összevont pártlaggyűlés összehívását. "

Tehát amíg arról folyt a vita, hogy a munkahelyekről tiltsák ki az MSZMP pártszerveit, többek között erről is elkezdődött 25-én az aláírásgyűjtés, addig a Munkásőrségnél azon ügyködtek, hogy ezeket gyakorlatilag eldugják. Ennek két oka is lehetett. A pártos testület látszatát akarták elkerülni, és előre tudták, hogy az említett kérdésben törvény fog születni.[2240] Ezt követően Borbély Sándor az MSZMP

2237 UO.

a következő pozíciókban, lévő személyek ismertek: Szabó János Csongrád, Danes Péter Szabolcs-Szatmár-Bereg, Szabó Sándor Jász-Nagykun-Szolnok, Kábái Zoltán Nógrád megyei helyettes, Kircz László és Szabóné Rózsás Éva Tolna megyei helyettesek. MOP: Pusztai Ferenc Fejlesztési osztályvezető, Zelles Sándor Munkásör Parancsnoki Iskola helyettese, Perényi Sándor Munkásőr Iskola tanszékvezető, Pccsők János Hírközpont parancsnoka. (MNLOL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. Emlékeztető a szeptember 7-i megbeszélésről, 1989 szeptemberében. Gőgös Miklóst a mopk. 1. helyettesének tanácsadójává nevezték ki. (MNL OL MOP M-KS-295-1 369. d. l.ő. e.) MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ö. e. Feljegyzés 1989. szeptember 20-i VKF.-xől.

2240 Uű.

kongresszus és a Munkásőrségre vonatkozó kormányzati döntés előkészítéséről számolt be. Ugyanakkor a Pest Megyei Parancsnokság MOP vezetési központba történő telepítéséről döntött, ennek október 5-e volt a határideje.[224’] Lényeges megemlíteni, hogy szeptember 25-én lett kész Dósa István parancsnokhelyettes jelentése a testülettel kapcsolatban, ezt a nyár folyamán felállított Tárcaközi Bizottságnak készítette. Ebben megemlítette a továbbra is rendezetlen jogi problémákat, és a szervezet átalakítását javasolta. Ugyanakkor a testület területvédelmi feladatainak az átszervezését sürgette, és hangsúlyozta az állomány egzisztenciális bizonytalanságát is.[2242]

Másnap a Parancsnoki Tanács szeptember 26-i ülésén ismét foglalkoztak a kialakult helyzettel és a testület jövőjével is. *„Az Országos Parancsnok elvtárs a vitát megelőzően tájékoztatta a tanács résztvevőit, hogy az SZDSZ és a FIDESZ »frontális« támadást intézett a testület ellen. Plakátokon, szórólapokon, útszéli hangnemben szidalmazzák a testületet, ezen belül a kommunistákat. Jelenlegi információink szerint jelentős mozgolódás tapasztalható Sopronban, Gyöngyösön és Budapesten. Várható, hogy a Fegyveres Erők Napján a provokáció erősödik, több helyen tüntetést szerveznek, ezért minden figyelmet arra kell szentelni, hogy az összetűzés, a tettlegesség minden formáját elkerüljük. ”* Ezzel kapcsolatban nem szabad elfelejteni, hogy előző nap indult az aláírásgyűjtés! A vitában továbbra is foglalkoztak a szimbólumokkal, ugyanakkor Borbély Sándor leszögezte, hogy a Munkásőrség legitim szervezet, törvények garantálják a létezését, szégyellnivalójuk nincs, és nem bántottak senkit. *„A Munkásőrség megalakulásakor a jelenlegi funkciót töltötte be. Az ország politikai, gazdasági és társadalmi válság időszakát éli át, és a békés átmenet feltételeinek biztosítása tűnik a közel jövőben (sic!) elsőrendű feladatunknak. Időközben, számunkra szokatlan választási harc fog elkezdődni az egyes pártok között, a hatalomért. A testület átmentése, a kollektívák együtt tartása, az egymásért érzett felelősség, a bajtársiasság megvédése komoly erőt fog igényelni. Várhatóan veszteségek is fognak érni bennünket, azt azonban mindenkinek saját magának kell eldönteni, hogy milyen politikai platformon marad."* 1989 decemberére rendelték el az országos parancsnoki értekezlet összehívást. A szimbólumrendszert 1989-ben még meg akarták tartani.[2243]

Majd következett a fegyveres erők napja, szeptember 29-e, amelyre már korábban rendezvényekkel készült a Munkásőrség. Ugyanakkor tartottak is tőle, hiszen tisztában voltak azzal, hogy a testület ellen több demonstráció is várható. Az objektumok

mi Uo.

[2212] Germuska Pál: *Odacsap a munkásököl?...* 439 -482. o.

[2243] MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. „Javaslat a testület szimbólumrendszerének módosítására”, PT ülés, 1989. szeptember 26.

elleni szervezett ellenzéki tüntetésekre is számítottak, így fokozott objektumőrzést rendeltek el. 1989. szeptember 29. 07.00 és október 2. 08.00 óra között hadműveleti ügyeleti szolgálatot kellett szervezni. Az egység parancsnokának kellett az őröket felkészítenie és fegyverrel ellátnia. A külső szolgálat ellátását kerülték, bent rejtett szolgálatot szerveztek. A munkásőr objektumon kívüli erőszak megakadályozását a rendőrség feladatának tekintették. Ha behatolási kísérlet történt volna, akkor a következők voltak a teendők: *„A munkásőr objektumot ért erőszakos behatolást meg kell akadályozni, elsősorban testi kényszerrel, s ha ez eredményre nem vezet, más kényszerítő eszközzel. Fegyverhasználatra csak végső esetben és csak akkor kerülhet sor, ha az elhárítás más módon nem lehetséges.* ” A rendkívüli eseményeket jelenteni kellett.[2244] Nem volt véletlen az óvatosságuk, hiszen szeptember 29. és október 2. közölt a FIDESZ a Munkásőrség ellen tiltakozó gyűléseket szervezett.[2245] Mindez és az egyre több aláírás hatott az MSZMP október 6-án összeülő utolsó kongresszusának döntéseire is.[2246] Tehát ha a népszavazásnak már kevesebb is, de a kezdeményezésnek igenis nagy volt jelentősége a Munkásőrség feloszlatásával kapcsolatban.[2247] Szeptember 29-én például a XVII. kerületben az SZDSZ, az FKgP és az MDF a kerületi munkásőr parancsnoktól követelte, hogy oszlassa fel az egységet, és a fegyvereket adja át a honvédségnek. Levelükben arra hivatkoztak, hogy az MSZMP fegyveres szerve a testület, ami akadálya a demokráciába való átmenetnek, és rengeteg pénzt emésztenek fel a rossz gazdasági helyzetben. Azt is kihangsúlyozták, hogy amilyen feladatokat ellátnak, azokra már megfelelő szervek léteznek,[2248]

Borbély Sándor a fegyveres erők napját követően, október 2-án[2249] a következőképpen értékelte a történteket, és a későbbi teendőket. *„A tüntetés »békés« volt abban*

[2244] MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. e. Dósa István mopk. 1. helyettesének 0036/1989. sz. intézkedése, 1989. szeptember 29. „Munkásőr objektumok biztonságának fokozása”

[2245] A Munkásőrséggel kapcsolatban az eredmény előre borítékolható volt, ugyanis a közvélemény-kutatók szerint a lakosság többsége már 1989 márciusában úgy ítélte meg, hogy nincs szükség a test Liléire. Májusban már domináns volt ez a vélemény, mivel márciustól 60%-iól 70%-ra nőtt a megszüntetést helyeslők aránya. Szeptemberre ez megmaradt, de azért, mert soknak tartották az ezzel kapcsolatos kiadásokat. 1989. november 13. és 20. között megkérdezettek azt mondták, hogy szerintük az emberek 77%-a, illetve 78%-a fog a népszavazáson igennel voksolni a testület megszüntetésére. (Kutrán Sándor - Sándor Péter - Vass László: *A közvélemény 1989-ben...* 432-464. o.)

[2246] Izsák Lajos: *Pártok...263-272.* o.; Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 487-498. o.

[2247] Ennek a kezdeményezésnek Hans Dielrich Genscher sem Örült, kockázatosnak tartotta, de a későbbiekben elismerte ennek jelentőségét. (Bába Iván: *Felgyorsult történelem... 323* 341. o.)

22*s MNL OL MOP M-KS-295-1 559. d.

[2249] Szeptember végére készítették el a MOP-on azt az ütemtervet, amelyben a feladatok elvégzését dolgozták ki. Év végéig ki kellett volna alakítani a testület új szervezetét és feladatait, kiképzését, új készenléti rendszerét, költségvetését, szabályozni a személyi kérdéseket, új MT rendelkezési javaslatot felterjeszteni, (Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség és a rendszerváltás*...78-80. o.)

az értelemben, hogy tettlegesség egyik oldalról sem következett be. Az viszont figyelmeztető számunkra, hogy a tüntetők testületet mocskoló jelszavai, viselkedésük szélsőséges és agresszív volt. Eredeti szándékaik szerint a megmozdulás csak részben irányult a testület felé, jelentős mértékben a kormány és a párt lejáratása volt a céljuk. A Munkásőrség számára elkezdődött egy rendkívüli időszak, amely várhatóan hosszú lesz, és próbára tesz bennünket. Az állomány eddig csak nézője volt az eseményeknek, közbeavatkozásra nem volt szükség, hozzátéve, hogy' a határozott fellépésre, pl. tömegoszlatásra munkásőreink megfelelő felkészültséggel rendelkeznek. Fontos körülmény, hogy minden eszközzel és módon elejét vegyük az erőfitogtatásnak, az egyéni bosszúállás bekövetkezésének. A Munkásőrséget ért megaláztatásért, a fenyegető, útszéli hangok kinyilvánításáért, most nem lenne célszerű nyilvános tiltakozási kampányba kezdeni, vagy ellentüntetést szervezni. Ugyanakkor le kell vonni a legfontosabb tanulságokat, egy hasonló helyzetre jobban fel kell készülni, és alkalmat kell találni, hogy nyilvánosan is elmondhassuk a véleményünket. A munkásőrség még egységes és ütőképes szervezet. A pártkongresszus nem dönthet a testület sorsa felől, legfeljebb kinyilváníthatja vele szemben elfoglalt álláspontját. A legfontosabb, hogy a Munkásőrséget át tudjuk menteni, egy új politikai felállású vezetés legitim szervezeteként a baloldali erők segítésére és támogatására. A személyi állományt tájékoztatni kell a decemberi egységgyüléseken a testület tervezeti reformjáról, hangsúlyozva, hogy amit teszünk, azt a nép, a nemzet érdekében és védelmére tegyük." A tüntetésekkel kapcsolatban Németh Miklóst tervezték tájékoztatni, emellett a munkásőr eskü azonnali módosítása is elsődleges feladattá vált, és a testület vezetésének az értekezletét is össze akarták hívni.[2230] A Munkásőrség beszámolója szerint az ország több pontján, de kis létszámmal tüntettek, legtöbben a MOP előtt, mintegy 5-600 fő. Ezzel kapcsolatban arról is írtak, hogy hol és milyen hangvételű cikkek jelentek meg, nem csupán a tüntetések eseményeiről. A várakozásokhoz képestjóval kevesebben vettek részt a megmozdulásokon, ezt Németh Miklós korábbi parlamenti beszédével magyarázták, amelyben a Munkásőrség átalakításáról és a törvények betartásáról beszélt. Az ellenzék radikális fellépésének is tulajdonították sokak távolmaradását, ugyanakkor az országszerte rendezett 300 munkásőr rendezvényen állításuk szerint több tízezren vettek részt?[251] A X. kerületi munkásőr parancsnokság előtt is volt tüntetés, ennek során többen felmásztak az objektumot körülvevő kerítésre is?[252] [2250] [2251] [2252]

2250 MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. 6. ő. e. Borbély Sándor 36/1989. sz, döntése, VKÉ, 1989. október 2.

2251 Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség megszűntetése*... 189-226.0.

2252 *Munkásőrség - Egy párthadsereg története 2. rész.* dokumentumfilm (Rendező-producer: Pap Zsolt)

A munkásőri állomány hangulatát az országos parancsnokságon 1989 őszen a következőképpen látták a területi szervek MOP-ra beküldött jelentéseiből. Az MSZMP és a pártállam léte mellett leginkább a saját munkájuk megtartása foglalkoztatta. Az ellenzéki szervezetek megalakulása aggodalommal töltötte cl őket. A munkásőrök elfogadták a többpártrendszer kialakulását, a választásokra való felkészülést fontosnak tartották. A pártszakadástól féltek, az MSZMP-hcz hasonlóan közöttük is többféle vélemény alakult ki, de apárt szidalmazását elítélték. Ugyanakkor az 1956-os forradalommal kapcsolatos szemléletváltás felháborította őket. Pozsgay kijelentéseit teljes mértékben elítélték, nem tartották tudományosan megalapozottnak, ugyanakkor a karhatalom, és legfőképpen a Munkásőrség szerepének a tisztázása izgatta őket. A Nagy Imre újratemetésén elhangzott beszedeken felháborodtak. Kádár 1989. áprilisi felmentését nem helyeselték, őt magát továbbra is egyfajta szimbólumnak tekintették, és a temetésén megjelent tömeggel kapcsolatban igazolni látták ezt az álláspontjukat. Azt is meg kell említeni, hogy az egyenruhás munkásőröket már 1988-ban szidalmazták, a későbbiekben ez gyakoribbá vált. A romániai események is foglalkoztatták a testület tagjait, nem értették, hogy a szocialista országok miért nem avatkoznak be. Ugyanakkor Nagy Imre temetését követően a fővárosban féltek a kilépésektől, és e probléma valóban ekkor vált a jelentőssé. A testületbe egyre kevesebben jelentkeztek, mindennek ellenére azt reméltek, hogy a milícia fennmaradhat.[2253] Forró Dezső budapesti parancsnok a következőképpen látta az állomány helyzetét 1989. október 2-án, Borbély Sándornak írt levelében. *„Az oktalan támadások középpontjába került testületünk helyzetét mutatja, hogy irányításoddal, bíztatásoddal eddig még sikerült a most nem igazán kívánatos indulatokat korlátok között tartani, (sic!) Azonban kötelességemnek tartom jelenteni, hogy ez egyre nagyobb erőfeszítéseket igényel, főleg a hívatásos állománytól. ... Társadalmi állományunk eddig értetlenül, de türelmesen várta sorsa rendezését. Számos jel arra mutat, hogy türelmük fogytával egyre élesebben fogalmazzák meg szándékaikat és a vezetést illető véleményüket.'*™4 Forrónak más forrás szerint is voltak „élesen kritikus”

[2253] Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség hangulata 1989-ben Információs jelentések a megyei parancsnokságokról,* http://'www.archivnet.hu/index.pbtml?oikk=326, letöltés: 2010. december 14.

hm Forró Tihanyi Miklós munkásőr levelét is továbbküldte a MOP-ra, és ezzel kapcsolatban írta le a saját véleményét is. Tihanyi írásából általános következtelé se kei nem lehet levonni, de nyílván részben tükrözi a tóvárosi állomány hangulatát. ..*Eddig abban a tudatban éltünk, hogy munkánk, tevékenységünk hazánk és társadalmunk számára hasznos. Ezért vállaltuk sokak számára is érthetetlenül - a többlet terheket, (sic!) szabadidőnk és pihenőnapjaink vagy a másodlagos jövedelemszerzés rovására is Szerény, majdnemhogy szegényes életvitelünk miatt nem berzenkedtünk. Büszkék voltunk, hogy erőnkkel és tudásunkkal hozzájárulhattunk országunk szuverenitásának megőrzéséhez, állampolgáraink élet - és vagyonbiztonságához, a közrend erősítéséhez. Büszkék voltunk arra, hogy bíznak bennünk, és úgy érzem, hogy erre a bizalomra mi is rászolgáltunk. Fegyvereinket és a ránk*

megjegyzései.[2255] Tehát a testület országos hangulata válságos volt, de önkéntes feloszlásról vagy teljes demoralizáltságról nem beszélhetünk.

Az MSZMP önfeloszlatási és átalakulási kongresszusa előtt Németh Miklós a Munkásőrség vagyonáról egy vagyonleltár összeállítását kérte[2256] (31. melléklet) Borbély Sándortól, aki ezt október 4-én levélben el is küldte neki. Ennek nyilván az lehetett az oka, hogy a testület várható feloszlatása esetén nehogy széthordják a vagyonát. Érezhető a dokumentum végén egyfajta magyarázkodás, amolyan „magyarázom a bizonyítványom” attitűd, amelyben a testület jelentőségére és egyre kevésbé pazarló gazdálkodására hívja fel a figyelmet. Ugyanakkor a Munkásőrség-nél továbbra sem számítottak a feloszlatásra, hiszen október 28-ára rendeltek el hír-adógyakorlatot, a megyék beszámoltatását pedig 1989. október 9-30. között tervezték végrehajtani. Ennek során az állomány erkölcsi helyzetét, politikai hangulatát, problémáit, a hadrafoghatóságát, a feltöltöttségét, állományépítés tapasztalatait és a beindított vállalkozások pénzügyi hozamát tervezték felmérni.[2257] Október 4-én a Minisztertanács ülése a Munkásőrséggel is foglalkozott, ekkor döntés született a testület hadsereghez történő betagolásáról, ennek részleteit a honvédelmi minisz-

bízott technikát óvtuk, őriztük. Illetéktelen kezekbe ezek soha sem kerültek, jogtalan célra jel nem használták őket. Forradalmár elődeink méltó utódainak éreztük magunkat. Ezért érthetetlen, hogy politikai egyezkedésekfolyamatában testületünket és közel 60000 tagját koncként dobták oda - még a Gallup Intézet szerint is - a létszámában és politikai erejében nem nagy ellenzéki szervezeteknek. Emberileg sértő és megalázó, hogy az MSZMP vezetése az Ellenzéki Kerekasztal iránti »biza!omerősitő gesztusként" velünk szemben a legnagyobb bizalmatlanságot tanúsítja.'' Tisztában vagyunk társadalmunkkal szembeni felelősségünkkel. Politikai kalandorságot nem vállaltunk és nem vállalunk. Támogatjuk a progresszív, demokratikus változásokat, elfogadjuk a többpártrendszert. Tudjuk, hogy ebből következően testületünk jellegének, cél-és feladatrendszerének változnia kell. Az események utáni kullogásunk, az örökös defenzív és magyarázkodó magatartásunk, a nyilvánosság előtti bágyadt szereplésünk erősítik azt a sugallást, hogy ránk nincs szükség és fölösleges, káros kölönc vagyunk népünk nyakán. ... Lassan nem kell bennünket leszerelni, felszámolni, átszervezni, mert az önemésztési folyamatban lassan elégünk. ...Ha nem tudjuk időben megtalálni a helyünket, és azt nem tudjuk elfogadtatni a közvéleménnyel, történelmi küldetésünk" végei ért. És ha idáig eljutottunk, tisztességesnek tartok egy emelt fővel és egyenes gerinccel végrehajtott fegyverletételt, mint sunnyogva élni és tűrni, hogy azt elvegyék tőlünk, vagy jobbik esetben is gyámság alá helyezzenek. Sok mindent el tudok viselni, de a megaláztatást, a kiszolgáltatást, az ingyenélésl nem. ... Szétzilált és - mesterségesen gerjesztett - bűntudattal élő tömegekkel politikai harcot megvívni, csatát nyerni nem lehet. ... a párt vezető szervei és vezetői örülnek, hogy nem kell foglalkozni velünk, az állami vezetés inkább nehezéknek tekint bennünket, s csak idő kérdése, hogy fegyver helyett lapátot adjanak kezünkbe." 1989. szeptember 27. (MNL OL MOP M-KS-295-1 369. d. 1. ő. e.)

[2255] A szerző interjúja Markovics Ferenccel, 2014. augusztus 25.

[2256] Az Országgyűlés 1989. szeptember 26-án úgy határozott, hogy a pénzügyminiszternek az MSZMP, a Munkásőrség és a társadalmi szervek vagyonáról leltárt kell készítenie. (Ripp Zoltán: *Rendszerváltás*... 462. o.)

22” MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ft. e.

temek kellett kidolgoznia. Ezen ülésen mentették fel Borbély Sándort nyugállományba vonulása miatt október 31-i hatállyal, a határozat 1123/1989 számmal, október 8-án jelent meg.[2258]

Németh Miklós visszaemlékezése érzékelteti, hogy a háttérben, kormányon belül is óriási kötélhúzás mehetett a Munkásőrséggel kapcsolatban, nyilván többeu már korábban megszüntették volna a testületet, hiszen ennek a léte politikailag egyre kényesebbé vált, ráadásul elég sok pénzt is fölemésztett, de a pártban még ’89 őszén is többen ragaszkodtak hozzá. *„ A Munkásőrség dolgában pedig mondom már nyáron, (született döntés) de mivel érződött, a Pozsgay a Horváth Pista javaslatát támogatta, háromszor vagy négyszer is behozta szegény Kárpáti, mert sokjéle variációt dobott be, többek között ez a polgárőrség-szereljük le őket, legyenek polgárőrök. Az is felmerült, hogy ezen a bázison csendőrég jöjjön létre, tehát minden variáció fölmerült. Ezek ott lesznek a papírokban. A Pista meg azt mondta, hogy a határőrökkel szoros az együttműködés, miért akarunk mást. Az segítség és az, itt magyarán arról volt szó, hogy akinek több embere van meg több hatalma a pénz megszerzésre, az az én költségvetési fejezetembe kerüljön. Na, most ezért nekem itt nagyon gondosan ki kellett centizni, hogy mikor jön el az a pillanat, amikor mind a kettő észre veszi, hogy ez egyik se. Ez egyik se, hanem leszerelés lesz. K. D.: - Ezért vártak októberig? N. M.: - Nem, hát a folyamat, az, az ugye... hetente van kormányülés, ha egy kormányülésen van egy vita, és leveszik, azt a következő héten nem lehet behozni, hanem annak még egy hét. Mert át kell, menjen az új javaslat egy közigazgatási államtitkár szintű egyeztetésen. Tehát itt ennek munkafolyamat ritmusa is van, és nekem azt kellett kicentiznem, hogy egyiket sem megsértve, egyiket sem megbántva eljutni ahhoz a ponthoz, hogy ez egyik sem lesz jó. Se a tied nem lesz, se a tied nem lesz. ”*[2259]

Az említett tüntetésekre hivatkozva, a 6-án összeülő kongresszus napján[2260] a következő intézkedést adta ki Dósa István: „*Az elmúlt időszakban bekövetkezett*

22M Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség megszüntetése...* 189-226. o. (Mayer Péter elmondása szerint a híradóból tudta meg, hogy felmentettél:.)

2259 A szerző interjúja Németh Miklóssal, 2014. augusztus 13.

22611 A népszavazás kérdése igencsak foglalkoztathatta őket, hiszen erről meghallgatták a miniszterelnököt is: *„ Engem a kongresszus megkezdése előtti estén kiállitanak a küldöttek elé, és magyaráznom kell a négy kérdést. Én mindegyikre kitérek, és elmondom a kormány döníését és a kormány véleményét, a köztársasági elnökre nem indok mit mondani, mert mondtam, nekem meg a kormány többségének, más felfogásunk van az alkotmányos berendezkedésről, de nem ezt tárgyalta és netn ezt fogadta el a kerekasztal, úgyhogy ez most a népszavazás, már az aláírások függvényének kérdése lesz, úgyhogy a köztársasági elnök kérdésében nem foglaltam állást, de a párlok, a vagyon, a munkásőrség, pártok munkahelyen ezeket, hál nem voltam népszerű, ezt. ... Dübörgő tapsol nem kaptam, hanem inkább kritikai bekiabálásokat, beszólásokat, aztán furcsa dolgok alakultak.”* (A szerző interjúja Németh Miklóssal, 2014. augusztus 13.)

változások, események szükségessé teszik a MOP Vezetési Központ belső rendjének, biztonságának növelését, a fegyvereket, a lőszert, a robbanó és egyéb anyagot tároló helyiségek fokozott őrzését. ... Megparancsolom, hogy: i./ A MOP hivatásos tiszti állomány részére - 1. számú melléklet szerint - kerüljenek kiadásra az AMD gép-pisztolyok 5 db tárral,[2213]' 150 db tölténnyel. Tárolásukról az illetékes vezető gondoskodjon." A hivatásos állományból „megerősítő szolgálatot" kellett szervezni, a harckészültségi és kiképzési osztályvezetőnek kellett kijelölni erre a megfelelő személyeket. A szolgálat tagjai a következők voltak: intézkedő parancsnok, ügyeletes parancsnok, híradó ügyeletes és helyettese, főügyeletes és helyettese, budapesti ügyeletes és helyettese, aki Skorka Sándor volt. A munkásőr parancsnoki iskola ügyeletes tisztje és az iskola ügyeletes, továbbá a helyettese, a KGÜ ügyeletes tisztje és a KGÜ ügyeletes. Továbbá az országos parancsnok vezénylet egy őrparancsnokot és három fő beosztottat, emellett a MOP és a BMP 3-3 fős megerősítő őrséget adott, az iskola két főt és egy gépkocsivezetőt.[2261] [2262] Nyilvánvaló, hogy a kongresszus miatt történt mindez. Az is elgondolkodtató, hogy csak a MOP hivatásos állományának adták ki az AMD gépkarabélyokat, ráadásul öt db tárral. Egyelőre nem tudni, hogy mi lehetett ezzel a cél. A társadalmi állományban vagy nem bíztak, vagy titokban akarták tartani a közvélemény előtt ezt az intézkedést. Az tény, hogy a testület feloszlatása később könnyen ment. Elképzelhető, hogy a testületnél esetleg arra számítottak, hogy a párthatározat ellenére akarják majd őket feloszlatni? Puccsot ennyi emberrel nem lehetett volna szervezni. Vagy esetleg úgy gondolták, hogy akármilyen határozat születik, támadás érheti a2 épületet?

Az október 6-án összeülő kongresszuson a következő történt. Már az első nap eldőlt, hogy nem az MSZMP-t fogják megreformálni, hanem egy új pártot hoznak létre. Az előbbi megoldást Grósz vezetésével csak a küldöttek 15%-a támogatta. A 7-én megalakuló MSZP-nek több kérdésben kellett döntést hoznia, így az új szervezeti és működési rendről, személyi kérdésekről és azokról, amelyekkel kapcsolatban a népszavazási aláírásgyűjtések folytak. Az MSZP megalakulását követően ki kell emelni, hogy a küldöttek nagy része elfogadta az új irányelveket, de a tagság 95%-a végül nem lépett át az új pártba. Lényeges, hogy az MSZP az állampárt jogutódjaként határozta meg magát. A kongresszust követően az állampárt hetek alatt széthullott, de Thürmer Gyula vezetésével az MSZMP a későbbiekben újjáalakult.[2263] A kongresszus a Munkásőrségről végül május 8-ához hasonlóan egy állásfoglalást adott ki. A javaslatot egy vita előzte meg, ennek során volt, aki nem tartotta jónak

[2261] Ez fél javadalmazás lőszer volt.

2262 MNL OL MOP M-KS-295-1 369. d. I. ö. e. Dósa István mopk. 1. helyettes 010. sz. parancsa. „A Munkásőrség vezetési központja biztonságának a fokozása" tárgyában, 1989. október 6, Ripp Zoltán: *Rendszerváltás*... 471-484. o.

a témával való foglalkozást, hiszen attól tartott, hogy a testülettel kapcsolatos negatív megnyilvánulás esetén a munkásőrök, ellenkező esetben az ellenzék bírálja az MSZP-t. így felmerült, hogy a kormány foglalkozzon velük. Volt, aki a következőket javasolta: „*Következésképpen valakinek már ki kellene mondani, hogy kié is ez a Munkásőrség, de még azelőtt, mielőtt valaki alkalmazni kezdi.* ” Volt, aki rávilágított az átalakítás problematikájára, kiemelve, hogy senki sem hiszi el a Munkásőrségről, hogy a későbbiekben politikamentes polgárőrséggé válik.[2264] A vita során elfogadott állásfoglalásban gyakorlatilag szó sincs a testület teljes felszámolásáról, inkább az átalakításáról esett szó. Borbély reményei tehát nem voltak alaptalanok!

„A Magyar Szocialista Párt kongresszusának állásfoglalása a Munkásőrségről

1. A Magyar Szocialista Párt elismerését és köszönetét fejezi ki azért, hogy a Munkásőrség tagjai - az MSZMP megbízásából - évtizedeken keresztül esküjük szellemében, a társadalom nyugalmát védve teljesítették szolgálatukat. Számítunk arra, hogy az MSZMP-tag munkásőrök nagy többsége megerősíti tagsági viszonyát a Magyar Szocialista Pártban.

2. A Magyar Szocialista Párt szerint elfogadhatatlan és a demokratikus jogállamba való békés átmenetiéi összeegyeztethetetlen, ha a testület tagjait eddigi tevékenységük miatt bármilyen politikai vagy egyéb támadás éri.

3. A Magyar Szocialista Párt támogatja a kormány elgondolását, miszerint a politikai egyeztető tárgyalásokon részt vevők képviselőivel konzultálva, a polgári védelem és katasztrófa-elhárítás igényeit és követelményeit figyelembe véve kidolgozza egy új, nem fegyveres, önkéntes és pártsemleges testület felállításának alapelveit s az átalakulás módját. Ez az új testület a honvédelem integrált rendszerében, állami irányítással végzi feladatait. Pártunk a továbbiakban nem ad munkásőri feladatra pártmegbizatást.

4. A párt szükségesnek tartja, hogy az új testület működését törvény szabályozza. A törvénynek többek közt ki kell mondania az önkéntesség és a pártsemlegesség elvét, az alkotmányra történő eskütételt és azt, hogy a szervezetet nem lehet belső karhatalmi feladatokra felhasználni. ”[22ü5]

A forrással kapcsolatban a következőket mindenképpen ki kell emelni. Az első pont szerint az új pártban is számítottak a részvételükre. Ez azért sem lehetett mindegy, mivel láthattuk, a pártagság jelentős részét tették ki. A harmadik pontban a dokumentum az „átalakítás” szót használja - ez jól kapcsolódik az MT október 4-i üléséhez -, szó sincs a teljes megszűnésről. Az mindenkeppen pozitívum, hogy ezt

22i>4 *Kongresszus '89. Rövidített, szerkesztett jegyzőkönyv az 1989. október 6-9 között tartott kongresszus anyagából,* szerk Kimmel Emil, Kossuth Könyvkiadó, J 990, 238-240. o.
22® Uo. 358.0.

az ellenzékkel konzultálva szerették volna elérni, de az ellenzék egy részének aláírásgyűjtő akciója a testület megszüntetésével kapcsolatban elkezdődött, így ebbe többen biztosan nem mentek volna bele. Ráadásul a vonatkozó népszavazási kérdés tartalma: „Feloszlassák-e a Munkásőrséget?” sem engedte meg ezt a variációt a későbbiekben. A 3. pontnak az utolsó mondata is érdekes, hiszen az MSZMP korábbi, május 8-a utáni, a Munkásőrséggel kapcsolatos nyilatkozatainak, hivatkozási alapjainak ellentmond. Összefoglalva a dolog lényegét, az MSZP továbbra is a testület átalakítása mellett foglalt állást, szó nem volt teljes felszámolásról. Láthattuk, a későbbi NKA ülésen is ezt az álláspontot képviselték. Ugyanakkor ez a korábbi NKA-tárgyalásokon az MSZMP által adott javaslathoz állt a legközelebb. A kongresszus állásfoglalása tehát a testület számára elfogadhatóan alakult, hiszen a Munkásőrség állományának egy rcsze is kész lett volna bizonyos változások végrehajtására. Azt se felejtsük el, hogy a kormány, annak ellenére, hogy a párttól függetlenítette magát, mégis az MSZP-hez kötődött, tehát joggal láthatta a testület biztosítottnak a jövőjét, ráadásul a közvélemény-kutatások is kedvezően alakultak az új párt számára egy ideig.

A kongresszussal kapcsolatban még egy dolgot ki kell emelni. 1994-ben Grósz Károly úgy emlékezett erre vissza, hogy volt egy olyan terve, ami szerint a balos ellenzék kivonul a kongresszusról, és a Budapesti Oktatási Igazgatóságon - amely erre a célra elő volt készítve - megszerveznek egy új kommunista pártot. Ugyanakkor azt is megemlítette, hogy a kongresszus ideje alatt egy *rendkívül foghíjas kormányülésen..."* Németh Miklós azt javasolta, hogy Grószt és társait tartóztassák le, mivel a küldöttek szálláshelyén puccsot szerveznek. Grósz elmondása szerint ilyenre nem készült, csupán a szálláshelyén több küldöttet fogadott. Németh javaslatáról őt Kárpáti Ferenc honvédelmi miniszter telefonon értesítette, mire ő odahívta, így Kárpáti láthatta, hogy nem készül semmilyen puccs. Majd a kormányülésre visszatérve telefonált, hogy letettek a letartóztatásukról. Kárpáti szerepe ebben a történetben tisztázatlan, hiszen minek telefonált oda, ha valóban puccsot sejtettek? A későbbiekben miről tárgyalhatott Grósszal? Grósz Károly a visszaemlékezést végül így fejezte be. *„ Én arra gondolok, Németh fejében azért fogalmazódhatott meg ez az elképzelés, mert tudott róla, hogy van egy forgatókönyv rendkívüli állapot bevezetésére, csak nem tudta, hogy abban pontosan mi szerepel, s esetleg attól tartott, hogy mi ezt a tervet valóra akarjuk váltani.''* Az sem teljesen világos, hogy a miniszterelnök miért nem tudott ezekről a tervekről, amikor a HB is a kormánynak volt alárendelve. Ekkor már hivatalosan a Munkásőrség is oda tartozott.[2266] Nyilván ez a forgatókönyv a KB Nemzetközi, Jogi és Közigazgatás-politikai bizottságában készült.

22«» Ágh Attila - Géczi József- Sípos József: *Hendszerválták a baloldalon...* 432-433. o.

Az. érdekes mindebben az, mini láthattuk, hogy ennek a honvédelmi és a belügyminiszter, valamint a Munkásőrség országos parancsnoka is tagja volt.

Ugyanakkor Németh Miklós a következőképpen emlékezett vissza erre az esetre: *„És ültek a kormánytagok a szünetbe, és jött egy hír, a Púja Frigyes, meg a Borbély Sándor és páran most mennek a Grószhoz. Vagy látták, hogy Grósz is... már az is furcsa volt, hogy ezek az az emberek olt maradhattak. Legnagyobb furcsaság, hogy a kongresszus nem beszélte ki magát, Nyers lezárta a vitát idő előtt, és szavazást kért. A Berecz, meg a Grósz, meg ez a kör ez ugye ellenünk szavazott az MSZP megalakulásában, És ezek után ezek olt maradtak a teremben meg az épületben. Nem az volt, hogy megköszönjük a Grósz elvtársnak, és felolvassuk a névsort, hogy kik hagyják el, és addig szünetet rendelek el, meri ez a normális. És ott ülünk, és jönnek hírek hozzám, hogy a pártközpontból teherautó számra viszik a dokumentumokat, meg a műkincseket, hát műkincsek kerámiák, festmények, ilyen ajándéktárgyak. És hát mit csináljak vele, nekem semmilyen közöm a pártközponthoz. Szólnak, hogy intézkedjek, de hát nem a kormány raktárát meg archívumát fosztják ki. És akkor jött a másik hír, hogy Púja Frigyes és Borbély meg néhány társuk a Grósszal tárgyalnak. Hát akkor a Kárpáti mondta, hogy na jó, akkor én odamegyek meg szétnézek, és a Puskalövés nélkül című könyvét ha elővészi, akkor ez abba le lesz írva.”* Németh Miklós más forrásból sem hallott semmit: *„De nem, nem, többet nem tudok, titkosszolgálattól sem tudok és mást sem. Csak a Kárpátira támaszkodhattam ebben a tekintetben, tehát a titkosszolgálat, hát melyik titkosszolgálat? Borzasztó volt azokat látni. Már a magyar titkosszolgálatokat."* A volt miniszterelnök még azt is megemlítette, hogy: *„Elterjedt a hír, hogy a Munkásőrség majd megszállja a kongresszust és letartóztatja a vezetőket...”*[2261] Kárpáti Ferenc visszaemlékezése szerint is a kormányülést abban az épületben tartották, ahol a kongresszus zajlott. Amikor elkezdték, telefonon keresték Némcth-ct, és azt jelentették neki, hogy munkásőrök vonultak be az épületbe, és a vezetőik Grósszal tárgyaltak. Ezt megdöbbenéssel fogadták. Kárpáti javasolta, hogy keressék meg Grószt (előzetes telefonálásról és Grósz letartóztatásáról nem tett említést), amit ő meg is tett. Ott Grósz Púja Frigyessel és pár munkásőrrel tárgyalt. Megkérdezte tőlük, hogy miről folyik a diskurzus, mire azt felelték, hogy a pártszervezésről tárgyalnak. *„Akkor megkérdeztem, mit jelent a munkásőrség bevonulása, mire körbemutattak, hogy »mi vagyunk azok«. Lehettek úgy négyen. Visszamentem a kormányülésre, beszámoltam arról, amit láttam, s ezzel az ügy le volt zárva. Letartóztatásról szó sem esett.’’*[226*] A visszaemlékezések ellentmondásosak, hiszen Kárpáti tagadja a letartóztatás tervét. Ugyanakkor Grósz va- [2267] [2268]

[2267] A szerző iuterjúja Németh Miklóssal, 2014, augusztus 13.
2268 Uo.

lakitői tudhatott az ülésen történtekről, hiszen megemlítette, hogy az rendkívül foghíjas volt.

Ezt követően a Munkásőrségnél ugyanakkor két dologra kell felhívni a figyelmet. Elindult egy burkolt költekezés, és október 12-én a MOP-on és a jelentősebb munkásőr objektumokban fokozottabb készenlétet rendeltek el. Ez a testület elleni növekvő ellenszenvnek, és az október 23-i ünnepnek is a következménye lehetett. A MOP ügyeleti központban ügyeletesi szolgálatot kellett működtetni. 1989. október 13-ától munkanap 16-08 óráig, valamint hétvégén és ünnepnap is. Az ügyeletes parancsnoknak a MOP 238. számú polgári öltözetet kellett viselnie, tehát megint egyfajta rejtettség figyelhető meg, a hatfős MOP őrséget kellett irányítania, és a társszervezetekkel kapcsolatot tartania, a területi parancsnokságok jelentéseit fogadnia, és az országos parancsnok első helyettesének jelentést tennie. Ugyanakkor a MOP osztályvezetőknek rögzíteniük kellett a hivatásos és a polgári állományúak tartózkodási helyet és elérhetőségüket, a sajátjukat a főügyclctesnek kellett jelenteniük. A vezénylést október 13. és 31. között szabályozták, novemberre föügyeletes helyettesi szolgálatot vezényeltek, A készenléti őrséget a MOP, a BMP, a Parancsnoki Iskola és a Pest megyei parancsnokság adta.[2269] A MOP mellett a különböző objektumokban a következőképpen szabályozták a készenlétet. Ahol fegyvert, lőszert tároltak, 17.00 órától, pénteken 16.00-tól másnap 08.00 óráig, munkaszüneti napokon 24 órában őrszolgálatot kellett szervezni, ennek jellegét cs nagyságát a helyi körülményektől tették függővé. Az „*... őrségekbe szakmailag jól felkészült, kiegyensúlyozott, önmérsékletet tanúsító fizikailag legalkalmasabb munkásőröket...*” vezényeltek. A megyei illetve az egységparancsnok-helyetteseknek kellett a szolgálat eligazítását végezniük. Az ünnep és a munkaszüneti napokon a hivatásos állomány látta el az ügyeletet. Ha ez nem volt megoldható, akkor az alkalmas társadalmi helyettes is bevonható volt a szolgálatba, vagy a területi szervtől lehetett hivatásos állományú személyt vezényelni. Az ügyeleteseknek a MOP-ra gyakrabban kellett bejelentkezniük. A hivatásos állomány elérhetőségét nyilván kellett tartani.[2270] A megyei cs cgységparancsnokságoknak fel kellett venniük a kapcsolatot az azonos szintű rendőri szervekkel, akiket reggel és esete tájékoztatni kellett a helyzetről, tehát tartottak a testület számára kényelmetlen megnyilvánulásoktól, de azokat nem ők akarták elrendezni. Emellett az illetékes területvédelmi és hadkiegészítési parancsnoksággal is fel kellett vennie a kapcsolatot a területi szerveknek, az egységparancsnokságoknak a legközelebbi MN alakulattal. Tájékoztatniuk kellett őket a biztonsági

2269 MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. c. Dósa István mopk. 1. helyettesének 042/1989. sz. intézkedése, 1989. október 12. „MOP parancsnoki ügyeleti és készenléti őrség vezénylése”

2270 MNL OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. e. Dósa István mopk. 1. helyettesének 041/1989. sz. intézkedése, 1989. október 12. Az éberség fokozása, biztonság fenntartása tárgyában

helyzetről, meg kellett állapodniuk a kapcsolattartás módjáról cs a segítségadásról is. Velük is reggel és este kellett a kontaktust tartani, de az objektum elleni támadást stb. azonnal jelenteni kellett.[227'] Fegyvert ugyanakkor nem lehetett kiadni, és a tartósan kint lévőket be kellett vonni, a lőszertárak stb. kulcsát páncélszekrényben tárolni. A kiképzést szüneteltették, a testületet riasztani, illetve magasabb harckészültségbe helyezni csak elemi csapás, ipari katasztrófa, az országot vagy a parancsnokságot ért támadás esetén lehetett. Az állomány hangulatát és feltöltöttségét figyelemmel kellett kísérni, erről minden nap a MOP Harckészültségi és Kiképzési Osztályra tettek jelentést.[2271 2272]

A kongresszust követően a gazdálkodás területén elkezdődött egyfajta osztogatás. Hirtelen lett keret a 13. havi bér gyors kifizetésére, amelyet október 9-én engedélyezték is azoknak, akik október 31-én még munkaviszonyban állnak majd, és nem kaptak fegyelmit. Folyó hó 15-ig ki kellett fizetni őket, emellett a ruházati normát is felemelték,[2273] és a testület gépkocsijainak a „privatizációja" is elkezdődött, ezt tanúsítja Borbély Sándor Beck Tamás[2274] kereskedelmi miniszternek írott levele is, amelyben öt darab autó feláras, soron kívüli értékesítésére kért engedélyt a hivatásos állomány helyzetének a rendezésére hivatkozva.[2275]

Október 12-én a fokozottabb készenlét elrendelése mindenképpen azt jelenti, hogy a legtöbben nem számoltak a testület megszüntetésével és az említett kifizetések sem jelenthették feltétlenül ezt. Ugyanezen a napon Kárpáti Ferenc készített egy előterjesztést a testület megszüntetésére és önkéntes területi véderő szervezésére, ezt az MT-nek 16-án terjesztették be. Ebből a dokumentumból megtudhatjuk, hogy a testületnek ekkor 70 saját objektuma volt, további 200-at más szervvel közösen használt, az MN, a BM és határőrség mellett az MSZMP-vel is. Budapesten kívül még 108 településen voltak elhelyezve az egységek, és 1989-ben 893 millió Ft-ra módosították a költségvetését. Kárpáti a testület jogutód nélküli felszámolását és egy MN-be tagolt

2271 uo.

1171 MNL ÜL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ö. e. A 0036/1989. sz. 1989. szeptember 28-i mopk. I. helyettesének intézkedése hatályát vesztette. (Dósa István mopk 1. helyettesének 041/1989. sz. intézkedése, 1989. október 12. Az éberség fokozása, biztonság fenntartása tárgyában.)

2273 MNL ÜL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ö. e. Barta Gyula mopk. helyettesének 39/1989., és 40/1989. S2. intézkedése, 1989. október 9.

227-t Beck Tamás (1929-2014) 1951-ben szerzett gépészmérnöki oklevelet, 1952-től a Könnyűipari Minisztériumban dolgozott, majd különböző vállalatoknál, továbbá a felsőoktatásban. 1988-1990 között kereskedelmi miniszter. 1976-ban az MSZMP, 1987-től a KB tagja, 1985-ben az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Bizottságában is részt vett. *(Beck Tamás életrajza,* http://www.tortenelm i t ar. hu/i ndex ,php?optio n=c o m_co ntent&v ie w=artic le &i d =348O&c atid=43 %3 Ab & Itemid=67&1 ang-hu, letöltés: 2017. január 25.

2275 MNL OL MOP M-KS-295-1 369. d. 1. ő. e.

önkéntes területvédelmi erő létrehozását javasolta *„...a megszűntetett Munkásőrség személyi, szellemi, anyagi-technikai erőforrásai egy részének átcsoportosításával...".* Létszáma 25-30 ezer fő lett volna, a hadsereg ruházatát kapták, a megyei hadkiegészítései és területvédelmi parancsnokságok válogatták volna ki az állományt, egyébként meg mindent a régiben terveztek hagyni.[2276] Lényeges kiemelni, hogy körülbelül akkora létszámmal kalkuláltak, ahány munkásőr megmaradásával lehetett számolni. Október 13-án a Népszabadság is tudósított a tervezetről, a Magyar Nemzet 18-i számában arról írt, hogy sok munkásőr át fog lépni az önkéntes területvédelmi szervezetbe.[2277] A Minisztertanács a testülettel 1989. október 16-án foglalkozott. Ezen felmerült a rendőrséghez való beolvasztása is Horn Gyula részéről. Az ülésen Csehák Judit[2278] és Békési László[2279] a vagyon zárolását javasolta, Pozsgay hangsúlyozta, hogy olyan megoldást kell találni, *„...hogy ne fogjanak érdekeinkkel ellentétes képes szerveződésbe, (sic!) ”* a munkásőrök. Horváth Ferenc[228"] ipari miniszter azt indítványozta, hogy csak szüntessék meg a testületet, a jövőről ne döntsenek. Németh Miklós arról beszélt, hogy a korábbi törvénymódosítás szerint 1990. június

2276 Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség és a rendszerváltás...* 315-320. o.

2277 A Népszabadság 1989. október 13-i száma. Több dolog érdekes ezzel kapcsolatban. Elképzelhetőnek tartom, hogy a kormány tagjainak nagy rcszc sem volt tisztában a Munkásőrség feladataival, hiszen akkor a háborús területvédelmi és a békeidőszakban lévő katasztrófavédelmi feladatokat nem úgy tálalták volna nekik, mintha ez a Munkásőrség számára teljesen új lenne. Az elnevezéseknél a MOP korábban összeszedett javaslatait vették elő. A Magyar Nemzet október 18-i számában arról is írt még, hogy a fegyveres szerveknél megerősített őrséget állítottak. A MOP 1989. október 16-i hangulatjelentése is az MN-be való integrálási tervet támasztja alá. A munkásörök vegyesen fogadták a határozatot, többen nem, mások viszont tervezték az átlépésüket az Önkéntes területvédelmi erőbe. (Uo 328-329. o.)

2278 Csehák Judit (1940—) 1964-ben szerzett orvosi diplomát. Orvosként praktizált, később részt vett a szakszervezeti munkában is. 1978-1984 között a SZOT-nál dolgozott, idővel több vezető tisztséget is betöltött. 1984-től 1987-ig a Minisztertanács elnökhelyettese, 1984-1988 között az Állami Tervbizottság tagja, ekkor és kösőbb is több parlamenti bizottság munkájában is részt vett, 1987-1990 között szociális és egészségügyi miniszter. 1967-1989 között az MSZMP, 1985-től 1989- ig az MSZMP KB, 1987-1989 között pedig a PB tagja. 1994-1996 között az MSZP alelnöke, 1990- 1998 között országgyűlést képviselő. *(A rendszerváltás 8. k* 299-300. o.)

227’ Békési László (1942—) Az egyetemre a család anyagi helyzetére hivatkozva nem vették fel. A tanácsi apparátusban helyezkedett el, majd felvételt nyert a Pénzügyi Számviteli Főiskolára, amit 1965-ben végzett el, 1971-ben szerzett doktori címet. Ezt követően tudományos pályán tevékenykedett, 1968-ban lett MSZMP-tag. 1981-1985 között az MSZMP KB Közgazdasági Munkaközösségének a tagja, később a PM-ben dolgozott. 1989-1990 és 1994-1995 között pénzügyminiszter, 1990-től MSZP-s parlamenti képviselő. *(Békési 1.ászló életrajza,* http:,7www.parlament.hu/ képvisel o/clct;bl36.htm, letöltés: 2017. január 25.)

2280 Horvátit Ferenc Í1942-) Közgazdászként végzett, majd ezt követően tudományos pályán dolgozott. 1970-től került az MSZMP KB apparátusába, 1984-1989 között ipari államtitkár, majd 1990-ig miniszter. *(Horváth Ferenc életrajza,* http:;7allamszocializmus.lapunk.hu;'?modul=oldal&tartalom=718667, letöltés: 2017. január 25.)

30-ig lehet gondolkodni a megoldáson. Kárpáti Ferenc szerint a törvényjavaslatba ne kerüljön bele, hogy új szerv jön létre, a felszámolást javasolta. Ő Kulcsár Kálmán[2281] javaslatát akarta elfogadni, hogy a honvédelmi törvényt módosítsák, és így egy önkéntes tartalékos katonai szolgálatot hozzanak létre. Németh Miklós ezt követően a Munkásőrség megszüntetéséről szóló törvény beterjesztésével Kulcsár Kálmánt, a honvédelmi módosításával, ezen belül egy önkéntes területvédelmi erő létrehozásával Kárpátit javasolta megbízni, amit végül el is fogadtak. Ugyanakkor Kulcsár Kálmán bejelentette, *„.„hogy információi szerint a Munkásőrségnél összetartást rendeltek el és a fegyverek egy része kint van. A tájékoztatás arról is szól, hogy készülődnek október 23-ára.”*[22*2] Kárpáti erről nem tudott, de megígérte, hogy leellenőrzi. Németh Miklós közölte, hogy a fegyverek begyűjtése megtörtént, és délelőtt a munkásőr parancsnokok utolsó ülésére is sor került.[2283] Minden bizonnyal az átalakítással kapcsolatban, gondoljunk csak a fent említett újságcikkre. Ennek alapján

[2281] Kulcsár Kálmán (1928-2010) 1950-ben szerzett jogi diplomát, 1953-ban a Katonai Főügyészségen kezdett el dolgozni, 1956-ban védte meg kandidátusi disszertációját. 1956 elején a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumához került bírónak, 1957-ben az MTA-n kutató, 1968 -1982 között a Szociológiai Intézet igazgatója. 1979-ben lett az MTA doktora, majd a Gazdaság cs a Jogtudományok Osztály elnöke. 1988-1990 között igazságügyminiszter, 1990-1993 között kanadai követ. *(Kulcsár Kálmán életrajza,* http://epa.oszk.hu/01300/01326/00024'deci0 hím, letöltés: 2017. január 25.)

[2282] A fentiekkel kapcsolatban még egy visszaemlékezést meg kell emliteni. A BMP ügyeleti szolgálatban volt Skorka Sándor is, akivel interjút készítettem, ő 1989. október elejével kapesolathan, napot nem nevezett meg, a következőket mondta el. Éjjel fél kettőkor a „K” vonal megszólalt, ezen a minisztériumok, tanácsok, rendőrség, tűzoltóság érhette el a budapesti ügyeletet. Ezen a 2. kerületi zászlóalj parancsnoka jelentkezett be, és jelentette, hogy a feladatot végrehajtották, vagyis riadóztatták, amit a BMP ügyeletes parancsnoktól kaptak. Ezen az éjszakán riadóutasílást nem adtak ki a fővárosi parancsnokságról. A félreértés oka az lehetett, hogy parancs kiadását követően vissza kellett volna hívni a BMP-l, hogy valóban onnan kercstck-e, vagy pedig sem, a parancsnok ezt azonban elmulasztotta. Ezt követően 10 perc múlva egy másik egység is hasonlóról számolt be. A harmadik alkalommal az „M”, minisztertanácsi telefon csörrent meg, ezen maga Németh Miklós jelentkezett be, aki azt kérdezte, hogy igaz-e, hogy a testület riadóztatása folyamatban van, ugyanis öt ellenzéki képviselők erről tájékoztatták. Majd ezt követően a többi kerület is bejelentkezett, hogy valaki riadóztatta őket a BMP nevében. Ők a feladat végrehajtása előtt nem felejtették el, hogy ebben az esetben vissza kell hívni az ügyeletét, így nem riadóztattak. Azt, hogy a megyékkel kapcsolatban történt-e ilyen eset, nem tudta Skorka megmondani, (interjú Skorka Sándorral, a hangfelvétel a szerző birtokában.) Kevés adat áll a rendelkezésünkre, de biztos, hogy valaki megpróbálta riadóztatni a fővárosi egységeket. Az is elképzelhető, hogy egy esetleges „műbalhéval” még inkább a testület vagy Grósz ellen akarta valaki hangolni a közvéleményt. Ezzel kapcsolatban lényeges kiemelni, hogy a telefonálók tudták, hogy milyen szövegel, és milyen számon kell az egységparancsnok Ságokat felhívni. Valaki(k) olyan(ok) tehette(ék) mindezt, aki(k) tisztában volt(ak) a testület működésével.

[2283] Ólmosi: *A Munkásőrség és a rendszerváltás...* 321-326. o.

1989. október 16-án kiadták a 3292/1989. számú MT határozatot (32. melléklet)[2284] a testület megszüntetéséről, amit végül nem jelentettek meg a Magyar Közlönyben, de a sajtóban 18-án cikkeztek egy új szervről. Ez a határozat a Munkásőrség megszüntetését tartalmazta. Ugyanakkor a honvédelmi törvény módosítására később került sor, nem ugyanakkor, amikor az 1989. évi XXX. törvényt beterjesztették. De 1990-ben sem hoztak létre önkéntes területvédelmi erőt![2285] A XXX. törvény ugyanakkor a fenti MT határozattól jelentősen különbözött, utóbbi szövege az október 29-i MT határozattal mutatott hasonlóságot, amely a Munkásőrség vagyonának a sorsáról rendelkezett.

Mindez azt mutatja, hogy csak október 19-20-án szánta rá magát a kormány arra, hogy teljesen feloszlassa a testületet.[2286] Lényeges, hogy az 1989. évi XXX. törvényben benne volt az MN részére a Munkásőrség eszközeinek és feladatainak az átadása is, de az MN létszámbővítése nem. Azt, hogy a Munkásőrségnél az utolsó pillanatig nem számítottak a teljes feloszlatásra, alátámasztja Mayer Péter közlése is, amely szerint Németh Miklós az 1989. évi XXX. törvény elfogadása előtt betelefonált az országos parancsnokságra, és azt mondta, hogy nézzék a TV közvetítést, mert most fogják megerősíteni a Munkásőrséget.[2287] Nyilvánvaló, hogy nem bíztak teljes mértékben bennük. A feloszlatásban az is szerepet játszott, hogy az MSZMP összeomlása után rengetegen írták alá a népszavazási kezdeményezést, míg október 5-ig csak 20 ezer aláírás gyűlt össze, addig utána három nap alatt 60 ezer,[2288] Csak ez után kezdtek el komolyabban gondolkodni az átalakításon, illetve a megszüntetésen.

[2284] A magyar Közlönyben nem jelent meg, és Kárpáti Ferenc visszaemlékezésében sem ir erről. (Kárpáti Ferenc: *Puskalövés nélkül...* Budapest, Duna International Kiadó, 2011, 155-156.) Markovics Ferenc valószínűleg ezt kaphatta meg Németh Miklóstól, mivel a kinevezéséről a parlamenti szavazás előtt értesült. A parlamenti folyosón Németh Miklós adott a kezébe egy okiratot. Markovics úgy emlékezett, hogy e2 a XXX. törvény volt a Munkásőrség megszüntetéséről, és ebben benne volt, hogy ö lesz a felszámolásért felelő kormánybiztos, liz azonban nem lehetett, mivel nem tartalmazza Markovics kinevezését, erről az október 16-i, említett dokumentum rendelkezik, illetve az október 29-i 107/1989. sz. MT rendelet. (Magyar Közlöny, 1989. október 29. 76. sz. Az MT 107/1989. sz. rendelete Markovics Ferenc kormánybiztosi kinevezéséről; Magyar Közlöny, 1989. október 21. Az 1989. évi XX X. tv. a Munkásőrség megszüntetéséről; A szerző interjúja Markovics Ferenccel, 2014. augusztus 25.)

2285 Ugyanakkor az MSZP csökkenő népszerűsége és a Munkásőrség teljes társadalmi elutasítottsága miatt, amit a már említett közvéleménykutatásokból tudunk, nyilván ha akarták sem merték volna megkockáztatni a honvédelmi törvény bújtatott módosítását. Másrészt ezzel nyilvánvalóan szavazatokat is veszítettek a későbbiekben. (Magyar Közlöny, 1990. március 13. 22. sz. Az 1990. évi XXI. tv. a honvédelemről szóló 1976. évi 1. tv. módosításáról. Több MT rendelettel is módosították azt megelőzően, ezekben sem esett szó tartalékos erőről.)

[22116] Kárpáti Ferenc visszaemlékezésében sem ír erről. (Kárpáti Ferenc: *Puskalövés* né/ááV... 155-156. o.)

[2287] A szerző interjúja Mayer Péterrel.

[2288] Uo., Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 496 0.

Az MSZMP-ben és a kormányban komoly viták lehettek meg ekkor is ezzel kapcsolatban, ezt a „törvénykezés” mellett Markovics Ferenc visszaemlékezése is érzékelteti: *„...mit beszéltek meg a Németh Miklós, meg a Grósz, meg tudom én, hogy milyen viták... Mert azokon én nem vettem részt. Nem hívtak meg, magyarul. És ténylegnem tudom, hogy ott végülis olt, hogy zajlottak le a dolgok..."*[121]® Az országgyűlés a Munkásőrségről 1989. október 20-án, pénteken döntött, a sarkalatos törvények elfogadása előtt. Dr. Borics Gyula[22’0] 1M államtitkár terjesztette be a javaslatot. Javasolta a testület megszüntetésének a kimondását, mivel a korábbi okok megszűntek, amelyek a létét indokolták. Bejelentette, hogy a felszámolásra kormánybiztost jelölnek ki és vagyont zárolják. Kiemelte, hogy az Alkotmány módosítása alapján a honvédségen és a rendőrségen kívül más fegyveres testület nem alakítható. *„Ezért a Munkásőrség helyett semmilyen fegyveres nemzetőrség vagy más fegyveres testület politikai célokra nem szervezhető."* Mindehhez elsőként Balogh András, BAZ megye 22. választókerületének a képviselője szólt hozzá. Kihangsúlyozta, hogy a munkásörök nem azok, mint régen voltak, soha nem léptek fel a nép ellen, emellett a testület feladatait ecsetelte. Annyit kért, hogy ismerjék el a munkájukat. Dr. Borics Gyula államtitkár hozzászólásában arról szólt, hogy azért szükséges a megszüntetés, hogy ne legyen olyan testület, amelyet politikai célokra fel lehet használni.[2291] Az 1989. évi XXX. törvényt az országgyűlés egyébként 274 igennel, 6 nemmel és 31 tartózkodással fogadta el.[2292] Mindenképpen figyelemreméltó a magas igenek aránya, ez azt tükrözi, hogy a testület felszámolása politikai szempontból erre az időszakra a kormánynak és az MSZP-nek is nagyon lényegessé vált. Kz számukra ekkor már egyfajta „tűzoltási kísérlet” volt, hiszen a népszavazási kampány cs a népszavazás során erősödött meg az ellenzék egy része.

A feloszlatásról szóló törvény október 21-én jelent meg a Magyar Közlönyben, és ekkor lépett hatályba. (33. sz. melléklet.) Lényeges kiemelni, hogy a megszűnéssel kapcsolatban a törvény mindenfele kertelés nélkül kimondta, hogy a békés, demokratikus átmenet biztosítása érdekében van szükség minderre, tehát az ellenzék korábbi törekvései megvalósultak. A népszavazásnak ez utóbbi miatt is volt további megerősítő szerepe. Mindez és a feladatok hadseregnek történő átadásának (hátor-

[3289] A szerző interjúja Markovics Ferenccel, 2014. augusztus 25.

[22911] Borics Gyula (1927—) Tanító képzőt végzett, majd jogi egyetemet, 1956-tól bíróként dolgozott. 1963-ban az MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztályának lett a munkatársa, 1972-től annak az igazságügyi alosztályán dolgozott. 1980-ban nevezték ki igazságügy-minisztériumi államtitkárnak. *{Borics Gyula életrajza,* http:/Zchistory.hu/indcx.pbp?option=eoi'n_content&view =artiele&id=3633&catid=43%3Ab&Itemid-67&lang- hu, letöltés: 2017. január 25.)

[2251] Az 1985. évi június hó 28-ára összehívott Országgyűlés naplója, Budapest, 1998. Az Országgyűlés 62. ülése, 1989. október 20., péntek

[2292] Kárpáti Ferenc: *Puskalövés nélkül...* 155-156. .

szágvcdelem) a szabályozása ugyanakkor azt is megakadályozta, hogy a későbbiekben egy „jogutód nélküli torzszülött” jöhessen a világra. A fegyvereket és az objektumokat ezt követően ideiglenesen a hadsereg kezelte, a munkásőri állományról gondoskodniuk kellett.[22]” Borbély Sándor már 20-án rendelkezett a felszámolásig szükséges teendőkkel kapcsolatban. (34. melléklet,) Ebben a feladatok további ellátását szabályozta. Ugyanakkor a dokumentum azt bizonyítja, hogy a törvény elfogadását követően azonnal értesült a feloszlatásról, és a fegyverek gyors elvételére nem számított.[2294] 1989. október 21-cn a MOP-on rendkívüli értekezletet tartottak, amelyen Németh Miklós mondott beszedet, kihangsúlyozta, hogy egy politikamentes Munkásőrség nem lenne jó senkinek. Borbélyt ekkor mentette fel, Kárpáti is jelen volt, ő is köszönetét mondott a testületnek.[22’5] Németh Miklós mindezt eléggé kockázatosnak tartotta, hiszen elmondása szerint korábban munkásőr szervezkedésekről is értesült,[2296] és ezen a napon még a testületnél voltak a fegyverek. *„Egy gyönyörű*

[22,3] Magyar Közlöny, 1989. október 21-i szám

[2299] MNL OL MOP M-KS-295 370. d. 2. ő. c. Borbély Sándor: MOP 4-44 /1989. sz. intézkedése, 1989. október 20. „A munkásöri tevékenység folyamatosságának a biztosítása”

[22,3] A miniszterelnök a következő szavakkal búcsúzott: *Tudom, hogy Önöknek különösen nehéz megérteni, megemészteni ezt a döntést. Bevallom, én magam is sokat töprengtem rajta. Végül az segített, hogy a múlt értékelése feletti vívódás helyett a jövő felé fordítottam tekintetem."* (Népszabadság, 1989. október 23.)

[2296] Németh Miklós ezekre a következőképpen emlékezett: *„Hát több is volt ilyen, amikor önnek az akkori parlamentben egy volt megyei tanácselnök, aki parlamenti képviselő is volt, az íróasztalára letesz egy levelet, aláírva. És beleírja, hogy ezt és ezt X és Y adta nekem ebből a megyéből, nem írja alá, mert fél a retorziótól, de szívesen találkozik velem. És én találkoztam is az illetővel. Aki hát bizonyos északkeleti magyarországi megyék bizonyos nagyvállalatai és munkásőreinek rendszeres tanácskozásairól számolt be, ahol, ahol hát arról beszélgettek, hogy hogyan lehetne ezt a fordulatot megakasztani, és hogyan lehetne új irányt venni, már visszafelé fordítani a dolgokat. K. D.: - És ez csak az északkeleti megyékben volt, vagy volt máshol is? N. M: - Volt máshol is, de északkeleti megyéből volt konkrét felhívás vagy levél a kezemben. K. D.: -És a Münnich Ferenc Társasággal volt nekik kapcsolatuk? Vagy ezt nem lehet tudni. N. M.: - Én akkor, ez volt az egyetlen eset, amikor ez a találkozó a levelet nem aláíró, de a levelet a megyei tanácselnöknek átadó személlyel személyesen találkoztam, amikor valóban utasítottam a titkosszolgálatot bizonyos dolgokra A telefonlehallgatások odáig mentek, hogy elegendő bizonyíték nem gyűlt össze arra, hogy tovább... mert csak ilyen foszlányokjöttek, hogy ml lenne ha! Mi lenne, ha az elektromos vezeték... Nem jött össze ahhoz elegendő bizonyíték, a telefon. ... utasítás arra ment, hogy lehallgassanak bizonyos telefonokat. Bizonyos emberek bizonyos telefonjait. Es hát a feltételezésekben olyanok... vagy a telefonbeszélgetésekben feltételes módokban, hogy mi lenne ha...? Mit gondolsz, mi lenne a válasz? Tehát így telefonon ilyenekről beszélgetlek. Ha az elektromos rendszerben valami problémalenne, vagy a gázvezetékek elszabadulnának,... elszabadulnának a gázvezetékek. Hát miután a találkozók nyilvánvalóan szagot kaphattak arról, hogy a... Egyébként egy parlamenti beszédben virágnyelven el is mondtam ezt annakidején, egy hozzászólás keretében, hogy a találkozók, az összejövetelek elhaltak. Ez volt a vége, nem lett belőle további intézkedéscsomag vagy ügy. De a kérdésére, hogy a Münnich Ferenc Társaság és ezek meg a munkásőrök, hát nyilvánvaló, hogy*

szép őszi nap volt, - emlékezett vissza - *és a beszédemet még meg is tapsolták. Azt jelentettem be, ott ült az összes az országos parancsnokság... én azon a bizonyos késő őszi feloszlató parancsnokgyűlésen vagy minek nevezték, ahol nem csak az országos parancsnokság, hanem a megyei parancsnokok is mind-mind részt vettek és hát én a Kárpáti Feri bácsi kíséretében búcsúztam, búcsút mondtam nekik. Hát nem mondom, hogy nem volt izgalom bennem, mert volt. Én, amikor a csütörtöki kormányülésen megkérdeztem a kollégák közül, hogy ki tartana velem erre a gyűlésre, akkor egyetlen egy ember emelte fel a kezét, ez Kárpáti Ferenc volt. És ez nekem nagyon jól esett. Semelyik másik miniszter vagy kolléga nem érezte úgy, hogy itt valami nagyon jelentős történik majd, és esetleg valamiféle támogatási a jelenlétükkel adni kell a kormányfőnek. ... De a Kárpáti rögtön átérezte ennek a súlyát is, meg az ezzel járó felelősséget és hát nekem, ő, amikor ahogy odaértem a gépkocsival és megjelent ennél, mert délelőtt 10 órára kellett menni ugye a Naphegyre..,** [2297] [2298] A Reform című lap tudósítása szerint október 23-án 10 órakor kapták meg a parancsot a honvédség napokkal korábban kijelölt alakulatai a munkásőr objektumok megszállására. Ungvár Gyula[229]" vezérőrnagy irányította az akciót, 180 objektumból kellett a fegyvereket begyűjteni, és a meghatározott közeli katonai raktárakba

egy töröl jakadtak. A társaság, hát átfedés volt legulább kétharmados arányban a vezetés meg a személyi kapcsolatokat érintően, hál ez a munkásörségi leszerelés ez volt a másik eset, mondom, amikor maga a feleségem ijedt meg egy picit, mert ezeket ajenyegetö telefon, még K vonalon is. Tudja mi volt az a K vonal? K. D.: - Titkos, különleges (Pontosan: Közigazgatási) N. M.: - [lát, ami egy bizonyos beosztás a régi rendszerben fölött még a lakásába is felszerelték az embereknek az úgynevezett K vonalat, hogy mit rövidítettek, hogy különleges vonal, vagy nem tudom, és még a lakásom K vonalán is, hát nem tudom, akkor annak olyan beosztásúnak kellett lennie, aki K vonalról fenyeget meg engem. ... K. D.: És nagyságrendileg hány ember lehetett benne ebben a szervezkedésben? Ezt kiderítette az állam biztonság? N. M.: Hát ez több tucat, ennél többet nekem sem jelentettek Több tucat ember, meg azoknak a beosztottjai, akik... hát, nyilván ha egy vezérigazgató megy, ott viszi a sleppjét, és akkor már az három ember legalább. Hogy aztán... ezek északkelet-magyarországi megyei vállalatok és vezetők voltak. De, mondom, ez elhalt." (A szerző interjúja Németh Miklóssal, 2014. augusztus 13.) Markovics Ferenc visszaemlékezése szerint: *„Hát nem is biztos, hogy minden munkásőr le akar szereim, meg minden munkásőr át akarja adni a jegyverét, aztán iminnen-amonnan lehetett hallani ilyeneket. De ezek ilyen hallomás, nem kész tények, hallottam ilyet is."* (A szerző interjúja Markovics Ferenccel, 2014. augusztus 25.)

[2297] A szerző interjúja Németh Miklóssal, 2014, augusztus 13. A MOP a Gellért-liegycn volt.

[2298] Ungvár Gyula (1931-2013) 1950-ben lett katona, 1953-ban avatták tisztté. 1963-ban a Szovjetunióban szerzett fegyver- és rakétamérnöki diplomát. 1953 cs 1955 között a I IM Fegyverzeti Csoportfőnökség Fcgyvcrcllenörzési Osztály osztályvezető-helyettese, 1963-1965 között az 5. hadseregnél szolgált. 1985-1989 között a HM Fegyverzettechnikai Főcsoportfőnök első helyettese, 1989 cs 1991 között a H M Anyagi Technikai Főcsoportfőnök helyettese, 199) -ben vonult ny ugdijba, 1993-ban lett az MTA doktora. (Katonai Logisztika, 2013. 1. sz.)

szállítani.[229'] A Népszabadság szerint a MOP épületét már október 22-én 12 órakor már katonák őrizték.[2299] [2300] A mielőbbi lcfegyverczést visszaemlékezések szerint több MDF-tag is követelte a kormánynál.[2301] Szűrös Mátyás[2302] ideiglenes köztársasági elnök október 23-án jelentette be a testület feloszlatását, ezzel kapcsolatban megemlítette, hogy az MN kommandós alakulatai megszállták a Munkásőrség 180 fegyverraktárát és létesítményeit. Ennek során 60 ezer géppisztolyt, 53 ezer kézi lőfegyvert, 5300 géppuskát vettek cl.[2303] Kárpáti Ferenc a már említett visszaemlékezésében szintén azt írta, hogy 22-re begyűjtötték a fegyvereket.[2304] Az akció megtervezője és koordinálója, Markovics Ferenc visszaemlékezése szerint szó sem volt kommandós alakulatokról, és a fegyverraktárak őrzését 23-án délelőttre sikerült átvenni a Munkásőrségtől. Az iratok tanulsága szerint ez nem minden esetben volt így, több helyről délután, pár helyről 24-i átvétellel kapcsolatban küldtek jelentést.[2305] Markovics egyébként egy végrehajtási utasítást készített a lefegyverzéssel kapcsolatban: *„ Hát ebben a végrehajtási utasításban, amit én annyira titkoltam, hogy tényleg én maximum a hogyhívjákkal akartam megbeszélni, a Horváth Pistával, meg a Kárpáti Ferivel, először, ebbe az volt a leglényegesebb, hogy pánikszerűen és rajtaütéssel kell a Munkásőrséget megszüntetni. Na, most ebbe az volt tulajdonképpen a fő dolog, amivel aztán hát ugye a Kárpáti nagy keservesen egyetértett, hogy a Dósával én megbeszéltem, ez is benne van, hogy éjjel, tehát egy éjszaka kell az egészet megcsinálni, Éjjel, mit tudom én, 11-12 közölt, a Munkásőrség Országos Parancsnoksága, és megyei, és bármilyen parancsnokság között az összeköttetést megszüntetni. Tehát hogy ne tudjanak egymással kommunikálni. A Dósát arra kértem, az is le volt írva, minden bázishoz adjon egy embert, és valamilyen úton-módon, vagy vállalattól,*

2299 A Reform 1989. november 24-i száma meg nem nevezett forrásokra utalva írta, hogy egyes sztálinista megyékben a munkásőrök el akarták dugni a fegyvereket. (Reform, 1989. november 24.)

2300 Népszabadság, 1989. október 26. Maycr Péter közlése szerint a Munkásőrség saját kérésére vette át a hadsereg az őrzést ilyen hamar, ugyanis a megszüntetett testület ekkor már jogalap nélkül őrizte volna a fegyvereket, stb.

2301 Pettkó András visszaemlékezése, MŐ%2089/Pettkó%20András%20országgyűlési%20képviselő%20honlapja%20%20%20.htm, letöltés: 2016. október 30.

2302 Szűrös Mátyás (1933-) 1959-ben Moszkvában, a Nemzetközi Kapcsolatok Intézetében, majd Magyarországon szerzett közgazdász diplomát. 1952-től MOP-, majd MSZMP-, 1989-től MSZP-tag. 1965-ig külügyi pályán dolgozott, majd 1965-1974 között az MSZMP KB Külügyi Osztályán, 1975-töl 1982-ig pedig ismét külügyi pályán. 1978-1989 között az MSZMP KB tagja, 1982-1983 között a KB Külügyi Osztályának a vezetője, 1983-tól 1989-ig a KB külügyekért felelős titkára. 1989-1990 között az országgyűlés elnöke. 1989-től 1990-ig ideiglenes köztársasági elnök, 1989. október 23-án ö kiáltotta ki a köztársaságot. 1990-1994 között az országgyűlés alelnöke. *(A rendszerváltás 8. k.* 331. o.)

2303 Tőkés Rudolf: *A kialkudott forradalom... 'ilX-TTi.* o.

2304 Kárpáti Ferenc: *Puskalövés nélkül...* 155- 156. o.

2305 MNL OL XIX-A-98 260. d.

vagy a munkásőrségtől gépkocsiállományából szerezzenek személykocsikat, és tulajdonképpen álljon rendelkezésre egy ember, aki megmutatja az objektumot. A Horváth Pistát arra kértem, hogy adjon egy rendőrt minden ilyen kocsihoz, a Kárpáti Ferit pedig arra, hogy adjon kiskatonát, illetve nem kiskatonát, tisztest, vagy tiszthelyettest. És tulajdonképpen határozott felszólítással, hogy minden munkásőr objektumnál, ahol fegyver volt, ott őr is volt, na, most ezek azért géppisztollyal, meg mit tudom én mivel ellátva,... (A) végrehajtás aztán tényleg úgy történt, a Munkásőrségtől, akit a Dósa kijelölt, az tulajdonképpen vitte magával gépkocsival a rendőrt, a tisztest, vagy tiszthelyettest és a katonái. Kimentek a helyre, az adott helyre, ahol a bázis volt, felszólították, hogy ilyen és ilyen törvény értelmében, tehát a XXX-as törvényre hivatkoztak, a XXX-as törvény értelmében a Munkásőrséget lefegyverezzük, tegye le a fegyvert. És adjátok ide a fegyverraktár kulcsát! Most attól kezdve ott maradt vagy a katona, vagy a rendőr, és tulajdonképpen ő védte, de ez nagyon rövid ideig kellett, mert maximum egy vagy két nap[2iG6]. Most erre, még ugye a Kárpátitól azt kértem, hogy adjon nekem még két-három tábornokot, hát egyrészt olyat, aki felügyeli a gépjármű részleget, és gondoskodjanak arról, hogy az összes fegyvert, azonnal, ahogy lefoglaltuk, az összes fegyvert kezdjék el beszállítani. Döntsék el, hova, a honvédségi raktárakba, de hát leltár szerinti átvétellel... október 23-án már korán reggel nekem jelentették, hogy az ég adta világon mindenütt már le van foglalva a fegyver. A Munkásőrség le van fegyverezve, és hát folyamatosan szállítja a honvédség egy tábornok vezetésével az összes fegyvert be a honvédségi fegyverraktárakba... "[2306] [2307] Az *Egy párlhadsereg története-A Munkásőrség* című dokumentumfilm 2. részében is több munkásőr megemlítette, hogy a fegyverek őrzésének az átadása békésen történt, ráadásul sok esetben az egységparancsnokok mutatták meg, hogy hol vannak a fegyverraktárak, mert az átvevők nem mindig rendelkezetck megfelelő információkkal. Skorka Sándor a következőképpen emlékezett vissza. Az MN megszállta a főbb objektumokat, a Gellért-hegycn a Munkásőrség és az MN is adott szolgálatot. Az akciójukat szerinte rosszul szervezték meg, mivel az üzemekben lévő bázisokat nem szállták meg. A testület eszközeit a fóti raktárba gyűjtötték össze. A gyakorlóruhákat a rendőrség kapta. A fegyvereket úgy szállították cl, hogy a MOP 1. emeleti bejáratról hólapáttal hányták le a földszintre, a Munkásőrség fegyverei Táborfalvára kerültek, az MN objektumába.[2308] A visszaemlékezések és az iratok tanulsága alapján komolyabb incidensre nem került sor a lefegyverzés során. Németh Miklós szerint: „ *Voltak kiabálások, majd visszajövünk - ilyesmi, de különösebb, tehát vereke-*

[2306] Volt, ahol egy hct.
[2307] A szerző interjúja Markovics Ferenccel, 2014. augusztus 25.
[230fi] Interjú Skorka Sándorral és Maycr Péterrel, a hangfelvétel a szerző birtokában.

dés, vagy ilyesmi semmi. Voltak, akik megcsókolták a fegyvereiket, voltak, akik törölgették a könnyeiket, ilyeneket kaptam jelentésbe, de zavartalanul, hiánytalanul - de hát a hiányba becsúszott egy kis folt, - de zavartalanul megtörtént. ...” Ugyanis: *„Egy 56-os ruhába öltözött úr van lent a kapunál, ismeri, lódenkabát kivágott címer, magyar zászlóval. Tehát felöltözött 56-os figuraként. És azt állítja, hogy Főt mellett, Foton a raktárakban még van fegyver, és nem őrzi senki. Munkásőr. ”* Ezt követően a miniszterelnök utasította Kárpáti Ferencet, hogy küldjenek embereket a raktár őrzésére is.[2309] Október 24-ere a MOP-ra berendelték a budapesti cs a megyei parancsnokokat, a helyetteseiket és az ügykezelési előadókat a további teendőkkel kapcsolatban.[2310] Ezen Kárpáti Ferenc cs Németh Miklós is részt vett, de a MOP anyagiban nincs utalás erre.[2311] A Posta 1989. október 24-én adott értesítést a Munkásör lap megszűnéséről.[2312]

7. 7. UTÓÉLET: NÉPSZAVAZÁS, FELOSZLATÁS

A jelentősebb törvényeket, így a Munkásőrség feloszlatását is 1989. október második felében sikerült elfogadni. Ezek közül, nyilvánvalóan szimbolikusan is, a testület felszámolása volt az első. Majd október 23-án a Parlament erkélyéről Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnök kikiáltotta a köztársaságot. A következő napon, 24-én adták át a népszavazással kapcsolatban összegyűlt aláírásokat.[2313] A Munkásőrség felszámolásának a módjáról 1989. október 29-én született döntés, ezen a napon adták ki a 107/1989. számú MT. rendeletet, amelynek az előzménye gyakorlatilag a korábban említett, október 16-i kormányhatározat-tervezet volt. A „felszámoló biztos” kormánybiztosi minőségben Markovics Ferenc lett, az MT Védelmi Irodájának a vezetője. Alapvető feladata a XXX. törvény végrehajtása volt, ez alapján az MT-nek kellett javaslatot tennie a testület technikai, anyagi, fegyverzeti eszközeinek, felszereléseinek a hasznositására. Mindebbe a következő szerveket kellett bevonnia: HM, PM, BM, OT. Emellett a felszámolás során a munkáltatói jogokat is ő gyakorolta,

[2309] *„Hál ez volt a Kárpáti nagy dilemmája is, mert a leltár... 3 is azt mondta, hogy jő, de ne nyugodjunk meg 100%-ig, mert biztos, hogy van kint. Hát nézd meg! - azt mondja és mulatta nekem - Hál ezek... honnan tudjuk, hogy leadták-e a cserénél mindet, amikor cseréltek típust mondjuk. Ki tudja, mert a papírokból nem derül ki semmi."* (A szerző interjúja Németh Miklóssal, 2014. augusztus 13.)

2Sio MNI OL MOP M-KS-295-1 370. d. 2. ő. e. Dósa István mopk. 1. helyettes 46/1989. sz. intézkedése, 1989. október 23.

[2311] Kárpáti Ferenc: *Puskalövés nélkül*...155- 156. o.

2312 MNL OL MOP M-KS-295-1 558, d.

[2313] Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 465-467. o.

a hivatásos cs a polgári munkásöri állomány ügyeit is neki kellett intéznie. Az ingatlanok hasznosításáról viszont a pénzügyminiszter rendelkezett. A kormánybiztos munkájának a segítésére egy bizottságot kellett létrehozni, amelynek a következő szervek képviselői lettek a tagjai a fent említetteken kívül; Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal, Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság. Emellett a Munkásőrség országos parancsnokának első helyettese, Dósa István is részt vett ebben. Az említett szerveknek október 31-éig kellett kinevezniük a képviselőiket, a kormánybiztos munkáját ezek mellett még az MT hivatala is segítette. A kormánybiztos tevékenységével összefüggő, a felszámolással kapcsolatos feladatok költségeit a Munkásőrség költségvetésénél kellett elszámolni, az illetékessége legkésőbb az év végéig vagy annak visszavonásáig tartott, ekkor a HM vette át az ügyek intézését. A rendeletét október 21-étöl kellett alkalmazni, egyébként megjelenésekor lépett hatályba.[2314] [2315]

A Munkásőrség leszerelésével párhuzamosan zajlott a népszavazási kampány. Október végére a négy kérdésből három gyakorlatilag megoldódott. Láthattuk, ennek ellenére volt egy olyan funkciója a népszavazásnak, hogy maguk az emberek is beleszólhattak ezekbe az igen lényeges kérdésekbe, a szavazásnak volt így egyfajta megerősítő jellege. A Munkásőrség esetében az, hogy semmilyen indokkal, trükkel ne lehessen újjászervezni. Azt is láthattuk, hogy gyakorlatilag ezzel tudott az ellenzék egy része nyomást gyakorolni annak érdekében, hogy a testületet feloszlassák. A Németh-kormány a népszavazási kérdések közül azokat fogadta el törvényként, amelyekről biztosan tudta, hogy számára kedvezőtlen lesz az eredménye. Ezzel nyilván menteni akarták a menthetőt, és a későbbiekben olyan színben feltűnni, hogy mindez nem a népszavazást kezdeményezők, hanem a kormány érdeme. Ez részben sikerült is nekik, gondoljunk csak arra, hogy sok történed munka is elbagatellizálja a népszavazás jelentőségét, pedig az aláírásgyűjtés valójában jelentős kényszerítő erő volt a Munkásőrség esetében! A negyedik kérdésben, a köztársasági elnök megválasztásának módjáról nem véletlenül nem hoztak törvényt! A népszavazási kampánnyal kapcsolatban érdemes kiemelni, hogy az MSZDP, majd az FKGP is csatlakozott hozzá. Az MDF november 13-án a népszavazás bojkottjára szólította fel híveit, az MSZP csak Pozsgay elnökké választására játszott. Az újjászervezett MSZMP négy nemre buzditott. A fentiekből adódóan a november 26-i népszavazásnak egy tétje maradt: meg tudják-e akadályozni, hogy Pozsgay köztársasági elnök lehessen a választások előtt.[23'5] A népszavazási kezdeményezéssel kapcsolatban több mint 200 000 aláírás gyűlt össze, de ebből csak 114 470 felelet meg a követelményeknek.

[2314] Magyar Közlöny, 1989. október 29. 76. szám Az MT 107/1989. sz. rendelete Markovícs Ferenc kormánybiztosi kinevezéséről

[2315] Ripp Zoltán: *Rendszerváltás*... 487-498. o.

Feltűnően sok nem! Ugyanakkor az időpont kitűzésével kapcsolatban az volt a cél, hogy minél előbb le lehessen bonyolítani a voksolást.[2316]

A népszavazási eljárással kapcsolatban a következőket érdemes megemlíteni: 1989. november 10-én módosították az 1989. évi XVII. törvényt a népszavazásról, ennek a lényege az volt, hogy az országgyűlési képviselőválasztástól eltérő batáridőket is meg lehetett állapítani, és a több kérdésben feltett népszavazás esetén, ha csak egy kérdés volt érvényes, azt is el kellett fogadni.[2317] [2318] * Ugyanezen a napon kiadták a 25/1989. évi országgyűlési határozatot a népszavazás elrendeléséről. Ebben 26-ára lűzték ki a szavazás időpontját, a négy kérdés a következő volt: „ *1. Csak az országgyűlési választások után kerüljön-e sor a köztársasági elnök megválasztására? 2. Kivonuljanak-e a pártszervek a munkahelyekről? Elszámoljon-e az MSZMP*[2iVi] *a tulajdonában, vagy kezelésében lévő vagyonról? 4. Feloszlassák-e a Munkásőrséget?”* A választásokig a következő teendők voltak: meg kellett alakítani a választási és a szavazatszámláló bizottságokat, ki kellett alakítani a szavazóköröket, a hirdetmények közzététele és az értesítők kiküldése. A szavazással kapcsolatban lényeges megemlíteni, hogy az eredménye elvileg felülírhatta az országgyűlés által meghozott törvényeket. így a nem szavazatokkal a pártszervek munkahelyi működésére, az állampárt elszámoltatásának a megakadályozására és a Munkásőrség visszaállítására szavaztak. Ez utóbbi esetben: *„(Az Országgyűlés a Munkásőrséget októberben jogutód nélkül feloszlatta, a törvény végrehajtása megkezdődött. Igen szavazattal megerősíti az Országgyűlés döntését, nem szavazatával a Munkásőrség visszaállítása mellett jóglal állást.)”*™ A népszavazás mind a négy kérdésben eredményes lett,[2320] a 7 824 775 választásra jogosultból 4 544 077 fő vett részt, 58,03%. Mind a négy kérdésben igen született, így a köztársasági elnököt a parlamenti választások

[2316] Magyar Közlöny, 1989. november 10. 82. sz. Az Országgyűlés 25/1989. sz. határozata, 1989. november 10.

[2317] Magyar Közlöny, 1989. november 10. 82. sz. Az 1989. évi XXXIX. törvény a népszavazásról és a népi kezdeményezésről szóló 1989. évi XVII. törvény módosításáról és kiegészítéséről

[2318] Furcsa helyzet alakult ki, ugyanis az októberi kongresszuson nem mondták ki az MSZMP felszámolását, október 27-én országos pártaktíva értekezletet tartottak, ahol bejelentették, hogy nem szűnt meg jogi lag a pari. Másrészt az MSZP jogutódnak számított. (Ripp Zoltán: *Rendszerváltás...* 480 481. o)

[2313] Magyar Közlöny, 1989. november 10. 82. sz. Az Országgyűlés 25/1989. sz. határozata

[2320] Kukorelli István a népszavazással kapcsolatban a következőket emelte ki 1998-ban. *„1989-ben is voltak (ma is vannak) alkotmányjogi kétségeim az aláírások hitelességét, az országgyűlési határozat megfogalmazását, a szavazás eredményének megállapítását illetően egyaránt "* Ennek ellenére érvényesnek és eredményesnek minősítette a népszavazást. (Kukorelli István: *Az országos népszavazás 1989-1998, in. Magyarország évtizedkönyve 1988-1989. A rendszerváltás 1. K.* szerk. Kurtán Sándor - Sándor Péter-Vass László, Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 1998, 468-478. o.)

után az országgyűlés választotta, a munkahelyeken továbbra sem lehetett pártszerveket alapítani, és az Állami Számvevőszék elszámoltathatta az állampártot a vagyonnal kapcsolatban, a Munkásőrséget nem állíthatták vissza. A Munkásőrségre leadott szavazatok 3,26%-a volt érvénytelen, 4 285 604 darab volt érvényes, ebből 4 068 420, azaz 94,94% lett igen, 217 184, azaz 5,07% lett nem, így a választók megerősítették az 1989. évi XXX. törvényt is. Mindenképpen ki kell emelni, hogy az egypártrendszerről szóló utolsó három kérdés kapcsán a Munkásőrségre leadott igenek száma volt a legtöbb, ráadásul nem is kevéssel. 183 646 szavazattal kevesebb igent kapott a pártszervek kivonulása a munkahelyekről, cs 170 610 szavazattal kevesebb jutott a pártvagyonnal kapcsolatban is. Viszont a másik két kérdésben több volt az érvényes szavazat. Az említett három kérdés közül is a legtöbb nemet, igaz, ott nem volt ilyen nagy a különbség, a Munkásőrség kapta.[232'] A testületre leadott nemek számával kapcsolatban érdemes kiemelni, hogy a Munkásőrség fennállása alatt 200 000 fő körüli lehetett azoknak a száma, akik szolgáltak a testületben![2321] [2322] A szavazatok összeszámláíása során azonban történt egy incidens. Ez már nem a Munkásőrségről szólt, de érdemes erről is említési tenni. A 26-án tartott népszavazáson éjjel megállt a szavazatok összesítése, majd kikapcsolták a TV közvetítést. Erre Haraszti Miklós úgy emlékezett vissza, hogy az SZDSZ emberei ez előtt a szavazatszámláló bizottságokból már jelentettek. Mindez szerinte azért történt, mivel a minimális különbséget az elnökválasztással kapcsolatban a BM korrigálni szerette volna. Ezután az SZDSZ a Fészek Klubban jelentette be nemzetközi sajtótájékoztatón, hogy győztek, amit másnap délelőtt Pozsgay is elismert hivatalos adatok híján.[2323] Haraszti állításával kapcsolatban gondoljunk csak arra, hogy milyen sok aláírás nem felelt meg korábban! Ugyanakkor még egy dolgot ki kell emelni. A kormány október 16-i tervét, miszerint egy törvénnyel megszüntetnék a testületet, és emellett módosítanák a honvédelmi törvényt, ezzel gyakorlatilag a honvédségbe önkéntes tartalékos erőként részben átmentve a Munkásőrséget, valószínűleg a népszavazás után is törvényesen végre lehetett volna hajtani, hiszen ezzel jogilag jogutód nélkül szüntették volna meg hivatalosan a testületet. Azonban a népszavazás, és ennek során a testület létének tömeges és egyöntetű elutasítása után mindezt csak jelentős politikai áldoztok árán hajthatták volna végre, így ezért sem kerülhetett sor a későbbiekben a honvédelmi törvény ilyen irányú korrekciójára.

[2321] Magyar Közlöny, 1989. december 27. 97. sz. Az Országgyűlés 41/1989. sz. határozata, 1989. december 21. a népszavazás eredményével kapcsolatban

[2322] Interjú Havpá) Tiborra). A hangfelvétel a szerző birtokában.

[2323] Haraszti Miklós: *A kiegyezés két taktikája. Út a négy igenhez in. Magyarország évtizedkönyve J988-1989 A rendszerváltás 1. K.* szerk. Kurtán Sándor - Sándor Péter - Vass László, Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 1998, 923-934. o.

Mindent összegezve a Munkásőrség teljes felszámolása a testület személyi állományának az MSZMP-hez (Az MSZP-be a volt MSZMP-sek közül rengetegen nem léptek át.) való kötődése miatt mindenképpen indokolt volt, és az aláírásgyűjtések mellett magának a népszavazási aktusnak is volt jelentősége a Munkásőrség esetében is. A népszavazást követően december 5-én született egy MT rendelet a hátországvédelemről. Mindezt az MN-nek kellett koordinálnia, és az ebben résztvevő szervek tevékenységét is össze kellett hangolnia.[2524] A hátországvédelmi tervekből a Munkásőrséget nyilvánvalóan ki kellett írni. Markovics Ferenc, a felszámolás levezénylője december 7-én készített egy beszámolót az MT-nek a további teendőkkel kapcsolatban. Ebben az ingóságok és ingatlanok, továbbá a személyi ügyek lebonyolításának a tervét ismertette.[2525] December 27-én rendelkeztek a korábbiaknak megfelelően a Munkásőrség le nem zárt ügyeiről. A pénzügyminiszternek kellett a testület ingó és ingatlan vagyonának a hasznosítását irányítania, ennek érdekében költségvetési szervet alapítania, amelynek a feladata lett a volt Munkásőrség képviselete a bíróság vagy más hatóság előtti eljárásban. A honvédelmi miniszternek kellett gondoskodnia a nyugállományba helyezett hivatásosok személyi cs szociális ügyeiről, az MT Hivatal vezetőjének eljárnia a volt Munkásőrség azon tagjai helyzetének a rendezéséről, akik felmondási tilalom alatt álltak. A rendelet 1990-től lépett hatályba, a 107/1989-es hatályát vesztette.[2526] Egyes ingatlanokat nem a PM, hanem a Zárolt Állami Vagyont Kezelő Szervezet hasznosított. 1990. április 9-én több ingatlant térítés nélkül átruháztak állami szerveknek, viszont megszabták, hogy milyen célra használhatják őket. Más szerveknek térítés ellenében vagy cserébe adtak át ingatlanokat. Az első és a harmadik esetben, ha 1995. június 30. előtt értékesítették az ingatlant, akkor a pályázatban meghirdetett teljes vételárat, illetve az eladási ár 2/3-ál be kellett az állami költségvetésbe befizetni. Akkor is így kellett eljárni, ha nem az átadásban megállapított tevékenységre használták fel. Az objektumokban létesítendő tevékenységekre költségvetési támogatást nem igényelhettek, ugyanakkor a PM Zárolt Állami Vagyont Kezelő és Hasznosító Intézmény részére 1990 elejétől meg kellett terítenie a fenntartás költségeit. Ez a határozat nem érintette az összes ingatlant.[2324] [2325] [2326] [2327] (35. melléklet.) Ezt követően az MT április 27-én továbbiakat adott át, ezeket pályázati körön kívül hasznosították, és ugyanazok a szabályok vonatkoztak rájuk, mint a hó elején kiutaltakra.[2328] (36. melléklet.)

[2324] Magyar Közlöny, 1989. december 5. 89. sz. Az MT 124/1989. sz. rendelete, 1989. december 5.

[2325] Ólmosi Zoltán: *A Munkásőrség megszűntetése...* 189-226. o.

[2326] Magyar Közlöny, 1989. december 27. 97. sz. Az MT 144/1989. sz. rendeleté, 1989. december 27.

2M7 Magyar Közlöny, 1990. április 9. 32. sz. Az MT 1067/1990. (IV. 9.) sz. hat. a volt Munkásőrség egyes ingatlanainak hasznosításáról

2328 Magyar Közlöny 1990. április 27. 37. sz. Az MT 1071/1990. sz. hat. (IV. 27.) a volt munkásőrség egyes ingatlanainak hasznosításáról

VÉGSZÓ

A Munkásőrség nem sokkal a Kádár-korszak megalakulását követően született meg, és 32 évvel később, annak felszámolása előtt nem sokkal szűnt meg. A testület megalakulása annak volt köszönhető, hogy a rendszer - a fennállása érdekében, a korábbi tapasztalatokból okulva - egy olyan szervezetet hívott életre, amely utolsó pillanatban is kitartott volna mellette. Természetesen más volt a politikai és társadalmi helyzet a Munkásőrség megalakulásakor és a megszűnésekor. 1957-ben és azt követően évekig a milícia fő „profiljának” a fennálló rendszer védelme számított. Az első időszakban a megszervezés mellett a testület szerepeltetése is lényeges volt. A népszerűtlen, a forradalom leverésében és a megtorlásokban szerepet játszó karhatalom helyett szükségessé vált egy olyan fegyveres szerv, amelyre az MSZMP minden körülmények között számíthatott. ’56 kirobbanásának az egyik okát abban látták, hogy nem voltak olyan munkások tömegével felfegyverezve, akik kitartottak volna az MSZMP mellett. Ez a vélekedés nyilvánvalóan nem volt igaz, inkább önmagukat ámították vele. A testület megszervezését követően lényegessé vált annak népszerűvé tétele, egyfajta „kommunista lovagideál” megteremtése, aki fegyverrel a kezében védi a proletárhatalmat, jól dolgozik a munkahelyén cs emellett még példás családi életet is él egyben. De, mint tudjuk, a tökéletes lovagideál problematikája már a középkorban is foglalkoztatta az embereket, a Templomos Lovagrend pecsétjén is két lovas ült egy lovon, ami azt szimbolizálta, hogy a jó harcos és a jó szellem ritkán ölt egy testben lelket. A Munkásőrségnél még kevésbé volt rózsás a helyzet, mint a Templomosoknál, amit igen jói érzékeltet a rendkívüli események magas száma és sok esetben kíméletlensége is. A rendszer torz logikájából következett, hogy ezeket csak jóval később sikerült lecsökkenteni. Szerepet játszott ebben az az elv is, hogy a párthűséget az emberek kiválogatásánál sokszor minden más szempont elé helyezték, sok esetben a bűnöző múltat is megbocsátották. A Kádár-korszakot egész regnálása során egyfajta ’56-fóbia jellemezte. A Munkásőrség és a rendszer történetének első időszakára ez különösen igaz volt, ehhez alakították a fegyverzetüket és a kiképzésüket is úgy, mintha egy második ’56-ra készülnének, így objektumőrzésre, utcai harcokra oktatták őket, a fegyverzet is az ilyen jellegű feladatok ellátását tette leginkább lehetővé. A társszervezetekkel való együttműködésüket is ilyen téren képzelték el a karhatalmi parancsnokságok keretében. A hadseregével párhuzamosan ha nem is olyan ütemben cs mértékben - emelték a Munkásőrség létszámát is. A rendszer megszilárdulását követően, amely Kádár balos ellenzékének a visszaszorítását, a fontosabb vezetői posztok átrostálását is jelentette, következ-

hetett a Munkásőrség átalakítása is, politikai és katonai szempontokból egyaránt. Az előbbit az állomány átválogatása, a fegyverek begyűjtése jelentette, az utóbbit pedig a társszervezetekkel való együttműködés és a testület feladatainak az átalakítása. Mindez a struktúra, a kiképzés és a fegyverezet változását is magával hozta. Együttesen pedig azt jelentette, hogy a Munkásőrség a pártmilícia-létből - annak megtartása mellett - előbbre lépett, a Magyar Néphadseregnek egyfajta segédhadává vált. Ez utóbbi szempontból hasonló szerepet töltött be, mint más - többek között nyugat-európai - országokban lévő milíciák. A szovjeteknek is fontos szempont volt, hogy egy esetleges háborúban az ország hány fővel tudta volna magát képviseltetni. Ezzel kapcsolatban lényeges kiemelni, hogy 1953 után a Magyar Néphadsereg létszáma jelentős mértékben csökkent Nagy Imre reformjainak köszönhetően. A Kádár-korszak hadsereglétszámaí is jelentősen elmaradtak az 1953 előttitől. De, ha ehhez Munkásőrség 50 ezer fős számát hozzáadjuk (a tartalékokat nem számoltam ebbe), akkor szovjet szempontból nézve sokkal kedvezőbbek az ország mutatói. Mindenképpen meg kell említeni, hogy idáig nem került elő olyan dokumentum, amely azt tartalmazta volna, hogy a szovjetek ráhatással lettek volna Kádárékra, ha az MN létszámát nem emelik fel, akkor legalább a Munkásőrségét növeljék, és dolgozzák ki háborús feladatait. A Munkásőrség létrehozásában - adatok híján - a szovjetek szerepe kevésbé tisztázott. A rendszer megszilárdulását követően is, ha burkoltan, de fennmaradt annak ’56-fóbiája, ami a korszak emberének egyáltalán nem volt nyilvánvaló. A forradalomtól való leplezett félelem a következő megnyilvánulásokból érzékelhető; a 10. évfordulóra jelentős mértékben készültek, akárcsak az összes többire, vagy a március 15-ckre. A háborús tervekben lényeges szerepet kapott egy esetleges belső megmozdulás elfojtása, ebben a Munkásőrségnek és a karhatalomnak is szerepet szántak. Mindezzel kapcsolatban meg kell említeni, hogy sokáig a szövetségesekkel elvonuló haderő száma alacsonyabb lett volna, mint a hátországban maradóké. Ha a NET rendkívüli állapotot hirdetett volna ki, akkor különleges jogszabályok léptek volna életbe, amelyek között a rendszerellenes megnyilvánulásokkal stb. kapcsolatos megtorló intézkedések is kiemelt szerepet kaphattak. Lényeges példaként kiemelni, hogy a statáriumról szóló jogszabály kísértetiesen hasonlított 56-os elődjéhez. A hosszúra nyúló átalakítások a 70-es évekre zárultak le, erre az időszakra dolgozták ki a társszervezetekkel a minden korábbinál részletesebb együttműködést, az évtized végére a testület korszerűnek mondható fegyverzettel, felszereléssel, járműparkkal rendelkezett, és többé-kevésbé modern híradástechnikai eszközökkel. Ugyanakkor a parancsnoki cs a legénységi állománynak az iskolázottsági adatai is jelentős mértékben javultak, ezt az iratokban lévő helyesírási cs összeadási hibák csökkenése is bizonyítja. Ezzel szemben a 80-as éveket egy megtorpanás, majd fokozódó hanyatlás jellemezte, amelyre a testület megpróbált megoldást

találni. Ez nem sikerült, hiszen sok esetben a korábbi berögződések szerint próbálták orvosolni a felmerült gondokat, vagy egész egyszerűen meghaladta a lehetőségeiket, hogy megoldjanak egy adott problémát, hiszen annak mély társadalmi gyökerei voltak. A testület lassú hanyatlásához a következő tényezők járultak hozzá: a pénzügyi lehetőségek beszűkülése, a parancsnoki állomány elöregedése, a társadalom átalakulása és a rendszer válsága, és ezáltal a társadalmi állomány lemorzsolódása.

Döntő fordulatot jelentett 1987, amikor egy jelentősebb leépítésről született döntés, ráadásul ezt nem is rejtették véka alá, nem próbálták azt a látszatot kelteni, hogy racionalizálásról van szó. A Munkásőrségre még ezt követően is számítottak, egészen 1989 őszéig igénybe vették a szolgálataikat. A hatalom birtokosainak sokáig nem állt érdekében a Munkásőrség megszüntetése. Ebben a támogatóik egy részének elvesztésétől való félelem és az említett ’56-fóbia is szerepet játszott. Miután nyilvánvalóvá vált, hogy a rendszer nem reformálható meg, és egy új, demokratikus államberendezkedést kell létrehozni, a Munkásőrséget akkor is próbálták egyfajta utolsó adunként megtartani a koordinált átmenet biztosítására, sőt, azt követően is. Ezzel együtt érdekes paradoxon, hogy a testület léte egy idő után a hatalom birtokosainak a számára is kényelmetlenné vált, vélhetően politikai támogatottságuk csökkenéséhez is hozzájárult ’89 őszén. A Munkásőrség megszűnéséhez a „négyigenes” népszavazás vezetett, nem csak maga a szavazási aktus, hanem az aláírások összegyűjtése is. Tehát a kezdeményezés semmiképpen sem elbagatellizálható, bár sokan ennek csak egyfajta „megerősítő szerepet” tulajdonítanak. A Munkásőrség feloszlatásában minden ellenzéki erő egyetértett, bár a népszavazáshoz nem viszonyultak egységesen, aminek külpolitikai okai is voltak, ezért többen tartották okkal kockázatosnak. Fontos kiemelni, hogy a testület java végig egyben maradt, jelentősebb lemorzsolódás csak a fővárosban volt megfigyelhető. Az 1989-es átszervezési terveknél 40, majd 25-30 ezer fős létszám megtartását jelölték meg célként, ami reálisnak volt tekinthető. Azon lehet vitatkozni, hogy azokra a katonai feladatokra, amelyeket a Munkásőrség ellátott, mennyire lett volna a későbbiekben is szükség. Egy azonban biztos: a testület feloszlatása mindenképpen fontos volt, hiszen tagjainak nagy része MSZMP-tag is volt egyben, vagy valamilyen formában kötődött az állampárthoz, például KISZ-es volt. Ráadásul az állományt a helyi pártszervek válogatták ki, központilag megadott kvóták alapján. Mindebből az következik, hogy a testület átalakítása, átszervezése is jelentős veszélyeket hordozott volna magában.

2017. január

BIBLIOGRÁFIA

MONOGRÁFIÁK

1. A Magyar Néphadsereg 1956-1989. Összeállította: Dr. Szani Ferenc, alez. Budapest, ZMNE, 2001.
2. A magyar rendvédelem története, szerk.: Parádi József, Budapest, Osiris Kiadó, 1996.
3. A rendszerváltás forgatókönyve. Kerékasztal-tárgyalások 1989-ben. Portrék és életrajzok 8. K., szerk. Bozóki András-Elbert Márta-Kalmár Melinda Révész Béla-Ripp Erzsébet-Ripp Zoltán, Budapest, Új Mandátum Kiadó, 1999.
4. A szociáldemokrácia kézikönyve, főszerkesztő: Varga Lajos, Budapest, Napvilág Kiadó, 1999.
5. Asperján György: Élő történelem, Budapest, Móra Ferenc Kiadó, 1984.
6. Berki Mihály: Pufajkások, Budapest, Magyar Fórum Könyvek, 1993.
7. Bihari Mihály: Kádár és rendszere. Diktátor diktátor! hajlamok nélkül, In. Ki volt Kádár? Harag és részrehajlás nélkül a Kádár-clctútról, szerk. Rácz Árpád, Budapest, Rubicon-Aquila Könyvek, 2001.
8. Bihari Mihály: Magyar politika, 1944-2004. Politikai és hatalmi viszonyok, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.
9. Bíró Aurél: A Tanácsköztársaság fővárosi karhatalmai, Budapest, Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria Kiadása, 2014.
10. Csendes László: Hadseregtörténet 1945 1998. Budapest, Új Honvédségi Szemle különkiadás, 1998.
11. Erich Zöllner: Ausztria története, Budapest, Osiris Kiadó, 2000.
12. Fischer Ferenc: A megosztott világ. A Kelet - Nyugat, Észak - Dél nemzetközi kapcsolatok fő vonásai (1941-1991), 3. kiadás, Budapest, PSZ Projekt, 1996.
13. Földes György: Az eladósodás politikatörténete 1957-1986, Budapest, Maecenas Könyvkiadó, 1995.
14. Földcsi Margit - Szerencsés Károly: A megbélyegzés hatalma, Pfeiffer Zoltán (1900-1981), Budapest, Kairosz Kiadó, 2003.
15. Földesí Margit: ~~A szabadság megszállása.~~ A megszállók szabadsága (a hadi zsákmányról, a jóvátételről, Szövetséges Ellenőrző Bizottságról Magyarországon) Budapest, Kairosz Kiadó, 2002.
16. Frederick Taylor: The Berlin Wall 13 August 1961 - 9 november 1989 London-Berlin-Ncw York, Bloomsbury, 2007.

17. Gábor Róbert: Az igazi szociáldemokrácia. Küzdelem a kommunizmus és a fasizmus ellen 1944-1948, Budapest, Századvég Kiadó, 1998.
18. Gergely Jenő - Izsák Lajos: A huszadik század története, Budapest, Pannonica Kiadó, 2000.
19. Germuska Pál: A magyar közepgepipar. Hadiipari és haditechnikai termelés Magyarországon 1945 és 1980 között, Budapest, Argumentum Kiadó - ÁBTL, 2015.
20. Gyarmati György: Március hatalma, a hatalom márciusa. Fejezetek március 15. ünneplésének történetéből, Budapest, Paginarium Kiadó, 1998.
21. Hetes Tibor: Stromfeld Aurél, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1978.
22. Horváth Miklós: 1956 hadikrónikája, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2003.
23. Horváth Miklós - Kovács Vilmos: Magyarország az atomháború árnyékában. Fejezetek a hidegháború korszakának had-és haditechnika-történetéből, Budapest, Zrínyi Kiadó 2016.
24. Huszár Tibor: Kádár János politikai életrajza 1912-1956.1. Budapest, Szabad Tér Kiadó - Kossuth Kiadó, 2003.
25. Huszár Tibor: Kádár János politikai életrajza 1957-1989II. Budapest, Szabad Tér Kiadó, Kossuth Kiadó, 2003.
26. Izsák Lajos: A Keresztény Demokrata Néppárt és a Demokrata Néppárt 1944-1949, Budapest, Kossuth Kiadó, 1985.
27. Izsák Lajos: A koalíció évei Magyarországon 1944-1948, Budapest, Kozmosz Könyvek, 1986.
28. Izsák Lajos: Pártok és politikusok Magyarországon 1944-1994, Budapest, Napvilág Kiadó, 2010.
29. Izsák Lajos: Rendszerváltástól rendszerváltásig 1944-1990, Budapest, Kulturtrade Kiadó, 1998.
30. Izsák Lajos - Pőlöskei Ferenc-Romsics Ignác -Urbán Aladár: Magyarország miniszterelnökei, 1848-1990. Kossuth Kiadó, Budapest, 2002.
31. Izsák Lajos - Pőlöskei Ferenc-Romsics Ignác-Szcrcncsés Károly-Urbán Aladár: Magyar miniszterelnökök, 1848-1990. Cégér Kiadó, Budapest, 1993.
32. Kahler Frigyes - M. Kiss Sándor: „Mától kezdve lövünk” Tíz év után a sortüzekről, Budapest, Kairosz Kiadó, 2003.
33. Kis András: A Magyar Honvédség újjászervezése (1945), Budapest, Zrínyi Kiadó, 1995.
34. Kiszely Gábor: Állambiztonság 1956-1990, Budapest, Korona Kiadó, 2001.
35. Kiszely Gábor: ÁVH. Egy terrorszervezet története, Budapest, Korona Kiadó, 2000.

36. Mihail Heller - Alexander Nyekrics: Orosz történelem II. k. A Szovjetunió története, Budapest, Osiris Kiadó, 2003.
37. Mong Attila: Kádár hitele. A magyar államadósság története 1956-1990, Budapest, Libri Kiadó, 2012.
38. Okváth Imre: Bástya abéke frontján. Magyar haderő és katonapolitika 1945-1956, Budapest, Aquila Könyvek, 1998.
39. Pataky Iván: A magyar polgári védelem (légoltalom) története 1935-1992, Budapest, PVOP, 1992.
40. Pataky Iván: A vonakodó szövetséges. A Magyar Néphadsereg közreműködése Csehszlovákia 1968. évi megszállásában, Budapest, Rastafari BT, 2008.
41. Rainer M. János: Nagy Imre politikai életrajz 1956-1958II. Budapest, 56-os Intézet, 1999.
42. Resperger Tstván Kiss Almos Péter - Somkuti Bálint: Az aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2015.
43. Réti László: A Magyar Tanácsköztársaság központi szervei és pecsétjeik, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970.
44. Ripp Zoltán: Rendszerváltás Magyarországon 1987-1990. Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.
45. Romsies Ignác: Magyarország története a XX. században, Budapest, Osiris Kiadó, 2010.
46. Romsies Ignác: Volt egyszer egy rendszerváltás - Prohászka Imre fotóival, Budapest, Rubicon Könyvek, 2003.
47. Salamon Konrád: Magyar történelem 1914-1990. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1993.
48. Stadler, Karl R.: Opfer verlorener Zeiten - Geschichte dér Schutzbund - Emigration 1934. Európa Vcrlag AG, Wien, 1974.
49. Szabó A. Ferenc: Egymillióval kevesebben... Emberveszteségek, népesedési tendenciák, és népesedéspolitika Magyarországon 1941-1960, Pécs, Pannónia könyvek, 2002.
50. Szabó Árpád: A magyar forradalmi honvéd karhatalom 1956. novcmber-1957. június, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1977.
51. Szabó József: A Határőrség helyreállítása. A néphatalom védelmében, szerk. Berecz János, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó,1984.
52. Szakács Sándor - Zinncr Tibor: A háború „megváltozott természete”. Adatok, adalékok, lények és összefüggések 1944-1948, Budapest, Magánkiadás, 1997.
53. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO tagságig (1989-1999), Budapest, ZMNE, 2002.

54. Tőkés Rudolf: A kialkudott forradalom, Budapest, Kossuth Kiadó, 1998.
55. Tulipán Éva: Szigorúan ellenőrzött emlékezet. A Köztársaságtéri ostrom 1956-ban Budapest, Argumentum Kiadó, 2012.
56. Ungváry Krisztián: A magyar honvédség a második világháborúban, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.
57. Zúgoni Ernő - Somogyi Gyula - Farkas Ferenc: Hadsereg, honvédelem, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1968.
58. Zinner Tibor: A kádári megtorlás rendszere, Budapest, Hamvas Intézel, 2001.

TANULMÁNYKÖTETEK

1. „Tizenhárom nap amely.Tanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc történetéből, szerk. Horváth Miklós, Budapest, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2003.
2. Ahogy mi látjuk, főszerk. Gergely Jenő, Budapest. ELTE BTK, 2007.
3. Államvédelem a Rákosi-korszakban, szerk. Gyarmati György, Budapest, TH, 2000.
4. Bács-Kiskun megye múltjából. Évkönyv 17. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzati Levéltár, 2001.
5. Fejezetek a tegnap világából, Tanulmányok a 19-20. század történelméből, Budapest, ELTE-BTK, 2009.
6. Huszár Tibor - Szabó János: Restauráció vagy kiigazítás. A kádári represszió intézményesülése 1956-1962, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1999.
7. Jászsági Évkönyv, 2013. sz. (Egyéb adat nincs feltüntetve.)
8. Jászsági Évkönyv, 2014. sz.
9. Kádárizmus mélyfúrások, Évkönyv XVI. szerk. Tischlcr János, Budapest 1956-os Intézet, 2009.
10. Magyar történettudomány az ezredfordulón. Glatz Ferenc 70. születésnapjára, szerk. Gccscnyi Lajos - Izsák Lajos, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2011.
11. Magyarország évtizedkönyve 1988-1989. A rendszerváltás I. K. szerk. Kurtán Sándor - Sándor Péter - Vass László, Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 1998.
12. Magyarország politikai évkönyve 1990. szerk. Kurtán Sándor - Sándor Pctcr Vass László, Budapest, AULA-OMIKK, 1990.
13. Marossy Endre: Harcra hív a kürt, Budapest, Clodwell Könyvek, 2005.
14. Rainer M. János: Ki van ellenünk? Kis magyar katonai puccskísérlet, 1961, In. Évkönyv VIII. 2000. Magyarország a jelenkorban, szerk. Körösi Zsuzsanna - Standeisky Éva - Rainer M. János, Budapest, 1956-os Intézet, 2000.

15. Rendszerváltások kortársa és kutatója. Tanulmánykötet Izsák Lajos 70. születésnapjára, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013.
16. Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből, főszerk. Halmos Ferenc, Budapest, Gesta Könyvkiadó, 2004.
17. Távolodás és közelítések a rendszerváltás és a Kádár-korszak szerk. Majtényi György - Szabó Csaba Budapest, ÁBTL - Kossuth Kiadó, 2008.
18. Tcrátlépések, szerk. Gcczi János - András Ferenc, Veszprém, Pannon Egyetem, MFTK Antropológia és Etika Tanszék, 2015.
19. Trezor 1. A Történeti Hivatal évkönyve, Budapest, TH, 1999.
20. Trezor 2. A Történeti Hivatal évkönyve 2000-2001, szerk. Gyarmati György, Budapest, Történeti Hivatal, 2002.
21. Veritas Évkönyv 2015, szerk. Új váry Gábor, Budapest, Veritas Történetkutató Intézet - Magyar Napló, 2015.

TANULMÁNYOK

1. A közvélemény 1989-ben Magyar Közvclcmcny-kutató Intézel, In, Kutrán Sándor - Sándor Péter - Vass László: Magyarország politikai évkönyve, Budapest, 1990. AULA-OMIKK, 432-434. o.
2. Bikki István: Az ideiglenes Kádár-kormány, In. Restauráció vagy kiigazítás. A kádári represszió intézményesülése 1956-1962, szerk. Huszár Tibor - Szabó János, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1999, 327-363. o.
3. Bohár András: A rendőrség és a politikai nyomozó szervek funkcióinak és szervezetének rövid áttekintése 1945 és 1956 között, In. Huszár Tibor - Szabó János: Restauráció vagy kiigazítás. A kádári represszió intézményesülése 1956-1962, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1999. 363-369. o.
4. Cseh Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945-1989, In. Trezor 1. A Történeti Hivatal évkönyve, Budapest, TH, 1999. 79-81.0.
5. Dr. Thomas Staubhaar: A svájci milíciahadsereg népgazdasági költségei, Budapest, Új Honvédségi Szemle, 1995/8. 108-113. o.
6. F.örsi László: A felkelők és szabadságharcosok tevékenysége a forradalom alatt, In. „Tizenhárom nap amely...” Tanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc történetéből, szerk. Horváth Miklós, Budapest, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2003. 129-143. o.
7. Geremuska Pál - Nagy Tamás: Az MDP Államvédelmi Bizoilsága, Honvédelmi Bizottsága és a Honvédelmi Tanács, In. Múltunk 2004/1. sz. 48-81. o.

8. Germuska Pál: A Honvédelmi Tanács és a Honvédelmi Bizottság szervezete, In. Magyar történettudomány az ezredfordulón. Glatz Ferenc 70. születésnapjára, szerk. Gecsényi Lajos - Izsák Lajos, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2011, 471-477. o.
9. Germuska Pál: Kádár-kommandó. A Munkásőrség, In. Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből, főszerk. Halmos Ferenc, Budapest, Gesta Könyv-kiadó, 2004, 204-205. o.
10. Germuska Pál: Odacsap a munkásököl? A Munkásőrség 1989-ben, In. Kádáriz-mus mélyfúrások, Évkönyv XVI. szerk. Tischler János, Budapest, 1956-os Inté-zet, 2009. 439-481. o.
11. Gyarmati György: Kádár János és a Belügyminisztérium Államvédelmi Ható-sága, In. Trezor I. a Történeti Hivatal évkönyve, szerk. Gyarmati György, Buda-pest, Történeti Hivatal, 1999. 115-147. o.
12. Gyarmati István: Viták és változások a magyar biztonságpolitikában 1989-ben, In. Kutrán Sándor - Sándor Péter - Vass László: Magyarország politikai év-könyve, Budapest, AULA-OMIKK, 1990. 246-253. o.
13. Haraszti Miklós: A kiegyezés két taktikája. Út a négy igenhez, In. Magyarország évtizedkönyve 1988-1989, A rendszerváltás **I.** K. szerk. Kurtán Sándor - Sándor Péter - Vass László, Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Ala-pítvány, 1998,923-934. o.
14. Horváth Miklós: A nemzetőrség megalakításának a körülményei és tevékeny-sége november 4-ig, In. Tizenhárom nap, amely...” Tanulmányok az 1956-os for-radalom és szabadságharc történetéből, szerk. Horváth Miklós, Budapest, Had-történeti Intézet és Múzeum, 2003, 145-163. o.
15. Huszár Tibor: A hatalmi gépezet újjáépítése, a represszió túlsúlya, a kiigazítás esélye; 1956-1960, In. Huszár Tibor - Szabó János: Restauráció vagy kiigazítás. A kádári represszió intézményesülése 1956-1962, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1999 67-147. o.
16. Kern Tamás: A honi gárda esete a magyar politikai elittel, In. Kommentár 2007/5.
17. Kiss Dávid; A beletörődés ünnepe; 1957. május 1. In. Társadalom és Honvéde-lem, XI. évf. 1. szám 2007. felelős szerkesztő: Dr. Szabó A. Ferenc egyetemi tanár, 53-111. o.
18. Kiss Dávid: A kádári megtorlás erőszakszervei, In. Magyar Hírlap, 2015. novem-ber 4.
19. Kiss Dávid: A Munkásőrség előzményei, In. Ahogy mi látjuk e. tanulmánykötet, főszerkesztő: Gergely Jenő, Budapest, ELTE BTK, 2007. 243-265. o.
20. Kiss Dávid: A Munkásőrség felállítása és tevékenysége 1958 elejéig, Jn. Hadtör-téneti Közlemények, 127. évf. 4. sz. 2014. dec. 941-991. o.

21. Kiss Dávid: A Munkásőrség híradásának a kiépítése, In, Katonai Logisztika 2016/1. https://drivc.google.eom/file/d/0B2IT5sLzLGdDbFhHaFdIR m90R F E/ view (letöltés: 2016. október 30.)
22. Kiss Dávid: A Munkásőrség megalakulása, Tn. Múltunk, 2009/3. 238-280. o.
23. Kiss Dávid: A Munkásőrség színrelépése az 1957-es esztendőben, In. Fejezetek a tegnap világából, Tanulmányok a 19-20. század történelméből, Budapest, ELTE-BTK, 2009. 333-357. o.
24. Kiss Dávid: A Munkásőrség utolsó hónapjai, In. Századok, 149. évf. 6. sz. 2015. 1397-1443. o.
25. Kiss Dávid: A Szociáldemokrata Párt Rendező Gárdája 1945-1948, In. Veritas Évkönyv 2015, szerk. Újváry Gábor, Budapest, Veritas Történetkutató Intézet - Magyar Napló, 2015, 279-315. o.
26. Kiss Dávid: A Szociáldemokrata Párt Rendező Gárdájának a megszervezése In. Rendszerváltások kortársa és kutatója. Tanulmánykötet Izsák Lajos 70. születés-napjára, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013, 276-281. o.
27. Kiss Dávid: Kommunikáció és térátlépések a Munkásőrségnél, In. Térátíépésck, szerk. Géczi János - András Ferenc, Veszprém, Pannon Egyetem, MFTK Antro-pológia és Etika Tanszék, 2015, 197-213. o.
28. Kukorelli István: Az országos népszavazás 1989-1998, In. Magyarország évti-zedkönyve 1988-1989. A rendszerváltás I. K. szerk. Kurtán Sándor - Sándor Péter - Vass László, Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Ala-pítvány, 1998, 468- 478. o.
29. Marossy Endre: Harcok a Jutadombnál, In. Harcra hív a kürt, Budapest, Clodwell Könyvek, 2005, 233-266. o.
30. Munkásörnek egy a baja... In. UFI, VII. évf. 11. sz. 2006. nov.
31. Munkásőrség, „rendkívüli események”, (igazságszolgáltatás, In. Magyar Ren-dészet, XV. cvf. 3. sz. 2015. 121-141, o.
32. Negyedszázada számolták fel a Munkásőrséget - Lefegyverezés, hibákkal, In. Magyar Demokrata, 2014. október 1.
33. Németh István: Ernst Thálmann életrajza, In. Rubicon, 2011. 5. sz. 22. o.
34. Németh István: Weimar arcai III. Párthadseregek, Paramilitáris szervezetek a német utcákon, In. Rubicon, 2011/5. 18-29. o.
35. Ólmosi Zoltán: A Munkásőrség megszűntetése - Sikertelen kísérlet a megmara-dásra, In. Levéltári Közlemények 82/1., Budapest, MÓL, 2011, 189-226. o.
36. Orgoványi István: A déli határsáv 1948 és 1956 között, ín, Bács-Kiskun megye múltjából, Évkönyv 17. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzati Levél-tár, 2001, 253-285. o.

37. Palasik Mária: A politikai rendőrség háború utáni megszervezése, In. Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről, szerk. Gyarmati György, Budapest, Történeti Hivatal, 2000, 33-57. o.
38. Rácz János: A helytartótól az államférfiig, avagy ez lehetett volna sokkal rosszabb? Mítoszok, interpretációk Kádár Jánosról a nemzeti emlékezetben, kézirat.
39. Sebők Balázs: A Kádár-rendszer védelmében. Adalékok a jászsági karhatalmi egysegek és a munkásőrség első éveinek történetéhez, In. Jászsági Évkönyv, 2013. sz. 122-135.0.
40. Sebők Balázs: Acélszürke egyenruhák alkonya a Jászságban. További adalékok a Kókai László Munkásőregység történetéhez, In. Jászsági Évkönyv, 2014. sz.
41. Szántó Mihály: Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése, a Magyar Néphadsereg lefegyverzése és tevékenysége a békekiképzés megkezdéséig „Tizenhárom nap, amely...” Tanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc történetéből, szerk. Horváth Miklós, Budapest, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2003. 184-200. o.
42. Tóth Eszter Zsófia: A párttagság és a munkásőrség mcgcléstörténetei a munkások és a munkásnök életút-elbeszéléseiben, In. Távolodás és közelítések a rendszerváltás és a Kádár-korszak szerk. Majtényi György - Szabó Csaba, Budapest, ÁBTL - Kossuth Kiadó, 2008, 441-462. o.
43. Ungvár Gyula életrajza, Katonai Logisztika, 2013. 1. sz.
44. Zsitnyányi Ildikó: A Magyar Néphadsereg karhatalmi célú alkalmazása az 1956-os forradalom kezdetén, In. Trezor 2. A Történeti Hivatal évkönyve 2000-2001, szerk. Gyarmati György, Budapest, Történeti Hivatal, 2002, 257-265. o.

TANULMÁNYOK AZ INTERNETEN

1. Beck Tamás életrajza, http://www.tortenelrnitar.hu/index,php?option=com_content&vicw=articlc&id=3480&catid=43%3Ab&ltemid-67&lang-hu (letöltés: 2017. január 25.)
2. 1897. január 6. Szálasi Ferenc születése http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1897_januar_6_szalasi_ferene_szuletese (letöltés: 2017. január 16.)
3. Ólmosi Zoltán: A balassagyarmati túszdráma és a Munkásőrség, http://www.archivnet.hu/politika/a_balassagyarmati túszdráma es_a_munkasorscg.html (letöltés: 2016. július 14.)
4. Ólmosi Zoltán: A Munkásőrség hangulata 1989-ben, http://www.archivnet.hu/politika/munkasorseg hangulata 1989ben.html (letöltés: 2016. július 14.)

5. Aczél GyÖTgy életrajza, https://www.neb.hu/hu/aczel-gyorgy (letöltcs:2017. január 25.)
6. Antonovics László életrajza, www.ábtl.hu/html/hu (letöltés: 2010. december 11.)
7. Baráth Magdolna: A Belügyminisztérium újjászervezése 1956 után, http://www.rubieon.hu/magyar/o1dalak/a_belugyininiszteriumujjaszervezese1956_utan/ (letöltés: 2010. március 12.)
8. Barkóczi Imre életrajza http:/7www.tortcnelmilar,hu/índex.php?option=com_content&view=article&id=3444&catid=43:b&Itemid^67&lang=hu (letöltés: 2017. január 18.)
9. Békési László életrajza, http://www.parlament.hu/kepviselo/elet/bl36.htm (letöltés: 2017. január 25.)
10. Bondor József életrajza, http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC00523/02062.htm (letöltés: 2017. január 19.)
11. Csak egyszer vertem meg propagandistát - interjú, http://www.origo.hu/kultura/20140417-sos-laszlo-interju-so-ky-plakatgraíika-a-szocialista-rendszerben.html (letöltés: 2017. január 18.)
12. Dr. h. c. Theodor Körner életrajza, https://www.parlaincnt.gv.at/WWER/PAD_00877/indcx.sktml (letöltés: 2017. január 16.)
13. Dr. Julius Deutsch életrajza, https://www.parlament.gv.at/WWER/PAD_00208/ (letöltés: 2017. január 16.)
14. Dr. Szimlcr János életrajza, https://www.neb.hu/assct/phpscNHDl.pdf (letöltés: 2017. január 16.)
15. Egy hétvégi affér a Dunakanyarban, http://www.archivncl.hu/politika/egy_hetvegi_affer_a_dunakanyarban.html (letöltés: 2016. július 14.)
16. Farkas Aladár élete http://mek.oszk.hu/00300/html/ABC03975/04100.htm (letöltés: 2017. január 16.)
17. Gáspár László: A magyar határőrizet változásai 1945-1956, In. Rendvcdclemtörteneti füzetek, XVIII. évf. 21. sz. 2010, http://epa.oszk.hu/02100/02176/00007/pdf/RTF_21_027-042.pdf (letöltés: 2016. június 20.)
18. GERMUSKA PÁL: A HONVÉDELMI TANÁCS ÉS A HONVÉDELMI BIZOTTSÁG MAGYARORSZÁGON, 1952-1980, http://www.nationaler-verteidigungsrat.de/downloads/germuska_ht_hb.pdf (letöltés: 2012. július 15.)
19. Germuska Pál: Százötven századot a népköztársaság védelmére! Munkásőr készenléti egysegek szervezési terve 1989 áprilisától, http://www.rev.hu/rev/images/content/rendezvenyek/germuska munkasorseg.pdf (letöltés: 2010. november 12.)
20. Grósz Károly életrajza, http://www. 1956.mti.hu/Pages/Wiw.aspx?id=49 (letöltés: 2012. augusztus)

21. Guba László életrajza, https://www.neb.hu/asset/phpaJN9Ck.pdf (letöltés: 2017. január 16.)
22. Horváth Ferenc életrajza, http://allamszocializmus.lapunk.hu/?modul=o1da1&tartalom=718667 (letöltés: 2017. január 25.)
23. Horváth István életrajza, https://www.neb.hu/hu/horvatli-istvan (letöltés: 2017. január 25.)
24. Kalasnyikov-típusú fegyverek ismertetése, http://www.kalasnyikov.hu/index.php?page=tortenelem&story=4&episode=2 (letöltés: 2010. december 22.)
25. Kárpáti Ferenc életrajza, https://www.ncb.hu/asset/phpULRRr7.pdf (letöltés: 2017. január 25.)
26. Király Zoltán életrajza, http://www.valasztas.hu/ve/j51/j51-iwqPwWaoihw0LiwR7YqlzF-9ag.htm (letöltés: 2017. január 25.)
27. Kiss Dávid: A Munkásőrség szervezeti kereteinek a kialakulása, Első Század Online http://elsoszazad.elte.hu/kiss-david-a-munkasorseg-szervezeti-keretei-nek-kialakitasa-2/ (letöltés: 2012. május 30.)
28. Kiss Károly életrajza, https://www.neb.hu/asset/phpuruk2C.pdf (letöltés: 2017, január 16.)
29. Kovács István életrajza, https://www.neb.hu/asset/phpzHXUM8.pdf (letöltés: 2017. január 16.)
30. Kulcsár Kálmán életrajza, http://epa.oszk.hu/01300/01326/00024/decl0.htm (letöltés: 2017. január 25.)
31. Mark Palmer látogatása a Munkásőrségen, www.rendszcrvaltas.mti.hu/Pages/Ncws.aspx?date=19891228&ni=13 (letöltés: 2010. december 22.)
32. Meghalt Jaruzelski, http://mult-kor.hu/20140525_meghalt_jaruzclski (letöltés: 2017. január 18.)
33. Mező Imre életrajza, https://www.ncb.hu/asset/phpiFrQMO.pdf (letöltés: 2017. január 16.)
34. Németh Károly életrajza, https://www.neb.hu/hu/nemeth-karoly (letöltés: 2017. január 18.)
35. Oláh István életrajza, https://www.neb.hu/asset/php8aqKVK.pdf (letöltés: 2017. január 25.)
36. Ólmosi Zoltán: A kispesti SZDSZ vezető esete a Munkásőr antennákkal, http://www.archivnct.hu/politika/a_kispesti_szdsz_vczeLo_esete_a_munkasor_antennakkal.html (letöltés: 2016. július 14.)
37. Ólmosi Zoltán: Egy hétvégi affér a Dunakanyarban, http://www.archivnct.hu/politika/egy_hetvegi_affer_a_dunakanyarban.html (letöltés: 2016. július 14.)

38. Ólmosi Zoltán: Iratmegsemmisítés a Munkásőrség felszámolása idején - Egy „félreértett” parancs Foton, http://archivnet.hu/politika/iratmegsemmisites_a_munkasorseg_felszamolasa_idejen.html?oldal=l (letöltés: 2016. június 30.)
39. Ólmosi Zoltán: Tervek kapuzárás előtt, http://www.archivnet.hu/hadtortcnet/ter-vek_kapuzaras_elott.html (letöltés: 2016. július 14.)
40. Paczkowski, Andrzej: Das Komitee ftir Landesverteidigung (Komitet Obrony Kraju) in den Jahrcn 1959-1991. http://www.nationaler-verteidigungsrat.de/de/verteidigungsraete im warschaucr pakt/polcn (letöltés: 2015. január 30.)
41. Palmer, Markéletrajza, http://www.osaarchivum.org/press-room/announcements/Mark-Palmer-1941-2013 (letöltés: 2017. január 25.)
42. Petrovszki István életrajza, http://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=5540&catid=84%3Ap&Itemid=67&lang=hu (letöltés: 2017. január 23.)
43. Piros László életrajza, https://www.neb.hu/hu/piros-laszlo (letöltés: 2017. ja-nuár 16.)
44. Pongrátz Gergely életrajza, http://mek.oszk.hu/01900/01937/html/szerviz/kislex/biograf/pongratz.htm (letöltés: 2017. január 6.)
45. Pro Militum Artibus - A Hadtudományért, http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/promilitum/pma imp.pdf (letöltés: 2017. január 16.)
46. Rozynyai Zoltán életrajza, http://www.tankonyvlar.hu/hu/tartalom/tkt/kortars-magyar-muveszeti/ch28s24.html (letöltés: 2017. január 18.)
47. SIMON F. Nándor: A Munkásőrség karhatalmi feladatai, http://cpa.oszk.hu/02100/02176/00004/pdf/RTF_18_125-130.pdf (letöltés: 2012. augusztus 29.)
48. SIMON F. Nándor: A Munkásőrség karhatalmi feladatai, http://epa.oszk.hu/02100/02176/00004/pdf/RTF_18_125-130.pdf (letöltés: 2012. augusztus 29.)
49. SIMON F. Nándor: A Munkásőrség létrehozása, http://cpa.oszk.hu/02100/02176/00007/pdf/RTF_2l_117-122.pdf (letöltés: 2012. augusztus 29.)
50. SIMON F. Nándor: A Munkásőrség létrehozása, http://epa.oszk.hu/02100/02176/00007/pdf/RTF_21 _117-122.pdf (letöltés: 2012. augusztus 29.)
51. Stromfeld Aurél cletc, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1927_oktoher_10_stromfeld_aurel_ha1ala/ (letöltés: 2017. január 16.)
52. Szakasits Antal életrajza,http://mck.oszk.hu/00300/00355/html/ABC14240/14410.htm (letöltés: 2017. január 16.)
53. Számos vicc céltáblájául szolgált a kecskeszakállas Walter Ulbricht: http://mu1t-kor.hu/waltcr-ulbricht-120-eve-szuletett-20160630 (letöltés: 2017. január 16.)
54. Tóth Lajos életrajza, https://www.neb.hu/asseLphpljWODl.pdf (letöltés: 2017. január 16)

55. Trencsényi-Waldapfel Imre életrajza, http://mtva.hu/en/sajto-es-fotoarchivnm/4993-trcncsenyi-waldapfel-imre-klasszika-filologus-irodalomtoertenesz-vallastoertenesz-akademikus-105-cvc-szueletett (letöltés: 2017. január 18.)
56. Úszta Gyula életrajza, https://www.neh.hu/asset/phpEaGWGQ.pdf (letöltés: 2017. január 16.)
57. Wojeieeh Jaruzelski életrajza, https://www.deutscheundpolen.de/pcrsoncn/person_jsp/key=wojciech_jaruzelski.html (letöltés: 2017. január 18.)

FORRÁSKI A DVÁNYOK

1. 1956 plakátjai és röplapjai, összeállította és szerk. Izsák Lajos - Szabó József - Szabó Róbert, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1991.
2. A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületéinek jegyzőkönyvei II. kötet, 1957. január 25. - április 2. sorozatszerkesztő: Balogh Sándor, Budapest, Intera RT. 1993.
3. A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezetőtestületeinek jegyzőkönyvei 1. 1956. november 11. - 1957. január 14. Sorozatszerkesztő: Balogh Sándor, Budapest, Intera Kiadó, 1993.
4. A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületéinek jegyzőkönyvei III. kötet. 1957. április 5.-1957. május 17. szerkesztette és jegyzeteket készítette Baráth Magdolna és Feitl István. A bevezető tanulmányt írta Feitl István. Budapest, Intera Rt., 1993.
5. A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületéinek jegyzőkönyvei IV. kötet, 1957. május 21.- 1957. június 24. Sorozatszerkesztő: Balogh Sándor, Budapest, Intera Rt. 1994.
6. A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületéinek jegyzőkönyvei V. kötet. 1956. november 14 - 1957. június 26. Szerkesztette és a jegyzeteket írta: Baráth Magdolna - Feitl István - Némethné Vágyi Karola - Ripp Zoltán. A mellékleteket összeállította: Baráth Magdolna Feitl István. A bevezető tanulmányt írta: Feitl István. Budapest, Napvilág Kiadó, 1998.
7. A Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei 1945-1947, szerk. Feitl István, Budapest, Napvilág Kiadó, 2003.
8. A rendszerváltás forgatókönyve. Kerékasztal-tárgyalások 1989-ben. Dokumentumok 3. kötet, 1989. augusztus 3. - augusztus 29. Főszerkesztő: Bozóki András, Budapest, Magvető Kiadó.

9. A rendszerváltás forgatókönyve. Kerékasztal-tárgyalások 1989-ben, Dokumentumok 4. k. Főszerk. Bozóki András, szerk. Elbert Márta, Budapest, Magvető Kiadó, 1999.
10. A rendszerváltás forgatókönyve. Kerek asztal-tárgyai ások 1989-ben. Dokumentumok 6. k. főszerk. Bozóki András, S2crk. Elbert Márta, Budapest, Uj Mandátum Könyvkiadó, 2000.
11. Hiányzó lapok 1956 történetéből, válogatta: Vjacseszlav Szereda - Alekszander Sztikalin, Budapest, Zenit Könyvek, 1993.
12. Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez 2. k. szerk. Zinner Tibor, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1993.
13. Kahler Frigyes - M. Kiss Sándor: Rejtett dokumentumok. Forrásszemelvények 1956 tanulmányozásához, Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2006.
14. Rendőrségi napi jelentések. Belügyi iratok II. k. 1956. december 13-decembcr 31. szerk. Kajári Erzsébet, Budapest, BM - Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutató Intézet Közalapítványa, 1997.
15. Kénedéi János: Kis állambiztonsági olvasókönyv. Október 23. - március 15. - június 16. a Kádár-korszakban I. k., Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1996.
16. Koltai Gábor - Rácz Attila: A Magyar Szocialista Munkáspárt budapesti ideiglenes vezető testületéinek jegyzőkönyvei, I. kötet, 1956. november 8 - 1957. március 26. Budapest, Budapest Főváros Levéltára, 2008.
17. Kongresszus ’89. Rövidített, szerkesztett jegyzőkönyv az 1989. október 6-9. között tartott kongresszus anyagából, szerk. Kimmel Emil, Kossuth Könyvkiadó, 1990.
18. Magyarországi pártprogramok 1944-1988, szerk. Balogh Sándor - Izsák Lajos, Budapest, 2004.
19. Ólmosi Zoltán: A Munkásőrség és a rendszerváltás 1988-1989, Budapest, Tarsoly Kiadó, 2016.
20. Ötvenhat októbere és a hatalom. A Magyar Dolgozók Pártja vezető testületéinek dokumentumai 1956. október 24-28. szerk. Horváth Julianna - Ripp Zoltán, Budapest, Napvilág Kiadó, 1997.
21. Rendszerváltók a baloldalon reformerek és reformkörök 1988-1989. Válogatott dokumentumok, Budapest, Kossuth Kiadó, 1999.
22. Sortüzek 1956 2. k. szerk. Kahler Frigyes, Lakitelek, Antológia Kiadó, 1993.
23. „Zala” Az MN 8. gépkocsizó lövészhadosztály hadműveleti naplója Csehszlovákia megszállásának időszakából, szerk. Solymosi József, Budapest, Puedlo Kiadó, 2012.

EMLÉKIRATOK, VISSZAEMLÉKEZÉSEK

1. Farkas Vladimír: Nincs mentség. Az ÁVH ezredese voltam, Budapest, Interest Stúdió, 1990.
2. Felgyorsult történelem, 18 beszélgetés a szocializmus bukásáról, szerk. Bába Iván, Budapest, Demokratikus Átalakulásért Intézet, 2010.
3. Földes László: A második vonalban, Budapest, Kossuth Kiadó, 1984.
4. Halas Lajos: Az R Gárdától a Munkásőrségig, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1986.
5. Interjú Haypál Tiborral, a Munkásőr c. lap volt szerkesztőjével
6. Interjú Németh Miklóssal, Pozsgay Imrével, Markovics Ferenccel
7. Interjú Skorka Sándor volt munkásőrrel
8. Kárpáti Ferenc: Puskalövés nélkül... Budapest, Duna International Kiadó, 2011.
9. Mindig a vártán szerk. Borzák Lajos - F. Pintér Anna, Budapest, MOP, 1979.
10. Németh Miklós: „Mert ez az ország érdeke” Készítette: Oplatka András, Budapest, Helikon Kiadó, 2014.
11. Október katonái voltak szerk. Borzák Lajos és Szolnoki István, Budapest, MOP, 1977.
12. Visszaemlékezések 1956. szerk. Berecz János, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1986.
13. Vörös zászlók alatt szerk. Haypál Tibor, Budapest, MOP, 1975.

LEXIKONOK

1. A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom kislexikon, főszerk. Liptai Ervin, Budapest, Kossuth Kiadó, 1987.
2. Budapesti közéleti névmutató 1945-1950. Főszerkesztő: Ságvári Ágnes, Budapest, 1980.
3. Ki Kicsoda? szerk. Fonó Györgyné, Budapest, Kossuth Kiadó, 1972.
4. Munkásmozgalomtörténeti (sic!) lexikon, főszerkesztő: Vass Henrik, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972.

EGYÉB

1. A büntetőtörvénykönyv kommentárja I. K. szerk. dr. Halász Sándor, Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1968.

A MUNKÁSŐRSÉGGEL KAPCSOLATBAN 1989 ELŐTT MEGJELENT MÜVEK

1. 25 éves a Munkásőrség, somogyi vonatkozású közlemények bibliográfiája szerk. Sípos Csaba - Fülöp Lajosné - Molnár László - Koronczai Géza - Takács József Kaposvár, 1982.
2. A „Csiszár József' Munkásőregység története. A tatai a munkásőr egység adta ki 1985-ben, nincs más adat.
3. A Budapest Vili, kerületi „Asztalos János" Vasas Munkásőr Egység története, Budapest, 1987. Szerző, és a kiadó nem volt feltüntetve.
4. A IV. kerületi munkásőrzászlóalj megalakulása és története, 1957: A haza fegyveres szolgálatában, összeáll. Diósi László, Budapest, Munkásőrség IV. kér. egysége, Szikra Nyomda, 1987.
5. A munkásőr híradó egység története 1957-1987. A szerkesztő biz. elnöke dr. Flóhr Sándor, Budapest, 1987.
6. A munkásőrség (sic!) XVII. kerületi Sehönmann László egységének története Tegnapelőtt, Tegnap és ma... szerk. Neff István, COOPINVEST Kisszövetkezet kiadásában, 1986.
7. A munkásőrség pártirányítása Munkásőrség Országos Parancsnoksága Propaganda és Sajtó Osztálya. Budapest, Munkásőrség Országos Parancsnokság Propaganda és Sajtó Osztály, 1986.
8. A néphatalomért: Az óbudai üzemi lapok melléklete a Munkásőrség megalakulásának 15. évfordulója alkalmából, kiadja az MSZMP III. Kerületi Bizottsága. MSZMP III. Kerületi Bizottsága, 1972.
9. A Tóth Bucsoki István nevét viselő tatabányai munkásőr egység jubileumi emlékkönyve, szerk. Viktor Zoltánné, Tatabányai Szénbányák Házi Sokszorosító, 1981. (1982-ben, a testület fennállásának 25. évfordulójára adták ki belső használatra.)
10. Arcképek 1957-87 Vörös Csillag Érdemrenddel és a Haza Szolgálatáért Érdemrenddel kitüntetett Pécsi Landler Jenő Munkásőregység alapító tagjai 1957-1987. szerk. Krivicz Gyula egységparancsnok.
11. Bertalan Tstván Béla: Harminc éves a Munkásőrség, Budapest, MOP - Zrínyi Katonai Kiadó, 1987.
12. Bozóki József: Amit a névadónkról tudni kell 1899-1955, Szalvay Mihály, Kecskemét, Munkásőrség Városi Parancsnokság, 1973.
13. Die Kampfgruppen dér Ungarischcn Volksrepublik Red. Tibor Haypál; Hrsg. Landeskommandantur dér Kampfgruppen, (Budapest Munkásőrség Országos Parancsnoksága, 1976. Budapest.)

14. Elkötelezetten szolgáljuk szocialista hazánkat. A munkásőrparancsnokok II, országos tanácskozásának jegyzőkönyve, Budapest, 1983. május 20-21. szerk. Heiter Róbert, Budapest, MOP, 1983.
15. Hajdú József: A budapesti munkásőrség történetéhez (1956-1957), In. MSZMP Budapesti Bizottság Oktatási Igazgatóság Elméleti és Módszertani Közlemények. Útban a szocializmus felé. Elméleti konferencia a felszabadulás 40. évfordulójára, 28. sz. 1985. 166-173. o.
16. Híven az eskühöz = Vernost' priságe = Getreu dem Gelöbnis = Fieles a su juramento: Képek a huszonöt éves Munkásőrség életéből, szerkesztette: Bolgár Imre, fotók: Antal István, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985.
17. Híven az eskühöz. Képek a 25 éves Munkásőrség életéből, szerk. Bolgár írnre - Máté György - F. Pintér Anna - Zelenák András, Budapest, MOP, 1982. (Minikönyv magyar, orosz és német nyelven.)
18. Húsz éve őrségben, szerk. Vadász Ferenc, Budapest, MOP, 1977.
19. Huszonöt esztendő acélszürkében 1957-1982. Képek a Munkásőrség életéből, szerk. Ács György - Bolgár Imre - F. Pintér Anna - Szabó Zsuzsa, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1982.
20. Hűséggel szolgáljuk pártunk politikáját. A munkásőrparancsnokok III. országos tanácskozása jegyző könyve, Budapest, 1986. május 17-18. Budapest, MOP, 1986.
21. így kezdődött: A kőszegi alapítók visszaemlékezései, összeáll. Kiss Gyula, az előszót írta: Szente Sándorné, az utószót írta: Szunyi Mihály, kiadja a Munkásőrség Vas Megyei Parancsnoksága, Kőszeg, Munkásőrség Vas Megyei Parancsnokság, 1982.
22. K. Balogh János: Adatok a Munkásőrség Tolna megyei Parancsnokság történetéhez. Kiadja: a Munkásőrség Tolna megyei Parancsnoksága, Szekszárd, 1987.
23. Kézikönyv az alegységparancsnokok felkészüléséhez, Budapest, MOP, 1971.
24. Kovács Ernő: A Munkásőrség helye és szerepe politikai rendszerünkben. Tudományos ülés Marxizmus-Leninizmus Tanszék 1987. november 7. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 70. évfordulójának tiszteletére rendezett tudományos ülés, Ho-Si-Mihn Tanárképző Főiskola Marxizmus-Leninizmus Tanszék, Eger, 1987.
25. Mit Ham mer, Feder und Waffe: Einblick in das Lcbcn dér Kampfgruppe, Red. Anna F. Pintér - György Illés und Zsuzsa Szabó Budapest, Zrínyi, 1985.
26. Munkával, tollal, fegyverrel. Bepillantás a munkásőrség életébe, szerk. F. Pintér Anna - Illés György - Szabó Zsuzsa, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1985.
27. Nagy Sándor: Munkásőrparancsnokok országos tanácskozásának jegyzőkönyve, 1981. április 24-25. Budapest, MOP, 198L.

28. Rabocaá Miliciá Vengerskoj Narodnoj Respubliki sóst, Tibor Haypal, Lajos Borzák; izd. Glavnye komandovanie Rabocej Milicii. (Munkásőrség Országos Parancsnoksága, 1976.)
29. Róder László: A Munkásőrség megalakulása és szerepe a munkás-paraszt hatalom konszolidációjában 1957-ben Budapesten, In. Szemelvények a magyar népi demokrácia történetéből, szerk. dr. Kurucz István - László Tibor - Ruff Mihály - Vági Mihály, MSZMP Budapesti Bizottság Oktatási Igazgatóság, Elméleti és Módszertani Közlemények, 22. sz. 1982. 67-98. o.
30. Róder László: Született a párt és a nép bizalmából. A Munkásőrség megalakulása és szerepe a munkáshatalom megszilárdításában, Budapest, Reflektor Kiadó, 1986, 129-131. o.
31. Sós László: Munkásőrök 1957-1977. Budapest, MOP, 1977.
32. Török Béla: A Vas megyei Munkásőrség 30 éves története, Szombathely, 1987.
33. Vadász Ferenc: Munkásőrnök. Budapest, MOP, 1976.

A MUNKÁSŐRSÉG KIADVÁNYAI, SAJTÓ

1. A I-Iíradó címmel a Munkásőrség Budapesti Parancsnoksága adott ki alegységparancsnoki tájékoztatót 1972. januártól, szerk. Bérces György.
2. Az Ötös híradó, Budapest, V. kerületi parancsnokság, 1972-1975.
3. Csillagosok című pécsi újság, amelyet a helyi városi-járási zászlóaljparancsnokságok adtak ki 1974 májusától 1975-ig.
4. Egységgyülés A „Vörös Csillag” Érdemrenddel kitüntetett VIII. kerületi „Asztalos János” Vasas Munkásőr Egység gyűlése, 1985. január 23.
5. Körmendi Brodorics Ferenc Munkásőr Zászlóalj Parancsnokság Egységgyűlési Híradója
6. Munka és Őrség a Munkásőrség Bács-Kiskun Megyei Parancsnokságának „Híradója”
7. Munkásőr 1958. március
8. Munkásőr 1980. április
9. Munkásör 1980. október
10. Munkásőr 1981. december
11. Munkásőr 1981. május
12. Munkásőr 1981. október
13. Tizenöt eves a Munkásőr, szerk. Gáti József, Budapest, MOP, 1973.

SAJTÓ, EGYÉB

1. Magyar Közlöny 1956-1989.
2. Népszabadság 1956-1989.
3. A Gárda 1945-1948.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK, FILMANYAG

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
MSZMP KB, PB és a Titkársági anyagok, Párt,- és Tömegszervezetek Osztálya, Kádár János titkársági anyagai, MOP iratok, Belügyminiszteri iratok, Belügyminiszter-helyettesi iratok, ORFK, BRFK Forradalmi Karhatalmi Ezred Parancsnoksága, Budapesti karhatalmi ezd., Budapest város központi katonai parancsnoksága, az MSZMP Karhatalmi Bizottsága, MT Honvédelmi Tanács, MT Honvédelmi Bizottság, Nagy Imre cs társai peranyag

Politikatörténeti Intézet Levéltára
MKP KV, PB, SZB; MDP SZB

Budapest Főváros Levéltára
MSZMP iratok

A Közép-európai Egyetem Levéltárának dokumentumai és internetes adatbázisa
1. Szabad Európa Rádió anyagai
2. BM parancsgyűjtcmcny

Országos Széchenyi Könyvtár
Magyar Filmhíradó

Törvények
1. 1976 évi I. törvény a honvédelemről, http://www.lOOOev.hu/indcx.php?a=3&param=8509 (letöltés: 2005. május 15.)

2. Az 1980. évi III. törvény a népgazdaság hatodik ötéves tervéről, www.lOOOcv.hu/index.php?a=3&param=8531 (letöltés: 2010. december 22.)

3. Az 1985. cvi VII. törvény a VII. ötéves tervről, http://www.1000cv.hu/index.php?a=3&param=8554 (letöltés: 2010. december 22.)

4. 1989. évi II. és III. tv. Az egyesülési cs gyülekezési jogról, http://www.1000ev.hu/index.php?a=2&k=6&f=8552&param=8599#tv8599 (letöltés: 2010. december 31.)

5. Az 1989. cvi VII. tv. a sztrájkról, http://www.l000ev.hu/index.php?a=3&param=8605 (letöltés: 2010. december 31.)

6. Az 1989. évi L. tv., http://www.l000cv.hu/itidex.php?a=3&param=8648 (letöltés: 2010. december 31.)

RÖVIDÍTÉSEK ÉS MOZAIKSZÓK JEGYZÉKE

ÁBTL - Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
ABV - Atom-Biológiai-Vegyi fegyver
AF1T - Autófelszerelési Vállalat
ÁFOR - Ásványolajforgalmi Vállalat
ÁHKSZ - Általános Harckészültség
alov. - alosztályvezető
altb. - altábornagy
ASKÖ - Arbeiterbund für Sport und Körperkultur in Österreich
ÁTI - Állami Termékgazdálkodási Intézet
ÁVH - Államvédelmi Hatóság
BAZ - Borsod-Abaúj-Zemplén megye
BFL - Budapest Főváros Levéltára
BM - Belügyminisztérium
BMP- Budapesti Munkásőr Parancsnokság
BRFK. - Budapesti Rendőr-főkapitányság
BVK - Borsodi Vegyikombinát
CEU - Central Europen University
cs. - csoport
csv. - csoportvezető
DEMISZ - Demokratikus Ifjúsági Szövetség
DISZ - Dolgozók Ifjúsági Szervezete
EÁP - Ellenőrző-Átengedő Pont
EB Egység Bizottság
EFE - Egyesített Fegyveres Erők
EFEF - Egyesített Fegyveres Erők Főparancsnoksága
EKA - Ellenzéki Kerekasztal
EM - Egészségügyi Minisztérium
ÉM - Építésügyi Minisztérium
EPOSZ - Egységes Parasztiijúsági Szervezetek Országos Szövetsége
ezd. - ezredes
FÉG - Fegyver- és Gázkészülékgyár
FKCS - Figyelő-Kutató Csoport
FKgP - Független Kisgazdapárt
FKHSZ - Fokozott Harckészültség

FKRE - Forradalmi Készenléti Ezred
főcsf. - főcsoportfőnök
főca. - főelőadó
főov. - főosztályvezető
FVCS - fegyver- és vegyi mentesítő csomag
gmk. ~ gazdasági munkaközösség
GULAG - Táborok Főparancsnoksága
GUPVI - Hadifogoly és Tnternáltügyi Főparancsnokság
HAP - Hátország védelmi Parancsnokság
HB - Honvédelmi Bizottság
hdgy. - hadnagy
HECS - Határmenti Együttműködő Csoport
HKSZ - harckészültség
HM - Honvédelmi Minisztérium
HNF - Hazafias Népfront
HOP - Határőrség Országos Parancsnokságára
hőr. - határőrség
HP - Hátország védelmi Parancsnokság
HT - Honvédelmi Tanács
IB - Intéző Bizottság
TG - Ifjú Gárda
IIB - Ideiglenes Intéző Bizottság
TKB - Ideiglenes Központi Bizottság
1M - Igazságügy-minisztérium
j.-járás
K-vonal - Közigazgatási
KAO - Káderosztály
KB - Központi Bizottság
KEB - Központi Ellenőrző Bizottság
KÉP - Központi Ellátó Parancsnokság
KGM - Kohó~és Gépipari Minisztérium
KGST - Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa
KGÜ - Központi Gépjármű Üzem
KIMSZ - Kommunista Ifjúmunkás Szövetség
KISZ - Kommunista Ifjúsági Szövetség
KMP - Kommunisták Magyarországi Pártja
KMSZH - Kereskedelmi Szolgáltató Ház
KNEB - Központi Népi Ellenőrző Bizottság

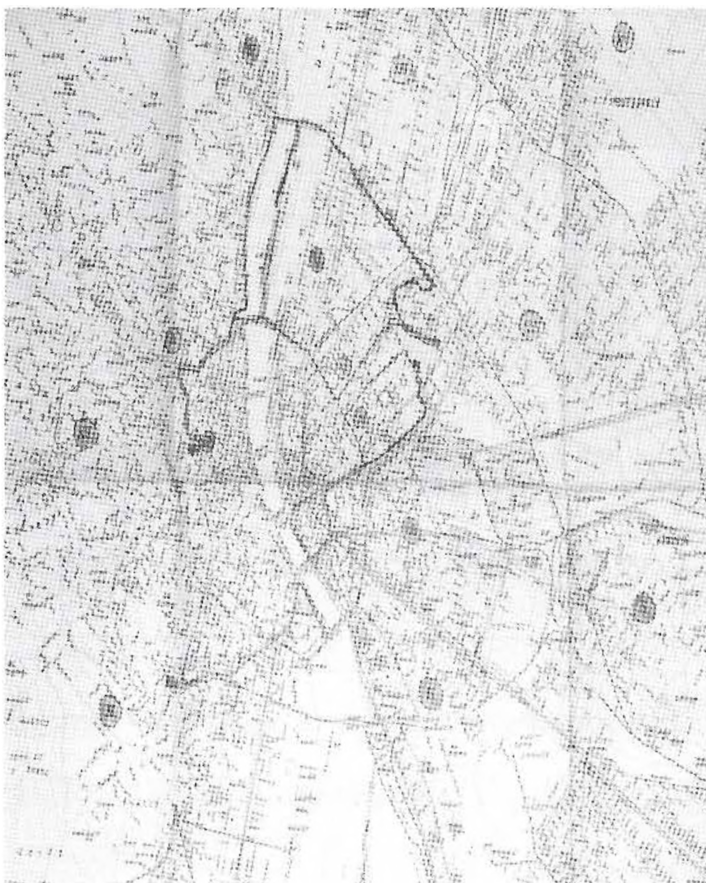
KÖEB - Központi Ellátó Bázis
KÖP - Közbiztonsági Parancsnokság
KPM - Közlekedési- és Postaügyi Minisztérium
KSH - Központi Statisztikai Hivatal
KSZ - könnyített szolgálat
KSZB - Központi Szervező Bizottság
KT - készenléti tartalék
KÜM - Külügyminisztérium
KV - Központi Vezetőség
LKM - Lenin Kohászati Müvek
M - mozgósítás
MADISZ Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség
mb. - megbízott
MDP - Magyar Dolgozók Pártja
MEDOSZ - Mezőgazdasági, Erdészeti és Vízügyi Dolgozók Szakszervezete
MEFESZ Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége
MÉM - Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium
MÉMOSZ - Magyar Építőmunkások Országos Szövetsége
M FH - Magyar Filmhíradó
MFMPK - Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány
MHSZ - Magyar Honvédelmi Szövetség
mk. - mérnök
MKP - Magyar Kommunista Párt
MKP SZB - Magyar Kommunista Párt Szervező Bizottsága
MN - Magyar Néphadsereg
MNB - Magyar Nemzeti Bank
MNFF Magyar Nemzeti Függetlenségi Front
MN K- Magyar Népköztársaság
MNL - Magyar Nemzeti Levéltár
MNVK Magyar Néphadsereg Vezérkara
MÓL - Magyar Országos Levéltár
MOM Magyar Optikai Művek
MOP - Munkásőrség Országos Parancsnoksága
mopk. - munkásőrség országos parancsnoka
MÖHOSZ - Magyar Önkéntes Honvédelmi Szövetség
MRFK - megyei rendőr-főkapitányság
MSZBT - Magyar - Szovjet Baráti Társaság
MSZDP - Magyarországi Szociáldemokrata Párt

MSZP Magyar Szocialista Párt
MSZMP — Magyar Szocialista Munkáspárt
MSZMP KAB - MSZMP Karhatalmi Bizottsága
MT - Minisztertanács
Ml. — megatonna
mt. - munkatárs
MTESZ - Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége
MTI - Magyar Távirati Iroda
MTH - Munkaerő Tartalékok Hivatala
MÚSZ - Magyar Úttörők Szövetsége
NB - Nemzeti Bizottság
NET - Népköztársaság Elnöki Tanácsa
NIKE Nitrokémia
NIM - Nehézipari Minisztérium
NKA - Nemzeti Kerek asztal
NOSZF - Nagy Októberi Szocialista Forradalom
OEB - Országos Egységbizottság
OK1B - Országos Kitelepítési Bizottság
OKP - Országos Karhatalmi Parancsnokság
ORK - Országos Rendőr-főkapitányság
OSZK - Országos Széchenyi Könyvtár
OT - Országos Tervhivatal
ov. - osztályvezető
OVH - Országos Vízügyi Hivatal
OVIT - Országos Villamos Távvezeték
ö. e. - őrzési, egység
ö. szd. - önálló század
ÖB - Összekötő Bizottság
őrgy. - őrnagy
p. - parancsnok
ph. - parancsnokhelyettes
PB - Politikai Bizottság
PDP - Polgári Demokrata Párt
PFÖ - Polgári Fegyveres Őrség
PIL - Politikatörténeti Intézet Levéltára
PM - Pénzügyminisztérium
PNYF - Politikai Nyomozó Főosztály
PRO — Politikai Rendészeti Osztály

PT - Parancsnoki Tanács
PTO - Párt-és Tömegszervezetek Osztálya
PV - polgári védelem
PVOP - Polgári Védelem Országos Parancsnoksága
r. fhdgy. - rendőr főhadnagy
RBV - Radioaktív - Biológiai - Vegyi
REVA - rendszerszervezési és vezetésautomatizálási alosztály
RG - Rendező Gárda
RS - Republikanischer Schutzbund
szcspv. - szakcsoportvezető
szd. - százados
SZDP - Szociáldemokrata Párt
SZEB - Szövetséges Ellenőrző Bizottság
SZÉK - Szabad Kezdeményezések Hálózata
SZER - Szabad Európa Rádió
SZIM - Szociáldemokrata I fjúsági Mozgalom
SZÍT - Szakszervezeti Ifjúmunkás- és Tanoncmozgalom
SZOT - Szakszervezetek Országos Tanácsa
SZÖVOSZ - Szakszervezetek Országos Szövetsége
SZT - személyi tartalék
szü. csf. - személyügyi csoportfőnök
TH - Történeti Hivatal,
TIB - Történelmi Igazságtételi Bizottság
TVK - Tiszai Vegyikombinát
tvr. törvényerejű-rendelet
ÚG - Úttörő Gárda
v. - városi
vb. - végrehajtó bizottság
vgmk. - vállalati gazdasági munkaközösség
VKÉ - vezetői koordinációs értekezlet
vkf - vezérkari főnök
vőrgy. - vezérőrnagy
VSZ - Varsói Szerződés
zj. - zászlóalj
zj. p. - zászlóalj parancs nők

MELLÉKLETEK

1. sz. számú melléklet; A Munkásőrség Felvonulása 1957. március 30-án

(MNL OL MOP M-KS-295-1 2. d. 9. ő. e.)

2. sz. számú melléklet: A létszám változásához kapcsolódó fontosabb adatok, 1957

	54 »o B. SS ■•© s •o S	Belépő	Odahelyezett	Kilépő	Elhagyta	Kizárt	4* ,« X ex 5	Fegyelmi
Május	26106	2273	10	464	42	89		87
Június	*27708	2068	16	427	73	92		10
Július								
Augusztus								
Szeptember	31034	872	35	398	107	105	5	97
Október	**31199	1152	29	539	79	151	8	61
November	31636	573	30	480	79	109	12	127
December	31660	500	29	346	60	83	7	68

Az adatok rengeteg helyen pontatlanok, nem csak ebben a táblázatban. (Én az eredetit tüntettem fel.)

* 27707

** 31229 (Innentől kezdve a többi adat sem pontos.)

(MNI. OT, MOP M-KS-295-1 1. d. 6. ő. e.)

3, sz. számú melléklet: Beosztási jelzések a Munkásőrségnél 1958-ban

Beosztás	**Jelzés**
Rajparancsnok	Kék alapon egy csillag
Szakaszparancsnok-helvettes. egyben rajparancsnok	Két csillag
Szakaszparancsnok, egyben század-szolgál átvezető	Három csillag
Kötelékben lévő szd. ph.	Kék alapon ezüst csík, egy csillaggal
La. szd. p.	Két csillag
Személyügyi nyilvántartó	Kék alapon két csillag
Fegyverzeti szolgálatvezető	Három csillag
Szervező, egészségügyi szolgálatvezető és anyagi szolgálatvezető	Kék alapon ezüst csík, cgv csillaggal
Kiképző	Két csillag

Beosztás	Jelzés
Önálló szd. p. és zj. ph.	Három csillag
Önálló szd. p. és zj. p.	Kék alapon arany csík, egy csillaggal
4-6 százados zászlóaljak esetén és a budapesti kér. p. és törzsek	7
raj p.	Kék alapon egy csillag
Szd. ph. és egyben raj p.	Két csillag
Szd. p. és szd. szolgálatvezető	Három csillag
Szd. ph.	Kék alapon ezüst csík és egy csillag
Szd. p.	Két csillag
Személyügyi nyilvántartó és fegyverzeti szolgálatvezető	Egy csillag
Egészségügyi nyilvántartó, szolgálatvezető és szervező	Ezüst csík és két csillag
Kiképző	Három csillag
z-j P^-	Arany csík és egy csillag
Zj. p.	Arany esik és két csillag
Megyei törzs	
Megyei p.	Kék alapon arany csík és három csillag
Megyei kiképző és az anyagi tiszt	Kél csillag
Alosztályvezetők és egészségügyi szolgálatvezető	Egy csillag
Kiképzési és a szervező munkatárs	Ezüst csík és három csillag
Személyügyi, anyagi és fegyverzeti munkatárs	Két csillag
Budapesti parancsnokság	
Budapesti p.	Arany alapon kék csík és egy csillag
Kiképzési, fegyver cs anyagi helyettes	Kék alapon arany csík és két csillag
Alosztályvezetők, és az egészségügyi szolgálatvezető	Egy csillag
Operatív munkatársak	Kék alapon ezüst esik és három csillag
Szolgálati ágak beosztottjai	Két csillag
MOP	
Országos p.	Arany alapon kék csík és három csillag
Osztályvezetők	Egy csillag
Kiképzési cs operatív tiszt	Kék alapon arany csík és három csillag
Fegyverzeti, anyagi, pénzügyi liszt	Két csillag
Szakmai ellenőrzésre jogosult p. és tiszthelyettesek	Egy csillag
Garázs- és fegyverzeti műhelyparanesnokok	Egy csillag
Fegyvennestcrek	Kék alapon ezüst csík és három csillag

Beosztás	Jelzés
MOP operalív munkát végző társadalmi munkatársai	Kék alapon arany csík, és egy csillag
1962-ben új beosztásokat vezettek he MOP helyettes BMP főosztályvezető és a titkárság vezetője Megyei parancsnokságok osztályvezetői * ** *** **** *****	 Aranymezőben három csillag Két csillag Egy csillag

Rövidítések: zj. - zászlóalj, szd - század, p. = parancsnok, ph. = parancsnokhelyettes (MNL OL MOP M-KS-295-1 7. d. I.; 3. ő. e., *Sós Béla titkárságvezető feljegyzése az 1962. augusztus 13-án tartott MOP osztályvezetői értekezletről.)

4. számú melléklet: A Munkásőrség létszámának a változása 1959-1962 között, statisztikák

Év	Január 1-i létszám	Belé-pett	Odahe-lyezve	Kilépett	Elhe-lyezve	Ki-zárva	Pozití-vum*	Lét-szám Dec. 1.
1959	37 036	4680	753	1925	1001	726	124	38 693"
1960	38 693	7310	536	1800	968	694	133	42 944“’
1961““	42 944	4261	908	2487	1325	675	149	43 477““'

* A pozitívum az év végi létszámhoz még hozzáadódik.
** Pontosan: 38 817
*** 43 077
****1961 ben a Munkásőrségben 78 fő volt olyan, aki korábban a vörös hadseregben parancsnok volt.
***** 43 626
(MNL OL MOP M-KS-295-1 24. d. 1., 6. ő. e. Tuza Antal jelentése a MN személy-ügyi csoportfőnökének, 1961. szeptember 20.)

A Munkásőrség létszámának a változása 1962-ben

1962	Létszám (fő)
1. negyedév	43 633
11. né.	43 751
III. né.	43 862
IV. né.	43 477

(MNL OL MOP M-KS-295-1 30. d. 5. ő. e.)

Statisztika a munkásőri állományról, 1963. június 30.

A Munkásőrség életkor szerinti megoszlása. 1963. július 30.

Év	Létszám (Fő)	Arány (%-ban)
18-22	1003	2,3
23-30	7726	17,9
31-45	22 399	51,9
46-50	3962	9,2
51-60	5836	13,5
61-	2231	5,2

(MNL OL MOP M-KS-295-1 36. d. 5. ö. e. „Statisztikai jelentés a Munkásőrség sze méíyi állományáról", 1963. június 30-i állapot, 1963. szeptember 17.)

A Munkásőrség foglalkozás szerinti megoszlása, 1963. június 30.

A foglalkozás jellege	Létszám (Fő)	Arány (%)
Munkás	21 381	49,5
Tsz-tag	4367	10,1
Értelmiségi	3521	8,2
Alkalmazott	11 891	27,5
Egyéb	1997	4,7

(MNL OL MOP M-KS-295-1 36. d. 5. ő. e. „Statisztikai jelentés a Munkásőrség sze mélyi állományáról", 1963. június 30-i állapot, 1963. szeptember 17.)

A Munkásőrségbe lépés éve

Év	Létszám (fő)	Arány (%)
1957	20 710	47,9
1958	6114	14,2
1959	3665	8,5
1960	5006	11,6
1961	3263	7,6
1962	3053	7,1
1963	1346	3,1

A tényleges létszám a könnyített állománnyal együtt 43 157 fő volt, amelynek 91,8%-a volt párttag, 6,9%-a KISZ-tag, 1,9%-a nő. 4104 fö végzett könnyített szolgálatot, ami a testület 9,5%-t jelentette.

(MNL OL MOP M-KS-295-1 36. d. 5. ő. e. „Statisztikai jelentés a Munkásőrség személyi állományáról", 1963. június 30-i állapot, 1963. szeptember 17.)

5. számú melléklet: A Munkásőrség átvilágítása

Kimutatás a Munkásőrség 24 154 tagjának a felülvizsgálatáról, 1963. január 18.

Büntetés	Állam-ellenes	Fegyverrel való visszaélés, fegyver-rejtegetés	Élet-ellenes bűntett	Testi-sértés	Társa-dalmi tulajdon elleni bűn-tett	Vegyes	Összes
1 év	15	2	3	58	120	76	227
1-3 év	1	-	1	5	16	5	28
3 évnél több	2	-	-	9	4	3	9
Pénzbün-tetés	-	2	-	94	64	145	305
Javító-nevelő munka	-	-	-	12	17	17	46
Összesen	18	*7	4	**169	221	246	***665
Elkövetési idő							
1945 előtt	-	-	-	-	3	1	4
1945-1957	18	4	1	63	123	110	319
1957-től	-	3	3	106	95	135	342
Összesen	18	7	4	169	221	246	665

* 4, ** 178, *** 615

(MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. l.ő. e. Javaslat a PB-nek, 1. sz. melléklet)

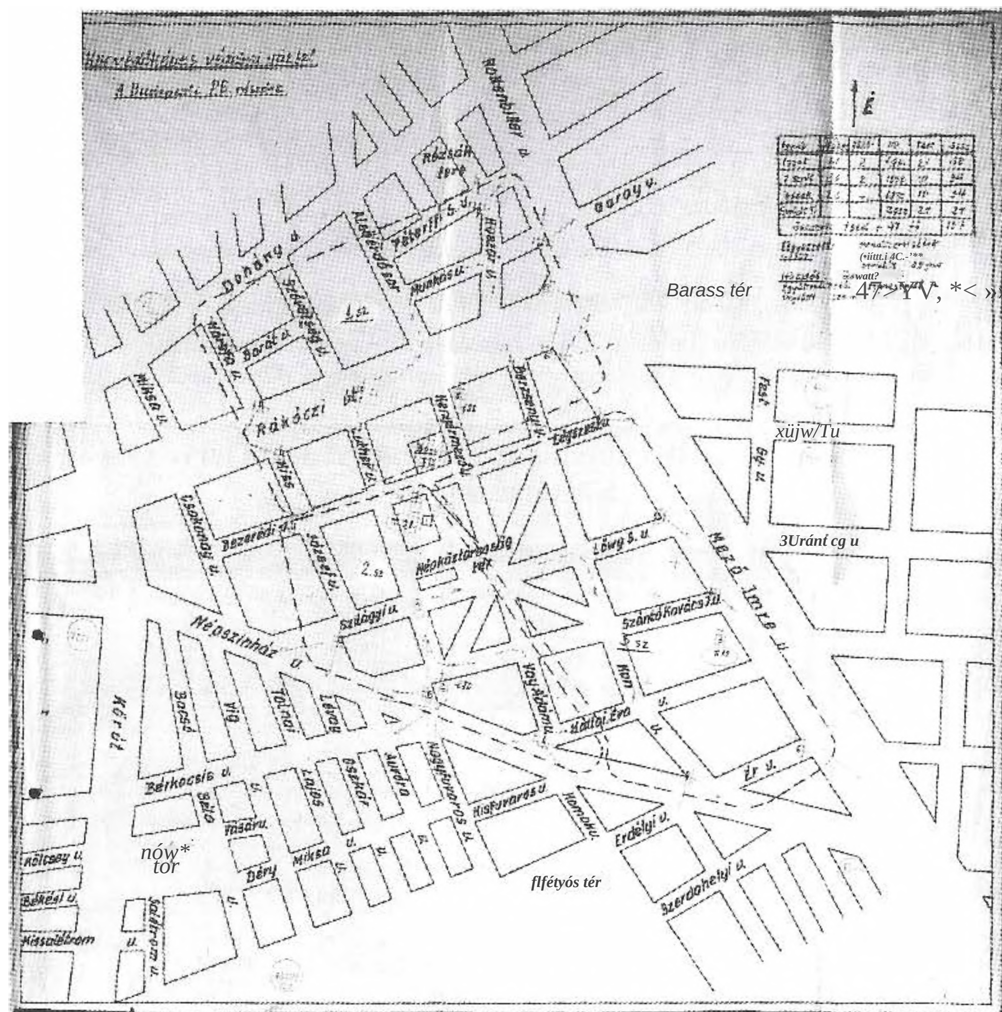
Kimutatás a politikai nyilvántartáson kívül felelősségre vont munkásőrökről

Felelősségre vonás tárgya	Időszak	Létszám
Önkéntes Hunyadi páncélos és SS hírszerző	1944-45	7
Allamellenes tevékenység	1946-49	3
Szolgálati beosztással való visszaélés	1952 54	2
Tiltott határátlépés	1950-54	2
Fegyverrejtegetés	1954 57	2
Ellenforradalmi szervezkedés	1956 57	3
Összesen:		19

A politikai nyilvántartásban 39 fö szerepelt, ebből l()-et vontak bírói úton felelősségre. (MNL ÜL MOP M-KS-295-1 558. d. 1. ö e. Javaslat a PB-nek, 2. sz. melléklet)

6. számú melléklet: A Budapesti Pártbizottság védelmi terve 1961-ben, Köztársaság tér

A Köztársaság tér környékének védelmi terve

(MNL ÜL M-KS-295-1 28. d. 15. ő. e.)

7. sz. melléklet: A 111. kerületi munkásőr egység riadóterve 1957-ben

(MNL OL MOP M-K.S-295-1 6. d. 23. ő. e.)

A Munkásőrség által védendő objektumok mozgósítás esetén Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, 1967-ben

Objektum	**Település**	**Munkásőr egység, létszám**
TV átjátszó állomás	Tokaj-Kopaszhegy	szerencsi ö. szd., 15 fő
Észak-magyarországi Vegyiművek	Sajóbábony	Miskolc járási zj. 20 fő
Borsodi Hőerőmű	Kazincbarcika	Miskolci ö. szd., 64 fő
Könnyűszerszám Gépgyár	Onga	Miskolc v. zj., 52 fó
Nehézszerszám Gépgyár	Diósgyőr	Miskolc v. zj., 34 fő
Afrika Robbanóanyag Raktár	Diósgyőr	Ózd j. zj., 14 fö
Csengősi lőtér	Diósgyőr	Miskolc v. zj., 26 fö
ÁRHI* raktár	Mályi	Miskolc v. zj,, 20 fö
Mikrobcrendezés	Ernőd	Mezőcsát ö. szd., 14 fő
DIMÁVAG	Diósgyőr	Miskolc v. zj., 136 fő
LKM	Ózd	Miskolc v. zj., 8 fö (áthúzva)
ÁRHI Raktár	Büdöskútpuszta	Edelényj. ö. szd., 62 fö
Hőerőmű	Ernőd	Tiszszederkényi ö. szd., 60 fő
Hernád, vasúti híd	Felsözsolca	Miskolc v. zj., 14 fó
Sajó vasúti híd	-	Miskolc v. zj., 14. fő
A létszám összesen		**725 fő**

* Áruraktározási Hivatal
Rövidítések: ö. szd = Önálló század, v= városi, j.= járási
(MNL OL MOP M-KS-295-1 61. d. 10. ő. e.)

8. számú melléklet: A munkásőr állomány összetétele 1967-ben

Politikai összetétel (előképzősök)

Párttag	KISZ-tag	Egyik sem	In t ő	Katonavíselt
52%	23,6%	24,4%	2,3%	72,9%

Politikai összetétel (a teljes állomány)

Párttag	KISZ-tag	Egyik sem	Nő	Katonaviselt
81,3%	7,2%	11,5%	1,8%	82,8%

Életkor (előképzősök)

18-22	23-30	31-45	46-50	51-60	60 évnél idősebb
11,4%	45,8%	37,6%	4%	0,9%	0,3%, 17fő

Életkor (teljes állomány)

18-23	24-30	31-35	36-45	46-50	51-55	55 felett
3,6%	24,5%	20%	32,2%	9,6%	4,7%	5,4%

Foglalkozás (előképzösök)*

Munkás (ipar, mezőgazdaság)	Tsz-tag	Értelmiségi	Alkalmazott	Egyéb
67,2%	14,7%	6,4%	12,5%	2,2%

* 103% jön ki.

Foglalkozás (teljes állumány)

Munkás (ipar, mezőgazdaság)	Tsz-tag	I Értelmiségi	Alkalmazott	Egyéb
58,5%	9,4%	16,1%	21,9%	4,1%

Iskolázottság (élőké ozősök)

8 általánosnál kevesebb	8 általános	Érettségi	Felsőfok
21,6%	54,8%	18,5%	5,1%

Iskolázottság (teljes állomány)

8 általánosnál kevesebb	8 általános	Érettségi	Felsőfok
27,4%	48,2%	18,4%	6%

A belépés ideje szerinti megoszlás 1967-ban (teljes állomány)

A belépés éve	Megoszlás (%)
1957	21
1958	6,9
1959	4,5
I960	6,4
1961	4,3
1962	4,2
1963	4,4
1964	11,4
1965	13,3
1966	12,2
1967	11,4

(MNL OL MOP M-KS-295-1 67. d. 2. ő. c. Papp Árpád: „Jelentés a munkásőrök felvételének tapasztalatairól és a munkásőr jelöltek összetételéről” 1968. november 1.
MNL OL MOP M-KS-295-1 68. d. 6. ő. e. Az összállomány adatai 1967 decemberében (Jelentés a Munkásőrség személyi állományáról, 1967. december 31-1 állapot, 1968, március 20.)

9. számú melléklet: A Munkásőrségbe jelentkezett köztörvényes bűntettet elkövetett személyek bűncselekményeinek a megoszlása és felvételi aránya, 1969 (előképzősök)

Bűncselekmény megnevezése	**Javasolt**	**Elntasított**
Társadalmi tulajdon ellen vetők*	226	81
Testi sértés	92	10
Garázdaság	17	44
Ittasan elkövetett bűncselekmény	5	1
Ittas vezetés	43	8
MN-ben elkövetett bűncselekmény, parancsmegtagadás	28	21
Emberölés	1	5
Magánszemély elleni bűncselekmény**	95	45
Összesen	507	225***

* Lopás, gondatlan kezelés, sikkasztás, okirat-hamisítás

** Lopás, sikkasztás, csalás (A kategóriák a Munkásőrségnél használatos értelmezés szerint értendők.)

*** 215 (MNL DL M-KS-295-1-87. d. 2. ő. e.)

10. számú melléklet: A parancsnokok iskolázottsága 1964-ben

Végzettség	Megyei vezetők		Egységparancsnokok		Együttesen	
	Fő	Arány (%)	Fő	Arány (%)	Fő	Arány (%)
8 általános vagy alacsonyabb	39	63	124	68	163	66
Érettségi	17	27	48	26	65	27
Felsőfokú	6	10	11	6	17	7
Összesen	62	100	183	100	245	100

(MNL OL MOP M-KS-295-1 48. d. 1. ő. e. A hivatásos parancsnoki állomáuy káderhelyzetének néhány problémája)

11. számú melléklet: Szállítóeszközök - 1958, 1961, 1967

Gépjármű típusa	1958	1961	1967
Motorkerékpár	15	14	-
Oldalkocsis motorkerékpár	190	234	102
Személygépkocsi	36	36	41
Busz	2	2	2~
Tehergépkocsi	5	9	12
GAZ-69 M	-	-	191
GAZ-69 híradós	-	-	26
GAZ-69 AM	-	-	1
NYSA busz és mentő	-	-	2
Barkas	-	-	3
Kerékpár	-	299	251

(MNL OL MOP M-KS-295- 1 61. d. 8. ő. e. Budaházi Gusztáv: ov. : „Jelentés a technikai szolgálat helyzetéről, feladatairól”, 1967. augusztus 4.)

12. számú melléklet: A BM által őrzendő közúti és vasúti objektumok

Objektum száma	Közút számozása	Hányas kín-ben van	Objektum megnevezése
1.	46	1+100	Tisza híd 383 in
2.	4/a	220+738	Berettyó hid 73 m
3.	34	38+115	Berettyó híd 82 m
4.	4/a	208/108	Keleti-főcsatorna híd 61 m
5.	47	52+367	Kraszna híd 89 m
6.	47	52+853	Tisza ártéri híd 131 m
7.	47	53U87	Tisza ártéri híd 96 m
8.	47	53+543	Tisza híd 209 m
9.	4	348+100	Tisza ártéri hid 46 m
10.	4	348+200	Tisza hid 193
11.	35	8+978	Tisza híd 212
12.	35	9+646	Tisza ártéri híd 91 m
13.	35	10+304	Tisza ártéri híd 234
14.	35	IL+513	Ua. 103
15.	35	12+213	Ua. 40 m

Objektum száma	Közút számozása	Hányas km-ben vau	Objektum megnevezése
16.	40	50+162	Hármas-Körös híd 212 m
17.	Szn.	Tatabánya alsó. vasútállomásnál	Közúti felüljáró 85 m
18.	14	0+800	Duna híd 410 m
19.	15	0+768	Mosoni-Duna-ági híd 126 m
20.	15	12i128	Duna ártéri híd 88 m
21.	15	12+443	Ua. 88 ra
22.	15	12+758	Ua. 88 m
23.	15	13+177	Duna híd 362 m
24.	1	125+160	íparcsatorna híd 48 m
25.	1	129-098	Rába híd 108 m
26.	1	135+235	Rábca híd 43 m
27.	36	20+847	Tisza ártéri híd 55 m
28.	36	21 +280	Tisza híd 281 m
29.	36	21+652	Tisza ártéri híd 121 m
30.	36	52+130	Keleti Főcsatorna híd 60 m
Vasúti objektumok			
szám	Vonal és objektum	Állomások közt	Objektum megnevezése
1.	Piispökladány-Biharkeresztcs	Bcretlyóújfalu-Mezőpeterd	Berettyó híd 55 m
2.	Ua.	Berettyóújfalu-Sáp	Keleti-fő csatorna 48 m

(MNL OL HB XIX-A-98 86. d. Papp Árpád - Pap János: Előterjesztés a HB-hcz, 1963. június 5. Melléklet: Kiegészítés a BM által őrzendő közúti és vasúti objektumokról, 1963. május 30.)

13. számú melléklet: A Munkásőrség Budapesti Parancsnokság által „M” esetén őrzendő objektumok, 1967

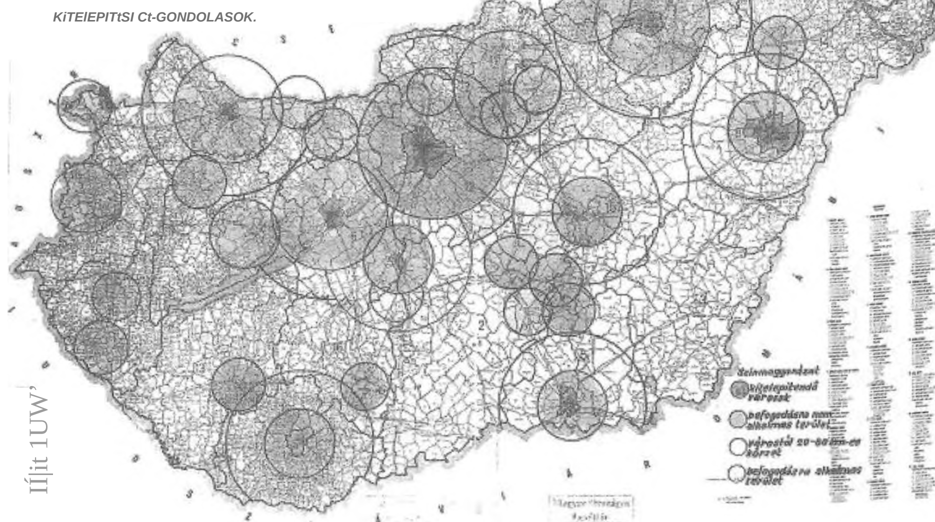
Objektum	Címe	**Egység neve**	Létszám (Fő)
MTI		I. zj*	24
Lánchíd		I.zj.	30
Gáztartály	II. Kisrókus u. 2.	2. zj.	21
ÁRHI raktár	III. Folyamőr u.	3-zj-	21
Ua.	III. Fő tér	3-zj.	21
Ua.	III. Csillaghegy	3. zj.	21
Óbudai Gázgyár	111. Homokos dűlő	3. zj.	93
Vízművek	IV Váci út	4. zj.	222
Északi összekötő vasúti híd		3. zj.	72
Belvárosi Távbeszélő Központ	V. Városház u.	5.zj.	42
Margit híd		5- zj.	51
Terézvárosi Távbeszélő Központ	VI. Nagymező u.	6. zj.	21
Józsefvárosi Távbeszélő Központ	VIII. Baross u.	8. zj.	42
Szabadság híd		9. zj.	42
Petőfi híd		9. zj.	42
Lámpagyár	IX. Soroksári út	9. zj.	90
ÁRHI raktár	IX. kér.	9-zj.	21
Gáztartáíy	IX. Koppányi út	9. zj.	42
Finommechanikai Vállalat	X. Fehér u.	10. zj.	81
Gáztartály	X. Tomcsányi u.	10. zj.	42
ÁRHI raktár	X. Ceglédi út	10- zj.	21
Víztorony	X.	10. zj.	30
Déli összekötő vasúti híd	X.	10. zj.	54
Posta Műszaki Hivatal	XL Mentha u.	11. zj.	21
Gellérthegyi Vízmedence	XI. Kelenhegyi u.	11. zj.	42
Földgázbontó Vállalat	XI. Hunyadi u.	11. zj.	54
Gáztartály	XI. Budafoki út	11. zj.	21
Közúti felüljárók, Balatoni műút		11. Zj.	30 “1
TV Állomás	XII. Széchenyi-hegy	12. zj.	30
Víztorony	Uo.	12. zj.	30
Árpád híd		13. zj.	63
Víztorony, Margitsziget		13. zj.	21

Objektum	Címe	Egység neve	Létszám (Fő)
Gázlarlály	Xlll. Révész u.	13. zj.	30
Biatorbágyi viadukt**		13. zj.	42
Törökbálinti Lőszerraktár		13. zj.	72
Danuvia Szerszámgépgyár	XIV. Angol u.	14. zj.	120
Víztorony	XVI. Mészáros u.	16. zj.	21
Víztorony	XVII. Kossuth u.	17 zj.	21
Csőhíd	Csepeli Duna-ág	21. zj.	21
Báuyagyutacs Gyár	XXII. Nagytétény	22. zj.	51
Robbanóanyag Raktár	XXL Rákóczi u.	Csepeli Vasmű	51
Lakihegyi adótorony	Csepel-sziget	Ua.	120
Ráckevei Víziművek		Ua.	48
Összesen:			2055

* A kerületi zászlóaljakat a budapesti kerületek számának megfelelően nevezték el.
** Nyilván az 1931-ben történt robbantás és a vonal jelentősége miatt is koncentráltak ide jelentős erőket, csak az érthetetlen, hogy ezt miért a **XIII.** kerületből tették.

(MNL OL MOP M-K.S-295-1 61. d. 9. ő. e. Kimutatás a Munkásőrség Budapesti Parancsnokság által „M” esetén átvételre kerülő objektumokról”, 1967.)

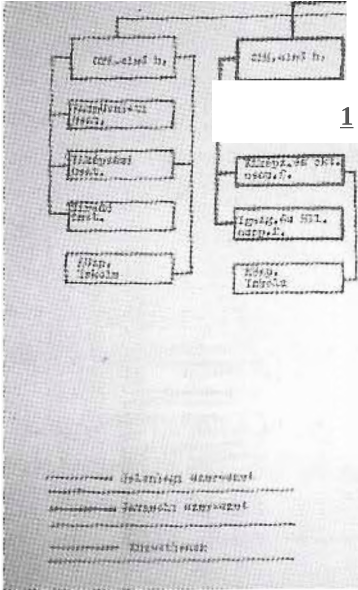
14. számú melléklet: Kitelepítési tervek 1963-ban

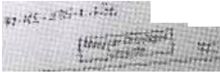

(MNI. OL HB XIX-A-98 86. d. Czinege Lajos: „Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz az ország területének új sorolási rendszere tárgyában, 1963. augusztus 15.)

15. számú melléklet: A MOP tervezett átalakítása 1976-ban

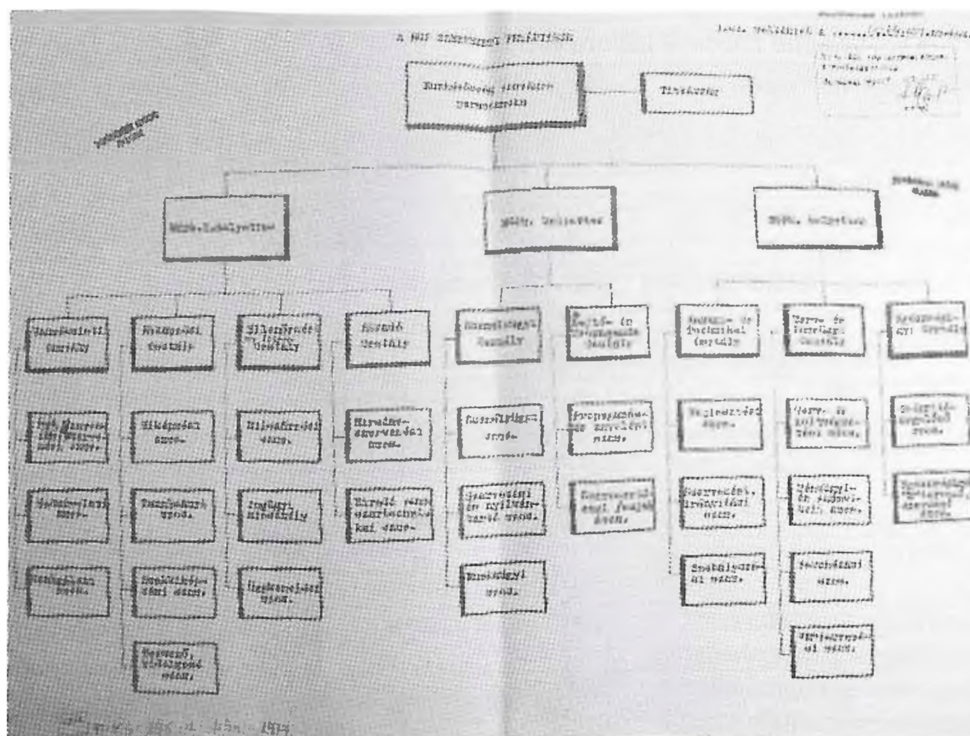

(MNL OL MOP M-KS-295-1 160. d. 4. ő. e. Sági József - Dr. Krckács György - dr. Konrád Sándor - dr. Pusztai Gyula: „Jelentés Papp Árpád Elvtárs, a Munkásőrség Országos Parancsnoka részére Javaslat a MOP ellátó- gazdálkodó osztályai cs közvetlenéi (sic!) működésére, szervezeti elrendezésükre” 1976. július 8.)

16. számú melléklet: A MOP felépítése 1977-ben

(MNL OL MOP M-KS-295-1 167. d. 1. ő. e. Papp Árpád: A Munkásőrség országos parancsnokának 1. sz. parancsa a MOP osztályok és a közvetlenek felépítése tárgyában, 1977. január 26.)

Yl. számú melléklet: Háborús objektumvédelmi tervek

BMP őrzés-védelmi feladatai háború esetén

Objektum megnevezése	Helye	**PFÖ* béke létszáma (fő)****	**Munkásőrség létszám (fő)****
I. Őrzési kategória			
Közlekedési és Postaügyi Minisztérium			
TV-adóállomás és mikrohullámú berendezés	Bp. XI., Szcchenyi-hegy, Őzike u. 15.	15	
MR Kossuth Rádió	Lakihegy	37	
Ferihegyi reptér		56	
MT. Tájék. Hív .			
MTV Stúdió	V. Szabadság tér	-	-
MTI	Fém u.	-	
Szikra Nyomda	Vili. Blaha L. tér 3.		
Kohó és Gépipari Minisztérium			
FÉG	iX. Soroksárim 158.	16	
Danuvia Kp. Szerszám és Készülékgyár I. sz. gyáregység	XIV. Angol u. 10-20.	16	
Csepel Vas- és Fémművek Robbanóanyag Raktár	XXI. Téglagyár u.	13	
Finommechanikai Vállalat	Fehér u. 10.	20	
Csepel Müvek központi igazgatású gyáregységei	XXL Gyepsor u. 1.	35	
Könnyűipari Minisztérium			
Állami nyomda	I. Kapisztrán tér 1.	-	
Zrínyi nyomda	V. Bajcsy-Zs. u. 78.	12	
Nehézipari Minisztérium			
Chinoin	Nagytétény	32	
Országos Villamosenergia Teherelosztó	1. Úri u. 62.		
Pénzügyminisztérium			
Pénzjegy nyomda	V. Markó u. 13.		
Állami Pénzverde	Vili. Üllői út 102.		
MNB	V. Szabadság tér		
OTP	Münnich F. u. 16.		
MTA			
Központi Fizikai Kutatóintézet	XXI. Konkoly T. u.	40	
II. Őrzési kategória			

Objektum megnevezése	Helye	**PFŐ* béke létszáma (fő)****	**Munkásőrség létszám (fő)****
Közlekedési és Postaügyí Minisztérium			
Északi Járműjavító ÜV.			48
Landler Járműjavító ÜV.			38
MÁV kp. Szertár			10
Keleti csomópont és a 70. sz. posta		27	48
Nyugati pu. csomópont		6	53
Kelenföldi pu. csomópont			18
ferencvárosi pu. csomópont			43
Rákosrendezői pu. csőm.			43
MÁV Gépjavító ÜV.			10
Rákos, Országos Olajfelosztó raktár			16
Józsefvárosi pu.			18
Alsóhegyi úti Távb. Centrum			
Kőbányai Távb. Centrum	Horog u.		12
KPM 1. Vasúti Főo. épülete			28
Bp. Vasúti Igazgatóság épülete			23
Posta Műszaki hivatala	Mentha u.		6
Teréz Távb. Kp.	Nagymező u.		12
Belvárosi Távb. Kp.	V. városház u.		17.
Józsefvárosi Távb. Kp.	Horváth Mihály tér		17.
Krisztina Távb. Kp.			17
Ferencvárosi Távb. Kp.			
Zuglói Távb. Kp.			22
Lipót Távb. Kp.			22
Lágymányosi Távb. Kp.			22
Óbudai Távb. Kp.			17
Kohó és Gépipari Minisztérium			
Autóvillamossági Félsz. Gyár	XIII. Balzac u. 2-6.		
Beloiannisz Hír. Tech. Gyár	XI. Fehérvári út 70.		
Rádiótechnikai Gyár	III. Polgár u. 8-10.		
Hlektromechanikai vállalat	XI. Pctzval u. 31.		
EAK. Elektromodul Gyár	XIII. Visegrádi u. 47/a-b.		
Egyesült Izzó	IV. Váci út 77.	22	
Híradástechnikai Vállalat	XI. Daróczi u. 1-3.		
Mechanikai Labor 1. sz.	VII. Gorkij fasor 25-27	11	

Objektum megnevezése	**Helye**	**PFŐ* béke létszáma ffő)****	**Munkásőrség létszám (fő)****
Orion Rádióvii]. Vállalat	IX. Jászberényi u. 29.		
Remix Rádiótech. Vállalat	X. Pataki 1. tér 20.		
Távközlő és Kutató Intézet	II. Gábor Áron u. 65-67.	19	
Telefongyár	XIV. Hungária ki t. 126.		
Elektronikus Mérőkészülék Gyár	XVI. Ciráki u. 26-32.		
Magyar Acélárugyár	XIII. Váci u. 90.		
Gamma Művek	XI. Fehérvári u. 85.		
Medicor Müvek Légzésvéd. Készülékek Gyára	IX. Illatos u. 9.		
Mechanikai Mérőműszerek Gyára	III. Szépvölgyi u. 41.		
Vegyipari Gépgyár	X. Gyomrai u. 76-80.		
Dunai Vasmű Lőrinci Hengermű	XVI11. Hengersor u. 38.		
Láng Gépgyár	XIII. Váci u. 152.		
Egyesült Izzó Vákuumlech. Gépgyára	TV. Szilágyi u. 26.		
Egyesült Izzó és Vili. Törzsgyára	XIII. Váci u. 77.		
Szellőző Művek	XI. Gyapot u. 1.		
Ikarusz Karosszéria és Járműgyár	XVI. Margit u. 2.		
Vörös Csillag Traktorgyár	XIX. Vörös Csillag u. 3-15.		
Csepeli Rézhenger Művek	XIII. Párkány u. 142.		
Elzctt Fémlemezipari Gyár	XIII. Váci u. 117-119.		
Ganz Vagon és Gépgyár Közp. Telepe	Vili. Könyves K. krt. 76.	25	
Ganz Villamossági Művek	II. Lövöház u. 39.		
Ipari Szerelvény és Gépgyár	Budaörs	16	
Hajtómű és Felvonógyár	XI. Fehérvári u. 98.		
Kismotor és Gépgyár Kp. I. sz. gyár	XI. Fehérvári u. 50.		
Magyar Hajó és Darugyár Gyáregysége	XIII. Vác, úl 178-202.		
Magyar Hajó és Darugyár óbudai gyáregysége	TIT. Hajógyári sziget		
Magyar Kábel Művek	XI. Budafoki út 60.		
Magyar Optikai Művek	XII. Csörsz u. 35 -43.		
Forgácsoló Szerszámgépgyár	XIII. Reiter Eu. 132.		

Objektum megnevezése	Helye	PFŐ* béke létszáma (fő)**	Munkásőrség létszám (fő)**
VBKM Világítástechnikai Gyár	XIV. Francia u. 11.		
Villamos Berendezési és Készülék Müvek	TI. Ganz u. 16.		
VBKM Akkumulátor- és Szárazelemgyár	XIII. Váci út 137.		

* PFÖ - polgári fegyveres őrség

** Ahol nincsenek létszámadatok feltüntetve, ott az eredeti dokumentumban sem voltak, a Budapest kerületi cimcknél nem jelöltem külön a városnevet.

A Munkásőrség Borsod-Abaúj-Zcmplcn Megyei Parancsnoksága által őrzött objektumok

Objektum száma	Kategória	Megnevezése, helye	Koordinátája	Az őrző egység neve	g S K *4	Megjegyzés	ja ÖJO
1*	SP	MSZMP Megyei PB	2882/5	Miskolc v. zj	34		
2*	S	MSZMP v-j. PB, Ózd	4246/5	Ózdi zj.	**14**		
3	S	MSZMP j. PB és MP., Encs	5408/2	Encs oszd.	28		
4*	S	Ua. Szerencs	3614/9	Szerencs ö. szd.	26		
5	S	MSZMP v-j. PB és MP. Sátoraljaújhely	6248/9	Sátoraljaújhely ö. szd.	32		
6	S	MSZMP v. PB Kazincbarcika	4670/5	Kazincbarcika ö. szd.	24		
7	S	MSZMP j. PB és MP. Edclcny	5080/3	Edelény ö. szd.	18		
8	S	Ua. Mezőcsát	9892/7	Mezőcsát ö. szd.	18		
9	SP	MSZMP v. PB Leninváros	1002/8	Leninváros ö. szd.	16		

Objektum száma	Kategória	Megnevezése, helye	Koordinátája	£ es 5 sz to N 50	g, £ N i ■w	Megjegyzés	-o b£ t W
10	S	MSZMP j. PB és MP. Mezőkö-vesd	9668/1	Mezőkövesd ö. szd.	22		
11	SP	MSZMP v. PB Sárospatak	5240/3	Sátoraljaújhelyi ö. szd.	18		
12	S	MÖ. Megyei P. Kitelepülő 11ÁP Sátoraljaújhely	6248/1	Ua.	26		
13*	S	MÖ BAZ megyei és mis-kolci j. és v. zj. parancsnoksá-gok: Miskolc, Kiss E. U 39.	2880/9	Miskolc v. zj.	26		
14*	S	Dl MÁVAG „M"KÖRLET	2878/5	Ua.	32	Őrzését a TII/6. obj. őrsége látja el	
15	S	Ózdi MÖ körlet, Ózd	4246	Ózd j. zj.	12		
10	S	Leninváros, MP. körlete	I002M	Leninvárosi ö. szd.	16		
11	S	Borsodi bányász ö. szd. körlete	4474/2	Borsodi bányász ö. szd.	14		
12	S	Megyei HB vez. pont Lillafüred	2870/5	Miskolc v. zj.	16	Átadva a járásnak	
13	1.	Mikrohullámú berendezés, Ernőd	1286	Mezőkövesd ö. szd.	22		
1/9	I.	Ua. Tokaj	3228	Szerencs ö. szd.	26	+8 fő PFÖ	

Objektum száma	Kategória	Megnevezése, helye	Koordinátája	Az őrző egység neve	Lét-szám (fő)	Megjegyzés	E-gyéb
11/4	L	MRT l. sz. egység Lillafüred	2872/1	Miskolc v. zj.	20		Áth.
11/5	1.	Ua. Tárcái	3224/9	Szerencs ö. szd.	26		
111/6	1.	Dl GÉP, Diósgyőr	2878/6	Miskolc v. zj.	122	+30 fő PFÖ	Áth.
1117	1.	Lőtér, Cscngős	2876/6	Ua.	22		Áth.
III/8	I.	Robbanóanyag raktár, Diósgyőr	2478/7	Miskolc v. zj.	22		Áth.
V/4	I.	ÉMV Sajó-bábony	3878/1	Ua.	102	+74 fő PFÖ	
V/10	I.	2000. Mw. Erőmű, Biikk-ábrány	0476/3	Mezőkövesd ö. szd.		Még nincs kész	
vn/2	1	ATI üzem-anyag telep, Sajóbábony	3680/8	Miskolc j. zj.		Örzcsct az V/4 objek-tum őrsége látja cl.	
Vll/3	1.	ÁTI üzem-anyag telep, Büdöskút-puszta	5878/3	Edelény ö, szd.	26	+23 fő PFŐ	
1/32	II	MÁV csop. és ig. Miskolc	2884/1	Miskolc v. zj.	62	+53 fő PFŐ	Áth.
1/33	11.	Posta igazgató-ság, Miskolc	3084/7	Ua.	14		Áth.
III/48	II.	Robbanóanyag raktár, Tornaandrás	7680/5	Ózd j. zj.	8		Áth.
III/49	II.	Ózdi Kohászati Üzemek	4246/3	Ózdj. zj.	63	37 fő PFÖ	Áth.

Objektum száma	Kategória	Megnevezése, helye	Koordinátája	Az őrző egység neve	Lét-szám (fő)	Megjegyzés	E-gyéb
III/50	II.	Lemezgyár Borsodnádasd	3044/4	Ua.	44		Áth.
III/52	II.	LKM Miskolc	2880/2	Miskolc v. zj.	82	+40 fő PFÖ	Áth.
ív/14	II.	Papírgyár, Miskolc	3070/9	Ua.	18		Áth.
V/26	II.	Borsodi Hőerőmű Berente	4476/8	Borsodi bányász ö. szd.	50		
V/27	H.	Tiszai Hőerőmű Leninváros	0804/7	Mezöcsát ö. szd,	50		
V/28	II.	BVK Kazinc-barcika	4672/5	Kazincbarcika v. ö. szd.	44		
V/29	II.	TVK Lenin-város	0802/2	Leninváros v. zj.	68		
V/80	II.	2000 Mw erőmű Lenin város	1004/2	Leninváros v. zj.	52		Áth.
V/30	II.	BVK PVC üzem Kazincbarcika	4474/1	Ózd j. zj.	42		Áth.
V/31	11.	OVIT állomás Sajószöged	1296/4	Mezöcsát j. ö. szd.	18		
VI/5	II.	ÉM. Rövíkőt. Miskolc	3284/2	Miskolc v. zj.	8		
vn/7	II.	ÁRHI raktár Mályi	2086/9	Ua.	ti	+11 fő PFŐ	
VII/21	II.	Ua., Tállya	4216/1	Szerencs ö. szd.	30	+11 fő PFÖ	
IX/14	11.	Gabona-feldolgozó váll., Putnok	5058/7	Ózdj. zj.	20		Áth,
X/8	II.	Rakacai víztá-rozó. Szalonna	6882/7	Edelényj. ö. szd.	12		

g R «e s B •w V sr ©	Kategória	o •fl aX M u 5 e s	Koordinátája	> ÖB MU HB >■- w> N k- 50 N	Lét-szám (fő)	Megjegyzés	■o “S. Bfi 1 w
X/ll	II.	Lázbérei víztá-rozó Bánhorváti	4260/5	Ózd j. zj.	24		Áth.
X/37	ll.	Vízmű Borsodszirák	4480/3	Borsodi bányász ö. szd.	36		
X/38	II.	Vízmű Sajóetyeg	4082/9	Miskolc j. zj.	40		
XI/32	11.	Vízmű, Miskolc Tömösi út	3084/3	Ua.	42		Áth.

* 1, 2, 4, 13,14 ceruzával áthúzva

Rövidítések: v-j = városi járási, MP = munkásör parancsnokság, ÁTI = Állami Termékgazdálkodási Intézet, BVK = Borsodi Vegyi Kombinát, TVK = Tiszai Vegyi Kombinát, OVIT = Országos Villamos - Távvezeték, LKM = Lenin Kohászati Müvek

Összesítő táblázat

Az objektum kategóriája	Összes (db)	Őrző létszám. Munkásőrség	Őrző létszám (PFŐ)	Összes létszám
S és SP	18	366	-	366
I. kategória	11	388	135	523
II. kategória	23	838	152	990
Összesen	52	1592	287	1879

Az állomány 67%-a őrzés-védelmi, a többi karhatalmi és fegyveres biztosítási feladatokat látott el.

(MNL OL MOP M-KS-295-1 198. d. 1. ő. e.)

„BAZ. MEGYEI MUNKÁSŐR ERŐK ÉS TERVEZETT ALKALMAZÁSUK ÖSSZESÍTŐ KIMUTATÁSA”

Egységek	♦s £	Harcoló	Objektum őrző	W Ey X w 1 a *	Megyei tart.	Kitelep. bizt.	s 3 ti <2 sfi	=0 "j s	** hí -ö £ g R w	+ iZ)	Maradék	
Megyei Törzs és közvetlen	205											
Miskolc v. zj.	797	700	494		124				34		48	
Miskolc j. zj.	261	208	155						34		19	
Ózd v-j. zj.	506	432	227		100				26		79	
Encs j. ö. szd.	151	104	28				50		26			
Edelény j. ö. szd.	124	78	56						26		22	
K. barcika v. ö. szd.	156	109	68						26		41	444*
Leninváros v. zj.	235	177	152						25			
Szerencs j. ö. szd.	177	130	108						26			4.44
Borsodi B. ö. szd.	179	137	100						26		11	
Mczőcsátj. ö. szd.	139	93	86						26		7	♦ •••
M.kövesd v-j. ö. szd.	135	86	44						34		8	
S.újbely v-j. ö. szd.	179	129	76						26		27	
Összesen	3244	2383	1594		224		50		335		262	82
PFÖ	287	287	287									
Mindössz.	3531	2670	1881									

* Rendszeresített

** Hátrahagyott javakat őrző

*** S (valószínűleg sugármentesítés) tevékenység biztosítása

**** Kettős feladat biztosítása

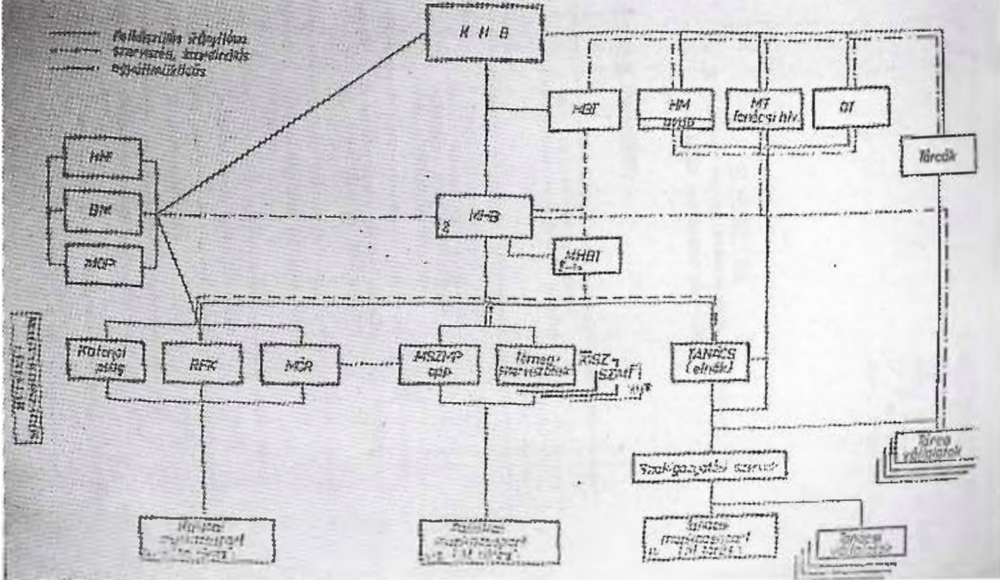
Rövidítések: v-j. = városi járási, PB = pártbizottság, MP. - munkásör parancsnokság, HÁP = Hátországvédelmi Alakulatok Parancsnoksága, PFŐ = polgári fegyveres őrség

(MNL OL HB XIX-A-98 28. d. 120/1. 1972. március 23. ülés Benkei András - Czinege Lajos - Papp Árpád: 11M BM MOP Előterjesztés a HB-hcz „Javaslat a hátországi csapatok és szervek „M” feladatainak egyeztetésére, a tervek koordinálására, az „M” esetén őrzendő objektumokra és a végrehajtás személyi, technikai feltételeinek biztosítására, valamint az „M” létszám csökkentésére”, 1972. március 15.)

18. számú melléklet: A háturszágvédelem struktúrája

Rövidítések: HÁVP - Hátország védelmi parancsnokság, PVOP = Polgári Védelmi Parancsnokság, megyei kát. pság.ter.véd szerve -■ megyei katonai parancsnokság területvédelmi szerve, PV = polgári védelmi, HŐR = határőr

(MNL OL HB XIX-A-9S 30. d. 127. 1972. december 7-i ülés Csórni Károly: „Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz. Javaslat az egységes és integrált hátor-szágved elmi rendszer létrehozására, ezen belül a Hátország védelmi Alakulatok Parancsnoksága Hátországvédelmi Parancsnoksággá történő átszervezésére, felada-taira, az együttműködés rendjére, valamint az MN „M” létszámának pontosítására”, 1972. december 1. Trombitás Dezső - Fehér Lajos: A HB 6/236/1972. sz. határozata az egységes hátországvédelmi rendszer létrehozásáról, 1972. december 7.)

Rövidítések: RFK: rendőrfőkapitányság, MŐR: megyei munkásőr parancsnokság, KHB; Központi Honvédelmi Bizottság, MHB: megyei hb-k, OT: Országos Tervhivatal,

(Intézkedés a fegyveres szervek és testületek mozgósítási feladatai és hátországvédelmi rendszabályok végrehajtása tárgyú tervkidolgozásához Uo. 252. ülés 143. ő. e., 1974. október 24.)

19. sz. melléklet: Munkásőr egyenruhák

faM*Wí — e«r» i)tll

4USJM — PpúiiS te. <»•

védelmi szolgálat — derékszíjjal és fegyverrel, a téli időszakban vatta-kabát béléssel és huzattal viselhető.

20. számú melléklet: A Munkásőrség állománya a 60-as évek második felében (%-ban)

	1965	1066	1967	1968	1969	1970
Pártag	84,9	82,5	81,9	81,3	Sl,8	82,5
KISZ-tag	6	7	7,2	7,2	6,7	6,1
Párton cs KISZ-en kívüli	9,1	10,5	10,9	11,5	11,5	11,4
Összesen	100	100	100	100	100	100
Összesen az elő-képzésben részt vett pártonkívti-liek aránya (%)	-	43,4	45,8	48	45	45,1

Életkor szerint (%-ban)

	1965	1966	1967	1968	1969	1970
18-30	23,1	25,5	27,5	28,1	26,5	24,1
31-35	18,7	16,8	17,7	20	20,t	20,4
36-50	43,5	45,1	43,9	42,8	43,5	45,2
51-	14,7	12,6	10,9	9,1	9,9	10,3

Foglalkozás szerint (%-ban)

	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Munkás	53,9	57,3	58,1	58,5	57,5	57,1
Tsz-tag	9,6	9,3	9,4	9,4	9,8	9,9
Értei miségi	7,2	5,6	5,5	6,1	6,1	6,3
Alkalmazott	25	23,5	22,8	21,9	21,8	21,9
Egyéb	4,3	4,3	4,2	4,1	4,8	4,8

Iskolai végzettség szerint (%-ban)

	1966*	1967	1968	1969	1970
8 általános alatt	3!,8	29,5	27,4	25,5	24,3
8 általános	45,6	47,3	48,2	48,9	49,1
Érettségi	16,3	17	18,4	19,3	20,2
Felsőfokú	6,3	6,2	6	**6,3**	6,4

* 1965-ről nincs adat.

Szolgálatba lépés éve szerint (%-ban)

	5 év alatt	6-10 év	10 felett	Alapító
1965.1. 1.	44,1	55,9	-	37,3
1966	45,6	54,4	-	30,2
1967	48,9	25,3	25,8	25,8
1968	52,7	26,3	21	21
1969	54,6	17,7	27,7	18,2
1970	47,1	22,3	30,6	16,7

A szcmclyállomány cserélődésének üteme (%-ban)

Év	Cserélődés
1965	14,8
1966	15,3
1967	13,2
1968	11,4
1969	10,2
1970	7,6

1965 és 1970 között kicserélődött az állomány 59%-a, közülük 16,7% lett tartalékos.

(MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 4. ö. e. Gáti József: MOP Szervezési Osztály jelentése a Munkásőrség személyi állományáról, 1970. március 25.)

21. számú melléklet: A Munkásőrség egységparancsnoki állománya 1970-ben

Életkor

Életkor (év)	Arány (%)
30 35	8
36 40	36
41-45	36
46-50	17
51-55	3

Többségük, 72%-uk, 36-45 év közötti volt.

Iskolai végzettség

Iskolai végzettség	Arány(%)
8 általános	20
Középiskola	71
Felsőfokú	9
Katonai akadémia	10
Különböző tiszti iskolák	57
BM Akadémia	24
Marxista-Leninista Esti Egyetem vagy magasabb pártiskola	52
1-5 hónapos pártiskola	33
Nincs katonai képesítése	9
Nem végzett pártiskolát	15

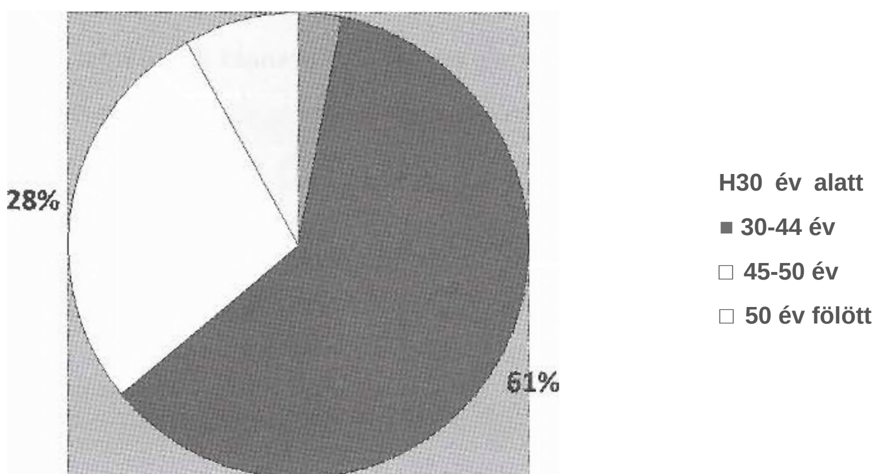
(MNL OL MOP M-KS-295-1 87. d. 4. ö. e. „A Munkásőrség egységparancsnokságok helyzete”, 1970. július 29.)

22. számú melléklet: Munkásör hivatásos parancsnokok pártiskolai és állami iskolai végzettsége 1972-ben

	Alap	Közép	Felső
Pártiskola	36%	50%	14%
Állami iskola	11%	55%	34%

(MNL OL MOP M-KS-295-1 130. d. 3. ő. e. Papp Árpád: „Jelentés az 1972-ben végzett munkáról és az 1973. évre tervezett főbb feladatokról”, 1973. március 9.)

23. számú melléklet: A Munkásőr hivatásos állomány életkor szerinti megoszlása 1975-ben

24. számú melléklet: A Munkásőrség állományának összetétele 1977-1979 között

Megnevezés	**1977**	**1978**	**1979**
Párttag	80,2%	79,8%	80,4%
KISZ-tag	9,7%	10,3%	11,8%
Egyik sem	10,1%	9,9%	7,8%
Foglalkozás szerint			
Munkás	73,7%	73,9%	74,7%
Szellemi dolgozó	1.9,8%	18,9%	17,9%
Egyéb	6,5%	7,2%	7,4%
Szolgálati idő			
Alapító	8,8%	7,8%	7,2%
11-12 év	27,4%	29,2%	30,9%
5-10 év	26%	25,5%	25%
5 évnél kevesebb	37,8%	37,5%	36,9%
Életkor			
18-25 éves	4,1%	4,1%	3,9%
26-35 éves	33,5%	33,9%	34,1%
36-50 éves	47%	46,6%	46,6%
50-60 éves	**11,7%**	11,8%	11,8%
60 évesnél idősebb	3,7%	3,6%	3,8%
Nő*	3,3%	3,6%	3,8%
Iskolázottság**			
8 általános	67,7%	66,5%	65,6%
Középfokú	24,1%	25,1%	25,7%
Felsőfokú	8,2%	8,4%	8,7%
Katona volt	**77,3%**	**79%**	**78,1%**
A készenléti tartalék feltöltöttsége	18,7%	19,5%	19,4%

* 1982-ben a testület 4, 1% volt nő, 6, 3 % volt az arányuk Budapesten. (MNL OL MOP M-KS-295-l 209. d. A Munkásőrség országos parancsnokának irányelve a nők szerepe, helye a Munkásőrségben, szolgálatleljesítésük tapasztalatai tárgyában, 1982. március 5.)

** 1982-ben az állomány 63, 1%-nak általános vagy szakmunkás 27, 2%-nak középiskolai, 9, 7%-nak felsőfokú végzettsége volt. Ugyanakkor alapfokú politikai végzettséggel 27, 5%, középfokúval 15, 6%, felsőfokúval 4, 4% rendelkezett. (MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d. A Magyar Népköztársaság Munkásőrsége, 1982.)

(MNL OL MOP M-KS-295-1 559. d. 2. ö. e. „A Munkásőrség 1975 - 1980 között végzett tevékenysége a további célkitűzések főbb jellemzői", 1980. február)

25. számú melléklet: A munkásőri állomány egészségügyi állapota 1981-ben

	Hivatásos, kinevezett és szerződéses polgári (%)	Tartósan igénybevett, részmunkaidős (%)	Társadalmi /a tárgyévben szűrték/ (%)	Készenléti tartalék <%)
I/A	44,74	10,07	41,65	37,86
I/B*	29,6	26,6	33,19	22,1
II/l szív-és érrendszeri	11,3	27,92	12,36	13,32
11/2 anyagcsere, emésztőszervek betegségei	3,8	10,72	4,44	4,88
II/3 mozgásszervi betegségek	3,5	12,52	3,28	10,37
II/4 idegrendszeri betegségek	L1	0,5	1,07	1,39
11/5 Egyéb	2,5	5,85	1,6	3,02
III/l Fekvőbeteg és kórház	1,17	1,41	1,45	1,7
1II/2 Szanatóriumi elhelyezés	1,42	2,31	0,23	0,38
IV/1 Javaslat nyugállományra	0,41			
IV/2 Javaslat leszerelésre	0,45	2,1	0,73	4,99
összesen	100**	100	100	100***

* Egészségesek: I/A, I/B

** 99,99

*** 100,01

Gondozás

Állománykategóriák	Egységorvos és MOP orvosi rendelő végzi (%)	Egységorvos és MOP orvosi rendeiő irányítja (%)
Hivatásos, kinevezett és szerződéses polgári	25,4	4,97
Tartósan igénybevett, részmunkaidős	9,8	8,9
Társadalmi állomány	6,17	5,1
Készenléti tartalék	5,74	6,23

(MNL OL MOP M-KS-295-l 205. d. 1. ő. e. „Jelentés az 1981 évi egészségügyi szű-

résekről, gondozási munkáról, az állomány egészségügyi hadrafoghatóságáról." És a gondozottak. (Balogh Tibor (MOP Egészségügyi Osztály, szcsv.): Előterjesztés vezetői koordinációs értekezletre „Jelentés a társadalmi munkásör, a hivatásos és polgári állomány egészségi állapotáról. Javaslat parancsnoki döntésre", 1982. február 12.)

26. számú melléklet: Rendkívüli események típusai 1970-1974 között

Rendkívüli esemény típusa	1970	1971	1972	**1973**	1974.**1.** fv.
Fegyverrel	8	11	10	**15**	5
Robbanóanyaggal	6	4	5	**12**	4
Munkásőrség elleni támadás	5	3	3	-	1
Baleset	3	27	38	**46**	36
Foglalkozás körében elkövetett veszteség járművel	13	13	13	38	18
Egyéb	7	12	20	57	20
Összesen	*82	70	89	168	84
Garázdaság	16	12	14	**22**	16
Disszidálás	6	13	10	**12**	3
Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés járművel	6	7	26	**40**	35
Lopás	2	11	14	**21**	18
Hivatásos személy elleni erőszak	9	4	2	3	-
Öngyilkosság	7	12	18	**25**	14
Munkásőr elleni elkövetett támadás	2	6	4	**14**	5
Egyéb	18	20	20	**48**	19
Összesen	66	85	108	185	110
Mindösszesen	**148	155	197	353	194

*42

** 108

(MNL OL MOP M-KS-295-1 205. d. 1. ő. e. Dr. Perényi György ov.: „Előterjesztés vezetői koordinációs értekezletre Tárgy: Tájékoztató az 1981. évben jelentett rendkívüli események és kiemelkedő helytállások vizsgálatáról", 1982. január 29.)

27. számú melléklet: Beosztások és követelmények 1984-ben

Beosztás	Rendszeresített rendfokozatok a Munkásőrség hivatalos állományában
Országos és budapesti parancsnokok	ezd. vezérőrnagy
MOP osztályvezetők, megyei parancsnokok, Munkásőr iskola parancsnoka, KÉP parancsnoka, MOP titkárságvezető	őrnagy, ezd.
MOP osztályvezető helyettesek	alez., főhadnagy
Területi parancsnok-helyettesek, Munkásőr Iskola, KÉP, Badacsonytomaj, férfikar, Központi gépjár-müüzcm parancsnok-helyettesei	alez., főhadnagy
MOP, területi, Munkásőr iskola, KÉP alosztályve-zetői	alez. hadnagy
Munkásőr iskola tanszékvezető tanárai	alez. hadnagy
La. főtanár, tanár	alez., hadnagy,
Főtisztek, Badacsonytomaj és a Központi gcpjár-műiízem	hadnagy, őrnagy
Egységparancsnokok	hadnagy, alez.
Egységparancsnokok helyettesei	hadnagy, őrnagy
Egyéb beosztás hivatalos állományhclyekre	őrmester, törzszászlós

(MNL OL MOP M-KS-295-1 237. d. 6. ő. e. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 013/1984. sz. utasítása „A Munkásőrség hivatásos állománya beosztási helyeire rendszeresített rendfokozatok képesítési követelményeinek a szabályozása”, 1984. augusztus 1.)

Beosztás	Képesítés
MOP osztályvezetők és helyetteseik, MOP titkárságvezető	Felsőfokú politikai, tiszti vagy ötéves vezetői gyakorlat
Területi parancsnok-helyettesek	Felső, állami, vagy politikai, tiszti, öt év vezetői gyakorlat
Munkásőr iskola parancsnoka, KÉP parancsnoka és helyetteseik	Felső, állami, politikai, tiszti, öt év gyakorlat
KÉP, Badacsonytomaj, kórus parancsnokai	Felső, állami, közép, politikai, munkásőr tiszti képesítés vagy három év gyakorlat
MOP, BMP, megyei, munkásőr iskola, KÉP alosztályvezető, Badacsonytomaj, Központi Gépjármű Üzem parancsnok-helyettesei	Felső, állami, közép, politikai, tiszti képesítés, három év gyakorlat

Beosztás	Képesítés
Iskola tanszékvezető tanár	Felső, állami, közép, politikai, felső, tiszti, öt év oktatói
Iskolai főtanár	Felső, állami, közép, politikai, tiszti, 3 cv
Szakl’oliszlck	Felső, állami, közép, politikai, tiszti, 3 év
Főtisztek	Felső, állami, közép, politikai, tiszti, 3 év
Egységparancsnokok és helyetteseik	Felső, állami, politikai, felső. munkásŐT tiszti, 3 év
Egyéb hivatásos, zászlós	Közép, állami, politikai, 3 év gyakorlat, alapfokú munkásöri képesítés
Tiszthelyettesi	Alap. állami, politikai, 3 év alap munkásőri képesítés

(MNL OL MOP M-K.S-295-1 237. d. 6. ö. c. Borbély Sándor: A Munkásőrség országos parancsnokának 013/1984. sz. utasítása „A Munkásőrség hivatásos állománya beosztási helyeire rendszeresített rendfokozatok képesítési követelményeinek a szabályozása”, 1984. augusztus 1.)

28. számú melléklet: A VI. és Vll. ötéves tervek (Mrd. Ft)

Megnevezés	**1981-1985,** terv	**1981-1985, várható**	**1986-1990,** terv	**Index %-ban, 4:2**	**Index %-ban, 4:3**
1	2	3	4	5	6
Költségvetési kiadások	2870	2820	3990	139	141
Speciális import m. rubel	33 1,3	[illegible]	60 2,1	181,8	153,8
Költségvetési íogvasztás *	**2903**	**2859**	**4050**	**139,5**	**141,7**
Alaptevékenységi célú beruházás	145	263	265	182,8	100,8
Lakásberuházás	25	25	**45**	180	180
Kiadások összesen	3073	3147	4360	141,9	138,5

* Nem számolták a kiadások közé.

OT cs PM A Munkásőrség VII. ötéves tervének főbb mutatói (MNL OL MOP M-K.S-295-1 252. d.)

A Munkásőrség terve 1986-ra (millió Ft)

Megnevezés	**1985 évi** terv	**1985 évi várható**	**1986 évi terv**	Index **1986 évi terv 1985 évi terv**	**1986. terv 1985. vár-ható**
Költségvetési kiadá-sok, ebből költségve-tési támogatás	626,5 619,5	633,2 -	675 665	107,7 107,3	106,6 -
Speciális import	15	15	11	73,3	73,3
Közösségi összes fogyasztás	641,5	648,2	686	106,9	105,8
Alaptevékenységi célú beruházás, ebből költségvetési juttatás	35 35	34,7 -	41 41	117,1 117,1	118,2 -
Lakásfejlesztés. ebből juttatás	6 6	6 -	7 7	116,7 116,7	116,7 -
Kiadások összesen	682,5	688,9	734	107,6	106,6
Ebből juttatás	675,5	-	724	107,2	-

Kiadások összesen, millió Ft-ban, folyó áron

Az utolsó két oszlop a terv-indexet és a tervteljesítést jelöli %-ban.

(MNL OL MOP M-KS-295-1 252. d. „A Munkásőrség 1986. évi terve és költségvetésének számítási anyaga”, 1985. december)

A Munkásőrség anyagi ellátottsága (millió Ft)

Megnevezés	**1980**	Arány **%-a’**	**1986**	**Arány %-a**	**Index 1980=100**	**Arányváltozás 1986-1980**
Speciális import	467. 5	97,7	676	88,3	144	-9,4
Beruházás	-	-	11	L4	-	+L4
Kiadás összesen	11,2	2,3	79	10,3	705,4	+8
Kiadás az összesből	478,7	100	766	100	160	
Felhalmozás	137,9	28,8	196,3	25,6	142,3	-3,2
Fenntartás	340,8	71,2	569,7	74,4	167,2	+3,2

(MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e. Barta Gyula: Előterjesztés Parancsnoki tanácsülésre. Tájékoztató: A munkásőrség ellátottsága, gazdálkodási tevékenységének aktuális kérdései, a tevékenységéhez kapcsolódó vállalkozási lehetőség, a testület vagyona. Feladatok a gazdálkodásban. 1987. február 16.)

29. számú melléklet: Kiképzési bázisok és lőterek

(MNL OL MOP M-KS-295-1 311. d. 5. ő. e.)

30. számú melléklet: Az állományba való felvétel új rendje, 1989. március

„A változásban lévő társadalmi viszonyokra is tekintettel az állományépítés-szervezés biztosítása, illetőleg végrehajtása érdekében - az országos parancsnokság és alárendelt szervei fő feladataira vonatkozó 1989. évi irányelveknek megfelelően - kiadom az alábbi intézkedést

1./ Társadalmi állományú munkásőri szolgálat vállalására vonatkozó kérelmet- a hatályos jogszabályokban foglaltakkal összhangban - az a személy terjeszthet elő, aki:

- *magyar állampolgár, a 18. életévét betöltötte,*
- *büntetlen előéletű,*
- *a szolgálatra egészségügyileg alkalmas,*
- *elfogadja a Magyar Népköztársaság alkotmányát, a törvényeink szerint él és dolgozik,*
- *napi munkája mellett-, ellenszolgáltatás nélkül - önfeláldozóan vállalja a haza fegyveres védelmét,*
- *munkásőri szolgálati kötelezettségének teljesítését esküvel fogadja.*

2. / A munkásöri felvételi kérelmét annak a munkásöri. szerv-, egység-, megye-, Budapest-, MOP közvetlenek-, osztályok- parancsnokához kell benyújtani, amelyeknél az állampolgár a szolgálatot teljesítem akarja .

3. / A felvételi kérelmét - a bizalmas ellenőrzés után - az a parancsnok bírálja el, amelyikhez azt benyújtották. Ha a kérelem nem teljesíthető, azt el kell utasítani, s erről a kérelmezőt szóban tájékoztatni kell. Ha a kérelem megalapozott, a munkásőr jelöltet szóban előképzésre kell beosztani. Erről az illetékes pártszervet tájékoztatni kell, ha a kérelmező párttag.

4. / Az egységparancsnokoknál és a szakalegységeknél a létszám nagyságától függően a társadalmi állományú munkásőrökből 3-7 fős bizottságot kell létrehozni. E bizottság készíti elő a felvételi kérelmet parancsnoki elbírálásra. Lefolytatja a környezettanulmányozást (sic!) és javaslatot tesz a felvételi kérelem elfogadására, illetőleg elutasítására.

5. / Az előképzés sikeres befejezése után a munkásőr jelölt a csapatzászló és a munkásőr állomány előtt tesz esküt.

6./ A Munkásőrség hadrafoghatósága érdekében a már jól kialakult bázisoknál kell etsősorban politikai felvilágosító munkával elősegíteni a munkásőri szolgálatra való jelentkezést. Ennek végrehajtásánál kiemelt figyelmet kell fordítani a munkásőr - alegységek kollektíváinak. ”

(MNL OL MOP M-KS-295-1 374. d. Fehér Béla mopk. 13/1989. sz. intézkedése „Az állományépítés- szervezés időszerű feladatai”, 1989. március 3.)

31. számú melléklet: Az utolsó leltár

Borbély Sándor levele Németh Miklós elvtársnak, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa Elnökének

Tárgy; Tájékoztatás a Munkásőrség vagyonáról

Tisztelt Németh elvtársi

A mellékelt összesítő kimutatás szerint tájékoztatom a Munkásőrség vagyonáról.

Az értékrend a folyó áron van meghatározva.

A részletes vagyonkimutatást a szakszolgálat bármikor bemutatja.

Melléklet: 1 pld. Kimutatás

Budapest, 1989. október 4.

Elvtársi üdvözlettel
aláírás
Borbély Sándor

Összesítő kimutatás
a Munkásőrség vagyonáról

Az 1957-ben megkezdett szolgálati feladatok ellátásához a szükséges erőforrásokat a népgazdaság folyamatosan biztosította.

Az általános gazdasági felmérés adatai értelmében:

-a Munkásőrség 1957-óta felhasznált 11, 84 mdforint
költségvetési juttatást,
- ebből felhalmozott 9, 95 md
értékű vagyon mennyiséget.

A felhalmozott vagyon összetétele:

1.fegyverzeti anyag 1, 69 md forint
2. Híradástechnikai eszköz 0, 53 md forint
3. gépjárművek 0, 18 md forint
4. Ruházati anyagok 1, 8 md forint
5. Elhelyezési anyagok 0, 17 mdforint
6. Egészségügyi anyagok 0, 04 md forint
7.Élelmezési, anyagok 0, 03 mdforint
8. Műszaki anyagok 0, 42 mdforint
9. Egyéb anyagok 0, 18 md forint
10. Ingatlanok 4, 54 mdforint

A szolgálati feladatok ellátásához térítés ellenében igénybe vesz: 1, 17 md forint értékű ingatlant, melyért bérleti dijat fizet.

Az ingatlan állomány jellemzői:

a./építmények
- munkásőrségi épületek; 102, 3 ezer m/2
- összes alapterület, ami 110 db épületből,
vagy épületcsoportból áll.

b. 7 lőtéri területek 383, 4 ha
mező és erdőgazdálkodási műveletre kevésbé alkalmas földterületek.

c./ bérelt épületrészek 58, 2 ezer m/2
összes alapterület, ami 175 db épületrészből áll.

A Munkásőrség használatában lévő vagyontárgyak a működés feltételeit megfelelően biztosítják.

A hasznosítás társadalmi szélesítése növekvő tendenciával hosszabb ideje gyakorlat.

A gazdálkodásban egyre racionálisabb tevékenység tapasztalható/'

(MNL OL MOP M-KS-295-1 369. d. 1. ö. e.)

32. számú melléklet: Az MT 3292/1989. számú határozattervezete

„ I. A Minisztertanács tudomásul veszi a munkásőrség (sic!) helyzetéről szóló jelentést, egyetért a munkásőrség jogutód nélküli megszüntetésével.
A munkásőrség megszüntetésével kapcsolatos feladatok kidolgozására és végrehajtására Markovics Ferencet, a Minisztertanács Védelmi Irodája vezetőjét kormánybiztossá kinevezi.

Határidő a feladatok végrehajtására: 1989. december 31.

2. A pénzügyminiszter zárolja az állami tulajdonban lévő
- a megszűnt munkásőrség kezelésében álló - vagyontárgyakat (ingó- és ingatlanok), azok elidegenítésére, illetve megterhelésére nem kerülhet sor.

Felelős: pénzügyminiszter
kormánybiztos
Határidő: azonnal

3. A honvédelmi miniszter a megszűntetett munkásőrség technikai, fegyverzeti eszközeit, felszerelését vegye át, biztosítsa a megüresedő ingatlanok (objektumok) hasznosításáig történő őrzését.

Felelős: honvédelmi miniszter, a
kormánybiztos és a
munkásőrség országos parancsnoka bevonásával (sic!)
Határidő: azonnal, illetőleg folyamatos

4. A megszűntetett munkásőrség anyagi, technikai, fegyverzeti eszközeinek, felszerelésének, objektumainak, ingatlan vagyonának hasznosítására javaslatot kell készíteni.
Felelős: honvédelmi miniszter
kormánybiztos
országos tervhivatal elnöke
pénzügyminiszter
Határidő: 1989. december 31."

(MNL OL MOP M-KS-295-1 558. d.)

33. számú melléklet: Az 1989. évi XXX. törvény

„A munkásőrség tagjai több mint három évtizeden át becsülettel látták el önként vállalt szolgálatukat. A társadalomban bekövetkezett változások azonban ma már nem indokolják ennek a fegyveres testületnek a fenntartását. Ezért a többpárt rendszerű (sic!) demokratikus jogállamba történő békés átmenet nemzeti ügyétől vezérelve, az Országgyűlés a következő törvényt alkotja:

1. § A munkásőrség megszűnik.

2. § (1) Ez a törvény a kihirdetése napján lép hatályba. Ezzel egyidejűleg a munkásőrségről szóló 1957. évi 13. törvényerejű rendelet, valamint a 49/1978. (X. 19.) MT rendelet hatályát veszti.

(2) E törvény végrehajtásáról a Minisztertanács gondoskodik. Ennek során 1989. december 31-éig intézkedik a munkásőrség hivatásos és polgári állománya helyzetének rendezéséről, haditechnikai eszközeinek a Magyar Néphadsereg részére történő átadásáról, egyéb vagyona megfelelő hasznosításáról, a honvédelmi miniszter útján pedig intézkedik, hogy eddig - a hátország védelme keretében - a munkásőrségre háruló területvédelmi feladatokat a Magyar Néphadsereg lássa el.[1]

Indoklás a munkásőrség megszüntetéséről szóló törvényjavaslathoz
A munkásőrség 1957 februárjában alakult meg és fegyveres testületként működött. A megalakulása óta eltelt időszakban a szervezést kiváltó okok megszűntek. Napjainkban folyamatban van a politikai intézményrendszer átalakítása, a demokratikus jogállam kiépítése. Mindezek alapján már nem indokolt a munkásőrség fenntartása. Ezért a javaslat 1. §-a a munkásőrség megszűnését mondja ki.

[1] Itt már szó volt arról, hogy a testületnek voltak hátországvédelmi feladatai. (Magyar Közlöny, 1989. október 21-í szám)

A javaslat 2. §-a a törvény hatálybalépésével és végrehajtásával kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazza. Felhívja a Minisztertanácsot, hogy a munkásőrség megszűnésével egyidejűleg intézkedjen a hivatásos és a polgári állomány, valamint a testület haditechnikai eszközei és vagyoni helyzetének rendezéséről. A munkásőrség a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvény 17. §-a (2.) bekezdésének b) pontja alapján közreműködik a hátország védelmében. Ennek keretében - szükség esetén - területvédelmi jeladótokat teljesít. A megszűnése miatt a jövőben az eddig a munkásőrségre háruló feladatokat a Magyar Néphadseregnek kell ellátnia. ”

(Magyar Közlöny, 1989. október 21-i szám)

34. számú melléklet: Borbély Sándor: A mopk. 4-44 /1989. sz. intézkedése, 1989. október 20. „A munkásőri tevékenység folyamatosságának a biztosítása”

„Az Országgyűlés 1989. október 20-i ülésén elfogadta az igazságügyi miniszter előterjesztésében a munkásőrség (sic!) megszüntetéséről szóló törvényjavaslatot. E törvényjavaslat elfogadása után a Magyar Közlönyben való kihirdetés napján lép életbe. A munkásőrség megszűnése tehát nem esik egybe az Országgyűlés törvényjavaslat feletti szavazásának napjával.

Minderre tekintettel szükséges a munkásőri személyi állománya fegyelmét, rendjét, valamint a szolgálat ellátás feszességét, biztonságát a továbbiakban is biztosítani.

Tekintettel arra, hogy a törvény hatálybalépését követően a Minisztertanács gondoskodik a megszüntetés részfeladatainak fegyelmezett végrehajtására, a személyi állomány tevékenységére szükség van.

Mindezekkel tekintettel ez alábbi intézkedést adom ki:

1. / A belső rendre és biztonságra, valamint a munkásőr objektumok őrzésére vonatkozó szabályokat továbbra is érvényesíteni kell.

2. J A fegyvert, lőszert tároló objektumokban folyamatos fegyveres őrzést kell biztosítani. Az őrzést szükségszerint (sic!) a hivatásos, a polgári részfoglalkozású, valamint az arra alkalmas - azt vállaló - társadalmi állományból kell vezényelni.

A társadalmi állományból őrszolgálatot vállaló munkásőrök részére költségtérítés kifizetését engedélyezem.

A szolgálat ellátását megtagadó munkásőrökkel szemben fegyelmi eljárás kezdeményezését megtiltom.

3. / A hivatásos parancsnokok gondoskodjanak a rájuk bízott munkásőr -vagyon / objektumok, anyagi -technikai eszközök és fegyverzeti anyagok / biztonságáról. Amennyiben a fentiek biztonságát veszélyben látják úgy azt szolgálati úton azonnal jelentsék az országos parancsnoknak.

4. /Ezt az intézkedést a hivatásos állomány valamennyi tagjával ismertetni kell. Az egységparancsnokok részére a kihirdetést még a mai napon végre kell hajtani.

5./Ez az intézkedés a visszavonásig van hatályban.”

(MNL OL MOP M-KS-295 370. d. 2. ő. e.)

35. számú melléklet: A Munkásőrség ingatlanjainak a hasznosítása

Az ingatlan fekvése	Az ingatlan megnevezése	Hasznosítási cél	Kezelői jogot kapja
Balassagyarmat	József A. u. 3.	Egészségügyi, szociális	Városi Tanács
Békés	Munkásom. 1.	Oktatási (60 férőhelyes diákotthon létesítése)	Városi Tanács
Békéscsaba	Szabadság tér 19.	Oktatási	Bartók B. Zeneisk. És Zenemüv. SZKI.
Bonyhád	Perczel M. u. 46/a.	Mentőállomás létesítése	Országos Mentősz. Főig.
Bp-	ILI. Vöröshadsereg u. 65 67.	Vízi Oktatási Bázis kialakítására továbbképző tani', rendezése	Magyar Testnevelési Egyetem
Bp.	Zamercev tér 1-6.	Karitatív	Magyar Máltai Sz,
Bp	IV. kér. Munkásotthon u. 42.	Rendőrk. Elhelyezése	BM

Az ingatlan fekvése	**Az ingatlan megnevezése**	**Hasznosítási cél**	**Kezelői jogot kapja**
Bp-	Vili. kér. Vajdahunyad u. 3.	Hajléktalanok gondozási központjának létrehozása	Bp. Vili. kér. Tanács (Menhely Alapítvány)
Bp-	XX. Török Flóris u. 74.	Oktatási	Bp. Főv. Tanács VB. Művelődési és Sport Osztálya
Dorog	Felszabadulás u. 42.	Bölcsőde, óvoda, mentőál-lomás	Városi lanács
Encs	Táncsics M. u. 2.	Egészségügyi kp.	Városi Tanács
Hódmező-vásárhely	Ady E. u. 14.	Oktatási	Városi Tanács
Jászberény	Szabadság tér 16.	Oktatási	Városi Tanács
Karcag	Szabadság tér 16.	Oktatási	Városi Tanács
Kapuvár	Kossuth L. u. 6.	Egészségügyi	Városi Tanács
Kiskunhalas	Molnár u. 6.	Egészség ügyi	Városi Tanács
Komárom	Czuczor u. 14.	Oktatási	Városi Tanács
Kunszent-márton	Béke u. 2.	Rendörk.	BM
Lenti	Néphadsereg u. 2.	Szociális	Városi Tanács
Marcali	Munkásőr sétány 2.	Oktatási (75 férőhelyes óvoda)	Városi Tanács
Mezőkovács-háza	Árpád u. 167.	Mentőállomás létesítése	Orsz. Mentősz. Főig.
Mezőkövesd	Zsórifürdő, Cserjés köz 6.	Orvos-cs nővérszállás	Városi Tanács
Mosonmagyar-óvár	November 7. tér 1.	Oktatási	Városi Tanács
Mór	Ady E. u. 6.	Oktatási	Városi Tanács
Nagyatád	Kiszely u. 11.	Szociális	Városi Tanács
Nagykanizsa	Ady E. u. 29.	Thury György SZK [és SZKM. Isk.	Városi l anács
Pásztó	Lenin u. 37.	Gondozási kp.	Városi Tanács
Szolnok	Nád u. 4.	Szociális, az épületben lévő óvoda mellett	Városi Tanács
Tamási	Szabadság u. 54.	Egészségügyi, oktatási	Városi Tanács

(Az MT 1067/1990 (IV. 9.) határozata a volt Munkásőrség egyes ingatlanainak a hasznosításáról, MK 32. sz. 1. sz. melléklete)

Az ingatlan fekvése	Az ingatlan megnevezése	Hasznosítási cél	Vételár
Bp.	VI. kér. Lendvay u. 17-19.	Oktatási (Világi Zsidó Iskola Alapítvány)	55 270 Ft.

(Az MT 1067/1990 (IV. 9.) határozata a volt Munkásőrség egyes ingatlanainak a hasznosításáról, MK 32. sz. 2. sz. melléklete)

Az ingatlan fekvése	Az ingatlan megnevezése	Hasznosítási cél	Kezelő jogot kapja
Berettyóújfalu	Széchenyiu. 08/15. hisz.	Rendőrkapitányság	BM
Berettyóújfalu	Kálvin tér 1. (Rendőrk.)	Oktatási, közművelő-dési, kollégium elhe-lyezés	Városi Tanács
Eger	Pozsonyi u. 8-10.	Heves Megyei Gyermek és Ifjúságvédő Intézet	Heves Megyei Tanács

(Az MT 1067/1990 (IV. 9.) határozata a volt Munkásőrség egyes ingatlanainak a hasznosításáról, MK 32. sz. 3. sz. melléklete)

36. számú melléklet: Az MT 1071/1990. sz. hat. (IV. 27.) a volt munkás-őrség egyes ingatlanainak hasznosításáról melléklete, Magyar Közlöny, 1990. április 27. 37. sz.

Ingatlan fekvése	Ingatlan megnevezése	Hasznosítási cél	Kezelői jog
Bp.	XIII. Vizafogó u. 2-4.	Kollégium	Művelődési Min.
Bp.	XIX. Hunyadi u. 2 4.	Ifjúsági túrizmus, oktatás, sport	Művelődési Min.
Felsőtárkány (Heves)	Lőtér	Lőtér	BM
Harsány (BAZ)	Lőtér	Lőtér	BM
Kunhegyes	Lőtér	Lőtér	BM
Nyíregyháza	Soltész M. u. 46.	Rehabilit. Foglalk.	START Rehab. Vállalat
Oroszlány	Haraszthegyi út 2/a	Oktatási intézmény	Városi Tanács
Pánd (Pest)	Lőtér	Lőtér	Magyar Honvédség
Piliscsaba	Lőtér	Lőtér	BM
Püspökladány	Kossuth u. 6.	Egészségügyi	Városi Tanács
Salgótarján	Malinovszkij u. 3/a.	Általános isk.	Városi Tanács
Simontornya	Lötcr	Lőtér	MH

Ingatlan fekvése	Ingatlan megnevezése	Hasznosítási cél	Kezelői jog
Sóshartyán (NógTád)	Lőtér	Lőtér	BM
Sótony (Vas)	Lőtér és kiképző bázis	Ifjúsági turizmus	Ifjúságpolitikai Alapítvány, Városi Tanács
Szentgál (Veszprém)	Lőtér és kik. Bázis, a tulajdonosa Herend Vidéke MGTSZ volt.	AEROCARITAS idegenforgalmi fej-lesztés	Szentgáli és a Herendi Városi Tanács, PM, ZÁVHI
Vác	Lenin út 47.	Egészségügyi	Városi Tanács
Veszprém	Bajcsy-Zsilinszky u. 29-31.	Kisegítő isk.	Városi Tanács

A Magyar Napló Kiadó
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének,
valamint az 1999-ben alapított
Könyves Szövetségnek a tagja
www.konyves-szovetseg.hu

Kiadja a Magyar Napló Kiadó Kft.
1062 Budapest, Bajza u. 18.
www.Tnagyarnaplo.hu
Felelős kiadó a Kft. ügyvezetője
Felelős szerkesztő Zsiga Kristóf
Olvasószerkesztő Ligeti Dávid
Tördelőszerkesztő Bornemissza Ádám
A borítót Oláh Mátyás László és Porpáczy Zoltán tervezte
Készült a Pannónia Nyomdában, Budapesten